P. Gab. franc. Le Jay natus anno . . . . 1650.

BIBLIOTHECA RHETORUM

PRÆCEPTA ET EXEMPLA COMPLECTENS, QUÆ TAM AD ORATORIAM FACULTATEM QUAM AD POETICAM PERTINENT.

DISCIPULIS PARITER AC MAGISTRIS PERUTILIS.

OPUS BIPARTITUM.

Auctore P. GAB. FRANC. LE JAY, *è Societate Jesu.*

PARISIIS,

Apud GREGORIUM DUPUIS, Via San-Jacobæa, sub Signo Coronæ Aureæ.

M. DCC. XXV.

CUM PRIVILEGIO REGIS.

EMINENTISSIMO

S. R. E.

CARDINALI MELCHIORI DE POLIGNAC

RERUM GALLICARUM APUD SUMMUM PONTIFICEM ADMINISTRO.

J*AM diù est, quòd Bibliotheca qualiscumque nostra sub auspiciis tuis prodire gestit in lucem,* CARDINALIS EMINENTISSIME. *Nam quem alium illa Patronum cupidiùs ambiat, ab eo, qui nascentem tam benignis oculis aspexit; & rudioribus informatam lineamentis sic excepit comiter, sic*

amicè complexus est, ut novos, dum adolesceret, adjecerit stimulos, & maturitatis alicujus compotem lætissimæ cujusdam sortis expectatione recrearit?

Ego certè damnare non possim vel ambitiosa plus æquo Bibliothecæ nostræ vota; quibus optatus inprimis mihi aperitur aditus testandi apud omnes, quorum in manus illa inciderit, devotissimum meum erga te studium, & eximiam pro tuâ in me tam prolixâ benignitate referendæ gratiæ voluntatem.

Quantum enim Tibi debeo, CARDINALIS EMINENTISSIME, *qui me politioris Literaturæ, cujus imperium nemo est Tibi qui non deferat, in commercium admiseris: qui mihi singulare prorsus & verè aureum Poema illud legendum permiseris, in quo divinam Providentiam ab inficetis Lucretii erroribus tam scienter, tam magnificè vindicas: qui Societati nostræ, & meæ singulatim sollicitudini credideris delicias tuas, spem dulcissimam antiquæ Domûs, quæ per continuam septingentorum annorum seriem tot Vicecomites Poliniacos armorum gloriâ, honorum insignibus, rerum gestarum laude conspicuos procreavit? Geminam dico amantissimi Fratris tui Vicecomitis sobolem, cujus instituendam, formandam, erudiendamque pueritiam Tibimet uni reservaveras, quorum animis tam multa jam insevisti felicis animæ tuæ semina, ut Te non vultu modò, sed indole, moribus, comitate; quantùm per ætatem licet, contemplandum exhibeant.*

Verùm aliò Te vocabant rerum Gallicarum commoda; &, qui tam varios apud Europæ populos hujus Imperii majestatem egregiè sustinueras, Te publica etiamnum utilitas contritum quibuscumque negotiis atque habilem Ministrum postulabat. Nam ubi tandem excelsam mentem illam, quam nactus es, & magnarum rerum capacem illustribus monumentis non

consignasti? Quis non suspexit in Te excultum omnibus Disciplinis, omnibus ornatum Literis ingenium; quo fit, ut de quacumque facultate disertiùs, expeditiùs, elegantiùs multo disseras, quàm qui res illas speciatim profitentur? Est aliquis, qui non senserit vim & illecebras illius Eloquentiæ, quâ sic demulces ac rapis omnium animos, ut dum Trajecti ad Rhenum cum summâ potestate Gallica tuebaris jura, & coram amplissimo consessu perorabas, vel ii ipsi, qui nitebantur contra, faterentur ultro, nihil esse prorsus, quod non evinceres, nisi privatæ cujusque rationes plerumque facerent, ut videntes & probantes meliora, deteriora sequi cogerentur?

Hinc illi omnium Ordinum plausus & publica Romæ totius exultatio, cùm, evecto ad summi Pontificatûs apicem Benedicto XIII. redire Te ad nos properantem sapientissimi Regis voluntas detinuit, & Gallicis rebus moderandis præfecit. Novit scilicet Itala gens suum Te jam diù hospitem experta, quid de prudentiâ tuâ, sagacitate, solertiâ sentiendum sit. Ut jucundus omnibus & affabilis respuis neminem, nec quemquam recedere à Te tristem pateris; ut imis pariter ac summis Te affatim impendis; ut fastûs osor cujuscumque dignitatis etiam tuæ interdum amas oblivisci, dum Te ad omnium captum atque indolem accommodas. Hæ sunt illecebræ, EMINENTISSIME CARDINALIS, *quibus devincis animos atque voluntates.*

Quanquam itane mirum est, quòd Te Itali venerentur tantùm ac diligant, qui sui erga te studii magnum auctorem habent in ipso Pontifice Maximo, qui Te non ita pridem leviore tentatum ægritudine peramanter invisit, & sincerus virtutum tuarum admirator Tibi tam impensè gratulatus est.

Hoc ego fretus omnium de Te judicio non dubitavi, quin

partem aliquam humanitatis Bibliothecæ nostræ impertires; quæ, si deteriùs spe suâ Tibi fortè placitura sit, non displicebit certè ipsius Auctoris animus, qui nihil tam velit, quàm videri, uti revera est,

CARDINALIS EMINENTISSIME,

Tibi deditissimus GABRIEL
FRANCISCUS LE JAY,
è Societate JESU.

OPERIS TOTIUS

ET PRIORIS MAXIME PARTIS

PRÆFATIO.

FUit hæc mihi ſemper vitæ ratio ab ineunte ætate ſuſcepta, meum ut omne tempus, &, ſi quid unquam viſum eſt in meâ tenuitate vel facultatis, vel experientiæ, totum hoc Juventutis ſtudioſæ commodis tranſmitterem. Nam me cùm per tot annos inſtituendæ eidem, & ad bonas Artes liberaleſque diſciplinas informandæ divina Providentia præfecerit, non putavi tam operoſam difficilemque provinciam rite obiri poſſe, niſi cogitationes omnes meæ, curæ, contentiones promovendo feliciter operi incumberent.

Nunc verò laboriosâ jam pridem defunctus palæſtrâ, & tranquillius tandem nactus otium videbor fortaſſe quibuſdam impreſſa relegere velle veſtigia, & reſumere artem, quam abjeceram; qui non modò retractare labores priſtinos; ſed eoſdem in apertam lucem committere non verear. Tamen quis neſciat hoc eſſe fatum veteris conſuetudinis, ut alterius naturæ vim habeat, quam deponere penitùs non ſit minùs arduum, quàm prioris naturæ ſenſus atque indolem oblivifci. Servire autem conſuetudini priſtinæ, hanc ſequi, in eâ ſe amare pluſculum, nemo repre-

hendendum arbitretur, si quantùm illecebrarum habet illa, tantùm honoris ac gloriæ præ se ferat.

Porrò supervacaneum sit hîc persequi operosiùs, quibus lenociniis humanitatis studia devinciant animos; quàm ægrè divelli se ab iis patiantur, qui rerum istarum usum aliquem habent, & iisdem degustandis assuevere. *Nam cæteræ disciplinæ*, inquit Tullius, *neque temporum sunt, neque ætatum omnium, neque locorum. Hæc studia adolescentiam alunt, senectutem oblectant, secundas res ornant, adversis perfugium ac solatium præbent, delectant domi, non impediunt foris, pernoctant nobiscum, peregrinantur, rusticantur.* Pro Archia n. 16.

Quòd si culpandus nemo jure videbitur, qui annis etiam senescentibus elegantiores Literas impensiùs coluerit, vel ob id unum, quòd in iis excolendis reficitur animus & honestâ voluptate perfunditur; quanto minùs id ipsum vertendum dedecori, si quot quot politiorum Artium laude floruerunt, omnium ætatum linguis ac scriptis commendationem meruere. Atque ut abstineam ab amœnissimis illis ingeniis, quibus Literæ tanquam parentibus ac procreatoribus suum decus ac pretium debent; quæ Literis vicissim constantem tot ab hinc annis, & ad nos usque propagatam nominis sui celebritatem referunt acceptam, quo hodieque censentur loco eruditionis amantes bonæ, qui tritam veterum, cùm Oratorum, tum Poëtarum vestigiis viam ingressi, amœniores Musas invexerunt nostrum in orbem, earumdemque desiderium & amorem feliciter promoverunt?

Nullus ergo mihi succenseat, si laudis ejusdem studio aliquem laborum meorum fructum cogitem decerpere, & nomen aliquod ab opellâ qualicumque nostrâ inter percupidos Liberalium Artium cultores promereri.

Quanquam absit hoc à me, ut in recognoscendis vulgandisque nostris opusculis, alio me incendi studio patiar, quàm quo incendebar olim, dum illa primùm informarentur. Erudire Liberales ad Artes Juventutem illam, quæ disciplinam in nostram traditur, imbuere eandem optimis præceptionibus, quæ facilem aperiant aditum ad doctrinam capessendam, acuere Candidatorum ingenium solertiamque variis Exercitationibus, quæ dicendi facultatem stylumque perficiant; unum hunc labores nostri finem, unum hunc exitum semper respexere; qui votis nostris quàm bellè

hactenus

hactenus responderit, etsi non est meum confidentiùs dicere; faciunt tamen non pœnitendi fructus, quos olim percepisse se ex nostrâ disciplinâ viri jam omnium Ordinum primarii profitentur, ut impensæ pro viribus operæ me non pigeat. Felix si prodesse studiosæ juventuti etiamnum possim, & quod præstare per me deinceps non est integrum, id ope scriptorum vicariâ videar assecutus.

Hanc consilii mei rationem testabitur ipsa totius operis Inscriptio, BIBLIOTHECA RHETORUM, non tam speciosum nomen ad magnificentiam, quàm plenum sincerâ voluntate bene merendi de Clarissimo Rhetorum Ordine, in quem aggregatum me aliquando fuisse, non solum honori semper duxi maximo, sed cum eodem fovere arctissimam necessitudinem non aliâ re magis, quàm laborum eorumdem communione ambiam.

Quanquam hoc ipsum *Bibliothecæ* nomen, quod operi nostro præfigimus nemo incusandum putet, quòd ejusmodi appellatio illis vulgò Libris tribuitur, qui Scriptorum in quacumque Facultate indicem ac seriem, aut elucubratorum ab iisdem Operum Epitomen continent. Nihil quidem simile quidpiam *Bibliotheca* nostra suscipit, cum nec ullam de priscis aut novis Rhetoribus faciat mentionem, nec editas eorum elucubrationes attingat. Verùm cum universam Rhetoricæ ipsius supellectilem complectatur; adeoque homini Rhetori possit esse multorum Librorum instar, qui de rebus singulis ad Rhetoricam pertinentibus seorsum pertractarunt, quanto æquiùs *Bibliotheca Rhetorum* debuit appellari. Rhetorem enimverò, quem informare aggredimur, non unius Eloquentiæ præceptionibus imbutum esse oportet, sed paribus ad Poësim præsidiis assurgat necesse est. Hìc porrò quàm multiplex, quàm varia rerum seges se offert, quarum documenta non deprehendas, nisi multis diversisque sparsa voluminibus. Ille ergo Liber, qui hæc omnia sparsim disjecta sic colligat ac complectatur; ut amanti bonarum Artium homini sub uno quasi aspectu subjiciat, an *Bibliothecæ* nomen nullo jure suo sibi vindicet? Certè usus hic etiam apud omnes invaluit, ut, si qui reperiantur homines tam feliciter instructi disciplinarum omnium cognitione, ut de re quáque sciscitantibus ac requirentibus satisfacere abunde possint, *Bibliothecæ viventes* appellentur. Et erit qui no-

bis inferat Litem; quòd Opus hoc qualecumque nostrum, quod juvandis imbuendisque omni præceptionum genere, ex quibus Rhetorica coalescit, Rhetoribus natum est totum, *Bibliothecam Rhetorum* inscripserimus?

Hac ego cogitatione defixus id unum studui præter cætera, ut, quæ scripsi cumque, hæc ad Juventutis indolem captumque accommodarem; neque tam novæ cujusdam & inusitatæ doctrinæ auctor, quàm veteris & in medio positæ interpres & explanator viderer. Hinc in Rhetoricâ illâ quam tradimus, & quæ primum in hoc priori rerum nostrarum volumine locum habet, multa putavi prætermittenda, quæ de Eloquentiæ commendatione, de præsidiis ad illam assequendam necessariis, de vario eloquentiæ genere, de Oratoribus tam Græcis, quàm Latinis passim disputantur. De quibus quoniam disertissimè scripserunt jam non pauci, eo lubentiùs indicta relinquimus, quòd ista ad contemplationem solam pertineant, non ad Exercitationem, quæ in instituendis Eloquentiæ Candidatis potissimum requiritur. Est enim hoc teneræ & imbecillæ adhuc ætatis ingenium, ut in merâ rerum consideratione immorari non amet, neque documentorum pondus ac fastidium ferat, nisi quantum eisdem utendi necessitas exigit.

Et verò magna est in omnem partem vis & utilitas Exercitationis, nec ullâ re fortiùs atque efficaciùs præcepta ipsa inculcantur animis, quàm si ad usum frequentem revocentur. Atque ut in iis artibus, quæ requirunt artificis manum, frustra cogitando meditandoque sudaveris, nisi ad eas artes exercendas ipsa manus accedat; ita nec ad capessendas Liberales Disciplinas multùm conferat imbuta mens multis præceptionibus, nisi ad imitanda, quæ didicerit, & opere complenda diligenter se accingat.

Nihil ergo facere se consultius posse existiment, qui gravem docendi provinciam obeunt, quàm si crebris Exercitationibus excundant eorum solertiam, quos erudiendos suscepere; meminerintque veteris illius Adagii, cui novam ipsa temporum diuturnitas fidem adstruit, longum iter esse per præcepta, per exempla brevissimum. Hanc mihi ipse Juventutis etiamnum erudiendæ cupidissimus, sequendam inprimis esse duxi rationem; ut

in tradendis Præceptionibus Rhetoricis brevior, in Exercitationibus prolixior existerem; cujus consilii neque levem, uti confido, fructum percipient Candidati Rhetores, neque ipsi fortè Magistri inficiandam penitus utilitatem fuisse experientur.

Jam verò reddenda mihi ratio est: cur Ciceronem unum instituti operis ducem sequutus fuerim, neque alium quempiam tam è Græcis, quàm è Latinis Oratoribus proposuerim imitandum. Dicam primùm consulere me inprimis voluisse brevitati, quam multa cùm auctoritatum tum exemplorum congeries non admittat. Non quòd eorum studium laudandum non putem, qui in adumbrandâ Eloquentiæ imagine varios totius antiquitatis colores curiosiùs scrutati sunt. At quo diligentiùs id fecerunt multi, eo supervacaneum magis visum est in opusculo brevi, quod meditabar, eorum vestigiis insistere, & alienos labores invadere potiùs, quàm imitari.

Deinde visus est mihi semper unus Tullius instar omnium à quo germanæ sinceræque Eloquentiæ specimen mutuari oporteret: cujus in studio tanto feliciùs processisse gratulari sibi quis possit, quanto propiùs ad Ciceronem accedat. Atque hîc mihi dicere liceat quod sentio de Latinis Oratoribus, qui post Ciceronis tempora floruerunt, & Panegyricorum Veterum Scriptores vulgò nuncupantur. Quos ego etsi minimè contemnendos puto, non tamen proponi ad imitandum ultro velim studiosæ Juventuti, quæ ad veram Eloquentiæ laudem adspiret. Habeant illi per me licet quædam Orationis lumina quæ perstringant oculos, & primo aspectu pariant admirationem. Inveniantur apud eosdem multa ingeniosè excogitata, ornata copiosè, feliciter expressa. Sint illi solertes in adulando, in laudando magnifici. At quantula sunt ista ad ipsam Eloquentiam adjumenta, si oratio jejuna ac debilis, si pingui rerum succo destituta, si rationum momentis ac ponderibus vacua & inanis omninò sit? Si deprehendas nusquam vim illam ineluctabilem, quâ persuadentur animi, & Oratoris ad arbitrium quamcumque in partem inclinantur.

His porro præsidiis dominabatur olim in foro Tullius, & Judicum religiones Senatûsque auctoritatem regebat: dominabatur in civitate, & populorum voluntates ita moderabatur, ut vel excitaret languentes, vel furentes & effrenatos compesceret. His

ẽ ij

armis Catilinam ex Urbe ſceleratoſque conjurationis ſocios ejiciebat; his ſubſidiis furta Verris ac latrocinia revincebat, Antonium rerum potientem & ſummâ poteſtate præditum perterrebat, amicorum gratiâ ferrum è Cæſaris manibus extorquebat, Clientum controverſias cauſaſque defendebat, afflictæ innocentiæ ſuccurrebat, deſertæ ſolitudini opitulabatur.

Tamen mirum eſt, quò proceſſerit quorumdam hominum faſtidium, ut robuſtam hanc maremque Tullii Eloquentiam reſpuant, phaleratam exilemque, quâ Plinius cæterique ejuſdem ævi Oratores floruerunt, unam deament ac conſectentur, pluſque in eâ momenti ad ingenii & facundiæ famam, quàm in ipsâ Romani Oratoris imitatione eſſe exiſtiment. Quod malum quanto ingeniorum ac ſtudioſæ præſertim Juventutis detrimento ſerpat in vulgus, vel ex eo pronum eſt intelligere, quòd luminoſum iſtud ac ſpéciosum Eloquentiæ genus non modò fucum faciat rudibus & inexpertis rerum bonarum, ſed compendioſior etiam videatur ad commendationem via; quia non tam aſſidui atque improbi laboris partus, quàm felix quidam ac repentinus ingenii fœtus eſſe ſoleat. Terret autem plurimos immenſus labor, qui Tullianam ad Eloquentiam adſpirantibus adhibendus eſt; & infinitæ rerum ſegeti, quam offert, metendæ impares malunt lubricum minùs expeditiuſque ſtadium cum certâ, ut ſibi videntur, gloriâ decurrere, quàm in operoſo difficilique curriculo, cum dubiâ & ancipiti laudis expectatione ſe ſe exercere.

Alia ratio eſt propter quam in unâ Tullii imitatione immorandum duxi, Stylus ſcilicet Ciceronianus, & nativa ejuſdem, gravis ac numeroſa inprimis Oratio: à quâ optandum videretur, ut, qui Latinè ſcribunt, & in elaborandis Orationibus verſantur, tantopere non deflecterent.

Neſcio enim quo malo Eloquentiæ fato fiat, ut, quæ jam pridem in Orationes Gallicas irrepſit lues, eadem contagione ſuâ Latinas Orationes afflaverit. Placet hac ætate Oratoribus non paucis exile quoddam ac jejunum ſcribendi genus; cujus tota laus Antithetis & acuminibus continetur; quod tam numero, quàm majeſtate deſtitutum nihil objiciat menti atque auribus, præter vacuam & inanem verborum conſonantiam, & putidam clauſularum ſimiliter deſinentium affectationem.

In hoc etiam plerumque vitium incurrunt, qui ſententioſum & plenum acuminibus Stylum ſectantur, ut in Latino ſermone Gallici idiomatis indolem formulaſque retineant, neque tam Romanâ linguâ, quàm patriâ loqui videantur. Quibus ab incommodis nullum eſt certius præſidium, quàm ſi in aſſiduâ Ciceroniani Styli imitatione demoreris, neque alios promiſcuè Oratores verſandos ac terendos putes, donec ex longâ ac quotidianâ Tullianæ Orationis conſuetudine ſuccum ipſum coloremque Ciceronianum expreſſeris. Quæ cautio Tyronibus ac Candidatis tanto diligentiùs adhibenda eſt, quo recentes adhuc animi primas opiniones faciliùs imbibunt, & ab iiſdem ægriùs depurgantur. Eſt enim illorum ingenium non abſimile teſtis novis ac recentibus, quæ diù ſervant odorem, quo imbutæ primùm fuerint.

Hoc ipſum, quod præcipimus tantopere, an ipſi videbimur aſſecuti feliciter, eorum judicium & exiſtimatio ſit, qui Orationes noſtras lecturi ſunt. Id certè profiteri non dubitem, propoſitum mihi ſemper fuiſſe in ſcribendo Tullium; doliturus, ut fatear, quod res eſt, ſi duce ſub alieno meruiſſe ſtipendia cenſeri poſſim.

Tamen ne quis præclariùs ſentiendum putet de noſtris Orationibus, quàm ſentimus ipſi, aut illas proponi à nobis arbitretur, tanquam exemplar quoddam, cujus ad normam ac regulam exigi Oratio bona debeat. At quoniam Bibliothecam Rhetorum inſtruimus, prætermitti illud non oportuit, quod præcipuum eſt Rhetoris munus, & quò Rhetoricæ ipſius præcepta atque Exercitationes unicè referuntur.

Duplex eſt autem hodiernæ Eloquentiæ genus; ſacrum aliud, quod argumentis ad Dei cultum Religionemque pertinentibus continetur; aliud profanum, quod res cæteras, quæ cadere in contentionem poſſunt, tractandas ſuſcipit. De utroque genere Orationes, ne quid deeſſet ad complementum noſtri operis, inſtituendas duximus; confidentiùs fortè, quàm par erat, qui vix ullum apud Latinos Oratores à ſanctorum Patrum temporibus Eloquentiæ ſacræ veſtigium habeamus. Hic verò locus eſſet de Eloquentiâ cùm ſacrâ tum profanâ, & de vi utriuſque, commodis atque incommodis, aut etiam prærogativo jure diſſerendi; niſi hoc ipſum argumentum copioſè jam diſputatum referret

Oratio poſtremùm à nobis habita atque edita, cujus hæc Inſcriptio legitur. *Utra utri præferenda ſit, Eloquentia Sacra, an Profana.* Hanc conſulat Lector curioſus, &, quid ſuper eâ controverſiâ ſentiendum ſit, judicium ferat.

Quod ſpectat ad Eloquentiam profanam, hæc ad tria Cauſarum genera vulgò revocatur; Primum Judicii, Secundum Deliberationis, Tertium Exornationis. Singulorum exempla abundè ſufficiet Collectio Orationum quæ tam Panegyricis, quàm Forenſibus Cauſis in utramque partem agitatis continentur. Hoc verò genus Exercitationis quanti ſit ad germanam Eloquentiam præſidii; quantum habeat ad informandos ſtudioſæ Juventutis animos pondus ac momentum, præfixa Declamationibus iſtis Præfatiuncula ſuo tempore & loco declarabit.

Jam quia Rhetoris officium non ſolis Orationibus informandis coercetur, ſed ad quamcumque ſe extendit ſcribendi rationem, operæ pretium fuit, præſcribere varias in ſcribendo leges, quas ipſa argumenti varietas induxit. Neque enim in exarandis Epiſtolis adhibendus Stylus idem, quem Orationis gravitas ac majeſtas poſtulat; neque Narratiuncularum Fabellarumque ſimplicitas graviorem aut Orationis aut Epiſtolæ Stylum admittit. Varietatem illam, cùm Epiſtolæ, tum Fabellæ, quas Orationibus appoſuimus, Præfationes demonſtrabunt.

Denique is ſæpe Rhetori labor incumbit, ut Diſputationibus Philoſophicis ac Theologicis aperiat aditum eorum commendatione, quos honoris gratiâ oppugnandos habet; vel ipſe de Rhetore factus poſtmodum Philoſophus aut Theologus propugnandas à ſe Theſes, aliquâ adornare Præfatiunculâ meditetur. Sunt qui Magiſtratum adituri, aut adepturi Magiſterii Lauream habilem, quâ pollent, Oratoris manum ad demerendos ſuffragantium animos adhibendam exiſtiment. Occurrunt occaſiones plurimæ in quibus Viris quocumque gradu primariis gratulari neceſſe ſit. Nos ad concluſionem prioris illius Voluminis præſcribemus leges Oratiuncularum iſtarum. Item & rerum fontes, unde illæ conflari commodè poſſint, tum & exempla omnis generis, ex quibus formam mutuari liceat, ex fundulo noſtro ſufficiemus.

APPROBATIO.

HAnc ego *Bibliothecam Rhetorum*, Illustrissimi Galliarum Cancellarii jussu, perlustravi. Præceptionum, & exemplorum series est adeo solerter concinnata, ut nihil sive perficiendo stylo, sive ingeniis acuendis, sive etiam moribus erudiendis atque exornandis aptius, excogitari posse videatur. Dabam Parisiis an. 1714, die verò 10. mensis Dec. RAGUET.

FACULTAS R. P. PRÆPOSITI PROVINCIALIS.

EGo, qui chirographum subjeci, Provincialis Præpositus Societatis Jesu in Provinciâ Franciæ, potestate mihi factâ ab Reverendo admodum Patre nostro Generali Præposito, facultatem concedo Patri Gabrieli Francisco Le Jay ejusdem Societatis Sacerdòti, ut *Bibliothecam Rhetorum*, opus ab se elucubratum, & à tribus Societatis nostræ viris eruditis approbatum in lucem edere possit. In cujus rei fidem has litteras sigillo officii mei munitas dedi Lutetiæ Parisiorum XIII. Cal. Martias, an. MDCCXXV.

J. B. DE RICHEBOURG.

PRIVILEGE DU ROY.

LOUIS par la grace de Dieu Roy de France & de Navarre, à nos amez & feaux Conseillers les Gens tenans nos Cours de Parlement, Maîtres des Requêtes ordinaires de nôtre Hôtel, Grand Conseil, Prevôt de Paris, Baillifs, Sénéchaux, leurs Lieutenans Civils & autres nos Justiciers qu'il appartiendra : SALUT. Nôtre bien amé le Pere GABRIEL FRANC. LE JAY de la Compagnie de Jesus, Nous a fait représenter qu'il a obtenu le neuf Janvier mil sept cens quinze nos Lettres de Privilege, à l'effet de faire imprimer un Livre qui a pour titre *Bibliotheca Rhetorum*; offrant pour cet effet de le faire imprimer en bon papier & beaux caracteres, suivant la feuille imprimée & attachée pour modele, sous le contresceel des Présentes; mais que l'impression n'en étant point encore achevée, & que les dix années portées par lesdites Lettres se trouvant expirées, il auroit besoin de nouvelles Lettres qu'il Nous a très-humblement fait supplier de lui accorder. A CES CAUSES, voulant marquer au Pere le Jay l'estime particuliere que meritent son sçavoir, ses vertus, & son érudition, & procurer au Public l'avantage qu'il doit trouver dans un Ouvrage qui est le fruit des veilles & des études du Pere le Jay; Nous lui avons permis & permettons par ces Présentes, de faire imprimer ledit Livre ci-dessus expliqué, sur papier & caractere conformes à ladite feuille imprimée & attachée pour modele sous le contresceel desdites Présentes, en un ou plusieurs Volumes, conjointement ou séparément, & autant de fois que bon lui semblera, & de le faire vendre & débiter par tout nôtre

Royaume pendant le tems de dix années consecutives, à compter du jour de la date desdites Présentes ; faisons défenses à toutes sortes de personnes de quelque qualité & condition qu'elles soient, d'en introduire d'impression étrangere dans aucun lieu de nôtre obéïssance ; comme aussi à tous Libraires, Imprimeurs & autres, d'imprimer, faire imprimer, vendre, faire vendre, debiter ni contrefaire ledit Livre ci-dessus specifié en tout ni en partie, ni d'en faire aucuns extraits, sous quelque prétexte que ce soit, d'augmentation, correction, changement de titre ou autrement, sans la permission expresse & par écrit dudit Exposant, ou de ceux qui auront droit de lui ; à peine de confiscation des exemplaires contrefaits, de trois mille livres d'amende contre chacun des contrevenans, dont un tiers à Nous, un tiers à l'Hôtel-Dieu de Paris, l'autre tiers audit Exposant, & de tous dépens, dommages & interêts ; A la charge que ces Présentes seront enregistrées tout au long sur le Registre de la Communauté des Libraires & Imprimeurs de Paris, & ce dans trois mois de la date d'icelles, que l'impression de ce Livre sera faite dans nôtre Royaume & non ailleurs ; & que l'Impétrant se conformera en tout aux Reglemens de la Librairie, & notamment à celui du dixiéme Avril mil sept cens vingt-cinq ; & qu'avant que de l'exposer en vente, le manuscrit ou imprimé qui aura servi de copie à l'impression dudit Livre sera remis dans le même état où l'approbation y aura été donnée, és mains de nôtre très-cher & feal Chevalier Garde des Sceaux de France le Sieur Fleuriau d'Armenonville, Commandeur de nos Ordres ; & qu'il en sera ensuite remis deux exemplaires dans nôtre Bibliotheque publique, un dans celle de nôtre Château du Louvre, & un dans celle de nôtredit très-cher & feal Chevalier Garde des Sceaux de France, le Sieur Fleuriau d'Armenonville, Commandeur de nos Ordres, le tout à peine de nullité des présentes. Du contenu desquelles vous mandons & enjoignons de faire jouir l'Exposant ou ses ayans cause pleinement & paisiblement, sans souffrir qu'il leur soit fait aucun trouble ou empêchement. Voulons que la copie desdites Présentes qui sera imprimée tout au long au commencement ou à la fin dudit Livre, soit tenuë pour dûëment signifiée, & qu'aux copies collationnées par l'un de nos amez & feaux Conseillers & Secretaires, foy soit ajoûtée comme à l'original. Commandons au premier nôtre Huissier ou Sergent de faire pour l'execution d'icelles tous actes requis & necessaires, sans demander autre permission, & nonobstant Clameur de Haro, Charte Normande & Lettres à ce contraires ; Car tel est nôtre plaisir. Donné à Paris l'onziéme jour du mois de May, l'an de grace mil sept cens vingt-cinq, & de nôtre Regne le dixiéme.

Par le Roy en son Conseil, SAINSON.

Registré sur le Registre VI. de la Chambre Royale & Syndicale de la Librairie & Imprimerie de Paris N°. 135. Fol. 192. conformément au Reglement de 1723. qui fait défenses art. IV. à toutes personnes de quelque qualité qu'elles soient, autres que les Libraires & Imprimeurs, de vendre, débiter & faire afficher aucuns Livres pour les vendre en leurs noms, soit qu'ils s'en disent les Auteurs ou autrement, & à la charge de fournir les Exemplaires prescrits par l'art. CVIII. du même Reglement. Fait à Paris le 25. May 1725.

BRUNET, *Syndic.*

BIBLIOTHECA

BIBLIOTHECA
RHETORUM
PRÆCEPTA ET EXEMPLA
COMPLECTENS
QUÆ AD ORATORIAM FACULTATEM
PERTINENT.
DISCIPULIS PARITER AC MAGISTRIS
PERUTILIS.
PARS PRIOR.

RHETORICA
AD TULLIANAM RATIONEM EXACTA.

PRÆFATIO BREVIS

Et instituti Operis Designatio.

CUM ad bene ornatéque dicendum tota, Tullio teste, nata sit Rhetorica, cujus Præceptiones ad Tullianam rationem exactas tradituri sumus; supervacaneum putamus, pro brevitate instituti Operis, vel de illius naturâ, vel de necessariis ad eam assequendam cùm corporis, tum Ingenii præsidiis disputare. Imò neque eum, quem vulgò tenent Eloquentiæ Magistri, sequemur ordinem; ut de Inventione primùm, deinde de Dispositione Partium, tum de Elocutione ejusdemque Amplificatione atque Ornatu tractemus. Nam cùm acuendus sit statim & exercendus Candidatorum Rhetorum stylus, eam docendi viam duximus potiorem, quæ à facilioribus ad difficiliora progrederetur. Quare in Oratione, quam ad informandam ornandamque Rhetorica potissimùm incumbit, spectabimus Primò Elocutionem, Secundò Amplificationem, Tertiò Ornatum, Quartò Argumenta rationesque, quibus Oratio nititur. Denique Argumentationem, seu rationum atque argumentorum dilatationem.

Primum præstabimus, cùm artem informandi Periodos cujuscumque generis trademus. Alterum cum easdem amplificandi modum docebimus. Ter-

tium, quod Ornatu continetur, ex tractatione Troporum ac Figurarum plenum fiet. Quartum, quod Argumenta spectat, ex Locis tam intrinsecùs, quàm extrinsecùs petitis eruemus. Denique argumentationis partes singulas easque dilatandi rationem, quod est in Rhetoricâ longè difficillimum, explanabimus. Quæ verò Partes Orationis varias earumque dispositionem attinent, nos, propter brevitatem, cui consultum volumus, ex Auctoribus bene multis, qui de Rhetoricâ copiosiùs scripserunt, cognoscenda relinquemus.

Verùm quia nihil tam juvat ad defigendas animis Præceptiones ipsas, quàm si exempla ad easdem accommodata subjiciantur; non satis habebimus illustria quæque Ciceronis loca, quibus Rhetoricæ præcepta designantur, aut describere, aut saltem diligenter indicare, sed explicatis Præceptionibus singulis, unam & alteram Exercitationem adjiciemus, quæ eisdem utendi norma ac regula sit. Atque ut elucubrandæ Orationis artificium studiosam juventutem ne fugiat, brevem argumenti, secundùm leges traditas, informandi synopsim præmittemus.

Quoniam autem nobis proposuimus Ciceronem unum sequi ducem, & exactam ad Tullianas leges Rhetoricam promittimus, operæ pretium est de ratione ipsâ legendi & imitandi Ciceronis pauca attexere. Quàm sunt enim qui Ciceronem evolvunt, multi; tam pauci, qui, quo pacto sit legendus & imitandus, sciant.

Sunt, qui nihil fere præter verba, & quosdam elocutionis modos, quos vulgò Phrases vocant, annotent, ac bene multos ejusmodi, ubi sæpius ac veluti per vim in Orationem intruserint, non possunt sibi temperare, quin egregiam Ciceronis imitationem sibi gratulentur. Atque hoc præsertim juvenile vitium est, & eorum, qui primis Rhetoricæ elementis vacant.

Alii iique doctiores id fere unum observant, quod ipsi dictioni subest, & Elocutionis ornatu neglecto, sententias duntaxat sensusque verborum consectantur.

Alii denique nihil aliud student, quàm ut ex Lectione Ciceronianâ communes excerpant Locos, quos applicare deinde cuilibet argumento possint; quæ quidem exercitatio, licet utilissima sit, nondum tamen assequitur imitandi Ciceronis artem, quæ tria potissimum complectitur.

Primum. Ut orationis copulæ duntaxat, non autem ipsa verba, neque sensus, qui verbis subest, subripiantur. Quòd si tibi Periodus occurrerit, cujus elocutio adeo sit opportuna, ut invenire ad rem tuam aptiorem non possis, eam poteris assumere, sed eâ lege, ut alio, quàm posita est, ordine collocetur. Quod ut facias, alia tibi erit quærenda Periodus, cujus ad exemplum verba ipsa accommodentur. Atque hoc ipsum præstandum tibi est, quoties vel Sententiam aliquam Tullianam, vel Elocutionem aliquam orationi tuæ applicare volueris.

Secundum. Ut minus pateat, si quid in Periodo conficiendâ mutuatus à Cicerone fueris; satis erit tibi proponere unam aliquam Ciceronianam Periodum, cujus particulas aliquas, quæ vinciendæ orationi deserviunt, non omnes accipias.

Tertium, idque momenti non levis, in eo positum est, ut si causam agas in genere Judiciali, hoc est si accusandus aut defendendus aliquis, Periodos ac Figuras imiteris, quas in simili genere Causarum adhibuit Orator, potiùs quàm alias quascumque. Si quid in genere Deliberativo probandum suscipias, consulenda tibi erit Oratio pro Lege Maniliâ, quæ tota ad Deliberativum genus pertinet. Si Causam agas in genere Exornativo, consules Orationem pro M. Marcello, quæ Cai Cæsaris, vel eam partem Orationis pro Lege Maniliâ, quæ Pompeii Laudes complectitur.

Denique si placet in aliquem vehementiùs invehi, leges Orationes in Verrem, in M. Antonium, in Pisonem, in Catilinam. Idque propterea moneo, quòd plerumque varia sint pro varietate causarum Orationis vincula, neque tam multa in accusando, quàm in defendendo aut deliberando requirantur. Quanquam quædam sunt magis communes Orationis commissuræ, quæ in omni causarum genere usurpantur.

Ut autem illa Ciceronis imitatio vitiosa non videatur, varianda est oratio Figuris; quod ut præstes, proponenda tibi erit una aut altera Ciceronis Oratio, in quâ diligenter observes varia Figurarum lumina, quibus illustrare pariter propositam tibi Orationem possis.

LIBER PRIMUS.

De Elocutione Oratoria.

CAPUT PRIMUM.

De Periodo.

QUid est Elocutio Oratoria?

R. Est modus seu ratio loquendi ac scribendi Oratorum propria, quam stylum vocant.

Quænam est Elocutio Oratoris propria?

R. Debet esse 1° Numerosa, deinde ornata, denique accommodata rei de quâ dicitur. Fit autem numerosa per Periodos, ornata per Figuras, denique accommodata per rationes & argumenta.

Quid est Periodus?

R. Periodus a Cicerone definitur in libro qui *Orator* inscribitur n. 207. *Oratio in quodam quasi orbe inclusa procurrens, quoad insistat in singulis perfectis absolutisque Sententiis.* Hoc enim ipsum est quod Periodus sonat, quæ vox est Græca*, nihil aliud significans, quam ambitum quemdam atque circuitum: quia Periodus est comprehensio verborum totam sententiam ab initio usque ad finem complectens. *Περίοδος

Vox autem illa & significatio metaphorica est a Ludis Olympicis deducta, in quibus Quadrigæ a Carceribus ad Metam pergebant, eamque

circumflectentes redibant deinde ad Carceres. Sic Periodus a priori sententiæ parte, quæ *Protasis* vocatur, ducitur ad partem sententiæ posteriorem, quæ appellatur *Apodosis*.

Huic explicationi congruit Aristotelica Periodi Definitio. Dicit enim, Periodum esse Orationem, quæ *initium habet & finem ex se se, & eam magnitudinem interjectam, quæ aspectabilis facilè sit.*

Quæres, quid sit *habere initium & finem ex se se?*

R. Initium illud vocatur ab Aristotele, post quod aliquid sequi suâ sponte debet, quo semel posito, nihil ampliùs exquiritur. Neque enim Sententia quælibet habere initium & finem dicenda est, licet a quibusdam vocibus incohetur & per alias voces desinat. v. g. Si dixeris; virtus multas habet & magnas illecebras. In hac sententiâ nullum initium aut finis agnoscitur, quia nihil debet sequi, neque quidquam aliud ultra expectatur. Si vero dixeris, cùm virtus multas & magnas habet illecebras; tunc suspensus erit sensus, & expectabitur alia sententia, quæ priori sententiæ, & præmissæ particulæ, *Cùm*, respondeat, absolvatque Periodum. v. g. Cùm virtus multas & magnas habet illecebras, tum ab eâ tam amandâ quàm consectandâ quis temperare possit? Erit hæc vera ac germana Periodus, quæ habeat initium & finem, & ad leges Aristotelicæ Definitionis exacta sit,

Quid significant voces illæ, *& Magnitudinem interjectam, quæ aspectabilis facilè sit.*

R. Designant spatium aliquod inter initium finemque Periodi interjectum, justum illud quidem; ut & spiritum dicentis juvet, nec aurem audientis, aut longiori ambitu obruat, aut breviori fallat.

Eòdem pœne recidit illa Phalerii definitio, qui dicit, Periodum esse continuationem quandam Membrorum ac Commatum, ita inter se aptè & rotundè connexorum, ut plenam sententiam & conclusionem referant. Quare, secundùm ipsius mentem, Periodus simillima est fornicibus, in quibus lapides ita aptantur inter se ac vinciuntur, ut se se omnes quodammodo fulciant, & compagem unam, quam efficiunt, ab omni parte sustentent.

Tam egregiis Periodi Definitionibus aliam adjicimus, si magnificam minùs, breviorem certè & fortassè clariorem.

Igitur quid est Periodus?

R. Est Oratio habens sensum & numerum perfectum.

Quot sunt partes Periodi?

R. Partes Periodi majores vocantur Cola, seu Membra. Minores Commata, seu Incisa. Κῶλα. Κόμματα.

Quid est Colum, seu Membrum?

R. Est Oratio habens sensum & numerum, sed utrumque imperfectum.

Quid est Comma seu Incisum?

R. Est Oratio habens sensum perfectum, sed nullum numerum, nisi Periodus ex multis incisis conflетur, quæ simul composita numerum efficiant: v. g. Nihil agis, nihil cogitas, nihil moliris, quod ego non videam planéque sentiam.

Itaque Membrum cum Periodo convenit quidem, quòd Oratio sit habens aliquem sensum ac numerum;

disconvenit verò, quòd sensus ac numerus, qui in Periodo perfectus est & absolutus, in membro suspensus & imperfectus inveniatur. Incisum autem habet hoc commune cum Periodo quòd perfectum sensum habeat, ut patet in illâ Oratione, *nihil agis:* differt ab eâdem & à Membro pariter, quòd omni numero propter Orationis brevitatem spolietur.

Sit in exemplum illa Ciceroniana Periodus pro Marcello n. 19. quæ ex geminis membris coalescit. *Tantus est enim splendor in laude verâ, tanta in magnitudine animi & consilii dignitas;* (hæc oratio seu sententia prioris Membri rationem habet, in quâ sensus est aliquis, ut patet, & numerus, propter aptam vocum singularum dispositionem, sed imperfectus uterque, donec altera pars Periodi, seu Membrum, quod sequitur advenerit) *ut hæc a virtute donata, cætera a fortunâ commodata esse videantur.*

Ex dictis colliges tria esse dicendi genera. Primò, Periodicè is dicit, qui ambitu finito Periodorum effert explanatque sententiam. Ita Cicero de Provinciis Consularibus n. 1. *Si quis vestrum expectat, quas sim provincias decreturus, consideret ipse secum, quinam mihi homines ex provinciis potissimùm detrahendi sint; non dubitabit quid me sentire conveniat, cùm, quid mihi sentire necesse sit, cogitarit.*

Secundò Membratim, cùm singulis Membris insistit Oratio, ut in Pisonem n. 56. *Audistis Philosophi vocem? Negavit se triumphi cupidum unquam fuisse. Cùm extinguebas Senatum, vendebas auctoritatem hujus ordinis, addicebas Tribuno plebis Consulatum tuum, Rempublicam evertebas, prodebas caput & salutem meam unâ mercede provinciæ; si triumphum non cupiebas, cujus tandem rei te cupiditate arsisse defendes?*

Tertiò Incisim, cum oratio incisis constat ut in Pisonem ibidem. *O scelus! o pestis! o labes!*

Et post Reditum in Senatu n. 13. *Cum hoc homine, an cum stipite, Æthiope, si in foro constitisses, an crederes interesse? sine sensu, sine sapore, elinguem, tardum, inhumanum, neglectum, Cappadocem, modò abreptum de grege venalium diceres. Idem domi quàm libidinosus! quàm impurus! quàm intemperans!*

Interdum Membra Incisis miscentur; ut pro Archia n. 16. *Hæc studia adolescentiam alunt, senectutem oblectant, secundas res ornant, adversis perfugium ac solatium præbent. Delectant domi, non impediunt foris, pernoctant nobiscum, peregrinantur, rusticantur.*

Primum genus in usu est præsertim in Exordiis & in rebus gravioribus. Posteriora duo adhibentur, cùm Orator arguit & increpat aliquem.

CAPUT II.

De Divisione Periodorum.

PRo numero & varietate Membrorum multiplex est ac varia Periodus. Alia enim, ut quidam volunt, unius membri est quæ dicitur à Græcis Μονόκωλος, a voce μόνος solus, & alterâ voce κῶλον membrum. Alia Bimembris, sive Δίκωλος. Alia trium membrorum, sive τρίκωλος; alia quatuor membrorum sive τετράκωλος.

Exemplum illud esto Periodi Bimembris lib. 1. de Oratore n. 31. *Quid*

tam est admirabile, quàm ex infinitâ multitudine existere unum (1 Membrum) *qui, id, quod omnibus naturâ sit datum, vel solus vel cum paucis facere possit?* (2 Membrum)

Exemplum Periodi Trimembris habes pro Cœlio. n. 28. *Datur enim concessu omnium huic aliquis ludus ætati* (1 Membrum) *& ipsa natura profundit adolescentiæ cupiditates;* (2 Membrum) *quæ si ita erumpunt, ut nullius vitam labefactent, nullius domum evertant, faciles & tolerabiles haberi solent.* (3 Membrum)

Exemplum Periodi Quadrimembris sufficiet exordium pro Milone. *Etsi vereor, Judices, ne turpe sit, pro fortissimo viro dicere incipientem timere;* (1 Membrum) *minimeque deceat, cùm T. Annius Milo ipse magis de Reip. salute, quàm de suâ perturbetur, me ad ejus causam parem animi magnitudinem afferre non posse:* (2 Membrum) *Tamen hæc novi judicii forma terret oculos,* (3 Membrum) *qui, quocumque inciderint, veterem consuetudinem fori & pristinum morem judiciorum minimè vident.* (4 Membrum)

Quæ vero Periodus quatuor membris admodum similibus & ejusdem fere magnitudinis constat, vocatur *Quadrata*; eadem quæ valde numerosa sit, *Rotunda* dicitur. Erit in exemplum Periodi hujuscemodi exordium pro Rabirio Perduelli. *Etsi, Quirites, non est mea consuetudinis initio dicendi rationem dicere, quâ de causâ quemque defendam,* (1 Membrum) *Propterea quòd cum omnibus civibus in eorum periculis semper satis justam mihi causam necessitudinis esse duxi:* (2 Membrum) *Tamen in hac defensione capitis, famæ, fortunarum omnium C. Rabirii proponenda ratio videtur esse officii mei;* (3 Membrum) *propterea quòd, quæ justissima mihi causa ad hunc defendendum esse visa est, eadem vobis ad absolvendum debet videri.* (4 Membrum) Ejusdem naturæ est 1. Periodus de Provinciis Consul. jam laudata.

Quæ verò Periodus sic inter se disposita membra numerat, ut eodem manente sensu & orationis concinnitate pars prior Periodi, quæ *Protasis* dicitur, collocari possit loco posterioris; quæ appellatur *Apodosis*, & postrema membra fiant prima; vocatur *Decussata* a vocabulo *Decussis*; cujus figuram exhibet numerus major Denarii Romani: quæ figura sic est disposita, ut, si eam invertas, & partem imam ponas loco summæ, maneat tamen eadem figura & nota Numeri Denarii X. Talis est illa Periodus, quæ initio Orationis pro Cæcinna legitur. *Si quantùm in agro locisque desertis audacia potest, tantùm in foro atque in judiciis impudentia valeret;* (Protasis.) *Non minùs in causa cederet Cæcinna Sex. Ebutii impudentiæ, quàm tum in vi faciendâ cessit audaciæ.* (Apodosis)

Nam si *Protasim* postponas *Apodosi*, seu duo priora membra posteriorum loco colloces, & duo posteriora vicissim priorum locum occupent, manebit idem sensus, qui priùs. v. g.

Non minùs in causâ cederet Cæcinna Sex. Ebutii impudentiæ, quàm tum in vi faciendâ cessit audaciæ; si quantùm in agro locisque desertis audacia potest, tantùm in foro atque in judiciis impudentia valeret.

Quod diximus superiùs ambitum Periodicum similem esse Quadrigis

procurrentibus a Carceribus ad Metas, & a Metis ad Carceres recurrentibus; tantò verius est, quòd Periodus, cujuscumque generis illa sit, ex duabus tantùm partibus componatur; quarum prior, quæ *Protasis* dicitur, itûs; posterior, quæ vocatur *Apodosis*, reditûs rationem habeat.

Has porro partes geminas facilè deprehendere est in Bimembri Periodo, cujus membrum prius *Protasim*, posterius *Apodosim* constituit. Item in Quadrimembri, ubi duo priora Membra ad *Protasim*, duo posteriora ad *Apodosim* pertinent. At in Trimembri Periodo, quæ tribus membris constat; Quæres 1. *Protasi* sine *Apodosi*, an *Apodosis* debeat esse productior *Protasi*; sive an duo Membra *Protasis* complecti debeat, *Apodosis* unum; an contra geminum in *Apodosi*, unum in *Protasi* magis conveniat membrum contineri?

R. Nullam dari posse certam super eâ re regulam, cùm apud Ciceronem in Trimembri Periodo nunc *Protasis*, *Apodosi*, modò *Apodosis Protasi* inveniatur productior; At consulendum esse judicium aurium, quo nihil est in hac arte sagacius.

Quæres 2. Quomodo discernere quis potest in Periodo Trimembri, quot membra sibi *Protasis*, quot *Apodosis* vindicet?

R. Attendendum esse præsertim ad secundum Periodi Membrum, quod, si vinculo aut particulâ conjunctum aliquâ cum primo membro inveniatur; tunc duo priora membra spectabunt *Protasim*; sin ab eo penitus solutum sit, tunc duo posteriora membra pertinebunt ad *Apodosim*. Hoc planum fiet ex sequentibus exemplis.

Primum petitur ab illâ Periodo Trimembri, quæ legitur pro Archiâ n. 14. *Nisi multorum præceptis multisque literis mihi ab Adolescentiâ, suasissem, nihil esse in vitâ magnopere expetendum, nisi laudem atque honestatem;* (1 Membrum) *in eâ autem persequendâ omnes cruciatus corporis, omnia pericula mortis atque exilii parvi esse ducenda* (2 Membrum) (Protasis) *Numquam me pro salute vestrâ in tot ac tantas dimicationes, atque in hos profligatorum hominum quotidianos impetus objecissem.* (3 Membrum) Apodosis.

Hîc pronum est observare particulam *autem* in 2. Membro positam habere vim connectendi secundum membrum cum primo, adeoque duo priora membra ad *Protasim* referri.

Secus accidit in exemplo sequenti, quod ab Oratione pro Quintio n. 26. depromptum est: ubi secundum Membrum, quia nullo vinculo connectitur cum primo, censeri debet ad *Apodosim* pertinere.

Etenim si veritate amicitia, fide societas, pietate propinquitas colitur; 1 Membrum (Protasis) *Necesse est iste, qui amicum, socium, affinem famâ & fortunis spoliare conatus est;* 2 Membrum *vanum se & perfidiosum & impium esse fateatur.* 3 Membrum, Apodosis.

Antequam progrediamur ulteriùs, operæ pretium est illustriores omnis generis è Cicerone Periodos aliquot proferre, quarum ad normam atque imitationem aliæ Periodi, pro ratione propositi nobis consilii, exigantur.

CAPUT III.

Periodi ad Ciceronis Imitationem exactæ.

BIMEMBRES.

CICERONIANÆ PERIODI.

De Claris Oratoribus n. 7.

SENTENTIA CICERONIANA.

Nunquam plus valet boni civis auctoritas & oratio, quàm belli tempore.

SI fuit in Republicâ tempus ullum, cùm extorquere arma posset è manibus iratorum civium boni civis auctoritas & oratio, tum profectò fuit, cùm patrocinium pacis exclusum est, aut errore hominum, aut timore.

IMITATIO.

SENTENTIA.

Nunquam virtus probatur meliùs quàm in adversis.

SI est in vitâ tempus ullum cùm probari possit viri fortis magnanimitas atque constantia, tum profectò est, cùm fortunæ reflantis æstum experitur, aut inimicorum injuriâ, aut amicorum infidelitate.

ALIA SENTENTIA.

Nullum est tempus aptius ad induendam virtutem, quàm adolescentia.

Si est in vitâ tempus ullum, cùm institui facilè possunt ad virtutem hominum animi, tum profectò est, cùm ætas flexilis ac cerea moderatoris manum non abnuit, aut pravitate cordis, aut morum corruptelâ.

Libro 1. de Oratore n. 31.

SENTENTIA CICERONIANA.

Nihil est tam admirabile, quàm virum aliquem infinitæ multitudini dominari posse.

Quid est tam mirabile, quàm ex infinitâ multitudine hominum existere unum, qui id, quod omnibus naturâ sit datum, vel solus vel cum paucis facere possit?

SENTENTIA.

Nihil laudabilius est in Principe victore quàm animum ad pacem adjungere.

Quid tam dignum est aut præsentium aut futurorum temporum præconio, quàm in medio victoriæ cursu, quæ naturâ superba est atque insolens, existere virum Principem, qui propriæ laudis contemptor animum ad pacem ultro ac volens adjungat.

ALIA SENTENTIA.

Nihil admirabilius in Eloquentiâ, quàm vis quâ pollet ad flectendos animos.

Quid tam est admirabile inter cæteras Eloquentiæ dotes, quàm existere vim illam, quæ, quod rerum omnium longe difficillimum est, hominum animos regere, & quamcumque in partem flectere possit.

CICERONIANÆ PERIODI.

Pro Archiâ Poetâ n. 1.

SENTENTIA CICERONIANA.

Archias Ciceroni auctor fuit ad perdiscendas Artes liberales.

Quoad longissimè potest mens mea respicere spatium præteriti temporis, & pueritiæ memoriam recordari ultimam, inde usque repetens; hunc video mihi Principem & ad suscipiendam & ad ingrediendam rationem horum studiorum extitisse.

IMITATIO.

SENTENTIA.

Cicero Artis Rhetoricæ Princeps fuit.

Quàm curiosè quis velit perscrutari scripta Oratorum omnium, qui per singulas ætates floruerunt, vel ab ipsis nascentis Eloquentiæ temporibus inde usque repetens, Ciceronem intelliget, & in tradendis Rhetoricæ præceptis, & in iisdem exercendis Principem extitisse.

ALIA SENTENTIA.

Sensit Europa nullo hostium robore aut multitudine opprimi Galliam posse.

Quàm pertinaciter tot ab hinc annis in Galliæ ruinam atque exitium Europa tota conjuraverit copiarum suarum robore ac numero confisa, sensit tandem aliquando tutissimum illam semper contra vim ac multitudinem in virtute suâ præsidium habuisse.

Pro Lege Maniliâ n. 1.

SENTENTIA CICERONIANA.

Plus Ciceronem deterruit initi ab adolescentiâ consilii ratio, ne in Senatu diceret; quàm ipsa dicendi gloria & opportunitas illexit.

Quanquam mihi semper frequens conspectus vester multò jucundissimus; hic autem locus ad agendum amplissimus, ad dicendum ornatissimus est visus, Quirites; tamen hoc aditu laudis, qui semper optimo cuique maximè patuit, non mea me voluntas, sed meæ vitæ rationes ab ineunte ætate susceptæ prohibuerunt.

SENTENTIA.

Non tam valere debet apud virum Principem vincendi cupido, quàm amor Pacis.

Quanquam plenum illecebris victoris nomen ex se se, hæc autem commendatio fortissimis quibusque jucundissima, ipsoque capitis periculo redimenda videri solet; tamen in tantâ vincendi opportunitate, quanta viro Principi offerri possit, plus apud eum rationes pacis, quàm victoriæ cupido debent valere.

ALIA SENTENTIA.

Rerum à Ludovico Magno gestarum amplitudo plus Oratorem deterret, quàm ubertas invitat.

Quanquam præconem esse rerum à Ludovico Magno domi forisque gestarum longè honorificentissimum; hoc autem argumenti genus factorum ubertate optatissimum, victoriarum magnitudine præstantissimum videri potest, tamen in tantâ dicendi copiâ ac varietate, in quâ nemini oratio defuerit, plus ipsa operis dignitas & amplitudo prudentem Oratorem deterrere, quàm copiosa dicendi seges invitare debet.

CICERONIANÆ PERIODI.

Pro Marcello n. 19.

CICERONIANA SENTENTIA.

Laus vera unius virtutis merces eſt.

Tantus eſt ſplendor in laude verâ, tanta in magnitudine animi & conſilii dignitas, ut hæc à virtute donata, cætera à fortunâ commodata eſſe videantur.

IMITATIO.

SENTENTIA.

Unius Beatitudinis neceſſarius amor eſt.

Tantas habet ex ſe ſe Beatitudo ſuavitates atque illecebras, tantam cum ipsâ hominum indole neceſſitudinem, ut cæteris quidem rebus facilè carere, ab illâ conſectandâ temperare non poſſe videantur.

ALIA SENTENTIA.

Conſcientiam malam nemo non execrari, bonam ſectari nemo non debet.

Tanta eſt inculpatæ mentis ſuavitas, tam graves conſcientiæ malæ ſtimuli, ut hanc execrari penitus, illam expetere votis omnibus nemo non debeat.

Pro Rabirio Perduelli n. 3.

SENTENTIA CICERONIANA.

Conſulis officium cum officio Civium collatum.

Si eſt boni Conſulis, cùm cuncta auxilia Reip. labefactari convellique viderit, ferre opem patriæ, conſulere ſaluti fortuniſque communibus, implorare Civium fidem, ſuam ſalutem poſteriorem ſalute communi ducere: eſt etiam bonorum & fortium Civium, quales vos omnibus Reip. temporibus extiſtitis, intercludere omnes ſeditionum vias, munire præſidia Reip. ſummum in Conſulibus imperium, ſummum in Senatu conſilium putare.

SENTENTIA.

Parentis officium cum officio Liberorum comparatum.

Si eſt boni Parentis, cùm Liberos feliciter ſuſceperit, informare ſtatim ipſos ad virtutem, ſufficere iiſdem quotidiana rectè factorum incitamenta, liberalem educationem, vitâ ipsâ, quam dedit, antiquiorem ducere. Bonorum quoque Liberorum eſt, cùm talem nacti fuerint Parentem, dociles afferre ad inſtitutionem animos, inſiſtere bonorum exemplis, vitam benè moratam quibuſcumque fortunis anteferre.

ALIA SENTENTIA.

Viri prudentis eſt, res adverſas prævidere; fortis, cùm advenerint, patienter ferre.

Sicut viri prudentis eſt; cùm fortunam ſecundam habet, varios rerum eventus providere, declinare, ſi poteſt, caſus ingratiſſimos, & contra mala diligenter ſe munire; ita viri fortis eſt, cùm quid adverſum evenerit, ſortem alteram tanquam multò ante prævifam excipere, graviſſimas ærumnas ferre patienter, & inter acerbiſſimas rerum humanarum tempeſtates fortunam meliorem expectare.

TRIMEMBRES.

Pro Archia Poeta n. 14.

CICERONIANA SENTENTIA.

Devovi caput meum multis peri-

SENTENTIA.

Peccant plerumque homines rerum æternarum inconſiderantiâ.

CICRONIANÆ PERIODI.

culis amore laudis & honestatis.

Nisi multorum præceptis multisque literis mihi ab adolescentiâ suasissem, nihil esse in vitâ magnoperè expetendum, nisi laudem atque honestatem; in eâ autem persequendâ omnes cruciatus corporis, omnia pericula mortis atque exsilii parvi esse ducenda; nunquam me pro salute vestrâ in tot ac tantas dimicationes atque in hos profligatorum hominum quotidianos impetus objecissem.

IMITATIO.

Nisi in mediâ rerum cœlestium luce miseri mortales plerumque cæcutirent, negligerentque cogitare, dum peccant, brevem fœdæ voluptatis usuram pœnarum æternitate esse aliquando redimendam, nunquam se vitiorum illecebris aut vinci aut demulceri paterentur.

ALIA SENTENTIA.

Ludovicus Magnus multa victoriarum monumenta studio pacis devovit.

Nisi fatigatis jamdiu longiore bello populis amicum pacis munus totis ambiri animis Ludovicus Magnus intellexisset, suorumque utilitates atque commoda suâ ipsius gloriâ duxisset antiquiora; nunquam profectò tot victoriarum suarum & rerum bellè fluentium monumenta studio pacis devovisset.

Pro Cœlio n. 28.

CICERONIANA SENTENTIA.

Tolerantur in juventute cupiditates quædam, si modum non excedant.

Datur concessu omnium huic aliquis ludus ætati, & ipsa natura profundit adolescentiæ cupiditates, quæ, si ita erumpunt, ut nullius vitam labefactent, nullius domum evertant, faciles ac tolerabiles haberi solent.

SENTENTIA.

Incultus animus nullam spem facit bonæ frugis.

Eget assiduâ diligentique culturâ hominis cujusvis animus, &, ab ipsâ statim adolescentiâ, mala quædam cupiditatum semina profunduntur, quæ nisi resecentur quamprimùm ac penitus evellantur, vix ullam bonæ frugis patiuntur expectationem superesse.

ALIA SENTENTIA.

Singulis ætatibus laudabiles Oratores extiterunt.

Non est tam rarus, quàm videtur ipse Tullius profiteri, Oratorum numerus; & ætates singulæ tulerunt viros ubertate atque elegantiâ dicendi eximios, qui si tales fortè non fuerunt, ut summum Artis illius apicem adepti videantur, laudem certè aliquam eamque non vulgarem meruêre.

Pro Quintio n. 26.

CECERONIANA SENTENTIA.

Vanus ille, perfidiosus, impius, qui amicum, socium, affinem spoliare conatus est.

Si veritate amicitia, fide societas, pietate propinquitas colitur, necesse est, iste, qui amicum, socium, affinem famâ ac fortunis spoliare conatus est, vanum

SENTENTIA.

Dignus omnium amore & benevolentiâ, qui propriam gloriam communi utilitati devovit.

Si contemptu gloriæ vera laus, amore benevolentia, beneficentiâ gratus animus comparatur, necesse est ille, qui propriam gloriam, studia, opes communibus populorum votis ac

CICERONIANÆ PERIODI.

se & perfidiosum esse fateatur.

IMITATIO.

commodis devovit, laudem ab omnibus, benevolentiam & animi grati monimentum ferat.

ALIA SENTENTIA.

Qui contempto labore sectatur otium, is aut ignarum se, aut fovendæ doctrinæ parum cupidum profitetur.

Si doctrina comparatur labore, fovetur studio, diligentiâ promovetur; necesse est, ut, qui vel perpetuo vixit in otio, vel prioris diligentiæ pertæsus totum se inertiæ permisit, is aut nullam doctrinæ partem unquam adeptus, aut illius tuendæ atque excolendæ parum cupidus esse videatur.

Pro Domo suâ n. 1.

SENTENTIA CICERONIANA.

Sapienter institutum à Romani Imperii Moderatoribus, ut Pontifices & Religioni & Reipub. regendæ præessent.

Cùm multa divinitus, Pontifices, à majoribus nostris inventa atque instituta sunt, tum nihil præclarius, quàm quòd vos eosdem & religionibus Deorum immortalium, & summæ Reip. præesse voluerunt, ut amplissimi & clarissimi Cives, Remp. benè gerendo, Religiones sapienter interpretando, Remp. conservarent,

SENTENTIA.

Sapienter constituta sunt virtuti præmia, & supplicia sceleri.

Cùm multa in omni Rep. laudabiliter inventa feliciterque instituta sunt, tum nihil præclarius, quàm quòd virtuti præmia, supplicia sceleri proponerentur; ut boni mercedis expectatione, mali pœnarum metu in officio continerentur.

ALIA SENTENTIA.

Prudenter provisum est in Romana Rep. ut in largiendis honoribus non tam nobilitatis, quàm virtutis ratio haberetur.

Cùm ad tuendam Imperii Rom. dignitatem plenæ singulari prudentiâ leges à Reipub. Moderatoribus constitutæ sunt, tum illa certè præstantissima, quòd in largiendis honoribus non tam generis quàm virtutis haberetur ratio, ut nobiles viri repulsæ metu, ignobiles gloriæ desiderio ad magna quæque accenderentur.

QUADRIMEMBRES.

Pro Milone n. 1.

SENTENTIA CICERONIANA.

Timet Cicero dicere pro Milone, vel dum turpe est pro ipso dicentem timere.

Etsi vereor, Judices, ne turpe sit pro fortissimo viro dicere incipientem timere, minimeque deceat, cùm T. Annius Milo ipse magis de Reip. salute, quàm de suâ perturbetur, me ad ejus causam pa-

SENTENTIA.

Præcepta Rhetoricæ quantumvis difficilia neminem eloquentiæ candidatum debent deterrere.

Etsi multa sunt in eloquentiæ studio, quæ primo aditu difficultatis nonnihil præ se ferant, ipsaque adeo præceptorum multiplicitas atque varietas totidem veluti loca sentibus aspera Rhetoricæ Candidatis videri so-

CICERONIANÆ PERIODI.

rem animi magnitudinem afferre non posse; tamen hæc novi judicii forma terret oculos, qui, quocumque inciderint, veterem consuetudinem Fori, & pristinum morem judiciorum non vident.

IMITATIO.

lent; tamen hæc eadem, qualiacumque sunt, documenta neminem dicendi cupidum debent deterrere, quæ labore, usu atque exercitatione molliuntur.

ALIA SENTENTIA.

Tempus rerum omnium pretiosissima incautis atque otiantibus deperditur.

Etsi pretiosissimum quoddam est particula quæcumque temporis; nihilque se offert rerum omnium, cujus jactura resarciri minùs ac reparari possit: tamen vel ipsum totius vitæ tempus plerisque hominum deperditur incautis atque otiantibus, qui vel ignorare temporis pretium, vel non illud, ut par est, videntur satis æstimare.

Actione 2. in Verrem n. 5.

SENTENTIA CICERONIANA.

Fallere Verres potuisset, si quàm est audax, tam esset obscurus in agendo.

Si quàm audax est ad conandum Verres, tam esset obscurus in agendo, fortasse aliquâ in re nos aliquando fefellisset; verùm hoc adhuc percommodè cadit, quòd cum incredibili ejus audaciâ singularis stultitia conjuncta est.

SENTENTIA.

Non est metuendus hostis humani generis, quia non est tam potens, quàm est attentus ad nostram perniciem.

Si quàm est ad perniciem nostram attentus, tam esset ad perficienda consilia potens hostis humani generis, perpetuum certè sanctissimis quibusque viris metum incuteret; verùm hoc percommodè & magno nostrûm omnium solatio cadit, quòd infinita ipsius invidia cum incredibili imbecillitate conjuncta est.

ALIA SENTENTIA.

Stultorum natio si tacere posset, aliquam ferret sapientiæ laudem.

Si quàm est inepta ad loquendum quidpiam feliciter, tam esset solers ad tacendum stultorum hominum natio, aliquam fortasse sapientiæ laudem habere posset: verùm miserabili ipsorum fato ut plurimùm contingit, quòd ad incredibilem ipsorum ineptiam insanabilis prurigo garriendi quidlibet accedit.

Pro Rabirio Perduelli n. 1.

SENTENTIA CICERONIANA.

Reddit rationem Cicero præter consuetudinem cur defendat Rabirium.

Etsi, Quirites, non est meæ consuetudinis initio dicendi rationem reddere, quâ de causâ quemque defendam; propterea quòd omnibus Civibus in eorum periculis satis justam mihi causam necessitudinis esse duxi: tamen in hac defen-

SENTENTIA.

Res adversæ ferendæ sunt æquo animo, vel si durum illud est.

Etsi difficilioris cujusdam operæ est æquam semper in humanis rebus servare mentem; propterea quòd multa plerumque, ut vivitur, contra spem atque expectationem evenire solent; tamen vel ad ipsas rerum asperitates leniendas habenda est moderatio, propterea quòd, dum feruntur ini-

CICERONIANÆ PERIODI.

sione capitis, famæ, fortunarum omnium Caii Rabirii proponenda ratio videtur officii mei; propterea quòd, quæ justissima causa ad hunc defendendum esse visa est, eadem vobis ad absolvendum debet videri.

IMITATIO.

quiùs, fiunt ad ferendum graviores.

ALIA SENTENTIA.

Vel inter gravissima studiorum fastidia adolescentes solatio non carent.

Etsi in comparandis liberalibus disciplinis multa juvenum animi experiri fastidia solent, propterea quòd rerum istarum cognitio longum assiduumque laborem exigit; tamen vel ipsas inter gravissimas studiorum molestias, suavissimo recreari solatio debent; propterea quòd improbo tandem labore difficillima quæque superantur.

PERIODUS QUADRATA ET ROTUNDA.

De Provinciis Consul. n. 1.

CICERONIANA SENTENTIA.

Facilè quis intelliget, quas sit Provincias Cicero decreturus, si cogitarit, quinam homines ex Provinciâ detrahendi sint.

Si quis vestrum expectat, quas sim Provincias decreturus, consideret ipse secum, qui mihi homines ex Provinciis potissimùm detrahendi sint; non dubitabit quid me sentire conveniat, cùm quid me sentire necesse sit, considerarit.

SENTENTIA.

Intelligere quis potest ex suâ in pauperes humanitate, quam olim humanitatis partem apud Christum habiturus sit.

Si quis scire voluerit, quam olim apud Christum mortalium omnium Judicem gratiam sit habiturus, cogitet ille secum, quam ipse gratiæ partem pauperibus & egenis impendere soleat; tunc facilè intelliget qualem in supremo judicio Christum experturus sit, cùm in egenos & pauperes qualis existat ipse, cogitarit.

ALIA SENTENTIA.

Non pigebit quempiam hujus vitæ labores ferre, qui remunerandos illos æternâ mercede cogitarit.

Si quis laborum asperitate, quibus consita dicitur vitæ felicis semita, ab eâdem insistendâ deterretur, reputet ille secum quantam bonorum amplitudinem amatoribus suis possidendam Deus destinarit; tunc leves existimabit laboris cujuscumque molestias, cùm mercedis æternæ pretium, quâ remunerabuntur illæ, considerarit.

PERIODUS DECUSSATA.

Pro Cæcinna n. 1.

SENTENTIA CICERONIANA.

Potuisset A. Cæcinna tam cedere in Foro Sex. Ebutii impudentiæ, quàm in agro cesserat audaciæ.

Si quantùm in agro locisque desertis audacia potest, tantùm in

SENTENTIA.

Potuit Alexander parem moderationis & fortitudinis laudem ferre.

Si quantam in expugnandis hostibus fortitudinem Alexander Magnus præ se tulit, tantam in privatæ vitæ consuetudine moderationem animi

CICERONIANÆ PERIODI.

Foro atque in judiciis impudentia valeret; non minùs in causâ cederet A. Cæcinna Sex. Ebutii impudentiæ, quàm tum in vi faciendâ cessit audaciæ.

IMITATIO.

exhibuisset; non minùs Principibus viris ad exemplum proponeretur ejus moderatio, quàm ad imitandum proponi solet ejus fortitudo.

ALIA SENTENTIA.

Potuit Catilina tam prudentiâ suâ, quàm auctoritate vincere Ciceronem.

Si quanta valuit ad conciliandos animos auctoritate Catilina, tantâ ad dissimulandas molitiones nefarias prudentiâ valuisset; non minùs in avertendâ Reip. ruinâ Tullius cessisset civis exitiosi prudentiæ, quàm in ejusdem pernicie machinandâ cesserat auctoritati.

CAPUT IV.

De Venustate Periodi.

IN quo posita est venustas Periodi?

R. In tribus præcipuè rebus. In Numero, in Verbis, in Clausulis.

Quid est numerus?

R. Numerus secundùm Aristotelem est Rhytmus quidam exquisitus, non canorus, qualis est in poëmatis ac versibus, sed ita dissimulatus ac latens, ut sentiatur tamen ac jucundo fine concludatur.

Definitur aliter à Cicerone, Oratio constans partibus sonoris aurium judicio rectè & æqualiter fluentibus. Quod spectat verò Numerum in Oratione adhibendum, hæc monet Tullius in Oratore ad Brutum n. 195. *Neque numerosa esse, ut poëma; neque extra numerum, ut sermo vulgi est, debet Oratio. Alterum nimis est vinctum, ut de industriâ factum appareat; alterum nimis dissolutum, ut pervagatum & vulgare videatur.*

Quid spectandum in Verbis?

R. Hæc sunt in Verbis quærendæ virtutes. 1°. Vis; ut si *Parricidam* dixeris pro nefario homine, *sacrilegum* pro fure. 2°. Majestas; ut *immensitas locorum*, pro magnitudine. 3°. Splendor, ut *immensæ camporum declivitates*, pro declivi aliquo loco. 4°. Vehementia, ut *temporum procellæ*, pro calamitatibus. 5°. Epitheta & verba ficta ad contumeliam; ut gurges bonorum, furia patriæ, fax, tempestas, Reipub. Pestis. *Non enim nos coloriste servilis, non pilosæ genæ, non dentes putridi deceperunt.* In Pisonem.

Quæ cavenda sunt vitia in verbis?

R. 1°. Consonantium asperior commissura, ut Xercis exercitus. 2°. Syllabarum earumdem repetitio, ut hunc timorem moremque perpetuò retinuit. 3°. Crebra ejusdem vocis repetitio. 4°. Similiter cadentia. 5°. Plura monosyllaba. 6°. Verba longiora, nisi hoc postulet Orationis tarditas. 7°. Inepta verborum trajectio.

Quid observandum in Clausulis?

R. 1°. Supervacaneum est dicere de pedibus, qui vel initio, vel in medio Periodi usurpantur, hæc enim usus & lectio meliùs docebunt. 2°. Quod spectat ad finem; Periodus verbo elegantiùs quàm nomine clauditur. 3°. Ejusmodi clausulis inserviunt vulgò sequentes pedes. Primus est, geminus Trochæus apud Ciceronem usitatissimus. v. g. *Consulatus*

continebit, *consequentur*. Secundus, geminus Spondæus, ut *infringendam*. Tertius Tribracus & Spondæus, ut *prohibuerunt*. Quartus est Dactylus, maximè si præcesserit Iambus, ut *perhorresceret*.

CAPUT V.

De Arte informandæ Periodi & Membra, seu partes Periodi alias cum aliis connectendi.

IN quo consistit artificium Periodi?

R. In usu & dispositione Particularum, per quas Periodi sensus suspenditur & absolvitur. Nam particula quæque initio Periodi, sive Protasi præposita, relativa est, & dicit ordinem ad aliam particulam, Apodosi præfigendam; quæ, nisi advenerit, perfectus & completus esse sensus non potest. Unde diceres particulas illas esse in Periodo, quod sunt in ædificiis interruptis prominentes & salientes lapides, qui videntur alios expectare, quibus inserantur, & quibuscum unum opus perfectum & absolutum efficiant.

Quænam sunt illæ Particulæ?

R. Multiplicis generis recensentur. Aliæ enim comparationem instituunt, v. g. *Tantùm*, *quantùm*, *talis*, *qualis*; *eo major*, *quo*; *quemadmodum*, *sic*. Aliæ distributivæ sunt serviuntque enumerationi partium; v. g. *sive*, *aut*, *vel*, *neque*, bis aut ter repetita; *Primùm*, *deinde*, *postremò*, *cùm*, *tum*. Aliæ vocantur conditionales, v. g. *Si*, *siquidem*, *nisi*. Aliæ augentes, v. g. *Non solùm*, *sed etiam*: *tam*, *adeo*, *ut*. Aliæ causales, v. g. *Quoniam*, *quando quidem*, *cùm*. Aliæ pugnantes, v. g. *Etsi*, *quamvis*, *tamen*. Aliæ relativæ, v. g. *Qui*, *quæ*, *quod*; *is*, *ea*, *id*. Hæ particulæ connectendis Periodi membris seu partibus deserviunt.

Quomodo Particularum illarum ope informari Periodus potest?

R. 1°. Quærenda tibi sententia aliqua, quam extendas in Periodum. v. g. *Nihil in vitâ amico utilius*. 2°. Vel rationem subjunges propositæ sententiæ, vel dilatabis tantùm vocem illam, *utile*, hoc vel alio modo, *nihil tam naturæ aptum*, *tam conveniens ad vitæ societatem ac consuetudinem*. 3°. Præpositâ particulâ causali, *Cùm*, ut suspensus sensus esse possit, ita bimembrem Periodum efficies. Cùm nihil est tam aptum naturæ, tam conveniens ad vitæ societatem, atque consuetudinem, quàm amici benevolentia. (1. Membrum) Tum cordatus homo quisquis erit, illam rebus omnibus humanis anteponendam judicabit. (2. Membrum.)

Sin subjungere statim propositæ sententiæ rationem volueris, istam v. g. quia *amicus secundas res lætiores facit*, *adversas leviores*. Sic Periodum bimembrem efformabis. Cùm nihil est & ad secundas res lætiores, & ad adversas leviores faciendas tam potens quàm amici benevolentia; tum cordatus homo quisquis erit, illam rebus omnibus humanis facilè anteponendam judicabit.

Jam de Bimembri ut Trimembrem facias, dilatabis *Protasim* in duo membra, & beneficio particulæ, *Ut*, posterius membrum junges cum priori, hoc modo. Cum ea est veri sincerique amici natura atque indoles, (1. Membrum) ut res secundas lætiores, adversas leviores efficiat (2. Membrum.)

brum.) *Protasis*) Quis tot inter ac tantas hujus vitæ varietates sine amici benevolentiâ vivere se posse arbitretur ? (3. Membrum) *Apodosis*.

Denique ut Periodus quæ Trimembris est, fiat Quadrimembris, dilatanda *Apodosis* est per particulas comparativas, *tam*, *ut*, vel *tantùm quantùm*, v. g. Erit ne aliquis tam parum amicus sui, tam parum cupidus tranquillitatis ac pacis, ut tot inter ac tantas hujus vitæ varietates sine amici benevolentiâ vivere se posse arbitretur ? vel Quanto difficilioris operæ videtur, æquam rebus in arduis pariter ac bonis servare mentem, tanto dulcior amicus ac jucundior censendus est.

Observabis ex dictis, geminam esse sententiæ in Periodum conformandæ rationem; aliam per solam dilatationem propositæ sententiæ. Ita Cicero Oratione 2. in Verrem sententiam illam: *Accidit tandem quod optabamus*. Solâ dilatatione sic in Periodum Trimembrem fundit. *Quod erat optandum maximè, Judices*, (1. Membrum.) *Et quod unum ad invidiam vestri Ordinis, infamiamque judiciorum sedandum maximè pertinebat*, (2. Membrum.) *Protasis*) *id non humano consilio, sed prope divinitus datum atque oblatum vobis summo Reipublicæ tempore videtur*. (3. Membrum) *Apodosis*.) Ubi patet totam Periodum nihil esse aliud, quàm meram brevioris hujus sententiæ dilatationem, *Accidit tandem quod optabamus*.

Alia ratio est conformandæ sententiæ in Periodum, nimirum cùm sententiæ aliqua ratio subjicitur. Sit in exemplum ista sententia: *Caput meum objeci multis periculis*. Cui Cicero pro Archia n. 14. hanc rationem adjicit, *quia nihil non ferendum esse duxi pro consectandâ laude atque honestate*; & sic Periodum Trimembrem informat. *Nisi multorum præceptis multisque literis mihi ab adolescentiâ suasissem, nihil esse in vitâ magnopere expetendum, nisi laudem atque honestatem*. (1. Membrum) *in eâ autem persequendâ omnes cruciatus corporis, omnia pericula mortis, atque exsilii parvi esse ducenda*; (2. Membrum.) *Protasis*. *Nunquam me pro salute vestrâ in tot ac tantas dimicationes, atque in hos profligatorum hominum quotidianos impetus objecissem*. (3. Membrum) *Apodosis*.

Quoties autem propositæ sententiæ ratio subjicitur, hæc plerumque collocatur in *Protasi*, sententia verò ipsa in *Apodosi*.

Id porro ut planius fiat, laudatam modò sententiam cum subjectâ ratione, scilicet, *nihil in vitâ amico utilius*; *quia lætiores facit res secundas, adversas leviores*, operæ pretium est in varias omnis generis Periodos ad imitationem Ciceronianam informare, ex quibus hoc etiam commodum exurget, ut quo pacto singulæ Particulæ adhiberi debeant, uno quasi intuitu liceat observare. Ipsas verò Ciceronis Periodos non hic describimus, quia jam descriptæ sunt in Capite tertio. Satis erit Orationes, & Numerum, ubi leguntur, indicare.

PERIODI BIMEMBRES.

Quod in secundis rebus dulcissimum, in adversis multo optatissimum est, id in amici veri sincerique benevolentiâ invenitur.

Pro Archia n. 1. Per Particulas Relativas *Quod*, *Id*.

Quanquam difficultatibus plurimis vita mortalis obnoxia, in bonis autem

Pro Lege Manilia n. 11. Per

Particulas pugnantes *Quanquam*, *Tamen*. & in arduis rebus rara æquabilitas animi videri potest; His tamen omnibus incommodis non certum modò in amici benevolentiâ remedium, sed etiam suavissimum vitæ solatium offertur.

Lib 1. de Oratore n. 31. Per Particulas Relativas *Is*, *Qui*. Quid est tam expetendum in vitâ, quàm in secundis pariter & adversis rebus habere eum, qui has leviores, illas jucundiores efficiat?

TRIMEMBRES.

Pro Domo suâ ad Pontifices n. 1. Per Particulas Distributivas *Cum Tum*. Cùm ad leniendas mortalis vitæ molestias multa nobis præsidia non desunt, tum certè nullum eo majus quod in amici sinceri fidelisque benevolentiâ proponitur, qui res secundas lætiores, adversas leviores efficit.

2. Oratore in Verrem n. 1. Per Particulas Relativas *Id*, *Quod*. Quod erat ad suavissimum hujus vitæ solatium expetendum maximè, & quod ad ferendam æquo animo fortis utriusque conditionem inprimis juvare poterat; id nobis in jucundissimâ veri sincerique amici consuetudine, singulari divinæ Providentiæ beneficio oblatum datumque gratulamur.

Pro Archia n. 14. Per Particulam Conditionalem. *Nisi*. Nisi tot inter tamque varias, quibus vita hominum obnoxia est, miserias dulcissimum in amicis solatium haberetur, in iisque præsentissimum adversus utriusque sortis incommoda remedium occurreret; quem demum, quantumvis cupidus vitæ videretur, longioris ævi non pigeret?

Pro Cœlio n. 28. Per Particulas Augentes *Tam*, *ut*. Datur vel inter gravissimas vitæ hujus ærumnas suavissimum in amicis solatium; & illi tam lætas blandientis fortunæ vices, tam ferendos reflantis ejusdem casus reddere solent, ut, sin minus jucunda ex omni parte vita, tolerabilis saltem videri possit.

Pro Quintio n. 26. Per Particulam Conditionalem *Si*, & Relativas *Is*, *Qui*. Si res asperas mitiores, lætas jucundiores, vitam totam æquiorem verus ac fidelis amicus facit; necesse est profectò, ut, qui in tantâ hujus vitæ varietate de comparandâ amici benevolentiâ curandum sibi non arbitratur, is neque in adversis solatium, neque in prosperis jucunditatem, neque in omni vitæ parte tranquillitatem habere velit.

QUADRIMEMBRES.

Pro Milone n. 1. Per Particulas Pugnantes *Etsi*, *Tamen*. Etsi difficilioris operæ videtur æquam in variâ sortis utriusque conditione mentem retinere; multosque reperire est, cùm iniquioris fortunæ telis restitissent, ejusdem illecebris fuisse superatos; Tamen certissimum adversus difficultates ejusmodi subsidium semper invenias in amico fideli, qui & patientiam in adversis, & in prosperis moderationem suadere possit.

De Provinciis Consularibus n. 1. Per Particulam Conditionalem *Si*, & Distributivas, *Cum*, *Tum*. Si quis nosse velit, quàm necessaria sit inter tantas hujus vitæ varietates fidelis amici societas, consideret ille secum, quantùm in utrâque sorte juvare amicus possit; tum certè non dubitabit quantam in amico parando debeat operam ponere, cùm sine tali præsidio vix ferendam æquabiliter cùm prosperæ, tum adversæ fortunæ conditionem esse intellexerit.

DECUSSATA.

Pro Cæcinna n. 1. Per Particulas Conditionales *Si*, & Comparativas *Tantum*, *Quantum*, *non Minus*, *Quàm*. Si quantùm ad mitigandas molliendasque res adversas amicus potest, tantùm ad temperandas ab insolenti lætitiâ res secundas valet; non minùs quærendus est amicus in prosperis ad conservandam moderationem, quàm in adversis comparari solet ad retinendam patientiam.

Quæ sequuntur in idem argumentum Periodi, etsi ad Tullianam imitationem exactæ omnino non sunt, ta-

men docebunt usum aliarum Particularum.

Per Particulas Comparativas *Quam, Tam.* Quàm suave est in adversâ sorte solatium, in prosperâ lætitiam experiri; Tam sedulò fidelis sincerique amici benevolentia videtur esse comparanda.

Per Particulam Distributivam *Sive*, repetitam. Sive blandientem suaviter votisque aspirantem omnibus sortem experiare, sive sævientem immisericorditer & reflantem perpetuò fortunam feras; in utrâque vitæ conditione tam dispari, studio tamen pari, parique diligentiâ fidelis amici consuetudo conquirenda est.

Per Particulas Augentes, *Tam, ut.* Tot ac tanta ex dulci fidelis amici commercio, tam in prosperis quàm in adversis oriri commoda solent, ut, sine paratissimo semper hujuscemodi præsidio, amara prorsus & acerba vita videri possit.

Per Particulas Comparativas *Quemadmodum, sic.* Quemadmodum ventis tam æquam quàm sinistram in partem spirantibus, peritissimi Moderatoris prudentiâ navigium eget; sic secundis pariter atque adversis in rebus veri sincerique amici commercio humana vita carere non potest.

Aliud statuamus exemplum in illâ sententiâ, quæ rationem adjunctam habet. *Difficile est assentationibus aures occludere; quia homines vulgò se amant.* Illa poterit in Periodos pariter informari ad Ciceronis imitationem.

BIMEMBRES.

Lib. 1. de Orat. n. 31. Per Particulas Relativas. Quid esset tam novum tamque insolens, quàm in tantâ amantium plus æquo sui hominum multitudine reperire unum aliquem, qui, quod cæteri tantopere ambiunt, nullum prædicationi laudum suarum locum esse patiatur.

Pro Archia n. 1. Per easdem Particulas. Qui maturè perpenderit, quàm sit amans sui indoles hominum, per omnes ætatis flexus & varias vitæ conditiones volvens oculos; is mirari desinet, plerosque & merito rerum suarum præconio, & putidis etiam assentationibus nonnunquam delectari.

Pro Lege Manilia n. 1. Per Particulas Pugnantes *Quanquam, Tamen.* Quanquam plenas fuco atque fallaciâ adulatorum laudes, & illas non tam ad veritatem, quàm ad voluptatem instructas esse nemo non sentit; Tamen, ne declinentur eorum illecebræ, non solers modò istorum hominum industria, sed etiam multo magis insitus unicuique suimetipsius amor prohibere solet.

TRIMEMBRES.

Pro Archia n. 14. Per Particulam Conditionalem *Nisi.* Nisi erudita semper ad omne blanditiarum genus esset adulatorum natio, & ad mulcendum eum, qui singulis hominum innatus est, amorem fingeret se totam atque accommodaret, non tam operosum videretur ab eorum insidiis declinare.

Oratione 2. in Verrem n. 1. Per Particulas Relativas *id, Quod.* Quod est ad conciliandos animos potentissimum, & quod ad pertentandum suaviter eum, quo se quisque prosequitur, amorem plurimùm posse videtur; hoc adulantum natio solertissima non apertè quidem, sed clam & per cuniculos solet adhibere.

Pro Domo suâ ad Pontifices n. 1. Per Particulas Distributivas *Tum, Cum.* Cùm res est planè difficilis, assentatorum vocibus aures occludere, tum certè tanto id operosum magis, quod illi mollibus illecebris amantem sui plus æquo hominum indolem demulcere solent; ut, qui ab amando se se non possunt, neque ab excipiendis ultro adulationibus valeant temperare.

Pro Cœlio n. 28. Per Par- Magnam habent homines ad amandos se se propensionem, & solers a-

ticulas Augentes *Sic, ut.* dulantum genus sic insitum unicuique sui ipsius amorem palpare novit, ut assentationibus aures occludere, singulare quoddam modesti ac temperantis viri specimen videri soleat.

Pro Quintio n. 26. Per Particulam Conditionalem *Si*, & Relativas *Is, Qui.* Si condita mollibus illecebris, & ad uniuscujusque sensum voluntatemque comparata solet esse omnis adulatio, necesse est profectò, ut, qui laudis est amans plus æquo, & permulceri sensus suos lubentiùs patitur, is ab audiendis adulatorum vocibus temperare sibi non possit.

QUADRIMEMBRES.

Pro Milone n. 1. Per Particulas Pugnantes *Etsi, Tamen.* Etsi nemo pœne est qui nesciat adulatorum gentem totam esse ad fallendum decipiendumque compositam, nihilque contingere solet viro liberali ingratum magis quàm illudi; tamen molles blandientium illecebræ vel ipsos permulcent sapientissimorum hominum animos, qui contra tam amabiles insidias vix ac ne vix quidem tueri se possunt.

De Provinciis Consularibus n. 1. Per Particulam Conditionalem *Si.* Si quis fortè mirabitur unde tam ægrè homines, quot quot sunt, assentationibus aures occludant, attendat ille secum, quàm pauci ab amandis semetipsis valeant temperare; tunc facile intelliget quàm ultro sibi, quisquis est, adulari patiatur, cùm adulantum nationem totam esse ad mulcendum amorem proprium comparatam perspexerit.

DECUSSATA.

Pro Cæcina n. 1. Per Particulam Conditionalem *Si*, & Particulas Comparativas *Tam, Quam, non Minus, Quam.* Si quàm est amans sui hominum indoles, tam est comparata ad mulcendum amorem illum omnis adulatio, non minùs quis potest ab excipiendis ultro assentationibus temperare, quàm ab amando semetipso potest idem abstinere.

Per Particulas Comparativas *Quemadmodum sic.* Quemadmodum mare Siculum olim navigantibus singularis cujusdam prudentiæ fuit, insidiosis Sirenum cantibus aures occludere; sic in hac vitæ consuetudine, quæ adulantum multitudine infesta est, eorum lenociniis non permulceri perfecta consummataque sapientia est.

Si cui fortè prolixiores fuisse videbimur in exemplis proferendis, ignoscat tamen rem illam apertiorem facere volentibus, quam præceptionum omnium, quæ traduntur in Rhetoricâ, longè difficillimam Candidati experiuntur, cùm ad usum atque exercitationem revocanda est.

CAPUT VI.

De Ratione Periodos alias cum aliis connectendi.

EGimus de Particulis, quibus membra cum membris vinciuntur, & ipsa Periodi conformatio constat; nunc agendum de vinculis, quibus Periodi ipsæ, aliæ cum aliis connectuntur, sive de variis Orationis nexibus. Quæres ergo.

Quænam sunt particulæ, per quas Periodi cum Periodis conjunguntur?

R. Hæ præsertim adhibentur, *atque ego quidem, & verò, atenim, quæ cùm ita sint, itaque, nam cùm, ac primò quidem, enim verò, neque verò, quinetiam, igitur, ergo, quid quod, adde quòd, accedit & illud*, & aliæ multæ quas usus frequens ac lectio docebunt.

Atque ut Præceptum istud exemplorum appositione non careat; proponenda sunt ad imitationem quæ-

Jam Ciceronis exordia quæ tota ferè Periodis constant: in quibus licebit observare, quinam nexus vinciendæ Orationi inserviant. Porro ad majorem cognoscendæ Artis facilitatem, non describemus modò Ciceronis locum, cujus ad normam exigenda imitatio sit, sed brevem ejusdem Synopsim præfigemus.

CICERONIANUM EXORD.

Pro Rabirio Perduelli.

SYNOPSIS CICERONIANA.

Cicero Judices adhortatur ad absolvendum Rabirium.

1°. *Reddit rationem Cicero, cur Rabirium defendat, licet non soleat illud facere.* Periodus Quadrimembris.

2°. *Dicit Cicero cùm suâ in Rabirium benevolentiâ, tum salute Reipub. impelli se, ad suscipiendam ipsius defensionem.* Periodus Bimembris.

3°. *Dicit Cicero; sicut est Consulis succurrere Reip. periclitanti; ita Civium est Consulem in eo præstando adjuvare.* Periodus Bimembris.

4°. *Dicit Cicero. In me labor, in Senatu debet esse studium in defendendo Rabirio.* Periodus Bimemb.

IMITATIO.

Blanca Ludovico Filio Gallici & Imperii habenas moderandas tradit.

SYNOPSIS IMITATIONIS.

Blanca filium adhortatur ad moderandum ritè Imperium.

1°. Blanca Filium suum admonet, etsi non videtur ille egere Præceptionibus.

2°. Dicet Blanca; cùm multa solent obcæcare viros Principes, tum requiri multas virtutes ad declinandum hoc incommodum.

3°. Dicet Blanca; sicut exhibuisti adolescens virtutes hujus ætatis proprias; ita Rex constitutus debes præ te ferre virtutes regias.

4°. Dicet Blanca; tibi gloriosum erit Regio muneri satisfecisse, mihi non indecorum te instituisse.

ORATIO.

Etsi, Quirites, non est meæ consuetudinis rationem reddere, quâ de causâ quemque defendam; propterea quòd, cum omnibus civibus in eorum periculis semper satis justam mihi causam necessitudinis esse duxi; Tamen in hac defensione capitis, famæ, fortunarum omnium C. Rabirii proponenda ratio videtur esse officii mei, propterea quòd, quæ justissima mihi causa ad hunc defendendum visa est, eadem vobis ad absolvendum debet videri.

Nam me cùm amicitiæ vetustas, tum hominis dignitas, tum ratio humanitatis, tum meæ vitæ perpetua consuetudo ad C. Rabirium defendendum est adhortata; Tum verò, ut id studiosissimè facerem,

Etsi, Fili carissime, novi satis non egere te maternis præceptionibus ad peragenda diligenter quæ sunt officii tui; propterea quòd innatâ virtutis æmulatione, quidquid est cum laude conjunctum ultro consectaris; Tamen in hoc rerum flexu, quo moderandas magni Imperii habenas suscipis, te præmonendum putavi, propterea quòd, quanto sublimior est locus ille quem capessis, tanto periculosior debet videri.

Nam cùm dignitatis Regiæ majestas, populorum admiratio, deliciarum illecebræ, rerum omnium copia viros Principes in hoc sortis apice constitutos occæcare plerumque solent;

salus Reipublicæ Consulare officium, Consulatus denique ipse, mihi unà vobiscum cum salute Reipublicæ mihi commendatus coegit....

Quamobrem si est boni Consulis, cùm cuncta Reip. auxilia labefactari convellique viderit, ferre opem patriæ, succurrere saluti fortunisque communibus, implorare civium fidem, suam salutem posteriorem salute omnium ducere; est etiam bonorum & fortium civium, quales vos omnibus Reip. temporibus extitistis, intercludere omnes seditionum vias, munire præsidia Reip. summum in Consulibus imperium, summum in Senatu consilium putare.....

Quamobrem labor in hoc defendendo præcipuè meus est; studium verè conservandi hominis commune mihi vobiscum esse debebit.

tum, ut declinare tam graves scopulos valeant, animus de se modestè sentiens, continentia singularis, comis humanitas, egregius rerum humanarum contemptus requiruntur.

Quamobrem si tuarum esse partium æstimasti, dum sub disciplinâ matris adolesceres, ingenuum morum candorem, docilitatem mentis, pietatem in Parentes exhibere; mox, cùm evectus ad solium fueris, virtutes regias, fidem incorruptam, humanitatem in tuos, æquitatem in omnes debes præ te ferre.

Ita gloriosum erit tibi muneri Regio, populorum votis, Parentis expectationi satisfecisse, mihi verò non erit indecorum vitam tibi, institutionem bonam, Regnum ipsum impertivisse.

EXORD. CICERONIANUM

Pro Lege Maniliâ.

SYNOPSIS CICERONIANA.

1°. *Dicit Cicero deterritum se fuisse ab agendis Reip. causis, non voluntate suâ, sed susceptis vitæ rationibus.* Periodus Bimemb.

2°. *Dicit Cicero, cùm sit tenuitatis suæ conscius, & noverit nihil nisi perfectum afferri oportere, maluisse se aliis rebus vacare.* Period. Trimemb.

3°. *Dicit Cicero, non defuturos qui agant in Senatu, futurumque, ut ipse cum aliquâ amicorum utilitate & gloriâ pergat in instituto vivendi more.* Periodus Bimemb.

4°. *Dicit Cicero ex collato sibi Prætoris Munere se intellexisse, quas sibi Populus Rom. quas aliis partes injungeret.* Period. Trimemb.

IMITATIO.

Negat Cicero audiendum esse de Pace Antonium.

SYNOPSIS IMITATIONIS.

1°. Dicet Cicero deterreri se ab accipiendâ pace quam offert Antonius, non amore belli, sed Reipublicæ gloriâ & salute.

2°. Dicet Cicero, cùm noverit quid sit è Reip. commodo, & prævideat Pacem Reip. turpem & damnosam fore, illam esse bello postponendam.

3°. Dicet Cicero, non defuturos qui bellum feliciter conficiant, futurumque, ut partam meliori fato pacem sibi omnes aliquando gratulentur.

4°. Dicet Cicero, cùm naturâ suâ cupidus rixarum Antonius pacem peteret, diffidere eum viribus suis & à virtute Populi Romani sibi metuere.

ORATIO.

Quanquam mihi semper frequens conspectus vester multo jucundissimus, hic

Quanquam suavissimum semper Pacis nomen, hanc autem saluberri-

autem locus ad agendum amplissimus, ad dicendum ornatissimus est visus, Quirites; Tamen hoc aditu laudis, qui semper optimo cuique maximè patuit, non mea me voluntas, sed meæ vitæ rationes ab ineunte ætate susceptæ prohibuerunt.

Nam cùm antea per ætatem nondum hujus auctoritatem loci contingere auderem; statueremque nihil hîc, nisi perfectum ingenio, elaboratum industriâ afferri oportere; omne meum tempus amicorum temporibus transmittendum putavi.

Ita neque hic locus vacuus unquam ab iis, qui vestram causam defenderent; & meus labor in amicorum periculis castè integrèque versatus, ex vestro judicio fructum est amplissimum consecutus.

Nam cùm propter dilationem Comitiorum ter Prætor primus cunctis Centuriis renunciatus sum, facilè intellexi, Quirites, & quid de me judicaretis, & quid aliis faciendum præscriberetis.

mam huic Urbi, Populo Romano longè optatissimam esse duxi, P. C. Tamen ad rejiciendam hodie, quam obtulit Pacem Antonius, non me intempestiva quædam cupido belli, sed Reip. gloria cum ejusdem utilitate conjuncta permovit.

Nam cùm longâ temporum experientiâ didicerim, quid ad Reip. commoda maximè pertineat, intelligamque oblatas ab Antonio conditiones Pacis turpes ac perniciosas fore; illam gravissimo quocumque bello magis metuendam esse non dubitem profiteri.

Ita neque deerunt in hac civitate clarissimi fortissimique Cives, qui bellum istud optatâ postmodum victoriâ perficiant, & partam meliori fato tranquillitatem licebit nobis aliquando gratulari.

Nam cùm turbarum amans rixarumque cupidus Antonius animum tandem ad Pacem adjecerit, facilè potestis intelligere, Quirites, & quàm parùm rebus confidat suis, & quantùm à vestrâ virtute sibi metuendum arbitretur.

CICERONIANUM EXORD.

Oratione secundâ in Verrem.

SYNOPSIS CICERONIANA.

1°. *Dicit Cicero accidisse illud quod erat optandum maximè Reip., & ipsius plurimùm intererat.* Period. Trimemb.

2°. *Dicit inveterasse opinionem illam, hominem divitem non posse condemnari.* Period. Trimemb.

3°. *Dicit in tanto discrimine adductum esse Verrem in judicium.* Period. Bimemb.

4°. *Dicit se Actorem huic causæ accessisse, ut Senatus existimationi consuleret.* Periodus Trimemb.

IMITATIO.

Judittha redux ad Betulienses amputato Holophernis capite.

SYNOPSIS IMITATIONIS.

1°. Dicet Judittha perfectum illud esse, quod neque tentare, neque sperare licebat.

2°. Dicet sic interclusos fuisse omnes aditus Holophernis exercitu, ut arceri malum non valeret.

3°. Dicet in magno omnium metu Imperio & vitâ spoliatum fuisse Holophernem.

4°. Dicet exhibere se spectandum Holophernis caput, ut gratias Deo populus referat

ORATIO.

Quod erat optandum maximè, Judi-

Quod neque humanis viribus ten-

ces, & quod unum ad invidiam vestri Ordinis infamiamque Judiciorum sedandam maximè pertinebat; id non humano consilio, sed propè divinitus datum atque oblatum vobis summo Reip. tempore videtur.

Inveteravit enim jam opinio perniciosa Reip. vobisque periculosa, quæ non modò Romæ, sed & apud exteras Nationes omnium sermone percrebuit, his judiciis, quæ nunc sint, pecuniosum hominem, quamvis sit nocens, neminem posse damnari.

Nunc in ipso discrimine Ordinis judiciorumque vestrorum, cùm sint parati, qui concionibus & legibus hanc invidiam Senatûs inflammare conentur, reus in judicium adductus est C. Verres, homo vitâ atque factis omnium jam opinione damnatus, pecuniæ magnitudine, suâ & spe ac prædicatione absolutus.

Huic ego causæ, Judices, cum summâ voluntate & expectatione Populi Rom. Actor accessi, non ut invidiam augerem Ordinis, sed ut infamiæ communi succurrerem.

tari posse videbatur, neque in miserrimis rerum nostrarum angustiis sperare fas erat, Cives amantissimi; id hodie non armorum vi, aut militum numero, sed imbelli fœminæ unius manu perfectum absolutumque putatote.

Imminebant enim nostris mœnibus cùm robore, tum multitudine ipsâ metuendæ Holophernis copiæ, quæ non regionem modò totam, sed interclusos omnes aditus sic obsidebant, ut vel ruinam Urbis, vel præsens Civium capitibus arcere malum non liceret.

Nunc in tantâ omnium trepidatione, cùm ad perficiendum detestabile consilium superbus hostis accederet, debitas temeritati suæ pœnas dedit Imperio pariter ac vitâ spoliatus.

Hujus ego caput hac ipsâ recisum à cervicibus manu spectandum vobis exhibeo, Cives amantissimi, non ut insultetis tristibus hominis impii reliquiis, sed ut amplissimas, ut par est, omnipotenti Deo gratias referatis.

Ad absolutionem hujus Articuli subjicimus Oratiunculam ex quatuor Periodis conflatam quæ referant imitatione Ciceronianas Periodos ex variis Orationibus depromptas.

CREUSA AD ÆNEAM

Cùm incensâ Trojâ ad propulsandum commune excidium se se armis accingeret.

SYNOPSIS.

Exord. Dicet Creüsa addere se moram unà cum filio festinanti Æneæ ad servandam Trojam, licèt intelligat quantum in ipso præsidium communis salus habeat.

Propositio Neminem fore, apud quem ipsa ejusque filius patrocinium inveniant, si fortuna pergat adversari.

Confirmatio. Dicet non sibi minùs animi fore ad procurandam patriæ salutem, quàm ipse præ se ferret; si, quantam movet fiduciam ipsius magnanimitas, tantam præsens rerum status expectationem suscitaret.

Complexio. Dicet si fuit olim fortis Civis patriam tueri quocumque periculo, cùm spes affulgeret aliqua, jam esse boni parentis & conjugis domum tueri.

ORATIO.

Etsi satis intelligo, Conjux amantissime, quàm certum ad hanc usque diem præsidium in te communis salus habuerit, neminemque video præter Æneam, Pro Milone n. 1. *Etsi vereor, &c.* Period. Quadr.

Æneam, qui præsentius ruenti patriæ afferre remedium possit; patere tamen, ut festinanti tibi ad servandam Trojam moras adjiciant mœrens uxor & infortunatus filius; qui vitam fortunasque suas tui unius in salute collocatas habent.

Pro Lege Manil. n. 1. *Nam cum antea &c.* Period. Trim.

Nam si fatorum vis inimica, nobis, uti fecit hactenus, pergat adversari; teque spem gentis unicam & afflictæ domûs solatium eripiat, apud quem demum in supremo rerum nostrarum discrimine opem patrociniumque inveniemus?

Pro Cæcinna n. 1. *Si quantum in agro, &c.* Period. Quadr. Decussata

Equidem si quantam nobis affert animi tui magnanimitas fiduciam, tantam hodiernus rerum status fortunæ melioris moveret expectationem; Non minùs ego te ad propulsandum miseræ urbis excidium adhortarer, quàm ab eâdem frustra defendendâ conor deterrere.

Pro Rabirio Perd. n. 3. *Quæ nobrem, si est boni Consulis, &c.* Period. Bimemb.

Verùm si fuit olim fortissimi Civis, cùm spes avertendæ ruinæ aliqua superesset, opitulari laboranti patriæ, nullam vereri discriminis aleam, suam suorumque salutem communi salute posteriorem ducere: nunc fidi conjugis & optimi parentis est, cùm jam incensa Troja spem omnem ejusdem servandæ ademisse videatur, tutari tristes miseræ gentis reliquias, arcere ferrum & faces à suis Penatibus, totumque se ad præstandos conjugem & filium incolumes reservare.

LIBER SECUNDUS.

De Amplificatione Periodi.

QUoniam Liber ille secundus pertinet adhuc totus ad conformandam Elocutionem, quæ cùm delectu ac compositione verborum, tum sententiarum gravitate maximè constat; non hîc attingimus istud Amplificationis genus, quæ ex argumentorum varietate rebusque cæteris ad faciendam fidem accommodatis nata Orationi ipsi dilatandæ inservit. Sed spectamus solam Periodorum amplificationem, aut potiùs sententiarum ipsarum dilatationem, ex quibus Periodi conficiuntur. Nam cùm sententia plerumque sit brevior, quàm ut ex eâ Periodus informari commodè possit, hîc breviter exponemus quibus modis dilatari illa debeat.

CAPUT PRIMUM.

Quibus præcipuè modis fiat Periodorum amplificatio.

HIc spectari potest vel Membrorum Periodi, vel Periodi ipsiusmet amplificatio.

Quomodò fit amplificatio Membrorum Periodi?

R. Fit illa vulgò adjectione Synonimarum vocum, nominum adjectivorum, Adverbiorum, vel sententiæ alicujus, quæ sit præcedentis ratio, aut explicatio.

Quot sunt amplificandæ Periodi rationes?

R. Quatuor præcipuè modis amplificari Periodus poteſt. 1°. Per Definitionem. 2°. Per Enumerationem partium. 3°. Per Interpretationem. 4°. Per Auxeſim ſeu incrementum.

Primò igitur amplificabitur Periodus per Definitionem, quæ propoſitæ rei naturam explicat; vel per interpretationem ſingularum vocum ſubjectæ Orationis, & ſententiæ. Exemplum iſtud eſto. Sit Periodus conficienda ex hac brevi ſententiâ. Rhetoricam oportet perdiſcere. Rhethoricæ definitionem afferes. Nempe eſt Ars benè dicendi; deinde explicabis quid ſit perdiſcere Rhetoricam; nimirum legendo, ſcribendo & audiendo illi operam dare; mox per Definitionem ita Periodum conficies.

Ars illa nobiliſſima, cujus eſt tradere præcepta benè ornatéque dicendi, non tantùm eſt aſſiduè legenda in ſummorum Rhetorum monumentis, aut à Doctore perito audienda, ſed etiam crebrâ ſcriptione & frequenti exercitatione perdiſcenda.

Ita Tullius Oratione pro Milone n. 90. qui cùm vocem illam *Curiam*, amplificandam haberet, ita dilatat per varias Curiæ definitiones. *Vidimus templum ſanctitatis, amplitudinis, mentis, conſilii publici; caput urbis, aram ſociorum, portum omnium gentium, ſedem ab univerſo Populo Romano conceſſam uni Ordini inflammari, exſcindi, funeſtari.*

Sic in Piſonem n. 43. Poſtquam Naufragium, exſilium, mortem, & cætera fortunæ tela negavit ſupplicii loco eſſe ducenda; delapſus ad Piſonis Gabiniique ſcelera, definit quid ſit propriè ſupplicium; contenditque ipſorum furorem atque audaciam vera eſſe ſupplicia, quæ Deus ab illis exigat. *Quæ eſt igitur pœna, quod ſupplicium? Id meâ ſententiâ quod accidere nemini poteſt, niſi nocenti. Suſcepta fraus, impedita & oppreſſa mens conſcientiâ, bonorum omnium odium, nota inuſta à Senatu, amiſſio dignitatis.*

Secundò per Enumerationem partium. Quando ejuſdem rei & ſententiæ partes variæ recenſentur. Ita Cicero pro Milone n. 20. cum per Ironiam hoc tantùm haberet dicendum Omnes lugent Clodium; ita vocem illam *Omnes* dilatat per Enumerationem partium. *P. Clodii mortem æquo animo ferre nemo poteſt; luget Senatus, mœret Equeſter Ordo, tota Civitas confecta ſenio eſt, ſqualent Municipia, afflictantur Coloniæ, agri denique ipſi, tam beneficum, tam ſalutarem, tam manſuetum Civem deſiderant.*

Sic in Piſonem n. 96. Oſtendit illum fuiſſe omnium ſententiis damnatum: & vocem illam *Omnes* ita dilatat per Enumerationem. *Omnes memoriam Conſulatus tui, mores, facta, &c. deteſtantur. Legati, qui unà fuere, alienati: Tribuni militum, inimici, Centuriones, &, ſi qui ex tanto exercitu milites reliqui exiſtunt, non dimiſſi abs te, ſed diſſipati, te oderunt, tibi peſtem exoptant, execrantur, &c.*

Et Orat. Poſt reditum, in Senatu brevem hanc ſententiam, *mihi omnia bona reddidiſtis*, ita per Enumerationem amplificat n. 1. *Mihi fratrem optatiſſimum, me fratri amantiſſimo, Liberis noſtris Parentes, nobis Liberos, dignitatem, ordinem, fortunas, ampliſſimam Remp. patriam, quâ nihil poteſt eſſe carius, denique noſmetipſos nobis reddidiſtis.*

Tertius amplificandæ Periodi modus per Interpretationem, sive Synonimiam, & verborum idem pœne significantium congeriem; cùm id, quod semel uno verbo dictum est, idem aliis verbis ejusdem significationis, sed cum majore Emphasi dicitur. Nam cavendum inprimis in hac Synonimiâ, ut postremæ voces augeant priorum significationem. Ita Cicero Orat. Post reditum, in Senatu brevem hanc sententiam, *Vestra in me beneficia explicari dicendo non possunt*; ita per Interpretationem dilatat n. 1. *Quæ tanta potest existere ubertas ingenii, quæ tanta dicendi copia, quod tam divinum atque incredibile genus Orationis, quo quisquam possit vestra in nos universa promerita non dicam complecti orando, sed percensere numerando?*

Et Philippica 2. n. 68. Sententiam illam brevem, *Tu Pompeii domum ingredi ausus es?* quâ increpat Antonium, ita amplificat. *Tu ingredi domum illam ausus es? tu illud sanctissimum limen intrare? tu illarum ædium Diis Penatibus os importunissimum ostendere? &c.*

Quartus amplificandæ Periodi modus per Auxesim seu Incrementum, cùm per gradus crescit Oratio & ad summum pervenit. Ita Orat. in Verrem 3. n. 8. scelera Verris per Incrementum amplificat. *Non enim furem, sed ereptorem, non adulterum, sed expugnatorem pudicitiæ; non sacrilegum, sed hostem sacrorum religionumque: non sicarium, sed crudelem carnificem Civium sociorumque in vestrum judicium adduximus.*

Et pro Roscio Amer. n. 12. *Eò prorumpere hominum cupiditatem & scelus & audaciam, ut non modò clam, sed etiam hoc in Foro, ante Tribunal tuum M. Fanni, ante pedes vestros, Judices, inter ipsa subsellia cædes futuræ sint.*

Et Philip 2. Antonii vinolentiam per Incrementum sic amplificat n. 63. *Tantum vini in Hippiæ nuptiis exhauseras, ut tibi necesse esset in conspectu Populi Romani vomere postridie. O rem non modo visu fœdam, sed etiam auditu! Si inter cœnam, in immanibus illis tuis poculis, hoc tibi accidisset, quis non turpe duceret? In cœtu verò Populi Rom. negotium publicum gerens, Magister Equitum, cui ructare turpe esset, is vomens, frustis esculentis, vinum redolentibus gremium suum, & totum Tribunal implevit.*

EXERCITATIO.

Divi Ambrosii Mediolanensis Episcopi ad Theodosium Imperatorem Oratio, cùm is post peractam Thessalonicæ cædem Templum ingredi voluisset.

SYNOPSIS.

Exord. PEr Apostrophen petet à Theodosio quò pergat, & vocem illam, *pergat*, amplificabit per Interpretationem. Tune sanctissimum illud limen ingredi audeas? quam sententiam ad exemplum Ciceronis Philip. 2 n. 68. pariter dilatabit subjiciendo voces synonimas, quæ idem significent cum majore Emphasi.

Propositio. Jubebit ipsum procul recedere sacris ab ædibus, nisi velit Templum Domini novo scelere polluere; & vocem illam, *Templum*, per definitiones varias amplificabit, ad exemplum Ciceronis pro Milone n. 90. ubi Curiam per definitiones varias amplificat.

Veniet ad Confutationem, quâ cædis causam elevabit. Atenim occisus Tribunus: violata Principis Majestas? &c. An debuit culpa illa tot Civium sanguine expiari? quid illi commiserant? & vocem, *illi*, amplificabit per

Enumeratio-em ad Ciceronis exemplum qui pro Milone n. 20 vocem, *Omnes*, amplificat.

Conclusio. Per Incrementum ad exemplum Ciceronis Actione 2. in Verrem n. 8. Et tui te non pudet, sed insolescis, sed &c. Ah! resipisce, &c.

ORATIO.

Quò pergis, Theodosi? quò tendis? quid mihi superbus incessus ille? quid fluctuantes oculi? quid cædem spirans ac sanguinem vultus minatur? Tu civium tuorum adhuc stillans cruore sanctissimum istud limen ingredi? tu verendos penetrare aditus? tu metuendum inhabitantis ibi divini Numinis aspectum subire non pertimescas? (Interpretatio.)

Procul hinc secede sanctis ab ædibus: non capiunt tanti flagitii reum tam religiosa penetralia: castissimus hic sanctissimorum virorum cœtus parricidas non admittit; nisi fortè novâ amens iracundiâ, novo inflammatus furore augustissimum supremæ Majestatis tabernaculum, domicilium sanctitatis, pietatis azylum, afflictæ innocentiæ perfugium, locum sacris mysteriis consecratum, cædi & sanguini per summum nefas destinasti? (Definitio.)

Hanc igitur expectationem fecerant initia moderatissimi Principatûs? Hanc te sævitiam sapere docuit illa Religio, quam ejurato falsorum Numinum cultu suscepisti? tam cruenti mores, tam barbari Christianum Imperatorem decebant? Atenim violata Principis Majestas? non est reveritus populus Ministrum Imperatoris? occisus turbas inter ac tumultus plebis militum Tribunus? Esto: an debuit paucorum scelus tot Civium sanguine expiari? an æquum fuit innocentes luere Perduellium pœnas? Nam quid commiserant tot expertes prisque seditionis viri, quos occidisti? quid fecerant tot nobiles matronæ, quas immisericorditer interemisti? quod eluebant scelus tot pudicæ virgines, quas militum furori pariter ac libidini permisisti? Quid peccaverant tot pueri, tot infantes quos è parentum complexibus, quos matrum ab ubere tortor ac parricida abstraxisti? Denique quid habebant cum seditiosis quibusdam commune tot religiosi Sacerdotes, quibus ad sacra Templorum penetralia confugientibus, & aras amplexantibus non pepercisti? (Enumeratio.)

Et tui te non pudet? & factum non doles? & admissi parricidii veniam supplex non petis? & iratum tibi, seque ad vindictam accingentem Deum non placas? sed insolescis, sed superbo tumidus fastu triumphas, sed etiam intra sacratos recessus admitti postulas? Ah! resipisce potiùs, si sapis, & devotum non brevibus modò vitæ hujus ærumnis, sed sempiternis etiam suppliciis caput provide, quamprimum ut subtrahas. (Incrementum.)

ALIA EXERCITATIO.

Moysis ad Israelitas Oratio, cùm illi longioris viæ laboribus deterriti reditum in Ægyptum cogitarent.

SYNOPSIS.

Exord. QUæret ab Israelitis quid cogitent, quid meditentur? &c. quod amplificabit per Interpretationem.

Propositio. Petet quid tantum ipsis placeat in Ægypto? & per Definitiones varias dicet, quid sit Ægyptus: ærumnarum domicilium, &c.

Confirmatio. Petetur 1°. ab iis ærumnis quas passi sunt in Ægypto, quæ per Enume-

rationem amplificabitur. 2°. Ab illâ Terrâ quam se daturum illis Deus promiserat; & Terra illa designabitur variis Definitionibus.

Conclusio. Per Auxesim. Quo igitur vos appellabo nomine? an dementes, &c.

ORATIO.

Quid agitis, Israelitæ miseri? quò vos cœcitas immanis agit oblitos vestri Deique? Excutite torporem vestrum, &, quæ vestris mentibus tenebras offundit, caliginem depellite: quid enim in Ægypto quæritis, quid consectamini? quid vobis tantum sapit in hoc tristissimo laborum, ærumnarum, luctûs, lacrymarum domicilio? Quid infelix exilium placet? quid perpetuæ servitutis habitaculum juvat libertati destinatos? Itane verò tam citò obliti estis dolores vestros, nihil ut vobis injecerit infelicis illius soli, quod miserè deperitis, fastidium? Non labores quos exhantlastis? non procellæ quas pertulistis? non pericula quæ subiistis? non calamitates, non miseriæ, non Ægyptiorum odia, non furor, non verbera, & cætera malorum agmina, quibus jactati, conflictati, profligati estis, insanabile, quo flagratis, infortunatæ regionis desiderium extinguere potuerunt.

Interpretatio. Definitio. Enumeratio.

An ergo vestris excidit animis, Israelitæ, fortunatæ illius Terræ memoria, quam supremus rerum omnium arbiter, Deus ille, quem colitis, fideli populo destinavit? nihil vos movet beata illa quietis, pacis, gaudii lætitiæque mansio? nihil sapit tutissimus post tot exhaustas tempestates, & placidissimus, qui vos expectat, portus? non placet felix illa patria, quam fœcundissimâ rerum omnium ubertate fluentem ac manantem esse didicistis.

Definitio.

Nam quo vos appellabo nomine, si spreto tam felicis ævi domicilio, infelix malorum omnium receptaculum pergitis furiosè consectari? an dementes? an vestri rerumque vestrarum oblitos? an potiùs vitæ ac salutis hostes infensissimos, pœnè dixerim vestri ipsorum crudeles parricidas?

Auxesis.

ALIA EXERCITATIO.

Marci Attilii Reguli ad Carthaginienses Oratio, cùm infectâ re, quam ipse dissuaserat, Carthaginem reversus esset.

SYNOPSIS.

Exord. Dicet non timuisse se reverti Carthaginem infectâ re, quamvis non ignoraret quàm gravia sibi parata essent supplicia

Propositio. Per Interpretationem: dicet non negare se, aut dissimulare, fuisse se unum auctorem, ne fœdus ullum Romani cum Carthaginiensibus sancirent.

Confirmatio. Dicet eò propendisse omnium animos, ut remitterentur Carthaginem, qui Romanorum in vinculis tenebantur. Et vocem illam *Omnes* per Enumerationem amplificabit. Addet nullâ re potuisse se inflecti, ut communibus votis responderet; quod Enumeratione pariter dilatabit.

Concludet permittendo se Carthaginiensium furori: Hortabitur etiam, ut nocentem plectant; suppliciis, morte, afficiant; Quod Interpretatione & Incremento amplificabit.

ORATIO.

Etsi, Viri Carthaginienses, minimè ignorabam, quàm grave capiti meo exitium accerserem, nisi permutandos utrinque Captivos esse, quod volebatis omnes, Romanis per-

suasissem; Tamen infectâ re non modò revertor ad vos obligatæ fidei memor, sed neque vereor etiam tam insolentis consilii unum me auctorem profiteri.

Sic est; non ego veni in hunc locum, Carthaginienses, ut, quod est à me factum laudabiliter, aut inficiari, aut dissimulare, aut excusare velim. Interpretatio. Unus omnium obstiti, prohibui, vetui, ne tam indignum Romanâ gente vobiscum fœdus sanciretur. Ego labantes jam & inclinantes ultrò pudendam in pacem animos confirmavi: fecit mea unius Oratio, ne turpissima nostro nomini labes, ex tam iniquis conditionibus æternùm adhæresceret.

Nam, si nescitis, vidi cùm universa pœnè civitas, paucorum hominum studiosa magis, quàm gloriæ suæ memor, dedi sibi postularet, quos habetis vestris in vinculis, parata vicissim, quos captivos fecisset, Carthaginem remittere: Enumeratio. vidi, & videre puduit in eandem ire sententiam, quod erat apud nos maximè sanctum atque integrum; partem nobilitatis longè maximam, clarissimos Reip. nostræ Ordines, Senatum ipsum molli nescio quo commiserationis sensu miserabiliter inflexum assentiri votis communibus, & exiturum in patriæ dedecus ac ruinam Decretum pacis ac fœderis meditari. Reclamatum est à me viriliter, pugnavi in omnes, vici, persuasi. Non me tot matronarum orbitas, aut conjuges, aut liberos requirentium, non desolatæ multitudinis obsecrationes, non urbis totius comploratio, non familiæ meæ dolor ac luctus, non parata mihi reduci supplicia, & cruentum quodlibet mortis genus commoverunt.

Agite ergo, Carthaginienses, irritum per me fœdus meo sanguine compensate. Sum reus: in me unum manus ac furores vertite. Multate sontem, macerate, perdite. Tentate in Regulum novum aliquod supplicii genus. Interpretatio. Jam præcepi mecum ante quidquid durum est atque asperum: non vincetis expectationem: neque aut mori timidum, aut quâcumque mortis imagine pavescentem invenietis.

CAPUT II.

Quibus verbis constare debeat Amplificatio.

QUænam præcipuè verba vim habent Amplificandi?

R. Hæc præsertim recenset Tullius libro Partitionum Oratoriarum n. 53. Sic enim ait. *Est igitur amplificatio, gravior quædam affirmatio, quæ motu animorum conciliet dicendo fidem. Ea & verborum genere conficitur & rerum. Verba ponenda sunt quæ vim habent illustrandi, nec ab usu sint abhorrentia, Gravia, Plena, Sonantia, Juncta, Facta, Cognominata; non vulgata, Superlata, inprimisque Translata, nec in singulis verbis, sed in continentibus Soluta, quæ dicuntur sine conjunctione, ut plura videantur. Augent etiam Relata verba, Iterata, Duplicata, & ea quæ ascendunt gradatim ab humilioribus verbis ad superiora, omninoque semper quasi naturalis & non explanata oratio, sed gravibus referta verbis, ad augendum accommodatior.*

De singulis operæ pretium est pauca dicere, & singula illustribus exemplis commendare.

Primò. Verba debent esse *Illustria*, ita tamen, ut ab omnibus intelligantur, nec abhorreant à sensu communi. Illustris est ea Ciceronis exclamatio pro Planc. n. 99. *O acerbam mihi memoriam temporis illius ac loci, cùm hic in me incidit, complexus est conspersitque lacrymis, nec loqui præ mœrore potuit! ô rem cùm auditu crudelem, tum visu nefariam! ô reliquos omnes dies noctesque eas, quibus iste à me non recedens, Thessalonicam me in Quæstoriumque perduxit!*

Et pro Milone n. 33. *Tu P. Clodii cruentum cadaver ejecisti domo, tu in publicum ejecisti, tu spoliatum imaginibus, exequiis, pompâ, laudatione, infelicissimis lignis semiustulatum nocturnis canibus dilaniandum reliquisti.*

Secundò. Debent esse *Gravia*, hoc est plena sententiarum & majestatis. Ita Cicero pro Milone n. 97. *Ex omnibus præmiis virtutis, si esset habenda ratio præmiorum, amplissimum esse præmium, gloriam esse hanc unam, quæ brevitatem vitæ posteritatis memoriâ consolaretur; quæ efficeret, ut absentes adessemus, mortui viveremus: hanc denique esse cujus gradibus etiam homines in cœlum videantur ascendere.*

Porro verba illa graviora sunt, quæ majorem vim bonitatis ostendunt, ut charitas & pietas, quam amor & benevolentia. Hinc Cicero C. L. 1. Epist. 9. *Perjucundæ mihi fuerunt Litteræ tuæ, quibus intellexi, te perspicere meam in te pietatem, quid enim dicam benevolentiam, cùm illud ipsum sanctissimum & gravissimum nomen pietatis levius mihi meritis erga me tuis esse videatur?*

Graviora sunt pariter, quæ majorem vitiositatis vim præ se ferunt; ut latro, prædo, raptor, quàm fur; carnifex, quàm sicarius; parricida, quàm homicida; impius ac nefarius, quàm improbus; profligator, quàm malus. Ita & quæ majorem nocendi vim habent; ut vulnerare & ferire, quàm percutere; exterminare, quàm ejicere; trucidare, quàm occidere, &c.

Tertiò. Debent esse *Plena*, qualia sunt illa pro Milone n. 98. *De me semper Populus Rom. semper omnes gentes loquentur, nulla unquam obmutescet vetustas.*

Quartò debent esse *Sonantia*. Talia sunt illa quæ leguntur in Milonianâ n. 87. *Polluerat stupro sanctissimas Religiones; Senatûs gravissima Decreta perfregerat; Pecuniâ se palam à Judicibus redemerat; Vexarat in Tribunatu Senatum; omnium Ordinum consensu pro salute Reip. gesta resciderat; me patriâ expulerat; bona diripuerat, &c.*

Et pro Plancio n. 102. *Huc exurge tamen, quæso, retinebo, & complectar; nec me solùm deprecatorem fortunarum tuarum, sed comitem sociumque profitebor.*

Quintò. Debent esse *Cognominata*, hoc est ejusdem pœne significationis. ut pro Milone n. 101. *Hæc tanta virtus ex urbe expelletur, exterminabitur, ejicietur?* Et pro Plancio n. 101. *Quid me adspectas! quid mea promissa repetis? quid meam fidem imploras?*

Sextò. Vim habent amplificandi verba *Juncta*, quæ non simplicia, sed composita sunt, ut perhorrescere, excruciare, contrucidare, &c.

Septimò. Augent Orationem *Facta* verba; quæ Orator ipse fingit, ut acriùs & vehementiùs dicat. Ita Cicero scribens ad Appium Libro 3. Famil. Epist. 7. dicit; *Nullam Appieta-*

tem, nullam Lentulitatem valere, plusquam ornamenta virtutis. Sic malus poeta per contemptum Poetaster nuncupari poteſt.

Octavò. *Non vulgata*, quæ ſupra vulgarem dicendi morem efferuntur, ne humilis videatur Oratio, ut pro Milone n. 85. *Vos Albani tumuli atque Luci, vos, inquam, imploro atque obteſtor! vosque Albanæ aræ Sacrorum Populi Rom. ſociæ & æquales, quas ille præceps amentiâ, cæſis proſtratiſque ſanctiſſimis Lucis, ſubſtructionum inſanis molibus oppreſſerat.*

Hæc aliquando ſubſtituuntur vulgaribus,& ex collatione videntur ampliora. Exemplum dabit hic locus ex Verrinâ 3. n. 9. *Non enim furem, ſed ereptorem; non adulterum, ſed expugnatorem pudicitiæ; non ſacrilegum, ſed hoſtem ſacrorum religionumque; non ſicarium, ſed crudeliſſimum carnificem Civium ſociorumque in judicium veſtrum adduximus.*

Nonò. *Superlata* dicuntur, quæ veritatem excedunt, & dicunt plus, quàm reverà eſt, ut pro Mil. n. 105. *O terram illam beatam, quæ hunc virum exceperit! hanc ingratam, ſi ejecerit! miſeram, ſi amiſerit!* Idem pro Archiâ n. 19. *Saxa & ſolitudines voci reſpondent, beſtiæ ſæpe immanes cantu flectuntur atque conſiſtunt.*

Et pro Marcello n. 8. *Domuiſti gentes immanitate barbaras, multitudine innumerabiles, locis infinitas, omni copiarum genere abundantes.*

Et pro Lege Manil. n. 28. de Pompeio loquens. *Qui extremâ pueritiâ miles fuit ſummi Imperatoris; ineunte adoleſcentiâ maximi ipſe exercitûs Imperator; qui ſæpiùs cum hoſte conflixit, quàm quiſquam cum inimico concertavit, plura bella geſſit, quàm cæteri legerunt; plures Provincias confecit, quàm alii concupierunt.*

Decimò. Multùm valent cùm ad illuſtrandam, tum ad augendam Orationem *Tranſlata* verba, qualia ſunt illa, lumen Orationis, ſplendor generis, concionum procellæ, Orationis fulmina, incenſus irâ, inflammatus cupiditate, errore lapſus, &c. Pro Mil. n. 5. *Equidem cæteras tempeſtates ac procellas in illis duntaxat fluctibus concionum ſemper putavi Miloni eſſe ſubeundas.*

Ibid. n. 35. *Quid enim odiſſet Clodium, Milo, ſegetem ac materiam ſuæ gloriæ, præter hoc civile odium, quo omnes improbos odimus.*

Monet autem Tullius adhibendam eſſe *Disjunctionem*; quod fit, cùm unumquodque membrum ſuum verbum habet ac ſenſum. Talis eſt locus ille ſupra jam laudatus pro Mil. n. 87. *Me patriâ expulerat, bona diripuerat, domum incenderat, Liberos, conjugem meam vexaverat, Cneio Pompeio nefarium bellum indixerat.*

Fit etiam Disjunctio ſingulis in verbis, ut pro Mil. n. 103. *Quodnam concepi tantum ſcelus, aut quod in me tantum facinus admiſi, cùm illa indicia communis exitii, indagavi, patefeci, protuli, extinxi?*

Et pro Domo ſuâ n. 106. *Jus igitur ſtatuetis eſſe uniuſcujuſque veſtrûm ſedes: aras, focos, Deos Penates ſubjectos eſſe libidini Tribunitiæ.*

Maximam quoque, ſi Tullio credimus, vim habent amplificandi *Relata verba, Duplicata, Iterata*, & quæ aſcendunt ab humilioribus ad grandiora.

Quod ſpectat ad *Relata* verba, illa

tribus

tribus modis possunt intelligi. 1°. Cùm paria paribus referuntur, ut pro Mil. n. 10. *Est enim hæc non scripta, sed nata lex; quam non didicimus, accepimus, legimus; verùm ex naturâ ipsâ arripuimus, hausimus, expressimus; ad quam non docti, sed facti; non instituti, sed imbuti sumus, &c.*

2°. Cùm contraria contrariis nectuntur, ut pro Sextio n. 138. *Sed mihi omnis Oratio est cum virtute, non cum desidiâ; cum dignitate, non cum voluptate; cum ratione, non cum amentiâ; cum iis, qui se patriæ, qui suis Civibus, qui laudi, qui gloriæ; non qui somno & conviviis & delectationi natos arbitrantur.* Pro Marc. n. 7.

3°. Cùm ad unum verbum multi casus per *Adjectionem* referuntur, ut pro Cluentio, n. 12. *Ita flagrare cœpit amentiâ, sic inflammatâ ferri libidine, ut eam non pudor, non pudicitia, non pietas, non macula familiæ, non hominum fama, non filii dolor, non filiæ mœror à cupiditate revocaret.*

Iterata dicuntur ea, quæ sæpiùs initio Membrorum vel Incisorum repetuntur, ut pro Mil. n. 94. *Ubi nunc Senatus est, quem secuti sumus? ubi Equites Romani illi, inquit, tui? ubi studia Municipiorum?* 2. Phil. n. 19. pro Lege Man. n. 30.

Duplicata verba sunt ea, quæ geminantur, ut pro Mil. n. 91. *Excitate, excitate eum, si potestis, ab inferis.*

Plurimùm valent quoque ea verba ad augendum, quæ ab humilioribus ad grandiora perveniunt. Ita pro Mil. n. 103. *Utinam Dii immortales fecissent (pace tuâ, patria, dixerim; metuo enim ne sceleratè dicam in te, quod pro Milone dicam piè) ut P. Clodius non modò viveret, sed etiam Prætor, Consul, Dictator esset, antequam hoc spectaculum viderem.*

Et Verrina 7. n. 169. *Facinus est vinciri Civem Rom., scelus verberari, propè parricidium necari, quid dicam in crucem tollere?*

Denique consectanda est in verbis consonantia, Cicerone teste. Hinc superlativa meliùs ponuntur pro absolutis. Prò Lege Manil. n. 1. *Quanquam mihi semper frequens conspectus vester multò jucundissimus, hic autem locus ad agendum amplissimus, ad dicendum ornatissimus est visus.* Et pro Flacco n. 1. *Cùm in maximis periculis hujus urbis atque Imperii, gravissimo atque acerbissimo Reip. casû, socio atque adjutore consiliorum, periculorumque meorum L. Flacco cædem à vobis, conjugibus, Liberis vestris, vastitatem à templis, delubris, urbe, Italiâ depellebam, &c.*

Pluralia pro singularibus; ut pro Balbo n. 1. *Si auctoritates patronorum in judiciis valerent, ab amplissimis viris L. Cornelii causa defensa est; si usus à peritissimis, si ingenia ab Eloquentissimis, si studia ab amicissimis, & cùm beneficiis cum L. Cornelio, tum maximè familiaritate conjunctis.*

Verbalia pro absolutis consonantiora sunt, ut si dominatrix animi cupiditas, pro Dominâ vitæ; *Philosophia dux, virtutis indagatrix, expultrixque vitiorum, & Artium procreatrix.* lib. 5. Tuscul. Quæst. n. 5.

EXERCITATIO.

Luctus Jacobi, cùm tinctam Josephi sui, ut ferebatur, sanguine Tunicam aspexisset.

Per Verba Illustria, Gravia, Plena, Sonantia, Cognominata, Juncta, Facta, non Vulgata, Superlata.

SYNOPSIS.

1°. ORitur à triplici Exclamatione verbis Illustribus expressâ, quâ suum & Josephi fatum deplorabit.

2°. Dicet nihil fore deinceps, quod acerbi funeris memoriam consoletur. Per verba Gravia.

3°. Per verba Plena, obversaturam semper animo cruentæ cædis imaginem.

4°. Per verba Sonantia queretur, quod adfuerit nemo vel in solitudine, qui rabiem ferarum compesceret.

5°. Filios increpabit per Cognominata verba, quòd Fratri opem non tulerint.

6°. Per verba Juncta dicet, præsentire eos debuisse Josephi fatum, nisi prohibuisset ipsos malus in fratrem livor.

7°. Per non Vulgata semetipse incusabit, qui per deserta loca filium peigere solum permiserit.

Denique per verba Superlata, dicet futurum fuisse, ut ipse feris valentior, earum ferociam repressisset.

ORATIO.

Illustria pro P.anc. 99. O acerbum misero parenti nuncium, quod refers, cùm tunicam hanc mihi laceram miserabiliter, & cruentatam objicis! ô luctuosum deplorandumque Josephi fatum! ô reliquos mihi, quibus vivere ulteriùs dabitur, dies flebiles & amaros!

Gravia pro Mil. 97. Nam quid mihi deinceps contingat in hoc ærumnosæ vitæ curriculo, quod acerbissimi illius funeris memoriam possit consolari?

Obversabitur semper ante oculos cruentæ illius cædis imago tristissima, & gravibus stimulis usque confixus animus misero luctu contabescet. Plena pro Mil. 98.

Ergone vel desertas inter solitudines nullus adfuerit, qui ferarum immanium impetum arceret? sævitiam ac rabiem comprimeret? se se destitutæ innocentiæ patronum defensoremque profiteretur? Sonantia pro Mil. 87.

Et vos, Fratres infidi ac perduelles, non adfuistis? non tulistis opem? fratrem vestrum è cruentis belluarum faucibus non eripuistis, non defendistis, non servastis? Cognominata. pro Mil. 101.

Præsentire debuisset vestra pietas tam luctuosum miseri Josephi fatum, & periculi magnitudinem antevertere. Erat hic locus contestandæ apud omnes vestræ in fratrem charitatis, nisi mala vos æmulatio & degener livor continuissent. Juncta.

Sed quid Filios accusas tuos, infelix parens? tuam ipsius socordiam argue, & expertem humanitatis omnis animum accusa. Nam cur Josephum tuum per saxa invia & inhospita, per vastas desertasque nemorum solitudines, per metuenda ferarum spelæa solum incomitatumque permittebas? Non vulgata pro Mil. 85.

Ah! si puero fidelis comes adfuisses, si te viæ socium adjunxisses, filium ab omni periculo tutum & incolumem præstitisses. Tu Leonum ferocitatem perdomuisses, Tigrium asperitatem mitigasses, contra vim atque impetum amor ipse fortior ac valentior insolitum robur & arma vinci nescia suffecisset. Superlata pro Mil. 105. pro Archia 19.

ALIA EXERCITATIO.

Insectatio Neronis, cum Britannicum sub amicitiæ specie ad Epulas invitatum veneno interfecisset.

SYNOPSIS.

1°. Triplici exclamatione Illustribus verbis expressâ Neronis facinus insectabitur

2°. Per verba Gravia Britannicum consolabitur gratissimâ posteritatis recordatione.

3°. Per verba Plena & Sonantia petet à Nerone, num potuerit morientis Britannici vultus sustinere?

4°. Per verba Juncta dicet perhorruisse ipsos sceleris administros.

5°. Per verba Facta, fingenda esse nova vocabula ad sævitiam Neronis designandam.

6°. Quæret à Nerone per verba Cognominata, quâ fuerit injuriâ provocatus, antequam scelus istud perageret?

7°. Per non Vulgata eundem exagitabit, quod non habuerit satis Britannico eripere Imperium, nisi in ejus vitam grassaretur.

Denique per Superlata, non esse Neronem amandandum ad feras, ne easdem faciat consortio suo crudeliores.

ORATIO.

Verba Illustria. O ferale luctuosumque Populo Romano spectaculum, Britannicus geniales inter epulas crudelissimo fato sublatus! ô funestam bonis omnibus acerbamque hodiernæ diei memoriam! ô facinus nullo posteritatis odio, nullâ execratione satis detestandum!

Gravia. Tamen ne doleas tantùm, Juvenis fortissime; nec præcisum tibi ab immani parricidâ brevis fragilisque vitæ curriculum acerbiùs desideres. Non extinxit Nero perfidus unà cum corpore gratissimam rerum à te gestarum recordationem; &, dum sævissimi Imperatoris immanitatem omnis ætas execrabitur, nulla de tuis laudibus unquam conticesset.

Plena & Sonantia. Ten' verò, mortalium omnium crudelissime, sustinuisse irretortis oculis tristissimam tui sceleris imaginem? inspexisti sine horrore quodam ac fremitu squalidos ac liventes vultus, extinctos flagitio tuo fratris oculos, revolutum inter mensas incruentum cadaver, flebilem & amaram omnium complorationem?

Juncta. At perhorruerunt ad tam immane spectaculum detestabiles tui furoris administri; ipsi feralis aulæ parietes visi sunt contremiscere, & ad novum parricidii genus commoveri.

Facta. Crudelis! sed quid ego te crudelem dico, quasi vox sit aliqua, quæ parricidii tui atrocitatem adumbrare possit? fingenda sunt nova vocabula, quæ criminis novitati respondeant. Non jam crudelis Nero, sed crudelitas ipsa Neronis nomine vocabitur, ut tuo deinceps nomine nuncupata, majorem animis terrorem incutiat.

Cognominata. Sed age; quâ lacessitus injuriâ, quâ provocatus contumeliâ, quo Britannici flagitio stimulatus ad committendum tale parricidium te te comparasti? cùm barbarum illud consilium concepisti, an eras apud te satis? an fueras sceleris gravitatem meditatus? an Juvenis innocentissimi dignitatem, merita & propinquam tibi cum eo affinitatem expenderas?

Non vulgata. Parum igitur erat, quòd debitum Britannico solium malis Agrippinæ matris artibus eripueras? quòd ipsius bona, fortunas, munera sustuleras? nisi in ipsius vitam immedicabili veneno grassareris.

Superlata. O scelus! ô impietas! Et adhuc peracto tali flagitio conspectum ho-

minum ſuſtines? I, pete receſſus nemorum, inter ſaxa cauteſque aſperas cum immanibus feris immorare. Quanquam & illud cave, ne commiſeris. Tu contage crudelitatis immaniores feras, tu rupes præſentiâ tuâ duriores efficeres, qui immanitate feras, rupes duritie ſuperaſti.

EXERCITATIO.

Extolletur Prudentia Ciceronis, qui ceſſit in exilium, ne Rempublicam in diſcrimen adduceret.

Per Tranſlata verba, Diſſoluta, Relata, Iterata, Duplicata & Gradationem.

SYNOPSIS.

Exord. DIcet non potuiſſe temperare vel in privato communique luctu ab extollendâ Ciceronis ultro cedentis prudentiâ.

2°. Per Tranſlata verba dicet magnæ fuiſſe prudentiæ cedere tempeſtati, & ſe privato potiùs, quàm publico naufragio exponere.

3°. Deſcribet per Disjuncta, ſeu Diſſoluta verba luctum totius civitatis, abeunte Cicerone.

4°. Dicet per Relata verba, pugnandum fuiſſe Ciceroni, non cum ratione; ſed cum amentiâ, &c.

5°. Per Iterata verba, vidiſſe Ciceronem, ſi pugnaret cum Clodio, periculis infinitis Remp. eſſe exponendam.

6°. Per Duplicata verba, appellabit Ciceronis prudentiæ teſtes Senatores. Vos, vos, &c.

Denique dicet Ciceronis prudentiâ ſervatam urbem, Remp. Italiam, idque per Gradationem.

ORATIO.

Quamvis, Marce Tulli, multo ſatiùs arbitrarer cum civitate universâ dolori meo indulgere, quàm inutili, nec conveniente huic tempori præconio abeuntem proſequi; tamen vel in hac ipsâ, in quam te ultro conjeciſti, fugâ tam ſingularem prudentiam demonſtraſti, ut ad eam prædicandam, ut par eſt, publicam interpellare tantiſper complorationem non pertimeſcam.

Quantæ enim verò prudentiæ fuit, cùm perturbatam causâ tuâ variis animorum æſtibus civitatem cerneres, ita ceſſiſſe non invitum tempeſtatibus ac procellis, ut adires ipſe quidem naufragii periculum, Rempublicam verò totam tranquillo in portu collocares! (Tranſlata verba pro Mil. n. 5.)

Nam quis meminiſſe poſſit ſine lacrymis triſtiſſimam illius diei imaginem; cùm te depoſcente ad pœnas nefariâ P. Clodii conjuratione, lugeret Senatus, mœreret Equeſter Ordo, boni omnes afflictarentur, tota civitas proprii corporis oppoſitu imminentem capiti tuo perniciem, ferrum, faces, arma, gladios depellere conaretur? (Disjuncta ſeu diſſoluta pro Mil. n. 87. Domo n. 106.)

Tamen, quoniam pugnandum tibi erat, Marce Tulli, non cum ratione, ſed cum amentiâ, non cum æquitate, ſed cum furore, non cum homine, ſed cum pecude; putaſti eſſe prudentiæ tuæ illud ſubire pugnæ genus, in quâ ſi viciſſes, ſine gloriâ viciſſes; vinci autem non poſſes, quin ſummum nomini tuo dedecus, fatalem ipſi Reip. ruinam accerſeres. (Relata pro Mil. n. 19. Sex. n. 138. Mar. n. 7.)

Videbas enimverò pro ſingulari mentis tuæ perſpicaciâ, quantis Remp. periculis objiceres, ſi furenti Clodio molem opponere aggredereris. Videbas, everſis legibus, nullum fore conſiliis tuis, aut etiam divinæ facundiæ locum; videbas ſubla- (Iterata 2. Phil. n. 19. pro Lege Manilia n. 30.)

tâ Magistratuum auctoritate nullum in Foro præsidium, nullam in æquissimis Judicibus spem esse positam; videbas exulante justitiâ, dominante ubique libidine, nullum afflictæ innocentiæ contra scelus atque audaciam patrocinium superesse.

Quod igitur neque vis, neque facundia perfecisset, hoc tu prudentiâ
Duplicata 7. Verrina, n. 161. tuâ consecutus es, Marce Tulli, ut communibus malis mederere. Vos, vos appello, clarissima Reipublicæ
Cat. 1. 4. Lumina, vos amplissimi hujus Or-
Per Gradationem pro Mil n. 103. 7. Ver. n. 169. dinis Principes, vos sapientissimi rerum nostrarum Moderatores, qui cedentem ultro tempori Ciceronem palam extulistis. An erit quisquam vestrûm qui profiteri dubitet, singulari ipsius prudentiâ factum esse, ut ferro facibusque ereptam hanc urbem, Rempublicam ab excidio communi, Italiam totam à funestâ vastatione, universum denique Imperium ab imminenti ruinâ conservatum, contra spem omnem expectationemque nostram, videremus.

ALIA EXERCITATIO.

Marco Tullio Ciceroni post suum in urbem Romam Reditum, Oratio Gratulatoria per laudata modò verba.

SYNOPSIS.

Exord. Dicet Remp voluisse in publico gaudio singulare aliquod lætitiæ suæ testimonium Ciceroni dare.

2°. Dicet longè dissimilem esse faciem Civitatis ab eâ quæ fuerat, cùm Cicero ex urbe cederet, per Translata verba.

3°. Per Relata explicabit, ut mœror mutatus fuerit in gaudium; & per Dissoluta lætitiam ad omnes pertinuisse.

4°. Per Iterata, non excidisse memoriam beneficiorum, quæ Cicero contulerat in Remp. Cùm, &c.

5°. Per Duplicata Ciceronem invitabit, ut excipiat plausus totius Civitatis.

Denique per Gradationem explicabit Ciceronis merita in Remp.

ORATIO.

Etsi sincerus gestientis undique Populi Rom. plausus & læta omnium Ordinum acclamatio satis significant, quantum universa civitas ex tuo in hanc urbem reditu gaudium perceperit, Marce Tulli; tamen suæ erga te propensissimæ voluntati nunquam se Respublica nostra fecisse satis existimet, nisi hoc publico lætitiæ suæ testimonio redeuntem prosequatur.

Proh! Dii immortales, Marce Tulli, quàm mutata civitatis hujus facies, ex quo suavissimo conspectu tuo unumquemque nostrum recreasti! Quàm dissimilis hodiernæ lucis festivitas ab eo tristissimi illius diei apparatu, cùm perturbatis seditionum fluctibus cedendum esse ratus, ne Translata. Remp. certissimo naufragii periculo exponeres, te te immanissimis sævientis belluæ furoribus subtraxisti!

An non enim verò sentis ipse, Marce Tulli, quantam in omnibus & singulis conversionem animorum adventus tuus effecerit? Non intelligis Relata. Dissoluta. pertemetipse, ut mœrorem gaudium, risus lacrymas, festæ gratulantium voces tristissimos planctus exceperint. Ad quem porro tam singularis lætitiæ pars non pervenit? Lugebat Senatus abeuntem, jam redeunti gratulatur. Mœrebat Equester Ordo, qui te maximum decus suum atque ornamentum deperderet; nunc, te recepto ac sospite, plaudit ac triumphat. Afflictabantur omnes boni, dum se pa-

trono suo ac defensore destitutos cernerent; exultant hodie, cùm restitutum te sibi fuisse gloriantur. Tota civitas confecta luctu atque senio salutis vindicem ac libertatis suæ assertorem requirebat; nunc erecta tandem & recreata novum sibi à te præsidium adpromittit.

Iterata. Neque enim excidit gratissima tuorum erga civitatem hanc meritorum memoria, cùm perniciosa in Remp. consilia detegeres; cùm nefarios sceleratorum civium impetus reprimeres; cùm pro salute publicâ gravissimis periculis caput opponeres; cùm urbem hanc ab incendio, scelere, ferro, servitute eriperes.

Duplicata. Excipe ergo, Marce Tulli, excipe dignas prudentiâ, dignas pietate, dignas constantiâ triumphantis in causâ tuâ civitatis universæ gratula-

Gradatio. tiones. Nam si multum tibi debet, quòd illam facundiæ tuæ laude ornaveras; si multo plura, quòd eandem tam prudenter administraveras; si plurimùm, quòd consilio atque vigilantiâ multas ab eâ calamitates depuleras; quantùm debere tibi dicenda est, quam ab exitio funestissimo salvam & incolumem præstitisti?

CAPUT III.

Quibus è Locis eruenda sit Amplificatio.

HActenus de verbis egimus ex quibus Amplificatio constat; reliquum, ut de rebus, seu de Locis, ex quibus eruitur Amplificatio, dicamus. Nam illa, etsi ex omnibus Locis tum insitis seu intrinsecùs petitis; tum assumptis seu extrinsecùs accersitis haberi potest, de quibus dicemus postea; tamen ex his præcipuè decem Locis repetitur.

Primus est à *Definitionibus conglobatis*, seu à congerie Definitionum, per quas rei cujuslibet explicatio, quæ aut naturam ipsius aut partes, vel causas & effecta, vel officia & adjuncta continet, vel propriis vocibus vel translatis designatur. Ita Cicero pro Lege Manil. n. 36. definit Imperatorem ab iis virtutibus, quæ in eo adesse debent, & quas deinde in Cn. Pompeio reperiri demonstrat. *Est hæc divina atque incredibilis virtus Imperatoris: quid cætera, quas paulò ante commemorare cœperam, quantæ & quàm multæ sunt. Non enim solùm bellandi virtus in summo atque perfecto Imperatore quærenda est, sed multæ sunt artes eximiæ hujus administræ comitesque virtutis. Ac primùm quantâ innocentiâ debent esse Imperatores, quantâ deinde in omnibus rebus temperantiâ! quantâ fide, quantâ facilitate, quanto ingenio, quantâ humanitate! Quæ breviter qualia sint in Cn. Pompeio consideremus.*

Sic in Oratione post reditum ad Quirites, per varias Definitiones enumerat magnitudinem beneficiorum, quæ à Populo Rom. acceperat n. 5. *Quorsum igitur hæc disputatio? quorsum? ut intelligere possitis neminem unquam tantâ eloquentiâ fuisse, neque tam divino atque incredibili genere dicendi, qui vestrorum magnitudinem multitudinemque beneficiorum, quæ in me fratremque meum, liberosque nostros contulistis, non modò augere, aut ornare oratione, sed enumerare aut consequi possit.*

A parentibus, id quod necesse erat, parvus sum procreatus; à vobis natus sum Consularis. Illi mihi fratrem incognitum, qualis futurus esset, dederunt, vos spectatum & incredibili pietate cognitum reddidistis. Remp. illis accepi temporibus eam, quæ pœnè amissa est; à vobis eam recuperavi, quam aliquando omnes unius operâ servatam judicarunt. Dii immortales mihi liberos dederunt, vos reddidistis. Multa præterea à Diis immortalibus optata consecuti sumus; nisi voluntas vestra fuisset, omnibus divinis muneribus caruissemus. Vestros denique honores, quos eramus gradatim assecuti, nunc à vobis universos habemus; ut quantùm anteà parentibus, quantùm Diis immortalibus, quantùm vobismetipsis, tantùm hoc tempore, universo cuncta Populo Rom. debeamus.

Et pro Cæcinna n. 77. & 78. probat Aquilium esse virum probum à prudentiâ, humanitate, fide, justitiâ.

Et 2. Oratione in Rullum n. 8. ait se Rempub. afflictissimam recepisse; quam describens, per omnes calamitatis circumstantias definit.

Ibidem n. 97. Avaritiam & ambitionem Rulli damnat per Definitiones conglobatas.

Secundus locus à *Frequentatione Consequentium*, cùm proferuntur bona seu mala, quæ oriri possunt ex aliquâ re. Hunc locum tractat Cicero pro Muræna n. 85. *Sed quid tandem fiet, si hæc elapsa de manibus nostris in eum annum, qui consequitur, redundarint? Unus erit Consul, & is non in administrando bello, sed in sufficiendo Collegâ occupatus. Hunc jam qui impedituri sint, parati sunt. Illa pestis immanis, importuna Catilinæ prorumpet, quâ poterit, & jam Populo Romano minatur: in agros suburbanos repente advolabit: versabitur in castris furor, in Curiâ timor, in Foro conjuratio, in campo exercitus, in agris vastitas; omni autem in sede ac loco ferrum flammamque metuemus. Quæ jam diu comparantur, eadem ista omnia, si ornata suis præsidiis erit Resp. facilè & Magistratuum consiliis, & privatorum diligentiâ opprimentur.*

Et Catil. 4. n. 11. *Videor enim mihi hanc urbem videre, lucem orbis terrarum atque arcem omnium gentium subitò uno incendio concidentem: certo animo sepultam patriam, miseros atque insepultos acervos civium. Versatur mihi ante oculos aspectus Cethegi & furor in vestrâ cæde bacchantis.*

Tertius à *Contrariis*, in quo contraria multa congeruntur. Pro Murænâ n. 89. *Ibit in exilium miser? Quò? Ad Orientis-ne partes, in quibus annos multos legatus fuit, & exercitus duxit, & magnas res gessit? At habet magnum dolorem, unde cum honore decesseris, eòdem cum ignominiâ reverti. An se in contrariam terrarum partem abdet; ut Gallia Transalpina, quæ nuper summo cum imperio libentissimè viderit, eundem lugentem, mœrentem, exsulem videat? In eâ porrò Provinciâ, quo animo C. Murænam, fratrem suum aspiciet? qui hujus dolor? qui illius mœror erit? quæ utriusque lamentatio? Quanta autem perturbatio fortunæ atque sermonis, quòd, quibus in locis paucis ante diebus factum esse Consulem Murænam nuntii literæque celebrassent; & unde hospites atque amici gratulatum Romam concurrerint, repente eò accedat ipse nuntius calamitatis suæ.*

Sic pro Milone n. 99. Judicum be-

nevolentiam sibi conciliat commemoratione sui in illos amoris & memoris animi, quibus irasci non possit ob vulnus acceptum. *Nec verò si mihi eriperis, reliqua est illa tamen ad consolandum querela, ut his irasci non possim, à quibus tantum vulnus accepero; non enim inimici mei te mihi eripient, sed amicissimi; non malè aliquando de me meriti, sed semper optimè. Nullum unquam, Judices, mihi tantum dolorem inuretis (etsi quis potest esse tantus?) sed ne hunc quidem ipsum, ut obliviscar, quanti me semper feceritis.*

Et pro Cœlio n. 78. probat Tullius à Contrariorum conflictione Cœlium nunquam Reip. defuturum; & comparatione inter illum & Clodium, qui non ita pridem absolutus fuerat, institutâ, Judices ab ejusdem damnatione deterret.

Quartus locus est à *Dissimilitudine*, in quo multa dissimilia adhibentur, ut 2. Catil. n. 24. ubi probat Cicero à Dissimilibus non esse metuendos Catilinæ socios. *O bellum magnoperè pertimescendum, cùm hanc sit habiturus Catilina scortatorum cohortem prætoriam! Instruite nunc, Quirites, contra has tam præclaras Catilinæ copias vestra præsidia vestrosque exercitus, & primùm gladiatori illi confecto ac saucio Consules Imperatoresque vestros opponite. Deinde contra illam naufragorum ejectam & debilitatam manum, florem totius Italiæ ac robur educite. Jam verò urbes Coloniarum ac Municipiorum respondebunt Catilinæ tumulis sylvestribus. Neque verò cæteras copias, ornamenta, præsidia vestra cum illius latronis inopiâ atque egestate debeo conferre.*

Et Verrinâ 6. n. 115. *Conferte hanc pacem cum illo bello, hujus Prætoris adventum, cum illius Imperatoris victoriâ; hujus cohortem impuram, cum illius exercitu invicto; hujus libidines, cum illius continentiâ; ab illo qui cepit conditas, ab hoc qui constitutas accepit, captas dicetis Syracusas.*

Et ibid. n. 31. *Sic habetote plures esse à Syracusanis istius adventu Deos, quam victoriâ Marcelli homines desideratos.*

Quintus Locus à *Repugnantibus*. Pro Milone n. 103. *Nam quî possum putare me restitutum esse, si distrahar ab iis per quos restitutus sum?* Et n. 104. *Hiccine vir patriæ natus, usquam, nisi in patriâ morietur? aut si fortè pro patriâ: hujus vos animi monumenta retinebitis; corporis in Italiâ nullum sepulcrum esse patiemini? hunc suâ quisquam sententiâ ex urbe expellet, quem omnes urbes expulsum à vobis ad se vocabunt?* ubi probat à contentione Repugnantium, Milonem in Italiâ retinendum esse.

Et pro Comædo n. 18. probat Saturium pugnantia loqui. *Quid tu, Saturi, qui contra hunc venis, existimas aliter? Nonne, quotiescumque in causâ in hujus viri nomen incidisti, toties hunc & virum bonum esse dixisti, & honoris causâ appellasti; quod nemo nisi aut honestissimo aut amicissimo facere consuevit?* Et ibid. n. 19. *Quâ in re mihi ridiculè es visus esse inconstans, qui eundem & læderes & laudares; & virum optimum & hominem improbissimum esse diceres. Eundem tu & honoris causâ appellabas, & virum primarium esse dicebas, & socium fraudasse arguebas. Sed, ut opinor, laudem veritati tribuebas, crimen gratiæ concedebas. De hoc, ut existimabas, prædicabas,*

cabas, Chereæ ab arbitratu causam agebas.

Et pro Mil. n. 41. *Quem igitur cum omnium gratiâ noluit, hunc voluit cum aliorum querelâ. Quem jure, quem loco, quem tempore, quem impunè non est ausus, hunc injuriâ, iniquo loco, alieno tempore, periculo capitis non dubitavit occidere?*

Et pro Cœlio n. 47. probat à Repugnantibus Cœlium non potuisse fractum deliciis atque voluptatibus videri, qui Eloquentiam professus fuisset. *An hic, si se se isti vitæ dedisset, Consularem hominem admodum adolescens in judicium vocavisset? hic, si laborem fugeret, si obstrictus voluptatibus teneretur, in hac acie quotidie versaretur? appeteret inimicitias, in judicium vocaret, subiret periculum capitis, ipso inspectante Populo Rom. tot menses aut de salute, aut de gloriâ dimicaret?*

Sextus à *Causis* dicitur, quando vel excusatur aliquis, vel vituperatur à variis causis propter quas videtur aut excusandus aut vituperandus. Ita Cicero pro Sextio à n. 46. ad n. 50. causas affert, propter quas sibi depugnandum aut etiam moriendum pro salute publicâ non censuerit; sed maluerit exilium subire. Locus hic totus diligenter legendus, in quo etiam reddit rationes propter quas multis venisset in odium & ad mortem deposceretur.

Et pro Milone n. 73. probat à Causis, cur Clodius cæsus jure videri possit, etiamsi insidiator non fuisset, qui tantâ impunitate per omnia facinora diripiendis civium bonis, faciendis cædibus, admittendis quibusque flagitiis grassatus esset: sic ut gloriari Milo posset cæde Clodii, & palam dicere, *occidi, occidi. .... Eum, cujus supplicio Senatus solennes sæpè religiones expiandas censuit: eum, quem cum sorore germanâ nefarium stuprum fecisse Luc. Lucullus juratus, se, quæstionibus adhibitis, dixit comperisse; eum, qui civem, quem Senatus, quem Populus, quem omnes gentes urbis ac vitæ civium conservatorem judicabant, servorum armis exterminavit; eum, qui regna dedit, ademit; orbem terrarum, quibuscum voluit, partitus est; eum, qui pluribus cædibus in foro factis, singulari virtute & gloriâ civem domum vi & armis compulit; eum, cui nihil unquam nefas fuit in facinore, nec in libidine; eum, qui ædem Nympharum incendit, ut memoriam publicæ recensionis tabulis publicis impressam extingueret.*

Ibidem multis rationibus Milonem vindicat ab insidiarum suspicione; & cædis odium in Clodium rejicit à congerie Causarum; quia Clodius erat scelestus, quia Milonem oderat, quia honores ambiebat, quia sperabat impunitatem. à n. 24.

Ita pro Lege Maniliâ à n. 20. ad 27. probat bellum esse difficile ac periculosum à Causis; scilicet quia concurrunt ad illud Reges potentissimi; quia renovant agitatæ rationes, suscipiunt gentes integræ, novus Imperator bello præficitur.

Septimus Locus ab *Effectis* petitur sive eventis, quorum multitudo in laude admirationem parit; in vituperio ciet indignationem. Ita Cicero in Libro de Senectute n. 40. miserabiles Effectus voluptatis enumerat ad amplificandos maturæ ætatis fructus, quæ habet, unde pessimos æstuantis ac libidinibus perditæ ætatis motus

reprimat ac coerceat. *Nullam capitaliorem pestem, quàm corporis voluptatem dicebat à naturâ datam hominibus, cujus voluptatis avidæ libidines, temerè & effrenatè ad potiundum incitarentur. Hinc patriæ proditiones, hinc Rerump. eversiones, hinc cum hostibus clandestina consilia nasci dicebat; nullum denique scelus, nullum facinus magnum esse, ad quod suscipiendum non libido voluptatis impelleret. Stupra verò & adulteria, & omne tale flagitium nullis aliis illecebris excitari, nisi voluptate. Cumque homini sive natura, si quis Deus nihil mente præstabilius dedisset, huic divino muneri ac dono nihil esse tam inimicum, quàm voluptatem.*

Et Verrinâ 3. n. 78. Verris libidines ab Effectis amplificat. *Tantæne tuæ, Verres, libidines erunt, ut eas capere ac sustinere non Provinciæ Populi Rom. non nationes externæ possint? Tunc quod videris, quod audieris, quod concupieris, quod cogitaris, nisi ad nutum tuum præsto fuerit, nisi libidini tuæ cupiditatique paruerit, immittentur homines? expugnabuntur domus? civitates non modò pacatæ, verùm etiam sociorum atque amicorum ad vim atque ad arma confugient, ut ab se, à liberis suis legati Populi Rom. scelus atque libidinem propulsare possint?*

Philippica 14. n. 8. crudele bellum Antonii, pestem, vastitatem, cruciatum, tormenta omnibus denuntiantis pariter ab Effectis amplificat. *Bellum inexpiabile infert quatuor Consulibus unus omnium latronum teterrimus: gerit idem bellum cum Senatu Populoque Rom. Omnibus, quanquam ruit ipse suis cladibus, pestem, vastitatem, cruciatum, tormenta denuntiat. Dolabellæ ferum & immane facinus, quod nulla barbaria posset ignoscere, id Deorum consilio factum esse testatur, &c... Refugit animus, eaque formidat dicere, quæ L. Antonius in Parmensium liberis & conjugibus effecerit, &c.*

Sic & à rebus gestis Pompeium laudat pro Lege Manil. n. 61. *Quid tam novum, quàm adolescentulum privatum exercitum difficili Reip. tempore conficere? confecit. Huic præesse? præfuit. Rem optimè ductu suo gerere? gessit. Quid tam præter consuetudinem, quàm homini peradolescenti, cujus à Senatorio gradu ætas longè abesset, Imperium atque exercitum dari; Siciliam permitti atque Affricam, bellumque in eâ administrandum? Fuit in his Provinciis singulari innocentiâ, gravitate, virtute, &c.*

Octavus Locus petitur à *Similitudine*. Ita Cicero pro Archiâ n. 19. probat eos, apud quos loquitur, moveri debere orantis Archiæ precibus; quandoquidem ipsa saxa Poëtarum voce movebantur. *Saxa & solitudines voce respondent, bestiæ sæpè immanes cantu flectuntur, nos instituti rebus optimis Poëtarum voce non moveamur?*

Et pro Roscio Amerino n. 131. Syllam cum Jove comparat & à Simili probat ignoscendum Syllæ, si quid animadvertere non potuerit in tantâ rerum cùm multitudine tum magnitudine, quas administrandas haberet; quandoquidem nec ipsi imputabatur Jovi, si quando imbres ac tempestates urbibus atque hominibus nocerent.

Et 1. Catilinariâ n. 3. probat à Simili non esse ferendum Catilinam. *An verò vir amplissimus Pub. Scipio Pontifex maximus T. Gracchum mediocriter labefactantem statum Reip. privatus interfecit; Catilinam verò orbem ter-*

ra cæde atque incendiis vastare cupientem nos Consules perferemus. Nam illa nimis antiqua prætereo, quòd Q. Servilius Hala Sp. Melium novis rebus studentem suâ manu occidit: fuit, fuit ista quondam in hac Rep. virtus, ut viri fortes acrioribus suppliciis civem perniciosum, quàm acerbissimum hostem coercerent. Habemus Senatusconsultum in te, Catilina, vehemens & grave: non deest Reip. consilium, neque auctoritas hujus Ordinis, nos, nos, dico apertè, Consules desumus.

Nonus Locus ab *Exemplis*; quibus nihil solet esse efficacius ad movendum. Observandum est tamen, ea non esse in Amplificatione enucleatiùs explicanda; nam Amplificatio minores circumstantias non patitur, nec admittit quidquam, nisi magnum sit illud vel usu, vel naturâ. Hæc porro quoties adhibet Tullius in Amplificatione, quasi punctis quibusdam ac stimulis utitur ad urgendum.

Sic pro Archiâ n. 19. quem admittendum in civitatem esse contendebat, affert congeriem exemplorum petitam à multis civitatibus, quæ Homerum, vel mortuum, suum esse defendebant æmulatione quâdam dignitatis, quam in Poetis esse positam arbitrarentur. *Homerum Colophonii civem esse dicunt suum; Chii suum esse vindicant; Salamini repetunt, Smyrnæi verò suum esse confirmant; itaque etiam delubrum ejus in oppido dedicaverunt; permulti alii præterea pugnant inter se atque contendunt; Ergo illi alienum, quia Poëta fuit, post mortem etiam expetunt; nos hunc vivum, & qui voluntate, & legibus noster est, repudiabimus?*

Et in laudatâ paulò ante Catilin. 1. n. 3. multis exemplis probat non esse ferendum Catilinam apertum hostem, & Senatûs Consulto jam damnatum: dignumque esse illum suppliciis, quæ ab aliis multo minùs nocentibus repetita fuerunt.

Et pro Milone n. 16. & sequentibus probat multorum exemplis Livii Drusi, Pub. Affricani, Pompei, de quorum morte, etsi de Rep. benè meriti fuissent, nulla habita fuerat quæstio, multo minùs de Clodii nece decerni debuisse. Idem argumentum tractat n. 7. ubi confutat præjudicia quæ contra Milonem jactabantur; scilicet in Rep. bonis legibus institutâ plectendum esse morte, qui hominem occisum à se fateretur, exemplis utriusque Gracchi ac Saturnini, qui jure cæsi habebantur.

Decimus Locus petitur à *fictis personis*, & Prosopopeia nuncupatur; quâ fit, ut homines, vel belluæ, vel etiam res inanimatæ loquentes inducantur. Frequentissimus toto Cicerone iste Locus, de quo suo tempore dicemus fusiùs in Libro qui de Figuris inscribitur. Sic pro Mil. n. 93. Ita Milonem loquentem inducit. *Me quidem, Judices, exanimant, & interimunt hæ voces Milonis quas audio assiduè, & quibus intersum quotidie. Valeant, inquit, valeant cives mei, sint incolumes, sint florentes, sint beati. Stet hæc urbs præclara mihique patria carissima: quoquomodo merita de me erit: tranquillâ Rep. Cives mei (quoniam mihi cum illis non licet) sine me ipsi, sed per me tamen perfruantur. Ego cedam atque abibo. Si mihi Rep. bonâ frui non licuerit, at carebo malâ: & quam primùm tetigero bene moratam & liberam civitatem, in eâ conquiescam, &c.*

Et 1. Catil. n. 27. Ita Patriam loquentem facit. *Etenim si mecum Patria, quæ mihi vitâ carior est, si cuncta Italia, si omnis Resp. loquatur, Marce Tulli, quid agis? Tune eum, quem hostem esse comperisti; quem ducem belli futurum vides; quem expectari Imperatorem in castra hostium sentis; auctorem sceleris, principem conjurationis, evocatorem servorum & civium perditorum exire patieris; ut abs te non emissus ex urbe, sed immissus in urbem esse videatur? Nonne hunc in vincula duci, non ad mortem rapi, non summo supplicio mactari imperabis? quid tandem impedit te? Mos-ne Majorum? At persæpe etiam privati in hac Rep. perniciosos cives morte multarunt? An leges quæ de Civium Rom. supplicio rogatæ sunt? At nunquam in hac urbe ii, qui à Rep. defecerunt, civium jura tenuerunt. An invidiam posteritatis times? Præclaram verò Populo Rom. refers gratiam, qui te, hominem per te cognitum, nullâ commendatione majorum, tam maturè ad summum Imperium per omnes honorum gradus extulit, si propter invidiam, aut alicujus periculi metum, salutem civium tuorum negligis, &c.*

De his decem Locis atque aliis tam insitis, quàm assumptis, ex quibus Amplificatio petitur, quoniam singillatim acturi sumus in quarto Libro, supersedemus in præsentiâ suas singulis accommodare pro instituti nostri ratione Exercitationes. Satis habebimus unicam hîc apponere, quæ ad præceptiones & regulas in hoc articulo traditas exacta sit.

EXERCITATIO.

Christiani apud Néronem Perduellionis accusati ab homine Ethnico defenduntur.

A Definitione, à Frequentatione Consequentium, à Contrariis, à Dissimili, à Repugnantibus, à Causis, ab Effectis, à Simili, ab Exemplis, à Prosopopeiâ.

SYNOPSIS.

Exord. Dicet non afferre se Christianorum querelas, qui detinentur in vinculis, ad propulsandam illatam Perduellionis accusationem; ne eorum defensio minùs ponderis habeat in propriâ causâ, sed accedere se hominem Ethnicum, Christianæ gentis Patronum. Tractabitur Exordium per Prosopopeiam & per Causas, inducentur enim loquentes Christiani, & criminationis illatæ causas à se amolientes.

Propositio. Dicet homo Ethnicus, non potuisse sibi temperare, quin eorum defensor accederet, quorum innocentiam noverat.

Confirmatio. Petetur à Repugnantibus, à quibus ostendet alienos esse à Perduellionis crimine. Et 1°. quidem à Religione quam Christiani profitentur; quam definiet per Effectus, nimirum per leges & instituta, quibus constat tota, quæ leges & instituta contrariè pugnant cum illo crimine cujus rei accusantur. Illa præcipit suis sectatoribus obsequium, amorem, reverentiam suos in Principes. 2°. A Dissimili; illi scelerata moveant suos in Principes arma qui, &c 3°. Ostendet Repugnantiam cum Christianorum moribus, qui dociles semper visi sunt, qui laudem pro contumeliâ, amorem pro odio, &c. solent rependere; tractabitur etiam hic Locus à Contrariis. 4°. Id confirmabit à Simili, revocando Christianorum memoriam qui pro defensione suæ Religionis tam sæpe, tam multi mortem subierunt. 5°. A Testimoniis: appellabit omnium fidem, si auctores aut participes turbarum, tumultûs aut seditionis argui Christiani possint. Neronem ipsum testem appellabit. 6°. Repugnat

ut Christiani sine armis, sine opibus, sine Ducibus quidquam ejusmodi moliti sint.

Concludet. Dehortando ab inferendâ Christianis contumeliâ, vel pœnâ, & à Frequentatione Consequentium demonstrabit quid metuendum habeat, si Christianos innocentes pergat ulteriùs persequi.

ORATIO.

Non adduco tuum ad Tribunal, Princeps æquissime, unum aliquem infortunatis illis ex hominibus, quos in vinculis habes, & cruentæ morti destinas; suam ut sociorumque suorum peroret causam, & inustam toti Christianorum genti accusationis labem depellat. Non queruntur illi suis ex ergastulis, tuamque testantes æquitatem flebiliter clamant. Insontes nos sumus, accusamur perperàm, & nihil meriti unquam malè per summum nefas damnamur. Nam quis est tam injustæ criminationis artifex? aut quibus vel argumentis, vel testibus illa revincitur? An egimus quidquam, quod Perduellionis suspicionem moveat? an fuit nostris in moribus & vivendi consuetudine sceleris vel umbra, quæ facere suspectam fidem possit? Tam justa Christianorum expostulatio, etsi valere potest apud æquissimum Principem, ad propulsandum iniquæ accusationis probrum, tamen ab iis profecta, quos utilitatis propriæ & propensæ in suos voluntatis ratio exstimulat, minùs habere ponderis fortè videatur. At qui, studio contrariarum partium, alienus semper à peregrinis novæ sectæ opinionibus vixerit, is non aliis, quàm solius æquitatis rationibus impulsus ad dicendum pro Christianâ gente debet videri.

Prosopopeia.

A Causis.

A Dissimili.

Liceat igitur mihi pauca dicere Christianorum in gratiam, quos probè cùm intelligam expertes esse prorsus illius criminis, cujus in invidiam vocantur, non potui mihi temperare, quin innocentiæ patronus ac defensor accederem, & illatam contra fas omne Perduellionis calumniam amoliter.

Ac primùm quidem quàm alienum Perduellionis crimen censeri debuit ab iis, qui Christiani nuncupantur, & Christum Religionis suæ Principem atque auctorem colunt? Nam quid ille commendat inprimis ac præcipit suis sectatoribus? quibus institutis ac legibus nititur Religio tota, quam tradidit, & communem omnibus pioque cultu servandam edixit? Nihil hæc occultum continet, nihil per ambages, aut cum fuco loquitur. Palam est, & in ipsis Christianorum expressum moribus, quodcumque profitetur ac prædicat. At illa, si nescis, fidelem ac nativam suis in Principibus Dei præpotentis imaginem agnoscit; singularem iisdem cultum ac reverentiam, sincerum amorem, devotissimum obsequium jubet exhiberi; pro iis tuendis quodlibet adiri periculum, sanguinem ac vitam profundi imperat. An ergo nefaria legitimum in Principem consilia meditentur, quibus ipsa Religio præcipit, moderatores suos sinceris animorum studiis demereri?

A Repugnantibus.

A Definitione per Effecta.

Illi, illi scelerata moveant in Imperatores arma, quos religio nulla retinet, quos una sollicitat ambitio, incendit avaritia, regnandi libido per omne flagitium rapit ac præcipitat: qui nullas leges agnoscunt, nullam dominationem reverentur, cùm violari jus potest impune, neque ulla sce-

A Dissimili.

leris pœna nocentes expectat. At qui expressam suis in Imperatoribus sui ipsorum Dei similitudinem venerantur, qui eosdem proprio capitis periculo totiusque effusione sanguinis, nisi Religionem suam abnegent, debent tueri; qui fortunas, dignitates, vitam ipsam nullo ponunt in loco; illi Neronis in caput, in salutem conjurent? Non cadit gentem in istam tam detestabile facinus, neque Christianorum instituta sceleris hujus vel umbram patiuntur.

A Simili. Nam quid simile auditum unquam de ipsis est? quis nefarias molitiones, turbas, seditiones, tumultus exprobret? quam habuisse partem in variis civium nostrorum totiusque Italiæ motibus arguuntur? Exsurgant illi, quotquot sunt Christiani nominis accusatores, & in ipsorum moribus vivendique consuetudine quid reprehendant, quod habere affinitatem cum Perduellione videri possit. Nam quis eos Perduelles putet, aut ad inferendam injuriam comparatos, qui laudem pro contumeliâ, pro odio amorem, beneficia pro suppliciis, preces & vota pro cruentâ morte rependunt. Patere, Princeps æquissime, ut cum eâ, quam debeo Imperatori meo, reverentiâ, ad tuum ipsius testimonium appellem; nosti enimverò & tuis ipse usurpasti oculis, quàm dociles illi animos moderatoribus suis afferant, quàm patientes in laboribus, quàm constantes in cruciatibus perferendis, quàm parum cupidi retinendæ vitæ, quoties Religionis causa postulat, aut patriæ salus Imperatorumque jussa reposcunt.

A Contrariis.

Ab exemplis.

Sed quid ego diutiùs immoror in eâ confutandâ calumniâ, quæ nullis nixa fundamentis ruit ex se se ac subvertitur? Sit ita sanè, uti accusatores imperiti clamitant: hoc informare animo tam detestabile consilium Christiani potuerint, habuerint illi conjurandi in patriam & in Imperatorem ipsum voluntatem; quibus tandem rationibus meditatum scelus exequerentur? quas illi copias, quos exercitus, quas facultates habent? Quibus se tueantur armis, quibus Ducibus in aciem prodeant, quas urbes ad defensionem, quæ propugnacula nobis ostentet Christianorum paucitas ex plebeculæ quisquiliis ac colluvie fermè congregata?

A Repugnantibus.

Ah! cave, Princeps æquissime, ne, si gentem innoxiam persequeris ulteriùs, præter commune odium nihil quidquam reportes; & dum populi tuæque securitati videris allaborare, non apud Romanos modò, sed etiam apud universum orbem crudelitatis ac sævitiæ famam incurras.

A Consequentibus.

LIBER TERTIUS.

De Figuris seu de Elocutionis dignitate.

VErtitur totum Artis Oratoriæ momentum in hoc Libro, qui de Figuris inscribitur. Cùm enim Artis Oratoriæ seu potiùs Rhetoricæ sit fi-

nis aptè ornatéque dicere ad persuadendum; nullâ ratione perveniri securiùs potest ad propositum exitum, quàm scientiâ & artificio Figurarum aliorumque Orationis ornamentorum, in quibus tota dicendi vis ac majestas posita est.

Figura porro apud Rhetores nihil est aliud, quàm Orationis ornatus, seu sermonis conformatio à communi ratione dicendi remota; in quo differt à Tropo, qui Orationis ornatus est, per quem sensus alicujus verbi aut sententiæ proprius ad alium sensum deducitur.

Igitur Elocutionis ornamentum ac dignitas in Tropis & Figuris versatur & consistit; &, quemadmodum sunt Figuræ quædam verborum, quædam sententiarum, ita Tropi alii verborum, alii sententiarum nuncupantur.

CAPUT PRIMUM.

De Tropis, ac de iis primum qui in uno verbo positi sunt.

Quid est Tropus?

R. Est Verbi vel Orationis à propriâ significatione, ad aliam cum aliquâ virtute ac dignitate Translatio. Hoc ipsa vox indicat. Tropus enim dicitur à verbo τρέπω, id est converto, sive immuto.

Quot sunt in uno verbo Troporum genera?

R. Septem vulgò recensentur. Metaphora, Synecdoche, Metonymia, Catachresis, Antonomasia, Onomatopeia, Metalepsis.

Quid est Metaphora?

R. Est Translatio verbi à propriâ significatione ad aliam cum aliquâ similitudine. Verbi gratiâ, cùm quis dicitur incensus irâ, inflammatus cupiditate, lapsus errore: sic & dicitur lumen Orationis, generis claritas, gloriæ seges, concionum procellæ, virtutum concentus: quæ omnia similitudinem habent aliquam cum iis rebus à quibus denominantur.

Quis esse debet usus Metaphoræ?

R. Cavendum esse, ne sit frequentior, ne inverecundus, ne apud Oratores tam audax, quàm apud Poetas, ne Metaphora procudatur nova, quæ auctorem bonum non habeat.

Quid est Synecdoche?

R. Est Tropus, in quo totum pro parte, vel pars pro toto sumitur; vel ex antecedentibus consequentia intelliguntur. Ita totum pro parte sumpsit Virgilius, cùm dicit, *fontemque ignemque ferebant*. Hoc est aquam è fonte, carbones ex igne deceptos. Partem pro toto, cùm pro navi puppim usurpat. Consequentia verò ex antecedentibus intelliguntur, ut si quis dicat, *jam boves ab agricolis reducuntur domum*, pro nox adest.

Quid est Metonymia?

R. Est Tropus, qui causam per effecta, vel effecta per causam, vel id quod continet pro eo quod continetur, vel rem è signo declarat, verbi gratiâ: *Dona laboratæ Cereris*, pro, frumentum in panem redactum, est exemplum Metonymiæ, quæ per causam effecta designat, quia Ceres inventix frumenti dicitur. *Scelus*

& sacrilegium deprehensum est, id est scelestus & sacrilegus. Hîc causa per effecta declaratur : id verò quod continet pro eo quod continetur, ut *lectitare Platonem*, pro lectitare Platonis opera. Denique signum pto re significatâ sumitur, ut si quis bellum per *arma*, pacem per *togam* indicet.

Quid est Catachresis ?

R. Est tropus, qui verbo simili aut propinquo, pro certo ac proprio utitur : v. g. cùm *Parricidam* appellamus eum qui matrem interfecit; quod ipsa vox Catachresis innuit, significat enim abusum quemdam.

Quid est Antonomasia, sive Pronominatio ?

R. Est Tropus, qui pro nomine ipso, aliquid æquivalens nomini, aut etiam significantius substituit; ut cùm dicitur *Eversor Carthaginis*, pro Scipione, *Asiæ domitor*, pro Alexandro, *Orator*, pro Cicerone.

Quid est Onomatopeia ?

R. Est fictio vocis ad rem significatam nativâ aliquâ sui soni similitudine accedentis, ut *mugitus*, *boatus*, *sibilus*, & similia.

Quid est Metalepsis, sive Transsumptio ?

R. Est Tropus, quo ex alio, ad aliud veluti per gradus ascenditur, ut cùm dixit Virgilius, *Post aliquot mea regna videns mirabor aristas*, id est post aliquot annos; nam ex aristis spicas & segetes, ex segetibus æstates, & ex æstatibus annos intelligimus.

CAPUT II.

De Tropis qui in Oratione, hoc est, in pluribus verbis fiunt.

QUot sunt Tropi in Oratione, sive in pluribus verbis ?

R. Quatuor. Allegoria, Periphrasis, Hyperbaton, Hyperbole: quibus addi potest Ironia.

Quid est Allegoria, sive Inversio ?

R. Est Tropus, quo aliud verbis, aliud sensu ostenditur, ut pro Milone n. 5. *Equidem cæteras tempestates ac procellas in illis duntaxat fluctibus concionum semper putavi Miloni esse subeundas.* Ubi per tempestates ac procellas, significat perturbationes ac tumultus, quibus Milo obnoxius fuerat.

Habes alia Allegoriæ exempla apud Ciceronem pro Marcello n. 4. in Pisonem, n. 20. pro Muræna n. 35. Illustris est etiam illa Allegoria, quâ Horatius Rempublicam nova bella molientem, sub navis nomine, cui desunt omnia ad felicem navigationem, compellat, & ab hujusmodi consilio deterret Lib. 1. Ode 14. *O Navis referent in mare te novi fluctus, &c.*

Hæc porro Allegoria omnium est præstantissima, quæ similitudinis & translationis gratiâ permixta est. Talis est illa quæ legitur n. laudato 35. pro Muræna. *Quod fretum, quem Euripum tot motus tamque varias habere putatis fluctuum agitationes, quantas perturbationes & quantos æstus habet ratio Comitiorum? Dies intermissus unus,*

aut nox interposita sæpe perturbat omnia; & totam opinionem parva nonnunquam commutat aura rumoris. Ubi vides Comitia per similitudinem Freto & Euripo comparari; dici perturbationes & æstus de Comitiorum strepitu ac negotiis per Allegoriam: & rationem pro modo ex ratione adhibito translatitiè usurpari. Item pro Sextio n. 20. Allegoria insignis.

Observandum autem est in Allegoriâ, ut, quo genere cœperis translationem, eodem finias. Quis enim non improbet initium à tempestate sumptum, ruinâ, vel incendio concludi?

Quid est Periphrasis, seu Circumlocutio?

R. Est Tropus, quo pluribus verbis dicitur, quod potest paucioribus exprimi; ut sit oratio plenior & significantior.

Quid est Hyperbaton seu Transgressio?

R. Est Tropus, quo in perpetuâ Orationis serie ordo verborum, cum decore perturbatur, ut *mecum*, pro cum me, *quibus de rebus*, pro de quibus rebus.

Quid est Hyperbole?

R. Est Tropus qui rem auget vel minuit supra, vel infra veritatem; supra veritatem quidem ut pro Marcello n. 4. *Nullius tantum est flumen ingenii, nulla dicendi aut scribendi tanta vis tantaque copia, quæ, non dicam exornare, sed enarrare, C. Cæsar, res tuas gestas possit.* Ibid. n. 11. *Vereor, ut, hoc, quod dicam, non perinde intelligi auditu possit, atque ego ipse cogitans sentio: ipsam victoriam vicisse videris, cùm ea ipsa, quæ illa erat adepta, victis remisisti.* Alia sunt ejusdem Tropi exempla illustria pro Lege Maniliâ n. 28. Philip. 2. n. 67. Ver. 7. n. 144.

Exemplum verò Hyperboles quæ rem minuat infra veritatem, habes pro Roscio Com. n. 20. ubi facetè jocatur in Fannium Chercam. *Oro atque obsecro vos, qui nostis, vitam inter se utriusque conferte; qui non nostis, faciem utriusque considerate: Nonne ipsum caput & supercilia illa penitus abrasa olere malitiam & clamitare calliditatem videntur? Nonne ab imis unguibus usque ad verticem summum, ex fraude, fallaciis, mendaciis constare totus videtur; qui idcirco capite & superciliis semper est rasis, ne ullum quidem pilum viri boni habere videatur?* Item in Pisonem n. 55. pro Flacco n. 41.

Quid est Ironia?

R. Est Tropus, qui aliter Illusio vocatur, & sensum indicat contrarium iis verbis, ex quibus conflatur, ut, si quis diceret, *ô pium & mitem ac gratum animum!* de eo, qui hominem in se beneficum trucidasset.

Frequens est Cicero in Ironiâ, præsertim si jocari in aliquem mordaciùs voluerit.

Sic Verr. 6. n. 86. *Erat hyems summa, tempestas perfrigida, imber maximus, cùm iste imperat lictoribus, ut Sosopatrum de porticu, in quâ sedebat, præcipitem in forum dejiciant. Vix erat hoc etiam imperatum, cùm illum spoliatum stipatumque lictoribus videres. Omnes ideo putabant, ut miser atque innocens virgis cæderetur: fefellit hæc homines opinio: virgis iste cæderet sine causâ socium Populi Rom. atque amicum? non usque eo est improbus, non omnia in eo uno sunt vitia: nunquam fuit crudelis:*

leniter hominem clementerque accepit. Quo in exemplo simulatio tota fit in singulis verbis à suâ significatione in contrariam mutatis. Nam narrat postea Cicero quàm cruentum in morem Sosopatrum illum Verres cruciasset.

Et pro Rabirio Perd. n. 13. T. Labienum irridet ironicè quòd popularem se esse dixisset. *Namque hæc tua, quæ te clementem popularemque delectant? I, lictor, colliga manus; quæ non modò hujus libertatis mansuetudinisque non sunt, sed ne Romuli quidem, aut Numæ Pompilii; sed Tarquinii superbissimi atque crudelissimi Regis ista sunt cruciatûs carmina; quæ tu homo lenis ac popularis libentissimè commemoras; caput obnubito, arbori infelici suspendito.*

Item Cat. 2. n. 24. pro Lig. n. 1. in Pisonem n. 56. pro Mil. n. 20.

Observandum autem Ironiam facilè intelligi vel ex modo quo pronunciatur, qui irrisionem sonat, vel ex personâ aut rei naturâ verbis, quæ proferuntur, contrariâ.

EXERCITATIO.

In purissimos Beatæ Virginis Conceptus.

Per Allegoriam, Hyperbolem, & Ironiam.

SYNOPSIS.

1°. Socios invitabit ad celebrandos sanctissimæ Virginis ortus purissimos. Laudemus enim verò, &c. Gratulemur parenti amantissimæ, &c. Adjunget definitiones aliquas allegoricas easdemque Virgini honorificas.

2°. Per Hyperbolem dicet neminem esse non hominem, non cœlestem Genium, non aliam quamlibet creaturam, quæ perfectiones animæ illius vel in ortu primo explicare possit. Solius esse Dei Patris, qui Mariam in filiam, Filii qui in parentem, Spiritûs Sancti, qui in Sponsam elegit, enarrare dotes illas, &c.

3°. Per Ironiam junctam cum Allegoriâ quæret à Dæmone cur otiaretur, cùm felicissima illa anima corpori conjuncta est. Quin tu Sydus illud obscurabas, &c.

4°. Per aliam Ironiam extollet lenitatem ac comitatem Dæmonis, qui non tantum Virgini pepercerit, sed ultro etiam passus fuerit caput suum ab eâdem conteri.

Concludet gratulando sibi & sociis, qui talem parentem nacti sint.

ORATIO.

Laudemus enim verò, ô socii, fortunatissimam illam post homines natos Virginem, quæ singulari Omnipotentis Dei beneficio communis expers maculæ pulcherrima tota, tota purissima exoritur. Gratulemur parenti amantissimæ, quæ Deum aliquando nobis fratrem est editura. Recolamus horam illam, quâ hæc anima è præpotentis Dei manibus, tanquam opus numeris omnibus & partibus absolutum, tanquam cœlestis potentiæ ac sapientiæ specimen prodiit. Hodie primùm Sydus illud emicat, cujus splendidissimâ luce orbis terrarum universus aliquando collustrabitur: hoc illud lilium est, cujus purissimum candorem nullus unquam nævus inquinavit; hoc illud speculum est, cujus nitorem tartarei serpentis halitus pestifer nunquam infecit, inquinavit, afflavit. Allegoria.

Quanquam quis è nobis assequi dicendo possit dotes illas incontaminatæ Virginis, quæ omni commendatione major est? Quis, non hominum dico, sed beatarum etiam mentium explicet, quot & quantis ornata virtutibus in hoc primo vitæ limine refulserit? ô Tu, summe rerum omnium Moderator Deus, qui illam tibi dilectissimam in filiam adoptave- Hyperbole.

ras : Tu æqualis in omnibus Patri Fili Unigenite, qui reliquas inter fœminas assumpseras illam in Matrem : Tu, divine Spiritus, qui in Sponsam tibi charissimam Mariam elegeras, dicite, quam singulari perfectionum omnium comitatu destinatum vobis habitaculum adornastis.

Tu verò quid agebas interea, humani generis hostis infensissime? quid cessabas? quid otiabare? Adeone resederant iræ veteres, & insatiabilis animi tui furor quieverat? Quin tu Sydus illud lucidissimum, cùm statim exortum est, spissâ noctis illius, quam incolis, caligine obscurabas? quin glaciem illam nitidissimam infecto polluti oris halitu maculabas? Quin fontem illum limpidissimum venenatâ impurissimi pectoris peste inficiebas? Quin in hortum illum amœnissimum omni florum genere fragrantem ac redolentem pro tuâ subtilitate irrepebas? quin speciosissimum illum florem, pretiosissimum naturæ partum medias inter sentes ac spinas enatum atro pollice demetebas?

Ironia & Allegoria.

Sed quid in te pristini furoris vestigia requirimus? Admiremur potiùs indolem ad omnem humanitatem comparatam; extollamus comitatem incredibilem; lenitatem nullo unquam elogio satis prædicandam! Parum est, quòd vel ad primum Virginis intactæ conspectum trepidaveris; quòd sacratissimos ipsius ortus veneratus fueris, quòd ab inferendâ animæ ipsius labe temperaveris; nisi calcari te totum ab eâdem Virgine, nisi conteri caput tuum, agni instar mitissimi, impune permisisses. O patientiam admirabilem! ô incredibilem modestiam! ô raram in hoste tam jurato mansuetudinem!

Ironia.

Gratulemur igitur nobis tam felicibus natam auspiciis parentem optimam; celebremus ortus ipsius purissimos, & primigeniæ labis expertes; & nulla vox, nulla lingua ab ipsius laudibus unquam conticescat.

ALIA EXERCITATIO.

Defenditur Adolescens accusatus in Areopago, quòd Cothurnicis oculos effodisset.

Per Ironiam & Hyperbolem.

SYNOPSIS.

Exordium & Propositio. Dicet Ironicè & Hyperbolicè novum crimen illatum fuisse Adolescenti qui accuseur, quòd aviculæ oculos effodisset.

Deinde Ironicam præ se feret sollicitudinem, incertus unde repetat Adolescentis miseri defensionem; nam crimen patet; ipsa volucris æquitatem Judicum implorat, &c.

3°. Refutabit Ironicè quòd adversarius dixerat, non tam petendam esse accusationis gravitatem ex ipso facto, quàm ex malitiâ, quam facinus illud argueret: designari scilicet patranda olim ab eo Adolescente gravissima quæque flagitia. 1°. Extollet mitem Accusatoris animum, qui commissum in aviculâ piaculum ipsum excuset. 2°. Exagitabit eundem, quasi vidisset intimos Adolescentis sensus, ut malitiam, quam exprobrat, deprehenderet. 3°. Per aliam Ironiam illudet adversario, qui certum de rebus olim eventuris ferre judicium videatur.

Conclusio Ironica. Dicet nihil esse relictum Clienti suo, nisi ut misericordiam Judicum imploret, qui omnium voce, si quid accusatori creditur, sit condemnatus.

ORATIO.

Novum crimen, Judices, & ante hunc diem inauditum, quod nulla

Ironia & Hyperbole. legum ſeveritas, nulla atrocitas ſuppliciorum, nullum ſatis grave mortis genus eluat unquam aut expiet, Adverſarius meus, homo religioſus mirum in modum ac perſpicax ad vos detulit; Adoleſcentem minimè malum oculos aviculæ ludendo effodiſſe.

Quid agam, Judices, quò me vertam? res patet: negare factum nequeo; habetis confitentem reum; perdidit oculos nullo ſuo ſcelere infelix volucris, & veſtram omnium æquitatem implorat, vindicem manum repetit, dignum tanto parricidio ſupplicium efflagitat. (Ironia.)

Quanquam, fallor. Levis vel iſta culpa videri poſſit, inquit Adverſarius, niſi perverſitatem animi non ferendam in Adoleſcente argueret; niſi perpetrandis olim flagitiis majoribus viam ſterneret. O mutatam bene Accuſatoris indolem! ô placidum ultra, quàm ſperare fas erat, & mitem animum! Confide tandem, infelix Adoleſcens, & dubiis in rebus noli ſpem abjicere. Ecce cauſam agit tuam, qui te acriùs accuſabat; & quem Adverſarium ſenſeras, jam patronum experiris. Quod feciſti cumque, leve eſt, ſi quid accuſatori creditur, nec meretur pœnam. At te cordis tui perverſitas quolibet ſupplicio dignum efficit, nec ducere ulteriùs vitam patitur. Morieris ergo; miſerrime Juvenis; nam quis tutari te poſſit; aut vim accuſationis ejuſmodi deinceps elevet? (Ironia.)

Vidit enim verò, quaſi oculis cerneret, animi tui naturam atque indolem Accuſator perſpicax; penetravit pro ſuâ ſagacitate, abditos quoſque pectoris tui receſſus, & implicatiſſimos ſinus reſolvit. Tu malus eo judice atque arbitro, licèt nihil unquam edideris, unde quis ſuſpicari id poſſit. Fruſtra traducta tibi feliciter ad hunc uſque diem adoleſcentia eſt: nihil eſt quòd probatam omnibus ſuavitatem indolis, morum continentiam, in totâ vitæ conſuetudine amabilitatem prætendas. Non te juvat quòd gratus parentibus, carus amicis, dilectus æqualibus habearis. Vincit conſtans de te totius urbis judicium nova & inſolens hominis unius opinio, qui cæteris oculatior vidit in te mala quædam improbitatis ſemina, quæ nemo hactenus deprehenderat.

Neque vero oculatus ille tantùm, ſed & peritus Augur, quod aliquando futurum eſt, certò præcipit: habet hoc ſingulare Superum munus, ut, quæ cæteris mortalium latent, unus noverit atque intelligat. Jam objectas menti & quaſi præſentes oculis intuetur cædes, rapinas, populationes, parricidia aliaque id genus, ab Adoleſcente miſero committenda olim flagitia, & multò ante ſontis capite plectenda arbitratur.

Quid igitur ſupereſt, niſi ut crimen ejuſmodi, cùm excuſari non poſſit, veſtram miſericordiam obteſter, & quem Accuſatoris voce, tanquam veſtris omnium ſententiis damnatum intelligo, in eundem partem veſtræ bonitatis aliquam derivare pertentem.

CAPUT III.

De Figuris.

Quid eſt Figura?

R. Eſt conformatio quædam

ſermonis remota à communi & primùm ſe offerente dicendi ratione.

Quotuplex eſt Figura?

R. Duplex: altera Verborum, altera Sententiarum.

Quid eſt Figura Verborum?

R. Eſt ornatus quidam in Verbis ipſis poſitus, nimirum in eorum ordine, iteratione & aliis, id genus.

Articulus Primus.

De Figuris verborum quæ Repetitione conſtant.

Quid eſt Repetitio ſeu Anaphora?

R. Eſt Figura, quâ ab unâ eâdemque voce Oratio ſæpiùs inchoatur. Ut *nihil agis, nihil moliris, nihil cogitas, quod ego non videam, planéque ſentiam.* Pro Quintio n. 82. *Quid hæc amentia, quid hæc feſtinatio, quid hæc maturitas tanta ſignificat? Non vim? non ſcelus? non latrocinium? non denique omnia potiùs, quàm jus, quàm officium, quàm pudorem?* Ibid. n. 51. & 52.

Vide & n. 21. Divinatione in Verrem. Pro Roſcio Amerino n. 13. Pro Lege Maniliâ 40. 2. in Rullum n. 9. 1. Catilinariâ n. 1. Philippicâ 2. n. 19. Pro Milone 94. & 100.

Quid eſt Converſio ſive Epiphora?

R. Eſt Figura Repetitioni contraria, quâ Oratio in eâdem voce ſæpe finitur. Sit exemplum illud Ciceronis Orat. in Vatinium n. 37. *Atque illud etiam audire à te cupio; quare, cùm ego Legem ex Senatûs Conſulto de ambitu tulerim, ſine vi tulerim, ſalvis auſpiciis tulerim, ſalvâ lege Æliâ & Fuſiâ tulerim, tu eam eſſe legem non putes?*

Item & illud Philippica 2. n. 55. *Doletis tres exercitus Populi Romani interfectos? interfecit Antonius: Deſideratis clariſſimos Cives? eos quoque vobis eripuit Antonius: auctoritas hujus Ordinis afflicta eſt? afflixit Antonius.*

Quid eſt Complexio ſeu Symploce?

R. Eſt Figura Repetione ſimul & Converſione conſtans; ita ut ab eâdem voce inchoetur Oratio, & eâdem ſæpiùs finiatur. Celebre eſt illud exemplum Lib. 4. Auctoris ad Herennium n. 18. *Qui ſunt, qui fœdera ruperunt? Carthaginienſes. Qui ſunt qui crudele bellum in Italiâ geſſerunt? Carthaginienſes. Qui ſunt qui Italiam deformaverunt? Carthaginienſes. Qui ſunt, qui ſibi poſtulant ignoſci? Carthaginienſes.* Et Oratione pro Milone n. 59. *Sed quæſtiones urgent Milonem, quæ ſunt habitæ nunc in atrio libertatis. Quibuſnam de ſervis rogas? de P. Clodii. Quis eos poſtulavit? Appius. Quis produxit? Appius. Unde? ab Appio.*

Quid eſt Traductio?

R. Eſt Figura, quæ facit, ut cùm idem verbum crebriùs ponatur, non modò non offendat animum, ſed etiam concinniorem Orationem reddat, Lib. 4. ad Herennium n. 19. *Qui nihil habet in vitâ jucundius vitâ, is cum virtute non poteſt vitam colere.*

Ibid. *Eum tu hominem appellas, qui ſi fuiſſet homo, nunquam hominis vitam tam crudeliter petiiſſet. At erat inimicus. Ergo inimicum ſic ulciſci voluit, ut ipſe ſibi reperiretur inimicus.*

Ibid. *Divitias ſine divitum eſſe; tu verò virtutem præfer divitiis; nam ſi*

voles divitias cum virtute comparare, vix satis idoneæ tibi divitiæ videbuntur, quæ virtutis pedissequæ sint.

Ex eodem genere exornationis est, cùm idem verbum in diversâ significatione ponitur. Ibid. n. 19. *Cur eam rem tam studiosè curas, quæ multas tibi dabit curas?*

Item. *Amari jucundum est, si curetur, ne quid insit amari.*

Quid est Conduplicatio?

R. Est Figura, quâ idem verbum geminatur, ut Catilinaria 1. n. 4. *Vivis, & vivis non ad deponendam, sed confirmandam audaciam?*

Interdum verba repetuntur in fine sententiæ, quæ posita fuerant initio. Pro Sextio n. 6. *Ademit Albino soceri nomen mors filiæ; sed charitatem illius, necessitudinis & benevolentiam non ademit.*

Item pro Marcello n. 17. *Vidimus tuam victoriam præliorum exitu terminatam: gladium vaginâ in urbe vacuum non vidimus.*

Item pro Milone n. 95. Philippica 2. n. 88.

Quid est Gradatio seu Incrementum, sive Climax.

R. Est Figura, in quâ Oratio per certos Gradus ad aliquid summum & ultimum veluti ascendit, aut ad aliquid infimum descendit. Ita pro Roscio Amerino n. 75. *In urbe luxuries creatur, ex luxuriâ existat avaritia necesse est, ex avaritiâ erumpat audacia, inde omnia scelera ac maleficia gignuntur.*

Et pro Quintio n. 95. *Miserum est exturbari fortunis omnibus, miserius est, injuriâ: acerbum est ab aliquo circumveniri; acerbius à propinquo: calamitosum est bonis everti, calamitosius cum dedecore: funestum est jugulari à forti & honesto viro, funestius ab eo, cujus vox præconio quæstu prostitit. Indignum est à pari vinci, indignius ab inferiore atque humiliore. Luctuosum est tradi alteri cum bonis, luctuosius inimico: horribile est causam capitis dicere, horribilius priore loco dicere.*

Et Verrina 7. n. 75. n. 169. Pro Milone n. 61. Pro Archiâ n. 4. Pro Sextio n. 32.

Quid est in Figuris istis præcipuè cavendum?

R. 1°. Ne sæpiùs adhibeantur. 2°. Ne assumantur illæ, quæ frequentiori usu viluerunt. 3°. Ne per vim intrudantur. Hinc Quintilianus Lib. 9. cap. 3. Notat Figuras illas, etsi non parum venustatis habent, quia tamen affectatam artem & apertam nimis continent, rariùs usurpari à magnis Scriptoribus, nec ferè nisi res ipsa successionem habeat & certos gradus: cujus rei hoc profert exemplum. *Africano*, inquit, *virtutem industria, virtus gloriam, gloria æmulos comparavit.*

EXERCITATIO.

Defenditur Diogenes qui mediâ luce hominem Athenis quæreret accensâ face.

Per Repetitionem, Conversionem & Complexionem.

SYNOPSIS.

Exord. Dicet plenum sapientiâ fuisse facinus illud Diogenis, quod ineptum plurimis ac ridiculum visum est.

Propositio Dicet vel in populosâ civitate paucos extitisse, qui nuncupari verè homines possent.

Confirmatio. 1°. Per Repetitionem dicet non meruisse illos appellari homines, qui ambitioni, qui avaritiæ, qui voluptatibus unicè servirent, & unius curandi corporis solliciti animam negligerent.

2°. Solos illos esse homines, qui rationem ducem sequerentur. Quod tractabit per Complexionem. Age quid facit hominem? Ratio, &c.

Contentio. Per Conversionem. Da mihi aliquem qui nihil agat, nihil loquatur, nihil meditetur nisi ex præscripto rationis, & illum hominem reputabit Diogenes.

Conclusio. O si revivisceret Diogenes, an multos in hac amplâ civitate homines inveniret?

ORATIO.

Etsi visa* est illa plurimis ridicula Philosophi insanientis ostentatio, quòd Athenis ipsâ luce meridianâ accensam facem circumferens hominem Diogenes quæreret; tamen qui causas facti illius rationesque scrutari penitiùs voluerit, is summam in eo consilio sapientiam cogetur admirari.

Enimverò quot putatis vel in amplâ illâ ac populosâ civitate extitisse, quos homines esse verè diceres, & tam honorificâ appellatione meritò nuncupandos arbitrareris?

An erant homines illi, talesve merebantur appellari, quibus nunquam erat satis quod habebant, sed cumulandis quotidie novis opibus inhiarent? An erant homines illi, qui inani gloriolæ cujusdam accensi fumo, nihil præter fragiles titulos & ambitiosa honorum insignia quærerent ac venarentur? An erant homines illi, qui mollibus inescati deliciarum illecebris voluptatem unam in pretio ponerent? An erant homines illi, qui in curandâ fovendâque cuticulâ & in iis, quæ ad corpus pertinent, vigiles & attenti, unius animæ bona, decorem ornatumque negligerent? Denique an homines erant illi, qui fraudibus, insidiis, cædibus se se mutuò peterent, & ad suam ipsi ruinam exitiumque incumberent? Repetitio

Age, te ipsum compello, age, qui Diogenem accusas, & in ipsum, tanquam parùm sanæ mentis hominem insurgis: Dic mihi, quæso, quid facit hominem aut eo dignum reddit nomine? opinor, Ratio. Quid tantum ipsi pretium, tantam supra res omnes creatas excellentiæ prærogativam arrogat? Ratio. Quid eum discernit à belluis, mutisque pecoribus segregat? Ratio. Quid inter homines ipsos tantam affert vim discriminis, ut alii habeantur in pretio, alii contempti jaceant? Ratio. Et tu homines appellabis, aut etiam efferes insolentiùs, quorum in moribus vix ullum rationis vestigium agnoscas? qui rationem benè monentem & ad saniora inflectentem audire non sustineant? qui pravis cupiditatibus obsequi, quàm rectæ rationi obtemperare malint? Conduplicatio. Complexio.

Da, da mihi quempiam, qui meditetur nihil, nisi quod rationi sit consentaneum, & illum reputabit hominem Diogenes. Cedo aliquem qui nihil loquatur, nisi quod ratio ipsa dictitat, & illum ultro volensque fatebitur hominem Diogenes. Prodeat unus aliquis è tantâ multitudine, qui nihil agendum sibi putet, nisi quod ad rectæ rationis normam ac regulam fuerit exactum; nec dubitabit illum agnoscere hominem, atque ut talem venerari Diogenes. Conversio.

O si revivisceret hodie sapientissimus ille Philosophus, & civitatem

istam, tam amplam, tam confertam lustraret circumcursans; credis, tot inter homines, qui non modò gloriosum istud nomen usurpant, sed quidpiam sibi præter vulgarem hominum sortem arrogant insolentiùs, credis inveniendos ab eo plurimos, quos homines appellaret?

ALIA EXERCITATIO.

In Brutum Cæsaris Interfectorem.

Per Repetitionem, Conversionem, Complectionem & Gradationem.

SYNOPSIS.

1°. Dicet mirum esse, quod Brutus ad occidendum Cæsarem adduci potuerit.

2°. Per Repetitionem, Nihil erat ergo, Brute, quod à tanto scelere te averteret, ad imitationem Ciceronis. Cat. 1. n. 21.

3°. Per Conversionem dicet Brutum fuisse causam malorum omnium quæ Cæsaris necem consecuta sunt.

4°. Per Complexionem. Tamen, quod mirum est, Brutus sibi ignosci postulat, & affectat nomen Liberatoris patriæ.

Conclusio Per Gradationem. Quis ergo Brutum non sceleratum modò, sed &c. appellet. Nam si facinus est Civem Romanum interficere, scelus innocentem trucidare, &c.

ORATIO.

Quanquam ea est sceleris omnis funesta quædam & nunquam pœnè evitanda conditio, ut eos, qui flagitiosum quidpiam meditantur, cæcos statim efficiat; mirum est tamen eò cæcitatis atque dementiæ venire Brutum potuisse, ut Cæsarem inaudito hactenus & novo crudelitatis genere interficeret.

At unde tanta animi ferocitas? Unde in humano pectore tam implacabilis furor exarsit? Ergo nihil erat, ô Brute, nihil quod te ab immani facinore revocaret? Nihil loci sanctitas, nihil majestas Principis, nihil oris vultûsque dignitas, nihil beneficiorum memoria, nihil paternæ cujusdam benevolentiæ vis, nihil orbitas Reipublicæ & in tanti viri fato jam jam interituræ commiseratio moverunt? Repetitio.

Nam quem alium, Patres Conscripti, malorum illorum quæ jam patimur, auctorem nisi M. Brutum appellabimus. Doletis extinctas Cæsaris victoriâ Civilis Belli faces fuisse denuò suscitatas? Suscitavit M. Brutus. Desideratis expulsam urbe nostrisque finibus tranquillitatem ac pacem? Expulit M. Brutus. Expostulatis sublatas armorum licentiâ leges, violatam Senatûs auctoritatem, libertatem Reipublicæ gravissimo vulnere sauciatam? Sustulit, violavit, sauciavit M. Brutus. Conversio.

Et tamen post tot ac tanta scelere in uno commissa flagitia, quis facti conscientiâ superbit? M. Brutus. Quis amissam libertatem in pristinum decus restituisse gloriatur? M. Brutus. Quis miseris ac perditis civibus insultat? M. Brutus. Complexio.

Quis ergo, M. Brute, non sceleratum te solum, sed impium? neque impium modò, sed etiam parricidam? neque parricidam tantùm, sed etiam totius Reipublicæ interfectorem non appellet? Nam si facinus est, Romanum Civem etiam nefarium occidere; scelus, innocentem trucidare; parricidium, optimum Principem de medio tollere; quid dicemus Patrem Patriæ totiusque Imperii Romani columen ac præsidium sustulisse? Gradatio.

ART.

Articulus II.

De Verborum Figuris quæ constant Similitudine.

Quot sunt Figuræ Verborum, quæ constant similitudine?

R. Quatuor. Compar sive Isocolon, Similiter Cadens, Similiter Desinens, Annominatio.

Quid est Compar, seu Isocolon?

R. Est Figura, in quâ ponuntur Membra sive Commata simillimæ magnitudinis, v. g. Pro Lege Maniliâ n. 35. *Tantum bellum, tam diuturnum, tam longè latéque dispersum Cn. Pompeius exeunte hyeme apparavit, ineunte vere suscepit, extremâ æstate confecit.*

Sic & pro Syllâ n. 14. *Multùm hæc vox deberet valere ejus hominis, qui Consul insidias Reipublicæ consilio investigasset, veritate aperuisset, magnitudine animi vindicasset.*

Item. In Vat. n. 5. Philippicâ 5. n. 44.

Quid est Similiter Cadens sive Omioptoton?

R. Est Figura, quâ iidem casus sæpe in fine Commatis, aut sententiæ ponuntur. v. g. pro Roscio Amerino n. 72. *Quid tam commune, quàm spiritus vivis, terra mortuis, mare fluctuantibus, littus ejectis?* Ubi vides tria nomina in dandi casu posita.

Item pro Marcello n. 5. *Soleo sæpe ante oculos ponere, idemque libenter crebris usurpare sermonibus omnes nostrorum Imperatorum, omnes exterarum gentium potentissimorumque populorum, omnes clarissimorum Regum res gestas, cum tuis, nec contentionum magnitudine, nec numero præliorum, nec varietate regionum, nec celeritate conficiendi, nec dissimilitudine bellorum posse conferri.*

Item pro Cæcinnâ n. 1.

Quid est Similiter Desinens?

R. Est Figura, quâ duæ vel plures sententiæ, seu Orationis membra simili terminationis modo finiuntur. Cicero pro Lege Maniliâ n. 48. *Itaque non sum prædicaturus, quantas res ille domi Militiæque, terrâ marique, quantâque felicitate gesserit; ut ejus voluntatibus non modò cives semper assenserint, socii obtemperarint, hostes obedierint, sed etiam venti tempestatesque obsecundarint.*

Et Verrinâ 3. n. 9. *Quis hoc non perspicit præclarè nobiscum actum iri, si Populus Romanus istius unius supplicio contentus erit, ac non sic statuerit, non istum majus in se se scelus concepisse, cùm fana spoliarit, cùm tot homines innocentes necarit, cùm Cives Romanos morte, cruciatu, cruce affecerit, cùm prædonum duces acceptâ pecuniâ dimiserit, quàm eos, si qui istum tot, tantis, tam nefariis sceleribus coopertum jurati sententiâ suâ liberarint.*

Et pro Milone n. 85.

Quid est Paronomasia sive Annominatio?

R. Est similitudo verborum in sententiâ dissimili, ut Philippicâ 3. n. 21. *En cur Magister ejus ex Oratore, Arator factus est.*

Et de Haruspicum responsis, n. 6. *Non modò vincere, sed vincire oporteret.*

Alia habes exempla Catil. 1. n. 93. Pro Rabiriò Perd. n. 7. 2. in Verrem n. 5.

EXERCITATIO.

Augustissimum Jesu Nomen celebratur.

Per Paronomasiam, Isocolon, Similiter Cadens & Similiter Desinens.

SYNOPSIS.

1°. ELevabit ac deprimet Imperatorum illorum vanitatem & ambitionem, qui non tam à beneficiis quàm à maleficiis sibi nomen quæsierunt. Idque tractabit per Paronomasiam.

2°. Hoc ipsum probabit exemplo Romanorum, quorum alius Achaicus, alius Macedonicus, alius Asiaticus ob expugnatam Achaiam, Macedoniam, Asiam appellati sunt; idque tractabit per Similiter Cadens; & aliorum qui nomen habuere, quòd eversionem, depopulationem, vastationem intulissent.

3°. Dicet Nomen Jesu nihil præ se ferre præter bonitatem, beneficentiam, salutem, felicitatem, idque tractabit per Isocolon.

4°. Id confirmabit recensendo mirabiles effectus, qui ex Nomine Jesu oriuntur. In Cœlo Deum placat, misericordiam conciliat, &c. In Terris morbos pellit, vetustatem tollit, &c. In Inferis Hostem humani generis coercet, &c. Id porro tractabitur per Similiter Desinens.

Conclusio. Quid ergo tam dulci ac benefico nomine nobis debet esse carum & acceptum magis?

ORATIO.

Paronomasia. Valeant enimverò, valeant ambitiosum homines genus, qui non tam à rebus gestis, quàm à perditis ac profligatis, non tam à beneficiis, quàm à maleficiis nominari se volunt; quibus cæsi exercitus, deletæ civitates, direptæ Provinciæ, extinctæque gentes ac nationes nomen imponunt; quos feritatis potiùs atque injuriæ, quàm fortitudinis & munificentiæ monumenta nominant.

Est scilicet, qui, quòd evertisset Græciam, sit ex eo appellatus Achaicus; est qui, devictâ Macedoniâ, magnam cladem genti Macedonum cùm attulisset, dictus est Macedonicus: est qui à Senatu Populoque Romano, quòd partem orbis tertiam vastasset bello ac perdidisset, vocatus sit Asiaticus: est qui, eversâ ferro armisque Numidiâ, sit nuncupatus Numidicus. Similiter Cadens.

Nam quid sexcentos appellem alios aliis nominatos vocabulis, quia urbibus excisionem, agris inflammationem, Provinciis eversionem, populis desolationem, publicis ac sacris locis populationem intulissent; non in veniâ dandâ, aut in gratiâ miserorum & innocentium ineundâ probatum ac liberalem animum demonstrassent. Similiter Cadens.

At Jesu Nomen ambitiosis illis nominibus quàm dissimile est! Quid enim aliud, nisi meram sine cujusquam damno præ se fert benefaciendi voluntatem? Quid aliud loquitur, nisi communem sine ullâ exceptione salutem? quid aliud clamat, nisi perpetuam, id est immortalis animi felicitatem? Externum idemque non mediocre bonum tribuere alteri, liberalitas est; vitam dare, multo plus aliquid, quàm magnificentia; diutissimè propagare vitam, & ipsam vitæ immortalitatem conferre, quo id tandem, nisi nomine, optime Jesu, tuo appellabimus? Fruere igitur tanto nomine, sine ullius invidiâ, quod tu tibi sine ullius injuriâ ascivisti; retine cum omnium gratulatione, quod ad omnium salutem accepisti; maxi- Isocolon.

mâ gloriâ tuâ possidе, quod maximis rebus gestis tibi peperisti.

Agite enim, quantam putatis vim esse atque efficientiam illius nominis, cujus pulcherrimis & uberrrimis fructibus nulla pars orbis universi vacua videatur? Quid in altissimo Dei domicilio non molitur? Iratum humano generi Numen placat, divinam benignitatem atque misericordiam conciliat; lætissimos beneficiorum omnis generis fontes in nos derivat. Quid non perficit in terris? Hujus nominis auditione freta fides subsistit, erecta spes augescit, amor instigatus ad omne erga Deum atque homines officiorum genus exardescit. Mentis verò caligo plerumque hujus cogitatione nominis nonne discutitur? ægritudines nonne sedantur? gestientes deliciæ indomitæque libidines nonne tanquam freno cohibentur? Quid loquar nunc, ut ore tantum prolatum nomen infestos humano generi adversarios, & ad nostrum interitum animorumque perniciem ex Inferis imminentes propulset; ut cunctas fraudes conatusque refutet, ut audaces debilitet, ut omni jam supplicio maceratos de integro excruciet.

Similiter Desinens.

Nos ergo jucundius aliquid, quàm Jesu nomen audiemus? frequentius aliquid, quàm hoc nomen loquemur, libentius aliquid, quàm hoc nomen scribemus. Habitet in oculis, hæreat in medullis atque visceribus; vivat atque spiret inustum cordi; ut nos ante vita ac spiritus, quàm nominis tanti grata recordatio deficiat.

ALIA EXERCITATIO.

Per easdem Figuras.

Burrhi ad Neronem Oratio, ut à Britannici cæde abstineat.

SYNOPSIS.

Exordium & Propositio. Dicet temperare sibi non posse, quin, vel cum periculo capitis Neronem dehortetur à tam perniciosо exitialique consilio.

Confirmatio petetur 1°. à funestissimis illius parricidii effectis, quod Populus Romanus, Exteri, Superi ipsi, quibus acceptissimus erat Britannicus, execrabuntur: idque per Isocolon tractabitur.

2°. Ab eâ famâ, quam sibi Nero virtutibus suis pepererat, quas facinus ejusmodi non possit non obscurare. Tractabitur illud per Similiter Cadens.

Rationem illam illustrabit demonstratione publicâ, quam suæ in Neronem benevolentiæ Populus R. dederat; idque amplificabit per Similiter Desinens

Concludet hortando Neronem, ut potiùs redeat in gratiam cum Britannico, ipsique amicè reconcilietur.

ORATIO.

Etsi detestandum illud, quod iniisti de Britannico interficiendo consilium non possum palam incusare, quin gravissimum ipse capitis periculum adire videar, Imperator fortissime; tamen ita me dies noctesque stimulat incredibile, quo semper exarsi, gloriæ tuæ studium, ut tantam inuri nomini tuo labem segnis ac lentus non feram.

Enimverò, liceat mihi, cum eâ, quæ debetur tanto Principi, reverentiâ sciscitari; an cogitasti satis apud te facinoris illud genus, quod moli-

ris? An perpendisti tecum diligenter, eam adhærescere inaudito hactenus parricidio atrocitatem, quam universus Populus Romanus perhorrescat, exteræ gentes detestentur, ipsi Superi impunitum non sinant? Prævidisti Britannicum extingui à te non posse, quin præcipuum sibi decus eripi nobilitas doleat, suo se privari præsidio exercitus expostulet, tota civitas dulcissimos adimi sibi amores conqueratur?

Isocolon

Ten' verò, Princeps fortissime, quem vetus & implacabile Juvenis innocentissimi odium incendit, ten' partæ tot rebus præclarè gestis gloriæ jam piget? tantum-ne te cepit laudum tuarum fastidium, ut tuam extolli probitatem, prædicari palam humanitatem, uno omnium ore jactari pietatem non patiaris?

Similiter Cadens

An ulla possit esse tibi vox suavior, an jucundior auribus concentus unquam accidat, quàm cùm imis pariter gratus ac summis, quò te ageres cumque, medios inter exultantium populorum plausus incederes? cùm virtutum tuarum famâ omnium in te oculos, gratiam, admirationem concitares? cùm sublatus honoris causâ comitantium humeris, quasi partâ de singulorum animis atque voluntatibus victoriâ triumphares? Cùm suum te miseri subsidium, afflicti solatium, perditi refugium appellarent; cùm te ostentare senes, jactare juvenes, prædicare universi ordines properantibus studiis certarent; cùm te semel viso, te compellato, te laudato felices se omnes beatosque existimarent?

Similiter Desinens.

Ah! ne, Princeps fortissime, tam lætam rerum tuarum segetem unius facinoris labe contamines ac corrumpas: placare potiùs Britannico fratri: vincat veteres inimicitias concordia, simultates amor superet; odio jampridem insito constans ac perennis benevolentia succedat.

Articulus III.

De Figuris verborum quæ aliquo conflictu constant.

Quid est Antitheton, seu Antithesis, ut est Figura verborum?

R. Est Figura, quâ verba verbis opponuntur, ut Ver. 5. n. 115. *Conferte hanc pacem, cum isto bello; hujus Prætoris adventum, cum illius Imperatoris victoriâ; hujus cohortem impuram, cum illius exercitu invicto.* Item Orat. pro Milone n. 10.

Est enim hæc non scripta, sed nata lex; quam non didicimus, accepimus, legimus, verùm ex naturâ ipsâ arripuimus, hausimus, expressimus: ad quam non docti, sed facti; non instituti, sed imbuti sumus.

Sunt & alia hujus Figuræ exempla illustria, Ver. 6. n. 121. Cat. 2. n. 10. ibid. n. 25. *Ex hac parte pudor pugnat, illinc petulantia; hinc pudicitia, illinc stuprum; hinc honestas, illinc turpitudo, &c.* Phil. 8. n. 10. 3. Ver. n. 3. Pro Font. n. 22.

Est alia Figura huic pœnè similis, quæ Antithesis dicitur & inter Figuras sententiarum reponitur; quæ in sententiarum oppositione posita est; sed de illâ suo loco tractabitur.

Quid est Antimetathesis seu Antimetavole?

R. Est Figura, in quâ procurrit sententiæ contrarietas, cum transposi-

tione verborum. Ita Cicero Lib. 3. de Legibus n. 2. dicit *Magistratum esse Legem loquentem, Legem autem, mutum Magistratum.*

Et pro Quintio n. 51. *Mavult commemorari de se, cùm posset perdere, pepercisse; quàm, cùm parcere potuisset, perdidisse.*

Quid est Synœciosis?

R. est Figura, quâ res eadem contrariis rebus tribuitur, ut, *Pessima res est, & nimia servitus, & nimia libertas.*

Quid est Oximoron?

R. Est Figura, quâ idem de seipso negatur, ut fatuè dictum videatur illud, quod postea dictum acutè cognoscitur. Ita Cicero Lib. de Amic. n. 23. ita de amicis loquitur, *Amici & absentes adsunt, & egentes abundant, & imbecilles valent, & mortui vivunt.*

Simile est ejusdem de Siciliâ testimonium, postquam illam expilasset Verres. *Sic erat deformis atque horrens ager Siculus, ut in ipsâ Siciliâ Siciliam quæreremus.*

Luculentum & illud Figuræ illius exemplum, quod Epigrammate concluditur, in veteres urbis Romanæ ruinas.

Qui veterem in veteri quæris novus advena Romam,
Et Romæ in Româ nil reperis mediâ.
Aspice murorum moles disjectaque saxa,
Obrutaque ingenti vasta Theatra situ.
Hæc sunt Roma; viden', velut ipsa cadavera tantæ
Molis, adhuc spirent imperiosa minas!
Vicit ut hæc mundum, voluit se vincere, vicit,
A se non victum ne quid in orbe foret.
Albula Romani permansit nominis index,
Quique etiam rapidis fertur in æquor aquis.
Disce hinc quid possit fortuna; immota labascunt,
Et, quæ perpetuò sunt agitata, manent.

EXERCITATIO.

Philippi Macedonis & Alexandri Magni natura dispar atque indoles demonstrat, non reperiri semper in indole, quæ in sanguine est, similitudinem.

Per Antitheta.

SYNOPSIS.

Exord. Dicet mirandum non esse, si parentibus similes liberi procreantur propter sanguinis communionem.

Propositio. Id porro videri mirum posse, si nullam habeant liberi cum parentibus similitudinem. Addet non esse illud tam infrequens, ut illustribus exemplis demonstrari non possit.

Confirmatio petetur ab exemplo Philippi Macedonis & Alexandri Magni, qui non in virtutibus modò, sed etiam in vitiis dissimiles extitere; quod Antithetis variis illustrabitur.

Conclusio. Adeo vel in ipsâ sanguinis communione disparitas indolis reperitur.

ORATIO.

Cùm nihil est ad efficiendam in moribus atque indole similitudinem potentius, quàm ejusdem sanguinis communio; & ipsa natura pares amat in eis dotes contemplari, quos patibus, ut sic loquar, cœmentis confinxerit; tum certè nemo est cui mirum videri debeat, si liberi parentibus plerumque similes procreentur.

Verùm, si quando talis è parentum sinu soboles prodeat, ut non modò nullam habeat cum progenitoribus suis similitudinem, sed oppositos etiam affectus & contrarias voluntatum inclinationes præ se ferat; tunc oriri jure possit admiratio non levis,

& latentes tanti discriminis causæ curiosiùs inquiri.

Tamen etsi contra rerum naturam illud accidat ; neque legitima satis subjici ratio videatur illius, quæ liberos inter & parentes cernitur, discrepantiæ ; non est istud nihilominus tam infrequens, ut illustribus exemplis demonstrari non possit.

Testis mihi sit unus inter cæteros Magnus Alexander, qui Philippo parente procreatus, & ab eodem adeptus Imperium Macedonum, ita vixit, ita regnavit ; ut tam in virtutibus, quàm in vitiis, nihil paternæ indolis aut naturæ accepisse videretur.

Fuit enimverò utrique vincendi ratio diversa ; Philippus clam & arte, Alexander aperto Marte bella tractabat. Deceptis ille gaudere hostibus ; hic palam fusis. Prudentior ille consilio, hic animo illustrior. Iram pater dissimulare, plerumque etiam vincere ; filius ubi exarsisset, nec dilatio ultionis, nec modus erat. Antitheta. Vini nimis uterque cupidus, sed ebrietatis diversa vitia. Philippo mos erat etiam de convivio in hostem procurrere, manum conserere, periculis se offerre ; Alexander non in hostes, sed in suos sæviebat. Illum sæpe vulneratum prælia remiserunt ; hic amicorum interfector convivio frequenter excessit. Regnare ille cum amicis nolebat, hic in amicos regna exercebat. Amari pater malle, filius metui. Literarum cultus utrique similis. Majoris ille solertiæ, hic fidei. Verbis atque oratione Philippus ; Alexander rebus moderatior ; parcendi victis, filio animus & promptior & honestior. Frugalitati pater, luxuriæ filius magis deditus erat. Denique orbis Imperii fundamenta Philippus jecit ; operis totius gloriam Alexander consummavit.

Adeo vel ex ipsâ sanguinis communione magna interdum indolis ac morum disparitas exurgit !

ALIA EXERCITATIO.

Christianos Heroas profanis Heroibus præstare.

Per Antitheta.

SYNOPSIS.

Exord. & *Prop.* Dicet nihil habere heroicam fortitudinem, quod cum Christianâ virtute comparari possit.

Confirmatio petetur ex comparatione rerum à profanis heroibus gestarum in adeundis periculis, aut debellandis hostibus ; cum constantiâ Christianorum Martyrum in ferendis patienter tormentis vincendisque Tyrannorum furoribus ; quod Antithetis illustrabitur.

Concludet. Dicendo, ne illos quidem fortes esse appellandos, qui se cupiditatibus vinci ac superari passi fuerint.

ORATIO.

Etsi multa legimus ab Heroibus profanis edita fortitudinis exempla, quæ consequentium deinde ætatum laudem atque admirationem meruerunt ; hæc tamen, quantacumque sunt, aut æstimare, aut etiam mirari desinet, quisquis illa voluerit cum invictâ Christianorum Heroum constantiâ comparare.

Prodeant enimverò quotquot olim animi magnitudine conspicui, Antitheta. aut præclaris facinoribus illustres extitere, suasque victorias cum Martyrum nostrorum triumphis conferant. Illi dubiis incertisque periculis, isti

certis apertisque doloribus caput devovebant. Illi hostes quidem ferocissimos, sed freti sociorum auxiliis, sed muniti armis aggrediebantur. Isti soli atque inermes Tyrannis crudelissimis dilaniandos se se permittebant. Illi conquiescebant identidem à laboribus, & beatæ pacis otio fruebantur. Isti ad extremum usque spiritum trajectam gravissimis ærumnis vitam perferebant. Illi evertendas arces, urbes excidendas, vastandas Provincias; isti frangendas cupiditates, vincendum animum, mortem ipsam superandam sibi proponebant. Illi arcano quodam superbiæ fastu stimulati; isti solius divini amoris studio incensi. Illi ut sibi apud posteros fortis animi famam compararent; isti ut Deo Superisque gratiosi haberentur.

Eat ergo nunc ostentatrix sui vetus Roma, & Heroas suos cum nostris conferat, aut etiam fortes appellandos putet, qui timidi plerumque, qui desides & ignavi nihil veræ sinceræque virtutis retinebant; qui cùm hostes vincerent, seipsos vincere minimè sustinebant. Illi, illi fortes soli & tam glorioso nuncupandi nomine, qui nullis cruciatibus corporis, nullo vel exilii vel mortis metu, nullis crudelissimorum Tyrannorum furoribus à susceptâ semel Christi fide deterreri potuerunt.

ARTICULUS IV.

De reliquis Verborum Figuris.

Quid est Adjunctio sive Zeugma?

R. Est Figura, quâ ad unum verbum, seu primum, seu medium, seu postremum plures sententiæ referuntur. Cicero Lib. de Oratore ad Brutum. *Quid tam commune, quàm spiritus vivis, terra mortuis, mare fluctuantibus, litus ejectis?* Ubi vox illa *commune*, multis vocibus inservit, ad quam illæ referuntur. Item pro Lege Manil. n. 40. *Sed hæ res, quæ cæteros remorari solent, non retardarunt: non avaritia ab instituto cursu ad prædam aliquam revocavit, non libido ad voluptatem, non amœnitas ad delectationem, non nobilitas urbis ad cognitionem, non denique labor ipse ad quietem.* Ubi multa vocabula ad unum idemque verbum, *revocavit*, referuntur. Pro Quint. n. 15. *Vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia.*

Et Orat. pro Marcello n. 7. *Nihil sibi ex istâ laude Centurio, nihil Præfectus, nihil Cohors, nihil Turma decerpit.*

Quid est Disjunctio?

R. Est Figura Adjunctioni contraria; quâ unicuique Orationis membro suum verbum apponitur, cùm unum toti Orationi possit sufficere. Ita Cicero pro Archiâ n. 16. *Hæc studia adolescentiam alunt, senectutem oblectant, secundas res ornant, adversis perfugium ac solatium præbent, delectant domi, non impediunt foris, pernoctant nobiscum, peregrinantur, rusticantur.*

Ibidem n. 19. *Homerum Colophonii suum esse civem dicunt, Chii suum vindicant, Salamini repetunt, Smyrnæi verò suum esse confirmant.*

Quid est Distributio?

R. Est Figura, quâ ita distribuuntur Orationis membra, ut singula singulis respondeant; quæ Figura eadem pœnè est ac Isocolon, de quo jam diximus. Cicero pro Lege Ma-

nil. n. 35. *Tantum bellum tam diuturnum, tam longè latéque dispersum, quo bello omnes gentes ac nationes premebantur, extremâ hyeme apparavit, ineunte vere suscepit, mediâ æstate confecit.*

Et pro Syllâ n. 14. *Multum hæc vox deberet fortasse valere ejus hominis, qui Consul insidias Reipublicæ consilio investigasset, veritate aperuisset, magnitudine animi vindicasset.*

Et Phil. 5. n. 44. in Vat. n. 5.

Hæc Figura in sententiis efferendis vim habet & gratiam; sed eâdem parcè utendum Oratori, quia fastidium parit propter nimiam artis affectationem.

Quid est Synonimia sive Interpretatio?

R. Est Figura, quâ plura idem significantia congeruntur instandi urgendique gratiâ. Cat. 1. n. 10. *Nobiscum versari jam diutiùs non potes: non feram, non patiar, non sinam.* Cat. 2. n. 1. *Tandem aliquando Catilinam furentem audaciâ, scelus anhelantem, pestem patriæ nefariè molientem, ex urbe, vel ejecimus, vel emisimus, vel ipsum egredientem urbe prosequuti sumus: abiit, excessit, evasit, erupit.*

Habes alia Figuræ hujus exempla pro Mil. n. 33. in Pisonem n. 47.

Observandum porro 1°. magnum habendum esse verborum delectum, ne Orationem potiùs onerent, quàm ornent. 2°. Ut quæ verba ponuntur extremo loco sint graviora prioribus, imò aliquid paulò diversum sonent.

Quid est Synatroismus seu Congeries?

R. Est multarum rerum, seu potiùs verborum congeries, quâ præsertim utimur, cùm aliquid amplificare, aut vehementiùs instare volumus. Sit illud exemplum Orat. post Reditum, in Senatu n. 1. *Quæ potest existere tanta ubertas ingenii, quæ tanta dicendi copia, quod tam divinum atque incredibile Orationis genus, quo quisquam possit, vestra in nos universa promerita, non dicam complecti orando, sed percensere numerando? qui mihi fratrem optatissimum, me fratri amantissimo, liberis nostris parentes, nobis liberos: qui dignitatem, qui ordinem, qui fortunas, qui amplissimam Rempublicam, qui patriam, quâ nihil potest esse jucundius, qui denique nosmetipsos nobis reddidistis?*

Et Catilinariâ 1. n. 10. *Quæ cùm ita sint, Catilina, perge quò cœpisti, egredere tandem aliquando ex urbe: patent portæ, proficiscere: Nimiùm te diu Imperatorem tua illa Manliana castra desiderant. Educ tecum etiam omnes tuos, sin minùs quamplurimos: purga urbem, magno me metu liberabis, dummodò inter me atque te murus intersit; nobiscum versari jam diutiùs non potes; non feram, non patiar, non sinam.* Vide & n. 20. Item pro Cœlio n. 12. 46. pro Mil. 69.

Quid est Paradiaston?

R. Est Figura, quâ res inter se similes distinguntur. Ita Seneca de pigro homine loquens dicit. *Non diu vixit, sed diu fuit.* Item, *Pergimus non quò eundum est, sed quo itur, nec ad rationem vivimus, sed ad similitudinem.*

Quid est Polyptoton?

R. Est Figura, quâ nomen idem variis in casibus vel generibus iteratur. Cicero Orat. de Haruspicum Resp. n. 38. *Tibi verò, si diligenter attenderis, intelliges, hominum pœnas deesse*

deesse adhuc, non Deorum. Homines te in re fœdissimâ defenderunt; homines turpissimum nocentissimumque laudaverunt; homines propter pecuniam judicio liberaverunt; hominibus injuria tui stupri illata in ipsos, dolori non fuit. Homines tibi arma, alii in me, alii post in illum invictum civem dederunt. Hominum beneficia prorsus concedo tibi, ac majora non esse quærenda.

Et pro Archiâ n. 14. *Pleni omnes sunt Libri, plenæ sapientum voces, plena exemplorum vetustas.*

Item 7. Ver. n. 78. *Est certus locus, certa lex, certum tribunal, quo hoc reservetur.*

Quid est Polysyntheton?

R. Est Figura, quâ multæ conjunctiones simul in eâdem Orationis parte ponuntur. Cicero Lib. 1. Offic. n. 109. *In sermonibus alium quidem videmus, quamvis præpotens sit, efficere, ut unus de multis esse videatur. Quod in Catullo, & in patre, & in filio, itemque in Mutio vidimus.*

EXERCITATIO.

Christus Infans Orator disertissimus.

Per supra laudatas Figuras.

SYNOPSIS.

Exord. MOrtales invitabit ad audiendum cœlestem Oratorem à Deo missum in terras ad homines erudiendos: quod tractabit per Congeriem & Synonimiam sive Interpretationem.

2°. Dicet Christum Infantem, quanquam silere videatur, loqui tamen disertissimè; neque ipsum tantùm, sed & quæ circum adjacent omnia, stabulum, fœnum, pannos, &c. quod illustrabit Adjunctione.

3°. Addet disertiùs loqui ipsum è stabulo, quàm olim è monte locutus est, qui exemplo suo erudiat homines ad rerum terrenarum contemptum: idque tractabit per Disjunctionem. Jam beatos pauperes clamat, jam, &c.

4°. Rationem afferet per Adjunctionem. Nam quis commendanti paupertatem non credat, quem viderit, &c. Quis repudianti honores fidem deroget, &c.

Concludet per Distributionem. Quis ergo jam divitias ambiat? quis honores sectetur, quis, &c.

ORATIO.

Adeste, mortales, quotquot estis, venite, properate frequentes: ecce promissus vobis tot ab hinc seculis, desideratus ab innumeris gentibus, orbi universò tandiu expectatus è pulcherrimo Cœli domicilio delabitur cœlestis Orator, qui obsitas veteris ignorantiæ tenebras depellat, mentes erudiat, & depromptam ex ipso Dei omnipotentis sacrario doctrinam impertiat. Accedite igitur propiùs, succedite in ipsa loci illius penetralia, quæ sibi ad perorandum elegit; & cavete sedulò, ne quid eorum vobis excidat, quæ ab ipsius ore divino promanabunt. *Synonimia.*

Quanquam ludimur! nam quæ nova se oculis nostris species objicit? Quærimus Oratorem, ecce reclinatum in præsepio, pannis involutum, constrictum fasciis, unius denique diei Infantem offendimus. Quin &, quem venimus auditum, is silet, aut nihil emittit præter vagitus miserabiles, certissima paupertatis, angustiæ, dolorum ac miseriarum, quas patitur, argumenta.

Tamen ne vos inanis species decipiat; vel in Infante, vel in silente Oratorem agnoscite disertissimum. Neque verò loquitur ipse tantùm, sed & quæcumque hîc adjacent, om- *Adjunctio,*

nia loquuntur. Stabulum, præsepe, panni, vagitus, lacrymæ, minuta corpusculi membra, ipsum denique, quod miramur, silentium disertissimè loquitur.

Imò, imò excipite diligenter auribus cœlestis illius, quam tradit, doctrinæ oracula; jam enim exemplo suo meliùs, quàm oratione beatos pauperes clamat, beatos, qui lugent, prædicat, beatos, qui patiuntur ultrò vitæ hujus ærumnas ac calamitates, profitetur. Nunc hodie primùm divitias improbat & ambitionem arguit, & molles delicatioris vitæ delicias execratur. Nunc è stabulo meliùs, quàm olim è monte facturus est, reconditioris sapientiæ fundamenta orditur & jacit.

Disjunctio.

Polysyntheton.

Nam quis, amabo commendanti paupertatem non credat, quem ad extremas egestatis angustias redactum & rebus spoliatum omnibus noverit; cui procul à cognatis, notis, amicis posito, nullum comitatum, nullum auxilium, nihil eorum, quæ miserrimis quibusque nunquam desunt, videat suppetere? quem sine tecto, sine lare, sine foco, nihilo sanè commodiùs quàm foris, in aperto ac propatulo loco natum & educatum sciat. Quis repudianti honores ac dignitates fidem deroget, dum ipse sciens volensque vilissima quæque, spreto conculcatoque mundano fastu, amplectitur? Dum patrem opificem, matrem peræque in vulgus ignotam, tenuissimis utrumque fortunis eligit? dum emendicato ostiatim diversorio spretus insigniter, & per summam contumeliam exclusus undique, ad desertas inhabitabilesque attegias, ad merum cespitem, meram maceriam, ad brutarum animantium vitam, societatem ac veluti contubernium se demittit? Quis diffluentem deliciis voluptuosamque vitam increpanti contradicere audeat, quem gravissimos acerbitatum casus intelligat subiisse, & innumeris, quibus hæc vita conflictatur, ærumnis obnoxium ac subditum esse fateatur?

Adjunctio.

Erit ergo deinceps qui divitias tantopere conquirendas putet, dum Christus exemplo suo paupertatem commendat? Erit qui honores ac dignitates consectetur, dum Christus abjectâ seculi pompâ obscuræ vitæ opprobrium amandum esse reclamat! Erit qui mollioribus vitæ illecebris studeat impensiùs; dum Christus inter acerbissimos dolorum aculeos natus consectandas, aut saltem ferendas molestiarum acerbitates esse demonstrat?

Distributio.

ALIA EXERCITATIO.

Servandam esse etiam in appetendâ gloriâ moderationem.

Per easdem Figuras.

SYNOPSIS.

Exord. Dicet tam exitiosam esse nimiam gloriæ cupiditatem, quàm esse solet fluvius, qui præscriptos sibi fines excedit.

2°. Discurrendo per multa vitia ostendet nullum esse, quod tam gravem Reipublicæ ruinam afferat, quam nimia gloriæ libido; idque tractabit per Adjunctionem.

3°. Demonstrabit nullam esse ætatem, nullum ordinem, quem non corrumpat, idque per Disjunctionem.

4°. Per Distributionem contendet nihil esse tam sanctum, quod non illa violet, nullum esse vitium ad quod non impellat.

Concludet per Adjunctionem providendum omni Reipublicæ, ut in suis immoderatum gloriæ desiderium reprimat.

ORATIO.

Quemadmodum Fluvius leni ac temperato agmine profluens agris fertilitatem, urbibus merces peregrinas, populis ac regionibus ubertatem invehit; idem si exundans & impatiens suis ripis teneri erumpit, sata læta evertit, campis vastitatem, perniciem ipsis urbibus importat: ita gloriæ cupiditas quandiu tenebit modum, & præscriptos intra limites se continebit, lucro erit ac laudi; sin verò ultra fines illos prosilierit, quos illi ratio virtusque posuerint, incredibile dictu est, quas afferat calamitates, quantam perniciem publicis privatisque rebus importet.

Cedo mihi enimverò aliam tam metuendam Reipublicæ perniciem, quam cupido gloriæ esse solet, ubi semel justos moderatæ virtutis fines Adjunctio. prætergressa est. Non alieni semper appetens avaritia, non ignavia civium, non effrenata voluptatum libido, non iræ, non simultates, non ipsæ, quæ alios in alios acuunt, civiles discordiæ, tam gravem, tam apertam, tam fatalem Reipublicæ ruinam moliuntur.

Disjunctio. Nam cui demum parcit, cui non imperat, cui non dominatur impotens gloriæ libido? Adolescentes urit, viros inflammat, senes etiam accendit, nobiles acuit, plebeios exstimulat, barbaris etiam & incultis gentibus faces subjicit, & gravissima importat incendia.

Distributio. Sed quid ista commemoro? Nihil est tam altis defixum radicibus, quod non evellat: nihil tam firmum, tam defensum, quod non perfringat; Nihil tam indomitum quod non subjiciat; nihil tam sanctè institutum, quod non rescindat; nihil denique tam sacrum, quod non polluat.

Hoc igitur præcavere sedulò debet omnis bene morata Respublica, ut si Adjunctio. dociles, modestos, obsequentes, pacis ac tranquillitatis studiosos cives habere voluerit, eam in ipsis cupiditatem temperet, quæ audaciæ, temeritati, iræ, vindictæ, rebellioni, impietati, innumeris denique vitiis quasi vexillum solet præferre.

CAPUT IV.

De Figuris Sententiarum.

Quid sunt Figuræ Sententiarum? *R.* Sunt Orationis ornamenta, quæ non in verbis, sed in ipsis sententiis collocatam habent suam dignitatem.

Quæ sunt Figuræ Sententiarum? *R.* Præcipuæ sunt illæ.

Interrogatio, Responsio, Subjectio, Prolepsis, Correctio, Dubitatio, Communicatio, Prosopopeia, Apostrophe, Hypotiposis, Aposiopesis, Ethopeia, Emphasis, Sustentatio, Prætermissio, Licentia, Concessio, Parenthesis, Distributio, Permissio, Antithesis, Deprecatio, Optatio, Execratio, Epiphonema, Exclamatio.

Agemus de singulis suo ordine; atque ut uberior rerum seges Exercitationibus contingat, plures Figuras Articuli singuli complectentur.

Articulus Primus.

De Interrogatione, Responsione & Subjectione.

Quid est Interrogatio?

R. Est Figura, quâ Orator vel adversarium vel alium quemlibet, vel semetipsum interrogat ob aliam, quàm simplicem sciscitandi causam. Hujus porro Figuræ tot sunt apud Ciceronem exempla, ut in singulis pœnè paginis occurrant.

Catilin. 1. n. 1. *Quousque tandem abutere, Catilina, patientiâ nostrâ? quandiu nos etiam furor iste tuus eludet? quem ad finem se se effrenata jactabit audacia? Nihil te nocturnum præsidium palatii, nihil urbis vigiliæ, nihil timor populi, nihil consensus bonorum omnium, nihil munitissimus habendi Senatûs locus, nihil horum ora vultusque moverunt? Patere consilia tua non sentis? Constrictam jam horum omnium conscientiâ teneri conjurationem tuam non vides? quid proximâ, quid superiori nocte egeris, ubi fueris, quos convocaris, quid consilii ceperis, quem nostrum ignorare arbitraris?*

Et pro Plancio n. 48. *Est-ne hæc vera contentio? Placet-ne sic agi? Non possum magis pedem conferre, ut aiunt, aut propiùs accedere. Quid taces? quid dissimulas? quid tergiversaris? Etiam atque etiam insto atque urgeo, insector, posco atque adeo flagito crimen; quamcumque tribum, inquam, delegeris, quam tulerit Plancius, tu ostendito, si poteris, vitium.*

Verrinâ 7. n. 15. 146. Pro Cœlio n. 71. Ver. 1. n. 21. Ver. 5. n. 160. Pro Flacco n. 79. Pro Cluent. n. 61. Pro Sextio n. 78.

Quis est Interrogationis usus?

R. Frequentissimus est in omni genere causarum; in Exordio, Narratione, Confirmatione, & Peroratione. Valet autem præcipuè in laudando & vituperando, in votis ac desideriis. Usurpatur autem maximè cùm urgendus est adversarius vehementiùs.

Quid est Responsio?

R. Est Figura, quâ unum interroganti, aliud, quod utilius est, respondetur. Cicero pro Rosc. Amer. n. 143. *Quid vis amplius? quid insequeris? quid oppugnas? quâ in re voluntatem tuam à me lædi putas? Ubi tuis commodis officio? quid tibi obsto? Si spoliorum causâ vis hominem occidere? spoliasti. Quid quæris amplius? si inimicitiarum, quæ sunt tibi inimicitiæ cum eo, cujus antea prædia possedisti, quàm ipsum cognosti? sin, metuis? ab eo ne aliquid metuis, quem vides ipsum ab se se tam atrocem injuriam propulsare non posse? &c.*

Et pro Muræna n. 73. *Quid enim, num Senatus obviam prodire crimen putat? non, sed mercede convince. Num sectari multos? non, sed conductos, doce. Num locum ad spectandum dare, aut ad prandium invitare? minimè, sed vulgo, passim: quid est vulgo? universos.* Item pro Flacco n. 4.

Quid est Subjectio?

R. Est Figura, quâ Orator, vel interrogat seipsum, & respondet sibi, vel cùm alium interrogavit, non expectat ejus responsum, sed aliud addit de suo. Ita Cicero, *An domus tibi deerat? at habebas. An pecunia? at abundabas. An arma? at non*

ita pridem ad te missa fuerant.

Et pro Lege Manil. n. 61. *Quid tam novum, quàm adolescentulum privatum exercitum difficili Reipublicæ tempore conficere? confecit. Huic præesse? præfuit. rem optimè ductu suo gerere? gessit. Quid tam præter consuetudinem, quàm homini peradolescenti cujus à Senatorio gradu ætas longè abesset, imperium atque exercitum dari? Siciliam permitti atque Africam, bellumque in eâ administrandum? Fuit in his Provinciis singulari innocentiâ, gravitate, virtute: bellum in Africâ maximum confecit, victorem exercitum deportavit.*

Habes alia hujus Figuræ exempla pro Quintio n. 43. 44. 79. Pro Rosc. Amer. n. 54. 74. 2. in Rul. n. 45. Ver. 4. n. 192.

Quis est usus hujus Figuræ?

R. Usurpatur illa maximè in Amplificatione cùm ad laudem, tum ad vituperium; seu cùm urgetur adversarius, aut suadetur aliquid vel dissuadetur. Egregium hujusce rei exemplum offert Oratio pro Murænâ n. 88. Ubi Cicero dissuadet Judicibus exilium Murænæ. *Si, quod Jupiter omen avertat, hunc vestris sententiis afflixeritis, quò se miser vertet? domum ne, ut eam imaginem clarissimi viri parentis sui, quam paucis ante diebus Laureatam in suâ gratulatione conspexit, eandem deformatam ignominiâ lugentemque videat? An ad matrem, quæ misera modò Consulem osculata filium suum, nunc cruciatur, & sollicita est, ne eundem paulò post spoliatum omni dignitate conspiciat? Sed quid ego matrem aut domum appello; quem nova pœna legis & domo & parente & omnium suorum consuetudine conspectuque privat? Ibit igitur in exsilium miser? quò? ad Orientis-ne partes, in quibus multos annos legatus fuit, & exercitus duxit, & magnas res gessit? At habet magnum dolorem, unde cum honore discesseris, eòdem cum ignominiâ reverti, &c.*

EXERCITATIO.

Veturia Coriolani Mater ad Filium Romæ excidium meditantem.

Per Intetrogationem, Responsionem, Subjectionem.

SYNOPSIS.

Exord. Queretur Veturia repulsas Senatûs preces, peteteque per Interrogationem, num deprecantem matrem patet rejicere?

2°. Per aliam Interrogationem, quæret ab eo quid velit? quid meditetur?

3°. Per Interrogationem cum subjectione junctam ostendet consilii ipsius iniquitatem, qui devotam sibi urbem, pœnitentem facti, & paratam ad omnia velit perdere.

4°. Per Interrogationem & Responsionem dicet, vis nocentes plectere? punies innocentes. Hostes persequeris? perdes amicos, &c.

Denique minabitur, nisi ille iram ponat, futurum, ut excidium urbis à suorum strage incipiat.

ORATIO.

Certum igitur deliberatumque est, Coriolane; cupidum cædis & appetentem vindictæ animum explere? Hodiernus dies nobis ultimus illuxit? Nihil Senatûs preces, nihil vota populi, nihil totius civitatis mœror ac comploratio animum inflectunt? Tuos-ne etiam durus abjicies ac respues? Tu parentis afflictæ gemitus, tu conjugis piæ lacrymas, tu miseræ sobolis orbitatem aspicies siccis ocu- Interrogatio.

lis, & inexorabili mente etiam perferes?

Sed quid agis? quid moliris? quid cogitas? quis est sensus armorum tuorum? quid sibi volunt districti illi gladii? quid accensæ faces meditantur? Me-ne, an sponsam, an filios petunt? Adeone veteris injuriæ memor atque iræ impotens, nihil ut avidum ultionis animum placare valeat?

Subjectio. Atenim te civem, te benemeritum de patriâ, te innocentem ingrata civitas damnavit: sed ipsam facti piget. Te expulit? sed revocat. Te Magistratibus spoliavit? sed ampliores restituit. Te probro, te contumeliâ, te dedecore, per summum nefas, notavit? at devota jam tibi tota & ad omne obsequii genus parata, quidquid est admissum flagitii, ultro volensque expiabit.

Quanquam si cædes placet, si te pereuntis patriæ funera delectant, saltem ah! distingue sontes ab insontibus, hostes ab amicis, alienos à tuis. Interrogatio & Responsio. Nocentes vis perdere? perdes innocentes. Infensos tibi persequeris? mactabis amicos. Civium ingratorum sanguinem appetis? tuorum cruorem fundes. Nescis ergo, Coriolane, nescis, quia sub istis mœnibus, quæ jam evertes, in his Laribus, quos jam incendes, intra illius urbis penetralia, quam excidio destinas, nescis, inquam, quia filii carissimi, fidelis uxor, & tua quondam cura, infelix mater, tegitur?

Ne dubita; nisi pacem annuis; nisi te amor, fides, pietas furentem retinent; idem qui patriam tumulus, & nos obruet. Ibo, ibo; & infestos inter gladios occurram nudato pectore; liberos tibi objiciam tuos; primos portarum aditus uxor & mater defendent. Aut arma pones nobis rogantibus; aut, si vindicta magis placet, prima cademus tibi victima; nec nisi nostro cruentum sanguine in civium tuorum corpora ferrum exiges.

ALIA EXERCITATIO.

Andromache ad Ulyssem, cùm is Astyanacta mactandum repeteret.

SYNOPSIS.

Exord. Ulyssi gratulabitur quod supplicem & advolutam genibus Priami Nurum & Hectoris conjugem videat.

2°. Sententiam corriget, petetque ab Ulysse veniam, cujus in misericordiâ salutem Astyanactis sui positam esse fatebitur.

3°. Per varias interrogationes, quæret an non satis graves pœnas Trojani dederint incensâ Trojâ, Priamo atque Hectore interfectis? Cur ultra Græci veteres injurias vindicent? cur puerum innocentem perdere meditentur?

4°. Ostendet per Interrogationem & subjectionem, nihil esse metuendum à puero, inermi, captivo, qui nec hostes nec amicos noverit.

5°. Jubebit Ulyssem securum esse ab omni metu; unumque rogabit ut sibi vitam in tenebris trahere ingloriam liceat.

ORATIO.

Quod hactenus nec incensâ Trojâ, nec ereptis hujus Imperii defensoribus, nec ipso Hectore amantissimo conjuge interfecto Græci consecuti sunt, ut advolutam cujusquam ad pedes Andromachen, aut suplices manus protendentem viderent, id hodie, felici, dicam, fato tuo, Ulysse, an tuâ potiùs sagacitate perfecisti.

Gratulare igitur tibi, Imperator sapientissime. Illa tot Regum neptis

Andromache, illa magni Priami nurus, & fortis conjux Hectoris tua amplexari genua non erubescit. Quid in longâ obsidione illustrius, quid in victoriâ gloriosius, quid in prædâ magnificentius sperare potuisti?

Interrogatio & Responsio. Quanquam ubi sum? aut quem alloquor? Supplex dominum, victorem captiva, vitæ necisque arbitrum, victima crudelibus fatis mancipata! Pone ingentes animos, Andromache, &, quos dedit fortuna sensus, indue. Hi spiritus olim stante Trojâ decebant, lapsâ non decent. Da veniam, Ulysse; ignosce, si me pristinæ sortis recordatio vel afflictam ac jacentem exstimulet. Ad te confugio, tibi me permitto totam; in tuâ bonitate atque clementiâ vitam ac salutem repono. Te, per istam animi tui lenitatem, per communes Deos, per spem surgentis Telemachi, oro atque obtestor; noli perdere, quos potes tueri; serva mihi sospitem Astyanacta, & innocentis illius victimæ miseresce.

Interrogatio. Nam quid ultra nos persequeris? num ergo satis graves pœnas miseri Troes luimus? num abundè veteres injurias ulti Græci sunt? Heu! quos ego dolores vel una non sensi? Patriam ferro flammisque evertistis; Propinquos ac consanguineos interfecistis; Hectorem meum crudelem in modum raptastis! quid innocentem puerum, unicum afflictæ matris solatium ad pœnas repetitis? An vestras ille turmas profligavit? an vestris subjecit ignes navibus? an Græcorum sanguine manus cruentavit?

Interrogatio & Subjectio. Sed quid ego hæc? Frustra sum! Timemur, Astianax; neque se Græci securos aut victores putant, dum vixeris! Ita-ne verò est, Ulysse? nihil fingis? nihil! dissimulas? Ah ne te ista cura maceret; non sic jacemus miseri, ut facere cuiquam metum valeamus? Timetis, ne resides incensæ Trojæ cineres Astianax exsuscitet? at puer est: veremini, ne suos olim pristinam in libertatem vindicet? at in vinculis, at captivus est. Pertimescitis, ne parentis & avi mortem ulciscatur? At nec patrem nec avum novit, aut vidit.

Egregium enimverò timoris argumentum. Victores Græci victos, armati inermes, Ulysses puerum, universus exercitus tristes desolatæ familiæ reliquias extimescunt. Esto solutus ab illo metu, Ulysse; plus miserandi, quàm timendi sumus! I, repete patriam, & reportatæ victoriæ gloriam nostri securus refer. Hoc unum exorem ab humanitate tuâ, ut ingloriam perpetuis in tenebris vitam trahere filio matrique liceat! Sic tu faventibus Superis Ithacam sospes & incolumis appellas! sic tibi Telemachus longùm vivat, & avum patremque factis ingentibus æmuletur! sic Laërtem carissimum, sic Penelopen tuam revisas, & diu multùmque utriusque amplexibus perfruare.

ARTICULUS II.

De Prolepsi, Correctione, Dubitatione, Communicatione.

Quid est Prolepsis sive Anteoccupatio?

R. Est Figura, quâ Orator occupat id, quod ab adversario objici posset. Usum habet frequentem in Exordiis. Divinat. in Ver. n. 1. *Si quis*

vestrum, aut eorum qui adsunt fortè miratur, me, qui tot annos in causis, judiciisque publicis ita versatus sim, ut defenderim multos, læserim neminem; subitò mutatâ voluntate ad accusandum descendisse; is, si mei consilii causam rationemque cognoverit, unà & id quod facio probabit, & in hac causâ profectò neminem præponendum esse mihi actorem putabit.

Item pro Rosc. Amer. n. 1. Ver. 6. n. 2. Ver. 7. n. 2. Pro Rab. Posth. n. 1. pro Sextio n. 3.

Quot modis fieri potest Prolepsis?

R. 1°. Cum fatemur verum id esse, quod ab adversario objicitur; ut in Orat. pro Rab. Posthumo n. 1. *Si quis est, Judices, qui C. Rabirium, quòd suæ fortunæ fundatas præsertim atque optimè constitutas opes potestati Regiæ libidinique commiserit, reprehendendum putet, adscribat ad judicium suum non modò meam, sed hujus etiam ipsius, qui commisit, sententiam; neque enim cuiquam ejus consilium vehementiùs, quàm ipsi displicet.*

2°. Cùm aliquid sibi objicit Orator, & refellit statim, ut pro Archiâ n. 15. *Quæret quispiam, quid? Illi summi viri, quorum virtutes literis proditæ sunt, istâ-ne doctrinâ, quam tu effers laudibus, eruditi fuerunt. Difficile est hoc de omnibus confirmare, sed tamen est certum, quid respondeam. Ego multos homines excellenti animo ac virtute fuisse & sine doctrinâ naturæ ipsius habitu prope divino, per seipsos & moderatos & graves extitisse fateor; atque illud adjungo; sæpius ad laudem atque virtutem naturam sine doctrinâ, quàm sine naturâ valuisse doctrinam. Atque idem ego contendo, cùm ad naturam eximiam atque illustrem accesserit ratio quædam confirmatioque doctrinæ, tùm illud nescio quid præclarum ac singulare solere existere.* Item Ver. 7. n. 2.

3°. Cùm aliquid Orator præsumit quod ab adversario objici posset, ut pro Cœlio n. 39. *Dicet aliquis, hæc est igitur tua disciplina? sic tu instituis adolescentes? ob hanc causam tibi hunc puerum parens commendavit & tradidit; ut in amore & voluptatibus adolescentiam collocaret, & hanc tu vitam, atque hæc studia tu defenderes? Ego, si quis, Judices, hoc animi robore atque hac indole virtutis ac continentiæ fuit, ut respueret omnes voluptates, omnemque vitæ suæ cursum in labore corporis atque animi contentione conficeret; quem non quies, non æqualium studia, non ludi, non convivia delectarent; nihil in vitâ putaret expetendum, nisi quod esset cum laude & cum dignitate conjunctum, hunc meâ sententiâ divinis quibusdam bonis instructum atque ornatum puto.*

Talis est & locus ille pro Lege Maniliâ n. 22. *Requiretur fortasse nunc, &c.*

4°. Cùm Orator emendat aliquid priusquam id dicat; ut in Orat. pro Sextio n. 4. *Itaque si aut acriùs egero, aut liberiùs, quàm qui ante me dixerunt, peto à vobis, ut tantùm Orationi meæ concedatis, quantùm & pio dolori & justæ iracundiæ concedendum putetis.*

Item pro Quintio n. 5.

5°. Denique cùm dicit Orator aliquid, antequam id dicere videatur, ut 6. Ver. n. 2. *Magnum videor dicere; attendite etiam, quemadmodum dicam; non enim verbi neque criminis augendi causâ complector omnia, cùm dico nihil istum ejusmodi rerum in totâ Provinciâ reliquisse.*

Hujus

Hujus autem figuræ sunt illæ apud Tullium formulæ. *Forsitan quæretis; Fortè dicet quis; Etiam dicere audebis; Ac etiam sunt qui dicant; sed quæ exaudio dissimulare non possum; At ne quis à nobis; Reprehendo igitur? minimè verò; neque enim, &c.*

Quid est Correctio?

R. Est Figura, quâ Orator dictam sententiam, aliâ magis idoneâ corrigit. Hac utitur Tullius inprimis, si quem pungere acriùs velit. Ut pro Cœlio n. 32. *Quod quidem facerem vehementiùs, nisi mihi intercederent inimicitiæ cum istius mulieris viro, fratrem volui dicere, semper hîc erro; nunc agam modicè, nec longiùs progrediar, quàm me mea fides, & causa ipsa coget.*

Alia est Correctio verbi, alia sententiæ; in priori dictum verbum Orator emendat, & aliud subjicit; in posteriori sententiam ipsam corrigit.

Verbum *Corrigit*, loco jam laudato, pro Cœlio. item n. 71. *O stultitiam! stultitiam ne dicam, an impudentiam singularem?*

Et pro Rosc. Am. n. 134. *In hac vitâ quos sumptus quotidianos, quas effusiones fieri putatis? quæ verò convivia? honesta, credo, in hujusmodi domo? si domus hæc habenda est potiùs, quàm officina nequitiæ & diversorium flagitiorum omnium.*

Item pro Ligario n. 26. pro Sextio n. 110. 2. Philip. n. 10.

Hæc Figura multùm leporis habet cùm in Paronomasiâ luditur, ut *tum iste vir optimus, opimum volui dicere.*

Corrigit sententiam Cicero pro Lig. n. 24. *Veniebatis igitur in Africam Provinciam, unam ex omnibus huic victoriæ maximè infestam, in quâ erat Rex potentissimus, inimicus huic causæ, aliena voluntas, conventus firmi atque magni. Quæro quid facturi fuissetis? quanquam quid facturi fueritis non dubitem, cùm videam, quid feceritis.*

Item Phil. 2. n. 42. *Quanquam hoc maximè admiratus sum mentionem te hereditatum ausum esse facere, cùm ipse hereditatem patris non adiisses. Hæc ut colligeres, homo amentissime, tot dies in alterâ villâ declamasti. Quanquam, tu quidem, ut tui familiarissimi dictitant, vini exhalandi, non ingenii acuendi causâ declamitas.*

Item 1. Catilin. n. 22. & 24. pro Comœdo n. 18. Pro Domo suâ n. 121. Pro Plancio n. 49. 2. Offic. n. 76.

Hac porro Figurâ non utitur modò Tullius ad vituperandum, sed etiam ad laudandum, ut 3. Philip. n. 3. *Caius Cæsar adolescens, pœnè potiùs puer, incredibili ac divinâ quâdam mente atque virtute, tum maximè cùm arderet furor Antonii, cùm ejus à Brundusio crudelis ac pestifer reditus timeretur, nec postulantibus, nec cogitantibus, nec opinantibus quidem nobis, quia fieri posse non videbatur, firmissimum exercitum invicto genere veteranorum militum comparavit, patrimonium suum effudit. Quanquam non sumus usi eo verbo quo decuit, non enim effudit, sed in salute Reipublicæ collocavit.*

Item pro Dejot. n. 16. *At, credo, hoc homo inconsultus & temerarius non videbat; quis consideratior illo? quis tectior? quis prudentior? Quanquàm hoc loco Dejotarum non tam ingenio & prudentiâ, quàm fide & religione vitæ defendendum puto.*

Ex laudatis jam locis facile est intelligere, quænam formulæ huic

tractandæ Figuræ deserviant.

Quid est Dubitatio ?

R. Est Figura, quâ Orator fingit nescire se, quid dicere debeat, aut quam in partem animum convertat. Dubitatio autem altera verborum, altera rerum dici potest. Verborum quidem, cùm de nomine Orator dubitat, ut pro Quintio n. 56. *Si ista causa abs te tota per summam fraudem & malitiam facta est; si vadimonium omnino tibi cum Quintio nullum fuit; quo te nomine appellemus? Improbum? at, etiamsi vadimonium desertum esset, tamen in istâ postulatione & proscriptione bonorum improbissimus reperiebare. Num malitiosum? negas. Fraudulentum? jam id quidem arrogas tibi & præclarum putas. Audacem? cupidum? perfidiosum? vulgaria & obsoleta sunt, res autem nova & inaudita.*

Item & 6. Ver. n. 1.

Illustre est exemplum apud Livium Lib. 8. Decade 3. ubi Scipio ita loquitur. *Apud vos quemadmodum loquar, nec consilium nec oratio suppeditat, quos, nec quo nomine appellare debeam, scio. Cives? qui à patriâ vestrâ descivistis. An milites? qui imperium auspiciumque abnuistis. Sacratos? Religionem rupistis. Hostes? corpora, ora, vestitum, habitum civium agnosco; facta, dicta, consilia, animos hostium video.*

Dubitatio verò rerum ea est, cùm ex pluribus rebus Orator quærit, quid agere debeat. 6. Ver. n. 88. *Unum hoc crimen videtur esse, & à me pro uno ponitur de Mercurio Tyndaritano. Plura sunt; sed, ex quo pacto distinguere aut separare possim, nescio. Est pecuniarum captarum, quòd Signum à sociis pecuniæ magnæ sustulit. Est peculatus, quòd publicè Populi Rom. Signum, de prædâ hostium captum, positum Imperatoris nostri nomine non dubitavit auferre. Est majestatis, quòd Imperii nostri gloriæ rerumque gestarum monumenta evertere atque asportare ausus est. Est sceleris, quòd religiones maximas violavit. Est crudelitatis, quòd in hominem innocentem, in socium nostrum atque amicum novum ac singulare supplicii genus excogitavit. Illud verò quid sit, jam nequeo dicere; quo nomine appellem, nescio, &c.* Totus ille locus egregius est.

Item pro Rosc. Amer. n. 29. *Hoc consilio atque adeo hac amentiâ impulsi, quem ipsi, cùm cuperent, non potuerunt occidere, eum jugulandum vobis tradiderunt. Quid primum querar? aut unde potissimum exordiar? aut quod, aut à quibus auxilium petam? Deorum-ne immortalium? Populi-ne Rom. vestramne, qui summam potestatem habetis hoc tempore, fidem implorem?*

Habes alia ejusdem Figuræ exempla 2. Ver. n. 32. 7. Ver. n. 2. 11. Phil. n. 19. Pro Cluentio n. 4.

Quis est usus illius Figuræ ?

R. Multiplex. Valet in Orationibus Panegyricis, quando ea rerum gestarum ubertas occurrit, aut virtutum alicujus & ornamentorum magnitudo, ut Orator fingat nescire se, unde potissimum debeat ordiri, & quid primum dicere. In genere judiciali, cùm indignitas alicujus facinoris est exponenda, aut vitia alicujus redarguenda. In genere deliberativo, quando rei gerendæ tot occurrunt rationes, ut, quam primo loco ponat, fateatur Orator se nescire.

Quid est Communicatio ?

R. Est Figura, quâ Orator vel ad-

versarios, vel auditores, vel Judices ita consulit, ac compellat, ut eos rei judices quasi constituere velle videatur, adeo bonitati causæ suæ confidit.

Cicero pro Rab. Perd. n. 22. *Tu denique, Labiene, quid faceres tali in re, ac tempore; cùm ignaviæ ratio te in fugam atque in latebras compelleret; improbitas & furor L. Saturnini in Capitolium arcesceret; Consules ad patriæ salutem ac libertatem vocarent? Quam tandem auctoritatem, quam vocem, cujus sectam sequi, cujus potissimùm imperio parere velles?*

Pro Muræna n. 9. *Quòd si licèt desinere, si te auctore possum, si nulla inertiæ, nulla superbiæ turpitudo, nulla inhumanitatis culpa suscipitur: ego verò libenter desino; sin autem fuga laboris desidiam, repudiatio supplicum superbiam, amicorum neglectio improbitatem coarguit. Nimirum hæc causa est hujusmodi, quam nec industrius, nec misericors, nec officiosus deserere possit. Atque hujusce rei conjecturam de tuo ipsius studio, Servi, facilè ceperis. Nam si tibi necesse putas, etiam adversariis amicorum tuorum de jure consulentibus respondere; & si turpe existimas, te advocato, illum ipsum, quem contra veneris, causâ cadere; noli esse tam injustus, ut, cùm tui fontes vel inimicis tuis pateant, nostros rivulos etiam amicis putes clausos esse oportere.*

Habes alia hujus Figuræ exempla 1. Ver. n. 37. 7. Ver. n. 165. Pro Cæcin. n. 32. 35. Pro Quinctio n. 54. Pro Rosc. Am. 104. Pro Sextio n. 43. 81. 3. Agrariâ n. 20. Pro Domo suâ n. 130. Pro Plancio n. 7. Philip. 2. n. 34.

Sunt autem hujus Figuræ vulgares apud Tullium formulæ. *Nunc ego vos consulo, quid mihi faciendum putetis, &c. Quæro, si te hodie domum tuam redeuntem coacti homines & armati, non modò limine tectoque ædium tuarum, sed primo aditu vestibuloque prohiberent, quid acturus sis, &c. Vide, Antoni, quid tibi futurum sit, &c.*

EXERCITATIO.

Nobilis Carthaginiensis ad Annibalem Capuæ otiantem, ut Romæ obsidionem aggrediatur.

Per laudatas supra Figuras.

SYNOPSIS.

Exord. Fiet per Prolepsim. Præveniet Annibalis animum, quod tanto Imperatori dare consilium præsumat.

Propositio. Per Dubitationem scrutando causas, propter quas Capuæ remoretur; an extinctum sit ipsius in Romanos odium? an pœniteat ipsum partæ jam gloriæ? an timeat Romam aggredi?

Confirmatio petetur à facilitate expugnandæ urbis & per Correctionem, quid facilem dico, &c. ostendetque quàm obvia sit expugnatio Romæ, ab accisis Romanorum viribus, à cladibus jam acceptis, à metu quo perculsa Roma est.

Id ipsum tractabit per Communicationem.... Quid facturos Romanos putares, si Carthaginienses tot cladibus affecissent; si vicissent ad Trebiam, ad Trasimenum, ad Cannas? an otiarentur desides? an oblatam novæ victoriæ occasionem aspernarentur?

Conclusio. Vide ergo, ne, si cessaveris diutiùs, invalescant illi, & veteres ruinas reparent.

ORATIO.

Etsi bellicis in rebus per temet ipse satis acutum vides, neque nostrum est sapientissimi Ducis consilia curio-

Prolepsis. ſiùs perſcrutari; tamen ubi gloria tua, ubi patriæ ſalus vocatur in diſcrimen, ignoſces, reor, ſi longioris moræ, quam facis in hac urbe, periculum auſim demonſtrare.

Nam quid ſentiam, Imperator fortiſſime, vel quid loquar, cùm otiantes Capuæ ſextus jam menſis nos videat? An extinctum putem tuum illud in Romanos odium, quod niſi cum ipsâ vitâ extinguendum Divûm in præſentiâ tam ſolenniter promiſiſti? Ten' partæ jam gloriæ pœniteat, aut novam illuſtrioris triumphi ſegetem aſperneris? Num affectam per te tot cladibus Romam rurſum laceſſere, & tam facili redimendam victoriâ metuas occupare? (Dubitatio.)

Correctio. Quanquam quid victoriæ mentionem hîc facio, ubi certamen eſſe non poſſit? Ecce, ſi volueris, Roma jam tua eſt, non ſanguinis pretio, non armorum vi, non militum robore pervincenda. Accede tu tantum; ſiſte te præſentem mœnibus; Annibalem videat ſuperba illa civitas, & victorem ultro triumphantemque excipiet. Nempe fatalem pugnæ infelicis exitum expectet? Acciſis viribus, defenſoribus ſpoliata, gravi perculſa metu victoris exercitûs impetum ſuſtineat? ſuis faces admoveri mœnibus, cives ad internecionem cædi, Penates ac Deos objici ludibrio patiatur? Novi Romæ ingenium, Dux fortiſſime, in iis rerum ſuarum anguſtiis aleæ tam metuendæ diſcrimen ultimum nolit experiri. Quid ceſſamus ergo? quæ nos retinet vecordia ſic oblitos gloriæ, & faventis ultro fati contemptores? O ſi tam aſpirantem ſibi fortunam Romani experirentur, quanto illi utiliùs ſortem lætiſſimam lucro apponerent!

Hoc ipſum per te velim æſtimes, Dux ſapientiſſime. Fac eò Romanos eſſe, quo ſunt Carthaginienſes loco. Si rebus illi abundarent omnibus; ſi copiarum freti numero ac robore rem haberent cum hoſte fracto viribus & exhauſto; ſi victoriæ ſpem certam præſumerent; putas otiarentur illi ſegniter, & parandæ gloriæ occaſionem tam commodam prætermitterent? Unum te, inquam, arbitrum ac judicem volo. Liceat mihi etiam paulo liberiùs à te percunctari; ſi te Romani viciſſent ad Ticinum, ſi profligaſſent ad Trebiam, ſi ad Traſimenum lacum expugnaſſent, ſi cecidiſſent ad Cannas, an ſtetiſſent illi tam proſpero victoriarum in curſu? an triumphantem exercitum luxu & inertiâ corrumpi depravarique ſinerent? an relinquerent hoſtibus moram reparandi jacturas quas feciſſent? an non potiùs urgerent victos acriter? trepidantibus, & inſolito metu perculſis inſtarent? triſtes deſolati exercitûs reliquias perſequerentur, donec rerum potiti omnium plenam cumulatamque victoriam retuliſſent? (Communicatio.)

Tuum eſt pro tuâ prudentiâ, Imperator ſagaciſſime, cavere ſedulò, ut quod feciſſent illi opinione tuâ, id ipſum hodie tibimet ipſe faciendum putes. Eamus ergo, invadamus hoſtes, dum noſtris in manibus eſt victoria: petamus Romam, dum obſiſtere nobis illa non poteſt; non permittamus ipſi ulteriorem ad reſpirandum moram; ne, ſi colligendi ſe ſe & redintegrandi copias ſpatium habuerit, invaleſcat illa denuò, & otiantibus nobis parem aliquando acceptæ contumeliæ labem importet.

ALIA EXERCITATIO.

Per easdem Figuras.

Posthumii Junioris Oratio, cùm Volscorum victor damnatus fuisset ad mortem, quòd Dictatoris ejusdemque Patris injussu depugnasset.

SYNOPSIS.

Exord. Fiet per Prolepsim, dicetque non venisse se, ut de nimiâ Dictatoris ac Patris severitate quereretur.

Deinde per Dubitationem fatebitur incertum se fuisse diu multumque quid ageret; an accelleret ad dicendam causam, an indictâ causâ pergeret ad supplicium.

Propositio. Dicet pauca se dicturum, non ut latam mortis sententiam declinet, sed ut omnem amoveat detrectati Imperii suspicionem.

Confirmatio. Per Communicationem cum universis exercitûs Ducibus, à quibus petet, quid fecissent in iis rerum adjunctis, cùm hostis lacesseret, cùm partem exercitûs Romani fundere meditaretur: cum ipso Patre, rogando quid facere filium jussisset, aut quid fecisset ipse in eas adductus angustias?

Concludet per Correctionem, petendo veniam à Patre, quasi appellare velle ab ipsius sententiâ visus esset, &c.

ORATIO.

Quanquàm victori durissimum est nullum ferre aliud victoriæ præmium, præter ignominiosam pudendæ mortis sententiam; in eâque subeundâ severissimum in amantissimo patre Judicem experiri; non veni tamen, fortissimi Commilitones, vel ut nimiam Dictatoris ac patris inclementiam arguerem, vel ut indignis Posthumio lacrymis ac precibus capitis periculum deprecarer. Prolepsis.

Quin & illud profiteri possum coram viris fortissimis, dubitasse me diu multumque, quid in his rerum angustiis præstandum expediret: an capitis causam dicturus amplissimum hunc consessum ingrederer, an indictâ causâ ad destinatum supplicio locum properarem. Dubitatio.

Quamobrem pauca pro me sic loquar, ut commissæ modò pugnæ offensionem quamlibet, & detrectati Imperii suspicionem amoveam, non ut latam in me mortis sententiam videar declinare. Felix vel hac sorte fortunatusque nimiùm, si, dum interibit corpus, fama nominis mei integra & incolumis vivat!

Quâ in re vestrum judicium, vestra existimatio sit, sapientissimi, quotquot hîc adestis, exercitûs Romani Ductores. Vestram in hac causâ fidem appello; quid agendum vobismetipsis putassetis, si eadem vobis, quæ mihi, tempora, eadem rei strenuè ac feliciter gerendæ occasio incidisset. Fingite vos in iis positos fuisse præsidiis, quæ Volscus inferior numero ac virtute provocaret ad pugnam, lacesseret impunè, & emissis etiam telis procaciter insultaret: dum Romanus miles probri impatiens fremeret; dum coerceri se per summum nefas, & sibi victoriam eripi de manibus quereretur; dum Imperatorem ipsum timoris atque ignaviæ tantùmnum argueret. Communicatio.

Tuque, ô Dictator prudentissime, idemque mihi colende inprimis parens, nam liceat provocare ad teipsum; quod tu filio in hujusmodi rerum adjunctis consilium dedisses? quid fecisses ipse? an haberi ludibrio Romanos Equites permisisses? an irruentium Volscorum agminibus tur-

piter cessisses? an partem Romani exercitûs nobilissimam everti funditùs, mactari tuis in oculis ac trucidari passus esses? an non potiùs vim vi acriter repulisses? nobilissimo militum nostrorum ardori colligendæ gloriæ viam aperuisses? tui ipsius illustrandi nominis occasionem arripuisses?

Correctio. Quanquam quid loquor? Ignosce, Pater amantissime, si fortè videri possim oblitus, quid Dictatori, quid tibi patri debeam; si amovendi suspicionem violati Imperii plus æquo cupidus patratum à me contra leges tuas facinus aggressus sum multitudini approbare. Non me species mortis ulla terreat; de me quidquid statueris, ultro lubensque perpetiar, paratus eâdem constantiâ mortem excipere, quâ eandem medios per hostes toties lacessivi. Quid moror? huc ades, lictor, manus colliga, caput infelix obnube, &, quam Dictator & Pater imperat, mortem irroga.

ARTICULUS III.

De Apostrophe & Prosopopeiâ.

Quid est Apostrophe?

R. Est Figura, quâ Orator convertit Orationem vel ad Deum vel ad Judices, vel ad adversarios, vel etiam res inanimatas.

Orationem convertit ad Deum Tullius 1. Cat. n. 33. *Tum tu, Jupiter, qui iisdem, quibus hæc urbs, auspiciis à Romulo es constitutus, quem Statorem hujus urbis atque Imperii verè nominamus: hunc & hujus socios à tuis aris cæterisque templis, ac tectis urbis ac mœnibus, à vitâ fortunisque civium omnium arcebis, & omnes inimicos bonorum, hostes patriæ, latrones Italiæ, scelerum inter sese ac nefariâ societate conjunctos æternis suppliciis vivos mortuosque mactabis.*

Orat. pro Domo suâ n. 104. *O Dii immortales, vos enim hæc audire cupio; Pub. Clodius vestra sacra curat? vestrum Numen horret? res omnes humanas religione vestrâ contineri putat? hic non illudit auctoritati horum omnium, qui adsunt, summorum virorum? non vestrâ, Pontifices, gravitate abutitur? ex isto ore religionis verbum excidere aut elabi potest?*

Item pro Cœlio n. 59. 2. Phil. n. 32. 33.

Ad Judices convertit Orationem 7. Ver. n. 122. *Per Deos Immortales, Judices, quo tandem animo sedetis? aut hæc quemadmodum auditis? Utrum ego desipio, & plus quàm satis opus est, doleo in tantâ calamitate miseriâque sociorum? an vos quoque hic acerbissimus innocentium cruciatus & mœror pari sensu doloris afficit?*

Pro Muræna n. 82. *Quis locus est, Judices, quod tempus, qui dies, quæ nox, cùm ego non ex istorum insidiis ac mucronibus, non solùm meo, sed multo etiam magis divino consilio eripiar atque evolem, &c.*

Habes alia exempla 3. Ver. n. 81. Pro Ligario n. 6. Pro Archiâ n. 19. Pro Murænâ n. 78. 3. Phil. n. 22.

Ad adversarios Orationem convertit. Pro Ligario n. 9. *Quid enim, Tubero, tuus ille districtus in acie Pharsalicâ gladius agebat? cujus latus ille mucro petebat? qui sensus erat armorum tuorum? quæ tua mens, oculi, manus, ardor animi? quid cupiebas? quid optabas?*

In Pisonem n. 1. *Jam-ne vides, bellua, jam-ne sentis, quæ sit hominum querela frontis tuæ? Nemo queritur Syrum nescio quem de grege novitiorum factum esse Consulem; non enim nos color iste servilis, non pilosæ genæ, non dentes putridi deceperunt. Oculi, supercilia, frons, vultus denique totus, qui sermo quidem tacitus mentis est, hic in errorem homines impulit: hic eos, quibus eras ignotus, decepit, fefellit, in errorem induxit. Pauci ista lutulenta vitia tua noveramus; pauci tarditatem ingenii, stuporem, debilitatemque linguæ; nunquam erat audita vox in foro; nunquam periculum factum consilii; nullum non modò illustre, sed ne notum quidem factum aut militiæ aut domi; obrepsisti ad honores commendatione fumosarum imaginum, quarum simile habes nihil præter colorem.*

Item 1. Ver. n. 35. 3. Ver. n. 77. 78. 6. Ver. n. 18. 79. 82. Pro Quintio n. 4. 1. Cat. n. 1. 2. Phil. n. 33. 34. 14. Philip. n. 21. Pro Rosc. Am. n. 144.

Ad res inanimatas convertit Orationem pro Balbo n. 13. *O nationes, urbes, populi, Reges, Tetrachæ, testes Cn. Pompei non solùm virtutis in bello, sed etiam religionis in pace! vos denique mutæ regiones imploro, & sola terrarum ultimarum; vos maria, portus, insulæ litoraque! Quæ est enim ora, quæ sedes, quis locus, in quo non exstent hujus cùm fortitudinis, tum verò humanitatis, tum animi, tum consilii impressa vestigia?*

7. Ver. n. 170. *Si hæc non ad Cives Romanos, non ad aliquos amicos nostræ Civitatis, non ad eos qui Populi Rom. nomen audissent, denique si non ad homines, sed ad bestias, aut etiam, ut longiùs progrediar, si in aliquâ desertissimâ solitudine, ad saxa & scopulos hæc conqueri & deplorare vellem; tamen omnia muta atque inanima, tantâ & tam indignâ rerum atrocitate commoverentur?*

Similiter & 2. Philip. n. 32. & 33. Dicit nullos esse tam agrestes homines, nulla tam deserta loca, quæ Brutum & Cassium non affarentur, & patratum ab ipsis gloriosum facinus non gratularentur. Item pro Milone n. 85.

Valet autem hæc Figura, ut ex laudatis exemplis colligitur, ad increpandos acriùs adversarios, etiam ad delectationem & commiserationem commovendam.

Quid est Prosopopeia?

R. Est fictio personæ cujuslibet loquentis, quâ rebus etiam mutis ac sensus expertibus sermo accommodatur, aut vitâ functi tanquam præsentes spirantesque loquentes inducuntur.

Pro Muræná n. 38. Fingit Tullius & inducit loquentes milites, qui sub Muræná meruerant. *In Consule declarando multum apud universum Populum Romanum auctoritatis habet suffragatio militaris? Imperatores enim Comitiis Consularibus, non verborum Interpretes deliguntur. Quare gravis est illa Oratio; me saucium recreavit, me prædâ donavit, hoc duce castra cepimus, signa contulimus; nunquam iste plus laboris militi imposuit, quàm sibi sumpsit: ipse cùm fortis, tum etiam felix.*

Similis pœnè locus ibid. n. 45. ubi colloquentem populum inducit de vario Candidatorum habitu. *Vides tu illum tristem, &c.*

Item & pro Plancio n. 12. in Pisonem n. 59. Pro Quintio n. 55. Pro

Roscio Americ. n. 32. & 145.

Mortuos ab Inferis excitat & loquentes exhibet pro Cœlio n. 33. *Aliquis mihi excitandus est ab Inferis ex barbatis illis, non ex illâ barbulâ, quâ ista delectatur, sed illâ horridâ, quam in statuis antiquis & imaginibus videmus: qui objurget mulierem; & pro me loquatur, ne ista mihi fortè succenseat. Existat igitur ex illâ familiâ aliquis, ac potissimùm cœcus ille (minimum enim dolorem capiet, qui istam non videbit) qui profectò si extiterit, sic aget, & sic loquetur. Mulier, quid tibi cum Cœlio? quid cum homine adolescentulo? quid cum alieno? cur aut tam familiaris illi fuisti, ut aurum commodares; aut tam inimica, ut venenum timeres? Non patrem tuum videras, non patruum, non avum, non proavum, non atavum audieras Consules fuisse? &c.* Locus egregius totus & perlegendus.

Et n. 36. *Sin autem urbaniùs me agere mavis, sic agam tecum. Removebo illum senem durum ac pœnè agrestem, ex iisque tuis sumam aliquem ac potissimum minimum fratrem tuum, qui est in isto genere urbanissimus, qui te amat plurimùm, qui propter nescio quam, credo, timiditatem, & nocturnos quosdam inanesque metus tecum semper pusio cum majore sorore cubitavit. Eum putato tecum loqui. Quid tumultuaris soror? quid insanis? quid clamore exorsa rem parvam magnam facis? vicinum adolescentulum aspexisti, candor hujus te & proceritas, vultus oculique pepulerunt, &c.* Hæc Prosopopeia continuatur usque ad num. 38.

Habes alia hujus Prosopopeiæ exempla 3. V. n. 94. 7. Ver. 135. & 187. Pro Milone n. 72. & 77. Pro Balbo 44.

Denique rebus etiam inanimatis sua vox tribuitur, ut Ver. 4. n. 19. *Sicilia tota, si unâ voce loqueretur, hoc diceret. Quod auri, quod argenti, quod ornamentorum in meis urbibus, sedibus, delubris fuit, quod in unâquaque re beneficio Senatûs, Populique Romani juris habui, id mihi tu, C. Verres, eripuisti atque abstulisti. Quo nomine abs te sestertium millies ex lege repeto.*

Et 1. Catil. n. 18. *Nunc te patria odit, quæ communis omnium nostrum parens est . . . . . quæ tecum Catilina sic agit, & quodammodò tacita loquitur. Nullum jam tot annos facinus extitit nisi per te; nullum flagitium sine te: tibi uni multorum civium neces, tibi vexatio direptioque sociorum impunita fuit ac libera. Tu non solùm ad negligendas leges ac quæstiones, verùm etiam ad evertendas perfringendasque valuisti. Superiora illa, quanquam ferenda non fuerunt, tamen, ut potui, tuli. Nunc verò me totam esse in metu propter te unum: quidquid increpuerit, Catilinam timeri. Nullum videri contra me consilium iniri posse, quod à tuo scelere abhorreat, non est ferendum. Quamobrem discede, atque hunc mihi timorem eripe. Si verus, ne opprimar, sin falsus, ut tandem aliquando timere desinam.*

Item n. 27. & 28. ejusdem Catilinariæ, Patria Ciceronem alloquitur.

EXERCITATIO.

EXERCITATIO.

Saul incertus & anxius quis esset futurus exitus certaminis, quod erat contra Philistæos commissurus statuit Samuëlis umbram per Pythonissam consulere.

Per Apostrophen & Prosopopeiam.

SYNOPSIS.

PRimo per Apostrophen ad Deum, queretur quòd interrogatus de committendæ mox pugnæ exitu nullum per Vates ac Sacerdotes responsum dederit.

2°. Per aliam ad seipsum Apostrophen quæret, quid sibi agendum sit in eo rerum discrimine, statuetque adire Inferos, quoniam Cœlum tacet.

3°. Per aliam Apostrophen ad seipsum damnabit consilium suum, qui nihil audire possit à Samuële, nisi funestum, nihil cujus conscius esse sibi non debeat.

4°. Per Prosopopeiam finget audire se loquentem Samuëlem, & denunciantem mala jam jam eventura.

Concludet. I, perge, quando sic placet, evoca virum illum; disce ab eo calamitatum tuarum seriem, &c.

ORATIO.

Apostrophe. Quid esse dicam, ô Deus? Ecquid ferale non occinit silentium illud, quod hodie præter morem affectas? Ecce Philistæi populum tuum impetunt, tristissimam nobis perniciem minitantur! & taces? conticescunt Vates tui, & interrogati Sacerdotes responsum non ferunt! ita-ne miserum Regem objicis, ô Deus, & hostis barbari furoribus illudendum permittis?

Apostrophe. Quid ages, Regum infortunatissime? quò te vertes? cujus implorabis opem in tantis rerum tuarum angustiis? Satue nunc tandem aliquid. Cur hæres dubius? cur deliberas? cur times? sume dignum animo tuo, dignum præsenti calamitate, dignum desperatissimis rebus consilium. Nullum nobis de Cœlo responsum venit? esto: adeamus Inferos; penetremus intima terrarum viscera; evocemus inde virum illum, cujus ex ore divina toties oracula promanarunt; ne parcamus magicis artibus, neque adhibere pudeat eorum industriam, quos pepulisti nuper atque exterminasti; scelera ipsa atque flagitia hac hodie mercede nobis placeant.

Atenim quò pergis? quò properas? quò præceps ruis? quid sperandum habes ab eo, quem contrarium tibi, dum viveret, quem infensum semper, quem perpetuum impietatis tuæ obtrectatorem expertus es? quin interrogas potiùs te ipsum, quin conscientiam perscrutaris, quin tumultus illos, metus, pavores, quibus agitatur infelix animus, persentiscis, atque hinc certiùs tristissimam paratæ tibi sortis acerbitatem auguraris? Apostrophe.

Nam quid Samuelem adeas, inconsulte? quid ipsius quietem etiam post ultima fata interturbes? An vis audire denuò severum Vatem increpantem te duriùs, & commissa toties in Deum per summum nefas piacula disertissimè retractantem? Vis ut excitatus Pythonissæ incantationibus è mediâ prodeat umbrarum caligine; & ardentibus ut olim oculis, minaci fronte, vultu ad indignationem composito sic loquatur, aut potiùs fulminet? Quid me suscitasti, Regum infelicissime, vel me quid interrogas? an nescis, quod ego tibi Prosopopeia.

jam prædixi tam sæpe, recessisse à te omnipotentem Deum, & ad æmuli tui viri sanctissimi partes transiisse? An ignoras, auferendum tibi modò regnum illud, quod per tot annos flagitiis tuis dedecorasti? Nempe jam oblitus es, quotiès, quàm turpiter datam Deo fidem violaveris? quàm temere sacratissimas ipsius leges perfregeris, quàm inconsultè atque impiè avaritiâ impulsus tuâ Regi Amalecitarum & opimis ipsorum spoliis ipso repugnante & contradicente Deo peperceris? Quid igitur à me audire lubet ulteriùs? an exitum illius pugnæ, quam meditaris, fore tristissimum? an vincendos, cædendos mactandosque à Philistæis Israelitas? an medias inter populi tui strages ac ruinas tibi unà cum filiis esse occumbendum? Hæc sunt, infelix Saül, quæ audies.

I nunc ergo, quandoquidem sic placuit, i, perge certam in perniciem; Samuëlem interroga, disce diligenter crudelis fati, quod capiti impendet tuo, atrocitatem omnem; noli expectare, dum hora fatalis advenerit, sed macera jam te ipsum funestissimo nuntio, quod auditurus es, & ante tempus debitas sceleribus tuis pœnas à temetipso exige.

ALIA EXERCITATIO.

Theodoricus Ostrogothorum Rex, cùm Symmachum falso accusatum crimine capitali supplicio affecisset, visus est sibi ejusdem Symmachi caput intueri in capite Piscis ingentis, quod cœnanti sibi fuerat appositum.

Per easdem Figuras.

SYNOPSIS.

PRimo stuporem suum testabitur; &, conversâ ad ministros suos oratione, petet an illudant sibi, jubebitque removeri triste spectaculum.

2°. Arguet sese, qui inanibus terriculis moveatur.

3°. Priorem sententiam corriget & quasi loquens audiret Symmachi caput, per Prosopopeiam inducet Symmachum exprobrantem sibi crudelitatem suam, & denunciantem mox eventuras calamitates

Denique per Apostrophen ad Deum fatebitur se meritò puniri, & mortem mox adfuturam præcipiet

ORATIO.

Quid video, Rex infelix? me-ne fallunt oculi? quid hoc sibi vult oblitum recenti cruore caput? quid pallida & exanguis facies? quid isti oculi in me unum truces & efferati? Piscis-ne, an Symmachi potiùs caput inter epulas mihi appositum intueor?

Ah! removete ocyùs triste spectaculum; ita-ne Regi vestro illuditis, ministri perduelles? Me-ne, an vos ignoratis? quod esse decuit ferarum præda, hoc Regis vestri, credo, cibum esse vultis? cedo arma miles; hic modò gladius meritas à proditoribus pœnas hauriet... Sed caligant Apostrophe.

oculi, vires deficiunt, vox hæret, & præsagus mali animus dirum nescio quid perhorrescit!

Quanquam resume animos, Theodorice, Quid trepidas? quid inania tibi fingis somnia? scilicet hunc timeas mortuum, quem vivum contempsisti? Nihil ago, nihil promoveo! frustra sum. Perii miser! ecce terribilis & minax sonus auribus intonat meis, & animum nequicquam obluctantem exanimat! Audio, audio Symmachi vocem; meme petit illa, & edita nuper crudelitatis argumenta palam exprobrat! Utinam liceret tristibus querelis aures occludere! Nam quid audio infelix? quæ me fulmina percellunt! Intuere, Rex crudelissime, tuo spectacula digna convivio; porrige dexteram, nequid sævitiæ tuæ desit, & inter digitos rivi defluant innocentis cruoris. Et quoniam sæviendo restingui non potest inexpleta sanguinis humani sitis, bibe cruorem illum scaturientibus adhuc exsecti capitis venis profluentem. Infelix! quò usque tandem in cives tuos bacchabere? quandiu insontes quosque persequeris, & clarissimorum virorum sanguine impias cruentabis manus? Age, age; quæ tibi mens? quod consilium? quis animus fuit? quid, me interfecto, sperasti crudelis? quæ te spes, vel quis metus ad inauditas illas & impias Senatorum amplissimorum cædes stimulabat? Hanc feceras expectationem tui, degener, cùm faustis ominibus ad solium evectus invisus nulli, nemini non acceptus, proponendum cunctis Imperatoribus humanitatis, clementiæ, æquitatis exemplum, regni habenas moderabare? Quantùm mutatus ab illo es! quis jam Theodoricum in Theodorico agnoscat?

Prosopopeia.

Heu! me, quid miserum asperas, Symmache? absiste, satis est; habes fatentem reum; facti pudet, pigetque: aspice manantes ex oculis fletus, audi tristes sincerique doloris indices gemitus &, si fas, ignosce.

At tu, supreme rerum omnium arbiter Deus, qui Regum perinde ac cæterorùm mortalium fata moderaris: tuam sentio, quæ capiti scelerato impendet, ultricem manum: merui quæ patior, & graviora merui. Mors imminet; nec mortem deprecor; quæ utinam scelera mea antevertisset! Hoc unum obsecro, si quid adhuc rogare me ac flagitare pateris, hîc sontem plecte, si modò te nec vitiis meis iniquum, nec ultra mortalis ævi spatia gravem experiar.

Apostrophe.

ARTICULUS IV.

De Hypotiposi & Etopeiâ.

Quid est Hypotiposis?

R. Est Figura, quâ res subjiciuntur oculis perinde ac si coram gererentur. Ad hanc Figuram pertinent Descriptiones locorum, rerum, personarum, &c.

Pro Roscio Amer. n. 98. *Etiam-ne in tam perspicuis rebus argumentatio quærenda, aut conjectura capienda sit? Nonne vobis hæc, quæ audistis, cernere oculis videmini? Num illum miserum, ignarum casûs sui redeuntem à cœnâ videtis? non positas insidias? non impetum repentinum? non versatur vobis ante oculos in cæde Glauciâ? non adest ipse Roscius? non suis manibus in curru collocat Antomedontem illum, sui sce-*

leris acerbissimi nefariæque victoriæ nuntium? non orat ut eam noctem pervigilet? ut honoris sui causâ laboret? ut Capitoni quàm primùm nuntiet?

Pro Milone n. 28. ita describit egressum Clodii ex urbe, ut inde concludat structas ab eo Miloni insidias fuisse.

Et 2. Phil. n. 105. *Personabant omnia vocibus ebriorum, natabant pavimenta vino; madebant parietes; ingenui pueri cum meritoriis; scorta inter matres familias versabantur.*

Ibid. n. 58. *Vehebatur in essedo Tribunus plebis. Lictores laureati antecedebant: inter quos apertâ lecticâ Mima portabatur, quam ex oppidis municipales homines honesti necessariò obviam prodeuntes, non noto illo & mimico nomine, sed Volumniam consalutabant. Sequebantur rhedam cum lenonibus comites nequissimi; rejecta mater amicam impuri filii, tanquam nurum sequebatur.*

Alia hujus Figuræ exempla habes, 3. Ver. n. 67. 141. 4. Ver. n. 108. 6. Ver. n. 74. 7. Ver. n. 17. & à 26. ad 29. 2. Catil. n. 5. 4. Cat. n. 11. ij. Phil. n. 7.

Valet autem hæc Figura plurimùm ad commovendos affectus, & Judicum animos concitandos.

7. Ver. n. 105. *Hæc postea quam acta & constituta sunt, procedit iste repente è prætorio, inflammatus scelere, furore, crudelitate in Forum venit. Navarchos vocari jubet, qui nihil metuerent, suspicarentur nihil, statim occurrunt. Iste hominibus miseris innocentibusque injici catenas imperat: implorare illi fidem Populi Rom., &, quare id faceret, rogare. Tum iste hoc causæ dicit, quòd classem prædonibus prodidissent. Fit clamor & admiratio populi tantam esse in homine impudentiam.*

Et n. 141. ibid. *Hæc cùm maximè loqueretur, sex Lictores circumsistunt validissimi, & ad pulsandos verberandosque homines exercitatissimi; cædunt acerrimè virgis. Denique proximus lictor Sestius, converso bacillo, oculos misero tundere vehementissimè cœpit. Itaque illi cùm sanguis os oculosque complesset, concidit; cùm illi nihilominus jacenti latera tunderentur, ut aliquando spondere se diceret, &c.*

Ibid. Numerus 139. & 160. uterque egregium exhibet hujus Figuræ exemplum, & ad movendos affectus aptissimum.

Item 2. Philip. n. 7. *Ponite igitur ante oculos miseram illam quidem & flebilem speciem, sed ad incitandos animos vestros necessariam: nocturnum impetum in urbem Asiæ clarissimam, irruptionem armatorum in Trebonii domum; cùm miser ille priùs latronum gladios videret, quàm, quæ res esset, audisset; furentis introitum Dolabellæ, vocem impuram atque os illud infame, vincula, verbera, equuleum, carnificem tortoremque Samarium, quæ tulisse illum fortiter & patienter ferunt.*

Denique in Oratione pro Murænâ illustris est Hypotiposis gemina eademque vehementissima n. 85. & 88.

Quid est Ethopia?

R. Est Figura, quâ vitam & indolem alicujus quibusdam signis ita describit Orator, ut in cognitionem morum saltem aliquam deducat. Hæc autem Figura magnam habet cum Hypotiposi affinitatem, &, quemadmodum illa, in exornatione & in motibus excitandis frequenter usurpatur.

Pro Rosc. Amer. n. 135. *Ipse verò quemadmodum composito & delibuto capillo passim per forum volitet cum magnâ catervâ togatorum; videtis Judices, ut omnes despiciat, ut hominem præ se neminem putet; ut se solum beatum, solum potentem putet.* Lege ibid. n. 59. & 110.

Pro Commœdo n. 20. *Oro atque obsecro vos, qui nostis, vitam inter se utriusque conferte; qui non nostis, faciem utriusque considerate. Nonne ipsum caput & supercilia illa penitùs abrasa olere malitiam & clamare calliditatem videntur! nonne ab imis unguibus usque ad verticem summum, si quam conjecturam affert hominibus tacita corporis figura, ex fraude, fallaciis, mendaciis constare videtur? qui idcirco capite & superciliis est semper rasis, ne ullum pilum viri boni habere videatur.*

Item pro Sextio n. 18. ad 20. *Quorum si nondum scelera vulneraque inusta Reipublicæ vultis recordari, vultum atque incessum animis intuamini, faciliùs facta eorum occurrent mentibus vestris, si ora ipsa oculis proposueritis. Alter unguentis affluens calamistratâ comâ, despiciens conscios stuprorum, ac veteres vexatores ætatulæ suæ, puteali, & fœneratorum gregibus inflatus atque perculsus, olim, ne Scyllæo æris alieni in freto ad columnam adhæresceret, in Tribunatûs portum perfugerat...... Alter, ô Dii boni, quàm teter incedebat! quàm truculentus! quàm terribili aspectu! Unum aliquem te ex barbatis illis exemplum Imperii veteris, imaginem antiquitatis, columen Reip. diceres intueri. Vestitus asper, nostrâ hac purpurâ plebeiâ ac pœnè fuscâ: capillo ita horrido, ut Capua, in quâ ipse tum imaginis formandæ causâ Duumviratum gerebat, Seplasiam sublaturus videretur. Nam quid ego de supercilio dicam, quod tum hominibus non supercilium, sed Reipublicæ pignus videbatur? tanta erat gravitas in oculo, tanta frontis contractio, ut illo supercilio Reipub. tanquam Atlante Cœlum niti videretur.*

Sunt & alia Ethopeiæ exempla illustria 4. Ver. n. 74. 134. & 135. 5. Ver. n. 22. & 23. 7. Ver. n. 27. 2. in Rullum in 13.

Item & Gabinium effœminatum sic describit Orat. post Reditum, in Sen. n. 12. *Primùm processit quâ auctoritate vir, vini, somni, stupri plenus, madenti comâ, composito capillo, gravibus oculis, fluentibus buccis, pressâ voce & temulentâ.*

Est & aliud singulare Ethopeiæ exemplum 7. Ver. n. 27. jam laudato, ubi mollem & delicatam Verris vitam per singulas anni tempestates graphicè describit.

EXERCITATIO.

Extolletur magnanimitas Matris Machabæorum, quæ septem filios pro divinâ Lege morientes non modò constanter vidit, sed & ipsos ad spernendas Tyranni furias est adhortata.

Per Hypotiposim & Etopeiam.

SYNOPSIS.

Exord. & Propositio continebitur solâ dilatatione argumenti.

Confirmatio fiet per Hypotiposim: describetur terribilis suppliciorum apparatus ad crucianda Machabæorum corpora. Expediebantur enses, aculei, rotæ, incendia, &c. & per Epopeiam exhibebitur Antiochus inflammatus irâ, &c.

3°. Per aliam Hypotiposim exponetur

luctus astantium & comploratio. Alios vidisses effusos in lacrymas, & fortissimorum Juvenum sortem deplorantes, alios affixos sacris corporibus, alios detestantes Antiochi furias, &c.

4°. Per Etopeiam describetur mater cruentam inter natorum carnificinam erecta animo, spe firma, gaudio exultans, &c.

Conclusio Eat nunc superba antiquitas & Heroas suos jactet.

ORATIO.

Nam quæ illa fœmina est, supra sortem sexûs sui tam fortis, ut ad mortis aspectum non expallescat? adversus naturæ sensus omnes sic obfirmata, ut inter cruenta carissimæ sobolis funera gaudeat ac triumphet? Agnosco generosam illam Machabæorum matrem; quæ divinæ legis amore succensa non habuit satis, si pro eâdem tuendâ mortem viriliter oppeteret, nisi ad parem animi constantiam septem, quos pepererat, filios adhortaretur; & antequam extingueretur ipsa, septies cum totidem filiis interiret.

Quantæ porro virtutis erat non commoveri funestissimo carnificinæ illius apparatu, qui amantissimæ suæ soboli tristissima quæque minitabatur! quæ mater alia non perhorruisset, vel ad cruentam mortis tam multiplicis imaginem? Hinc enim expediebantur enses, aculei, rotæ, incendia, ferventes oliæ, & alia cujuscumque generis instrumenta luxandis ac dilaniandis artubus accommodata. Illinc erumpebat immanis tortorum furor, quos innata barbaris pectoribus feritas, & crudelia immanis Tyranni imperia in sanctissimos Juvenes incitabant. Interim spretus insigniter Rex Antiochus, quod blanditiis, precibus, promissis non potuerat exorare, id minis, terroribus, sævissimis cruciatibus urgebat. Ardebant oculi, frons ignescebat, vultus furore ac scelere inflammabatur, & toto ex ore crudelitas emicabat!

Hypotiposis. Ethopeia.

Nullus erat ex confestissimâ circumstantis populi multitudine, quem terribilis spectaculi hujusmodi facies non moveret. Hinc audiri gemitus, illinc erumpere lacrymæ, inde tristissima omnium comploratio misceri. Miserabantur alii luxata equuleis corpora, laceratos plagis artus, inundantes ex omni parte rivos sanguinis, & absumptum ante tempus ætatis florem lamentabantur. Alii genibus affusi fortissimorum Juvenum sacra ipsorum vestigia osculabantur; alii ruebant in amplexus; alii, quia turbam hominum non valebant submovere, protensis à longè manibus lugubri planctu ac lamentabili voce invictos Heroas prosequebantur. Alios audiisses dirissimam tortorum barbariem increpare, alios suam ipsi Antiocho exprobrare crudelitatem, alios vindices sceleratis capitibus pœnas imprecari.

Hypotiposis.

At quid Mater interea tot inter adstantium gemitus, suspiria, lacrymas, ejulatus, minas, execrationes? An cæterarum Matrum de more scindebat capillos, laniabat genas, tundebat pectus, & luctuosâ comploratione omnia latè loca personabat? an impii Regis genibus affusa suppliciter parata supplicia deprecabatur? an filios convolantes ad mortem lacrymis suis ac precibus retardabat? Imò, imò: erat aspectus ipsius spe plenus, erectus constantiâ, & incredibili quâdam lætitiâ perfusus. Nunc defixis in

Ethopeia.

Cœlum oculis novum inde robur certantibus accersebat; nunc deflexis paulùm in amantissimos filios virilem omnibus constantiam inspirabat; modò supremi Numinis erumpens in laudes, divinam suis in pugilibus potentiam celebrabat; mox sanctos Heroas blandè compellans ruentes ultro certas in neces stimulis acrioribus incendebat. Lacerabantur alii ferreis pectinibus, alii distentabantur rotis & equuleis, alii ferventibus ollis immergebantur; cædebantur alii post alios, & cruentum in morem mactabantur. Plaudebat interim ipsa, exultabat, triumphabat, & carnificum furias prævertens filiorum corpora perimenda porrigebat.

Eat nunc ostentatrix sui antiquitas, extollat Heroas suos ac prædicet, aut cum fœminâ illâ fortitudinis ac constantiæ laude comparandos arbitretur.

ALIA EXERCITATIO.

Bacchanalium Insectatio.

Per easdem Figuras.

SYNOPSIS.

Exord. DEplorabit Christianæ Religionis fatum, quæ, post refixam jam diu falsorum Numinum superstitionem, dolere p ssit profanos eorumdem cultus fuisse revocatos.

Propositio. Sic efferetur per Hypotiposim. Nam quid sibi vult tumultus ille concursantium, quid vociferantium clamores? &c. an, si coleretur hodie Bacchus, celebraretur aliter à Bacchantibus?

Confirmatio. Describentur per Hypotiposim & Ethopeiam insani Bacchanalium mores, quos dicet nihil differre à priscis Orgiis; diurni, nocturnique tumultus ac strepitus, sonitus tympanorum, larvatæ facies, Mimici habitus, immoderatæ epulæ, ridicula spectacula, contentiones, rixæ, cædes.

Contentio. Petet à Religione, an profanos hujusmodi cultus in suis approbet? Mox inducet Religionem ipsam expostulantem, & degeneres Christianos objurgantem, quòd à Majorum virtute deflexerint.

ORATIO.

Quàm luctuoso Religionis Christianæ fato fieri dicam, ut, cùm incredibili labore suo priscam falsorum Numinum superstitionem jam diu refixerit; profanos tamen eorumdem cultus, aut servatos tanto post tempore doleat, aut postliminio certè revocatos conqueratur?

Nam quid sibi vult tumultuosus ille sonitus? quid nocturnæ furentium concursationes? quid clamores vociferantium inconditi? quid accensæ faces vel innuunt, vel loquuntur? An ergo vigent hodieque & in pretio sunt prisca insanientium hominum Orgia? an apud nos etiamnum habere Numen aliquod Bacchus creditur? Nam qui forent alii Bacchantium mores, quàm nunc sunt; aut quibus aliis ritibus Bacchus ipse coleretur, si ad nostra usque tempora superstitio vana perstitisset. Hypotiposis,

Sed quid dico Bacchi cultus hodie non viget, aut inesse Baccho divinum quidpiam homines nostri non putant? Unde ergo diurni nocturnique Bacchantium strepitus aures personant? Cur intempestivi tympanorum sonitus aut vigilantibus obstrepunt, aut dormientium somnos interturbant? Quid mentitas video facies undique, & ridiculum vel horrendum in morem larvatas? Quis turpes illos Mimorum & Histrionum Hypotiposis & Ethopeia.

habitus induxit? Quare tam obliti pudoris ac modestiæ, quotquot sunt ex illo desipientium hominum grege, nemo ut prodire in publicum, nisi dissimulatus insigniter, & monstro cuipiam, quàm homini propior videri sustineat? Hinc offerunt se mihi perennes epulæ, illinc immoderatæ commessationes, inde ebrietas ac crapula! Hîc turpissima spectacula offendunt oculos, illic cachinnantium strepitus, plausus lascivientium aures obtundunt! Ibi concertantium clamores ac rixæ funestissimam futuri postmodum certaminis scenam denuntiant! Jam ventum est ad jurgia, à jurgiis ad manus; jam stringuntur enses, mutuis hinc inde vulneribus res geritur. Omnes inflammati scelere, ebrietate, furore, crudelitatem spirant ac cædem! Jam misceri susdeque omnia, convivæ in Corybantas mutari, natare pavimentum vino ac sanguine, & luctuosi cruentique belli facies exurgere. O tempora! ô mores!

Et hæc pateris, Religio sancta? Tu ritus illos, hæc flagitia tuis in asseclis atque sectatoribus approbas? Imò, imò: queritur, gemit, & illatam sibi per summum nefas contumeliam graviter expostulat. O si audire possis per turbas ac tumultus, quisquis depravatis hisce moribus funestam Religioni labem ac maculam importas! Quiesce tantisper ab insanis illis clamoribus; reprime ad breve tempus impetum illum, qui te ad insaniam adigit; resipisce paulùm, si potes, & personam hominis sobrii ac temperantis, vel deponendam postmodum, indue. Audi, Christiane degener, quibus te tuique similes querelis ac probris Religio illa, quam spernitis atque illuditis, insectetur.

Hanccine mihi refertis gratiam, scelesti ac perduelles filii, quos peperi olim tot laboribus, quos fovi toties in sinu, quos alui tam diligenter. Hic erit unus impensi amoris fructus, hæc institutionis bonæ, quam dedi, merces unica, ut proscindi me vestris opprobriis ac contumeliis affici videam? Itane soboles infida à majorum suorum virtute deflexit! Illi me pio sanctoque cultu ad supremum dignitatis apicem evexerunt; vos dejectam ex illo gradu ac jacentem illuditis. Suas illi vigilias, labores, curas mihi devoverunt; vos in meam perniciem omni scelere ac flagitio incumbitis. Illi jus meum contra nefarios hostium impetus vel sanguinis sui dispendio defenderunt; vos initâ cum iisdem societate expugnatis. Statuite porro quid agere vos deinceps oporteat; an haberi vos velitis hostes, an amicos? Eligite, per me licet, utrum impietatis, an Religionis partes sectari vos conveniat. Si primum placet; nihil ego vos moror; profugite tandem, castris meis abscedite penitùs; deponite nomen illud, cujus tantum vos piget. Sin potiùs saniora vos juvant consilia, abjicite mores illos tam injurios mihi, vestro nomini tam alienos; & dignos tandem Religione, quam colitis, sensus induite.

Articulus V.

De Sustentatione, Aposiopesi, Emphasi.

Quid est Sustentatio?

R.

R. Est Figura, quâ diu suspenduntur Auditorum animi, donec aliquid inexpectatum, sive risu, sive admiratione dignum subjiciatur.

Hinc Figuræ hujus duplex est usus, alter in rebus magnis & insolitis facinoribus exponendis; alter in rebus quibusdam levioribus; quando jocandi causâ magnum aliquid promittit Orator, illudque tandem in jocum aliquem recidit. Hîc agimus potissimum de Sustentatione quæ in rebus magnis ac seriis adhibetur.

Habes illustre Sustentationis exemplum 7. Ver. n. 10. & 11. *Res delata ad istum statim, ut par fuit, jussu ejus homines, qui nominati fuerant, comprehensi adductique Lilybæum: domino denunciatum est, ut adesset, causâ dictâ damnati sunt. Quid deinde? quid censetis? furtum fortasse aut prædam expectatis aliquam? Nolite usquequaque eadem quærere: in metu belli, furandi locus quis potest esse .... Etiamnum mihi expectare videmini, Judices, quid deinde factum sit; quòd iste nihil unquam fecit sine aliquo quæstu atque prædâ. Quid in ejusmodi re fieri potuit? quod commodum est? Expectate facinus quàm vultis improbum: vincam tamen expectationem vestram; nomine sceleris conjurationisque damnati, ad supplicium traducti, ad palum alligati repente multis hominum millibus inspectantibus soluti sunt, & Leonidæ illi domino redditi.*

Et Phil. 2. n. 12. *Quid putem contemptum-ne me? Non video nec in vitâ, nec in gratiâ, nec in rebus gestis, nec in hac meâ mediocritate ingenii, quod despicere possit Antonius. An in Senatu facillimè de me detrahi posse credidit? qui ordo clarissimis Civibus, benè gestæ Reip. testimonium multis, mihi uni conservatæ dedit? An decertare mecum voluit contentione dicendi? hoc quidem beneficium est? quid enim plenius, quid uberius, quàm mihi, & pro me, & contra Antonium dicere? Illud profectò est: non existimavit sui similibus probari posse; se esse hostem patriæ, nisi mihi esset inimicus.*

Hæc porro Figura multam vim habet & gratiam, cùm ita suspenduntur Auditorum animi, allatis multis rebus, iisdemque rejectis, ut subjiciatur tandem novum aliquid & minimè expectatum; quod in laudato mox loco videre est?

Habes alia Sustentationis exempla pro Rosc. Amer. n. 39. pro Quintio n. 66. 3. Ver. 141. 4. Ver. 106. 3. in Rul. n. 11. pro Dejotaro n. 26.

Quid est Aposiopesis seu Reticentia?

R. Est Figura, quâ Oratio interciditur & interrumpitur, alicujus gravioris affectûs significandi gratiâ. Ita Cicero Epist. 21. ad Atticum Lib. 7. de Pompeio loquens, cujus saluti metuebat, utitur Aposiopesi. *De Pompeio scio nihil, eumque nisi in navim se contulerit, exceptum iri puto. O celeritatem incredibilem! hujus autem nostri, sed non possum accusare eum, de quo angor & crucior...* reticet *tarditatem* aut *ignaviam.*

Et Epistolâ ultimâ Lib. 9. ad eundem Atticum, utitur Aposiopesi dissimulandæ indignationis gratiâ. *Sed erit immitissimus Servius, qui filium misit ad affligendum Cn. Pompeium, aut certè capiendum. Etsi hic quidem timoris causa; ille verò.... sed stomachari desinamus.*

Adhibetur etiam nonnumquam,

ut, quod reticetur, majus quidpiam suspicandi det causam, quàm si efferretur. Cicero pro Cœlio n. 69. *Hîc etiam miramur, si illam commentitiam pyxidem obscœnissima sit fabula consecuta. Nihil est quod in ejusmodi mulierem cadere non videatur. Audita & pervulgata & celebrata sermonibus res est. Percipitis animis, Judices, jamdudum quid velim, vel potiùs quid nolim dicere: quod etiam si est factum, certè à Cœlio non est factum.*

Potest etiam dici prætermissum illud à Cicerone vitandæ obscœnitatis causâ.

Quid est Emphasis?

R. Est Figura, quâ Orator plus significat, quàm dicit. Quæ quoniam refertur ad Hyperbolem de quâ jam diximus, pluribus hîc supersedebimus.

EXERCITATIO.

Amici opes viri Principis.

Per Sustentationem, Aposiopesim, Emphasim.

SYNOPSIS.

Exord. & *Prop.* Dicet nihil esse oportere pretiosius Viro Principi, quàm amicos.

Rationem afferet; quia rebus omnibus abundat, qui amicos paravit, eisdem qui caret, omnium egenus est.

Confirmatio. Petetur ab Alexandri Magni auctoritate, qui venientibus ad se Persarum Legatis, & Alexandri thesauros videre cupientibus, circumstantes amicos ostendens, dixit; En opes Alexandri. Tractabitur hic locus per Sustentationem & Emphasim.

Concludet in amicis veras esse divitias, quas nulla fortunæ mutabilitas auferre possit.

ORATIO.

Extollant alii per me licet, &, quantùm volent, prædicent magnificentiùs in Principibus viris ingentia auri argentique pondera, pretiosam supellectilem, superba palatia; eosque ditissimos arbitrentur, qui rebus istis omnibus abundant. Ego certè opulentissimum inter cæteros eum semper æstimabo, qui amicos quàm plurimos potuerit sibi jure merito gratulari.

Enimverò quibus rebus non abundat, aut quibus tandem egere potest ille, qui sinceram amicorum multitudinem comparavit? Liceat mihi compellare aliquem eorum de numero, qui quanto superiorem dignitatis gradum adepti sunt, tanto diligentiorem in demerendis amicis operam posuere. Age, quid times, qui fideles amicos habes, ut sic loquar, ad manum? an ærarii penuriam? at amicorum opes tuæ sunt. An pericula? at illi continuò præstò sunt, tuum vel capitis discrimine parati latus defendere. An adversos fortunæ reflantis ictus? at fortunam adversam vix sentit, cujus acerbitatem amici mulcere possunt. Tu verò, qui amicos negligis; qui . . . pœne dixi, amicum habes præter te neminem, noli jactare nobis insolentiùs vel ipsas Arabum gazas, quibus, si quis casus ingruerit, si quod inciderit periculum gravius, neque ad arcendam, neque ad mitigandam calamitatem amicis destitutus uti feliciter possis. Aposiopesis.

Atque hoc noverat certè sapientissimus rerum æstimator Alexander Magnus, qui se non tam Orientis

pœne totius spoliis beatum ac divitem, quàm amicis suis semper reputavit. Venerant ad eum aliquando Legati Persarum, quos non minùs divitiarum ipsius fama, quàm rerum ab eo gestarum gloria excitarat. Ii perfectâ legatione, cùm flagitassent ab Alexandro curiosiùs, suos ut ipsis thesauros atque opes ostenderet; quid putatis fecisse Principem sapientissimum? An reclusit arcas auri argentique pondere refertas? an ostentavit aulæ suæ magnificentiam? an aurata palatia, pretiosam supellectilem, tot erepta devictis à se Regibus spolia, tot Provinciarum manubias, tot exuvias Asiæ perdomitæ, quibus castra & armamentaria redundabant, ambitiosiùs jactavit? Sed quid fecissent alii Reges ac Principes in æstimandis rebus minùs periti, & inani rerum suarum pompâ inflati plus æquo ac superbi? Nihil hujusmodi expectate ab Alexandro; habebat pretiosius aliquid, quod & sibi lubentiùs gratularetur, & aliis jactantiùs ostentaret. Tunc enim expectantibus avidè Persarum Legatis, unde curiosos oculos pascerent, circumspiciens Alexander quamplurimos, qui stipabant latus, suos familiares, & Legatos amicè compellans, En, inquit, opes Alexandri. O vocem auream! ô responsum Literis omnibus ac monumentis prædicandum! ô dignam tali Principe, dignam omnibus, qui populis imperant, commendationem!

Sustentatio.

Emphasis.

Quis enimverò neget haberi in amicorum benevolentiâ divitias, quas neque fortunæ mutabilitas unquam adimat, neque ipsa rerum humanarum inconstantia labefactet?

ALIA EXERCITATIO:

Per easdem Figuras.

Orator popularis.

SYNOPSIS.

Exord. DIcet, quantopere Oratori sit elaborandum, ut se ad populi captum gustumque accommodet.

Rationem afferet; quia nihil est tam amans libertatis, & necessitatis inimicum, quàm ingenium multitudinis.

Confirmatio petetur ab exemplo Demosthenis, qui gravibus de rebus cùm diceret aliquando apud Athenienses; sensissetque populi oscitantis fastidium, fabulam incœptavit de umbrâ Asini: idque tractabit per Sustentationem. Quid putatis fecisse Demosthenem, an? &c.

Concludet per Emphasim, umbram Asini præferendo cuilibet rationi speciosissimæ; si, quidem illâ perfecit Demosthenes, ut attentum rebus suis Populum redderet.

ORATIO.

Cùm is debet esse propositus optimo cuique Oratori finis, ut eorum, apud quos agit, animos ac voluntates quamcumque voluerit in partem flectat & inclinet; tum certè operam in eâ re suam benè collocatam æstimabit, si eorumdem mentes sensusque, priusquam ad dicendum accedat, diligenter degustarit.

Nam qui rem aversam à multitudine per fas & nefas facere acceptam, quia se in eâ amavit plusculum, suscipiat, is ignorare videatur, quàm sit amans suæque retinens libertatis multitudinis ingenium, quàm inimicum cujuscumque necessitatis.

Quare non committet unquam Orator bonus, ut quidquam in vulgus

efferat, quod non sit auribus Populi accommodatum; sed ita temperabit omnia, ut, quidquid dicturus est, non tam ex aurificis staterâ, quàm populari quadam in trutinâ examinet.

Demosthenes Orator ille percelebris, & Eloquentiæ Atticæ facilè princeps, cùm aliquando diceret ad Athenienses, remque magni, ut videbatur, ponderis, eâ, quâ valebat, dicendi vi persuadere niteretur; vidit non audiri se tam attentè, quàm par erat, & oscitantis languescentisque populi sensit fastidium. Hîc verò (Sustentatio.) quod putatis iniisse consilium Demosthenem? quâ ratione medendum censuit multitudinis tædio peritissimus ille dicendi vir? An invectus est acriter in populum levem, & insanientem indormiscentis socordiam objurgavit? at risissent omnes intempestivum objurgatorem. An orationem persecutus suæ populum somnolentiæ permisit? at quid orando longiùs profecisset? An relicto suggestu fastidiosam multitudinem dimisit? at illusus ab eâdem fuisset ac contemptus. Quid ergo fecit Orator præstantissimus? cogitate aliquid dignum illius industriâ, qui se hominum ingeniis ac rationibus accommodare noverat: expectate quidpiam, quod exercitatam in tractandis hominum animis dexteritatem redoleret. Præstabiliùs duxit Orator ille summus desipere ad tempus, ut sic loquar, cum multitudine, dum assequeretur quod vellet, quàm si sapuisset intempestivè. Quare abjicit continuò materiam, quam tractabat, & conversâ penitùs oratione lepidam de Asini Umbrâ fabulam incœptat.

Ecce expergiscitur statim populus, & excusso omnes torpore, quasi novi ac recentes ad audiendum Oratorem accedunt. Dissipatam aliò mentem occupat attentio, studium languorem excipit, & tædio succedit hilaritas. Tum verò suspensis omnium animis (Sustentatio.) & fabulæ exitum avidè expectantibus; quid fecisse rursum putatis Demosthenem? An suâ in populum indulgentiâ demereri eum aggressus est? an fabulæ finem curiosè quærentibus liberaliter satisfecit? an quidpiam ingeniosè commentus est, quo incœptam fabulam concluderet? Imò substitit medio in sermone Orator egregius, & objurgatâ populi levitate, qui rebus gravissimis indormisceret, dum evigilaret in nugis, ita inclinavit omnium voluntates, ut non modò languescentem excitaret, sed etiam, quod erat meditatus primùm, persuaderet. Sic, obsequendo in speciem multitudinis ingenio, id consecutus demum est, quod nullis fortè rationum momentis perfecisset.

O felicem, & ratione quâcumque Umbram Asini potiorem! (Emphasis.)

ARTICULUS VI.

De Prætermissione, Distributione, Licentiâ, Concessione.

Quid est Prætermissio?

R. Est Figura, quâ Orator id maximè dicit, quod dicere nolle se fingit. Hæc autem Figura etsi tam ad laudem quàm ad vituperium valet, tamen eâ sæpiùs utitur Cicero ad objurgandum, quàm ad laudandum. Utitur, ad increpandum Prætermissione de Prov. Conf. n. 8. *Nihil di-*

to nunc P. C. hominem ipsum relinquo. Itaque omnia illa, quæ & sæpe audistis, & tenetis animis, etiam si non audiatis, prætermitto. Nihil de hac ejus urbanâ, quàm ille præsens in oculis vestris mentibusque defixit, audaciâ loquor: nihil de superbiâ, nihil de contumaciâ, nihil de crudelitate disputo. Lateant libidines ejus illæ tenebricosæ, quas fronte & supercilio, non pudore & temperantiâ contegebat; de Provinciâ quod agitur, id disputo.

3. Ver. n. 32. & 33. *Itaque primum actum istius vitæ turpissimum & flagitiosissimum prætermittam. Nihil à me de suæ pueritiæ flagitiis audiet; nihil ex illâ impurâ adolescentiâ suâ, quæ qualis fuerit, aut meministis, aut ex eo, quem sui simillimum produxit, recognoscere potestis. Omnia præteribo quæ mihi turpia dictu videbuntur. Neque solum, quid istum audire, verùm etiam, quid me deceat dicere, considerabo. Vos, quæso, date hoc, & concedite pudori meo, ut aliquam partem de istius impudentiâ reticere possim. Omne illud tempus, quod fuit, antequam iste ad Magistratus Remquepublicam accessit, habeat per me solutum ac liberum. Sileatur de nocturnis ejus Bacchationibus ac vigiliis; lenonum, aleatorum, perductorum nulla mentio fiat; damna, dedecora, quæ res patris ejus, ætas ipsius pertulit, prætereantur. Lucretur indicia veteris infamiæ: patiatur ejus vita reliqua, &c.*

Habes alia hujus Figuræ exempla 1. Ver. n. 26. 29. 2. Ver. n. 14. 3. Ver. n. 75. 128. 4. Ver. n. 110. 5. Ver. n. 59. 103. 106. 6. Ver. n. 37. 48. 2. in Rul. n. 21. Pro Flacco n. 79. post Red. in Sen. n. 22. in Vat. n. 11. De Prov. Conf. n. 6. in Pisonem 38. 87. 2. Phil. n. 47.

Utitur aliquando Tullius Prætermissione ad laudandum. Pro Sextio n. 7. *Possum multa dicere de liberalitate, de domesticis officiis, de Tribunatu militari, de Provinciali in eo Magistratu abstinentiâ; sed mihi ante oculos obversatur Reipublicæ dignitas, quæ me ad se rapit; hæc minora relinquere hortatur.*

Et pro Rosc. Amer. n. 75. *Quâ in re prætereo illud, quod mihi maximo argumento ad ejus innocentiam poterat esse, in rusticis moribus, in victu arido, in hac horridâ incultâque vitâ istiusmodi maleficia gigni non solere. Ut non omnem frugem, neque omnem arborem in omni agro reperire possis, sic non omne facinus in omni vitâ nascitur. In urbe luxuries creatur; ex luxuriâ existat avaritia necesse est; ex avaritiâ erumpat audacia; inde omnia scelera ac maleficia gignuntur. Vita autem hæc rustica, quam tu agrestem vocas, parsimoniæ, diligentiæ, justitiæ magistra est. Verùm hæc missa facio.*

Item 1. Ver. n. 36. pro Flacco n. 103.

Sunt autem illæ ex Tullio formulæ, quibus hæc Figura exponi solet. Prætereo, non dico, non commemoro, non hîc profero, non audietis à me, non attingam. Sinite me hoc loco præterire, possem multa dicere, sentio mihi esse moderandum, jam Orationi meæ fugiendam satietatem vestram. Non versabor in uno genere. Hic nolite expectare; sed quid ea commemoro? Nunc agam modicè, nec longiùs progrediar, &c. & similes.

Quid est Distributio?

R. Est Figura, quâ Orator dividit aliquid in partes suas, ita ut partes

singulas acervatim semel propositas statim resumat, &, quod cuique parti convenit, subjiciat.

Pro Lege Man. n. 28. *Ego enim sic existimo in summo Imperatore quatuor has res inesse oportere, scientiam rei militaris, virtutem, auctoritatem, felicitatem. Quis igitur hoc homine scientior unquam aut fuit, aut esse debuit, &c.* Singulis hujus Distributionis membris suas rationes subjicit, quibus probat, quatuor illas magni Imperatoris virtutes in Pompeio adfuisse.

Et pro Cœlio n. 2. *Sed ego Atratino humanissimo atque optimo Adolescenti, meo necessario ignosco, qui habet excusationem vel pietatis, vel necessitatis, vel ætatis Si voluit accusare, pietati tribuo: si jussus est, necessitati: si speravit aliquid, pueritiæ.*

Pro Quintio n. 1. *Quæ res in civitate duæ plurimùm possunt, eæ contra nos ambæ faciunt hoc tempore. Summa gratia, & eloquentia; quarum alteram C. Aquili, vereor, alteram metuo. Eloquentia Q. Hortensii ne me dicendo impediat, nonnihil commoveor; gratia Sex. Nævii ne P. Quintio noceat, id verò non mediocriter pertimesco.*

Habes alia hujus Figuræ exempla illustria pro eodem Quintio n. 26. pro Rosc. Amer. n 9. 35. 72. 86. pro Muræna n. 88. de Prov. Conf. n. 43. in Pis. n. 64. pro Marcello n. 7. pro Dejot. n. 15.

Interdum ita Distributio fit, ut Orationis membra inter se solum dividantur, neque subjiciatur quidquam, quod ipsis respondeat. Sit in exemplum designatus jam Numerus 7. pro Marcello. *At verò hujus gloriæ, Cæsar, quàm es paulò ante adeptus, socium habes neminem. Totum hoc, quantumcumque est, quod certè maximum est, totum est, inquam, tuum. Nihil sibi ex istâ laude Centurio, nihil Præfectus, nihil Cohors, nihil turma decerpit; quin etiam illa ipsa rerum humanarum domina Fortuna in illius se societatem gloriæ non offert, &c.*

Quid est Licentia?

R. Est Figura, quâ Orator pro jure suo dicit aliquid audacius apud eos, quos vereri ac metuere debet.

Pro Syllâ n. 33. *Attende jam, Torquate, quam ego non defugiam auctoritatem Consulatûs tui. Maximâ voce, ut omnes exaudire possent, dico, semperque dicam; adeste omnes animis, qui adestis corporibus, quorum ego frequentiâ magnoperè lætor; erigite mentes auresque vestras, & me de invidiosis rebus, ut ille putat, dicentem attendite. Ego Consul, cùm exercitus perditorum civium clandestino scelere conflatus crudelissimum & luctuosissimum patriæ exitium comparasset, &c.*

Item n. 46. & 47. ejusdem Orationis, egregium habes exemplum Licentiæ, quâ libertatem & audaciam Cicero præ se fert.

Usurpatur hæc Figura ad ostendendam fiduciam 1. in Rull. n. 23. *Errastis, Rulle, vehementer, & tu & Collegæ tui, qui sperastis vos contra Consulem veritate, non ostentatione popularem posse in evertendâ Repub. populares existimari. Lacesso vos, in concionem voco, Populo Rom. disceptatore uti volo.*

Valet ad insultandum adversario. Pro Domo suâ n. 99. *Quare Remp. disrumpatur licet ista furia* (Clodium intelligit) *atque audiat hæc ex me, quoniam lacessivit, bis servavi, & cùm Consul togatus armatos vici, & cùm*

privatus armatis cessi. Utriusque temporis fructum tuli maximum; superioris, quòd ex Senatûs auctoritate, & Senatum & omnes bonos meæ salutis causâ mutatâ veste vidi; posterioris, quòd & Senatus & Populus Rom. & omnes mortales & privatim & publicè judicarunt sine meo reditu Remp. salvam esse non posse.

Ad objurgandum etiam utilis est. Pro Mil. n. 33. *An verò Judices soli ignoratis? vos hospites in hac urbe versamini? vestræ peregrinantur aures; neque in hoc pervagato civitatis sermone versantur, quas ille leges (si leges nominandæ sunt, ac non faces urbis & pestes Reip.) fuerit impositurus nobis omnibus atque inusturus? Exhibe, quæso, Sexte Clodi; exhibe librarium illud legum vestrarum; quod te aiunt eripuisse è domo & ex mediis armis, turbâque nocturnâ, tanquam Palladium sustulisse: ut præclarum inde munus ac instrumentum Tribunatûs ad aliquem, si nactus esses, qui arbitrio tuo Tribunatum gereret, deferre posses. Et aspexit me illis quidem oculis, quibus tum solebat, cùm omnia omnibus minabatur. Movet me quippe lumen Curiæ. Quid? tu me iratum, Sexte, putas tibi cujus tu inimicissimum multo crudeliùs etiam punitus es, quàm erat humanitatis meæ postulare, &c.*

Item 7. Ver. n. 153. Phil. 10. n. 8. & 19.

Interdum assentationi deservit, ut pro Marc. n. 26. *Itaque illam tuam præclarissimam & sapientissimam vocem invitus audivi, satis te diu vel naturæ vixisse vel gloriæ; satis, si ita vis, naturæ fortasse, addo etiam, si placet, gloriæ; at quod maximum est, patriæ certè parùm. Quare, omitte, quæso, istam doctorum hominum in contemnendâ morte prudentiam: noli periculo nostro sapiens esse: sæpe enim venit ad aures meas, te istud nimis crebro dicere satis te tibi vixisse. Credo: sed tum id audirem, si tibi soli viveres, aut si etiam soli natus esses. Nunc, cùm omnium salutem civium cunctamque Remp. res tuæ gestæ complexæ sint, tantùm abes à perfectione maximorum operum, ut fundamenta, quæ cogitas, nondum jeceris.*

Quid est Concessio?

R. Est Figura, quâ Orator aliquid etiam iniquum, fiduciâ causæ suæ adversario videtur concedere. Est autem Concessio illa vel seria, cùm, parte aliquâ concessâ, sperat Orator se in reliquis fore superiorem, vel ironica, cùm res concessa invidiam conflare potest adversario.

Prioris exemplum habes, pro Quintio n. 56. *Hæc ille si verbis non audet, re quidem verâ palam loquitur. Etenim si vult bonorum virorum instituto vivere, multa discat oportet, atque dediscat, quorum illi ætati utrumque difficile est. Non dubitavi, inquit, cùm vadimonium desertum esset, bona proscribere. Improbè: verùm quoniam tu id tibi arrogas & concedi postulas, concedamus.*

Et pro Rosc. Amer n. 73. *Utrum, quid agatur, non vides? aut apud quos agatur? Agitur de parricidio, quod sine multis causis suscipi non potest. Apud homines autem prudentissimos agitur, qui intelligunt neminem, ne minimum quidem maleficium sine causâ admittere. Esto: causam proferre non potes, tametsi vicisse debeo; de meo jure decedam, & tibi, quod in aliâ causâ non concederem, in hac concedam, fretus hujus innocentiâ. Non quæro abs*

te quare patrem Sex. Roscius occiderit, quæro quomodo occiderit.

Item 5. Ver. n. 28. 219. 7. Ver. n. 4. pro Domo suâ n. 43. pro Murænâ n. 41.

Ironicæ Concessionis exempla habes 4. Ver. n. 46. *Quæ est ista Prætura? Eripis hereditatem, quæ venerat à propinquo, venerat testamento, venerat legibus; cujus hereditatis, cùm ille aliquanto ante te Prætorem esset mortuus, controversia fuerat nulla, mentionem fecerat nemo? Verùm esto: eripe hereditatem propinquis, da palæstritis, prædare in bonis alienis nomine civitatis; verte leges, testamenta, voluntates mortuorum, jura vivorum: num etiam Heraclium bonis privari oportuit?*

Et 5. Ver. n. 16. *Quâ in re illud primum reprehendo & accuso, cur in re tam veteri, tam usitatâ novi aliquid feceris, ingenio aliquid assecutus es? tot homines sapientissimos, qui illam Provinciam ante te tenuerunt, prudentiâ consilioque vicisti? Est tuum, est ingenii prudentiæque tuæ. Do hoc tibi & concedo: scio te, Romæ cùm Prætor esses, edicto tuo possessiones hereditatum à liberis ad alienos, à primis heredibus ad secundos, à legibus ad libidinem transtulisse. Scio te edicta Superiorum omnium correxisse & possessiones hereditatum, non secundùm eos, qui proferrent, sed secundùm eos qui dicerent testamentum factum, dedisse; easque res novas à te prolatas & inventas magno quæstui tibi fuisse scio.*

Item & 4. Ver. n. 150.

Delectat autem inprimis Concessio, cùm id, quod conceditur, adversario nocet. Ut pro Ligario n. 2. *Habes igitur Tubero, quod est accusatori maximè optandum, confitentem reum: sed tamen ita confitentem, se in eâ parte fuisse, quâ te, Tubero, quâ virum omni laude dignum patrem tuum. Itaque priùs de delicto vestro fateamini necesse est, quam Ligarii ullam culpam reprehendatis.*

Habet etiam multam gratiam hæc Figura, cùm id adversario conceditur, quod negari non potest, ut alia meliora & majoris momenti subjiciantur. Ut pro Flacco n. 9. *Hoc dico de toto genere Græcorum. Tribuo illis literas, do multarum artium disciplinam, non adimo sermonis leporem, ingeniorum acumen, dicendi copiam; denique etiam si qua sumunt alia, non repugno. Testimoniorum religionem & fidem nunquam ista natio coluit; totiusque hujusce rei, quæ sit vis, quæ auctoritas, quod pondus, ignorant.*

Sunt autem illæ quibus Figuram illam Tullius adhibet, formulæ. Esto. Verùm fac: verùm esto: patior non molestè. Ut tibi concedam. Sed ierit ad bellum, &c. sit ita sanè, sed hinc sint parta omnia. Hoc do tibi & concedo. Tamen de meo jure cedam. Ita fac, &c.

EXERCITATIO.

Marcus Attilius Regulus ad Senatum Romanum de non permutandis Captivis.

Per Licentiam, Prætermissionem, Distributionem, Concessionem.

SYNOPSIS.

Exord. & Prop. Fient per Licentiam, dicetque non vereri se arguere nimiam quorumdam hominum in se commiserationem.

Rationem

Rationem afferet per Distributionem, quia illa commiseratio indigna est viris gravissimis, periculosa Reipub. sibi ipsi injuriosa.

Primam partem probabit per Licentiam, admonendo plus ipsos consulere debere æquitati, quàm inutili pietati.

Secundam partem probabit; quia nihil est Reip. perniciosius, quàm si redimantur illi cives, qui dedere se hostibus, quàm fortiter in acie mori maluerunt. Quod tractabit per Prætermissionem. Liceat mihi præterire silentio quæ vidi, &c. Dicetque vidisse se vexilla Romana affixa delubris Carthaginiensium, Romanos indignis aut nullis vulneribus saucios, &c.

Tertiam probabit partem, & ostendet pietatem ipsorum arguere in ipso paratum minùs ad ferenda quælibet adversa animum; Mox per Concessionem; at carebitis Romanis civibus; Esto: at, &c. at gravissima mihi intentantur supplicia; sit ita sanè, &c.

Concludet dicendo certum sibi esse redire Carthaginem, nec passurum se, ut redimatur ipse, quidquid de aliis statuatur.

ORATIO.

Quis ille, Patres Conscripti, qui singulorum frontem obnubit dolor? quid illi mœrorem ac tristitiam spirantes oculi volunt? aut quem tandem ad finem universa omnium reclamatio meis auribus insonuit; cùm retinendos in urbe Carthaginiensium milites, nostros verò furori hostium permittendos esse defendi?

Licentia Equidem scio apud quos agam, P. C. revereor, ut par est, auctoritatem hujus Ordinis, & tot clarissimorum virorum suffragia maximi esse apud me ponderis ac momenti ultrò volensque profitebor. Tamen ubi vestra omnium dignitas, Reipub. salus, mea ipsius gloria vocantur in discrimen, non possum mihi temperare, quin palam & maximâ quâ possum voce, ita ut omnes exaudire possint, de vobis omnibus graviter expostulem, & intempestivam illam, quâ videmini me prosequi, commiserationem duriùs etiam coarguam.

Nam quid alienum magis à dignitate vestrâ, quid Reip. saluti perniciosius, quid Marco Regulo magis injuriosum esse poterat, quam inutilis dolor, inanis gemitus, pietas mollior; ubi gravitas, constantia, & omni periculo superior magnitudo quædam animi requiritur. Distributio.

Alienum dico à dignitate vestrâ, P. C. Agite enim; an estis obliti quales sitis, & quibus hîc partibus defungamini? Meministis in eo vos amplitudinis gradu esse constitutos, non ut imbelli pietatis sensu afflictorum miserias lugeatis, sed ut plena summæ gravitatis judicia exerceatis? An excidisset vobis è memoriâ esse vos heredes priscæ illius severitatis, quæ tanta in hoc Imperio fuit, ut clarissimi Imperatores in filios suos atrocissimè interdum animadverterint, si tamen illud atrox, aut crudele videri potest, quod cum paucorum jacturâ universæ Reip. bono ac saluti conjunctum est? Licentia

Atque hinc mihi alia suboritur objurgandæ commiserationis vestræ ratio, quæ dum redimendos esse ab hostium servitute Romanos videtur persuadere, funestissimam Reipub. perniciem importat. Quid enim opinione illâ, cùm ad fovendam militum nostrorum ignaviam, ac debilitandas ipsorum vires efficacius, tum ad excitandos hostium animos præsentius esse potest? Ubi hercule! in prælio paulò acriùs ex adverso pugnabitur, plena fugientibus castra atque hostibus se se dedentibus videbi-

bitis; malent tradere se servituti turpiter, quàm honestæ vitæ finem consequi. Quam porro spem in illis deinceps habebitis, quos putatis esse redimendos? Redibit nimirùm redemptus auro miles ad pugnandum paratior, qui pacem ac vitam petendam ab hoste censuit priùs, quàm fortiter occumbere? resumet virtutem pristinam, qui se ab eâ degenerem aliquando præstitit? invadet hostem acriter, & cum eò strenuè pugnabit, cujus olim jugum ac vincula expertus est?

Prætermissio. Hîc verò finite me, P. C. æterno præterire silentio illatam nomini Romano labem, & nullo eluendam piaculo ignominiam. Hoc indulgete dolori meo, ut obductas malè cicatrices non refricem, dum repeto memoriam tristissimi illius spectaculi, quod ego vidi his oculis, atque utinam videre nunquam licuisset? Non dicam spectasse me ad sempiternum hujus Imperii dedecus affixas Carthaginiensium delubris victrices illas aquilas, quarum vel aspectus hostibus nostris metum ac terrorem incutit. Tacebo direpta Romanis Civibus vexilla, quæ templorum tholis suspensa impunè volitant, non lacera, non infecta cæde ac sanguine, sed integra, sed ultrò permissa. Non referam plena spoliis nostris armamentaria, & auctum ex Romanorum manubiis Carthaginiensium ærarium! Silebo, nam refugit animus meminisse, silebo, inquam, cives nostros ac milites, quorum præcipua laus ac gloria libertas esse debuisset, servorum instar onustos vinculis, & retortis post tergum manibus infami jugo depressos. Non dico vacua vulneribus omnium pœnè corpora, aut, quod longè turpissimum est, indignis ac pudendis plagis inusta. Nolite igitur P. C. de redimendis hujusmodi militibus cogitare, quorum salus multò majorem Reip. perniciem, quàm ipsa clades ac jactura allatura sit. Absit à vestris animis tam perniciosa Reip. nostræ commiseratio, quam si meâ causâ suscepistis, rogo vos, ut eandem deinceps, nisi jam infelicis Reguli vos piget, deponatis.

Hoc enim saltem mereri possim à vobis, ut satis animi censeatis esse in Regulo ad perferendum fortiter, quidquid in me durius fortuna statuerit. Neque vero audiendos putetis illos, qui me deditionis turpissimæ infamiâ liberant, & illius consilii auctorem non fuisse profitentur. Certè, si quid in eâ re ignominiæ est, cui potiùs, quàm Imperatori tribuendum?

Nihil hic purgandus apud vos sum, P. C. nec quidquam derivandi criminis gratiâ dicam. Utcumque gesta res est, nequaquam me ab eorum causâ segregabo, nec turpis facti auctoritatem defugiam. Ero igitur in hostium potestate atque arbitrio, quominus id molestè ferant, meoque exitio patriæ dedecus abolebo. Discant exemplo nostro Romani milites, nullum in acie, præterquam in virtute atque manibus, esse perfugium. Documento erimus generi humano, pugnantibus Romanis aut victoriam aut necem esse propositam, mediam inter eas fugam nunquam nisi hostibus patere.

Atenim carebitis Romanis illis Civibus, quos in vinculis Pœni detinent? Nam video occurrendum esse

Concessio. illorum pietati, quos hæc jactura moveat, carebitis, inquam, illis Civibus? Esto: at retinebitis apud vos partem maximam nobilissimæ ac florentissimæ Juventutis, quibus non tam est patriæ, quàm illorum in patriâ desiderium; quorum maximè gratiâ Legatio ista suscepta est, quorum jactura magna fit Carthaginiensibus virium & animorum decessio. Gravissima nobis supplicia præparantur? nihil moror, at illatum Romano nomini opprobrium licebit eluere. Mortem non effugiemus? at mori gloriosè præstat, quàm turpiter vivere.

Concessio Ironica. Quanquam si doletis graviùs jacturam tam levem, P. C. statuite de cæteris, ut placuerit, per me licet; redimite, quando sic libitum est, ignavos milites, qui plus nocere nobis, quàm prodesse possunt. Effundite opes vestras, exhaurite ærarium, flagitio flagitium addite, ut belli nervis destituti necessariis ad dubia Reipub. tempora præsidiis careatis. Remittite Carthaginiensibus præcipuum totius exercitûs robur, exercitatam militari disciplinâ juventutem, ut jam jam majori numero reparatisque viribus vobis ingruant. Mihi in patriâ manere nullâ conditione certum est atque decretum, nec, ut reliquos maximè redimendos censueritis, quemquam mecum de Carthaginiensibus captivis permutabitis.

ALIA EXERCITATIO.

Per easdem Figuras.

Marcus Tullius Cicero ad Senatum; ut peracta in Lentulo, Cethego, aliisque Conjurationis Catilinariæ sociis cædis invidiam amoliatur.

SYNOPSIS.

Exord. & Propositio fiet per Licentiam. Dicet Cicero non venire se, ut peractæ cœdis suspicionem amoliatur à se, quâ Romanus quilibet gloriari debeat.

Rationem afferet per Distributionem, quia cædes illa fuit justa, necessaria & utilis. Ex triplici illo capite eruetur Confirmatio.

1°. Justam illam cædem fuisse probabit enumeratione illarum rerum quas Catilinæ socii cum Catilinâ moliebantur in Reip. perniciem: recensebitque excidium urbis, bonorum occisionem, ruinam totius Italiæ, idque tractabit per Prætermissionem, petendo à Judicibus, ut ab ejusmodi rebus commemorandis abstinere liceat.

2°. Necessariam fuisse demonstrabit; quia etiam sublato Catilinâ, erat timendi locus, ne conjuratio redintegraretur, si superfuissent Catilinæ socii. Hoc tractabit per Concessionem. Esto dederit Catilina pœnas temeritati suæ pares, dissipata, extincta conjuratio videri potuerit. At, &c.

3°. Demonstrabit fuisse utilem, ab eâ tranquillitate, quâ gaudebat civitas, ex quo conjurati pœnas dederant: deinde ex publicâ omnium Ordinum gratulatione, quam sibi decreverant pro servatâ patriâ.

Concludet admonendo eos qui nimis dolerent de interfectis conjuratis, ne veniant eâ demonstratione in suspicionem necessitudinis alicujus cum Conjuratis.

ORATIO.

Etsi novi unus omnium optimè, P. C. quàm graviter apud vos de me expostulaverint, qui Lentulum ac Ce-

thegum reliquosque pestiferæ conjurationis socios dignas temeritate suâ dedisse pœnas affliguntur; nolite tamen existimare venisse me hodie in hunc celeberrimum consessum vestrum, vel ut amoliri à me peractæ cædis suspicionem, vel adhibitam in nefarios cives severitatem conarer excusare.

Licentia. Est enim hujusmodi factum illud, quod auctoritate meâ patratum esse profiteor, & ita profiteor, ut à vobis omnibus qui hîc adestis, quorum & frequentiâ maximè lætor, exaudiri velim? ut non modò Consul, qualem esse me benevolentiâ vestrâ voluistis, sed etiam Civis Romanus quilibet sincero patriæ studio succensus eo debeat gloriari.

Nam quis, amabo vos, P. C. nisi quam habuerit ille cum apertis Reip. hostibus societatem, aut ejusdem hodie etiam restincto jam incendio perniciem meditetur, qui sublatos cruentâ morte cives eos doleat, quorum damnatio tam justa, tam necessaria, tam utilis Reip. totique adeo Italiæ videri debuit? Agite; quàm severè, quàm duriter animadverti in eos oportebat, qui unumquemque nostrum fatali exitio destinabant? An decuit ullam impertiri misericordiæ partem iis, qui neminem ab suâ crudelitate atque sævitiâ immunem volebant? an æquum erat eorum quemquam esse diutiùs in vitâ superstitem, qui Remp. nullam esse ac funditùs interire decrevissent?

Distributio.

Præteritio. Hîc verò finite me, P. C. præterire funestissimam conjurationis illius memoriam, quam meis consiliis, meis laboribus, mei capitis periculo, sine multitudine, sine delectu, sine armis, sine tumultu, à vestris omnium cervicibus depulsam fuisse mihi vosmetipsi gratulati estis. Vel ipsa periculorum, quæ defugimus, recordatio me angit atque excruciat mirum in modum; quoties recogito mecum tacitus, eò prorupisse quorumdam hominum improbitatem, ut incensioni urbem, internecioni cives, Italiam vastitati destinassent: cùm redit in mentem vix unius noctis spatium abfuisse, quin perdidit ac scelerati cives vitam omnium, statum orbis terrarum, urbem hanc denique nostrûm omnium sedem, arcem Regum ac Nationum exterarum, lumen Gentium, domicilium Imperii perderent ac labefactarent.

Et erit aliquis tam inimicus huic urbi, tam alienus à salute civium, tam parum cupidus Romani nominis, ut eos sublatos de medio doleat, qui nisi communi omnium exitio vitam trahere ulteriùs non potuissent? Majores nostri Gracchum utrumque, Tiberium & Caium, Spurium Melium, Saturninum & alia civitatis hujus clarissima lumina meritâ multatos morte judicarunt, quòd studere novis rebus, & nimiam in liberâ civitate potestatem affectare viderentur; nos patiemur iniquo animo pestiferæ conjurationis socios interiisse, qui Remp. totam pessumdare moliebantur.

Atenim video, quid objiciant homines mansueti planè ac misericordes. Dissipatâ, inquiunt, conjuratione, extincto penitùs; quod imminebat, funesti belli incendio, exulante longiùs Catilinâ quid erat deinceps metuendum huic urbi? cur in clarissimos Cives tam inhumaniter sævi-

tum est? Quæ tua, Marce Tulli, tanta, tam incredibilis sanguinis humani sitis, ut medio pacis in sinu tristissimam carnificinam exerceres? an videbatur aliquid deesse gloriæ tuæ, nisi tot illustrissimas civitatis hujus familias luctu ac mœrore perderes?

Sit ita sanè, P. C. id vigilantiâ nostrâ & Consulari auctoritate consecuti simus, ut imminentem patriæ, civitati, Reip. perniciem averteremus; dissipata, extincta, si vultis conjuratio sit; pœnas dederit, dignas scelere, dignas furore suo nequissimus post homines natos Catilina. Tamen putatis nihil fuisse quod pertimesceremus, nisi socii pariter funestæ conjurationis concidissent? inertes illi scilicet ac lenti quievissent à flagitio? non tetendissent novas Reip. insidias? non collegissent vires? non consopitum malè incendium suscitassent? non spirantem adhuc & anhelantem scelus Catilinam per fas ac nefas intra urbis hujus mœnia revocassent? Sic vobis notus animus, sic nota perditorum hominum indoles fuit? Non ignorabam ego, P. C. quales essent, non illuserant mihi, non fecerant fucum. Vidi quid vellent, quò tenderent, quid meditarentur; non quievissent illi, mihi credite, non abstinuissent à scelere, donec Remp. penitùs evertissent. Hinc intelligite, P. C. quanti momenti fuerit, ut cives perditi quasi putrida totidem membra à reliquo Reip. corpore rescinderentur.

Concessio.

At quantus hinc fructus, quanta ad omnes utilitas pervenit! Quis est in hac amplissimâ civitate, qui respirare tandem, & post longos gravesque metus securum esse se posse non æstimarit? Quis gravissimis periculosæ tempestatis fluctibus defunctus, beatum tranquillæ pacis attigisse portum sibi non visus est? Est aliquis adhuc tam timidus, tam procellæ metuens, qui sublatis de medio conjurationis funestæ reliquiis, bona, fortunas, domum, liberos, conjugem seque ipsum veluti è communi naufragio ereptum fuisse non arbitretur? Ut immutata paucis ab hinc diebus hujus urbis facies! ut pacata ubique regnat quies ac tranquillitas! ut omnes, quotquot sunt, boni & amantes Reip. cives quasi ex longâ recreati malorum serie plaudunt sibi ac triumphant!

Mihi verò, P. C. quem in sedandâ tempestate non inanem operam posuisse arbitrati sunt, quàm frequentes, quàm honorificas gratulationes universi Reip. Ordines decreverunt! Quis habendas mihi gratias non putavit, quòd viveret, quòd luctuosam suæ sobolis fortunarumque suarum perniciem non vidisset? quòd domesticos intra Penates tranquillâ pace frueretur?

Me-ne vester Ordo amplissimus solenni supplicatione decorandum tanquam parentem patriæ & conservatorem hujus urbis censuisset, nisi persensisset omnino, quanta interfectis, quicumque vestrum exitium machinabantur, perniciosis civibus, utilitas in omnes redundasset.

Valeant ergo, qui me crudelitatis ac sævitiæ accusandum putant; caveantque diligenter, ne, dum apertos Reip. hostes intempestivis querelis requirunt acerbiùs, arctiori, quàm par est, odiosæ cum ipsis necessitu-

dinis vinculo conjuncti videantur.

Articulus VII.

De Antithesi, Permissione, Parenthesi.

Quid est Antithesis, ut est Figura Sententiarum, & ab Antithesi, seu Antitheto, quæ est Figura Verborum, distinguitur?

R. Est Figura, quâ non tantùm verba verbis, sed sententiæ sententiis opponuntur, ut pro Rosc. Amer. n. 13. *Accusant ii qui in fortunas hujus invaserunt; causam dicit is, cui præter calamitatem nihil reliquerunt. Accusant ii quibus occidi patrem Sex. Roscii bono fuit; causam dicit is, cui non modò luctum mors patris attulit, sed etiam egestatem. Accusant ii qui hunc ipsum jugulare summè cupierunt, causam dicit is, qui etiam ad hoc judicium cum præsidio venit, ne hîc ibidem ante oculos vestros trucidetur. Denique accusant ii, quos populus poscit; causam dicit is, qui unus relictus ex nefariâ cede restat.* Egregium ejusdem Figuræ exemplum ibid. n. 88. quod vide.

Pro Cœl.n.12. *Habuit ille*(Catilina) *sicut meminisse vos arbitror, permulta maximarum non expressa signa, sed adumbrata virtutum. Utebatur hominibus improbis multis; & quidem optimis se viris deditum esse simulabat. Erant apud illum illecebræ libidinum multæ; erant etiam industriæ quidam stimuli ac laboris. Flagrabant vitia libidinis apud illum; vigebant etiam studia rei militaris ...... Quis clarioribus viris quodam tempore jucundior? quis turpioribus conjunctior? quis civis meliorum partium aliquando? quis tetrior hostis huic civitati? quis in voluptatibus inquinatior? quis in laboribus patientior? quis in rapacitate avarior? quis in largitione effusior? Illa verò, Judices, in illo homine mirabilia fuerunt, comprehendere multos amicitiâ, tueri obsequio, cum omnibus communicare quod habebat, servire temporibus, suorum omnium pecuniâ, gratiâ, labore corporis, scelere etiam, si opus esset, & audaciâ; versare suam naturam, & regere ad tempus atque huc illuc torquere & flectere; cum tristibus severè, cum remissis jucundè, cum senibus graviter, cum juventute comiter, cum facinorosis audacter, cum libidinosis luxuriosè vivere.*

Item pro Ligario n. 15. pro Lege Manil. n. 28.

Quid est Permissio?

R. Est Figura, quâ Orator bonitate causæ suæ fretus quædam judicibus aut adversariis æstimanda permittit, & statuendi facultatem largitur. Hæc Figura eadem pœne est cum Concessione, nisi quòd illa multò gravior & acerbior est, ut Philippiccâ 2. n. 5.

At beneficio sum usus tuo? quo? ... Quòd me Brundusii non occideris, quem ipse victor, qui tibi, ut tu-te gloriari solebas, detulerat ex latronibus suis principatum, salvum esse voluisset, in Italiam ire jussisset, eum tu occideres? Fac potuisse. Quòd est aliud, P. C. beneficium latronum, nisi ut commemorare possint iis se dedisse vitam, quibus non ademerint? Quod si esset beneficium, nunquam ii, qui illum interfecerunt, à quo erant servati, quos tu ipse viros clarissimos appellare soles, tantam essent gloriam consecuti. Quale autem beneficium est, quòd te abstinueris à nefario scelere? Quâ in re non tam jucundum mihi videri debuit, non interfectum à

te, quàm miserum, id te impunè facere potuisse. Sed sit beneficium, quandoquidem majus obtineri à latrone non potuit, in quo me dicere potes ingratum? An de interitu Reip. queri non debui, ne ingratus viderer, &c.

Et Catil. 1. n. 10. *Catilina, perge quò cœpisti; egredere aliquando ex urbe; patent portæ, proficiscere. Nimiùm diu te Imperatorem illa tua Manliana castra desiderant. Educ tecum etiam omnes tuos, purga urbem.*

Et pro Flacco n. 96. *Litemus igitur Lentulo, parentemus Cethego, revocemus ejectos; nimiæ pietatis & summi amoris in patriam vicissim nos pœnas, si ita Diis placet, sufferamus.*

Habes alia Permissionis exempla de Provinc. Conf. n. 8. & n. 16. in Vatin. n. ij.

Quid est Parenthesis?

R. Est Figura, quâ Orator breviter declinat à proposito, & nonnihil alicujus continui partibus interjicit.

Est autem hæc Figura tam frequens apud Ciceronem, ut pœne supervacaneum sit exempla in medium proferre.

Divin. in Ver. n. 28. *Quare negent; ex me non audies; hos patere id suspicari, quod necesse est. Illi quidem (ut est hominum genus nimis acutum & suspiciosum) non te ex Siciliâ literas in Verrem deportare velle arbitrantur. &c.*

2. in Ver. n. 15. *Sed video quid agat (neque enim agit occultissimè) proponit inania mihi nobilitatis, hoc est arrogantium hominum nomina.*

2. Philip. n. 16. *At etiam ausus es, (quid est autem quod tu non audeas?) ClivumCapitolinum dicere, me Consule, plenum servorum armatorum fuisse.*

Ibid. eodem numero. *O miserum, sive illa tibi nota non sunt (nihil enim boni nosti) sive sunt, qui apud tales viros tam impudenter loquare.*

Et pro Sextio n. 25. & 49. in Pisonem n. 72.

EXERCITATIO.

Diva Genovefa Heroibus quibuscumque illustrior.

Per Antithesim & Permissionem.

SYNOPSIS.

Exord. Fiet per Permissionem, ultroque patietur Orator jactari ab admiratoribus antiquitatis priscos Heroas, qui nominis sui memoriam factis illustribus consecrarunt.

Propositio. Dicet, Divam Genovefam feliciorem fuisse, licèt diversam omnino viam ab iis tenuerit.

Confirmatio. Per Antithesim. Comparabit Beatæ Genovefæ vitam & agendi modum cum vitâ factisque veterum Heroum. Illius modestiam cum horum ambitione, illius otium pacificum, cum sollicitis horum laboribus; illius de seipsâ victoriam, cum editâ ab his hostium strage, &c.

Confirmabit deinde, comparando per alias Antitheses gloriam, quam sibi Genovefa peperit, cum illâ laude, quam prisci Heroes meruere. Hæc fragilis ac caduca, illa solida ac sincera, hæc brevis, illa sempiterna, &c.

Concludet, dicendo Deum mirabilem extitisse in illustrandâ Sanctorum gloriâ, ut mortales suum ad obsequium & amorem illiceret.

ORATIO.

Jactet enimverò ambitiosa vetustas Heroas suos, & futuris ætatibus pergat magnificentiùs ostentare. Prædicet, (nam quis hoc illi leve solatium invideat) exhantlatos ab iisdem labores, & edita passim bello facinora, quibus immortalem, si Superis placet, gloriam apud poste- Permissio. Parenthesis.

ros meruerunt, insolentiùs efferat.

Ecce ignobilis Puella laboravit illis omnibus feliciùs, & sublimius quoddam laudis honorisque fastigium ascendit. Ac licèt diversam penitus ab iis tenuerit viam, qui memoriam sui nominis in omne tempus consecrare studuerunt; licèt nihil sit ab eâ gestum cum fastu, nihil palam aut per ostentationem, tamen post emensum semel vitæ curriculum bellatorum omnium decus ac famam tanto superavit intervallo, quanto illi, dum viverent, Genovefæ tenuitatem atque obscuritatem superabant.

Agite enimverò, B. Genovefam cum tot clarissimis viris, tot famosis orbe toto nominibus, immensos eorum labores cum pacifico illius otio conferamus. Illi acrioribus parandæ sibi gloriæ stimulis incensi ad magna quæque ferebantur. Illa uno sui deprimendi studio stimulata, quod erat abjectum cumque ambiebat. Illi res suas magno cum fastu palam & ubique jactabant. Illa sectabatur hoc unum, ut lateret. Illi armorum præsidio ad nominis sui commendationem abutebantur. Illa perpetuis apud Deum precibus atque obsecrationibus indulgebat. Illi suscitabant hostes sibi quos vincerent, ut partam ex victoriâ gloriam consequerentur. Illa nullum sibi, nisi cum vitiis, bellum volebat esse, & meritam ex eorumdem strage laudem uni Deo referebat. Illi populorum cæde ac sanguine venturis olim ætatibus innotescere quæsierunt. Illa assiduâ corporis sui afflictatione soli placere Numini cogitavit. Illi rerum à se gestarum titulis atque inscriptionibus, erectis ad pompam ex ære vel marmore monumentis breves ævi mortalis angustias compensare conati sunt. Illa impressis ubique virtutum suarum vestigiis, quam vixit olim vitam ad hæc usque nostra tempora meliori fato prorogavit.

Antithesis.

Vicerunt illi quidem ex parte ruentis omnia ac labefactantis temporis injurias, & aliquam apud nos retinent nominis sui commendationem. At vicit illas multò feliciùs Genovefa, & illustriorem apud hominum memoriam locum obtinet. Narrantur hodiéque res ab illis laudabiliter feliciterque gestæ; at in plerisque rerum istarum gloriam ingrata recordatio vitiorum obscurat. Genovefæ memoria sic apud nos recolitur, ut nullâ labe corrupta, sed grata penitùs occurrat. Illorum cineres sine honore contempti jacent; nullumque à nobis cultum sibi vindicant. Pretiosæ illius reliquiæ omnium venerationi proponuntur. Nihil illi possunt hominum causâ; neque jam benemereri de quoquam valent. Genovefa suum ultrò impertit ab alto præsidium, & se clientum precibus patitur exorari.

Verè tu mirabilis, ô Deus, tu colendus ante omnes & amandus, qui mortales miseros sic extollis, & leve fragilis obsequii munus, ingenti laudis nunquam interituræ pretio compensas.

ALIA

ALIA EXERCITATIO.

Mutius Scævola Romanus ad Porsenam Clusinum Regem, cùm Scribam ejus, pro Rege ipso interfecisset.

Per Permissionem.

SYNOPSIS.

Exord. Romanum se esse hostemque Porsenæ fatebitur, eoque accessisse consilio, ut ipsum interficeret.

Deinde per Permissionem admonebit Porsenam, ut statuat de ipso, quidquid volet, sibi interim exurendam videri manum illam quæ erraverat.

Mox per eandem Figuram jubebit Porsenam exemplum sumere ex eâ severitate, quâ errorem suum plecteret, quàm grave supplicium ipse vicissim de Mutio statueret.

Concludet per eandem Figuram, Porsenam admonendo trecentos esse Romanos juvenes, qui facinus idem audeant.

ORATIO.

Romanus civis ego sum, quem Mutium vocant, hostis hostem occidere volui. Non mihi ad cædem, vel meditandam consilium, vel perficiendam animus defuit; neque etiam ad plectendam, quæ erravit, manum æquitas deerit. Proinde tu de me statue, ut voles; nihil moror. Interim de me ipso, aut de hac potiùs, quæ me fefellit, manu quid statuam, vide. Errorem illa suum vindicibus flammis expiabit, & solvet ipsa pœnas, quas irrogare tibi debuisset. Et quoniam facti illius honorem, cui fuerat devota per me, non adepta est, illam deinceps, tanquam vile & inane membrum reputo, & à reliquo corpore rescindi volo. (Permissio.)

Jam disce vel ex me, quid te facere oporteat. Age, facinus vindica, iras acue, enses expedi, lacera, perure, jugula, mille in partes divide, nostro te sanguine exsatia; non erit ad mortem minùs animi, quàm fuit ad cædem. Non me suppliciorum acerbitas terret, aut tortorum furor incutiet metum. Et facere & pati fortia Romanum est. (Permissio.)

At unum moriens te monitum volo. Non unus in te ego hos animos gessi; longus post me ordo est idem ambientium decus. Unus eorum aliquis, spero, si non in agendo me fortior, saltem in perficiendo felicior futurus est. Proinde in hoc discrimen, si juvat, accingere, ut singulas horas de capite dimices tuo, ferrumque & hostem habeas in vestibulo Regiæ. Hoc tibi Juventus Romana indicimus bellum. Nullam aciem, nullum prælium timueris; uni tibi & cum singulis res erit.

ARTICULUS VIII.

De Deprecatione, Optatione, Execratione, Epiphonemate & Exclamatione.

Quid est Deprecatio seu Obsecratio?

R. Est Figura, quâ alicujus opem aut misericordiam Orator vehementer implorat. Opem quidem, ut pro Rabirio Perd. n. 5. *Quæ cùm ita sint, primum, quod in tantâ dimicatione capitis, famæ fortunarumque omnium fieri necesse est, ab Jove Optimo, Maximo cæterisque Diis Deabusque immortalibus, quorum ope & auxilio multò magis hac Resp. quàm ratione hominum &*

consilio gubernatur, pacem ac veniam peto, precorque ab iis, ut hodiernum diem & ad hujus salutem conservandam, & ad Remp. constituendam illuxisse patiantur. Deinde vos, Quirites, quorum potestas maxima ad Deorum immortalium Numen accedit, oro atque obsecro, quoniam uno tempore vita C. Rabirii, hominis miserrimi atque innocentissimi, salus Reip. vestris manibus suffragiisque permittitur, adhibeatis in hominis fortunis misericordiam, in Reipub. salute sapientiam quam soletis.

Et pro Domo suâ n. 146. *Quapropter, si Diis immortalibus, si Senatui, si Populo Rom. si cunctæ Italiæ, si Provinciis; si exteris Nationibus, si vobismetipsis, qui in meâ salute principem locum auctoritatemque tenuistis, gratum ac jucundum meum reditum intelligitis esse; quæso obtestorque vos, Pontifices, ut me, quem auctoritate, studio, sententiis restituistis, nunc, quoniam Senatus ita vult, manibus quoque vestris, in sedibus meis collocetis.*

Egregia est ibid. n. 144. Deprecatio, quâ Jovis, Junonis, Minervæ & Vestæ opem implorat.

Illustris etiam multò magis locus ille 7. Ver. n. 183. quo Tullius omnium omnino Numinum fidem & opem implorat adversùs Verrem, qui simulacra illorum eripuerat, delubra violaverat, Religiones polluerat. Legendus totus, qui omititur hîc à nobis, quia prolixior est.

Habes alia Deprecationis exempla ad implorandam opem comparata. Pro Quintio n. 10. pro Rosc. Amer. n. 11. 6. Ver. n. 113.

Valet etiam plurimùm Deprecatio ad excitandam misericordiam, ut pro Mil. n. 92. *Quid restat, nisi ut orem obtesterque vos, Judices, ut eam misericordiam tribuatis fortissimo viro, quam ipse non implorat, ego autem repugnante hoc & imploro & exposco. Nolite, si in nostro omnium fletu, nullam lacrymam aspexistis Milonis, si vultum semper eundem, si vocem, si orationem stabilem ac non mutatam videtis, hoc minùs ei parcere; atque haud scio an multò etiam adjuvandus magis.*

Et pro Flacco n. 106. *Qui vos, quoniam est id ætatis, ut sensum jam percipere possit ex mœrore patrio, auxilium nondum patri ferre possit, orat, ne suum luctum, patris lacrymis, patris mœrorem suo fletu augeatis. Qui etiam me intuetur, me vultu appellat, meam quodammodo flens fidem implorat; ac repetit eam, quam ego patri suo quondam spoponderim pro salute patriæ dignitatem.*

Est & hæc præclara Deprecatio pro Murænâ n. 86. *Quæ cùm ita sint, Judices, primùm Reipub. causâ, quâ nulla res cuiquam potior debet esse, vos pro meâ summâ, & vobis cognitâ in Remp. diligentiâ, moneo, pro auctoritate Consulari hortor, pro magnitudine periculi obtestor, ut otio, ut paci, ut saluti, ut vitæ vestræ & cæterorum civium consulatis: deinde ego fidem vestram & defensoris & amici officio adductus, oro atque obsecro, Judices, ut ne hominis miseri & cùm corporis morbo, tum animi dolore confecti Luc. Murænæ recentem gratulationem novâ lamentatione obruatis. Modò maximo beneficio Populi Rom. ornatus fortunatus videbatur, quòd primus in familiam veterem, primus in municipium antiquissimum Consulatum attulisset; nunc idem squalore*

sordidus, confectus morbo, lacrymis ac mœrore perditus, vester est supplex, Judices, vestram fidem obtestatur, misericordiam implorat, vestram potestatem ac vestras opes intuetur, Nolite, per Deos immortales, Judices, &c.

Alia sunt ejusdem Deprecationis exempla pro Quint. n. 97. pro Rosc. Amer. n. 150. pro Cluent. n. 200. pro Dejotaro n. 9.

Adhibetur hæc potissimum Figura in Perorationibus; quia nata est tota ad movendos affectus, quod præstatur vulgò in Peroratione.

Quid est Optatio?

R. Est Figura, quâ Orator vehemens aliquod desiderium significat, ut 5. Ver. n. 81. *Unus adhuc fuit, post Romam conditam (Dii faxint, ne sit alter) cui Respublica tota se tradidit, temporibus coacta, malis domesticis, L. Sylla.*

Et pro Lege Manil. n. 27. *Utinam, Quirites, virorum fortium atque innocentium tantam copiam haberetis, ut hæc vobis deliberatio difficilis esset, quemnam potissimum tantis rebus ac tanto bello præficiendum haberetis!*

Et pro Rab. Perd. n. 18. *Utinam hanc mihi facultatem causa concederet, ut possem hoc prædicare C. Rabirii manu L. Saturninum hostem Populi Rom. interfectum!*

Valet hæc Figura plurimùm, ad spem, dolorem, timorem & amorem significandum. Sed frequentiùs usurpatur apud Poetas, quàm apud Oratores.

Quid est Execratio seu Imprecatio?

R. Est Figura, quâ Orator malum alicui imprecatur, ut 6. Phil. n. 12.

Igitur est Patronus L. Antonius? malam quidem illi pestem; clamori enim vestro assentior; non modò hic latro, quem clientem habere nemo velit, sed quis unquam tantis opibus, tantis rebus gestis fuit, qui se Populi Romani victoris dominique omnium gentium tutorem dicere auderet?

Et Phil. 13. n. 48. *Quin tu abis in malam pestem malumque cruciatum! ad te quisquam veniat nisi Ventidii similis?*

Valet hæc Figura ad significandum odium & indignationem: sed usurpatur illa rariùs ab Oratoribus, quàm à Poetis.

Quid est Epiphonema, seu Acclamatio?

R. Est species quædam Exclamationis, quâ Orator rei narratæ vel probatæ pronunciatum aliquod, instar coronidis subjicit ex superioribus expressum. Ita Tullius pro Sextio n. 86. postquam docuit oportere legibus ac judiciis vitam tueri; quod si fieri non potest, vim vi propulsandam, subdit. *Hoc sentire prudentiæ, facere fortitudinis; sentire verò & facere, perfectæ cumulatæque virtutis.*

Ita pro Milone n. 9. Postquam laudavit adolescentis cujusdam pudicitiam, qui Tribunum Militarem Imperatoris propinquum sibi vim inferentem interfecerat, hoc addit, *Facere probus adolescens periculosè, quàm perpeti turpiter maluit.*

Sic & Paradoxo 1. Cùm parsimoniam multis extulit laudibus, concludit. *Dii immortales! non intelligunt homines, quàm magnum vectigal sit Parsimonia!*

Egregia est etiam illa Acclamatio Ciceroniana v. Ver. n. 176. Ubi cùm

probasset missum Romam à Verre frumentum fuisse Siculorum pecuniâ emptum, cùm ipse pecuniam publicam impunè sibi servasset, hæc adjicit. *O consuetudo peccandi quantam habet jucunditatem in improbis & audacibus, cùm pœna abfuit, & licentia consecuta est!*

Et Ver. 6. n. 8. *Sed quid ego tam vehementer invehor? verbo jam uno repellar; Emi, inquit, ô Dii immortales præclaram defensionem! Mercatorem cum imperio ac securibus in Provinciam misimus!*

Aliud exemplum sufficit Orat. in Pison. n. 93. loquens de Militibus, qui, non invento Pisone, quem interficere volebant, deturbarant ac comminuerant ipsius statuam, ait. *Sic odium, quod in ipsum attulerunt, in ejus imaginem ac simulacrum profuderunt.*

Usurpatur autem hæc Figura præsertim in rebus quæ sunt admiratione dignæ, ad commendationem vel commiserationem excitandam.

Quid est Exclamatio?

R. Est Figura, quâ Orator vehementem aliquem affectum significat, cujuscumque tandem generis ille sit.

Nihil tam obvium apud Ciceronem quàm hæc Figura! quare satis habebimus illustriora quædam illius exempla tantùm designare.

Pro Rosc. Amer. n. 146. *Per Deos immortales! Quæ ista tanta crudelitas est? quæ tam fera immanisque natura? quis unquam prædo fuit tam nefarius? quis pirata tam barbarus, ut cùm integram prædam sine sanguine habere posset, cruenta spolia detrahere mallet?*

Pro Cluent. n. 15. *O mulieris scelus incredibile & præter hanc unam in omni vitâ inauditum! O libidinem effrenatam & indomitam! ô audaciam singularem! non timuisse, si minus vim Deorum hominumque famam; at illam ipsam noctem facesque illas nuptiales, &c.*

1. Catil. n. 9. *O Dii immortales ubinam gentium sumus! quam Rempub. habemus? in quâ urbe vivimus?*

Pro Flacco n. 102. *O nox illa, quæ pœne æternas huic urbi tenebras attulisti, cùm Galli ad bellum, Catilina ad urbem, conjurati ad ferrum & flammam vocabantur! ..... O Nonæ illæ Decembres, quæ me Consule fuistis; quem ego diem verè natalem hujus urbis aut certè salutarem appellare possum! O nox illa, quam iste est dies consecutus, fausta huic urbi: miserum me! metuo, ne funesta nobis!*

Habes alia hujus Figuræ exempla 5. Ver. n. 137. 6. Ver. n. 146. Pro Cluent. n. 48. Pro Syllâ n. 91. Pro Sextio n. 27. Pro Cœlio n. 59. 71. In Pison. n. 41. Pro Milone n. 104. & 105. 2. Phil. n. 16. 54. 68. 8. Phil. n. 23. 29. 10. Phil. n. 8. 11. Phil. n. 8.

Interdum est Exclamatio Ironica & tunc magnum leporem habet. In Pisonem n. 58. *Non est integrum Cn. Pompeio consilio jam uti tuo, erravit enim; non gustarat istam tuam Philosophiam. Ter jam homo stultus triumphavit. Crasse, pudet me tui! quid est, quod confecto formidolosissimo bello coronam illam lauream tibi decerni volueris à Senatu? P. Servili, Q. Metelle, C. Curio, P. Africane, cur non hunc audistis, tam doctum hominem, tam eruditum, priusquam in istum errorem induceremini ..... O stultos Camillos, Curios, Fabricios, Calatinos, Scipiones, Marcellos, Maximos, ô amentem Paullum, rusticum Marium, nullius consilii patres istorum amborum Consulum, qui triumpharunt!*

Et pro Balbo n. 20. *O præclarum Interpretem Juris! Auctorem antiquitatis, correctorem atque emendatorem nostræ civitatis; qui hanc pœnam fœderatis adscribat, ut omnium præmiorum beneficiorumque nostrorum faciat expertes fœderatos!*

Item 3. Philip. n. 27. *O Cai Cæsar (adolescentem appello) quam tu salutem Reip. attulisti, quàm improvisam, quàm repentinam! qui enim hæc fugiens fecerit, quid faceret insequens? Etenim dixerat, se custodem futurum urbis, usque ad Calendas Maias ad urbem exercitum habiturum. O præclarum custodem ovium, ut aiunt, Lupum! custosne urbis, an direptor & vexator esset Antonius?*

Et pro Cluentio n. 108. *O innocentiam Opiniaci singularem! quo in reo, qui absolvit, ambitiosus; qui distulit, cautus; qui condemnavit, constans existimatur.*

EXERCITATIO.

Per laudatas supra Figuras.

Judas ad Fratres ne perire Josephum in Cisternâ patiantur.

SYNOPSIS.

Exord. AB abrupto, petet ab ipsis, an non satis huc usque odiis indulserint, nisi ulteriùs iras promoveant.

Deinde ipsos deprecabitur, ne perire Josephum in Cisternâ patiantur. Hæc autem erunt Deprecationis momenta. 1°. Gravitas sceleris, quod nihilo inferiùs videri debeat, quàm si manus fratris sanguine cruentassent. 2°. Tenera pueri ætas cui indulgeri aliquid possit. 3°. Parentis dolor, cùm peremptum fratrum scelere Josephum audiet; hîc erit locus Exclamationi. 4°. Judas ipse qui se Josephi patronum profitetur.

3°. Per Epiphonema, quasi ipsos minimè commoveri sentiret, dicet tanti esse assuevisse odiis & invidiæ!

4°. Per Execrationem funesta quæque ipsis comminabitur, nisi placidos sensus induant.

Denique per Optationem, orabit, ut Deus fratrum animos inflectat.

ORATIO.

Actum est igitur, Fratres; peribit puer Josephus, neque ulla vos miseri fratris commiseratio duros atque intractabiles inflectet? Tamen nondum-ne satis veteribus odiis datum est? an non exsaturatus adhuc cupidus vindictæ, & invidiæ impotens animus? Placet ulteriùs iras persequi, ac nisi tetro in specu fame pereat infelix frater, quidquid admissum est hactenus, leve reputabitis? Per Deum immortalem! quæ ista vestra crudelitas est? quæ tam fera immanisque natura? quis tantus fuit odiorum furor, ut nisi fratris funere expleri nequeat? *Exclamatio.*

Vos ego, per quidquid sanctum vobis formidandumque est, oro atque obtestor, mentem à tanto flagitio reflectite, nisi fortè expertes vos purosque sceleris arbitramini, quòd puerum ipsi non peremistis? quòd manus fraternâ cæde abstinuistis? quòd exhorruistis ad illud facinus, quod volentibus vobis ac jubentibus dira fames jamjam peraget? Sed quid ego hæc? sentio, veteres simultatum causæ etiam animum pungunt & exstimulant; reus est Josephus, aut talis certè vobis visus est: sit ita sanè; nihil moror. At numquid benè pueri infelicis gemitus, amaræ doloris indices lacrymæ, terribilis ipse propinquæ mortis metus, quidquid peccatum ab eo est, totum exsolvit? Si tamen quidpiam adhuc luendum restat, id annis, precor, indulgete, *Deprecatio.*

quod sceleri deberetur. Nolite, quæso, committere, ut fratrum invidiâ cecidisse Josephum parens mihi vobisque amantissimus audiat. O pater! infelix pater! quo sensu ferale nuncium accipies? quo vultu cruentam filii tunicam intuebere? quis erit doloris aut lacrymarum modus, quoties tuo te Josepho orbatum memineris? filios in tanto scelere agnosces tuos? Et me, fratres, precantem rejicietis? nihil poterit apud vos infelix Juda? ah! finite potiùs vestrum furorem exarmet. Si nulli vos gemitus movent, nullæ lacrymæ placare possunt, vestrum & in me furorem acuite, condite me horrendo in specu, & ærumnosam hîc finire vitam cum fratre carissimo permittite.

Exclamatio.

Deprecatio.

Siletis! conticescitis! nemo vestrum respondet! Ita-ne vos mulceri vel inflecti pigeat? Tanti est, Fratres, assuevisse malis odiis, & impotentis invidiæ stimulis paruisse! Tamen nisi meliores sensus induitis, nisi æquiores vos Josepho fratri præstatis, nisi me bene monentem & ad saniora flectentem auditis, pertimescite, Fratres, debitas parricidis pœnas. Est aliquis Cœlo Deus; is admitti scelus prohibet & admissum graviter plectit! Erit, erit, ne dubitate, dies illa, cùm me precantem sprevisse vos pœniteat, cùm ademptum fratrem Josephum lugebitis, cùm imminens capitibus vestris periculum declinare nequicquam conabimini.

Epiphonema.

Execratio & Comminatio.

At tu, supreme rerum omnium arbiter ac moderator Deus, qui solo voluntatis tuæ nutu mortalium animos quamcumque in partem moves ac flectis. Utinam talem à fratribus perniciem avertas! utinam mutati per te studia in contraria se se ad servandum innocentem puerum convertant, & quod nullæ hactenus preces exorarunt, id tuum benigniùs aspirans Numen efficiat!

Optatio.

ALIA EXERCITATIO.

Per easdem Figuras.

Marcus Tullius Cicero Marci Tullii Ciceronis Filius, post interfectum ab Antonio parentem suum ad Cæsarem Augustum.

SYNOPSIS.

Primò per Deprecationem obsecrabit Cæsarem ut pro Clementiâ succurrat miseris, pro fortitudine resistat improbis, pro æquitate scelus puniat.

2°. Per Optationem dicet, utinam loqui posset ipse Cicero! quanquam truncum cadaver & muta lingua loquitur.

3°. Per Execrationem, Dii te perdant, Antoni, qui cultorem Deorum, innocentiæ patronum occidisti! involet in te Respub. cui defensorem eripuisti! &c.

4°. Per Epiphonema, ergo triumphabit sicarius! gement boni? Cæsare vindice.

Denique per Exclamationem, ô gloriosum te, Cæsar, si defensor Ciceronis extiteris, ô miseram ætatem nostram, si scelus impunitum viderit!

ORATIO.

Periit infelix Tullius, periit, Auguste Cæsar, & devota jam pridem Antonii furoribus victima per summum nefas occubuit. Quid agam parente orbatus amantissimo? cujus implorabo præsidium in hoc rerum mearum discrimine, nisi me, Cæsar, miseri parentis infortunatam sobolem à cruentis scelesti parricidæ manibus vindices?

Per ego te hanc dexteram, quam perditis ac jacentibus toties porrexisti; per singularem clementiam, quam vel reis ac nocentibus ultro ac volens impendis; per illam fortitudinem atque constantiam, quâ nefarios improborum civium impetus contundis ac coerces; per summam æquitatem, quâ prohibes scelus ac plectis, afflictam innocentiam tuere; reprime infandi proditoris audaciam, & grassantem impune optimorum civium in vitam vim ac furorem meritis, ut par est, pœnis ulciscere. Sentiat extinctus pater aliquam humanitatis illius partem, quam ipse afflictis civibus, dum viveret, exoravit.

Deprecatio.

Atque utinam loqui posset pro se ipse, qui nemini misero vocem unquam abnuit! utinam illi fas esset suam apud te causam tueri, qui tam multorum, quos præsentes hîc intueor, patrocinium tam feliciter suscepit!

Optatio.

Quanquam, quid Ciceronis vocem requiro, ubi truncum ejusdem cadaver loquitur satis? ubi muta perorat lingua & Antonii flagitium ac nequitiam disertissimè coarguit? Dii te perdant, sceleratissime parricida, qui cultorem Deorum impensissimum, innocentiæ patronum, desertæ virtutis ultorem ac vindicem occidisti! involet in te Respublica, cui studiosissimum defensorem, custodem vigilantissimum, parentem amantissimum eripuisti! insurgat in te Cæsar ipse, neque à flagitioso capite sacras manus abstineat! ignosce, Cæsar, si vehementiùs loquar, quàm Majestas tua patitur. At quis esse possit expostulandi modus, ubi nullum sceleris modum Antonius fecit? Tuum est, Cæsar, frenare præcipitem audaciam; tuum est sanctissimarum legum præsidio coercere improbitatem, &, quam tanti flagitii atrocitas postulat, vindictam exercere.

Execratio.

Nempe triumpharet sicarius? volitaret impune totam per urbem? gemerent frustra boni, aut infamem parricidam plecti nequicquam postularent, Cæsare teste ac vindice?

Epiphonema.

O gloriosum te, Cæsar, si perempti Ciceronis ultor extiteris! ô miseram ætatem hanc nostram, si tantum scelus videret impunitum! ô miseros, quotquot sunt, cives bonos, nisi parricidarum supplicio certum sibi adversus improbitatem patrocinium gratulari possent!

Exclamatio.

ARTICULUS IX.

De usu Figurarum.

Primò. Figurarum usus debet esse parcus & moderatus, ne crebra hujusmodi ornamentorum usurpatio tædium generet, aut puerilitatem redoleat. Distinguendnm tamen est duplex Figurarum genus; primum earum quæ tantum ornatum præ se non ferunt, quales sunt Interrogationes, Apostrophæ, Distributiones, &c. Alterum earum est, quas studiosiùs Oratoris industria persequitur, quales sunt Complexiones, Antitheses, Hypotiposes, Prosopopeiæ, &c.

2°. Primarum quidem usus frequentior esse potest; nihil enim apud Tullium crebrum magis, quàm Interrogationes, Repetitiones, Distributiones, &c. quæ latentem magis ornatum habent. Quod verò spectat ad secundi generis Figuras; illæ ni-

mirum sunt, quorum usus frequentior parere fastidium posset.

3°. Nonnullæ Figuræ sunt quæ adhiberi possunt in omnibus Orationis partibus, ut sunt Distributiones, Dubitationes, Communicationes, Apostrophæ, &c. Aliæ verò quæ singularum partium propriæ sunt. Quæ ad docendum valent, pertinent ad Exordium: quæ ad delectandum, ad confirmationem & confutationem: quæ ad movendum, ad Perorationem. Quæ tamen non ita scrupulosè intelligenda sunt, ut non liceat aliquando ordinem hunc immutare.

4°. Quædam Figuræ sunt, quæ statim initio usurpantur, ut Interrogationes, Apostrophæ, Distributiones, &c. Nonnullæ verò aliquam veluti præparationem requirunt, ut sunt Exclamationes, quæ non usurpantur, nisi post explicatas res graviores; Hypotiposes, Prosopopeiæ & similes, quas absurdum esset statim ab initio alicujus Orationis vel Capitis adhibere.

5°. Figuræ Verborum sunt hujusmodi, ut plus afferre tædii Orationi possint, quàm Figuræ Sententiarum, si illæ crebriùs usurparentur.

Denique nullâ re magis potest de Figurarum usu judicari, quàm frequenti Ciceronis lectione, qui Figuras suis quibusque locis sic accommodat, ut ad eadem pertractanda factæ quodam modo videantur.

LIBER QUARTUS.

De vi Oratoris seu de Inventione.

CAPUT PRIMUM.

HActenus egimus de Elocutione Oratoriâ, de ejusdem Amplificatione, de Ornatu sive de Figuris; nunc agendum nobis de Inventione & Probationibus, sine quibus, ut ait Cicero, Elocutio inanis est ac pœne puerilis.

Quid Inventionis nomine intelligitur, in quâ vis Oratoris præcipua est.

R. Inventio est excogitatio rerum verarum aut verisimilium, quæ valeant tam ad faciendam fidem, quàm ad motus animorum excitandos. Argumentis utuntur Rhetores ad faciendam fidem, amplificatione ad motus excitandos.

Quid est Argumentum?

R. Est probabile inventum ad faciendam fidem?

Quid est Argumentatio?

R. Est argumenti ipsius fusior explicatio.

Unde quærenda sunt Argumenta?

R. Ex locis Oratoriis, quorum duplex est genus; alii qui ex ipsâ re ejusque quasi visceribus educuntur, & propterea appellantur Insiti seu intrinsecùs petiti, alii qui aliunde eruuntur & nominantur extrinsecùs accersiti.

Quot sunt Loci Oratorii in ipsâ re insiti?

R.

R. Sexdecim, Definitio, Enumeratio Partium, Notatio nominis, Conjugata, Genus, Forma, Similitudo, Dissimilitudo, Contraria, Repugnantia, Adjuncta, Antecedentia, Consequentia, Causæ, Effecta, Comparatio.

Quot sunt loci extra rem positi?

R. Sex, Præjudicia, Fama, Tabulæ, Jusjurandum, Tormenta, Testes.

Huc etiam pertinent Historiæ, Fabulæ, Leges, Sententiæ veterum, & similia; de quibus antequam agamus res videtur exemplo demonstranda.

CAPUT II.

De Ratione eruendi ex Locis Oratoriis Argumenti.

SIt illud Oratori Forensi propositum ut de Jurisprudentiâ ac Justitiâ dicat; ita Locos Oratorios alios post alios pervestigare poterit.

Locus à Definitione segetem uberem materiemque dicendi suppeditabit. Justitia enim est regnorum & imperiorum moderatrix, expultrix scelerum, virtutum conciliatrix, pacis alumna, concordiæ parens, &c.

Enumeratio partium subjiciet singulos regni Ordines quibus Justitia prodest, Regibus ad dignitatem, nobilibus ad spendorem, civibus ad concordiam, populis ad mutuam societatem, improbis ad frenum, militibus ad obedientiam, omnibus ad felicitatem.

Notatio Nominis hæc est; Justitia dicitur, quòd jus suum cuique tribuat.

Conjugata. Qui Justitiâ præditus est, justus ille dicitur, justéque Rempublicam administrat.

Genus. Si ostendas justitiam complecti cæterarum virtutum dotes & ornamenta.

Species. Cùm Justitiæ ipsius, quatenus singularis virtus est, laudes persequeris, seu quâ mentem & voluntatem in bono dirigit, seu quâ Deum ipsum, proximum, nosmetipsos spectat.

Causæ. Deum auctorem habet Justitia, cui similem facit hominem, qui imago est Divinitatis: ipsa etiam orbis perfectio est, cujus ad bonum tota dirigitur.

Effecta. Sunt ea quæ ex Justitiâ derivantur, pax, tranquillitas civium, pietas, Religionis cultus, vitiorum extinctio, procreatio virtutum, & alia similia.

Antecedentia. Complectuntur ea naturæ præsidia & disciplinarum subsidia, quæ ad Jurisprudentiæ cognitionem, Justitiæque professionem requiruntur.

Consequentia. Vel coincidunt cum Effectis, vel continent laudes, quibus ille dignus est, qui hac utraque facultate præstat.

Adjuncta. Sunt ea quæ cum Jurisprudentiâ societatem habent individuam, veluti studia Philosophiæ, Historiarum, Legum, Exemplorum, & totius antiquitatis notitia.

Repugnantia. Quomodò fieri potest, ut vir legum omnium scientiæ studens, aut earum cognitione præditus obnoxius sit communibus vitiis, ut otio, vitæ molliori & aliis.

Similitudo. Talis institui potest. Justitia inter cæteras virtutes solis instar obtinet; atque ut solis præsentia nimbos dissipat, sedat tempestates, campis segetes, arboribus fructus, herbis viriditatem parit, orbemque universum efficit lætiorem; ita justitia imperiis tranquillitatem, pacem rebus publicis conciliat, &c.

Dissimilitudo. Ut gentes, quibus justitia non illuxit, feram traducunt & agrestem vitam; ita è contrario, qui hanc præcipuo studio colunt, cæteris humanitate præstant.

Comparatio. Si Fortitudo, Prudentia, cæteræque virtutes tot laudibus dignæ sunt atque præconiis, quarum est privato cujusque bono consulere; quid Justitia, quæ ipsum omnium commune bonum spectat, omnium utilitatibus prospicit, &c.

Contraria. Jurisprudentia hominum socordiam excutit, tollit Literarum contemptum. Justitia verò scelera, dolos, fraudes, rapinas expellit, nonne ergo utraque laudanda?

Similiter à Locis extrinsecus petitis seu remotis erui possunt argumenta, quibus eadem res confirmetur. Et quidem non ineptè Forensis Orator Orationem incipiet ab auctoritate Legislatoris alicujus, aut Philosophi, aut Oratoris. Item militaris Orator ab exemplo & dicto alicujus egregii Ducis, puta, Cæsaris; Orator Christianus ab auctoritate sanctorum Patrum. Huc adde Proverbia, Parabolas, Apologos, Historias & similia. Notandum est autem non esse necesse Locos omnes ita scrupulosè investigare, sed eos tantum qui præstantiora argumenta sufficient.

CAPUT III.

Locus à Definitione Regulæ Artis.

QUid est Definitio?

R. Est Oratio explicans naturam rei. Fusiùs à Cicerone 2. de Orat. describitur. *Definitio est earum rerum, quæ sunt ejus rei propriæ, quam definire volumus, brevis & circumscripta explicatio.*

Quomodò fit Definitio?

R. Accipiendo aliquid illi rei, quæ definitur, quod sit commune cum aliis, idque vocatur à Philosophis *Genus*, deinde sumendo aliquid quod sit eidem peculiare ac proprium, idque ab iisdem Philosophis *Differentia* nuncupatur. Sic Rhetorica definitur Ars benè dicendi; Ars *Genus* est, quia est hoc illi commune cum Grammaticâ, cum Poesi, cum Picturâ & cæteris Artibus; benè verò dicere, est illius *Differentia*, quia hoc proprium habet ac suum.

Quomodò probares à Definitione utilem esse Rhetoricam?

R. Hoc modo. Ars benè dicendi est utilis, sed Rhetorica est Ars benè dicendi, ergo Rhetorica est utilis.

Quotuplex est apud Oratores Definitionis genus?

R. Multiplex. Nam sæpe usurpant illi rei descriptionem pro accuratâ illius Definitione; idque faciunt.

Primò. Per Enumerationem Partium vel Adjunctorum, vel per Hypotiposim; ut si definire velles hominem improbum, describeres caput illius torvum nescio quid præ se ferens, oculos scelus ac flagitium spi-

rantes, manus ad rapinam incurvas; totum denique coporis habitum respice; quid aliud præ se fert præter improbitatem.

Habes exempla Definitionis apud Ciceronem 1. Phil. n. 29. Ita definit gloriam. *Ea est laus rectè factorum, magnorumque in Remp. meritorum, quæ cùm optimi cujusque, tum etiam multitudinis testimonio comprobatur.* Quæ definitio descriptio potiùs, quàm accurata definitio dicenda est.

Et Phil. 2. n. 113. ita pacem definit & servitutem. *Pax est tranquilla libertas, servitus malorum omnium postremum, non modo bello, sed morte etiam repellendum.*

Et ij. Phil. n. 28. ita definit Legem. *Est Lex nihil aliud, nisi recta & à Numine Deorum tractata ratio, imperans honesta, prohibens contraria.*

Et in Pisonem pœnam & supplicium ita definit. *Quæ est igitur pœna? quod supplicium? Id meâ sententiâ, quod accidere nemini potest nisi nocenti. Suscepta fraus, impedita & oppressa mens conscientiâ, bonorum omnium odium, nota justi Senatûs, amissio dignitatis.*

In Oratione autem pro Sextio n. 97. ita optimates describit aut definit per Enumerationem. *Quis ergo optimus est iste? quis? De numero si quæris, innumerabiles: neque enim aliter stare possemus: sunt principes consilii publici; sunt, qui eorum sectam sequuntur, sunt maximorum ordinum homines, quibus patet Curia; sunt municipales rusticique Romani; sunt negotia gerentes; sunt etiam libertini optimates; numerus, ut dixi, hujus generis latè & variè diffusus est, sed genus ipsum, ut tollatur error, brevi circumscribi & definiri potest. Omnes optimates sunt, qui neque nocentes sunt, nec naturâ improbi, nec furiosi, nec malis domesticis impediti.*

Secundò Definitio fit per Similitudinem & Comparationem. Ita describeres hominis perturbati & immoderati animum. Est instar plateæ publicæ, ubi perpetuus clamantium strepitus, & voces inconditæ audiuntur; ubi omnia disjecta ac dissipata, ubi rixæ & jurgia. Est mare turbidum ventis jactatum & procellis.

Contra, conscientiam bonam definire quis potest per Similitudinem, hortum deliciarum, thesaurum gazis Regum omnium ditiorem, aulam divini Numinis. Hæc porro Definitio, quia levioris est efficaciæ ad persuadendum aut permovendum rariùs ab Oratoribus debet usurpari.

Tertiò. Definitio fit per Congeriem multorum nominum, ex quibus in rei cognitionem faciliùs devenimus. Ita Cicero lib. 5. Tusculanarum Quæstionum sicPhilosophiam definit. *O vitæ Philosophia dux, indagatrix virtutum, vitiorum expultrix, mater omnium Artium, quid est aliud, ut ait Plato, nisi Deorum inventum?*

Et pro Milone n. 90. ita Curiam definit per Congeriem. *Quo quid miserius, quid acerbius, quid luctuosius vidimus? Templum sanctitatis, amplitudinis, mentis, consilii publici, caput urbis, aram sociorum, caput omnium gentium, sedem ab universo Populo Rom. concessam uni Ordini inflammari, exscindi, funestari?*

Item pro Plancio n. 70. Opimii calamitatem ita per Congeriem definit. *Opimii quidem calamitas utinam ex hominum memoriâ avelli posset. Vul-*

nus illud Reipublicæ, dedecus hujus imperii, turpitudo Populi Rom. non judicium putandum est.

Sic egregiè pariter Historiam definit Cicero lib. 2. de Oratore n. 36. *Historia verò testis temporum, lux veritatis, vita memoriæ, magistra vitæ, nuncia vetustatis, quâ voce aliâ, nisi Oratoris immortalitati commendatur.*

Quartò. Traditur Definitio rei per causas, quando exprimitur rei natura per eas res, à quibus habet ut sit, & talis sit. Ita Cicero lib. 1. de Legibus n. 54. Hominem definit à ratione quæ est ipsius *causa formalis*, ut aiunt Philosophi. *Animal hoc providum ac sagax, multiplex, acutum, memor, plenum rationis & consilii, quem vocamus hominem, præclarâ quâdam conditione generatum est à supremo Deo. Solus est enim ex tot animantium generibus atque naturis particeps rationis & cognitionis, cùm cætera sint omnia expertia.*

Eodem pertinet illa hominis definitio ex Senecâ Epist. 76. *Omnia bono suo constant. Vitem fertilitas commendat, sapor vinum, velocitas cervum. Quare fortia dorso jumenta sint, quæris? quia eorum hic unus est usus sarcinam ferre. In cane sagacitas prima est, si investigare debet feras: cursus, si consequi: audacia, si mordere & invadere. Id in unoquoque optimum est, cui nascitur, quo censetur. In homine optimum quid est? Ratio. Hac antecedit animalia, Deos sequitur. Ratio ergo perfecta proprium hominis bonum est: cætera illi cum animalibus satisque communia sunt. Valet? & Leones. Formosus est? Et Pavones. Velox est? & Equi. Non dico in his omnibus vincitur. Non quæro, quid in se maximum habeat, sed quid suum? corpus habet? & arbores. Habet impetum & motum voluntarium? & bestiæ, & vermes. Habet vocem? sed quanto clariorem canes, acutiorem aquilæ, graviorem tauri, dulciorem mobilioremque luscinia? quid in homine proprium? Ratio. Hæc recta & consummata felicitatem hominis implevit.*

Sic à Causis simul omnibus definiri homo posset. Animal à Deo supremo rerum opifice conditum, ex corpore mortali quidem conflatum, sed animo constans immortali, & ad divinæ naturæ similitudinem expresso; denique ad perfruendas æternæ vitæ delicias destinatum.

Quintò. Fit etiam Definitio per Effecta, & hic definiendi modus apud Oratores frequentior, quia notiora solent esse Effecta quàm Causæ; cùm res designatur per ea quæ ab ipsâ procedunt.

Ita Cicero virum bonum definit ab Effectis pro Cæcinnâ n. 78. *Vereor de tali viro ne plus dicam, quàm vos aut sentiatis, aut apud vos commemorari velitis. Quapropter hoc dicam; nunquam ejus auctoritatem nimiùm valere, cujus prudentiam Populus Romanus in cavendo, non in decipiendo perspexerit; qui Juris Civilis rationem nunquam ab æquitate sejunxerit; qui tot annos ingenium, laborem, fidem suam Populo Rom. promptam expositamque præbuerit; qui ita bonus & justus vir est, ut naturâ, non disciplinâ consultus esse videatur; ita peritus ac prudens, ut ex Jure Civili non scientia solùm quædam, verùm etiam bonitas nota videatur; cujus tantum est ingenium, ita prompta fides, ut quidquid inde haurias, purum liquidumque te haurire sentias.*

Ita bellum crudele, quod intulerat Antonius, describit per Effecta, 14. Philip. n. 8. *Bellum inexpiabile infert quatuor Consulibus unus omnium latronum teterrimus. Gerit idem bellum cum Senatu Populoque Romano. Omnibus, quamquam ruit ipse suis cladibus, pestem vastitatem, cruciatum tormenta denuntiat. . . . Refugit animus, P. C. eáque formidat dicere, quæ L. Antonius in Parmensium liberis & conjugibus effecerit; quas enim turpitudines Antonii libenter subierunt, easdem lætantur per vim aliis se intulisse. Sed vis calamitosa est, quam illis intulerunt, libido flagitiosa, quâ Antoniorum oblita est vita ..... Recordamini per Deos immortales, P. C. quid hoc biduo timuerimus à domesticis hostibus, rumoribus improbissimis dissipatis. Quis liberos, quis conjugem aspicere poterat sine fletu? quis domum? quis tecta? quis Larem familiarem? Jam aut fœdissimam mortem omnes, aut miserabilem fugam cogitabant. Hæc à quibus timebantur, eos hostes appellare dubitamus? Gravius si quis attulerit nomen, libenter assentiar; hoc vulgari contentus vix sum, leviore non utar.*

Et Oratione pro Plancio n. 9. ingenium populi definit ab iis quæ facere soleret in Comitiis.

Similiter Phil. 8. n. 12. Calenum arguit, qui pacem optaret, definiendo per Effecta pacem illam cujus studium præ se ferebat. *Quid tu, Calene, servitutem pacem vocas? Majores quidem nostri non modò ut liberi essent, sed etiam ut imperarent, arma capiebant; at tu abjicienda arma censes, ut serviamus.*

Eleganter definit ab Effectis quid sit sustinere pœnam, à Diis immortalibus. De Haruspicum responsis n. 39. *A Diis quidem immortalibus quæ major esse potest homini pœna, furore atque dementiâ? &c.* Legendus hic Locus.

Denique celebratur inprimis apud Rhetores illa Definitio quæ fit per Negationem & Affirmationem; ita nimirùm, ut Orator primò quidem dicat quid res ipsa non sit; deinde quid sit ipsa; adjectâ interdum Ironiâ post Negationem.

Ita Cicero in Pisonem n. 23. & 24. probat Pisonem non fuisse Consulem, definiendo Consulatum, quem negat esse positum in lictoribus, in togâ, sed in consilio cæterisque virtutibus. *Tu etiam mentionem facies Consulatûs tui; aut te fuisse Romæ Consulem dicere audebis? quid? tu in lictoribus, in togâ, in prætextâ esse Consulatum putas, quæ ornamenta etiam in Sext. Clodio te Consule esse voluisti? Hujus tu Clodiani canis insignibus Consulatum declarari putas? Animo Consulem esse oportet, consilio, fide, gravitate, vigilantiâ, curâ, toto denique munere Consulatûs, &c.*

Et Oratione pro Domo suâ n. 89. Populum Rom. definit, tum remotis iis quæ abhorrent à Populi Romani dignitate, tum eorum affirmatione, quæ huic dignitati conveniunt. *An tu Populum Romanum esse illum putas, qui constat ex iis qui mercede conducuntur, qui impelluntur, ut vim afferant Magistratibus, ut obsideant Senatum, optent quotidie cædem, incendia, rapinas? Quem tu tandem populum, nisi clausis tabernis frequentare non poteras? cui populo duces Lentidios, Lollios, Sergios præfeceras? O speciem dignitatemque Populi Rom. quam Reges, quam Nationes exteræ, quam Gentes ultimæ*

pertimescunt, multitudinem ex servis conductis, ex facinorosis, ex egentibus congregatam. Illa fuit pulchritudo Populi Romani, illa forma, quam in campo vidisti, tum, cùm etiam tibi contra Senatûs totiusque Italiæ auctoritatem & studium dicendi potestas fuit. Ille, ille populus est dominus regum, victor atque imperator omnium gentium, quem illo clarissimo die, scelerate, vidisti, tum cùm omnes principes civitatis, omnes ordinum atque ætatum omnium suffragium se, non de civis, sed de civitatis salute ferre censebant; cùm denique homines in campum non tabernis sed municipiis clausis venerunt.

Item laudato jam paulò ante n. 97. Orationis pro Sextio, definit Optimates, dicendo quid non, & quid sint, ab his verbis, *Quis ergo optimus est iste, &c.*

Et Orationis ejusdem n. 17. probat nec Pisonem nec Gabinium fuisse Consules, per viam Negationis describendo utriusque mores per elegantem Hypotiposim & Etopeiam ab his verbis. *Sed fuit profectò quædam illa Reipublicæ fortuna fatalis, &c.*

Similiter 2. in Rullum n. 10. definit per Negationem quid sit populare ab his verbis, *Neque verò illa popularia sunt existimanda, &c.*

Philip. 3. n. 12. per viam Affirmationis & Negationis definit quid sit esse Consulem, & negat Antonium debuisse Consulem reputari, ex quo nudus & ebrius concionatus esset, ab his verbis. *Nec verò M. Antonium Consulem post Lupercalia putare debuistis, &c.*

Et in Pison. numero jam laudato 43. definit quid pœna sit, & quid non sit. Ab his verbis, *Quid est igitur pœna? &c.*

EXERCITATIO.

Definitio per Similitudinem.

Tanto suavius bonæ conscientiæ testimonium, quanto acerbior malæ stimulus.

SYNOPSIS.

Exord. & Prop. Constabunt solâ explicatione & dilatatione ipsius Propositionis.

Confirmatio Petitur 1°. à Definitione bonæ conscientiæ per varias Similitudines seu comparationes ductas à tranquillo mari, agro fertilissimo, domo splendidâ & ornatâ. 2°. A Definitione malæ conscientiæ per contrarias Similitudines; dicendo illam esse instar plateæ publicæ, agitati maris tempestatibus, Inferorum carceris, &c.

Conclusio. Quis ergo alteram alteri præferendam non putet?

ORATIO.

Ut est nemo omnium, quantum est qui vivunt, si quid modò humanum sapiat, qui beatas pacis ac tranquillitatis delicias miseris perturbationum ac turbarum motibus anteponendas non judicet; ita nullum reperias tam ferum, tam barbarum, tam expertem omnis humanitatis, qui bonæ conscientiæ suavitates, malæ conscientiæ molestiis potiores esse non fateatur.

Agite verò quid usquam est rerum omnium, quod altissimæ pacis imaginem feliciùs adumbret quàm bonæ conscientiæ facies. Diceres illam esse mare quoddam pacatum semper ac

tranquillum, unde cupiditatum insani fluctus, inordinatæ mentis tempestates, & graves perturbati animi procellæ longiùs exulant. Illam crederes agro fertili simillimam, quem suavissimis virtutum omnium floribus ubique consitum, nulla vitiorum inimica vis unquam temeravit. Intueri putes claram domum ac splendidam, in quâ nihil non ornatum, nihil non compositum rectéque ordinatum se offert: ubi confusio rerum nulla, nullus tumultus, nullæ agitationes; sed quies secura, pax summa, æterna tranquillitas, felicissimum domicilium defixere.

Definitio per Similitudines.

Nunc verò, si quis funestissimam cruenti belli speciem videre velit, flectat oculos contrariam in partem, & hominis nequissimi conscientiam diligenter consideret. An non illa se objiciet animo instar plateæ cujusdam publicæ, quâ permeantes perpetuò per apertos latosque aditus immoderati omnis generis affectus rixas, jurgia, contentiones, tumultus, bella singulis momentis excitant. An non exhibebitur oculis æstuans aliquod & effervescens terribilem in modum pelagus, in quo decertantes contrariis studiis, totidem instar concitatorum turbinum, gravissimi vitiorum motus tristissimas, in singulas horas, tempestates ac procellas commovent? An non delapsum te in ipsum Inferorum carcerem existimes, ubi nullus ordo, nulla concordia, nulla pars quietis, sed sempiternus horror, perpetua dissensio, æterna perturbatio sedem posuêre.

Quis ergo tam parum amans pacis, tam perditè belli cupidus, qui non omni studio enitendum sibi putet, ut quanto cautiùs conscientiæ malæ vitabit acerbitatem, tantò acriùs bonæ conscientiæ suavitatem consectetur.

EXERCITATIO.

Definitio per Effecta & Enumerationem.

Modestiam inter cæteras virtutes Adolescente esse dignissimam.

SYNOPSIS.

Hæc ipsa Propositio dilatata Exordio & Propositioni deserviet.

Confirmatio. Petetur à Definitione Modestiæ per Effecta, descenderetque Orator ad Enumerationem singularum corporis partium, quibus componendis Modestia præest; putà linguæ, vultûs, oculorum totiusque hominis.

Deinde dicet Modestiam non se tenere intra limites corporis fingendi, sed etiam informare animum; quod tractabit pariter per Definitionem Modestiæ ab Effectis quæ parit in animo; & versabitur in iisdem enumerandis: scilicet medetur iracundiæ, superbiæ, & aliis pravis animi motibus.

Conclusio. Quanto igitur studio sectari Modestiam Adolescentes debent.

ORATIO.

Cùm nihil in Adolescentibus laudabilius esse solet, quàm recta corporis & animi compositio quædam atque moderatio, tum certè ex eo facilè quivis intelligat, quanto studio Adolescenti cuilibet expetenda Modestia sit, quæ in componendis moderandisque corporis atque animi partibus tota occupetur.

Agite enim inter cæteras corporis animique dotes quænam Modestia potior, quænam Adolescente dignior? Est enim illa virtus, quæ linguam

frenat, ne elatiùs quàm par sit, aut petulantiùs quid audeat: quæ vultum componit & serenat oculos, ne quid superbum, aut lubricum præ se ferant: quæ risum moderatur, ne sit effusus nimis & procax. Hæc occludit aures, ne improborum consiliis sermonibusque pateant. Illa manus continet, ne sit gestus fractior aut inconcinnior. Eadem incessum dirigit, ne quid sit in eo molle, aut languidum, aut concitatum, sit verò gravis, constans & moderatus. Atque ut uno verbo omnia complectar, Modestia virtus est, quæ hominem ad urbanitatem, decorem humanitatemque totum fingit ac componit.

Definitio per Effecta & Enumerationem Partium.

Neque verò intra corporis fingendi limites se continet, assurgit altiùs, animumque ipsum, ut & corpus, egregiè conformat. Hæc est enim iracundiæ moderatrix, expultrix superbiæ, impolitiæ inimica, & vitiorum omnium, quæ humanitatem lædunt, hostis acerrima. Etenim si in animum insurgat vehemens & turbulenta cogitatio, adest continuò Modestia, quæ grassantem ac luxuriantem compescat, refrenet, ac coerceat.

Quæ cùm tot ac tantæ sint Modestiæ dotes, quis est tam parum cupidus liberalis rectæque institutionis Adolescens, qui in Modestiâ sibi comparandâ omnem suam curam atque operam benè collocatam non arbitretur.

EXERCITATIO.

Definitio per Negationem & Affirmationem.

Veram Nobilitatem in unâ Virtute esse positam.

SYNOPSIS.

Exord. Dicet Orator, multos esse qui Nobilitatis laude glorientur, paucos, qui nobiles debeant appellari.

Rationem afferet quæ Propositionem continebit, quia pauci sunt qui Virtutem colant, in quâ vera Nobilitas posita est.

Confirmatio. Petet illam 1°. à Definitione Nobilitatis per Negationem, dicetque illam non esse positam in titulis, in stemmatis, in longâ Majorum serie, &c. Maximè si quis Nobilitatem flagitiis dedecoret. 2°. A Definitione per Affirmationem demonstrabit Nobilitatem à Virtute solâ esse repetendam; enumerabitque virtutes viri nobilis proprias, puta patientiam in laboribus, in periculis fortitudinem, in adversis constantiam, in spernendis voluptatibus robur animi.

Concludet. Aut igitur colendam esse Virtutem aut Nobilitatis laude non esse gloriandum.

ORATIO.

Quàm multi sunt hodie, qui rebus in suis numerandam putant Nobilitatis gloriam, & supra mortalium vulgus se se insolentiùs efferunt, tam sunt pauci, qui vindicare sibi laudem illam jure possint, & vel ipsam viri nobilis appellationem meruisse videantur.

Nam cùm vacuum & inane nomen nemo peritus rerum æstimator Nobilitatem esse dixerit, neque eandem ullo ponendam in pretio arbitretur, nisi arctissimam habeat cum Virtute necessitudinem;

necessitudinem; tum certè quisquis ad ipsum Nobilitatis decus aspirat, is frequentissimum virtutum omnium comitatum debet ante omnia præ se ferre.

Age enim, te te ipsum compello, qui superbo natalium fastu供 ferociter intumescis, & vanam magni nominis umbram ostentas, tanquam fecisses ipse aliquid, quamobrem tam præclaris ortus parentibus nascerere. Quam informasti animo Nobilitatis speciem ac formam? Tu-ne illam in speciosis titulis, in ambitioso stemmatum apparatu, in longâ fumosarum imaginum serie, in illustribus virtutis avitæ monumentis, quæ palam jactas ad pompam & ambitiosiùs circumfers, reponendam arbitraris; dum ipse partam à Majoribus gloriam flagitiorum sordibus degener nepos obscuras? dum titulos illos, quos illi virtutibus meruerunt, depravatis moribus inficis? dum magnum & insigne nomen, quod tulerunt, licentioris vitæ famâ dedecoras? dum tot illustrium virorum modestiam insolente superbiâ, continentiam eorumdem levitate, diligentiam socordiâ, parsimoniam luxu, sobrietatem intemperantiâ integritatem vitæ libidinibus, fortitudinem ignaviâ contaminas ac corrumpis?

Definitio per Negationem.

Egregiam enimverò laudem & prædicandam ubique speciem Nobilitatis, quam venerentur in te Majores tui, & per tot nepotes ad te demum usque propagatam feliciter sibi gratulentur! Disce tandem ab iisdem illis Majoribus, quorum tu gloriam & illustria facinora prædicas magnificentiùs, quasi pertineret ex iis ad te quidpiam, disce, inquam, quæ porro virtutes nobilem efficiant. Ille, ille nobilis est, quem in ferendis laboribus patientia, in adeundis periculis alacritas, in tolerandis adversis constantia, in spernendis voluptatibus robur animi, in vincendis cupiditatibus fortitudo commendant. Per hos scilicet virtutum gradus Majores tui ad tantum gloriæ apicem pervenerunt. Tu quid fecisti? quid passus unquam gravius es, ut illustribus virtutum illarum monumentis superbires? Illi vigilias egerunt multas, summo manè castra & signa in hostem moverunt; tu multam in diem dormis otiosus. Illi gravissimas duræ militiæ asperitates pertulerunt; tu diffluentem deliciis ac voluptatibus vitam conteris. Illi inediæ incommoda sunt experti; tu conviviis ac commessationibus perpetuò indulges. Illi cum hoste manus sæpe conseruerunt; tu choreis ac spectaculis assistis.

Definitio per Affirmationem.

Desine ergo, nepos degener, numerare inter avos tuos clarissimos illos viros, quos ostentas; nomen illud abjice, quo gloriaris; inter vilioris plebeculæ quisquilias ingloriùs delitesce; aut certè ita vive deinceps, ut Majoribus tuis, & viri nobilis appellatione dignus videri possis.

ALIA EXERCITATIO.

Per eumdem Locum.

Cinna ad Augustum Cæsarem, cùm ab eodem conflata in ipsum conjurationis reus argueretur.

SYNOPSIS.

Exord. Fatebitur ultrò Cinna illatæ accusationis crimen; neque dissimulabit insidias à se Augusto comparatas.

Propositio. Dicet sibi superesse unum in Cæsaris clementiâ præsidium, qui quocumque supplicio dignus videri debeat.

Confirmatio. Dicet nihil esse tam augustum tamque dignum Principe, quàm injurias condonare. Tractabit rationem istam per Definitionem; & primò quidem per viam Negationis, dicendo Augustum nunquam posuisse dignitatem majestatemque Principis in vanâ ostentatione potentiæ, in debellandis hostibus, in vindicandis injuriis, aliam habuisse de Romani Imperatoris majestate opinionem. 2°. Per viam Affirmationis contendet existimasse Augustum nihil esse viro Principi convenientius, quàm bene mereri de omnibus, amicos fovere, parcere hostibus, injurias oblivisci; quam laudem hæreditariam à Cæsare parente acceperat.

Concludet rogando Augustum, ne à pristinâ gloriâ deflectat, sed potiùs novum cumulum adjiciat.

ORATIO.

Quid dicam, Cæsar? aut potiùs quid tacendum non putem? Hinc admissi sceleris pudor ac dolor vocem præcludunt, inde singularis in proditorem humanitas stuporem ac silentium incusat. Conflatam à me tuum in caput conjurationem exprobras, factum revincis, aperis socios, totam insidiarum & nefandæ machinationis seriem pandis; an negare vel dissimulare crimen possim, si velim? an etiam, si possim, debeam excusare? Fatentem habes reum, Cæsar; & paratum ultrò subire, quod statuere cumque placuerit. Nocentem plecte, nihil deprecor, nihil abnuo: non potes in me ferre sententiam tam gravem, quæ videri mitior pro facinoris atrocitate non debeat.

Quanquam, quem alloquor? & apud quem ago causam ingratus? Non hîc accusatoris vel Judicis causam sustines; sed amicum, sed parentem agis. Tu quereris de me, at reum accusare parcis; sontem increpas, at eundem non damnas. Agnosco dignam natalibus, dignam parente, dignam imperio indolem: agnosco mores humanissimi Principis, quem nemo hactenus offensum sensit, nemo vel inimicus non amicum expertus est. Scilicet nunquam existimasti, Cesar, dignitatem majestatemque Principis in ostentatione vanâ potentiæ, in vindicandis propriis injuriis, in fundendo inimicorum sanguine esse positam. Hi sensus olim & Marios, & Syllas, & Antonios decuerint, qui Romanorum civium sibi placebant in cæde, qui tyranni potiùs atque hostes patriæ, quàm Imperii rectores atque moderatores appellari meruerunt. At tu, qui humanitatem atque clementiam, quâ te Principem inter cæteros exhibes, laudem esse Principis viri potissimam semper reputasti: nihil tam providisti sedulò, quàm ut propensam in omnes cives voluntatem testareris, amicos benevolentiâ foveres, æmulatores gloriæ tuæ aut etiam inimicos beneficiis alliceres, injurias oblivisccrere, &, quam in Caio Cæsare reliquas inter virtu-

Definitio per Negationem.

Definitio per Affirmationem.

tes humanitatis gloriam suspexeras, ejusdem te locupletissimum ac munificentissimum hæredem PopuloRom. ostentares.

Igitur tuere, Cæsar, quam tibi jam apud omnes comparasti, benignitatis famam: memineris quàm multi servatos se à te fuisse glorientur. Indulge partem aliquam bonitatis illius infortunato Cinnæ, quem fortuna proditorem non fecit, nisi ut, vel immeritum dum absolveres, novus inde nomini tuo splendor, novum decus accederet.

CAPUT IV.

Locus ab Enumeratione Partium.

QUid est Eumeratio Partium?

R. Est Distributio totius in suas partes. Ut virtus non est fugienda, ergo nec justitia, nec prudentia, nec temperantia, nec fortitudo, nec cæteræ virtutes fugiendæ sunt.

Hoc ipsum præstat Cicero, ubi per Enumerationem probat imperatorias virtutes esse in Pompeio, quas in scientiam rei militaris, fortitudinem, auctoritatem & felicitatem distribuit. Pro Lege Manil. n. 28. *Ego enim sic existimo in summo Imperatore quatuor has res inesse oportere, scientiam rei militaris, virtutem, auctoritatem, felicitatem. Quis igitur hoc homine scientior unquam fuit aut esse debuit? &c.* Ubi singulas illas divisionis partes diligenti Enumeratione pertractat: scientiam quidem à bellorum multitudine quæ gesserat: virtutem, à testimonio multarum Provinciarum, quæ testes fuerunt illius virtutis. *Testis Italia*, &c. *testis est Africa*, &c. n. 30. &c. Auctoritatem, à testimonio sociorum & hostium, quos recenset à n. 44. ad 47. Felicitatem denique à multitudine victoriarum quas terrâ marique reportaverat n. 47.

Quotuplex est Partium Enumeratio?

R. Multiplex. Prima, cùm distribuitur res in eas partes ex quibus constat, ut cùm homo in corpus & animam; animus in memoriam, intelligentiam,& voluntatem dividitur.

Ita Cicero in Pis. n. 53. probat neminem venisse obviam PisoniRomam redeunti,quia nec legati ejus neque cives neque amici venerant. *Confer nunc vicissim reditum tuum, quandoquidem, amisso exercitu, nihil incolume domum, præter os illud pristinum retulisti. Qui primùm quà veneris cum laureatis tuis lictoribus quis scit? Quos tu Mæandros, dum omnes solitudines persequeris, quæ diverticula flexionesque quæsisti? Quod te municipium vidit? quis amicus invitavit? quis hospes aspexit? Nonne tibi nox erat pro die? nonne solitudo pro frequentiâ? Caupona pro oppido; non ut redire ex Macedoniâ nobilis Imperator, sed ut mortuus infamis referri videretur? Romam verò ipsam fœdavit adventus tuus.... quemadmodum venisti? Quis tibi non dicam horum, aut civium, aut cæterorum, sed tuorum legatorum obviam venit?*

Et Oratione post reditum ad Quirites n. 2. probat sibi omnia fuisse restituta, & vocem illam *omnia*, quæ totum est, in eas partes, quas continet, nempe liberos, fratrem, rem familiarem, amicitias, consuetudines, dignitates, eleganti Enumeratione distribuit. *Etsi homini ni-*

hil magis est optandum, quàm prospera, æquabilis perpetuaque fortuna, secundo vitæ, sine ullâ offensione, cursu: tamen si mihi tranquilla & placata fuissent omnia, incredibili quâdam & pœne divinâ, quâ nunc vestro beneficio fruor, lætitiæ voluptate caruissem. Quid dulcius hominum generi à naturâ datum, quàm sui cuique liberi? mihi verò & propter indulgentiam meam, & propter excellens eorum ingenium, vitâ sunt meâ cariores: tamen non tantâ voluptate erant suscepti, quantâ nunc restituti. Nihil cuiquam fuit jucundius, quàm mihi meus frater: non tam id sentiebam, cùm fruebar, quàm tunc cùm carebam & posteaquam vos me illi, & mihi eum reddidistis. Res familiaris sua quemque delectat: reliquæ meæ fortunæ recuperatæ plus mihi nunc voluptatis afferunt, quàm tunc incolumi afferebant. Amicitiæ consuetudines, vicinitates, clientelæ, ludi denique & dies festi quid haberent voluptatis, carendo magis intellexi, quàm fruendo. Jam verò honos, dignitas, locus, ordo, beneficia vestra, quanquam mihi semper clarissima visa sunt, tamen ea nunc renovata, illustriora videntur, quàm si obscurata non essent, &c.

Et Oratione in Pisonem probat ipsum esse odio omnibus n. 64. *Senatus odit te . . . . videre Equites non possunt . . . . Plebs Romana perditum cupit . . . . Italia cuncta execratur, &c.* Item pro Domo suâ n. 73. & Philip. 14. n. 34.

Secunda Enumerationis species, cùm totum dividitur in eas partes, quas Philosophi *integrantes* vocant, v. g. cùm corpus dividitur in caput, pedes & brachia.

Revocari ad eam Enumerationis speciem locus hic potest Orat. in Pisonem n. 1. ubi singulas capitis ipsius partes enumerat & excutit. *Non enim nos color iste servilis, non pilosæ genæ, non dentes putridi deceperunt: oculi, supercilia, frons, vultus denique totus, qui sermo quidam tacitus mentis, hic in errorem homines impulit.*

Tertia, cùm genus dividitur in species suas; ut virtus in prudentiam, justitiam, fortitudinem & temperantiam, quæ sunt quatuor virtutes, ut aiunt, *Cardinales.*

Habes exemplum illius Enumerationis Orat. pro Plancio n. 80. *Etenim, Judices, cum omnibus virtutibus me affectum esse cupiam, tamen nihil est, quod malim, quàm me & gratum esse & videri. Hæc est enim una virtus non solùm maxima, sed etiam mater omnium virtutum reliquarum. Quid est pietas, nisi voluntas grata in parentes? Qui sunt boni cives? Qui belli, qui domi de patriâ bene merentes, nisi qui patriæ beneficia meminerunt? Qui sancti, qui religionum colentes, nisi qui debitam Diis immortalibus gratiam, justis honoribus & memori mente persolvunt? Quæ potest esse jucunditas vitæ sublatis amicitiis? quæ porro amicitia potest esse inter ingratos, &c.*

Quartò fit etiam Enumeratio per Causas. Sic Cicero pro Domo suâ remotione causarum, quas enumerat, ostendit, uno Ciceronis odio adductum fuisse Clodium, ut tam multa adversus ipsum moliretur, n. 59. *Quid enim vos uxor mea misera violarat, quam vexavistis, raptavistis, omni crudelitate laceravistis? Quid mea filia, cujus fletus assiduus sordesque lugubres, vobis erant jucundæ, cæterorum omnium mentes oculosque flectebant? Quid parvus filius, quem, quandiu ab-*

fui, nemo nisi lacrymantem confectumque vidit? quid fecerat, cùm eum toties per insidias interficere voluistis? quid frater meus, qui, cùm aliquantum post meum discessum ex Provinciâ venisset, neque sibi vivendum, nisi me restituto, putaret, cùm ejus mœror & squalor incredibilis & inauditus omnibus mortalibus miserabilis videretur, quoties ex vestro ferro ac manibus est elapsus?

Sic in Pisonem n. 40. probat nihil scriptum à Pisone de Provinciâ ad Senatum, quia nihil erat quod scribi cum aliquâ gratulatione posset. *Quid tandem erat actum aut gestum in illâ Provinciâ, de quo ad Senatum cum aliquâ gratulatione scribi abs te oporteret? an vexatio Macedoniæ? an oppidorum turpis amissio? an sociorum direptio? an agrorum depopulatio? an obsessio militaris viæ? an exercitûs nostri interitus ferro, fame, frigore, pestilentiâ?...*

Et 1. Catil. n. 13. probat nihil esse quod retinere Catilinam in urbe possit. *Quid enim est quod te jam in urbe delectare possit, &c.* Et Phil. 2. n. 2. removendo cæteras causas propter quas ipsi infensus esset Antonius, probat hanc unam esse, quia nullâ re aliâ efficaciùs demonstrare potuerat se esse hostem Patriæ.

Quintò. Fit Enumeratio per Effecta. Ita Divin. in Verrem n. 38. enumerat quæcumque pravè ac nequiter facta fuerant à Verre variis in Provinciis, in quibus nomine Populi Romani Magistratum egerat. *Putas-ne te posse, quæ C. Verres in Quæsturâ, quæ in legatione, quæ in Præturâ, quæ Romæ, quæ in Italiâ, quæ in Achaiâ, Asiâ, Pamphiliâque patrarit, ea, quemadmodum locis temporibusque divisa sint, sic criminibus & oratione distinguere? &c.*

Et 6. Verrinâ n. 1. Omnia Verris furta enumerat. *Nego in Siciliâ totâ tam vetere tam locuplete Provinciâ, tot oppidis, tot familiis ullum argenteum vas, ullum Corinthiacum, aut Deliacum fuisse; nego ullam gemmam aut margaritam fuisse, aut quidquam ex auro aut ex ebore factum, signum ullum marmoreum, eburneum, nego ullam picturam neque in tabulis, neque textilem fuisse, quin quæsierit, inspexerit, quod placitum sit, abstulerit.*

Et n. 127. ejusdem Orationis enumerat omnia signa ac simulacra quæ rapuerat.

Sextò. Fit etiam Enumeratio per Congeriem. Ita Catil. 2. n. 7. per Congeriem scelera Catilinæ enumerat. *Quid enim mali aut sceleris fingi aut excogitari potest, quod ille non conceperit? Quis totâ Italiâ veneficus? quis latro? quis sicarius? quis parricida? quis testamentorum subjector? quis circumscriptor? quis ganeo? quis nepos? quis adulter? quæ mulier infamis? quis corruptor juventutis? quis corruptus, quis perditus, qui se cum Catilinâ non familiarissimè vixisse fateatur?*

Sic & Orat. pro Sextio n. 95. Scelera Clodii enumerat & exagerat. In Pisonem n. 83. scelera Pisonis. 7. Phil. n. 15. flagitia Antonii. Luxum Chrysogoni pro Rosc. Amer. n. 133.

Hic verò Locus tractatur vulgò per istas Figuras.

Primò per Anaphoram seu Repetitionem. Ita Cicero post reditum, in Senatu n. 28. *Possum ego satis in Cn. Pompeium unquam gratus videri, qui non solùm apud vos, qui idem omnes sentiebatis, sed etiam apud univer-*

sum Populum Rom. salutem Reip. & conservatam per me, & conjunctam esse cum meâ dixerit? Qui causam meam prudentibus commendarit, imperitos edocuerit, eodemque tempore improbos auctoritate suâ compresserit, bonos excitarit? Qui Populum Rom. pro me tanquam pro fratre, aut parente non solùm hortatus sit, sed etiam obsecrarit? Qui ipse cùm propter metum dimicationis & sanguinis domo se teneret, etiam à superioribus Tribunis petierit, ut de salute meâ & promulgarent & referrent? Qui, &c.

Et Phil. 4. n. 9. *Negat hoc D. Brutus Imperator, Consul designatus, natus Reipub. civis. Negat Gallia, negat cuncta Italia, negat Senatus, negatis vos; quis igitur illum Consulem nisi latrones putant?*

Item 2. in Rullum n. 9. Phil. 2. n. 12. & n. 16.

Secundò. Per Interrogationem, ut observari facilè potest ex Locis pœne omnibus jam hîc laudatis; & præterea pro Cluent. n. 107. ubi Cicero egregiam Enumerationem habet, in quâ recensitis singulorum Judicum nominibus, subjungit singulorum dotes aliquas singulares. Legendus hîc Locus.

Tertio per Interrrogationem Subjectioni junctam: ut Oratione de Provinc. Consf. ubi n. 29. tractat Enumerationem per istas Figuras ostenditque; nihil esse, quod Cæsaris reditum in urbem remorari debeat. *Quid est, cur ipse Cæsar in Provinciâ commorari velit, nisi ut ea, quæ per eum affecta sunt, perfecta Reip. tradantur? Amœnitas eum, credo, locorum, urbium pulchritudo, hominum nationumque illarum humanitas & lepos, victoria cupiditas, finium imperii nostri propagatio retinet? Quid illis terris asperius? quid incultius oppidis? quid nationibus immanius? quid porro tot victoriis præstabilius? quid Oceano longius inveniri potest? An reditus in patriam habet aliquam offensionem? utrum ad populum, à quo missus est? an apud Senatum, à quo ornatus est? an dies auget ejus desiderium? an magis oblivionem? an laurea illa magnis periculis parta amittit longo intervallo viriditatem?*

Insignis est & ille pro Corn. Balbo Locus n. 9. *Quid enim abest huic homini* (Cn. Pompeium intelligit) *quod si adesset, jure hoc tribui & concedi posse putaremus? Usus-ne rerum? qui pueritiæ tempus extremum principium habuit bellorum atque imperiorum maximorum; cujus plerique æquales minùs sæpe castra viderunt, quàm hic triumphavit? qui tot habet triumphos, quot oræ sunt, partesque terrarum? tot victorias bellicas, quot sunt in rerum naturâ genera bellorum? an ingenium? cùm etiam ipsi casus eventusque rerum, non duces, sed comites ejus consiliorum fuerint? in quo uno ita summa fortuna cum summâ virtute certavit, ut, omnium judicio, plus homini tribui, quàm decet, videretur? an pudor? an integritas, an religio in eo, an diligentia unquam requisita est? quem Provinciæ nostræ, quem liberi populi, quem Reges, quem exteræ gentes castiorem, moderatiorem, sanctiorem non modò non viderunt, sed aut sperando unquàm, aut optando cogitaverunt.*

Et laudato supra loco pro Domo suâ n. 59. item 7. Ver. n. 125. & Phil. 7. n. 21. pro Domo n. 95.

Illustris & illa pervulgataque est

Enumeratio per distributionem, quâ, in Plinii Panegyrico, Trajani in urbem ingressus describitur, & publica lætitia ita pingitur. *Ergo non ætas quemquam, non valetudo, non sexus retardavit, quominus oculos insolito spectaculo impleret. Te parvuli noscere, ostentare juvenes, mirari senes, ægri quoque neglecto medentium imperio, ad conspectum tui, quasi ad salutem sanitatemque prorepere. Alii se satis vixisse te viso, te reperto; alii magis vivendum esse sibi prædicabant. Videres referta tecta & laborantia, oppletas undique vias, alacrem hinc inde populum, &c.*

EXERCITATIO.

Minervæ apud Jovem Oratio in Bacchum vini Inventorem.

Locus ab Enumeratione Partium.

SYNOPSIS.

Exord. Conqueretur, quòd Dii, qui præter cæteros opitulari mortalibus deberent, iidem plerumque maximè omnium noceant.

Propositio. Dicet nullum superesse sibi in orbe perfugium, ex quo vini usum Bacchus intulit: idque tractabit per Enumerationem vitiorum, quæ sapientiam fugare solent.

Confirmationem petet ab illâ corruptelâ, quam vini usus invexit; & per Enumerationem recensebit malos vini effectus, propter quos sibi ulteriùs non liceat cum hominibus versari. Addet nullam esse ætatem, aut conditionem ab illâ corruptelâ immunem.

Concludet rogando Jovem, vel ut vites omnes perdat; vel ut patiatur æternum facere se cum terris divortium.

ORATIO.

Quonam infelici gentis humanæ fato fieri dicam, æquissime rerum omnium pater ac moderator Jupiter; ut qui præter cæteros mortalium commodis invigilare ac providere deberent Dii immortales, iidem obesse hominibus quàm maximè, & gravissimum importare detrimentum inveniantur.

Enumeratio per Repetitionem.

Equidem dolebam hactenus, quod regendis mortalium animis æterno fatorum consilio præposita, eorumdem fugere consortium identidem cogerer, dum alii ambitioni serviunt, alii student avaritiæ, alii mollibus deliciis voluptatibusque diffluunt, alii odiorum stimulis irarumque fluctibus abripi se patiuntur, & tam insanas cupiditates nimiâ Superi indulgentiâ plerumque fovent ac nutriunt. Verùm ex quo perniciosum vini usum imprudens Bacchus terris intulit, quis superesse mihi potest apud homines locus, quod secretum in orbe toto perfugium est, quod inaccessam eorum furori securitatem præstet?

Enumeratio per Effecta.

Testem te appello, Jupiter æquissime; vidisti enim & tuis usurpasti oculis, quantam illecebrosus ille & detestabilis liquor mortalibus corruptelam attulerit. Hinc lites, rixæ, jurgia, contentiones, bella, cædes nascuntur: Hinc proditiones amicorum, familiarium ruinæ, Rerumpublicarum eversiones promanant; nullum denique scelus, nullum magnum facinus est, ad quod suscipiendum capitalis illa pestis non impellat. Hæc labes cætera animi corporisque vitia accendit atque exstimulat: hæc temeritatem sufficit ad ambitionem, faces atque incendia ministrat ad iram atque odium, furorem affert ad vindictam, illecebras parat ad volupta-

tem; cùmque homini nihil præstabilius mente Superi dederint, huic divino muneri ac dono nihil tam inimicum est, quàm vinum: neque enim vino dominante temperantiæ locus omnino est, neque in ebrietatis regno virtus ulla potest consistere.

Enumeratio per Distributionem. Saltem si qua pars humani generis à teterrimâ vini corruptelâ immunis haberetur; si qua ætas, aut si qua vitæ conditio præcavere sibi ab ipsius illecebris atque lenociniis valeret; si quis angulus in orbe toto, quem metuenda pestis illius contagio non afflasset. At ubi gentium non dominatur illa? quem non inficit? cui parcit? Depravat juvenes, viros corrumpit, dementat senes, egenos ac locupletes, viros ac mulieres perdit ac labefactat.

Quare vide, amabo, prudentissime Jupiter, vel ut vites omnes, quàm latè patet orbis, radicitùs eruas atque extermines; vel si grassari pestem illam diutiùs permiseris, noli mihi succensere, si relictis deinceps terris, æternum cum humano generi divortium fecero.

ALIA EXERCITATIO.

Bacchi apud eundem Jovem Oratio pro sui Defensione.

SYNOPSIS.

Exord. Deplorabit sortem suam, quòd beneficia sua, pro quibus laudari debuisset, pejorem in partem trahantur.

Propositio. Dicet nihil esse tam bonum, quo quis abuti non possit; adeoque, si vinum propterea damnatur, quod eo quidam abutantur, cætera etiam vituperari debere: idque tractabit Enumeratione rerum bonarum, quæ pravo usu perniciosæ fiunt.

Confirmationem petet ab iis commodis, quæ vinum affert: dicetque per Enumerationem, vires reficere, sustentare stomachum, vitiosos humores pellere, sanare morbos, &c.

Deinde tanto ampliùs esse beneficium demonstrabit, quànto ad plures pertineat; quod explicabit per Enumerationem.

Concludet Minervam admonendo, ut ab increpatione abstineat; sed provideat pro suo munere, ut apud mortales vini usum sapienter temperet.

ORATIO.

Quàm luctuoso fieri meo fato dicam, æquissime rerum omnium moderator, Jupiter, ut vel impensa à me liberaliùs beneficia deteriorem in partem accipiantur, nihilque præter contumelias atque obtrectationes videar experiri, unde laudis plurimùm ac commendationis expectare debuissem.

Enumeratio per Repetitionem. Ecce dies mihi coram te dicitur, & apud æquissimum tuum tribunal impertiti mortalibus vini reus accusor. Novum crimen, Deorum Pater optime, & ante hunc diem prorsus inauditum sapientissima soror mea ad te detulit. Atenim cœlesti illo munere homines insidi abutuntur?

Nam quò recidimus, amabo, si pravus rerum quarumque bonarum usus beneficis earumdem auctoribus imputetur? Plutum accusa patruum tuum tot opum, tot divitiarum largitorem; accusa Cererem fructuum omnium, quibus vescuntur homines, artificem; accusa propagatorem luminis Apollinem; te-te, Soror, accusa bonarum Artium inventricem; imò accusa ipsum rerum omnium effectorem atque architectum Deorum parentem. Nam quota pars est rerum istarum, quas impertiisse se homini-

bus

tus liberaliter Superi pro se quisque gloriantur, quam, dum perperam iisdem utuntur mortales, non depravent atque corrumpant.

Vide ergo, vel ut Superos omnes, quicumque opitulari mortalibus conati sunt, pariter accuses, vel fateare, quàm immeritò inventum à me vini usum improbaveris. Nam quid majus tandem meliusve datum hactenus est, aut futuris retro temporibus unquam donabitur? quid cœlesti illo liquore preciosius, qui vires reficit, sustentat stomachum, cor exhilarat, vitiosos procul humores pellit, certumque adversùs varia morborum contagia remedium suppeditat? quid vino potentius, quod animos exsuscitat, ingenii igniculos accendit, robur inspirat, & ad difficilia quæque atque ardua superanda adjumento est?

Enumeratio per Effecta.

Atenim vinum tibi non placet, Minerva; at quotus est tandem, non hominum dico, sed Deorum cui non placuerit? Adolescentiam recreat, corroborat juventutem, senectutem alit ac fovet, res adversas leviores facit, secundas lætiores. In luctu solatio est, curas abigit, mœrorem dissipat, denique nullus est in orbe toto angulus, ubi, pro concesso gratissimo munere, pares mihi, ut decet, gratulationes non deferantur.

Enumeratio per Distributionem & per Effecta.

Parce ergo, Soror amicissima, vel increpare me me duriùs, quasi pestiferum quoddam veneni genus terris intulissem, vel saluberrimum vini munus acerbiùs execrari. At tu potiùs pro sapientiâ tuâ & concessâ tibi apud mortales auctoritate, provide diligenter, ita temperari vini usum, ne quis, vel tu, vel Deorum alius impensum à me liquorem illum beneficum expostulare possit.

ALIA EXERCITATIO.

Jonathas ad Saulem pro Davide.

SYNOPSIS.

Exord. Dicet non tam suâ in Davidem benevolentiâ, quàm suo in patrem studio & populi gratiâ adductum fuisse, ut pro Davide roget veniam.

Propositio. Ostendet quanti intersit & patris & totius populi, ut David non moriatur.

Confirmatio. Id probabit per Enumerationem partium, demonstrando quanto David sit apud omnes in pretio, quem tanquam totius gentis columen ac præsidium venerantur & vocem illam, *Omnes*, distribuet suas in partes.

Deinde idem probabit per aliam Enumerationem, revocando patri in memoriam, quanta populi Israelitici ipsiusque Saulis gratiâ David fecerit; ut Sauli obsequens apertis periculis caput devoverit, ut Philistæos represserit, & ipsorum Ducem Gigantem immanissimum interfecerit.

Confutatio. Diluet Saulis suspiciones, rogabitque patrem, quid velit in Davide plectere? & per Enumerationem illustratam subjectione innocentem probabit: Deinde patrem admonebit dedecoris, quod sibi Davidis morte accerseret. Quid enim omnes dicent, quod amplificabit Enumeratione.

Concludet deprecando patrem, per quidquid habet carissimum, ut Davidi parcat.

ORATIO.

Etsi me meus in Davidem amor, Pater amantissime, adhortatur satis, ut ipsi gravissimo capitis in discrimine posito pro virili parte suppetias feram; hoc tamen lubentiùs paratæ fortissimo viro mortis deprecator accedo, quòd populi salus tuaque ipsius gloria cum illius vitâ conjuncta sit. Sic est enimverò, Pater amantissime,

nam da mihi hanc veniam, ut palam & apertè profitear, quàm gravis immineat populo Israelitico pernicies, quàm turpis nomini tuo labes inurenda sit, si quid in Davidem duriùs statuatur.

Perniciem dico imminere toti populo gravissimam: quis enim nescit, quantas & quàm meritò universus populus spes in Davide repositas habeat; quem terrorem hostium, libertatis assertorem, vindicem salutis, patriæ columen, universæ gentis præsidium toties expertus est? Quis suas fortissimo viro fortunas, opes, vitam, securitatem ac pacem acceptas non debet? quis illius gratiâ se suaque omnia ultrò volensque non devoveat? quis sublato illo concidendum sibi esse pariter non putet. Hunc norunt pueri, ostentant juvenes, senes mirantur, ipsæ mulieres insolitis laudibus extollunt. Illum milites in castris, proceres in aulâ, universus in civitate populus, tuque adeo, Pater amantissime, publicæ salutis tutorem ac defensorem non semel appellasti.

Enumeratio per Repetitionem.

Enumeratio per Distributionem.

Neque verò tam gloriosum nomen nullo sui capitis discrimine, aut nullâ rerum gestarum gloriâ promeruit. Nam quid hîc tibi revocem in memoriam, quæ nosti satis, quot & quanta tuâ & populi totius gratiâ præstiterit? Tacebo, ut tibi obsecutus gravissimos quosque periculorum casus non refugit: non commemorabo, ut inustam nomini nostro labem ipso hostium in sanguine absterſit: silebo, ut tumidos Philistæorum fastus repressit, vires fregit, copias fudit, exercitus delevit, & superbissimum ipsorum ducem Goliath, virum illum insolescentem plus æquo immanissimi corporis robore, & nobis ferociter insultantem prostravit, & tam insigni facinore hærentem jam diu populorum animis metum depulit.

Enumeratio per Effecta.

Quanquam nihil moror, Pater amantissime; quin Davidem de te totâque gente nostrâ tam bene meritum morte afficias, si quid erraſſe ipsum noveris. At quod plectis in ipso scelus? quo demum flagitio indignationem tuam promeruit?

An initi cum patriæ hostibus consilii reum accusas? at quod esse potuit illi cum Philistæis commercium, quos ad hunc usque diem ad internecionem persecutus est? an detrectato imperio rebellem ac contumacem arguis? at quam obsequens tibi, & quoties vel ipso capitis periculo extitit? an tibi ipsi molitum insidias suspicaris? at Davidis animum expertus es satis, cùm vitæ tuæ dominus atque arbiter, suas à capite tuo, vel cùm ipsum ad necem acriùs perquireres, manus abstinuit.

Enumeratio per Interrogationem & Subjectionem.

Ah! ne igitur, Pater amantissime, virum innocentem, nobis tam utilem ac necessarium ulteriùs persequere. Nam quid loquentur de te omnes, si quid gravius in Davidem peccaveris? Quid dicet Israeliticus populus, quem tot ac tantis eripuit cladibus ac servavit? quis erit sermo exterarum gentium, quæ invictum fortissimi viri robur suspexere? quid ipsi hostes? quid Philistæi sentient, cùm sublatum à te illum noverint, per quem tot annos adversus gravissimos ipsorum impetus regnum tuum stetit inaccessum? Tu-ne, ut iræ morem geras, exterorum, hostium, tuorum odium ac malevolentiam incurras? Imò, imò declina labem illam ac de-

Enumeratio à Consequentibus.

decus, quod nomini tuo inureres. Hoc te filius tuus Jonathas, per quidquid in vitâ tibi carum est, orat atque obtestatur. Patere, ut exorem à te hominis amicissimi vitam: hanc mihi impertire paternæ caritatis partem: da vivere illum incolumem, quo perempto mihimetipsi perire necesse sit.

CAPUT V.

Locus à Notatione Nominis & Conjugatis.

Utrumque hunc Locum ad idem caput revocamus, propter eam quam habent inter se affinitatem, cujus utriusque tametsi rarus est apud Oratores usus, quia levioris est ad persuadendum ponderis; tamen quia plurimùm valet ad delectandum, non nunquam à Tullio cæterisque Oratoribus usurpatur.

Quid est Notatio Nominis?

R. Est Locus verborum originem & significationem inquirens. Sic Consul à consulendo, Senatus à Senibus, Imperator ab imperando dicitur. Ita Cicero Notatione Nominis usus est in Verrem, facetè ludens in festa Verrea, quæ Verres in Siciliâ suo nomine institui curaverat. 4. Verrinâ. n. 52. *O præclara Verrea! quò enim non accessisti, quò non attuleris tecum istum diem? Etenim quam tu domum, quam urbem adiisti, quod fanum denique, quod non eversum à te atque extersum reliqueris? Quare appellentur sana ista Verrea, quæ non ex nomine, sed ex moribus naturâque tuâ constituta esse videantur.*

Quomodo probares à Notatione Neronem non esse inter Imperatores reponendum?

R. Hoc modo. Ille non fuit Imperator qui sibi non imperavit, sed Nero sibi non imperavit, ergo Nero non fuit Imperator.

Quomodò ornandus hic Locus?

R. Tractari ornatè posse Notationem Nominis: 1°. Per Comparationem. 2°. Si vel personæ vel rei sunt nomina illustria, ita tractabis illa, ut ex singulorum interpretatione redundet aliqua commendatio; sin turpia sint, aliquod vituperium; v. g. si quem commendare volueris ab ipso *Magni* nomine 1° Comparabis nomen istud cum clarissimis aliis nominibus, puta cum nomine, *Pacifici, Felicis, Pulcri, Justi*, & ostendes *Magni* nomen cæteris omnibus titulis esse præponendum. 2°. Ab ipsâ nominis illius significatione accipies singillatim omnes illos honores, quibus nomen istud insignitur, ita ut demonstres aliquid in eo esse oportere, qui tale fert nomen, ut rebus in cæteris pariter excellat; sic ut, quicumque Magnus sit, ad ea, quæ magna sunt & illustria, incendi atque inflammari debeat.

Quid sunt Conjugata?

R. Sunt ea quæ ab uno eodemque nomine seu vocabulo derivantur, eique ut communi jugo sunt quasi religata; v. g. ab istâ voce *Imperium*, derivantur, *Impero*, *Imperator*.

Quomodò probares à Conjugatis Judicem humanum esse oportere?

R. Hoc modo. Homo debet esse humanus, sed Judex est homo; ergo Judex debet esse humanus.

Ita Cicero pro Marcello n. ij. pro-

bat Cæsarem invictum esse oportere, qui clementiâ & æquitate animi victoriæ conditionem superaverit. *Cæteros quidem omnes victores bellorum civilium jam ante æquitate & misericordiâ viceras; hodierno die te ipsum vicisti. Vereor, ut hoc, quod dicam, non perinde intelligi auditu possit, atque ego ipse cogitans sentio. Ipsam victoriam vicisse videris, cùm ea ipsa, quæ erat illa adepta, victis remisisti. Nam cùm ipsius victoriæ conditione jure omnes victi occidissemus, clementiæ tuæ judicio conservati sumus. Rectè igitur unus invictus es, à quo etiam victoriæ ipsius conditio visque devicta est.*

Ibid. n. 32. *Arma ab aliis posita, ab aliis erepta sunt. Ingratus est injustusque civis, qui armorum periculo liberatus, animum tamen retinet armatum.*

Et Lib. 4. Tusculanarum Quæstionum n. 57. *Quis enim potest, in quo libido cupiditasve sit, non libidinosus & cupidus non esse? in quo ira, non iracundus? in quo angor, non anxius? in quo timor, non timidus?*

Et Oratione pro Rosc. Amer. n. 16. *Etenim rectum putabat, pro eorum honestate se pugnare, propter quos ipse honestissimus inter suos numerabatur.*

Item in Pison. n. 19. *Cùm enim esset omnis causa illa mea Consularis & Senatoria, auxilio mihi opus fuerat, & Consulis & Senatûs.*

Et 2. Phil. n. 10. *Non tractabo ut Consulem, ne ille quidem me ut Consularem.*

Et Lib. 3. de Naturâ Deorum n. 84. *Jam mensas argenteas de omnibus delubris jussit auferri, in quibus, quod more Græciæ inscriptum esset, Bonorum Deorum, uti se eorum bonitate velle dicebat.*

Quomodò ornandus & tractandus est hic Locus?

R. Egregiè tractari posse 1°. per Hyperbolem. Ut si de impio homine dixeris, non est tantùm impius, sed ipsa impietas.

Item Cicero de Verre, 1. Verrinâ n. 26. *Ut mihi non unus homo improbus opprimendus sit, id quod Siculi petiverunt; sed omnino omnis improbitas, id quod Populus Rom. jam diu flagitat, extinguenda atque delenda sit.*

2°. Per Paronomasiam ut 4. Verrinâ n. 129. Cicero de Astrologo loquens hæc ait. *Quæ iste cùm cognovisset novus Astrologus, qui non tam cœli rationem quam cœlati argenti rationem duceret.*

3°. Per Asteismum sive per urbanam aliquam dictionem. Ut 4. Verrinâ n. 24. *Satis-ne vobis magnam pecuniam Venerius homo, qui è Chelidonis sinu in Provinciam profectus esset, Veneris nomine quæsisse videtur?*

4°. Per Traductionem, ut Phil. ij. n. 36. *Animadverti P. C. dici jam à quibusdam exornari etiam nimiùm à me Brutum, nimiùm Cassium ornari. . . . . . Quos ego orno? nempe eos, qui ipsi sunt ornamenta Reip.*

EXERCITATIO.

Pacifici Nomen cæteris Nominibus magnificis esse præferendum.

Locus à Notatione Nominis.

SYNOPSIS.

Exord. & Prop. Dicet Orator inter cætera nomina, quæ magni viri ambiunt, nullum esse Pacifici nomine illustrius.

Confirmationem petet 1°. à Comparatione cum clarissimis aliis nominibus, puta, felicis, pulcri, magni, &c. diceteque Pacifici nomen istorum omnium nominum dotes virtutesque complecti ac superare.

2°. Idem probabit argumento à Notatione nominis Pacifici, quod explicabit & interpretabitur per synonimas voces, & similitudinem cœli, quod nunquam decorum est magis quàm cùm serenum est: tale esse imperium, quod nunquam illustrius est, quàm cùm pace fruitur.

3°. Ostendet Nomen illud omnes Principum dotes continere, ut qui Pacificum dixerit, felicem, pium, magnum, &c. dixerit.

Conclusionem traducet in Ludovici Magni laudes, qui nihil tam visus sit affectare, quàm Pacificum videri.

ORATIO.

Cùm multa magnaque ambitiosiùs conquisita sunt à Principibus viris nomina, quibus se suorumque facinorum memoriam posteritati commendarent; tum certè nullum unquam extitit tam splendidum, tam illustre, tam magnificum, quod cum Pacifici nomine, gloriâ, splendore, magnificentiâ certare possit.

Quod enim mihi nomen cum glorioso Pacifici nomine conferas? an Felicis? Nomen beatum per se quidem, sed fortunæ magis quàm moribus convenit. An Pulcri? jucundum enimverò ac suave; sed est ea laus corporis, non animi. An Magni? vox ipsa magnifica, plena majestatis, sed in eâ plus ambitionis interdum solet esse, quàm gloriæ. At cùm Pacifici nomen appellamus, non inanem aliquam tribuimus gloriolam, quæ cum pulcritudine deflorescat; non alienam, cujus in societatem venire fortuna possit; non ambitiosam, quæ vanitatis habeat plurimum, parum dignitatis; sed veram, gravem, solidam, eamque, quæ cæterorum nominum virtutes omnes ac dotes complectatur, & longo intervallo superet.

Notatio per Comparationem.

Pulcrum etenim & illustre Pacifici nomen est, plena dignitatis appellatio; atque ut nulla cœli facies plus ostentat decoris atque pompæ, quàm quæ clemens est ac serena; sic nunquam est imperii majestas augustior, quàm cùm suavitate & quasi serenitate pacis ornatur. Popularis hic titulus idemque divinus, quo laudes Principum omnes & splendida nomina, veluti sole, minorum ignium lumina continentur; ut qui Pacificum dixerit Regem, idem & Patrem patriæ, & populi delicias, & optimum Principem, & Pium & Felicem & Magnum appellet, nomine uno tam ambitiosa nomina repræsentans.

Notatio per Interpretationem.

Quare hanc sibi formam imperii Regum omnium sapientissimus Ludovicus Magnus semper proposuit; qui cùm regni habenas capescere primùm cœpit, Regem se non credidit futurum, nisi regnum, quod laceratum discordiis & tumultibus perditum regni speciem vix habebat, quietum ac tranquillum constitutâ pace obtineret. Qui quoties provocatus ac lacessitus bellum inferre compulsus est, sic usus est victoriâ, ut pacem volentibus daret, invitis imponeret; qui fœderatas totius Europæ vires dum frangeret tam feliciter ac debilitaret, eo consilio pugnabat ac vincebat, ut belli pacisque arbiter longam ac securam non suis modò, sed alienis tranquillitatem conciliaret; qui partis tot victoriarum suarum monumentis etiam hodie cedere non dubitat,

ut pulsam jam diu & exulantem crudioris belli diuturnitate pacem revehat, & tam imperio Gallico quàm universo orbi feliciter redonet.

EXERCITATIO.

Nero nunquam fuit Imperator.

Locus à Conjugatis.

SYNOPSIS.

Exord. Dicet Orator parum esse, si quis Imperatoris nomen affectet, nisi vim nominis illius omnem impleat moribus.

Propositio. Quæret à Nerone quo pacto nomen usurpare Imperatoris audeat, qui flagitiis omnibus nominis illius dignitatem violaverit? & per Hypotiposim Neronis vitam diffluentem deliciis, & omni scelerum colluvie concretam describet.

Confirmatio. Dicet nunquam Neronem imperasse populis, nisi quis putet eum imperitare populis, qui eosdem virgis laceret, affigat cruci & incendio deleat. Hic exagitabit Neronis crudelitatem ac sævitiam.

Addet eum appellari Imperatorem non posse, qui sibi ipse imperare nesciat; cui avaritia, libido, iracundia dominentur.

Concludet dicendo, Neronem ex albo Imperatorum esse expungendum.

ORATIO.

Laudetur enimverò hic Imperator, aut etiam appelletur, aut hoc nomine dignus putetur, qui non inanem tantùm ac vacuam tanti nominis umbram affectat, sed rem ipsam profitetur moribus, & rebus præclarè gestis promereretur.

At te, mortalium flagitiosissime, ut Imperatorem nuncupem, aut imperasse unquam crediderim, qui nec virile quidquam habeas præter nomen? Age enim quis tandem servus si tu Imperator? an tu Imperatorem à servo, ingenti satellitio, purpurâ fasciumque insignibus, non animo, factis virtutibusque distinguis? Putas in vestitu molli, madente comâ, composito capillo, lascivientibus oculis, incessu fracto, in conviviis, in choreis, in stupris Imperatorem Romanum quisquam agnoscat. Egregiam enimverò Imperatoris speciem! exemplum Imperii veteris! imaginem antiquitatis! Reipublicæ columen & dignum avitâ virtute monumentum!

Nero non fuit Imperator, qui Imperii dignitatem violavit.

Et tu mihi mentionem facies Imperii tui? te imperitasse Populo Romano jactitabis? Ede nobis aliqua, si potes, Imperii illius tui monumenta: cedo, quid in commune bonum, quid in privatorum commoda, quid in civitatis & universæ Reip. decus & ornamentum contuleris. Video laceratos virgis cives, affixos cruci clarissimos viros, truncata avulsaque membra; video oblita pice, &, totidem veluti faces, collucentia Romanorum corpora; video extincta Reip. lumina, sublata civitatis ornamenta, fumantem miserabili incendio Romam, & illatas quamcumque in partem, Nerone imperante, flammas. Hæ sunt tristissimæ dominatûs tui reliquiæ; his te facinoribus Populo Romano Imperatorem approbasti.

Nero non fuit Imperator qui populis non imperavit.

Quanquam quid tam mirùm aut insolens videri debet, non potuisse Neronem imperitare populis, qui sibimet ipse nunquam imperavit? Quomodò enim, aut quî tandem imperet, qui improbissimis dominis, turpitudini ac dedecori parêre consueverit? cui avaritia imperet, insultet iracundia, libido dominetur, & cæteræ labes animi turpissimum

Non fuit Imperator Nero qui sibi ipse non imperavit.

ſervitutis jugum imponant.

Expungatur igitur & eradatur penitùs Imperatorum Romanorum ex albo Neronis Nomen, qui nec Imperii Rom. dignitatem ſuſtinuit, nec populis, ut decet, nec ſibi, ut par erat, potuit imperare. Obliteretur, ſi poteſt, hominis nequiſſimi memoria, & de triſtiſſimo Imperii funeſtiſſimi tempore omnis retrò poſteritas conticeſcat.

ALIA EXERCITATIO.

Locus à Notatione Nominis & Conjugatis.

Horatius ad Vinnium Aſellam, qui ſe offenſum putabat, quòd ille, in ſuâ ad eum Epiſtolâ, ad Aſinæ nomen, quod tulerat pater ejus, alludere maligniùs viſus eſſet.

SYNOPSIS.

Exord. Significabit quanti ipſum & totam ipſius familiam ſemper fecerit.

Propoſitio. Dicet nihil debere ipſi dolendum videri, quòd ludere viſus fuiſſet in paternum nomen.

Confirmatio. Oſtendet à Notatione nominis nihil conferre vel ad probrum vel ad commendationem ea nomina, quæ homines, fato potiùs neſcio quo, quàm ullis ſuis aut virtutibus aut vitiis ſortiti ſunt. Sed laudem ac gloriam repeti ab uniuſcujuſque meritis: hæc eſſe quæ homines commendant.

Addet à Conjugatis; quemadmodum illuſtria nomina non illuſtrant eos, qui illa gerunt, niſi eâdem virtutibus ſuis commendent, ſic ridicula nomina nihil obeſſe cuiquam, cujus in moribus nihil ſit ridiculum.

Concludet adhortando Vinnium, ut pergat eſſe vir bonus ac ſtrenuus; ſic non vertendum probro, quòd Aſina pater dictus eſſet, & ipſe Aſella vocaretur.

ORATIO.

Nam quid doles, Amice Vinni? quid expoſtulas? quid te offenſum à me fuiſſe criminaris? neſcis ergo quanti te ſemper totamque Aſellarum cognationem fecerim; quanti nunc quoque te faciam, cui, quod eſt cumque apud me pretioſiſſimum ultrò volenſque crediderim? quem putaverim inter reliquos maximè idoneum, qui verſiculos meos Cæſari redderes?

Atenim luſi paternum in nomen; viſus ego ſum jocari, quòd ab Aſinâ patre, Aſella vocareris: hinc te deſpectum & irriſum putas. Næ aut injuriam facis, Amice Vinni, niſi factum id joco & amanter, uti inter amicos ſolet, arbitreris; aut certè erras graviter, ſi nomen illud, quod geris, verti in contumeliam poſſe exiſtimas?

Mihi crede, Amice Vinni, nihil juvant vel ad probrum vel ad commendationem ea nomina, quæ natalium fato potiùs, quàm ulla meritorum ratione obtigerunt. Totum hoc fortunæ eſt, quæ in componendis diſtribuendiſque nominibus, uti cæteris in rebus ludit, & pro innatâ levitate juveniliter exultat. Tune quidquam hîc vindices tanquam tuum, quod unum ad voluntatem fortuna moderatur, aut tibi doleas irrogatum, quod ſortis ludibrium effecit? Non nititur fundamento tam fragili vera ac germana laus; neque probrum ac turpitudo tam futilibus ex cauſis oriri ſolent. Factis ſe ſuis quiſque commendat aut dedecorat, nec niſi virtutibus aut vitiis debet, quòd glorioſus vel infamis habeatur. Eſto ludicrum

quid ac stupidum etiam sonet Asellæ nomen, propter eam quam habet cum Arcadicæ pecudis appellatione affinitatem; at quis hoc imputet tibi, qui vir gravis, qui ingeniosus etiam apud omnes audias. Vides, Amice Vinni, quàm seriò nunc tecum agam, & quàm minimè velim, ut credas, minùs te amari à me, aut etiam minoris æstimari.

Dic mihi, quæso; an illi homines, quos suspexit antiquitas & admiramur tantùm hodieque, gloriam suam debent speciosis illis nominibus, quæ gesserunt? an non potiùs rectè factis ac virtutibus illustria ipsa nomina, quæ ferebant, accepta gratulabantur? An ipsorum posteri qui eadem illa nomina simul cum vitâ traxerunt à Majoribus, decus ullum aut splendorem hinc habent, nisi nominum ejusmodi gloriam splendidis facinoribus tueantur? Et hoc persuadeas tibi, Amice Vinni, nihil obesse cuiquam ridiculum quantumvis nomen, si nihil sit in moribus ac vitâ, quod rideri meritò possit,

Quare, si me audis, perge vir esse bonus ac strenuus; fuge otium, & assiduis, ut soles, insiste laboribus; nemo ut stuporem tibi vel desidiam exprobrare possit. Tum demum securus vive; neque metuendum tibi puta, ne paternum Asellæ nomen tibi unquam in contumeliam vertatur.

CAPUT VI.

Locus à Genere & Specie seu Formâ.

TAmetsi apud Philosophos multum ponitur discriminis genus inter & speciem; plerumque tamen apud Oratores utrumque ita promiscuè confunditur, ut quidquid habet multa infra se, sive specie sive solo numero diversa, genus appelletur.

Quid est ergo Genus?

R. Est illud quod commune multis res varias specie differentes infra se continet.

Quomodò probares à genere amandam esse prudentiam.

R. Hoc modo. Virtus est amanda, sed Prudentia est virtus; ergo Prudentia est amanda.

Quis porro Loci illius est usus?

R. Hoc Argumenti genus adhiberi frequentiùs in Exordiis. Hîc enim Orator præmittere quædam solet generatim & universè, quæ rationem Thesis habent, unde descendit ad Hypothesim. Ita Demosthenes laudaturus eorum prudentiam ac fortitudinem, qui pro patriâ ceciderant, duo præmonet esse virtutis principia, prudentiam & fortitudinem; quarum altera, quid sit agendum, præscribit; altera exequitur. Cavendum autem Oratori præcipuè, ne in Genere diutiùs immoretur, tum præsertim cùm apponitur loco Quæstionis indefinitæ. Est enim puerile vitium hærere longiùs in Thesi, quàm in Hypothesi.

Argumenta

Argumenti verò quod à Genere ducitur vis in eo est, quòd, quidquid Generi tribuitur vel negatur, id Speciei pariter, sive rei singulari sub genere contentæ tribuatur vel negetur; v. g. qui probaverit virtutem esse excolendam, is eodem pacto probaverit temperantiam vel fortitudinem esse excolendam; rursus qui ostenderit aliquem nulli vitio affinem esse, ille ostenderit eundem nec avaritiæ nec ebrietati esse obnoxium.

Exemplum Generis egregium habes apud Ciceronem pro Milone n. 9. ubi probat fas esse occidere insidiatorem hoc argumento.

Si licet occidere hominem, maximè insidiatorem; sed licet aliquando occidere hominem, ergo licet occidere insidiatorem.

Omissâ propositione, quæ per se clara est & evidens, descendit ad Assumptionem, quæ generis rationem habet, & probat licere aliquando occidere hominem, 1°. Inductione exemplorum n. 7. *Negant intueri lucem fas esse ei, qui à se occisum esse hominem fateatur. In quâ tandem urbe hoc homines stultissimi disputant? Nempe in eâ, quæ primum judicium vidit de capite M. Horatii, fortissimi viri, qui nondum liberâ civitate, Populi Rom. comitiis liberatus est, cùm suâ manu sororem interfectam esse fateretur.... Nisi verò existimetis dementem P. Africanum fuisse, qui, cùm a C. Carbone Tribuno plebis in concione seditiosè interrogaretur, quid de Tib. Gracchi morte sentiret, respondit jure cæsum videri. Neque enim posset aut Hala ille Servilius, aut P. Nasica, aut L. Opimius, aut C. Marius, aut, me Consule, Senatus non nefarius haberi, si sceleratos cives interfici nefas esset.*

2°. Ab armis quæ ferre homines solent & reliquis adjunctis n. 10. *Quid comitatus nostri, quid gladii volunt, quos habere certè non liceret, si uti illis nullo pacto liceret.*

3°. Ab ipsâ Lege naturali n. 10. *Est enim hæc non scripta, sed nata lex, quam non didicimus, accepimus, legimus, verùm ex naturâ ipsâ arripuimus, hausimus, expressimus: ad quam non docti sed facti; non instituti sed imbuti sumus; ut, si vita nostra in aliquas insidias, si in vim, si in tela, aut latronum aut inimicorum incidisset, omnis honesta ratio esset expediendæ salutis, &c.*

4°. Ab auctoritate legis scriptæ, quæ dat facultatem sui defendendi n. 11. *Et, si persapienter & quodam modo tacitè dat ipsa lex potestatem defendendi, quæ non modò hominem occidi, sed esse cum telo hominis occidendi causâ vetat, ut, cùm causa, non telum quæreretur: qui sui defendendi causâ telo esset usus, non hominis occidendi causâ habuisse telum judicaretur.*

Habes aliud exemplum argumenti à Genere petiti in Oratione pro Cœlio; ubi cùm negare Tullius non posset, Cœlium in adolescentiâ suâ fuisse paulò liberioris ac solutioris vitæ, revocat quæstionem ad Genus; & probat multa adolescentibus esse nonnunquam permittenda n. 28. *Datur concessu omnium huic aliquis ludus ætati, & ipsa natura profundit adolescentiæ cupiditates, quæ, si ita erumpunt, ut nullius vitam labefactent, nullius domum evertant, faciles ac tolerabiles haberi solent.*

Et in Oratione pro Archiâ, cùm laudandum eum suscepisset, revocat Hypothesim ad Thesim; & humanitatis studia artesque liberales laudat impensiùs à n. 19. ad 21. *Sit igitur sanctum apud vos homines humanissimos, hoc Poetæ nomen, quod nulla unquam barbaria violavit. Saxa & solitudines voce respondent: bestiæ sæpe immanes cantu flectuntur atque consistunt: nos instituti rebus optimis non Poetarum voce moveamur? Homerum Colophonii suum esse civem dicunt, Chii suum vindicant, Salaminii repetunt, Smyrnæi verò suum esse confirmant...... Ergo illi alienum, quia Poeta fuit, post mortem etiam expetunt; nos hunc vivum, qui & voluntate & legibus noster est, repudiabimus?*

Ita, parricidii accusatus Roscius Amer. sic defenditur à Cicerone, ut plurima præmittat de gravitate illius sceleris, & ab eodem deinde reum absolvat & eximat. à n. 62. ad 72.

Prodest inprimis hoc argumenti genus, quando ratio aliqua difficilior refellenda, aut Oratori res est cum adversario majoris cujusdam auctoritatis, cui obtrectare palam non audet. Hoc præstat egregiè Tullius in Oratione pro Muræná, ubi nactus adversarium Catonem Philosophum Stoïcum, virum magni ponderis, quem probitas sua atque auctoritas tegebant, rem ita perficit, ut omisso veluti Catone, Stoïcam Philosophiam, quam ille sectabatur, vituperet audaciùs atque reprehendat. n. 61. *Fuit quidam summo ingenio vir Zeno, cujus inventorum æmuli Stoïci nominantur. Hujus sententiæ sunt gravissimæ & præcepta ejusmodi. Sapientem gratiâ nunquam moveri, nunquam cujusquam delicto ignoscere; neminem misericordem esse, nisi stultum & levem: viri non esse, neque exorari neque placari; solos sapientes esse, si distortissimi sint, formosos; si mendicissimi, divites; si servitutem serviant, Reges. Nos autem, qui sapientes non sumus, fugitivos, exsules, hostes insanos denique esse dicunt: omnia peccata esse paria; omne delictum scelus esse nefarium; nec minus delinquere eum, qui Gallum Gallinaceum, cùm opus non fuerit, quàm eum, qui patrem suffocarit; sapientem nihil opinari, nullius rei pœnitere, nullâ in re falli, sententiam mutare nunquam. Hæc homo ingeniosissimus Marcus Cato auctoribus eruditissimis inductus arripuit, neque disputandi causâ, ut magna pars, sed ita vivendi, &c.*

Hanc deinde doctrinam exagitat insigniter more suo consequentibus numeris.

Quid est Species?

R. Est res aliqua particularis quæ sub Genere, sive sub *Universali*, ut loquuntur Philosophi, continetur.

Quomodò probares à Specie, laudandam esse virtutem?

R. Hoc modo. Laudanda est pietas, sed pietas est virtus, ergo virtus laudanda est.

EXERCITATIO.

Locus à Genere.

Adhortatio ad eos, qui liberales Artes exercent, ut Ludovici Magni memoriam studeant posteritati commendare.

SYNOPSIS.

HOc Argumentum Orator adhibebit petitum à Genere. Si quorum hominum immortalis memoria esse debet, eorum maximè, qui multiplici virtutum gloriâ excelluerunt, sed aliquorum debet esse immortalis memoria; Ergo, &c.

Omissâ Propositione, quæ manifesta est, veniet ad probandam Assumptionem, scilicet esse aliquos homines, quorum memoria debet esse immortalis: Hoc ipsum periodicè efferet Exordii loco.

Deinde Rationes afferet Assumptionis.

Primam eliciet ab eo desiderio, quod viri aliquâ laude præstantes sui relinquunt, dum excedunt è vivis.

Secundam à studio eorum hominum, qui illustriorum virorum vitas scriptis suis commendavere, aut eorum, qui ipsorum imagines vel in marmore vel in ære inciderunt.

Tertiam, ab universo populorum omnium consensu, apud quos exstant aliqua eorum monumenta, qui aliquâ laude floruerunt.

Quartâm ab ipsâ tam liberalium, quàm cæterarum Artium naturâ, quæ eo potissimùm fine inventæ videntur, ut virorum illustrium memoriæ propagandæ servirent.

Tertiò per Anacephaleosim resumet allatas supra rationes, ex quibus concludet iis deberi immortalitatem, qui aliquâ laude præcelluerunt. Mox à Thesi descendet ad Hypothesim; ut probet deberi eandem Ludovico Magno, qui non aliquo, sed omni virtutum genere excellit.

Quartò id ipsum demonstrabit per Enumerationem virtutum illarum, quibus Ludovicus præditus est, & præstat illis Heroibus, quos fabula commendavit.

Concludet dicendo, nullam esse Artem, quæ ab ejus laudibus conticescere debeat, & per Apostrophen ad singulas, iisdem suas cuique partes præscribet.

ORATIO.

Est hoc singulare quorumdam hominum ac proprium veluti fatum, ut peculiari aliquo Superum munere terris concessi, & cæterorum exemplo nati esse videantur. Verùm quo lætiùs excipi solent illi, dum nascuntur, eo gravius, dum rapiuntur, desiderium sui relinquunt; sic, ut expleto, quantùm homini jam permittitur, longioris vitæ curriculo, nemo vel præmaturâ morte raptos non doleat, vel impertitam ipsis fuisse, præter conditionem mortalium, immortalitatem non velit. Thesis.

Hinc verò exarsit eruditorum hominum diligentia, ut, quos suspexissent olim populi & amavissent, eorum mores ac virtutes scriptis in suis fideliter expressas relinquerent. Hinc stimulari se sensit Pictorum solertia, ut, dum nativis adumbrata coloribus illustrium virorum ora redderent, eorumdem absentiam ac desiderium quodammodo consolarentur. Hinc & novos sumpsit animos Sculptorum labor atque dexteritas in incidendis in marmore vel in ære Heroum suorum egregiis facinoribus, ut, dum res ab illis tam bello quàm pace præclarè gestas posterorum oculis subjicerent, foverent perpetuò, quam illi concitabant olim admirationem sui, neque eorum memoriam senescere unquam paterentur.

Scilicet illud est propagandæ apud posteros illustrium virorum gloriæ desiderium ejusmodi, ut non injec-

tum extrinsecùs, sed innatum nobis videri possit; adeo ut nemo nisi iniquiùs ferat illorum obliterari memoriam, qui se, dum viverent, immortalitate dignos præstiterunt. Cedo enim nationem hominum aliquam, tam incultam, tam agrestem, tam barbaram, apud quam multa omnis generis monumenta non exstent, quibus res à majoribus suis aliquâ cum laude gestæ commendantur.

Quid porro omnes literæ, quid disciplinæ liberales, quid cæteræ inferioris nominis artes volunt, aut loquuntur? Quem demum ob finem inventæ & tam diligenter excultæ, nisi ut magnorum virorum gloriæ famularentur? Quid Eloquentiâ admirabilius? quid Poesi dulcius? quid Picturâ vel Sculpturâ gratius? quæ vel inventæ nusquam, vel in ortu ipso cœpissent obsolescere, nisi in repræsentandis suo quæque modo clarissimorum hominum virtutibus elaborassent. O nullis satis prædicandum laudibus parandæ illustribus viris gloriæ desiderium, absque quo non careremus modò tam egregiis omnium Artium monumentis, sed ne ipsarum quidem nomen haberemus.

Quòd si naturæ vox, eruditorum consuetudo, unanimis populorum consensus, Artium omnium indoles & industria immortalitatem iis vindicant, qui aliquâ virtutis laude, dum viverent, floruerunt; quanto potiori jure, qui Artes cujuscumque generis exercent, de comparandâ Ludovico Magno nominis immortalitate cogitabunt; qui non aliquâ virtute, sed universo virtutum agmine circumseptus, dotes, quæ cæteros Principes commendavere, singulas in se uno complectitur.

Hypothesis.

Sed quæ par oratio tot prædicandis virtutibus esse possit? aut quid inter tam breves dicendi angustias vel delibare ex illis quidpiam confidamus. Nam dotes animi aggrediemur, an corporis? quàm ampla surgit Oratori, quàm magnifica de utroque prædicandi seges! Age enim quanta frontis dignitas! quàm vivida lux oculorum! quàm decens oris compositio! quàm nova totius vultûs species atque amabilitas; quæ pulveris patiens atque solis, nec ipsis bellorum laboribus deteratur! Jam in incessu quanta gravitas, in corpore quàm justa concinnaque conformatio membrorum, in homine toto quàm verenda majestas! Sic ut inter Aulicos suos, si quando permixtus inveniatur, nemini, qui ipsum nunquam viderit, liceat illum ignorare, aut Regem inquirere.

Quòd si tam eximias exhibet dotes corporis, quanto præstantiores animi virtutes præ se fert! In eo quid non regium, quid non admirabile, quid non memoriâ dignissimum? Est aliquis, qui de ingenii præstantiâ, facilitate, perspicaciâ certare cum ipso possit; quem sui, quem exteri gravissimis de rebus dicentem & ex tempore respondentem toties obstupuere? cujus ex ore nulla vox unquam effluxit, quæ longioris cujusdam & altissimæ meditationis partus videri non posset? Quis eo vel in providendis rebus sagacior, vel in administrandis sapientior, qui æquabilem ac constantem longissimi regni fortunam prudentiæ inprimis suæ acceptam debet? qui regnare per se solus vel junior didicit? qui ministros ad pompam magis & magnificentiam, quàm ad necessitatem habet? Quis porro

cupidior juris & amantior æquitatis; qui vel propriis in rebus suâ unius sententiâ sæpe causâ cecidit? Unde verò quemquam nactus eris, qui tantâ cum potestate tantam moderationem conciliavit? Credent Posteri sic imperasse motibus animi Ludovicum, non modò nihil ut unquam iratus peccaverit, sed nec protulerit quidpiam, quod vel offensionem vel indignationem saperet? Denique mitto dicere, quàm sit liberalis & magnificus, quàm bonus domesticis, quàm amabilis cunctis & acceptus. Parco memorare magnitudinem animi in periculis, in adversis constantiam, modestiam in prosperis. Prætereo tenerrimam pietatem in Deum, studium Religionis acerrimum, incredibilem vel inter prosperos armorum eventus pacis amorem.

Evolvat, per me licet, universus orbis Annales suos; scrutetur prisca monumenta vetus antiquitas; fingant sibi vel ipsæ Fabulæ Heroem ad arbitrium, quem cum Ludovico Magno collatum velint.

Regem ergo tam multis ornatum virtutibus quis non extollat? Quæ facultas tandem ab ejus conticescat laudibus? Quis nomen ipsius toti posteritati consecrandum ultrò non suscipiat?

Hunc Pictura, qualis est, talem futuris ætatibus repræsentet, & vividis, quantum potest, coloribus egregiam oris speciem, dignam Heroe staturam & spirantem in toto corpore Majestatem studeat imitari. Erigat Triumphales arcus Sculptura, quos nulla temporum ac tempestatum injuria diruat; incidat in ære atque marmore relatas ab eo victorias, expugnatas urbes, occupatas Provincias, fusos exercitus, & conjuratas totius Europæ vires fractas toties ac debilitatas. Quod exequi Pictura, nec præstare Sculptura possit, singulares ejus animi dotes ac virtutes Poesis & Eloquentia commendent. Liberalem illum, magnificum, fortem, moderatum, clementem, justum, affabilem, pium, Superis perinde atque hominibus amabilem loquantur ac prædicent. Addat se reliquis Artibus Historia; & res ab eo gestas, voces etiam singulas excipiat, & sine fuco vel cerussâ veritatis unius interpres monumentis publicis consecret.

Denique ita conspirent Artes universæ ad consecrandum Ludovici Magni nomen, ut, quem jam universus admiratur orbis, eundem ventura retrò sæcula suspiciant ac venerentur.

ALIA EXERCITATIO.

Defenditur Jonathas, quòd contra patris Edictum paululùm mellis gustasset.

SYNOPSIS.

Argumentum Defensionis Orator petet à Genere, quod sic informabit. Si quando lex mollem ac benignam Interpretationem pati potest, maximè eorum gratiâ, qui nihil de lege audierunt, sed lex benignam Interpretationem pati potest aliquando, ergo, &c.

Omissâ Propositione veniet ad Assumptionem, nimirùm lex mollem & benignam Interpretationem aliquando patitur: idque dilatabit in Periodum quâ Exordium & Propositio continebuntur.

Rationem afferet, quia nullius unquam Legislatoris ea mens fuit, ut suas leges nullâ molliri Interpretatione vellet.

Id verò probabit; quia neque sapientiæ neque æquitatis ipsorum fuisset, ut nemo unquam à lege latâ eximeretur.

Non fuisset 1°. ipsorum sapientiæ, quia prævidere illi non potuerunt varia locorum ac temporum adjuncta, in quibus latæ ab ipsis leges observari non possent.

2°. Non fuisset æquitatis, si eos violatæ legis reos haberi voluissent, qui eas non potuissent observare.

Denique relictâ Thesi veniet ad Hypothesim; per quam concludet Saülem admonendo, non esse plectendum Jonatham, nisi aut parum prudens, aut parum æquus videri velit; qui violatam legem in eo puniat, qui propter ignorantiam eandem observare non potuerit.

ORATIO.

Etsi non is ego sum, Princeps sapientissime, qui vel commissam à supremo Numine legum conditoribus potentiam atque auctoritatem elevandam putem, vel populorum socordiæ indulgens plus æquo excusare legum infractores velim; tamen nihil dubitem palam profiteri vix esse posse legem ullam, quæ mollem interdum benignamque interpretationem non admittat.

Nam quis est, aut fuit unquam tam retinens juris sui, aut debiti sibi obsequii tam iniquus exactor; ut, quas sancire leges meditaretur, eas sic valere semper partem in omnem vellet, ut nullis incidentium rerum casibus aut infirmari, aut etiam penitùs abrogari pateretur. Unum te mihi rei hujusce testem appellare liceat, Rex sapientissime; hunc tu Principem virum vel à sapientiâ bellè comparatum, vel ab æquitate satis instructum æstimares, qui in sanciendis legibus, nullâ locorum aut temporum expensâ ratione, nullo ætatum conditionumque delectu habito, ita severè pronunciaret in omnes, ut neminem ab imperatâ lege immunem esse posse sineret, & in quemcumque demum, qui legem non implevisset, animadvertendum duriter arbitraretur. Thesis.

Scilicet extitit aliquando, aut consequentibus retro temporibus existet Legislator aliquis tam perspicax, & futuri post se temporis scrutator tam accuratus, ut præviderit nihil contingere unquam posse, quod latas à se leges infringeret, nihil quod eisdem observandis moram afferret, nihil quod, ne minimè etiam implerentur identidem, prohiberet.

Quod si Legislator nullus prævidere potuit, quæcumque interveniunt tam sæpe implendæ legis impedimenta; imò si penitùs sensit ac vidit, vel cùm suas omnibus leges diceret, non posse illas quibusvis locorum ac temporum adjunctis ab omnibus observari, an foret ille arbitrio tuo justissimus, qui insolitâ quâdam præventus severitatis laude, nullam admitti vellet sancitæ legis interpretationem, sed quamlibet omissæ legis offensam eodem pariter modo mulctandam judicaret.

Quamobrem vide amabo, Rex sapientissime, idemque studiosissime cultor æquitatis, quâ demum vel sapientiæ vel æquitatis laude plectendum Jonatham tuum censeas, ad quem nulla pars imperatæ legis pertinuit? Tu-ne eum teneri lege tuâ velis, cui, legem à te latam fuisse cùm ignoraret, nulla illius implendæ facultas suppetebat. Tune violatam ab eo legem reprehendas eumdemque putes morte puniendum, qui legem, etiam cùm voluisset, observare non Hypothesis.

poterat ? Memineris potiùs solitæ prudentiæ tuæ atque æquitatis ; & , quam in neminem de populo severitatem adhibere sustineres, cave filium in tuum putes esse exercendam.

CAPUT VII.

Locus à Simili.

Quid est Similitudo ?

R. Est duarum vel plurium rerum in aliquâ ratione convenientia; v. g. Consul & Gubernator navis sunt duo, quæ in ratione gubernandi conveniunt. Ut enim hic navim, sic ille Remp. regit. Hoc porro differunt similitudo & comparatio, quod similitudo versetur circa rerum *qualitates*, ut vocant, comparatio verò circa *quantitatem.* Dum enim comparamus, aut plus, aut minus aut par inesse alicui dicimus.

Ita Cicero 3. Philip. n. 9. *Quid Tarquinius tale, qualia innumerabilia fecit Antonius ?* Quod nihil aliud significat, nisi plura fecit Antonius, quàm Tarquinius ?

In Similitudine verò attenditur tantum quale sit illud de quo agitur. Ita Cicero Philip. 4. n. ij. *Faciam igitur ut Imperatores institutâ acie solent : quanquam paratissimos milites ad præliandum videant, ut eos tamen adhortentur. Sic ego vos ardentes & erectos ad libert tem recuperandam cohortabor.* Ubi nulla fit paris, majoris, aut minoris mentio.

Habes illustria Similitudinis exempla apud Ciceronem pro Rosc. Amer. n. 56. ubi Accusatores comparat cum Anseribus & Canibus. *Anseribus cibaria publicè locantur, & Canes aluntur in Capitolio, ut significent, si fures venerint ; at fures internoscere non possunt, significant tamen, si qui noctu in Capitolium venerint ; & quia id est suspiciosum, tametsi bestiæ sunt, tamen in eam partem potiùs peccant, quæ est cautior. Quod si luce quoque Canes latrent, cùm Deos salutatum aliqui venerint, opinor, iis crura suffringantur, quod acres sint etiam tum, cùm suspicio nulla sit. Simillima est Accusatorum ratio. Alii vestrûm Anseres sunt, qui tantummodò clamant: nocere non possunt: alii Canes, qui latrare & mordere possunt. Cibaria vobis præberi videmus: Vos autem debetis maximè impetum in eos facere qui merentur, &c.*

Ibid. n. 75. *Ut non omnem frugem neque arborem in omni agro reperire possis, sic non omne facinus in omni vitâ nascitur.*

Ibid. n. 131. excusat Syllam, quòd aliqua animadvertere non potuisset in magnâ rerum, quas curabat, mole, ab exemplo Jovis, cui non imputantur imbres & tempestates, quæ tamen detrimentum afferunt, quia isthæc potiùs vi & magnitudine rerum fiunt, quàm divino consilio. Et sic concludit ; *Nisi hoc mirum est, quod vis divina assequi non possit, si mens humana adepta non sit.* Egregius est imprimis hic locus.

Ibid. n. 151.

Sic & pro Comœdo n. 17. *Ut ignis in aquam conjectus continuò restinguitur & refrigeratur ; sic refervens falsum crimen in purissimam & castissimam vitam collatum statim concidit & extinguitur.*

Et Ver. 7. n. 144. comparat ejus

avaritiam cum illis hominibus, qui Poetarum testimonio sinus maris & promontoria occupabant, ut inde in transeuntes naves impetum facerent.

Pro Muræna n. 35. incertas & obscuras populi voluntates comparat cum procellis & tempestatibus, quæ in mari oriuntur.

Pro Cluentio n. 138. *Ut mare quod suâ naturâ tranquillum sit, ventorum vi agitatur & perturbatur; sic & Populus Rom. suâ sponte placatus hominum seditiosorum vocibus & violentissimis tempestatibus concitatur.*

Post reditum ad Quirites n. 4. fatetur Cicero recepta bona sibi tanto gratiora videri, quanto sanitas post gravem morbum jucundior est.

Quotuplex est Similitudo?

R. Dividitur plerumque in Parabolam, Inductionem & Exemplum.

Quid est Parabola?

R. Est rerum aliqui diversarum in unâ re vel in pluribus convenientia: sive est narratio verisimilis ad mores informandos idonea propter eam, quam habet cum re, quam persuadere Orator nititur, convenientiam. Huc Apologi & Fabulæ referuntur; quæ sunt narrationes penitù fictæ; quæ moribus instituendis conducunt.

Quis est usus Parabolæ?

R. Frequentissimus ille est tam apud sacros, quàm apud profanos Oratores præsertim in Exordiis. Habes illustrissima Parabolæ exempla in sacris Literis præsertim in novo Testamento.

Apud Ciceronem Parabolæ locum habet, quod de Anseribus & Canibus narratur pro Roscio Amerino n. 56. supra laudato ac descripto.

Item 1. Catil. n. 31. *Ut sæpe homines ægri morbo gravi, cùm æstu febrique jactantur, si aquam gelidam biberint, primò relevari videntur, deinde multò graviùs vehementiùsque afflictantur; sic hic morbus, qui est in Rep. relevatus istius pœnâ, vehementiùs reliquis vivis ingravescit.*

Et in Vat. n. 4. *Venisti iratus nobis, quod ego, simul ac te aspexi, priùs quàm loqui cœpisti, cùm ante Gellius, nutricula seditiosorum omnium diceret, sensi atque providi: repente enim te, tanquam serpens è latibulis, oculis eminentibus, inflato collo, tumidis cervicibus intulisti.*

Et Lib. 6. Epist. Famil. Epist. 7. *Quemadmodum scalarum gradus, si alios tollas, alios incidas, nonnullos malè hærentes relinquas; ruinæ periculum struas, non ascensum pares; sic tot malis tum victum, tum fractum studium scribendi, quid dignum auribus, aut probabile potest afferre?*

Quid est Inductio?

R. Ut hoc loco sumitur, est coacervatio multarum rerum similium ad aliquid concludendum. Hoc disputationis genus erat admodum familiare Socrati, qui per ejusmodi Inductiones oculis subjiciebat, quæ probanda susceperat.

Habes exemplum Inductionis pro Cornel. Balbo n. 51. *Hìc tu Cnei Pompei beneficium seu potiùs judicium & factum infirmare conaris, qui fecit quod C. Marium fecisse audierat; fecit quod P. Crassum, quod C. Syllam, quod Q. Metellum, quod denique domesticum auctorem patrem suum facere viderat. Neque verò in uno Cornelio id fecit, nam & Gaditanum Hasdrubalem*

ex

ex bello illo Africano, & Mamertinos obvios, & quosdam Uticenses & Saguntinos fabros civitate donavit.

Est egregia illa apud Tertullianum ad probandam corporum resurrectionem Inductio. *Lux quotidie interfecta resplendet, & tenebræ pari vice decedendo succedunt: sydera defuncta vivescunt: tempora ubi finiuntur incipiunt, fructus consumuntur & redeunt. Certè semina non nisi corrupta & dissoluta fœcundiùs surgunt. Omnia pereundo servantur, omnia de interitu reformantur.*

Quid est Exemplum?

R. Est probatio alicujus rei dicto vel facto alterius confirmata, quæ præstantissima est Similitudinis ratio, & magnæ auctoritatis ad persuadendum.

Habes exempla illius Similitudinis apud Ciceronem pro Rosc. Amer. n. 50. *Næ tu Eruci accusator esses ridiculus, si illis temporibus natus esses, cùm ab aratro accersebantur, qui Consules fierent. Etenim qui præesse agro colendo flagitium putes, profectò illum Attilium, quem suâ manu spargentem semen, qui missi erant, convenerunt, hominem turpissimum atque inhonestissimum judicares. At hercule Majores nostri longè aliter & de illo & de ceteris talibus viris existimabant, &c.*

Ibid. n. 66. probat Orestis exemplo eos exagitari furiis, qui parricidium admiserunt.

Et Oratione pro Plancio probat Exemplorum collectione nihil esse quòd Laterensis doleat, quòd in petitione Ædilitatis repulsam passus fuisset n. 51. *Quæris etiam Laterensis, quid imaginibus tuis, quid ornatissimo atque optimo viro patri tuo respondeas mortuo. Noli ista meditari; atque illud cave potiùs, ne tua ista querela dolorque nimius ab illis sapientissimis viris reprehendatur. Vidit enim pater tuus Appium Claudium nobilissimum hominem, vivo patre suo, potentissimo & clarissimo cive C. Claudio Ædilem non esse factum, & eundem sine repulsâ factum esse Consulem. Vidit hominem tibi maximè conjunctum egregium virum L. Volcatium, vidit M. Pisonem in istâ Ædilitate offensiunculâ acceptâ summos à Populo Rom. honores esse adeptos. Avus verò tuus & P. Nasicæ tibi Ædilitiam prædicaret repulsam, quo cive neminem ego statuo in hac Rep. fortiorem; & C. Marii, qui duabus Ædilitatis acceptis repulsis septies Consul factus est; & Luc. Cæsaris, Cn. Octavii, M. Tullii, quos omnes scimus Ædilitate præteritos Consules esse factos.*

Huc etiam refer laudatum modò locum pro Balbo n. 51.

Præterea 2. Ver. n. 51. pro Sext. n. 48. & n. 101. pro Cœlio n. 49.

Quomodò ornanda est Similitudo?

R. Primò per Comparationem; ut 1. in Verrem n. 48. *Ut in Actoribus Græcis fieri videmus, sæpe illum, qui est secundarum, aut tertiarum partium, cùm possit aliquantò clariùs dicere, quàm ipse primarum, multum summittere, ut ille Princeps, quàm maximè excellat: sic faciet Allienus, tibi serviet, tibi lenocinabitur, minùs aliquantò contendet, quàm potest.*

Et Ver. 6. n. 21. *Fecisti uti prædones solent, qui cùm communes hostes sint omnium, tamen aliquos sibi instituunt amicos, quibus non modò parcant, verùm etiam prædâ quos augeant, & eos*

maximè, qui habent oppidum opportuno loco, quò sæpe adeundum sit navibus, nonnunquam etiam necessariò.

Huc refer Comparationem Accusatorum cum Anseribus pro Roscio n. 56. Comparationem Syllæ cum Jove ibid. n. 131.

Secundò ornatur Similitudo per Fictionem ut Orat. pro Sextio n. 45. *Etenim si mihi in aliquâ nave cum meis amicis, naviganti hoc accidisset, ut multi ex multis locis prædones classibus eam navem se oppressuros minitarentur, nisi me unum sibi dedidissent; si id vectores negarent, ac mecum simul interire, quàm me tradere hostibus mallent; jecissem me ipse potiùs in profundum, ut cæteros conservarem, quàm illos mei tam cupidos non modò ad certam mortem, sed in magnum vitæ discrimen adducerem, &c.....* Per illam Fictionem ostendit Cicero quàm prudenter cessisset ex urbe invitis ac repugnantibus amicis, ne ipsos in magnâ Reip. perturbatione maximis periculis exponeret.

Et Orat. in Cat. 4. n. 12. *Etenim quæro, si quis pater familias, liberis suis à servo interfectis, uxore occisâ, incensâ domo, supplicium de servo quàm acerbissimum sumpserit, utrum is clemens ac misericors, an inhumanissimus & crudelissimus videatur? Mihi verò importunus ac ferreus, qui non dolorem suum ac cruciatum dolore nocentis ac cruciatu lenierit. Sic nos in his hominibus, qui nos, qui conjuges, qui liberos nostros trucidare voluerunt; qui singulas uniuscujusque nostrûm domos, & hoc universum Reip. domicilium delere conati sunt; qui id egerunt, ut gentem Allobrogum in vestigiis hujus urbis, in cinere deflagrati imperii collocarent; si vehementissimi fuerimus, misericordes habebimur; sin remissiores esse voluerimus, summæ nobis crudelitatis in patriæ civiumque pernicie fama subeunda est.*

Habes alia Fictionis exempla 1. Verrinâ n. 20. 6. Ver. n. 78. pro Cæcinnâ n. 1. n. 35. pro Lege Maniliâ n. 50. pro Sextio n. 83.

Tertiò exornari Similitudo potest per Hypotiposim. Uti fecit Cicero Philip. ij. n. 7. ubi Antonium cum Dolabella comparans, utriusque sævitiam subjicit in morte Trebonii. *Ponite igitur ante oculos, P. C. miseram quidem illam & flebilem speciem, sed ad incitandos animos nostros necessariam; nocturnum impetum in urbem Asiæ clarissimam, irruptionem armatorum in Trebonii domum, cùm miser ille, priùs latronum gladios videret, quàm, quæ res esset, audisset: furentem introitum Dolabellæ, vocem impuram atque os illud infame, vincla, verbera, equuleum, carnificem tortoremque Samarium, &c.*

Ex iis quæ dicta sunt de Similitudine, facilè est intelligere, quid dissimilitudo sit.

Quid est Dissimilitudo?

R. Est locus, per quem ex re dissimili colligitur aliquid dissimile.

Quomodò probares à Dissimilitudine humaniter hospites esse excipiendos.

R. Hoc modo. Barbari se suos in hospites gerunt crudeliter; igitur nos decet in eosdem humanos esse.

Quomodò amplificandus hic Locus?

R. Eâdem fermè ratione, quâ Locus a Similitudine: nimirùm per excogitatam ingeniosè aliquam Parabolam; per Inductionem multa dissimilia colligendo; denique per Exem-

plum seu collectionem Exemplorum.

Quomodò ornandus hic Locus?

R. Quâ ratione ornatur Similitudo, nempe per Comparationem seu potiùs Antitheses, per Fictionem, Hypotiposim, &c.

Habes exempla multa Dissimilitudinis apud Ciceronem.

Pro Murænâ n. 22. ubi Jurisconsultum Sulpicium cum Imperatore Murænâ comparat per dissimilitudinem studiorum. *Sed ut hoc omisso ad studiorum atque artium contentionem revertamur. Quî potest dubitari, quin ad Consulatum adipiscendum multo plus afferat dignitatis rei militaris quàm Juris Civilis gloria? Vigilas tu de nocte ut tuis consultoribus respondeas; ille, ut eò, quò intendit, maturè cum exercitu perveniat. Te Gallorum, illum buccinæ cantus exsuscitat. Tu actionem instituis; ille aciem instruit. Tu caves, ne tui consultores, ille ne urbes aut castra capiantur. Ille tenet & scit, ut hostium copiæ, tu ut aquæ pluviæ arceantur. Ille exercitatus est in propagandis finibus, tu in regendis.*

Ibidem n. 83. probat debere Judices dissimile facere judicium de Murenâ, ab eo quod Catilina facturus fuisset, si penes ipsum fuisset de Murenâ judicare, ex dissimili Judicum & Catilinæ in Remp. studio. *Si L. Catilina cum suo consilio nefariorum hominum, quos secum eduxit, hac de re posset judicare, condemnaret Luc. Murænam; si interficere posset, occideret. Petunt enim rationes illius, ut orbetur auxilio Resp. ut minuatur contra suum furorem Imperatorum copia, ut major facultas Tribunis plebis detur, depulso adversario contentionis ac discordiæ concitandæ. Idem-ne igitur delecti amplissimis ex Ordinibus honestissimi atque sapientissimi viri judicabunt, quod ille importunissimus gladiator, hostis Reip. judicaret.*

Ibid. n. 6. probat ex dissimilibus Catilinæ & Murænæ in Remp. studiis, dissimilem suam cum utroque agendi rationem.

Verrinâ 6. n. 77. confert per Dissimilitudinem latrocinia Verris, ejus sacrilegia cum Majorum pietate in Superos & religione. *Videte, quantâ religione fuerit apud Segestanos Dianæ simulacrum. Scitote neminem neque liberum, neque servum, neque civem, neque peregrinum, qui illud signum auderet attingere. Barbaros quosdam Lilybeo scitote advocatos esse operarios; hi denique illud, ignari totius negotii ac religionis, mercede acceptâ sustulerunt. Quod cùm ex oppido exsportaretur, quem conventum mulierum factum esse arbitramini? quem fletum majorum natu? quorum nonnulli etiam illum diem memoriâ tenebant, cùm illa eadem Diana Segestam Carthagine revecta, victoriam Populi Romani reditu suo nunciasset. Quam dissimilis hic dies illi tempori videbatur? Tum Imperator Populi Romani vir clarissimus Deos patrios reportabat Segestanis ex urbe hostium recuperatos. Nunc ex urbe sociorum Prætor ejusdem Populi turpissimus atque impurissimus eosdem illos Deos nefario scelere auferebat.*

Item pro Sextio n. 37. & 38. dissimiles sui, Metellique discessûs rationes affert.

Sunt hæc alia Dissimilitudinis exempla pro Quintio n. 1. & 2. pro Rosc. Amer. n. 72. 88. pro Comœdo n. 7. 20. 6. Verrinâ n. 115. pro Cluen-

tio n. 128. & 129. pro Dom. n. 130. in Vatinium n. 9. in Pisonem n. 31. ubi Pisonis abitum & absentiam cum suo abitu reditu que comparat. Item n. 37. & n. 51. ubi reditum suum cum reditu Pisonis per dissimilitudinem comparat. Pro Plancio n. 68. pro Syllâ n. 8. Philip. 10. n. 20. pro Rab. Perd. n. 15.

EXERCITATIO.

In morosam Stoicorum hominum severitatem, qui omnem etiam honestam animi oblectationem respuunt.

Locus à Similitudine.

SYNOPSIS.

Exord. DIcet Orator, Stoicos ut multis in rebus, sic in animorum cognitione peregrinos atque hospites extitisse.

Propositionem efferet per Interrogationem. Nam quid ineptum magis, quàm rejicere omnem animi oblectationem?

Rationem afferet, quia ea est animi natura; ut assiduâ contentione frangatur.

Confirmationem petet à Similitudine & 1°. quidem à Parabolâ. Narrabit, uti Villicus terram fertilissimam naturâ suâ, dum eandem assiduè nimis fodit & excolit, fecerit sterilem. Ornabit Parabolam Hypotiposi, quâ describet hominem in arando, in fodiendo, in serendo assiduum. Quo demum exitu? &c. Addet hoc ipsum evenire in animis etiam natis ad ferendos studiorum fructus egregios, si nimiùm fatigentur.

2°. Idem probabit, per Inductionem rerum tam naturalium quàm arte factarum, quæ cessationem à labore postulant. Agri etiam feracissimi tertio quoque anno sinuntur requiescere. Arcus si continuò tendatur, frangitur; res qualibet usu frequentiore conteritur.

3°. Exemplorum collectione, puta, Lepidi, Catuli, Scipionis, Lælii, qui sapientissimi habiti ab omnibus relaxabant interdum animum, soluti per Bruttorum hortos discincti ludere. B. Joannis Evangelistæ, quem in solitudine suâ ferunt cum aviculâ collusisse; supremi etiam rerum omnium Conditoris, qui post sex dierum laborem, septimo tandem conquievit.

Concludet explodendo Stoicæ severitatis æmulatores.

ORATIO.

Cùm multis in rebus hospites ac peregrini haberi meritò possunt illi Philosophi, qui severiorem quandam virtutis formam æmulati, Stoici vulgò nuncupantur; tum certè nunquam errasse graviùs, aut turpiùs hallucinati fuisse visi sunt, quàm cùm certas regendis ac moderandis hominum animis præscribere leges voluere.

Agite enimverò, quid ineptum magis, aut ab ipsâ animorum naturâ magis alienum videri possit, quàm eosdem, quod factitabant illi pertinaciter, sic exercere rebus seriis ac gravibus, ut nullam ipsis, ne honestam quidem relaxationem permittas.

Datur enim consensu omnium aliqua ætati cuilibet animi relaxatio, quæ si moderatè adhibeatur, neque præscriptos honestatis limites excedat, non modò non rejicienda, sed utilis etiam ac necessaria videatur. Nam quis tam rudis & imperitus, qui nesciat, eam esse animorum indolem, ut contentione assiduâ debilitentur plurimùm atque etiam infringantur, nedum confirmentur aut invalescant.

Erat Agricolæ cuipiam uberrimum, si quod fuit in totâ viciniâ, solum. Illic veniebant feliciter segetes, uvæ, poma, & suavissima cujuscumque generis fructuum copia succrescebat. Hic lucri avidus inter paucos, & uberta- *Similitudo per Parabolam.*

rem terræ expertus non semel, minimè cessabat agrum excolere, & & nunc arando, modò fodicando, jam serendo fatigare. Nullam partem anni à labore vacuam abire patiebatur: nullus etiam inter multos dabatur annus, quo nativo exhausta succo & molli decocta pinguedine terra tantisper conquiesceret, & amissas frequentiore partu vires repararet. Quid demum putatis evenisse? vel quos assiduæ culturæ fructus tulisse Agricolam arbitramini? An ferax ille naturâ suâ & pinguis ager factus est perenni cultu fertilior? an uberiores singulos in annos fruges protulit? an herum ditavit aut locupletavit suum? Nihil minùs: hæc una fuit tam inepti laboris merces, hoc stultæ aviditatis præmium tulit, ut agrum arefaceret, excoqueret, labefactaret. Quid aliud consequimini, amabo vos, insani, quotquot estis animorum cultores? quem habet finem illa, quam adhibetis perpetuò, exercitatio gravis ac seria? quo demum exitu felices illi, & ferendis quibuscumque studiorum fructibus pares animi pertractantur à vobis; nisi ut seriùs, ocyùs hebescant & obtundantur?

Similitudo per Inductionem.

Ignoratis igitur quod ipsa nostris quotidie oculis natura subjicit? Attendite enimverò, quam uberrimi etiam & soli pinguioris agri culturam patiantur. An non, nisi quiescere illos identidem siveris, arescant continuò, & suá dominum expectatione destituant? Quid in artefactis peritissimus rerum magister usus atque experientia commonent? Arcus si tenditur semper, illum frangi videas, aut certè multùm enervari. Duriora marmora crebriore frictu minuuntur; res quælibet assiduo nimis usu teritur ac deperit. Et hanc putatis esse solius animi conditionem, ut nullis debilitetur exercitationibus, ut perenni contentioni resistat, ut repetitis quantumlibet laboribus succumbat nunquam aut vincatur.

Similitudo per Collectionem Exemplorum.

Tamen haud ita sentiebant viri ætatum omnium judicio sapientissimi: alium sibi à vestrâ disciplinâ morem ineundum putaverunt; non tam rigidum virtutis ipsius cultum profitendum censuere. Non Crassi, non Lepidi, non Catuli, non Scipiones, non Lælii, quos honestâ interdum oblectatione relaxasse animum legimus, imò, si quid Tullio creditur, discinctos lusisse nonnunquam, & positâ ad tempus, quæ Magistratus decet, gravitate, pæne dixerim puerorum instar per Brutorum hortos discursasse.

At tu-ne etiam, severæ si quis es ejusmodi doctrinæ æmulator, tu-ne id reprehendes in nobis, quod vel ab ipso B. Joanne novimus factitatum? Tu rejicies & amandabis procul à vitâ oblectamentum omne, quod nec ipse, austerissimæ sanctitatis exemplar, amantissimus Christi Discipulus abhorruit? Tu acerbiùs illum increpabis, quòd in mediâ rerum æternarum contemplatione cicurem foveret aviculam, & cum eâ identidem colluderet.

Aude etiam & ipsum supremum rerum omnium artificem aut inertiæ aut languidioris otii Deum accusare. Cessatorem urge, & pigritantem increpa, quòd sex in orbe fabricando dies cùm posuisset, septimo tandem ab omni opere conquieverit. O te-

meritatem inauditam! ô imprudentiam singularem! ô ridiculam & omnium sibilo explodendam sapientiam!

Desinant ergo fucum facere intempestivi, si qui sunt, obtrectatores; personatam illam severitatem exuant; aut si morosa ipsos indoles tantopere delectat, suis conclusi tenebris, & perenni damnati tædio liberales & honestos viros licitis frui oblectamentis patiantur.

ALIA EXERCITATIO.

Labor improbus omnia vincit.

Adhortatio ad Juventutem studiosam, ut ad capessendas liberales Artes diligenter incumbat.

SYNOPSIS.

Exord. COmmendabit Orator Divinam Providentiam, quæ varia hujus vitæ bona mortalium laboribus redimenda proposuit.

Rationem afferet; quia alioquin molli in otio consenescerent, si nullo suo labore votorum compotes fierent.

Propositio. Dicet hoc saltem habere nos solatium, quòd nihil non assequi labore nostro liceat.

Confirmationis prima pars petetur à Parabolâ adolescentis cujusdam, cui pater moriens agrum reliquerat hæreditatis loco, sed eundum incultum. Describet per Hypotiposim & Etopeiam, ut grandi labore deterritus Adolescens otiari mallet, quàm agrum exercere: donec adfuit consultior quidam, qui ita divisit agrum breves in portiunculas, ut singulas singulis diebus arandas adolescenti proponeret: quod ille dum exequitur ultrò, totum brevi excultum agrum vidit. Mox conversâ ad studiosam juventutem oratione, eam hortabitur, ne deterreatur rerum discendarum multitudine, sed in singula, quæ proponuntur, tantùm incumbat cum eâ expectatione, quæ laboris assidui mercedem adpromittat.

Secunda pars ducetur ab Inductione rerum multarum, quæ labore comparantur. Agri steriles & infructuosi, dum exercentur, fertiles fiunt; crassa & impolita marmora in statuas egregias assurgunt; lapilli rudes & informes pretiosas in gemmas mutantur.

Tertia pars petetur ab Exemplis Demosthenis, qui linguæ difficultatem labore vicit; Ciceronis qui homo plebeius ad summum laudis ac dignitatis apicem pervenit; Socratis qui nonagenarius didicit ludere fidibus.

Concludet nemini de re qualibet esse desperandum, si parcere labori noluerit.

ORATIO.

Cùm multis in rebus incredibilis quædam divinæ Providentiæ sapientia virtusque singularis elucet; tum certè mirabilis semper visa est, cùm varia hujusce vitæ bona ita mortalibus comparanda proposuit, ut eadem laboribus ipsorum vendere quodammodo videretur.

Quotus enimverò quisque hominum est (adeo pigrum in otium turpemque omnes in desidiam inclinantur) qui, si fieri votorum compos, & nullo suo labore assequi posset, quod ambit, otiari potiùs & indulgere genio non eligat, quàm inanibus se se curis nihilque profuturis laboribus macerare?

Verùm in hac ipsâ, quæ singulis hominum imposita est, laboris exercendi necessitate, hoc saltem nobis relictum est non leve conditionis nostræ solatium, quòd nihil invium laboriosæ industriæ, nihil inaccessum existat.

Hoc erat profectò, quod persuadere filio volebat pater quidam familias non imperitus, & in ipsâ sui ruris asperitate ac solitudine non vulgaris sapientiæ cultor diligens ac studiosus æmulator. Is moriens adolescenti *Similitudo per Parabolam.*

filio agrum testamento reliquerat pinguem illum quidem naturâ suâ ac feracem imprimis, sed eundem tam incultum, tam neglectum ab omni parte, nihil ut præter spinas & inutiles carduos exhiberet. Doluit non mediocriter adolescens, & illusum sibi ratus à patre, suam verissimis lacrymis sortem deplorabat. Frustra admonebant ruris illius incolæ esse naturam soli uberrimam; venturos illic non pœnitendos fructus, si cultura diligens accederet; experiretur ipse tantùm, & operi manum admoveret. Obsurduerat tam sapientibus monitis laboris impatiens adolescentior, & se oneri tanto imparem dictitans, totos dies aut somno aut inertiâ turpi conterebat. Adfuit inter cæteros quidam consultissimus, qui juvenis illius vicem miseratus, ita fefellit ipsius ignaviam, ut laboris atque industriæ studium accenderet. Nam cùm advertisset hominem difficultate ac diuturnitate deterritum à labore cessare; agrum, qui arandus juveni incumbebat, varias sic divisit in partes, ut portionem exiguam singulos in dies excolendam tantùm proponeret. Quod ille ex longâ veluti difficultate recreatus ultrò volensque dum perficit, intra breve tempus purgatum sentibus ac carduis agrum vidit, & ad excipiendas fruges optimas easdemque magno cum fœnore reddendas comparatum.

Atque hoc utinam persuadere sibi vellent, quicumque liberalibus disciplinis dant operam adolescentes ingeniosi; viderent illi quàm inanem obtendant socordiæ suæ causam, dum expostulant obrui se rerum discendarum multitudine, neque ætatem tam teneram ferendis tot laboribus parem esse. Evanesceret brevi illa difficultatum moles, si rebus ipsis, quæ perdiscendæ singulos in dies incumbunt, attenderent diligenter, eumque post aliquot annos laborum suorum fructum experirentur, ut illius, cui navassent operam, facultatis perfectionem aliquam absolutionemque attigissent. Enimverò quid assiduus improbusque labor tandem aliquando non assequatur?

Ubi gentium est solum aliquod tam ingratum ac sterile, quod si vertere sæpiùs, arare, bonisque inserere frugibus diligens agricola voluerit, suos aliquando fructus non ferat eosque minimè pœnitendos? Est aliqua massa tam rudis, marmor aliquod tam impolitum, truncus aliquis tam informis, unde vel Minervæ, vel Jovis, vel Alexandri simulacrum egregium non prodeat, si sedulus ac diligens aut Phidiæ, aut Praxitelis, aut Polycleti labor accesserit? Aurum ipsum, quod tam speciosum, tam splendidum micat oculis, quid esset aliud, quàm frustum aliquod asperum & informe, nisi coctum sæpiùs ac recoctum, nisi redditum incudi centies suum à labore decus ac pretium accepisset? Quid dicam de lapillis illis pretiosissimis, qui terrestria veluti totidem astra haberi possunt; unde amabo lucem suam splendoremque mutuantur, nisi ab artificum industriâ, qui tanto majorem ac longiorem in iis perpoliendis operam impendunt, quanto illustriùs cætera artium ornamenta pretio ac dignitate superant.

Similitudo per Inductionem.

Verùm ista videri fortasse poterunt obscuriora, quandiu sine appositione

exemplorum disputabuntur. Agite ergo; quibus tandem gradibus Demosthenes ad tantam Eloquentiæ laudem ac famam pervenit? Videbatur ille tam alienam nactus indolem ab eâ dicendi facultate, cui studebat, propter linguæ, quo laborabat, vitium, ut ne primum quidem sui nominis apicem valeret pronunciare. Accedebat tam absona, tam invenusta vocis exilitas, ut tacendi potiùs, quàm loquendi partes homini ad agendas causas ineptissimo convenirent. Tamen vicit assiduâ contentione difficultates illas Orator laboriosus; & apposito sub linguâ calculo contentáque sæpiùs ad rupes & montes voce sic impeditam dissolvit linguam, & exilem vocis naturam firmavit, ut nemo feliciùs ageret aut loqueretur.

Similitudo per Exemplorum Collectionem.

Quæ spes relicta videbatur plebeio homini, ut ad primos dignitatis gradus aliquando assurgeret, rerumque adeo summâ potiretur, nisi hoc labore suo atque industriâ Tullius perfecisset? Adeo nihil est rerum omnium, quod longo studio & assiduâ contentione comparari non possit!

Mitto dicere de Socrate, qui nonagenarius jam senex non dubitavit operam dare fidibus, quibus in exercendis ita profecit labore ac vigilantiâ, ut Musicorum nemini cederet.

Et erit deinceps quispiam, qui Literarum salebras adeo reformidet, ut otiari turpem in modum malit, quàm laudabili studio ac labore excutere soporem ac veternum, & se, ad assequendum, quod est in unâquaque arte præstantissimum, comparare. Macte igitur animo, Adolescens ingeniose, quisquis es; ne te deterreat in Literarum studio quidquam, quantumvis durum atque asperum, quominus ad illud superandum vim omnem ingenii, quàm habes, atque solertiam adhibeas.

EXERCITATIO.

Paterfamilias morti proximus ad filios de tuendâ inter Fratres concordiâ.

Locus à Dissimilitudine.

SYNOPSIS.

Exord. Dicet nihil habere se quod commendet filiis impensiùs, quàm ut tueri inter fratres concordiam conentur.

Rationem afferet; quia nihil est, quod tam ad omnium & singulorum gloriam ac felicitatem juvare possit.

Confirmationem petet 1°. à Parabolâ: narrabitque quod fecit pater, qui virgarum fasciculum filiis porrigens jussit ut bacillos singulos alios post alios frangerent, quod fecerunt illi labore nullo, cùm fasciculum ipsum disrumpere non potuissent.

2°. Per Inductionem petitam ab arte factis & naturalibus. Ruunt fornices, si avulsus è totâ mole lapis vel unus fuerit, ipsa mundi fabrica labefactabitur, si defierit esse partes inter singulas concordia, per quam subsistunt. Bona habitudo corporis pendet ex nexu atque unione partium, quæ, si dissolvitur, ruinam affert toti corpori.

3°. Ab Exemplorum collectione. Successores Alexandri Magni res ab ipso partas tueri non potuerunt, quia servare concordiam non voluere. Etheocles & Polinices dissidentes inter se Regnum Thebanum perdiderunt. Romani, dum bellis civilibus indulgent, extremam toti Imperio perniciem attulere.

Conclusio. Videte ergo, quàm concordes vivere vos oporteat, &c.

ORATIO.

Proximum adesse mihi vitæ finem natura deficiens admonet, Filii carissimi.

ſimi. Vixit huc uſque pater ſatis, neque habeo quidquam, de Superis quod querar. Si quid ultra ſupereſt optandum mihi, unum hoc precabor, ut quales eſſe vos ſemper ambierim, dum vixi, tales pergatis eſſe, poſtquam è vivis exceſſero. Quapropter nolite expectare, vobis ut aliud præcipiam, aut commendem jam jam moriturus, quàm quod præcipi vobis à me tam ſæpe, tam enixè commendari hactenus audiiſtis. Vivite concordes, Filii amantiſſimi, pacem colite diligenter, & mutua fratres caritas perenni vinculo cunctos aſtringat.

Nihil ego vobis concordiâ melius vel dare, vel precari poſſim: hinc certum nomini veſtro decus, ampla rebus veſtris copia, perpetua conſiliis veſtris felicitas aſpirabit. Nemo vos laceſſat unquam, qui conjunctos norit, vel damno ſentiat ſuo, quàm fruſtra vis unita fratrum oppugnetur: quos ſi quid olim dirimeret, viribus ſinguli ne fidite; non eſt uſpiam contra rixas aut ſimultates præſidium.

Hoc erat, Filii amantiſſimi, quod liberis olim ſuis pater quidam familias innuebat. Is, uti jam ego ſum, morti proximus virgarum faſciculum filiis diſrumpendum obtulit. Nihil illi vel ſeorſim ſinguli, vel conjunctis omnes viribus quidquam profecere. Tum pater, ſoluto faſce, virgas eaſdem alias ex aliis jubet infringi. Quas conatu nullo conjunctas rumpere non potuerant, diviſas ſemel ab invicem diſrupere; adeo concordiâ res parvæ ſtare poſſunt, diſcordiâ maximæ dilabuntur.

Diſſimilitudo per Parabolam.

Diſſimilitudo per Inductionem.

Attollite oculos, Filii cariſſimi; ſuſpicite ingentem illum fornicem, quo tota domûs hujus noſtræ moles innititur. Unde librati tenues in auras ac veluti ſuſpenſi tot lapides, contra vim innatam quâ deorſum feruntur, reſiſtunt tamen ac perſtant; niſi quòd catenati ſimul ac vincti ſe ſe invicem tuentur ac ſuſtinent? Unum aliquem à reliquis avellite, continuò fornix ipſe corruat, & totam domum, quam fulcit, ſecum in ruinam trahat.

Video vos omnes hodie firmo robuſtóque corpore; nemo veſtrûm eſt, qui ſpem longioris vitæ patri non afferat: quem utinam voti compotem Superi faciant! At quid lætam, amabo, vegetamque in vobis valetudinem efficit, efficietque deinceps, uti pollicetur ſibi pater? nempe ille nexus felixque partium concordia, quæ, ſe dum invicem adjuvant, & ſuas unaquæque vices obeunt, bonam toti corpori habitudinem & ſanitatem incorruptam conciliant; qui nexus, quoniam in me jam diſſolvitur, neque ſuis deinceps vacare officiis propter ingraveſcentem ætatem poſſunt partes ſingulæ, idcirco, Filii, fatiſcit pater, & valedicere vitæ cogitur.

Sed quid ego vos moror, ipſam hanc mundi tam mirabilem fabricam diligentiùs contemplamini: putatis molem illam, quæ tam variis ex rebus tamque repugnantibus elementis coaleſcit, in eodem ſtatu diu conſervandam, niſi temperata ſingularum partium concordia præſtaret orbi toti perennitatem, & perpetuus tam ſtupendæ varietati nexus famularetur?

Diſſimilitudo per Exemplorum Collectionem.

Hujus porro rei tam neceſſariæ vitio, quis memoret, Filii cariſſimi, quàm multa non modò privatorum hominum familiis, ſed maximis e-

tiam imperiis mala evenerint. Dum ambitioni, invidiæ, simultatibus serviunt Alexandri Magni successores, partas invicti Principis virtute totius Orientis opes atque Provincias brevi perdidere. Si mutuam inter se fidem, &, quæ fratres decebat, concordiam servare potuissent Eteocles & Polinices, neque infestis se se invicem animis atque armis confodissent, neque acceptum à patre regnum evertissent. Et illi gentium victores dominique totius orbis Romani, dum conspirantibus omnes studiis Remp. administrarunt, quantam imperio gloriam peperere! Iidem, ubi semel propriæ laudis æmulatio dissociare cœpit voluntates civium, quantam rebus suis cladem atque perniciem attulerunt!

Ex iis atque aliis, quæ proferre possim simultatum incommodis, documentum capite, Filii carissimi, quod ex usu vobis sit; fugite ab illâ peste, quæ tot importat mala: fovete diligenter paribus omnes studiis tot bonorum procreatricem concordiam. Hoc ego vos, per amorem illum tenerum, quo dilexi unumquemque, per amplexus illos quos singulis moriens divido, precor atque obtestor. Sit illud mihi etiam post suprema fata solatium, me cultores pacis & amantes concordiæ filios genuisse.

CAPUT VIII.

Locus ab Oppositis seu Contrariis.

QUid sunt Opposita seu Contraria?

R. Sunt ea, quæ in eodem subjecto vel esse non possunt, vel si in eodem fuerint, necessariò inter se pugnant.

Quot sunt Contrariorum genera?

R. Quatuor vulgò nominantur. Adversa, Relata, Privantia & Negantia.

ARTICULUS PRIMUS.

De Adversis.

Quid sunt Adversa?

R. Sunt ea, quæ inter se maximè distant, & ab eodem subjecto se expellunt, ut virtus & vitium, calor & frigus.

Quomodò probares ab Adversis, expetendam esse temperantiam?

R. Hoc modo. Odiosa est intemperantia, ergo temperantia est expetenda.

Quomodò amplificandus est hic Locus?

R. Demonstrandum est breviter Contrariorum contrarias esse rationes; quanquam hoc sæpe, quasi manifestum, probari non eget. Deinde contrarietas in multis est ostendenda, & hîc præsertim insistendum.

Quomodò variandus est hic Locus?

R. Tribus præcipuè modis. Primus est quo verba verbis opponuntur. Exemplum habes apud Ciceronem Catil. 2. n. 25. *Ex hac parte pudor pugnat, illinc petulantia: hinc pudicitia, illinc stuprum: hinc fides, illinc fraudatio: hinc pietas, illinc scelus: hinc constantia, illinc furor: hinc honestas, illinc turpitudo: hinc continentia, illinc libido: denique æquitas, temperantia, fortitudo, prudentia, virtutes omnes certant, cum iniquitate, cum luxuriâ, cum*

ignaviâ, cum temeritate, cum vitiis omnibus. Postremò copia cum egestate, bona ratio cum perditâ, mens sana cum amentiâ, bona denique spes cum omnium rerum desperatione confligit.

Et pro Rosc. Amer. n. 75. *In urbe luxuries creatur, ex luxuriâ avaritia existat necesse est, ex avaritiâ erumpat audacia, inde omnia scelera ac maleficia gignuntur. Vita autem hæc rustica, quam tu agrestem vocas, parsimoniæ, diligentiæ, justitiæ magistra est.*

Item Verrinâ 4. n. 192.

Secundus modus est cùm membra membris opponuntur, ut Verrinâ 5. à n. 2. ad 7. *Nam qui hoc sibi sumpsit, ut corrigat mores aliorum ac peccata reprehendat, quis huic ignoscat, si quâ in re ipse ab religione officii declinarit.... Furem aliquem ac rapacem accusaris? vitanda tibi semper erit omnis avaritiæ suspicio. Maleficum quempiam adduxeris aut crudelem? cavendum erit semper, ne quâ in re asperior aut inhumanior fuisse videare. Corruptorem, adulterum? providendum diligenter, ne quod in vitâ vestigium libidinis appareat. Omnia postremò quæ vindicaris in altero, tibi ipsi vehementer fugienda sunt. Etenim non modò accusator, sed ne objurgator quidem ferendus est is, qui, quod in altero vitium reprehendit, in eo ipso deprehenditur.... Fidem in vitâ sanctissimam qui putat, potest ei non inimicus esse, qui Quæstor Consulem suum consiliis commissis, pecuniâ traditâ, rebus omnibus creditis, spoliare, relinquere, prodere, oppugnare ausus sit? Pudorem & pudicitiam qui colit, potest animo æquo istius quotidiana adulteria, meretriciam disciplinam, domesticum lenocinium videre? Qui religiones Deorum immortalium retinere vult, ei, qui fana spoliarit omnia, qui ex censorum orbitis prædari sit ausus, inimicus non esse quî potest? Qui jure æquo omnes putat esse oportere, is tibi non infestissimus sit, cùm cogitet varietatem libidinemque decretorum tuorum? &c.*

Et pro Rosc. Amer. n. 88. *Restat, Judices, ut hoc dubitemus, uter potiùs Sex. Roscium occiderit; is ad quem morte ejus divitiæ venerint, an is ad quem mendicitas? is qui antea tenuis fuerit, an is qui postea factus sit egentissimus? is qui ardens avaritiâ feratur infestus in suos, an is qui semper ita vixerit, ut quæstum nosset nullum, fructum autem eum solum, quem labore peperisset? is qui omnium sectorum audacissimus sit; an is qui propter fori judiciorumque insolentiam, non modo subsellia, verùm etiam urbem ipsam reformidet? Postremò, Judices, id quod ad rem meâ sententiâ maximè pertinet, utrum inimicus potiùs, an filius?*

Item pro Cœlio n. 12. *Utebatur hominibus improbis multis* (de Catilinâ loquitur) *& quidem optimis se viris deditum esse simulabat. Erant apud illum illecebræ libidinum multæ, erant etiam industriæ stimuli quidam ac laboris. Flagrabant vitia libidinis apud illum, vigebant etiam studia rei militaris. Neque ego unquam fuisse tale monstrum in terris ullum puto, tam ex contrariis diversisque inter se pugnantibus naturæ studiis cupiditatibusque conflatum. Quis clarioribus viris quodam tempore jucundior? quis turpioribus conjunctior? quis civis meliorum partium aliquando? quis tetrior hostis huic civitati? quis in voluptatibus inquinatior? quis in laboribus patientior? quis in rapacitate avarior? quis in largitione effusior? &c.*

Item Phil. 2. n. 31.

Tertius modus est cùm Periodis Periodi opponuntur; cujus exemplum esse possit laudatum jam Exordium Verrinæ 5. à n. 1. ad 7.

Et Oratione pro Lege Manil. n. ij. *Majores vestri sæpe, mercatoribus ac navicularoribus injuriosiùs tractatis, bella gesserunt: vos, tot civium Rom. millibus uno nuncio atque uno tempore necatis, quo tandem animo esse debetis? Legati, quòd erant appellati superbiùs, Corinthum patres vestri totius Græciæ lumen extinctum esse voluerunt; vos eum Regem inultum esse patiemini, qui Legatum Populi Rom. Consularem vinculis ac verberibus atque omni supplicio excruciatum necavit? Illi civium Rom. libertatem imminutam non tulerunt: vos vitam ereptam negligetis? Jus legationis verbo violatum illi persecuti sunt: vos Legatum Populo Rom. omni supplicio interfectum inultum relinquetis? Videte ergo, ne, ut illis pulcherrimum fuit, tantam vobis gloriam relinquere, sic vobis turpissimum sit, illud, quod accepistis, tueri ac conservare non posse.*

Et Oratione post Reditum: in Senatu n. 2. *Quod si carissimos parentes habere debemus, quòd ab iis nobis vita, patrimonium, libertas, civitas, tradita est; si Deos immortales, quorum beneficio & hæc tenuimus, & cæteris rebus aucti sumus; si Populum Rom. cujus honoribus in amplissimo consilio & in altissimo dignitatis gradu, atque in hac omnium terrarum arce collocati sumus; si hunc ipsum Ordinem à quo magnificentissimis decretis sumus honestati; immensum quiddam & infinitum est, quod vobis debemus, qui vestro singulari consilio atque consensu parentum beneficia, Deorum immortalium munera, Populi Rom. honores, vestra de me multa judicia, nobis omnia uno tempore reddidistis.*

EXERCITATIO.

Orator coram Salomone alteram è mulieribus, quæ ad ipsius tribunal venerant, falsam matrem arguit, quod Infantem vivum, quem ambæ repetebant, geminas in partes dividi postulasset.

Locus ab Adversis.

SYNOPSIS.

Exord. Mater se prodit suâ in liberos caritate; ergo per contrariorum regulam, Mater illa non est, quæ in eosdem crudelem se probat.

1°. Per Interrogationem cum subjectione junctam dicet, nihil magis esse contrarium maternis affectibus, quàm velle & imperare mortem illius, quem filium suum vindicet.

Confirmationem petet ab Adversis. 1°. Verba verbis opponendo, filium repetere, eundem interimere, alterum pietatis, alterum immanitatis est. Hinc pugnat honor, illinc odium, &c.

2°. Membra membris opponendo per expositionem ostendet, illam non esse matrem, quæ contrarios maternæ pietati sensus exhibeat, per Antitheses. Matres filios suos enutriunt, hæc enecat, &c.

3°. Periodos Periodis opponendo. Vidimus matres quæ, ne quid infantes sui paterentur, nihil non pertulere, quæ; &c. Hæc verò matrem se audet profiteri quæ, &c. Paria membra adjiciet, quæ priori periodo respondeant.

Conclusio. Facessat ergo crudelis illa mulier, &c.

ORATIO.

Cùm ea sit materni affectûs indoles & ab ipsâ naturâ insita vis, Rex sapientissime, ut eximiâ in liberos ca- Advers.

titate statim se prodat; necesse est profecto, ut, quæ alienos ab amore materno sensus præ se ferat, illa nihil matris habere, ne nomen quidem judicetur.

Quo igitur pacto mulier illa matrem se probet, aut quo tandem jure filium in hoc puero repetat aut vindicet suum, quæ in eundem tam dura, tam crudelis, tam barbara sit. Age enim te ipsam compello, mulierum omnium maximè impia, an non te satis matrem abnegasti, cujus ex ore sceleratissimo dira in hunc puerum sententia modò lata est, *Neque mihi neque tibi, sed dividatur.* Nam quid pietati maternæ oppositum magis, quàm sic affectam videri te erga eum, quem à te genitum mentiris, ut eundem non patiare modò crudeliter trucidari; sed tristissimum illud spectaculum siccis oculis aspicias, & ipsa tam immanem carnificinam jubeas exerceri.

Adversa per Oppositionem verborum verbis.

Equidem filium tuum dum repetis; dum sapientissimi Regis æquitatem appellas, matrem agnosco, materna sentio viscera; at eundem carnificis furori dum permittis, dum medium dividi ante oculos jubes, novercam intelligo, mulieris alienæ sævissimam inhumanitatem execror. Ex alterâ quidem parte favent tibi pugnantque pro te quædam maternæ pietatis officia: ex alterâ te falsitatis ac mendacii arguunt immanissimi barbaræ mulieris sensus; hinc certat amor, illinc odium, hinc caritas, illinc impietas; hinc misericordia, illinc ferocitas. Imò, imò vincit amorem odium, pietatem scelus, misericordiam immanitas superat. Nam si tu mater, mulierum crudelissima, quæ noverca tandem, quæ parricida censebitur?

Adversa per membrorum Oppositionem.

Sed, quid te moror, Regum sapientissime, qui pro tuâ incredibili sagacitate fictam à verâ matre satis internoscis. Matres, quos genuere, eos nutriunt; Illa, quem genitum à se profitetur, jubet enecari. Matrum viscera vel ad levissimos infantium dolores commoveri solent; Illa præsentissimo infantis miseri periculo non tangitur. Nulla mater unquam audita est, quæ nullo cupiditatis æstu incitata in filium ferox deliberatâ voluntate extiterit; illa sponte tranquilloque animo filium morti devovet.

Adversa per Periodorum Oppositionem.

Vidimus matres, quæ, ne carissimo uteri sui pignore spoliarentur, aut æternis abdidere se latebris, aut irrupere medios inter armatorum hominum cuneos, aut ardentes inter roges insiliere, aut filiorum vitam servare cùm non possent, eâdem se trucidandas manu objecere. Et illa pueri hujus infortunati mater reputabitur, quæ carere illo ultro lubensque patiatur, quæ, servare illum cum possit, morti objiciat, quæ, nullo ipsum persequente aut ad pœnas repetente, crudelissimum ipsa supplicii genus irroget; quæ denique insolens & inauditum ad hunc usque diem ferocitatis exemplum futuris ætatibus relinquat?

Facessat ergo supposititia mater & crudelissimi mendacii pœnas ferat: aut si vera ac germana mater, immanissimas inter feras procul amandetur.

ALIA EXERCITATIO.

Ab Adversis.

Consolatio ad Senecam, cùm jussu Neronis, cujus adolescentiam instituerat, ad mortem damnatus esset.

SYNOPSIS.

Exord. Sumet Orator ab Adversis; dicetque non debuisse ipsum aliud institutionis suæ præmium à Nerone expectare.

Probabit allatam Propositionem ab Adversis. Ille non debuit ferre te in vitâ diutiùs, cujus vitam & mores tam verbis quàm moribus arguebas; sed vitam & mores ejus verbis & moribus arguebas, ergo, &c. Incipiet à Propositione quam tractabit à Contrariis. Nam quæ societas esse poterat, &c. Hîc verba verbis opponet, Neronis vitia virtutibus Senecæ opponendo.

Deinde veniet ad Assumptionem, quam tractabit pariter sententias sententiis opponendo. Tu pietatem in parentes, ille, &c. Tu mansuetudinem in cives commendabas, ille, &c. & sic deinceps sanctos Senecæ mores cum pravâ Neronis agendi ratione comparando.

Concludet, consolando Senecam à Contrariis, Periodos Periodis opponendo, non potuisses videre Neronem furentem in cives, in fratres, in conjugem, in matrem, quem ad virtutes tam contrarias institueras, &c.

ORATIO.

Adversa. Etsi non debuit esse tam luctuosus institutionis tuæ fructus, sapientissime Seneca, ut pro laude contumeliam, odium pro benevolentiâ, pro mercede supplicium reciperes; tamen qui vel à teneris perspexeras Neronis animum & projectam ad gravissimum quodque nequitiæ genus voluntatem, tu nihil præter mortem, vel quidpiam ipsâ morte crudelius habebas expectandum.

Adversa per verborum Oppositionem. Nam quid aliud vir integerrimus à nequissimo Principe, quid studiosus inprimis moderator à juvene ferocissimo sperare poterat, nisi ut eum de medio tolleret, quem tam aversum à suis moribus, & quotidianum pravitatis suæ censorem experiebatur? Quæ enim societas esse poterat pudoris cum petulantiâ, pudicitiæ cum libidine, pietatis cum scelere, æquitatis cum injustitiâ, humanitatis cum crudelitate, rationis cum amentiâ, virtutum denique omnium cum turpissimo vitiorum comitatu?

Adversa per membrorum Oppositionem. Tu pietatem in parentes, benignitatem in propinquos, humanitatem in omnes persuadebas, ille furorem in omnes bonos, sævitiam in domesticos, in propinquos immanitatem, parricidium in parentem meditabatur. Tu continentiam magnis in opibus, liberalitatem, magnificentiam extollebas; ille turpissimâ depravatus avaritiâ, non modo nihil largiebatur de suo, sed quibuscumque privatorum hominum fortunis inhiabat. Tu auream rebus in singulis temperantiam, in judiciis æquitatem, in plectendis etiam nocentibus commiserationem servandam esse dictitabas; ille nec inflecti innocentium lacrymis, nec æquitatis habere rationem, nec ullam in agendo servare moderationem aut sustinebat, aut etiam noverat. Tu refrænandas libidines, cupiditates coercendas, pudorem ac pudicitiam excolendam non moribus minùs quàm verbis prædicabas: Ille corpore pariter atque animo corruptus ac perditus volutabat se se voluptatum in cœno, & obscœnissimas quasque libidinum sordes sectabatur.

Adversa per Periodorum Oppositionem.

Noli igitur queri, vir sapientissime, quod tam immisericorditer ab eo morti sis addictus, qui salutem tuam, si fuisset aliquando periclitata, suo etiam imperio ac capite redimere debuisset. Felicem te, qui ad ultimam sceleratissimamque Neronis ætatem non perveneris. Mori certè tibi longè antiquiùs duxisses, quàm vivere his miserandis Reipublicæ temporibus. Quid tu sustinuisses Imperatorem nequissimum, evertentem aras, maternum in pectus ferrum exigentem? Vidisses illum perdentem suos, dilapidantem Remp. vexantem imperium, ferrum facesque patriæ inferentem; tu qui colere Deos immortales, pietatem in parentes fovere, populum & cives tueri, Remp. amplificare, defendere patriam docueras illum à teneris, & præclarissima quæque virtutum omnium præcepta instillaveras? Aliud dedisti, dum viveres, virtutis specimen, neque, ut eras animo comparatus, tibi placere vita hac conditione potuisset.

Articulus II.

De Relatis.

Quid sunt Relata?

R. Sunt ea quæ se invicem spectant, ita ut unum sine altero intelligi non possit. Ita se habent pater & filius, dux & miles, præceptor & discipulus.

Quomodo amplificatur & ornatur hic locus?

R. Hoc illi commune est cum reliquis contrariis, ut per Antitheses maximè exornetur.

Quis est illius usus?

R. Frequentissimus est, tametsi plerumque minus advertitur: quid enim magis commune est, quàm comparare præterita cum præsentibus, filium cum patre? quàm laudare subditum à rege, hospitem ab hospite, militem à duce? Valet autem præsertim hic locus in exordiis, quæ nisi sumantur à Relatis, vulgò debiliora sunt.

Exemplum Relatorum habes pro Rabirio Posthumo n. 2. ubi Tullius Rabirium excusat à patre. *Satis est homines imprudentiâ lapsos non erigere, urgere verò jacentes, aut præcipitantes impellere certè est inhumanum: præsertim, judices, cùm sit hominum generi propè naturâ datum, uti quâ in familiâ laus aliqua fortè floruerit, hanc fere qui sunt ejus stirpis, quòd sermo hominum ad memoriam prodendam patrum virtute celebretur, cupidissimè persequantur. Siquidem non modò in gloriâ rei militaris Paulum Scipio, aut Maximum filius, sed etiam in devotione vitæ & etiam genere mortis imitatus est P. Decium filius; sint igitur similia, judices, parva magnis. Fuit enim nobis pueris, hujus pater C. Curius Princeps ordinis Equestris, fortissimus & maximus Publicanus; cujus in negotiis gerendis magnitudinem animi non tam homines probassent, nisi in eodem benignitas incredibilis fuisset, ut in augendâ re non avaritiæ prædam, sed instrumentum bonitati quærere videretur. Hoc ille natus, quanquam patrem suum nunquam viderat, tamen & naturâ ipsâ duce, quæ plurimùm valet, & assiduis domesticorum sermonibus, in paternæ culpæ similitudinem deductus est. Multa gessit, multa contraxit, magnas partes habuit Publicanorum,*

credidit populis, in pluribus provinciis ejus versata res est, &c.

Sic in oratione pro Marcello n. 3. laudat Tullius & extollit factum Cæsaris à Relatis. *Ex quo profectò intelligis, quanta in dato beneficio sit laus, cùm in accepto tanta sit gloria.*

Et pro Milone n. 7. *Negant intueri lucem esse fas ei, qui hominem occisum esse à se fateatur. In quâ tandem urbe hoc homines stultissimi disputant? nempè in eâ quæ primum judicium vidit de capite M. Horatii fortissimi viri, qui nondum liberâ civitate populi Rom. Comitiis liberatus est, cùm suâ manu sororem interfectam esse fateretur.*

Item Catilinaria 4. n. 21. ubi probare nititur à Relatis majorem se habuisse gloriam, quòd patriam ab interitu vindicasset, quàm maximi Imperatores, qui rerum gestarum laude eandem honestassent.

EXERCITATIO.

Vir Nobilis, idem Senior ad Filium, cùm ipsum ad primam Expeditionem bellicam Barcinonem in Hispaniam mitteret.

Locus à Relatis.

SYNOPSIS.

Exord. Optabit ut sibi per ætatem liceret adesse filio comitem, eumque exemplis magis quàm verbis erudire.

2°. Admonebit ipsum à Relatis, ut meminerit sæpe quibus sit ortus majoribus, & quàm conspicuum rebus præclarè gestis nomen gerat; caveatque proinde ne ab antiquâ majorum virtute degeneret.

3°. Ab iisdem Relatis dicet non defuturos ipsi commilitones, qui eum officii sui admoneant; eam esse Gallicæ nobilitatis laudem, ut nullum inertiæ locum esse patiatur.

4°. Jubebit ut oculos etiam in Regem Hispanæ totius exercitûs Imperatorem conjiciat; hinc fore ut intelligat, quanto quisque nobilior sit, tanto eundem generosiorem esse oportere.

Concludet hortando, ne patris ipsius memoriam revocare pigeat, & ab ipso capere virtutis documentum.

ORATIO.

Si mihi per ætatem & infractas bellorum laboribus vires liceret adesse tibi socium ac comitem, dum ad Barcinonensem expeditionem proficisceris; non ego te, fili carissime, commonendum verbis, sed factis potiùs ad magna quæque stimulandum arbitrarer. Verùm quoniam affectæ jam malè senectutis incommoda, & tristissimi, quos experior, longioris militiæ fructus dulcissimum hoc parenti solatium eripiunt, ut inter armorum primitias moderari juventutem tuam & informare exemplo possit, excipe saltem ultrò volensque isthæc virtutis documenta, quæ parentis absentis vice defungantur.

Ac primùm recurrant frequenter animo fortissimi viri Majores tui, qui has, quas capessis hodie, partes tantâ cum laude sustinuerunt. Etenim circumstant te innumeræ Heroum imagines, quæ te oblivisci domesticæ laudis non sinant, quæ commoneant dies noctesque trahere te ab iis originem, quos actis retrò temporibus omni virtutum genere cumulatos fuisse Annales nostri testantur. Tu factus es hæres illius sanguinis, qui per tot heroum venas fluxit, & continuâ ad te serie propagatus in clarissimos Imperatores pullulavit. Hujus ergo sanguinis integritatem atque Relata.

nobilitatem.

nobilitatem vide, non dicam, ne ullo unquam flagitio polluas ac contamines; sed novo virtutum tuarum splendore distinguas magis & illustres; ut nominis illius, quod geris, partam tot egregiis facinoribus gloriam non obscures, sed spectatam magis ejusdem famam laureis ac triumphis efficias.

Relata. Quanquam vel si deesse possent tibi potentissima quæque à majoribus tuis rectè factorum incitamenta, haberes tamen in commilitonibus tuis eos gloriæ stimulos, qui te requiescere non paterentur, si in obeundis officii tui partibus deses aut ignavus esse posses. Est hæc enim Gallicæ juventutis indoles, ut nullum aut inertiæ aut ignaviæ locum relinquat; felix ex omni parte fortunataque, si quàm alacris & comparata semper ad aggrediendum quidlibet, tam esset in agendo prudens ac moderata. Hujus tu porro, fili carissime, sic æmulare fortitudinem, ut temeritatem fugias, sic avidum laudis animum imitare, ut pravitatem ac corruptelam morum declines.

Relata. Quod si volueris proponere tibi perfectissimum virtutum omnium exemplar, cujus ad normam ac regulam exigere vitam tutò possis, conjice identidem oculos in Philippum ipsum invictissimum totius exercitûs Imperatorem. Hîc sociatas felici communionis vinculo videbis dotes omnes, quæ Imperatorem commendant; nihil in eo temeritas & audacia de fortitudine, imprudentia de maturitate, levitas de consilio, de magnificentiâ importuna gravitas, aut majestas de comitate vel humanitate deterit. Suus est ita cuique virtuti locus, ut nullum vitiorum commercium aut societatem admittant.

Adderem hîc de me ipso quidpiam, fili carissime, nisi jam in cæteris sufficissem tibi graviora multo laudis incitamenta. Tamen meminisse interdum patris non pigeat, & dum narrari de me quidpiam audies, cum aliquâ virtutis commendatione, documentum indè cape, quanti sit, eandem aliquando promeruisse. Relata.

ALIA EXERCITATIO.

Amilcar Carthaginiensium Dux, Filium Annibalem solenni ante aras sacramento adigit, ut nullam cum Romanis pacem unquam admittat.

SYNOPSIS.

Exord. Per Prolepsim: dicet non dubitare se, quin habeat in filio paternæ virtutis æmulatorem; at velle se id habere solatii, ut si quid sibi humanitus contingeret, heredem relinquat sui in Romanos odii.

Deinde Propositionis loco suum in Romanos odium exponet; quod dicet accepisse se à majoribus hereditarium, doliturus nisi eodem filius stimularetur.

Tum excitabit ipsum Carthaginiensium exemplo, qui nihil aliud spirare viderentur nisi Romanum sanguinem.

Mox per vehementem adhortationem filium adiget ad eliciendum solenne sacramentum de faciendâ nunquam cum Romanis pace.

Concludet sperando fore ut filius laborum suorum ac periculorum socius odisse Romanos assuescat.

ORATIO.

Quanquam, fili amantissime, juvenili animo virtus insita & multis argumentis jam probata certissimam spem facit, fore ut acerrimum in te paterni exempli æmulatorem aliquan-

do habeam; tamen si quid in eo bello, quod meditor, humanitus contingeret, non tam ultro, ut fatear quod res est, concederem fatis, nisi juratum hostem Romani nominis meique heredem odii relinquerem.

Quod quidem, quale quantumque mihi cum illâ gente vel ab ipsis ineuntis adolescentiæ temporibus extiterit, commemorarem ego pluribus, nisi gesta per tot annos bella, rejectæ toties conditiones pacis, instructus etiamnum hodie florentissimus exercitus satis declararent. Nam quod vitæ meæ tempus, aut quæ consiliorum meorum ratio ab inferendâ Romanis clade vacavit unquam? aut quid prætermissum à me fuit ad hunc usque diem, ut invisum genti nostræ populum delerem penitus atque extinguerem? Neque verò quidquam attinet, fili amantissime, retexere hîc operosiùs capitalis illius odii causas, quod non tam voluntate meâ susceptum, quàm hereditario quodam jure à majoribus nostris acceptum gratulor. Hoc unum perpendere te velim, & singulari animi attentione considerare; ne, sicut Amilcari gloriosum fuit suscepta odiorum semina non fovisse modò diligenter, sed etiam provexisse, ita sit Annibali turpissimum quidquam ex eo vel torpore, vel negligentiâ remisisse.

Relata. Ipsa, ipsa te Carthaginiensium nostrorum exempla stimulent & accendant: Quot quot hîc milites aspicis, tot juratos puta Romanorum hostes, tot Amilcares ad eorum ruinam ac perniciem incensos. Intuere, fili, vultus singulorum, oculos orisque totius ac corporis habitum attentiùs considera; quid illa spirat nobilis ferocitas, quid ille generosæ mentis impetus loquitur? quid instructæ & erectæ ad feriendum dexteræ aut volunt, aut ambiunt præter Romanorum cædem ac sanguinem? Hinc disce qualem esse te oporteat, qui regendis talibus viris ac moderandis destinere.

Quid igitur in morâ est, quominus ante istas Deorum immortalium aras capitales populo Rom. jures inimicitias; quæ nullum nisi cum vitâ ipsâ finem inveniant. Hoc à te repetunt sacramentum Majores nostri; qui sempiternam illam, quam ipsi consecuti sunt, nobisque transmisere, laudem ac gloriam Romanorum cladibus acceptam debent; hanc à te fidem postulant tot generosi milites, qui vitam suam prò communis patriæ salute ac gloriâ fortiter devovent. Hoc unum tui erga se amoris monimentum precatur pater, qui te laborum suorum periculorumque comitem ac socium ultro dum adsciscit, id demum se consecuturum sperat, ut Romanos odisse jam tum assuescas.

Relata. (margin, beside "diem, ut invisum genti nostræ...")

ARTICULUS III.

De Privantibus.

Quid sunt Privantia?

R. Sunt ea, quæ opponuntur sicut habitus & ejus privatio. Ita se habent vita & mors, visus & cæcitas, lux & tenebræ. Mors enim est privatio vitæ, cæcitas visûs, tenebræ lucis.

Quomodo probares à Privantibus optandam esse mortem?

R. Hoc modo: Vita misera est; ergo mors optabilis.

Quomodo tractatur hic locus ?

R. Non tam dilatatur plerumque à Cicerone, quàm urgetur pressiùs, & per modum sententiosi cujusdam axiomatis. Ita Cicero pro Milone n. 79. argumentum petit à Privantibus. *Ejus igitur mortis sedetis ultores, cujus vitam si putetis per vos restitui posse, nolitis; & de ejus nece lata quæstio est, qui si eâdem lege reviviscere posset, lata lex nunquam esset.*

Et Catilinaria 1. n. 20. *Quid est Catilina? ecquid attendis? ecquid animadvertis eorum silentium? patiuntur, tacent, quid exspectas autoritatem loquentium, quorum voluntatem tacitorum perspicis?*

Et pro Marcello n. 23. *Equidem de te dies noctesque, ut debeo, cogitans casus duntaxat humanos & incertos eventus valetudinis, & naturæ communis fragilitatem exstimesco, doleoque, cùm Respublica immortalis esse debeat, eam in unius mortalis animâ consistere.*

Item pro Cœlio n. 33. *Existat igitur ex istâ familiâ aliquis, ac potissimum cæcus ille; minimum enim dolorem capiet, qui istam non videbit.*

Interdum tamen latiùs amplificari potest hic Locus & ornari varietate figurarum, ut Oratione pro Cœlio n. 12. quem jam laudavimus in Articulo de Adversis, ubi Catilinæ naturam multiplicem ac variam describit.

Et libro 3. de Oratore n. 8. felicem Crassum esse probat, quod mors illi clauserit oculos eo tempore, quo visus nihil erat ipsi nisi funereum quid objecturus. *Fuit hoc luctuosum suis, acerbum patriæ, grave bonis omnibus; sed ii tamen casus Remp. secuti sunt, ut mihi non erepta L. Crasso à Diis immortalibus vita, sed donata mors esse videatur. Non vidit flagrantem bello Italiam, non ardentem invidiâ Senatum, non sceleris nefarii principes civitatis reos, non luctum filiæ, non exsilium generi, non acerbissimam C. Marii fugam, non illam, post reditum ejus, cædem omnium crudelissimam, non denique in omni genere deformatam eam civitatem, in quâ ipse florentissimâ multùm omnibus gloriâ perstitisset.*

Item pro Murænâ n. 65. ubi Catonis Stoici, & Ciceronis Academici sententias privativè opponit.

Et libro 1. Tuscul. Quæstionum n. 12. Cicero Atticum Epicuri discipulum fateri cogit, miseros mortuos non esse, si omninò nulli sint, ut illi credebant. *Jam mallem Cerberum metueres, quàm ista tam inconsideratè diceres. Att. quî tandem? M. Quem esse negas, eundem esse dicis? ubi est acumen tuum? Cùm enim miserum esse dicis, tum eum, qui non sit, esse dicis..... Att. Age jam concedo non esse miseros qui mortui sunt, quoniam extorsisti ut faterer, qui omnino non essent, eos ne miseros quidem esse posse.*

EXERCITATIO.

Consolatio ad Homerum Poetarum principem, cùm cæcus factus fuisset.

Locus à Privantibus.

Nihil est quod oculorum usum requiras; ergo debes esse contentus tuâ cæcitate.

SYNOPSIS.

Exord. Dicet Orator rem sibi fore difficillimam ad persuadendum, posse quempiam eâ re facilè carere, quæ in vitâ maximè expetenda est, si rem haberet cum alio quàm cum Homero.

Propositio. Dicet nihil esse quod Homerus ereptam sibi oculorum facultatem doleat.

Confirmationem petet ex triplici capite. 1°. Nihil est quod Homerus illud desideret quod sibi commune esset non tantùm cum cæteris hominibus, sed animalibus etiam vilissimis, maximè cùm multa habeat, quæ nemo alius sibi vindicare possit; divinum ingenium, eruditionem, rerum omnium cognitionem perfectissimam.

2°. Quia oculorum facultas nullam ipsi delectationem afferre possit, quâ sine oculis frui non valeat; nihil enim videret, quod jam non viderit, atque etiam animo comprehensum habeat. Hortabitur ut fruatur illâ rerum notitiâ, quam assecutus est.

3°. Quia id habebit commodi, ut multa mala non videat, quorum aspectu boni affliguntur: deteriorem in dies fieri hominum conditionem ac vitam.

Conclusio. Hortabitur ut cœcitatem suam æquo animo ferat, tot instructus præsidiis ad damnum illud resarciendum.

ORATIO.

Cùm nihil in vitâ expetendum magis videri soleat, quàm facultas oculorum, iis autem orbatum esse durius quiddam atque intolerabilius vulgus hominum existimet; ego certè dicturus hodie de cœcitatis commodis atque utilitate, difficillimi plenam operis Provinciam aggrederer, si apud alium quemlibet, quàm apud Homerum Orationem ejusmodi habendam esse intelligerem. Verùm confirmat me mirum in modum ac recreat singularis præstantissimi viri probitas atque incredibilis sapientia; neque vereor coram eo laudare cœcitatem, qui jacturam oculorum levem arbitratur, aut certè detrimentum ejusmodi inter mala gravissima non putat esse reponendum.

Liceat enimverò, vir præstantissime, prædicare de te palam, quod sentio; liceat conditionem illam tuam, quam imperiti homines miseram arbitrantur, fortunatissimam appellare. Scilicet nactus ingenium, quod ad ipsam Deorum immortalium sortem atque naturam accedat, eruditionem adeptus ejusmodi, quam nemo hominum aut assecutus unquam est, aut deinceps assequi posse videatur; complexus animo perfectam rerum omnium distinctamque notitiam, tune desiderandum cupidiùs illud arbitraris, quod tibi cum cæteris mortalium, probis pariter atque improbis commune sit; quod vilissima etiam animalia habere se glorientur; quod nullum deinceps tibi commodum, nullam voluptatem atque delectationem afferret?

Nam quid deinceps Homerum juvent oculi, aut quid conferre demum vel ad utilitatem vel etiam ad voluptatem posse videantur? Age enim, quid objiciant illi spectandum in rerum naturâ, quod non videris? quod penitiùs, quàm contendere possit oculorum acies, non perspexeris? Quam illi varietatem aut pulcritudinem menti exhibeant, quam ante non senseris, de quâ ingeniosè, solerter, eruditè non disserueris? quod illi pariant novum oblectationis genus, quâ orbatus etiam oculis frui facilè non valeas? Retracta enimverò, quas informasti animo, accuratissimas eorum omnium, quæ sub aspectum cadunt, ideas; revolve tecum diligenter partam assiduo labore naturæ totius cognitionem, cujus expressa tam fideliter in divinis operibus tuis vestigia admiramur; contemplare speciosas illas rerum omnium imagines, quæ multo pulcriùs atque illustriùs

menti tuæ ornatæ videbuntur, quàm vel à naturâ, vel ab arte possint decorari.

Quanquam vel si carendum sit tibi voluptate aliquâ, quam facultas oculorum afferret; quam luctuosâ te & ineluctabili necessitate eorumdem orbitas exsolvit! Dicamus enim verò, quod res est, vir sapientissime, neque dubito, quin idem pro tuâ sagacitate jamdiu senseris. Senescit sensim hominum genus, & deterior in dies nostra conditio fit. Quis porro deploret satis ac lugeat illam malorum eluviem, quæ magis ac magis orbem hunc nostrum inundat ac perdit? Quis offusam ubique vitiorum caliginem sine gravissimo acerbitatis sensu sustineat? Quis tam parum cupidus amansque probitatis, quem tantæ depravationis aspectus non offendat? Quæ dum ego contemplor attentiùs, non tam ereptos tibi à Diis immortalibus oculos, quàm eosdem ab infami servitute vindicatos puto. Crescat enimverò, & augeatur in immensum hominum improbitas, nullam deinceps ab eâ parte mœstitiam capies. Non videbis deformatam morum corruptelâ civitatis totius faciem, non inertem ac desidiosam adolescentiam, non intemperantem ac libidinosam juventutem, non virilem ætatem fluctuantem curis, ac sollicitudinibus agitatam, non morosam & avaram senectutem: non lites, non jurgia, non dissentiones, non inimicitias, non bella, & alia id genus incommoda, quæ eadem videntibus graviorem afferunt ipsâ cœcitate molestiam.

Hoc igitur accedat cœcitati tuæ solatium, vir præstantissime, & cùm habeas tam multa unde ereptam tibi oculorum facultatem consoleris atque etiam compenses, noli jacturam tam levem malorum in numero computare.

ALIA EXERCITATIO.

Veras esse in paupertate divitias.

Veræ divitiæ non sunt in divitiis positæ, ergo in Paupertate.

SYNOPSIS.

Exord. Dicet Orator nihil esse in quo fallantur homines graviùs, quàm in eâ quam habent, de divitiis opinione.

Rationem afferet quæ Propositionem continebit; quia non in pecuniis, non in pretiosâ supellectili, &c. quæ tantopere illi æstimant, divitiæ reponendæ sunt.

Confirmationem ex eâ ratione petet, quia isthæc omnia non habent unde animum expleant: quam rationem tractabit per Interrogationem & per viam Negationis & Affirmationis. Age enim, quis demum divitiarum fructus? an ut contempleris in arcâ, &c.

Hoc ipsum illustrabit ditissimorum hominum exemplo, puta, Crœsi, Midæ, Crassi, qui, quo haberent plura, eo plura appeterent; dicetque eos nunquam fuisse divites.

Denique dicet illum verè fuisse divitem, qui in summâ rerum indigentiâ contentus suâ sorte oblatos ab Alexandro Thesauros rejecerat.

Conclusio. Pauperes consolabitur, quibus, si velint, contentos esse liceat.

ORATIO.

Cùm in rebus æstimandis errare graviter solet hominum genus; tum certè nunquam hallucinari turpiùs, aut à rectâ ratione sensisse quidquam visi sunt alienum magis, quàm cùm futilibus inanibusque momentis divitiarum nomen posuere.

Nam quæ est ista multorum in commemorandâ pecuniâ, in jactandâ pretiosâ supellectili, in recensendis latifundiis superba & insolens ostentatio? quo tandem jure divites appellant, ista qui habent, & in ejusmodi rebus aut consectandis aut assequendis curas, studia, contentiones collocant? Soli-ne igitur divites, qui magnam vim auri & argenti, qui aurea tecta, qui villas, qui signa, qui tabulas, qui supellectilem ac vestem infinitè possident? Quid si nec divites quidem, quid si etiam pauperes meritò nuncupandi videantur? Quem enim intelligimus divitem? aut hoc verbum in quo homine ponimus? opinor in eo, cui tanta possessio est, ut ad beatè liberaliterque vivendum contentus sit: qui nihil quærat, appetat nihil, nullâ re egeat, nihil sentiat sibi deesse, nihil omnino requirat. Animus enim hominis oportet se judicet divitem, non vulgi opinio. Divitiarum fructus omnis atque utilitas in copiâ est: copiam declarat satietas rerum atque abundantia, quam qui non assequentur, nunquam divites futuri sunt.

Nunc verò date mihi unum aliquem ex pecuniosis illis & copiosis hominibus, cui satis illud sit, quod habet, qui satiatus omnino sit; qui nihil curet amplius; qui propter aviditatem pecuniæ nullum quæstum turpem faciat, neminem fraudet, decipiat, expilet. Revocate ex omni temporum serie, divitis alicujus memoriam, qui in summâ rerum illarum, quas isti bona appellant, possessione laudabilem tenere potuerit continentiam. Crœsum scilicet divitem nuncupabis, qui regno locupletissimo non contentus insatiabili habendi plura cupiditate in extremum egestatis ac calamitatis discrimen devenit. Ventitabis mihi Midam tanquam locupletissimorum hominum è numero, quem insanabilis auri argentique amor eò demum adduxit, ut medias inter opes crudeli fame ac siti tantùm-non interiret? Crassum verò inter homines ditissimos censebis reputandum, cui, cùm privato homini tantæ possessiones suppeterent, ut integro exercitui suis impensis alendo par esset, novos tamen in singulos dies thesauros aggerebat?

Quinam igitur divites dicendi sunt, si divites illi non debent appellari? Ille ille dives erat, qui oblatas ab Alexandro ingentes pecunias in magnâ rerum indigentiâ sic rejecit, ut ipso etiam principe beatior ac fortunatior videri posset.

Vos ergo, quotquot tenues & exiles fortunas nacti estis, quantùm vel in vestrâ illâ egestate atque inopiâ ad veras solidasque divitias præsidium habetis, quibus tam facilè liceat, quod est divitiarum proprium, vestris rebus esse contentos.

Articulus IV.

De Negantibus seu Repugnantibus.

Quid sunt Negantia seu Repugnantia seu Contradicentia?

R. Sunt ea, quorum unum negat aliud: ut est sapiens, ne igitur dicas insipientem vel non sapientem.

Quot modis erui potest argumentum ex hoc loco?

R. Duobus præcipuè. Primus est, si duo Contradicentia secundùm va-

rios effectus, causas & adjuncta sumpseris. v. g. amor & odium sunt contradicentia, hinc sequitur amoris effectus, causas & adjuncta odio repugnare. Ita rectè concluderes. Non odit ille Deum, qui sæpè sacrificium cum magno pietatis sensu offerre consuevit, qui preces assiduas fundit, quem uberrimis lacrymis sibi propitium reddit, quem ut alii colant ac venerentur, omni studio ac diligentiâ contendit. E contrario autem. Si me amas, cur me verberibus excipis? cur criminaris? cur conviciis oneras? cur ut inimicum aversaris? cur jacentem erigere abnuis?

Alter modus est, si antecedentibus ac consequentibus adjeceris particulam *non*. Tunc enim argumentum facies à Repugnantibus. v. g. sol ortus est, ergo dies est; adde particulam *non*. Non sol ortus est, ergo non est dies.

Habes exempla apud Ciceronem Repugnantium plurima. Pro Cœlio n. 5. ubi probat à Repugnantibus falso objectum fuisse Cœlio, quod apud suos probatus non fuisset. *Nam quod objectum est Municipibus esse adolescentem non probatum suis. Nemini unquam præsenti Puteolani majores honores habuerunt, quam absenti M. Cœlio, quem & absentem in amplissimum ordinem cooptarunt, & ea non petenti detulerunt, quæ multis petentibus denegarunt: iidemque nunc lectissimos viros & nostri ordinis & Equites Romanos cum legatione ad hoc judicium miserunt, cum gravissimâ atque ornatissimâ legatione &c.*

Et pro Syllâ n. 83. probat à Repugnantibus eum nullam habuisse in conjuratione Catilinariâ partem. *Sed quid? Ego qui Catilinam non laudavi, qui reo Catilinæ Consul non adfui, qui testimonium de conjuratione dixi in alios, adeone vobis alienus à sanitate, adeo oblitus constantiæ meæ, adeo immemor rerum à me gestarum esse videor, ut, cùm Consul bellum gesserim cum Conjuratis, nunc eorum Ducem conservare cupiam, & in animum inducam, cujus nuper ferrum retuderim, flammamque restinxerim, ejusdem nunc causam vitamque defendere..... Ego ille conjurationis investigator atque ultor certè non defenderem Syllam, si conjurasse arbitrarer.*

Quis est usus Repugnantium?

R. Multiplex ac frequens. 1°. Deservit hic locus amplificationi, ut probat laudatus numerus 85. pro Syllâ. Item, Verrinâ 7. n. 84. *Vide quid intersit inter tuam libidinem Majorumque auctoritatem; inter amorem furoremque tuum, & illorum consilium atque prudentiam. Illi aditum litoris Syracusanis ademerunt; tu maritimum imperium concessisti. Illi habitare in eo loco Syracusanum, quo naves accedere possent, noluerunt; tu classi & navibus præesse Syracusanum voluisti. Quibus illi suæ urbis partem ademerunt, iis tu imperii nostri partem dedisti.*

Et pro Cœlio n. 45. probat non deditum ipsum fuisse amoribus, quia repugnat tantam eloquentiam, quanta elucebat in Cœlio, stare posse cum amorum blandimentis atque deliciis. *Atqui scitote eas cupiditates, quæ objiciuntur Cœlio, atque hæc studia, de quibus disputo, non facilè in eodem homine esse posse; fieri enim non potest; ut animus libidini deditus, amore, desiderio, cupiditate sæpè nimiâ, copiâ, inopiâ etiam*

nonnunquam impeditus, hoc quidquid est quod nos facimus in dicendo, non modò agendo, verùm etiam cogitando possit sustinere... & n. 47. *An hic, si se isti vitæ dedisset, Consularem hominem admodum adolescen in judicium vocavisset? hic, si laborem fugeret, si obstrictus voluptatibus teneretur, in hâc acie quotidie versaretur? appeteret inimicitias, in judicium vocaret, subiret periculum capitis, ipso inspectante populo Rom. tot menses aut de salute, aut de gloriâ dimicaret.*

Et pro domo suâ n. 4. ubi probat non fuisse se expellendum à Clodio, quem ejectum omnes boni luxerunt; quo carere Civitas se non posse profitebatur.

2°. Hic locus orationem illustrat; ut pro Milone n. 2. *Nam illa præsidia, quæ pro templis omnibus cernitis, etsi contra vim collocata sunt, afferunt tamen Oratori horroris aliquid, ut in foro & in judicio, quanquam præsidiis salutaribus & necessariis septi sumus, tamen ne non timere quidem sine aliquo timore possimus.*

Item Verrina 4. n. 159. ubi probat, fieri non potuisse, ut Siculi suâ voluntate & non coacti statuas Verri erexissent, quas decedente ipso è Siciliâ dejecerant.

Quomodo tractandus hic locus?

R. Vel per Affirmationem, cùm ex affirmatione unius infertur negatio alterius; vel per Negationem ex quâ inferatur affirmatio. Sic dum affirmat Tullius magnos honores habitos fuisse Cœlio etiam absenti, negat eundem fuisse non probatum suis Municipibus. Sic negat Syllam habuisse ullam in conjuratione Catilinariâ partem, quia ipsum laudaverat & ejus defensionem susceperat.

EXERCITATIO.

Roscius paternæ cædis accusatus, quòd in perempti patris cubiculo dormiens inventus esset, defenditur.

Locus à Repugnantibus.

SYNOPSIS.

Exord. Conquereretur Orator de Accusatorum iniquitate, qui confectum dolore Roscium ob peremptum patrem, novo accusationis genere exaniment.

Propositio. Patrem Roscius non occidit; id tractabit per aliquam figuram.

Confirmatio. Petetur à Repugnantibus 1°. quia dormiens filius in occisi patris cubiculo inventus est. Repugnat ut quis occiso patre ullam quietis partem capiat, sed Roscius dormiens inventus est, ergo repugnat ut Roscius patrem occiderit. Incipiet ab expositione Assumptionis, quod unum argumentum afferunt adversarii ad probandam accusationem, dicetque hoc uno satis eximi suspicione sceleris miserum adolescentem; quam complexionem tractabit per varias interrogationes. Tum veniet ad propositionem ostendetque fieri non potuisse ut Roscius ullam quietis partem caperet, si occidisset patrem. Hoc probabit.

1°. Ratione petitâ à testimonio conscientiæ, quæ reum tanti sceleris perpetuò exagitat; hoc esse primum nocentis supplicium.

2°. Orestis exemplo, qui, matre interfectâ etiam ad vindicandam patris mortem, exagitatus fuit à Furiis, quanto magis Roscius si parentem optimum interfecisset.

3. Ab iisdem Repugnantibus, ex parte amoris quo Roscius filium, & filius vicissim patrem complectere tur. Repugnat ut patrem occiderit Roscius, quem amabat, & a quo amabatur, sed &c Omissâ propositione, veniet ad Assumptionem ostendetque quantus esset patris in filium amor, & vicissim filii in parentem.

4°. Ex anteactâ Roscii vitâ aliud argumentum à Repugnantibus eliciet. Non potuit cadere

cadere parricidium in eum, cujus vita fuit innocens; ſed Roſcii vita fuit innocens, &c. Propoſitionem tractabit, dicetque ſcelus ejuſmodi non cadere, niſi in eum cujus vita fuerit perdita; quia nemo repente fit peſſimus; ergo oſtendatur in vitâ Roſcii flagitium, per quod, quaſi per gradus ad parricidium pervenerit. Deinde Aſſumptionem tractabit; invitabit adverſarios ut probent corruptam fuiſſe Roſcii adoleſcentiam.

Concluſio fiet per vehementem Deprecationem, quâ commiſerationem Judicum excitabit.

ORATIO.

Quod unum Adoleſcenti optimo reſtabat in acerbiſſimo parentis amantiſſimi deſiderio doloris ſolatium, ut ad perſequendos impiæ cædis auctores curas omnes ac ſtudia converteret; id hodie novo atque inaudito ſcelere non ſuſtulerunt modo homines perditiſſimi, ſed recens adhuc ac cruentum miſerabiliter vulnus inſanabili plagâ ulcerarunt.

Accuſatur enim verò, & in veſtrum judicium Roſcius adducitur; compeſcere cogitur pias lacrymas, quibus filius optimus parenti optimo parentabat; & quam nefariis interfectoribus vindictam meditabatur, eandem à ſe ipſo jubetur propulſare. Adeo nullum furori ſuo ponunt modum, quos Roſcius adverſarios patitur; niſi adoleſcentem miſerum, quem erepto patre luctu perdiderunt, eundem incredibili accuſationis genere exaniment.

Quid agam, judices? quid loquar? an diluendam ſerio accuſationem illam aggrediar, quæ per ſe ſatis ipſa refellitur? ſcilicet ullam inveniat apud vos fidem, quod illi mentiuntur turpiter; aut erit veſtrum quiſpiam, qui ſibi perſuadeat interfectum à Roſcio parentem ſuum? Tam parum vobis notus eſſet adoleſcens ſuaviſſimus, ut vel leviſſimam ſceleris tanti ſuſpicionem in eum cadere poſſe putaretis?

Atenim inclamantes audio ipſius adverſarios. Eâdem ipsâ nocte, quâ peremptus eſt Roſcii pater, inquiunt, inventus filius patris in cubiculo altùm dormiens. Egregium enimverò judices; & ad faciendam fidem comparatum bellè argumentum, Roſcius occiſi patris in cubiculo dormiebat. Ecquis ex vobis, judices, qui vel ex hoc uno, quod firmiſſimum ponunt accuſatores contentionis iniquæ fundamentum, ſuſpicione ſceleris miſerum adoleſcentem non liberet? quis ſtatim non perſpiciat conflatam hanc eſſe malevolorum invidiâ ad labefactandam innocentiam Roſcii calumniam? Non viderunt illi ſcilicet delatores minimè mali, hâc ipsâ parte ruere accuſationem, quâ fulciendam eandem eſſe arbitrabantur.

Repugnantia ab Adjunctis.

Agite porro, judices æquiſſimi, putatis quemquam, cùm omnia divina atque humana jura ſcelere nefario polluiſſet, ſomnum ſtatim capere potuiſſe? creditis licuiſſe huic ſine curâ quieſcere, qui ne ſpirare quidem ſine metu ſuſtinuiſſet? Etenim ſua quemque fraus, ſuus error maximè perturbat: ſuum quemque ſcelus exagitat amentiâque afficit; ſuæ malæ cogitationes conſcientiaque animum terrent; atque illud ſolet primum eſſe nocentis ſupplicium, ut horrificis admiſſi ſceleris imaginibus torqueatur. Ita ſe res habet, judices, magnam vim, magnam neceſſitatem, magnam religionem poſſidet paternus præſertim ſanguis; ex quo,

si qua macula concepta est, non modò elui non possit, verùm usque permanet ad animum, ut summus furor atque amentia consequantur. Hæ sunt impiis assiduæ domesticæque furiæ, quæ dies noctesque parentum pœnas à consceleratissimis filiis repetant.

Hinc Orestes ille, quem patris ulciscendi causâ ita sumpsisse legimus de matre supplicium, ut Deorum immortalium monitis atque oraculis id fecisse dicatur, perpetuis tamen agitabatur furiis, quæ nec quiescere usquam miserum paterentur; quòd ne piùs quidem sine scelere esse potuisset. Interim Roscius nullâ impulsus ad interficiendum patrem contumeliâ, nullo parentis odio provocatus, in recenti memoriâ peracti sceleris, conspersis adhuc ac cruentis sanguine paterno manibus, tam securus debitæ parricidis vindictæ, tam quietus perstitisset, ut alto demergi somno potuisset.

Repugnantia à Causis.

Atenim quid his immoror diutiùs, judices? jam sensistis inflictam optimo adolescenti calumniam; jam illatam sceleris nefandi labem tacitis suffragiis depulistis. Notus vobis nimirum Roscii animus, spectata primis ab annis suavissima juvenis indoles & tenerrimus in optimum parentem amor; qui non modò tanti sceleris societatem non admittit, sed etiam vel levissimam suspicionis umbram amolitur. Scilicet Roscius parentem occidisset, quem amabat tantùm, & à quo vicissim tantopere amabatur? O si loqui posset infelix Roscius! si redire rursum in hanc lucem, quo sensu doloris summo capitis in discrimine positum suâ causâ videret eum, quem non tam ipsa communis sanguinis, quàm eximiæ spectatæ pietatis officia & singularis quædam in parentem caritas amabilem efficiebant!

Sed redeat vobis in memoriam, judices, qualis ab ipso ineuntis ætatis exordio Roscius extiterit; hæc enim ipsa maleficii, quod irrogatur ipsi, magnitudo facit, ut nisi adolescentis in vitâ ostendantur expressa parricidii vestigia, res profectò tanta, tam scelesta, tam atrox, tam nefaria credi non possit. Proferatur ergo necesse est turpis adolescentia, omnibus flagitiis vita inquinata, sumptus effusi cum probro ac dedecore, prorupta audacia, summa temeritas, quæ ab insaniâ non abhorreat. Accedat huc oportet odium parentis, animadversionis paternæ metus, amici improbi, servi conscii, tempus idoneum, locus opportunè captus ad eam rem, pœne dicam, respersas manus sanguine paterno judices videant oportet, si tantum facinus credituri sint.

Repugnantia ab Effectis.

Vos, vos appello, accusatores nefarii, & tam inauditæ calumniæ nequissimi artifices; edite nobis, excogitate, fingite etiam, si potestis, aliquod in totâ Roscii adolescentiâ flagitium, per quod, quasi per gradus, ad istam, quam imputatis ipsi, impietatem ascenderit. Nemo repente fit pessimus, sed in minimis noxis & levioribus peccatis exercitatum esse quempiam oportet, antequam in extrema scelera prorumpat; vos mihi arripitis, quod vitiorum omnium extremum est, relinquitis illa, quibus remotis hoc ipsum esse non potest. Nulla culpa

da familiaritas, non amor, non risus, non convivia, non levitas animi ulla ostenditur, &, cùm ea non reperiantur, quæ sceleris umbram habent, in eo summum furorem, atque impietatis cumulum reperiri posse insulsissimi accusatores mentiuntur.

Videte ergo, judices, quo tandem animo in hâc causâ vos esse porteat. Vestris in manibus adolescentis miseri salus posita est. Videtis testes innocentiæ lacrymas, auditis suspiria, acerbissimum, quo jam exanimatus pœne est infelix Roscius, luctum intuemini. Ah! utinam vel hoc pretio redimere parentis vitam liceret! utinam effusione sanguinis eum ab interitu revocare posset! Hoc ergo date misero adolescenti solatium, ut cum parente optimo, etiam boni nominis famam, quod unum bonum superest, amisisse per vos non videatur.

ALIA EXERCITATIO.

Religio Christiana per universum orbem propagata, magnum miraculum.

Locus à Repugnantibus.

SYNOPSIS.

Exord. & Prop. Dicet Orator felix illud fuisse Religionis fatum, ut cùm tam multa propagationi ejusdem obsistere viderentur, tamen longè latéque disseminata sit.

Confirmationem petet 1°. à Repugnantibus effectis. Religio Christiana multa præcipit, quæ sunt naturæ contraria, puta, abjicere se infra cæteros, cupiditates domare, colere paupertatem, oblivisci injurias, inimicos diligere, &c.

2°. A Causis Repugnantibus. An adhibitus ad id operis Tullius aliquis, qui eloquentiâ, an Philosophus qui argumentorum momentis, an Imperator qui potentissimo instructus exercitu Religionem illam colendam esse persuaderet, aut ad eandem amplectendam cogeret, &c. Id perfecere vilissimi homunciones, piscatores duodecim, &c.

3°. Ab Adjunctis Repugnantibus, resistentibus scilicet populis, qui falsis addicti jam pridem essent Numinibus, vetantibus Imperatoribus & vim tormentorum omnium adhibentibus, ne Religio nova induceretur.

Denique veram causam afferet, potentiam nimirùm divinam, quâ instructi duodecim homines, rebus alioquin humanis destituti, difficultates omnes superavere.

Concludet exclamando ô miraculum, &c,

ORATIO.

Quàm felici Religionis Christianæ fato fieri dicam, ut quæ evellendis ex hominum animis priscis erroribus, & depravatis longo usu moribus emendandis nata videbatur; ea tamen in orbem terrarum universum sic disseminata ac propagata sit, nulla ut regio quantumvis recondita suavissimo divinæ illius lucis splendore caruerit.

Agite enimverò; quot & quantas habuit Religio Christiana superandas difficultates, quot infirmanda corruptæ naturæ præjudicia, antequam fidem apud mortalium animos aliquam inveniret? Illa compellebat homines abjicere se infra cæteros; at ii parati semper assurgere, subjacere nemini, omnibus superiores esse volunt. Illa coercere libidines, cupiditates frenare, animo dominari præcipiebat; at ii cupiditatibus liberiùs indulgent, & nullo temperari eas freno patiuntur. Illa distribuere facultates egentibus, di- (Repugnantia ab Effectis.)

ligere paupertatis incommoda admonebat; at ii cumulandis opibus inhiant, summamque in divitiarum possessione felicitatem esse positam arbitrantur.

Quid cætera appellem Religionis illius quot documenta, tot obstacula? condonare injurias, inimicos diligere, lacessitum silere, bene precari maledicentibus, contumeliis affectum beneficia rependere; à quibus quantùm hominum indoles abhorreat, testes ipsi sumus, qui præceptionibus iisdem jam dudum imbuti, vix ac ne vix quidem in iis exequendis dociles atque obsequentes invenimur.

Repugnantia à Causis.

Verùm quibus tandem artibus adducti sunt homines, ut Religionem naturæ tam adversam, tam repugnantem moribus amplecterentur? An adhibitus Tullius aliquis, qui sermonis elegantiâ demulceret animos, & eloquentiæ vi Religionis dignitatem extolleret? an Philosophus, qui rationum & argumentorum pondere suscipiendæ illius necessitatem demonstraret? an Imperator potentissimus, qui armorum metu cogeret populos, & extrema quæque contumacibus minaretur? Nullam, mihi credite, ex istâ laude partem sibi vindicant, vel Orator, vel Philosophus, vel Imperator; totum illud, quantum, quantum est, aggressi sunt duodecim vilissimi homunciones, qui fame morerentur, nisi pisciculos caperent, rudes, illiterati, contemptibiles, ignoti. Et tamen quis credat? opus tam arduum, tam difficile, tam humanis impar viribus perfecere, quod neque Eloquentiæ subsidiis Oratores, neque argumentorum momentis Philosophi, neque Imperatores numerosissimis exercitibus, non dicam exequi, sed ne tentare quidem ausi fuissent.

Repugnantia ab Adjunctis.

Quanquam ne quis existimet sic invectam in orbem terrarum ab istis hominibus Christianam Religionem, ut conspirantibus in unum animis excepta sit. Imò tanto infensiores habuit adversarios, quanto graviores leges imponebat. Obstitere populi, quibus, dum inanem falsorum Numinum cultum proscriberet, interdictum volebat, quidquid in deliciis atque in amoribus aliquando habuissent. Obstitere Principes, quorum dissolutos & omni flagitiorum genere inquinatos mores arguebat: obstitere, quantùm erat in ipsis, Romani Imperatores, ne fidem obtineret illa Religio, quæ retundebat fastum ipsorum aque superbiam, quæ effrenatam dominandi libidinem intra justos limites coercebat. Quas porro illi artes, quas non admovere machinas, ut serpentem manantemque latiùs invitis ipsis ac repugnantibus Religionem Christianam reprimerent, & suo in ortu penitus extinguerent? Quid hîc referam equuleos, flagella, rotas, cruces, ferventia liquati plumbi balnea, ardentes craticulas, incensos rogos, & alia id generis crudelissima supplicia, in quibus Neronum furor, Diocletianorum ac Caligularum immanitas triumphabat. Quid eloquar blanditias, promissa, divitiarum voluptatumque illecebras, quibus vires frangere, enervare animos, eorumque debilitare constantiam pertentarunt, quos apertâ vi superare non potuerant. Verùm neque blandis deliciarum irritamentis emolliti, neque

ſuppliciorum infracti terroribus Piſcatores illi duodecim obſtacula quæque fortiter devicere; & pugnantibus nequicquam contra ipſos rebus, ut ſic loquar, univerſis, Chriſtianam ubique terrarum Religionem ſtabiliere.

Atenim ſic deſtituti præſidiis, unde vim roboris tantam hauſere? Repetamus altiùs prodigiorum tam inſolentium magnitudinem. Aderat nimirum ipſis è Cœlo Deus, cujus cauſam agebant in terris; hinc periculis omnibus confidentia illa ſuperior, hinc ex ipſis difficultatibus rerumque anguſtiis fortitudo animi major creſcebat. Quid enim divinæ potentiæ, quâ freti tam ardua, tamque inaudita moliebantur, reſiſtere valeat? quid hominum conſilia contra ſupremam voluntatem potuiſſent. O vim divinæ potentiæ admirabilem! ô miraculum nullâ temporum memoriâ conticeſcendum!

Locus ab Adjunctis.

CAPUT IX.

Frequentiſſimus eſt hujus loci uſus & Oratori maximè neceſſarius, cùm nulla pars ſit Orationis, cujuſcumque generis illa ſit, cui non inſerviat.

Quid ſunt Adjuncta?

R. Sunt ea quæ cum re, de quâ agitur, non neceſſariò quidem, ſed probabiliter cohærent.

Quot ſunt Adjunctorum genera?

R. Tria. Præcedentia, quæ rem præcedunt; Comitantia, quæ rem comitantur; Conſequentia, quæ conſequuntur.

Quid ſunt Adjuncta Præcedentia?

R. Cauſæ, conſilia, injuriæ illatæ, vel acceptæ, conſuetudo, minæ, ſuſceptum iter, omnis denique inſtitutus ad rem apparatus.

Habes exemplum in Oratione pro Syllâ n. 52. ubi ab Adjunctis præcedentibus probat ipſum cum Catilinâ non conjuraſſe. *Nam quis eſt igitur, qui tum dicat in campum adſpiraſſe Syllam? atqui ſi tum ſe cum Catilinâ ſocietate ſceleris conjunxerat, cur ab eo diſcedebat? cur cum Autronio non erat? cur in pari causâ non paria reperiuntur ſigna criminis..... hoc tempore cùm maximè arderet conjuratio, cùm Catilina egrederetur ad exercitum; Caſſius incendiis, Cethegus cædi præponeretur, Lentulus in urbe relinqueretur: Autronio, ut occuparet Etruriam, præſcriberetur; cùm omnia ordinarentur, inſtituerentur, pararentur: ubi fuit Sylla, Corneli? num Romæ? imò longè abfuit. Num in iis legionibus, quò ſe Catilina referebat? multo etiam longiùs, &c.*

Et pro Milone n. 51. *Video adhuc conſtare omnia, Judices, Miloni etiam utile fuiſſe Clodium vivere; illi ad ea, quæ concupierat, optatiſſimum interitum Milonis fuiſſe, odium illius in hunc acerbiſſimum, in illum hujus nullum; conſuetudinem illius perpetuam in vi inferendâ, hujus tantùm in repellendâ.....* Ex his Antecedentibus probat Clodium fuiſſe inſidiatorem.

Et pro Murænâ n. 13. probat ſaltatorem non fuiſſe Murænam, quia in eo non reperiuntur ea omnia quæ ſaltationem vulgò antecedunt; qualia ſunt, intemperantia, convivium intempeſtivum, & aliæ, id genus, deliciæ, quarum extrema eſt ſaltatio.

Quænam ſunt Adjuncta Comitantia ?

R. Ad ſeptem genera vulgò revocantur quæ hoc verſiculo continentur.

Quis , Quid , Ubi , quibus Auxiliis , Cur , Quomodò , Quando.

Habes illuſtre comitantium Adjunctorum exemplum pro Milone n. 54. *Si hæc non geſta audiretis , ſed picta videretis , tamen appareret uter eſſet inſidiator , uter nihil cogitaret mali.* * *Cùm alter veheretur in rhedâ pænulatus , unà ſederet uxor ; quid horum non impeditiſſimum ? veſtitus , an vehiculum ,* * *an comes ? quid minùs promptum ad pugnam , cùm pænulâ irretitus , rhedâ impeditus , uxore pœne conſtrictus eſſet ? Videte nunc illum * primum egredientem è villâ ſubitò ; cur veſperi ? * quid neceſſe eſt ? quî convenit præſertim id temporis ? Divertit in villam Pompeii , Pompeium ut videret ? * Sciebat in Alſienſi eſſe. Villam ut perſpiceret ? millies in eâ fuerat. Quid ergo erat moræ & tergiverſationis ? dum hic veniret , locum relinquere noluit. Age nunc iter expediti latronis cum Milonis impedimentis comparate. * Semper ille antea cum uxore , tum ſine eâ , nunquam non in rhedâ , tum in equo ; comites Græculi , quocumque ibat , etiam cùm in caſtra Etruſca properabat ; tum nugarum in comitatu nihil. Milo qui nunquam , tum caſu pueros ſymphoniacos uxoris ducebat & ancillarum greges ; ille qui ſemper ſecum ſcorta , ſemper exoletos , ſemper lupas ducebat , tum neminem , niſi ut virum à viro lectum diceres. Cur igitur victus eſt ? * quia non ſemper viator a latrone , nonnunquam etiam latro à viatore occiditur : quia , quanquam paratus in imperatos Clodius , tamen mulier inciderat in viros ....* Habes præcedente numero 53. circumſtantias Loci. *Videamus nunc , quod caput eſt , locus ad inſidias ille ipſe , ubi congreſſi ſunt , utri tandem fuerit aptior , &c.*

* Quid
* Quis
* Quando
* Cur.
* Quibus auxiliis.
* Quomodo.
* Ubi.

Quænam ſunt Adjuncta Conſequentia ?

R. Sunt ea , quæ rem geſtam ſubſequuntur ; ut pallor , rubor , inceſſus titubans , frequens anhelitus , reprehenſio publica , hæſitatio , exhauſtum patrimonium , morbi , gladius cruentus , clades , &c.

Habes egregium exemplum Adjunctorum ſubſequentium pro Milone n. 61. *Quòd ſi nondum ſatis cernitis , cùm res ipſa tot , tam claris argumentis luceat , purâ mente atque integrâ Milonem , nullo ſcelere imbutum , nullo metu perterritum , nullâ conſcientiâ exanimatum Romam reverti ſſe ; recordamini per Deos immortales , quæ fuerit celeritas reditûs ejus , qui ingreſſus in forum , ardente Curiâ ; quæ magnitudo animi , qui vultus , quæ oratio ! Neque verò ſe Populo ſolùm , ſed Senatui tradidit , neque Senatui modò , ſed etiam publicis præſidiis & armis ; neque iis tantùm , verùm etiam ejus poteſtati , cui Senatus totam Remp. omnem Italiæ pubem , cuncta Populi Romani arma commiſerat ; cui ſe nunquam profectò tradidiſſet , niſi cauſæ ſuæ confideret , præſertim omnia audienti , magna metuenti ; multa ſuſpicanti , nonnulla credenti. Magna vis eſt conſcientiæ , Judices , & magna in utramque partem , ut neque timeant , qui nihil commiſerint , & pœnam ſemper ante oculos verſari putent , qui peccarint.*

Et pro Flacco n. 99. *Cùm tabella vobis dabitur , Judices , non de Flacco dabitur ſolùm , dabitur de ducibus auctoribuſque conſervandæ civitatis ; de-*

bitur de omnibus bonis civibus ; dabitur de vobismetipsis ; dabitur de liberis, dabitur de vitâ, de patriâ, de communi salute. Non judicatis in hac causâ de exteris nationibus, non de sociis, de vobis ac de vestrâ Republicâ judicatis.

Item Philippicâ septimâ pœne totâ negat Antonium admittendum esse in civitatem, idque probat ex iis malis quæ secum importaturus in urbem esset.

Et pro Milone n. 78. recenset pericula quæ Reip. imminebant, si Clodius à Milone interfectus non fuisset. *Mandate hoc memoriæ, Judiees, spero multa vos liberosque vestros in Repub. bona esse visuros: in his singulis ita semper existimabitis vivo P. Clodio nihil horum vos visuros fuisse. In spem maximam, & , quemadmodum confido, verissimam adducti sumus, hunc ipsum annum, hoc summo viro Consule, concussâ hominum licentiâ, cupiditatibus fractis, legibus & judiciis constitutis salutarem civitati fore. Num quis igitur est tam demens, qui hoc P. Clodio vivo contingere potuisse arbitretur? Quid ea quæ tenetis privata atque vestra, dominante homine furioso, quod jus perpetuæ possessionis habere potuissent, &c.*

Quis est Adjunctorum usus?

R. Frequentissimus est, quàm qui maximè; præsertim tamen valet ad laudem ac vituperium, item ad describendum & narrandum. Etiam in exquirendâ intentione formandisque conjecturis plurimùm potest pro Rosc. Amer. n. 85. *Hunc quæsitorem ac judicem fugiebant atque horrebant ii, quibus periculum creabatur; ideo quod tametsi veritatis erat amicus, tamen naturâ non tam propensus ad misericordiam, quàm implicatus ad severitatem videbatur.*

Quomodò amplificandus & ornandus hic Locus?

R. Primò expendendum est, quid unius cujusque circunstantiæ nomine intelligatur. 2°. Consulendus est Cicero, & ad ejus imitationem recurrendum. Atque ut diligentior habeatur Adjunctorum notio, singula explicabimus, & petitis ex Cicerone exemplis illustrabimus.

Quis. Personam significat in quâ spectare oportet affectiones animi varias, amorem, iram, artes, virtutes, puta, justitiam, prudentiam, fortitudinem &c. item vitia; v. g. avaritiam, ambitionem, iracundiam, & reliquas animi labes. Præterea in personâ de quâ agitur, attendenda figura corporis, deformitas, pulcritudo, fortunæ, sive bona externa, nomen, genus, conditio vitæ.

Adjuncta Personarum tractat Cicero Ver. 7. n. 143. *In externorum hominum & maleficorum sceleratorumque, in prædonum hostiumque custodias, tu tantum numerum civium Rom. includere ausus es? Nunquam-ne tibi judicii, nunquam concionis, nunquam hujus tantæ frequentiæ, quæ nunc animo te iniquissimo infestissimoque intuetur, venit in mentem? Nunquam tibi Populi Rom. absentis dignitas, nunquam species ipsa hujuscemodi multitudinis in oculis animoque versata est? Nunquam te in horum conspectum rediturum, nunquam in Forum Populi Rom. venturum, nunquam sub legum & judiciorum potestatem casurum esse putasti? At quæ erat ista libido crudelitatis exercendæ? quæ tot scelerum suscipiendorum causa? Nulla, Judices, præter prædandi novam singularemque rationem.*

Et n. 147. *Videtis cives Romanos gregatim conjectos in Latomias, videtis indignissimo in loco coacervatam multitudinem vestrorum civium. Quærite nunc vestigia, quibus exitus illorum ex illo loco compareant, nulla sunt, &c.* Idem persequitur n. 148. & 149.

Ita defendit Roscium Amer. n. 39. & ab Adjunctis personæ probat non fuisse ab eo patrem occisum. *Patrem occidit Sext. Roscius? qui homo? Adolescentulus corruptus & ab hominibus nequam inductus, annos natus magis quadraginta? Vetus videlicet sicarius, homo audax, & sæpe in cæde versatus? At hoc ab accusatore ne dici quidem audistis. Luxuries igitur hominem nimirùm & æris alieni magnitudo, & indomitæ animi cupiditates ad hoc scelus impulerunt? de luxuriâ purgavit Erutius, cùm dixit, hunc ne in convivio quidem ullo ferè interfuisse: nihil autem unquam debuit. Cupiditates porro quæ possunt esse in eo, qui, ut ipse accusator objecit, ruri semper habitarit, & in agro excolendo vixerit, quæ vita maximè disjuncta à cupiditate & cum officio conjuncta.*

Et pro Dejotaro n. 26. probat eum non saltasse senem, qui puer gravissimus & severissimus fuerat.

Pro Cœlio n. 42. excusat liberiorem consuetudinem à personâ Cœlii, cujus adolescentiæ multa ignosci oportebat.

Pro Comœdo n. 20. Hominem defendit ex Adjunctis personæ, quibus Cheræam fraudulentum probat, & ab eo deceptum Roscium ostendit.

Catilinaria 3. n. 13. ab Adjunctis personarum conjuratos sceleris reos arguit. *Ac mihi quidem, Quirites, cùm illa certissima sunt visa argumenta atque indicia sceleris, tabellæ, signa, manus, denique uniuscujusque confessio, tum multo illa certiora, color, oculi, vultus, taciturnitas. Sic enim obstupuerant, sic terram intuebantur, sic furtim nonnunquam inter se aspiciebant, ut non jam ab aliis judicari, sed ipsi à se viderentur.*

Et Catilinariâ 2. n. 5. Conjuratorum vim & copias à vilitate personarum elevat ac deprimit, eosdem describit n. 10. & 18.

Verrinâ 7. n. 139. flagitium Verris exaggerat à dignitate civium Romanorum, quos virgis cædi cruentum in morem jusserat.

Philip. 3. à n. 28. ad 32. Bellum suadet in Antonium ab Adjunctis personæ ipsius Antonii, cujus mores ac vitia describit.

Quid. Negotium ipsum, vel rem, de quâ agitur, explicat.

Habes exemplum illius Adjuncti Verrinâ 7. n. 148. ubi crudelitatem Verris in cives Romanos exaggerat. *Si quis Rex, si qua civitas exterarum gentium, si quæ natio fecisset aliquid in civem Rom. ejusmodi nonne publicè vindicaremus? non bello persequeremur? possemus hanc injuriam ignominiamque nominis Romani inultam impunitamque dimittere? Quot bella majores nostros & quanta suscepisse arbitramini, quod cives Romani injuriâ affecti, quod naviculàrii retenti, quòd Mercatores spoliati dicerentur? At ego retentos non queror; spoliatos ferendum puto; mancipiis, mercibus ademptis in vincula conjectos esse Mercatores, & in vinculis cives Rom. necatos esse arguo; &c.*

Et ibid. n. 166. *Si tu apud Persas & in extremâ Indiâ deprehensus, Verres*

nus; ad supplicium ducerere; quid aliud clamitares, nisi te esse Civem Romanum? & , si tibi ignoto apud ignotos, apud barbaros, apud homines in extremis atque ultimis gentibus positos nobile & illustre apud omnes nomen tuæ civitatis profuisset; ille, quisquis erat, quem tu in crucem rapiebas; qui tibi esset ignotus, cùm civem se Rom. esse diceret, apud te Prætorem si non effugium, ne moram quidem mortis, mentione atque usurpatione civitatis assequi potuit.

Ubi. Differentias loci complectitur, & varias species; ut si profanus, si sacer, si publicus, si privatus, si agrestis, si urbanus.

Luculentum Adjuncti illius exemplum Philip. 2. n. 63. *Sed hæc, quæ robustioris improbitatis sunt, omittamus. Loquamur potiùs de iniquissimo genere levitatis. Tu istis faucibus, istis lateribus, ista gladiatoriâ totius corporis firmitate tantùm vini in Hippiæ nuptiis exhauseras, ut tibi necesse esset in conspectu Populi Rom. vomere postridie. O rem non modò visu fœdam, sed etiam auditu! si inter cœnam, in tuis illis immanibus poculis hoc tibi accidisset, quis non turpe duceret? in cœtu verò Populi Rom. negotium publicum gerens, Magister Equitum, cui ructare turpe esset, is vomens, frustis esculentis vinum redolentibus gremium suum & totum tribunal implevit.*

Et n. 68. *Tu ingredi domum illam ausus es? tu illud sanctissimum limen intrare? tu illarum ædium Diis Penatibus os importunissimum ostendere? quam domum aliquandiu nemo aspicere poterat, nemo sine lacrymis præterire, hac te in domo tandiu diversari non pudet? in quâ quamvis nihil sapias, tamen nihil tibi potest esse jucundum. An tu illa vestibula, rostra, spolia cùm aspexisti, domum tuam te introire putas? .... Me quidem miseret parietum istorum atque tectorum, quid enim unquam domus illa viderat nisi pudicum, nisi ex optimo more & sanctissimâ disciplina? Fuit enim ille vir, P. C.* (Pompeius) *sicut scitis cùm foris clarus, tum domi admirandus, neque rebus exteris magis laudandus, quàm institutis domesticis. Hujus in sedibus, pro cubiculis stabula, pro tricliniis popinæ sunt!*

Ejusdem compotationes & luxum in domo Varronis, hominis abstinentissimi exagerat n. 104.

Et pro Milone n. 53. ex opportunitate loci, ex quo pugnabat Clodius, arguit Milonem fuisse insidiatorem.

Et ibid. n. 90. scelus Clodii qui incenderat Curiam à loci sanctitate amplificat. *Templum sanctitatis, amplitudinis, mentis, consilii publici, caput urbis, aram sociorum, portum omnium gentium, sedem ab universo Populo Rom. uni ordini concessam vidimus inflammari, exscindi, funestari!*

Et oratione 2. in Rullum n. 94. Campanos arrogantes libidinibusque perditos à naturâ loci arguit.

Quibus Auxiliis, hoc est quibus instrumentis ac præsidiis, an baculo, an gladio, an sicâ? vel quibus ministris, auctoribus, adjutoribus?

Exemplum habes, pro Milone in loco jam laudato, ubi tam Milonis, quàm Clodii apparatum describit. *Age nunc iter expediti latronis, &c.*

Et Philip. 2. n. 58. describit apparatum quo Antonius incedebat cum Mimâ suâ. *Vehebatur in essedo Tribunus plebis, lictores laureati antecedebant, inter quos apertâ lecticâ Mi-*

ma portabatur, quam ex oppidis Municipales, homines honesti obviam necessariò prodeuntes, non noto illo & inimico nomine sed Volumniam consalutabant. Sequebatur rheda cum lenonibus, comites nequissimi, rejecta mater amicam impuri filii tanquam nurum sequebatur.

Adde Clodianam cædem, quæ Milonianâ totâ ab eo Loco describitur.

Cur, causam significat maximè efficientem & finalem, ut quo consilio, quâ spe, quo motu, &c.

Eo Loco Cicero utitur ad Milonis defensionem n. 32. *Satis est quidem in illâ tam audaci, tam nefariâ belluâ docere, magnam ei causam, magnam spem in Milonis morte propositam, magnas utilitates fuisse.*

Et ibidem n. 49. *Age, sit ita factum; quæ causa, cur Romam properaret? cur in noctem se conjiceret? quid afferebat festinationem? quòd heres erat? primò erat nihil, cur properato opus esset? Deindè, si quid esset, quid tandem erat, quod eâ nocte consequi posset, amitteret autem, si postridie mane Romam venisset?*

Quomodo, Totius rei gestæ varios modos complectitur; ut si triumphus, si cædes, si sacrificium narratur, statim modus ipse & ratio ponitur ante oculos. Potest enim diversâ ratione triumphus decerni & institui, item & cædes.

Exemplum habes 7. Verrinâ n. 160. *Ipse inflammatus scelere & furore in forum venit. Ardebant oculi, toto ex ore crudelitas eminebat; expectabant omnes quò tandem progressurus, & quidnam acturus esset, cùm repente hominem proripi, atque in foro medio nudari, ac deligari, & virgas expediri jubet. Clamabat ille miser se civem Rom. esse.... Cædebatur virgis in medio foro Messanæ Civis Rom. judices, cùm interea nullus gemitus, nulla vox alia istius miseri inter dolorem crepitumque plagarum audiebatur, nisi hæc, Civis Rom. sum: hac se commemoratione civitatis omnia verbera depulsurum cruciatumque à corpore dejecturum arbitrabatur. Is non modò hoc non perfecit, ut virgarum vim deprecaretur; sed cùm imploraret sæpius usurparetque nomen civitatis, crux, crux, inquam, infelici & ærumnoso, qui nunquam istam potestatem viderat, comparabatur, &c.*

Ad eum porro locum referuntur quidquid tam de Hypotiposi quàm de Ethopeiâ, in libro de Figuris, diximus. Duæ enim istæ figuræ natæ sunt ad rerum gestarum rationem graphicè describendam.

Quando, Tempus significat, quo aliquid sit actum, an nocte? an pleno die? an æstate? an hyeme? &c.

Pro Quintio n. 81. Nævium Tullius coarguit, probatque septinginta passuum millia aut esse biduo decursa, aut Sext. Nævium compluribus diebus ante misisse in possessionem, quàm postularet, ut ipsi bona possidere liceret.

Pro Lege Maniliâ n. 35. Pompeii victoriam commendat à celeritate. *Tantum bellum, tam diuturnum, tam longè latéque dispersum, quo bello omnes gentes ac nationes premebantur, Cn. Pompeius extremâ hieme apparavit, ineunte vere suscepit, mediâ æstate confecit.*

Pro Milone n. 49. *Atque ut illi*

nocturnus ad urbem adventus vitandus potiùs, quàm expetendus fuit, sic Miloni, cùm insidiator esset, si illum ad urbem noctu accessurum sciebat, subsistendum atque expectandum fuit. Noctu, invidioso & pleno latronum in loco occidisset, nemo ei neganti non credidisset, quem omnes salvum esse, etiam confitentem volunt. Sustinuisset hoc crimen primum ipse ille latronum occultator & receptator locus, dum neque muta solitudo indicasset, neque cœca nox ostendisset Milonem.

EXERCITATIO.

Goliath immanis Gigas à juniore Davide prostratus.

Locus ab Adjunctis Comitantibus.

SYNOPSIS.

Quis. AN ille est tam timendus hostis populo Israelitico?

Quid. Describetur informe cadaver, immanis truncus avulso capite, spirantes adhuc minas oculi, &c.

Ubi. Invitabit Orator Philistæos, ut propioribus oculis aspiciant Imperatorem suum, tingentem suo sanguine terram illam, in quâ laurearum segetem metere cogitabat.

Quibus auxiliis. Tractabit Locum illum per Sustentationem. An exercitus totus in hominem irruit? an bellator aliquis egregius illum oppressit? an Saul ipse? hoc perfecit adolescentulus.

Cur. Sic mortalium fastus reprimit Deus, sic amat hostes suos levibus instrumentis profligare, ne, &c.

Quomodò. Non percutit semper Deus nocentes fulmine, non ferrum adhibet, aut faces, &c. Erit posteris documentum prostratus bellator fundâ, & lapide.

Quando. Hortabitur Israelitas, ut agant gratias Deo, cujus in extremo rerum suarum discrimine amicam manum senserint.

ORATIO.

Quid video? quale se meis oculis offert spectaculum! Hiccine est immanis Gigas Israëlitico populo tam timendus hostis? quem aggredi nemo sustinuit, nemo provocantem ad pugnam ausus est opperiri; qui solus magni instar exercitus haberi poterat; cujus vel ad aspectum fortissimi bellatores expavescebant; tantùm animi ferocitate, virium præstantiâ, corporis immanitate cæteris mortalibus prævalebat? Proh! quàm mutatus à semetipso, quàm dissimilis objicitur! *Quis.*

En jacet informe cadaver, extenditur truncus ingens, & avulsum humeris caput suo natat in sanguine. Frustra resides iras spirant adhuc oculi, & in torvâ fronte prioris audaciæ vestigia deprehendas; silet lingua procax in omne tempus, & lumina in æternam noctem clauduntur. *Quid.*

Adeste Philistæi quotquot estis, tanto præsidio, dum viveret, tumidi nimiùm & insolentes! accedite propiùs; aspicite curiosis oculis vestrum Imperatorem. Ecce terram illam suo inficit sanguine, quam inaccessam fore & ab armis nostris intactam confidebatis: hîc dedecoris & opprobrii multa vobis seges exurgit, ubi laurearum ac palmarum messem amplam expectabatis. *Ubi.*

At quis prostravit tam terribilem, tam metuendum bellatorem? quis spes cum eo vestras afflixit? quis illatam toti populo ipsique Deo injuriam vindicavit? An irrumpens in eum universus exercitus suâ hominem *Quibus auxiliis.*

unum multitudine oppressit? an selectus ex omni populo vir aliquis fortissimus formidandum Gigantem aggressus est? an ipse Saül tot palmarum nobilis & partis toties de Philistæâ gente victoriis conspicuus tumidos viri insolentis fastus repressit? Expectate dignius aliquod admiratione facinus, & prædicandum posteris miraculum suspicite. Rem peregit pastor imbellis; rudis & imperitus belli adolescentulus, & tractandis armis nondum idoneus.

Cur. Sic mortalium superbiam contundis ô Deus! ac ne quis suo confisus robore & solertiâ ferox insolescat; ne debitam tibi rei bene feliciterque gestæ gloriam audeat sibi vindicare; quos adversarios experiris, quos plectere pro tuâ æquitate statuisti, eosdem amas levibus quibusque instrumentis profligare.

Quomodo. Neque vero fulmine semper nocentes feris,& dejicis superbos;non adhibes ferrum & faces ad vindicandas hominum injurias. Erit in omne tempus salubre mortalibus documentum immanis ille Colossus fundâ prostratus & lapide, quid valeas, quàm frustra tibi genus hominum illudat; quàm sit inutile ac supervacaneum, quid quid contra voluntatem tuam struit ac molitur.

Quando. Vos vero dilectus supremo Numini & amabilis populus, plaudite, Israelitæ, & immortales liberatori vestro gratias persolvite. Sic ille vestræ saluti consulit, sic opitulatur suis, & in extremo rerum discrimine, cùm spes affulget nulla, cùm retro fluere ac desperata prorsus esse cuncta diceres, acerrimum se defensorem ac præsentissimum vindicem exhibet.

ALIA EXERCITATIO.

Trajectus à Gallis Rhenus inspectante & obsistente in adversâ ripâ hostium exercitu.

Ab iisdem Adjunctis Comitantibus.

SYNOPSIS.

Quis. Exord. à laudatione gentis Gallicæ, cui nihil dicet esse impossibile, quantumvis plenum periculis videri possit.

Quid. Describet objectas Gallicæ virtuti moras. Non fossæ, non paludes, non propugnacula hostium manibus extructa, sed flumen rapidissimum & altissimum naturâ suâ Gallorum impetus retardabat.

Quibus auxiliis & *Quomodo.* Dicet Orator Gallos non construxisse pontem exemplo Xercis; non derivasse flumen, ut fecerat olim Cyrus, non comparasse navigia, sed ingressos flumen ipsum & rapidissimas aquas equo trajecisse, in quibus stare pontium structura non potuisset.

Ubi & *Quando.* Describet expertes formidinis Gallorum animos mediis in periculis, stantes adversâ in ripâ hostes, & tormenta omnia in Gallos explodentes.

Cur. Ostendet uno comparandæ gloriæ & & ostentandæ fortitudinis desiderio impulsos ad tentandam tanti periculi aleam.

Concludet extollendo prodigium illud vix ullam apud posteros fidem inventurum.

ORATIO.

Ne pigeat revocare in memoriam illustrissimum Gallicæ fortitudinis specimen, & facinus omnium linguis ac sermonibus decantatum toties, etiam post longum tempus retractare. Crederent unquam posteri quod dicturi sumus; & rei tam fidelibus monumentis consignatæ fidem adjungerent, nisi jam diu eam obtinerent Galli apud universos populos famam, Quis.

nihil ut ſit tam arduum, quod non aggrediantur, nihil tam plenum periculis, quod non ultro ſubeant, nihil tam inexpugnabile, quod vincere non ſoleant ac ſuperare?

Quid. At quantum illud fuit, quamque ad admirationem ſingulare, quod de ipsâ rerum naturâ triumphare Galli viſi ſunt, neque oppoſitis ab eâ potentiſſimis obicibus potuit virtus eorum invicta retardari. Vidit enimverò noſter exercitus objectam ſibi non foſſæ, non muri, non propugnaculi, non paludis moram, aut quidvis aliud inuſitati operis repagulum, quod hominum manus fabricaverant, ſed altiſſimi rapidiſſimique fluminis alveum. Rhenum uno verbo, quem non tam muniti undique aggeres, propugnacula, inſulæ tuerentur, quàm vis aquarum immenſa, & nuſquam hactenus pertentata defenderet: vidit, inquam, neque has ſibi vias inſuperabiles putavit.

Quibus auxiliis & Quomodo. Tamen non contabulavit fluvium, ut Xerces, aut Cæſar; non derivavit, ut Cyrus; non adhibuit navigia, ut mos eſt bellorum martiſque communis; ſed immenſos aquarum vortices, illud pelagus ſecurus eques ingreditur, pedem figit, ubi ſtare pontium ſtructura non potuiſſet, aquas ambulat, quas navigiis tranſmittere periculoſum fuiſſet.

Ubi & Quando. Quod ſi feciſſet unus aliquis in tanto exercitu, ſi imminentis hoſtis contemptor in adverſam ripam evaſiſſet, hominis induſtriam, fortitudinem miraremur. Nunc autem trajeciſſe turmas integras, inſpiciente hoſte, ripam inſidente, tormentis, jaculis, telis omnibus ingruente non repulſas fuiſſe, non territas; ſed in hoſtium arces intonuiſſe, ex inferiore loco irruiſſe in propugnacula, obſiſtentes ac repugnantes trucidaſſe, mactaſſe, occidiſſe, id ſi admirabile quiddam ac prodigioſum non dicimus, veſtram fidem, quid deinceps à nobis in miraculorum numero reponetur?

Cur. Neque vero hæc patrata quis putet à Gallis aut periculi metu, quod inſtaret, aut potiundæ ſpe prædæ, quam ambirent, aut propagandi longiùs imperii gratiâ, quod interpoſiti fluminis repagulum arctiùs coerceret; fuerint illa priſcis heroibus virtutis incitamenta. Hæc una genti Gallicæ merces propoſita, unum hoc erit tantæ fortitudinis præmium, ſi nova quædam fiat ad comparatam jam laudem acceſſio, & inuſitatum antea invicti roboris exemplum futuris ætatibus oſtentetur.

Gaudeat ergo partâ tam inſigni facinore gloriâ & apud ſeros nepotes eam, quam meruit fortitudinis invictæ laudem, ſibi gratuletur.

EXERCITATIO.

Vitellii in Senatu Oratio, quâ Piſonem illata Germanico mortis reum accuſat.

Locus ab Adjunctis Antecedentibus & Conſequentibus.

SYNOPSIS.

Exord. DIcet non venire ſe, aut communi aut proprio inflatum odio ad Piſonem accuſandum.

Propoſitio. Deferre ſe ad Senatum extrema morientis Germanici verba, quibus ipſorum æquitatem adverſùs interfectorem ſuum flagitabat: quod unum etſi ſufficeret ad proban-

dam accusationem, multa alia ad eandem confirmandam concurrere.

Confirmatio. Petetur ex duplici capite. 1°. ab Adjunctis Antecedentibus, & ab odio Pisonis in Germanicum, quod probabit tam à publicâ oratione quam habuerat Piso in Germanicum Athenis, quàm à privatis sermonibus in quibus carpere Germanicum affectabat.

2°. A corruptâ militiâ in Syriâ, suffectis fortissimorum Centurionum in locum ignavis militibus, quos eâ ratione conciliatos in Germanicum concitaverat.

3°. A missis frequenter exploratoribus, dum Germanicus ægrotaret, qui morbi & porrecti veneni eventum nunciarent.

Deinde idem arguet ex Adjunctis Consequentibus, & 1°. à ludis & sacrificiis & aliis lætitiæ signis, quæ Piso post Germanici mortem ediderat, quem locum tractabit per Antitheses comparando Pisonis gaudium, cum publico Romæ, civitatum, totius exercitûs mœrore.

2°. Ab albâ veste, quam Plancina Pisonis conjux induerat, atrâ quam gerebat depositâ.

3°. Ab oppugnatâ Agripinæ classe, quæ Germanici cineres cum universâ ejus familiâ veheret. Non habuit satis Piso tollere Germanicum de medio, nisi totam ejus familiam perderet, quasi verò speravisset defuturos accusatores, si spem gentis inclytæ totam excidisset.

4°. Ab absentiâ Pisonis, qui venire Romam jussus ad purgandum illatum crimen, abnuerat obsequi.

Denique ab ornatâ Pisonis domo, quam ut Judices subire velint, sceleris vestigia deprehensuri, hortabitur.

Conclusio. Per Deprecationem, &c.

ORATIO.

Etsi incredibilis civitatis totius in prӕmaturâ Germanici morte luctus ac mœror, meaque cum fortissimo Principe necessitudo satis me adhortantur, ut meritas ab æquitate vestrâ judiciorumque vestrorum severitate in parricidam ipsius repetam pœnas; nolite tamen existimare, Patres Conscripti, me vel publico vel privato adductum odio in istud sanctitatis domicilium accessisse, ut Pisonem, virum post hominum memoriam longè scelestissimum, in tam frequenti consessu accusarem.

Quare ignoscet mihi vel in istis rerum adjunctis universus populus, si neque suis, neque meis ipsius inimicitiis hodie serviam. Satis habebo deferre vobis, Patres Conscripti, tristes infortunatissimi Principis querelas, qui nefario adversariorum suorum sceleri coactus cedere, hoc unum habuit acerbissimæ mortis solatium, si suam vestris in manibus causam deponeret. Utinam extremos morientis spiritus excipere, & ultimas voces audire vobis contigisset. Parcite, inquiebat, unumquemque nostrum fidissimos rerum suarum comites respiciens, parcite, amici, inanibus lacrymis miseri Principis funus prosequi.

Exteræ gentes Germanicum lugeant; vos, si quid amico indultum volueritis, facite Senatus ut sciat, me Pisonis odio atque insidiis interceptum interire. Hæc una vox, hoc unum fortissimi viri testimonium etsi sufficeret per se satis, ad evincendam interfectoris perditissimi improbitatem; tamen offerunt se mihi tam multa sceleris argumenta, ut perstringendis eorum nonnullis temperare non possim.

Oderat Germanicum Piso, P. C. & ita oderat, ut nullâ provocatus unquam injuriâ suam Germanico salutem ac vitam deberet. Sed quid adeo mirum est, si Pisoni cum tanto viro tam parum conveniret. Nam Adjuncta Antecedentia. Odium.

quæ poterat esse societas rationis cum amentiâ, pudoris cum libidine, fortitudinis cum ignaviâ, virtutum omnium cum nequissimo vitiorum omnium comitatu? Quid dicam quàm sæpe privatis in colloquiis maledicendi de Germanico, vellicandi res ab eo præclarè gestas, allinendi labem ipsius moribus occasionem arriperet. Saltem si pestiferum invidiæ suæ virus inter angustos nefarii pectoris limites continuisset; si tantùm inter paucos conceptæ jam diu malevolentiæ labem effudisset. At mediâ in luce, coram universo exercitu detrectare de Germanico cruentum in morem non dubitavit. Hominem urebat scilicet, quòd æquitatem populi Romani apud exteras gentes Germanicus humanitate suâ commendabat; quòd significatione benevolentiæ Atheniensium animos demerebatur. Volebat Piso eos haberi duriùs, & quod obtineri clementiâ poterat, id verberibus ac plagis malebat extorqueri.

Maledicta privata & Publica.

Quanquam ne quis existimet constantem esse in eâ morum severitate Pisonem; non est ille tam rigidus ac ferreus, ut flecti ac mansuescere nesciat. Voluit interdum videri clemens ac misericors. Testis Syria, in quâ tam insignia mansuetudinis suæ vestigia hominum suavissimus impressit. Hîc habebant hyberna castra legiones nostræ, quæ sub Germanici institutione hanc erant assecutæ militaris disciplinæ laudem, ut neque minùs segniter suas quisque vices obiret, quàm si à tergo institisset hostis, neque modestè minùs ac civiliter viverent; quàm si medios inter cives versarentur. Non placuit Pisoni ista vivendi forma; offendit hominem mitissimum asperior ratio disciplinæ. Positas ab Imperatore leges reformandas putavit legatus consultissimus idemque blandissimus; novum in castra morem induxit, & ejectis fortissimis quibusque Centurionibus ignavos eorum in locum milites suffecit; hâc spe fretus nimirum, ut dum indulgentiâ suâ foveret militum socordiam, rigidioris invidiam disciplinæ in Germanicum traduceret.

Corrupta à Pisone. Militia in Syriâ.

Et dubitabit aliquis conjurasse Pisonem illius in vitam, quem capitali odio persequebatur? Parco hîc memorare P. C. ut ægrotante Germanico frequentes in ejus castra exploratores atque emissarios Piso mitteret, qui morbi illius, cujus auctor ipse & causa extitisset, seriem, vim, progressus in dies singulos referrent; ut, crescente malo, cresceret pariter Pisonianæ familiæ gaudium, & remittente interdum fatalis veneni contagio, singulorum ora contabescerent.

Exploratores à Pisone missi dum Germanicus ægrotaret.

Sed quid in istis diutiùs immoror, quæ si Pisonem illatæ Germanico mortis reum non arguerent, quæ sunt obitum ejus consecuta, ejusdem parricidii conscium satis evincant. Revocate, quæso, animis P. C. quanto bonorum omnium luctu perlatus ad nos fuerit de Germanici morte nuncius; quanta singulos ordines invaserit & quàm sincera comploratio: ut universa hæc civitas repentino concussa metu lamentari cœpit, quasi parens patriæ occidisset. Interim Piso, quasi re gestâ feliciter, sacras Diis immortalibus hostias immolabat. Dum populi totius suspiriis ac gemi-

Adjuncta Consequentia.

Pisonis gaudium in publico mœrore.

tibus Roma personaret, Piso festas solennis lætitiæ voces incendebat: dum squalerent municipia, afflictarentur coloniæ, civitates hujus imperii universæ civi fortissimo parentarent, Piso triumphalem ludorum pompam populo exhibebat: dum orbatæ invictissimo duce legiones abjectis hastis, amarissimo sese luctui permitterent, Piso militum suorum voluntates ac gaudia effusis largitionibus redimebat. Ipsa, ipsa viri nequissimi conjux Plancina noluit in tantâ gestientis familiæ exultatione sui pariter gaudii publicum negare monimentum, &, quæ fuerat sceleris particeps ac machinatrix, rebus ad votum fluentibus sibi non gratulari. Hinc positâ veste, quam gerebat, pullatâ, quasi metuisset lætissimi triumphi diem lugubri cultu funestare, decentiorem ornatum induit & candidis amicta vestibus sese palam ostentavit.

At ista levia sunt, P. C. attendite animis ad graviora. Non stetit per Pisonem, quin unà cum Germanico tota Cæsarum familia occumberet; ac nisi tutelares Imperii hujus genii paratam Agrippinæ Germanicique liberis cladem avertissent, orbatam fortissimo robore Rempublicam nostram lugeremus. Nam quid loquar, quod nemo vestrum ignorat, P. C. quales per insidias, & quàm validâ manu oppugnata classis illa fuerit, quæ tristissimas Germanici reliquias desolatamque ipsius familiam Augusti nepotes deportaret? Grates enimverò vobis, Superi, qui nobis carissima illa capita, dum graviùs lacesserentur, conservastis; qui contra spem omnem expectationemque nostram publicæ incolumitati ac saluti providistis.

Oppugnata Agripinæ classis à Pisone.

Te verò, hominum sceleratissime, quis demum furor in tot innocentes victimas armabat? quis erat sensus pestiferæ conjurationis? quâ spe ad fundendum tot Cæsarum sanguinem incitabare? Putabas nimirum, si Germanici familiam sustulisses, neminem in posterum adfore, qui parricidii tui immanitatem revelaret; qui te huic ordini amplissimo meritâ mulctandum pœnâ deferret? At quam falsus opinione tua es! Tot habebis accusatores, quot sunt in hâc urbe cives optimi, quot in Romanis legionibus fortunati Germanici commilitones, quot sunt in totâ Italiâ Reipublicæ nostræ defensores acerrimi. Verùm quia nec eâ parte salvum se & incolumem fore sensit, aliam homo vaferrimus ineundam putavit exitii, quod imminere sibi videbat, declinandi rationem. Scitis ipsi, P. Conscripti, quâ contumaciâ venire jussus, ut illatâ accusatione se se purgaret apud vos, parere abnuerit; quàm ægre demum hinc judiciorum vestrorum æquitate perterritus, inde amicorum consiliis, qui spem impunitatis, si adesset, injiciebant, victus & impulsus in hanc urbem redierit.

Absentia Pisonis ab urbe.

Quanquam videte, quæso, P. C. ut ipsa se prodit improbitas, & in paratos laqueos ultro irruit, & fuci, quem obduxerat, impatiens, talis postmodum, qualis est, videri amat. Venit Piso, ut objectum sibi crimen dilueret, ut ostenderet nullam habuisse se in Germanici morte partem; tamen dum mœrent omnes, dum jacet confecta senio tota civitas, dum luctum

Ornata Pisonis domus.

luctum ac mœstitiam spirant omnia, sola Pisonis domus luctu vacat. Succedite enimverò P. C. Pisonis in domum; quid hîc pompam lætissimam, celebrem triumphi apparatum, quid gratissimam festivitatem non sapit? Quid igitur moræ est, quin latentem etiam reum vestris sententiis eruatis, &, quam meritus est scelere suo pœnam, irrogetis. Hoc repetunt pii Germanici cineres, hoc desolata liberorum ipsius orbitas, hoc Augusti neptis Agrippina flagitat & obtestatur.

ALIA EXERCITATIO.

Romani cujusdam ad Coriolanum Oratio, cùm matris & uxoris precibus expugnatus, Romam ab obsidione solvere statuisset.

Locus ab Adjunctis Antecedentibus & Consequentibus.

SYNOPSIS.

Exord. Rem ipsam, quam facere parat, exhibebit. Scilicet expugnatum fuisse mulierum precibus illius animum, quem Legati Romanorum, amor patriæ invictum senserant.

Propositio. Petet an abjecerit laudabile consilium, quod inierat, vindicandi Romam ab iniquâ plebis dominatione; an non videat periculum quod adeat, si ab incœpto destiterit.

Priorem partem probabit ab Antecedentibus; jubebitque ipsum meminisse, quo studio libertatis arma sumpserat; non te privatæ injuriæ, non populi odium, sed patria jugo mancipata stimulavit; non potuisti ferre dominantem nobilitati & leges imponentem populum. An elanguit ardor ille muliercularum precibus evictus, &c. an docilis populus factus est, &c.

Alteram partem probabit à Consequentibus, exponetque quàm multùm timendum habeat à Romanis, qui seriùs ociùs illatas injurias ulciscentur; quàm multa ab ipsis Volscis, qui patientur iniquiùs initum cum ipsis fœdus abrumpi, &c.

Conclusio. Per vehementem Deprecationem.

ORATIO.

Ergo vinceris, dux fortissime? metuenda tuis hostibus & fatalia postmodum futura ponis arma? Roma pacem obtinet? Scilicet imbelles fœminæ animum illum expugnant, quem nulla unquam bellorum pericula, nullæ Senatûs preces, nullus mœrentis & obsequentis populi dolor, nullæ quantumvis honorificæ oblati fœderis conditiones, non ipsa ruituræ jam jam in cineres patriæ caritas inflexerat? Equidem non incusem ego pietatem tuam, Dux fortissime; scio quid blanda conjux apud fidum conjugem, quid verenda mater apud amantem filium possit. At patere, meum ut stuporem tibi, & incredibilem, qui pro te me angit, metum aperiam. Nam quid putem demum, vel quid loquar? An oblitus hodie tui es? an periculum non vides, quod subis? Sic inchoata tanto ambitu cœpta momento excidunt? sic propriæ salutis contemptor in apertum exitium corruis?

Ah! liceat revocare tibi in memoriam, quo te consilio ad oppugnandam Romam accinxeris; quis fuerit sensus armorum tuorum, cùm inferre bellum patriis mœnibus statuisti. Non te impotens ambitio, non cœca dominandi cupiditas, non civium tuorum odia, non injuriarum recordatio, non implacabilis vindictæ furor manum armarunt. At te sincera patriæ *Antecedentia.*

caritas, libertatis amor, Romæ gloria, Imperii salus ad suscipiendum bellum hoc pepulere. Non potuisti ferre dominantem plebem, dum nobilitas serviret: doluisti illam regnare, quæ parere didicerat, hanc obsequi, quam imperare decuisset. Exarsisti nobili studio vindicandæ ab infami jugo patriæ, quam diligis & in pristinum libertatis decus restituendæ. Tu suum sacris legibus vigorem, suam Magistratibus reverentiam, Patribus auctoritatem asserere meditabaris. Huccine tandem recidit dignum Coriolano consilium? tam citò ardor ille nobilis deferbuit? remisit virtus illa, &, quam superba Roma vereri primùm visa est, adversus mulierculárum lacrymas elanguit? At ni te gloriæ studium, libertatis decus, tuorum amor, patriæ salus moveant; piget dicere, moveat te periculi gravitas, quod imminet, si rerum hoc in discrimine inflecti te indignis precibus permiseris.

Consequentia

An ergo tam parum nosti populum illum perduellem, cui parcis? Nempe jam posuit furores, jam docilis factus est, & mansuescere didicit? jam patiens excipiet jugum? nihil ille deinceps iniquum meditabitur; nihil retinebit veteris pertinaciæ? exosus turbas ac tumultus innatæ levitatis obliviscetur? non dolebit unquam illatam sibi ab eo fuisse vim, quem expulerat? nihil pigebit abjecisse se illius ad pedes, quem olim proscribere meminerit? reverebitur usque, aut etiam amabit Coriolanum, quem, nisi obstitisset conjux, nisi vetuisset mater, ferocem victorem & implacabilem expugnatorem expertus fuisset?

Sed esto: Romani nihil in te peccent; tam mites in posterum, tam dociles habeas, quàm rebelles olim, quàm contumaces persensisti. Nihil ne videtur tibi, quod à Volscis metuas? Non iniquo ferent illi animo violari fœdus, quod sancitum à te cum ipsis est? Non indignabuntur deseri se ab eo turpiter, quem ejectum patriâ, exulem & egentem consilii exceperunt? non irruent in te tanquam in proditorem? non te repetent ad pœnas, devotam furori suo victimam, & concessam ingratæ urbi pacem tuo sanguine non rediment?

Ah! ne tuam ipsius in ruinam præceps corruas, Dux fortissime. Si tuæ consultum gloriæ in perpetuum tempus esse volueris; si qua tuendæ salutis cura te remordeat; nisi laborum tuorum socios tuæque sortis comites in apertum capitis discrimen objicere volueris; persta firmiter in eo consilio, quod iniisti tam laudabiliter, tam feliciter promovisti. Securus esto matris, ac conjugis, quibus nihil periculi imminet, si viceris. Permitte illas tantisper dolori suo, dum triumphi tui magnitudo lacrymas abstergat, & brevissimi luctûs moram magno gaudii fœnore consoletur. Interim Romæ mœnibus exercitum admove. Rerum mox dominus atque arbiter, si quid indulgere patriæ volueris, tanto gratius beneficium impendes, quanto minùs expectatum illa sibi gratulabitur.

CAPUT X.

Locus à Causis.

QUid est Causa?

R. Causa vulgò definitur à Philosophis id unde res aliqua est.

Quotuplex est Causa?

R. Quadruplex. Efficiens, Materialis, Formalis, & Finalis.

Quid est Causa Efficiens?

R. Est id, à quo res habet, ut existat. Alia autem est Physica, ut artifex domûs, alia Moralis, ut spes præmii.

Quid est Causa Materialis?

R. Est id, in quo vel ex quo fit aliquid, ut lignum est causa materialis scamni, Parietes domûs; quia ex ligno fit scamnum, domus constat ex parietibus.

Quid est Causa Formalis?

R. Est ratio quædam & forma, per quam res aliqua in suâ naturâ ita constituitur, ut per eandem à cæteris distinguatur. Hæc porro triplex vulgo numeratur, Essentialis, ut anima in homine, Accidentalis, ut calor in igne, Artificialis, ut colorum ductus in tabellâ.

Quid est Causa Finalis?

R. Est ea, propter quam aliquid fit. Ita beata vita est causa finalis hominis, quia agit omnia ut illam acquirat.

Quomodo ducitur argumentum à Causis?

R. 1°. Si tollantur Causæ & negentur, tolluntur pariter & negantur Effecta: v. g. nullus fuit Architectus, ergo nulla domus.

2°. Si affirmetur causa necessaria, effectus quoque affirmabitur. v. g. Fuit ignis in hoc loco, ergo & calor.

3°. Si res possibilis ostendatur ex vi & potentiâ Causarum. Ita probare poteris Resurrectionem esse possibilem, ex eo quod Deus sit Causa efficiens, & materia, sive Causa materialis, homine etiam mortuo, superstes maneat.

Exempla Causæ Efficientis pro Rosc. Amer. n. 38. ubi probat eum non esse parricidii reum: quia caret iis vitiis quibus ad parricidium stimulari aliquis & incendi possit. *Quibus tandem te, C. Eruci, argumentis accusatorem censes uti oportere? Nonne & audaciam ejus, qui in crimen vocetur, singularem ostendere, & mores feros immanemque naturam, & vitam vitiis flagitiisque omnibus deditam, & denique omnia ad perniciem profligata & perdita; quorum tu nihil in Sex. Roscium, ne objiciendi quidem causâ, contulisti.*

In Pisonem n. 41. Carpit in ipso mollitiem vitæ tanquam causam vitiorum omnium quibus erat deditus. *Nam ille gurges atque helluo natus abdomini suo, non laudi atque gloriæ, cùm Equites Rom. in provinciâ, cùm Publicanos nobis & voluntate & dignitate conjunctos omnes fortunis, multos famâ vitâque privasset; cùm egisset aliud nihil in illo exercitu, nisi ut urbes depopularetur, agros vastaret, exhauriret domos, ausus est à Senatu supplicationem per literas postulare. Tunc etiam atque adeo vos geminæ voragines scopulique Reipublicæ, vos meam fortunam deprimitis, vestram extollitis.*

Sic in Oratione pro Milone exponit causas cur Clodius Milonem

odisset. n. 35. & pro domo suâ cur multi à se descivissent. n. 6. & 7. Et pro Syllâ n. 48. probat nihil esse cur irascatur Torquatus, quod Syllam defendat.

Quis est usus causæ efficientis?

R. Valet maximè ad rem amplificandam. Sic in Verrinâ 3. n. 7. Verrem exhibet agitatum scelerum pœnis, quæ tam in Deos quàm in homines commiserat. *Agunt eum præcipitem pœnæ civium Rom. quos partim securi percussit, partim in vinculis necavit, partim implorantes jura libertatis & civitatis in crucem sustulit. Rapiunt eum ad supplicium Dii patrii, quòd iste inventus est, qui è complexu parentum abreptos filios ad necem duceret, & parentes pretium pro sepulturâ liberûm posceret. Religiones verò ceremoniæque omnium sacrorum fanorumque violatæ, simulacraque Deorum, quæ non modò ex suis templis ablata sunt, sed etiam jacent in tenebris, ab isto retrusa atque abdita consistere ejus animum sine furore atque amentiâ non sinunt.*

Valet etiam ad rem minuendam. Ita Cicero extenuat res bellicas Cæsaris tanquam Imperatoris minùs proprias; ut ejus clementiam extollat, quâ Marcello injurias condonarat n. 6. pro Marcello. *Bellicas laudes solent quidam extenuare verbis, easque detrahere ducibus, communicare cum militibus, ne propriæ sint Imperatorum. Et certè in armis militum virtus, locorum opportunitas, auxilia sociorum, classes, commeatus multum juvant. Maximam verò partem, quasi jure suo, Fortuna sibi vindicat, & quidquid est prosperè gestum, id pœnè omne ducit suum, &c.*

Valet etiam ad hortandum. Sic 2. Verrinâ n. 51. Glabrionem hortatur hoc modo Tullius ad suscipiendam judiciorum causam. *Cogita qui sis, quo loco, quid dare populo Rom. quid reddere majoribus debeas. Fac tibi paternæ legis Aciliæ veniat in mentem, quâ lege populus Romanus de pecuniis repetundis optimis judiciis severissimisque judicibus usus est. Circumstant te summæ auctoritates, quæ te domesticæ laudis oblivisci non sinant, quæ te dies noctesque commoneant, fortissimum tibi patrem, sapientissimum avum, gratissimum socerum fuisse.*

Item & ad dehortandum ille Locus utilis est. Sic in libro de senectute n. 40. 41. Ut excitet voluptatis odium & ab eâ deterreat, exhibet perniciosos voluptatis effectus. *Hinc patriæ proditiones, hinc rerum publicarum eversiones, hinc clandestina cum hostibus consilia nasci dicebat; nullum denique scelus, nullum magnum facinus esse, ad quod suscipiendum non libido voluptatis impelleret. Stupra verò & adulteria & omne tale flagitium nullis aliis illecebris excitari, nisi voluptates cùmque homini sive natura, sive quis Deus nihil mente præstabilius dedisset, huic divino muneri ac dono nihil tam esse inimicum, quàm voluptatem; nec enim dominante libidine temperantiæ locum eße omnino, nec in voluptatis regno virtutem posse consistere.*

Exempla Causæ materialis habes Verrinâ 6. n. 64. Exaggerat furtum Verris à materiâ Candelabrorum quæ rapuerat, quia gemmis & auro constabant. *Candelabrum è gemmis clarissimis opere mirabili perfectum.* Et ibidem n. 62. *Non pauca etiam pocula ex auro, quæ ut mos est regius, &*

maximè in Syriâ gemmis erant distincta clarissimis. Erat etiam vas vinarium ex unâ gemmâ pergrandi, trullâ excavatâ cum manubio aureo.

Et Verrina 4. n. 83. Sthenii elegantem à materiâ commendat supellectilem, quam Verres variis modis suam fecerat. *Etenim Sthenius ab adolescentiâ studiosiùs paulo hæc compararat, supellectilem ex ære elegantiorem & Deliacam & Corinthiam, Tabulas pictas etiam argenti benefacti, prout Thermitani hominis facultates ferebant... Quæ postea quam ipse abstulit, alia rogando, alia poscendo, alia sumendo, ferebat Sthenius ut poterat, &c.*

Item lib. 2. de naturâ Deorum n. 39. Sydera commendat à materiâ. *Atque hâc mundi divinitate perspectâ, tribuenda est syderibus eadem divinitas, quæ ex nobilissimâ purissimâque ætheris parte gignuntur, neque ullâ præterea sunt admista naturâ, totaque sunt calida atque perlucida.*

Quis est usus illius Loci?

R. Valet hic locus ad commendationem manufactorum, ad extollendum rei alicujus pretium, aut idem minuendum. Sic pro Muræna Jurisprudentiam elevat ab exilitate rerum circa quas versatur n. 19.

Exempla Causæ formalis suppeditat Oratio pro Sextio n. 47. ubi Tullius probat mortem sibi expetendam fuisse, potiùs quàm timendam, quia hominis animus immortalis est. *An mihi ipsi, ut quidam putant, fuit mors æquo animo oppetenda? quid? tum mortem-ne fugiebam? an erat res ulla, quam mihi magis optandam putarem? aut ego illas res tantas in tantâ improborum multitudine, cùm gerebam, non mihi mors, non exsilium ob oculos versabantur? Non hæc denique à me tum, tanquam fata, in ipsâ re gerenda, continebantur? an erat mihi in tanto luctu meorum, tantâ disjunctione, tantâ acerbitate, tantâ spoliatione omnium rerum, quas mihi aut natura, aut fortuna dederat, vita retinenda? tam eram rudis? tam ignarus rerum? tam expers consilii aut ingenii? nihil audieram? nihil videram? nihil ipse legendo quærendoque cognoveram? Nesciebam vitæ brevem esse cursum, gloriæ sempiternum? cùm esset omnibus definita mors, optandum esse, ut vita, quæ necessitati deberetur, patriæ potius donata, quàm reservata naturæ videretur? Nesciebam inter sapientissimos homines hanc contentionem fuisse, ut alii dicerent hominum animos sensusque morte restingui; alii autem tum maximè mentes sapientum ac fortissimorum virorum, cùm è corpore excessissent, sentire ac vigere? Quorum alterum fugiendum non esse, carere sensu; alterum etiam optandum, meliore esse sensu.*

Et lib. 1. Officiorum n. 106. concludit homini fugiendam esse voluptatem ab excellentiâ ingenii seu animi quâ polleat. *Ex quo intelligitur corporis voluptatem non satis esse dignum hominis præstantiâ, eamque contemni ac rejici oportere. Sin sit quispiam, qui aliquid tribuat voluptati, diligenter ei tenendum esse modum ejus fruendæ. Itaque victus cultusque corporis ad valetudinem referantur & ad vires, non ad voluptatem. Atque etiam si considerare volumus, quæ sit in naturâ excellentia & dignitas, intelligemus, quàm sit turpe diffluere luxuriâ, & delicatè ac molliter vivere; quàm-*

que honestum parcè, continenter, severè sobriéque.

Et Verrinâ 6. n. 72. Exaggerat sacrilegium Verris ab egregiâ formâ simulacri Dianæ, quod Verres sustulerat. *Fuit apud Segestanos ex ære simulacrum Dianæ tum summâ atque antiquissimâ præditum religione, tum singulari opere artificioque perfectum.*

Et n. 74. de eodem Dianæ simulacro. *Hæc posita Segestæ sanè in excelsâ basi, in quâ grandibus literis P. Africani nomen erat incisum.... Erat admodum amplum & excelsum signum cum stolâ: verumtamen inerat in illâ magnitudine ætas atque habitus virginalis: sagittæ pendebant ab humero: sinistrâ manu retinebat arcum, dextrâ ardentem facem præferebat.*

Item Candelabrum jam à nobis laudatum extollit ab egregio operis artificio. n. 65. ibidem. *Etenim erat eo splendore, qui ex clarissimis & plurimis gemmis esse debebat; eâ varietate operum, ut ars certare videretur cum copiâ: eâ magnitudine, ut intelligi posset, non ad hominum apparatum, sed ad amplissimi templi ornamentum esse factum.*

Quis est usus illius Loci?

R. Valet ad explicandam & describendam rem clariùs, etiam ad amplificandam.

Habes exempla Causæ Finalis pro Roscio Amer. n. 84. ubi Tullius probat à Fine, non fuisse Roscium patris interfectorem, quia nullum habere poterat ipsius occidendi propositum finem. *Sic vita hominum est, ut ad maleficium nemo conetur sine spe atque emolumento accedere. Lucius ille Cassius, quem populus Rom. verissimum & sapientissimum judicem putabat, identidem in causis quærere solebat, Cui bono fuisset.*

Sic & pro Milone n. 32. Concludit Cicero insidias non ab illo, sed à Clodio fuisse comparatas; quia spes emolumenti Clodium respiciebat, non Milonem.

Quonam igitur pacto probari potest insidias Miloni fecisse Clodium. Satis est quidem in illâ tam audaci, tam nefariâ belluâ docere, magnam ei causam; magnam spem in Milonis morte positam, magnas utilitates fuisse. Itaque illud Cassianum, Cui bono fuerit, in his personis valeat: Etsi boni nullo emolumento impelluntur in fraudem, improbi sæpe parvo. Atqui Milone interfecto Clodius hoc assequebatur, non modò ut Prætor esset, non eo Consule, quo sceleris nihil facere posset; sed etiam ut his Consulibus Prætor esset, quibus, si non adjuvantibus ac conniventibus, certè sperasset se posse Remp. eludere in illis suis cogitatis furoribus.

Et pro Sextio n. 98. & 99. Optimates commendat ab eo fine quem sibi proponunt. *Quid est igitur propositum his Reip. gubernatoribus? quid intueri, & quò cursum suum dirigere debeant? Id quod est præstantissimum maximéque optabile omnibus sanis & bonis, & beatis, cum dignitate otium. Hoc qui volunt, omnes Optimates; qui efficiunt, summi viri & conservatores civitatis putantur. Neque enim rerum gerendarum dignitate homines ita efferri convenit, ut otio non prospiciant, neque ullum amplexari otium, quod abhorreat à dignitate, &c.*

Et lib. 8. Epistola II. ad Atticum ita commendat hominis Politici fi-

nem. *Ut gubernatori cursus secundus, medico salus, Imperatori victoria; sic huic moderatori Reip. beata civium vita proposita est, ut opibus firma, copiis locuples, gloriâ ampla, virtute honesta sit. Hujus enim operis maximi inter homines, atque optimi illum esse effectorem volo.*

Quis est illius Loci usus?

R. Valet imprimis ad amplificandum & movendum. Ita pro Rosc. Amer. n. 145. Tullius ostendit nullam adversario subesse causam Roscii accusandi; cùm ea omnia, quibus induci potuisset ad accusandum eum, jam esset consecutus. *Quid vis ampliùs? quid insequeris? quid oppugnas? quâ in re voluntatem tuam lædi à me putas? ubi tuis commodis officio? quid tibi obsto? si spoliorum causâ vis hominem occidere? spoliasti. Quid quæris ampliùs? si inimicitiarum? quæ tibi sunt inimicitiæ cum eo, cujus antea prædia possedisti, quàm ipsum cognosti? sin metuis? ab eo ne aliquid metuis, quem vides ipsum à se se tam atrocem injuriam propulsare non posse? sin, quòd bona, quæ Roscii fuerunt, tua facta sunt, idcirco hunc illius filium studes perdere? nonne ostendis id te vereri, quod præter cæteros tu metuere non debeas, nequando liberis proscriptorum bona patria reddantur*, Sic in Pisonem n. 56. probat Cicero nihil habere Pisonem, quod tot patrata à se scelera excuset, nisi se cupidum fuisse triumphi, quod negabat, fateatur.

Et Oratione 2. in Rullum n. 74. deterret Populum Rom. ab agro Campano divendendo, exponendo finem, quo Decemviri ad vendendum movebantur. *Non obscurè regnum constituitur, non obscurè libertas vestra tollitur; nam cùm iidem totam Italiam suis opibus obsidebunt, iidem libertatem vestram suis præsidiis & coloniis interclusam tenebunt, &c.*

EXERCITATIO.

Innocentii IV. Summi Pontificis ad B. Ludovicum Galliarum Regem Oratio, cùm is ad Hierosolymitanam Expeditionem proficisceretur.

Locus à Causis.

SYNOPSIS.

Exord. A Causâ efficiente felicem appellabit Ludovicum, qui consilii ejusmodi habeat auctorem Deum; removebitque alias causas, puta ambitionem, dilatandi Imperii desiderium; gratulabitur etiam operis sociis ac comitibus.

2°. Hortabitur ipsos à Causâ Materiali ne deterreantur iis laboribus, quos in expeditione illâ ferendos habuerint, majorem inde gloriæ segetem habituri.

3°. A Causâ Formali dicet, tanto illustriorem fore ipsorum triumphum, si regionem illam occupaverint, quanto terra illa præstat cæteris; terram illam esse, quam Christus suis laboribus suoque adeo sanguine nobilitavit: indignum quid esse terram illam à Barbaris possideri.

Conclusio, fiet à Causâ Finali, ostendetque quantam eo facinore gloriam Deo paraturi sint, quantam Christianorum genti lætitiam, quibus victoriâ suâ aditum in loca sancta aperturi sint; quantum sibi ipsis decus: jubebitque ipsos hac spe sustentare se se.

ORATIO.

Felicem te, fortunatumque, Princeps Religiosissime, qui Deo duce atque auspice, dignum animo, dignum imperii majestate, dignum Rege Christianissimo facinus aggrediare. Nam

quid aliud præter incredibile divinæ gloriæ studium, quo flagras, tibi mentem illam inspiret, ut compositis feliciter domi forisque rebus, & partâ lætissimi regni tranquillitate, tam durum tamque laboriosum expeditionis genus suscipias; & avulsus medio regni de sinu, fidelibus populis ereptus, peregrinas procul in oras viam pertentes; ut certam apud tuos gloriam spei dubiæ & ancipiti, gloriosæ pacis otium, novis bellorum tumultibus, regales aulæ delicias, longis viarum obsidionumque defatigationibus postponas? Non te, quæ cæteros heroas exstimulare & accendere solent, vel impotens ambitio, vel comparandæ gloriæ cupiditas, vel dilatandi imperii spes & expectatio incitarunt. Totum hoc sibi Deus vindicat, quodcumque apud barbaros quæris; tu promovendæ ipsius gloriæ, propagandis ulteriùs ipsius regni finibus adlaboras. Et vos, quos tanti operis socios atque adjutores sibi Ludovicus adscivit, æstimate, ut par est, conditionis vestræ dignitatem, & honorificum sapientissimi Regis judicium factis confirmate.

A Causâ Efficiente.

Neque enim difficultatibus ac periculis vacat consilium illud quod suscipitis, neque ad facilem vel certam gloriæ segetem advolatis. Nostis varios & ancipites armorum exitus, & vestra martis in laboribus virtus jam diu exercitata fortis cujuscumque discrimen pati didicit. At nondum experti estis, quid sit pugnare cum barbaris, & quanta vos ignotis in regionibus pericula maneant: quot parta laboribus, quàm multo redimenda sanguine sit illa victoria, quam animo præcipitis. Sed quid ego hîc vel periculorum magnitudinem, vel difficultatem operis, vel laborum multitudinem extollam, unde tanto major gloriæ vestræ meritorumque vestrorum seges exsurgit? non illa caduca vel fragilis, non inanis aut peritura, qualem plerique mortalium ambiunt, sed vera, sed certa, sed incorrupta, & nullis unquam temporum spatiis conscribenda.

A Causâ Materiali.

Nam quis unquam triumphus, quæ victoria tantam olim peperit priscis heroibus gloriam, quantam regiones illæ, quas paratis armis vestris subjicere, vobis offerunt. Mementote, quæso, quàm uberem illa palmarum segetem, quàm fœcundam laurorum sylvam tellus ostentet, quam Christus ipse dignam suis laboribus inter cæteras judicavit. Hæc ipsa terra est, quam delapsus è pulcherrimo cœli domicilio sibi ad habitandum elegit, quam impressit vestigiis, peregrinationibus decoravit, tinxit sudoribus, illustravit miraculis & totius effusione sanguinis purpuravit. Et hanc sibi terram tot ab hinc annis barbari vindicent; fœdissimis dæmonum religionibus polluant, infami lucro mancipent, & sanctissimæ Religionis nostræ spoliis divites nobis audeant insultare? Excitetur ad tanti dedecoris memoriam Christianorum heroum fortitudo, incendatur studium, pietas inflammetur. Videte, quæso, ne, cùm nullus in toto terrarum orbe locus sit sanctior, nullus cultu vestro dignior, nullus meliori jure vobis mancipatus, tanto tolerandum minùs videri debeat, hereditatem tam sanctam, tam verendam,

A Causâ Formali.

dam, tam expetendam ab impiis hominibus occupari. Ite igitur alacres, perficite fortiter, quod tam viriliter inchoastis.

A Causâ Finali. Quod si difficultates itinerum, rerum angustiæ, laborum asperitas, gravioris belli fastidia constantiam vestram pertentabunt, & incredibilem illum, quo jam succensi estis, ardorem videbuntur temperare; spes illa, quam vobis ipsi proposuistis, vos sustentet, & præclari facinoris, cui navatis operam, conscientia consoletur. Veniat frequenter vobis in mentem, quòd Religioni ipsique Deo militatis; quòd universæ Christianorum genti tutum ac facilem in illas terras aperitis aditum, in quibus sanctissima salutis nostræ mysteria patrata sunt; quòd vobismetipsi intermoriturum nunquam apud posteros decus, & coronam in cœlo quovis pretio redimendam comparatis.

ALIA EXERCITATIO.

A Causis.

Adhortatio ad Mortales, ut abjecto rerum terrenarum amore, ad sectanda cœlestis patriæ bona contendant.

SYNOPSIS.

Exord. Deplorabit Orator sortem hominum, qui nati perfruendis æternis bonis, rebus perituris adhærescunt.

Propositio. Hortabitur ipsos, ut posito fucatæ beatitudinis amore, ad felicitatem veram adspirent.

Confirmatio. Ostendet à Causis cœlestis patriæ pretium. Et 1°. à Causâ Efficiente, hoc est à Deo ipso, qui cœlestem patriam suis ipse manibus condidit, comparabitque illam cum cæteris rebus, quæ admirationem & ambitionem hominum stimulant; puta palatiorum magnificentiam, hortorum amœnitatem, argenti aurique splendorem, lucem gemmarum; dicetque Deum lusisse quodammodo in reliquis in rebus; at suam in ædificandâ cœlesti patriâ industriam exhausisse.

2°. A Causâ Materiali, Quæret à Mortalibus, quæ tandem maximo in pretio habeant; an aurum? an argentum? an lapides pretiosos? dicetque Cœlum auro stratum esse, muros ex margaritis conflatos, portas totidem esse pretiosissimos lapides, &c. qualis describitur in Apocalypsi B. Joannis sancta civitas.

3°. A Causâ Formali: Dicet loci illius pulcritudinem exsurgere ex ipsâ Dei majestate, quæ cœlestem regionem ornabit; ex Christi præsentiâ qui solis instar Cœlum collustrabit. Hinc fore ut his rebus perfruentes nunquam satientur, sed novo semper easdem videndi & possidendi desiderio accendantur.

4°. A Causâ Finali: condita est cœlestis patria, ut esset merces rerum piè sanctéque gestarum. Jubebit ergo homines pensare labores Sanctorum, vigilias, cruciatus, &c. Christi ipsius meritorum magnitudinem, quæ Deus, ut compensaret, videtur exhausisse suas opes, ut Cœlum ornaret.

Concludet: & erit aliquis tam fastidiosus cœlestis patriæ contemptor, qui, &c.

ORATIO.

Cùm altissimis mortalium animis sic insitus est à naturâ veræ ac sinceræ beatitudinis amor, ut in eâ vel possidendâ vel saltem consectandâ expleri penitus ac satiari nequeant; tum certè quis non mirabitur in persequendis fragilibus caducisque rebus plerosque hominum tam esse pertinaces, ut solidis & nunquam perituris carere bonis facilè posse videantur.

A Causâ Efficiente. Nam quis vos error, mortales miseri, quis demens furor obcœcat? quò fucatæ larva beatitudinis insanos rapit? Tantùmne vobis infelix placet exsilium? sic perpetuæ mortis

habitaculum delectat æternitati destinatos? Respicite enim vosmetipsos; intelligite tandem aliquando conditionis vestræ nobilitatem, & dignos naturæ vestræ excellentiâ sensus induite. Cogitastis unquam cœlestis illius regionis, quæ nostris capitibus imminet, eximiam pulcritudinem, magnitudinem immensam, splendorem admirabilem? Hîc scilicet beatum pacis ac quietis domicilium vos expectat: in hâc regione fortunatissimâ elaborata ipsis omnipotentis Dei manibus jucundissima felicis ævi domus vobis præparatur. Ah! si vos tantopere delectat ac capit regalis palatiorum magnificentia, amœnissima ruris varietas, hortorum deliciæ; si perstringit oculos argenti nitor ac splendor auri, si gemmarum fulgor, lux syderum, firmamenti majestas in admirationem rapit; cogitate præstantius aliquid ac magnificentius in hâc cœlesti patriâ, quæ hominum generi perfruenda destinatur. Scilicet in rebus universis, quæ sub aspectum cadunt, aut condendis aut exornandis lusisse quodammodo divini numinis potentia visa est; at in extruendo exornandoque cœlestis gloriæ domicilio operam ita suam atque magnificentiam collocavit, ut opes exhausisse suas, & vim industriæ adhibuisse omnem videri voluerit.

Qualem enimverò putatis esse augustissimi illius palatii apparatum, quod ex pretiosissimis quibusque rebus conflatum est. Agite, vosmetipsi mortales, quid vobis videtur in bonis creatis pretiosissimum? quid inter cætera aut admirationem concitat, aut cupiditatem vestram incendit? an argentea supellex & aurea? an adamantini lapides perstringunt oculos, & suis vos illecebris pertentant? bene est; erit unde cupiditatis vestræ satietur sitis: nihil erit ultra quod expetendum vobis relinquatur; dabitur vobis aliquando, si vultis, in eam civitatem ingredi quæ purissimo strata sit auro, cujus muri intexti gemmis & margaritis colluceant, quam portæ totidem pretiosi lapides exornent, quæ nativâ quâdam & nunquam obscurandâ luce collustretur.

A Causâ Materiali.

Sed quid hîc aurum, quid gemmas, quid pretiosos lapides appello, quasi suam ab ejusmodi rebus pulcritudinem totam admirabilis ille locus mutuetur? Altiùs, mihi credite, cœlestis patriæ magnificentia petenda est. Ipsa est Dei omnipotentis majestas, quæ suum cœlo pretium facit; quæ domum illam exornat; eumque rebus omnibus, quæ vel fingi vel cogitari possunt, exhibet multo magis expetendam: hanc suâ ipse præsentiâ Christus illustrat, & splendidissimi solis instar novam illi lucem impertit. Quid porrò de Virgine sanctissimâ, quid de variis cœlestium Spirituum ordinibus, quid de innumero beatarum mentium comitatu loquar, quæ de suâ omnes gloriâ ad decorandam regionem illam fortunatissimam conferunt? Nihil ego jam mirer, si purissimæ cujusdam voluptatis torrentibus, & incredibili deliciarum ubertate cœlestis patria designetur: si, quicumque illam assecuti sunt, eâ sic perfruantur, ut novo semper ejusdem potiundæ incendantur desiderio; si satietas illic sine nauseâ, diuturnitas sine fastidio futura sit.

A Causâ Formali.

A Causâ Finali.

Hanc tamen tantam bonorum omnium copiam ac suavitatem ad cumulandam cœlestis patriæ magnificentiam confluxisse qui mirabitur; reputet ille secum, quòd illa piorum hominum remunerandis laboribus destinata sit. Deus scilicet, qui in perficiendis cæteris naturæ operibus tam liberalis, tam munificus, tam prodigus extitit, nihil ut immortales divinæ potentiæ divitias non loquatur, parcus in benefaciendo, in remunerando parum magnificus videretur? Etenim bonorum illorum copiam atque affluentiam, quibus hæc terrarum universitas abundat, ex æquo probis atque improbis reliquit ad arbitrium: potentior sæpe, qui pejor, ditior, qui rapacior, felicior qui sceleratior est. Communis hæc nobis rerum abundantia cum bestiis etiam, cum impiis potiunda permittitur: aliam ergo suis possessionem, opulentiorem illam melioremque seposuit. Si tamen hæc publica, hæc vulgaria & in communi posita tot habent illecebras, tot deliciis perfusa sunt; quid de speciali ac prærogativâ felicitate sperandum videbatur? si tanta indulsit alienis, peregrinis & hostibus; quid amicis, quid heredibus, quid filiis erat expectandum, qui virtutum studio, qui divinæ legi constanter adhæsissent; qui labores innumeros, vigilias, solitudines, flagella, mille dolorum ac mortis species ipsius causâ pertulissent? qui Christi ipsius merita, cruciatus, supplicia, necem acerbissimam suis ipsorum in meritis computarent?

Erigite igitur animos, Mortales, non jam miseri, sed fortunati, quos tanta beatitudinis æternæ magnitudo respicit. Dilatate vestri pectoris angustias; frena cupiditati laxate; optate, appetite, adspirate ad illa bona, quibus in perfruendis animus sic acquiescat, ut neque ea conservandi anxietate torqueatur, neque eadem amittendi metu.

CAPUT XI.

Locus ab Effectis.

Quid sunt Effecta?

R. Sunt ea, quæ sunt orta de Causis. Unde sequitur tam multa illa esse, tam varia, quàm variæ multiplicesque sunt Causæ. Imò quia notiora sunt Effecta quàm Causæ, ideo multo frequentiorem apud Oratores usum habent.

Effectus, qui respondet Causæ materiali, is est qui prodit ex materiâ: Ita statua dicitur Effectus respectu æris aut ligni, quia ex ære vel ex ligno fit.

Effectus, qui respondet Causæ formali, est ipsa actio, quæ procedit à formâ; sic formalis animæ immortalis effectus est, facere hominem immortalem.

Effectus Causæ finalis est, quodcumque suscipitur ad finem consequendum. Ita labores, vigiliæ, virtutum exercitatio sunt effectus finalis beatitudinis; quia hæc omnia ad eandem beatitudinem consequendam adhibentur.

Denique effectus Causæ efficientis est id quod ab illâ efficitur, ut imago à Pictore.

Quomodo ducitur argumentum ab Effectis?

R. Si ex affirmatione Effecti causa affirmetur. v. g. Fumus est; igitur Ignis aut est, aut fuit. Vel si ex negatione Effecti à Causâ necessariâ provenientis negatio causæ elicitur. v. g. Nullus est calor, ergo nullus ignis.

Quomodo tractandus hic Locus?

R. 1°. Per Congeriem. Ita Cicero lib. de senectute numeris 40. & 41. à nobis supra jam laudatis in capite de Causis, funestissimos voluptatis effectus recenset. *Hinc patriæ proditiones, &c.*

Et pro Muræná n. 22. commendat militarem virtutem ab Effectis per Congeriem. *Hæc nomen populo Rom. hæc huic urbi æternam gloriam peperit. Hæc orbem terrarum parere huic imperio coegit. Omnes urbanæ res, omnia hæc nostra præclara studia, & hæc forensis laus & industria latent in tutelâ ac præsidio bellicæ virtutis: simul atque increpuit suspicio tumultûs, artes illico nostræ conticescunt.*

Sic paulò ante eodem numero probaverat virtutem militarem plus præsidii attulisse Murænæ ad Consulatum adipiscendum quàm Jurisprudentia Sulpitio contulisset. *Vigilas tu de nocte ut tuis consultoribus respondeas, ille ut eò, quò intendit, maturè cum exercitu perveniat: te Gallorum, illum buccinarum cantus exsuscitat. Tu actionem instituis, ille aciem instruit. Tu caves ne tui consultores, ille ne urbes aut castra capiantur. Ille tenet & scit ut hostium copiæ, tu ut aquæ pluviæ arceantur. Ille exercitatus est in propagandis finibus, tu in regendis.*

Ita pariter Eloquentiæ dignitatem, jucunditatem ac necessitatem ab Effectis commendat per Congeriem lib. 1°. de Oratore n. 30. 31. 32. *Neque verò mihi quidquam præstabilius videtur, quàm posse dicendo tenere hominum cœtus, mentes allicere, voluntates impellere quò velit, undè autem velit, deducere. Hæc una res in omni libero populo maximéque in pacatis tranquillisque civitatibus præcipuè semper floruit semperque dominata est. Quid enim est aut tam admirabile, quàm ex infinitâ multitudine hominum existere unum, qui, quod omnibus naturâ sit datum, vel solus, vel cum paucis facere possit? aut tam jucundum cognitu atque auditu, quàm sapientibus sententiis gravibusque verbis ornata oratio ac perpolita? aut tam potens tamque magnificum, quàm populi motus, Judicum religiones, Senatûs gravitatem unius oratione converti? Quid tam porro regium, tam liberale, tam munificum, quàm opem ferre supplicibus, excitare afflictos, dare salutem, liberare periculis, retinere homines in civitate? Quid autem tam necessarium, quàm tenere semper arma, quibus vel tectus ipse esse possis, vel provocare improbos, vel te ulcisci lacessitus?*

Et Philip. 5. n. 24. & 25. Antonium Annibali comparat, eumque dicit tam perniciosum Italiæ extitisse. *Post autem neque solennibus sacrificiis factis, neque votis nuncupatis non profectus est, sed profugit paludatus. At quò? in provinciam firmissimorum ac fortissimorum civium; qui illum, ne si ita quidem venisset, ut bellum inferret, ferre potuissent; impotentem, iracundum, contumeliosum, superbum, semper poscentem, semper rapientem, semper ebrium. At ille, cujus ne pacatam quidem nequitiam quisquam ferre pos-*

ſet, bellum intulit provinciæ Galliæ; circumſedit Mutinam firmiſſimam & ſplendidiſſimam populi Rom. coloniam; oppugnat. D. Brutum ImperatoremConſulem deſignatum, civem non ſibi, ſed vobis & Reip. natum. Ergo Annibal hoſtis, civis Antonius? quid ille fecit hoſtiliter, quod hic non fecerit, aut faciat, aut non moliatur & cogitet? Totum iter Antonii quid habuit, niſi depopulationes, vaſtationes, cædes, rapinas? Quas non faciebat Annibal, quia multa ad uſum ſuum reſervabat, &c.

Item Phil. 2. n. 67. Antonii Intemperantiam per congeriem ab Effectis deſcribit. *Quæ Charybdis tam vorax, &c.*

Et in Piſonem n. 23. probat ab Effectis eum non fuiſſe Conſulem. *An tu eras Conſul? &c.* Et pro Arch. n. 16. *Hæc ſtudia Adoleſcentiam alunt, &c.*

2°. Tractatur Locus ab Effectis per Converſionem. Ita Cicero Phil. 2. n. 55. Malorum omnium, quæ Italiæ acciderant, Auctorem facit Antonium. *Doletis tres exercitus populi Rom. interfectos? interfecit Antonius. Deſideratis clariſſimos cives? eos quoque vobis eripuit Antonius. Auctoritas hujus Ordinis afflicta eſt? afflixit Antonius.*

3°. Per Complexionem. Exemplum eſto Locus hic lib. 4. ad Heren. n. 18. *Qui ſunt qui fœdera ruperunt? Carthaginienſes. Qui ſunt qui crudele bellum in Italiâ geſſerunt? Carthaginienſes. Qui ſunt qui ſibi poſtulant ignoſci? Carthaginienſes.*

Quis eſt uſus illius Loci?

R. Valet plurimùm in deſcriptionibus, in amplificationibus, in motibus excitandis.

Exemplum habes pro Cluentio n. 32. *Memoria teneo Mileſiam quandam mulierem, cùm eſſem in Aſiâ, quòd ab heredibus ſecundis acceptâ pecuniâ partum ſibi ipſa medicaminibus abegiſſet, rei capitalis eſſe damnatam: neque injuriâ: quæ ſpem parentis, memoriam nominis, ſubſidium generis, heredem familiæ, deſignatum Reip. civem ſuſtuliſſet.*

Valet etiam in ſuadendo & in laudando. Sit illud exemplum ex Oratione pro Plancio n. 26. *An Minturnenſes coloni, quòd C. Marium ex civili errore atque ex impiis manibus eripuerunt, quòd tecto receperunt, quòd feſſum inediâ fluctibuſque recrearunt, quòd viaticum congeſſerunt, quòd navigium dederunt, quòd eum linquentem terram eam, quam ſervaverat, lacrymis votiſque omnibus proſecuti ſunt, æternâ in laude verſantur. Plancio, quòd me vel vi pulſum, vel ratione cedentem tempori, receperit, juverit, cuſtodierit, his & Senatui populoque Rom. ut haberent quod reducerent, conſervarit; honori hanc fidem, miſericordiam, virtutem fuiſſe miraris?*

Valet pariter hic Locus in vituperando. Habes exemplum in Piſonem n. 18. *Edicere eſt auſus, cum illo ſuo pari, quem tamen omnibus vitiis ſuperare cupiebat, ut Senatus, contra quàm ipſe cenſuiſſet, ad veſtitum rediret. Quis hoc fecit ullus in Scythiâ tyrannus, ut eos, quos luctu afficeret, lugere non ſineret? mœrorem relinquis, mœroris aufers inſignia? eripis lacrymas, non conſolando ſed minando, &c.*

EXERCITATIO.

Eloquentiæ commendatio.

Locus ab Effectis.

SYNOPSIS.

Exord. Dicet Orator duabus potissimùm rebus moveri hominum animos, gloriâ scilicet & utilitate.

Propositio. Dicet suam hinc Eloquentiæ commendationem ac pretium contingere, quòd gloriam & utilitatem pariat.

Confirmationis prima pars probabitur ab Effectis; demonstrabitque per congeriem, quàm gloriosum sit Eloquentiæ inclinare posse voluntates hominum, quocumque velit, regere animos, ferre opem laborantibus, liberare periculis, &c. id ipsum ostendet exemplo Demosthenis ac Ciceronis, qui dicendo consecuti sunt, ut alter Athenis, alter Romæ dominaretur.

Secunda pars ab Effectis probabitur, Eloquentiæ scilicet utilitas; dicetque plus illam ad incolumitatem salutemque publicam contulisse, armatâ manu; quod probabit cum exemplo Demosthenis, qui prosperas Philippi res infregit, tum Ciceronis, qui Catilinæ impetum coërcuit. Id tractabit per Interrogationem, Repetitionem, Complexionem.

Denique ostendet quantam eadem Eloquentia gloriam & utilitatem attulerit iis, qui eâ laude præstiterunt; quod conficiet ab Effectis recensendo honores, quos homines novi adepti sunt Eloquentiæ beneficio.

Concludet hortando Candidatos, ut assequi contendant Eloquentiæ laudem; quæ & ipsis & patriæ tantum gloriæ & utilitatis afferre possit.

ORATIO.

Cùm ea mortalium omnium, quantùm est qui vivunt, necessaria quædam conditio est, ut alii gloriæ studio, alii propriæ utilitatis expectatione moveantur; tum, si quid erit hujusmodi, quod gloriosum pariter atque utile videri possit, id certè singularem ac præcipuam in humanis rebus commendationem habere necesse est.

Atque hinc facilè quivis intelligat, quantam apud hominum animos laudem, quam non vulgare pretium sibi Eloquentia vindicet, cui dos illa gemina, veluti propria atque innata sit, ut incredibilem gloriam cum summâ utilitate conjungat.

Age enimverò, quid gloriosum magis & ad stimulandam ingenitæ laudis ambitionem potentius, quàm dominari ubique dicendo posse; nihil ut tam sit arduum ac difficile, quod Eloquentiâ non vincas ac superes? Nam ubi tandem Eloquentia imperium non exercet suum? ubi singularis illius, quod habet ad permovendos animos, roboris vestigium non deprehendas. Dominatur in foro & Judicum religiones Senatûsque auctoritatem sic regit, ut mentes vel ad iram, vel ad odium, vel ad dolorem incitet, si velit, aut ab hisce permotionibus ad lenitatem misericordiamque revocet. Dominatur in civitate populique motibus ita moderatur; ut vel errantes ab errore deducat, vel excitet languentes, vel effrenatos ac furentes compescat ac mitiget. Dominatur in castris, eosque militum animis stimulos acuit, ut, qui armis vicerint, eos sæpe vincendos priùs Eloquentiâ Imperator habuerit. Jam verò quid tam magnificum ac regium, quàm ferre opem supplicibus, amicorum periculis adesse, revocare perditos, jacentes erigere, afflictos consolari, tueri innocentes ab improborum injuriâ, novis deni- *Ab Effectis per Congeriem.*

que singulos in dies beneficiis bonorum omnium gratiam ac benevolentiam promereri? Hac ipsâ fretos facundiâ legimus duo Eloquentiæ lumina Demosthenem ac Ciceronem, alterum Athenis, Romæ alterum tantam sibi apud omnes auctoritatem conciliasse, ut civium regerent animos, &, quamcumque vellent in partem, voluntates inclinarent.

Quod si tam gloriosum est existere in confertâ multitudine unum aliquem, qui in mentes hominum singulare quoddam imperium exerceat; quantam id ipsum utilitatem affert bene moratis civitatibus, cùm ad tuendam populorum gloriam, tum ad earum incolumitatem salutemque conservandam. Est enim hoc plerumque in Oratore diserto præsidium, quod vis armata non sufficiat. Testis est laudatus jam à me divinus ille Demosthenes, qui solâ linguæ facundiâ perfecit, ut prosperas Philippi res infringeret. Indormiscebant omnes utilitati publicæ; nemo conferre quidquam ad belli sumptus, nemo arma sumere, nemo subire fortunæ periclitantis aleam sustinebat; adeo rerum suarum gloriâ omnium animos Macedonum rex perculerat! Adfuit Demosthenes qui civium somnolentiam argueret, increparet ignaviam, & resides jam dudum animos ad magna quæque incenderet. Testis & ipse Romanæ linguæ gloria Marcus Cicero, cujus facundia multo plus ad salutem imperii ac tutelam contulit, quàm fortissimi Imperatores profuissent. Nam quis Romam illam gentium omnium dominam, cùm in ruinam suam præceps rueret, ab interitu vindicavit? Quis nefarias improborum civium machinationes retexit? quis contudit impetus? quis metum incussit? quis eripuit arma furentium de manibus? quis urbem ab incendio, cives ab internecione, Italiam totam ab exitio revocavit, nisi una Marci Tullii Eloquentia quocumque præsidio potentior atque efficacior?

Ab Effectis per Repetitionem.

Verùm si tantam ex eruditis disertorum virorum laboribus gloriam cum tantâ utilitate conjunctam compararunt civitates illæ, apud quas isthæc Eloquentiæ lumina refulserunt; non habuerunt vicissim Oratores illi præstantissimi, quòd de patriâ quererentur, aut minus vel emolumenti vel gloriæ ab eâdem percepisse se expostularent. Nam quibus tandem non nituere conspicui honoribus? aut quod tam excelsum dignitatis fastigium est, cujus facti compotes non fuerint? Vidimus homines novos, nullâ majorum gloriâ, nullo generis splendore spectatos, iis defunctos fuisse magistratibus unius Eloquentiæ præsidio, quibus nobilissimi quique viri excluderentur: vidimus eam adeptos fuisse in opinione hominum famam, ut quot eorum dicta, tot effata, quot verba, tot decreta, quot responsa tot oracula haberentur.

Et erit quisquam tam parum cupidus patriæ laudis aut suæ, tam negligens vel publicis vel privatis in rebus, ut facilem rei utriusque colligendæ viam, si possit, ingredi refugiat? Vos hæc potissimum spectat oratio, quotquot capessendæ Eloquentiæ navatis operam; hæc vobis proponitur digna laboribus vestris merces atque compensatio: hi stimuli teneris adhuc ac recentibus ani-

mis adjiciuntur; ut si quam afferret moram asperioris studii diuturnitas, tam gloriosæ mercedis expectatio novum ad superandos obices quoscumque robur, novos animos sufficiat.

ALIA EXERCITATIO.

Laudabitur Institutum illud, quo laboriosæ Juventuti præmia proponuntur.

Locus ab Effectis.

SYNOPSIS.

Exord. & Prop. DUcetur à commendatione eorum qui laboriosæ Juventuti præmia proposuerunt.

Confirmatio. Ab Effectis; & 1°. per Congeriem quæret quid sit constitutum utilius, quàm quod ingenium acuit, diligentiam stimulat, studiorum molestias, scientiarum asperitates lenit ac mitigat.

2°. Per Complexionem dicet hunc fuisse Institutionis illius effectum, ut tot olim Athenis, tot Romæ, tot hodie apud nos in liberalibus artibus excellant.

3°. Per Distributionem ostendet nullum esse qui mercedis expectatione non stimuletur; nobiles æquè ac ignobiles, ingeniosi pariter atque hebetes, strenui ac socordes accenduntur.

Conclusio. Continebit Regis Christianissimi præconium, cujus munificentiâ perpetuâ fit, ut nunquam Parisiensi in Collegio laboriosæ Juventuti premia defutura sint.

ORATIO.

Cùm multa sint in omni Repub. ad Juventutem instituendam inventa feliciter ac sapienter constituta; tum nihil præclarius, quàm quòd stimulandæ juvenum industriæ proposita præmia esse voluerunt; ut insitam singulorum animis educationis bonæ sementem mercedis expectatio promoveret.

Quid enim poterat ad excolendam sedulò Juventutem potentius excogitari, vel sanciri efficacius, quàm illud, quod ingenii aciem acuit, vim ejusdem promovet, diligentiam excitat, fugat socordiam, accendit æmulationem, laborum fastidiis occurrit, studiorum molestias mitigat, scientiarum asperitates emollit, & quidquid in assiduâ corporis atque animi contentione durum ac molestum est, nescio quâ suavitate aspergit & condit. *Ab Effectis per Congeriem.*

Miramur inter breves Athenarum angustias tot prodiisse ingenii doctrinæque lumina, tot ornamenta liberalium artium, tot in unâ quâque disciplinâ illustria perfectissimæ cujusdam absolutionis exempla extitisse; totum hoc, quodcumque est, protulit, ornavit ac perfecit mercedis expectatio. Miramur incensos nobili quâdam æmulatione Romanos institisse Græcorum vestigiis, pari contentione animi ad capescendos studiorum labores accessisse; Atheniensium industriam, eruditionem & summum singulis in rebus laudis cumulum Romam aut æquasse, aut etiam superasse; tam laudabile æmulationis studium excitavit, fovit, incendit mercedis expectatio. Miramur etiam florere apud nos hodie in omni doctrinarum genere præstantes viros, qui nec ingenio, nec eruditione, nec dicendi scribendique gloriâ veteribus Græcis aut Romanis cedant; hanc & nostris temporibus conciliat laudem ac gloriam mercedis expectatio. *Ab Effectis per Complexionem.*

Nam quis est tam æmulationis expers, tam aversus à Musis, tam parum veræ germanæque laudis studiosus,

Ab Effectis per Distributionem.

sus, quem proposita industriæ atque eruditioni præmia non commoveant; & ad superandas studiorum asperitates non sustentent? Scilicet hæc comparandis laboribus parata merces sic nobilibus & natis ad magna quæque viris novos addit animos, ut tenues atque abjectos aculeis pungere non desistat; sic ingeniosos exstimulat, ut hebetes ac plumbeos otiari non patiatur; sic strenuis ac sedulis incitamenta sufficit, ut ignavos & inertes ad excutiendam vecordiam invitet.

Laudentur igitur homines illi Literarii ludi moderatores, qui tam ingens, tam potens ad incitandam Juventutis solertiam momentum addidere. At quantas, quàm immortales gratias Ludovico Magno habebimus, cujus liberali munificentiâ factum est, ut in florentissimo totius orbis lycæo, nunquam sua laboriosæ Juventuti præmia defutura sint. Celebretur enim vero tam benefici Principis gloriosum nomen, & quandiu florebunt liberales Artes, nulla posteritas de laudibus ejusdem conticescat.

CAPUT XII.

Locus à Comparatione.

QUid est Comparatio?

R. Est duarum vel plurium rerum inter se collatio.

Quotuplex est Comparationis genus?

R. Triplex. Primum, Majoris cum Minore. Alterum Minoris cum Majore. Tertium Paris cum Pari. Res enim, inter quas instituitur Comparatio, vel majores sunt, hoc est verisimiliores, & quibus id, de quo agitur, potiori jure conveniat. Vel minores, id est minùs verisimiles, quibus non æque res aliqua conveniat, ac ei cum quâ conferuntur. Vel æquales in gradu veritatis, ut utris res potiùs conveniat, illis-ne quæ conferuntur, an illis quibuscum conferuntur, non satis intelligas.

Quomodo fit argumentum à Majori ad minus?

R. Quando minùs probabile concluditur ex magis probabili v. g. Catoni licuit sequi bellum civile, ergo licebit & Ciceroni.

Cicero pro Domo suâ n. 108. Probat Deos immortales domum suam non concupiisse, quòd ne homines quidem sceleratissimi, quos illam concupiisse æquius erat, illam expetiverint.

Civis est nemo in tanto populo extra contaminatam illam & cruentam P. Clodii manum, qui rem ullam de meis bonis attigerit, qui non pro suis opibus in illâ tempestate defenderit. At qui aliquâ se contagione prædæ, societatis, emptionis contaminaverunt, nullius neque privati, neque publici judicii pœnam effugere potuerunt. Ex his igitur bonis, quorum nemo rem ullam attigit, qui non omnium judicio sceleratissimus haberetur, Dii immortales domum meam concupiverunt?

Sic & pro Rosc. Amerino probat nihil esse mirum quòd Sylla omnia animadvertere non potuerit, cùm ne ipse Jupiter id possit n. 131. *Quid miramur L. Syllam, cùm solus Rempub. gereret, orbemque terrarum gubernaret, imperiique majestatem, quam armis receperat, legibus confirmaret, aliqua animadvertere non potuisse, nisi hoc mi-*

rum est, quod vis divina assequi non possit, si id mens humana adepta non sit.

Et Divinat. in Verrem n. 40. ita disputat contra Cæcilium. *Quod si ego hæc propter magnitudinem rerum ac difficultatem assequi non potui, qui in omni vitâ nihil aliud egi: quàm longè tu te ab iis rebus abesse arbitrare, quas non modò antea non cogitasti, sed ne quidem, cùm in eas ingrederis, quæ & quantæ sint, suspicari potes.*

Pro Muræná verò n. 9. probat eleganti & plena assentationis allegoriâ non potuisse se à defendendo Murænâ temperare. *Atque hujusce rei de tuo ipsius studio conjecturam, Servi, facillimè ceperis. Nam si tibi necesse putas etiam adversariis amicorum tuorum de jure consulentibus respondere; & si turpe existimas, te advocato, illum ipsum, quem contra veneris, causâ cadere; noli tam esse injustus, ut cùm tui fontes vel inimicis tuis pateant, nostros rivulos, etiam amicis putes clausos esse oportere.*

Pro Milone probat longâ amplificatione non esse habendam novo more de P. Clodii morte quæstionem, cùm non esset id antea factum in nece clarissimorum virorum à n. 16. ad 22.

Pro Syllâ n. 21. confutat à Majori ad Minus quod Torquatus dixerat, se regnum Ciceronis ferre non posse. *Quod tandem, Torquate, regnum? Consulatûs, credo, mei, in quo ego imperavi nihil; sed contra Patribus Conscriptis & bonis omnibus parui; quo in magistratu non institutum est à me regnum, sed non permissum. Quem tum in tanto imperio, tantâ potestate non dicis fuisse Regem, nunc privatum regnare dicis; quo tandem nomine?*

Pro Plancio n. 78. probat agendas sibi fuisse Plancio gratias, à quo defensus fuisset, si quidem id Populus Rom. publico decreto fecisset.

Quomodò ducitur argumentum à Minori ad Majus?

R. Quando magis probabile seu magis verisimile ex minùs probabili seu minùs verisimili concluditur. Cujus argumenti vis ea est, si quod minùs probabile est, nihilominus verum est, ergo & quod erit magis probabile, verum erit existimandum; v. g. si duabus legionibus vinci potuit hostilis exercitus, certè poterit idem à quatuor superari; si Martyres pro Christi causâ vitam effuderunt, nos pro eodem levem contumeliam ferre detrectabimus?

Actione 2. in Verrem n. 28. à Minori ad Majus Cicero argumentatur. *Quid est, quæso, Metelle, judicium corrumpere, si hoc non est? Testes præsertim Siculos, timidos homines & afflictos non solùm auctoritate deterrere; sed etiam Consulari metu & duorum Prætorum potestate? Quid faceres pro homine innocente & propinquo, cùm propter hominem perditissimum atque alienissimum de officio ac dignitate decedis?*

Pro Lege Maniliâ n. 11. Populum Rom. Tullius hortatur à Minori ad Majus ad tuendam Imperii dignitatem. *Majores vestri sæpe Mercatoribus ac Naviculatoribus injuriosiùs tractatis bella gesserunt; vos tot Civium Rom. millibus uno nuntio atque uno tempore necatis, quo tandem animo esse debetis? Legati quod erant appellati superbiùs, Corinthum Patres vestri totius Græciæ lumen extinctum esse voluerunt, vos eum Regem inultum esse patiemini, qui lega-*

rum Populi Rom. Consularem vinculis ac verberibus, atque omni supplicio excruciatum necavit? Illi Civium Rom. libertatem imminutam non tulerunt; vos vitam ereptam negligetis? Jus legationis verbo violatum illi persecuti sunt: vos Legatum Populi Rom. omni supplicio interfectum inultum relinquetis? Videte, ne, ut illis pulcherrimum fuit tantam vobis imperii gloriam relinquere, sic vobis turpissimum sit, illud, quod accepistis, tueri ac conservare non posse.

Eodem argumento utitur Orat. post reditum; in Senatu n. 2. probatque tanto majus esse Populi Rom. beneficium; per quem omnia bona recepisset, quanto singula cariora sibi extitissent.

Et. Oratione pro Cœlio n. 54. à Minore ad Majus auctoritatem exaggerat Lucceii cujusdam, quâ abutebantur adversarii in Cœlium. *Habeo, Judices, quem vos socium vestræ Religionis jurisque jurandi facilè esse patiemini L. Lucceium sanctissimum hominem & gravissimum testem, qui tantum facinus in famam atque fortunas suas, neque non audisset illatum à Cœlio, neque neglexisset, neque tulisset. An ille vir illâ humanitate præditus, illis studiis, artibus, atque doctrinâ, illius ipsius periculum, quem propter hæc ipsa studia diligat, negligere potuisset? & quod facinus in alienum hominem illatum severè acciperet, id omisisset curare in hospite? quod per ignotos actum cùm comperisset, doleret, id à suis tentatum esse negligeret? quod in agris locisve publicis factum reprehenderet, id in urbe ac sua domi cœptum esse leviter ferret? quod in alicujus agrestis periculo non prætermitteret, id homo eruditus in insidiis doctissimi hominis dissimulandum putaret?*

Et in Orat. de Provinciis Consularibus probat n. 2. sibi acriùs læso jus fuisse majus Pisonem & Gabinium notandi, quàm Servilio fuisset carpendi utrumque propter leviorem injuriam.

Habes similia argumenta petita à Minori ad Majus, pro Cæcinnâ n. 45. pro Plancio n. 26. 3. Catil. n. 24. & 25. in Pisonem, n. 18. pro Milone n. 80. pro Cluentio n. 32.

Quomodò fit argumentum à pari, quando pariter probabile ex pariter probabili colligitur; v. g. Beati omnes innocentiâ vitæ, virtutis exercitatione, laborum tolerantiâ ad gloriam æternam pervenerunt, & nos oportet iisdem gradibus ad eandem gloriam ascendere.

Habes illius Loci exempla apud Ciceronem illustria. Pro Syllâ n. 48. *Neque verò, quid mihi irascare, intelligere possum. Si quòd eum defendo, quem tu accusas; cur tibi quoque non succenses, qui accuses eum, quem ego defendo? Inimicum, inquis, accuso meum: & amicum ego defendo meum. Non debes quemquam in conjurationis quæstione defendere; imò, nemo magis eum, de quo nihil est suspicatus, quam is, qui de aliis multa cogitavit.*

Ibid. n. 4. probat à pari, se non esse reprehendendum, quòd Syllam defendat, qui ab Hortensio aliisque viris clarissimis defensus fuerit. *Ista conjuratio si patefacta per me est, tam patet Hortensio, quàm mihi: quem cùm videas honore hoc, auctoritate, virtute, consilio præditum non dubitasse, quin innocentem P. Syllam defenderet: quæro, cur, qui aditus Hortensio ad causam patuerit, mihi interclusus esse debuerit? Quæro illud etiam, si me, qui*

defendo, reprehendendum putas esse, quid tandem existimes de his summis viris & clarissimis civibus, quorum studio & dignitate celebrari hoc judicium & ornari, causam defendi hujus innocentis vides? .... n. 7. Quamobrem quid est quòd mirere, si, cùm iisdem me in hac causâ vides adesse, cum quibus in cæteris intelligis abfuisse? Nisi verò me unum vis ferum præter cæteros, me asperum, me inhumanum existimari, me singulari immanitate & crudelitate præditum.

Philippicâ 5. n. 25. probat Antonium eodem debere haberi loco, quo Annibalem, quia tam hostiliter egit quàm Annibal.

Et pro Roscio Amer. n. 50. probat non esse probro vertendum Roscio, quòd subigendæ terræ operam dederit; quia multi alii opibus & dignitate præstantes idem fecerint. *Næ tu Erusci accusator ridiculus esses, si illis temporibus natus esses, cùm ab aratro arcessebantur, qui Consules fierent. Etenim qui præesse agro flagitium putes, profectò illum Attilium, quem suâ manu spargentem semen, qui missi erant, convenerunt, hominem turpissimum atque inhonestissimum judicares. At herculè Majores nostri longè aliter & de illo, & de cæteris talibus viris judicabant: suos enim agros studiosè colebant, non alienos cupidè appetebant, &c.*

Pro Muræna n. 31. bellum Mithridaticum, quod consilio armisque promoverat, à paribus bellis exornat.

Ibidem n. 35. probat nullo Murænæ detrimento vertendum, quòd Murænâ prior Sulpitius in petitione Præturæ renunciatus fuisset.

In Catilinariâ 1. n. 17. probat Catilinæ ex urbe discedendum esse, quia pari omnium bonorum judicio damnatus est. *Quo tandem animo hoc tibi ferendum putas? Servi, meherculè, mei; si me isto pacto metuerent, ut te metuunt omnes cives tui, domum meam relinquendam putarem; tu tibi urbem non arbitraris? Et, si me meis civibus injuriâ suspectum tam graviter atque offensum viderem, carere me aspectu civium, quàm infestis omnium oculis conspici mallem. Tu, cùm conscientiâ scelerum tuorum agnoscas omnium odium justum, & jam tibi diu debitum, dubitas, quorum mentes sensusque vulneras, eorum aspectum præsentiamque vitare? si te parentes timerent atque odissent tui, neque eos ullâ ratione placare posses, ut opinor, ab eorum oculis aliquò concederes. Nunc te patria, quæ communis est omnium nostrûm parens odit ac metuit, & jam diu te nihil judicat nisi de parricidio cogitare, tu neque auctoritatem verebere, neque judicium sequêre, neque vim pertimesces?*

EXERCITATIO.

Simon Judæorum Dux & Sacerdos ad Commilitones suos, de vindicandâ Fratris sui Jonathæ ipsiusque liberorum morte, quos Tryphon accepto redemptionis pretio per fraudem malam interfecerat.

Locus à Comparatione.

SYNOPSIS.

Exord. A Minori ad majus dicet facturum se injuriam ipsorum cùm fortitudini tum grato animo, si longiori Oratione cohortandos ipsos putaret, ad vindicandam illius mortem, qui dux ipsorum & custos Religionis tam multa pro tuendâ ipsorum Religione & salute suscepisset,

Propositio. Continebit brevem rei gestæ narrationem: exponetque, ut Tryphonis fraude interierit Jonathas, postquam pro ipso, ipsiusque liberis pacta pecunia persoluta fuisset.

Confirmatio. A comparatione ductâ à majori ad minus, jubebit ipsos meminisse, quantam majores ipsorum in suis contra Barbaros bellis fortitudinem exhibuissent, quoties pro Religione veri Numinis decertassent; non licere ipsis ab antiquâ virtute esse degeneres. Admonebit causam Jonathæ cum ipsius Dei causâ esse conjunctam; neque occisum fuisse Jonatham, nisi in odium veri Numinis.

Deinde per Comparationem à Simili, dicet par ipsis expectandum esse à Deo præsidium illi, quod jam paribus in præliis pro ipsius causâ susceptis experti essent, si idem studium, eundem ardorem præ se ferrent.

Conclusio fiet per Anacephaleosim rerum jam dictarum, cum validâ cohortatione ad rem strenuè gerendam.

ORATIO.

A Majori ad minus.

Facerem ego vestræ fortitudini injuriam, aut certè de vestro in Jonatham animo viderer iniquiùs æstimare, Commilitones amantissimi; si, dum illatum tanto viro funestissimæ mortis dedecus ac probrum paramus vindicare, longiori vos oratione ad rem viriliter gerendam exhortandos putarem.

Nostis enimverò qualis & quantus vixerit apud vos frater ille mihi carissimus, Dux idem vester, & sacrorum custos ac propugnator acerrimus. Meministis laborum ipsius comites ac periculorum socii, quotquot estis, quàm ultro discriminis cujuscumque aleam subierit, quàm parum fortunis capitique pepercerit, quoties aut vestra salus, aut Religionis studium reposceret. Nunc ille Tryphonis impii dolo ac scelere nobis ereptus, videte, quos à vobis animos ad exigendam effusi sanguinis ultionem expectet. Equidem cùm interceptus hostium insidiis unà cum liberis suis Jonathas Tryphonis in manus venisset, doluimus, ut par erat, infelicem strenui bellatoris casum, quem sua virtus in tantum periculum adduxisset; at non erat sine solatio tanti viri calamitas, & hostis avari cupiditas effrenata certam maturæ redemptionis spem afferebat. Neque verò nos fefellit improbi hominis aviditas. Redimi iniquo pretio captivos jubet: infinitam pecuniæ vim sibi mitti postulat, si salvum Jonatham cum ipsius liberis cuperemus. Nihil moramur; explemus hostis insanam sitim, nec parcendum auro ducimus, qui nec sanguini parcitum vellemus. At quàm frustra! Auro potitur infamis prædo, & captivos obtruncat! Nos inultum pateremur scelus, fortissimi Commilitones.

A Minori ad Majus.

Nam quo exarsisse studio legimus Majores nostros, si quando barbari aut pactam infregissent fidem, aut aliquâ nostros homines contumeliâ affecissent, aut religionis nostræ sanctitatem violassent? Impatientes probri & acceptæ injuriæ usque memores non deponebant arma, donec hostili in sanguine probrum eluissent. Nos heredes tanti nominis, & avitæ virtutis æmulatores, segnes & otiosi torpesceremus, dum pacti fœderis jura despiciuntur, dum palam nobis illuditur, dum gentis decus ac caput contra fas omne perimitur, dum veri Numinis cultus ac religio impetitur? Dico impeti veri Numinis cultum ac religionem, Commilitones. Neque enim existimate, dum Jonatham ulciscimur, aut suscipi à

me unam fratris cariſſimi defenſionem, aut à vobis Imperatoris fortiſſimi mortem tantùm vindicari. Agitur cauſa Dei ipſius, quem colimus; agitur honos Religionis, quæ Sacerdotem ſuum deſiderat, & ſacrorum cuſtodem acerrimum requirit: non occidiſſet ille ab impiis, niſi ſe tam ſtrenuum impietatis hoſtem, quàm egregium patriæ propugnatorem exhibuiſſet. Videte ergo, ne, cùm Dei ipſius cauſa cum Jonathæ cauſâ conjuncta ſit, cùm in odium Iſraeliticæ Religionis occubuerit, cùm illius crimen omne fuerit divini cultus amor ac ſtudium, videte, inquam, ne ſit impium violatam tam iniquâ cæde pietatem negligere & inultam pati.

A Pari. Quàm erit hodie vobis honorificum, quàm glorioſum memoriæ Jonathæ, cùm eodem, quo flagravit ipſe, veri Numinis ſtudio incenſi procedetis in aciem. Quantam hæc una generoſi facinoris conſcientia noſtris hoſtibus formidinem, quàm certam nobis victoriæ fiduciam afferet! Nam quis jam armis ſuis diffidat, quibus inſtructum ſe ab ipſo Deo meminerit? Nempe qui veſtras olim injurias tam luculenter ultus eſt, non aderit hodie ſuas ulciſcentibus? qui vos impares numero formidoloſos contra exercitus decertantes ſuo robore confirmavit, numero jam, animis, causâ ſuperiores deſtituet? Idem hodie ſtudium, eandem alacritatem præſtate; idem viciſſim vindex Deus præſidium, idem robur præſtabit.

Oro vos igitur per ſuaviſſimam Jonathæ memoriam, cujus ſub vexillis tot annos militaſtis; per illam ſanguinis communionem, quam in Simone duce veſtro reveremini; per arma illa, quæ geritis, barbaris nuper tam fatalia; per veſtram fidem ac religionem, quæ ſociorum veſtrorum in cæde violata eſt; ite fortiſſimis animis, Ducem veſtrum ac Sacerdotem Deum ipſum & Religionis jura vindicate.

ALIA EXERCITATIO.

Marci Tullii Ciceronis Oratio in Senatu pro interficiendis Catilinæ ſociis, qui in carcere detinebantur.

SYNOPSIS.

Exord. DEmonſtrabit, quàm alienam à ſuis moribus rem agat, dum inferendam eſſe Civibus Rom. mortem perſuadere aggreditur.

Propoſitio. Dicet verſari in eo periculo Rempub. ut, niſi ſeveritas ejuſmodi ſtatuatur in cives nefarios, ſtare non poſſit; neque ſe poſſe aliâ ratione ejuſdem incolumitati conſulere.

Confirmatio. Excitabit Senatûs odium in conjuratos. 1°. Comparatione ductâ à pari: quàm ſeverè nimirum majores in eos animadverterint, qui res novas in Rep. molirentur, aut aliquod uſurpare in Remp dominium cogitarent: adducetque in exemplum Gracchos, Saturninum, &c. qui in re ſimili oppreſſi fuerant.

2°. Ductâ Comparatione à Majori ad Minus dicet univerſum Populum Rom. in perditos cives conjuraſſe: an lentus ſegniſque Senatus unus videbitur? quid tota dicet Italia? &c.

3°. Per Comparationem à Minori ad Majus adducet ſe in exemplum, & concludet, Videte ergo, ne, cùm mihi honorificum fuerit vitam ſalutemque pro patriâ devoviſſe, vobis turpe ſit, &c.

ORATIO.

Quàm infelici meo fato fieri di-

tam, Patres Conscripti, ut cùm mea ab ineunte ætate vel consilia, vel dicta, vel facta humanitati ac clementiæ semper servierint; hodie conversis in contrarium studiis, nihil præter cædem atque sanguinem aut velle, aut etiam persuadere videar!

Atque utinam, P. C. Civitatis hujus incolumitas, Reip. salus, & impositi mihi à vobis muneris ratio paterentur carere me hodierno consessu vestro, & tam tristi ministerio abstinere! Fruerer eâ, quam sum consecutus ad hunc usque diem, humanitatis laude, & ad ferendas miseris calamitosisque civibus suppetias studium atque industriam converterem. Verùm, cùm ex illâ, in quâ me constituistis, ad invigilandum securitati publicæ, speculâ prospexerim, Remp. salvam esse non posse, nisi perditi ac nefarii cives de medio tollantur; pristinum mihi exuendum putavi amorem clementiæ, ut dignam Consule severitatem induerem.

Nihil ego vos moror P. C. vel in convincendo Conjuratorum scelere, vel in gravitate flagitii, quod illi meditabantur, exaggerendâ. Patuere insidiæ; clandestina cum hostibus consilia retecta sunt; patratum in ipsis patriæ visceribus crimen intellexistis. Quid restat, nisi ut pares ad vindicandam injuriam animos afferatis? Majores nostri stare posse Remp. non putarunt, nisi publicæ tranquillitatis osores, tanquam putrida totidem membra, resecarentur. Nam quid ego spectata satis Romanæ severitatis etiam in cives Rom. exempla commemorem? Quid vel ipsa conditæ urbis repetam exordia? quid Manlium loquar; quid Crassum, quid Melium, quid Flaccum, quid Gracchos, quid Saturninum proferam, quos vel nefaria cum hostibus Reip. consilia molientes, vel effusis largitionibus ad populi gratiam adrepentes, vel alienum à libertate nostrâ dominatum affectantes gravissimis quibusque suppliciis civitas ista mulctavit? Vos ejusdem auctoritatis heredes & gloriæ inultos esse patiemini, qui urbem hanc incendere, labefactare Remp. communem extinguere libertatem cogitarunt?

Comparatio ducta à Pari.

Ah! ne, per Deos immortales, P. C. Stulta ac præpostera reorum commiseratio flectat vos aut commoveat. Quos meritis ereptos pœnis volueritis, hos universus Populus ad supplicium reposcit. Fuit hæc mihi, ut fatear quod res est, P. C. inter gravissimos, quos nefaria conjuratio metus incussit, consolatio non levis, cùm paratos multitudinis totius, ad repellendum commune malum, animos deprehendi: erexit spem Consulis, & novos etiam addidit stimulos conspirans civium omnium ad tuendam libertatem nostram voluntas; nec prævalituram putavi paucorum improbitatem, quam ad coercendam, quidquid in hâc urbe sanctum atque integrum est, incenderetur. Videte ergo, qualem in re tali personam tueri vos oporteat. Cogitate, quales vos sitis, & ad quantum dignitatis gradum evecti. Nolite hanc inurere Ordini vestro labem, ut jactare quis possit, dum præter sortem fortis & animosus populus apparuit, segnem ac lentum in vindicandâ communi injuriâ Senatum extitisse.

A Majori ad Minus.

A Minori ad Majus. De me verò nihil dicam, P. C. Intellexistis enim ipsi satis, quanto capitis mei periculo imminentem vobis totique Populo Romano cladem averterim; quantam in me sceleratorum civium isto facinore invidiam concitaverim; quibus meis laboribus quietem ac tranquillitatem huic Imperio redemerim. Videte hoc unum, ne, cùm mihi honorificum fuerit, fortunas, salutem, vitam pro communi bono devovisse, ita vobis turpe sit, inani metu deterritos ab extirpandis tanti mali reliquiis abstinuisse.

CAPUT XIII.

De Locis Assumptis seu Extrinsecus petitis.

Quid sunt Loci Assumpti seu Extrinsecus petiti?

R. Sunt ii qui petuntur aliunde, quàm ex naturâ rei, neque pendent ab arte, ut excogitentur, sed ut tractentur.

Quot sunt Loci Extrinsecus petiti?

R. Sex vulgo nominantur, Leges seu Præjudicia, Jusjurandum, Fama, Tabulæ, Tormenta, Testes; de quibus singulis seorsim nobis dicendum incumbit.

Articulus Primus.

De Legibus seu Præjudiciis.

Observandum est Legem aliam esse æternam, quæ Dei est, aliam naturæ, quæ ab eodem Deo est, ut auctore naturæ; aliam humanam, quæ ab hominibus posita est.

Humana iterum dividitur in Ecclesiasticam, in Militarem, in Civilem sive Togatam, pro variâ hominum conditione.

Rursum alia Lex est communis, quæ ad omnes, alia propria, quæ ad aliquos tantùm pertinet, puta ad Regnum aut ad Provinciam.

Quomodo confirmatur Locus à Lege?

R. 1°. Si ostenderis per amplificationem à definitionibus conglobatis Leges esse vincula Reipublicæ, Regnorum fundamenta, procreatrices tranquillitatis. 2°. Si Leges commendaveris ab eis, à quibus latæ sunt. 3°. Si per Amplificationem à frequentatione Consequentium, damna, quæ ex earum violatione secutura sunt, demonstraveris.

Legum necessitatem dignitatemque Multis commendat Cicero pro Cluentio n. 146. *Ut tibi concedam hoc indignum esse, quod, cujusmodi sit, jam videro, tu mihi concedas necesse est, multo esse indignius in eâ civitate, quæ legibus contineatur, discedi à Legibus. Hoc enim vinculum est hujus dignitatis, quâ fruimur in Republicâ, hoc fundamentum libertatis, hic fons æquitatis; mens, & animus, & consilium, & sententia civitatis posita est in Legibus. Ut corpora nostra sine mente, sic civitas sine Lege, suis partibus, ut nervis, ac sanguine & membris uti non potest. Legum ministri Magistratus, Legum interpretes judices; Legum denique idcirco omnes servi sumus, ut liberi esse possimus.*

Lib. 1°. de Inventione n. 70. Monet Judices, Legum juratos custodes,

des; ne à Legibus discedant. *Judices qui ex Lege jurati judicatis, Legibus obtemperare debetis. Obtemperare autem Legibus non potestis, nisi id; quod scriptum est in Lege, sequamini. Quod enim certius Legis scriptor testimonium voluntatis suæ relinquere potuit, quàm quod ipse magnâ cum curâ atque diligentiâ scripsit. Quòd si literæ non exstarent, magnopere eas requireremus, ut ex his scriptoris voluntas cognosceretur, &c.*

Quomodo refutatur Locus à Lege?

R. 1°. Si probetur mutari posse Legem humanam hominis ad arbitrium. 2°. Si ostendatur causam Legis non esse amplius. 3°. Si retegatur aliquid iniquum in Lege. 4°. Si Lex Legi opponatur. 5°. Si necessitatem agendi contra Legem fuisse demonstretur.

Tullius pro Rabirio Perduelli n. 13. eludit Legem, ostendendo Legem non esse amplius in usu, nec superesse causam propter quam lata fuisset. *Tu mihi etiam Legis Porciæ, tu C. Gracchi, tu horum libertatis, tu cujusquam denique hominis popularis mentionem facis, qui non modò suppliciis inusitatis, sed etiam verborum inauditâ crudelitate, violare libertatem hujus populi, tentare mansuetudinem, commutare disciplinam conatus es? Namque hæc tua, quæ te hominem clementem popularemque delectant, I, lictor, colliga manus; quæ non modo hujus libertatis magnitudinisque non sunt, sed ne Romuli quidem aut Numæ Pompilii, sed T. arquinii superbissimi atque crudelissimi Regis. Ista sunt cruciatûs carmina, quæ tu homo lenis libentissimè commemoras*, Caput obnubito, arbori infelici suspendito. *Quæ verba, Quirites, jam pridem non solùm tenebris vetustatis in hâc Rep. verùm etiam luce libertatis oppressa sunt.*

Sic pro domo suâ n. 53. Legem impugnat, quòd per vim sit lata. *Quid si per vim tulisti? tamenne Lex est? aut quidquam jure gestum videri potest, quod per vim gestum esse constet? An si in ipsâ latione tuâ, captâ jam urbe, lapides jacti, si manus collata non est, idcirco tu ad illam labem atque eluviem civitatis sine summâ vi pervenire potuisti?*

Ibidem Legem Clodiam injustè latam ex causâ efficiente & ex partibus Legis demonstrat n. 47. *At quid tulit Legum scriptor peritus & callidus?* Velitis, Jubeatis, ut M. Tullio aquâ & igni interdicatur. *Crudele, nefarium, ne in sceleratissimo quidem cive ferendum sine judicio! Non tulit ut interdicatur. Quid ergo? ut interdictum sit O cœnum! ô portentum! ô scelus! Hanc tibi Legem Clodius scripsit, spurciorem linguâ suâ, ut interdictum sit, cui non sit interdictum?*

Ibidem Legum oppositione domum suam sibi non justè ereptam demonstrat n. 43. *Fueris sane Tribunus plebis, tam jure, quàm Lege, quàm fuit hic ipse Rullus, vir omnibus rebus clarissimus, atque amplissimus; quo jure, quo more, quo exemplo Legem nominatim de capite civis indemnati tulisti? Vetant Leges sacratæ; vetant duodecim Tabulæ Leges privatis hominibus irrogari; id est enim privilegium. Nemo unquam tulit, nihil est crudelius; nihil perniciosius, nihil quod hæc civitas minùs ferre possit.*

Et pro Milone n. 10. Legem scriptam per Legem naturalem destruit. *Est enim, Judices, non scripta, sed nata Lex, quam non didicimus, accepimus, legimus, verùm ex naturâ ipsâ arripuimus, hausimus, expressimus: ad quam non docti, sed facti, non instituti, sed imbuti sumus, ut si nostra vita in aliquas insidias, si in vim, si in tela aut latronum aut inimicorum incidisset, omnis honesta ratio esset expediendæ salutis. Silent enim Leges inter arma, nec se expectari jubent, cùm ei, qui expectare velit, ante injusta pœna luenda sit, quàm justa repetenda.*

EXERCITATIO.

Accusatur apud patrem eundemque Consulem Manlius victor, quòd contra datam sibi legem cum hoste conflixerit.

Locus à Legibus.

SYNOPSIS.

Exord. DUcet Accusator à commendatione Legum universim; quod tractabit per Prætermissionem, quia dicit apud virum Consulem, eundemque magnum Imperatorem.

Deinde descendet ad commendandas præsertim Leges militares, quarum infractio multo majoris momenti est, propter audaciam vitæ militaris, quæ freno indiget, & propter clades, quæ consequuntur.

3°. Ostendet Filium Manlii hac Lege obstrictum fuisse; debent enim viri Principes prælucere cæteris exemplo, & ut majores sunt eorum virtutes, sic & majora solent esse eorum vitia.

4°. Ostendet Manlium patrem teneri Legem infractam vindicare, eo magis, quòd & à filio & à victore infracta sit. Nam si filium non punierit, dicetur plus naturæ, quàm æquitati concessisse; si victori pareat, hoc pessimum apud posteros exemplum violatæ Legis relinquet.

Concludet infelicem appellando Manlium, cui plus vicisse noceat, quàm si victus esset.

ORATIO.

Si mihi apud aliquem alium, quàm apud virum Consulem eundemque rerum bellicarum peritissimum Imperatorem habenda esset oratio, hodiernam, quam invitus ac reluctans fortissimo Juveni inferre cogor accusationem, singulari Legum commendatione præmuniendam censuissem. Verùm quid attinet commendare Leges apud eum, quem Legum ministrum ac custodem sanctissimum, eundemque sapientissimum interpretem reveremur. Scilicet in hoc apice dignitatis constitutus, unde domi forisque cuncta moderaris, nosti unus omnium optimè, Tite Manli, quantus honor, quanta haberi debeat Legibus reverentia, quæ vincula Reipublicæ, fundamenta Imperiorum, tranquillitatis ac pacis procreatrices nuncupantur. Hinc illa majorum nostrorum, vel ab ipsis conditi primùm Imperii temporibus, constans opinio, tam esse necessarias Leges ad tuendam Reipublicæ dignitatem incolumitatemque conservandam, ut sine gravissimo ejusdem detrimento infringi illas posse non putarent.

Quod si cæterarum Legum infractio tantopere metuenda est, quanto præcavere diligentiùs oportet, ne qua militari disciplinæ labes inferatur. Ut enim confidentiores esse solent præter vulgus hominum arma qui tractant; & ipsa militiæ digni-

tas quædam ac gloria impunitatis fiduciam inspirat, nisi coërceatur freno ejusmodi hominum temeritas, atque intra justos obsequii limites retineatur, nemo non videt, tristissimam ab iis ipsis impendere Reipublicæ perniciem, qui ejusdem tutores ac conservatores reputantur.

Quâ igitur confidentiâ, Tite Manli, tuus ille filius, juvenis alioqui laudatissimus consulare Imperium infregit? An quia excelsiore loco positus nemini latere poterat, quod contra Legem admisisset? an quia vicariam adeptus à te potestatem tanto impensiùs primariam in Imperatore ac Consule revereri debuisset? an quia contempto per summum nefas paterno ac Consulari imperio perniciosum cæteris defectionis exemplum ostentaret?

Tu verò qui tanti sceleris sedes arbiter ac judex, vide, Tite Manli, vide quàm severam tibi ipse legem dixeris. Præclusisti omnem tibi ad misericordiam aditum, qui de filio pater, de victore Consul & Imperator judicium susceperis. Si paternæ caritatis studio victus indulgendum aliquid tuo sanguini censueris, quam tibi apud omnes concitabis famam, qui plus amori tenero pater, quàm studio Reip. Consul tribuisse videare? Si victoris gloriâ placatus & inflexus ignoscendum juvenili temeritati existimas, quantum detrectandi deinceps obsequii juventuti Romanæ momentum sufficies Imperator! Quem enim inposterum in officio retineant Imperatorum jussa, quoties aut illecebra victoriæ, aut spes illustrandi nominis, aut virtutis ostentandæ locus se offeret; si polliceri sibi possit temeritatis impunitatem, & rei gestæ feliciter obtentu contumaciæ memoriam obliterare? Imò quis virtutum in numero docile mentis obsequium reponendum putet, quod contemni impune posse, & felicibus armorum eventis postponi intelligat?

Infelicem te, juvenis fortissime, qui Judicem eum offendas, à quo sine magno dedecore sperare quidquam non ausis. Miserum te, cui relatæ victoriæ decus plus nocuisse videatur, quàm si victus in acie temeritatis tuæ pœnas dedisses. Faceret acceptæ cladis opprobrium, ne quid tentare ejusmodi exemplo tuo cæteri præsumerent. Deterruisset omnes suscepti infeliciter operis calamitas, ne militaris imperii Leges violandas esse arbitrarentur, & junioris Manlii exitium salubre toti juventuti obsequii documentum exstitisset. Quid restat, nisi ut partam imprudentiâ tuâ offensionem repares, &, quod meruisti, capitis supplicio prætergrediendi deinceps militaris imperii metum incutias?

ALIA EXERCITATIO.

Defenditur junior Manlius.

Locus à Confutatione Legis.

SYNOPSIS.

Exord. PRofitebitur Orator se cum adversario de dignitate Legum ac necessitate convenire, neque aliâ se ratione usurum ad defensionem Manlii quàm Legum auctoritate: quod ut faciat.

1°. Legi humanæ, quam dicet mutari posse, hominis ad arbitrium, Legem naturæ multo validiorem opporet; fatebiturque, si habeatur humanæ Legis ratio, puniendum esse

Manlium. At Lex naturæ reclamat, prohibetque eum supplicio affici, qui victoriâ suâ plus utilitatis Reip attulit, quàm mali, infractione Legis.

2°. Dicet interpretatum esse juniorem Manlium consilium Legis, quâ se teneri in eâ occasione non putavit; quia, si servasset Legem, certissimæ victoriæ locum amisisset.

3°. Excusabit illum, quod necessitate magis quàm voluntate Legem violaverit; nam quid aliud faceret juvenis naturâ fervidus, cum ab hoste provocaretur, & à suis propè cogeretur, ut certaret.

Denique perorationis loco petet, ne Manlio noceat, quòd patriæ profuerit, quòd patrem habeat judicem, quòd Remp. defenderit.

ORATIO.

Novimus enimvero, Judices, neque opus erat, ut in commendandis Legibus tam inutilem operam accusator poneret; novimus, inquam, quanta debeat esse Legum auctoritas, in hâc præsertim Republicâ, quæ suum à bonis moribus atque institutis momentum atque ornamentum accepit. Imò adeo non velim vel in hâc causâ infirmare quidquam ex iis, quibus adversùs Manlium abuti visus est, ut ad illum defendendum nullum aliud lubentiùs, quàm Legum ipsarum patrocinium adhibendum putem. Habeant ergo Leges pondus illud apud nos, quod semper habuerunt: Sint illæ fundamenta hujus imperii, Reip. vincula & amicæ pacis atque tranquillitatis fons & origo censeantur. Nefas sit illas infringere, & earum contemptores meritis, ut par est, pœnis coërceantur.

Lex legi opposita. At quibus, amabo, Legibus primus debetur honor? quæ Leges tandem singularem à nobis cultum atque religionem vindicant? An illæ, quæ ut hominum consilio prodierunt in hanc lucem, ita eorumdem arbitrio refingi pariter atque infirmari solent? an illæ potius quæ non tam scriptæ, quàm natæ nobiscum videri debent? quas non didicimus, accepimus, legimus, verùm ex naturâ ipsâ hausimus, arripuimus, expressimus; ad quas non docti, sed facti, non instituti, sed imbuti sumus? Esto videri nocens possit & dignus morte junior Manlius, si latæ à parente eodemque Consule Manlio Legis ratio habeatur; at si reclamat ipsa naturæ Lex, si reum absolvit, si amplissimo præmio remunerandum dictitat; si secutus illius vocem fortissimus juvenis, gravissimum se Reipublicæ detrimentum, si Consulis edictum servaret, utilitatis plurimum, si idem prætermitteret, allaturum prævidit: rogo vos, Judices, quo demum recidet Accusatoris oratio? quam habere vim ad condemnandum victorem videbitur? Sensit enimverò junior Manlius, cùm in iis rerum articulis deprehenderetur, ut certissima victoriæ spes affulgeret, cùm affligendus ac profligandus hostis objiceretur, non audiendum esse Consulis imperium, qui depugnare prohibuisset; vidit non fuisse illud patris consilium, dum ferret Legem, ut oblatam rei feliciter gerendæ occasionem eriperet: non dubitavit, quin liceret sibi imperantis voluntatem sic interpretari, ut latum imperium in Reip. gloriam atque utilitatem, non in ejus dedecus atque perniciem cederet. An licebat aliter ipsi de Patre, de Consule, de Manlio existimare? Interpretatio legis.

Necessitas violandæ legis.

Quanquam habuerit Manlius aliam de Consulis voluntate opinionem; crediderit illum tam tenacem imperii sui, ut vel cum Reip. detrimento servari vellet: an debuit propterea studiosissimus rerum nostrarum juvenis oblatum navandæ feliciter operæ locum negligere? Nempe instabat imprudens hostis numero, viribus, animo inferior; Manlius copiarum multitudine, robore, virtute superior certamen non iniisset? Provocabat ille Romanos ad pugnam, & nobis tantùm non insultabat. Manlius juvenis naturâ fervidus, & gloriæ nostræ studio incensus, lentus ac segnis dedecus pertulisset? Commodam ille finiendi belli gravissimi opportunitatem sufficiebat; Manlius vel ipso capitis periculo auferri sibi de manibus tam amplam gloriæ triumphique segetem sustinuisset? Næ vicem hodie nostram doleremus, Judices, nisi in tam felici rei bene gerendæ occasione prætergrediendum patris ejusdemque Consulis imperium junior Manlius judicasset! Videte ergo, Judices, ne fortissimo juveni suus in patriam amor & singularis in unumquemque nostrum caritas nocuisse videatur; facite nemo ut exprobrare nobis possit, eum à nobis affectum fuisse supplicio, cui triumphi gloria pro suis in Remp. meritis debebatur: sic temperate austeram Consulis severitatem, ut amor parentis filium absolvere ac tueri non erubescat.

ARTICULUS II.

Locus à Jure-jurando.

Quid est Jusjurandum?

R. Est affirmatio vel negatio alicujus rei religioso ritu facta.

Quomodo confirmatur hic Locus?

R. 1°. Si ostenderis quam inviolabile debeat esse promissum, quo Deo quis obstringitur; idque à Minori ad Majus. Nefas est pacta cum homine violare, quanto magis cum Deo, cui debemus id omne, quod sumus!

2°. Si per enumerationem partium recensueris pœnas, quæ jurisjurandi violatores consequuntur: experiuntur enim homines in se perfidos, qui Deo perfidi extiterint, & sceleris conscientiâ cruciantur.

3°. Si magnam in jurante vel auctoritatem vel probitatem demonstraveris.

Cicero lib. 3. de Officiis n. 111. ita de Jurejurando loquitur. *Nullum vinculum ad astringendam fidem Jurejurando Majores arctius esse voluerunt. Id indicant Leges in* 12. *Tabulis; indicant sacra, indicant fœdera, quibus etiam cum hoste devincitur fides, indicant notationes animadversionesque Censorum, qui nullâ de re diligentiùs, quàm de Jurejurando judicabant.*

Eo loci pluribus agitat Cicero Quæstionem illam; utrum Regulus teneretur persolvere fidem quam Chartaginiensibus dederat; & probat non potuisse ipsum frangere fidem datam vel hosti.

Hanc porro formulam Romani in Jurisjurandi formulis adhibebant, *Si sciens fallo, ita me Diespiter, salvâ urbe hâc arceque & bonis me dejiciat, & Ego hunc lapidem jacio.*

Quomodo refutatur hic Locus? R. Primò, si ostendatur Jusjurandum opponi Legibus, vel juri scripto vel naturali.

2°. Neminem obstringi ad id, quod iniquum est, posse; id autem iniquum esse, quod dicitur sacramento fuisse confirmatum.

3°. Si demonstretur, id, de quo agitur, non expressè contineri in Jurejurando, nec fuisse hanc jurantis mentem, ut in eo contineretur.

4°. Si probetur emissum Jusjurandum ex iracundiâ, vel ex imprudentiâ, vel extra locum.

Ita Cicero pro Rabirio posthumo n. 36. probat eum, qui falsum semel dixerit, facere fidem non posse; vel si per Deos omnes juraverit. *Ubi semel quis pejeraverit, ei credi postea, etiam si per plures Deos juret, non oportet.*

Idem omnino confirmat pro Comœdo n. 46. *Qui mentiri solet, pejerare consuevit; quem ego, ut mentiatur, inducere possum; ut pejeret, exorare facilè potero. Nam qui semel à veritate deflexit, is non majore religione ad perjurium, quàm ad mendacium perduci consuevit. Quis enim deprecatione Deorum, non conscientiæ fide commovetur? Propterea quæ pœna à Diis Immortalibus perjuro, hæc eadem mendaci constituta est. Non enim ex pactione verborum, quibus Jusjurandum comprehenditur, sed ex perfidiâ & malitiâ, per quam insidiæ tenduntur alicui, Dii immortales hominibus irasci & succensere consueverunt.*

Et lib. 3. de Officiis n. 108. docet non pejerare eum, qui falsum juraverit, sed quòd ex animi sententiâ juraverit. *Non enim falsum jurare, pejerare est, sed quod ex animi sententiâ juraveris, sicut verbis concipitur more nostro, id non facere, perjurium est.*

Ibidem n. 107. postquam probavit vel hosti Jurisjurandi fidem servandam esse, negat eandem esse rationem prædonum, quibus negari possit, quod Jurejurando promissum est. *Est autem etiam jus bellicum, fidesque Jurisjurandi sæpe hosti servanda. Quod enim ita juratum est, ut mens deferentis conciperet fieri oportere, id servandum est; quod aliter, id si non feceris, nullum perjurium est. Ut si prædonibus pactum pro capite pretium non attuleris, nulla fraus est, ne si juratus quidem id non feceris. Nam Pirata non est ex perduellium numero definitus, sed communis hostis omnium. Cum hoc nec fides esse debet, nec Jusjurandum commune.*

EXERCITATIO.

Herodias ad Herodem ut pro edito Jurejurando Joannis-Baptistæ caput in disco dedat.

Locus à Jurejurando.

SYNOPSIS.

Exord. Dicet non petere se tantùm, ut datam fidem, quâ nihil est apud Reges sanctius, sed ut dictum sacramentum perficiat.

Propositio. Jubebit meminisse ipsum, quàm solenniter vel tertiam regni partem promisis-

ſet Hoc tamen non peto; ſed unius hominis multis tibi nominibus inviſi caput.

Confirmatio. Oſtendet 1°. quàm pernicioſum daturus ſit toti populo exemplum, ſi inani ſubterfugio eludi à ſe poſſe ſacramenti religionem arbitretur

2°. Dicet non eſſe clam ſacramentum, ſed aulæ toti notum; & per Apoſtrophen ad teſtes illius ſacramenti, rogabit ipſos ne tantam injuriæ labem inuri Regis nomini patiantur.

Concludet vehementer deprecando Herodem, ut datam tam ſolenni ſacramento fidem ſtatim exſolvat.

ORATIO.

Si poſtularem à te datam mihi fidem ut exſolveres, Princeps invictiſſime, cùm nihil eſſe debeat apud Reges illâ ſanctius, nihil inviolatum magis, non poſſem ſalvâ regiæ majeſtatis dignitate repulſam pati; nunc freta religione Jurisjurandi, quod emiſiſti tam ſollenniter, quo fieri pacto dicam, ut te in perficiendo ſacramento difficilem ac tergiverſantem experiar?

Tamen non peto pro jure meo partem Imperii tui tertiam, quam daturum te, ſi vellem, promiſiſti; nihil ejuſmodi efflagito, quod annuere durum eſſe tibi debeat, aut moleſtum, quod improbare quiſquam, ſi conceſſeris, aut velit aut ſuſtineat; quod nemo, ſi negaveris negatum non expoſtulet ac reprehendat. Hominis peto tibi tam multis nominibus inviſi caput: peto detentum in carcere violatæ majeſtatis reum debitâ pœnâ multari: peto de medio tolli Joannem illum Baptiſtam, cujus compeſcere effrenem maledicendi obtrectandique licentiam, niſi hac unâ viâ, non poſſis.

Quod ſi nullam habere vis tam juſtæ poſtulationis rationem; ſi nihil apud te jam poſſit Herodias, quam modò regni tui parte potiorem æſtimaſti; cogita, quæſo, quàm pernicioſum toti populo exemplum daturus ſis, ſi futili inanique ſubterfugio eludere te poſſe ſacramenti tui religionem arbitraris. Nam quo deinceps erit apud Judæos loco Jurisjurandi ſanctitas, quam nullum apud Regem ſapientiſſimum pondus habuiſſe cognoverint? quis religioni ducet non exequi quod promiſerit, cùm violatam à te ſolennis ſacramenti fidem intelliget? quis peccare poſtea verebitur, qui tam idoneum in te auctorem, aut ſaltem tam juſtam in Rege ſuo legitimamque excuſationem oſtentare poſſit?

Utinam enimverò clam atque in tenebris Jusjurandum illud emiſiſſes! Utinam Herodias una teſtis illius ac conſcia extitiſſet! utinam denſiſſimâ oblivionis caligine poſſet etiamnum ſepeliri ejuſdem memoria! At tot habes illius teſtes, quot Aulicos, tot futuros poſtmodum exempli illius pravi cenſores, quot domeſticos, tot obtrectatores tui nominis, quot Judæos. Vos, ô fidiſſimi comites Principis invictiſſimi, tantam Regis veſtri nomini injuriam defendite; contendite pro virili parte, ne tam turpis Herodis memoriæ labes adhæreſcat; depellite metus illos, quos nimia ipſius humanitas atque clementia injecit.

Quanquam nihil tibi hortatore opus eſt, Princeps invictiſſime; tua te fides tam ſolenniter obligata, & illa ſacramenti, quod emiſiſti, religio ſatis adhortantur, ut perficias ſedulò quod tam expreſsè promiſiſti. Age

ergo; mitte quàm primùm ſpiculatorem, qui hominis inviſi caput auferat, qui te aulamque tuam, totamque Judæam importuno publicæ quietis perturbatore liberet. Sic Herodiadem, quæ placere tibi meruit, compotem voti dabis; ſic oppigneratæ fidei conſcientiam exſolves, & novam dicto ſacramento religionem atque auctoritatem conciliabis.

ALIA EXERCITATIO.

Oratio viri Judæi contra Herodiadem pro Joanne-Baptiſta.

Locus à Jurejurando confutatus.

SYNOPSIS.

Exord. MIrabitur eam fuiſſe puellæ impudentiam, ut ſanctiſſimo fidei nomine ac ſacramenti religione ad extorquendam rem iniquiſſimam abuti non dubitaverit.

Propoſitio. Petet ab Herode per Apoſtrophen, num revera ſe putet ullâ ſacramenti religione obſtrictum, ad imperandam viri innocentis mortem?

Confirmatio Oſtendet nullam vim emiſſum ab Herode Jusjurandum habere opportere Joannis in perniciem. 1°. Quia non potuit quidquam promittere, multo minùs jurare, quod eſſet iniquum; demonſtrabitque quàm iniquus haberetur, ſi innocentem virum ad votum impudentis puellæ interficeret. 2°. Quæret an fuerit unquam mens Herodis, ut obligaret fidem, ad violandas ſanctiſſimas æquitatis leges.

Concludet dicendó nihil eſſe quod Rex pertimeſcendum habeat ab eorum teſtimonio qui jurantem audierant. Laudaturos illos potiùs Regis humanitatem atque clementiam, qui ſcelere non perfeciſſet, quod ſine ſcelere jurare non potuerat.

ORATIO.

Et fucum faciet præſtigiis etiamnum ſuis procax atque impudens Puella, &, quod apud Reges ſanctiſſimum eſt, fidei atque Jurisjurandi nomen, eo, per ſummum nefas, ad extorquendam rem iniquiſſimam abutetur?

Itane verò, Princeps invictiſſime, pondus apud animum tuum aliquod habuiſſet inſolens Herodiadis Oratio? an perſuaſiſſet illa tibi tam indignum humanitate tuâ facinus? Tene futili inanique Jurisjurandi ſpecie obſtrictum arbitrareris, ut viri ſanctiſſimi necem properares.

Atenim promiſiſti Saltatrici impiæ, fore illam voti compotem ſui: obligaſti regiam ſpectantibus Aulicis fidem; inviolabilem ſolennis ſacramenti religionem adjeciſti. Scilicet ut iniquum quid admitteres? ut ignominioſam nomini tuo labem inureres? ut Regum majeſtatem turpi flagitio dedecorares? Hoc ſi poſtulat à te inſipiens puella, tu-ne id facturum te aut promiſiſti, aut promittere potuiſti? Nam quod illud tandem eſt, quod petit? quò impia ſceleratæ Herodiadis vota feruntur? quod ſibi ſaltationis laſcivæ præmium donari poſcit? ô ſingularem inauditamque in ætate tam tenerâ impudentiam! Tu-ne puellam mœſtam ac dolentem abire patereris, verendum toti Judææ caput proſcriberes? Tu virum innocentem, nullâ in re malè meritum de te perderes? Tu divinum illum veritatis æquitatiſque præconem, quem miratus es ipſe toties, quem dicentem æſtimaſti, quem benè monentem & ſana conſulentem ultrò volénſque ſuſtinuiſti, inani ſacramenti religione perculſus interficeres?

At

An hic tibi, Princeps sapientissime, fuit animus, cùm saltantis puellæ captus gratiâ, quodcumque postulasset illa, pollicereris; cùm datam fidem interjectâ sacramenti religione confirmares; cùm vel tertiam regni tui partem non dubitares oppignerare, an hic, inquam, tibi fuit animus, ut in rebus etiam iniquissimis repulsam non ferret? Ergo si leges refringi sanctissimas, si jura violari omnia, si quidquid in regno tuo sancitum sapienter, labefactari ac pessumdari precaretur; tu puellæ impudentis ad votum miscere susdeque omnia atque evertere cogitares?

Et hoc credis fore aliquem è consultissimo Aulicorum cœtu qui approbet? qui tam impium admitti à te facinus ultrò volensque patiatur? qui succenseat tibi, quòd insipientis puellæ preces rejeceris, qui violatam jurisjurandi fidem expostulet? Imò, imò; ne dubita, Princeps sapientissime, collaudabunt omnes sapientiam tuam, quam intercipi dolosis vafræ puellæ illecebris non permiseris; prædicabunt humanitatem tuam, qui afflictæ innocentiæ contra vim atque audaciam adfueris. Extollent summam æquitatem tuam, qui perficere cum scelere nolueris, quod polliceri sine scelere non potueras. Vive ergo securus aulæ tuæ; rejice à te longiùs consultam malè & imprudentem nimis puellam; &, quæ tam iniqua donari sibi postulavit, eam debitâ etiam pœnâ multare non dubites.

ARTICULUS III.

De Præjudiciis, Famâ & Testibus.

Etsi Præjudicia vulgò confunduntur cum Legibus, quia nihil sunt aliud, quàm Senatusconsulta, seu Decreta jam ante facta, quibus Orator utitur ad similem causam simili modo definiendam; tamen usurpantur aliquando latiùs pro quacumque præjudicatâ opinione, quam aliquis afferat ad causam, sive illa decreto aliquo aut exemplo nitatur, sive nullâ certâ ratione animos videatur imbuisse. Quare Oratoris est ire obviam ejusmodi Præjudiciis exemplo Ciceronis pro Cluentio n. 6.

Quamobrem à vobis, Judices, antequam de ipsâ causâ dicere incipio, hæc postulo. Primùm, id quod æquissimum est, ut ne quid præjudicati afferatis: etenim non modò auctoritatem, sed etiam nomen Judicum amittemus, nisi hîc ex ipsis causis judicabimus; ac si ad causas judicia jam facta domo deferemus. Deinde si quam opinionem jam vestris mentibus comprehendistis, si eam ratio convellet, si oratio labefactabit, si denique veritas extorquebit, ne repugnetis, eamque animis vestris aut libentibus aut æquis remittatis.

Ratio vero vel confirmandi, vel infirmandi hunc Locum repetenda est ex iis quæ dicta sunt in Articulo de confirmandis vel infirmandis legibus.

Quid est Fama seu Rumor.

R. Est sermo sine ullo certo auctore dispersus.

Quomodò confirmatur hic locus?

R. Si ostendatur 1°. magnam esse vim & auctoritatem Famæ ab exemplis virorum illustrium, qui bonæ Famæ tam impensè studuerunt. 2°. Si probetur Famam vix unquam decipi, quia videtur esse vox publica; notum est autem illud, vox populi, vox Dei.

Præterea si testimonium unius aut alterius ad hominem puniendum sufficit; quanto magis Fama, quæ velut omnium hominum testimonium est.

3°. Etsi non est negandum Famam sæpe mentiri; tamen non est retinendus in consessu nobili vir sinistri nominis; id enim toti ordini perinde probrosum est, seu vera sit Fama, seu falsa.

4°. Quærendæ sunt rationes, quæ causæ, de quâ agitur, sint propriæ; per quas sparsi Rumoris veritas confirmetur.

Ad confirmandam Rumorum auctoritatem sit illud Plinii Junioris in Panegyrico Trajani. *Cæsar tales nos crede, qualis Fama cujusque est; huic aures, huic oculos intende; ne respicias clandestinas existimationes, nullisque magis, quàm audientibus insidiantes susurros. Meliùs omnibus, quàm singulis creditur; singuli enim decipere & decipi possunt; nemo omnes, neminem omnes fefellerunt.*

Quomodò refutatur hic Locus?

R. Ostendendo 1°. quàm sit inanis Fama, quæ apud solam plebem valere debet, non apud viros prudentes & peritos Judices; quod amplificabitur ab exemplis virorum innocentium, quibus sæpe aspersit maculam.

2°. Demonstrando Rumores ejusmodi esse opus hominum otiosorum, qui amant falsa in vulgus spargere.

3°. Juverit investigare unde nata sit Fama, ut meliùs probetur ejusdem levitas.

4°. Afferendæ erunt rationes ex quibus Famæ falsitas demonstretur.

Ita Tullius contra Famam disputat pro Cœlio n. 38. *At fuit Fama. Quotusquisque istam effugere potest in tam maledicâ civitate? Vicinum hujus mulieris miraris malè audisse, cujus frater germanus sermones iniquorum effugere non potuit.*

Et pro Plancio à n. 56. orat Judices, ne disseminatis rumoribus fidem habeant. *Illud unum vos magnopere oro atque obsecro, cùm hujus, quem defendo, tum communis periculi causâ, ne fictis auditionibus, ne disseminato dispersoque sermoni fortunas innocentium subjiciendas putetis. Multi amici Accusatoris, nonnulli etiam nostri iniqui, multi communes obtrectatores atque omnium invidi multa finxerunt. Nihil est autem tam volucre, quàm maledictum, nihil faciliùs emittitur, nihil latiùs dissipatur. Neque ego, si fontem maledicti reperietis, ut negligatis aut dissimuletis, unquam postulabo. Sed si quid sine capite manabit, aut si quid erit ejusmodi, ut non extet auctor, qui audierit, aut ita negligens vobis esse videbitur, ut, unde audierit, oblitus sit, aut ita levem habuit auctorem, ut memoriâ dignum non putarit: hujus illa vox vulgaris, Audivi, ne quid reo innocenti noceat, oramus.*

Quotuplex Testimonium?

R. Triplex. Divinum, Angelicum & humanum. Ad testimonium divinum referebantur olim Oracula, Auspicia, Vaticinationes, Responsa. Oraculum est vox Dei vel per se, vel per alium loquentis. Auspicium seu Augurium est testimonium captum ex cantu, volatu & pastu Avium. Vaticinatio est responsio alicujus Vatis. Denique Responsum dicebatur olim, vel quando Sacerdotes & Aruspices res futuras ex inspectione Extorum conjiciebant, vel quando Conjectores somnia exponebant.

Quomodò confirmandus est Locus à Testibus.

R. Primò. Laudandi sunt Testes vel à nobilitate, vel à probitate, vel ab alio quovis capite; quo major ipsis accedat auctoritas.

Ita Cicero Divinat. in Verrem n. 13. *Sunt Testes viri clarissimi nostræ civitatis, quos à me omnes nominari non est necesse: eos qui adsunt appellabo, quos, si mentirer, testes esse impudentiæ meæ minimè vellem. Scit is, qui est in consilio, C. Marcellus: scit is, quem adesse video, Cn. Lentulus Marcellinus; quorum fide atque præsidio Siculi maximè nituntur; quòd omnino Marcellorum nomini tota illa Provincia adjuncta est.*

Item pro Comœdo commendat Testes n. 44. *Manilio & Luscio negas esse credendum? dic, aude. Est tuæ arrogantiæ, contumaciæ, vitæque universæ vox. Quid exspectas, quàm mox ego Luscium & Manilium dicam, ordine, esse Senatores, ætate grandes natu: naturâ sanctos & religiosos, copiis rei familiaris locupletes & pecuniosos? Non faciam, nihil mihi detraham; cum illis exactæ ætatis severissimè fructum, quem meruerunt, retribuam. Magis mea adolescentia indiget illorum bonâ existimatione, quàm illorum severissima senectus desiderat meam laudem.* Vide etiam n. 42.

Secundò quærendi sunt Testes maximè oculati, qui rem non audierint tantùm, neque per alios, sed per se viderint.

Exemplum habes pro Archiâ n. 6. *Quid enim horum infirmari, Gracche, potest? Heracleæne esse eum adscriptum negabis? Adest vir summâ auctoritate & religione & fide, qui se non opinari, sed scire; non audivisse, sed interfuisse, sed egisse dicit. Adsunt Heraclienses Legati nobilissimi homines, qui hujus judicii causâ cum mandatis & cum publico testimonio venerunt: qui hunc adscriptum Heracliensem dicunt.*

Et 7. Verrinâ n. 165. *Jam mei Testes veri sunt, quid enim dicit aliud C. Numitorius? quid M. & P. Cottii nobilissimi homines ex agro Tauronimitano? quid C. Lucceius, qui argentariam Rhegii maximam fecit? quid cæteri? adhuc enim Testes ex eo genere à me sunt dati, non qui novisse Gavium, sed qui vidisse dicerent, cùm is, qui se Civem esse Romanum clamitaret, in crucem ageretur.*

Tertiò. Dicet Orator nullâ spe illos, nullis inimicitiis impulsos fuisse ad dicendum testimonium.

Quartò. Dicet rem totam esse Jurejurando confirmatam. Pro Comœdo n. 42. *Hoc ego loco soluto & quieto sum animo, & quorsum recidat responsum tuum, non magnopere laboro: firmissimis enim & sanctissimis testimoniis virorum optimorum causa Roscii munita est.*

Inter omnia testimoniorum genera valet illud plurimùm, quod Oratoris arte atque industriâ ab adversario petitur.

Ita Cicero Verrinâ 7. n. 165. *Hoc tu, Verres, idem dicis, hoc tu confiteris illum clamitasse se Civem esse Rom. apud te nomen civitatis ne tantùm quidem valuisse, ut dilationem aliquam crucis, ut crudelissimi teterrimique supplicii aliquam parvam moram saltem posset afferre. Hoc teneo: hîc hæreo, Judices, hoc sum contentus uno, omitto ac negligo cætera; suâ confessione induatur ac juguletur necesse est.*

Quomodò infirmandus hic Locus?

R. 1°. Si pravi Testium mores ostendantur; si probentur Accusatorum testimonia non modò veritati, sed ne sibi quidem esse cohærentia.

Ita Cicero lata adversus Flaccum testimonia confutat, ab iis ipsis, qui illa tulerant n. 6. *At à Testibus læditur? antequam dico à quibus, quâ spe, quâ vi, quâ re concitatis, quâ levitate, quâ egestate, quâ audaciâ præditis, dicam de genere universo & de conditione omnium nostrûm.*

Et n. 9. *At quos Testes? Primùm dicam id quod est commune, Græcos. Non quò nationi huic ego unus maximè fidem derogem .... Verumtamen hoc dico de toto genere Græcorum: tribuo illis literas; do multarum artium disciplinam, non adimo sermonis leporem, ingeniorum acumen, dicendi copiam: denique etiam, si qua sibi alia sumunt, non repugno: testimoniorum religionem & fidem nunquam ista natio coluit; totiusque hujusce rei quæ sit vis, quæ auctoritas, quod pondus ignorant.*

Bona pars Orationis pro Fonteio occupatur in confutandis testimoniis à personâ Testium, quibus omnem fidem & Jurisjurandi religionem adimit. A n. 13. lege & pro Rosc. Amerino n. 102.

Secundò. Si Testes dicantur esse inimici, allatis odiorum causis.

Ut pro Rosc. Amer. 104. *Quid tu vir optime? ecquid habes, quod dicas? mihi ausculta: vide ne tibi desis. Tua quoque res permagna agitur. Multa sceleratè, multa audacter, multa improbè fecisti. Unum stultissimè, tuâ sponte, non de Erucii sententiâ. Nihil opus fuit te isthic sedere. Neque enim accusatore muto, neque teste quisquam utitur eo, qui de accusatoris subsellio surgit.*

Tertiò. Si infames & contempti probentur. Ita Cicero pro Cœlio n. 63. Elevat testium fidem, quia illi erant impudicæ fœminæ familiares.

Quartò. Si Testes auctoritate digni proferantur, quibus ignobilium Testium fidem infringas. Hoc præstat Cicero laudato loco pro Fonteio n. 13.

Denique ad elevandam vim Testium, qui nullam vel improbitatis, vel inimicitiarum suspicionem habere possint, geminam init Tullius rationem; alteram ut in amicorum periculis locum esse honesto mendacio putet: Alteram ut Judices obsecrentur, ne ullâ dignitatis Testium habitâ ratione, tantum quid dicant illi, intueantur.

Prioris exemplum habes pro Ligario n. 16. *Quod si Cæsari probare possemus in Africâ Ligarium omnino non fuisse, si honesto & misericordi mendacio saluti civis calamitosi consultum esse vellemus; tamen hominis non esset, in tanto discrimine & periculo civis refellere & coarguere nostrum mendacium, & si esset alicujus, ejus certè non esset, qui in eâdem causâ & fortunâ fuisset.*

Posterioris exemplum erit, quod dicit pro Murænâ ad elevandum Catonis testimonium n. 58. *Venio nunc ad M. Catonem; quod est firmamentum ac robur totius accusationis: qui ita gravis est accusator ac vehemens, ut multo magis auctoritatem, quàm criminationem pertimescam. In quo ego accusatore, Judices, primum illud deprecabor, ne quid L. Murænæ dignitas illius, ne quid exspectatio Tribunatûs, ne quid totius vitæ splendor & gravitas noceat; denique ne ea soli huic obsint*

Bona M. Catonis, quæ ille adeptus est, ut multis prodesse posset.

Sequentes Exercitationes tria capita, de quibus dictum est in hoc Articulo, promiscuè complectentur.

EXERCITATIO.

Melampus celebris Medicus accusatur, quò auditus in Templo, dum oraret Deos, redeuntem annum sibi fortunari.

Locus à Præjudiciis, Famâ & Testibus.

SYNOPSIS.

Exord. Fatebitur Accusator ægrè se descendere ad accusandum Melampum, qui videri quibusdam possit de civitate bene meritus.

Propositio. Dicet hodierni facti dedecus omnem præteriti beneficii, si quod est, gratiam abolevisse.

Narratio Referet uti Melampus medias inter populi preces auditus, Deos dum oraret, ut sibi annum fortunarent: quod factum probabit à Testibus qui audierunt, eosque dicet viros graves & probos, quorum valere testimonium debeat.

Confirmatio. Petetur 1°. à Præjudiciis. Dicet Populum universum exhorruisse ad preces hujusmodi, & invaluisse eam apud omnes opinionem, ut credant omne malorum genus in civitatem erupturum. Ostendet quanta pernicies metuenda sit ab iis præjudiciis, nisi plectatur Melampus, aut Medicam artem exercere prohibeatur

2°. A Famâ; dicet Melampum audire apud multos avidum lucri, qui ad rem faciendam curare morbos malit, quàm ad eosdem sanandos.

Conclusio. Malè haberetur civis, qui civi alteri perniciem machinatus fuisset; quo haberi loco debet, qui toti civitati exitium meditatus est?

ORATIO.

Etsi, Judices integerrimi, videri quibusdam possim aut temerarius aut invidus, qui hominem, quem putant de Repub. nostrâ bene meritum, accusare aggrediar: tamen vel si mihi tam iniqua suspicio subeunda sit, plus apud me publicæ utilitatis ratio valebit, quàm vulgi opinio.

Equidem non sum ego, Judices, tam iniquus rerum æstimator, aut tam detractor alienæ famæ, ut diffitear gratissimam huic civitati Melampi industriam atque operam exstitisse. Fecisse visus est ad hunc usque diem, quod studiosi Medici, & rerum nostrarum cupidi officium postulabat. At hodierni facti dedecus sic omnem præteritæ gratiæ, quantacumque sit, memoriam labefactavit, nihil ut deinceps præter severam judiciorum vestrorum æquitatem ferre mereatur.

Conveneramus in Templum, uti fert pristina consuetudo, felicem redeuntis anni cursum oraturi. Aderat magna populi frequentia, quem vel rerum suarum necessitas, vel communis boni studium adduxerat. Interim, dum intenti omnes precibus Deorum immortalium opem efflagitant; erupit Melampi vox; &, quod tacito in corde perperam atque impiè conceperat, id efferre palam non erubuit. Adeste Melampo, dixit, faventes Dii, & hunc mihi rebusque meis præsentem annum fortunate. A Testibus.

Neque verò vel paucos, vel parum idoneos postulationis impiæ testes

habemus. Auditus Melampus ab iis, qui circumaderant, probi omnes, & spectatâ toti populo fide, quorum nec ipse Reus testimonium audeat inficiari. Continuò singulorum per ora tam iniqui voti rumor propagatus. Exhorruit ad hujusmodi voces universa civitas, nec fuit quisquam, qui nefariæ precationis consilium vimque omnem statim non intelligeret. Sensit unusquisque provideri non posse Melampi commodis, nisi magno omnium detrimento, &, quod in ipsius utilitatem verteret, id totius urbis in ruinam esse refundendum. Nam quid hominis Medici rem adjuvet, aut fortunare ipsum queat, Judices, nisi languentium multitudo, morborum copia, & afflictæ civitatis infirmitas?

Hinc jam sibi metuere omnes graviter, & infelicem morborum catervam, quasi jam accidisset, formidare; jam vexandos se febribus, cruciandos fame, pestilentiâ vastandos augurantur: ac, si Melampi vota audiantur, actum de civitate nostrâ atque conclamatum putant. Non ignoratis, Judices, quàm sit sententiæ pertinax populus, ubi semel opinionem aliquam induit, & quàm non refugiat moliri quidlibet, ubi communis avertenda pernicies incumbit. Ego certè tranquillitatem huic urbi, vobis ipsis securitatem præstare non ausim, nisi malo quamprimùm eatur obviam, & vel tollatur de medio futurum postmodum turbarum atque rixarum caput; vel certè, quod pœnarum genus levissimum est, medicam deinceps exercere artem Melampus prohibeatur. *A Præjudiciis.*

Hæc porro tam injusta Melampi precatio suscitavit quorumdam hominum curiositatem, ut in Medici vitam moresque studiosiùs inquirerent. Atque utinam minùs avidus lucri, minùs rerum suarum cupidus audiisset. Equidem novi, Judices, non ponendum esse plurimùm in rumoribus, quibus plerumque malignitas initium dedit, incrementum credulitas. Tamen mirum est, viro Medico quantùm hæc noceat fama, ubi semel vulgi animo insedit. Tunc enim non tam creditur ad ægros accedere, ut depellat morbos, quàm ut eosdem foveat ac perpetuet. Atque hæc avaritiæ labes, quam Melampo imputant non pauci, vix credatis, Judices, quantam ad confirmandas sinistras hodierni facinoris opiniones vim habuerit. Non dubitant illi, quin sua illum avaritia impulerit, ut malorum omnium congeriem huic civitati precaretur. *A Famâ.*

Quare si inultam esse civis illius malignitatem non pateremini, qui alteri civi perniciem esset machinatus, videte, quo animo esse vos in eum oporteat, qui civitatis totius ruinam atque exitium postulavit?

ALIA EXERCITATIO.

Melampus nobilis Medicus defenditur.

Locus à Præjudiciis, Testibus & Famâ confutatus.

SYNOPSIS.

Exord. Dicet Melampi Defensor novum esse criminis genus, quod Melampo imputatur.

Propositio. Fatebitur quod objicitur ab ad-

versario, orasse Melampum, ut Dii præsentem annum fortunarent; non inficiabitur testimonium petitum à Testibus, sed damnabit eorum malignitatem, qui pias Melampi preces pravum in sensum detorquent.

Confirmatio petetur 1°. à Confutatione Præjudiciorum, dicetque Melampum uno civitatis studio impulsum fuisse, ut tales preces funderet: hoc fuisse ipsi in animo, ut mederetur feliciter ægrotantium languoribus, &, cognitis morborum causis, idonea remedia præpararet. Fieri posse, ut pro suâ sagacitate cognoverit ex variâ aëris temperie imminere graves ægritudines, pro quibus sanandis præsentius Deorum auxilium postularit. Addet optandum videri, ut Medici omnes preces ejusmodi funderent.

2°. Confutabit argumentum petitum à Famâ, ostendetque, quàm iniquè ipsius famæ detrahatur; appellabit testes eos omnes ad quos ægrotantes accessit, quos dicet nullum in Melampo avaritiæ vestigium deprehendisse.

Concludet dignum illum potiùs mercede quàm pœnâ videri.

ORATIO.

Nisi mihi longâ judiciorum vestrorum experientiâ notum esset penitus atque perspectum, quanta sit vestrûm omnium in cognoscendis causis perspicacia, & in ferendis sententiis æquitas, Judices integerrimi; haberem sanè in summâ accusationis hodiernæ acerbitate, quod infelici Melampo non mediocriter pertimescerem. Novum enimverò criminis genus & ante hunc diem inauditum adversarius meus vestrum ad tribunal detulit, propter quod, si quid accusatori creditur, nobilissimus Medicus, vir spectatæ jamdiu probitatis & de nostrâ civitate optimè meritus gravissimo supplicio plectendus esse videatur.

Scilicet auditus ille inter ardentissimas preces, quas pro vestrâ omnium salute atque incolumitate funderet, obtestari Deos, ut sibi præsentem hunc annum fortunarent. Adducuntur Testes omnium judicio probatissimi, qui rem suffragio suo comprobent, qui suis se percepisse auribus tam impia, si superis placet, vota profiteantur. Nihil inficiabor ego, Judices, clarissimorum virorum testimonia. Sit ita sanè, ut testantur illi, nam cur amplissimam laudis segetem Melampo invideam? At unde accusatoris malignitas vertit in opprobrium, quod dari gloriæ debuisset? Non potuit ergo Melampus conscius sibi, quàm difficilem & plenam periculi artem exerceat, singulare à Superis præsidium postulare, quin continuò morborum omne genus & tristissimam toti civitati perniciem precaretur? Non potuit vestræ salutis aut tuendæ, aut etiam reparandæ cupidus videri, quin ejusdem infensus hostis audiret? non potuit felicem in curandis vestrûm omnium ægritudinibus exitum ambire, quin fatalem civium capitibus Superum vindictam accerseret.

Confutatio Argumenti à Testibus petiti.

Confutatio Præjudiciorum.

Nam quid aliud est homini Medico orare Superos, annum ut fortunent sibi, nisi ut sua apud vos opera collocata feliciter succedat? nisi ut in tractandis morbis sua spes eum non frustretur, certamque omnibus afferat sanitatem? nisi ut cognitis veris morborum causis remedia paret idonea, quæ medentem nunquam fallant, & ægros semper consolentur? Atque utinam Judices, quantum est istorum hominum, qui lubricam Medicinæ artem profitentur, salutiferis ejusmodi precibus sæpe interpellarent Superos, & auditi ab

iis mererentur! Non illuderetur quotidie nostris corporibus tam miserabiliter, neque Medicorum inscitiam nostris impensis doleremus.

Quid si Melampus peculiari quodam Deorum immortalium afflatus spiritu, aut pro suâ perspicaciâ cognovisset ex aëris intemperie, novum aliquod & metuendum inprimis morborum genus nostris cervicibus imminere. Non debuit in his rerum adjunctis studiosus uniuscujusque nostrûm Medicus ac publicæ incolumitatis cupidissimus, novam vicissim sibi apprecari solertiam, & opem à Superis non vulgarem postulare, quæ vim impendentium morborum infringat, & tam gravibus incommodis medeatur.

Confutatio Argumenti à Famâ petiti.

Verùm quis in accusatoribus Melampi tantam improbitatem ferat, ut de probatissimi viri moribus ac famâ detraherent? Scilicet non senserunt illi persuadere facilè se posse, quod confinxerant, nisi intactam hactenus optimi Medici vitam in invidiam adducerent. Audiistis, Judices, nec sine tacitâ indignatione audiistis exprobratam Melampo fuisse avidam sordidi lucri cupiditatem, quasi non tam impertiendæ salutis, quàm rei faciendæ studio ad nos accederet. Quâ in re testor multorum, qui hîc adsunt, fidem; qui Melampi solertiam, studium, sedulitatem, labores experti, nullum unquam in eo avaritiæ vestigium persensere. Surgant enimverò, si qui sunt in tam frequenti civium consessu; prodeant in medium, per me licet, qui Melampum aut avaritiæ, aut inertiæ, aut cupiditatis cujuspiam reum criminentur.

Vos verò, Judices, qui viri de nobis tam benemeriti innocentiam perspicitis, videte, ne, quod vertere in Melampi laudem debuit, illud in opprobrium cedat; ne pro gloriâ contumeliam, odium pro amore, pro mercede supplicium patiatur.

ALIA EXERCITATIO.

Aulicus Clusinus ad Porsenam Regem, ut de pace cum Romanis faciendâ cogitet, post interfectum à Scævolâ Regis Scribam.

Locus à Præjudiciis & à Famâ.

SYNOPSIS.

Exord. Dicet gloriosum quidem esse Romanos aggredi & vincere: at bellum fore Clusinis & Regi ipsi exitiosum.

Propositio. Dicet maturandam esse cum Romanis pacem.

Confirmatio petetur à Præjudiciis & 1°. ab eo quod Scævola dixerat trecentos esse Romanos ita paratos, ut vel proprio capitis periculo Porsenam interficerent. Nihil ergo tibi metuendum putas ab iis qui tuam unius in perniciem conjurarunt? 2°. Ab ipso Scævolæ facto. Vide quàm parum abfuerit, ne à Scævolâ interficereris: eandem illi perniciem tibi machinantur. An continuo vivere te in periculo oportet?

Secunda pars Confirmationis petetur à Famâ, quam sibi apud vicinas gentes Romani fecerunt. Nemo est qui sibi ab eorum armis non metuat.

Conclusio. Vide ergo si tuæ, si Clusinorum saluti consultum volueris, ut consilia pacis ineas, &c.

ORATIO.

Si quàm gloriosum tibi existimasti fore acerrimo persequi Romanos bello,

bello, tam facilem de eisdem referre victoriam posses, Rex fortissime; nunquam vel dissuasor tanti operis, vel maturandæ cum gente ferocissimâ pacis auctor accessissem. Verùm cùm præviderim satis intellexerimque penitus, bellum hoc, quod suscepisti tam acriter, non tuâ ipsius modò, sed totius etiam populi Clusini clade esse concludendum; non dubitavi opponere me consiliis tuis, & generosum illum avidumque inprimis gloriæ animum parumper retardare.

Argumentum à Præjudiciis.

Nam quæ spes tandem tibi belli infelicis affulget, aut quid potiùs metuendum tibi non putes ab eâ gente, quam in tuam unius perniciem conjurasse non ignoras? Audiisti modò tuis ipsius auribus, quàm pertinaci odiorum acerbitate tuum in caput involare meditetur Juventutis Romanæ flos lectissimus: nullum proprii capitis periculum pertimescunt hostes illi tui, si modò perficere possint, quod animo destinarunt; & levem vitæ suæ jacturam arbitrantur, quam pro accelerandâ morte tuâ devoverint. Tu singulorum animos æstima ex uno perfidi Scævolæ facinore. Cogita, quâ spe Romanorum præsidia deseruerit; quâ audaciâ nostra in castra penetrarit; quâ temeritate tuum ipsius in tentorium fuerit ingressus; quo furore sceleratas manus scribam in tuum regio deceptus apparatu tulerit; quâ animi pertinaciâ aut potiùs ferocitate & professus fuerit crimen, quod parabat, & errorem suum, sui ipsius vindex ac tortor deplorarit. Hoc eodem trecenti juvenes incensi studio tentabunt idem facinus, & feliciori fortè exitu perficient. Proinde in hoc discrimen, si juvat, accinge te, ut in singulas horas de capite tuo dimices: habe paratos semper in vestibulo Regis ad vim repellendam milites, & indictum tibi uni à juventute Romanâ bellum, si potes, sustine.

Argumentum à Famâ.

Jamverò reputasti tecum satis, Rex fortissime, quibus cum hostibus decertandum habeas; qualem illi apud vicinos latè populos nominis sui terrorem injecerint; quantam sibi apud omnes fortitudinis atque constantiæ famam concitaverint? Nam quid ego Veientes ac Fidenates loquar funestâ clade toties afflictos? quid Sabinos appellem vel in ipso Romæ nascentis exordio Romanorum robur expertos, & ad ineundam cum ipsis pacem coactos? Quid Volscos multiplici prælio subactos? quid Latinos recenseam, qui nullum in bello præsidium contra pertinacem Romanorum constantiam nacti, ab infelici tandem marte destiterunt?

Quamobrem vide, Rex fortissime, si tuæ, si Clusinorum saluti consultum velis, ut omnem statim inauspicati belli moram amputes; ut obsidionem quam inchoasti, quamprimum solvas; ut querelarum caput infelicem Tarquinium tuis de finibus exturbes; neque tibi societatem ullam cum hostibus Populi Romani esse patiaris.

ALIA EXERCITATIO.

Aulicus Clusinus ad Porsenam Regem, ut in suâ de obsidendis Romanis sententiâ perstet.

Locus à Præjudiciis & à Famâ confutatus.

SYNOPSIS.

Exord. Mirabitur fuisse aliquem tam invidum Regis gloriæ, aut tam timidum, ut consilium Porsenæ daret de solvendâ obsidione.

Propositio. Hortabitur Porsenam ut perstet in consilio suo.

Confirmatio. Refutabit primum Præjudicium petitum à trecentis Juvenibus qui dicuntur Regis in caput conjurasse; ac dicet inventum illud à temerario Scævolâ, ad incutiendos metus. Sed esto: an non adsumus, qui corpus Regis nostro corpore tueamur, & vel insidias, vel apertam vim repellamus?

Secundum Præjudicium petitum ab audaciâ Mutii Scævolæ sic confutabit, ut dicat plectendam esse juvenis temeritatem, cæterosque ejus supplicio deterritos nihil ausuros ejusmodi.

Quod pertinet ad Famam, quâ Romani dicuntur invicti; dicet eos non fuisse victos, quia nemo illos aggressus est fortiter, experturos in Porsenâ & in Clusinis eos hostes à quibus vinci possint.

Concludet hortando Regem, ne se vinci inani metu patiatur.

ORATIO.

Cùm ea est apud omnes & nos præsertim Clusinos opinio Romani nominis, Rex fortissime, ut in iis aggrediendis atque superandis plurimùm esse gloriæ nemo dubitet; tum certè nunquam induxissem animum futurum aliquem, aut tam invidum rerum tuarum, aut nostris viribus tam parum confidentem, qui te à persequendo, quod inchoasti tam feliciter cum Romanis, bello revocare sustineret.

Ego certè si quid in præsentiâ adversùs futilem ignavi militis orationem dicturus sum, si promovendam acriùs Romanæ urbis obsidionem demonstrabo, id dictum à me ne sic existimes, Rex fortissime, quasi invictum animi tui robur haberem minùs perspectum; aut de tuâ in perficiendis consiliis constantiâ dubitarem. Verùm ne quem fortè Clusinorum animis injecerit scrupulum Orator ille magnificus, ne, quod insinuare visus est, capitis tui periculum infelicis belli fastidium attulerit, silendum mihi in re momenti hujus non putavi.

Confutatio Argumenti à Præjudiciis petiti. Quanquam trecenti Juvenes vitam in tuam conjurarunt: imminet præsens capiti tuo periculum, nisi conflatam in te tempestatem maturatâ pace depellas ac disturbes. Jam adsunt illi nostris in castris, jam tribunal regium obsident. Et erit aliquis qui rem illam sibi tam facilè persuadeat, quàm temerè, quàm audacter fuit à maligno Juvene pronunciata. Scilicet hoc inveniat fidem apud cordatos viros, quod ab hoste confictum ingeniose fuit, vel ad incutiendos Clusinis metus, vel ad declinandam, quam meruit, suppliciorum acerbitatem? Sed esto: verum illud sit quod commentus hostis est; (nam vel in fictis periculis esse nos timidos oportet, cùm de Regis optimis salute atque incolumitate agitur) esto inquam: hoc inierit in rebus perditis furiosum Romana juventus consilium, ut per in-

ſidias, ac cuniculos perficiat, quod vi apertâ tentare non audet. An ergo nos non adſumus, qui regis latus noſtro corpore tueamur? qui ſuſtineamus impetum armatâ manu? qui temerariæ Juventutis audaciam reprimamus? Veniant illi, &, ſi quid audent apertò marte, veniant, & nos oppugnent palam; vel ſi rem agere per malas artes meditentur, vigilantiam occupent, ſi poſſunt, & perpetuas Cluſinorum excubias fallant.

Confutatio Argumenti à Famâ petiti.

Interim, Rex fortiſſime, plecte, ut meritus eſt, furioſi juvenis temeritatem; debitas cruentâ morte pœnas exſolvat; diſcat reveri Regum majeſtatem. Sapient, mihi crede, ipſius ſupplicio deterriti, ſi qui ſunt ejuſdem furoris æmulatores, neque tam gravi ſuo periculo inauditum ante hunc diem facinus pertentabunt.

Nos vero inſtabimus acriùs cœptæ jam tam feliciter obſidioni. Diſcent tandem aliquando Romani, non eſſe ſe tam invictos, ut vinci non poſſint. Noverint hodie, quibus cum hoſtibus decertandum habeant: experientur periculo ſuo, quàm metuendi Cluſini ſint, qui Porſenâ duce militant. Nihil moræ eſt, Princeps invictiſſime, patere rem ut agamus viriliter, ac ſi modò ſecuros eſſe de periculo tuo Cluſinos juſſeris, certam tibi promptamque de Romanis victoriam pollicemur.

ALIA EXERCITATIO.

Defenditur Hippolytus apud Theſeum patrem à Phœdrâ Novercâ accuſatus.

Locus à Teſtibus & à Famâ.

SYNOPSIS.

Exord. Ab abrupto. Ergo Filium abjicis & ſpem domûs unicam morti devoves? &c.

Propoſitio. Petet an ſatis perpenderit pondus ac momentum illatæ accuſationis, jubebitque Theſeum brevem ſumere ad deliberandum moram, antequam Hippolytum condemnet.

Confirmatio petetur 1°. à Confutatione Teſtium; oſtendetque non eſſe legitimum illud teſtimonium, quod tulit Noverca; quia frequentiſſima ſunt Novercarum in privignos odia; addet nolle ſe penetrare altiùs odiorum cauſas, quæ fortè Phœdram nocentiorem faciunt, quàm Hippolytum. Tum Phœdræ accuſationi opponet Clariſſimorum virorum teſtimonia, qui innocentem Hippolytum profitentur.

2°. Illatum crimen deſtruet à bonâ famâ, quâ gaudet apud omnes Hippolytus. Dicet raro falli Famam, quæ eſt veluti vox publica. Quod ſi unius aut alterius teſtimonium valet ad aliquem abſolvendum, quanto magis vox communis.

Concluſio. Per Deprecationem.

ORATIO.

Ergo ratum eſt, Rex fortiſſime? Peribit infelix Hippolytus, & ſpem domûs unicam, ſuaviſſimum patris ſolatium iratis precibus devoves? Equidem ſcio, quid aſperet animum, & quàm grave ſit illud contumeliæ genus, quod illatum tibi quereris. Non te ullum fortiſſimi juvenis odium, non præceps atque impotens

animi furor impulerunt. Amas, quem vis perdere: velles carere culpâ, quem invitus ac reluctans plectis; & feralis, quæ filium obruet, sententia eodem miserum patrem ictu percutiet. Ergo sustine tantisper funestas illas preces, quibus insontem fortè de medio tollere meditaris: da brevem maturæ deliberationi moram, dum constet facinus, & gravius accusationi pondus ac momentum accedat. Age, quid urget? quod instat periculum, si supplicium distuleris? Hoc tibi ipse, hoc amori in filium tuo permitte, nihil ut properasse nimis te pigeat. Atenim Phædra nocentem profitetur! Noverca Privignum accusat, conjux regia vindictam de Hippolyto reposcit?

Utinam apud alium, quàm apud Theseum pro Hippolyto perorandum esset! Utinam liceret in hâc causâ infames Novercarum dolos, & iniqua in Privignos odia commemorare! utinam demonstrare impune possim amaros parentum luctus ac desideria, dum uxoribus plus æquo creduli filios in suos sævierunt? Non ego curiosiùs inquiram in acerba Phædræ odia, neque scrutabor, quæ possint esse tam subitæ, tam novæ, tam parum expectatæ odiorum causæ, quibus in Hippolytum exarsit. Dolori tuo parcam, Rex sapientissime; neque committere velim, ut crudius tibi, quàm sit illud, quod doles, vulnus inferam. At si meruit videri nocens Hippolytus, dum accusatur à Novercâ; non videbitur idem innocens, dum innocentiæ suæ testes tot inveniet, quot habet clarissimos cives Regia civitas? Una fidem obtinebit Phædra, dum Privigno stupri crimen infert, reliqui omnes infidi censebuntur, dum integerrimi juvenis castimoniam extollunt?

Confutatio Testium à Testantium personâ.

Ah! si nosces Rex fortissime, quàm singulari pudicitiæ famâ gaudeat apud omnes tuus Hippolytus! quàm sincerus cultor suavissimæ illius virtutis habeatur! quàm apertus juratusque audiat domi forisque omnium illecebrarum hostis, quæ probatis moribus inferre vitium ac labem solent! Non imponitur facilè multitudini; aut si quis est tam peritus simulationis artifex, ut fucum tantisper faciat; seriùs ocyùs fraus patet, & fallax dolus innotescit. Nempe tam potens sui sit amor; tam suis motibus imperet, ut latere diu possit simulationum involucris occultus? Sic exarserit intus incendium, ut nulla unquam scintilla foras eruperit? Non est hæc amoris indoles, Rex sapientissime; vel invitus amor se prodit; aut si pectoris inter angustias contineri se patitur, amor non est. Neque porro mirum est, si amoris faces ille non senserit, qui tam alienam ab iis illecebris, quæ irritare amorem solent, vitam inierit. Qualis enim tibi filius fingitur? Venator à primâ juventute assiduus, & cupidissimus idem Veneris sectator! sylvarum cultor, ac lustrorum malorum incola; mulierum ad unam omnium osor infensus, & amasius idem infamis! Quo quid dici, quid excogitari possit, quod aut cohæreat minùs, aut ab ipsâ sceleris suspicione fortiùs Hippolytum exsolvat?

Famæ vis & auctoritas.

Tuum est, Rex sapientissime, consulere apud temetipsum, quid faciendum tibi sit, & quam habere fidem illatæ filio accusationis crimen debeat.

Articulus IV.

Locus à Tabulis.

Quid Tabularum nomine intelligitur ?

R. Tabulæ ſunt teſtimonia, quæ proferuntur ex ſcripto, quibus Pacta, Conventa, Contractus & Codicilli, Stipulationes, aut Teſtamenta, vel quidvis aliud ejuſdem generis continetur.

Quomodo confirmandus eſt hic Locus ?

R. 1°. Per Negationem exaggerari poteſt vis illius ad Exemplum Ciceronis pro Sextio n. 10. *Non recito vobis Decretum officio aliquo expreſſum vicinitatis aut clientelæ, aut hoſpitii publici, aut ambitionis, aut commendationis gratiâ. Sed recito memoriam perfuncti periculi, prædicationem ampliſſimi beneficii, vicem officii præſentis, teſtimonium præteriti temporis.*

2°. Per Comparationem, conferendum erit teſtimonium ſcriptum cum famâ cæteriſque teſtibus, & rationes quærendæ, quibus probetur plus habere auctoritatis teſtimonium ſcriptum quàm aliud quodlibet.

Ita Cicero pro Archiâ n. 9. commendat Tabulas quibus conſtabat, Archiam domicilium Romæ habuiſſe. *At non eſt profeſſus. Imò verò in Tabulis profeſſus, quæ ſolæ ex illâ profeſſione collegioque Prætorum obtinent publicam Tabularum auctoritatem. Nam cùm Appii Tabulæ negligentiùs aſſervatæ dicerentur, Gabinii, quandiu incolumis fuit, levitas, poſt damnationem calamitas omnem Tabularum fidem reſignaſſet; Metellus homo ſanctiſſimus modeſtiſſimuſque omnium tantâ diligentiâ fuit, ut ad L. Lentulum Prætorem & ad Judices venerit, & unius hominis liturâ ſe commotum eſſe dixerit. His igitur tabulis nullam lituram in nomen A. Licinii videtis.*

3°. Per Frequentationem Conſequentium, oſtendendo non poſſe violari teſtimonium ſcriptum & relatum in Tabulas publicas, quin hæreat æterna labes ipſis impreſſa Tabulis publicis, adeoque nullum fore jus, quod non poſſit infringi.

Quartò ab Adjunctis exaggerabitur commiſſum contra Tabulas ſcelus. Si reus eſt ignobilis, dicetur, neminem fore deinceps, qui id ſe impune facturum non ſperet, quandoquidem violatæ Tabulæ violatoris capite non vindicantur. Si reus eſt nobilis, oſtendetur peſſimum apud poſteros exemplum fore, ſi ſcelus impunitum relinquatur.

Quomodo refutandus hic Locus, aut infirmandus ?

R. 1°. Quærendum eſt aliquod Teſtimonium ſcriptum, quod Tabulis opponatur, & ejus auctoritas amplificanda.

2°. Si nullum ejuſmodi Teſtimonium occurrit, declinanda vis eſt Tabularum, adhibitâ interpretatione, quæ niſi accedat, dicendum eſt, multa fore incommoda, quæ ex ſcriptis legibus naſcantur.

3°. Si nulla afferri poterit probabilis interpretatio, probandum erit non eſſe majorem vim teſtimonii ſcripti, quàm vocalis, cur enim tanta vis eſt calami, aut typographiæ, ut ſi acceſſerit, continuò ex Teſtimonio faciat Oraculum.

4°. Tam mutari possunt Tabulæ, quàm cæteræ Leges, quia non majoris auctoritatis fuerunt, qui tulerunt illas, quàm qui sancitas & scriptas acceperunt.

5°. Quo major est Tabularum antiquitas, eo videtur esse major nonnunquam mutationis in illas inducendæ ratio; quia pro varietate temporum, ut sunt variæ consuetudines variique mores, ita varia decreta.

6°. Quærenda sunt exempla factæ aliàs in Tabulis mutationis.

Denique si non integræ, nec incorruptæ Tabulæ sunt, fides Tabulis derogari potest. Ita Tullius pro Cluentio n. 91. corruptas Tabulas esse contendit, propter quasdam lituras, quæ factæ fuerant. *Quod C. Verres Prætor Urbanus homo sanctus ac diligens subsortitionem ejus in eo codice non haberet, qui tum interlitus proferebatur.*

EXERCITATIO.

Oratio apud Moysem contra Israelitas, qui vitulum aureum in Idolum conflarant, contra illud Tabularum Decretum: Non facies tibi Sculptile ut adores illud.

Locus à Tabulis.

SYNOPSIS.

Exord. Jubebit Orator Moysem meminisse in eo se dignitatis gradu positum, ut causam Dei auctoritate suâ tueretur.

Propositio. Vide ergo quo animo esse debeas in eos, qui sacrarum Tabularum auctoritatem suo scelere violaverunt.

Confirmatio. Præmittet id quod est scriptum in Tabulis, & Tabularum auctoritatem amplificabit. 1°. Per Negationem ad exemplum Ciceronis, non recito vobis decretum humanâ voce sancitum, non fragili calamo exaratum, non legem quæ mutari possit hominum ad arbitrium, sed, &c.

2°. Per frequentationem Consequentium dicet, nullum fore jus tam sanctum, quod humana perversitas non violet, si divinæ leges impunè infringantur. Quos habebis tibi obsequentes, si impunitos relinquis, qui Deo obsequium negavere?

Denique Perorationis loco, petet à Moyse, ut vel populum plectat, vel Tabulas proterat ac conculcet. Videat utrum præstet.

ORATIO.

Cùm intellexisti satis ad hunc usque diem, vir sapientissime, quo te consilio ad eum, quem tenes, dignitatis apicem omnipotentis Dei manus evexerit; tum certè hodiernæ causæ gravitas ac magnitudo postulat, ut auctoritatis tuæ vim omnem ac robur cæteri omnes intelligant, & eo, quo par est, modo discant revereri. Nam si fuit unquam tempus ullum, cùm tibi traditâ potestate ad tuendam Dei causam uti oportuit, nunc profectò est, cùm incredibili totius pœnè populi suffragio atque impietate, divinæ legis majestas atque reverentia contempta est.

Sed quid ego insanientis multitudinis furores retractem, quos tuis ipse oculis, non sine incredibili dolore, conspexisti? Meministi, ut oblitus sui ac Dei conflatum ex auro vitulum invocavit? ut opes suas gazasque & omnem pretiosam supellectilem in scelestum opus erogavit? Sensisti, ut ad increpationes tuas indocilis ac durus vix ac ne vix quidem ab immani scelere temperavit? Interim jacebit sacrarum Tabularum vis & auctoritas; nullum ad coërcendam

populi levitatem atque audaciam habebit pondus inculcata toties cervicibus duris lex illa? *Non facies tibi sculptile, ut adores illud.* Nihil hic obscurum, nihil ambiguum, nihil verborum caligine obvolutum; patent omnia. Lucem hanc non obscurabit populus infidelis, aut robur illud Dei ipsius auctoritate confirmatum infringet. Neque enim hîc recito Decretum humanâ voce prolatum, sed sacratissimo ipsius Dei Oraculo sancitum: non legem levi fragilique calamo exaratam, sed omnipotentis Dei digito altissimis characteribus impressam: non regulam morum, quæ varietati temporum ac mutabilitati obnoxia sit, sed quam mortalium animis natura ipsa, aut potius naturæ auctor Deus perennibus notis inscripsit.

Auctoritas Tabularum per Negationem.

Quòd si hanc divinæ legis infractionem siveris impunitam, quid erit deinceps, amabo, tam sanctum quod humana perversitas non violet? quò non prorumpet populi infidelis audacia? quem flagitiis & impietati suæ modum esse patietur? Credis ullam fore populi hujus in servandis legibus cæteris reverentiam; qui nullam legis omnium sanctissimæ habuit rationem? putas futurum, tibi ut pareant, si quid imperabis, quos contumaces ac rebelles Deus ipse expertus est? Hos tu frenabis ac circumduces ad arbitrium, qui impositum sibi à præpotenti Numine jugum excussere?

Per Frequentationem Consequentium.

Vide ergo quid statuas, vir sapientissime, aut quid consilii capiendum putes? At cogita alterum è duobus superesse tibi, quod eligas; aut enim rebellis detrectantisque imperium populi curam atque sollicitudinem abjice; aut reprime furentem, & invitum ac reluctantem ad obsequium revoca; aut inustam divinæ legi labem atque contumeliam meritis, ut par est, pœnis ulciscere; aut sacras pedibus Tabulas, quibus vis omnis atque auctoritas adempta est, proculca.

Quanquam næ inconsultus ego, qui dubitare videar, num parere Deo malis, quàm rebelli populo favere impensiùs. Sequere ergo tam laudabilem impetum, ductor sapientissime; exerce in perfidos dignam scelere severitatem, & emendata per te gens tota discat divinas leges revereri.

ALIA EXERCITATIO.

Oratio ad Moysem pro Populo rebelli.

Locus à Tabulis infirmatus.

SYNOPSIS.

Exord. Jubebit Orator Moysem meminisse evectum ipsum fuisse ad tantam dignitatem, non tam ut populi judex aut vindex, quàm ut patronus ac pater esset.

Propositio. Admonebit ipsum, ut pristinæ humanitatis memor populum benigniùs tractet, & pro eo deprecator apud Deum accedat.

Confirmatio. Legem allatam interpretabitur; dicetque prohibitum non esse, ne quid fieret sculptile; sed tantùm, ne adoretur illud; & scelus populi in levitatem ipsius magis, quàm in malitiam cadere profitebitur.

Deinde per frequentationem Consequentium ostendet consecutura mala, si populum duriùs plectat. Vertetur hæc pœna in dedecus divinæ majestatis, quæ servare suos vel non potuerit, vel noluerit.

Conclusio. Moysem admonebit non esse periculum in divinis legibus quemadmodum in humanis; quæ, si violentur, excidat legisla-

tor auctoritate suâ. Denique hortabitur, ut utatur in populum eâ benignitate, quam ipse in Deo expertus est.

ORATIO.

Nam quis ille est, Vir sapientissime, qui te in populum tuum incendit, & tristissimam ipsi perniciem meditatur? An oblitus est, qualem hîc personam apud nos geras, aut cujus gratiâ supremus rerum omnium arbiter ac moderator Deus ad eum, quo defungeris, honoris apicem te evexerit? Nempe severus judex & infensus ultor ad repetendam pœnam te accingas, qui studiosi patroni & patris amantissimi partes tueris ac sustines? Ah! potius pristinæ clementiæ memineris; te infelicis populi tangat calamitas, & quo deplorato magis rerum in statu versatur, & ab irati numinis inclementiâ graviùs quiddam metuendum habet, tanto acriùs insiste, ut ab ejusdem cervicibus funestissimam cladem vehemens deprecator avertas.

Neque verò te sceleris ipsius gravitas, quam vehementiùs certè, quàm par erat, extulit accusator, ab impetrandâ veniâ dehortetur. Peccavit quidem infelix populus (nam quid flagitium aut negare, aut dissimulare videar) peccavit, inquam, at peccatum illud tamen non est ejusmodi, ut omnem indulgentiæ locum sustulerit. Nihil ego detractum velim legis illius auctoritati, quam recitavit modo studiosus accusator; scio quanti debeatur ipsi reverentia, & quàm graves mereatur pœnas experiri, qui sculptile quidpiam adorandum duxerit. Verùm quam intulit ille populo nostro labem, ut violatam ab ipso legem illam arbitretur, nec probabit unquam, nec fecisse fucum etiam videbitur. Putas nimirum hanc fuisse mentem populi, ut, quod manibus ipse suis conflaverat, in eo divinum inesse quiddam existimaret? aut quod non expers modò Numinis, sed ratione ipsâ sensuque crederet destitutum, huic, tanquam Deo, cultum ac religionem adhibendam esse censeret? Mihi crede, quantumvis nocens videri possit tuus ille populus, non cadit in eum pravitas tanta, ut sceleris hujus reus audiat. Illum non tam cordis malitia, quàm animi levitas & inconstantia ab officio suo miserum in modum abduxit. Tu nosti indolem gentis illius, quam regis tot abhinc annos ac moderaris; expertus es non semel voluntatis imbecillæ mutabilitatem; at nulla vel pravitatis vel impietatis vestigia deprehendisti.

[Interpretatio Legis.]

Si tamen culpam illam, quam admisit imprudens, extremo castigandam supplicio æstimasti: Si delere populum illum paras, cujus tutorem te ac defensorem, vel ipso capitis tui periculo, toties professus es; vide, amabo, qualem Deum in ipsum calumniæ labem accersurus sis. Non potes Israëliticum sanguinem fundere, nisi cædis auctorem Deum facias, & odiosam ipsi crudelitatis famam imputes. Nam quid dicent Ægyptii? quid barbaræ nationes loquentur, cùm deletos ad internecionem Israëlitas audient? Crudelem nempe Deum nostrum, barbarum, humani sanguinis sitientem, qui populum in solitudinem, ut interficeret commodiùs, malas per artes ex Ægypto deduxerit, mentientur. Ne patere tantum inuri

[Legis incommoda à Consequentibus.]

inuri religioni nostræ probrum. Utinam, utinam in Ægypto remansisset ille populus! Satius fuisset ipsum inter gravissimas durissimæ servitutis molestias vitam agere miserabilem, quàm eundem, post exhantlatos frustra tot labores, indignâ morte absumi.

Atenim jacebunt divinæ leges in contemptu, nisi, qui illas violarunt, severè puniantur. Ipse legis auctor Deus illudetur, nisi sumptum de nocentibus supplicium auctoritatem ejus fulciat. Scilicet: credis ergo rem esse nobis cum eo Numine, cujus auctoritas ex hominum scelere detrimentum patiatur, cui dedecoris aliquid accedat, si populos minùs obsequentes sibi senserit? Putas egere ipsum hominum judiciis, ut illatam sibi contumeliam vindicet? aut non posse eum, cum volet, castigare per se, quos plectendos esse censuerit? Noli ergo prævenire supremi Judicis severitatem; &, quem fortè conversus ad meliorem frugem populus placatum jam habet, rursus ad vindictam provocare. Utere potius tuâ apud ipsum Deum gratiâ, ut, si quid offensionis mitigandum superest, id tu pro tuâ in commissum tibi populum caritate perficias; &, quam toties expertus es supremi Numinis in te benignitatem, eandem vicissim in tuos æmulari non dubites.

ARTICULUS V.

Locus à Tormentis seu Quæstione.

Quid est Quæstio?

R. Est cruciatus, quo reus ad confessionem sceleris adigitur.

Quomodo confirmandus est hic Locus?

R. Primò. Dicet Orator antiquissimam illam esse veritatis eliciendæ rationem, & à sapientissimis majoribus usurpatam.

Secundò. Vix aliam esse in tantâ nostrorum temporum dissimulatione veritatis extorquendæ viam.

Tertiò. Fieri poterit argumentum à Minori ad Majus. Si metus Quæstionis sæpe veritatem exprimit, quanto magis ipsa Quæstio.

Tullius de Quæstione ita loquitur in Topicis n. 74. *Facit necessitas fidem, quæ cùm à corporibus, tum ab animis nascitur. Nam & verberibus, tormentis, igni fatigati quæ dicunt, ea videtur veritas ipsa dicere. Et quæ à perturbatione animi sunt, dolore, cupiditate, iracundiâ, metu, quia necessitatis vim habent, afferunt auctoritatem & fidem.*

Quomodò infirmandus est hic Locus?

R. Primò. Si timori & dolori tribuatur extorta confessio, non veritati.

Ita Cicero pro Syllâ n. 78. *Quæstiones nobis servorum ac tormenta accusator minitatur; in quibus quanquam nihil periculi suspicamur; tamen illa tormenta gubernat dolor, moderatur natura cujusque tum animi, tum corporis; regit quæsitor, flectit libido, corrumpit spes, infirmat metus, ut in tot rerum angustiis nihil veritati loci relinquatur. Vita P. Syllæ torqueatur; ex eâ quæratur, num quæ occultetur libido, num quod lateat facinus, num quæ crudelitas, num quæ audacia. Nihil erroris erit in causâ, nec obscuritatis, si à vobis, Judices, vita per-*

petua vox, ea, quæ gravissima debet esse, auditur.

Auctor verò librorum ad Herennium lib. 2. n. 10. *Qui in Equuleo est positus scire aut suspicari facilè potest, quid audire quæsitor velit, quod cùm dixerit, intelligat sibi doloris finem futurum.*

Secundò. Observandæ sunt leges à Tullio præscriptæ lib. Partitionum n. 50. *Sæpe etiam Quæstionibus resistendum est, quod & dolorem fugientes multi in dolore ementiti persæpe sunt, morique maluerunt falsum fatendo, quàm inficiando, dolere. Multi etiam suam vitam neglexerunt, ut eos, qui his cariores, quàm ipsi sibi essent, liberarent. Alii autem aut naturâ corporis, aut consuetudine dolendi, aut metu supplicii, aut mortis vim tormentorum pertulerunt. Alii ementiti sunt in eos, quos oderant. Atque hæc exemplo confirmanda sunt.*

Tertiò. Quærendæ sunt ab Adjunctis rationes, quæ sint rei, de quâ agitur, propriæ, ex quibus inanitas Quæstionis arguatur. Et hîc maximè insistendum. Quis contra reum deposuit. Contra virum clarissimum homo nullius fidei, vel iratus, vel inimicus, vel despicatissimus, vel à naturâ timidus & ignavus.

Quartò. Opponenda erunt testimonia clarissimorum virorum pro reo contra testimonium per vim expressum ab homine nullius auctoritatis.

Ita Cicero vim Quæstionis infirmat pro Milone n. 59. quòd Appius & apud se servos habuisset, & ab Accusatore producerentur, & ipsemet Quæstionem urgeret de servis, qui ejus gratiâ facilè mentiri possent.

Sed Quæstiones urgent Milonem, quæ sunt habitæ nunc in atrio libertatis. Quibusnam de servis? rogas? de P. Clodii. Quis eos postulavit? Appius. Quis produxit? Appius. Unde? ab Appio? Dii boni! quid potest agi severius? De servis nulla quæstio est in dominum, nisi de incestu, ut fuit in Clodium. Proximè ad Deos accessit Clodius, propiùs quàm tum, cùm ad ipsos penetrarat. Cujus de morte, tanquam de ceremoniis violatis, quæritur. Sed tamen Majores nostri in dominum de servo quæri noluerunt, non quia non posset verum inveniri; sed quia videbant indignum esse, & domini morte ipsâ tristius. In reum de servis accusatoris cùm quæritur, verum inveniri potest? Age verò; quæ erat & qualis Quæstio? heus ubi Ruscio? ubi Casca? Clodius insidias fecit Miloni? fecit. Certa crux. Nullas fecit. Sperata libertas. Quid hâc Quæstione certius? Subitò abrepti sunt in quæstionem, tamen separantur à cæteris, & in arcas conjiciuntur, ne quis cum iis colloqui possit. Hi centum dies penes accusatorem cùm fuißent, ab eo ipso accusatore producti sunt. Quid hâc Quæstione dici potest integrius? quid incorruptius?

Lege & numerum 57. ejusdem Orationis.

EXERCITATIO.

Accusatur Maria Scotorum Regina apud Senatum Londinensem, quòd in Elizabetham conjurarit.

Locus à Tormentis.

SYNOPSIS.

Exord. Dicet Accusator antiquam illam esse & à sapientissimis majoribus usurpatam, ut per tormenta veritas eliceretur. Et rationem afferet; quia in tantâ temporum nostrorum dissimulatione vix alia videatur esse via veritatis inveniendæ.

Propositio. Dicet, si unquam valuit testimonium per vim extortum, valere debere in causâ Mariæ.

Confirmatio. Petetur à variis Adjunctis adhibitæ Quæstionis in causâ Mariæ. 1°. Quia non unus, sed multi Mariam accusarunt in tormentis. Non est autem credibile tam multos deceptores fuisse vel deceptos. Si Maria esset innocens, inventus fuisset saltem aliquis qui &c. 2°. Quia non hostes, non ignoti, quibus parum fidendum est, sed amici, sed domestici accusant, nullâ propositâ mercede vel spe vitæ. 3°. Quia vi Quæstionis extortæ sunt scriptæ à Mariâ literæ.

Conclusio. Quis ergo Mariam innocentem putet, quæ testimoniis hujuscemodi convincatur?

ORATIO.

Non est novus ille mos sed vetus jampridem consuetudo, quam non invenimus ipsi, sed à sapientissimis majoribus traditam accepimus, Amplissimi Senatores; ut à quibus latentem penitus abstrusamque veritatem elicere oporteret, ii variis Quæstionibus ac tormentis adhiberentur.

Jamverò in hâc tantâ, quantâ laboramus hodie dissimulatione temporum, non potior modò compendiosiorque videri debet isthæc veritatis indagandæ via, sed hanc unam superesse ad extricandas mendaciorum fallacias rationem cogimur magno omnium dolore profiteri.

Quod si quâ valuit unquam in causâ extortum vi Quæstionis veritatis testimonium, quantum habere pondus debet in probatâ jam tot nominibus Mariæ conjuratione? Nam qui sunt illi, amabo vos, qui Mariam accusant, & læsæ in Elisabethâ majestatis ream criminantur? Accusant illam, qui? non unus aliquis aut pauci tantùm, sed numero plurimi, sed omnes quicumque cruciatibus appliciti, quod negarant hactenus, per fas ac nefas, idipsum modò coacti sunt confiteri. Nos interim arbitrabimur tam multos vel deceptores fuisse, vel deceptos? Non inventus saltem fuisset aliquis, qui stetisset pro Mariâ, vel inter suppliciorum acerbitates invictus, hanc si vacare culpâ ac scelere revera credidisset? Et cùm à tuendo pertinaciter mendacio nullis tormentorum doloribus revocari complures possint, nemo in hâc causâ constans veritatis assertor ipso capitis periculo exstitisset? Accusant Mariam, qui? non hostes, quorum testimonium suspectum meritò ac malâ plenum fide habendum esset; sed amici ac familiares, quos sancta amicitiæ jura, si salvâ veritate licuisset, in defendendâ Mariâ fortes ac generosos præstitissent. Accusant Mariam, qui? non ignoti homines, qui per incertos rumores de Mariæ cri-

Commendatio Testium in Quæstione Confitentium.

minibus audierint, sed domestici, qui res ipsas suis usurparunt oculis, & sceleris ipsius magna pars exstiterunt. Accusant Mariam, qui? non corrupti beneficio, non propositâ irrogandæ veniæ aut evitandæ mortis exspectatione adducti, sed rebellionis participes, & ferali capitis sententiâ jam multati. Denique accusant Mariam, qui? homines, quorum è scriniis exaratas ipsâ Mariæ manu literas extorsimus, quæ scelus ipsum sine dubitatione ullâ, sine erroris ullius metu testantur.

Quis igitur erit deinceps tam obstinatus Mariæ fautor, ut, quam tam aperta, tam multa testimonia ream læsæ Majestatis revincunt, eam nihilominus aut innocentem, aut nullâ puniendam pœnâ arbitretur?

ALIA EXERCITATIO.

Defenditur Maria Scotorum Regina apud eundem Senatum Londinensem.

Locus à Tormentis infirmatus.

SYNOPSIS.

Exord. Dicet Defensor Mariæ nescire eos, qui tantum ponunt in testimonio per vim Quæstionis elicito, quanta sit vis doloris ad extorquendum quidlibet: hinc accidisse plerumque, ut multi dolorem fugientes in tormentis mentiti sint, maluerintque mori falsum testando, quàm inficiando, dolere.

Confirmatio petetur à confutatione singulorum capitum quæ contra Mariam allata sunt. 1°. Multos quidem tulisse testimonium, at servos omnes, quibus veteres nullam fidem contra dominos habuerunt; quia si hoc liceret, servi metum dominis incuterent. 2°. Nihil esse facilius, quàm homines venales corrumpere propositâ immunitate à dolore vel promissâ etiam vitâ. Sed hæc sunt promissa servis 3°. Mariæ vitam innocentem ac pacatam refragari ejusmodi testimoniis. Quod spectat ad literas, dicet illas spurias esse, & exaratas à librario Mariæ.

Concludet excitando Judicum commiserationem, propositâ Mariæ calamitate per annos 20 captivæ & tumulo proximæ.

ORATIO.

Nesciunt illi profectò corporis humani imbecillitatem, aut insuperabilem certè doloris acutissimi vim ignorare videntur, qui in testimoniis per Quæstionis acerbitatem elicitis tantopere ponendum putant; ut quæcumque mediis in cruciatibus miseri homines effutierint, iis tanquam totidem oraculis habendam esse fidem arbitrentur. Tamen, quid est, amabo vos, Judices, perpetuâ quâdam exemplorum serie spectatum magis atque confirmatum, quàm vel utrumque, vel alterutrum sic valuisse semper apud eos, qui torquerentur, ut dolorem fugientes multi in tormentis sæpe mentiti sint, morique maluerint falsum testando, quàm inficiando, dolere.

Quod si unquam nullius esse ponderis ac momenti visa sunt expressa per tormentorum asperitates adversus innocentiam testimonia; audeo dicere, Judices, hodiernæ causæ naturam esse hujusmodi, ut extortæ in Mariam criminationes vim Quæstionis omnem infringant atque debilitent.

Nam qui sunt illi, quantumvis multi proferantur, qui suppliciorum vel metu, vel dolore compulsi conflatæ in Elizabetham conjurationis Mariam accusarunt? Nullos hîc ego

tot inter teſtes & accuſatores agnoſco, præter Mariæ ſervos ac domeſticos; quorum teſtimoniis quanta fides habenda ſit, unanimis populorum pœnè omnium conſenſus ſatis declarat. Noluerunt plerique vel audire tantum, qui dominum accuſaturi deſcenderent; adeo non cruciandos illos eſſe exiſtimabant, ut injurioſum quid atque impium dominorum in perniciem extorquerent. Id porro quàm ſancitum prudenter, quàm ſapienter obſervatum, Judices. Nam cui tandem domino ſecurum eſſe liceat, aut quem vacare unquam metu poſſe cenſebitis, ſi ſervorum calumniis atque criminationibus locus patuerit? Quis deteriorem multo eorum qui imperant, quàm eorum qui ſerviunt, conditionem non putet, ſi minitari dominis accuſationes ſervi audeant? ſi trahere eos in judicium quâcumque tandem de causâ confidant?

Confutatio Teſtimonii per Quæſtionem expreſſi.

Et illud adjicite, Judices, eam eſſe ejuſmodi hominum naturam atque indolem, ut tentari mercede, corrumpi beneficio, perterreri minis, ſuperari mortis metu, obtinendæ ſalutis expectatione allici facilè poſſint. Atque illa ſunt, quæ cauſæ ſuæ firmamenta, contra Mariæ innocentiam adhibuerunt homines malevoli, & inſtructæ in Reginam ſanctiſſimam calumniæ artifices. Hinc enim promiſſa, inde graves minas, hinc mercedem ampliſſimam, inde cruciatus acerbiſſimos; hinc ſpem impertiendæ vitæ, inde mortis metum compoſuere; ut, quos non alliceret ſpes præmiorum, eoſdem ſuppliciorum timor infringeret.

Valeant ergo, Judices, illa teſtimonia per cruciatus expreſſa; nullo habeantur in loco eorum accuſationes, quos ſic gubernat dolor, flectit libido, corrumpit ſpes, infirmat metus, nullus ut veritati locus relinquatur. Torqueatur Mariæ vita, & ex eâ quæratur, num quod lateat facinus, num quæ inſidiæ occultentur, num qua in Elizabetham conjuratio ſe prodat. Nihil erit erroris in causâ, nec obſcuritatis; ſi à vobis vitæ integerrimæ perpetua vox, quæ graviſſima debet eſſe, audiatur. Tunc patebit vobis, quàm malignè literas illas à Mariâ ſcriptas accuſatores oſtentent, quas vel accuſatorum malitia ſuppoſuit, vel librarii perfidia exaravit.

Quid reſtat, Judices, niſi ut per veſtram fidem, per æquitatem veſtram, per infortunatæ Reginæ calamitatem etiam atque etiam vos orem atque obteſter, ne ſerpere ulteriùs maledicentium invidiam patiamini. Si quam culpæ partem infelix Maria admiſiſſet, an non illud, quodcumque eſt, videri potuit eluiſſe ſatis duriſſimâ viginti annorum captivitate? an non ſatiatus abunde eſt adverſariorum furor, qui tales vel ab experte ſceleris pœnas repetierint? Quid in illius vitam inquirunt, quam brevi luctus & dolor totque ærumnis afflicta valetudo eripiet. Sinite illam latebris immori; neque committite, ut exprobrari vobis aliquando poſſit, vos innocentis Reginæ ſanguine veſtras manus polluiſſe.

LIBER QUINTUS.

De Argumentatione.

POstquam egimus de Locis Oratoriis tam Insitis, quàm Assumptis, seu de Locis cùm Intrinsecus, tum Extrinsecùs petitis, ex quibus eruuntur argumenta ad faciendam fidem idonea; restat, ut, quo pacto tractari argumenta illa atque ornari possint, doceamus.

Quæres igitur: Quomodò tractantur & ornantur argumenta?

R. Per Argumentationem.

Quid est Argumentatio?

R. Est dispositio quædam propositionum ac sententiarum, ex quibus legitima conclusio elicitur.

Articulus Primus.

De Argumentatione in genere.

Quotuplex est Argumentatio?

R. Alia Philosophorum, alia Oratorum est propria.

Quotuplex est Argumentatio Philosophica?

R. Duplex. Alia perfecta, quam illi *Syllogismum* vocant, alia imperfecta, quam appellant *Enthymema.*

Quid est Syllogismus?

R. Est Argumentatio constans tribus propositionibus, quarum prima dicitur à Philosophis *Major*, secunda *Minor*; tertia *Consequentia*; quæ ita disponuntur inter se, ut concessis duabus prioribus, tertia necessariò admitti debeat, v. g. omnis virtus est laude digna, sed Temperantia est virtus, igitur Temperantia est laude digna.

Quid est Enthymema?

R. Est Argumentatio constans duabus propositionibus, quarum alteram *Antecedens*, alteram *Consequens* nuncupant, v. g. Omne vitium turpe est, ergo Ebrietas est turpis.

Quare isthæc Argumentatio vocatur imperfecta?

R. Quia in eâ subauditur una è tribus propositionibus, ex quibus Syllogismus componitur; unde licet semper negare conclusionem, donec ad perfectam revocetur, v. g. Omne vitium est turpe, sed Ebrietas est vitium, igitur Ebrietas est turpis.

In quo differunt Argumentationes Rhetorum à Philosophicis?

R. 1°. Quia Rhetorum Argumentationes non continent semper rationes veras, sed interdum, aut etiam sæpe verisimiles tantùm. Philosophicæ verò nihil habere debent nisi verum.

R. 2°. Quia Philosophus habet Argumentationes nudas ac simplices, quas certo semper propositionum ordine & sine artificio exquisito proponit; Rhetor è contrario suam in collocandis, amplificandis ornandisque propositionibus ita ponit industriam, ut tamen artem dissimulet. Cujus

rei ratio ex eo repetenda; quod Philosophus probare tantùm, Rhetor & probare, & probando placere etiam intendat. Hinc fortè manavit tritum illud Zenonis Stoici dictum, qui Philosophiam adstrictæ manui & in pugnum collectæ, Rhetoricam verò eidem expansæ & explicitæ comparabat.

Quomodò utriusque discrimen in exemplo revinceres?

R. Sit illud demonstrandum Judicibus, Æmilium fuisse à Lepido propinquo suo interfectum, ut hereditatem ejus occuparet. Si nulli sint testes illius parricidii, sed meræ tantùm conjecturæ, ita rem aggredietur Philosophus. Ille credendus est occidisse propinquum suum divitem, qui pauper erat, & hominis divitis heres futurus; atqui talis erat Lepidus; Ergo Lepidus credendus est occidisse propinquum suum.

Quomodò Rhetor eandem propositionem probabit?

R. Hoc pacto. Inhiabat Lepidus, *inquies*, amplissimæ hereditati homo alioqui vitâ profligatissimâ. Accedebat ad singularem nequitiam scelerum omnium inventrix egestas; urgebatur à creditoribus; jamque ostentabantur misero carcer ac compedes. Quò se verteret demum tanto in discrimine? quid expectandum ab homine sic comparato, nisi ut carcerem & alia omnia pericula redimeret facinore sibi facili? Quanquam, quid immoror in convincendo auctore sceleris? non alia benè multa satis probant, quid in hac occasione potuerit? &c. Utra porro Argumentatio alteri præferenda? sentient, qui intelligunt.

Articulus II.

De Argumentatione Rhetoricâ.

Quid est Argumentatio Rhetorica?

R. Est apta & exquisito cum artificio facta propositionum, ex quibus argumentum constat, dispositio, unde legitima conclusio elicitur; & amplificata ornataque efflorescit oratio.

Quotuplex est Argumentatio Rhetorica?

R. Multiplex: quas inter hæ vulgò quatuor recensentur. Ratiocinatio, Sorites, Enthymema, Dilemma.

Quid est Ratiocinatio?

R. Est Argumentatio omnium perfectissima, per quam tractatur & amplificatur Argumentatio Philosophica, & quæ tunc adhibetur, cùm majori amplificatione indiget Oratio.

Quot in partes distribuitur Ratiocinatio.

R. In quinque partes, quas Tullius lib. 1. de Inventione n. 67. ita recenset. *Quinque sunt igitur*, inquit, *partes ejus Argumentationis, quæ per Ratiocinationem tractatur. Propositio, per quam breviter locus is exponitur, ex quo vis omnis oportet emanet Ratiocinationis. Propositionis Approbatio, per quam id, quod breviter expositum est, rationibus affirmatum, probabilius & apertius fit. Assumtio, per quam id, quod ex Propositione ad ostendendum pertinet, assumitur. Assumtionis Probatio, per quam id, quod assumtum est, rationibus probatur. Complexio, per quam id, quod conficitur, ex omni argumentatione breviter exponitur.*

Hæc porro quæ de Ratiocinatione

retulimus ex Tullio, ut clariora fiant, & ipsum Ratiocinationis artificium apertius pateat, rem in exemplo statuemus, quo juvari deinde exercitatio possit.

ARTICULUS III.

De Artificio tractandæ Ratiocinationis Oratoriæ.

Quodnam est artificium tractandæ Ratiocinationis Oratoriæ?

R. 1°. Debet Orator attendere, quid sibi probandum incumbat. 2°. Rationes quærere ad id probandum idoneas. 3°. Rationes illas revocare ad Argumentum Philosophicum. 4°. Argumentum tractare Oratorio modo.

Quisnam ille est modus Oratorius?

R. Ut duabus prioribus Propositionibus Argumenti Philosophici, *Majori* nimirum ac *Minori*, quas vocant, sua probatio adjungatur; quæ duæ partes tribus argumenti Philosophici partibus additæ Ratiocinationem Oratoriam efficient Quinquepertitam. Prima pars vocatur Propositio. Secunda, Probatio Propositionis. Tertia, Assumtio. Quarta, Probatio Assumtionis. Quinta, Complexio. Unde patet Ratiocinationem nihil aliud esse, quàm Syllogismum probatum & dilatatum, cui deinde amplificatio & ornatus accedit.

Sit itaque illa sententia per Ratiocinationem Rhetoricam pertractanda. *Vitæ puritas inprimis colenda est, omnique studio retinenda.* Quærenda erit primùm ratio, quæ persuadere illud possit ex Locis Oratoriis, v.g. hæc afferri potest ex Loco communi, quem appellavimus *ab Effectis*, quia vitæ puritas arctissimam cum Deo conciliat amicitiam: Unde eruetur hæc Argumentatio more Philosophico. Colendum illud est omnique studio retinendum, quod arctissimum est cum Deo amicitiæ vinculum; sed vitæ puritas arctissimum est cum Deo amicitiæ vinculum; igitur ea est magnopere colenda, omnique studio retinenda.

Deinde Argumentationem illam ita poterit Orator dilatare & in quinque Ratiocinationis partes sic distribuere. 1°. Ut Propositio sit hæc, *Divina amicitia omni studio colenda ac retinenda.* 2°. Ut Propositioni subjiciatur ista ratio, quæ ejus Probatio sit; *Quia à Deo omnia bonorum genera derivantur.* 3°. Ut sequatur hæc Assumtio. *At vitæ puritas divinæ amicitiæ vinculum est.* 4°. Ut afferatur Probatio Assumtionis, ista nimirum. *Quia similitudo amicitiam parit, cumque Deus sit ipsa puritas, non potest eos non diligere, qui hac virtute præstant.* Denique ut sequatur Complexio. *Colendam esse vitæ puritatem.*

Tum singulas illas Quinquepertitæ Ratiocinationis partes ita poteris amplificare & ornare, & oratiunculam conficere.

PROPOSITIO.

Divina amicitia omni studio colenda ac retinenda.

Si communis amicitiæ ratio illud in hominum animis pondus ac momentum habet, ut nihil huic præponendum mortales existiment, quis erit tam parum æquus rerum æstimator, qui sibi longè potiori jure ardentiorique studio, quæ Deum inter & hominem intercedit, amicitiam colendam non reputet atque retinendam.

PROBATIO PROPOSITIONIS.

Quia à Deo omnium bonorum genera derivantur.

Etenim cùm utilitatis rationibus maximè ducantur homines, quid est in humanâ vitâ boni, quod, ut inde acceptum, ita etiam huc referri non debeat? Si enim vitam dices? Et ipse Deus hanc mortalibus omnibus impertiit. Si honores? ipse gloriæ omnis justissimus est & æstimator & dispensator. Si voluptates? futiles sunt & noxiæ, quæcumque ab eo non dimanant. Si divitias? & in eo tantæ sunt, ut cumulatissimè hominis quantumvis avidi cupiditatem explere possit.

ASSUMTIO.

At vitæ puritas divinæ amicitiæ vinculum est.

Atque inde arbitror satis intelligitis, quæ sit divinæ vis amicitiæ, quam qui negligat, næ ille non impius modò, sed etiam stupidus & amens haberi possit. Quod si ita est, quâ tandem ope, & cujus rei beneficio bonum illud infinitum consequemur? an superbiâ fortasse & cæcâ mentis temeritate? vanissimè. An vitâ molli & deliciis luxuque difluente? stultissimè id quidem. An divitiarum jactantia? nequaquam. Quid est igitur, quâ tandem arte potissimùm divinam illam amicitiam nobis conciliare possumus? Vitæ puritas & morum innocentia hujus est felicitatis conciliatrix, hujus conjunctionis vinculum & amicitiæ nexus. Atque utinam cæci mortales intelligerent, quantum in eâ virtute momentum sit ad veram germanamque felicitatem! utinam omnia studia viresque eò conferrent, ut eam in se morum integritatem efformarent! Fugerent profectò molles voluptatum illecebras, & quanto cupidiùs laxioris solutiorisque vitæ formam consectantur, tanto morum innocentiam ardentiùs concupiscerent.

PROBATIO ASSUMTIONIS.

Quia similitudo amicitiam parit.

Neque enim fieri ullo modo potest, quin infinito quodam amore Deus optimus maximus prosequatur eum, quem sui simillimum viderit. Et verò quæ major cum divinâ naturâ fingi similitudo potest, quàm si quis ipsius sanctitatem morum innocentiâ æmuletur; &, quantum mortali fas est, in se quasi repræsentet? Etenim divina mens incorrupta est, & ab omni terrenæ concretionis rerumque corporearum contagione atque affinitate remotissima; uti etiam ab omnibus corporeæ voluptatis sordibus vitæ puritas abstrahit. Divina mens immortalis est, ut & sua est morum innocentiæ vitæque integritati immortalitas.

COMPLEXIO.

Colendam esse vitæ puritatem.

Quis ergo jam de salute suâ sit parum adeo sollicitus & inimicus pu-

ritatis sanctitatisque, ut hanc non summo quodam amore studioque prosequatur, quam noverit esse vinculum, quo humana natura divinæ conciliari possit? sine quâ omnis virtutis splendor extinguatur necesse est & intereat? quæ mundissimum est speculum, cujus beneficio divinæ in se naturæ similitudinem efformet? quæ brevis est & compendiosa via, quâ ad intimam cum divino Numine conjunctionem homo pervenire possit.

Articulus IV.

Exempla Ratiocinationis è Cicerone.

Quoniam Ciceronem secuti sumus hactenus viæ ducem, non est integrum, vel cùm metas propè contigisse nobis videmur, ab eodem declinare. Videamus ergo quomodo Ratiocinationem illam perfectam, de quâ egimus, ipse pertractet.

Exemplum dabit Oratio pro Lege Maniliâ n. 47. Ubi probat committendum esse Pompeio Exercitûs Romani imperium propter Imperatoris ipsius felicitatem. Hoc ergo argumentum habebat in Ratiocinationem oratoriam dilatandum. In deligendo Imperatore non bellicarum tantùm virtutum sed felicitatis ipsius etiam ratio habenda est, sed Pompeius bellicas virtutes cum felicitate consociat. Igitur Pompeius est Imperator deligendus. Rem ita conficit Ratiocinatione Quinquepertitâ seu perfectâ.

PROPOSITIO.

In deligendo Imperatore non tantùm virtutis bellicæ, sed etiam felicitatis habenda ratio est.

Ego sic existimo, Maximo, Marcello, Scipioni, Mario & cæteris magnis Imperatoribus non solum propter virtutem, sed etiam propter fortunam sæpius imperia mandata, atque exercitus fuisse commissos.

PROBATIO PROPOSITIONIS.

Quia summis viris ad magnas res bene agendas divinitus adjuncta est fortuna.

Fuit enim profectò quibusdam summis viris quædam ad amplitudinem & gloriam, & ad res magnas bene gerendas divinitus adjuncta fortuna.

ASSUMTIO.

Pompeius fuit semper felix.

De hujus autem hominis felicitate, quâ de nunc agimus, hâc utar moderatione dicendi, non ut in illius potestate fortunam positam esse dicam, sed ut præterita meminisse, reliqua sperare videamur; ne aut invisa diis immortalibus oratio nostra, aut ingrata esse videatur.

PROBATIO ASSUMTIONIS.

n. 48.

Magnas res domi militiæque, terrâ marique feliciter gessit.

Itaque non sum prædicaturus, Quia

rites; quantas res ille domi militiæque, terrâ marique, quantâque felicitate gesserit: ut ejus semper voluntatibus non modò cives assenserint, socii obtemperarint, hostes obedierint, sed etiam venti tempestatesque obsecundarint. Hoc brevissimè dicam, neminem unquam tam impudentem fuisse, qui à diis immortalibus tot & tantas res tacitus auderet optare, quot & quantas dii immortales ad Cn. Pompeium detulerunt: quod ut illi proprium sit ac perpetuum, Quirites, cùm communis salutis atque imperii; tum hominis ipsius causâ, sicut facitis, velle & optare debetis.

COMPLEXIO.

Igitur Pompeius deligendus est Imperator.

Quare cùm bellum ita necessarium sit, ut negligi non possit, ita magnum, ut accuratissimè sit administrandum, & cùm ei Imperatorem præficere possitis, in quo sit eximia belli scientia, singularis virtus, clarissima auctoritas, egregia fortuna; dubitabitis, Quirites, quin hoc tantum boni, quod à Diis immortalibus oblatum & datum est, in Remp. conservandam atque amplificandam conferatis.

Similiter in Milonianâ hoc instituit argumentum, quod Ratiocinatione perfectâ dilatat atque exornat. Licet occidere Insidiatorem, Clodius fuit Insidiator, ergo licuit Clodium occidere.

Nam Propositionem, licet occidere Insidiatorem primùm exponit, eandemque probat multis exemplis à n. 7. ad 23.

Deinde dilabitur ad Assumtionem, nempe Clodius fuit insidiator, cujus probationem affert in totâ cædis narratione, quam ita comparat, atque instruit, ut ex singulis rerum adjunctis appareat, Clodium fuisse insidiatorem. à n. 24. ad n. 32.

Sequitur Complexio quâ concludit jure Clodium occisum fuisse.

Exercitationem geminam more nostro adjungemus, quæ exactam ad traditas suprà leges Ratiocinationem perfectam referent.

EXERCITATIO.

Lucilius Cæcilius Metellus, Pontifex Maximus, dum Vestæ Templo deflagrante, Palladium Trojâ quondam advectum mediis è flammis eripit, oculos amisit. Agitur in illum contenditurque auferendam illi Pontificiam dignitatem.

Oratoria Ratiocinatio perfecta.

SYNOPSIS.

Quærenda 1°. ratio est, quæ persuadere illud possit ex Locis Oratoriis. Ducetur illa à Consequentibus, quia non potest amplius eo munere defungi. Unde eruetur hæc argumentatio Dialectico more. Non debet ille tolerari in munere præsertim sacro, qui non potest omnino eo defungi: sed Metellus non potest eo defungi. Ergo non debet in eo retineri.

Deinde hæc argumentatio in quinque partes distribuetur Oratorio modo. Quarum erit prima pars Propositio, nempe, non debet ille tolerari in eo munere, quo defungi non potest. Quam sententiam dilatabit in Periodum, dicetque Reip. munera non esse vana & inania nomina, sed complecti illa multa officia, ad quæ aspirare non debet, qui illis defungi non possit.

Secunda pars erit Probatio Propositionis. Quia non decet dignitatem geri ab eo, qui illam administrare non valeat. Amplificabit hoc per varias Interrogationes & Antitheses. Illud est enim nomine, non re defungi; Magistratûs frui emolumentis & honore, quæ officio nullo promereri possis.

Tertia pars Assumtio. Sed Metellus non potest defungi munere Pontificio; id tractabitur per Apostrophen ad Metellum, vel per communicationem cum auditoribus. Poterit præire Prolepsis, quâ lugebit funestum & Metelli & Reip. fatum, quòd vir tantus inutilis Reip. factus fuerit.

Quarta Pars Probatio Assumtionis quæ gemina erit: prima fiet per Enumerationem, recensendo ea omnia officia quæ Pontificia dignitas complectitur, ut sunt Auspicia, Haruspicia, Tripudium, victimarum inspectio quæ homo cœcus præstare non potest. Secunda, quia requiretur quotidie voluntas Deorum à Pontifice, quâ in re satisfacere interrogantium votis non poterit; hinc Deorum indignatio.

Quinta pars Complexio. Non esse retinendum Metellum: tractabit illam hortando Judices, ut aliis muneribus compensent jacturam, quam Metellus sui muneris patietur.

ORATIO.

Propositio. Non debet ille retineri in eâ dignitate quâ fungi non potest.

Non est vanum & inane nomen aut honorifica tantùm appellatio Pontificis Maximi dignitas, Judices; sed veris necessariisque officiis ita continetur tota, ut qui defungi illis non possit, is ad eandem vel obtinendam, vel etiam retinendam non debeat aspirare.

Probatio Propositionis. Quia non decet.

Quid enim est non modò ab institutis Reipublicæ alienum magis, sed ipsi etiam rationi minùs consentaneum, quàm ut decoretur quispiam amplissimo Reipub. totius magistratu, qui ad obeundum illum ineptus ex omni parte videatur? Præfulgeat ille scilicet speciosis primariæ dignitatis insignibus, quam ad exercendam ineptus ex omni parte censeri debeat. Plenos honore titulos ambiat, quos nullo labore suo rependere aut compensare teneatur? Eos percipiat fructus & emolumenta sui muneris, quæ nullum obsequium, nullum officium valeat promereri? Hoccine putatis illustrari magistratum, an potius eundem dedecorari? creditis hoc in honorem Reip. ac non magis in contumeliam vertendum esse?

Assumtio. Non potest Metellus defungi officio Pontificis.

Equidem fateor, Cæcili Metelle, hoc contigisse luctuoso Reip. fato, quòd privatus oculis fueris. Amisimus in te civem optimum, & de hâc civitate totoque adeo imperio bene meritum: dolemus virum egregium, & ad omnia Reip. munera non tam factum, quàm natum, ita repente concidisse, ut ad capessendam gerendamque dignitatem, quâ functus es tam egregiè ad hunc usque diem, ineptus omnino evaseris. Habet sanctissimorum Numinum Religio quòd conqueratur ereptum sibi illum Pontificem, qui tanto pietatis studio, tam singulari diligentiâ res sacras hactenus obierat. Verùm quid aliud possit deinceps tuâ causâ hæc civitas, quàm dolere? quam navare ipsi tibi operam possumus, ex quo oculos amisisti? an superest tibi facultas aliqûa unde supplere oculorum vicem liceat? Tune ipse eum retinere magistratum sustineas, cujus peragendis officiis imparem te satis experiris.

Probatio Assumtionis. Quia captus oculis non

Nam quo tandem pacto sacris præpositus & sacrificiorum omnium supremus moderator atque arbiter aspicere possis volatum avium aut earumdem pastum observare? quâ

potest observare volatum aut pastum avium, neque inspicere varios palpitantium Extorum motus.

ratione solennes ritus & sacras adhibere ceremonias, sine quibus stare Religio non valeat? Tune immolare victimas & varios palpitantium adhuc Extorum motus inspicere aut perscrutari captus oculis aggrediare? Tamen hæc sunt quibus Pontificia dignitas continetur; his attendere summum Sacerdotem oportet, & in iisdem totum occupari. Quòd nisi exequatur diligenter, ac sedulò peragat, jacebit interim Deorum Religio, ceremoniæ negligentur, & omnis sacrorum ritus penitus exolescet. Erit nimirum cessante atque otiante Pontifice, qui Deorum voluntatem dubiis in rebus exquirat? qui placare iratos superos per sacrificia satagat? qui Reip. detrimentis ire obviam piaculares offerendo victimas necessarium putet?

Complexio. *Non est retinendus in Pontificiâ dignitate.*

Videtis ergo, Judices, quanti momenti sit præesse aliquem sacris solennibus, qui defungi isto munere cum dignitate possit. Quanquam ejicietur turpiter suo de loco civis optimus, & suis in Remp. meritis spectatissimus? Spoliabitur dignitatis suæ insignibus verendus Pontifex, quam tot virtutum gloriâ ad hunc usque diem decoravit? Jacebit sine honore, sine virtutis præmio, qui proprio discrimine sacrum Palladium, præsidium hujus urbis mediis è flammis eripuit? Absit hoc à nobis Judices; compensetur, ut par est, tanti viri virtus, & perpetuis honorum monumentis cumuletur. At numquid est nullum aliud in Rep. munus, quod exercere Metellus etiam privatus oculis possit. Non habetis dignum aliquod tanto viro præmium, quod impertiri liceat? Præficite illum consiliis vestris. Remp. nostram sapientiâ suâ regat ac moderetur. Nihil, quod è re fuerit hujus urbis, quod ad imperii nostri dignitatem pertinebit, sine ipsius suffragio atque calculo peragatur. Decorate illum perennibus debitisque tantæ virtuti insignibus, cumulate opibus domum ejus; familiam totam liberalitate atque munificentiâ vestrâ exornate. Denique dum suus Religioni stet honos; dum sit aliquis summus Pontifex, qui varias dignitatis illius vices obeat, nulli rei parcite, ut aliquod in hâc suâ calamitate solatium Metellus consequatur.

ALIA EXERCITATIO.

Metellum in Pontificiâ Dignitate esse retinendum.

Oratoria Ratiocinatio perfecta.

SYNOPSIS.

1°. Ratio repetetur ab Effectis & Consequentibus, quia nimirum Respub. eripiendo Pontificiam dignitatem Metello sustineret labem ingrati animi, & ingentia ferret damna: unde eruetur hæc argumentatio. Non debet illud committere Resp. unde ingrati animi labem sustineret & ingentia ferret damna; sed si auferatur Metello Pontificia dignitas, Respub. sustineret labem ingrati animi & ingentia ferret damna, Ergo, &c.

2°. Tractabit hanc argumentationem & distribuet in quinque partes, quarum pars prima erit Propositio: Nimirum tanto studio cavere debet Respublica, ne ingrata videatur in cives, quanto ne detrimentum ferat.

Secunda Pars, erit Probatio Propositionis; quia debet alere in civibus studium Reip. compensando accepta ab iis beneficia, hic est enim stimulus, quo provocantur ad magna quæque; quod nisi faciat, quis operam Reip. navare

sustineat. Tractabitur hic Locus per Interrogationem & subjectionem.

Tertia Pars, Assumtio, sed Resp. videbitur ingrata. Hoc tractabitur solâ expositione facti.

Quarta Pars, Probatio Assumtionis, ostendet quàm sit ingrati animi non solum non compensare hominem pro accepto beneficio, sed eundem privare dignitate suâ. Describet hîc per Hypotiposim, quemadmodum deflagrante Templo, se medios in ignes Metellus miserit, ut servaret Palladium, unde pendet urbis incolumitas. Extollet etiam damna quæ Resp. patietur, si mercedis loco plectatur Metellus.

Confutabit quod objectum est ab Adversario, non esse idoneum Metellum ad officia sui muneris: ostendetque posse ipsum præstare per ministros, quod facere per se non posset; exemplo Consulum & Imperatorum qui in orbe toto multa præstant per alios; præfuturum Metellum consilio & sapientiâ rebus divinis

Quinta pars, Complexio. Insectabitur adversarium, qui persuadere Reip. voluerit, ut esset ingrata, & deinceps careat bonis civibus, qui navare ipsi operam velint.

ORATIO.

Propositio. *Nihil tam vereri Resp. debet quàm ne ingrata videatur.*

Cùm ad singularem Reip. nostræ providentiam pertinere dicendum est, Judices, ne quid committat unquam, unde capere detrimentum possit; tum certè non minore studio præcavere illam oportet, ne beneficiorum immemor & in bonos cives ingrata videatur.

Probatio Propositionis. *Quia debet alere in civibus æmulationis studium.*

Etenim cùm nihil sit tam potens, tam efficax ad excitandos civium animos ad magna quæque, quàm si dignam rei bene gestæ mercedem expectare cum certâ fiduciâ possint; hic autem stimulus ubi semel defuerit, languescere soleant animi, nec pares ad ferendum rerum pondus experiantur; necesse est profecto, vel ut bene meritorum de se civium operam ac labores Respublica compenset; vel ut suæ ipsius oblita gloriæ rerum suarum curam omnem ac sollicitudinem extingui penitus atque emori sustineat.

Nam quid aliud, amabo vos, suscitavit in uno quoque nostrum robur illud, quod ad tuendam Remp. eandemque amplificandam & ornandam sensimus nobis toties afflari? Quid majores nostros ad tantam rerum gestarum gloriam accendit, nisi quod persuaserant illi sibi, uti & nos ipsi facimus, rem habere se cum eâ Rep. quæ pro navatâ quemque operâ beneficiis afficeret, & nullius officii memoriam obliterari pateretur.

Assumtio. *Esset ingrata Resp. si Metellum removeret à Pontificiâ dignitate.*

Quòd si bene meritis civibus gratiam non modò Resp. non rependat, sed eos etiam multandos arbitretur, quis eo paratam animo non abjiciat? quis ab eâ deficiendum non putet? quis ingrati animi vitio illam non arguat? Et tamen auctores erimus eidem Reip., ut Metello Pontificiam dignitatem eripiat? non videbitur illa vobis ingrata, dum hominis de se tam bene meriti labores aspernabitur, & amissum ipsius causâ lucis hujus beneficium æterno opprobrio cumulabit.

Probatio Assumtionis. *Quia pleceteret eum, cujus egregia merita tenetur remunerare.*

Revocate animis, Judices, gloriosum Cæcilii Metelli & dignum perenni memoriâ facinus. Cogitate, quàm proximum ruinæ suæ discrimen hæc civitas adiisset! quantis hodie, quotquot sumus omnes, in angustiis versaremur; nisi viri optimi prudentia, magnanimitas atque constantia prævenisset malum, & imminentem toti imperio procellam avertisset. Nihil hîc dicam, Judices, quod oculis ipsi vestris usur-

pare non potueritis; nihil exagerabo magnificentiùs, nihil ad hominis fortissimi commendationem jactantiùs prædicabo. Ardebat fatalibus flammis ab omni parte Vestæ templum; jam superaverant ignes sacrarum ædium fastigia; nulla spes restinguendi incendii affulgebat: præsens periculum, non evitandæ mortis metus, ipsa temerarii consilii inutilitas ab admovendâ operi manu cunctos deterrebat. Interim deflagrabant ipsa sacratissimæ Sedis penetralia, ubi Palladium asservabatur: Palladium illud dico, Judices, Præsidium hujus urbis, Reip. columen, totius imperii decus & ornamentum: cujus Numen fortunatissimum tantam Populo Rom. gloriam peperit; quo pereunte, interituram simul Romæ fortunam Oracula toties declararunt. In communi totius civitatis trepidatione pariter ac luctu; inter gemitus & complorationem civium, in summâ populorum desolatione, unus Metellus adfuit, qui jacentes erigeret, recrearet perditos, afflictos consolaretur. Vidistis ipsi, ut oblitus sui, periculi securus, salutis immemor medios per flammarum globos ac vortices irruerit, & crepitantibus circumquaque ignibus, certo vestigio in eum perrexerit locum, ubi furebat incendii vis major; ut suis ipse manibus jam contactam flammis sacram Palladis imaginem eripuerit, & illæsam ad nos reduxerit. Vidistis, inquam, obstupuistis, collaudastis hominis fortitudinem, triumphanti applausistis. At ingemuistis multo magis, cum redemptam tantâ Metelli calamitate salutem vestram animadvertistis. Nullus fuit è vobis, qui servatum optimo Pontifici oculorum usum suo ipsius periculo non voluisset. Et erit jam aliquis, qui multandum eum dignitatis suæ jacturâ arbitretur? Ecquis erit deinceps, qui positæ paribus in angustiis Reip. opitulari sustineat? qui capitis discrimine præstare vos incolumes velit.

Atenim non est idoneus Metellus, ut muneris sui partes per se ipse obeat. Hoc enim unum est, quod tam malignè, quàm magnificè adversarius noster jactavit; hoc fuit unum causæ ipsius, & prolixæ Orationis firmamentum. Sed esto: multa sint, quæ deinceps præstare Metellus non valeat: at numquid eadem præstare non potest per alios? An ergo Imperatores nostri, an Consules, an cæteri, quos moderandæ Reip. præfecistis, suis ipsi oculis usurpant omnia, aut omnia per se exequuntur? Quid ergo prohibet, Judices, quominus, quemadmodum illis, ita & Metello digni ministri seligantur, qui de omnibus ad eum referant, dum ipse consilio & prudentiâ pro more statuet, quidquid ad Religionis sacrorumque curam pertinebit.

Confutatio. *Metellus vel orbatus oculis est idoneus ad exercenda Pontificatûs munera.*

Valeant ergo adversarii nostri præstigia, quibus scrupulum injicere religioni vestræ aggressus est: occludite aures perniciosissimis consiliis, quæ tantam nomini vestro labem inferrent; neque in has angustias finite adduci Rempublicam, ut, dum in bonos cives ingrata videbitur, neminem deinceps habeat, qui laboranti succurrere, & egregiam periculo suo navare operam velit.

Complexio. *Est Metellus retinendus in suâ dignitate.*

Hîc autem notabis non servandum esse semper eundem in tractandâ Ratiocinatione Propositionum ordinem; sed immutandum plerumque, cùm ad dissimulandum Ratiocinationis artificium, tum ad vitandum tædium, atque satietatem. Quod ipsum monet Tullius lib. 2. de Oratore n. 177. *Tractatio*, inquit, *varia esse debet, ne aut cognoscat artem, qui audiat, aut defatigetur similitudinis satietate. Proponi oportet, quid afferas, & id quare ita sit, ostendere. Et ex iisdem illis locis interdum concludere, relinquere aliàs, alióque transire. Sæpe non proponere ac ratione ipsâ afferenda, quid proponendum fuerit declarare; si cui quid simile dicas, priùs ut simile confirmes: deinde, quod agitur, adjungas: puncta argumentorum plerumque ut occulas, ne quis ea numerare possit; ut re distinguantur, verbis confusa esse videantur.*

Habes exemplum istius varietatis in Oratione pro Cœlio n. 45. ubi hoc argumentum instituit, quod Ratiocinatione tractat. Quisquis liberalibus disciplinis ac studiis deditus est, non potest servire voluptatibus, sed Cœlius liberalibus artibus perdiscendis semper deditus fuit, Ergo Cœlius non potuit servire voluptatibus.

Nam ad dissimulandum artificium Ratiocinationis incipit à Probatione Assumtionis, seu à quartâ Propositione Ratiocinationis & probat Cœlium deditum fuisse semper liberalibus studiis hoc pacto. *Audistis, cùm pro se diceret, audistis antea, cùm accusaret (defendendi hæc causâ, non gloriandi loquor) genus orationis, facultatem, copiam sententiarum atque verborum, quæ vestra est prudentia, perspexistis. Atque in eo non solum ingenium elucere ejus videbatis, quod sæpe, etiam si industriâ non alitur, valet tamen ipsum suis viribus; sed inerat, nisi me propter benevolentiam fortè fallebat, oratio, & bonis artibus instituta & curâ & vigiliis elaborata.*

Deinde expositâ & probatâ Assumtione regreditur ad Propositionem ipsam Ratiocinationis, & demonstrat non posse eundem hominem & studiis esse deditum, & servire voluptatibus eodem numero 45. *Atqui scitote, Judices, eas cupiditates quæ objiciuntur Cœlio, atque hæc studia, de quibus disputo, non facile in eodem homine esse posse.*

Mox ejusdem Propositionis affert Probationem, quam fusè amplificat & exornat... *Fieri enim non potest, ut animus libidini deditus, amore, desiderio, cupiditate, sæpe nimiâ copiâ, inopiâ etiam nonnunquam impeditus, hoc, quidquid est, quod nos facimus in dicendo, non modò agendo, verùm etiam cogitando possit sustinere. An vos aliam causam esse ullam putatis, cur in tantis præmiis Eloquentiæ, tantâ voluptate dicendi, tantâ laude, tantâ gloriâ, tanto honore, tam sint pauci semperque fuerint, qui in hoc labore versentur. Omittendæ sunt omnes voluptates, relinquenda studia delectationis, ludus, jocus, convivium, sermo etiam pœnè omnium familiarium deserendus. Quæ res in hoc genere homines à labore studioque dicendi deterret, non quo aut ingenia deficiant, aut doctrina puerilis. An hic si se isti vitæ dedisset, Consularem hominem admodum adolescens in judicium vocavisset? hic si laborem*

borem fugeret, si obstrictus voluptatibus teneretur, in hâc acie quotidie versaretur? appeteret inimicitias? in judicium vocaret? subiret periculum capitis? ipso inspectante Populo Rom. tot menses aut de salute, aut de gloriâ dimicaret?

Denique subjicit Complexionem; ac velut reportatâ victoriâ triumphat. n. 47. *Nihil igitur illa vicinitas redolet? nihil hominum fama? nihil Baiæ denique ipsæ loquuntur, &c.*

Hujus Ratiocinationis hoc prope modo tractatæ sequens Exercitatio exemplum dabit.

EXERCITATIO.

Alexandri Magni ad trecentos Milites Oratio, ut Petram Urbem in rupe inaccessâ positam invadant.

SYNOPSIS.

HAc utetur Ratiocinatione. Petra non debet eos retardare, quos nullæ hactenus difficultates retardarunt, sed nullæ hactenus difficultates vos retardarunt, ergo Petra non debet vos retardare. Ratio quæ vim argumento sufficit petitur ab Antecedentibus: Nihil vos hactenus retardavit.

Exordium ducetur à Complexione, nimirum ab eâ sententiâ, Petra non debet vos retardare, quæ sententia ducetur in Periodum; v. g. si rem haberem cum iis Militibus quorum spectata minus virtus esset, &c. sed, &c.

Deinde veniet ad Assumtionem, nullæ ad hunc usque diem difficultates vos retardarunt, quod tractabitur per Interrogationes & Antitheses, quid enim tam invium quod &c.

3°. Descendet ad Probationem Assumtionis quæ tractabitur enumeratione Expeditionum illarum, quas Alexandro Duce perfecerant. Narrabit disjecta munimenta, occupatos inaccessos aditus, juga montium superata, debellatos hostes fortissimos, &c.

Concludet per Propositionem, Petra non debet retardare quos nihil hactenus retardavit. Nunc igitur tot expugnatores urbium, tot victores hostium urbs una moraretur, &c. Probationem afferet quia parum honorificum ipsis foret, hîc invenire metam victoriarum, &c.

ORATIO.

Si rem haberem hodie cum militibus, quorum virtus spectata mihi foret minùs, quàm vestra est, Commilitones fortissimi, vererer ego plurimùm, ne vel ad unum Petræ aspectum, quam natura ipsa adversus mortalium impetus videtur muniisse, arma pariter cum animis abjicerent. Nunc verò dum eos alloquor, qui suam in adeundis periculis constantiam toties approbarunt, non dubito, quin, quantum ad infringendos animos vestros offert urbs illa difficultatis atque pertinaciæ, tantum ad eam expugnandam roboris atque audaciæ afferatis. *Complexio. Petra non debet retardare Alexandri milites ab eâdem expugnandâ.*

Quid enim est tam invium, per quod sibi viam fortitudo vestra non fecerit? quid tam arduum, quò non alacritas eruperit? quid tam invictum & insuperabile, quod insitus animo vincendi ardor non fregerit atque expugnarit? *Assumtio, Nihil fuit tam difficile, quod illi non perfecerint.*

Nam quid hic ego memoriâ repetam, quæcumque mihi dedistis ad hunc usque diem virtutis vestræ monimenta. Urbium invictarum propugnacula disjecistis; montium juga perenni nive obruta emensi estis; inaccessos aditus occupastis; rapidissimos amnes trajecistis; angustias Ciliciæ intravistis, vim frigoris in Indiâ sine lassitudine perpessi tolerastis; experiendo, quæ cæteri desperaverunt, Asiam tenemus in potestate. *Probatio Assumtionis. Rerum ab Alexandri militibus fortiter & feliciter gestarum enumeratio.*

Propositio. *Petra non debet eos retardare quos nihil hactenus retardavit.*

Nunc ergo tot expugnatores urbium, tot domitores hostium, tot populorum victores Urbs una moraretur? Triumphis nostris Petra metam imponeret? hunc ad scopulum allisa vis atque acies armorum frangeretur, aut hebesceret? hîc præceptarum animo palmarum ac laurearum spes atque expectatio rescinderetur atque evanesceret?

Probatio Propositionis. *Quia esset hoc Alexandri militibus minùs honorificum.*

Videte, fortissimi Commilitones, videte, ne cùm gloriosissimum vobis fuerit nihil hactenus fortitudini vestræ restitisse; ita foret jam turpissimum, si vos iniquior urbis moles retardaret. Cogitate, quæso, intentos esse in unumquemque vestrum universi orbis oculos, qui facinorum vestrorum splendore perstrictus toties obstupuit, & novum in hodiernâ expugnatione roboris atque constantiæ prodigium à vobis expectat. Ite igitur alacres Alexandro duce atque auspice, &, quem tanti facinoris habetis jam hortatorem, eundem fortitudinis vestræ muneratorem amplissimum speratote.

Articulus V.

De Ratiocinatione Imperfectâ, seu quæ Quinquepertitâ minor est.

Hactenus actum est à nobis de Ratiocinatione Quinquepertitâ, cujus partes omnino quinque in Oratione tractantur, & quæ libro 2. ad Herennium n. 27. vocatur Ratiocinatio absolutissima & perfectissima. Quibus verò deest pars aliqua, aut etiam plures ex illis quinque, Ratiocinationes imperfectæ dicuntur, non quòd careant aliquâ perfectione, quam habere debeant, sed quòd quibusdam partibus destituantur, quæ prætermittuntur consultò, & quas supervacaneum esset operosiùs pertractare.

Sunt enim Propositiones quædam tam claræ, tam evidentes, ut probari non egeant; adeoque vel non est illis conquirenda probatio, vel ipsæ etiam indictæ relinquuntur. v. g. Initio Orationis Milonianæ hoc instituere argumentum videtur Tullius. Si licet aliquando hominem occidere, maximè insidiatorem, sed licet aliquando occidere hominem, ergo licet occidere insidiatorem.

Operam lusisset Cicero si Propositionem primam probare voluisset, quæ quoniam revocari non potest in dubium, dilabitur statim ad Assumtionem, quæ facessere sola difficultatem poterat. Et probat multis ac variis argumentis licere aliquando hominem occidere, unde concludat postea posse jure interfici insidiatorem.

Sic & 7. Philippica n. 9. pacem nullam esse posse cum Antonio contendit, hâc Ratiocinatione. Pax Populo Romano cum ullo mortalium turpis esse nulla debet; cui Propositioni per se notæ nullam rationem subjicit. At cum Antonio nisi turpis pax esse nulla potest; hanc verò partem pluribus probat. Denique concludit alienos à pace animos esse oportere.

Quin & unicâ nonnunquam Propositione constare potest Ratiocinatio. Ita pro Plancio n. 49. *Sed cur ego sic ago? quasi non comitiis jam superioribus sit Plancius designatus Ædilis?* Istæ enim voces continent so-

jam Assumtionem hujus argumenti. Non est reddenda ratio cur Plancius fuerit Ædilis renunciatus posterioribus Comitiis, qui superioribus jam fuerat designatus; sed superioribus Comitiis jam fuerat designatus, ergo, &c.

EXERCITATIO.

Abigailis ad Davidem Oratio, cùm is ad perdendam Nabali domum pergeret.

Ratiocinatio imperfecta, in quâ Propositio cum ejus Probatione & Conclusio tractantur, relictâ Assumtione.

SYNOPSIS.

Utetur hoc argumento à Notatione Nominis petito. Nihil tam regium est quàm hostibus parcere. Tu Rex es, ergo debes hostibus parcere.

Exord. Ducetur à Prolepsi dicetque non venire se, ut factum conjugis excuset, aut de nimiâ Davidis severitate conqueratur; dignum esse Nabalum, qui pœnas luat; quandoquidem tanti Regis jussa despexit. At eo se venisse consilio, ut ad ejus clementiam recurreret. Tum tractabit Propositionem ostendetque, quàm sit dignum magnanimitate regiâ hostibus parcere.

Probationem afferet petitam à Comparatione; conferetque res à Davide præclarè gestas cum eo facinore, quo vindictæ desiderium reprimens Nabalo parcet.

Alteram Probationem afferet petitam ab ipsius Davidis facto, qui Saüli hosti pepercit, cùm posset ipsum perdere. Unde eliciet argumentum à Majori ad Minus. Tu cùm versareris in continuo vitæ periculo, noluisti eum occidere, à quo uno timendum habebas, quanto faciliùs debes homini parcere, à quo nihil tibi timendum sit.

Tum relictâ Assumtione, quæ clara est, per varios motus tractabit Complexionem, ergo debes Nabalo parcere.

ORATIO.

Supplicem vides, tuisque advolutam genibus Abigailem Rex fortissime; non eo paratam animo, ut infelicis Nabali factum excuset, aut de tuâ in eum severitate conqueratur. Scio quàm grave scelus sponsus imprudens admiserit; quascumque in eum statueris pœnas, etiam meritis leviores feret, qui regiæ contemptor majestatis imperia tua neglexerit. Hoc unum mihi miseris in rebus perfugium est, hæc spes afflictæ salutis una, clementiam ut implorem tuam. Caruissem hodie conspectu tuo, Rex fortissime: suis se in latebris unà cum infelici marito continuisset Abigaïl fatalem capitis sententiam expectans, nisi tu, quem unum vereri debuimus, spem injecisses aliquam; nisi benignitatis tuæ fiducia jacentes ac perditos excitasset. Novimus enimverò, novimus, & tota, quàm latè patet, Judæa spectatum habet, quàm regium ad hunc usque diem duxereris hosti vel infenso parcere; hæc tibi semper placuit inter cæteras victoria, quam de te ipso, quam de iracundiâ retulisses; neque visus tibi est unquam triumphorum tuorum fructus dulcior, quàm si ex hoste capitali fecisses quempiam amicissimum.

[Margin: Propositio. Nihil tam regium est, quàm hostibus parcere.]

Equidem scio, Rex fortissime; prædicabunt posteri res à te bello & pace præclarè gestas, neque de laudibus tuis ulla unquam ætas conticesset. Te Gigantis immanis victorem gloriosissimum, te Philistæorum

[Margin: Probatio Propositionis. A comparatione rerum à Davide gestarum.]

triumphatorem, te domestici tumultûs pacatorem extollent. Tuam in capiendis consiliis prudentiam, in agendis rebus fortitudinem, in perficiendis constantiam celebrabunt. At quæ par inveniri poterit Oratio, cùm animi tui mansuetudinem, cùm temperantiam atque moderationem exornare aggredientur. Credent illi, qui rerum tuarum historiam olim excipient, extitisse quempiam in victoriâ tam sui compotem, ut servare mallet quos vicerat, quàm vincendo eosdem perdidisse. Huic tu gloriæ, cujus socium habes neminem, patere, Princeps invictissime, ut infelix Nabalus cumulum adjiciat. Hoc habet saltem in suâ calamitate conjux meus solatium, ut per hunc tot patratis à te tantâ cum laude facinoribus aliquod incrementum accedat. Is unus potest aliquid addere ad vulgatam jam de te apud gentes exteras bonitatis famam.

Altera Probatio *A comparatione Saülis, cui David pepercerat, cum Nabalo.* Imò, imò indulta per te Nabalo venia suscitabit apud omnium animos gratissimam facti illius memoriam, quando inimico Saüli & persequenti te, te acriùs, cùm interficere eum posses, pepercisti. Hic ille David est, inquient, tam bonus, tam facilis, tam mansuetus! ut constans sibi! ut sui semper similis, ut in parcendo tam imis quàm summis semper magnificus! Hanc tu opinionem mansuetudinis, non tuleris modò, si Nabalo parces, sed augebis. Jam haberi contemptor injuriarum nullo tuo periculo potes, qui capitales iras tanto vitæ tuæ discrimine olim condonasti. Nihil tibi jam metuendum habes à Nabalo, cui nihil non erat à Saüle pertimescendum. Quanto stabit tibi illa victoria, quæ tantum tibi laudis accerset.

Miserescе igitur, Rex fortissime; vivat beneficio tuo Nabalus; & quod ipsi mihique lucis exigendum superest, hoc Regis benignissimi clementiæ ac bonitati debeamus. Complexio. *Debet David Nabalo parcere.*

ALIA EXERCITATIO.

Septimii apud Ptolomæum Ægypti Regem Oratio, quâ victum in acie Pharsalicâ Pompeium & in Ægyptum confugientem servandum esse demonstrat.

SYNOPSIS.

Gemino illo argumento utetur. 1°. quidem Magnanimitatis est opem ferre miseris, Pompeius est miser, ergo magnanimitatis est opem ferre Pompeio. 2°. Turpe est amicum adversâ fortunâ laborantem deserere, sed Pompeius est amicus tuus, ergo turpe est Pompeium deserere.

Tractabitur 1°. Assumtio, 2°. Propositio prioris argumenti. Deinde sola Assumtio posterioris argumenti.

Orietur ergo ab Assumtione prioris argumenti, nempe Pompeius est miser, repræsentabitque miserum ipsius statum per comparationem cum priori fortunâ & per Antitheses. Ecce venit ad te Pompeius accisis ac perditis rebus, qui, &c. victus, qui, &c. tuam implorat opem, qui, &c.

2°. Gradum faciet ad Propositionem; ostendetque magnanimitatis esse miseris opitulari. Ne te illa species supplicantis deterreat, memineris nunquam fuisse tibi oblatam illustriorem occasionem, &c. nam cur in eo positus es dignitatis gradu nisi ut, &c. tum relictâ probatione Propositionis,

3°. Veniet ad Assumtionem alterius argumenti, jubebitque ipsum meminisse quid Pompeio debeat, qui parentem ipsius de solio deturbatum restituit. Amplificabit beneficium per Narrationem & Hypotiposim. Dejectus

pater tuus suorum malevolentiâ propitium Pompeium expertus est, &c.

4°. Veniet ad Complexionem omissâ Propositione. Tu-ne ergo dubites referre parem Pompeio vicem! hunc tu abjicias, per quem regnas, & sine quo non viveres?

ORATIO.

Assumtio prioris Argumenti. *Pompeius est miser.*

Ecce venit ad te Pompeius, Rex fortissime, non in eâ quidem majestate ac pompâ, quâ totius orbis victor ac triumphator incessit; sed accisis rebus ac perditis, sed victus, & amisso exercitu tristissimos inconstantis fati casus repræsentans ad vivum. Ecce supplicantis in morem alienam opem implorat, qui opitulari cæteris & afferre subsidium laborantibus noverat. Ecce tuam in fidem ac clientelam se recipit, cujus in patrocinio ac defensione tam certum adversus rebelles & contumaces Ægyptios tuus parens, tuque adeo paterni heres imperii præsidium habuisti.

Propositio prioris Argumenti. *Magnanimitatis est miseris opitulari.*

Neque te verò funestissimus ille supplicis Principis apparatus ab impertiendâ, quam enixe petit, fiduciâ deterreat. Imò, imò cogita, Rex fortissime, nunquam illustriorem oblatam tibi fuisse probandæ virtutis & magnanimitatis regiæ commendandæ occasionem, quàm quæ infortunati Imperatoris calamitas attulit. Quorsum enim putas ad tantum dignitatis apicem atque fastigium fuisse reges evectos, nisi ut in altiore loco positi ad sublevandam miserorum inopiam ultro descenderent, & lætioris, quo fruuntur, fati commoda cum afflictis & iniquam sortem patientibus partirentur. Hoc enim verò reges habent supra cæteros mortalium, suas ut opes effundere possint uberiùs, & liberalitatis suæ magnificentiam illustriùs declarare.

Assumtio posterioris Argumenti. *Multum debes Pompeio.*

Sed quid ego te accendere istis meditor, aut nihil indigentem stimulis aggredior incitare, quasi Pompeium ignorares, aut quid tanti viri benevolentiæ debeas non meminisses? Nam cur tibi revocem in memoriam, ut pulsus è solio per summum nefas populorum malevolentiâ Ptolomæus parens tuus in solâ Pompeii Magni liberalitate atque fortitudine præsidium invenerit? Frustra vicinorum Principum fidem ac clientelam imploraverat, frustra diverterat in varias plagas aliquam afflictis rebus fiduciam rogaturus: frustra digressus Romam tanquam in asylum & communem gentium omnium portum, Senatûs auctoritatem, Magnatum potentiam, veluti ostiatim, emendicaverat. Inveniebatur nemo, qui jacentem erigeret, recrearet perditum, afflictum consolaretur. Unus repertus Pompeius est, qui amicas misero regi tetenderit manus, & lentos nimis in ferendis suppetiis inflammaret. Nosti quo demum exitu excitarit unumquemquem ad impertiendam, quam parens tuus opem atque benevolentiam postulabat? quâ auctoritate suâ ac gratiâ partem Senatûs longè potissimam ipsosque adeo Consules suam in sententiam ire compulerit; quo studio rerum vestrarum hanc sibi ipse sumpserit provinciam, tuum ut solio parentem redderet; quanto denique robore, quantâ prudentiâ rem totam promoverit ac feliciter consummarit.

Complexio. *Debes Pom-*

Et tu interim parem referre Pompeio gratiam dubitabis? hunc tu jacere afflictum patiere, qui parentem

peium adjuvare. tuum erexit? hunc tu destitutum omni ope abjicies, sine cujus præsidio nunquam ereptum tibi regnum recuperasses? Vide ergo, ne, cùm olim Pompeio gloriosissimum fuerit, nullâ affectum beneficentiâ pulso regnis Ptolomæo tam impensè studuisse, ita turpissimum tibi sit tam singulari provocatum beneficio, nullam supplicanti jam Pompeio benevolentiæ partem impertiisse.

Articulus VI.

De Sorite.

De hâc alterâ Rhetoricæ argumentationis specie, quæ *Sorites* vocatur, dicemus pauca; tum quia non est illa tam frequens apud Oratores, tum quia non est difficilioris aut operæ, aut artificii.

Quid est Sorites?

R. Est series, & veluti catena multarum Propositionum, ex quibus gradatim & acervatim collectis eruitur aliqua conclusio. Ita Cicero per Soritem probat omne bonum esse honestum lib. 5. Quæstionum Tusculanarum n. 45. *Etenim quidquid est, quod bonum sit, id expetendum est: quòd autem expetendum, id certè approbandum: quod verò approbaris, id gratum acceptumque habendum; ergo etiam & dignitas ei tribuenda est; quod si ita est, laudabile sit necesse est. Bonum igitur omne laudabile; ex quo efficitur, ut quod sit honestum, id sit solum bonum.*

Et in Oratione pro Flacco n. 44. Soritem adhibet Tullius. *Si Prætor dedit, ut scriptum est, à Quæstore numeravit? Quæstor à mensâ publicâ; mensâ, aut ex vectigali aut ex Tributo. Numquam erit istud simile criminis, nisi mihi totam rationem omni & personarum genere & literarum explicaris.*

Ita pariter si quis rationis præstantiam velit ostendere, ita poterit instituere argumentationem. Age, quidnam est in toto orbe præcipuum, quid optimum? homo. In homine vero quid? animus, mens. Quid in mente? Ratio. Quid autem in ipsâ Ratione, ipsamet ratio, quæ naturæ suæ prærogativâ divinam in se similitudinem exhibet.

Observabis autem lubricum esse Soritem Argumentationis genus: adeoque cavendum esse diligenter, ne in illâ serie propositionum ullam admittas vel falsam vel ambiguam. Alioqui tota rueret argumentatio, ut exemplo sequenti patebit. Certum est Bibliopolam multos libros evolvere frequenter: qui multos libros evolvit sæpe, multùm studet; qui multùm studet, procul dubio fit doctissimus, qui autem factus est doctissimus, potest cum laude omnes scientias profiteri. Igitur Bibliopola potest in celebri Academiâ omnes artes profiteri. Falsa est isthæc Conclusio, ut facilè quivis intelligat; quare verò? nisi quia vox illa evolvere ambiguam patitur significationem, hoc est vel attentè legere, vel solis manibus versare, quod ultimum proprium est Bibliopolæ, neque ad doctrinam multùm confert.

Hoc etiam animadvertendum diligenter; tunc valere plurimùm Soritem ad amplificationem Conclusionum, cùm rebus antea probatis

in unam veluti catenam multæ Argumentationes coacervantur. Sit Sorites ille in Exemplum.

Quis dubitet viros Principes in suâ regiâ tanquam in altissimâ speculâ collocatos esse, ut inde oculis quasi peragrantes imperii sui magnitudinem solerti diligentiâ curâque pervigili provideant, ne quid Resp. detrimenti capiat. Quale verò detrimentum acciperet, si pateret hostium incursionibus, si in provinciis atque urbibus, in penatibus ac focis domesticis barbarorum arma grassarentur! Jam ad exitialem illam calamitatem evitandam, bella identidem cum irrumpentibus hostium copiis sustinenda sunt. Bellum ut geri possit, conscribendæ sunt cohortes, omnibus præsidiis legiones instruendæ. Quis autem cogere milites, conflare exercitum, instruere aciem possit, nisi stipendio muneribusque propositis, quibus milites incendi consueverunt atque ad difficillima subeunda pericula stimulari. Porro ad numerandam infinitæ prope multitudini pecuniam opus est ærario locupletissimo. Quapropter ex omnibus regni partibus atque clientum fortunis necesse est in ærarium regium vectigalia deportari.

Articulus VII.

De Enthymemate.

Quid est Enthymema?

R. Est Ratiocinatio imperfecta, cui deest alterutra ex Propositionibus prioribus Syllogismi, seu Argumenti Philosophici. v. g. Fortitudine atque prudentiâ singulari Pompeius præditus est, ergo dignus est cui administrandi belli provincia committatur. Omittitur nimirum prima Propositio ille dignus est, cui provincia administrandi belli committatur, qui fortitudine & prudentiâ singulari præditus est, sed Pompeius fortitudine & prudentiâ singulari præditus est, ergo, &c. Vel si quis ita concludat. Qui fortitudine & prudentiâ singulari præstat, imperio dignus est, ergo Pompeius imperio dignus est. Tunc secunda Propositio seu Assumtio omittitur, nimirum sed Pompeius fortitudine & prudentiâ præstat, ergo, &c.

Hinc alterutram ex propositionibus quæ deest, si restitueris, ex imperfectâ Ratiocinatione perfectam efficies.

Porro hoc argumentationis genus, quod Enthymema vocatur, frequentiori in usu est apud Oratores, quàm Syllogismus. Nam quoties Thesis omittitur, & Hypothesis una explicatur, toties pœnè Syllogismus exulat & regnat Enthymema.

Cicero pro Murænâ n. 3. probat Enthymemate à nemine æquiùs defendi Murænam quàm à se. *A quo tandem, Marce Cato, est æquiùs Consulem defendi, quàm à Consule? Quis mihi in Rep. potest aut debet esse conjunctior, quam is, cui Respub. à me una traditur sustinenda, magnis meis laboribus sustentata?*

Ibid. n. 6. reddit rationem suæ lenitatis ac misericordiæ hoc Enthymemate. Vincenda mihi fuit olim indoles mea, ut severus essem, ergo nunc cum me omnia ad mansuetudinem excitent, naturæ servire debeo. *Quòd si tum, cùm Resp. vim*

& severitatem desiderabat, vici naturam & tam vehemens fui, quàm cogebar, non quàm volebam, nunc cùm me omnes causæ ad misericordiam atque humanitatem vocent, quanto tandem studio debeo naturæ meæ consuetudinique servire.

Quænam est ratio tractandi Oratori Enthymematis?

R. Duplex. Prima si contrahantur duæ partes in unam, secunda si utraque pars fusiùs explicetur. Habes prioris rationis exemplum Philip. 5. n. 3. *Pacem vult Antonius, arma ponat, roget, deprecetur; neminem æquiorem me reperiet: cui quidem, dùm se civibus impiis commendat, inimicus esse quàm amicus maluit. Nihil est profectò quod dari possit bellum gerenti; erit fortasse aliquid, quod concedi possit roganti.*

Aliud exemplum habes pro Milone. n. 41. ubi Cicero probat Milonem non cogitasse de occidendo Clodio tunc, cùm revera occidit, hoc Enthymemate. Milo non occidere voluit Clodium cùm potuit id impune facere, igitur non est credendus id voluisse, cùm exequi non potuit sine summo suo periculo. *Quem igitur cum omnium gratiâ noluit, hunc voluit cum aliquorum querelâ? quem jure, quem loco, quem tempore, quem impune non est ausus, hunc injuriâ, iniquo loco, alieno tempore, periculo capitis non dubitavit occidere?*

Fusiùs vero tractat Enthymematis partes pro Mil. n. 79. *Quonam modo vos ille vivus afficeret, qui mortuus inani cogitatione percussit? quid si ipse Cn. Pompeius, qui eâ virtute ac sapientiâ est, ut ea potuerit semper, quæ nemo præter illum, si is, inquam, potuisset, ut de P. Clodii quæstionem ferre, sic eum ab inferis excitare, utrum putatis facturum fuisse? etiam si propter amicitiam vellet illum ab inferis revocare, propter Remp. non fecisset. Ejus igitur mortis sedetis ultores, cujus vitam, si putetis per vos restitui posse, nolitis? Et de ejus nece lata quæstio est, qui si eâdem lege reviviscere posset, lata lex nunquam esset...* Hæc autem omnia hoc uno concluduntur Enthymemate. Nolletis Clodium vivere, ergo non debetis eum afficere pœnâ, qui Clodium occidit.

Est aliud pœnè simile Enthymematis Exemplum Philip. 2. n. 94. *Igitur à quo vivo, nec præsens, nec absens quidquam æqui boni impetravit, apud mortuum factus est gratiosus, &c.*

EXERCITATIO.

Cnei Domitii ad Jul. Cæsarem post Pharsalicam pugnam Oratio, ut iis qui contra ipsum arma tulerant, parcat.

Per Enthymema.

SYNOPSIS.

HOc utetur Enthymemate. Debes providere, ne quis susceptum à te bellum civile putet non Reip. gratiâ, sed ut privatas inimicitias ulcisceretis; ergo debes iis parcere qui contra te arma tulerunt.

Exordium sumet à Propositione, dicetque hunc semper visum fuisse animum Cæsaris, ut solius Reip. causâ dimicaret.

Rationem afferet propositionis. Quia id Cæsar revera præ se tulerat, cùm neminem perire voluisset præter eos, qui in acie perierant; revocabitque ipsi in memoriam quemadmodum suis militibus præceperat, ut civium corporibus parcerent.

Mox veniet ad Complexionem, Cæsarem hortando

Hortando ut eos servatos velit, quibus belli furor pepercerat; ut Deos imitetur illis condonando, qui Deorum beneficio viverent.

ORATIO.

Propositio. Debes providere, omnes ut putent bellum civile unius Reip. gratiâ à te fuisse susceptum.

Etsi nemo tibi, Cai Cæsar, succensere jure potest, si jam armorum tuorum gloriâ factus rerum omnium dominus justam in tuos atque Reip. hostes severitatem exerceas; tamen cùm susceptum à te civile bellum tuendæ Reipublicæ, non vindicandi proprias inimicitias gratiâ omnibus semper approbaveris, non dubitavi, quin hosti profligato parcere, quàm eundem perdere præstabilius æstimares.

Probatio Propositionis. Quia neminem perire voluisti præter eos qui in acie peribant.

Enimverò liceat tibi revocare in memoriam tempus illud, quod amarissimis lacrymis sæpe deflevisti. Meministi, Cai Cæsar, nisi fortè, qui nihil oblivisci soles præter laudes tuas, excidit diei illius recordatio, cùm in acie Pharsalicâ victor lectissimum Romanæ militiæ florem cerneres miserabilem ultro in interitum ruere, Meministi, inquam, in illo armorum æstu, qui inimicus ut plurimum consilii est, & omnis expers humanitatis, quis fuerit animi tui sensus? ut pereuntium vicem doleres unus omnium maximè? ut civium nostrorum corporibus parcitum velles? ut salutis publicæ sollicitus magis, quàm propriarum injuriarum memor, Romanum quoquo modo sanguinem redemptum optares? Audivimus illam, quotquot sumus, plenam clementiæ vocem, cùm victoriam ipse tuam, quæ tantâ cruoris copiâ constitisset, detestaveris; &, cùm jam non esset integrum revocare ad vitam, qui inter arma ceciderant, palam ediceres partâ jam victoriâ, ne quis in superstites belli reliquias peccaret.

Nunc ergo compositis tam fortiter quàm feliciter civicis motibus; vide pro tuâ sapientiâ, Cai Cæsar, qualem te medio pacis in sinu præstare debeas. An gloriæ tuæ sit, quisquam ut suspicetur, plus te privatis odiis, quàm publicæ utilitati servisse; neque tam ad arma convolasse, ut laboranti patriæ pacem ac tranquillitatem redderes, quàm ut aut ambitionem, aut iracundiam expleres. Intentos habet in te universus orbis oculos, & suspensus inter admirationem ac metum expectat, qualem Pompeianis partibus animum allaturus sis, paratus vel applaudere victori, vel funesta bonis omnibus arma detestari. Tuum est moderari hominum judicia, &, quid de consilio tuo sentire illos velis, decernere. Non est tibi mora libera, ut in eos, quos armorum æstus, aut civilis discordia contrarias in factiones abduxit, statuas quidquam durius, si humanitatis, si clementiæ, si æquitatis ipsius famam affectas. Quidquid in te peccatum est, erroris vitium fuit, non voluntatis. Quare senserint hactenus Pompeiani armatum Cæsarem, quandiu armatum animum retinuere; nunc victoris benignitatem implorantibus, nefas sit veniam abnuere, quam precantur. Habes in ipsis Diis exemplum, quod sequaris. Quibus illi parcitum voluerunt, eosne tu misericordiâ indignos arbitrere? &, quos tot ereptos periculis conservarunt, iis-ne tu calamitatem novam ac perniciem rursum accersas. Ah! potiùs cumula Deorum beneficium tuo; fruantur

Complexio. Debes parcere.

hostes tui benevolentiâ illâ, quam per te impertiendam Superi censuerunt, rati nullum ipsis fore perfugium certius, quàm si tibi dederentur. Age, Cai Cæsar, absolve quod incœpisti: reportatam tot victoriis gloriam hodierna dies cumulet. Domuisti Pompeianos duces fortitudine insignes, numero prope infinitos; quid restat, nisi ut deinceps vincas clementiâ, quos armis hactenus superasti?

ALIA EXERCITATIO.

Romani Cujusdam ad Neronem Oratio, ut à persequendis deinceps Christianis abstineat.

SYNOPSIS.

Hoc Enthymemate utetur ad faciendam fidem. Inutile est Christianos ulteriùs persequi; ergo debes ab iis persequendis deinceps abstinere.

Exordium. Dicet nullo se Christianam in gentem amore adduci ad dicendum, imò sibi illam odio esse & execrationi.

Deinde veniet ad Propositionem, ostendetque per varias Interrogationes, quàm sit inutile Christianos persequi, qui nullâ pœnarum acerbitate, nullo mortis metu à proposito deterreantur. Id probabit ab Antecedentibus, jubebitque Neronem meminisse, quàm frustra fuderit hactenus Christianorum sanguinem, crescere illos suis cædibus, non modò illos non extingui.

Idem probabit à Consequentibus. Nihil magis deinde proficies; tibi, imperio nostro, Diis ipsis timendum, si gens illa pergat crescere.

Complexio. Sine ergo illos suis in tenebris inglorios immori; parce hujusmodi meditari in eos bella, quæ nullum felicem exitum habere possunt.

ORATIO.

Quamvis gentem in illam, quam tam acriter persequeris, gravissimo memet odio sentiam exstimulari, nullique rei parcitum velim, ut vel ipsa, si fieri possit, Christiani nominis recordatio penitus extinguatur: tamen longâ doctus rerum experientiâ operæ pretium esse existimo, Princeps sapientissime, ut à cruentâ Christianorum cæde tandem aliquando abstineas.

Nam quid agimus? quid molimur? quid promovemus, dum nova quotidie suppliciorum genera ad extirpandam nationem illam pessimam excogitamus? Hoc tibi persuaseras, & nemo erat, qui tibi non assentiret, genus istud hominum non esse tam invictum, ut alii pœnarum metu deterriti ad meliorem se frugem non reciperent, alii variis cruciatibus ac suppliciis perditi tristissimas secum gentis nefandæ reliquias non sepelirent. Institimus acriter, perfecimus quod erat imperatum; nullam vel sexûs, vel ætatis, vel conditionis, vel etiam sanguinis rationem habuimus. Sævitum est in amicos, non est parcitum affinibus aut consanguineis. Fratres ipsi fratres in suos, parentes in liberos, in conjuges mariti crudeles exstiterunt. At quo successu tandem, quo exitu? Revoca, Princeps sapientissime, revoca in memoriam, quàm multos tot ab hinc annis, ex quo funestum cum illis hominibus bellum exercemus, vario tormentorum genere perdideris. Numera, si potes, quot aquis submersi, quot enecti suspendio, quot exusti flammis, quot ferro, quot equuleis, quot rotis absumpti. Vidimus vicos ac plateas natantes eorum sanguine; timuimus non semel

Propositio.

Inutile est Christianos persequi.

Probatio Propositionis.

huic urbi, ne cadaverum moles immensa luctuosam pestem ac contagem inferret. Exhausimus ipsam tortorum industriam in inveniendis pœnarum monstris, quæ Christianos percellerent. Verùm quid promovimus ad hunc usque diem, quid perfecimus, aut quæ spes nobis deinde relicta est? Non modò non est imminutus illorum numerus, sed crevit; non infractus animus, sed erectus; non accisæ vires, sed confirmatæ furoribus nostris illudunt. Diceres fatalem hydram, quæ suis è vulneribus quotidie crescit ac pullulat; sanguis eorum fatalis instar seminis est, unde nova singulas in horas monstra passim exsurgunt.

Quòd si tam frustra gentem in illam certatum est, Princeps sapientissime, quâ spe deinceps in eandem sævire parabimus? si crescere ulteriùs pergat, si sors illa suppliciorum est, quibus illam exercemus, ut novum robur sufficiant, nihil ne metuendum putas, ne, cùm invaluerit tandem aliquando, tristissimam tibi perniciem, cladem imperio, ipsi Deorum religioni ruinam moliatur.

Patere igitur, Princeps sapientissime, ut illa deinceps cesset carnificina, quam in Christianum genus tam nullo fructu exercuimus. Suis illi addicti erroribus inanes recentis ac novæ religionis larvas consectentur. Emoriantur illi natalibus in tenebris; & quando nullis tanti Imperatoris vel blanditiis, vel precibus, vel minis, vel terroribus revocari ad meliorem frugem non potuerunt, permitte illos infelici genio; neque tuam posthac aut quietem turbent, aut plenam bonitatis clementiam experiantur.

Complexio. *Ergo abstine à persequendis Christianis.*

Hanc verò argumentationem, quæ Enthymema dicitur, facilè est, uti jam monuimus ad perfectam Ratiocinationem revocare, si nimirum vel Propositio, vel Assumtio, quæ subticetur in Enthymemate, restituatur. v. g. Ex illo Enthymemate quod tractavimus; scilicet, inutile est ulteriùs Christianos persequi; ergo ab eorum cæde abstinendum, faceres Ratiocinationem, si Propositionem substitueres, quæ subauditur. Nempe, desistendum est à Consilio inutili; sed inutile est persequi Christianos; ergo, &c.

Et illud pariter Enthymema quod primo loco pertractatum est; nimirum, debes præcavere, ne quis susceptum à te civile bellum non Reip. gratiâ, sed ad vindicandas privatas injurias existimet, ergo debes parcere iis, qui contra te arma tulerunt, facilè mutabis in Ratiocinationem, si Assumtionem, quæ subticetur, restitueris hoc pacto. Præcavere debes, ne quis susceptum à te bellum existimet non Reip. gratiâ, sed ad vindicandas privatas injurias; sed nisi peperceris iis qui contra te tulerunt arma, multi existimabunt te privatis injuriis, non Reip. utilitate ad suscipiendum civile bellum fuisse adductum; ergo debes parcere, &c.

ARTICULUS VIII.

De Dilemmate.

Quid est Dilemma?

℞. Est argumentatio constans duas

bus Propositionibus oppositis, quæ nihil medium patiuntur; adeo ut alteram concedi necesse sit. Tale est illud latronis stricto pugione peregrinum inermem alloquentis; aut crumenam dabis, aut vitam.

Frequentissima sunt apud Tullium hujus Argumentationis exempla. Philip. secunda n. 100. probat Cæsaris acta, quæ vulgaverat Antonius, fuisse adulterata. *Sed ad Chirographa redeamus. Quæ fuit tua cognitio? Acta enim Cæsaris pacis causâ confirmata sunt à Senatu. Quæ quidem Cæsar egisset, non ea quæ Cæsarem egisse dixisset Antonius. Unde ista erumpunt? quo Auctore proferuntur? si sunt falsa, cur probantur? si vera, cur veneunt?*

Et pro Cœlio n. 50. Clodiam perstringit, & purgat Cœlium hoc dilemmate. *Si qua mulier sit hujusmodi, qualem ego paulò ante descripsi, tui dissimilis vitâ institutoque meretricio, cum hâc aliquid adolescentem hominem habuisse rationis, num tibi perturpe aut perflagitiosum esse videatur? Ea si tu non es, sicut ego malo, quid est quod objiciant Cœlio? Sin eam te volunt esse; quid est, cur non crimen hoc, si tu contemnis, pertimescamus?*

Duplex est ratio tractandi Dilemmatis: prima consistit in Propositione simplici Dilemmatis, cujus utraque pars nuda effertur, quia veritas clara est. Tale est illud quod proponit Cicero Philip. quinta n. 25. *Legatos decernitis? si ut deprecentur, contemnet; si ut imperetis, non audiet.*

Et pro Quintio. n. 41. ubi postquam probavit Quintium nihil debere Nævio, quod is debitum non postulasset sibi persolvi, in magnâ ejusdem petendi facultate, hoc Dilemmate concludit. *Restat, ut summa tibi negligentia obstiterit, aut unica liberalitas; si negligentiam dices, mirabimur: si bonitatem, ridebimus.*

Habes ibid. aliud exemplum Dilemmatis n. 81. Pro Rosc. Amer. n. 74. pro Plancio n. 6. ibid. 85. Philip. 3. n. 22. Phil. 13. n. 17.

Alius modus est tractandi Dilemmatis, cùm amplificatione figuratâ pars utraque Dilemmatis exornatur. Tale est illud, quod habetur Phil. secunda n. 31. *Nunquam-ne intelliges statuendum tibi esse, utrum illi, qui istam rem gesserunt homicidii rei sint, an vindices libertatis? Attende enim paulisper, cogitationemque sobrii hominis punctum temporis suscipe. Etenim ego qui sum illorum, ut ipse fateor, familiaris; ut à te arguor, socius; nego quidquam esse medium; confiteor eos, nisi liberatores populi Rom. conservatoresque Reip. sint, plus quàm sicarios, plus quàm homicidas, plus etiam, quàm parricidas esse: siquidem est atrocius patriæ parentem, quàm suum occidere. Tu, homo sapiens & consideratus, quid dicis? si parricidæ, cur honoris causâ à te sunt & in hoc ordine, & apud populum Rom. semper appellati? cur M. Brutus, te referente, legibus est solutus, si ab urbe, plus quàm decem dies, abfuisset? cur ludi Appollinares incredibili M. Bruti honore sunt celebrati? cur Provinciæ Cassio & Bruto datæ? cur Quæstores additi? cur Legatorum numerus auctus? Atque hæc acta per te: non igitur homicidæ? Sequitur ut liberatores tuo judicio sint; quandoqui-*

Item tertium nihil potest esse. Quid est? non conturbo te; non enim fortasse satis, quæ distinctiùs dicuntur, intelligis. Sed tamen hæc est summa conclusionis meæ, quoniam scelere à te liberati sunt, ab eodem te amplissimis præmiis dignissimi judicati sunt.

Et prima Verrina hoc utitur adversus Cœcilium Dilemmate. Probatque non esse illum idoneum Verris accusatorem. n. 31. *Tu, Cæcili, quid facies? Utrum hoc tantum crimen prætermittes? an objicies? si objicies, id ne alteri crimini dabis, quod eodem tempore, in eâdem Provinciâ tu ipse fecisti? Audebis ita accusare alterum, ut, quominus tu te condemnere, recusare non possis? sin prætermittes, qualis erit ista tua accusatio, quæ domestici periculi metu, certissimi & maximi criminis non modo suspicionem, verùm etiam mentionem pertimescat?*

Et Verrina quarta n. 155. *Utrum tibi Siculos publicè privatimque amicos, an inimicos existimari vis? si inimicos, quid te futurum est? quò confugies? ubi nitêre? modò Aratorum honestissimorum hominum & locupletissimorum maximum numerum abs te abalienasti; nunc de civitatibus Siculis quid ages? Dices tibi Siculos esse amicos? quî poteris, qui, quod in nullo homine antea fecerunt, ut in eum publicè testimonium dicerent, cùm præsertim ex eâ Provinciâ condemnati sint complures, qui ibi Prætores fuerunt, duo soli absoluti, huc conveniunt cum literis, veniunt cum mandatis, veniunt cum testimoniis publicis.*

Similiter probat adversus Pisonem Dilemmate, eum oportuisse esse cupidum prædæ, qui se cupidum fuisse triumphi negaverat. Orat. in Pis. n. 56.

Item & pro Cornelio Balbo probat insigni Dilemmate, non fecisse quidquam Pompeium contra fœdera n. 13. In his omnibus locis utramque Dilemmatis partem tractat magnificè & diligenter exornat.

Duplex est autem Dilemmatis diluendi ratio. Prima, cum Dilemma totum invertitur. Scitum est illud Antigoni Regis, à quo frater cùm peteret, ut causa, quam habebat, non in foro palam, sed domi privatim cognosceretur: respondit Antigonus hoc Dilemmate; si causam injustam habes, cur litigas? si justam cur conspectum hominum fugis? Cui frater respondere potuisset, utrâque parte inversâ. Si justa causa est, meliùs & faciliùs domi cognoscetur; si injusta, minorem infamiam privatim subibo, quàm publicè.

Altera ratio diluendi Dilemmatis: cùm una duntaxat pars Dilemmatis infirmatur. Sic herus ille servum percutiens, roganti servo, cur ipsius operâ uteretur, si esset improbus; cur percuteret, si probus esset? respondit: non percutio te, quia probus es; sed quia improbus, ut probo uti possim.

EXERCITATIO.

In eos, qui de eventuris sibi calamitatibus Divinos & Hariolos consulunt.

Exemplum Dilemmatis.

SYNOPSIS.

Exord. Dicet quosdam esse in torquendis se ipsis ingeniosos, quasi non

satis multa evenirent contra voluntatem ferenda.

Propositionem efferet per Apostrophen ad eos qui de futuris calamitatibus Divinos consulunt; dicetque illos esse miserrimos.

Confirmatio petetur ab hoc Dilemmate, quod ita proponet. Vel illi quod enunciant, eventurum est, vel non eventurum; statuite ergo quod vultis; versate vos in omnem partem, nam alterutrum necesse est, ut admittatis.

Tum tractabit prius Dilemmatis membrum; ostendetque insipientes eos esse, si calamitates de quibus Hariolos consulunt, eveniant; quia stultum est ante tempus se macerare, bis miseri, &c.

Deinde posterius membrum tractabit probabitque non minus eos infelices esse, si nihil eorum eveniat, quod Divini mentiuntur, quia nihilominùs torquebuntur perpetuo inanique metu.

Concludet deterrendo ab ejusmodi curiositate.

ORATIO.

Cùm tam multa sunt in hâc, quàm vivimus, vitâ homines miseri, quæ contra spem ac voluntatem nobis ab adversis rebus ferenda passim occurrunt; tum certè mirum est inveniri quosdam in torquendis semetipsis macerandisque tam ingeniosos, ut novum quemdam malorum cumulum ultro ac volentes sibi accersere non dubitent.

Nam quid aliud, amabo vos, facere dicendi sunt, qui insanabili quâdam curiositate correpti eventuras sibi olim calamitates ex Hariolis Divinisque sciscitari gestiunt; &, quod prudens rerum omnium moderator atque arbiter Deus, non sine amabili providentiæ suæ ordine occultandum censuit, id per fas ac nefas magno sui ipsorum damno ambiunt pervidere?

Age enim, quisquis es hujusmodi tam inimicus felicitatis tuæ, ut, si quid credis tibi metuendum gravius, id conjicere ex Hariolorum responsis & malas per artes augurari gestias? Quis hanc misero mentem injecit, ut torquere te multò ante quàm oporteat, atque etiam macerare frustra, ut plurimùm, mediteris. Unum te volo imprudentiæ tuæ testem ac judicem; non ad aliud quàm ad tuum ipsius tribunal appello. Dic mihi, quæso, vel illa evenient aliquando, quæ inanes illi Augures enunciant mala, vel ab illis eventura falsò prædicantur. Quid tibi videtur? ede responsum? quid sìles? an facere tibi fucum velle videor? an captiosis argumentis credulitati tuæ insidias paro? Nullæ hîc ambages, nullus latet hîc dolus; clara sunt omnia & aperta, nisi quod velis intervenire medium, ubi esse non potest? Fateris ergo quod nemo sanus revera negaverit, aut eventura illa, quæ nosse curiosiùs ambigis, aut certè non eventura? Bene est, utor responso tuo, & rem ulteriùs persequor. Si, quod illi malum tibi perscrutanti cupidiùs præcinunt, eventurum revera est, uti dictitant, næ tu hominum inconsultissimus, qui tantopere te maceres ac torqueas ad eas evitandas calamitates, quas declinare non possis! cur non quieto potiùs ac tranquillo exspectas animo, quidquid Superi de te statuerint? Numquid illa, quæ reformidas, mala cruciabunt te satis, cùm evenerint, nisi te ipse ante tempus ultro vexaveris? bis miser & infelix, quem impendentis fati metus multo graviùs jam cru-

Dilemma.

Pars prior Dilemmatis.

ciet, quàm ipso fortè malo, cùm inciderit, cruciandus sis. At si nunquam evenient illa, quæ tibi jam tum sollicitudinem tantam pariunt, quantæ stultitiæ est, inanibus perturbari malorum umbris puerorum more, &, dum in portu navigas, adversas tempestates formidare.

Pars posterior.

Videte ergo vos, quotquot mala isthæc prurigo incessit hactenus, ne vos ullo fructu atque emolumento, sed magno atque incredibili vestro supplicio torqueatis; abstinete ea velle percunctari, quæ sibi uni supremus fatorum omnium arbiter ac moderator Deus cognoscenda reservavit; hoc agite multo diligentiùs, ut æquam rebus omnibus, non adversis minùs quàm prosperis mentem præparetis; &, quidquid vobis demum contigerit, facite, ne vos aut elatiùs extolli, aut deprimi humiliùs patiamini.

Complexio.

ALIA EXERCITATIO.

In Degeneres Christianos.

SYNOPSIS.

Degeneres Christianos urgebit hoc Dilemmate. Vel estis Christiani vel non estis: si Christiani estis, cur Christi legibus non paretis? si non estis, cur gloriosum illud nomen usurpatis?

Exord. Dicet Orator defecisse Christianos à majorum suorum virtute, & plerosque nihil retinere præter inanem Religionis umbram.

Deinde proponet laudatum jam Dilemma, idque urgebit variis interrogatiunculis & quasi punctis

Tertiò. Priorem partem Dilemmatis per subjectionem exponet; si Christiani estis, cur igitur Christi legibus morem non geritis.

Quartò. Secundam partem tractabit, petetque, cur Christiani nomen usurpent, qui nihil hominis Christiani habeant, præter inane nomen? jubebit illos gloriosam istam appellationem deponere, qua temerè superbiunt.

Denique concludet per Ironiam, hortando, illos, ut aliam religionem amplectantur, nisi malint ad meliorem frugem se recipere.

ORATIO.

Quonam deplorando temporum nostrorum fato fieri dicam, ut cùm Majores nostri Christianæ Religionis institutum tam sedulò tam severè coluerint; sic ab eorum virtute & sacrâ velut hereditate nepotes defecisse videantur, nihil ut præter vacuum & inane duntaxat Christiani nomen, mendacemque religionis larvam retineant?

Nam quò, degeneres animæ, quò pristina pietas abiit? quò priscus recessit ardor? ubi prioris illius fortitudinis exstant vestigia, quâ mediis vel in suppliciis parentes vestri invicti perstitere? Quo ego vos nomine jam appellem, in quibus nulla avitæ pietatis exempla video? statuite tandem ipsi quales velitis esse, quales appellari. Christiani estis, an non? responsum date. Nolite facere fucum hominibus, aut ementitam virtutis faciem prætendere. Nunc opus est, omnes ut intelligant, quo nomine vobis placeat unumquemque vestrum designari.

Dilemma.

Atenim audio communem omnium vocem; Christiani sumus, exclamatis. Idipsum piacularibus sacri lavacri fontibus abluti professi sumus; hoc præclaro gloriamur nomine; Christianorum sacramenta usurpamus, Christianis institutis ac religionibus utimur. Cur igitur nomen tam sanctum flagitiis vestris polluitis? cur alienam à vitâ Christi vi-

Pars prior Dilemmatis.

tam vivitis? cùm præceptis ipsius ac legibus rebelles usque ac contumaces, hanc ipsam, quam videmini profiteri, doctrinam abjicitis. Christus voluptates damnavit, vos consectamini: Christus opibus maledixit, vos inhiatis: Christus honores contempsit, vos omni studio ac labore per fas ac nefas aucupamini.

Pars posterior. Facessite mendacissimi hominum, larvati Christiani facessite; parcite speciosum illud nomen jactare ambitiosiùs; non est Christianum nomen positum in verbis, sed in factis; integritate vitæ, morum innocentiâ, virtutum exercitatione gloriosa isthæc appellatio continetur. Non capiunt sordes vestræ, fœditas animi, morum corruptela tantum nomen, tam cœleste, tam divinum.

Ite, ite ad Mahumetanos, turpissimos illos fœdissimarum voluptatum cultores; Religionem eorum amplectimini, quorum mores imitari vos non piget. Hic licebit omni vitiorum genere inquinare vos; hic spurcissimis deliciis indulgebitis impune; non erit quisquam, qui depravatam morum vestrorum turpitudinem arguat. Sed quid ego hæc? Ah! potius, si qua vos salutis vestræ remordet cura, si quis Christianæ Religionis amor tangit, recipite vos ad meliorem frugem, & Christiani nomen, quod usurpare placet, omnibus Christianæ virtutis officiis decorate.

Articulus IX.

De Dilemmate captioso.

Quid est Dilemma captiosum?

R. Est argumentatio ita concludens ab utrâque parte, ut adversarium simplicem & imperitum illudat, nisi illius eludendæ artem noverit. Talis est ista argumentatio, quâ Sacerdos quædam utebatur, ad suadendum filio, ne apud populum diceret. Nam si injusta dixeris, inquiebat illa, Deos habebis iratos, si justa, homines. Quam argumentationem sic invertit Adolescens ingeniosus & in matrem retorsit. Imò expedit apud populum dicere, nam si justa dixero, Deos amicos, si injusta, homines inveniam.

Huc referendæ sunt mentientes Propositiones, quæ se ipsas negant, vel si se includunt, falsum affirmant. Sic Poeta Cretensis cùm dixisset omnes Cretenses esse mendaces, Propositionem certè mendacem attulit. Nam si Cretenses omnes sunt mendaces, ergo & ipse mendax, cùm Cretensis ipse omnes mendaces Cretenses dixerit. Si neget se mendacem, falsò dixerit Cretenses omnes esse mendaces; erit itaque & simul mendax & simul verax.

Denique eò etiam revocantur Crocodili, quos vocant, seu callidæ interrogationes, quæ fucum faciunt rudibus & imperitis. Dicuntur autem Crocodili, propterea quòd commenti sunt Poetæ, Crocodilum rapto mulieris viduæ filio, sic cum eâ fuisse collocutum. Reddam tibi filium, si verum dixeris. Responde igitur, utrum sim tibi redditurus, an non? Negavit illa fore ut redderet, & ob eam causam reddi debere, quòd verum dixisset. Cui Crocodilus. Atqui non reddam, inquit, si enim reddidero, verum non eris locuta: sin me redditurum

redditurum dixeris, falſum dices, non enim certò reddam.

Similis eſt ludicra & captioſa Adoleſcentis illius argumentatio, qui, cùm ſe cuidam Rhetori inſtituendum tradidiſſet, grandi mercede pactus, ſi primam cauſam apud Judices evinceret, bellè tandem eruditus mercedem negavit. Cui diem Magiſter cùm dixiſſet, nihil debeo tibi, retulit Diſcipulus. Nam ſi vicero, ex Judicum ſententiâ ſolutus ac liberatus ſum; ſi vincor, ex pactis nihil tibi debeo, eâ tibi lege tantùm obſtrictus, ſi primâ in cauſâ palmam referrem.

At Diſcipulo perito Magiſter ipſe peritior. Imò, mercedem debes, ſubjecit; ſi viceris, ut pactus es; ſi non viceris, ut condemnatus. Cauſam illam utrinque oratoriè tractabimus ad Rhetoricarum Exercitationum complementum.

EXERCITATIO.

Thiſias Adoleſcens Syracuſanus adverſus Coracem Rhetorem magiſtrum ſuum.

Dilemma captioſum.

SYNOPSIS.

Exord. SUmet à Prolepſi. Significabit dolorem ſuum, quòd adverſus Magiſtrum adhibere cogatur artem illam, quam ab eo didicerat.

Deinde allatâ Propoſitione narrabit breviter, quâ lege cum Corace pactus fuerit.

3°. Per Interrogationem quæret à Magiſtro quâ tandem in re poſitam artem putet, quam ab ipſo didicerat; tum per ſubjectionem reſpondebit in perſuadendo.

4°. Proponet hoc Dilemma; vel perſuaſero Judicibus nihil me tibi debere, vel non perſuaſero. Si perſuaſero, dicta cauſa eſt; ipſo Judicum calculo ſolutus ac liberatus ſum. Si non perſuaſero, nihil eſt quod mercedem petas, quam ex pacto nullam debeo niſi cauſâ vincerem. Hoc argumentum urgebit variis interrogatiunculis.

Peroratio. Judices obteſtabitur ut jus ſuum ſententiis confirment.

ORATIO.

Etſi injuſtus ego quibuſdam, aut ſaltem accepti beneficii parum memor videri poſſum, qui poſt exactam ſub eruditiſſimi Magiſtri diſciplinâ adoleſcentiam, hac ipsâ, quam ſum edoctus ab eo, dicendi facultate adverſus eundem abuti mediter; tamen cùm res mihi ſit hodie apud Judices æquiſſimos & maximè perſpicaces, ita dicturum me ſpero, ut non iniqui tantùm, ſed ingrati animi ſuſpicionem penitus amoliar.

Poſtulor ego negatæ mercedis reus, quam ſibi debitam Corax eruditus Rhetor vindicat. Ne injurius revera ſim, Judices, & dignus criminatione, quæ mihi clariſſimos apud viros infertur, ſi defraudare hominem velim re ſuâ, &, quam pro jure ſuo repetat, abnuam perſolvere. Verùm hoc agitur inter nos, Judices, hoc contentionis hodiernæ caput, an debita ſit merces illa, quam Corax pertinaciter exigit. Affirmat ille quidem confidenter, vocat me veſtrum ad tribunal; infractæ fidei & immemoris animi crimen objicit. Ego verò, Judices, non confidenter minùs, quàm verè debitam nego mercedem, ille quam petit: adſum paratus diluere calumniam, quâ me provocat, & inuſtam nomini meo labem accuſatoris pœnâ multari poſtulo. Utri noſtrûm ratio

militet & æquitas, per vosmetipsi judicate.

Permotus ego Adolescens Coracis eruditi Rhetoris famâ, veni ad eum Eloquentiæ perdiscendæ cupidissimus. Ille, ut me aspexit, atque etiam interrogatiunculis quibusdam ingenii mei, si quod est, fecit periculum, non dubitavit affirmare, esse in me non ita contemnendam ad capescendam Eloquentiam facultatem; quæ si diligenti studio & perito inprimis magistro excoleretur, fructus habere aliquando posset minimè pœnitendos. Exarsi continuò magis ac magis novâ divinæ illius artis cupiditate, & ad Coracem conversus, age sis ergo, dixi, hominum peritissime; ecce trado me tibi præceptis tuis instituendum; hoc in me perfice, quod polliceris, nec levem impensi laboris mercedem exspecta. Accepit ille conditionem; pacta merces est: veni ad eum assiduè; excepi diligenter doctas periti Magistri lectiones; uno verbo artem didici, perdidici; imò, si qua homini fides est, novi, ut quisquam optimè. Mihi non ita videtur, Judices; uter nostrûm opinione fallatur suâ, vestrûm est facere conjecturam.

Age verò, Rhetor facundissime, quâ demum in re artem illam, quam edoctum esse me à te venditas, positam arbitraris? opinor in persuadendo; hoc enim decantasti nobis centies; hoc ipso, medius fidius, Scholæ nostræ parietes singulis propè diebus personuerunt. Nunc igitur attendite, Judices, in eâ facultate quid possim; quantùm sub Coracis disciplinâ profecerim, pro vestrâ cùm æquitate, tum perspicaciâ judicate.

Vel enim persuasurus sum vobis, Judices, tibique adeo ipsi, Rhetor eruditissime, debere me tibi omnino nihil, vel non sum persuasurus. Nam alterutrum necesse est ut eveniat, nisi fortè quid medium putes interesse, ubi esse non potest. Si persuasero; cur tu mercedem exigas, homo disertissime, quam non Judicum modò suffragiis, sed tuo ipsius calculo non debitam fateare? an vicisse causam possum, simul & perdere? Quod si non persuasero, ô frustra tot exhantlatos labores! ô collocatam malè industriam! ô te hominum, ne quid dicam pejus, minimè providum! qui mercedem eo nomine repetas, quòd nihil artis illius, quam profitere, quidquam in me contuleris. Vide, quæso, Rhetor facundissime, ne, cùm ad eam, quâ polles, doctrinam minùs bene vertat, quòd in instituendo adolescente, quem ingeniosum esse jactitabas, tam parum profeceris; multo sit turpiùs eam mercedem postulare, quam eâ tantùm conditione promissam non diffiteris, ut me in arte tuâ peritissimum efficeres.

Quamobrem peto à vobis, Judices integerrimi, ut quam inflixit mihi Corax, imprudens quidem, quod ego lubentiùs crediderim, ingrati animi labem pro vestrâ æquitate eximatis; statuatisque, vel ut me suis præceptis diligentiùs erudiat, vel ut ab efflagitando præmio, quod non est meritus, deinceps absistat.

ALIA EXERCITATIO.

Corax Rhetor adversus Thisiam discipulum suum.

Ratio diluendi captiosi Dilemmatis.

SYNOPSIS.

Exord. DIcet non existimare se locutum seriò fuisse Thisiam, cùm oratione publicâ pactam negavit solvere pecuniam. Probabit hoc ab opinione quam habet de Adolescentis optimi moribus. Sed voluisse eum ostentare ingenium & artis, quam didicerat, facere periculum.

2°. Rem gestam eo modo, quo narravit Thisias, fatebitur, nec alio se velle uti argumento ab eo, quod Thisias adhibuit.

3°. Eodem utetur Dilemmate, quod sic invertet. Vel persuasit vobis Adolescens eruditus, vel non persuasit; si persuasit, dicta causa est; hanc enim sibi dixit ipse legem, ut cùm persuadendi didicisset artem, pactam numeraret pecuniam; insistet maximè in eâ tractandâ Propositione. Si non persuasit, ergo, vobis Judicibus, mihi debet pecuniam.

Conclusio. Hortabitur Judices, ut causam ludicram seriâ sententiâ finiant.

ORATIO.

Et fucum faciet eruditione suâ Discipulus ille noster? Artem in eum, à quo didicit, impunè convertet? Nudam ac simplicem Eloquentiæ sinceritatem compositis ad fallendum verborum phaleris perperam adhibebit? Fallor, Judices; alius est ille prorsus ab eo, quem fortè existimatis. Novi adolescentem, novi mores, novi ingenium. Scio quâ mente, quo consilio rem illam, quam suspicari falsi nemini veniat in mentem, quam inficiari ipse seriò non audeat, revocare in dubium tentaverit. Voluit scilicet Adolescens minimè malus publicâ quâdam exercitatione & frequenti clarissimorum virorum consessu probare omnibus, quid posset dicendo, & quantos apud me progressus fecisset. Gratulare tibi, Adolescens ingeniose; id evicisti, quod volebas; habes laborum tuorum fructum amplissimum; hoc tu consecutus es omnium judicio, ut disertus, ut tersus, ut politus Orator haberere. Nemo non suspexit ingenii tui solertiam; concinnitatem in scribendo, in agendo gratiam omnes laudavere. Quid ambis ultra? quid moliris? quid petis? Addam & illud, si voles, ad commendationem tui nominis singularem, quòd sapiens ante pilos, quòd præter ætatem eruditus, quòd supra hominum conditionem ac naturam, in ipsâ adolescentiâ, quæ ut plurimum fugitans est laboris, strenuus ac diligens videare. Est-ne aliquid amplius, quod ab amantissimo Magistro tuo desideres? suspicor ego quid velit, Judices; nolit haberi se à me duriùs in hac causâ, vel dum se mihi adversarium profitetur.

Esto: dabimus hoc etiam illi perlubenter, Judices; minimè illum vexabo; consulam indoli ipsius, parcam ingenuæ morum suavitati; non inficiabor quidquam ex iis, quæ disseruit tam eleganter in hac causâ: fatebor rem ita gestam esse, uti ipse narravit, in quo maximè Discipulum agnovi, non adversarium. Ludam ergo juveniliter in verbis, quod ille fecit tam subtiliter; nec aliud armorum genus stringere in eum velim, quàm id ipsum, quo me aggressus est.

Age, Adolescens erudite, ingredere ipse campum illum, quem aperuisti tu mihi, eandem permitto tibi,

quam permittebas modo exspatiandi liberiùs facultatem. Verte te ergo partes in omnes; statue quod volueris; quære etiamnum, quod præstitisti jam tam mirificè, unde ingenium & artem ostentes. At alterutrum fateare necesse est; aut persuasisse te quod volebas, aut non persuasisse. Si persuasisti, habes quod tantopere petebas, cùm venisti ad me. Te unum testem volo, nitor enim maximè ingenuâ Adolescentis sinceritate; unum te inquam testem appello: quid postulasti aliud, cùm divertisti Ludum in nostrum, nisi ut persuadendi artem disceres? Hoc si consequereris, nihil esse aiebas, quod Magistro tuo donandum non censeres; promittebas montes aureos; composuimus: pacta merces est: quid igitur hodie renuis pactam numerare pecuniam? quid ambages quæris? quid negas? quid affirmas?

Quanquam, Judices, laudo Adolescentem, qui in eo, non me ut illuderet, sed ut daret aliquod ingenii sui specimen inprimis elaboravit. Suspexistis enim verò, & mirati estis, ut rem clarissimam propè obscuraret Oratoriis artibus, & causam, quam pro suâ perspicaciâ noverat ipse desperatissimam, dicendo faceret probabilem, tantùm non veram. Optandum fuisset Adolescenti ingenioso, ut in deligendo argumento cautior ac solertior extitisset!

Atenim, inquiet aliquis, non persuasit; patuit futilis & captiosæ Argumentationis artificium. Nunquam evincet ille, ut debitam quis non putet, quam repeto pro jure meo mercedem. Audio: restat hoc unum Adolescenti perfugium; non persuasi, reclamat ille. Bene est; non persuasisti? igitur dijudicata res est; causa victa est, quin pactam solvis pecuniam, quam mihi non deberi persuadere nemini potuisti? Quid adhuc dubitas, quid tergiversaris? Quasi verò esset quid medium, in quo ludere etiamnum juveniliter posses? Sed jam omisso ludo ad seria veniamus.

Videte ergo, Judices, ut de re totâ pro vestrâ perspicaciâ & æquitate statuatis, ut causam illam ludicram seriâ sententiâ terminetis; ut Thisias, cui pro vestrâ humanitate indulsistis, ut gravissimum hunc consessum jocando nugandoque recrearet, non jam inanes Figurarum phaleras, sed solidos & benè probatos nummos expediat.

Ultimæ huic Exercitationi aliquam Forensis Causæ formam dabimus, constituendo super eâ controversiâ Judicem, qui litem dirimat.

JUDEX.

Novum prorsus causæ genus, Judices, & ante hunc diem inauditum vestris dirimendum sententiis hodiernâ die delatum est. Ecce Adolescens ingeniosus cum nobili Rhetore, Discipulus cum Magistro, Thisias cum Corace componitur. Ecce non tam de mercede fragili, quàm de ingenii gloriâ, non tam de pecuniâ, quàm de eruditionis laureâ certatur. Atque hæc certaminis ratio, Judices, est ejusmodi, ut alteri sit gloriosius vinci, quàm vincere, alteri sine dedecore contingere non possit ab altero superari. Nam quid sit honorificum magis Adolescenti ingenioso, quàm si vestris omnium judi-

tiis eam adeptus in dicendo facultatem videri possit, ut pactam eâ conditione pecuniam peritissimo Magistro solvere debeat? Quid verò sapientissimo Rhetori eveniat funestum magis, quàm si ad susceptos nullo emolumento labores is accedat ignominiæ cumulus, ut nihil boni Thisiam docuisse judicetur.

Verùm, quoniam non cadit in hodiernam contentionem, quid utrumque deceat magis aut minùs, aut quid ad eorum utilitatem detrimentumve pertineat, nisi conjunctum idem cum æquitate censeri possit; video nostrarum esse partium excutere diligenter litigantium jura, &, quibus ad causam adjumentis accedant, sedulò demonstrare. Quod ut assequamur faciliùs, operæ pretium est videre, quid dederit hodiernæ controversiæ causam; ac licèt Coracem inter ac Thisiam satis super eâ re conveniat, hoc ipsum tamen, uti gestum est, perstringere breviter non pigebit.

Non potuit ignorare Thisias vel in hac ætate tam tenerâ, quantâ Corax apud nos Eloquentiæ famâ floreret; atque ut is fuit etiam ab infantiâ bonarum artium percupidus, nihil antiquius habuit, quàm ut se totum doctissimo Rhetori ad eam, quam ille profitebatur, artem informandum permitteret. Venit ergo Thisias ad Coracem, consilium aperit suum, & montes aureos pollicitus, si tanti Magistri sub disciplinâ peritum in Rhetorem olim evaderet, facilè persuasit homini, suam ut Candidato navaret operam, neque ad eundem instituendum labores ullos subire detrectaret. Quippè sensit Corax in Thisiâ, postquam pertentavit Adolescentis ingenium, quosdam fortunatæ indolis igniculos, qui si foverentur assiduis institutionis bonæ laboribus uberrimos fructus aliquando promitterent.

Verùm hæc fuit pacta Discipulum inter ac Magistrum mercedis conditio, ut Coraci Thisias nihil rependeret, nisi cùm persuadendi artem, quâ totâ constat Rhetorica, assecutus videretur.

Ita profecit brevi Coracis in scholâ Thisias, ut jam peritus Magistri sui judicio Rhetor haberi possit, & pactam solvere pecuniam teneatur. Id porro negat Discipulus, Judices, atque, ut aliquod facultatis illius, quam adeptus dicitur, faceret vestro in conspectu periculum, voluit persuadere vobis, nihil esse, quod suus ille institutor mercedem exigat, aut eandem ipse erogare cogeretur.

At quàm solerter id aggressus est, Judices, quàm processit ingeniosè, quàm subtiliter peroravit! Rem penè adduxit eò, ut suam nos in sententiam pertraheret, tam probabili in speciem, tam idoneo ad faciendam fidem argumento usus est. Etenim nisi revera persuaderet vobis, nullis se pactæ cum Corace pecuniæ nominibus obligari, vestraque omnium eò confluerent judicia, ut ab omni exsolvendæ mercedis lege Adolescens solveretur, quid erat ultra, quod à Discipulo suo Corax exposceret, cui promissa merces eâ tantùm conditione fuisset, cùm persuadendi artem Thisias videri posset attigisse.

Hìc enimverò triumphavit Adolescens; hoc argumento fretus Veterano Rhetori ac pugili jamdudum exercitato Novitius ac Candidatus jlocaliter illusit. Actum erat de Ad-

versario, nisi rem cum peritiore, quàm esset ipse, Magistro ingeniosus Discipulus habuisset.

Suspexistis enimverò Coracis industriam, quem non ille artificiosæ orationis fucus perstrinxit, non dejecit triumphantis Adolescentis cavillatio, non ipse datus consessu in celeberrimo plausus perturbavit. Diceres versutum quemdam & longâ experientiâ contritum Ducem, qui comparatas ab hoste speculatus insidias, non irruit statim, illas ut dejiciat ac labefactet; sed conscius ipse sibi, quid sit acturus, & quem ex paratis sibi laqueis possit fructum percipere, opperitur tantisper hostem, eundem etiam patitur propiùs accedere, donec suis ipsum in retibus implicet, tantoque illustriorem habeat ab eo victoriam, quanto certiorem ad triumphum ille properabat. Neque enim disertissimus ille vir locupletiore de penu, aut de armamentario suo varia deprompsit arma, quibus insultantem hostem conficeret: non recurrit ad amplam communium, quos vocant, Locorum segetem, unde validissimis argumentationibus adversarium obrueret: non adhibuit illa orationis lumina, multiplices Tropos ac Figuras, quibus in tractandis exercitatus jam pridem vestram omnium admirationem raperet, & de judicibus suis totidem faceret causæ suæ patronos ac defensores; sed habuit satis, hostem si suum propriis armis confoderet, si, quam instruxerat ille fallaciam, eâdem in ipsum abuteretur; si præstigias, quibus ille fucum fecerat, easdem ad retegendam malignioris Discipuli versutiam converteret. Nam, Judices, reposuit Corax, si meus ille Discipulus persuasit vobis quod volebat, videtis quanto meo jure postulem, quam oppigneravit mihi eâ lege mercedem, si persuadendi peritus evaderet. Sin minùs oratione perfecit suâ, ut, quam repeto mihi pecuniam, hanc non deberi persuaderet, quâ tandem æquitate illius persolvendæ necessitatem eludat.

Ex iis potestis intelligere, Judices, quàm parum afferat captiosa utriusque oratio præsidii ad præsentem contentionem dirimendam, nisi rem totam magis seriò, quàm sit hactenus pertractata, excutiamus. Quare ut certi quidpiam statuatur in causâ ejusmodi, hanc ineundam esse rationem putavi, quæ, uti spero, neque meritissimo Rhetori displiceat, neque Adolescenti ingenioso accepta esse non possit. Nolite existimare, Judices, hoc fuisse unquam Thisiæ consilium, ut susceptos institutionis suæ gratiâ labores debitâ mercede defraudaret. Novimus liberalem optimi Adolescentis indolem, & plenam animi gratissimi memoriam; sentit unus omnium maximè, quantùm Magistro suo debeat, cujus beneficio ad eam, quam suspexistis, eruditionis ac facundiæ laudem pervenit. Imò non censuit compensandam satis pro rei dignitate, quam accepisset à Corace educationem fortunatam, nisi hanc ipsam omnium in oculis & in consessu tam honorifico demonstraret. Voluit notum vobis omnibus facere, quantùm sub ipsius disciplinâ profecisset, & ex suâ ipsius in dicendo facultate de Præceptoris peritiâ fieri conjecturam. Hinc susceptum ab eo illud causæ genus, in quo tanto majus ederet cùm ingenii,

tum eloquentiæ ſpecimen, quanto difficiliorem ingreſſus aleam videretur. Quid feciſſet ille in causâ bonâ ac ſeriâ, qui malam & ludicram non probabilem modò, ſed vero proximam effecit.

Gratulare tibi, Rhetor peritiſſime, Diſcipulum tam ſolertem, tam benevolum, tam amabilem. Plus ille tuâ laboravit gratiâ, dum mercedem pactam negare viſus eſt, quàm ſi eandem ſtatim lubens ac volens condonaſſet. Quis erit in hac civitate cupidus bonarum artium Adoleſcens, qui ſe tibi erudiendum ultro non tradat, cùm tales è tuâ ſcholâ prodire diſcipulos intellexerit? Concurret Ludum ad tuum, mihi crede, nobilitas tota, neque præter te deinceps quemquam ambiat Rhetoricæ artis inſtitutorem.

Igitur, Judices, ſic adjudicemus Coraci, quam promeruit mercedem, ut Thiſiæ Adoleſcentis optimi ingenium ac ſolertiam admiremur; qui ſubtili Oratiunculâ ſuâ ingentem ſibi ipſi eruditionis laudem, Magiſtro ſuo ſingularem gloriam, nobis omnibus honeſtam peperit delectationem.

Parcimus dicere de aliis Argumentationum generibus, vel quia non egent longiori explicatione, vel quia de illis jam diximus in alio Libro.

Tale eſt Epicherema, quod eſt Argumentatio quædam quaſi ad manum; & quæ unicâ propoſitione totam vim argumenti continet. v. g. Impiè vivit Chriſtianus; his enim paucis verbis tota hæc Argumentatio continetur. Chriſtianus vivere impiè non debet, tu Chriſtianus es; ergo vivere impiè non debes.

Numerantur etiam Inductio & Exemplum, de quibus abundè egimus in Libro de Locis communibus.

Articulus Ultimus.

Quomodò Argumentationes illæ omnes ſint in Oratione variandæ.

In hoc totum hujuſce rei momentum vertitur, quâ ratione variari debeant iſtæ Argumentationes, cùm in Oratione uſurpantur, cùm ad levandum tædium, tum ad prolixitatem fugiendam.

Quæres ergo; quibus variari modis debeant Argumentationes?

R. Variam eſſe rationem ac multiplicem.

Prima. Cùm rationes multæ, quæ tractandæ occurrunt, non eodem, ſed vario Argumentationum genere pertractantur. v. g. Si ad primam rationem amplificandam & ornandam adhibita ſit Ratiocinatio, ſecundæ Enthemema deſerviat, tertiæ varia Epichiremata, aliis vel Dilemmata, vel Inductiones, vel Exempla.

Exemplum dabit Tullius primâ Catilinariâ, in quâ Rationes quatuor, quibus probat Catilinæ in exſilium eſſe abeundum, varietate Argumentationum illuminat. Prima eſt quia ejus conjuratio patet, quam rationem Quadripertitâ ratiocinatione tractat n. 6. *Etenim quid eſt jam amplius, Catilina, quod expectes, ſi neque nox tenebris obſcurare cœtus nefarios; nec privata domus continere parietibus vocem conjurationis tuæ poteſt. Si illuſtrantur, ſi erumpunt omnia. Muta jam iſtam mentem, mihi crede; obliviſcere cædis atque incendiorum; teneris undique; luce ſunt clariora nobis tua conſilia omnia, quæ etiam mecum licet recognoſcas.*

Rationem affert Assumtionis à n. 7. ad 10. *Meministine me ante diem 12. Calendas Novembris dicere in Senatu, certo die fore in armis Caium Manlium audaciæ satellitem atque administrum tuæ, &c.*

Secunda ratio est, quia nihil eum in urbe delectare potest, quam per Enthymema amplificat, cujus hæc est prima propositio. Tibi nihil in urbe jucundum est à n. 13. *Quid enim est Catilina, quod te jam in hâc urbe delectare possit, in quâ nemo est extra istam conjurationem perditorum hominum, qui te non metuat, nemo, qui te non oderit? Quæ nota domesticæ turpitudinis non inusta vitæ tuæ est? quod privatarum rerum dedecus non hæret infamiæ? quæ libido ab oculis, facinus à manibus unquam tuis, quod flagitium à toto corpore abfuit? Cui tu adolescentulo, quem corruptelarum illecebris irretisses, non aut ad audaciam ferrum, aut ad libidinem facem prætulisti? &c.*

Concludit n. 20. *Egredere ex urbe Catilinâ; libera Remp. metu: in exsilium, si hanc vocem exspectas, proficiscere, &c.*

Tertia ratio est, quia omnes boni cupiunt vehementer illum egredi; quam rationem amplificat per Inductionem à n. 20. Optat Senatus, Equester ordo, Populus, &c. *De te autem, Catilina, cùm quiescunt, probant; cùm patiuntur, decernunt; cùm tacent, clamant. Neque hi solùm quorum tibi auctoritas videlicet est cara, vita vilissima, sed etiam illi Equites Romani honestissimi atque optimi viri, cæterique fortissimi cives, qui circumstant Senatum, quorum tu & frequentiam videre, & studia perspicere, & voces paulò ante exaudire potuisti, quorum ego vix abs te jam diu manus ac tela contineo, &c.*

Conclusio n. 23. *Quamobrem ut sæpe jam dixi proficiscere, ... sin autem servire laudi meæ mavis, egredere cum importunâ sceleratorum manu; confer te ad Manlium; concita perditos cives; secerne te à bonis; infer patriæ bellum; exulta impio latrocinio, ut à me non ejectus ad alienos, sed invitatus ad tuos esse videare.*

Quarta ratio, quia ipse cupit ad Manlium proficisci; quam tractat Enthymemate n. 24. *Quanquam quid ego te invitem, à quo jam sciam esse præmissos, qui tibi ad forum Aurelium præstolarentur armati? sciam pactum & constitutam esse cum Manlio diem? &c.*

Secundus modus variandæ Argumentationis. Cùm Propositiones ipsæ immutantur, aut imminuuntur, uti jam diximus, ita ut, si primo loco ponatur Assumtio & ejus Probatio, secundo loco ponatur Propositio & ejus Probatio & vicissim: vel omittantur etiam Propositiones, maximè cùm claræ sunt, & non egent probatione.

Tertius denique modus; Cùm variantur Figuræ, quæ ad amplificandas & exornandas Argumentationes adhibentur. Hæc enim exornationis diversitas facit, ut eadem Argumentationis forma quasi altera appareat. Multùm etiam conferunt ad eandem varietatem Transitiones, quibus ab unâ ratione gradus fit ad aliam. Sed hæc omnia meliùs deprehendi atque observari non possunt, quàm ex attentâ assiduâque Ciceronis lectione & singulari in scribendo diligentiâ.

Finis Rhetoricæ.

ORATIONES

ORATIONES SACRÆ.

ADMONITIO.

QUæ futura sit Orationum istarum conditio, nihil ausim ego dicere, adeo lubricum pariter & tentatum à paucis tramitem videor incessisse. Tamen profiteri possum citra jactantiam & ostentationem, suffragatam ipsis fuisse multorum sententiam, quibus, nisi restitissem, jam diu illæ non forent in meâ potestate. Dicebant illi, quod me mirum in modum stimulabat, esse in iis Conciunculis momenti plurimùm ad erudiendos Adolescentum mores, & tenero Religionis ac pietatis sensu imbuendos. Imò nec dubitabant quidam affirmare, hinc sumere sibi eos exemplum posse, quibus hæc provincia obtigit, ut Juventutem Latino sermone cohortentur, & ad virtutem informent.

Cæterùm habet Latina Lingua, ut rebus sacris non minùs quàm profanis accommodari possit. Ac licèt apud priscos Latinitatis Auctores ac Parentes plurima, quæ rebus ad Dei Religionisque cultum pertinentibus necessaria sunt, vocabula non inveniantur, quia rudes illi Mysteriorum nostrorum & imperiti extiterunt, tamen in ipsâ Romanæ Linguæ copiâ occurrunt affatim, quæ vocum illarum sterilitati atque inopiæ medeantur.

Porro Latini sermonis mira vis est & efficacia in movendis ciendisque affectibus, quod est præcipuum in Concione sacrâ & maximè providendum. Mihi certè fructus hic laboris videbitur uberrimus, non tam si placuerit genus istud Exercitationis, quàm si fuerit Christianæ Juventuti novum ad virtutem pietatemque incitamentum.

IN FESTO SANCTORUM OMNIUM.

ORATIO PRIMA.

Sancti estote. Levit. 11. cap.

QUAM luctuoso Sanctitatis fato fieri dicam, Auditores, ut, cùm tam multis sacrarum Literarum testimoniis gravissimum illius consectandæ præceptum esse constet, tamen sic ab eâ exercendâ plerique mortalium refugiant, quasi vel in paucos lata lex, vel etiam in nullos esse videretur? Quod enim genus hominum, ut vivitur, qui flexus ætatis, quæ vitæ conditio est, quibus suæ non sint, eædemque, si singulos audias, causæ legitimæ, propter quas Sanctitatis jugum aut omnino detrectare, aut certè magnâ ex parte declinare se posse existiment?

At quoniam neque hujus loci est, neque per ipsas temporis angustias licet, alios post alios aggredi, &, quas quisque afferat adversus Sanctitatem præjudicatas opiniones, singulatim confutare; eos mihi limites præscribam, Adolescentes Christiani, ut, illis prætermissis, quæ ad cæteros hominum pertinent, quædam tantùm prosequendæ Sanctitatis impedimenta, quæ circumferuntur passim à vobis, diligentiùs excutiam, & inania esse ac nulla planè apertéque demonstrem. Est enim ad perniciem suam ingeniosa magis, quàm dici queat, vestra hæc ætas in contexendis consuendisque variis nominibus, quorum obtentu Sanctitatis labores subterfugiat.

Alii diffidentes plus æquo viribus non firmo satis ac forti animo instructam Juventutem putant, ut, vel depravatos, quibus illa jam tum conflictatur, animi motus continuò refrenare, vel asperitates atque molestias, quibus Sanctitatis via consita est, superare possit. Alii Sanctitatem aiunt opus esse maturioris cujusdam ac superioris intelligentiæ, ad quam ne aspirare quidem teneræ mentis imbecillitas debeat. Alii cùm magna atque ardua exigi arbitrentur ab eo, qui per sanctiorem vitæ normam placere Deo velit, Adolescentiam defendunt exiguis plerumque ac nullius pœnè momenti rebus totam contineri. Alii, quia sunt in eorum consortio positi, qui severioris pietatis ac strictioris disciplinæ leges ventilare ac cavillari solent, durius æstimant conflictari cum ejusmodi ingeniis, eorumque cavillationibus ac jocis esse obnoxios. Alii denique conscii levitatis atque inconstantiæ, quæ Junioribus vulgò adhærescit, frustra eos esse jactitant, qui præmaturæ

atque intempestivæ Sanctitatis studio correpti eam ineunt vitæ formam, à quâ, peractis demum studiis, & factâ rerum conversione, postmodum recedere necesse sit.

Hæc sunt, opinor, Adolescentes Christiani, quæ Juvenum bona pars inertiæ atque socordiæ suæ tanquam velamen quoddam obtendunt; his speciosis freti ratiunculis validissimas quasque virtutis ac Sanctitatis incitationes eludunt. Quæ si omnia elevare uno verbo ac confutare velim, sufficiat mihi ostentare vobis innumerabilem illam Sanctorum multitudinem, quos, ad inflammandos amore Sanctitatis hominum animos, nostris hodie oculis sancta mater Ecclesia subjicit.

Quàm multi enim se offerunt, inter fortunata beatarum mentium agmina, juvenes vobis ætate pares, qui Sanctitatis gloriâ inferiores nemini, proximi solio divinæ Majestatis assistunt. Video, qui ingenitam pueritiæ imbecillitatem obliti quodammodo, & inter acerbissimos cruciatus fortes invictique cum acerrimis Religionis Fideique defensoribus de constantiæ laude certarent. Video, qui rudi atque inculto literis ingenio, recondita quæque cœlestis doctrinæ mysteria pervidere. Video, qui iisdem illis, quibus quotidie defungimini vitæ communis officiis, ad altissimum Sanctitatis gradum pervenerunt. Video, qui positi in medio nationis pravæ, sic in suscepto semel religiosioris vitæ proposito perstitere, ut neque improborum jocis aut ludibriis dejici, neque blanditiis emolliri potuerint. Denique video, qui ex isto scholarum umbraculo, ex istâ strictiore disciplinâ in apertam lucem & liberiorem vitæ campum progressi, inter gravissimas tentationum oppugnationes illibatam usque morum innocentiam retinuerunt.

Nam quid ego hîc Agathas, Agnetes, Celsos, Aloysios, Stanislaos, Bercios, Rufinos, Ubaldinos aliosque quamplurimos, notissima vobis nomina, laudare aggrediar, qui ætatem hanc vestram incredibili fortitudine, pietate singulari, integritate morum, eximiæ sanctitatis excellentiâ commendarunt. In tantâ tot illustrium exemplorum luce quis locus esse possit illis præjudiciis, quibus adversus Sanctitatis incitamenta plerique abutuntur? Quas objiciant difficultates tam insuperabiles, quas non senserint illi, & divinæ gratiæ præsidio non vicerint. Huic tamen argumento, cujus vim nemo vestrum non videt, supersedere in præsentiâ velim. Venio ad excutienda diligentiùs, quæ obtenduntur à vobis Sanctitatis impedimenta, &, nullo proposito rerum dicendarum ordine, illa, ut se se offerent, sic arripiam, &, quàm sint inania ac nulla, demonstrabo.

Non habet, ut vobis quidem videtur, vestra hæc ætas firmitatis satis atque roboris, ut stare possit contra difficultates, quibus consitam fingitis Sanctitatis semitam? Ita ne porro est Adolescentes Christiani? hoccine animum vestrum induxistis? Videte, amabo, quàm præpostera isthæc excusatio sit, quàm injuriosa in vosmetipsos, quàm aliena ab eâ opinione, quam haberi de vobis ambitiosiùs affectatis! Quæ enim

pars est ætatis ulla ad audendum quidlibet alacrior, ad perrumpendos obices paratior, ad subeundos gravissimos periculorum casus Juventute confidentior? Postquam semel ab erudito scholarum pulvere, & ludicris ingenii doctrinæque certaminibus ad veras crudioresque pugnas vos transtulit natalium splendor, & insita optimo cuique virtus; eget-ne stimulari ætatis vestræ socordia, an potiùs audacia refrenari? Imò, quid tam operosum est, tam invium, tam plenum periculis, quod Juvenum ardor non ambiat, non occupet, non præripiat? Lacessendus hostis in propugnaculis? oppugnandæ inaccessæ moles repetitis assultibus? perrumpendi disturbandique densissimi hostium cunei? Illuc Juventutis totius flos lectissimus nudis pectoribus, rejectis galeis, crepitante nequicquam auribus ærata grandine, irrumpit, emicat, volat: igne, ferro, manu, vi cautes asperas, munitos aggeres, proruit, dissipat, evertit; hostem aggreditur, vincit, fugat, stationes occupat! Standum adversus hostis ingruentis impetum? excipiendus ac subeundus cannarum catapultarumque hinc atque inde furentium fragor? quis movere gradum de vestigio, quis claudicare vel retorquere oculos, quis demonstrare vel levissimam timoris significationem non erubescat? Cadunt à dextris & à sinistris percussi globulis igneis socii? sufficiunt alii continuò, qui morientium locum subeant ac virtutem. Minuuntur ac perturbantur ordines eorum multitudine qui corruunt? Redintegrantur illico ac restituuntur. Eadem in omnibus confidentia, constantia par, similis magnanimitas!

Quid reliquos enumerem militiæ labores atque incommoda? Versari fere semper in castris, in pugnis, in obsidionibus? Vestitus asper, tenuis victus, rarus somnus, frequentes vigiliæ, humi cubitus? Isthæc ludi sunt & oblectamenta Juventutis, ad quæ tam lætos, tam alacres, tam exultantes animis convolare videas, quàm si ad ludicram atque umbratilem palæstram diverterent. Tales enimverò vos quotidie probamus, tales miramur atque obstupescimus: cur eosdem in divino obsequio non liceat experiri? Fortes, indefessi in gravissimis bellorum casibus, cur in levissimis Sanctitatis exercendæ obstaculis mollescitis?

Quid hoc dicemus esse, Deus immortalis? An terrenis regibus, quàm tibi præstaret famulari? tune vel in redamando fidelis minùs, vel in munerando minùs liberalis ac magnificus existeres? ô cæcitas, ô pudor, ô stoliditas humanæ mentis, inquiebat olim vir sanctissimus! *Promittit mundus temporalia & parva, & servitur ei aviditate magnâ; promittit Deus magna & æterna, & torpescunt mortalia corda!* Vigilabit adolescens Christianus dies noctesque, parcè vivet, duriter se habebit, fame, siti conficiet se se, ut incertam, fragilem, perituramque brevi fortunam paret; ut stabiles, incorruptas, immortalesque divitias consequatur, inanes difficultatum umbras expavescet! Nihil tam arduum, tam laboriosum, quò non devolet, si fallacis gloriolæ spes affulserit; animi verò motus effrenes coercere gravabitur; ut æternum

gloriæ pondus acquirat! Gratiam Principis, commendationem nominis ac laudem mille periculorum casibus ultrò redimet; Dei ipsius favorem ac benevolentiam brevis alicujus molestiæ pretio non compensabit! Nolite igitur vestram in consectandâ virtutis ac Sanctitatis semitâ socordiam futili infirmitatis nomine pretexere, quos in exhantlandis operosis quibusque laboribus, quoties vel officii, vel gloriæ, vel humani obsequii ratio postulat, tam fortes constat esse, tam invictos.

Nunc ad alium venio, quem obtendere Juvenes solent, Sanctitatis obicem. Nam quis nostrum, inquiunt, abdita Religionis mysteria pervidere, quis in rerum cœlestium contemplatione versari hâc ætate nostrâ possit? Nondum defæcata satis ab infantiæ tenebris ratio est; nondum judicio maturitas, consilio prudentia, ingenio vis sua ac sagacitas accessit; quibus adolescentia præsidiis destituta, nec penetrare rerum sacrarum caliginem, nec explicare nodos, nec ambages resolvere valeat. Adeone verum illud, quod objicitis, Adolescentes? Tamen unde tanta se prodit in hâc eâdem ætate vestrâ ingenii subtilitas ac perspicacia? unde illa, quam in ipsis pueris quotidie miramur, sublimioris cujusdam intelligentiæ vis? Nihil est in unaquâque disciplinâ tam reconditum, tam abstrusum, quo mentis vestræ acies non penetret ac pervadat; nihil tam implexum atque intricatum, quod non dissolvat statim atque explicet; Nihil tam sublime tam elatum, quò non pertingat. Sit aliquid modò quod vestram diligentiam acuat, spes excitet, titillet ambitionem, vanitati blandiatur; molliuntur continuò studiorum asperitates, resolvuntur tenebræ, difficultates evanescunt. Nihil vos fugit, nihil prætervolat. Eloquentiæ vim artificiumque persentitis; Poeticæ delicias, amœnitates elegantiasque æmulamini; Philosophorum tricas argutiasque solvitis; Verbo dicam, in rebus quibusque difficillimis tam acutùm ipsi sæpe, quàm Magistri vestri cernitis; cur in iis, quæ ad Religionem, pietatem, Sanctitatemque pertinent, quas ad assequendas plus una docilitas mentis, quâlibet ingenii facultate prosit, imperitiam causamini?

Hæc enim habet commoda scientia Salutis, Adolescentes, ut non tam ex labore nostro, quàm ex Spiritus sancti illustratione dependeat. Vidimus sæpe literarum rudes pueros ac puellas sub illius Magistri disciplinâ adeo profecisse, ut peritissimis etiam doctoribus invidiam facerent. Quæ ex illo nimirum fonte hauriuntur lumina uberioribus multo, mihi credite, melioribusque radiis mentem illustrant, quàm quæ ex longo studio multoque librorum usu proveniunt. Ac licet cœlestis illius doctrinæ lucem nemini volenti Deus non impertiat; tamen in erudiendis rudioribus ita se amat plerumque, ut, dum abstrusiora mysteriorum suorum arcana prudentibus plus æquo ac sapientibus abscondit, parvulis eadem reductis, ut sic loquar, velis revelet penitus atque communicet.

Nihil ergo est, Adolescentes, in viâ Domini tam altum, tam sublime, quod facessere negotium ætati

vestræ possit, si modò bene affectâ voluntate ad capessendam cœlestem doctrinam accesseritis. Quòd si arcanos informantis vos ad supernam sapientiam Dei motus pernoscere videretur vobis aliquando nimis operosum, neque tum carebitis, qui se Dei interpretes ac vicarios exhibeant, vestramque in divinis rebus novitatem adjuvent.

Atenim non fert vestra hæc ætas egregia illa virtutum exempla, quæ passim à viris Sanctitate conspicuis edita legimus. Neque etiam existimate, Adolescentes, vel novis ejusmodi insolitisque facinoribus rationem sanctitatis totam contineri; vel neminem Sanctorum extitisse, quin, tritam cæterorum hominum vestigiis viam prætergressus, inusitatum quemdam vivendi morem tenuerit. Suis est vita communis & in medio posita ad eminentissimam Sanctitatem instructa præsidiis, neque minùs obvium est quotidianis vitæ, quam ducitis, exercitationibus, quàm ipsis Apostolici muneris laboribus supremum virtutis fastigium adipisci.

Deus ille, quem nos colimus, rerum omnium dominus atque arbiter, & obsequii nostri minimè indigens hoc satis contentus est, si nos ardentissimo suæ caritatis igne succensos, & perpetuo sibi placendi desiderio inflammatos habeat. Quid igitur prohibet, quominus hoc incitati studio ad peragenda ea, quæ sunt officii vestri, singulis in rebus accedatis? In tenui quidem labor, at nec tenuis tamen fructus, nec leve Sanctitatis incrementum. Ad Studium eundum est? Hoc animo studete, non ut primas inter socios feratis eruditionis atque doctrinæ partes; verùm ut divinæ voluntati diligentiam à vobis inter studendum exigenti morem geratis. Præstanda in Scholis attentio, exhibenda modestia est? hoc facite, non demerendi vobis eos, quorum sub disciplinâ adolescitis, sed captandæ ipsius Dei benevolentiæ gratiâ, quem actionum vestrarum speculatorem perpetuum ac munificum largitorem agnoscitis. Adsistendum rebus divinis, solitis pietatis officiis vacandum est; Illuc pergite, non quia mos est ille consuetudoque collegii, sed quia vel offert se fruendum per orationem Deus, vel per Sacramentorum communionem possidendum.

Hæc instituti ratio sanctissimos illos Juvenes, Bercios, Rufinos, Ubaldinos, quorum vitas habetis in manibus ad summum Sanctitatis apicem ac gloriæ fastigium extulit. Ferventissimis illi divini amoris incensi ardoribus nihil vel cogitabant, vel loquebantur, vel agebant, quod summæ Dei gloriæ desiderium non inspirasset. Hæc erat veluti formula, cujus ex præscripto vitam moresque componebant; hæc regula, cujus ad amussim singulos animi corporisque motus dirigebant; hic scopus in quem perpetuò collimabant, hic finis, hic terminus, quem respiciebant, quò ferebantur, quò contendebant. Hæc ipsos divinæ gloriæ æmulatio sollicitabat domi, comitabatur foris, stimulabat in templo, inter studendum acuebat, & in ipsis animi oblectamentis suavissimâ quâdam voluptate perfundebat. Noverant illi quidem quàm leve, quàm exile, quàm nullius momenti esset,

quod agebant; & tenuitatis suæ conscii se se in conspectu divinæ majestatis, ut par est, deprimebant. Tamen quod erat illud cumque tam sedulò faciebant; ut, si majora quædam ac difficiliora in Dei laudem atque obsequium præstandi occasio incidisset, id se eâdem animi alacritate suscepturos fuisse satis ostenderent. Iterum atque iterum à vobis peto, Adolescentes, quid in morâ est, ne virtutis isthæc exempla vobis imitanda proponatis? quid prohibet, quominus tenuia illa quidem atque obvia, sed egregiè ad Sanctitatem assequendam comparata vitæ communis officia, certo, quod fecerunt illi, lucro apponatis?

Sed quid ego hic elevare ac deprimere videor ea, quæ in usu etiam quotidiano exercentur à vobis, quasi vel levioris apud Deum momenti forent, vel præstantior quædam esset Sanctitatis obtinendæ via. Dicamus quod res est; nihil pœnè video, quod esse Deo possit acceptius, quàm quod singulis prope diebus facitis; si modò eo, quo par est studio atque affectu præstetur. Liceat enimverò ponere vobis ante oculos, quàm laudandis, quàm sanctis vita hæc vestra institutis traducatur. Agite; ubi tandem gentium in tam lætâ tamque numerosâ Juventute & moderatior vivendi forma, & disciplina constantior? ubi in florentissimâ nobilitate aut docilitas major, aut illustrior modestia, aut suavitas morum amabilior? Quo demum in Lycæo uberiùs florent Literarum studia, & optima custos innocentiæ diligentia fervet acriùs? Jam verò quæ pars Christianæ pietatis vos præterit? Quàm frequens apud vos Sacramentorum, Orationis, divini verbi piorumque librorum usus? Nec in ipsis virtutibus sublimioribus quidquam est tam altum, tam difficile, tam perfectum, in quo plerique vestrum rudes atque imperiti videri possint. Sunt qui jacere pauperum ad pedes, sordes abluere, ministrare mensis, & vilissima quæque caritatis atque demissionis Christianæ obire ministeria non erubescant. Sunt qui defraudantes genium scholasticos inopes suis impensis alant, & in studiis sustentent. Sunt qui detentos in carcere amicè visitent ac consolentur. Sunt qui subtractam ludo oblectamentisque pecuniam ad eorum casas, quos egestas dura & verecundus pudor enecat, eò lubentiùs deferant, quòd miserorum vitæ consulunt & pudori. Alios videas, ubi sacra Dominici corporis Hostia adoranda proponitur, in perpetuis quasi excubiis sibi invicem succedere; alios solidas identidem hebdomadas in contemplandis rebus divinis conterere; alios abjectis, quas mundus offerebat, splendidioris ac mollioris vitæ illecebris, totos se divino obsequio mancipare. His atque aliis, quæ mirari satis non possumus, quid est vel ad promerendam divinam benevolentiam potentius, vel ad capessendam Sanctitatem efficacius?

Quanquam video, quid in morâ sit, & plerosque vestrum ab insistendâ virtutis etiam severioris semitâ deterreat, aut deterrere aliquando possit. Nemo fere est è vobis, quem insitus quidam boni rectique amor, liberalis educatio, ipsa virtutis ama-

bilitas & incitatiores aspirantis gratiæ stimuli ad saniora non flecterent, nisi malus pudor & humanarum rationum momenta conceptam bonæ sementis vim omnem partim in ipso ortu suffocarent, partim enatam feliciter & jam luxuriantem corrumperent. Optandum quidem illud foret, ut conspirantibus omnes animis virtutem colerent, aut certè in aliis triumphantem mirarentur! Verùm supervacanea illa vota sunt. Est hæc virtutis indoles, miserabile fatum meliùs dixerim, ut nequiorum hominum jocis ac cavillationibus obnoxia semper extiterit. Atque genus est illud oppugnationis, adversùs quam Spiritus sanctus præmonendum diligenter putavit unumquemque vestrum, dum sacris in Literis admonet; *Fili accedens ad servitutem Dei præpara animam tuam ad tentationem.* Frustra sis igitur, quisquis futurum confidis, ut virtutis viam ingressus adversarium neminem experiare.

Eccles. 2

Tamen hæccine Christianum Adolescentem ab obsequio divino revocent, & currentem ultrò per sanctitatis semitas remorentur? At durum est petulantis Juventutis impetus ac ludibria sustinere: durum est hujusmodi hominum proscindi sibilis, explodi conviciis, & amarissimis confici salibus: durum est perpetuum stare contra improbitatem innocentiæ patronum, Dei pugilem, censorem vitiorum & quotidianum libidinis objurgatorem! Durum est, inquis, Adolescens Christiane? Ecquis erit ergo Christianæ fortitudini locus, nisi quid molestum identidem atque asperum inter militandum Deo occurrerit? Quibus argumentis cupidum te & amantem Dei evinces, si nihil unquam ipsius causâ viriliter sustuleris? Quo demum pacto futurum speras, ut te Christus olim agnoscat suum, huic si cultum & obsequium exhibere nunc erubueris? Quid hoc dicemus esse, aut quo nomine genus illud contumeliæ, quam inferimus Deo, designabimus? Agitur causa Principis, amicus vocatur in discrimen, vir probus malevolis hominum linguis proscinditur; turpe ducimus silere in his rerum adjunctis, facinus indignum exclamamus, quantùm in nobis est, ulciscimur! Deus peccatorum flagitiis quotidie lacessitur, irridetur, contumeliâ afficitur, nobis ipsis irritandus, provocandus proponitur: Interim segnes, ignavi, resides conticescimus, &, quod pejus ac detestabilius est, malo pudore victi Deum abnegamus turpiter & ejuramus!

An ergo pudere quemquam debeat, ô Deus debitæ tibi servitutis? &, quibus nihil honorificum magis esse possit, quàm tibi præstare obsequium, an deceat in eodem deferendo meticulosos videri? Nemo est hominum, quantum est, qui vivunt, quem conditionis illius, quam semel amplexus sit, aut pudeat, aut, quæ ad illam pertineant, pigeat exercere! Christiani sumus, Christum lustralibus Baptismi fontibus abluti induimus, Christiano nomine gloriamur; & tamen, cum videri tales oportet, quales sumus, cùm tueri Christi jura, cùm re factisque spectatam fidem facere necesse est; tunc Christianos esse nos obliviscimur, aut etiam erubescimus! Et hoc Christus patiens ferat? non aliud exigat à

nobis

nobis obsequii & amoris monimentum? vestrum ipsorum judicium, vestra existimatio sit. Si quem, Adolescens Christiane, nactus esses ejusmodi, qui præsenti quidem blandiretur, fausta precaretur omnia, totumque se ad quosvis periculorum casus devoveret. At roderet absentem interea, maledictis oneraret, proderet, execraretur; eum ne tu amicum, an non perfidum potiùs ac proditorem æstimabis? Te verò qualem arbitrer, qui piorum quidem in consortio positus cultorem te veri Numinis, pietatis amantem, Religionis defensorem ultrò profiteris; deprehensus autem inter impiorum improborumque quisquilias eandem tueri personam non sustines? Tu pius, tu religiosus audias; dum pietatem ac Religionem haberi impunè ludibrio pateris? dum nebulonum jocis ac cavillationibus applaudes? dum terriculis inanibus ab accessu Sacramentorum abstinebis? dum ipsum verecundi piique adolescentis nomen perhorresces? denique dum inter dissolutos non dissolutum, inter impios non impium, inter flagitiosos non flagitiosum, inter impudentes impudentem non esse subpudebit? Erras, erras, mihi crede; larvatos ejusmodi ac personatos cultores Christus abjicit. *Qui me erubuerit & meos sermones*, inquit ipse, *hunc filius hominis erubescet cùm venerit in majestate suâ*,
Luc. 9.

Restat hæc una propulsanda excusatio, quæ à juventutis levitate atque inconstantiâ proficiscitur. Est enim, inquiunt, ætatis illius indoles, ut, cùm amatum quidlibet relinquere pernix sit quàm maximè, tanto faciliùs à rigidiore virtutis cultu deficiat, quanto majus ejusdem olim profitendæ desiderium exhibuerit. Quid ergo adolescentem juvet ita macerare se studio exercendæ virtutis, cujus pœnitere ipsum non ita multo post futurum sit? Quæ tandem vox illa est? quàm à divinis humanisque testimoniis aliena! Nam quid in sacris literis aut in communi hominum sermone plenius confirmatum ac consignatum; quàm eam esse hominis conditonem, ut ab eâ, quam juvenis ingressus sit vitæ semitâ, etiam in senectute non deflectat? bonum esse illi si ab adolescentiâ jugum Domini portaverit; magnum haberi quiddam vel à teneris virtuti assuescere; Adolescentum mores testæ cujusdam instar videri posse, quæ liquoris illius, quo semel imbuta recens fuerit, odorem diù retineat; ceream quidem & in vitium flecti facilem ætatem illam esse, at docilem tamen tenacemque recti; quod recentibus adhuc animis commissum sit, haud dubitandos suis temporibus fructus afferre?

Sed esto: sit illa miseræ juventutis infirmitas, ut in susceptâ virtutis exercitatione stare diu non soleat; non habeat illa satis roboris, ut contra vitiorum illecebras, perniciosam exempli vim, æstum pravæ consuetudinis restare possit; pœniteat illam brevi disciplinæ severioris, & liberioris vitæ licentiam tanto impensiùs consectetur, quanto alienum magis ab eâ instituti morem coluerat. Tamen remittet annis procedentibus ille fervor ætatis; languescet paulatim impetus animi consectantis

prava; &, quæ juvenum mentes fascinant, suis etiam voluptatum lenociniis fastidium adhærescet. Tunc si fuerit olim adolescentia liberaliter educata, si bonis erudita moribus, si piis sanctisque traducta institutis; tunc, inquam, velut bona sementis, quam exortæ infelices herbæ suffocarant, arescentibus illis postmodum, aut diligenti manu radicitus avulsis, pullulat denuò atque efflorescit; aut sicut ignis cineri doloso aliquantisper suppositus succenditur facilè atque inflammatur; sic pietatis ardor, qui nascentibus ac profundentibus se se cupiditatibus deferbuerat; integritatis studium quod elanguerat, virtutis exercitatio quæ exoleverat, exacto demum juventutis tempore, effervescit, suscitatur, invalescit.

Atque hæc sunt, quæ peractam in pietatis studio virtutumque exercitatione adolescentiam præsidia consequuntur; quibus reliquâ deinceps vitâ carere eos necesse est, qui ipsa ætatis teneræ primordia meris, ne quid pejus dicam, nugis contriverunt. Abstineo pluribus, Adolescentes; &, quoniam tam multis æqualium vestrorum exemplis, & ipsâ præjudiciorum, quæ circumferri solent adversus Sanctitatem, confutatione liquet, nihil esse, quod ab ingrediendâ Sanctitatis semitâ retardare vos debeat; facite, ut Dominico præcepto magnâ alacritate deinceps obsecuti, tandem aliquando sancti sitis.

IN EODEM FESTO.

ORATIO II.

Oculus non vidit, nec auris audivit; nec in cor hominis ascendit quæ præparavit Deus iis qui diligunt illum. Cor. 1. Cap. 2.

HOc unum est quod de cœlesti gloriâ prædicat Paulus, quem gratiâ singulari Deus vivum adhuc spirantemque anticipato deliciarum æternarum gustu recreaverat; qui raptus usque ad tertium cœlum, ut profitetur ipse de se, quidquid illic suavitatis est, delibaverat; cui arcana verba, quæ homini loqui non licet, audire datum erat: hoc unum est, inquam, quod de civitate illâ sanctâ, quam incolunt felices animæ referendum habet. *Oculus non vidit nec auris audivit; nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus iis, qui diligunt illum.*

Tamen hoc ipsumcumque quàm magnum est, Adolescentes Christiani! quantum id oportet esse, quod neque usurpari oculis, neque auribus percipi, neque mente ipsâ intelligi cognoscique possit!

Oculus non vidit? Quid est in hac rerum universitate pulchrum, quid admirabile, quid magnificum quod oculus non viderit? Quidquid natura profundit, quidquid extundit industria, oculos admirabili quadam varietate pascit. Quem non delectet florum amœnitas, lux gemmarum, syderum splendor, regiæ ædifi-

ciorum substructiones, aurea laquearia, miracula picturæ, cœlaturæ prodigia, solennes ludorum spectaculorumque apparatus? Hæc omnia oculus vidit, cœlestem gloriam *oculus non vidit*; pulchrius est quiddam & magnificentius, quàm quod acies humana, quantumvis acris ac perspicax, valeat intueri.

Nec auris audivit! quidquid omnibus retro sæculis egregium fuit ac splendidum; quidquid usquam terrarum est, vel dissitum locorum spatiis, vel temporum intervallis remotum, atque disjunctum præsens auribus sistitur. Quàm porro liquida voluptas, quàm suavis sensus solet existere ex rerum gestarum narrationibus, ex Oratorum facundiâ, ex Poetarum illecebris, ex avium, ex fidicinum, ex symphoniacorum omnium concentibus? Tamen aures, quæ voluptatem hanc percipiunt, atque intimis animis propinant, capere cœlestes delicias non possunt; *nec auris audivit*; aliquid est in iis omni voce jucundius omni concentu suavius.

Nec in cor hominis ascendit! nihil est, quod humana mens cogitando optandoque non superet, unâ cœlesti gloriâ superatur. Maxima quæque fabricantur hominum animi, nulli sunt eorum molitionibus positi fines, nulli præscripti termini. Numerum finge quemlibet magnum & ingentem; illum cogitatione unâ superabo: finge divitias, quibus pares nullæ fuerint, argenti pondera infinita, auri gemmarumque montes immensos; ubi pendendo, numerando, metiendo sudaveris, quidquid sit illud, cogitatione vincam. At cœlestem gloriam adeo vincere cogitationibus suis humana mens non potest, ut ne assequatur quidem; *nec in cor hominis ascendit.*

Nihil ego jam mirer, Adolescentes Christiani, si infinitus ille beatarum mentium numerus, qui ex universis populis, gentibus ac linguis, ut sacer Scriptor loquitur, collectus nostris omnium oculis hodie subjicitur, ita caperentur potentibus cœlestis gloriæ illecebris, ut spretis facilè, quæcumque cœteri hominum tantopere ambiunt, bonis terrestribus, in uno boni illius pretio atque amore conquiescerent; si ejusdem adipiscendi gratiâ, nihil ducerent arduum aut difficile; & gravissimos quosque labores ac cruciatus ultro subire atque perpeti non vererentur. Nos verò, quibus immensa felicitatis æternæ magnitudo ex altissimo omnipotentis Dei domicilio ostentatur; quos ejusdem aliquando potiundæ certa spes respicit; cur illam tam vili reputamus loco? cur in eâ comparandâ levissimis difficultatibus deterremur? Discamus Sanctorum exemplo, id æstimare unum, quod unum illi reponendum in pretio; id persequi unum, quod unum illi laboribus suis dignum censuere. Docent enimverò nos Sancti, quanti facere cœlestem gloriam debeamus; hoc priori quidem orationis parte, demonstrabimus. Quid ad cœlestem gloriam promerendam facto sit opus, Sancti se duces ac principes exhibent, hoc posteriori parte conficiemus.

Atenim quanta se mihi statim objicit nubes testium, qui ad æstimandam, ut par est, cœlestem gloriam, & ad spernenda, quæcumque repu- I. Pars.

tamus bona, nobis exemplo præiere. Hâc incensus fide credentium pater Abraham natale solum & totam cognationis seriem deseruit, ut in regionem longinquam, & ignotas sibi terras penetraret: audierat ille nimirum injectam hanc cœlitus patriæ melioris promissionem; *& merces tua magna nimis*. Noverat & ipse destinatæ nobis in cœlo mercedis pretium sapientissimus Israëlitici populi ductor Moses, qui teste Apostolo maturiorem ætatem cùm attigisset, potuissetque, si voluisset, Pharaoni Regi legitimus heres designari, mollioris aulæ delicias, regiam supellectilem, ipsum Ægypti totius imperium tristibus ærumnis ac laboribus, quibus suus in Ægypto populus vexabatur, constanter posthabuit: quippe subjicit Paulus, *aspiciebat in remunerationem*. Quâ animatus fiduciâ B. Job, vir ille, cujus in sacris literis habetur celebratum ipso Dei omnipotentis ore præconium, quâ animatus, inquam, fiduciâ, bonorum jacturam, eversionem domûs, liberorum excidia, opprobria propinquorum, Domesticorum cavillationes, maledicta conjugis, omnium denique calamitatum ac malorum cumulum tam fortiter perpessus est? Audiamus illum medio è sterquilinio, suo illo in fimo; ubi destitutus ab amicis, irrisus à suis, rerum omnium laborans inopiâ, vix habebat miseras testarum reliquias, quibus fluentem è vulneribus saniem raderet; audiamus, inquam, illum erumpentem in istas voces, *Rursus circumdabor pelle meâ, & in carne meâ videbo Deum Salvatorem meum.... hæc spes reposita est in sinu meo.*

Gen. 15.

Heb. 11.

Job. 19.

Placet è miseris pauperis tuguriòli angustiis in superba potentis aulæ penetralia subire? Ecce inter exquisitissimas fortunæ lætioris illecebras, in summâ divitiarum, honorum, ac voluptatum abundantiâ regius Vates exclamat; *Satiabor cùm apparuerit gloria tua.* Atqui non ne rebus cæteris abunde satiatus, ô David? parumne igitur videtur tibi, quòd ab ovium gregibus, regalem in aulam vocatus es? quòd Gigantis victor, quòd totius populi plausibus exceptus, quòd in Regem super universum Israëlis imperium consecratus es? Quid desideras amplius? quid petis? quid ad plenam perfectamque satietatem deest? cœlestis gloria, inquit; quamdum recogito, cætera, quæcumque contuleris bona, vilescunt animo, & fastidio sunt. *Satiabor cùm apparuerit gloria tua.* Quòd si sub istis rudioribus veteris Testamenti elementis, in tantâ temporum caligine, quam nondum venientis ab alto Numinis divina lux decusserat, inventi sunt cùm eximii æstimatores bonorum cœlestium, tum conspicui rerum terrenarum contemptores; quanto minùs debet mirum videri, melioribus novæ legis auspiciis, institutos fuisse ad saniora mortalium animos; postquam delapsus in terras Christus Dominus puriores doctrinæ suæ fontes aperuit, & exemplo pariter ac verbo rerum humanarum despicientiam & cœlestium amorem inspiravit?

Psal. 16.

Agite enim; quàm multos habuit audientes dicto & strenuos novæ disciplinæ æmulatores divinus ille Magister? Quid dicam duodecim illos viros, quos erudierat ipse tam sedu-

ro, & documentorum suorum præcones universo orbi informarat? quo illi vultu despicere soliti quæ vulgo perstringunt oculos? quàm verè ac sincerè dimiserunt quod habebant cumque, & habendi deinceps quidpiam affectum exuerunt? Quid memorem illa nascentis Ecclesiæ lumina, generosos illos Christiani nominis cultores ac defensores, qui projectis Apostolorum ad pedes perituris opibus ac fortunis, uno immortalis thesauri desiderio succendebantur? Quid appellem ejusdem consilii socios omnes Religiosorum Ordinum fundatores, qui tritam Apostolorum vestigiis viam ingressi, abstractos à terrenis cupiditatibus discipulorum suorum animos ad amorem cœlestis gloriæ traduxerunt?

Omitto tot eorum imitatores atque asseclas, qui voluntariâ divitiarum suarum abdicatione æternæ felicitatis præmia mercanda censuerunt. Circumfluebant alii rerum multarum copiâ, copiam illam extremæ paupertatis angustiis posteriorem duxerunt. Fulgebant alii natalium splendore, splendorem illum horrentibus solitudinum ac speluncarum tenebris obscurarunt. Nitebant alii purpurâ, purpuram humili pannosoque vestitu mutaverunt. Imperitabant alii populis, regendos se aliorum arbitrio ac torquendos subdiderunt. Florebant alii laude pulchritudinis, pulchritudinis gratiam fame, siti, frigore, patientiâ deformaverunt. Hæc autem omnia quâ spe, quo consilio suscepta sunt? Numquis est eorum, qui cum Apostolo non exclamet: *Hæc omnia detrimentum feci & arbitror ut stercora, ut Christum lucrifaciam?* *Phil. 3.*

Vos verò, Adolescentes, quo putatis ponendam in loco cœlestem gloriam, quæ tanti Sanctis omnibus visa est, ut cæteris omnibus ultrò carerent, ne sibi res tam pretiosa deperiret? Eos ne errore lapsos turpiter ac delusos censebitis in æstimandâ cœlesti beatitudine, qui tam periti rerum cæterarum, dum viverent, æstimatores audierunt? tot viros eruditione præstantes, morum integritate conspicuos, rerum gestarum famâ percelebres, erit hîc quispiam è vobis qui stultitiæ vel imprudentiæ audeat accusare? Quòd si sapientes illi, si consultè omnes fecere; qui, quantùm suppetebat ipsis, aut divitiarum ad abundantiam, aut deliciarum ad voluptates, aut dignitatum ad magnificentiam, totum illud in spem æternæ felicitatis impenderunt; qualem ego te æstimem, Adolescens Christiane quisquis es, si inani fucatæ Beatitudinis larvâ deceptus, futiles fallacesque delicias consectere, veras interim sincerasque voluptates contemnas? Quàm bellè te & similes tui, quotquot sunt, Regius Vates sic increpat; *Fili hominum, usquequo gravi corde? ut quid diligitis vanitatem & quæritis mendacium?* Filii hominum, *Psal. 4.* quò ruitis? quò vos malus error præcipitat? quò pertinent tandem tot vigiles curæ, tot anxiæ solicitudines, tot contentiones laboriosæ? quò pergitis? quò contenditis? cujus rei gratiâ militatis? Beatitudinem quæritis, video; felices fortunatique vultis esse, quidni autem? & illuc pariter omnes ferimur, ad hoc nascimur, spiramus, vivimus, ut felicitate tandem aliquando potiamur. At quid beatitudinem quæritis ubi non est?

quid illam non scrutamini ubi est? insipientes vos, dementes, insanos, qui vilibus crassisque bonis felicitatem putetis alligatam! Majores profectò sumus, & ad majora geniti; quàm ut fragilibus ac caducis ejusmodi rebus animus acquiescat. Indignum nobis est, quidquid cœlesti gloriâ minus est. Videte, amabo, quid vobis culpâ vestrâ depereat; attendite, quàm iniquam, quàm inconsultam rerum commutationem faciatis. Hîc nulla est suavitas tanta, quæ non infuso aliquo felle temperetur; ast integra olim in cœlo, liquida, defæcata gaudia inundabunt? Hîc nihil est tam jucundum, quod usu ipso flaccescere ac marcescere non incipiat: illic satietas erit sine nauseâ, diuturnitas sine fastidio; tot bona, tam ampla, tam diuturna omni æternitatis momento recentia videbuntur. Erigite igitur animos vestros, Adolescentes; laxate frena cupiditati: optate, appetite, concupiscite Sanctorum exemplo bona illa, de quibus, ut jam monui, Apostolus profitetur.
1. Cor. 2. *Oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus iis qui diligunt illum.*

II. Pars Hanc verò tam nobilem gloriæ cœlestis ideam, quoniam sanctissimi, quotquot extitere, viri defixam animis altiùs habuere; nolite mirari, si ejusdem gloriæ consequendæ gratiâ, quod alterum demonstrandum proposui, tam fortiter aggredi multa, tam constanter perpeti multo plura non dubitarunt. Nam si videmus quotidie, alios, ut avaritiæ studeant, divitiasque & opes accumulent, habere se se duriter, perpetuis animum corpusque macerare laboribus, trajicere maria frigoris æstûsque patientes: alios, ut honorum, quibus inhiant, expleant famem, vel servire Principum in aulâ, vel ingenuæ conditionis oblitos adulari turpiter hominibus novis quos oderunt, vel abjectis mollioris vitæ deliciis, quas degustare ad satietatem & vellent & possent, fortunarum capitisque subire aleam: alios, ut turpissimas sequantur voluptates, nec pudoris ac famæ jacturam vereri, nec libidinis atque intemperantiæ assiduos comites morborum aculeos formidare; nec anticipatam annis plurimis senectutem, & succisam in ipso ætatis flore vitam perhorrescere: hæc inquam; omnia si quotidie experimur ab avaris, ab ambitiosis, ab amatoribus voluptatum factitari; huc si opum cupido, studium gloriæ futilis, libidinis atque intemperantiæ rabies homines adigit; cùm tamen noverint intelligantque penitùs, nihil esse non caducum, nihil non fragile, nihil non periturum in iis, quæ concupiscunt, aut operosiùs affectantur, bonis; quanto æquius fuit, quidquid usquam aut laborum est, aut periculorum, aut acerbitatum, tentatum esse à Sanctis, ut ad vera, solida ac perpetuò commansura bona pervenirent. *Et illi quidem,* 1. Cor. 9.
inquit Paulus, *ut corruptilem coronam accipiant, nos autem ut incorruptam.*

Veniant enimverò, veniant mundi, carnis rerumque terrenarum sectatores; seque in exhantlandis laboribus, in aggrediendis periculis, in perferendis pro consequendâ cœlesti gloriâ acerbissimis doloribus videant superatos fuisse à Sanctis & intabescant.

Verùm quàm acerba offerunt se mihi

ſpectacula, quàm horribilis undique carnificina exhibetur! per quot, quámque per varios periculorum caſus felicitatis æternæ cupido cujuſcumque ſexûs, ætatis ac conditionis homines impulit! Alios video palis affixos, fuſtibus flagelliſque cæſos, laceratos ungulis, liquato in plumbo atque æſtuante oleo demerſos: alios intueor rotis diſtractos, ignitis laminis exuſtos, ardentibus in craticulis verſatos; effoſſis oculis, avulsâ linguâ, reſectis articulis omnibus in crucem tandem actos; alios aſpicio pice oblitos atque ſebo, accenſos facum inſtar ad nocturna ſpectacula; alios lapidibus obrutos, alios enectos fame ſitique, ſerris diſſectos, confixos claviculis, depexos ferreis pectinibus, membratim conciſos, ferri flammarúmque vim omnem expertos; tanti eſt cœleſtis gloria, quàm hoc pretio lubentes, volentes, triumphanteſque mercantur!

Jam à cruentis Martyrum ſpectaculis, ab illâ ſuppliciorum atrocitate ad alios Sanctorum labores intuendos, quibus illi ſe, quoniam tortor ac tyrannus deerat, ſponte ultroque macerarunt, veniamus. Circumſpicite tam multas religioſorum hominum familias, tot illuſtrium Confeſſorum agmina, tam conſpicuos ſanctarum Virginum ac Puellarum choros. Cogitate eorum omnium deſertam ſolitudinem, juge ſilentium, precationes aſſiduas, duriſſimam paupertatem, ſeveram ſenſuum omnium arctiſſimamque cuſtodiam, labores continuos, vigilias, jejunia, ſuſceptas ultro caſtigationes corporis, & abſolutam rerum omnium, quæ hominum naturam aut delectare aut juvare poſſunt ſpoliationem. Penetrate receſſus intimos ſolorum nemorum, deſerta illa ſqualentia Thebaïdos, illas ſpeluncas belluis unis, unis ſcorpionibus notas. Quid illi tot laboribus, tam pertinaci rerum omnium abdicatione homines mundo mortui negotiantur? cœlum emunt. Dura quidem eſt crux illa per ſe ſe; aſt ubi fructum ejus pretiumque cogitant, leviſſimum illius videtur pondus, ſuaviſſimi labores, honorificæ & illuſtres ignominiæ! Jucundum illis fuit cœleſtem patriam mercari tanto fœnore, jucundius eſt autem in præſentiâ exhantlatos olim labores, ærumnas, contumelias meminiſſe, quæ tantis tamque illuſtribus præmiis compenſantur. Oſculantur omnes & trophæi loco oſtentant crucem ſuam, cujus breves moleſtias æternis excipi deliciis intuentur.

Et vos, Adoleſcentes, vos pigebit modicam vobis vim facere? digna vobis æterna felicitas non videbitur, cui comparandæ laboris nonnihil adhibeatis? aut putabitis eandem ceſſantibus vobis, ac futiles uſque delicias venantibus olim impertiendam? Age, reſponde mihi, Adoleſcens Chriſtiane, ſi quis eſſes in re ſalutis remiſſus ac languidus; vel ſpem cœleſtis gloriæ omnem expectationemque abjeciſti, vel ad eam utique aliquando poſſidendam contendis? ſi primum, miſerum te cujus pars cum reprobis inter perennes rogos futura ſit; neque enim medium eſt inter utrumque, vel gaudere te oportet cum Sanctis, vel cum malis Dæmonibus in perpetuum cruciari. Sin magis ad beatam immortalitatem aſpiras, quod alterum lubentiùs crediderim: peto à

te, quem laborem suscepisti, ut cœlesti gloriâ aliquando fruerere? Merces est enim cœlestis gloria, æqua laboris compensatio: labor itaque mercedi prævius, & æquus quodammodo mercedi labor exigitur. Quem tu, inquam, laborem suscepisti, qui cœlesti gloriæ respondeat? Scio mercedem infinitam apparari tibi; nihil à te nisi finitum proficisci aut expectari posse. Sed quid saltem à te profectum ejusmodi, cujusmodi facere tandem potes? non infinitum à te laborem peto, sed laborem quoquo modo, qui felicitatem æternam sibi vindicet? profer ergo nobis quidpiam: loquere, quid fecisti? Si te mori hac nocte contingeret, quo jure posses cœlestem gloriam tibi mercedis loco postulare? quæ tu Christo merita offeras? Mercedem petis? ubi labor? ubi opera? coronam petis? ubi prælium? ubi victoria? Cœlum petis? ubi pretium? quanti emis? Stephanum vides? emit lapidatione corporis & acerbissimo laniatu. Laurentium vides? emit lentis ignibus & ustulatione membrorum. Augustinum vides? emit lacrymis & diuturno scelerum dolore. Franciscum vides? emit abjectione rerum omnium & humillimâ paupertate. Brunonem vides? emit orationibus & jejuniis. Tot Virgines, tot tui similes Adolescentulos vides? emerunt mundissimi corporis integritate, morum innocentiâ, quam acri sensuum omnium custodiâ munierunt. His cœlum emitur; quid æquale, quid simile, quid aliquatenus affine nobis offers?

Si jam ego discurrerem per omnes Scholæ hujus ordines, & unumquemque vestrûm percunctarer tacitus, vitia singulorum enumerans, quæ spem impertiendæ olim cœlestis gloriæ aut remorari possunt, aut etiam exscindere penitus; quotus quisque vestrûm esset, qui profiteri posset ex animo, se aliquam in iis vel extirpandis, vel coërcendis operam hactenus posuisse?

Tu, quem morosa, difficilis ac tetrica prætermodum indoles molestum sociis, domesticis incommodum, asperum monitoribus, parentibus contumacem ac refractariolum singulos in dies magis ac magis exhibet: an ne aliquam identidem adhibuisti vim, ut asperitatem illam mitigares? ut mollioribus verbis uterere? ut docilem te benemonentibus, & ad saniora flectentibus, mansuetum præstares? Tu, quem ludi insanus furor totos per dies, etiam cùm neque licitum est, neque vacat, miserum obsidet ac deperdit; qui insanabile illud cacoethes, dum studes, dum precaris, dum sacris Mysteriis interes, tecum portas; an ut effrenem illum impetum coërceres, interdicendam tibi nonnunquam ludendi potestatem ultro volensque æstimasti? Tu, qui literarum pertæsus turpi jam dudum langues in otio; hinc, si nescis, tot cogitationes malæ, tot incitationes ad voluptatem, tot graves ac periculosæ tentationes, tot inflicta integritati tuæ atque innocentiæ vulnera, tanquam teterrimi rivuli ex corruptissimo fonte promanarunt; tamen quid fecisti ut veternum excuteres? ut intermissum studii ardorem resumeres? ut patentem morum corruptelæ aditum occluderes? Tu, quem

quem consuetudo prava suis constrictum laqueis tenet forte jam pridem, non ignoras, quàm gravem in te ipso salutis obicem, quantum ad beatam immortalitatem consequendam impedimentum feras? Intelligis dictam hanc legem esse, nequid inquinatum sordibus intret in regnum cœlorum. Tamen quid contulisti de tuo, ut habitus illius mali vitium corrigeres? An interdixisti sedulò curiosis oculis quæcumque pudicitiam lædere quoquo modo possent? an abjecisti immisericorditer & ultricibus damnasti flammis perniciosa illa volumina; è quibus pestiferum altiùs venenum hausisti? an temperasti liberioribus colloquiis, quæ malum invexerunt fortasse, idemque etiamnum fovent & alunt? an abrupisti fatalia necessitudinis illius vincula, quæ mortem animæ, pudori labem, cœlesti gloriæ tam gravem moram importat?

Hæc & alia ejusmodi, quæ petuntur à vobis, quantula sunt, si cum æternæ mercedis magnitudine comparentur? *momentaneum & leve tribulationis nostræ, æternum gloriæ pondus operatur in nobis*; (2. Cor. 4.) tamen quis credat? hæc rejiciuntur à plerisque, tanquam onus non ferendum suisque impar viribus! Quid si ergo majora pro jure suo ac difficiliora Deus exigeret? qui si labores continuos, acerbissimos cruciatus, ipsam per mille vulnera vitæ jacturam gloriæ cœlestis in pretium repeteret? tanti stetit nimirum Christianis heroibus, illam ut adipiscerentur. Nos qui ad eandem, quâ potiuntur illi, felicitatem aspiramus, levissimas difficultates perhorrescimus! Pudeat certè nosmetipsos ignaviæ nostræ, Adolescentes; caveamusque diligenter, ne, cùm gloriosissimum fuerit viris sanctissimis vitæ immortalis delicias tam vario pœnarum mortisque genere redemisse; nobis turpissimum sit, eandem illam gloriam tam vili promerendam pretio despexisse. Quamobrem, ut unde cœpit Oratio, eòdem referatur; oro vos, Adolescentes, atque obtestor per Jesu Christi sanguinem, cujus cœlestis gloria pretium est, per Sanctorum exempla, per salutem vestram, quâ nihil vobis debet esse antiquius, aspirate totis animis, & contendite fortiter ad illa bona, de quibus hoc polliceri nobis possumus, quoniam *oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus iis qui diligunt illum.*

IN FESTO
Natalis Domini.

ORATIO III.

Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret. Joan. 3. cap.

STupendum enimverò divini in homines amoris prodigium hodierna solennitas exhibet, Adolescentes Christiani! Ecce Deus Optimus, Maximus tristissimam humani generis sortem commiserans, Filium suum Unigenitum mittit in terras, & ardentissima suspirantis jam diu, & in tanti boni expectatione gestientis universi orbis vota cu-

mulat! Ecce Filius ipse dilectissimus,
Philip. 2. *qui non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo*, paternæ voluntati obsecutus ad nos ultro delabitur; non debitis regiæ majestati insignibus præfulgens, sed mortali infirmitate circumseptus; atque, ut Apostoli verbis utar,
Ibid. *in similitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo.*

Hactenus equidem noveram, ô Deus, incredibilem potentiam tuam, cùm varietatem illam ac pulcritudinem rerum, quæ cœli terræque ambitu continentur, uno voluntatis nutu conderes. Intellexeram infinitam sapientiam, cùm orbem universum tam mirabili tempestatum vicissitudine regeres ac temperares. Didiceram quoque quàm esset metuenda justitiæ tuæ severitas, cùm inquinatum flagitiis hominum opus illud manuum tuarum vindicibus aquis elueres. Nunc autem ex quo Verbum tuum, *figuram substantiæ tuæ*
Heb. 1. Filium illum amantissimum, *in quo* tibi *ab æterno complacuit*, ad extre-
Matt. 17. mam hominum conditionem abjectum, natum in stabulo, in præsepio reclinatum, vagientem in cunis, fasciis alligatum, unius diei infantem intueor, nunc, inquam, summa tua benignitas apparuit; nunc intelligo, quàm flagrans tuum erga nos, quàm singulare studium exstiterit. *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum Unigenitum daret.*

Verùm ut tanta Dei bonitas magis ac magis elucescat; excutiamus diligenter, Adolescentes Christiani, quo tandem consilio, quàm pio voluntatis affectu, tam eximium humano generi beneficium Deus contulerit. Erraveramus, quotquot sumus, à viâ veritatis, & cœco cupiditatum æstu à recto tramite omnes abducti habebamus neminem, quem, vel revocantem audire, vel præeuntem sequi vellemus: Deus filium suum, cui non liceret fidem abnuere; quem non imitari turpe esset, nobis in Exemplum dedit; hoc primum divinæ benignitatis caput. Excideramus eo jure, quod collata primis parentibus ab ortu ipso innocentia nobis ad beatam immortalitatem dederat, & perpetuo damnati exilio nequicquam gemebamus; Deus Filium suum ejusdem immortalitatis redimendæ in pretium dedit; hoc alterum divini erga nos amoris argumentum. Utrumque quàm justa Christo ipsi causa fuerit, ut diceret, *sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum Unigenitum daret*, geminâ hujus Orationis parte, quantùm patientur angustiæ temporis, demonstremus. Igitur sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum nobis in Exemplum daret; hoc priore quidem parte: sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum in pretium daret, hoc posteriore intelligetis.

Ac primò quidem revocate, quæso, animis, quæ facies esset orbis I. Pars.
universi, antequam Christus in terras laberetur: quàm pravi sensus hominum, quàm distorti affectus, quàm projectæ ad omne facinus voluntatum inclinationes! Ut omnes meditantes iniqua, scrutantes perversa, nefaria molientes! *Dominus*, inquit Psaltes regius, *de cœlo prospexit super filios hominum, ut videret, si est in-* Psal. 13.
telligens aut requirens Deum. Verùm corrupti sunt & abominabiles facti sunt in studiis suis, omnes declinave-

vunt; non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.

Agite enim; quota pars in toto terrarum orbe, si brevissimum Judææ angulum excipias, quæ verum Numen agnosceret? Suos sibi quisque Deos fingebat ad arbitrium: tot erant illi, quot erant turpissimæ cupiditates: & impia pariter ac flagitiosa hominum natio ita nullum ponebat perversitati modum; ut illa, quibus se inquinabant, scelera prætento Deorum nomine consecrarent. Jam inter eos ipsos, qui se veri Numinis cultores profitebantur, quàm erant multi; qui avaritiæ sordibus, qui honorum ambitu, qui voluptatum illecebris nequiter deservirent? Quis tenuitatis suæ conscius abjicere se infra cæteros? quis spoliare se bonis paternis & voluntariam colere paupertatem? quis macerare corpus, & inflictis ultro doloribus carnem affligere aut sustinebat, aut etiam noverat? Imò ipsa virtutum illarum nomina ignorabant, ne dum illas colerent atque exercerent. Frustra Deus quosdam identidem plenos æmulatione viros suscitarat, qui corruptos depravatosque mores arguerent, increparent vitia, virtutis amorem inspirarent. Gravior erat, & diuturnitate temporis confirmata nimis mali acerbitas; quàm ut levioribus ejusmodi remediis curaretur. Nempe natura morbi hujus, quo genus hominum laborabat, non tam verbis sanari poterat, quàm exemplis.

Hoc intelligens, & humano generi medelam afferre cogitans cupidissimus reparationis nostræ Deus hanc in ipso Filio novæ, quam parabat inducere, vitæ formam atque ideam exhibere voluit, unde exemplum sibi sumere nemo hominum detrectaret. At quanta in eo consilio Dei nostri bonitas eluxit; qui veterem insitamque penitus morum nostrorum corruptelam emendaturus, vim emendationis omnem atque acerbitatem voluit in proprio filio priùs experiri, quàm nobis eandem aut admittendam, aut etiam pertentandam proponeret!

Nihil ego jam miror, si Apostolus gentium Paulus Nativitatis Dominicæ mysterium intuens quasi raptus ex se se in eas voces exclamet. *Apparuit gratia Dei omnibus hominibus erudiens nos.* Quam enimverò putatis Deum iniisse erudiendi unumquemque nostrum & ad meliora provocandi viam? *Multifariam*, subjicit idem Paulus, *multisque modis olim loquens Deus in Prophetis, novissimis diebus istis nobis locutus est in Filio.* Audiamus igitur quid loquatur; attendamus diligenter, & ad percipienda cœlestis illius, quam tradit, doctrinæ oracula aures nostras præparemus. Accedamus propiùs, penetremus usque ad præsepe, in quo jacet reclinatus infans Deus, & caveamus sedulò, nequid eorum nobis excidat, quæ ab ipsius ore promanabunt. Quanquam silet, aut nihil auribus insonat, præter vagitus miserabiles, tristissima paupertatis, angustiæ, dolorum, quos patitur, argumenta! Fallimur, Adolescentes Christiani, non loquitur ipse modò, sed quæcumque hîc adjacent, omnia loquuntur. Loquitur stabulum in quo nascitur, loquitur præsepe ubi componitur, loquuntur panni quibus

Tit. 2.

Heb. 1.

involvitur, loquuntur lacrymæ, quæ defluunt ex oculis, loquuntur vagitus illi miserabiles, in quos erumpit, loquuntur minuta & tenera corpusculi membra, quæ fasciis astringuntur, ipsum denique silentium, quod miramur, disertissimè loquitur.

Imò, imò, agnosco, sentio, intelligo vocem illius, *qui cœpit facere & docere.* Jam *exemplo* docet, inquit Bernardus, *quod postea traditurus est verbo.* Jam beatos pauperes clamat, beatos, qui lugent, prædicat, beatos, qui patiuntur propter justitiam, profitetur. Nunc primùm divitias reprobat, superbiam & ambitionem arguit, & mollioris vitæ delicias execratur. Nunc è stabulo meliùs, quàm olim è monte Evangelicæ disciplinæ fundamenta orditur & jacit.

Act. I.

Nam quis, amabo, commendanti paupertatem non credat, quem ad extremas egestatis angustias redactum & rebus spoliatum omnibus noverit? cui procul à cognatis, amicis, notis posito nullum comitatum, nullum auxilium, nihil eorum, quæ miserrimis quibusque nunquam desunt, videat suppetere? quem sine tecto, sine lare, sine foco, nihilo sanè commodiùs quàm foris, in aperto ac propatulo loco subque dio natum & educatum sciat? Quis repudianti honores atque dignitates fidem deroget, dum ipse sciens ac volens vilissima quæque, spreto conculcatoque mundano fastu, amplectitur? dum patrem opificem, matrem peræque in vulgus ignotam, tenuissimis utrumque fortunis selegit? dum emendicato ostiatim diversorio spretus insigniter, & per summam ignominiam exclusus undique ad desertas atque inhabitabiles attegias, merum cespitem, meram maceriam, ad mutarum animantium conditionem, societatem, ac veluti contubernium se demittit? Erit aliquis denique, qui difluentem deliciis voluptuosamque vitam increpanti contradicere audeat, quem gravissimos molestiarum omnium atque acerbitatum casus intelligat subiisse; & innumeris, quibus humana infirmitas conflictatur, ærumnis obnoxium ac subjectum fuisse fateatur?

Nam si tanta vis est in exemplis ad commovendos animos inclinandasque voluntates, quantam inesse revera usu quotidiano atque experientiâ cognoscimus; cujus ponderis oportet esse Christi nascentis exempla, cùm ad extirpandam abolendamque in unoquoque nostrûm prioris consuetudinis vetustatem ac corruptelam, tum ad inducendam melioris sanctiorisque vitæ novitatem atque innocentiam?

Nolite enim existimare Dominum Jesum, tot ac tantis infantiæ suæ miseriis circumseptum, quasi unum aliquem è liberis mortalium, cui isthæc ætatulæ illius primordia fortuito Natalium casu obvenerint. Supremus ipse rerum omnium dominus; ætatum, locorum, tempestatum totiusque naturæ effector ac moderator, id si illi tantopere cordi erat, ut Deo minus quiddam hominum causâ fieret; aut si necessarium nobis videbatur, ut ad humanitatem nostram se se deprimeret; poterat, ablegatis longiùs infantiæ molestiis, eâ firmitate laterum, eâ proceritate

te membrorum, eo corporis totius habitu prodire in hunc orbem, quo vel ipse vir inter viros confirmatâ postea ætate exstitit, vel quo hominum parentem primum novimus maturum ac prorsus virum, ut erat Dei summi architecti manibus fabricatus, ita de repente processisse in medium, & apparuisse coram ex improviso.

Si tamen nec dum amori suo factum satis videbatur, cùm se in nostrum numerum aggregabat, nisi factus nobis ex omni parte simillimus, ætatis gradus singulos decurreret; nisi obiret statas vices variasque mutationes, & quædam, ut militandi, sic & vivendi stipendia conficeret; poterat ita lenire infantiæ suæ molestias, ut non hyeme, sed vere, non noctu, sed interdiu nasceretur; ut tanto hero atque hospiti digna domus non deesset; ut saltem mitigaret asperitatem temporum bonitas loci, angustias ætatis laxitas habitandi & rei domesticæ copia sublevaret. Sed quæ, malum! tecti opportunitas ei, qui non agrum, non villam, non ædiculam habet, ubi pedem in suo ponat! Tamen esto; alieno in loco nascatur, cujus cœlum ac terra est, & quæ utroque continentur, at in conducto, at in commodato, at in clauso, at aliqua in domo. O Deus immortalis! rerum parentem conservatoremque omnium, non herediolum apud suos, non inquilinum pretio ac mercede, non amicum gratis, non mendicum alienâ misericordiâ, uspiam ac non foris habitasse nascendo! Stabulum, præsepe, fœnum; tantumne? latibulum pecudum, lustrum ferarum, locum derelictum, patentem, ruinosum sedem ex altissimo pulcherrimoque cœli domicilio præbuisse venienti! Hæc sedes imperii, hoc palatium, hic supellectilis apparatus, quem æquissimus rerum creatarum æstimator, idemque dominus atque arbiter suum esse voluit!

Quid ad hæc dicemus, Adolescentes Christiani? quem deinceps habere nos decet divitiarum, honorum, rerum cæterarum gustum ac sensum, quas Christus statim ab suo in mundum ingressu despicit, abjicit, abominatur? Revocemus ad examen tritum illud quidem, at nihilo solidum minùs ac verum Divi Bernardi argumentum. *Aut mundus errat, aut Christus fallitur.* Aut mundus errat, dum fluxas periturasque opes, vanos & inanes honorum titulos, mollisque ac delicatæ vitæ illecebras tantopere consectatur; aut certè fallitur Christus, dum extremæ paupertatis inter angustias, inter summi contemptûs opprobria, inter gravissimos dolorum aculeos, utriusque fortunæ arbiter, nascitur. Falli Christum, quem ipsam omnipotentis Dei sapientiam profitemur, nefas est dicere; Quid porro superest, nisi ut vanitatis, erroris ac dementiæ mundum arguamus?

Neque verò exemplum istud, quod cæteris quidem hominibus nascendo Christus exhibet, alienum ab ætate vestrâ vestrisque moribus putatote, Adolescentes. Imò nullos imitatores sui Christus ambitiosiùs velit esse, quàm vosmetipsos, quorum potissimùm gratiâ nasci parvulus, ac singulos pedetentim infantiæ, pueritiæ, atque adolescentiæ gradus voluit de-

currere. Nempe in informandâ illâ, erudiendâ suisque virtutibus exornandâ vitæ parte amavit se plurimùm, quam factus grandior teneriore quodam voluntatis affectu supra reliquas dilexit ætates; quam cæterarum veluti formam & absolutum exemplar commendavit; cujus innocentiam & expertes fuci mores proposuit omnibus ad imitandum, qui cœlestis patriæ felicitatem ambirent.

Agite enimverò unde illustriora innocentiæ, pudoris, modestiæ, mansuetudinis, docilitatis, obedientiæ, quæ sunt ætatis vestræ ornamenta, mutuari vos exempla liceat, quàm à Puero Jesu; qui virtutes illas statim ab ortu, ad ipsa exactæ juventutis tempora tam mirabiliter exercuit? qui vel inter matris ubera plenissimo rationis usu fruens, regi se nihilominus, cæterorum infantium more, ac circumduci parentum ad voluntatem passus est? qui per multos annos durissimæ ac laboriosissimæ Juventutis, unam hanc sectari visus est laudem, ut se Mariæ æque ac Josepho vilissimis etiam in rebus obsequentem ac subditum exhiberet? Documentum ingens, Adolescentes Christiani, quàm dociles, quàm cereos, quàm flexiles in omnem partem ac patientes culturæ animos afferre vos deceat moderatoribus; qui ætatem vestram liberalibus sanctisque disciplinis imbuendam, grande munus pariter & onus, susceperunt?

Quin & hæc ipsa, quæ Christus infans admisit in se vitæ austerioris exempla, non minùs vos in hoc, quem decurritis, ætatis flexu respiciunt, quàm ad eosdem olim plenioribus maturos annis pertinebunt. Neque enim alia potior Puero Jesu videtur fuisse consilii ratio, quamobrem, vel ab suo in hunc orbem ingressu, tam stupendum rerum humanarum contemptum præ se ferret, nisi ut eundem teneris adhuc ac recentibus juvenum animis inspiraret. Intelligebat nimirum, qui penitissimas humani cordis latebras scrutatur & intuetur Deus, quàm difficilis operæ foret; ut quis divitias negligere, honores fugere, voluptates spernere sustineret; nisi insanos rerum istarum amores statim edoctus, quidquid caducum ac periturum est, ab adolescentiâ parvi facere, ac paulatim etiam contemnere assuevisset.

Id ipsum per se unusquisque vestrûm æstimet, Adolescentes. Putatis maturam ætatem assecutis imitandum vobis esse in contemptu mundi Infantem Jesum, si jam eundem mundum, & ea quæ in mundo sunt, amando deperitis? Tu magnas olim positus inter opes, non inservies illis turpiter, aut etiam illas abjicies egregius contemptor, cujus avidos jam tum oculos argenti nitor ac splendor auri adeo perstringit? qui idipsumcumque, quod habes, recondis sedulò ac sordidè comparcis? qui egenti ac mendico subveniendi gratiâ, ne modicâ pecuniæ parte genium defraudare sustines? Tu medius aliquando inter illecebras atque irritamenta voluptatis vives abstinentissimus; qui curandæ fovendæque molliter cuticulæ nunc indulges? qui furtivas vetitasque delicias conquiris? qui enatam vix

ac prodeuntem se se libidinem, tot instructus ad eam coërcendam præsidiis, compescere ac refrenare non vales? Tu denique amplissimas vel Ecclesiæ, vel militiæ, vel Togæ adeptus dignitates abjectè senties de teipso, aut deprimendi tui animum induces, qui junior inani tumes Natalium fastu? qui leves aucuparis rumusculos, & omnes umbras futilis ac falsæ gloriolæ consectaris? quem amica moderatorum consilia exasperant potiùs atque irritant, quàm pravos errores dedoceant, aut ad meliorem vitæ frugem revocent? Erras, erras, mihi crede, si tam contrarias, tam ex adverso positas vitiis, quæ nutris hodie ac foves, tibi virtutes aliquando polliceris. Assuescite nunc igitur, Adolescentes, Christum pauperem, abjectum, patientem, quantùm per ætatem vestram licet, æmulari. Quid non aggredi liceat tanto duce atque auspice, qui non modò nobis datus est in exemplum, sed etiam in pretium oblatus?

II. Pars. De hoc altero divini erga nos amoris argumento quàm multa se offerret dicendi seges; nisi temporis angustiæ imponendum jam jam orationi finem admonerent. Rem itaque paucissimis verbis ita conficio, ut non tam notissimi vobis mysterii veritatem explicare aggrediar, quàm impositas inde vobis officii partes declarare.

Ita creverat in immensum humani generis perversitas, adeoque divinam in se indignationem peccando concitarat, ut neque veniæ locus aliquis, neque spes salutis ulla superesse videretur. Actum erat de nobis ac penitus conclamatum, nisi spes nostras suscitasset ipse Deus, &, quam nemo hominum suffecisset unquam, hanc in proprio filio communem pro peccatis victimam statuisset. Hæc illa divini consilii ratio Christum è regali divinæ Majestatis solio in terras evocat, ubi tandiu parat exulare, donec expiatis suo sanguine mortalium flagitiis occlusum æternæ beatitudinis aditum reserarit. At quanta divinæ benignitatis immensitas, ut innocens pro reis, justus pro injustis, Dominus pro mancipiis, Deus pro vilissimis homuncionibus se se in pignus ac pretium devoveret!

Adeste igitur animis, Adolescentes, & Puerum Jesum tot tamque gravibus ærumnis vestrâ omnium causâ perfungentem attentè contemplamini? Quidquid hîc durum sustinet, quidquid asperum ac molestum patitur, totum hoc vobis ultrò ac volens impendit. Quòd exclusus undique per summum nefas ad miseras tuguriolí tenebras redigitur, quòd alget malè compositus in præsepe; quòd vagit in cunis; quòd frigidæ tempestatis incommoda, extremæ paupertatis angustias, rerum penuriam omnium, sibi relictus uni solatiique expers omnis non detrectat, hoc sui in vos amoris pignus ac monimentum agnoscite. Divinæ justitiæ, quotquot estis, multis nominibus debitores, quod pendere pretium nemo vestrûm poterat, ipse persolvit. Vestris ille jam tum onustus flagitiis, quas dare vos pœnas sine fructu, sine emolumento decuisset, illas melioribus auspiciis vestræ apud Deum pacis ac gratiæ reconciliator suscipit. Neque enim ignorare vos oportet, Puerum Jesum, tot infantiæ suæ molestiis obnoxium

videri, non eo solum consilio & animo, ut nævum fatalem illum nativamque labem, quæ singulos ab ipso satu conceptuque occupat atque inficit, bonus eluat; sed etiam ut gravissima quæque flagitia ac scelera, quæ, aut in se admiserant homines, aut admissuri erant aliquando, expiaret.

Itaque ille tum pœnas dabat furtorum, quæ hominum avaritia, homicidiorum, quæ crudelitas, impuritatum, quas petulantia ac libido susceptura deinceps ætatibus cunctis esset ad finem usque & occasum universi orbis. Quisquis obscœnissimo ore verba profers, quæ vel audiri pudor vetat, viden' tu Puerum elinguem ac mutum, tua illum verba infantem fecerunt. Qui pudicitiæ & honestatis oblitus abuteris manibus ad flagitium, illum tu fasciis obligasti. Qui pascis oculos inverecundis imaginibus, qui corpus luxu frangis, & mollibus vetitisque deliciis enervas, tu illius oculos depressisti, tu infirmasti vires; pœnas tibi sceleribusque tuis debitas toto corpore suo expendebat. Quo igitur animo te esse decet, si inhumanus, si planè ferreus non es in eum, quem noris tuas partes suscipere, culpam tuam sustinere, se pro te reo reum supponere?

Ah! si nihil aliud præstare Christo possis, unde gratus ac memor animus erumpat, saltem pone aliquo in loco beneficium illud, quod tibi nascens impertit. Intellige quanta sit dignitas animæ tuæ, quam perennibus suppliciis obligatam ut exsolvat, semetipsum offert piacularem in hostiam. Metire pretium illud ex ipsâ Dei majestate, qui se vadem & obsidem jam oppignerat, donec redimendæ ejusdem gratiâ, quidquid sanguinis in venis micat, effuderit.

Nihil hic dictum à me vel ambitiosiùs ad ostentationem, vel ad hodierni beneficii prædicationem magnificentiùs. Nolim ego tibi fucum facere, Christiane Adolescens, quisquis es; Augustinum audi nativitatis dominicæ beneficentiam excutientem. *Tanti vales*, inquit, *quanti Deus.* Igitur Dei sordes hominum, & mortalis naturæ miserias suscipientis humilitatem & abjectionem expende, tanti vales! Dei viles terras tui causâ pulcherrimo cœli domicilio præponentis, obnoxiam laboribus & opprobriis infantiam expende, tanti vales! Dei, ad obeundum salutis tuæ gratiâ quemcumque suppliciorum modum, teneros artus jam tum præparantis lacrymas, algorem, paupertatem expende, Tanti vales! Tot impensis, tot sumptibus quæsita, redempta, instituta anima tua est. Quanti tu illam hactenus fecisti? quantùm curæ, quantùm diligentiæ adhibuisti, ne tibi res tam pretiosa deperiret. Quid egisti unquam, quid passus graviùs, eam ut in tuto collocares & incolumem custodires? Ah! potiùs quoties animam illam tuam turpiter abjecisti? quoties brevissimæ voluptatis pretio Satanæ oppignerasti? quoties sciens volensque sempiternis ignibus addixisti? Christum interim non ignorabas è supremo Majestatis suæ solio delapsum fuisse, ut per mille molestiarum ac dolorum aculeos illam redimeret ac servaret?

Vos ego per immortalem Deum, Adolescentes, per Christi Natalem plenum egestatis, plenum contemptûs, plenum

plenum patientiæ; per salutem fortunasque vestras, quæ in ipso positæ sunt, cavete diligenter, ne, cùm tam multa pro salute vestrâ Christus fecerit ac pertulerit, labores ipsius omnes irritos inanesque reddatis. Nolite, quæso, committere, ut, cùm nemò vobis propior sit, quàm vos, tum nemo vestri negligentior, quàm vos, nemo vobis inimicior, quàm vos esse videatur. Pergite eximium, immortale ac divinum Christi beneficium tueri ac sustinere; &, dum se vobis pro caritate suâ in Exemplum & in Pretium nascens impendit, eam saltem referte gratiam, ut per ipsius exempla vestræ ipsorum saluti studiosè ac constanter adlaboretis.

IN PASSIONE DOMINI.

ORATIO IV.

Filiæ Jerusalem, nolite flere super me, sed super vos ipsas flete, & super filios vestros. Luc 23.

ITa compellabat Christus Dominus pias illas Fœminas, quæ insito commiserationis sensu crucifigendum ipsum in Calvariæ monte collacrymantes sequebantur. Idipsum hodie, quis credat, ab alto Crucis patibulo Christus idem exspirans unumquemque nostrûm tanto post tempore rursum admonet. *Nolite flere super me, sed super vos ipsos flete.* Tamen ita ne vero est, Adolescentes Christiani, ut in tam justâ luctûs materiâ flere nobis non liceat? Non erumpemus in lacrymas, dum acerbissimos inter cruciatus, Supremus rerum Moderator atque arbiter Deus, innocens victima in arâ Crucis immolatur? At ecce vultus suos caliginosâ nube Sol obnubilat, Luna deficit, finduntur petræ, recluduntur monumenta, terra concutitur, velum templi scinditur per medium, suisque convulsa sedibus natura tota morienti suo Creatori, quoquo potest modo, ardet parentare. Interim unus homo tam funestæ mortis & causa & pretium erit adeo ferreus, ut spectaculum ejusmodi siccis oculis aspiciat? hoc ferat Christus? hoc velit? hoc imperet? sic est tamen, Adolescentes; neque mirum illud accidat. Nam quid inanes lacrymæ Christum adjuvent, quæ nec dolores ejus allevant, nec mitigant cruciatus, nec sanguinem restinguunt, nec sanant vulnera, nec crudelem, quæ paratur ipsi, mortem impediunt, aut remorantur! Alias hodie sibi lacrymas Christus reposcit. Vultis utilibus & verè piis lacrymis Christi funus prosequi? Hæc deflete, & perpetuis lacrymarum fontibus eluite, si potestis, quæ Christo tot inter dolorum aculeos moriendi causa extitere. Peccata vestra intelligo, quæ tam crudele, tam horrendum, tam detestabile parricidium perpetrarunt. Illa, illa sunt, quæ Dei omnipotentis iram ita provocarunt in amantissimum Filium, ut, nisi exhausto ipsius sanguine, satiari nullâ ratione potuerit.

Audiamus, Adolescentes, audiamus Deum ipsum de Filio suo ita profitentem. *Propter scelus populi mei percussi eum.* *Isa. 53.* O dignam dolendi lugendique materiem, Peccata nostra Christum innocentem Cruci affixerunt! Quid si peccata illa Christi

dolores ac vulnera quotidie refricant? quid si novam in eum mortis sententiam pronunciant? quid si benignissimum Jesum rursus crucifigunt? Nolite mihi credere, Adolescentes; sed Apostolo credite malos sui temporis Christianos increpanti, quòd rursus sibimetipsis Christum crucifigerent! Exclamemus igitur cum Prophetâ; *Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lacrymarum, ut plorem die ac nocte* peccata illa, quæ Christum olim semel in Cruce, eundem in corde meo toties immolarunt? Attendamus diligenter ad geminum, quod peccata nostra sufficiunt, perpetui fletûs argumentum. Peccata nostra Christo patiendi ac moriendi olim causa extiterunt; hoc primùm. Peccata nostra Christi dolores ac mortem quotidie renovant, hoc alterum. Utrumque geminâ orationis parte consideremus.

Jer. 7.

I, Pars

Tanta est illius, quâ per peccatum divina Majestas læditur, injuriæ gravitas, ut non in creaturæ cujusquam potestate sit, contractam peccato labem expiare. Finge tibi, quotquot habet cœlestis patria, purissimas Virgines, Confessores sanctissimos, fortissimos Martyres, Spiritus omnium Ordinum divinæ caritatis ardoribus serventissimos mutuis ac conspirantibus omnes animis contendisse, ut assiduis precibus, laboribus asperrimis, perpetuis etiam, si voles, cruciatibus unius lethalis noxæ offensam compensarent; nunquam id illi, vel æternùm afflictando se se, fuissent consecuti. Unus erat pro peccando satisfaciendo par Christus Dominus; unus iratum nobis Deum placare poterat. Actum erat de salute nostrâ, nisi ille, *qui peccatum non noverat*, inquit Apostolus, nostra in suo corpore peccata pertulisset.

At quàm grave, quàm durum onus subiisse putatis benignissimum Jesum, dum se communem expiandis totius mundi flagitiis victimam obtulit? Intelligite nunc tandem, Adolescentes, atque hinc, quanta sit peccati labes, obstupescite. Pòstquam semel fatalis dies illuxit, quem Christi flagrantissimus erga nos amor exsolvendo debitam peccato pœnam delegerat, quàm nova, quàm stupenda, quàm funesta rerum facies exsurgit! Scilicet Deus Optimus, Maximus, qui vel in ipsâ naturæ mortalis infirmitate coæqualem sibi filium hactenus agnoverat; qui, ascitas extrinsecus inter sceleris umbras, hominis innocentissimi perviderat integritatem, mutatus repente totus tenerum patris affectum, & ipsam oculati judicis personam videtur exuere; nihil ut in filio deinceps introspiciat, quod suam indignationem non exstimulet, furorem non accendat, ultionem non provocet: hæc una peccati labes, quam suscepit Christus eluendam, obversatur oculis; hanc in ipso sceleris umbram ita persequitur implacatus vindex Deus; nullum ut satis grave supplicii genus, nulla pudenda satis contumeliæ species, nulla satis cruenta mortis conditio sit, quam subire Christus ac perpeti non debeat.

Nolite igitur jam mirari, si tam turpiter deseratur à suis, tam ignominiosè prodatur à domesticis, tam perfidè, tam inhumaniter ejuretur ac vendatur à Discipulis. Levia illa sunt, & prima dolorum rudimenta, quos inimicorum ipsius rabies, aut potiùs

irati patris inclementia meditatur. Ipse benignissimus Jesus, incenso quantumvis humanæ salutis studio tristissimam illam horam ambiisset, cùm intueri cœpit animo acerbissimos propinquæ mortis cruciatus, & summam cum summis doloribus conjunctam infamiam: cùm revolvit secum tacitus nutantem ac dubiam Discipulorum fidem, confirmatam legibus & magistratuum auctoritate carnificum audaciam: cùm stolidæ plebeculæ sibila, contumelias, probra, ululatus sibi repræsentavit ad vivum: cùm trahendum se per urbem, sistendum ante Præsides, cædendum alapis, flagris lacerandum, confodiendum spinis, sicariis posthabendum, componendum cum furciferis, in Crucem distrahendum ac suffigendum expendit; hæc tanta, tam dura, tam aspera cogitatione complexus exhorruit totus ad terribilem aspectum. Mox colluctantibus inter se, & sanctissimam animam varias in partes trahentibus tædio, pavore, mœstitiâ, ecce sanguineus sacro de corpore sudor exoritur. Hinc exanimatus pœne, deficientibus ipsum viribus, in terram collabitur; ac veluti suscepti laboris & dicti pro nobis sacramenti ipsum pœnituisset, profusus in faciem, semel iterumque ac tertiò suppliciter petit, orat, obtestatur, *Pater mi, si possibile est, transeat à me calix iste.* Verùm heu! ne quicquam est; Filii amantissimi precibus non flectitur Pater, non placatur, non mitigatur. Calicem totum, quàm amarus est, innocens Jesus ad fæces usque exhauriet, jacta alea est, justus pro injustis peribit!

Mat. 26.

Dum loquor jam appropinquant immanes duræ sententiæ administri: personant omnia vagis & inconditis clamoribus: adest subito tumultu turba ingens militum, civium, servorum, operarum facibus, gladiis, fustibus armata: præest insanæ cohorti signifer Judas mitissimum Dominum, inauditâ sceleris specie, pacis osculo traditurus! Actum est de te, bone Jesu, de vitâ tuâ conclamatum! Ecce veluti quodam œstro omnes perciti in Christum, tanquam in prædam, irruunt, eundem ictibus trudunt, propellunt, vinculis onerant, & laqueis constrictum foras pertrahunt! Ah! sistite impetum, crudeles! Quo vos immanis furor præcipitat? Nihil igitur augusti capitis reverentia, nihil majestas frontis, nihil modestissimi vultûs gratia, nihil divina totius hominis dignitas quædam atque amabilitas ab infando scelere deterruerunt? Vosque adeo fortunati beatarum mentium ordines, qui beneficentissimi Jesu innocentiam ac sanctitatem, inter illas, quibus obtegitur, peccatorum nostrorum umbras, perspicitis; non obstupescitis ad tam triste tamque immane spectaculum? non advolatis ocyùs? non irruitis densis agminibus? Regem vestrum ac Conditorem ex impiis inimicorum suorum manibus non eripitis? Nihil agimus: Angeli pacis amarè lugent: hoc unum possunt amantissimi Domini gratiâ: prohibet læsus divinæ justitiæ furor, ne quid ulterius audeant. Rapitur ergo Christus impunè, & per varia iniquorum Judicum tribunalia cruentum in morem pertrahitur, irridetur, exploditur, conspuitur, colaphis tunditur, mutilatur, flagellis cæditur, crucifi-

gitur, & per mille dolorum aculeos innocentem animam profundit.

Huc oculos, Adolescentes Christiani, & tristissimam Christi Domini morientis effigiem diligentiùs contemplamini. *Attendite, & videte, si est dolor similis sicut dolor illius. A plantâ pedis usque ad verticem non est in eo sanitas.* Cernite transfossum acutissimis vepribus caput, obscuratam frontem, extinctos & mediâ jam in morte natantes oculos. Intuemini turpatas sputis, cæsas alapis, & sanguineo rore madentes genas. Aspicite flagris lacerum & continuâ sanie tabidum corpus, perforatos clavis pedes, transfixas manus, pendulam ac suspensam è cruce molem corporis. Pensate dolorum multitudinem, acerbitatem vulnerum, pudendæ mortis infamiam; atque hinc peccatorum vestrorum gravitatem tandem aliquando intelligite.

Thren. 1. Isa. 1.

Quorsum enim è pulcherrimo Cœli domicilio delapsus in terras Christus conditionis humanæ miserias amplexus est? quorsum tot exercitatus laboribus, quorsum affixus Cruci per mille vulnera vitam profundit; nisi ut iniquitates nostras, quibus eluendis eramus impares, fuso ipse sanguine expiaret? Adeste igitur animis, & propioribus oculis attritum propter peccata vestra Dominum Jesum, & propter scelera vestra vulneratum inspicite. Nolite, amabo vos, nolite proditoris Judæ perfidiam, malevolentiam Judæorum, Judicum iniquitatem, impudentiam militum, tortorum immanitatem aut incusare graviùs, aut acerbiùs execrari. Quidquid hîc admissum sceleris, quidquid patratum flagitii est, vestrum scelus, Adolescentes, vestrum flagitium est. Agnosce, perdite juvenis, si quis esses, in hoc tristissimo Christi morientis spectaculo parricidii tui crudelitatem, ferociam, immanitatem; recogita tecum annos tuos in amaritudine animæ tuæ; expende, quàm sæpe, quàm graviter vel cogitatione, vel dicto, vel facto Deum offenderis. Tu, dum Christiani nominis dignitatem oblitus, aut certè nullo reputans in loco, amplitudinem generis, opum magnitudinem, opinionem hominum tanti faciebas & ostentabas ambitiosiùs, Christus jam tum in cruce superbiam illam tuam mille spinarum aculeis in capite transfixus eluebat. Tu, dum consuetudinis pravæ constrictus vinculis solenni die sacrum ad tribunal sine ullo pœnitentis animi affectu, aut melioris vitæ proposito adrepebas; Christus duritiem cordis tui acerbissimo dolore & amarissimis lacrymis expiabat. Tu, dum fœdæ conscientiæ sentinam exhaurire non ausus partem delictorum longè gravissimam celabas; Christus inter sceleratos atque homicidas computatus intempestivum illum pudorem exsolvebat. Tu, dum flagrans libidine, dum tacitâ cupiditate æstuans pudendis & obruendis æternâ nocte piaculis maculabas te ac contaminabas; Christus in medio petulantis militiæ nudus, & dirissimis flagellis laceratus turpitudinis tuæ pœnas dabat. Tu, dum ad socios, vel magistros impuritatis, ad nefarias impietatis scholas divertebas; Christus ad expiandos flagitiosos incessus, sacros pedes, ut perfoderentur, offerebat. Tu, dum pudoris im-

memor inferebas manus vagè ac licenter; quo neque decet, neque fas est; Christus geminas hinc atque inde manus cruci affigendas expandebat. Tu, dum ore nequissimo maledicta, contumelias, perjuria, obscœna verba proferebas; Christus sacratissimam linguam felle & aceto perfundebat. Tu denique, dum vindictæ modum meditabare, dum coquebas iram in sinu, dum cordis impuri sensus illicitis cogitationibus ac desideriis pascebas; Christus purissimo suo pectore aciem lanceæ excipiebat. Sic Tibi ruenti ad flagitia cœlestes Deiomnipotentis iras Christus avertebat; sic debitam sceleribus tuis pœnam exsolvebat; sic innocens pro nocente, justus pro iniquo, purus atque integer criminis pro nefario ac scelesto plectebatur.

Tene ergo tot suppliciis affecerim, ô Christe! Tene durus ac perditus carnifex affixerim Cruci? tibine tam cruentæ mortis auctor extiterim? heu! verum ô nimis! tot criminum reus, tot peccatorum conscius nihil habeo, unde factum excusem! sed quid agam? moreris, ô Deus, & ego superstes vivo! In me, in me furorem vestrum convertite, ô tortores: nocentem perdite, scelestum, impium, tot nominibus divinæ justitiæ debitorem crucifigite! Nihil ago, nihil promoveo, nequicquam queror! ô Christe, moreris, ne peream, vitæ temporalis usuram abjicis, ne æternâ vitâ aliquando caream! At saltem quâ deinceps habiturus sum in parte peccata illa, quæ tibi lucem eripiunt? Eademne perpetrare rursum aut velim, aut sustineam vecors, ingratus, impius? Ah! si potiùs præteritæ delicta juventutis sanguineis deflere & expiare lacrymis possim! Interim has habe tibi, ô Deus, qualescumque lacrymas, quas verus ac sincerus peccatorum meorum dolor ex ipsâ cordis duritie tandem elicuit!

Quanquam ô me infelicem! doleo ereptam tibi à me semel in Calvariæ monte vitam; nec adverto imprudens, quoties ejusdem parricidii reus te, te in meo corde crucifixerim! Unde porro tanta lacrymarum copia tot eluendis piaculis sufficiat? Ita res enim se habet, Adolescentes. Peccata nostra Christi dolores ac mortem renovant, quod alterâ Orationis parte superest breviter demonstrandum.

Quanquam ea est Christi Domini, post expletum salutis humanæ negotium, felix fortunataque conditio, ut positus extra quascumque mortalis vitæ miserias, nihil ab hominum injuriâ metuendum habeat: quis credat tamen sic in immensum prorupisse Mortalium perversitatem, ut contra fas, contra jus omne, Christi refricare vulnera, & mortem renovare crudelissimam etiamnum meditentur? At non his se finibus continet peccantium atrocitas, quibus parum est meditari animo tam detestabile parricidium, nisi & illud majori scelere, quantùm est in se, exequantur. Advertite quod dico, Adolescentes; quoties lethale peccatum admittitis, toties benignissimum Jesum novis doloribus affligitis, toties novo ipsum scelere crucifigitis. II. Pars.

Neque hîc quidquam ad vivum

reseco; cùm non sit hæc oratio mea, sed divini Spiritûs oraculum id ipsum contestantis, & Apostoli voce degeneres Christianos increpantis, quòd novâ prorsus & inauditâ crudelitate Dei Filium in corde suo cru-
Heb. 6. cifigant. *Rursum crucifigentes sibimet ipsis Filium Dei, & ostentui habentes.*

Tamen, quis hoc sibi persuadeat, inquies; esse malitiæ tantùm in peccato vel lethali, quod sæpe voluptatis unius, aut ambitionis, aut etiam humanæ infirmitatis partus est? Cui venit unquam in mentem, cùm tentationis violentiâ superatus rapi se ad peccandum sineret, hoc imputandum sibi esse, quòd Christi tortor ac carnifex haberetur? Quibus revinci possit argumentis in miserum peccatorem cadere tantam sceleris ignominiam ac ferocitatem? Caussam petis, infelix, propter quam immanis parricidii auctorem ac reum Oracula sancta te redarguant, quoties mortiferam labem admittis? Hoc igitur altissimis defige animis, eam adhærescere peccato lethali pravitatem, ut, si illatam novo illo scelere divinæ Majestati contumeliam compensari ex æquo rursum oporteret; nihilo levius ab ipso Christo justus criminis ultor Deus exigeret piaculum, quàm quod reconciliando toti humano generi Christus idem in arâ Crucis semel obtulit. Ergo breves intra cordis unius angustias, quod infecit peccati labes, luctuosum horrendæ carnificinæ apparatum innocens Jesus rursum offendit. Illic novum opprobrii genus, novam suppliciorum seriem, nova verbera, novos clavos, novam iniqui tribunalis imaginem, nova funestæ mortis instrumenta sibi videt apparari. *Rursum crucifigentes sibimet ipsis Filium Dei.*

Quantæ porro immanitatis est obductas renovare cicatrices, & acerbissimis amoris nostri gratiâ cruciatibus jam defunctum ad crudeles de integro pœnas revocare! Id cogitaras sedulò ac maturè perpenderas, infelix Adolescens, cùm oppigneratam toties Deo tam sollennibus Sacramentis fidem violares; cùm ejurata consuetudinis malæ flagitia statim repeteres; cùm receptam post tot relapsus gratiam primo quoque tempore prostitueres? An ergo nondum videbatur admissum à te sceleris satis, qui Christum olim Judæorum manu interfecisses, nisi denuo sacratissimum ipsius pectus multo acerbiùs confoderes? Acerbiùs dico, infortunate Adolescens, crucifigi à te Dominum Jesum, quando lethali labe te polluis, quàm fuerit ab infidâ Judæorum gente mactatus. Impiè illi hominem innocentem persequebantur, at volentem, & se salutis humanæ gratiâ ultro devoventem: tu nolentem, invitum ac repugnantem insectaris. Illi peregrinantem in terris, & ærumnis vitæ hujus obnoxium impetebant; tu regnantem in cœlo, & de mortali infirmitate triumphantem aggrederis. Illi partim ignari, quid facerent, partim alienâ malevolentiâ compulsi cruentas in Dominum gloriæ manus injiciebant; tu sciens ac prudens, hortante nemine, nemine provocante Deum tuum petis ac trucidas. Illi semel parricidium illud detestabile perpetrarunt: tu quoties eodem te parricidio contaminasti?

Nunc igitur repete ſpatium præteriti temporis, & funeſtam dierum illorum memoriam recordare; cùm vellicantibus te fruſtra conſcientiæ ſtimulis humanarum pariter divinarumque legum contemptor turpiſſimis facinoribus indulgebas; tunc, ſi neſcis, Dominum Deum tuum, pro te jam paſſum, pro te mortuum, abſque quo foret, ut devota ſempiternis ignibus victima inter ardentes rogos gemeres ac lamentareris; tunc, inquam, beneficii tam ſingularis oblitus Deum tuum laniabas, perimebas, crucifigebas. Atque hæc carnificina non longè à te, ſed in oculis; non ut olim in Calvariæ monte, ſed in ipſis cordis tui penetralibus exercebatur. Illic effrenatæ cupiditates tuæ, totidem veluti carnifices ad omne facinus projecti, nequiſſimæ voluntatis, quæ Judicis iniqui partes agebat, imperium exequebantur. Sedebat illa pro tribunali, &, vociferantibus horribilem in modum habitibus pravis, Crucifige, Crucifige, mitiſſimum Jeſum injuſtâ morte condemnabat. Continuo virgæ, lora, ſcuticæ, verbera, & alia, id genus, diriſſimæ lanienæ inſtrumenta expediebantur. Stabat in medio innocens Jeſus, & tacitis nequicquam motibus infame ſupplicium deprecabatur. Inſiliebat in eum libido petulans ac proterva, & nudatum immiſericorditer dilacerabat. Plaudebant repetitis ictibus reliquæ labes animæ, & ſuis una quæque ſtimulis inſtigabant furentem & acuebant. Interim feralis in corde tuo erigebatur arbor, in quâ, non ut quondam expiandis omnium flagitiis, totique debita mundo victima, ſed tibi devota uni, & nunquam fortaſſe profutura penderet. Te verò inertem & ignavum tam cruentæ tragœdiæ ſpectatorem partemque adeò longè maximam, nec impenſi amoris recordatio, nec immanis parricidii atrocitas, nec tuam tibi arcanis vocibus perfidiam exprobrantis Chriſti commiſeratio inflectebat, dure, crudelis, barbare! Ah ſi amicum tam acerbè, ſi extraneum, ſi mancipium tam inhumaniter excepiſſes, puderet te tui, & tuam ipſius ſævitiam incuſares! Deum ſic habuiſti tam ſæpe, nec erubeſcis? nec doles? nec facti te piget? imò gloriaris, inſoleſcis, &, tanquam re geſtâ feliciter, juvenilem in modum exultas!

Obſtupeſcitis, Adoleſcentes, novum illud, quod dico, videtur vobis & inſolens. Nihil hîc tamen fingo, nihil comminiſcor, nihil præter modum exaggero. O miſeram hominum conditionem! Quò nos cæcitas, quò vecordia dementes rapit! Judæos damnamus, & imitamur; Chriſtum miſeramur, & per peccatum rurſum cruciamus; ſub mentionem obitæ noſtrâ causâ cruentæ mortis, lacrymas inſitâ quâdam miſericordiâ vix tenemus, & eoſdem luctus identidem aut innovamus, aut recenti acceſſione cumulamus.

Quo igitur animo eſſe vos deinceps oportet in peccatum, quod Chriſto ſemel quidem in Calvariæ monte, veſtris in cordibus toties diriſſimæ necis cauſa extitit. Etiamne carnificem illum Servatoris veſtri atque parricidam fovebitis in ſinu, in amoribus, in deliciis habebitis? Heu! quæ ſpes ſalutis deinde ſupereſt, ſi

ſalutis auctorem malè perditis? Ah! pereat potius tanti ſceleris artifex; debitas pœnas luat, & , qui mortem intulit tam ſæpe, mortem & ipſe tandem aliquando patiatur. Sic erit, ô Chriſte! Peccatum, hoſtem illum tibi capitalem eo, quo par eſt, odio habebimus: æternas hodie declaramus illi inimicitias; eum, quò quò demum ſe recipiat, inſequemur acriter, & vel in ipſis animæ noſtræ penetralibus latitantem immiſericorditer immolabimus.

At te, benigniſſime Jeſu, per iſthæc vulnera, quæ, miſeri quanquam fecimus, noſtram agunt cauſam, & veniam poſtulant, oramus atque obteſtamur. Noli vel meritos abjicere: excipe gemitus illos ſinceri indices doloris. Te pia moveant, quæ tu ipſe excitaſti in unoquoque noſtrûm, vitæ melioris deſideria. Ac, ſi quam animæ noſtræ partem lethalis noxæ macula etiamnum inficeret, illam ſaluberrimo ſanguinis tui lavacro ſic ablue, ut munda tota atque integra, immortali, quod paraſti nobis tuâ morte, beneficio frui aliquando poſſit.

IN SACRO DIE Pentecoſtes.

ORATIO V.

Repleti ſunt omnes Spiritu ſancto, & cœperunt loqui. Act. 2.

QUod olim in monte Sinaï, non ſine incredibili quâdam admiratione, factum legimus, ut poſiturus Iſraelitico populo leges inter fulgura ac tonitrua Spiritus Domini deſcenderet; idipſum ſuccedentibus deinde temporibus in urbe Jeruſalem melioribus renovatum fuiſſe auſpiciis Chriſtianum genus meritò gloriatur. Neque enim, Adoleſcentes cariſſimi, delapſo rurſum in terras divino Spiritui, non ut in lapideis tabulis, ſed in mortalium cordibus novas ipſe leges ſcriberet, vel repetiti tonitruum ſonitus, vel terrifici flammarum turbines, ſacræ Majeſtatis apparatus, defuerunt. *Et factus eſt*, inquit Lucas, *repente de Cœlo ſonus, tanquam advenientis Spiritûs vehementis... & apparuerunt illis diſpertitæ linguæ tanquam ignis.* Act. 2.

Verùm quàm diſpar gemini illius illapsûs ratio, quàm diſſimilis exitus fuit! Olim, ut incredulum ac rebellem populum Religionis metu in officio contineret, præſentem ſe in iſto formidabili comitatu divina Majeſtas exhibuit. Tunc, ut jacentes erigeret, recrearet perditos, afflictos conſolaretur; Deus ad amantiſſimos diſcipulos delapſus eſt. Olim tanquam viliſſimis mancipiis plenam triſtiſſimis comminationibus legem, & duriſſimum ſervitutis jugum impoſiturus venerat. Tunc ut ſuos veterum Legalium onere eximeret, & in libertatem filiorum Dei vindicaret, apparuit. Olim, temporanearum rerum expectatione, Deus Iſraëlitas ad implendam legem alliciebat. Tunc, ad excitandos ad amorem ſui Chriſtianorum animos, non cœleſtia tantum gratiarum dona, ſed & ſe ipſum inſuper totum, bonorum omnium fontem atque originem, liberaliter impertiit. Olim ad acceſ-

ſum

ſum divini Numinis pavitans ac retrocedens populus exclamabat, *Non loquatur nobis dominus, ne fortè moriamur.* Tunc, propioribus Dei præſentis afflatibus populi recreati, ut ſpiritalem vitam hauriant, dilatant ultro pectoris anguſtias, & ſacros illapſus excipiunt. Denique ut uno verbo complectar omnia, olim poſt mirabilem illam omnipotentis Dei ad populum ſuum venientis manifeſtationem, non legimus illos aut immutatis voluntatibus, aut moribus emendatis, aut abjuratis erroribus ad meliorem frugem ſe ſe recepiſſe. Tunc, poſt exceptum præcordiis ſuis divinùm Spiritum, Apoſtoli in alios penitus mutati homines nihil priſtinæ infirmitatis retinent, &, quem clam atque in tenebris vix audebant profiteri, eundem palam atque omnium in oculis confitentur ac prædicant, *Loquebantur Apoſtoli,* inquit idem Lucas, *cum fiduciâ verbum Dei.*

Exod, 20.

Act. 4.

Ex iis tam novis tamque ſtupendis impertientis ſe ac communicantis ſancti Spiritus miraculis, intelligite, Adoleſcentes, quanti ſit ejuſdem gratiæ fieri participem, & ad ejuſdem beneficentiæ communionem aſpirare poſſe. Neque enim exiſtimate delapſum in terras fuiſſe divinum Spiritum, ſuum ut in Apoſtolos ſolos amorem tam multis tamque illuſtribus monumentis declararet. Et nos pariter reſpicit Dei omnipotentis munificentia, neque miſerrimus rerum noſtrarum ſtatus ullam divinæ liberalitati moram afferet. Imò, hæc ipſa, quam lugere ſatis non poſſumus, animæ noſtræ conditio ſuſcitare ſpes noſtras debet, &, quo videtur eſſe deplorata magis, eo vehementius ſingularis illius beneficii deſiderium debet accendere. Erant Apoſtoli, antequam divini Spiritûs illapſum exciperent, ignavi, imbecilles, multis erroribus gravibuſque peccatis obnoxii: Spiritus ſanctus ſuo illos adventu mirabiliter immutavit. Hoc Primum. Ignavos nos, quotquot ſumus, & imbecilles magis, pluribus gravioribuſque erroribus ac peccatis laborantes novo Spiritus ſanctus miraculo, ſi volumus, immutabit. Hoc Alterum. Utrumque, quantam apud nos tam ſingularis gratiæ fiduciam, quàm vehemens ejuſdem deſiderium debeat ſuſcitare, breviter demonſtremus.

Quales putatis extitiſſe duodecim illos homines, qui per univerſas mundi plagas Chriſtianæ fidei vexillum erexerunt, antequam ipſos Spiritûs ſancti gratia roboraſſet? Juvat, juvat in eorum infirmitatem inquirere diligentiùs; ut, dum mirabilem, quæ deinceps interceſſit, morum converſionem ſuſpiciemus, incredibilem divini Spiritûs potentiam pariter admiremur. Eruditi ad unum omnes ab ipſo Chriſto veritatis Evangelicæ præceptionibus ac documentis audierant centies, quàm fragilis eſſet rerum terrenarum natura, comparatio quàm difficilis, quàm brevis & plena ſollicitudine fruitio, jactura quàm gravis & amara. At tam parum profecerant ſub tanti Magiſtri diſciplinâ, ut divitiarum fulgore etiamnum perſtringerentur, dignitates ambirent, honores aucuparentur, &, de prærogativo inter ſingulos jure, magnâ animorum contentione diſputarent. I. Pars.

Hinc patuit filiorum Zebedæi ambitio, cùm illis instigantibus deprecatura Mater ad Christum accessit, ut amborum alter ad dexteram, alter ad sinistram in cœlesti regno considerent. Hinc ridicula, quam moverunt invicem, pridie quàm è vitâ Dominus excederet, controversia, quis ex omnibus primas ferret. Hinc apud eumdem Christum, cùm ille è tumulo surrexisset, instare pertinaces, & crebris molestisque interrogatiunculis curiosiùs perscrutari, num tandem illuxisset felix ille dies, quo se vindicaturum in pristinam dignitatem regnum Israëliticum promiserat. Frustra Christus admonuerat

Joan. 18. eos sæpius, *regnum suum non esse de hoc mundo*, alias esse ac longè dispares in eo leges ab iis, quæ apud terrenos Principes observarentur: primas in illo regno fore eorum partes, qui se infra cæteros abjecissent. His atque aliis oraculis cùm errores suos minimè dedocerentur; cùm nullam cœlestis doctrinæ partem caperent, cùm indociles usque ac rebelles arcanis gratiæ motibus offenderentur, cùm præstigiis atque illecebris inanibus miserum in modum capti ac delusi persisterent; tum demum fatigatus ac victus discipulorum suorum cæcitate ac pertinaciâ divinus ille Magister, discutiendas eorum tenebras, emolliendam duritiem, pravitatem emendandam Spiritui sancto reservabat. *Baptizabimini*

Act. 11. *ni Spiritu sancto*, inquiebat, *non post multos hos dies*; quod dum Christus diceret, quid aliud volebat intelligi, subjicit Gregorius, nisi *Baptizabo vos igne, ut, absumptâ omni cupiditate regni terreni, fortes sitis ad contemptum mundi*.

Jam verò ad illam cæcitatem pravitatemque mentis quanta imbecillitas animi accedebat! Agite quàm timidi, quàm vecordes, quàm ignavi erant, quotquot laborum suorum comites ac socios Christus assumpserat! Ecce fortissimus omnium ac generosissimus Petrus, qui paratum se mori cum amantissimo Domino tam confidenter jactitarat, unius mulierculæ voce conterritus pavet, fremit, datæ fidei obliviscitur, Christum abnegat, ejurat, execratur. Ecce reliqui fortiores nihilo, aut Petro constantiores turpiter deficiunt, abscedunt, latitant, occultantur. Ecce emerso tandem è sepulcri tenebris Domino, & exhibente se ipsis videndum ac palpandum, nec oculis credunt, nec contrectantibus manibus fidem habent, nec auditis tam sæpe sacrarum Literarum testimoniis confirmantur. Mox post ipsos dies quadraginta, quibus Christus versatus cum ipsis est, &, explanatis singulis Scripturarum locis, liquidò demonstravit, nihil contigisse sibi, aut toto vitæ cursu, aut mortis tempore, quod non fuisset multò ante divinis oraculis prænunciatum, exprobrare tamen ipsis vel tum cogitur, *incredulitatem & duritiam cordis*. *Marc.* 16. Denique assumpto ad dexteram Dei omnipotentis Christo Domino, tot excitati prodigiis, tot confirmati miraculis domi se continent Judæorum metu; &, quem suis ipsi oculis superasse cœlorum orbes conspexerant, de eodem confiteri quidquam non sustinent! Hic erat nimirum, bone Jesu, tot documentorum fructus, hæc laborum merces, hoc impensi toties amoris emolumentum, ut infidos, vecordes, ingratos discipulos experirere?

Quanquam nihil miremur: hoc ipse Christus præviderat, ipsisque adeo Discipulis prædixerat eventurum; cùm missurum se ad eos polliceretur Spiritum veritatis, qui rudes atque imperitas mentes erudiret; Spiritum Justitiæ, qui revocaret errantes; Spiritum roboris, qui nutantes & imbecillos confirmaret. Verùm enimverò quàm stupenda rerum omnium conversio se objicit, postquam sacros divini Spiritûs illapsus excepere! Video eosdem illos viros tam rudes, tam imperitos, depulsis prioris ignorantiæ tenebris, aperire sensum Scripturarum, occulta quæque pervidere mysteria, genus omne linguarum, quas nunquam didicerant, adhibere. Video piscatorem impolitum, nullis tinctum literis, nullâ præditum sermonis elegantiâ aut verborum concinnitate, primo statim aditu persuadere tribus hominum millibus, quæ sentiret, mox alio die millibus quinque. Video concilium omne meticulosorum hominum prodire in lucem confidenter, &, quæ de Christo noverant, palam prædicare! Ecquis autem horum tam validus ac potens effector, tam prodigus largitor, ut talia posse homines dederit? *Hæc omnia*, scilicet, *operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult.* Idem auctor, idem dator, idque voluntate suâ, non alterius arbitrio, aut imperio: *prout vult*, inquit Chrysostomus, *non prout jubetur*, ut liberalitatis sit divinæ, non necessitatis, aut fortunæ, aut humani obsequii.

1. Cor. 12.

Quæ porro in omnibus & in singulis confidentia! quanta in patrandis miraculis auctoritas! quàm efficax in pellendis morbis, in fugandis Dæmonibus, in vincendis superandisque naturæ viribus potestas elucet! Quæ magnitudo animi ac firmitas circum fora Magistratuum duci, & ad judicum raptari tribunalia nullo pallore! Virgas, fustes, lapidationes pati nullo gemitu? redire domum omnibus contumeliis affectos, & lætari eâ re, quia contumeliis omnibus affecti sunt, idque ipsum summo honori ducere, singulare beneficium interpretari! Quæ inductio voluntatis, aut immittere se medios in ignes, aut subire ollas ferventis olei, aut tradere se suffigendos cruci & necandos suspendio, incredibili cum animi lætitiâ & voluptate, quæ in ipsum corpus redundet! Hicine homines illi sunt, quos ad ipsum venientis hostis aspectum aufugisse, ad unam ancillulæ vocem concidisse metu vidimus? Unde ergo tantùm fortitudinis & constantiæ in humanâ mente tam parum invictâ malis? unde tantùm gaudii ex crucibus ac tormentis, à quibus paucos ante dies tantopere abhorrebant? Sanctus nimirum Spiritus rem gerebat cum ipsis, neque cruciatus illis aut mortem objiciebat horribilem ac pertimescendam, ut natura fert, ut que vulgò credimus; sed multis nominibus amabilem atque expetendam. O vim divini Spiritûs admirabilem! ô stupendam neque prædicandam satis mutationem voluntatum! ô præsidium quocumque pretio redimendum!

II. Pars.

Hanc verò Spiritûs sancti vim incredibilem, & infusum ex alto robur quàm ardentibus votis ambire par est unumquemque vestrum, Adolescentes; nisi fortè ignoratis vosmetipsos, &, in deplorandâ rerum vestrarum

conditione, hic etiam miseriæ cumulus accessit, ut vestra vos mala minimè commoveant! Agite enim; scrutamini perniciores animæ vestræ latebras, implicatiores cordis vestri sinus excutite. Putatis nihil hîc esse, quod illapsus divini Spiritûs emundet ac corrigat? Nihil videtur vobis sordidum, quod abluat? nihil aridum, quod irriget? nihil frigidum, quod incendat? nihil saucium, quod sanet? nihil rigidum, quod inflectat? nihil infirmum, quod roboret? nihil devium, quod dirigat? Repetat unusquisque vestrûm spatium præteriti temporis, & attentè secum ipse reputet, quàm multa, quàm gravia salutis impedimenta, quàm incitatas ad vitium propensiones, quàm arduas & vix superabiles ad exercendam virtutem difficultates experiatur!

Age tu, qui videris tibi securus præter modum futurique minimè providus, parumne timoris affert isthæc animi levitas atque inconstantia, quæ tam funestas in te varietates habet? Nunc virtutis custos ac patronus apertas vitiorum monstris inimicitias indicis; modò vitiorum delinitus illecebris virtutem turpiter abjicis & ejuras. Jam salutis studio reliqua censes esse posthabenda; mox, conversis in pejus studiis, animam esse tibi, quam serves, vix ac ne vix quidem cogitas. Hodie insolito quodam fretus robore nullis Christianæ vitæ asperitatibus deterreris; cras levissimas difficultatum umbras expavesces. Has inter virtutis ac vitii, torporis ac vigilantiæ, fortitudinis atque ignaviæ vicissitudines, quæ tua potest esse fiducia, Adolescens infelix? an quia sortitus animam bonam vehementiores ad pravitatem motus non sentis? an quia bene monentis & increpantis ad vocem Dei nondum penitus obduruisti? an quia vel inter ipsam liberioris vitæ licentiam suborta identidem bonæ frugis desideria experiris? an demum quia tam facilè erigeris, quàm facilè cecidisti? At nescis hunc fore tandem levitatis illius tuæ miserabilem exitum, ut stimulis etiam acrioribus conscientia tua sensim induret, neque te deinceps inconstantiæ pœniteat tuæ; nisi ut funestam in flagitiis constantiam æmuleris? Cujus porro est efficere, ut in eâ, quam jurasti Deo toties, fide perseveres, nisi divini Spiritûs, qui Discipulos Domini per varios erroris, inconstantiæ infidelitatisque fluctus jactatos ad eam denique immutabilitatem transtulit, unde nullis vexationum procellis dejici ac disturbari potuerunt?

Tu verò, si quis es tamen ejusmodi, quem effrenata cupiditas, & contracta per frequentes lapsus consuetudo mala, per tot flagitiorum sordes miserum in modum abripuit; non ignoras, quanto verseris tuæ salutis in periculo, nisi pestem illam, quæ te infecit jam totum, penitus extinxeris. Tamen quàm parum feliciter elaborasti ad hunc usque diem, ut extirpares malum illud, & pristinam animæ tuæ integritatem restitueres! Ingemuisti quidem nonnunquam, cùm recurrentibus diebus illis, quibus in conspectu supremæ Majestatis exhiberi te mundum oportebat, inquinatam conscientiæ tuæ faciem intuerere; incusasti temetipsum, qui luctuosum illum in statum devenisses, nec ipsis etiam pepercisti lacrymis,

quæ spem melioris vitæ deinceps afferrent. Hoc ipsum quoties visus es polliceri; cùm projectus Sacerdotis ad pedes recentes adhuc cruentasque animæ plagas sanandas objiceres? Interim, dum periculi, quod incurreres, admonebare; dum tristissimus inveterati habitûs finis atque exitus repræsentabatur; dum incutiebatur juvenili animo terribilis & nequaquam evitanda divinæ justitiæ severitas; ut constanter profitebare venisse demum diem illum, quo fatales consuetudinis pravæ, cui servieras, nexus dissolveres! Verùm heu! proh dolor! ut effusus labor omnis! ut oblitus tui postmodum! ut concepta pugnandi alacriter adversus tuæ integritatis hostem desideria statim evanuere! vix effluxit dierum illorum solennitas, per quos te receperas tantisper ad bonam frugem; vix elapsum benè Paschale tempus, quo, expiatis prioris vitæ flagitiis, non videbaris eadem rursum admissurus; cùm, renascente denuò ac reviviscente cupiditate, nec declinare prudenter blandientem hostem, nec fortiter sustinere adversantem potuisti! Ah! si confirmatus fuisses cœlesti Spiritûs sancti robore, quod illapsum Apolorum cordibus, tam fortes ipsos præstitit, & contra quascumque cupiditatum vires aut illecebras instruxit; quantum & tu quoque adversum exitiosam animi tui labem præsidium experireris!

Tu quem malus & imbellis timor, humanarumque rationum momenta ad ea plerumque flagitia pepulerunt, à quibus insitâ animo verecundiâ abhorrebas; qui deprehensus inter irreligiosos ac vitæ dissolutioris adolescentulos erubescis, nisi tam irreligiosus, quàm ipsi sunt, tam dissolutus videare; qui ne displiceas socio improbulo, aut apud eum morosus nimis ac tetricus audias, Dei incurrere odium, & inverecundi minusque pii adolescentis subire famam non vereris; dic, amabo, nosti, quàm misera sit illa servitus, cujus te jugo mancipas? quàm exitiosus tibi futurus sit intempestivus ille pudor, cùm semel ex isto strictioris disciplinæ domicilio in apertum ac patentem liberioris vitæ campum progressus tot habebis nonnunquam pietatis hostes, quot socios; tot voluptatis amatores, quot amicos; tot libidinum hortatores, quot domesticos? Quòd si periculi magnitudinem intelligis, unde tandem pares infirmitati tuæ remedium, nisi ab eâ pleniore gratiâ, quam tibi, si volueris, hodie Spiritus sanctus impertiet? Cogita, quæso, quales dixerimus fuisse Apostolos, antequam Spiritum sanctum accepissent, quàm timidos, quàm socordes, quàm ignavos; post verò quàm audaces, quàm strenuos, quàm fortes, cùm Spiritui sancto aditus in ipsorum corda patuisset? Non stabit nisi per te unum, quin eadem in posterum conditio tua futura sit.

Tu singularem ab ipsâ infantiâ divinæ benignitatis providentiam expertus; quem Deus purum sceleris & expertem maculæ præstitit ad hunc usque diem; cui sanctioris vitæ desiderium jam pridem injecit; intellexisti sæpe uberiori lumine illustratus pariter & accensus periculosam fore tuæ saluti liberiorem vivendi formam, quam impensiùs ambis,

& votis omnibus affectas. Sensisti non semel, quàm parum habiturus sis in medio nationis pravæ positus adversus pravitatem morum præsidii. Nactus es indolem facilem flecti ac ceream, minùs patientem laboris & propensam plus æquo ad voluptatem; ac licet specialibus divinæ gratiæ donis præventus illæsam ab omni labe innocentiam tibi gratulari possis; non ignoras tamen delitescere quædam in te malæ corruptelæ semina, quæ, si pravæ consuetudinis æstu foveantur, aut irrigentur illecebrosis deliciarum torrentibus, in infelices olim ramos & teterrimos fructus excrescent. Interim vides aperiri tibi securum viæ tramitem, quem ingressus per varia vitæ hujus discrimina inoffenso pede ad beatam immortalitatem tutò pergeres. At te viarum angustiæ, locorum asperitates, difficultatum metus deterrent, aut fortè pinguior hereditas, quæ te respicit, & spes ambitiosæ sortis cupidum lactat, ne vocantem Deum sequaris. O si, divine Spiritus, splendioribus lucis tuæ radiis Adolescentis hujus menti affulsisses! ô si ferventioribus caritatis tuæ ardoribus illius pectus succendisses! Ut illæ quas sibi fingit difficultatum umbræ statim evanescerent! ut levia nulliusque ponderis viderentur, quæcumque gravissimos metus jam faciunt, disciplinæ severioris instituta! Ut sordescere inciperet, qui fucum nunc facit, & juniores perstringit oculos fortunæ micantis apparatus! ut abruptis viriliter, quæ morantur ipsum impedimentis quibuslibet; totum se divino obsequio in omne vitæ tempus manciparet!

Denique, Adolescentes carissimi, nemo vestrûm est, si modò diligenter attenderit, qui vel insitas ab ortu ipso, vel inductas consuetudinis pravitate cupiditates malas non sentiat, vel multa ab ipsis rerum exterarum imaginibus incitamenta peccandi, difficillimos ad exercendam virtutem obices non patiatur. His atque aliis incommodis unus mederi potest divinus Spiritus, qui, si mentibus vestris fuerit illapsus; si totos sibi vos habeat; si vires & animos, quos solet, addiderit; cùm oneri plerisque sit virtus, rectè facta odio, fuerint tamen, ne dubitate, adventu præsentiâque ipsius, ex amaris dulcia, ex gravibus levia, ex arduis & operosis facilia & expedita omnia.

Optemus igitur totis animis impertiri nobis cœlestem hunc & divinum Spiritum; invitemus eum ardentissimis precibus; prodeamus obviam venienti; &, quandoquidem ipsi propositum certumque est optimè de nobis mereri, quando illius dona nos spectant ad nosque pertinent, quando studio lubenti prolixoque omnem nobis suam auctoritatem, gratiam, copias, opes defert; ita nos pari affectu & propensione mutuâ voluntatis agnoscamus dantis animum, excipiamus hospitio venerabundi, summâ cum benevolentiâ, summo cum honore deducamus, foveamus acceptum, & reverenter atque honorificè tractemus. Obtestemur supplices, ut accessu suo in corda nostra affectiones omnes malas corrigat, sordes abluat, duritiem emolliat, ac suum ipse domicilium sanctificet. Postulemus denique, ut

pretiosum illud pignus, quo par est modo, æstimemus, ut eo præsente ac propitio utamur, ejus fruamur muneribus, ac nunquam tam singulari beneficio abutamur.

IN FESTO
Corporis Christi.

ORATIO VI.

Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat & de calice bibat; Qui enim manducat & bibit indignè, judicium sibi manducat & bibit, non dijudicans Corpus Domini. 1. Cor. cap. 11.

QUod est illud præcepti genus, quod Apostolus gentium fidelibus impertit; aut quibus continetur finibus periclitandi sui necessitas, antequam ad sumendum Christi corpus ac sanguinem quis accedat? An percepistis unquam satis, Adolescentes Christiani, quanta vis esset legis illius, quæ jubet unumquemque probare semetipsum? an sensistis quanti sit ad salutem animæ in faciendo ejusmodi periculo diligenter esse versatum? Ecce multis jam abhinc annis plerique omnes divinæ mensæ accumbitis; instaurastis sæpe cœlestes epulas, & vivifico pane ac sanguine refecti estis. Verùm itane præparatis animis sacrum illud gustastis convivium, ut contemptæ legis hujus infractæque nemo reus existeret? *Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat?* Nam quia bona pars hominum probationis genus istud aut ignorat aut negligit, quàm multos quotidie videre est, quibus hoc Sacramentum ad fovendam animæ vitam sanandasque ejusdem ægritudines institutum, non ad salutem aut levamen morbi prosit, sed ad irritandam mali acerbitatem, funestamque perniciem inferendam.

Cui incommodo ut eamus obviam, excutiamus primùm, Adolescentes, quid aspirantibus nobis ad sacrum Dominici corporis epulum injungat Paulus: idipsum verò quàm præstare sedulò oporteat, deinde expendamus. Quod utrumque si persuadere vobis possim, felicem me profectò, qui voti compos effectus, tristissimum, quod incuriis ac negligentibus imminet, exitium vestris à cervicibus averterim!

Ergo quid voluit Paulus, quid intendit, quid designat potissimùm, cùm præcipit, *Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat*? Numquid hoc innuebat tacitus, in cogitandâ frequenter ac sedulò hujus mysterii dignitate, diligentem illi ponendam esse operam, qui suscipiendum suis præcordiis Christum Dominum præsumeret. I. Pars. Hæc enim est, opinor, vis illius admonitionis, quam impertit Paulus, quasi apertiùs diceret. O tu qui præparas in corde tuo divinæ Majestati habitaculum, attende seriò quanta sit dignitas illius hospitis quem ambis; disce cujus tandem fabricæ debeat esse domicilium, in quo habitet Deus, quem cœlum ipsum non capit. Hoc tibi persuadeas, propioribus, ut par est, divinæ fidei illus-

tratus radiis, ad eum te vocari honoris apicem, ut unam rem deinceps cum Christo efficias, neque alius ab eo videare? hoc enim est, quod
Joan. 6. promisit ipse conceptis verbis, *qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo.* Hinc intelliges meliùs, quàm severum facere te rerum tuarum examen oporteat; quàm accuratus esse debeas in perlustrandis penitioris animæ partibus, in detergendis scelerum omnium purgamentis, quàm rigidus in recidendis extirpandisque cupiditatum malarum fibris, ne quid adhærescat fortè residuum, quod verendi numinis præsentia non ferat, quod lædere possit purissimos ipsius oculos, quod inficiat ac maculet carnem Christi sacratissimam, quam permisceri jam jam cum tuâ necesse sit; atque, ut sic loquar, confundi. Quod nisi præstiteris, nisi vim contentionemque mentis omnem ad mundandum cordis tui habitaculum adhibueris, nisi vulgarem inter ac spiritalem escam prævium maturumque judicium feceris; vide, ne periculum incurras, ut innocentiam cum scelere, puritatem cum sordibus, Christum cum Dæmone, novo prorsus & inaudito communionis vinculo consocies; ne domicilii cujusdam amœnissimi loco, quod sibi ad habitandum Deus elegerat, funestum erigas in corde tuo tribunal, unde irrevocabilem mortis sententiam rigidus spreti corporis sui vindex in
1. Cor. 11. te pronunciet. *Qui enim manducat & bibit indignè,* inquit Paulus, *judicium sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus Domini.*

Hîc verò utinam nativis adumbrare coloribus possim sacrilegæ Communionis imaginem, & tam fœdam sceleris illius speciem altissimis vestrûm omnium cordibus insculpere, ut certum hinc adversus morum corruptelam, cui vestra hæc ætas erit imposterum obnoxia, præsidium habeatis. Tu mihi pares suffice vires, ô Deus, tu meis adde verbis robur ac pondus, quo perculsæ teneræ adhuc Adolescentum mentes, quos in disciplinam meam regendos ac moderandos tradidisti, ita se contra labem ejusmodi præmuniant; ut jam tum satiùs mori arbitrentur, quàm tale flagitium unquam perpetrare.

Nam quale portentum illud foret, amabo vos, Adolescentes carissimi, si quis lethalis peccati conscius pectus in suum Christum admittat? an cognitam probè sceleris hujus gravitatem hactenus habuistis? Expendite mecum hodie diligentiùs totum illud, quantum quantum est, & ad execrandi facinoris acerbitatem perhorrescite. Quid enim agis, Adolescens Christiane, si quis esses tamen tam perditus, quid agis, inquam, dum mortalis noxæ conscius ad sacram mensam accedis? Nihil hîc moror, quàm nefariæ proditionis artifex incedas, qui contempti pollutique Christi sanguinis reus, cùm expurgare conscientiam debuisses, os pestilens & immundum castis epulis pares ostentare. Mitto impios simulatæ mentis dolos, dum invidiâ, odio, lasciviâ plenus, frontem nihilominus, oculos, vultum, ad pudorem, ad modestiam, ad pietatem fingis & erudis; dum confertam inter piorum Adolescentium turbam, quasi

delapsus

delapsus aliquis è Cœlo Genius, impudenter te offers, & omnium in te ora atque admirationes convertis. Sileo protervam temeritatem atque audaciam, dum purissimis immaculati agni nuptiis contaminatus sordidatusque totus non vereris assistere. Levia sunt ista, & rudis quidam flagitii majoris apparatus. Verùm cùm in genua supplex procidis; cùm te propinas ore blando, cùm linguam porrigis, cùm vivificam hostiam intra pectoris infecti angustias demittis, quod sceleris genus, infelix, quàm novum sacrilegii portentum designas? Tu Deum tuum honoris gratiâ scilicet in illud deducis hospitium, ubi nihil est quod hospiti amantissimo displicere non debeat? tu medias illum inter cloacas ac sordes collocas; tu cum hoste nequissimo Christum socias ac componis; tu afficiendum injuriâ, contumeliâ provocandum, lacessendum opprobriis objectas: tu convertis in venenum & in perniciem, quod in escam fuerat & salutem institutum; tu suavissimo tenerrimi amoris argumento in ruinam abuteris. Christo referas tu quidem atque aperis cordis tui penetralia; at quo tandem consilio? quo fine? nempe ut admissum semel illudas, conculces, crucifigas & morte crudelissimâ condemnes? Hoc enim detestabili parricidio scelerata Communio concluditur, testante Apostolo eodemque exprobrante. *Rursum crucifigentes sibimetipsis Filium Dei, & ostentui habentes.* Heb. 6.

Verùm enimverò quam demum sceleris sui pœnam expectet, qui hanc facere Christo injuriam non dubitaverit? accipite, Adolescentes, & faxit Deus, ut nemo vestrûm funestissima divinæ ultionis vestigia nunquam in se deprehendat! Hoc est sacrilegæ Communionis fatum ineluctabile, ut cæcitatem mentis & cordis duritiam semper importet; quo quid tristius & deplorandum magis? Neque verò necesse est reconditius aliquod accersere justitiæ exemplum tam severæ, cùm notissimum in personâ Judæ ac pervulgatum habeamus. Quandiu temperavit ille à Communione sacrilegâ, nunquam potuit adduci, ut, quod destinarat animo detestabile parricidium exequeretur; adeo sceleris ipsius atrocitas, impensi toties amoris recordatio, amantissimi Domini benignitas, aspirantis & à scelere dehortantis gratiæ vis etiam festinantem ad flagitium retardabant! Verùm ubi porrectam Christi manibus impuro pectore Eucharistiam absorbuit, ecce surgit statim à cœnâ consilium ut peragat; adit Sacerdotum Principes, proditionis pretium pecuniam accipit, adest ipse cohortis impuræ signifer mitissimum Dominum pacis osculo traditurus. Nihil jam eum pungit aut moratur vel proditionis atrocitas, vel amica Christi exprobratio, vel prostrata ejusdem voce & retro corruentia perduellium agmina. Ruit præceps per omne nefas furentis in morem, nec admissum credit sceleris satis, qui amantissimum Dominum inimicorum suorum in manus tradiderit, nisi supremum calamitatis suæ cumulum adjiciat, & de misericordiâ divinâ desperet. Sic Christus illatam primùm suo corpori contumeliam ultus est ad cautionem terroremque cæterorum, qui verendi mysterii re-

ligionem polluere deinceps præsumerent. Neque enim existimate Christum mitiùs agere cum eis, qui exemplum Judæ secuti Sacramentum Eucharistiæ turpissimâ conscientiâ commaculant, quia neque tam apertam neque tam illustrem vindictam exerceet. Nam si repeteretur origo pravitatis illius, quæ Christianorum mores hodie dedecorat, in promptu sit intelligere, tam exitialem corruptelam non potuisse, nisi justam violatæ per sacrilegos usus divinæ Eucharistiæ in pœnam, contingere.

Quare neque verear sinistrum quidpiam & ominosum malè suspicari de vobis, Adolescentes, si in hâc ætate vestrâ, quam vel ab ipsâ sceleris umbrâ esse decet alienam; quæ defæcata vulgo est ab omni sordium contage, dum indoli suæ permittitur; cui virgineus quidam candor ac pudor mirè convenit; quæ virtuti induendæ nata factaque videri possit; quam propterea Christus, dum viveret, singulari habuit in pretio; quam adamasse visus est plurimùm, & cæteris ætatibus imitandam proponere: si in hâc, inquam, ætate inveniretur vestrûm aliquis minùs instructus ab iis virtutibus, quæ adesse in adolescente liberaliter educato debent; si quis non ita religiosus ac pius; si remissus in officio, si petulans in verbis, in colloquiis dissolutus, in omni parte vitæ corruptior ac depravatior existeret: ad hæc si sectator aleæ, voluptatis percupidus, fastidiosus pietatis osor ac religionis audiret; si exulasse ab eo pudor omnis & Sacrorum reverentia viderentur; si indocilem se, ferreum, intractabilem exhiberet; an non ætatis tam teneræ depravatio tanta illatæ Christo contumeliæ, & contaminati sacrilegâ Communione augustissimi Sacramenti reum argueret? Sic est, Adolescentes Christiani, quisquis flagitium ejusmodi admisisset vel semel, dignus ille profectò, quem Deus turpissimis quibusque vitiorum monstris permitteret!

Videte ergo, quanta vobis incumbat deinceps necessitas, sic excutiendi expurgandique conscientiam vestram, nihil ut ab ejusmodi periculo metuendum habeatis. Verùm si immunem ab omni labe eum esse oportet, qui cœlestem vivificumque panem comedere ambierit; unum est tamen inter cætera peccati genus, à quo tanto diligentiùs sibi quisque cavendum existimet, quanto alienum est magis ab illius puritate, atque innocentiâ, qui se vobis inter sacro-sancta mysteria gustandum impertit. Peccatum illud dico, Adolescentes, quod ne nominari quidem Apostolus patitur; cujus tamen ab infecetâ peste ætatem vestram tueri integram non licet, nisi præsentissimo Dei præsidio muniatur; quod veneni cujusdam instar subtilissimi insinuat se sensim minimè advertentibus, & penitissimas animæ partes depascitur. Peccatum illud intelligo, cujus luctuosum deplorandumque fatum est, ut nativum ætatis vestræ candorem omnem obscuret, dignitatem deterat, innocentiam labefactet, & turpissimam carni vestræ inurat maculam, quæ purissimi Christi Corporis in dedecus & in opprobrium vertat.

Igitur ad declinandum sedulò istud

peccati genus tota Christianæ vigilantiæ vis se se exstimulet: habeatur ille capitalis hostis, quicum pax nulla, sed atrox, sed novum bellum semper exsurgat: nullus sit veniæ, nullus indulgentiæ locus, sed mactetur immisericorditer, ubicumque deprehensus occurret. Procul exulet ab oculis, procul à mente, procul à colloquiis, & dissimulatus quantumvis aut amicitiæ specie, aut urbanitatis larvâ, aut commercii elegantioris habitu personatus incedat, apertas juratasque inimicitias experiatur.

En quò pertinet Apostoli præceptum, Adolescentes, dum admonet unumquemque tam sedulò, *Probet autem semetipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat.* Verùm quid putem, aut quid existimem de vobis? Nemo vestrûm est, quem fortè conscientia sua remordeat, fuisse in hac parte minùs accuratum ac sedulum? nullus est qui tam necessariæ probationis incuriâ periculum adierit aliquando, contaminandi sacri illius mysterii Sanctitatem? Num quis fortè reperiretur, in tantâ probatorum Juvenum multitudine, qui renovato Judæ flagitio Christum in impuro pectore excepisset? Absit hic à me sensus, Adolescentes; absit, ut tam alienæ à vobis suspicioni adhæsisse videar. Scio quantum præsidii adversus ejusmodi corruptelam apud ingenuos ac liberales animos habuerint felix ac pia institutio, quam nacti estis, insita teneris adhuc ac recentibus cordibus religionis pietatisque semina, frequens Sacramentorum usus, quotidiana virtutum exempla, salubres moderatorum adhortationes, & alia ejusdem generis tam multa, quæ nemini vestrûm defuerunt unquam, & vestræ ad hunc usque diem integritati mirificè consuluerunt.

Quare hoc mihi superest unum, quod orem vos, atque obtester inprimis, Adolescentes carissimi, ut tanti mysterii dignitatem prævià ac seriâ meditatione recolatis; ut defigatis altiùs vestris animis, nihil accidere vobis unquam posse funestius, quàm si sacratissimo Christi Corpore ac Sanguine, abuti perperam vel semel contigerit; ut sedulâ in declinandis periculis prudentiâ tam grande malum à vestris cervicibus avertatis; ut immortales agatis omnipotenti Deo gratias, qui vos ab hujus contagione sceleris expertes hactenus esse voluerit; ut quo primum die Christus se vobis in potum pariter ac cibum impertiet, tenerrimos inter liquidissimæ pietatis sensus, unusquisque vestrum cum Regio Vate in has voces erumpat. *Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi?* *Psal. 115.* Nam quo demum pacto exhibeam tibi gratum ac memorem animum, ô Deus, qui me, vel à puero, complexus tam amanter per tot adolescentiæ scopulos illæsum & incolumem deduxeris. Si videor mihi mundus ab eâ corruptionis labe, quæ juvenum plerosque omnes inficit; si nihil vel vitiatum in moribus, vel in vitâ fractum ac solutum, vel in totâ consuetudine depravatum objiciat verè quis mihi; imò si propensum ad virtutem, si tuendæ innocentiæ cupidum, si placendi tibi desiderio incensum me experior, totum hoc tibi debeo, quodcumque est, ô Deus: tu mihi hos sensus, hos animos solus afflasti, per te unum sum assecutus, ne desiperem cum multis,

ne errore malo devius à justitiæ tuæ semitis deflecterem. *Quid ergo retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi?* Ecce quod facere me jubes, ultro faciam, ô Deus; *Calicem salutaris accipiam & nomen Domini invocabo.* Calicem, inquam, illum sumam benedictionis ac salutis, qui juventutem meam renovet: gustabo vinum illud quod germinat virgines, & electorum frumento me saturabo: inebriabor ab ubertate domûs tuæ, & torrente voluptatis me potabo; tum Deo plenus ac saginatus invocabo nomen tuum; non ut quidquam mihi petam caducum ac fragile: non ut divitias futiles, vitæ commoda, aut honores perituros ambiam; non ut peracto feliciter hujus Lycæi stadio, fiam unus eorum aliquis, quos vulgus hominum monstrat digito & beatos appellat; nam cur optem aut precer, quæ noceant fortè magis quàm prosint; sed invocabo nomen tuum, ô Deus, ut spiritum mihi rectum & cor docile benignus impertias; ut perpetuum sanctissimi nominis tui timorem pariter & amorem largiaris; ut eam sacri hujus mysterii reverentiam animo inspires, quæ me in omne vitæ tempus ab indigno corporis tui & sanguinis usu securum & immunem præstet.

Ibid.

Quòd si me olim tui tuorumque beneficiorum immemorem vel exempli vis prava, vel æstus malæ consuetudinis, vel molles voluptatum illecebræ à fideli proposito sanctisque officiorum legibus deflecterent; si meritis plectendus viderer pœnis; iras exere pro arbitrio ingratum in caput; percute nocentem, ut videbitur; quidquid dolorum ac molestiarum est, in rebellem, in proditorem effunde; vitam ipsam adime, si voles, & spes fluentis ad votum ævi lætissimas rescinde, nihil moror, nihil abnuo, nihil deprecor; amplectar ultro & osculabor sævientem manum, & ærumnas inter gravissimas prædicare bonitatis tuæ magnitudinem non cessabo. At unum hoc vindictæ genus deprecari liceat supplicio quocumque gravius; noli vel flagitiorum in pœnam permittere, ut execrandi sacrilegii reus augustum tui Corporis Sacramentum unquam violem. Fac me potiùs impensè revereri magnificum illud liberalitatis tuæ munus, acceptum fovere ac tueri fideliter, eodem utiliter perfrui ad cœlestem gloriam, cujus pignus est, aliquando promerendam.

DE PIETATE

Erga Beatam Virginem.

ORATIO VII.

Qui me invenerit, inveniet vitam, & hauriet salutem à Domino, Sap. 13.

MAgnam esse apud Deum Virginis Deiparæ auctoritatem ac gratiam, & ita magnam, ut major esse nulla possit; tantam esse vim illius patrocinii in re salutis potissimùm, ut quibus voluerit, iis facilem beatæ immortalitatis aditum recludat; denique sic affectam illam esse in unumquemque nostrûm, ut opitulari nobis delicias reputet suas; nemo est, Adolescentes Christiani, qui non fateatur, nisi fuerit ille B.

Virginis obtrectator malevolus, aut ipsius gloriæ invidus æmulator. Quantam enimverò oportet esse illius potentiam, quæ omnipotentis Dei filia amantissima nuncupatur? quales esse debent ejusdem in promovendo salutis humanæ negotio partes, quæ salutis ipsius auctorem ac pretium purissimo sinu complexa sit? Uno verbo quis tenerrimos caritatis sensus requirat in eâ, quam divini Spiritûs, hoc est castissimi amoris Sponsam agnoscat. Quis ergo designatam hîc fuisse divinæ vocis oraculo B. Virginem inficietur; quam qui invenerit semel, & fideli obsequio demeruerit, certam obtinendæ ab ipso Domino salutis fiduciam habeat. *Qui me invenerit, inveniet vitam & hauriet salutem à Domino?*

Nunc age; quibus tandem gradibus ad optatum illud sacræ Virginis patrocinium pervenire quis potest? quo pretio certum illud salutis æternæ pignus redimitur? quas ipsa Virgo Deipara in iis adesse vult dotes, quos suorum in numero, & tanquam in albo recenseat? Nam quid dissimulem inveniri permultos, qui Mariæ præsidio ac gratiâ, tam frustra, quàm temerè gloriantur: qui Clientis ac Filii Deiparæ appellationem usurpant, quid ipsa valeat, ignorant: qui ad eam, quam suis Virgo pollicetur, aspirant mercedem, cujus nullam omnino partem consequentur. Idipsum hodie mihi propositum velim, Adolescentes, ut exponam vobis breviter; qualem esse eum oporteat, qui Mariæ servus ac filius revera sit, eoque nomine jus ad ipsius patrocinium ac clientelam habeat.

Tribus omnino rebus se prodit Deiparæ Virginis obsequium. Peculiari quadam atque externâ pii ac religiosi cultûs significatione; hoc primum. Integritate morum ac vitæ sanctimoniâ, hoc Alterum. Denique ardentissimo cultûs ejusdem tuendi ac promovendi studio, hoc Tertium. Atque hæc tria sunt, in quibus fidem obligant suam, quotquot Sodales B. Virginis nuncupantur, dum profitentur palam & apertè; *nunquam se Mariam derelicturos, neque contra illam quidpiam dicturos aut facturos, neque permissuros, ut à suis subditis aliquid contra ipsius honorem unquam agatur.* Dicamus de singulis, quantùm patientur temporis angustiæ, antequam ad commendandum Mariæ ejusdem patrocinium veniamus.

Ac primò quidem, quam putatis illam esse pii religiosique cultûs, ad quem Mariæ clientes erudiuntur significationem, aut quibus demum officiis continetur. Illa perstringo paucis, Adolescentes, ac delibo tantùm. Accedere frequenter ac piè ad sacram divinorum mysteriorum communionem, iisque diebus potissimùm, quibus aliqua Mariæ festivitas recurrit: exercere identidem in ipsius honorem jejunium, aut aliquam aliam afflictationis corporeæ partem ultro susceptam: invisere pauperum & ægrotantium domos; opem ferre laborantibus; excitare jacentes, recreare perditos, afflictos consolari. Defraudare genium aliquâ pecuniæ parte, quam miserorum in solatium ac salutem impendas: implorare assiduis precibus præsentissimum B. Virginis subsidium: frequentem esse in celebrandis ipsius laudibus; crebros de I. Pars.

eâdem ipsiusque virtutibus miscere sermones, excitare sé se invicem ad ipsius honorem quácumque ratione promovendum: habere certum quoddam ac fixum precum quotidianarum pensum, quod persolvas illi fideliter, ac religioni ducere, si quam earum partem negligentiâ prætermiseris: gestare signum aliquod sive tesseram, quæ perpetuò revocet memoriam illius fidei quam Mariæ juraveris. Quid multa? adesse diligenter & assiduè illis cœtibus, qui ad celebrandas ipsius laudes congregantur: largiri libenter aliquid de suo ad ipsius ædium, vel imaginum ornatum ac decorem. Parco commemorare alia piæ mentis ac sedulæ voluntatis officia, in quibus aut excogitandis aut perficiendis ingeniosus semper invenitur, quisquis Deiparam sincerè veneratur ac colit.

In his porro rebus externus Mariæ cultus positus est, & qui se Virginis obsequio mancipant, in iisdem exercendis strenuos esse ac sedulos oportet. Nam cavete sedulò à perniciosis illorum opinionibus, qui persuadere vobis aliquando præsumerent, istum pietatis externæ apparatum ferendum quidem esse in junioribus, quorum ætas imbellis ac tenera fomentis ejusmodi stimulisque egeat; at aliud in viris solidæ magis virtutis specimen requiri: colendam esse animo Virginem, non inanibus ac superstitiosis plerumque obsequiis, quibus illa facilè caruerit, si modò sinceros suis in Clientibus virtutum suarum imitatores sibi gratuletur. Quem enim alium iniere Novatores agendi morem, cùm veteres piorum operum usus ab orbe Christiano rejicerent. Nam quo pertinet, inquiebant, cultus ille tam varius, tam multiplex? quid sibi volunt revocatæ postliminio tot inutiles ceremoniæ, ubi Fides una ad salutem sufficit? Equidem non inficiar, quàm prope nullo ponendus sit in loco ille Virginis beatæ cultus, qui nihil præter meram phaleratæ pietatis ostentationem præ se ferret. Scio requiri inprimis affectum animi & cupidam placendi voluntatem, quæ morum innocentiâ, & sedulâ virtutum ejusdem Virginis æmulatione se probat. Verùm nemo pariter, nisi temerè, negaverit affectum illum animi & devotam ad obsequendum voluntatem, quâ certi quidam homines tantopere gloriantur, esse quid fictitium penitus, nisi prodeant foras & in opus erumpant. Ac quemadmodum Jacobus testatur emortuam esse fidem illam, quæ operibus bonis destituta sit, ita fateri necesse est, inanem esse ac vacuum Mariæ cultum, qui nullâ piorum actuum exercitatione sustentetur.

Sed quid in re tam apertâ diutius immoramur, præsertim ubi ipsa loquitur Ecclesia, & se facti auctorem ac ducem exhibet. Agite; an illa Virginis in cultu otiosa est, aut nos segnes esse atque inertes patitur? Enumeret enimverò, si quis potest, quot & quàm variis religionibus ad ornandam venerandamque Deiparam Ecclesia veri rectique arbitra Christiano populo facem prætulerit. Cedo partem aliquam totâ Virginis in vitâ quam singulari solennitate non consignarit. Cogita ab ipsius Conceptu purissimo ad trium-

phales ejusdem in cœlum ingressus, quàm multas prædicandis Mariæ laudibus festivitates instituerit. Attende singulas per hebdomadas præfixum Ecclesiæ auctoritate ac designatum diem unum, qui Virginis nomen ac præconium præferret. Adde mirabilem piæ bonæque matris providentiam, quæ, ne tempus ullum à persolvendis Deiparæ meritis honoribus vacuum præteriret, ter in die salutandæ illius ac invocandæ voluit nos admoneri. Quid etiam innumeras Precationes ab eâdem Ecclesiâ aut informatas aut approbatas, quibus in angustis rebus, in ærumnis, in laboribus, in quotidianis vitæ salutisque periculis Deiparæ præsidium, opem, patrociniumque posceremus. Quid Officium divinum loquar, ipsum sacro-sanctæ Missæ sacrificium communibus Christi ejusque matris laudibus plenum ac refertum? Quid referam Regna, Provincias, Urbes, Collegia, Societates, quæ peculiari augustæ Virginis clientelâ gloriantur? Quid erecta in ejus honorem templa? Uno verbo, percurrite universas orbis Christiani plagas, si fortè colitur usquam Christi nomen, ubi nomen Mariæ & magna apud Filium ipsius gratia ignoretur. Nihil hîc dictum ambitiosiùs, Adolescentes, & ad B. Virginis commendationem magnificentiùs exaggeratum: nihil non exactum ad severas Ecclesiæ leges: illa certissima credendi agendique regula est, quam declinare nemini liceat. State porro tam firmis tamque solidis fundamentis, neque vos ulla rationum humanarum momenta à deferendo Mariæ debito cultu deterreant.

Alterum est obsequii genus quod à suis Clientibus B. Virgo sibi vindicat; integritatem morum dico & innocentiam vitæ, sine quâ nemo gratum præstare servitium confidat. Nam quantum illi spe falluntur suâ, qui externi cultûs in umbrâ tuti, corruptelæ vitiorum interim indulgent, neque abuti dubitant Mariæ nomine ad peccandum tranquilliùs, & suam in tuendis flagitiis perversitatem confirmandam. Tu scilicet ultrò feras tuis in Clientibus, Virgo sanctissima, quod ab indole tuâ, quod à tuis moribus alienissimum semper fuit? Tu superbi homuncionis preces ac vota patiens audias, quæ tam abjectè sensisti de teipsâ, ut ancillam Domini te diceres, dum ejusdem mater salutabare? Tu profectas ab ore maledico laudes excipias, quæ benignitatis ac mansuetudinis exemplum, dum viveres, extitisti? Tu corrupti Juvenis & libidinum sordibus inquinati munus quodlibet habeas acceptum, quæ tam impensè castimoniam coluisti; ut vel ad aspectum viri expavesceres? ut audito divinæ maternitatis nuncio pudori metuens animo turbareris? ut abnueres fieri Dei mater, si quod inde virginitati tuæ detrimentum ingrueret?

Ah! discite Mariam nosse meliùs, Parthenici cultores, quos solutioris vitæ licentia reos coarguit: hoc inducite vestros animos, nullo ponendum in loco studiosæ quantumlibet mentis obsequium, quod criminum labes & cordis depravati corruptela inficiat. Nam quis vulgò fructus est ordinati tam malè cultûs, nisi ut Hæreticis pariter atque impiis, pie-

tatis in B. Virginem cavillandæ occasionem præbeat. Vetus est Novatorum hæc querela, aut iniqua potius objurgatio, haberi Mariam à nobis tanquam Numen, quæ Numini ipsi nec dignitate nec potentiâ cedat: nostram in ejus patrocinio ita collocari fiduciam, ut carere Christo quis possit, nec tanti putet Filium hostem experiri, qui parentis in benevolentiâ conquiescat. Jam si perniciosus error ille serperet, & inveniret fidem, qui certum adpromittit pravè quantumvis ac nequiter viventibus præsidium, modò levioribus officiis ad Virginis gratiam adrepant, quantum pondus adderet ad fovendam impiorum hominum in suâ perversitate pertinaciam? Nam quis tam perditè malus est, aut salutis tam inimicus suæ, qui tranquillam in vitâ licentiore pacem aliquo precationum penso, aut fragilibus alterius generis officiis ultrò non redimat; qui hâc mercede compendiosam ac facilem sub clientelâ Virginis sibi munire viam dubitet? Hâc spe freti dum vivere turpiter non desinunt pietatis veræ illusores, qualem nomini tuo labem, Virgo sanctissima; quantum patrocinio tuo dedecus accersunt!

Verùm quod illi vicissim cultûs inconsulti aut potius contemptæ religionis præmium referent? Etenim in extremo illo & decretorio die, quo sedebit Christus boni malique arbiter, & universi orbis judicium facturus; tunc infortunati homines, qui se medios inter reprobos delapsos fuisse sentient, conversis ad Mariam oculis ac precibus exclamabunt cum impiis, de quibus apud Isaiam mentio est. *Jejunavimus*, ô Virgo, *& non aspexisti: humiliavimus animas nostras & nescisti.* Isa. 58. Quid ergo nobis profuit jurare nomen in tuum, & inter Clientes tuos nomen ambire? quid juvat quotidianas preces tam sedulò, tam religiosè tibi persolvisse? quò recidit gloriosa Parthenici sodalis appellatio, quam circumtulimus ad pompam tuorumque hostium æmulationem, si nullum miseris in rebus benevolentiæ tuæ tuique patrocinii fructum percipimus? Inutiles querelæ & supervacanea comploratio, quam Christi Mater eodem pacto illudet, quo Deum impiorum observationes ac jejunia legimus illusisse. Numquid, reponet illa, tale est jejunium, quod elegi, infelix, quisquis hunc mihi phalerati cultûs apparatum ambitiosè jactitas? hoccine decuit pietatem in me tuam & observantiam contineri, dum effrenatis cupiditatibus impune frena laxabas? ah si placere voluisses, & me benevolam & amicam experiri, debueras emendare mores ante omnia, & vitæ integritatem æmulari. Nam quid mihi cum insolente superbiâ, cum indole efferâ & intractabili, quæ tot accendit odia, tot procreavit inimicitias, tam insuperabiles fraternæ caritatis moras objecit? quid mihi cum illo concupiscentiæ fomite, quem non modò non restinxisti prudenter, ut decebat, subtrahendo pabulum ac fomentum, sed inflammasti magis, ac magis, dum molles voluptatis illecebras sectabare, dum liberioribus colloquiis indulgebas, dum pascebas oculos obscœnis imaginibus, dum perniciosas societates, nequiorum adolescentum cœtus frequentabas, dum

inerti languebas in otio, & laboris impatiens omne ſtudiorum genus, quaſi crudiores cibos nauſeabas? quid mihi cum amore ludi, cum aſſiduis commeſſationibus, cum violatione Sacrorum, cum Sacramentorum abuſu, cum vitâ ex omni parte depravatâ? His mederi oportuit, ſi haberi te filiorum in numero, ſi me parentis loco habere libuiſſet. Tunc enimverò, Adoleſcens Chriſtiane, propitiam tibi Mariam ſenſiſſes. *Invocabis & exaudiet, clamabis & dicet ecce adſum.* Igitur externam pii cultûs ſignificationem cum innocentiâ morum conſociet, quiſquis Mariam ex animo colere, & certum in ipsâ præſidium voluerit experiri.

Tertium eſt devoti in Virginem Deiparam animi ſpecimen, cultum ipſius & gloriam tueri viriliter, & quocumque modo etiam promovere. Neque verò teſtandi ſui in eam ſtudii frequens, ut vivitur, occaſio defuerit. Eſt enim hoc Mariæ, uti Religionis ipſius fatum, ut nemo extiterit Sacrorum hoſtis, qui non apertas illi inimicitias declararit. Imò quoties petitus eſt Chriſtus per Mariam, toties ad labefactandam filii gloriam, de parentis auctoritate ac gratiâ certatum eſt? Vide ergo qui te Clientem Virginis profiteris, ut ad tuendum ipſius honorem comparatus accedas, ſi quando adverſarii inſurgent. Atque utinam tam multi quotidie non offenderentur! Mitto hîc appellare Novatores, quorum ingenium, ut ad abolendos germanæ pietatis ſenſus omnes eſt natum, ita ab exhibendo Mariæ cultu ſemper [illegible]uit. At inter vos ipſos, in medio juventutis illius, cujus conſortio utimini, ut occurrunt ſæpe, qui nec auſpiciis ortu tam felicibus, nec tam liberalibus culti inſtitutis, aut virtutis ignorant pretium, aut eandem nunquam expertì deſpiciunt. Quàm pronum eſt ab iis jactari multa, quæ pietas non ferat, quæ bonis moribus non congruant, quæ veſtrum in Virginem ſanctam ſtudium, aſſiduitatem, obſequia, aut elevent aut cavillentur. In iis rerum adjunctis qualem decet eum eſſe, qui ſolenne Deiparæ ſacramentum dicere ſe meminerit? cui res ejuſdem, cultus & gloria cordi ſint? An ſileat ignavo correptus metu? an ferat impune graſſari effrenem licentiam, ſi coercere illam pro ſuâ auctoritate poſſit? an ſaltem teſtari parcat quoquo pacto, quantùm ſibi diſpliceat, quidquid religionis in probrum & Deiparæ dedecus circumfertur?

Verùm Mariæ Clienti videri ſatis non debet illæſum Virginis honorem præſtitiſſe, niſi eundem pro virili parte promoveat. Id verò quàm poteſtis commodè, Adoleſcentes, ſi vos Dominæ veſtræ ac Patronæ amantiſſimæ gloria exſtimulet! Nam quid in morâ eſt, quominus veſtris inter ſocios colloquiis colendæ Virginis & amandæ ſtudium inſpiretis? cur expertes & ignari utilitatis ac commodi, quod liberalis ejuſdem famulatus parit, per vos non erudiantur, quanta ſit ipſius apud Deum auctoritas ac gratia; quàm multa veris amantibus bona largiatur; quàm certum ſit in ipſius patrocinio præſidium; quàm dulcem in extremo rerum limine pretioſæ mortis fiduciam afferat? Cur intra penates do-

mesticos, ubi, qui vobis & familiæ vestræ servitium præstant, rudes vulgò sunt & imperiti rerum æternarum, non inveniant in vobis doctores ac magistros, quorum verbo & exemplo discant Mariam toto corde venerari, & in ipsâ spem æternæ salutis alteram post Deum collocare. Nolite dubitare, Adolescentes, quin parentes vestri tam piæ æmulationi suffragarentur, & novos ex studio vestro pietatis stimulos ipsi persentiscerent.

Hæc sunt, Adolescentes, quibus B. Virginis cultus ac veneratio continentur; hæc sunt quæ Virgo sanctissima suis à Clientibus in fidei & obsequii specimen reposcit. At quàm vicissim veri Mariæ Clientes cultûs sui mercedem expectent; quàm spem ipsa fidelis obsequii faciat, alterâ Orationis parte videamus.

II. Pars. Agite, qui strenuam ac diligentem in colendâ Virgine sanctissimâ operam ponitis, agite, inquam, & spes hodie vestras discite. Agnoscite quid vobis à potentissimâ dominâ, quid ab amantissimâ matre expectandum sit; si tamen in eo, quod vovistis illi obsequio, in eo quem jurastis toties amore, fideles ac constantes sitis.

At quoniam beneficia, quæ nobis à beatâ Virgine derivantur, tam multa sunt numero, ut de singulis dicere Oratione brevissimâ non liceat; illud habebo satis in præsentiâ attingere, quod momenti inter cætera maximi est, & quod omnium instar meritò potest nuncupari. Singulare nimirum intelligo istud auxilii genus, quod in re salutis sibi jure polliceatur, quisquis verè & ex animo Mariam colit & observat. Quare non persequar hic operosiùs, Adolescentes, quanta & quàm multa extent ab omni ævo illius, quo Clientes suos prosequitur, amoris monimenta: non dicam, ut eos filiorum in numero computet, ut continuò præsentes oculis habeat, ut foveat in sinu, ut omnia maternæ caritatis munia in singulos exerceat. Non retexam hîc longam eorum seriem, qui liberalem ac munificam ipsius manum sensere; qui præsentem apud ipsam difficillimis in rebus opem, singulare variis in periculis præsidium, certum adversus carnis illecebras & dæmonis insidias perfugium habuerunt. Non eruam è veteribus sacrorum Annalium monumentis famosa cultu Mariæ tot nomina, Irenæos, Cyrillos, Epiphanios, Damascenos, Anselmos, Bernardos aliosque numero infinitos, tanto illustrioribus cumulatos donis ac gratiis, quanto ardentiore in Virginem studio exarserunt.

Vestrum ipsorum judicium, vestra existimatio sit, Adolescentes. Nam liceat mihi ad vestram conscientiam provocare: este mihi testes singularis illius providentiæ, quâ Dei Mater suorum commodis ac saluti invigilat. Vos inprimis interrogo, qui Mariam teneris ab annis in Dominam, in Patronam, in Matrem elegistis; qui constantes in obeundis seduli Clientis partibus nihil de pristino fervore remisistis. Narrate, si potestis, quàm uberes veterum officiorum fructus perceperitis. Agite, an frustra sollicitastis unquam tam piæ parentis nomen? an angustis in rebus, in periculis, in laboribus opem ipsius & amicam ma-

rum desiderastis? an in tuendâ præsertim ætatis vestræ innocentiâ inertem & otiosam ejus vigilantiam experti estis? Ah! si varia inter discrimina, quibus juventus obnoxia est, illibatum hactenus integritatis vestræ florem conservastis; si vix enatam cupiditatis malæ labem compressistis in ortu ipso atque extinxistis; si pudori vestro insidiantem spiritum nequam tam prudenter quàm fortiter repulistis; si peccati fœditas vobis horrorem incutit, si virtutis amabilitas placet; si nondum pervasit vestros animos, aut etiam pertentavit illecebrosa mundi corruptela; imò si declinandæ illius gratiâ vestrûm aliqui perenne cum ipsâ divortium meditarentur; an dubitabitis tot conciliatricem gratiarum, tam piarum cogitationum auctorem Mariam agnoscere?

Sed quid hæc moror salutis vel præludia, vel adjumenta, quæ suis affatim & plenâ, ut sic loquar, manu Dei Mater impertit? Salutem ipsam quam certò procuret; quàm securum per tramitem ad felicem salutis æternæ portum Clientes perducat; uno verbo, quàm verè Sapientis ore pronuntiet, *Qui me invenerit, inveniet vitam, & hauriet salutem à Domino*, operæ pretium est demonstrare.

Sap. 13.

Una est ad salutem æternam via Mors Sanctorum, quam pretiosam in conspectu Domini regius Vates pronunciat, propterea quòd sola felicem ad beatam immortalitatem aditum recludit. Neque enim homini Christiano satis est, contritam virtutum omnium exercitatione vitam vivere; nisi tam faustis initiis par exitus respondeat. Scilicet, inquit Tertullianus, *In Christianis non quæruntur initia, sed finis.* Huc ergo tota mentis nostræ contentio feratur necesse est; hæc debet esse laborum nostrorum meta; ad hoc nascimur, spiramus, vivimus, ut Sanctorum obire mortem aliquando contingat. Verùm quàm expetenda mors ejusmodi, tam arduum est quiddam ac difficile illius fieri compotem; ubi sacra veritatis oracula conceptis verbis admonent, non esse cujusquam in facultate positum perseverantiæ finalis gratiam promereri. Hoc pretiosum amoris sui pignus Deus pro jure suo largitur ad arbitrium; &, quod perditissimis peccatoribus aliquando non abnuit, id ipsum justis quidem, sed imperviis humanæ menti judiciis vitæ probatæ viris non semper impertit.

Psal. 115.

Hinc porro quis tam mundus ab inquinamentis scelerum, quis tam nihili sibi conscius, qui perpetuo non vivat in metu, incertus an amore, an dignus odio, cùm erit moriendum, inveniendus sit? Tamen nolite despondere animum, imò spes inde vestras discite, vos ô, quos Virgo sanctissima suam in fidem ac clientelam recepit. Intelligite, quàm non frustra sponsionis & devotionis vestræ in gratiam postuletis à Mariâ, ut vos in horâ mortis non deserat. Is enim Beatæ Virgini præcipuus incumbit labor; hanc sibi provinciam vindicat; huc illius preces, vota, obsecrationes pertinent, ut, quos Clientes habet & amicos, ii justorum morte moriantur. Quin & ipse Christus indulgens Matri, dum obscurum penitus & absconditum voluit esse divinæ prædestinationis mysterium, nobis in Mariâ dedit, unde spem salutis cer-

tam quodammodo haberemus. Atque ut mortalium animos ad reverentiam & amorem parentis optimæ magis ac magis accenderet, constituit illam tanquam Dominam & arbitram supremæ illius gratiæ, quæ tam arctam cum salute ipsâ necessitudinem habet.

Verùm ne temerè dictum illud à nobis, aut saltem magnificè plus æquo ad B. Virginis commendationem videatur; consulamus in re tanti momenti fidam divini Spiritûs interpretem Ecclesiam, & quid super eâ re credendum sit, ab illâ perdiscamus. Hæc illa est, Adolescentes, cujus admoniti oraculis ita Mariam compellamus. *Sancta Maria Mater Dei, ora pro nobis peccatoribus nunc & in horâ mortis nostræ.* Ecquid illam putatis à Filio precari jam jam morituris, nisi perseverantiæ gratiam, quam semel nobis si precabitur, an consentaneum est vereri, ne Maria repulsam ferat? Has etiam sibi servavit, si Ecclesiæ testimonio credimus, Virgo beata partes, ut Clientes suos, cùm ad extremam rerum lineam pervenerint, à Dæmonis insidiis præstet incolumes. Sic enim Ecclesia canit beatam Virginem alloquens, *Maria Mater gratiæ, Mater misericordiæ, tu nos ab hoste protege.* Terribilem sanè, & supra quàm dici potest homini præsertim moribundo metuendum hostem! Tamen quid vel infrendens in eum valeat, quem tuendum ac protegendum Maria susceperit? Verùm quàm dulce est & plenum solatio, quod Ecclesia Virginem interpellans confidenter adjicit, *& horâ mortis suscipe.* Erit igitur tui, ô Virgo sanctissima, muneris, ut defunctos hujus vitæ casibus tuas in manus excipias. Felicem ô nimis conditionem nostram, si tam piæ parentis in manus venerimus! Nam quæ vis nos avellat inde? quis hostium furor tam immanis, qui mediis è Mariæ complexibus nos eripiat? Quanquam sit instar omnium, per me licet, ad incitamentum fiduciæ, ad amoris incrementum illa deprecatio, quâ singulas divini Officii partes Ecclesia complectitur ac terminat. *Et Jesum, benedictum fructum ventris tui nobis post hoc exilium ostende. O clemens, ô pia, ô dulcis Virgo Maria!* Scilicet, si nec falli, nec fallere Ecclesia potest, per Mariam dabitur nobis ex hoc peregrinationis loco decedentibus, ut Christo Jesu benedicto virginalis ipsius uteri fructu perfruamur. Ecquid, amabo vos, Adolescentes, dici poterat, vel ad excitandas spes nostras potentius, vel ad confirmandam contra mortis accessum fiduciam nostram optatius?

Nihil ego jam mirer, si tam luculentis Ecclesiæ testimoniis freti tot sancti Patres totque Doctores sapientissimi sic extulerint B. Virginis potentiam, nihil ut acccedere ad eam posse videatur. Nam quid ego proferam nubem illam testium, qui Ecclesiam ducem secuti tam præclarè, tam magnificè Virginis beatæ patrocinium commendarunt. Hi gratias quascumque, quæ hominum in genus derivantur, communicari per Mariam affirmant. Isti eâdem exorante indulgeri peccatorum veniam accuratè defendunt. Illi palam & apertè pronunciant, sic in eâ positam esse spem salutis, ut ejusdem via sit, quam ingredi unumquemque oport

teat. Alii profitentur nihil esse desperandum, quidquid per invocationem ipsius petieris. Alii negant ullâ temporum memoriâ quemquam Mariæ servum periisse. Ita loquuntur Bernardus, Anselmus, Chrysostomus, Augustinus, qui non tam suo, quàm Ecclesiæ Spiritu afflati, hanc inter cæteras Mariæ prærogativam tribuerunt, ut in re salutis jus quasi supremum exerceret. Eisdem & nos eruditi confirmatique oraculis certam indubitatamque spem habeamus, id affore nobis in Maria præsidium, quod in extremo vitæ discrimine constitutos recreet ac consoletur.

Sic erit, ô Virgo sanctissima, cùm venerit ille dies ultimus, qui vitæ finem imponet; in his temporum ac difficultatum angustiis, te piam, te clementem, te propitiam experiar. Cùm derelictus à meis, desertus à parentibus, destitutus rebus omnibus neminem habebo, cujus fidem & opem implorem, tu mihi rerum omnium loco non deeris. Cùm deficient unà cum corpore vires animæ, & iners languor totum obruet; tu præsens adversus infirmitatem remedium, & invictum contra languorem robur sufficies. Si me præteritorum recordatio delictorum deprimat nimiùm & affligat, tu jacentem eriges & afflictum consolabere. Si videbor impar hostium conatibus, qui saluti meæ insidias comparabunt; tu cœlestia suppeditabis arma, quibus eorum furor retundatur. Si me propinquæ æternitatis metus exanimet; tu novam addes fiduciam, & impertiendæ mox misericordiæ conscientiâ sustentabis. Tu denique roborabis fidem, spem incendes, caritatem inflammabis, & tuis ad extremum usque spiritum beneficiis recreatus in ipsâ sanctissimi tui nominis invocatione emoriar.

Erit aliquis vestrûm, Adolescentes, quem redditi Deiparæ obsequii pœniteat? qui se magis ac magis ad eandem colendam & amandam non exstimulet? qui felicissimos inter vitæ suæ dies illum non ponat, quo se B. Virginis fidei ac clientelæ tempus in omne consecravit? Felicem enimverò fortunatumque diem, qui tot gratiarum fons uberrimus extitit, & in novos deinceps rivos, dum veniat extremus dies, erumpet. In spem igitur tanti tamque singularis boni renovemus ex toto corde, quod B. Virgini diximus jam toties, perpetuæ servitutis ac fidei sacramentum. Ecce præibo vobis ultrò ac volens, vos dicentem animis prosequimini.

Sancta Maria Mater Dei & Virgo, Nos te in Dominam, Patronam & Matrem eligimus. Dominare nostri tu, Virgo sanctissima, quibus nihil tam dulce ac decorum est, quàm fidele in omne vitæ tempus tibi obsequium præstare. Et quando Matrem te dici non gravaris, habe nos, quotquot sumus, filiorum in numero, & da, ne quid indignum tam honorificâ appellatione admittamus. Verùm quia nemo nostrûm ignorat, nihil tam displicere tibi in iis, qui tuâ fide ac clientelâ gloriantur, quàm pravitatem morum ac corruptelam, hoc providebimus præter cætera, labes ut nulla nostris moribus adhærescat. Nihil erit lascivum in verbis, nihil in factis inverecundum, nihil in affectibus aut cogitationibus ipsis immundum patiemur. Neque hoc satis Virgo

ſanctiſſima, ſed ſtudium in eâ re noſtrum verſabitur, ut quos habemus in poteſtate, ii parem tibi honorem & amorem impertiant.

Obſecramus te igitur ac petimus, per illa miſericordiæ viſcera, quæ ad ipſas nequiſſimorum peccatorum preces commoveri ſolent, ut, quod devovemus tibi obſequium, gratum acceptumque habeas, noſque in fideles, ſinceros conſtanteſque ſervos admittas. Noli permittere, Virgo ſanctiſſima, nos ut dies ulla datæ fidei immemores arguat. Amove diligenter à nobis plenas periculis occaſiones, contra quas ſtare probatiſſima innocentia non ſufficit. Acceſſe nobis ab uberrimis inexhauſtiſque divinæ miſericordiæ fontibus illa præſidia, quibus freti nihil ab inſanis vanitatis ambitioſæ fulgoribus, nihil ab humanarum rationum momentis, nihil ab illecebroſis voluptatum lenociniis timendum habeamus.

Verùm hoc à te poſtulamus inprimis, ut, cùm ad ultimam vitæ noſtræ metam pervenerimus, in his triſtiſſimis temporum caſibus uberius auxilium impertias. Ac ſi fortè vel morborum aculei, vel propinquæ mortis horror, vel divinorum judiciorum metus tui invocandi nominis facultatem adimant, memento tunc qualem te futuram eſſe in fideles ſervos ac filios promiſeris; protege nos ſub umbrâ alarum tuarum; ut illæſi per te & incolumes æternùm prædicemus, nemini, qui Mariam coluerit & amaverit, in extremo die malè unquam fuiſſe.

DE NECESSITATE

Promovendæ Salutis æternæ.

ORATIO VIII.

Quid prodeſt homini, ſi mundum univerſum lucretur, anima verò ſuæ detrimentum patiatur; aut quam dabit homo commutationem pro animâ ſuâ. Mat. 16.

Dicturus apud vos hodie de promovendo ante omnia ſalutis æternæ negotio, unde momentum gravius mutuandum putem, Adoleſcentes Chriſtiani, quàm ab iis Chriſti vocibus, quas ad increpandam hominum incuriam, & ſtimulandam in re tanti ponderis cautionem ac diligentiam adhibuit? Nam ſi, affirmante Chriſto Domino, vel ipſum totius orbis imperium nullam, cum de ſalute æternâ agitur, afferre moram debet; ſi nullo redimendam pretio jacturam animæ conſtanter profitetur, quid erit deinceps in hâc rerum univerſitate tam expetendum, quod ſalutis ejuſdem negotium debilitare, aut retardare poſſit. Atque utinam altiſſimis uniuſcujuſque veſtrûm animis defigere liceat capitalem illam Chriſtianæ doctrinæ partem, quæ cæterarum omnium fundamentum eſt! cujus intelligendæ ſedulò & ad ejuſdem normam ac regulam exigendæ vitæ tanta eſt neceſſitas, ut qui illam vel capere, vel ſequi neglexerit, hujus deſperanda ſalus videatur; quam ſi ſemel guſtaveritis, ut par eſt, atque im-

biberitis, fortunæ vestræ, cæleſtes, dico, & æternæ, in tuto ſunt; cujus aſſequendæ vel negligentiâ, vel contemptu, bona pars hominum in perniciem ſempiternam corruit; quam quia nemo recogitat, inquit Jeremias, *deſolatione terra deſolata eſt.* Jer. 2. Hæc illa doctrina eſt, quâ diſcurrens olim Chriſtus per regiones, per urbes, per caſtella auditorum aures atque animos perſonabat. Hæc illa doctrina eſt, quæ tam multis exſtitit, & exiſtit hodieque ad ſpernendas, quas offert mundus, illecebras incitamentum; quæ Eremo ac ſolitudini tot incolas, religioſis domibus tot habitatores ſubminiſtrat. Hæc illa doctrina eſt, quam ego Principum in aulâ, militum in caſtris, Magiſtratuum in concilio, mercatorum in tabernis, artificum in officinâ, in plateis, in vicis, in publicis domibus ac privatis, in uniuſcujuſque conclavi ac muſæo ita deſcriptam vellem, ut omnium oculis, multo magis mentibus perpetuò obverſaretur. *Quid prodeſt homini, ſi mundum univerſum lucretur, animæ verò ſuæ detrimentum patiatur; aut quam dabit homo commutationem pro animâ ſuâ?*

Attendite igitur, Adoleſcentes, & fundatam in laudatis jam à me Chriſti verbis ſalutis promovendæ neceſſitatem animadvertite. Atque ut hoc ipſum æternæ veritatis oraculum tam clarum ex ſe ſe, penitiùs intelligatis, hæc duo mecum, unde geminum oritur Orationis hodiernæ caput, diligenter conſiderate. Tale eſt ſalutis veſtræ negotium, ut ſi malè proceſſerit, cæteris rebus ex animi ſententiâ fluentibus, actum de vobis atque conclamatum omnino ſit: hoc priore quidem loco excutiam: Tale eſt ſalutis veſtræ negotium, ut ſi ceciderit ſemel feliciter, deſperatis penitus acciſiſque reliquis rebus, fortunæ veſtræ in tuto ſint; hoc poſteriore loco, quantum patientur temporis anguſtiæ, demonſtrabo.

I. Pars. Ac primò quidem nihil immorandum putem in ſtabiliendis confirmandiſve illis fidei noſtræ capitibus, quæ, vel alterius vitæ ab eâ quam ducimus, expectationem, vel propoſitam ſingulis pro meritorum ratione, aut pœnam, aut mercedem æternam, vel ineluctabilem denique ſeveriſſimi judicii ſubeundi neceſſitatem ſpectant. Apud eos Adoleſcentes loquor, qui prima iſthæc Chriſtianæ Religionis rudimenta veluti cum ipſo lacte ſuxerunt. Quare ſatis habebo ponere vobis ante oculos unumquemque hominum; quorum memoria pervenit ad nos illuſtrior, &, quod in conſectanctis perfruendiſque, quas potiſſimum adamarunt, rebus commodum ad ſalutem æternam perceperunt, ita perſcrutari, ut exemplum inde, quod ex uſu vobis ſit, ſtatuatis.

Agite verò, Adoleſcentes Chriſtiani, inquiramus diligentiùs in vetera præteritorum temporum monumenta, rerum geſtarum hiſtorias annaleſque curioſiùs evolvamus. Video florentiſſimos rerum omnium copiâ non Principes modò, ſed privatæ conditionis homines, qui extructis in altum divitiis numeroſiſſimos exercitus, provincias etiam integras alere potuiſſent. Video Juvenem fortiſſimum, qui partem orbis nobiliſſi-

mam victoriis potiùs ac triumphis, quàm passibus peragravit; cujus in conspectu, ipsâ Scripturâ sacrâ teste, universa terra siluisse visa est. Alium video decertantem de orbis imperio, rerum non ita multo post potientem, in eoque positum gloriæ fastigio, unde aspirare superiùs mortalium votis non liceat. Video novissimum hominem dominantem populorum animis, coërcentem improborum audaciam, armorum vim atque impetus solâ linguæ facundiâ refrenantem. Video probatos sapientesque omnium judicio viros, quorum quot verba, tot effata, quot responsa, tot oracula reputantur. Neque verò, quod præter cætera mirandum est, illi omnes, quotquot sunt, quibus vita spatiis ac limitibus continetur, eisdem nominis sui memoriam commendationemque terminarunt. Viget apud nos hodieque gratissima ipsorum recordatio; pulpita & exhedræ ipsorum laudibus quotidie personant, &, quæ ceteris rebus injuriam facit temporum vetustas, non modò non imminuit quidquam de ipsorum gloriâ, sed eandem nobilitavit magis ac sacravit.

1. Mach. 11.

Magna sunt illa profectò, Adolescentes Christiani, florere magnâ divitiarum abundantiâ, numerosis imperitare populis, eruditionis ac sapientiæ laude parem habere neminem. Magna illa sunt, vivere in hominum memoriâ, celebrari consequentium ætatum præconiis, nominis sui famam cum totâ posteritate coæquare; magna sunt, inquam, illa, & tanta, ut gravissimis laboribus, curis, vigiliis, assiduâ animi corporisque defatigatione, ipso fortunarum omnium capitisque discrimine bene redempta videantur. Tamen quantula illa sunt, quàm habenda nullo in pretio, si, qui consecuti sunt hæc omnia, illi viam salutis aut ignorarunt, aut cognitam ingredi neglexerunt.

Sciscitemur enimverò spectatissimos illos viros, quos etsi tacito nomine commendavi, satis, opinor, intellexistis, quos innuerim; sciscitemur, inquam, illos, quid sua illis gloria profuerit, quid etiamnum prosit, quam habent apud nos, admiratio? Quid tibi, Crœse, quid Crasse, profuerunt ingentes illi divitiarum cumuli, quarum magnitudinem ac copiam nemo est unquam assecutus? Quid te juvat, Alexander Macedo, quòd tam multas, tam varias, tam dissitas nationes redegeris in potestatem? Quid te, Cai Cæsar, quòd orbi toti imperaris, quem uterque fructum ex eo jam habetis, quòd heroes quique fortissimi certare vobiscum de animi magnitudine, ac bellicâ virtute ambitiosiùs affectent. Tibi verò, Marce Tulli, quid ubertas ingenii, dicendi facundia, Eloquentiæ vis, quam admiramur tantùm & extollimus; quid tua tibi, Marce Cato, prudentia, quæ sapientissimis quibusque viris ad imitandum proponitur, solatii jam affert? Responsum date, quotquot extitistis olim, prudentes viri, invicti heroes, omni doctrinarum genere homines spectatissimi? quid superest vobis ex eâ gloriâ, quam habuistis aliquando; quam etiamnum apud hominum memoriam retinuistis?

Silent

Silent ad unum omnes, obmutescunt, nullus eorum habet quidquam, quod respondeat! sed ecce pro omnibus ac singulis disertissimè respondet Augustinus, *laudantur ubi non sunt, cruciantur ubi sunt.* Hîc egregias, quibus nituerunt illi, dum viverent, corporis animique dotes laudamus, miramur, extollimus; sed nihil laudum istarum jam ad ipsos pertinet, non moventur ejusmodi præconiis, non afficiuntur rerum suarum commendatione; quia nihil commune jam habent nobiscum; quia excesserunt vivorum de numero; quia æternum fecere cum hâc vitâ divortium; *Laudantur ubi non sunt.* At apud Inferos, in quibus tot ab hinc annis demersi jacent, dirissimis torquentur ac macerantur pœnis. Illic suam in re salutis aut ignorantiam, aut negligentiam amarissimis fletibus expiant, & per æternitatem totam expiabunt. *Cruciantur ubi sunt.*

Sed quid dico non respondent ipsi pro se se? Imò, imò audiamus illos è mediis flammarum infernarum incendiis tristissimum vitæ in speciem florentissimæ exitum deplorantes. Proh! quàm verè, si quid divinis oraculis credimus, quàm sine fuco loquuntur. *Quid profuit*, inquiunt, *nobis superbia, aut divitiarum jactantia quid contulit nobis? Transierunt omnia illa tanquam umbra, aut tanquam avis quæ transvolat in aëre, cujus nullum invenitur argumentum itineris. Lassati sumus in viâ iniquitatis & perditionis, & ambulavimus vias difficiles, viam autem Domini ignoravimus. Talia dixerunt in inferno hi qui peccaverunt*, adjicit Spiritus sanctus, *quoniam spes impii tanquam lanugo est, quæ à vento tollitur.*

Veniamus jam ad vosmetipsos, Adolescentes Christiani, & ex funesto fortunatorum hominum, ut sibi videbantur, fine, quid futurum sit aliquando de vobis, nisi diligentiùs quàm fecerunt ipsi, de salute vestrâ cogitetis, conjiciamus. Quàm multi sunt inter vos, qui vel in hâc ætate vestrâ magnum al quod sublimioris fortunæ ædificium meditantur? quàm multi nobilitate generis, opum magnitudine, parentum gratiâ atque auctoritate freti dignitates eximias animo præcipiunt & aucupantur. Hic in Aulâ, ille in Militiâ, iste in Foro, alter in Clero suum sibi quasi designant locum. Cæteri, etsi non audent ad ea quæ sunt sublimiora aspirare; nemo tamen est, qui pro tenuitate suâ spes aliquas non foveat, & sin splendidæ minùs & ambitiosæ, saltem commodæ ac tranquillæ vitæ fabricam non moliatur. Interim quotusquisque est, qui de salute æternâ seriò diligenterque cogitet; qui certam aliquam stabiliendæ illius & in tuto collocandæ rationem ineat; qui rem illam unicè necessariam reliquis omnino rebus anteponendam ducat? Tamen quis dubitet esse plurimos è vobis, qui ad eam, quam pascunt animo, sortem fortunatam nunquam pervenient; qui vel rerum domesticarum perturbatione, vel æmulorum invidiâ; vel suo ipsorum vitio, vel quod proclivius est suspicari, præmaturâ morte prohibebuntur, ne votorum suorum compotes olim fiant.

Nam quid ego fatali non ita paucorum experientiâ id ipsum com-

probem, quos ante annos aliquot vidimus intra has ipsas scholæ angustias, plenos expectatione summâ Juvenes, & doluimus non ita multo post in medio cursu, aut in ipso etiam ætatis flore fuisse succisos; dum riderent ipsis omnia, dum fortuna blandiretur amiciùs, dum assurgerent ad majora, & spes ipsi suas superare viderentur. Hunc armorum furor & iniqua matris alia mediâ in acie, illum orta repente rixa, istum funestus inter commessationes casus, alium partus ex vitâ dissolutiore languor, alium sola properatæ & inexpectatæ mortis necessitas notusque uni Deo fatorum ordo rapuerunt.

Quoniam igitur eadem plerisque vestrûm pernicies imminet, quam tot alios vobis ætate, splendore nominis, lætissimæ sortis fiduciâ pares subiisse intellexistis; tunc, nisi saluti vestræ seriò provideritis, nisi despectis rejectisque reliquis omnino rebus, rem illam quæ maximi omnium ponderis ac momenti est, quæ homini Christiano una videri debuit, procuraveritis; quid proderit vobis, quid animæ vestræ proderit altissimæ fortunæ posuisse fundamentum, contendisse ad honores amplissimos, & aliquam apud opinionem hominum nominis vestri commendationem promeruisse. Hæccine, amabo, defensionis alicujus, aut excusationis locum invenient apud Deum in horâ mortis objurgantem & inquirentem; *quid prodest homini si mundum universum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur.*

Quanquam ne sic resecemus rem ad vivum; agamus tecum liberaliter, Adolescens infortunate, si quis esses, quem fragilis rerum caducarum gloria sic raperet in amorem sui, ut in iis aliquando perfruendis felicitatem tuam reponendam æstimares. Esto demus hoc tibi; ut ad eum, quem informasti animo, fortunæ apicem tandem pervenias: opta etiam, si voles, aliquid majus ac melius: nullum cupiditati tuæ modum ac finem pone: nihil moror; hæc consequeris quæcumque optasti: nihil deerit tibi vel divitiarum ad avaritiam, vel dignitatis ad ambitionem, vel deliciarum ad voluptatem plenè perfectéque satiandam & explendam. Adjiciamus etiam, quod nec postulare, nec sperare audeas, centum annos, quibus integris, sine ullâ corporis animive ægritudine, sine ullo fortunæ reflantis æstu, sine ullâ rerum perturbatione, tuâ illâ tam beatâ, tam florente, tam honorificâ conditione quietè tranquilléque perfruaris. Tamen post elapsam demum tam longam fortunati temporis seriem, veniet aliquis dies ultimus, qui vitam illam jucundissimam terminabit; vale dicendum erit tandem aliquando divitiis, honoribus, voluptatibus cæterisque adeo rebus, in quibus spem fiduciamque posueras. In his rerum temporumque articulis, peto à te, infortunate Adolescens, quid proderit tibi contrita mundi hujus illecebris vita? quid juvabunt honorum tituli & ambitiosiùs conquisitæ dignitates? quid proderunt illæ deliciæ, quas degustaveris ad satietatem; si longâ salutis tuæ oblivione sepultus jacueris, si de parandâ animæ tuæ beatitudine

non cogitaveris; si continuâ rerum terrenarum sollicitudine occupatus ad perpetuam bonorum cœlestium possessionem, mentem animumque non erexeris? Tunc intelliges, at seriùs fortasse, quàm ut ab imminenti periculo servare te incolumem possis; tunc intelliges, inquam, latentem in iis vocibus veritatem. *Quid prodest homini si mundum universum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur.*

Prævertite seriâ ac frequenti meditatione fatalem illam horam, Adolescentes Christiani, neque rem momenti hujus in ulteriorem ætatem rejiciendam putatote. Ecquando enim defigatur altiùs vestris mentibus hujus sententiæ veritas, aut feliciorem fructum pariat, quàm dum recentes adhuc animi bonæ sementis vim omnem ultrò excipiunt, neque ullis vitiorum salebris lætissimas fruges remorantur. Scilicet expectetis tempus illud, quod vobis fortasse nunquam aderit, aut, si dabitur aliquando, nihil admodum profuturum est, nisi ut conditionem vestram deteriorem faciat, quàm si non adfuisset? Inveniet locum apud vos salutis æternæ cogitatio, & hoc unum curandum ante omnia censebitis; cùm ineluctabilis parandi opes sollicitudo vix alterius studii societatem ac communionem admittet? cùm suis vos laqueis irretitos voluptas tenebit? cùm dominabitur ambitio? cùm promovendæ altiùs fortunæ cupiditas sic occupabit totos, quasi nihil expetendum præterea, aut expectandum relinqueretur? Fructum pariet olim aliquem vestris in cordibus salubris rerum æternarum meditatio, ubi miserabilis perturbationum tumultus regnabit? ubi pravorum habituum obdurata malignitas nullo cœlestium gratiarum influxu mollietur? ubi pullulantes perpetuo malarum cupiditatum fibræ felicem boni seminis, si quod fortè incidisset, progeniem suo statim in ortu suffocabunt?

Nolite, Adolescentes, spem inanem pascere, & inutili confidentiâ seducere vestros animos, qui nisi statim imbiberint istius documenti veritatem, & ad normam ipsius exigere vitam sensim assueverint, frustra futurum polliceri sibi videantur, ut olim in mediâ mundi corruptelâ positi, aut ejusdem sensum capiant, aut, quod difficilius multo sit, componere mores, uti ad salutem æternam oportet, inducantur.

Tamen nisi hoc fiat sedulò ab unoquoque vestrûm, nisi provisum vestræ in perpetuum securitati certò fuerit, intellexistis hactenus, quid prosit non solùm fieri vos votorum omnium compotes, sed orbi etiam universo dominari. Jamverò quàm parvi referat cætera omnia, quæcumque mortalium animis blandiuntur, concidisse penitus, si modò salutis æternæ negotium feliciter steterit, conjiciamus.

Atque ut multa paucis complectar, quoniam angustiæ temporis nos premunt; cogitate, Adolescentes Christiani, hominem miserum, infelicem, ærumnosum, qualem nec prior ætas unquam tulit, nec posterior in perpetuum feret. Fingite vobis illum destitutum præsidiis omnibus, laborantem rei familiaris inopiâ, nullâ vel parentum vel amicorum ope II. Pars.

ſuſtentatum. Impetatur ille, quantùm placet, quibuſcumque adverſæ fortunæ telis; nihil cogitet, nihil loquatur, nihil agat, nihil moliatur, quod non cedat malam in partem, & in ipſius opprobrium, contumeliam, ac deſperationem vertat. Nullum in ſeipſo conſolationis inveniat modum, nullum ex ſuâ ſagacitate atque perſpicaciâ fructum percipiat; niſi ut conditionis ſuæ acerbitatem ſentiat validiùs, & ſortis injurias graviores experiatur. Irruant in eum omne morborum genus, omnes dolorum aculei, omnes corporis animique ægritudines, quæ infortunatum hominem dies noctesque reſpirare non ſinant. Adjicite, ſi volueritis equuleos, cataſtas, rogos, liquati plumbi balnea, enſes, carnificinas, & alia id genus ſupplicia, quæ ingenioſus tyrannorum furor ad probandam torquendamque ſanctorum Martyrum conſtantiam aliàs excogitavit; nullus ſit in tam gravibus malis modus, nulla requies, nullum à Deo ipſo ſolatium, qui moleſtiores ærumnas mitigat, quando vult, & ſuaviſſimâ jucunditate perfundit. Annos inſuper quamplurimos in hujuſmodi tormentis conterendos habeat. Quid eſſe vel fingi poſſit homine illo, quem adumbravi, miſerius, quid atrocius, quid calamitoſum magis? Tamen ſi per conſitam tot ſentibus viam pervenire tandem ad beatam immortalitatem poſſit, felicem illum ac fortunatum appellabo. Neque mirum hoc vobis videatur, quia quantæcumque ſint illæ, quibus conflictatur, calamitates finem aliquando invenient, & luctuoſam ex omni parte vitam æterna felicitas excipiet.

Hinc diſcipulos ſuos Chriſtus olim per univerſum orbem cùm mitteret, & multo ipſorum labore totiuſque effuſione ſanguinis propagandam Chriſtianam fidem admoneret, hoc adjicere ſolebat, ne fatiſcerent ipſorum animi, & rerum difficultate deterrerentur. *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere: ſed timete eum, qui poteſt animam & corpus perdere in gehennam.*

Hoc & ipſi retinete diligenter, Adoleſcentes Chriſtiani, ſi quid durum identidem, ſi quid aſperum, ſi quid laborioſum nimis in promovendo ſalutis æternæ negotio occurrerit; nam quid diſſimulem, aut verear loqui, quod nec prænunciare ipſe non poſſum, nec vobis integrum eſt declinare. Hæc eſt nimirum fatalis quædam æternæ felicitatis conditio, ut illam ingredi, Chriſto teſte, niſi per graves ærumnas non liceat. Idem vobis, Adoleſcentes, quod cæteris hominum, fatum impendet, ſi certo ad beatam immortalitatem pede pergere volueritis. Alios à Dæmonum invidiâ, alios ab illecebroſis mundi præſtigiis, alios ab exempli pravitate, alios à vobis ipſis obices invenietis. Verùm in iſtâ difficultatum mole, ſi recreare veſtros animos, ſi novum ad peragendum alacriter inchoatum jam opus ſentire robur placuerit, retractate frequenter quod profitetur Chriſtus, nihil eſſe metuendum in hâc vitâ, dum in alterâ nobis bene ſit. Ita quamcumque ſortis aleam vobis contingat olim experiri; neque vos fortunæ aſpirantis ſuavitas illudet, neque reflantis ejuſdem calamitas la-

detestabit; si paratum usque in hac Christi sententiâ præsidium adhibueritis. *Quid prodest homini si mundum universum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur; aut quam dabit homo commutationem pro animâ suâ?*

DE PECCATO LETHALI.

ORATIO IX.

Non regnet peccatum in vestro mortali corpore. Rom. 6.

QUod olim beatæ Catharinæ Genuensi contigisse legimus, ut animam lethalis peccati labe infectam cerneret; id utinam unicuique vestrûm, Adolescentes Christiani, attentis ac diligentibus oculis liceret intueri! Nihil ego dicturus hodie de peccato mortali tantopere elaborandum arbitrarer in conquirendis vividioribus pigmentis, quibus fœdissimi illius monstri turpitudinem nativis coloribus adumbrarem. Sic enim mihi persuadeo solâ tristissimæ illius imaginis contemplatione ita percellendos esse vestros animos, nunquam ut inquinari vos illâ peste pateremini. Est enim peccatum lethale quiddam tam difforme, tam horrendum, ut profiteri Virgo sanctissima, quam laudavi modò, non dubitaret, eligendum à se lubentiùs, si daretur optio, vel ad ipsam mundi extinctionem calcare nudis pedibus ardentes prunas, quàm internam animæ peccato inquinatæ faciem iterum sustinere. At quoniam non est hîc locus hujusmodi prodigiis, faxit Deus, ut validissima, quæ jam diducere conabor, rationum argumenta idem apud vos momentum habeant. Quæ dum ipse pro virili parte exequor, quæso vos, diligenter attendite.

Verùm quia dies me deficiat, si singula, quæ concitare peccato invidiam possunt, vel leviter delibare velim, tria tantùm ex omnibus persequar, quæ potiora mihi visa sunt, & majus apud vos pondus habitura confido. Igitur peccati lethalis gravitatem ex ipsâ peccati naturâ primùm, deinde ex eo quo fertur Deus in peccatum odio; denique ex pœnis quibus divina justitia peccatum afficit, æstimemus. Hæc tria pars Orationis triplex complectetur.

Ac primum quidem peccati naturam investigemus. Quid peccatum putatis esse, Adolescentes? quam impressam animo teterrimi illius monstri ideam hactenus habuistis? Nunquam fortasse satis expendistis, quàm grandi vos obstrinxeritis piaculo, quoties lethale peccatum admisistis; intelligite nunc demum, quale malum peccatum est, atque utinam cognita mali gravitas vos à peccando deinceps deterreat! I. Pars.

Peccatum omne, atque inprimis peccatum lethale Dei offensa est, Dei injuria est, Dei contumelia est. Quid enim peccatum est, inquit Augustinus, nisi dictum, factum vel concupitum contra legem & voluntatem Dei? Ergo qui peccat, voluntati Dei resistit, imperium ejus detrectat, legem abjicit. Resistere autem legitimæ potestati, Dei supremique Domini imperium detrectare, Legislatoris sui leges contemnere ac refigere, quid hoc dicemus esse, si non summa Dei nostri, nostri Domini ac Legislatoris

offensa, injuria, contumelia est? Terreno Principi non obtemperas, jugum excutis, leges, edicta transgrederis; læsæ continuò, violatæ ac contemptæ majestatis reus ageris, detruderis in carcerem, gravibus suppliciis atque adeo morte ipsâ plecteris. Deus loquitur, audire negligis; jubet, non obsequeris; imperat, parere abnuis; & te Majestatis divinæ obtrectatorem, contemptorem, violatorem inficiabere? An igitur arbitrabimur vel levius exigere Deum à nobis servitutis, reverentiæ atque observantiæ monimentum, vel minùs diligentem eundem esse, quàm terreni Principes videantur, dominii sui suæque gloriæ æmulatorem? Imò tanto crescit magis offensæ in Deum atque injuriæ gravitas, quanto majus pro jure suo obsequium repetit, & contemni se ac despici iniquiùs patitur. Hinc illæ, quas in singulis sacrorum librorum paginis legimus, Dei ipsius aut querelæ aut objurgationes; cùm illudi se à peccatoribus, contemptui haberi, irrideri, contumeliâ affici, conculcari, rursùm crucifigi, & novâ multari morte expostulat.

Quantus porro ille est, in quem per peccatum sic insurgitur! Cogitate pulchritudinem illam, quæ omnes ad se rapiat voluntates; quam vidisse vel semel optabilius quiddam sit, quàm deliciis suavioribus per multa annorum millia ad satietatem frui. Repræsentate animo majestatem illam, cui servire sit honorificum magis, quàm toti mundo imperare. Reputate vobiscum bonitatem tantam, ut displicuisse illi grandius quoddam sit & minùs expiabile flagitium, quàm totius orbis in ruinam conjurasse. Hæc si vel liceret assequi cogitatione, nondum tamen quantus sit Deus attigissetis. Igitur dotes dotibus, perfectiones perfectionibus adjungite: tot fingite vobis, quot fulgent in cœlo sydera, quot atomi per inane circumvolitant, quot arenas mare complectitur; neque sic levissimam perfectionum divinarum imaginem adumbrabitis. Quantum illud est ante omnia tempora extitisse, nullis locorum circumscribi finibus, nihil eorum, quæ olim eventura sunt, ignorare, supremum in res omnes creatas dominium exercere! Deus ille tamen tantus, tam bonus, tam perfectus, Deus ille rerum omnium principium ac finis, cœli terræque artifex ac moderator, quem vidisse, quem possedisse summa felicitas est, per peccatum impetitur, proteritur, conculcatur.

At quis ille est, qui supremam infinitamque Majestatem attentare confidit? pulvisculus est, vermiculus est, vile mancipium est, uno verbo, homo est, in iniquitatibus conceptus, in peccatis natus, ex argillâ lutoque confictus, & in cineres jam jam abiturus. Hominem dico inimicum Dei, servum Diaboli, cœlesti patriâ extorrem, spoliatum gratiâ & sempiternis ignibus mancipatum. Hominem dico cujus in intellectu summa ignorantia est, in voluntate incredibilis perversitas, in facultatibus cæteris generalis quædam depravatio: hominem dico tot flagitiorum reum, tot malis affectibus corruptum, tot nominibus divinæ justitiæ obligatum. Ille, ille est, qui Deum lacessit ac provocat, qui voluntati ejus resistit, qui legem infringit, imperium excutit, qui denique, ut Jobi verbis utar,

Job. 15. *adversus Deum manum suam tetendit & contra omnipotentem roboratus est.*

Age, age, infortunate Adolescens, dum obscœnis imaginibus oculos mentemque pascebas; dum pravos nequitiæ magistros, avidis oculis amatorios libellos perlegebas; dum turpibus colloquiis liberiùs indulgebas; dum ambiguis captiosisque vocabulis alienæ pudicitiæ laqueos comparabas; dum res divinas risu jocisque ventilabas; dum præsens in templis corpore, alienus mente oculos, vultus huc illuc circumferebas; dum inter sacra mysteria nugis, confabulationibus operam dabas; dum nullo peccatorum dolore, nullo melioris vitæ proposito ad Sacramentum Pœnitentiæ accedebas; dum inter confitendum intempestivo pudore correptus ulceratæ conscientiæ virus occultabas; dum ad sacram mensam nullo pietatis sensu accumbebas; denique dum te, reclamantibus atque increpantibus nequicquam monitoribus, perniciosæ consuetudinis vinculis astringebas; tibi ne venit unquam in mentem cogitare, eò te prorupisse temeritatis atque impudentiæ, ut in præpotentem rerum omnium dominum vile mancipium, in Creatorem tuum abjectissima creatura, in supremum vitæ necisque arbitrum tot scelerum reus insurgeres; ut apertas illi inimicitias declarares; ut gravissimam contumeliam inferres; ut, quantum erat in te, de solio Deum dejiceres & hærentem capiti ipsius coronam detraheres? *adversus Deum manum suam tetendit, & contra omnipotentem roboratus est.*

II. Pars. Et mirabitur postea quispiam, si tam incenso non in peccatum modò, sed in ipsum peccatorem odio feratur Deus? si tam impium, teste Spiritu sancto, quàm impietatem ejus execretur? Quo quid, amabo, ad detestandam declinandamque peccati labem potentiùs afferri possit? Hoc etiam vestris animis defigite, nihil esse rerum omnium, quod Deus præter peccatum oderit; si peccatum ex orbe sustuleris, omnem divini odii materiem sustulisti. Ponite vobis ante oculos dura quæcumque patimur atque aspera; curas quibus angimur, labores quibus obruimur, casus ancipites & adversos quibus assiduè conflictamur, populares calamitates ac publicas, bellorum incendia, contagia morborum, imperiorum excidia, tot tamque diversas mortis facies, & cætera, quibus urgemur mala, quæ fugimus, quæ votis omnibus deprecamur, amolimur, quæ naturali odio ac penitus insito detestamur; hæc adeo non odit Deus, ut eorum auctorem se ac dispensatorem non dubitet profiteri. *Si erit malum in Civitate*, Amos 3. inquit Deus, *quod dominus non fecerit.* Fecit illa nimirum non vexandis ac torquendis hominibus, sed ut Medici prudentes solent nostræ studio sanitatis, ut his quasi medicamentis purgati sensim ac curati, etsi cum aliquo dolore, tamen cum utilitate convalescamus.

Quid quod nec in ipsis etiam Inferis quidquam est, quod præter peccatum oderit Deus; hoc uno invisus nomine Diabolus est, hoc odiosus uno homo impius. Peccatum ex eorum animis erue; frigebunt ignes, æterna vis flammarum extinguetur: peccatum ex rerum naturâ depelle, labor omnis ac dolor eva-

nescet. His Deus odiis, his pœnis, his suppliciis peccatum insectatur. Peccatum in se aggerat iras omnes, omnem divini furoris vim colligit. Finge tibi quempiam omnibus naturæ ac gratiæ dotibus cumulatum, meritis etiam & dignitate, si fieri posset, beatæ Virgini superiorem: cogita sedentem illum in solio & ad ipsam Dei omnipotentis dexteram collocatum. Ille, si peccato se inquinare posset, si levissimam, quæ lethalis noxæ materia sit, cogitationem admitteret, hoc ipso momento, nullâ interjectâ temporis morâ, suum amorem odio Deus commutaret; perfectissimum illud manuum suarum opus execraretur, deturbaret cœlo, præcipitaret, & quandiu fœdâ illâ peccati labe pollutum videretur, nullam ipsi benevolentiæ partem impertiret.

Id capis, id cogitas, id intelligis, Adolescens Christiane, quoties mortifero scelere te obstringis? attendis id esse apud te, quod unicè Deus oderit? unum ex iis esse te, quos unicè aversetur? Num id tecum reputas aliquando ac revolvis? unicè Deo invisus sum! Amat Deus fovetque cætera quæ video, quibus utor, in quibus versor; rebus etiam levissimis & abjectissimis, & rationis expertibus, & sensu carentibus amoris non nihil impertit: in me unum ac mei similes odia Dei omnia conversa & intenta sunt! Hâc oppressus conscientiâ, his stimulis, hâc cogitatione tacitâ confixus jocari possum, risum tollere, ludo indulgere, cibo, literis, amicis, negotiis tranquillè operam dare? Quid enim interest, si magistrorum gratiâ floreo solers ac blandus adulator; infestum interim Deum habeo? quid refert, si clarus nobilitate, ingenii gloriâ & principe inter æquales loco circumfluo studiis amicorum & famulantium obsequiis; Deo interim utor inimico & adverso? Quid juvat, si magnæ spei juvenis obversos omnium in me oculos, propensas omnium voluntates animadverto, defixum interim in me Dei odium est? Magistris gratiosus, dilectus æqualibus, carus meis, acceptus alienis, laudatus ab omnibus, uni abominatus Deo quid curem cætera? Miserum me, imprudentem, inconsultum! An stertere noctes integras, an somnos capere tranquillos possum divini odii securus? Interim, dum dormio, illam divinæ justitiæ virgam super me vigilantem, ut Prophetæ verbis utar, illam ingruentem capiti meo procellam, non video, non sentio, non pertimesco! ubi mens, ubi sensus? consilium, ratio quò concessit? quò fugit?

Nunc ad eam, quam peccati lethalis severissimam vindictam Deus exercet, convertamus oculos: futurum confido, Adolescentes, nemo ut vestrûm non obstupescat ac contremiscat totus, dum furoris divini tristissima in peccatores vestigia perspexerit. Ac primò quidem ecce video innumerabilem cœlestium Spirituum multitudinem, quos liberalis Dei omnipotentis munificentia, omnibus tam naturæ quàm gratiæ donis cumulaverat, quos in supremâ cœli parte inter exquisitissimas mentis delicias collocarat; quibus incredibilem vim ingenii, singularem sapientiam, pulchritudinem ex omni parte perfectam, III. Pars.

fectam largitus fuerat; quos concretæ labis expertes, sanctos, immortales & ad fruendum æterno Dei conspectu destinatos creaverat. Video, inquam, infinitam illam beatarum Mentium multitudinem è supernis sublimioris cœli partibus repente dejectam, in altissimas Inferorum voragines præcipitatam, in turpissimas fœdissimasque Dæmonum facies conversam! Causam inquiro tam subitæ, tam prodigiosæ mutationis, quid demum intervenerit sciscitor; ipsum infortunatæ militiæ Principem compello,
Isa. 14 *Quomodò cecidisti de cœlo Lucifer?* Ecce inter lamentabiles confusæ multitudinis gemitus & ejulatus tristissimam omnium vocem audio, peccavimus, iniquè egimus, adversus Dominum Conditoremque nostrum rebellavimus; actum est de nobis, manus omnipotentis Dei contra nos est, conterimur, affligimur, æternis irrevocabilibusque suppliciis addicimur!

Quanquam, ô Deus, tam multi sunt illi, quos perdis, ut stellas cœli ipsasque maris arenas numero superent; parum interest, omnes peccaverunt, unâ eâdemque ruinâ omnes involventur. Atenim perfectissimum manuum tuarum opus destruis: inquinatum est peccati labe, perpetuis ignibus expiabitur. At quantula est noxa illa, quam una simplexque cogitatio peperit? noxa illa noxa lethalis est, quam nullæ æternitate totâ pœnæ unquam eluent. Saltem, ô Deus, si quam ipsis pœnitendi moram permitteres! nunquam experti sunt priùs vel suo, vel cujusquam periculo exemplum justitiæ tam severæ, nullus ad hunc usque diem tam rigidi supplicii metus, nulla suspicio inciderat! Te misera, te luctuosa tangat tot infortunatorum Spirituum conditio; moveantur misericordiæ tuæ viscera, neque perire in perpetuum sustineas, quos ad sempiternum nominis tui honorem condidisti. Agitur gloria tua, agitur pietatis tuæ commendatio; si peperceris, si quam bonitatis partem impertieris, detestabuntur illi toto succedentium retro temporum decursu errorem suum, non conticescent unquam magnificentiam liberalitatis tuæ, & illatam semel majestati tuæ contumeliam æternis obsequiis reparabunt? Lata sententia est, inquit Deus, non revocabitur; peccaverunt, & in ipso momento detrudentur ad inferos æternas rebellionis suæ pœnas dolituri! Hîc mihi cum Vate Regio exclamare liceat, ô vox! *vox Domini in virtute, vox Domini confringentis cedros*, vox horrenda, vox æternæ calamitatis artifex, quàm immensam infelicium Mentium catervam disperdis, conteris, exterminas! Et tamen quis credat, vocem illam tam metuendam, tam formidabilem, tam exitiosam quotus est hominum qui pertimescat? Psal. 28.

Immoremur hîc paulùm, amabo vos, Adolescentes, & incredibilem nostram temeritatem atque amentiam expendamus. Ecce nobilissimis aulæ suæ Principibus Deus non parcit; ecce purissimas mentes ob unius cogitationis flagitium perpetuis castigat incendiis; non deterretur innumeris perfectissimisque dotibus, quibus plenâ, ut sic loquar, manu cœlestes illos Spiritus cumulaverat, quin suum ipse opus destruat ac labefactet; nos interim viles contemptique homun-

ciones ex argillâ lutoque confecti eandem illam majestatem repetitis lacessere flagitiis non desistimus! Quæ tandem illa confidentia nostra est? quid tam securos media inter justitiæ severioris exempla tamque tranquillos facit? Illi tot ornati naturæ gratiæque muneribus nullum apud Deum indulgentiæ locum invenire potuerunt; nos tam ab ortu ipso, quàm toto vitæ tempore peccatorum infecti sordibus facilem ad iratum Judicem accessum habebimus? Illi peccati unius conscii perbrevem ad pœnitendum moram non impetrarunt; nos obtentâ toties multorum flagitiorum veniâ placabilem Deum experiemur? Deum illi supremum quidem Conditorem, at neque pro se passum, neque pro se mortuum offenderunt; nos suffixum in crucem, & inter cruciatus acerbissimos amoris nostri gratiâ interemptum illudimus! An igitur existimamus Deum illum, qui pravitatem in Angelis suis tam immisericorditer emendavit, placatum nobis semper ac misericordem fore? Nam cur spe futili decipimur? Discamus potiùs, Adolescentes, ex hoc primo divinæ justitiæ vestigio inexorabilem sceleris vindicem revereri.

Sed ad aliud divinæ ultionis exemplum intendamus oculos; & peccatum in Adamo, ex quo prognati omnes sumus, totâque deinceps hominum serie vindicatum contemplemur. Verùm quàm multiplices, quàm variæ, quàm terribiles occurrunt unius flagitii pœnæ! quàm rigidum se primi, quod in mundum prodiit, peccati vindicem Deus exhibuit! Pensate enim animo illam malorum profluviem, quæ ex primi parentis scelere, tanquam ex fonte teterrimo, in universum terrarum orbem promanavit: complectimini, si potestis, cogitatione vestrâ omnes miserias ac calamitates, quibus vita hominum est obnoxia; paupertatem, ignorantiam, perversitatem, morborum omne genus, famem, pestilentiam, tempestates, incendia, lites, jurgia, dissentiones, bella, cædes, vastitates, quidquid durum est, quidquid molestum atque asperum. Repetite memoriâ ab ipsâ origine varias mundi ætates, quot hominum millia ferro, quot flammis, quot aquis perierint. Congerite in unum cumulum atque aggerem omnia eorum cadavera, qui vixerunt ad hanc usque diem; ossa ossibus imponite; & in tristes illas reliquias seriò ac diligenter intuiti, dicite; hæc sunt peccati pœna: istam malorum omnium immensitatem unius peccati labes in mundum invexit: si Adamus abstinuisset à peccando, perpetuam sibi nobisque in hac vitâ tranquillitatem ac pacem, & perennem in alterâ felicitatem promeruisset. Quale igitur malum peccatum est, quod tam multis ab hinc sæculis Deus ulciscitur, & ulciscendum adhuc non ad ultimam modò temporum omnium seriem, sed & æternitate totâ castigandum judicavit! Quibus lacrymis dolendum peccatum est, quod tantam nobis cladem, tam exitialem ruinam attulit!

Deploramus quotidie graves vitæ hujus ærumnas, ipsam verò tot ærumnarum causam non detestamur! Dolemus accensas atque inflammatas toto orbe bellorum faces; accendit peccatum atque inflammavit. Querimur exulare pacem ac tranquillitatem,

pacem ac tranquillitatem peccatum expulit. Deflemus difficultatem temporum, rerum angustias, tempestatum incommoda; hæc quanta, quanta sunt, peccatum induxit. Lugemus afflicta innumeris morbis corpora, continuis sollicitudinibus ac curis mentem sauciatam, afflixit peccatum ac sauciavit. Hæc tamen cùm amarissimis lacrymis sæpe prosequamur, peccatum unum, absque quo foret, ut malis istis omnibus careremus, siccis aspicimus oculis; &, quod multo pejus est, suscipimus ultrò, & amicum ipsi nostris in cordibus hospitium exhibemus.

Quod si, nec isti, quos patimur quotidie, miserabiles peccatorum effectus eam vim habent, ut ingenerent animis vestris infinitum quemdam peccati horrorem ac metum; ad tertium vos provoco divinæ severitatis exemplum, quo nihil excogitari gravius aut acerbius possit; sempiterna flammarum incendia intelligo, quæ expiandis totâ æternitate impiorum flagitiis Dei omnipotentis furor succendit. Accedite igitur animis ad illa fumantium claustrorum spiracula: imò reserate, Inferi, reserate fauces vestras ad tempus, *ut descendant in infernum viventes, ne descendant morientes*, inquit Bernardus. Agite, Adolescentes, intendite curiosos oculos; circumspicite aggestas cumulum in immensum densatasque hominum catervas medios inter rogos, nequicquam desperantium: audite gemitus, excipite lamentabiles querelas, singultus & ejulatus obstupescite. Contemplamini diligenter, & inter infinita reproborum millia secernite ac dignoscite multos, quos vidistis, quibuscum sub eodem tecto forte vixistis, aut de quibus saltem centies audivistis. Quid illos, amabo vos, perdidit? cur ardent tot animæ in illis ignibus? cur illis suppliciis cruciantur, cruciabunturque semper? quid illas in istam malorum omnium voraginem adduxit? Unum est, quod illic ardeat, lethale peccatum, quisquis peccato vel uno constrictus est, reus est æterni incendii; momentum unum delectationis pravæ cruciatûs acerbissimi æternitatem parit! Quot superbi homines, quot nebulones lascivi, quot sacrorum hostes ab ipso pœne nascentis mundi exordio medios inter flammarum rogos sepulti detinentur, qui nullum unquam patiendi finem invenient!

Interim Deus, cujus natura bonitas, animas illas videt, quas ad imaginem similitudinemque suam condiderat, quibus sanguinis sui pretium liberaliter impenderat, videt, inquam, animas illas inextinctis depasci ardoribus, audit tristes gemitus, intuetur lacrymas, desperantium desideria contemplatur, nec flectitur tamen, nec movetur, nec parcit! Illa misericordiæ viscera, quæ ad levissimas vilium animalium necessitates commoveri solent, nihil omnino sentiunt eorum gratiâ, quos paternâ olim benevolentiâ complexus innumeris beneficiis cumulaverat! Magnam profectò & inauditam oportet esse peccati malitiam, quæ Deum ex se se tam bonum, tam beneficum, tam misericordem, in severum atque implacabilem judicem commutavit? *Pereat Samaria, inquit Propheta, quæ ad amaritudinem concitavit Dominum suum.* Osc. 14. Væ vobis, Adolescentes, si infinitam

Dei optimi atque amantissimi misericordiam ad eas angustias unquam adigitis, ut æternas irrogare vobis pœnas sustineat!

Durum forte videtur vobis, quòd infelicis animæ tristissima conditio nunquam flectere possit ad misericordiam Deum illum, quem offendit: at scitote tamen tantam esse peccati lethalis gravitatem, ut, qui illud admiserit, levioribus, quàm par sit, mulctetur pœnis. Non, si Deus multitudinem illam atque acerbitatem pœnarum, quas singuli in Inferis Damnati patiuntur, in unam peccatricem animam effuderit, severus fuisse plus æquo dicendus sit. Ergo quid me fieret, si jam morerer, quem lethalis noxæ reum conscientia redarguit? ubi nunc essem, si me improvisus obruisset casus, antequam expiare lacrymis admissum scelus potuissem? arderem in incendiis, gemerem in suppliciis Inferorum civis, tenebrarum hospes, flammarum pabulum! Imprudens! an ego potui versari tandiu in illo periculo? an in eodem diutiùs versabor? En peccatum me suo pondere ad Inferos præcipitat, eò me Dæmon conatur impellere, vitam eripere omni momento paratus. Et tam vicinus æternis suppliciis securus vivam? Ah! potiùs sustine, juste Judex, ultricem manum; da brevem moram, per quam lugere possim tot delicta traductæ perperam juventutis, & præfervidæ ætatis inconsiderantiam expiare. Neque enim satis intellexeram ad hunc usque diem, quanta peccato gravitas atque fœditas adhæresceret: non in mentem mihi venerat cogitare, esse peccatum lethale ejusmodi, ut mitiùs, quàm deceret, inter gravissimos Inferorum cruciatus puniatur. Nam si, quoties peccandi occasio incidit, diligenter maturéque perpendissem, nihil esse tam exquisiti apud Inferos supplicii, quod æquare peccati malitiam possit, num peccare toties tamque graviter sustinuissem?

Verùm heu me! quantùm abfuit quin funestissimam illam veritatem per memet ipse experirer? quàm sæpe in ipsâ hujus præcipitii margine periculosos feci lapsus, quibus, ni me tua manus tenuisset, in hanc malorum omnium eluviem nunquam emersurus inde, proruissem! Quas ergo tibi referam gratias, ô Deus, per quem incolumis etiamnum vivo, dum in alios minùs nocentes, quàm ego sim, rigidus suppliciorum exactor extitisti? Sed quo me deinceps pacto geram? Tene post tam illustria tuæ in me misericordiæ monimenta rursum offendam? eáne abutar imposterum bonitate, quam mihi hactenus indulsisti? Ah! ne id patere, precor, ô Deus! quin potiùs, si quid esset adhuc in me, quod tibi displiceret, si quas in intimis animæ penetralibus peccati reliquias deprehenderes, totum illud sic confice, sic erue, sic expurga, ut purus atque integer ab omni peccati labe, suavissimâ conspectûs tui jucunditate frui aliquando possim.

DE MORTE.

ORATIO X.

Pulvis es & in pulverem reverteris.
Genes. 3.

QUid esse dicam, Adolescentes, aut quo mortalium fato fieri putem, ut cùm nihil frequentius obversetur oculis, quàm terribilis mortis aspectus; nihil quod in communem omnium sermonem sæpiùs cadat, quàm funesta mortis commemoratio; nihil denique quod in Literis sacris inculcetur diligentiùs, quàm assidua mortis ejusdem memoria; tamen sic plerique refugiant fatalem illam universis hominibus horam animo pertractare; quasi novum quiddam atque insolens, aut alienum à se penitus proponeretur. Atqui hæc ipsa est diligens præsertim & attenta mortis cogitatio, vi cujus declinare liceat quidquid in morte metuendum magis occurrit; per quam sensim sine sensu eadem illa non tam terribilis, quàm amabilis, non tam refugienda, quàm optanda possit videri; quam si defixerimus semel animo penitiùs, securitate quadam & tranquillitate singulari, vel inter ipsa gravissima mortis pericula gaudebimus. Adeste igitur animis, Adolescentes; usurpemus jam ultro ac lubenter non sine incredibili animæ nostræ utilitate, quod olim, si tunc neglectum fuerit à nobis, cùm ingenti desiderio luctuque vel inviti ac repugnantes experiemur.

Atque ut meditationis tam necessariæ studium in vobis magis ac magis incendam; intelligite, quàm liquidus ex eâ fructus, quàm utilis existat. Duo sunt vulgò quæ salutis æternæ negotio moram & impedimentum afferunt; nimius rerum præsentium amor, hoc primum: gravis rerum futurarum incuria, hoc alterum. Adhærescimus pravè bonis, quibus in hac vitâ fruimur; quid fruendis in alterâ bonis obesse possit, vix ac ne vix quidem attendimus. Porro, quàm salubriter frequens ac seria mortis meditatio utrique malo medeatur, hodierna Oratio demonstrabit. Hoc habet mortis meditatio, ut rerum præsentium fastidium ac despicientiam ingeneret, erit Orationis pars prior. Cogitatio mortis vigilantiam christianam suscitat, ne æternis bonis excidamus, pars Orationis posterior persuadebit.

Agite, Christiani Adolescentes, quis inordinato rerum terrenarum affectu teneri se patiatur, aut etiam easdem fastidire ac despicere salubriter non incipiat, qui moriendum sibi esse frequenter ac seriò cogitarit? Nam quid mori dicemus esse, aut mors quid aliud est, quàm absoluta quædam, integra perpetuaque abalienatio, disjunctioque rerum universarum, quæ sub aspectum nostrum cadunt? Scilicet qui moritur, sic divellitur ab iis, quæ viderat, aut possederat, aut amaverat, ut habendæ imposterum ullius cum ejusmodi rebus communionis atque commercii spem omnem atque expectationem deperdat. Ita se res habet, Adolescens Christiane, cùm moriendum erit tibi, quantumvis adhærescas terrenis I. Pars.

ac caducis bonis, quæ paraveris multo cum labore, quibus fruêre delectabiliùs, quorum usuram longiùs tibi pollicebere, iis sic esse valedicendum puta, nullam ut deinceps cum iisdem societatem habiturus sis. Tum verò quid fiet illis opibus, quas ut in altum extrueres, totam pœne vitam labore, curâ, anxietate contriveris? quò pertinebunt honorum gradus, unde in obscurum horrendi tumuli domicilium demigrabis? quid proderunt illæ voluptates tanto quæsitæ studio, tam degustatæ suaviter, quibus in perpetuum carendum erit? quid conferet tibi ingenii laus, eruditionis fama, politioris cujusdam cultûs elegantia, in quibus te vel extuleris insolentiùs, vel plusculum amaveris, cùm hæc omnia tecum unà jam jam extinguentur? quid juvabunt amicorum copia, domesticorum multitudo, florentissimæ sobolis frequentia, à quibus in hoc discrimine positus nullum subsidium, nullam operam, nullum auxilii genus experiere.
Job. 1. *Nudus egressus sum*, inquies cum Jobo, *ex utero matris meæ, nudus eòdem revertar*

Hanc verò rebus omnibus valedicendi necessitatem, cùm semel hora lethi fatalis accesserit, ita sensit profana antiquitas, ut indignum crederet hæc amare perditiùs, quibus esse seriùs ocyùs carendum meminisses. Nostis quàm seriò Poeta ille vester amicum admoneret quempiam, qui rerum suarum amore tenaciùs vinciebatur:
Lib. 2. Od. 3. *Cedes*, inquiebat, *cedes coemptis saltibus & bonis, villàque, flavus quam Tyberis lavit, cedes, & extructis in altum divitiis potietur heres*; neque
Ibid. Od. 14. verò adjiciebat, *harum, quas colis, arborum, te præter invisas cupressos ulla brevem dominum sequetur*.

Verùm in istâ rerum omnium dimittendarum necessitate, quàm acerbus, quàm luctuosus homini rebus omnibus circumfluenti dolor ingruet! quàm ægrè patietur auferri sibi bona illa, in quibus spem suam atque felicitatem habebat collocatam! quot erumpent lacrymæ, quot singultus personabunt! quanta funestissimæ desperationis significatio se prodet! *Siccine separat*, inquiet, *amara mors?* 1. Reg. 15.
Heu! vix dum tempus fuit utendi illis opibus, quas tanto studio comparsi miser, & illas jam eripis! vix attigi labris primoribus delicias breves tot dolorum redemptas aculeis, *gustans gustavi paululum mellis, & ecce morior.* 1. Reg. 14.
Vix defungi licuit primis dignitatis hujus novæ honoribus, & *ecce velut à texente vita mea succiditur.* Isa. 38.
Filios educaveram, spem domûs, familiæ columen, patris amores, & jam divellor ab eis, & in omne tempus disjungor! *Siccine separat amara mors?*

Hæc eadem hominis morientis desideria quàm feliciter Spiritus sanctus paucissimis verbis expressit! *O mors quàm amara est memoria tua homini pacem habenti in substantiis suis!* Eccl. 41.
Hanc mentis sollicitudinem, hanc amaritudinem cordis experietur olim, quisquis è vobis opulentiori fortunæ nequiùs servierit, cùm erit nuncium eidem remittendum; cùm veniet ad vos trepidationem inter ac metum legatus à cæteris quidam, vel medicus, vel amicus, vel Christi minister, & decumbentibus in lecto mortis tristissimam illam vocem deferet. Actum est, amice, desperata valetudo, nulla spes salutis affulget: moriendum tibi: vix unus aut alter restat dies,

quem æternæ saluti possis impendere. Eia de conscientiâ tuâ expurgandâ cogita, pone in lucro moram brevem, quam tibi Deus adhuc impertit: Heu! inquies, si loqui jam vacat; vel si non licet, cogitabis tecum; heu! tam citò? hac ætate, his viribus, hoc statu rerum mearum tam læto, tam florente, tam pleno expectationis cujusque longissimæ? *O mors quàm amara est memoria tua homini pacem habenti in substantiis suis!*

Hanc verò morientis hominis imaginem quisquis sæpe retractabit animo, & maturè secum expendet, quam conclusionem pronum est eum elicere; nisi ridiculum esse & non ferendum stultitiæ genus, ita macerare se comparandæ ejusmodi fortunæ gratiâ, quæ tam caducis, tamque ruentibus fundamentis nititur: amare perditè vitæ hujus delicias ac commoda, quibus primo quoque tempore privari possit: sic esse totum in ædificandâ domo fragili ac luteâ, quæ per se ipsa rimas agit undique, dum parandæ habitationis æternæ cura penitus negligitur. Quàm bellè stuporem mortalium & amentiam in consectandis tantopere amandisque fragilibus hujus ævi bonis Regius Vates olim increpabat! *Filii hominum, usquequo gravi corde, ut quid diligitis vanitatem ac quæritis mendacium?* Qui vos error à viâ veritatis abduxit, quò pergitis amentes, quid quæritis, quò contenditis? an nescitis *quia non habemus hîc manentem civitatem, sed futuram inquirimus*, stabilem, perpetuam, varietati temporum, sortis injuriæ, hostium oppugnationibus minimè obnoxiam? Hos sensus, mihi credite, vobis injiciet salubris mortis cogitatio, neque continget fieri similes hominis illius, cujus imprudentiam ac cœcitatem etiam cum amariore joco Christus insultat. Collegerat ille messem copiosissimam; fecerant agri fructus uberrimos; plena frumento horrea & torcularia vino redundabant. In hac lætissimâ rerum suarum conditione ita cogitabat intra se ac dicebat: *Quid faciam, quia non habeo quò congregem fructus meos? & dixit*; ipsissima sunt, Adolescentes, Evangelii verba quæ profero; *& dixit*, inquam, *hoc faciam: destruam horrea mea & majora faciam; & illùc congregabo omnia quæ nata sunt mihi & bona mea, & dicam animæ meæ: Anima, habes multa bona posita in annos plurimos; requiesce, comede, bibe, epulare. Dixit autem illi Deus; Stulte, hac nocte animam tuam repetunt à te, quæ autem parasti cujus erunt?*

Psal. 4.

Heb. 13.

Luc. 12.

Heu! quàm multis illud ipsum accidit, qui post exhantlatos multos labores, & exhausta variæ vitæ hujus pericula, cùm venissent eò tandem, ut partis in pace fruerentur bonis, inter spes medias succisi de numero viventium sublati sunt. Qui utinam in revocandâ mortis memoriâ assidui diligentesque magis extitissent! nec perstringi sivissent oculos suos insanis rerum periturarum fulgoribus, nec frustrari spes suas in ipso votorum apice doluissent. Vos verò in lucro ponite stultitiam istorum hominum, & ex eorum exitio documentum capite, quod vobis ex usu sit: æmulamini eorum prudentiam, sin minùs effectu, sed affectu saltem, qui in ipsâ, quam propono vestris mentibus, cogitatione mortis, subito ac repentino rerum terrenarum fastidio

ita correpti sunt, ut abdicarent penitus, quæ possidebant, omnia; valedicerent honoribus ac dignitatibus; & voluntariæ paupertatis cultores se se sylvarum tenebris ac montium speluncis abderent omnium egentes ac nudi, ne quid superesset sibi quod auferre mors posset; tanto illi contemptu fastuosas opes despiciebant, quanto cæteri hominum studio illas consectantur. Neque verò mirum erat, si cùm demigrandum sibi foret ex hac vitâ, tam singulari gaudio & gestientis animi significatione accedentem mortem exciperent, neque tam decedere è vitâ viderentur, quàm in aliud multo felicius ævum commigrare. *O quanta erit fiducia morituro*, inquit aureus Imitationis Christi Liber, *quem nullius rei tenebit affectus!*

Sit ergo fructus ille veritatis hujus, quam mortis cogitatio bene præparatis animis nudam & apertam exhibet, Adolescentes; ut vim infringat periculosæ tentationis, cui ætas vestra, tenera quantumvis, plerumque obnoxia est. Quotus enim vestrûm est, qui, si conscius sibi sit ingenitæ virtutis; si sentiat in se ingenium rerum magnarum capax; si vel in parentibus vel in amicis præsidium grande, ad consectanda quæ subliniora sunt, sibi gratulari possit; quotus, inquam, vestrûm est, qui spes altas jam tum non foveat, & excelsæ fortunæ fabricam moliri animo non incipiat? Cæteri qui nihil habent ejusmodi quod sperent; quibus tenuitas sua audendi quidquam jus & animum eripit, nihilo æquiores prioribus, aut fortunatioribus invident, aut laudare & amare non cessant, quod ipsi assequi nequeunt, aut etiam iniquam nimis supremi Numinis incusant providentiam, quæ liberalis in alios ac munifica, sibi parca unis & avara extiterit. Verùm quàm efficaciter damnosos in utrisque sensus cogitatio mortis retundit ac reprimit. Nam quis studeat impensiùs rebus ejusmodi; aut iisdem destitutum se fuisse tantopere doleat, quarum hoc esse fatum meminerit, nihil ut morientibus vel ad præsidium vel ad solatium prosint. An non potiùs funestam fortunatorum hominum, ut sibi videntur, sortem commiserans in has voces erumpat? Huccine, Deus immortalis, res humanæ recidunt! tamne brevibus cancellis ac terminis mortalium felicitas concluditur, ut in extremo vitæ limine spoliatos se rebus circumfluentibus nudatosque deprehendant? Huic infelici scopulo sic allisa Regum ipsorum potentia confringitur, ut fulgor ille majestatis qui perstringit oculos & animos rapit in admirationem sui, tanquam inanis fumus dissipetur & evanescat! Nam cur ergo tantopere superbiant qui divitiis affluunt, qui præfulgent honoribus, qui cæterorum fortunas moderantur, qui imperium exercent orbi spectabiles ac verendi, quando nihilo plus auferent ex illâ rerum copiâ, quibus abundant, quàm qui miserrimâ laborant egestate? quando summos pariter & imos eâdem falce mors demetit, & uno compositos in tumulo omnes æquat omnibus?

Verùm ipse quò feror? cur hæc eadem ambio tantùm, quæ mors quantocyus eripiet? cur mihimet plaudo tacitus, & gratulor in sinu, quia fortè pinguis hereditas me respicit,

picit, quia me primi honorum gradus expectant, quia mille deliciarum illecebræ mihi jam blandiuntur? Imprudens! ad quem tam brevis rerum istarum usura pertineat, qui bonis omnibus aliquando exuendus sim, & ad vilissimorum homuncionum sortem redigendus. Vel cur miserum me & infelicem rear, si nobilitatis minùs ac splendoris natura contribuisset, si vivere obscurum sineret, si parciùs mihi ad vitæ commoda mollesque delicias providisset; cùm post angustos mortalis ævi terminos, sublato inter homines aut nobilitatis, aut divitiarum, aut dignitatis discrimine, una eademque omnium conditio futura sit.

Nolite dubitare, Adolescentes, habet hoc mortis meditatio singulare præsidium, cùm ut altos premat spiritus, & ambitiosum semper suis in votis animum coerceat, tum ut salubrem rerum humanarum despicientiam ingeneret. Nunc quàm potens eadem sit ad suscitandam Christianam vigilantiam, pars Orationis altera demonstrabit.

II. Pars. Quàm certa & ineluctabilis est mortis necessitas, tàm incertam ex omni parte & obscuram esse mortem fides & quotidiana experientia demonstrant. Triplex autem inprimis obscuritatis genus metuendam ac terribilem mortem efficit; quod si pertractetur animo diligenter & ad frequens revocetur examen, fieri omnino non potest, quin perpetuus inde & efficax pariter Christianæ vigilantiæ stimulus exurgat. Incertam igitur dico & obscuram mortem esse, primò quòd tempus attinet, deinde quòd spectat rationem ac modum; denique quòd pertinet ad statum & varias affectiones, in quibus anima deprehendetur. Quæ tria dum breviter persequor, diligenter attendite.

Incertum est, quando illucesset fatalis ille dies, qui vitæ modum ac finem imponet. Age, dic mihi, Adolescens Christiane, si potes, quos præscriptos tibi, quos designatos arbitraris vivendi fines ac terminos? An prorogabis vitam ad extremam usque senectutem? an in medio quodam annorum cursu metam invenies? an breves ultra juventutis cancellos progredi non licebit? an in ipsâ fortè adolescentiâ de numero viventium succideris? quid censes? quid existimas? quid tibi videtur? Scio, quò pertineant spes tuæ, quàm longè promoveas expectationem tuam, quàm multam annorum seriem, hac ætate, his viribus, hac valetudine tibi adpromittas. Sed peto, ut exploratum aliquid super eâ re pronuncies; ut certum aliquod designes temporis spatium, intra quod sine ullo mortis metu impunè possis excurrere. Sed frustra ego te interrogem, cùm nec tibi, nec ulli hominum id innotescat, dicente Domino, *Nescitis diem neque horam.* Imò; non modò nihil compertum quidquam de mortis nostræ tempore, sed etiam idem Dominus liquidò profitetur futurum, ut, quâ præsertim horâ nihil ejusmodi suspicabimur, eâ sit nobis moriendum; *quâ horâ non putatis, Filius hominis veniet.* Hinc in alio loco Christus adventum suum furi ac latroni comparat. Quod sibi tempus deligendum putat fur ac latro, si cujus domum populari atque expilare cogitet? Num mediâ de luce fores obsidebit,

Mat. 25.

Luc. 12.

aut in ædes irrumpet, cùm circumcursant undique, qui vim arcere possint? cùm adsunt in excubiis domestici, & ad ferendam opem prompti ac parati? cùm vigilat ipse paterfamilias, & periculi metuens custodit ipse domum ac tuetur? Non committat sanè, ut tam ineptum rei faciendæ tempus occupet. At cùm securus rerum suarum dominus nihil sibi metuendum æstimabit; cùm alto demersi somno domestici facilem in penates aditum permittent; cùm tenebræ & longum concubiâ nocte silentium prædonum consilium adjuvabit; tunc illi facto impete domum adorientur, sepultos somno vinoque servos occupabunt, jugulabunt patremfamilias, & rebus omnibus potientur. Hunc ipsum inibit morem Christus Dominus, cùm ad exigendam à nobis totius anteactæ vitæ rationem accedet, *ecce venio sicut fur.*

Apoc. 16.

Sic erit, Adolescens Christiane, tunc esse tibi excedendum è vitâ existimes, cùm moriendum tibi esse minùs suspicabere; cùm sanus inprimis ac vegetus, plenus viribus atque robore longiores sibi annos pollicebere; cùm arridebit gratior & suas in sinum tuum opes fortuna congeret; cùm mersus forte periturarum rerum curis ac sollicitudinibus incultam jacere conscientiam tuam ac sordidam patieris; tunc repente mors ingruet & spes uno momento lætissimas resecabit. *Quâ horâ non putatis Filius hominis veniet.* Utinam singuli vestrûm saluberrimum illud quod Imitationis Christi Liber impertit adversus quascumque intempestivæ mortis insidias consilium æmularemini. *Cùm manè fuerit*, inquit, *puta te ad vesperum non perventurum, vespere autem facto, non audeas tibi mane polliceri.*

Luc. 12

Vellem ergo, ut unusquisque vestrûm antequam decumberet, id attento secum versaret animo! Ecce lectum jam peto incertus, quid de me hac nocte futurum sit. Valens equidem mihi videor ac sanus; at quàm multis tam affectis bene, quàm ego sum, contigit, ut medios inter somnos repentinâ morte opprimerentur, & triste in cubili suo sepulcrum invenirent! Id si fortè mihi hac nocte contingeret, an securus aliquo pacto sisti possim ad tribunal divinæ Majestatis? nihilne exprobrat tacitò conscientia, quod me lethalis culpæ reum efficiat? ah! si flagitii lethiferi conscius meritò videor, an tranquillos capere somnos possim, nisi priùs peccatum illud sincero dolore, & melioris frugis desiderio eluerim, incertus quid de me hac nocte statuendum sit? At fortasse nihil eveniet ejusmodi, quod vereor: sed fortasse id ipsum, quod non vereor, experiar: miserum me & inconsultum, qui rem illam, unde tota, quàm longa est, pendet æternitas, tam caduco, tamque fragili patiar fundamento fulciri.

Pergamus ulteriùs, Adolescentes; non incerti modò vivimus quo tempore nobis ex hac vitâ sit demigrandum; sed ipsum mortis genus, quo moriendum nobis est, incertum penitus & obscurum declaratur; magnum timoris & vigilantiæ singularis argumentum! Nam quid, amabo vos, cogitatione istâ tristius ac luctuosum magis? nescio quo mortis genere moriturus sim! Ecce adfertur ad me quotidie, hic transfixus ferro cecidit;

Ille periit incendio: iste suffocatus aquis ac sepultus est; alter oppressus ruinâ interiit; alter ludendo vivendi finem fecit; is obriguit manducando; ille confabulando mortuus est; iste lecto in suo postridie mane repertus exanimis, cùm sanus pridie serò decubuisset. Mihi verò quo tandem mortis genere continget mori? An subito ac repentino casu præveniar? an longiore morbo confectus excedam? An erit mihi tempus ad excutiendam conscientiam, & dolorem de peccatis excitandum? an erit tam prompta, tam improvisa mors, ut omnem pœnitendi moram ac modum adimat? An aderit præsto Christi Minister, qui delictorum excipiat confessionem, &, longæ peregrinationis in viaticum, sacrum Domini Corpus porrigat? an gemino illo salutis præsidio privandus sum? An vis morbi & afflictæ domûs perturbatio salubrem æternitatis cogitationem admittent? an rapto statim extra me & orbato rationis usu consulere nihil licebit, quod securitatem pariat aut solatium? Hæc omnia planè incerta sunt; nihil statuere certi super eâ re possum; & tamen hac ego defixus cogitatione, his agitatus stimulis ita vivam, quasi hoc esset in meâ potestate positum, convenientissimum quodque moriendi genus ad arbitrium eligere! Quanto satius est eam inire vitæ rationem, quæ quocumque mortis in discrimine securum ac tranquillum præstet! Tunc certè parum intererit, quis demum mortis casus eum occupet, qui paratus semper ad moriendum inveniatur. Verùm quo non vives in metu, qui sis affectus tam malè, ut quo versaris in statu mori pertimescas? quàm expavesces ad varia vitæ pericula, qui pravitatis tuæ conscius sentias subeundum esse tibi damnationis æternæ judicium, si ante expiatam probè conscientiam mori jubereris.

Tertium attingo obscuritatis caput quod morti adhærescit semper, & quod incredibili quodam timore securissimas quasque mentes percellere graviter debet. Incertum est, an peccati reus, an divinâ instructus gratiâ moriturus sim. Pavebat D. Bernardus, ut ipse de se profitetur, & totis perhorrescebat artubus, quoties retractabat animo terribilem illam sententiam; *Nemo nescit, utrum odio, an amore dignus sit.* Quanto graviore metu concuti par est unumquemque nostrûm, dum revolvet apud se tacitus, nescio an in statu gratiæ, an in statu peccati deprehendendus sim? Tamen ex illâ affectione animæ, in quâ quis in morte invenietur, vel beata, vel infelix pendet æternitas! Si acceptus Deo tunc, si nullius mortalis noxæ reus haberi possim, in portu navigo; res meæ in vado sunt, nihil periclitabitur animæ meæ salus. Sin autem infectum lethali maculâ mors occupet, actum de me est; jacturam facio nullâ unquam arte reparabilem, desperata salus in perpetuum. Utrum porro amborum accidet? quam ego sortem letho proximus experiar? an justorum, an peccatorum morte sum moriturus? Hoc prorsus latet! nemo hominum, quantum est, qui vivunt, id novit: depositum apud unum Deum illud mysterium est. O justum, ô terribile perpetui timoris argumentum, quod non eos modò pungat ac stimulet, qui partem vitæ maximam

licentiori consuetudine traducunt, sed & homines probos graviumque noxarum expertes nunquam conquiescere patiatur.

Hæc revolve tecum seriò, Adolescens Christiane, si quis esses ejusmodi, qui vitiosi habitus labe jam diu depravatus perpetuo jaces flagitiorum in cœno; qui vix expiatis per Sacramentum Pœnitentiæ offensis prioribus, in easdem paulò post graviore lapsu recidis; qui nullum facis peccandi finem aut modum. Dic mihi, quæso, tunc velles in eo statu mori, in quo menses plerumque integros, annos etiam ipsos versari soles? æquone ferres animo, si post admissam turpitudinem obsoletam, nullâ interjectâ temporis morâ, ad tribunal divinæ Majestatis judicandus sisterere? Tune securus rerum tuarum tibi videreris, si in hac ipsâ circumstantiâ temporis, quâ te alloquor, nunc cùm arcanis motibus tuas tibi sordes conscientia exprobrat, cùm te fortasse gravatum alicujus impudicitæ pondere & oppressum sentis; cùm pertinax in malitiâ nihilominus nec dolorem facti, nec melioris frugis desiderium experiris? Tune, inquam, rerum tuarum securus tibi viderere, si triste illud nuncium portaretur, actum est, Adolescens Christiane, tibi luxit extremus vitæ dies; hoc ipso momento reddenda est apud omnipotentem Deum totius ante acti temporis ratio: nullus deinceps moræ, nullus tergiversationi locus est. Non ego te tam parum studiosum salutis tuæ putem, quin contra tam feralem sententiam statim reclamares: velles indulgeri priùs aliquod quantumvis breve spatium ad eliciendas ex cordis tui duritiâ testes doloris tui lacrymas, ad expianda salubri confessione tot delicta, quibus ultorem Deum provocasti, ad expurgandam omni scelerum fæce conscientiam, ne quid perspicacis ac severi Judicis oculos offenderet.

Vide ergo ut jam tum facias, quod tunc fecisse voluisses. Nam unde futurum nosti, ut in eo statu, in quo nunc es, in quo mori non velles, revera non moriaris? quis spopondit tibi, redeuntem te ex illo liberiore juvenum consortio, ubi depravari te, corrumpique fiveris, ubi pudicitiæ gravem maculam inusseris, ubi motus omnes aspirantis gratiæ & à pravâ libidine dehortantis represseris, non esse te repentinâ ac luctuosâ morte opprimendum?

Hæc sunt, Adolescentes, incertæ & obscuræ mortis adjuncta, quæ dum serio ac frequente animo versabitis, vestri vos officii admonebunt, & Christianam in re salutis vigilantiam erectam semper & attentam efficient. Ergo geminum illud habebitis in assiduâ mortis meditatione præsidium, ut terrenarum rerum, quæ mentes hominum fascinant, & à cœlestium amore ineluctabiliter avertunt, tœdium ac fastidium ingeneret, & in promovendo salutis æternæ negotio inertes vos ac socordes esse non sinat.

Quare ut eò referatur, unde processit Oratio, rogo vos atque obtestor etiam atque etiam, ut tristissimam illam mortis sententiam, quam olim peccati vindex atque ultor Deus in parentem omnium primum totumque adeo hominum genus sancivit, salubri meditatione non temperetis mo-

ctò, sed etiam utilem ac fructuosam reddatis; *pulvis es & in pulverem reverteris.*

DE MORTE PECCATORUM.

ORATIO XI.

Mors peccatorum pessima. Psal. 33.

QUàm multa paucis complexus est Spiritus sanctus, Adolescentes Christiani, cùm pessimam peccatorum esse mortem affirmavit. Quid enim adjici posse videtur ulteriùs ad incutiendum animis mortis ejusmodi horrorem ac metum? aut quis defungi illâ morte non refugiat, quæ Spiritûs sancti testimonio pessima nuncupatur? Esto, per me licet, felix ac fortunata peccatorum vita censeatur, dum prætergressi vulgus hominum, & sublimes tanquam cedri Libani humiles terras despiciunt, & nubes ipsas affectant; dum monstrantur digito prætereuntium, & quasi delapsa cœlo Numina suspiciuntur ac coluntur; dum positi extra calamitates ac miserias, quibus sors mortalium obnoxia est, circumfluunt voluptatibus, & mollioribus deliciis innatant At si vita illa tam florens, tam plena illecebris, tot expetenda nominibus luctuosâ morte concluditur: si vivere bene ac beatè cum peccatoribus nemo possit, nisi malè cum iisdem & infeliciter moriatur; quis erit tam stultè cupidus fragilis perituríque boni, ut illud funestissimo & ineluctabili malo redimere non dubitet?

Quanquam, dicamus quod res est, neque nobismetipsis in re tam seriá turpiter illudamus. Quàm multi sunt, qui peccatorum vitam ambiunt ac sequuntur, securi quem illa finem atque exitum habitura sit. O improvidas fati sui mentes hominum! ô funestam gravissimis in periculis securitatem! Ergone minimè miserum est, obire mortis genus illud, quo peccatores moriuntur? aut latere cuiquam potest, quibus incommodis pateat mors illa, quam pessimam esse sacræ Literæ profitentur. Hoc si ita est; ne vobis olim malus error fucum faciat, aut fatalis securitas periculosas insidias moliatur, si fortè, quod avertat Deus, peccatorum viam decurreritis; immoremur parumper, Adolescentes, in adumbrandâ mortis illius imagine, quæ peccatorum propria est; excutiamus diligenter quid funesti secum adsportet; quas demum ob causas pessima dici debeat, & revera sit. Faciet, mihi credite, cognita probè ac perspecta periculi, quod in morte peccatores incurrunt, gravitas ac magnitudo, ut ad detestandam fugiendamque eorum vitam ac consuetudinem paratiores accedatis.

Tria sunt omnino, Adolescentes, quæ pessimam ac luctuosam peccatorum mortem efficiunt. Primum, memoria præteriti jam elapsique temporis. Alterum præsentis statûs consideratio. Tertium rerum mox eventurarum metus. Tria hæc pessimæ mortis adjuncta sic percurramus, ut altissimis animis defigantur, & ad perpetuam impendentis mali cautionem præsidio sint.

Ac primùm quidem fingite vobis, I. Pars.

quod singulis prope diebus usurpare liceat, fingite, inquam, vobis hominem turpissimis quibusque licentioris vitæ flagitiis depravatum eâ detineri lecto in suo ægritudine, quæ spem omnem producendæ ulteriùs vitæ ademerit, nihilque præter tristissimam proximæ mortis cogitationem objiciat. Dico hominem ejusmodi affligendum esse inprimis elapsi jam temporis recordatione. Tunc enim recurrent animo & se se turmatim objicient innumera omnis generis flagitia, quibus divinam in se indignationem concitaverit. Videbuntur illa omni affecta turpitudine ac fœditate, quam habebant, dum committerentur: nudabitur & in apertum proferetur impietas simulationum involucris & specie virtutis obtenta; patebunt nefariæ libidines, & discussâ caligine, cujus in umbrâ latuerant, perturbatam suâ multitudine ac gravitate animam obruent. In istâ mentis trepidatione quis erit miseri peccatoris sensus, quàm grave desiderium, quàm acerbus dolor! Frustra maledicet opibus ac divitiis, quarum amore præpostero perjurus, exactor, impius ac sacrilegus evaserit. Frustra voluptates detestabitur, quarum inescatus illecebris nullam pudoris ac verecundiæ rationem habendam esse duxerit: frustra stultam accusabit honorum famem, quos ut assequeretur, superbus, invidus, obtrectator alienæ famæ, divini humanique juris contemptor extiterit. Sentiet tot vitiorum monstris nullùm impertiri misericordiæ locum: suimet ipsius accusator ac testis irati judicis sententiam occupabit, & crudelis jam tum sui tortor ac carnifex acerbissimum sceleratam in animam supplicium exercebit.

Talis olim fuit infelicis Antiochi conditio, cùm extremas inter vitæ angustias perturbatus scelerum suorum memoriâ, confectusque luctu ac dolore contabescens in has tristissimas voces erumperet; *reminiscor malorum, quæ feci in Jerusalem!* scilicet exanimabat infortunatum Principem impia ac flagitiosa vitæ series; offerebat se violata sacrorum religio, raptæ per summum nefas verendis ex adytis exuviæ, polluta profanis usibus inter meretricios greges & helluonum catervas templi supellex; contumeliis Sacerdotes affecti, populatæ urbes, desolati agri, vexata supremi Numinis in odium, excruciata suppliciis, cæde exhausta ac sanguine Judæa gens; neque in tanto gravissimi luctûs ac desiderii argumento quidquam ipsi præter crudelissimam desperationem superesse videbatur. Quod Antiocho, quod pluribus aliis sacrarum Literarum testimonia contigisse testantur, ut contempti Numinis & traductæ sceleribus vitæ recordatio spem salutis omnem auferret, quàm multis id ipsum evenire quotidie cernimus! Illum vides jacentem in stratis, pallidum, exanguem, confectum macie, vix moventem oculos, vix palpitantem etiamnum, vix spirantem. Circumstant lectum affines, amici, socii quondam fortè libidinum inanibus perfusi lacrymis, qui suscitare jacentem, recreare perditum, afflictum consolari aggrediuntur. Adest Sacerdos ad latus Crucis imaginem in oscula porrigens, & verba novissima incla-

1. Mach. 6.

mans. At frustra jam ista surdis auribus jactantur, dum intus vellicantis conscientiæ morsus, præteritorum criminum memoria, & inexorabilis judicis timor bene sperare prohibent. Quanquam, confide, frater, Christi minister subjungit; memento crucifixum pro te Dominum Jesum, totoque exhaustum sanguine, ut salubre tibi lavacrum pararet. Age; attolle deficientes oculos, & in isthæc defige vulnera, quæ misericordiam spirant, & delictorum veniam spondent. Quid hæres dubius? quid moraris? Silet; obmutescit; neque tam potens fiduciæ incitamentum veteratorem impium exstimulat, quem luctus, mœror, curæ, anxietas, desperatio totum jam obsident; qui peccatorum suorum numero, malitiâ, atrocitate perterritus nihil habet quod sentiat, aut loquatur, nisi quod impiorum ille primus ingemiscens expostulabat; *major est iniquitas mea, quàm ut veniam merear.* Ita quæcumque valent ad solatium & fiduciam in exteris excitandam, hæc eadem illi flagitiorum suorum recordatione perturbato luctum ac desperationem afferunt. Arescit ipsi divinæ bonitatis fons uberrimus; fructus Crucis, & impensi pro salute mortalium sanguinis sterilescit; qui latronis preces mansuescere patiens ultro exaudiit, durum se jam & intractabilem exhibet, nec relinquit quidquam præter tristissimam irati judicis ultionem expectandum.

Gen. 4.

Eadem tibi calamitas impendet, infelix Adolescens, si fors olim tui oblitus pariter ac Dei impiorum in semitam declinaveris. Cùm perveneris ad extremam illam rerum lineam, ultra quam progredi ulteriùs non licebit, tunc sistentur memoriæ tuæ præteritæ delicta juventutis; tot immodesti corporis animique levissimi significationes, quibus templorum sanctitatem violaveris; tot confabulationes impiæ, quibus mysteriorum nostrorum majestatem illuseris; tot fœdæ cogitationes, quibus mentem animumque oblectaveris, tot molles voluptatum illecebræ, quibus alienæ pudicitiæ laqueos insidiasque tetenderis; tot Magistri lasciviæ & impuritatis libelli, quibus aditum corruptelæ in penitissimas animæ tuæ partes aperueris; tot obscœnæ æternisque obruendæ tenebris libidines, quibus effrenatam cupiditatem expleveris. Accedet Sacramentorum abusus, incuria salutis, gratiarum contemptus, neglecta tam sæpe Dei admonentis, & ad meliorem frugem revocantis amica vox. Mox perturbatam tam diversâ, tam horrendâ scelerum imagine conscientiam personabit justissima Dei ultoris objurgatio. *Vocavi & renuisti; extendi manum meam, & non aspexisti; despexisti omne consilium meum & increpationes meas neglexisti; & ego in interitu tuo ridebo & subsannabo te.* *Prov. 1.*

Judicetur enimverò inter me & te, infortunate Adolescens; *quid potui facere tibi & non feci*, quominus piè sanctéque viveres, & redemptum tibi tot impensis meis ac laboribus in cœlesti patriâ locum assequereris? Tu purissimæ religionis ortus in sinu; tu parentes nactus religiosos ac pios, quorum hic primus incubuit labor, ut pueritiam tuam salubribus documentis imbuerent: adfuere moderatores vigiles ac *Isai. 5.*

sedulì, qui adolescentiam tuam non segniùs ad innocentiam morum & amorem virtutis, quàm ad literarum studia informarent. Quis fructus fuit tam liberalis, tam sanctæ educationis? nisi ut inter validissima quæque probitatis incitamenta depravari te corrumpique sineres? nisi ut tot instructus ad salutem præsidiis, eisdem ad ruinam ac perniciem abuterere? Age; quis fuit totius juventutis color? quis sensus religionis? quis cultus sacrorum? quis licentiæ modus? quibus se finibus impietas, intemperantia, libido continuere? Ego interim misertus tui non destiti urgere tacitum ad meliora; percellere identidem juniores oculos funestis æqualium tuorum exemplis; flagitiosam ex omni parte consuetudinem, corruptos distortosque mores coarguere. Quo demum exitu, nisi ut ad fatalia corruptelæ primordia novus vitiorum cumulus accederet? nisi ut inchoatam infeliciter vitam, infeliciùs multo consummares? Nunc ergo quem vivens contempsisti, ultorem ac vindicem moriens experire. *Et ego in interitu tuo ridebo & subsannabo te.*

III. Pars. Sed parum est, Adolescentes, quòd rerum præteritarum conscientia ad torquendam cruciandamque in horâ mortis peccatoris animam incumbat, nisi miserrima præsentis statûs conditio novum doloris cumulum adjiceret. Quid enim est in his funestissimis rerum adjunctis, quod hominem ejusmodi non affligat atque exanimet? Quocumque vertet oculos, plenam ubique gravissimi luctûs materiem intuebitur. Agite quantus exurget ægritudinis stimulus, cùm circumspiciens adstantes sibi affines, liberos, familiares, domesticos amarissimis omnium lacrymis & acerbissimis gemitibus admonebitur, disjungi se avellique ab eorum consortio, & omnem ulterioris deinceps commercii expectationem abscindi? Quibus aculeis pungi sentiet penitissimas animæ partes, cùm divitem se rerum multarum, amplissimorum redituum possessorem, splendidissimis auctum ac cumulatum honoribus, numerosæ familiæ principem esse ita meminerit, ut rebus istis omnibus valedicere statim oporteat? Quo non ictus fulmine sibi videbitur, quando coactus ingravescentis mali periculo vel medicus, vel sacerdos, vel amicus tristissimam illam vocem suspirans ac gemens deferet, *Dispone domui tuæ, cras enim*, aut etiam hodie *morieris*. Isai. 38. Ergo moriendum est mihi, inquiet; spes nulla producendæ ulteriùs vitæ superest. Itane verò sic absumpta salus, sic desperata valetudo, nihil ut à medicis subsidii, nihil solatii ab amicis, nihil ab iis rebus, quarum ego dominus atque arbiter, præsidii expectandum sit? Nam cur duri & immisericordes spes meas tam resecatis ad vivum? Saltem non impetrabo breves inducias, dum rebus meis providerim, dum rationes composuerim, dum familiæ, liberis consuluerim? siletis? avertitis oculos? subitus vos horror circumstetit? ah! sentio; vestrum me silentium disertè nimis admonet actum esse de me penitus ac conclamatum. O spes breves, vota irrita! ô vitæ fallax amor! sic miserum illuditis? heu! quid egi, cùm exhaustum à me tantum laboris est, isthæc ut compararem

rem omnia, quibus in præsentiâ destituor? quò pertinuerunt tot vigiles curæ, tot anxiæ sollicitudines, tot contentiones operosæ, ut assequerer hunc honoris gradum, unde excidendum mihi & in horrendam tumuli caliginem veniendum? hiccine fructus quem fero, hæc merces, hoc præmium impensi per tot annos studii, quo parta sunt omnia quæ jam amitto?

Neque verò quis miretur talibus angustiis peccatores, dum moriuntur, esse obnoxios; qui cùm nullam felicitatem agnoverint ab eâ, quæ in fruendis hujus vitæ bonis posita sit, eâdem se orbari intelligunt; qui nullum sentiunt sibi fore deinceps cum iis rebus commercium, quas amaverunt unicè, & toto vitæ tempore tam operosè conquisierunt; qui tumulo proximi vident suam frenari superbiam, coerceri ambitionem, imperium ac dominationem abrogari.

Vos verò statuite, Adolescentes, an amanda perditè vita sit, quam sine gravissimo desiderio dimittere non liceat? an conveniat adhærere nequiter fragilibus commodis, quorum jactura dolorem acerbissimum paritura sit? an invidenda videri debeat peccatorum felicitas, cujus tam luctuosum exitum persentitis? Nihil ego vos moror, felices ac fortunati, dum vivunt, peccatores reputentur; habeat illorum conditio illecebras quæ blandiantur sensibus, & amantes plus æquo sui ineluctabilibus laqueis irretiant; at id ipsum quid juvet, si quanto fuerit vita felicior, tanto mors acerba magis esse soleat.

Ad hæc omnia quæ miseram peccatoris morientis conditionem efficiunt, adjicite novum afflictationis cumulum, morbi ipsius aculeos, deficientis corporis languorem, collabantem totius hominis ruinam, quæ vix seriam aut etiam compotem rationis cogitationem patitur. Tamen quæ spes salutis affulget, nisi ponat in lucro brevem moram quæ superest, nisi totas animi vires intendat ad excutiendam sedulò conscientiam, ad detestanda ex animo tam multa, tam varia flagitiorum genera, ad exuendos rerum illarum affectus quas amavit perperam, quas amaret etiamnum, si posset? Verùm res ejusmodi tam difficilis operæ, cui feliciter perficiendæ longioris vitæ cursus impensus bene censeatur, an peragi momento potest, dum gravatum corpus ægritudine animæ ipsius vim infringit & hebetat; dum rerum præsentium imagine attonita, turbata, perculsa mens nihil admittit ultro, quod augeat metum aut dolorem asperet; dum labris errans spiritus domicilium suum jam deserit; dum homo totus fugientis vitæ desiderio luctamen iniquum cum morte sustinet, &, ad declinandam fatalem ipsius necessitatem, quodcumque superest virium impendit.

In hac contentione miserabili quæ amorem inter vitæ & mortis horrorem exurgit, quis peccatoris infortunati luctum & angustias satis exprimat. Quanto enim cupidiùs vitam ambit, quam tot illecebræ comitantur, tanto mortem respicit ægriùs, quæ perennem ærumnarum seriem intentat.

Atque hinc oritur ultimum & multò acerbissimum doloris argumentum. Hæc secuturi statim à morte tristissi- III. Pars.

ma temporis cogitatio extremam impii morientis calamitati manum apponet. Levis hic mœror, mihi credite, quem vel rerum præteritarum memoria, vel status præsentis recordatio pariet, si cum luctuosissimâ æternitatis ipsius, quam ingressurus est, conscientiâ comparetur. Neque verò existimate aliam esse potissimum rationem, propter quam mors peccatorum pessima nuncupetur.

Agite enim; quibus affecta coloribus peccatoris menti se se æternitas objiciet? quis erit sensus illius immensitatis, quæ nullis clauditur terminis, nullis finibus circumscribitur? quanto cum discrimine exhibebitur infinita sæculorum series, cum brevi annorum, quos decurrit hactenus, spatio collata? Mox reputans secum quæ sors sua in tantâ temporum vastitate futura sit; quibus ducibus atque auspicibus novam prorsus & ignotam regionem adire oporteat; quo pacto excipiendus sit ab eo, qui tam bonæ quàm malæ æternitatis dominus est atque arbiter; qui in alterutrâ conferendâ unam meritorum rationem habet; qui precibus non flectitur, non movetur lacrymis; qui nobilitatem generis, opum amplitudinem, honorum magnificentiam, subtilitatem ingenii, eruditionis famam nullo computat in loco; quantam sibi curam, sollicitudinem, anxietatem sentiet accedere.

Ergo excedendum mihi est ex hac vitâ, dicet intra se tacitus, demigrandum est in perpetuum tempus ex hoc mundo! Sed quò sum iturus? quæ me regio, quæ tellus, quis abeuntem ex hoc corpore locus excipiet? quis erit finis ac terminus terrenæ hujus peregrinationis? *Ibit homo in domum æternitatis suæ.* Ecclesi. 12 Heu! quam mihi æternitatem occinitis, subjiciet ille suspirans? Date mihi igitur tempus aliquod, ut me ad difficilem periculosamque viam comparem, ut cogitem tantisper de illâ æternitate, quam mihi jam jam subeundam esse dictitatis. Nondum reputavi mecum ad hunc usque diem, aut esse æternitatem aliquam, aut certè illam esse ejusmodi quæ me contingeret. Moram temporis vel brevem impetrare possim, per quam salubres, quantumvis serò, æternitatis cogitationes versare liceat. Sed quid audio? quale fulmen aures personat? quid respondetis mihi, crudeles, duri, immisericordes? *Et tempus, & tempus non erit amplius?* Apoc. 10. Me miserum! tempus non est amplius? ecquando igitur tractabo mente cogitationem æternitatis? Saltem quis me desertum ab omnibus, egentem, spoliatum, inermem tutabitur? quis opem feret? quis consolabitur solitudinem? quis gressum reget? quis stipabit latus? Amici, parentes, consanguinei, liberi, domestici misero succurrite. Nemo se offert, nemo amicam manum porrigit, nemo periculosam æternitatis semitam ingredienti comes accedit. *Ibit homo in domum æternitatis suæ.*

Qualis verò mihi æternitas imminet? dicite; an felicem, an infortunatam experiar? an inveniam gratiam apud eum, cujus ex arbitrio pendet vel bonam vel malam æternitatem impertiri? Hoc instat porro, subjiciet, si quis aderit fortè Sacerdos, vel quivis alius occasionem occupans consolandi miserum & suscitandi spem emortuam; hoc instat porro,

Frater cariſſime, eum ut tibi amicum reddas, qui æternitatem utramque diſpenſat ad arbitrium. Eia; extrema bonæ diei particula ne te prætereat, quin eâdem utaris ad ſalutem. Pœnitentiam age vel ſeram, dum adhuc miſericordiæ locus eſt, dum paratum habes in Chriſti Sanguine peccatorum tuorum remedium. Obteſtare bonitatem illam infinitam, quæ ſe placari ultro & exorari patitur; nec humilis unquam & contriti cordis affectum deſpexit; præveni, ſi quid ſapis, ſalubri delictorum dolore tremendum, quod Chriſtus mox facturus eſt, totius vitæ tuæ judicium. Heu! me, quid loqueris, excipiet peccator, & qualem incutis metum, dum addere miſero fiduciam cogitas? ſcilicet veniendum mihi in conſpectum metuendæ Majeſtatis; ſtandum ante ſeveri Judicis tribunal exacti inter vivos temporis rationem reddituro? Sed quo pacto feram aſpectum & ſubibo illius oculos, quem offendi toties? cujus iram atque indignationem tot ſceleribus atque flagitiis concitavi? cujus clementiam & plenam humanitate ſummâ miſericordiam ſingulari pertinaciâ, dum viverem, aſperavi? cujus contempſi gratias, neglexi admonitiones, conculcavi Sanguinem, ſalutiferum obitæ pro me mortis fructum nullum eſſe volui? quæ pars indulgentiæ expectanda ab eo eſt, qui ſe tam rigidum ultorem mali, quàm magnificum boni muneratorem profitetur. Ah! parcite inanibus urgere amicum ſtimulis; cui ſpes nulla ſupereſt. Jam ſentio totum æternitatis illius pondus, quæ me contingit: pars mea inter reprobos, hæc portio mea in ſempiternum tempus. Ulciſcere injurias tuas, ô Deus; immola devotam furori tuo victimam. Voſque, quotquot hîc adeſtis, exitii mei teſtes, adjicite diligentes oculos, & documentum ex me ſumite, quod vobis ex uſu ſit.

Diſcite enimverò, Adoleſcentes, ex hoc morientis impii ſpectaculo, quò peccatorum felicitas recidat. Num licentioris vitæ brevis uſura tam luctuoſo fine redimenda videatur? Eſt hîc aliquis veſtrûm quem molles, quibus peccatores immerſi vivunt, deliciæ ſic capiant, ut cum ipſis in fatalem peſſimæ mortis ſcopulum impingere non dubitet? Sed hoc quid à vobis quæram, quos tam terribili mortis imagine video perculſos? Nemo veſtrûm eſt, ſentio, qui peccatorum mortem peſſimam non abhorreat, non execretur, quovis pretio declinandam non exiſtimet. Imò, nemo veſtrûm eſt qui pretioſam in conſpectu Domini Sanctorum mortem non ambiat, nemo qui non poſtulet pro ſe quiſque ardentiſſimis precibus ac votis, *moriatur anima mea morte juſtorum.* *Num. 23* At animadvertite diligenter, Adoleſcentes, hoc ipſum fuiſſe, quod orabat olim Balam impius, quod turpiſſimi quique peccatores ſibi apprecantur, quod & præſtolari confidenter non dubitant. Infelices! qui vel neſciant, vel neſcire ſe ſimulent, non dari cuiquam ut Sanctorum mortem obeat, niſi Sanctorum more vixerit. Bernardum audite ejuſmodi hominum vota ſpeſque præcidentem, *vivat anima tua vitâ juſtorum, ſi vis ut moriatur anima tua morte juſtorum.* Quamobrem providete omni ſtudio atque operâ, ut quibus eſſe ſimiles in morte pulchrum & expeten-

dum esse ducitis, eorumdem mores sanctissimos & vitæ innocentiam æmulemini.

DE INFERORUM POENIS.

ORATIO XII.

Quis poterit de vobis habitare cum igne devorante? quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis? Is. c. 33.

Utinam, Adolescentes Christiani, unus eorum aliquis, qui perpetuis flammarum infernarum incendiis macerantur, sisteret se vobis hodie præsentem ex hoc loco, & ejaculans in unumquemque vestrûm scintillas aliquot illius ignis, quo depascitur, ita scicitaretur à singulis. *Quis poterit de vobis habitare cum igne devorante? quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis?* Futurum ego non dubitem, quin aspectus ejusmodi vestros animos graviter commoveret, plusque momenti ad persuadendum hominis illius unica vox, quàm disertissimi Oratoris sermo prolixior habere possit. Tamen si quâ valemus rerum æternarum fide, quid opus est ejusmodi miraculis, ut nobis ab Inferorum incendiis pertimescendum, ut par est, sentiamus? Sufficiet, mihi credite, bene præparatis animis rudior aliqua pœnarum æternarum adumbratio, ut in declinando periculo tam gravi diligentes ac cauti efficiamur.

Verùm de Inferorum suppliciis ego dicturus, quid primùm loquar, Adolescentes, aut quid potissimum sectandum putem? Quocumque mentis oculos intendam, aut se cogitationis aspectus circumferat, terribilis quædam & horrore plena gravissimo rerum species statim se offert, & volentem inchoare quidpiam multitudine suâ atque gravitate perturbat. Hinc video infelices animas suavissimo Dei omnipotentis conspectu privatas, quem vidisse summa felicitas, quo caruisse summa damnatio est: Deus immortalis quàm terribile supplicium! Inde circumspicio inextincta flammarum incendia ad torquendas easdem illas animas destinata: quale tormenti genus, & quanto cum horrore conjunctum! In tantâ utriusque pœnæ gravitate nullus se mihi objicit aut modus, aut finis, sed immensa quædam æternitatis unius duratio: quantus hinc desperationis acerbissimæ cumulus exsurgit. Nulla pars est suppliciorum ejusmodi, quæ singulari quâdam consideratione non egeat. Dicamus de singulis, quantum patientur concessi nobis temporis angustiæ: & faxit Deus, ut ex argumento tam lugubri intelligatis, Adolescentes, quàm sit horrendum in manus Dei viventis incidisse. *Heb.* 10.

I. Pars. Ac primò quidem, nullum videretur nobis supplicium tam grave, quàm illud, quod ex solâ Dei jacturâ oritur, si tales essemus, quales esse nos oporteret, & quales tandem aliquando erimus, cùm exuti penitus terrenâ corporis mole nostræ naturæ atque indoli permittemur. Verùm quandiu corporeis vinculis alligatur anima; ut neque Deum, neque se ipsa satis novit, ita neque, ut par est, intelligit, quanti sit Deum perdere, & ab ipsius conspectu sua-

vissimo in perpetuum arceri. *Animalis homo*, inquit Paulus, *non percipit ea quæ sunt spiritus Dei.* Verùm enimverò veniet dies ille, cùm intelligemus qualis ac quantus sit Deus; cùm infinitas ipsius perfectiones ac dotes cognitas ac spectatas habebimus; cùm neque supremam illius majestatem, neque pulchritudinem ex omni parte perfectam, neque sapientiam incredibilem, neque bonitatem omnium amoribus dignissimam licebit ignorare. Tum verò quàm magnificus, quàm admirabilis, quàm expetendus Deus videbitur! At neque Deum tantummodo noverit anima, sed intelliget pariter ipsa, qualis sit. Hoc est sentiet eo se factam fuisse consilio, ut Deo frueretur, neque se felicem ac beatam esse posse, nisi in ipso tanquam in fine suo conquiescat.

1. Cor. 2.

Tamen si eodem illo Deo carendum sit; si nulla spes illius unquam, aut possidendi, aut videndi affulgeat, quod erit tam grave supplicii genus, quod Dei privatione mitius videri non debeat? Scilicet rapietur illa toto impetu voluntatis in Deum, extra quem nulla pax, nulla tranquillitas sperari possit. Involare conabitur in tenerrimos amantissimi Numinis amplexus, cui adhærere tam bonum est; verùm deprimetur in inferiores terræ partes iniquo peccatorum suorum pondere: arcebitur longiùs ab eâdem illâ bonitate, quam olim contempserit, & personantes auribus terribiles illas voces audiet; *discede à me, discede.* At quò ibit infelix anima, quam à te sic removeris, ô Deus? quò perget? quò se conferet? ubi bene esse poterit illi sine te? &, te semel si caruerit, quis jacturam illam resarciat? An non tu fecisti nos ad te, ô Deus, & irrequietum est cor nostrum donec requiescat in te? Tamen repellis in perpetuum infelicem animam, nullam vis esse illi tecum deinde partem: abjicis illam, execraris, exterminas, proh! *quàm horrendum est*, inquit Augustinus, *videre Deum & perdere.*

Atque hæc tam amara jacturæ illius memoria ita infelicis animæ cogitationi obversabitur, ut ab eâ nunquam absistat; hoc habebit sibi homo damnatus perpetuò exprobrandum: Deum meum perdidi; & meâ unius factum est culpâ, ut perdiderim: per me stetit unum, ut ipsius aspectu fruerer, & nolui! Ah! si voluissem, inter suavissimos ipsius amplexus jam versarer! sed ô me stultum ac dementem, castissimæ illi delectationi turpissimam prætuli voluptatem! Hâc cogitatione, stimulis quasi acutissimis, confixus ac punctus damnati hominis animus totam mentis aciem contendet, ut omnem à se Dei memoriam excutiat; ut de Deo non cogitet magis, quàm si nullus in rerum naturâ Deus existeret. Verùm quidquid agat tandem, quantumcumque maceret se se ac torqueat, ut importunam divini Numinis recordationem eliminet; tanto præsentior aderit ipsi Deus. Imò, imò offeret illi se tortoris instar crudelissimi, & præteriti temporis memoriam refricans, age, age, infelix, inquiet Deus. Judicetur inter me & te! utrius tandem nostrûm culpâ contigit, ut à felicissimâ mei possessione excideris? Quid

ego pro te facere potui, & non feci? quid defuit tibi ex omni parte, quominus tuam in tuto salutem collocares? Tu natus ipso purissimæ Religionis in sinu; tu, promovente sedulâ parentum sollicitudine, liberaliter educatus; tu nactus optimos moderatores ac magistros, qui dedocerent pravitatis semitas, virtutis viam aperirent. Tu quoties salutiferum mortis meæ fructum inter augustissima mysteria percepisti? quoties refectus mei corporis epulo? quoties sanguinis poculo recreatus? Adde tot illustrationes mentis, tot salubres cordis impulsus, quibus ego te meliorem ad frugem tentavi revocare: adde indultam tam sæpe, post graves ac frequentes relapsus, peccatorum veniam. Tamen tot inter salutis adjumenta excidisti mihi, & in perniciem ultrò volensque corruisti. *Perditio tua ex te*; tibi unicè imputa quod summo tuo bono, summâ beatitudine careas. Ut erit nihil unde objurgationes tam justas confutet infelix anima, ita suum in se ipsam furorem exacuet. Hinc orietur desiderium illud, & plena furore rabies, quam Vates Regius tam feliciter expressit. *Peccator*, inquit, *videbit & irascetur: dentibus suis fremet & tabescet.* Verùm *desiderium peccatorum peribit*; inutilis dolor, inanes lacrymæ, futilis desperatio, quæ nullam acerbissimo desiderio medelam afferat.

Psal. 111.

II. Pars. Progrediamur ulteriùs, Adolescentes, & ad contemplandam in Inferis novam pœnarum seriem animos intendamus. Hîc verò fateor magis commoveri me, quàm ante: adeo varias in partes pertrahunt animum ac perturbant suppliciorum illorum gravitas, multitudo, diversitas. Quanto hîc ego profiteat veriùs, quàm Poëta ille vester de fictitiis suis Inferis faciebat, non mihi si *centum linguæ sint oraque centum, ferrea vox*, tamen omnia pœnarum nomina percurram quibus infelices Damnatorum animæ mancipantur. Agite enim; an tenebras loquar horrendamque caliginem? ignis occurrit! An ignem ipsum sulphureum, piceum, inextinctum & ad intimas ossium medullas penetrantem? offert se vermis ille qui non moritur, perpetuus crudelisque stimulus, qui momentis omnibus mentem fodicet, incendat, excruciet! an tristissimam mortem & vitam morte ipsâ luctuosam magis? aperient se se & explicabunt immensa illa æternitatis spatia quæ nullo unquam temporum fine concludentur. Quid de loci fœtore, de immanitate sociorum, de lacrymis, de stridore dentium, de rabie ac desperatione dicam? dicendum tamen: at ita dicendum, ut non astringamur ullo ordine certo argumentorum, sed in tantâ perturbatione, quidquid obtulerit se primùm, hoc arripiamus tantùm, & ad vestram utilitatem perstringamus.

Fingite igitur vobis primùm, Adolescentes, in intimis terræ visceribus depressum carcerem, quem lacus ingens undique circum ambit sulphure atque igne exæstuans. Hîc jacebunt acervatim altissimis cumulis homines infelicissimi, constricti densatique, vix ducentes spiritum, eumque non nisi ex igne ducentes ac sulphure sordibusque teterrimis; quæ hunc in locum tanquam in

sentinam ac cloacam è terris omnibus derivatæ confluxerint. Eò feruntur purgamenta fæcesque corporum omnium : his odoribus, his suffitibus homines deliciarum amantes vaporabuntur. Adeste animis, Adolescentes Christiani, & quod Bernardus sapienter monet, *descendite in infernum viventes, ne descendatis mortui.* Animadvertite quæ vobis illic supplicia destinentur, nisi diligentiùs inposterum, quàm fortè fecistis hactenus, à peccato lethali caveatis. Neque enim in illo suppliciorum loco peccatum erit ullum, quod pœnâ vacabit suâ; sed prout quisque peccaverit, ita pares peccatis suis pœnas patietur.

Illic homines luxu & mollitie perditi, sacrificuli ventris & abdominis, epulones fastidiosi, voluptuarii potatores, pro dulcibus poculis, pro exquisitis dapibus, picem accensam, fluidum sulphur, liquatum plumbum potabunt largis haustibus. Flagitabunt illi, ut Evangelicus epulo, aquæ guttulam ardentibus faucibus, neque illis in æternitatem omnem concedetur.

Hîc Adolescentes lascivi, qui ad picturas turpes, ad libros obscænos, ad omnem impuritatis speciem oculos adjiciunt; qui aures à lutulentis sermonibus, à lubricis colloquiis, ab inficetis carminibus non temperant, dignas inverecundâ curiositate pœnas luent. Illi oculi damna-
Matt. 8. buntur perpetuis fletibus, *ibi erit fletus*, dicit Dominus; damnabuntur sempiternis tenebris, idem Christus
Matt. 22. adjicit, *mittite eum in tenebras exteriores*; quæ tenebræ dabunt funestissimi luminis tantùm, quantùm erit satis ad intuendas immanes monstrorum formas, ad infames flagitiorum comites atque auctores contemplandos. Illæ aures patebunt horrendis ululatibus ac rugitibus dæmonum, perpetuis in Deum conviciis ac maledictis, perennibus sociorum opprobriis onerabuntur.

At tu, delicatule, effœminate Juvenis, qui cuticulam curas tam operosè; tu, si quis esses tamen ejusmodi, qui turpissimum corpus in omni volutas dedecore, qui consectaris infames delicias, qui voluptates vetitas omni ex parte cupidiùs venaris, nefariis par libidinibus supplicium expecta. Illam cutem, carnem illam, æternæ rotæ, æternæ cruces, æterni aculei torquebunt. Ardebunt illa membra sempiternis ignibus, quæ jam ardentissimæ impuritatis facibus accendis. Nulla pars corporis illius spurcissimi non cruciabitur doloribus acutissimis, sævissimis incendiis non æstuabit. Penetrabunt flammæ artus omnes, medullasque ipsas atque ossa intima pervadent. Instabunt insuper flagellis ac scorpionibus tortores sævissimi, neque momentum ullum à supplicio vacuum præterire patientur.

Neque sua pariter pœna deerit superbis homuncionibus, qui gloriam ventis omnibus aucupantur, qui honore quodam futili posteriora ducunt pietatis ac religionis officia. Hi lacu in imo abjecti depressique, ab omnibus spreti, ab omnibus crudeliter illusi, superis inferisque despectissimi jacebunt simul; in fascem unum colligentur superbi omnes, ut iisdem deflagrent ardoribus, pœnis iisdem torqueantur.

Quantùm verò ardebit quisque, quæ mensura suppliciorum erit? Audite B. Joannem in Apocalypsi sic loquentem; *quantùm glorificavit se se, & in deliciis fuit, tantum illi date tormentum ac luctum.* Sic est, Adolescentes; quantùm honoris quisque vestrûm contra legem Dei quæsierit, tantùm & ipsi suppliciorum irrogabitur; quantùm deliciarum gustaverit perperam, tanto etiam viviores flammas experietur. Hæc vobis sæpe cogitatio subeat, cùm laxiorem ubique viam & molliorem conquiritis; cùm vestra commoda ambitiosiùs sectamini; cum anhelatis ad omnem voluptatis occasionem; dicat sibi unusquisque vestrûm; quid ago infelix? incendium augeo quo adurar, supplicia mihi nova quæro

Apoc. 18. quibus excruciar. *Quantùm in deliciis fuit, tantum & illi date tormentum ac luctum.*

Sed quid ego hîc cætera Inferorum supplicia operosiùs persequor, unum illud videor prætermittere, quod reliquis gravius atque intolerabilius reputandum est. Vermem illum intelligo, qui non moritur, & qui æternitate totâ damnati hominis conscientiam rodet. Hic erit tortor domesticus, qui excuti non poterit, qui adhærescet semper tenax & individuus comes, qui ascendet ipse flammas, irritabit incendia, supplicia omnia vehementiùs asperabit. Quoties, inquiet ille, sacris impulsibus ad institutum vitæ sanctioris agi te ac propemodùm rapi sensisti? jam demum luis duritiam cordis tui, quam nulli aspirantis gratiæ motus inflectere potuerunt. Quoties harum terrore flammarum perculsus & meliorem pollicitus frugem, ineundam à te arctam viam juraveras? das tandem pœnas, miserrime, qui divina hæc munera tam nihili feceris. Quid defuit tibi quominus castus ac pudicus esses? Poteras hunc Deo florem integrum intactumque servare; pende jam pœnas pro exiguâ & caducâ voluptate. Quid luges, qui hæc tibi tormenta paraveris? qui malorum omnium auctor unus extiteris? an non prædixi centies hæc tibi, dum viveres? jam arde his ignibus quos tantopere amasti; arde sine spe, sine solatio, sine lenimento, sine ullâ finis expectatione.

Ad ultimum pertingimus calamitatis complementum, dum æternam fore in Inferis suppliciorum seriem profitemur. At quantum illud unum est, Adolescentes, etiam si cætera omnia levia viderentur! Imò & hoc ipsum contemnat per me licet, si quis est qui complecti cogitatione possit, quid sit Æternitas. O vocabulum omni terrore gravius, igne sævius, tormentis quibuscumque immanius! Certè humanis in rebus nihil tam asperum occurrit, quod non speretur mitigari posse; offerunt se incommoda multa, sed nullum est eorum, quod exitum aliquem non habeat. Homines videmus morbis acutissimis conflictatos, jacturam rei familiaris honorisque passos; sed nihil est tam immedicabile, cui finem vel melior fortuna, vel mors saltem ipsa non afferat. At in Inferis nihil se objicit nisi infandum & exitiale, neque terminus usquam ullus reperitur. O ignis voracissime, inquient Damnati infelices, III. Pars.

lices, nunquamne in nihilum nos rediges? O mors nunquam ne aderis? aut potiùs quæ præsens es semper, nunquamne nos interimes. O sempiterna mors! ô semper vivere, & nunquam vivere! Cogitant sæcula, replicant sæculorum multitudinem innumerabilem, cúmque eò pervenere numerando, quod ne capere quidem ipsi possint, nondum, exclamabunt, nondum ingressi sumus curriculum æternitatis! *Fumus tormentorum eorum ascendet in sæcula sæculorum*, inquit Joannes, *nec habebunt requiem die ac nocte.*

Apoc. 15.

Quid restat, Adolescentes, nisi ut rursum à vobis petam cum Isaiâ, *quis poterit habitare de vobis cum igne devorante?* quis? estne, qui tantum fidat viribus suis? qui putet intrepidè se atque alacriter adire flammas illas posse? Hujusmodi si quis esset, eum ut convincerem, non rotas expedirem, non equuleos, non cætera tormenta instituerem, quæ tamen cum suppliciis Inferorum si comparentur, deliciæ censeri possint; hunc juberem tantùm ad candelæ lumen digitum admovere, immotumque tenere ad tempus brevissimum; non faceret; aut si admoveretur invitus, ut exclamaret, ut refugeret! ut manum continuò retraheret! sed nemo est certè, nemo tam præfracti animi; interrogantique mihi cum Isaiâ, *quis habitare poterit de vobis cum igne devorante*, omnes audire mihi videor profitentes intolerabilem esse ignem illum, intolerabiles tenebras, vermem intolerabilem, æternitatem nullomodo tolerandam. Hoc si ita est, Adolescentes, cur non adhibetis omnem opem operamque, ut hos ignes, hæc supplicia fugiatis? si quis est qui parem se putet his doloribus exhantlandis, easque sibi vires esse confidat, quibus possit incumbentem Dei ipsius ultoris manum facilè ferre, is quid vis audeat, per me licet: pietatem habeat susdeque, pudicitiæ non parcat, quidquid blandiuntur voluptates omnes, quidquid cupiditates suadent, arripiat, nihilque religioni ducat; at qui fateatur ultrò timere se ignem devorantem, neque eâ esse constantiâ ut habitare cum eo possit; is scelere ullo lethali se inquinet? is latam spatiosamque peccatorum viam ineat? quæ ad flammas illas rectà deducit? dementiæ est, furoris est!

Alterum à vobis cum Isaiâ quæram, Adolescentes; *quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis.* Non jam dico quis poterit, sed quis reipsa cum ardoribus sempiternis habitabit? Quis vestrûm Inferorum ad flammas est destinatus? quis per æternitatem omnem ardebit? In promptu est, quid respondeam. Vultis audire, vultis designem intento digito, qui sint ad æterna supplicia divino judicio damnati? Quidni verò hanc infamiam hîc subeant, qui eâ sunt aliquando in consessu populorum omnium notandi? quidni eos designem, ut, si perire juvat, pereant saltem uni, ab iisque tanquam à saxis periculosissimis, quidquid integrum est purumque declinet? Quis ergo habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis? quis? tu, flagitiose Adolescens, qui licentioris vitæ consuetudini indulges; tu inquam, nisi resipiscas, habitabis cum ardoribus sempiternis; tibi hæc parata supplicia sunt,

nisi serio constantique studio ignes illos pestiferos, quos tuo in sinu accendisti, nitaris extinguere. Quis, rursum peto, habitabit cum ardoribus sempiternis? Tu qui alienæ pudicitiæ captiosis obscœnisque verbis insidiaris; tu qui exempli pravitate tam multos corrupisti; tu qui turpi in otio & longâ in desidiâ consenescens omnibus in animam tuam vitiis aditum reclusisti; tu qui recidivis flagitiis consuetudinem malam magis ac magis roboras & confirmas; tu qui nullo rerum piarum sensu, nullâ Sacrorum reverentiâ divinis mysteriis assistis; tu qui vocanti Deo jam diu non pares, & à vitiorum semitâ retrahenti non obsequeris.

Quanquam ah! potiùs, quotquot estis, vos hortor atque obtestor, per Jesu-Christi sanguinem, qui extinguendis Inferorum ignibus effusus est totus; per salutem vestram, per amorem quem habere vos decet fortunatæ æternitatis, extirpate sedulò malas illas vitiorum fibras, quæ vestris cordibus increverunt, ut mundi toti atque expurgati æterno Dei conspectu in cœlesti patriâ frui mereamini.

DE OTIO.

ORATIO XIII.

Fili conserva tempus. Ecclesiast. cap. 4.

Redeunte, uti fert mos pristinus, studiorum curriculo, quibus & diligenter excolendis, & me prudenter moderandis Deus Optimus Maximus addixit: nihil ego vel ad injuncti mihi muneris rationem melius, vel ad utilitatem vestram accommodatius, vel ad ipsam Dei omnipotentis gloriam potiùs esse duxi, quàm si bene collocandi in studendi exercitatione temporis auctor hodie atque adhortator accederem. Id verò dicendi argumentum arripui eo lubentiùs, Adolescentes Christiani, quòd debellandum hostem aggredior ætati vestræ tanto periculosum magis, quanto minùs videri solet metuendus.

Nam quis, vel inter eos, qui studiorum labores ultro suscipiunt, tanti putet prodigum esse temporis? quis se, dum accedit ad abluendas in sacramento flagitiorum sordes, accuset otiosum fuisse identidem? Quis desidiosam ex omni parte vitam in gravioribus adolescentiæ piaculis numerandam arbitretur? Et tamen quis deplorare pro rei dignitate possit, quantam genus id vitii vestræ labem ætati, quàm gravem moribus corruptelam, quàm exitiale saluti ipsi detrimentum afferat.

Sinite me igitur insidiosissimum juxta & infestissimum retegere vobis scopulum, ne ad eum allisis miserabiliter tristissimum facere naufragium contingat; sinite me juratum non tam eruditionis bonæ, cujus promovendæ studium experimini, quàm vestræ integritatis hostem acrioribus urgere stimulis, & me de inertiori otio disserentem sic audite, ut ad extirpandam penitus pestem illam, si quem jam infecisset, vel ad eandem declinandam certè strenuam virilemque diligentiam afferatis.

Atenim, inquies, quid est in Otio quod insecteris tantùm? vel quid ma-

li tandem Otium importet, nisi fortè jacturam aliquam temporis? Nihil ergo perire tibi putas dum tempus perit? non tu malorum in numero rei omnium pretiosissimæ damnum reponis? Atqui id scito, quisquis es, Otium, vel si id unum incommodi ferat, quòd pariat dispendium temporis, hoc ipso nomine Adolescenti Christiano esse omni ope fugiendum; quod erit Orationis pars prima. Addam & illud alterâ, quantumvis alienum ab opinione tuâ videatur, fieri omnino non posse, quin Otium multorum fons vitiorum & origo sit. Utrumque quantam habere vim oporteat, ad excitandam in unoquoque vestrûm actuosam diligentiam, breviter intelligite.

I. Pars. Quanti sit inter res cæteras pretii tempus illud quod ducimus, significavit ipse satis rerum omnium artifex Deus; qui, cùm in genus hominum, quidquid cœli terræque ambitu continetur, plenâ ac prodigâ, ut sic loquar, manu bonus effuderit, unius parcus avarusque temporis visus est. Nam cur, amabo, tam multas divisit illud in partes ac veluti secuit in portiunculas, quas alias tantùm post alias nobis impertiret? nisi ut intelligeremus summum esse divinæ liberalitatis munus, momenta temporis singula, ac, nisi per sinceram legitimamque partis cujuslibet usuram, ulterioris deinceps spatii fiduciam exhiberi.

Quantulum est enimverò, quod in longâ illâ serie temporum vindicare sibi pro jure suo quis possit? Quod elapsum semel tempus est, non est amplius cujusquam in potestate: quod futurum aliquando præcipitur, illud, quanquam præstolari liceat, nullus audeat tamen sibi certò polliceri. Unam igitur, quam habemus in præsentiâ, moram temporis, hoc breve spatium, quo spiramus, solam hanc diei bonæ particulam, quæ vix concessa nobis statim dilabitur, nostram dicere, usurpare quasi propriam, & in usus vel bonos vel pravos conterere ad arbitrium possumus. Divitias miseras, Adolescentes Christiani!

Quanquam quid miseras dico, aut quid divinæ liberalitati usque adeo videor injurius? Divitias imò fortunatas, quibus summum infinitumque comparari bonum possit! Hæc etenim, quæ nobis impertitur, copia temporis quantumvis exigua, pretium Æternitatis est: hac mercede redimitur felicitas nunquam cessatura; hoc uno pignore fruendi tempus in omne divini Numinis facultas impertitur. Ponite vobis ante oculos unumquemque sanctissimorum hominum, qui vitæ hujus defuncti periculis inter immortales delicias felix ævum jam traducunt; quærite diligenter à singulis, quibus tandem gradibus ad cœlum ascenderint; erit ne unus eorum aliquis, qui datas sibi ab omnipotente Deo particulas quasque temporis, æternitatis ipsius lucro appositas non ostentet? qui beatos illos ac florentes dies, quos transigit, bene actis in vitâ momentis brevissimis non debeat? qui pondus illud immensum gloriæ, quâ fruitur, non conflaverit, decisis ævi fluentis ex portionibus, eisdemque, totidem veluti margaritis, impositam capiti coronam non ornaverit?

Vide ergo, quisquis vel otiaris desidiosè, vel rebus aliis intentus, quæ

ad officium non pertinent, tempus malè perdis, quanto quid majus opinione momentique majoris tibi depereat. Dum enim tempus amittis, quid aliud facis, obſecro, niſi vitam ipſam amittis, niſi beatitudinem abjicis, niſi æternitatem totam, quanta, quanta eſt vilipendis, ac pro nihilo æſtimas? Atque hoc tempus, infortunate Adoleſcens, cujus hodie jacturam tam facilem ducis, deſiderabis olim amiſſum, cùm ad eas veneris anguſtias, quibus brevis temporis induciæ mederi poſſent. Diem aliquem ex illis, quos molli in Otio turpique deſidiâ contriveris, poſtulabis votis omnibus ac lacrymis, & diem illum fortè non impetrabis. Horam tibi unam impertiri ad deteſtationem peccatorum, ad expiationem ſcelerum, ad veram ſinceramqne cordis mutationem optabis, & tempus, & tempus fortè non erit amplius.

O ſi intelligeretis, Adoleſcentes cariſſimi, quàm acerbo animi ſui deſiderio requirant ac lamententur tempus amiſſum, quotquot ſempiternis ignibus juſtus omnipotentis Dei furor addixit! ô ſi videretis eorum lacrymas, audiretis gemitus triſtiſſimos, lamentabiles omnium querelas exciperetis! Accedite animis, amabo vos, & penetrate, quantùm fieri poteſt, cogitatione mentis veſtræ uſque ad profundas inferorum voragines, ubi miſerabiles illæ victimæ miris quidem, ſed veris cruciantur modis! ſubſiſtite paululum, adeſte cum ſilentio, date aurem. Quid doletis, infelices animæ? quid lugetis? quid lamentamini? Tempus amiſſum, inquiunt, tempus amiſſum; quid optatis? quid petitis? quid precamini? ecce unam omnium vocem audio, temporis momentum. O ſi impetrare, ô ſi habere fas eſſet momentum temporis!

Educamus enimverò ex illis ſubterraneis ſpecubus, ex ergaſtulis ignitis, ex tenebris horrentibus, adducamuſque animam unius alicujus Adoleſcentis, cui molle atque iners Otium exitii cauſa extiterit ac ruinæ. Siſtamus illam ante eorum oculos, qui menſes ipſos, annos integros, totamque adeo adoleſcentiam nugis conterunt; qui abjectis pietatis Chriſtianæ officiis ſcholaſticoque penſo neglecto, à primo mane uſque ad veſperam perpetuò oſcitantur; qui libros deferunt veluti pondus quoddam Etnâ gravius; qui concluſi in muſæo, vel in ſcholâ tanquam in ergaſtulo, ſubſelliis ſuis, tanquam crucibus quibuſdam affixi, peregrinantur interim animo, vagis peregriniſque cogitationibus atque inanibus figmentis, utinam non turpiſſimis, mentem paſcunt; qui ſtudiorum omne genus quaſi crudiores cibos faſtidiunt. Siſtamus, inquam, animam illam eorum in conſpectu; qui in deſidioſo turpique veterno conſeneſcere volunt, quaſi nunquam in crimine morituri.

Illam videre mihi videor infelicem animam, emergentem de tenebris ſuis in hanc lucem, ſpirantem incendia, flammas anhelantem, & voraciſſimis undique ignibus circumſeptam: illam audire mihi videor contemplatam vos attentiùs in has triſtiſſimas voces erumpere: Ah! me infelicem, cui momentum unum temporis ſatis ad pœnitentiam eſſet, &

negatur! Infeliciores vos, qui tantam temporis copiam temerè profunditis! Aderit dies, (putet unusquisque vestrûm nominatim se ab animâ illâ compellari) aderit dies, cum momenti hujus, quod nunc fluit, jacturam æternis mecum gemitibus lamentabere! Perit heu! tibi, quod meis, quod Damnatorum omnibus ignibus extinguendis sufficeret! quod si ad pœnitentiam concederetur, nulli jam essent Inferi, cessarent incendia, disrumperentur cruces, evanescerent equulei, tormenta omnia quiescerent; cujus redimendi si facultas foret, longissimis afflictionis cujuscumque doloribus commutatum vellem: sed nunquam dabitur! mihi tempus effluxit omne; una æternitas tota exhaurienda superest. Tamen momentum quæro, dum annos integros perdis: da, da, Adolescens desidiose, vel momentum ex illâ profluentiâ temporis; momentum unum ab aliquo vestrûm impetrem tot inter dies mensesque, quorum estis prodigi. Sed heu! quò relabor? ô æternitas temporis indiga! ô mortalitas temporis prodiga!

Ite, ite; dividite in bonis dies vestros, tempori ne parcite: mihi quoque olim, uti jam & vobis, levis ejus jactura visa est: nunc verò amissum lugeo æternùmque lugebo. Amisi, quemadmodum nunc amittis, tu, cui sordent literarum studia, qui ludum deperis, qui, ex quo te in Otium effudisti, factus es in omni vitæ parte licentior, qui brevi ex illâ Otii vacuitate, in teterrimas vitiorum sordes demergeris; qui animam tuam nostris ignibus jam oppigneras! Sed satis diu infelix anima aspectu tuo dirissimo horrendisque vocibus exterruisti nos. I, detestabilis, i temporis quondam stultè prodiga; repete antra illa immania, in quibus nulla unquam tibi pars temporis, nullus temporum finis impertietur.

At vos videte porro, Adolescentes, quem tandem ex iis fructum capiatis: pensate vobiscum, num tam leve videri debeat dispendium temporis, ut si unum id incommodi ferret Otium, tamen omni cautione fugiendum illud non æstimetis? Heu! quàm multi hac ipsâ horâ, hoc ipso momento divinum ad tribunal judicandi sistuntur, qui profusionem temporis lugere incipiunt.

Sed quid Ego diutiùs immorer in persequendo malum illud, quod omnium est, quæ parere Otium solet, longè levissimum. Progrediamur ulteriùs, Adolescentes, &, quot ex illo venenato fonte rivuli corruptissimi profluant, quot infelices rami ex arbore illâ funestissimâ procreentur, videamus. Sic est enimverò: fieri omnino non potest, quin Otium multorum fons vitiorum & origo sit: hoc porro superest alterâ Orationis parte demonstrandum.

Agite verò, excutiamus diligentiùs vitam alicujus Adolescentis, qui, cùm strenuam ac sedulam studio Literarum operam, quemadmodum postulat ejus officii ratio, navare deberet, turpi se Otio corrumpi ac depravari patiatur. Dic mihi, quæso, Adolescens desidiose, si quis hîc esses hujusmodi, quid agis statis illis ac designatis studio temporibus, dum à studendo abstines? Tene me- II. Pars.

ditandis ac perpendendis rerum æternarum momentis occupatum affirmabis? Tene flagitare enixis precibus divinam opem, vel pios libros curiosis pervolutare oculis causabere? Te-ne caritatis operibus, in visitandis ægrotis, in consolandis afflictis ac mœrentibus distentum excusabis? Tamen, licet hoc faceres, nescis quàm sine fructu, quàm nullo salutis emolumento ejusmodi officiis indulgeres; reprobante scilicet Deo isthæc intempestivæ servitutis obsequia, quæ nec exigit à te in præsentiâ, nec habere accepta potest, dum studendi laborem, quem jubet impensiùs, negligis?

Atenim id credam te consecrato Literis tempore ad exercendum bonum opus quodpiam abuti, dum te in iis quæ ad Deum pertinent tam remissum, tam somnolentum, quam in pertractandis studiis desidem animadverto? Quid agis igitur, iterum peto, Adolescens otiose, quid agis, quando non studes? si te cogitare prava, moliri turpia, pudendis operam dare facinoribus dixero; reclamabis continuò, innocentem te, castum ac pudicum affirmabis. Esto: nihil resecare ad vivum placet: demus hoc tibi, talem te revera esse, qualem profiteris; quippe nondum penetravit altiùs vis mali, & adhuc res tuæ in integro sunt. Nunc ergo, ut ad eluendam, quâ jam aspersus es, desidiæ labem alacrior accedas; intellige, quibus tandem gradibus ab inerti Otio,a d summum nequitiæ baratrum Adolescentia devolvatur.

Abalienatus à studiis fastidio quodam ac satietate adolescentis animus incipit postmodum & in rebus piis languescere, eumque sentire teporem, quem in studio Literarum jam dudum experitur. Non jam eâ, quâ solebat, attentione mentis atque reverentiâ preces Deo fundit, sed oscitanter, sed vago nulloque animo secum immurmurat, vel contrahit, vel etiam omittit: hebescit sensim ac pedetentim gustus ille suavissimus, quo in frequentandis divinis mysteriis perfundebatur simul; & ad implendas injuncti sibi muneris partes accendebatur. Interim fides nutat, spes trepidat, caritas refrigescit. Nihil lætitiæ spiritalis ex sacrâ mensâ, nihil ex Pœnitentiæ Sacramento solatii percipit: mox ab illis divinæ gratiæ fontibus ac canalibus recedit fastidiosus; Ipsum Mariæ nomen nihil blandum insonat auribus, & quam omni studio ac pietate demerebatur, obsequium ejusdem tanquam jugum intolerabile refugit ac declinat. Quid multa? fastidio postmodum tepor, tepori levitas, levitati immodestia, immodestiæ demum ipse rerum divinarum contemptus succedit.

Nihil hîc dico, Adolescentes, quod terribilis quædam, & frequentior, heu! quàm par sit, experientia non comprobet. Vos ipsos testes appello: repetite memoriam præteriti temporis: si quis visus olim inter vos præter cæteros remissus ac deses in studendo, an non ille solebat esse pariter in iis, quæ ad Deum pertinent, languidus plus æquo ac tepidus? si quis ob negligentiam domi, ob levitatem in scholâ increpandus videretur; an non & idem propter irreverentiam in

templis; immodestiam inter orandum difficilem se, molestum, atque importunum exhibebat? tanta est adeo, tam individua pietatem inter atque studendi diligentiam consensio, ut quisquis ab alterâ recesserit, ab alterâ continuò eundem deficere oporteat!

Jam ubi remisit semel pietatis sensus liquidior, & voluntaria quædam religiosæ mentis in res divinas propensio, quæ juventutis unicum contra morum corruptelam præsidium, unicum adversus omnes mali vel incursus, vel insidias propugnaculum est; mirum, si desidiosus adolescens quibuslibet ætatis illius scopulis impingat miserabiliter, & ad eosdem horribilem in modum frangatur. Nam cùm ea sit humanæ mentis indoles, ut otiosa penitus non possit esse, sed aliquâ semper occupatione egeat, quâ, veluti pabulo quodam, reficiatur identidem ac sustentetur; sentitis, Adolescentes, etiam me tacente, quid occupare necesse sit juvenis animum, quem tam Literarum, quàm pietatis fastidium ceperit: perspicitis quibus pateat incommodis, quàm multiplex vitiorum genus incurrat. Nugis perennibus, ludo, damnosis lectionibus, societatibus perniciosis, & licentiori necessariò vitæ inserviet. Ludi furor, scitis, quæ non in mala miserum adolescentem præcipitet, si quando ipsius animum invaserit:à ludo nimirum omnis fere juvenum corruptela ducit initium. Hîc enim junguntur familiaritates aleatorum, quorum ingenio nihil est licentius & à bonis moribus alienum magis. Hîc pejerare, hîc impias & sacrilegas voces fundere adolescens docetur: hîc pecunia emunctus suâ mille excogitat & machinatur artes corrogandi aliam per fas & nefas, quàm temere rursus effundat ac dissipet.

At quoniam nec ludere perpetuò, ut multum velit, nec declinare licet quædam tempora, quibus, quantumvis studendi voluntate careat, habitare secum in musæo solitarium oporteat: quid faciat in his angustiis adolescens otiosus, qui nec studendi laborem ferre potest, nec vagandi foris aut confabulandi licentiam habet? quo demum pacto longiorem & nimis importunam temporis moram fallat? Librum evolvet aliquem, quod unum in promptu est, ad sublevandum molestioris tædii fastidium. At quale par est amari ab eo librorum genus, qui tam pietatis osor, quàm eruditionis bonæ factus fuerit? vel quid titillare possit curiositatem adolescentis ejusmodi, nisi quod pravum, turpe & obscænum sit? Igitur miretur nemo, si juvenis otiosus nulla ferat manibus volumina, nisi quæ pudorem violent, & bonis moribus labem illinant; si amatoria opuscula, lascivas fabellas, liberiores jocos, mimicos & obsoletos sales rimetur cupidiùs, & suaviùs degustet; si nunquam vincere laboris Odium videatur, nisi cùm lutulentus & inficetus liber objicitur.

Hinc verò quanta pernicies integritati atque innocentiæ! ut tenera mens, quæ naturâ suâ in vitium flecti cerea est, maximè si nullo timoris divini repagulo coerceatur, impuras obscœnitatum omnium impressiones altè imbibit! ut curiosè multorum

ſcelerum, quorum vel nomen hactenus ignorarat, notitiam ambit ac perquirit! ut brevi turpiſſima quæque non refugit admittere, quæ legerit ab aliis factitata! Fruſtra reclamaret interim conſcientia, & periculi magnitudinem objiceret: jam obduruit dudum arcanis illis motibus, quæ revocare adoleſcentem poſſent ad meliorem frugem. Otium nempe, quo diffluit totus, omnem bonis deſideriis obſtruit aditum; aut, ſi qua ſuboriantur identidem, ſtatim enata ſuffocat. Tum quaſi ſibiipſe non ſufficeret ad ruinam ſolus, alios adjungit ſibi nequitiæ comites, qui currentem ultro incitent & ad perniciem feſtinanti ſtimulos adjiciant. Videas ingerere ſe ſe in eorum ſocietatem ac familiaritatem, quibuſcum vivere liberiùs putet, & parum caſtos agitare poſſe ſermones; quibus & vitiatos concredere cordis infecti ſenſus nihil metuat.

In hoc perditorum Juvenum conſortio, qui nihil præter impietatem ac libidinem ſpirant, quas non ad artes malè fingitur miſerrimus adoleſcens? qualem ex tali diſciplinâ ſcientiam reportat? Hunc verò gradum ubi ſemel attigit, jam ductore non eget: ruit ipſe per omne facinus impellente nemine, & longâ feriandi nequiter peccandique conſuetudine factus in dies deterior, nihil eſt tam alienum à bonis moribus, ad quod facilè non deſcendat, atque adeo feciſſe glorietur.

Obſtupeſcitis, ſentio, ad tantam tamque immanem adoleſcentiæ corruptelam; vixque adeo fieri poſſe creditis, ut quis ex Otio tam perditus, tam depravatus evadat. Hoc tamen exiſtimate verum eſſe quod dico; atque illud retinete memoriâ ſapientiſſimi juxta ac ſanctiſſimi viri effatum; Portentum eſt, Adoleſcens deſidioſus ac caſtus!

Videte igitur, Adoleſcentes optimi, quo tandem eſſe vos animo in ſtudia Literarum oporteat! quàm meritò moderatores veſtri ſtudendi naviter neceſſitatem tam ſæpe vobis inculcent: quàm prudenter in iſtud evigilent, ne quid mali & inertis Otii veſtros in labores irrepat. Norunt illi nimirum non agi modò eruditionis ac doctrinæ rationem, quam vanam & inanem Otium efficit, ſed conſcientiæ integritatem, morum innocentiam, ipſam animæ veſtræ ſalutem in apertum diſcrimen adduci.

Quamobrem oro vos etiam atque etiam, per eum quem habere debent Adoleſcentes ingenui, ac piè liberaliterque inſtituti, quales eſtis vos, cujuſcumque pravitatis horrorem; per ſtudium tuendæ pietatis atque innocentiæ, per ſalutem veſtram, quâ nihil debet vobis eſſe antiquius, fugite diligenter ab Otio. Hoſtem illum perditoremque temporis, infamem virtutum omnium ſcopulum prudenter declinate: ac ſi quid fortè illius veternæ labis veſtrûm cuipiam inuſtum eſſet, totum illud ſic expurgate; ut, quem Deus à vobis repetit, ſtrenuum deinceps diligentemque in Litteras animum afferatis.

DE

DE PROMOVENDIS diligenter Studiorum laboribus.

ORATIO XIV.

Erudire, ne fortè recedat à te anima mea. Jerem. 6.

Etsi quæ diximus nuper de otio effectisque illius tristissimis eam habere vim debent apud animos uniuscujusque vestrûm, ut bene collocandi in Literarum studio temporis necessitatem demonstrent; tamen non possum mihi hodieque temperare, Adolescentes Christiani, quin eidem argumento novum aliquod pondus adjicere, novam afferre lucem aggrediar. Neque verò pertimescendum putem, ne, dum singularem inter studendum diligentiam vobis rursum inculco, id vel alieno tempore facere videar, vel consecratam rebus piis bonæ diei particulam defraudare. Adeo non aliâ re magis promoveri puto in vobis posse pietatis atque innocentiæ studium, quàm si incredibilem quandam discendi, proficiendique in Literis cupiditatem singulorum animis ingeneraverim.

Atque utinam, quod longiori rerum usu habeo comprobatum, persuadere id vobis possim, tantam esse hac ætate vestrâ pietatis atque innocentiæ, cum studio Literarum consensionem, ut quantum de studendi diligentiâ detrahitur, tantum de fervore pietatis morumque integritate depereat. Verum quia id ipsum tractavimus jam fusiùs, aliam hodie inire viam statui, ad suscitandam in vobis actuosam diligentiam, & novam inter studiorum labores alacritatem stimulandam. Geminum propono vobis diligentiæ incitamentum, singularis utrumque efficaciæ, si qua divini obsequii, si qua utilitatis vestræ ratio vos moveat. Postulat hoc à vobis Deus, cui nihil gratum magis & acceptum sit, quàm si strenuum ad Literas animum afferatis; hoc primum. Id ipsum vestra salus exigit, cui promovendæ nihil esse possit utiliùs, quàm si adolescentiæ vestræ tempus in studio feliciter conteratis; hoc alterum. Utrumque breviter expendamus.

Ac primùm quidem statuo, nihil præstare vos posse, quod gratum & acceptum magis Deo sit, quàm si diligenter studueritis; quamobrem id dicam, intelligite. Atque ut ne vos morer, quæro à vobis, Adolescentes; quam putatis propositam esse singulis hominum optimam placendi Deo rationem? Illam, opinor, si obsequentes se in omnibus divinæ voluntati, & in iis præsertim, quæ ab unoquoque potissimùm exigit, obtemperantes exhibeant. Nempe eâ re tota perfectionis ac sanctitatis humanæ ratio continetur, ut hominis voluntas cum voluntate Dei planè consentiat, eoque solet esse illa illustrior, quo firmius atque arctius fuerit divinam inter & humanam voluntatem necessitudinis vinculum. Tanto igitur placebitis Deo magis, Adolescentes, quanto promptiores ad obsequendum Deus vos inveniet; quanto præstabitis illud accuratiùs, quod in præsentibus temporum rerumque adjunctis à vobis maximè ac singulariter exigit. I. Pars.

At quod est illud obsequii genus, quo vos commendare magis apud Deum liceat, nisi ut constanti & assiduâ animi contentione in studia vestra incumbatis? Quid jam à vobis Deus singulariter postulat, nisi ut abjectis rebus cæteris strenui ac diligentis Scholastici partes omnes alacriter obeatis? Quæ sunt porro Scholastici partes, & quibus officiis Scholastici nomen conditioque designatur? Scholasticum intelligimus, qui seclusus à reliquis vitæ hujus occupationibus uni rei literariæ operam impertit: cujus consilia, contentiones, studia, labores, tota denique sedulitas ad eum finem dirigitur, ut in Literis proficiat; cui nihil tantam laudem ac gloriam afferre possit, quàm si doctrinæ & eruditionis famâ floreat.

Hæ sunt omnino partes ætatis conditionisque vestræ, Adolescentes; his limitibus atque terminis circumscribitur, quidquid Deus pro jure in vos suo exigendum habet. Veniet tempus, cùm pro varietate sortis & instituti, cui vestrûm quemque Deus idem applicuerit, alia ab aliis obsequia repetet. Hunc in ferendis judiciis æquitas, illum in defendendâ patriâ animi magnitudo, istum in faciundis mercaturis probitas, alium tuendæ religionis studium, alium strictioris vitæ observantia, alios aliæ virtutes diversum secutos vivendi genus apud Deum commendabunt.

Jam verò dicite, amabo vos, quid instat, quid incumbit vobis omnibus ac singulis præter solitos studiorum labores? Nulla vos rei domesticæ cura, nulla colligendarum opum anxietas, nulla ambiendi muneris sollicitudo, nullæ negotiorum moles detinent vel remorantur. Liberi omnino rerum istarum molestiis hoc unum habetis cogitandum, ut diligentem in Literarum studio operam ponatis. Hoc parentes domi, moderatores in scholis, hoc etiam multo efficaciùs vestris animis inculcat Deus, cujus plena summæ benignitatis providentia tam abunde, tam amanter vos instruxit ab iis omnibus, quæ studendi desiderium promovere atque incitare possent. Quid enim est hîc, Adolescentes, quod studium non suadeat, quod studium non inspiret? quid loquar quotidianas exercitationes, magistrorum vigilantiam, sociorum exempla, concertationes eruditas, palmares laureas doctarum frontium præmia? Parietes ipsi, ita me Deus adjuvet, eruditionem, doctrinam, laborem personant. Hæc scilicet adjumenta Deus Optimus Maximus ætati vestræ suppeditat, cùm ut acriori animo ad exhantlandos studiorum labores accedatis, tum ut impositam vobis diligenter studendi gravem necessitatem intelligatis.

Quàm severè ergo animadvertendum esse putatis aliquando in eum adolescentem, qui, cùm senserit, hunc esse divinæ voluntatis ordinem, ut adolescentia tota studiis traducatur, non cavendum sibi putaverit præter cætera, ut in excolendis assiduè constanterque studiis illam vitæ partem exerceret. Qui tam pretiosum tempus otio, nugis, ludo contriverit: qui oblatâ proficiendi in Literis facultate abusus fuerit; qui moderatorum sollicitudinem, vigilan-

tiam, sedulitatem supervacaneam & inutilem reddiderit; qui parentum impensas, vota, spem expectationemque frustratus fuerit? Nam quis existimet Juvenem ita comparatum vacare culpis gravioribus, quæ lethalem inferunt animæ plagam & sempiterni exitii periculum accersunt? Tu nimirum tibi conscius dictam hanc legem ætati conditionique tuæ, ut mancipata Literarum studio tota sit, nullo pones in loco singulis prope momentis voluntati divinæ refragari? tu docilitatis oblitus & obsequii præscriptam à Magistris vivendi normam ac regulam prætergrediere? tu consecratam laboribus juventutem agendo nihil, aut etiam corruptelâ depravando transiges; nec tibi gravioris flagitii reus videbere? Ah! si capitalem noxam penisque expiandam perennibus censetur admittere, qui præceptum quodlibet transgreditur vel semel; quanto nocentior ille majorique supplicio dignus apud Deum audiet, qui toto adolescentiæ curriculo nullum detrectandi imperii finem fecerit? Scilicet istud peccati genus censebitur inter illa piacula, quibus in ipsâ ætatis levitate & inconsideratiâ excusatio sit; quæ perstringere leviter sufficiat, cum expurganda in tribunali Pœnitentiæ conscientia est? quorum gravitas negligentiam aliquam facilè condonandam non excedat? vestrum ipsorum judicium, Adolescentes, vestra existimatio sit. Putastis esse quid momenti tam infiniti, si quis studiorum tempus deperderet? si Scholasticum pensum multos per menses negligeret? si nullum ex bonâ sanctâque institutione vel pietatis vel doctrinæ fructum colligeret? An cùm ad deponenda peccata acceditis, diligenter excutitis studiorum vestrorum rationem? an longam supinamque desidiam lethalium criminum habetis in numero? an defletis, ut par est, gravem jacturam temporis? an sincerum emendationis propositum elicitis? Proh! Deum immortalem! quàm multa sibi quisque vestrûm exprobret in hac parte, si perscrutari arcanos conscientiæ sinus voluerit! quot prætermissa fortè reperiat inter confitendum, tanquam delicta levioris notæ, peccata, quæ maturam ac seriam attentionem requirebant! saltem ah! quod erratum est ignoratione magis, ut ego lubenter crediderim, quàm animi perversitate, sic corrigite, Adolescentes, ut ante omnia defigatis animo penitiùs, nihil esse quod iniquiùs ferat Deus, quàm negligi à vobis studia Literarum, quibus addictam esse ætatem vestram voluit; nihil, cujus tam severam, quàm exactæ segni in otio adolescentiæ rationem sit petiturus.

Id porro adeo verum est, ut reliqua, quæcumque illa sint pietatis ac Religionis officia, placere Deo non valeant, si studendi voluntas atque diligentia defuerint. Non si dies integros orando meditandoque consumatis; si vinctos in carcere, infirmos in nosocomiis visitetis; si destinatam oblectando genio pecuniam in pauperes erogetis; si quas etiam corporis afflictiones ultrò exerceatis, isthæc omnia quidquam vobis coram Deo profuerint, nisi singularis quædam inter studendum sedulitas piis alioquin operibus quasi facem præ-

tulerit. Quæ porro causa est? quia nimirum, ut jam innui, cùm tota rei cujuscumque perfectio ex eâ, quam habet cum voluntate divinâ, consensione dependeat; necesse est, ut, quidquid ad illam rectitudinis regulam exactum non fuerit, laude omni careat ac spolietur.

Hinc porro quanta consolationis seges exsurgit adolescenti, quem unus officii sui amor sollicitat, & sincerum Deo placendi desiderium incendit; cùm affixus libris suis, obluctante nequicquam ac dehortante studiorum fastidio, hac se cogitatione pascit ac recreat. Felicem me, quem Deus imperio docilem & obsequentem habet! qui nihil facere possim in præsentiâ Deo gratum & acceptum magis, quàm id ipsum quod ago. Si quid durum occurrit identidem, si vis indoli facienda, si certandum mihi improbo cum labore & intricatis studiorum salebris; testis est Deus illius certaminis, idemque reportandæ mox victoriæ magnificus munerator futurus est! Nam quid ego facere cupidiùs ambiam, quàm quod mihi nunc faciendum incumbit, quando nullum aliud obsequii mei specimen Deus expectat? Magnum quiddam est, & dignum Christianâ æmulatione facinus apud barbaras gentes prædicare Christi fidem, & editis palam miraculis Evangelium approbare. At, nec si ego jam id facerem, tam placerem Deo, quàm placere mihi gratulor, cùm lectito vel scribo, quod mihi à Magistris præscriptum est; quoniam divina voluntas, fons & origo totius sanctitatis, laboribus meis vel exiguis pretium accersit; quo valere nequeant cætera quantivis momenti facinora, quæ nullâ divinæ voluntatis notâ signarentur. Quantum enimverò in hac cogitatione præsidium, Adolescentes, ad suscitandam in vobis actuosam diligentiam! Ergo cùm ad studendum acceditis, cùm laboris ardor & alacritas refrigescit, cùm ipsa parandæ scientiæ difficultas tædium parit atque fastidium; meminerit unusquisque vestrûm hanc esse optimam placendi Deo rationem, si magno fervore animi in studia Literarum incumbat. Tum, mihi credite, novum robur accrescere, mitigari molestias, vanescere fastidia sentietis. Hactenus de priori parte: nunc in posteriori demonstrandum, nihil præstare vos posse ad salutem utilius, quàm si strenuè ac viriliter ad studendum accedatis.

Hîc verò prosequi operosiùs non velim, quàm multa salutis impedimenta removeat sedulus in studendo labor, quàm perniciosos præcludat vitiorum fontes, quæ adolescentum mores corrumpunt plerumque ac labefactant. Nam quis alienus magis vivit ab omni ætatis illius corruptelâ, quam qui diligentem & accuratam Literarum studiis operam impendit. Date mihi aliquem tam securum ab inertiori otio, tam munitum ab insanâ ludi prurigine, tam feliciter adversus societatis malæ contagia comparatum: ex hoc enim triplici fonte scaturiunt præsertim & ubertim profluunt cæteræ labes animi, quæ Juventutis innocentiam vitiant ac dedecorant. Unde mihi quisquam contrà, qui pudorem ac castimoniam colat impensiùs? qui se docilem magis ac mansuetum exhibeat? II. Pars.

qui promptior ad singula pietatis officia atque alacrior inveniatur, quàm qui abditus in musæo laboriosis studiorum curis solidos dies conterit ac traducit? adeo Literarum amore quisquis incenditur, ab infestis corruptelæ illecebris tutus, & in virtutem flecti cereus est! Verùm dicamus aliquid, Adolescentes, unde liquidiùs etiam, si fieri potest, intelligatis, quantam assidua studiorum contentio cum re salutis vestræ necessitudinem habeat.

Cùm momenti est ad salutem æternam maximi eam ingredi vitæ conditionem, quàm singulis hominum divina providentia designavit, & in eâ suis accuratè defungi officiis, tum profectò sic utrumque ab illâ, quam quis adolescentiæ tempore studiis navaverit, operâ vulgò dependet, ut qui fuerit in studendo remissus ac negligens neutrum assequi posse videatur. Quid enim facit multorum in perdiscendis Litteris socordia, nisi ut vocantis ipsos Dei & ad certum aliquod vitæ genus invitantis consilia suo plerumque effectu careant? nisi ut perturbetur ratio ordinis, quem supremi Numinis æterna lex in assignandis suis cuique partibus statuerat? nisi ut doctrinæ atque eruditionis vitio Adolescentum bona pars aut recedat à præscriptâ sibi sorte, aut eâdem suum ad dedecus & exitium abutatur? Age enim, quisquis studia tua negligis, qui scientiam nullo ponis in loco, qui turpis ignorantiæ nomine etiam gloriaris, quî scis, num te rerum omnium moderator Deus ad eum vocaverit vitæ statum, qui hominem peritum Literarum & in aliquo doctrinæ genere versatum requirat? Si res ita se habet, quemadmodum licet facere conjecturam de multis; jam à te peto, quid statuendum de te putes in his rerum adjunctis. Vel enim amplecteris eam vitæ conditionem, quam Deus tuam esse ab æterno voluit, vel ab eâ certè recedes; si ab illâ recesseris, ut par est, ignorantiæ tuæ conscius, vide quàm meritò pertimescendum habeas, ne & à cœlesti gloriâ aliquando excludaris; ad quam raro quis unquam perveniat, nisi per apertam sibi à Deo semitam perexerit. Sin autem rudis quantumvis & imperitus illi te applicueris, vel parentum, ut vulgo fit, impulsu, vel propriâ voluntatis inclinatione, quia scilicet habet illa quidpiam quod percellat oculos & æstimationem apud homines conciliet; attende, quæso, mecum, quibus te periculis exponas, quàm impar viribus tuis ferendum onus aggrediare. Tu nimirum nullis doctrinæ præsidiis instructus indues magistratum & de capite fortunisque hominum sententiam feres? Tu vix leviter tinctus literis Sacerdotio defungere, & pretiosissimum Christi Sanguinem in Sacramentorum administratione temerè dispensabis? tu crassiore notus ignorantiâ interponere te difficillimis in rebus arbitrum ac judicem sustinebis? At quantis, amabo conscientiam tuam criminibus oneras? quot scelerum, quot flagitiorum in partem accedis? quàm multis pro delictis, à quibus te credis alienum, animæ tuæ salutem oppigneras?

Quanquam video quò te proripias, audio quid respondeas, & quam temeritati tuæ causam obtendas, intelligo. Aderit tempus, inquies, cùm

emersus tandem è scholarum tenebris animum seriò ad studium adjungam, cùm perdiscam illa diligenter, quæ muneris mei ratio postulabit; cùm explendis officii mei partibus accuratum me atque attentum exhibebo. Erras, Adolescens Christiane, si futurum confidis, ut maturâ tandem ætate pravum negligentiæ habitum corrigas, quem adolescentiæ tempore contraxeris. Crescunt, mihi crede, confirmanturque progressu temporis juventutis vitia, & ægro in corde consenescunt. Scilicet olim jam grandior tuique juris arbiter hærebis solidos dies conclusus in musæo, qui nunc vix depulsus à lacte, & quotidiano penso adstrictus unius horæ spatio cubiculi tui fastidium non sustines? Tu post aliquot annos provocatus blandissimâ coetanorum societate, mille voluptatum illecebris lacessitus, gratissimis hinc atque inde omnis generis oblectamentis irritatus, interim inter latebras morosus ac tetricus chartis impalesces, qui jam seclusus ab illis Literarum impedimentis tot inter Sociorum exempla singulari animi alacritate ad studia incumbentium otiaris turpiter ac consenescis? Tu barbatus aliquando difficiliores reconditioris doctrinæ molestias devorabis; qui jam tam opportunâ tam accommodatâ studiis ætate facillima Litterarum rudimenta fastidis? Erras, inquam, iterum repeto, erras, vel si mihi affirmanti non credis, habe Spiritui sancto fidem sapientis ore testanti quoniam Prov. 22. *Adolescens juxta viam suam etiam cùm senuerit, non recedet ab eâ.* Otiosus es id temporis, deses, laboris impatiens; neque tu cùm excesseris ex Ephebis otium exues, desidiam ejurabis, aut studiorum pondus æquiùs patiere.

Ergo nisi torporem, ac veternum jam deponis, contractam adolescentiæ tempore otiandi consuetudinem per omnes ætatis gradus circumferes; quodcumque sequêris olim instituti genus, adhærescet usque labes illa, teque mancum & inutilem ad singulas officiorum tuorum partes exhibebit. Non te vel æmulatio gloriæ, vel nominis existimatio, vel rei ipsius ampliandæ cupiditas stimulabit ad laborem, adeo nihil sectabere penitus aut amabis præter inertissimum otium & mollissimam voluptatem. Interim quis erit æternæ vitæ gustus ac sensus, quæ laboris unius fructus est? quam ad comparandam perpetua tum corporis, tum animi contentio requiritur; cujus potiundæ fovere nemo spem debet, nisi qui teste Apostolo 2. Tim. 2. legitimè, hoc est viriliter constanterque certaverit? Illius, credo, veniet in partem, qui perenni diffluens otio vitam agendo nihil totam contriverit?

Atqui sors erit hæc tua, Adolescens desidiose, qui jam incipis inter studendum torpescere, qui Scholastici pensi onus ferre non vales, qui laboris fastidio capescendæ eruditionis facultatem, quam nactus es, temerè negligis; hæc, inquam, erit sors tua, ut quamcumque ineas olim vitæ rationem, tui semper similis nec segnitiem unquam excutias, nec agere quidquam strenuum ac laudabile inducaris.

Ah! ne tam funestam tibi struas ipse perniciem; sed medere malo potiùs, dum res tuæ adhuc in integro

ſunt; exere vim inſitam actuoſæ mentis, quam tibi Deus impertiit, ad extirpandam penitus ſegnitiem malam, quæ tuos in mores graſſari jam cœpit; reſume alacriter intermiſſos ſtudiorum labores, & quoniam tantam habent illi cum re ſalutis ipſius neceſſitudinem, cave diligenter, ne, dum laborem defugis vel tœdio, vel difficultatum metu, inſiſtendam ſalutis ſemitam pariter declines. Cogita, amabo, niſi te ad acquirendam ſcientiam accinxeris viriliter, quid reſponſurus Deo ſis, cùm perditum malè adoleſcentiæ tuæ tempus exprobrabit; cùm graves lapſus, quos rerum inſcitiâ atque ignoratione feceris, palam objiciet; cùm turpiſſimam morum corruptelam, in quam famulante otio atque deſidiâ deveneris, in ipſo totius univerſitatis conſpectu revelabit.

Miſerrime Adoleſcens, inquiet Chriſtus Dominus, meminiſti, quibus ego te præſidiis inſtruxeram, ut peritum in virum olim evaderes? Parentes habuiſti cupidos inprimis ac ſollicitos inſtitutionis tuæ, qui nullis pepercere ſumptibus, ut te liberaliter educarent; nactus eras facilitatem ingenii, vim, perſpicaciam, quibus abſtruſiores diſciplinarum latebras nullo negotio pervaderes. Dederam tibi ſapientiſſimos ſtudiorum tuorum moderatores, quorum operâ ſummum quemque doctrinæ cujuſvis apicem feliciter pertingeres: in eo te conſtitueram florentiſſimæ Juventutis Lycæo, ubi quotidiana accuratioris diligentiæ exempla ſuppeterent: Socios tibi adjunxeram patientes laboris, tamque ſtudioſos eruditionis bonæ, quàm cupidos pietatis & innocentiæ cultores. Tot inter adjumenta atque incitamenta diligentiæ non puduit eſſe te otioſum ac deſidem? Vide, infelix Adoleſcens, vide, quid feceris, unde excideris, & quò tandem deveneris. Si te liberalibus diſciplinis diligenter excoluiſſes, ſi perfunctus ultro ſtrenui Scholaſtici officiis aliquam doctrinæ laudem meruiſſes, id tibi præparabam vitæ genus, quod ingreſſus ſemel gratiſſimam mihi exhibuiſſes ſervitutem, & certum contra vitiorum illecebras ſalutis præſidium inveniſſes. Nunc verò fecit tua in ſtudendo ſocordia, ut de curriculo deflexeris, illudque amplexus fueris inſtitutum, cui nec eras deſtinatus à me, nec propter inſcitiam & longam pigritiæ conſuetudinem ſatis aptus, nihil mirum, ſi tot impegeris vitiorum in ſcopulos, & irreparabilem animæ tuæ jacturam feceris.

Prævertite cautione ſalutari tam juſtas omnipotentis Dei querelas, Adoleſcentes, petite cum dolore veniam traductæ infeliciter juventutis; reſarcite, quantum erit in vobis, veteres ſtudiorum veſtrorum ruinas, &, quod ſupereſt ultra tempus, Literis ſic impendite, ut beatam ipſius pretio æternitatem promereri poſſitis.

DE PERSEVERANTIA Christianâ.

ORATIO XV.

Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. Matt. 10. cap.

NUllus ego dubitem, Adolescentes Christiani, quin, per isthæc sacrorum dierum solennia, divinis, quotquot estis omnes, refecti instauratique mysteriis vel amissam peccato gratiam recuperaveritis, vel si, quod multo lubentiùs crediderim, ab eâ excidere non contigisset, veteres gratiarum thesauros novis amplioribusque cœlestium donorum opibus cumulaveritis. Fecit enim singularis illa pietas, cujus ipsi testes magno animi gaudio extitimus, ut de vobis aliter æstimare non liceat. Quâ in re cùm & mihi, pro eâ qua unumquemque vestrûm in Christo prosequor, sincero caritatis affectu, vobisque omnibus non mediocriter gratulor, tum diligenter commonendos atque exhortandos puto, ut in eâ, quam accepistis, gratiâ fideles atque constantes sitis. Nam quid, amabo, cum Christo resurrexisse vobis profuisset, nisi cum eo nunquam deinceps morituri pariter resurrexissetis? Quò pertinuissent tot amari fletus, quibus licentioris vitæ flagitia abluistis, si in eadem postmodum relaberemini? Quid juvaret tam enixis precibus, tam apertâ animi verè contriti significatione promeruisse reconciliationis beneficium, si ab eodem post aliquot dies excideretis? satius ah! multo fuerit, parcite, si dico, Adolescentes, non rediisse cum Deo in gratiam, quàm ea rursum committere, unde irasci vobis denuò, & veteres renovare inimicitias possit.

Quod malum ut à vestris cervicibus avertam, operæ pretium esse existimo, si vos ad tuendam conservandamque omni studio, quam ex piis Sacramentorum fontibus hausistis gratiam, animos vestros accendam. Attendite igitur, &, quam inii viam ingenerandi vobis perseverantiæ Christianæ desiderium, intelligite. Geminum erit hodiernæ Orationis caput: Dicam primùm de necessitate Christianæ Perseverantiæ; deinde, quibus rationibus pervenire ad illam possitis, explicabo.

Ac primum quidem talis est illius Perseverantiæ necessitas, cujus in vobis studium incendere velim, ut nisi ad assequendam illam totis viribus contendatis, nec promissam Deo fidem exsolvere, nec saluti vestræ providere possitis. Revocate enimverò in memoriam, Adolescentes, quo sensu, quo affectu animi ad sacra mysteria nuperrimis diebus accesseritis. Quibus, amabo vos, conditionibus impertiri vobis divinæ reconciliationis gratiam postulastis? quâ lege sacris advoluti altaribus delictorum veniam efflagitastis; quo pignore pacti toties cum Deo fœderis turpissimi contemptores exorastis, ut in ipsius benevolentiam rursus admitteremini? Doluistis, ingemuistis, neque lacrymis etiam pepercistis. Exhorruistis illa flagitia, propter quæ offensus meritò Deus vos abjecerat: maledixistis I. Pars.

maledixiſtis habitibus pravis, quibus vitiorum in ſemitam abrepti in perniciem ruebatis: cautiores vos deinceps & attentiores rebus veſtris, in declinandis periculis prudentiores, in coercendis cupiditatibus effrenis fortiores, in tuendis cœleſtibus donis diligentiores vos fore promiſiſtis, voviſtis, juraſtis. Nunc ergo, niſi perfidum dixiſtis Sacramentum, quo pacto affectos eſſe vos neceſſe eſt erga illam gratiam, quam tot impenſis veſtris, tam enixis redimendam precibus judicaſtis? quid non aggredi vos, quid non perpeti, quibus non rebus carere priùs vos oportet, quàm ut pretioſum illud munus, quo jam per ſummam Dei miſericordiam fruimini, in poſterum amittatis.

Age enim, Adoleſcens Chriſtiane, quiſquis es; ſi fatali, quam feciſti ipſe ſæpiùs, experientiâ didiciſti, quàm parum profuerint adverſus cupiditatum tuarum incitationes quæcumque elicuiſti hactenus melioris vitæ deſideria, téne liberandæ, quam dediſti Deo, fidei cupidum perſuadebis, niſi diligentem in reprimendis violentis animi tui motibus navabis operam? ſi conſcius ipſe infirmitatis tuæ non experiris in te ſatis roboris ad perfringendam impiorum ac licentiorum adoleſcentum audaciam, ſi quando illi innocentiæ tuæ molientur inſidias, téne recuperandæ gratiæ ſtudio ad Sacramenta acceſſiſſe arbitrabor, dum impellente nemine, nemine incitante periculoſos flagitioſorum Juvenum cœtus conſectabere, dum eorum delectabere colloquiis, dum te in ipſorum familiaritatem per fas ac nefas intrudes? Denique niſi obviam iveris ſedulò, & promptum iis omnino rebus remedium, unde jacturam divinæ benevolentiæ pati poſſes, attuleris, quis te ſenſatus ejuſdem retinendæ ſtudioſum credat, vel quis te potiùs diſſimulatorem, mendacem, proditorem non pronunciet?

Jam verò expendite, quæſo, mecum, quo tandem fine, Deus ipſe debitas ſceleribus veſtris pœnas tam liberaliter remiſerit: quo vos conſilio ſempiternis ignibus toties mancipatos in ſpem beatæ immortalitatis reſtituerit: quorſum ſuam vobis gratiam tot laborum, quos pertulit, fructum, effuſi per mille plagas ſanguinis mercedem, obitæ cruciatus inter acerbiſſimos mortis pretium indulſerit? An ut tantæ bonitatis obliti novis ipſum flagitiis poſt aliquot dies provocaretis? an ut deſpectâ, quam vobis promeruit, gloriâ veſtram ad perniciem animum obſtinaretis? an ut pretioſiſſimum, quod largiri poterat, ſui in vos amoris monimentum quoquo ſtatim tempore, quâlibet occaſione datâ proſtitueretis. Revocate, etiam atque etiam precor, memoriam verborum illorum quibus vos Chriſtus ad communionem ſui corporis admiſit. Nunquam fortaſſe vobis venit in mentem cogitare quanta vis eſſet in iis vocibus, quàm grande myſterium celaretur. Dum enim ad ſacram menſam accederetis, dum Sacerdos vobis divinam hoſtiam porrigeret, ſic admonuit ſingillatim unumquemque veſtrûm, *Corpus Domini noſtri Jeſu Chriſti cuſtodiat animam tuam in vitam æternam.* Quod dum diceret, quid aliud innuebat, niſi benigniſſimum Dominum

suum vobis corpus in cibum, suum sanguinem in potum eâ mente tradidisse, ut certissimum in eo Sacramento præsidium ad conservandam in perpetuum tempus gratiam, quæ spiritalis vita animæ est, haberetis. Nam si in aliquot tantùm vel dies, vel hebdomadas, vel menses producendam in vobis cœlestem vitam Christus censuisset, frustra edendum obtulisset divinum illum panem, quem ipse ad eum finem lapsum de cœlo profitetur, ut qui ex eo refectus fuerit, vitam in se perpetuò manentem possideat. *Hic est panis*, inquit Christus conceptis verbis, *qui de Cœlo descendit, qui manducat hunc panem vivet in æternum.* *Joan. 6.*

Si quem tamen minus moveret persolvendæ, quam juravit Deo, & quam Deus ipse repetit, fidei necessitas, cogitet ille secum quanto versetur in periculo suæ salutis, nisi omni studio ac diligentiâ, in eâ, quam accepit, gratiâ constanter perseveret. Hæc enim unica fermè via est, Adolescentes, quâ ad Perseverantiam finalem ipsamque adeo immortalitatem pervenitur. Est enim divina prædestinatio, si Theologos sanctosque Patres audimus, instar catenæ cujusdam aureæ, quæ multis ex parte Dei gratiæ cælestis auxiliis, multis itidem actibus ex parte hominis gratiæ obsequentis, quasi totidem annulis connectitur ac continuatur. Porro actus illi omnes, quotquot sunt, ad Perseverantiam Christianam pertinent, cujus est per varios illos actus sic hominem circumducere, ut ad extremum denique perveniat, quem perseverantiæ finalis actum appellamus. Est autem inter perseverantiam vitæ, mortisque perseverantiam similitudo tanta, tanta connexio, ut ad hanc nisi per illam pervenire non possis. Frustra te in statu gratiæ moriturum confidis, nisi, dum vives, in eâdem gratiâ perstiteris. Nam licet gratiam illam finalem, per quam beatæ felicitatis reseratur aditus, nemo hominum promereri ex justitiâ possit, sed ex unius Dei miserentis cujus vult, voluntate tota dependeat: tamen hæc est summa ejusdem Dei benignitas, ut illam in Perseverantiæ Christianæ præmium nobis promiserit; *Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit*, inquit Christus. Quæ verba subjicit Augustinus, quòd non de gratiâ ipsâ Perseverantiæ, sed de virtute Perseverantiæ Christianæ accipienda sint, vel ex eo patet, quia perseverantiam illam, ad quam Christus nos incitat atque accendit, & in uniuscujusque nostrûm arbitrio positam innuit, & æternâ gloriâ remunerandam aliquando profitetur. Hinc est quòd Spiritus sanctus in Apocalypsi eodem planè sensu nos admonet atque adhortatur, *Esto fidelis usque ad mortem & dabo tibi coronam vitæ.* Quare non miror si B. Paulus, peracto feliciter secundùm Dei leges vitæ tramite, vicinus morti plenus confidentiâ exclamaret, *bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi; in reliquo reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi in illâ die justus judex.* *Matt. 10.* *Apoc. 1.* *2. Tim. 4.*

Quotusquisque vestrûm est, Adolescentes, qui ad gratiam Perseverantiæ finalis non adspiret? quis est qui votis omnibus certissimum illud æternæ gloriæ pignus non ambiat? sed

quid vos interrogo? Ipsos etiam interrogemus, qui sunt in re salutis maximè incurii ac negligentes, homines impios, nefarios, perditos percunctemur; numquis erit unus eorum aliquis qui cum scelerato Balaam non exclamet, *moriatur anima mea morte justorum!* verum audite, quid Bernardus hujusmodi hominum votis respondeat. *Vivat anima tua vitâ justorum, si vis ut moriatur anima tua morte justorum.* Sic est, Adolescentes, nolite seduci inani confidentiâ, *nemo coronabitur nisi qui legitimè certaverit.* Hoc est nemo Perseverantiæ finalis gratiam obtinebit, nisi qui in tuendâ ac conservandâ gratiâ fidelis usque ad mortem extiterit. Parum enimverò aut etiam nihil homini Christiano profit feliciter vitam inchoasse, nisi faustis initiis par quoque finis responderit. Judas Christi discipulus incœptam piè sanctéque vitam miserabili fine conclusit; Paulus contrà Ecclesiæ Christi primùm vexator ejusdem defensor ac propagator occubuit. In hoc igitur rerum summam existimate positam, ut ad extremum vitæ terminum in sanctitate perseveretis; adeo nihil juvat ad salutem, si traductâ ac contritâ virtutum exercitatione vitâ lethalis noxæ conscios mori contingeret. Neque enim, inquit Hieronymus, *in Christianis quæruntur initia, sed finis.* Verum non satis est demonstrasse vobis, quanta sit Perseverantiæ Christianæ necessitas; jam quibus præsidiis illam assequi liceat breviter videamus.

Num. 23.

2. Tim. 2.

II. Pars. Infinitus ego sim, si velim singulis insistere momentis, quæ promovere in vobis Christianæ Perseverantiæ desiderium possunt. Quare sit mihi satis unicum hodie vobis proponere, quod inter cætera potentissimum esse semper duxi. Atque illud tale est, Adolescentes carissimi, uti frequenter revocetis animo & quasi regustetis illos pietatis sensus, quibus incitari vos ad colendam virtutem, Deoque totis viribus obsequendum aliquando experti estis. Nemo vestrûm est, neque vereor, ne mea me fallat opinio, dum sic auguror de vobis, nemo, inquam, vestrûm est, qui cùm ad sacrorum mysteriorum communionem accederet, non senserit se identidem uberiore quodam cœlestis gratiæ lumine illustrari, & vehementioribus præter solitum divinæ caritatis ignibus succendi. Quàm magnificè, quàm sapienter, quàm piè de virtute, de Religione, de Deo, de vestris officiis sentire tunc vobis contigit! Quid non in iis temporum articulis Deo promisistis? quo non in peccatum odio concitati, quid non parati fuistis aggredi vel perpeti, ne quid admitteretis, quod inurere animæ vestræ labem posset? Nunc ergo veteres illos piosque sensus, motus pietatis tenerrimos, sanctissimos affectus revocet in memoriam unusquisque vestrûm, dum loquor, dicatque sibi ipse tacitus. Agedum, anime; illa melioris vitæ incitamenta, quibus parendum esse quoquo pretio nuper æstimabam, cur me jam vel imposterum fidelem minùs aut minùs obsequentem inveniant? Illa Christianæ religionis principia, quibus quasi totidem rationibus necessariis adductus alium inire vitæ morem proponebam, quidquam ne

auctoritatis illius atque ponderis, quod habebant, paucos post dies remisissent? Tunc repetens spatium præteriti temporis, & memoriam pueritiæ recordatus ultimam judicabam, valedicendum mihi esse pravorum adolescentum cœtibus, abstinendum ab impurorum librorum lectione, temperandum à flagitiosis colloquiis, aut spem salutis omnem esse abdicandam. An mea me ratio fefellisset? an inanibus delusus terriculis credulus plus æquo aut meticulosus extitissem? Tunc conscius tenuitatis atque infirmitatis propriæ declinandas sedulò quascumque peccandi occasiones arbitrabar: nunc verò factusne sum aut robustior, aut valentior, aut contra difficultates salutis comparatior, ut quælibet adire pericula erecto atque aperto capite non pertimescam? Christus, pro me passus, pro me crucifixus, pro me mortuus, ah! memini nullum satis grande videbatur animi grati monimentum reposcere; num hodie Christus desiit, aut aliquando desinet esse mihi quod erat, an non potius idem semper Christus est & heri & hodie & in sæcula? Cur igitur alia nunc vel deinceps aut cogitem, aut sentiam, aut velim, aut agam, quàm quæ tum & cogitabam, & sentiebam, & volebam, & agebam? Idem erit semper Deus qui fuit, fides eadem, vis eadem legis, eadem officii mei necessitas. Cur ego mutetur animus in contraria, cur voluntas in pejorem inclinata partem deficiat?

Præclara enimverò, Adolescentes, atque efficax mirum in modum isthæc excitandi se se ad Christianam Perseverantiam ratio! Vidi nuper aspirante benigniùs divinâ gratiâ, vidi, quasi oculis cernerem, rem salutis rerum esse omnium unam necessariam; atque huic veritati Evangelicæ, *quid prodest homini si mundum universum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur*, sic acquievi totus, ut cætera omnia negotio salutis postponenda ducerem. Sanusne jam ego sim, si brevissimæ fœdissimæque voluptatis gratiâ æternæ damnationis periculum adeam? Nuper inter æstus feriæ meditationis ferventissimos sensi nihil esse fragilius vitâ, quam ducimus; mori me posse quocumque momento temporis, conclamatam salutem fore, si me lethalis culpæ conscium improvisus casus opprimeret. Dixi, cavebo inprimis diem vel unum, noctemve brevissimam in eo statu vivere, in quo mori non velim. Miserum me! si jam securus inopinatæ mortis peccatorum in sordibus stertere menses integros non verear! Nuper, dum ad vivum repræsentarentur flammarum infernarum incendia, quas divinæ justitiæ furor castigandis æternitate totâ hominum flagitiis succendit, exhorrui miserabilem in modum, &, quod non perceperam adhuc satis, intellexi penitus, horrendum esse in manus Dei viventis incidere. An falsus ego sim? an me vanus lusisset error meticulosum nimis? aut si resigendum hinc nihil, neque timendus satis videri possit æternus sceleris ultor Deus, cur ejusdem iras in me suscitem? cur æternæ damnationis adire discrimen non pertimescam?

Matt. 16.

Atenim non affulget jam menti lux eadem, quæ nuper: refriguit penitus ille pietatis ardor, quo priùs a-

nimus incalescebat: prævaluit impetus pravæ cupiditatis ad vetera flagitia retrahentis. Ut ut est; quoquo deinceps modo afficiar, verum semper id erit, unum esse porro homini Christiano necessarium; nullum esse socordiæ & inertiæ locum, ubi dies & hora mortis incerta sit; nihil esse peccato lethali detestabilius, cui expiando æterna in Inferis supplicia destinata sint. Nulla nec temporum injuria, nec voluntatum mutabilitas, nec perversitas morum quidquam ex illis Christi oraculis detrahet; *Cœlum & terra transibunt, verba autem* Marc.13 ipsius *non transibunt.*

Isthæc, amabo vos, Adolescentes, reputate vobiscum frequenter, & attentis animis meditamini, si quando salutis vestræ hostis infensissimus ad oppugnandam innocentiam vestram accedet. Si vos vel humanarum rationum momentis, vel exempli pravi ac perniciosæ consuetudinis obtentu, vel illicitæ voluptatis illecebrâ ad peccandum inclinabit; repellite illum viriliter ac dicite. Vade retro, Satana, memini me nuper istis omnibus, quibus me provocas ac lacessis, nuntium remittere, cùm inter liquidissimos pietatis affectus sacratissimo Domini mei Corpore pascerer. Non habebis in me deinceps partem ullam, sed Jesus mecum erit in perpetuum tanquam bellator fortis, te verò inter perennes rogos, & nequissimos tuæ superbiæ ac rebellionis comites ardere ac plorare æternùm jubeo. Quod utinam fortiter atque constanter præstetis, Adolescentes, Deum Optimum, Maximum etiam atque etiam precor.

DE RELAPSU IN PECCATUM.

ORATIO XVI.

Cùm immundus Spiritus exierit ab homine, ambulat per loca inaquosa quærens requiem, & non inveniens dicit, revertar in domum meam unde exivi; &, cùm venerit, invenit eam scopis mundatam & ornatam. Tunc vadit & assumit septem alios Spiritus nequiores se, & ingressi habitant ibi, & fiunt novissima hominis illius pejora prioribus. Luc. cap. 11.

Satis opinor intelligitis, Adolescentes, ex illis vocibus, quas huic Orationi præfigo, futurum hoc mihi hodiernæ cohortationis argumentum; quàm metuendum sit, post recuperatam sacris in mysteriis Dei gratiam & abjurata crimina, iisdem rursum immergi, & tam solennia Sacramenta novo perduellionis flagitio polluere. Cujus utinam sceleris atrocitatem sic explicare vobis possim, ut si, quæ diximus nuper de Perseverantiæ Christianæ necessitate, minùs apud animos vestros ponderis habuissent, quæ dicturus sum hodie de iteratis relapsibus vos à peccando deinceps deterreant.

Mihi igitur nunc sermo est cum iis Adolescentibus, faxit Deus nemo hîc sit, ad quem talis Oratio pertineat; mihi, inquam, nunc sermo est cum iis qui repetitis flagitiis implicant se se, & perpetuas surgendi relabendique vices exercent. Quibus ego Theologorum omnium unanimi sententiâ fretus, sanctorum Patrum terribilibus anathematis munitus, ipsis Spiri-

tûs sancti oraculis confirmatus supremum illud decretoriumque judicium pronuncio, aditum pœne omnem ad pœnitentiam salutemque ipsis præcludi.

Quærit Chrysostomus difficiliúsne sit illæsam intactamque ab omni lethiferâ labe integritatem toto vitæ tempore conservare, quàm inflicto semel per peccatum vulneri facere medicinam. Facilem habet quæstio illa primo aspectu explicationem. Quid enim magis obvium, quid magis in promptu est, quàm ad Pœnitentiæ Sacramentum recurrere, si quando peccare contigerit; at verò quantæ molis est ita se tueri adversus eas, quibus hæc vita obnoxia est, peccandi illecebras atque incitationes, nunquam ut, dum vives, tentationi succumbas. Res aliter tamen se habet, subjicit Chrysostomus; neque satis dici potest, quàm turpiter allucinentur illi, qui post graves iteratosque lapsus facilem sibi ad veram pœnitentiam aditum fore confidunt. Imò persuadeant illi sibi, nihil esse tam operosum, quàm ut verè ac sincerè, quemadmodum necesse est ad impetrandam ejusmodi peccatorum veniam, ipsos pœniteat. Hujus porro difficultatis, triplicem, quam subjicio, rationem accipite. Primum difficultatis caput à Dæmone, alterum ab ipso peccante, tertium à Deo ipso proficiscitur.

I. Pars. Aio Dæmonem post iteratos lapsus gravissimum esse ad veram pœnitentiam obicem. Quamobrem id dicam, non ex hominum testimoniis, sed ex ipsius Christi oraculis intelligite. Ille, ille vos doceat, quàm sit misera, quàm funesta, quàm desperata relapsi peccatoris conditio. Cùm est ejectus ab homine Spiritus immundus, inquit Christus, si redit in idem hospitium, *assumit septem alios spiritus nequiores se, ibique simul omnes habitant; & fiunt novissima hominis illius pejora prioribus.* Cùm peccasti primùm, Adolescens Christiane; cùm tentationis turpissimæ victus illecebris, vel nequioris socii colloquio aut exemplo ad flagitium illectus admisisti fœdam illam libidinem, quâ vitiata cordis tui integritas est, unus in te Spiritus immundus erat; at cùm post ejectum sævum illum hospitem eâdem te maculâ contaminasti, rediit idem immundus Spiritus cum septem aliis nequioribus, & facta sunt novissima tua pejora prioribus: facta est posterior conditio tua priore longè deterior. Irrumpunt enim in animam tuam pessimi Spiritus, illam spoliant, prædantur, expilant. Cur autem ille septem nequiores adducit Spiritus? Nimirum ut ulciscatur fugam. Ulciscitur autem quot modis, Deus immortalis! furorum omnium facibus, quas accendit, omnium libidinum sordibus quas allinit, omnium maculis & inquinamentis scelerum quæ coacervat, sævissimâ & turpissimâ servitute cui mancipat. *In ejusmodi hominibus*, inquit Augustinus, *Diabolus tanquam in mancipiis suis operatur;* regit eos ad arbitrium, & novo illo auctus satellitio jam validior robustiorque factus tyrannidem exercet durissimam: nihil nisi ex ejus imperio instinctuque geritur. Quidquid agis, miserrime Adolescens, quidquid cogitas, quidquid loqueris, hoc dictante ac præscribente Satana cogitas, loqueris, agis: te ductor infelicissimus ad modum se-

gnissimæ cujusdam pecudis aurigatur.

Quàm procul ab iis, qui aguntur à Dei Spiritu, neque nisi ex ejus præscripto quidquam aggrediuntur. *Vivo ego jam non ego*, inquiebat olim Paulus, *vivit verò in me Christus.* Tu verò qui novis recentibusque flagitiis immane Dæmonum satellitium in pectus tuum admisisti; dic Adolescens infelicissime, si quis esses ejusmodi, vivo ego jam non ego, vivit verò in me Dæmon: quidquid spiro, quidquid meditor, Dæmonis opus est, hoc agor Spiritu. Vivebat quidem in te Dæmon, cùm prima peccata commisisses, sed languidior quodammodo, sed infirmior; sed qui ejici facilè posset: jam adjuncto sibi nequiorum Spirituum comitatu, robustior vividiorque vivit in te, ciet motus omnes, torquet oculos, linguam movet, auribus insidet, membra omnia moderatur. Præest mentis tuæ imaginibus; has recondit, illas explicat, perturbat alias: illius judicio æstimas omnia, illius nutu optas & eligis. Illa cogitatio prava, quâ tantopere delectaris, non tua, sed Satanæ cogitatio est; verba illa obscœna, quæ profundis, verba sunt Satanæ; illi contuitus, illæ cupiditates Satanæ sunt. Hoc si crederes, iis certè non tam jucundè pasceréris, contremisceres ad earum occasiones levissimas, in te vivit Dæmon, & nescis, te obsidet, te regit, te possidet, & ignoras?

Gal. 2.

Miraris, Adolescens miserrime, si, subortis quandoque melioris vitæ desideriis, medios inter nisus langues ac deficis; si, quibus olim adversus peccatum concitabare stimulis, iisdem jam penitus obdurescis, si, quæ olim teneram mentem, neque dum flagitiis gravioribus perviam percellebant metuenda Dei omnipotentis judicia, eadem nullum apud te pondus, nullum momentum obtinent. An igitur ignoras, quia durus ille moderator, cujus ad arbitrium nutumque circumduceris, prohibet, ne bene monentis & à peccato dehortantis gratiæ motibus obsequaris; ne turpissimæ illius servitutis, cujus te jugo mancipavit, pœniteat; ne perniciosæ semitæ, quam decurris, miserabilem exitum pervideas; vivit nimirum in te Dæmon, & cum eo vivunt septem Spiritus nequissimi. Dominantur illi tibi, & arcem cordis tui, quæ priùs à Deo expugnata fuerat, tam validis, tamque firmis aggeribus muniunt, aditus omnes tam diligenter custodiunt, ut jam invicta & inaccessa sit: aures, oculos ita obstruunt, ut ea ferire neque sacrorum luminum fulgura, neque concionum tonitrua possint, nullus salutis, nullus æternitatis sensus superest; projecta perditaque omnia.

Videte igitur, Adolescentes, ne vos durissimo tot tyrannorum imperio permittatis. Si summo Dei omnipotentis beneficio in Christianam libertatem asserti estis, si vincula vestra dirupistis, si turpissimum jugum excussistis, cavete, ne iteratis iisdem criminibus in turpiorem servitutem incidatis. Dæmonem abjecistis, expulistis, ejecistis; at scitote futurum, nisi eadem perpetrandi flagitia finem faciatis, ut non eundem tantùm Dæmonem, sed septem alios ipso nequiores vincendos ac superandos habeatis.

Jam alterum prosequamur difficultatis caput, Adolescentes, quod ab II. Pars.

iis ipsis oritur, qui perpetuis surgendi relabendique vicibus ævum exigunt. Quod usu venire quotidie videmus, ut earum rerum, quæ sæpius exercentur, sensim contrahantur habitus, quibus ad res easdem deinceps agitandas non faciliùs modò, sed naturali quodam impetu animi inclinantur; id sanè multo frequentiùs accidere solet iis, qui se repetitis flagitiis contaminant, eoque procliviùs pravos contrahunt habitus ipsâ consuetudine peccandi, quo incitatioribus vulgò motibus hominum indoles ad malum incitatur. Quantum sit porro, quàm grave ad veram pœnitentiam sinceramque ad Deum conversionem impedimentum prava quælibet consuetudo, nemo satis intelligat, aut explicare possit, nisi qui vim illius prope insuperabilem sit expertus. Faxit Deus, Adolescentes carissimi, ut vestro ipsi periculo nullius unquam cupiditatis tyrannidem comprobetis. Hæc enim ubi semel diuturnitate temporis confirmata altissimas in corde radices egit, vix ac ne vix quidem illius extirpandæ libera facultas relinquitur. Nam sic illa vires mentis corporisque debilitat, sic enervat animos, sic totum hominem pessumdat ac labefactat; ut, quantumcumque durissimum servitutis jugum excutere velle videatur, mediis in conatibus æger deficiat, neque se ab assuetis lapsibus continere possit. Frustra sis ipse, nam quoties sacris in Literis inutilem ac supervacaneam apud homines ejusmodi fuisse benevolentiæ tuæ vim conquestus es, ô Deus, frustra sis, inquam, si blandissimis gratiæ tuæ illecebris animam turpissimæ servituti mancipatam revocare ad obsequium volueris. Quanta, quanta sit cœlestis luminis efficacia ad densissimas quasque tenebras dissipandas, non discutiunt tamen caliginem illam opacæ noctis, quam peccandi consuetudo obduxit: vel si perstricti nonnunquam oculi splendore divinæ claritatis deformatam peccatorum multitudine animæ faciem respicere incipiunt, mox offusi denuò falsis cupiditatis pravæ fulgoribus in pristinam cœcitatem relabuntur.

Augustinum audite, Adolescentes, & ab ipso perdiscite quantæ sit molis consuetudinem multiplici lapsu confirmatam aliquando deponere. *Jam dudum erat, cum instante internis gratiæ suæ motibus Deo, & ingeminante pudoris ac timoris flagella, suis se* Augustinus, ut ipsius verbis utar, *volutabat in vinculis donec abrumperentur.* At quàm irrito nisu! exitu quàm infelici, quàm nullo! Vix aliqua melioris vitæ desideria conceperat, cùm primo in ortu suffocabantur illa; & ipse prioris vitæ captus illecebris pristinæ consuetudini gerere morem cogebatur. *Retinebant me nugæ nugarum*, inquit Augustinus, fatalem habitûs pravi necessitatem expostulans, *Retinebant me nugæ nugarum & vanitates vanitatum & succutiebant vestem meam carneam & submurmurabant, dimittis ne nos? & à momento isto non erimus tecum ultra in æternum, & à momento isto non tibi licebit hoc & illud ultra in æternum?* Nitebatur ille quidem stimulantibus ad saniora aspirantis gratiæ aculeis evellere plantam flagitiorum è cœno, sed mediis in conatibus deficiens eódem revolvebatur, prævalente ut ipse subjicit,

pravæ

pravæ cupiditatis pondere. *Retardabant me cunctantem abripere atque excutere me ab eis, & transilire quò vocabar, cùm diceret mihi consuetudo violenta, sine istis vivere poteris? Sentiebam me ab iis teneri, & jactabam voces miserabiles, quandiu, quandiu? cras, cras: & non erat cras. Ligatus enim eram non ferro alieno, sed ferreâ meâ voluntate & ex consuetudine peccandi facta erat mihi quædam quasi peccandi necessitas.* Ita de se loquitur Augustinus, &, quam expertus erat in disrumpendis suis vinculis difficultatem nativis, ut videtis, coloribus ac sine fuco expressit. Idem vos labor manet, Adolescentes, eosdem in dissolvendis illis nexibus, quibus vos voluptatum illecebræ implicuerint, obices experiemini. At longè dissimili exitu, mihi credite; quod enim Augustino præter consuetas providentiæ suæ leges Deus liberaliter indulsit, temeritatis inconsultæ sit, id vobis polliceri.

Agite igitur, Adolescentes, nunc existimate aut standum vobis in eâ, quam accepistis, gratiâ, aut nunquam; nunc à peccando vobis temperandum esse, aut in peccatis vestris moriendum. Atenim non possum, inquies: non potes? an conatum & nisum omnem aliquando exeruisti? an medicinam morbo tuo idoneam attulisti? an novissimorum memoriam frequenter animo retractasti? Non fecisti; alioqui fluctuantem jamdudum virtutem inter & vitia voluntatem confirmasses. Æternum illud & non violabile sancti Spiritus oraculum, *memorare novissima tua, & in æternum non peccabis.* Eccles. 7 An id unquam seriò & enixè in nomine Jesu postulasti? at ille, *Amen dico vobis, si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis.* Joan. 16. Vocare has voces in dubium non potes, quin Evangelium omne convellas. Et qui ne conatus quidem es; qui hæc tam prompta tamque parabilia remedia non adhibuisti, etiam te minimè posse causaberis? Deinde præstitisti cætera quæ tuæ potestatis erant? fugisti improborum societatem? oculos à lascivis contuitibus, ab impuris imaginibus, à voluminibus obscœnis, aures à flagitiosis sermonibus, linguam à verbis petulantibus, à turpibus cantilenis abstinuisti? hæc qui non feceris, qui mediis in occasionibus criminum immersus vivas, miraris unde tot ad malum illices, unde tanta naturæ propensio? & dum hæc non amputas, meritò luges imbecilliores esse vires tuas, quàm ut à peccando temperare possis. Ut ut est, reponis, non possum: non potes? Ergo æternùm periisti. Quid videtur hæc mea sententia durior? arbitrum te volo: cur non potes? quia difficile est nimirum: at quo peccabis frequentiùs, hoc difficiliùs erit à peccando abstinere. Firmabitur consuetudo mala, teque suis illigatum nexibus stringet arctiùs: quo progredieris magis, hoc magis difficultas crescet; &, qui difficultate jam impediris, frustra eandem, cùm creverit, superandam esse existimes. Nunquam poteris, mihi crede, si jam non potes. Alterum igitur amborum statue: vel cessa conqueri te non posse, vel fatere hoc ipso omnem à te salutis fiduciam exui abjicique. Quanquam spes est adfutura quædam uberiora divinæ gratiæ subsidia, quibus adjutus inveteratum

malum faciliùs corrigas. Hæc porro ſpes, quàm inanis, quàm irrita ſit, operæ pretium eſt expendere.

III. Pars. Eſt hoc miſerabile conditionis humanæ fatum, ut, cùm propriâ quiſque voluntate facere peccatum poſſit, idem emendare, ut par eſt, niſi Deus adjuvet, minimè valeat. Devolvimur vitiorum in cœnum innato quodam infirmitatis acti pondere; at emergere inde feliciter, niſi Deus auxiliatricem tetenderit manum, non ſufficimus. Ruimus ipſi præcipites pravitatis in ſemitam, at revocare ex eâ gradum, & meliorem ſectari viam, niſi ſe viæ comitem ac ducem Deus præbuerit, non licet. Denique quantacumque ſit amabilitas in Deo, quantaſcumque ad rapiendas noſtras ad ſe voluntates habeat illecebras, ab eo tamen mentis oculos affectuſque cordis, pro malæ libertatis arbitrio, plerumque avertimus: eundem verò mutatâ in meliùs inclinatione voluntatis requirere, & totis animi noſtri viribus amantem redamare, non eſt ſic poſitum in noſtrâ poteſtate, ut prævenire motum aſpirantis gratiæ valeamus. Hæc cùm vera ſint, dico homini relapſo ſæpius in eadem peccata vix ullum relinqui ſperandi locum, fore ut emergendi aliquando à peccatis gratiam à Deo conſequatur.

Verùm, inquies, cur peccatori poſt relapſus etiam multiplices impetrandæ olim veniæ ſpem adimis? cur infinitam Dei omnipotentis miſericordiam limitibus circumſcribis? cur Chriſti ſanguinem non unius tantum mundi, ſed plurium flagitiis abluendis parem ita deprimis atque elevas? Audi, audi, quiſquis receptam Dei gratiam tam nihili pendis, ut eandem novorum ſcelerum monſtris proſtituas; intellige nunc demum, quamobrem incircumſcriptam ex ſe ſe divinæ bonitatis amplitudinem reſtringas. Gemina ſcilicet iteratis lapſibus adhæreſcit labes, quam odit ex æquo Deus, ingrati ac perfidi animi vitium dico. Ingratum te, perfidum te exhibes, quoties expiatis Pœnitentiæ Sacramento flagitiis, eadem rurſum admittere non dubitas.

Age: quàm ingrati eſt animi, eum, à quo veniam obtinueras, novis injuriis laceſſere, eum, qui, cùm perdere te æternum poſſet, cùm reum Majeſtatis teneret, cùm ſupplicium tuum divina urgeret juſtitia, & libens indulſit, & injuriis tuis non ſupplicia, ſed beneficia rependit. Hunc qui offenderit, nonne in ipſam Dei clementiam ac pietatem injurioſum eſſe neceſſe eſt? Vide enimverò, miſerrime Adoleſcens, quo uſque proceſſerit ingrati cordis tui perverſitas. Tu pectus illud, quod Deus infuſâ gratiâ dedicaverat, ſuumque ſacrarium voluerat eſſe, Dæmoni conſecraſti. Tu Dei templum in teterrimæ belluæ ſpelæum ac cubile commutaſti; tu opes illius omnes, quibus animam tuam ornaverat, ſæviſſimi prædonis furori permiſiſti: tu Dei Dæmoniſque conſuetudinem priùs expertus, quaſi æſtimatis utrinque rationibus, Deo remiſiſti nuntium, ut Satanam ſectarere.

Jam verò quantæ id ipſum perfidiæ eſt? Promiſeras enim, certè promiſeras, ſacramentique religione ſanctiſſimâ Sacerdotis ad pedes confirmaveras, nihil tale deinceps à te perpetrandum: æternam Deo fidem

juraveras, quam si obstrinxisses homini, minimè violabilem credidisses. Verùm heu! quàm levi occasione, quàm tenui flatu & anhelitu dissoluta ac dissipata omnia illa sunt! si Dei pietatem indulgentiamque sperneres, si pœniteret te acceptæ veniæ, si promissæ illi ac juratæ clientelæ pigeret; quid ageres? hoc unum quod agis modò; veniam illam flocci faceres, abjiceres, fragili voluptatis pretio commutares! pœnitet te pœnitentiæ tuæ, pœnitet te juratæ Deo fidelitatis.

An non æquum est vicissim, ut Deum condonatæ tibi veniæ pœniteat, & ita pœniteat, ut eandem inposterum non sit concessurus. Tum enimverò animam ejusmodi Deus deserit, veluti sedem omnium maximè invisam, & nullo deinceps tempore revisendam. Hinc scelera sceleribus cumulari, occœcari mens, animus obdurescere, & ad terribilium quarumque rerum mentionem rigescere. Neque verò mirum adeo videatur, si tam graves à relapsis peccatoribus
Heb. 10. Deus repetat pœnas. *Nam si quis irritam faciens legem Moysi*, inquit Paulus, *sine ullâ commiseratione moritur; quanto magis putatis deteriora mereri supplicia, qui Filium Dei conculcaverit, & sanguinem testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus, & spiritui gratiæ contumeliam fecerit.* Quis ad isthæc verborum fulmina non perhorrescat? Expende voces illas diligenti attentoque animo, Adolescens, quisquis es, qui in eadem vitia relaberis. Nonne tu in gratiam receptus fueras? hanc habuisti pro nihilo: contumeliam fecisti Spiritui gratiæ, eumque turpiter abdicasti? Nonne tu in illo testamenti sanguine sanctificatus per pœnitentiam fueras? hunc sanguinem recenti illo crimine polluisti. Nonne se tibi totum dederat impenderatque Dei Filius? Hunc è pectore tuo tanquam è solio dejectum conculcasti, ut in ejus locum Dæmonem attolleres. Quanto, ut easdem Apostoli voces retexam, deteriora mereris supplicia, qui toties divinam in gratiam restitutus finem nullum facis eadem crimina iterandi; quæ pars tibi pœnitentiæ, quæ spes veniæ impetrandæ superest?

Animos advertite ad aliam Apostoli sententiam, Adolescentes, & vim illius totam intelligite: *Voluntariè* Ibid.
peccantibus, inquit Paulus, *post acceptam notitiam veritatis jam non relinquitur pro peccatis hostia, sed terribilis expectatio judicii & ignis æmulatio.* Terribiles minæ, Adolescentes! *Iis non relinquitur pro peccatis hostia.* Hoc est, Christus victima illa, quâ hominum generi placatur Deus, hostia illa, in quâ salutis nostræ summa est, iis non proderit. Itaque, si Apostolo credimus, purgari non potest iteratum scelus, neque ullo sacrificio expiari. Magna, infinita, immensa sunt Christi merita, sed hominibus illis non proderunt. Quid ergo illos manet? *terribilis quædam expectatio judicii & ignis æmulatio.* Hæc una illorum pars est. Quod ne austerè magis quàm verè dictum ab Apostolo putetis, ecce id plenioribus magisque disertis verbis confirmat. *Impossibile est eos, qui semel* Heb. 6.
illuminati sunt, & gustaverunt donum cœleste, & participes facti sunt Spiritus sancti, & prolapsi sunt, rursus renovari ad pœnitentiam.

Expendamus verba singula. *Impossi-*

ſibile eſt eos qui ſemel illuminati ſunt. Illuminatus fueras; tenebras illas obſcuramque caliginem, quam peccatum offuderat menti tuæ, lux divinæ gratiæ diſcuſſerat. *Et guſtaverunt donum cœleſte*, guſtaveras, totum ſe tibi Chriſtus impenderat, ejus corpore refectus, ejus ſanguine potus fueras. *Et participes facti ſunt Spiritus ſancti*, particeps factus fueras Spiritus ſancti, ſedem in te ſuam, ſolium ſacrariumque delegerat. *Et prolapſi ſunt*; Prolapſus es miſer; tu lucem illam ſciens volenſque repetitis flagitiis extinxiſti, te te iterum fœdiſſimis libidinum inquinamentis infeciſti. *Impoſſibile eſt rurſum renovari ad pœnitentiam*; actum eſt, conclamatum eſt; illuminari denuo, guſtare donum cœleſte, Spiritus ſancti particeps fieri non poteris, periiſti.

Adde & fulmineam illam, quâ B. Petrus percellit recidivos peccatores, comminationem. *Melius*, inquit, *erat iis non cognoſcere viam juſtitiæ, quàm poſt agnitionem retrorſum converti ab eo, quod illis traditum eſt, ſancto mandato.* Ita res ſe habet, infelix Adoleſcens; melius tibi fuiſſet non emerſiſſe unquam ex illis ſordibus, quibus implicitus adhærebas, quàm ablutum aquis Sacramentorum luſtralibus ad eaſdem fæces remeaſſe. Satius fuiſſet non excepiſſe præcordiis Dominum Jeſum, quàm expulſum turpiter abjeciſſe: non tam apertum adiiſſes ſalutis periculum, ſi nunquam fuiſſes conſecutus reconciliationis gratiam, quàm acceptam toties contempſiſſe, proſtituiſſe. Hæc attende ſeriò & meditare diligenter, qui graviores noxas confeſſus centies, in eaſdem tam ſæpe, tam graviter, tam ſine emendatione ullâ prolaberis; qui per menſes ſingulos ſacratiſſimo Chriſti Corpore ac Sanguine paſceris, nec ſpiritalem hactenus vitam, quam cœleſtis ille panis communicat, haurire potuiſti; qui totius puritatis ac ſanctitatis largitorem tot jam ab hinc annis hoſpitio excipis, nec ullam adhuc ex ipſius præſentiâ atque familiaritate caſtimoniæ atque integritatis partem retuliſti. Iterum repeto, infelix Adoleſcens, ſi quis es, ad quem iſthæc Oratio pertineat, melius foret nunquam impetraſſe te delictorum veniam, ad Sacramenta nunquam acceſſiſſe, quàm nullum ex impertitâ toties miſericordiâ emolumentum, nullam utilitatem percepiſſe.

2. Pet. 2.

Quid ſi Spiritûs ſancti oraculis Patrum quoque teſtimonia adjiciamus. *Eorum*, inquit Bernardus, *qui peccant, antequam Deum noverint, antequam miſerationes ejus experti ſint, copioſa eſt redemptio; aſt eorum qui poſt converſionem ſuam peccatis & vitiis implicantur, ingrati acceptæ gratiæ & carnales facti, utique perpaucos invenias, qui poſt hæc redeant in gradum priſtinum, ſed magis in ſordibus poſiti ſordeſcunt adhuc.* *Indulgentiâ indignus eſt*, ait Chryſoſtomus, *qui poſt veniam peccat; ſanitate indignus eſt, qui poſt curam ſe vulnerat. Ubi emendatio nulla eſt*, inquit Auguſtinus, *nullam eſſe pœnitentiam neceſſe eſt.* Infinitus ſim, ſi ſingula quæ ſancti Patres in peccatores recidivos torquent fulmina recenſeam. Fuit hæc communis eorum ſententia vix ullam ſpem ſalutis illis ſupereſſe, qui intermiſſam peccandi

consuetudinem repeterent; adeo divinam exhausisse misericordiam videbantur!

Tamen itáne verò sic conclamatam esse illius salutem, qui iteratæ prolapsionis sit reus, ut nullam divinæ misericordiæ partem sperare debeat. Adeóne rigidè ac severè sumenda sunt sancti Spiritûs Patrumque oracula, ut molliori interpretatione temperari non debeant? hoccine credibile est, sic abjectos à Deo homines ejusmodi, ut impossibile sit eos veniam rursum impetrare? Equidem scio, Adolescentes, non sic accipiendas esse voces illas, quasi iterata peccata nullâ ratione expientur. Error hic foret Ecclesiasticis Censuris jam pridem damnatus. Fateor cum Ecclesiæ Doctoribus locutum esse Paulum cæterosque omnes hominum more, quibus, si quid operosum & valde difficile est, id fieri non posse dicitur. Idem est itaque ac si dixissent; tantæ molis est in integrum restitui homines eos, qui post receptam Dei gratiam ab eâ exciderint, ut sine peculiari ope, ut sine miraculo ac prodigio criminum suorum vinculis exolvi nequeant.

Igitur eo recident res tuæ, te potissimum alloquor, qui in eadem peccata quotidie relaberis, qui à Christi castris in castra Satanæ perpetuò transfugis; servari poteris, reconciliari cum Deo, restitui in Dei gratiam poteris, sed sine miraculo, sine prodigio non poteris. Nimirum ad discutiendas dissipandasque mentis tuæ tenebras opus foret abundantiori quodam lumine: Deus illud non impertiet. Ad vincendam molliendamque cordis tui duritiem speciale gratiæ genus accommodatum indoli animique dispositionibus attemperatum requireres, illo carebis. Convertereris fortasse à pravâ, quam ingressus es, vitiorum semitâ, si uberius adesset divinæ opis subsidium; subsidio illo privaberis. Imò tam parcè opes illas Deus asperget scelerum tuorum diuturnæque perfidiæ vindex, ut vix ullo divinarum rerum, vix salutis tuæ sensu movendus sis.

Vos verò, Adolescentes, tam funestam à vestris cervicibus perniciem avertite; si jam, uti confido, divinæ gratiæ facti estis participes, state porro, neque pia consilia, aut irritamenta cupiditatis, aut voluptatis blanditiæ, aut sanctioris vitæ difficultates intervertant. Ita stringite divinam bonitatem, nunquam ut ab æternis ejus amplexibus avelli possitis.

DE NECESSITATE bene traducendæ Juventutis.

ORATIO XVII.

Bonum est viro, cùm portaverit jugum ab adolescentiâ suâ. Jerem. c. 3.

Est hic gravissimus multorum error, ut ad capescendam virtutem minus idoneam esse Adolescentiam putent. Nam quis nesciat, inquiunt, hanc esse ætatis illius indolem, ut neque ad pervidendos vitiosos animi motus attenta satis, neque ad eosdem viriliter coercendos satis instructa, quod utrumque postulat virtutis ratio, esse videatur? Quis neget adhærescere quandam Juventuti feroci-

tatem, quam irrites potiùs, quàm expugnes? Permitti multa adolescentum cupiditatibus, quæ si non erumpant in graviora scelera, faciles ac tolerabiles haberi solent? accrescere sensim ac pedetentim annis procedentibus maturitatem ingenio, rationi consilium, toti denique homini vim ac robur, quibus adversus difficultates egregiè comparatus, virtutis pondus, quantum, quantum est, æquiùs ferat? Non esse Juvenibus imponendas ante tempus austerioris vitæ leges; ne, dum rudi adhuc & ineru-dito palato ad gustand... virtutis delicias præposterâ festinatione accedunt, æternum illius capiant tœdium atque fastidium.

Hæc sunt, Adolescentes Christiani, quæ ætatis vestræ in gratiam, melius in perniciem dixerim, vulgò jactantur. Quodque in eâ re deplorandum est magis, qui pro conditionis munerisque sui ratione, tam pravas opiniones Juventutem dedocere præter cæteros deberent, illi vel indulgentiæ servientes molliùs, vel cœco insanientes amore, currentem ultro in abrupta quæque vehementiùs incitant, & ad ruinam festinanti etiam stimulos adjiciunt. Et miretur postea quispiam, si Juvenum bona pars, ut sunt naturâ præfervidi, & amantes plus æquo libertatis, isthæc opinionum commenta, quia sibi adulantur impensiùs, totis amplexentur animis, vixque sibi persuaderi patiantur, ut ab ipsâ adolescentiâ jugum Domini portare assuescant. At quoniam difficultatum molestiis plerique deterriti ab ingrediendâ virtutis viâ refugiunt, Orationem hanc sic instituam, Adolescentes, ut intelligatis nunquam difficilem minùs, quàm nunc est, vobis fore virtutis exercendæ rationem, adeoque vel carendum eâ in perpetuum esse, vel in eandem viriliter ætate vestrâ incumbendum.

Quæ moram & impedimentum afferre virtuti solent, illa sunt ejusmodi, ut partim ab ipso petantur homine, partim ab exteris causis proficiscantur. Est enim conditionis humanæ miserabile fatum, ut, dum ad excolendam virtutem accedimus, multa ex nobis ipsis, plura etiam extrinsecus occurrant, quibus virtutis amor retardetur. Tamen quod cæteris ætatibus meritò fortè dolendum est, quæ gravissima ex utroque illo capite virtutis incommoda experiuntur, hoc ipsum non dubitem vobis gratulari, Adolescentes, quorum ætas sic est ad virtutem comparata, ut, cùm ab internis, tùm ab exteris causis vel nullas, vel facilè superandas difficultates habeat; quæ duo geminâ Orationis parte dum demonstro, quæso, ut facitis, diligenter attendite.

Ac de prioribus quidem virtutis incommodis, quæ infortunati homines in semetipsis experiuntur, cùm loquor, intelligo innatam vitiosi cordis pravitatem, quæ ab ipsâ primi parentis culpâ ad universos hereditariâ quasi contage pervenit: intelligo fatalem nec deplorandam satis propensionem, quâ nolentes etiam atque inviti inclinamur ad malum: intelligo dominatrices animorum cupiditates, quæ vix bene natis suboriuntur, & in abrupta scelera miseros pertrahunt: intelligo legem illam carnis, quæ teste Paulo legi mentis perpe- I. Pars. Rom. 7.

tuo contradicit; denique ut uno verbo complectar omnia, intestinas dissensiones atque discordias intelligo, quas à domesticis nobisque commorantibus,* ut loquitur ipse Christus, inimicis singulis prope momentis patimur. *Inimici hominis domestici ejus.* Mat. 10.

Hinc verò primum exurgit ætatis vestræ beneficium, Adolescentes, quæ vos à domesticis illis hostibus tutos atque incolumes præstat. Agite enim, si quis vestrûm in hoc tenerrimo juventutis flore, minùs amans virtutis, si quis in retinendâ morum integritate negligentior videretur; is ne cupiditatum suarum vim ineluctabilem accuset? Non est, mihi credite, ætatis vestræ, ut tam formidolosis hostibus obnoxia sit; non potest esse cupiditatis vis tanta, ut ingenitum juvenum animis candorem obscurarit; ut impressa recens sacro purissimi agni sanguine vestigia obliterarit; ut prævaluerit contra institutionem bonam, quam nacti estis; ut pietatis ac Religionis vim omnem, quam inter assiduos studiorum labores hausistis, penitus oppresserit; vel si bono semini, quod largâ manu vestris cordibus sparsum ac disseminatum est, aliquid infelicis lolii accrevisset, non habet malum radices tam altas, ut extirpari feliciter aliquâ contentione non possit.

Jam verò quàm singulare vobis adversus cupiditatis pravæ incitationes præsidium, quantum virtutis adjumentum accedit ab eâ providentiâ, quâ rerum omnium moderator Deus ætatis vestræ securitati atque innocentiæ consulit! Nempe elanguisset nunc primùm plena suavissimæ sollicitudinis æmulatio, quâ Christus olim primigenios juventutis amores sibi tam ambitiosè vindicabat? remisisset seculis procedentibus tenerrimus pietatis affectus, quem præ se ferre visus est in terris, cùm inter confertissimam properantium ad se ætatis cujuscumque multitudinem, ipsos potissimùm parvulos secernebat! cùm ad excipiendos sacros amplexus amanter invitabat? cùm paterno fovebat in sinu? cùm eosdem ad exemplum imitationemque proponebat; cùm talium esse regnum cœlorum affirmabat; cùm ab ipsorum oculis offensionem quamlibet, quodlibet scandalum, interpositis etiam gravibus minis, removebat? Tot inter tamque illustria divinæ erga juventutem providentiæ, pietatis, benevolentiæ testimonia, quàm facilè est ætati vestræ perturbatis mederi animi motibus, si quis fortè orirentur, & omnem virtutis exercendæ moram amputare?

Atenim reclamantem audio quempiam: utinam ita nobiscum ageretur! utinam, quemadmodum sentis de nobis, sic animus affectus foret! Verùm ut parum nosti juventutis indolem, quam nullis vel levissimis agitari cupiditatum fluctibus æstimasti. Nescis, heu! nescis, quantis hæc ætas jactetur procellis, quàm periculosis syrtibus objecta sit. Ah! si penitissimas cordis adire latebras & arcanos animi recessus subire contigisset, sentires oppressum jam diu pravæ cupiditatis jugo, & iniquo sub pondere fatiscentem miserareris! Adest importuna, quocumque me vertam; non ego vel subterfugere possum insequentem, vel lacessentem declinare, vel coercere oppugnantem! Nunc hæret pec-

tori accensâ face & exitiales flammas excitat, mox carnem fodit ac pungit stimulis acrioribus: non illam moratur locorum ratio vel temporum, quin in secreto virtutis sacrario, in ipso domicilio sanctitatis, inter augustissima Religionis mysteria funestissimas insidias paret, atque vix evitabilem corruptelam moliatur.

Hoccine verum, quod quereris, Adolescens infortunate? Ten' ego putem tam duræ servituti mancipatum? Nam quibus gradibus eò devenisse te oportet, ut, quod habet cupiditas prava funestissimum, experiare? Fructus est ille scilicet initæ jam pridem cum ipsâ cupiditate consuetudinis, cui dum servis imprudens, dum indulges molliùs, dum cupidiùs blandiris, dum eandem affatim exples & exsatias, sic te ipsius arbitrio totum permisisti, ut durissimum exerceat dominium, neque liberam aut excutiendi aut detrectandi imperii facultatem relinquat. O si, cùm suboriri visa est pestis teterrima, nascentem adhortus esses, si nondum adultam, neque diuturnitate temporis roboratam oppugnasses, quantulæ fuisset operæ amoliri labem illam, aut damnum, si quod intulisset, resarcire!

Quanquam quid despondes animum, Adolescens Christiane, si quis esses, in hoc ætatis flore tam tenero, qui sævientis affectus mali imperium sentires? quid juvat exaggerare verbis importunum quo premeris servitutis jugum, quasi nullâ ratione dejici à cervicibus posset? Non est, mihi crede, tam metuendus hostis ille, quem objicis, ut ipsum aggredi refugias, vel vincere etiam desperes. Age ergo, animum erige, dum per ætatem licet, accinge te: omne periculum in morâ est; quid hæres dubius? quid refugis? Heu me! jam invasit penitiores animi partes ignis edacissimus, qui me conficit ac consumit! Falleris, dic leves scintillulas, quas dissipabis quamprimùm ac restingues. Pullulavit in uberiore cordis solo semen pestiferum, quod vim bonæ frugis omnem oppressit ac suffocavit! At quantulum est, dum crevit! manum admove, non luxuriantem modò segetem amputabis, sed ipsas etiam radicum fibras evelles. Esto: sed undè me tandem expediam ex illis vinculis, quæ mala peccandi consuetudo induxit? hæc me coercent etiam invitum & repugnantem, vixque liberam deinceps temperandi à flagitiis moram relinquunt. Nescis, Christiane Adolescens, quid valeas: experire tu tantum; non sunt illa ferrea vincula, his te, cùm volueris, tam feliciter, quàm alter Sanson, expedies, & in ipsos etiam, qui nexuerunt illa, insultabis. Ah! si cum alio foret hoste depugnandum, verumenimverò res est mihi cum immundo spiritu; qualis, heu, & quantus hostis! At solus est; & habes tot comparata ad submovendum hostem propugnacula, tot arma ad conficiendum eundem expedita. Quantum enim & quàm efficax offertur tibi præsidium à frequenti Sacramentorum usu, ab assiduâ piorum librorum lectione, à quotidianis Moderatorum adhortationibus, à suavissimâ omnipotentis Dei benignitate, quæ te inter ipsam liberioris vitæ licentiam amanter persequitur, & arcanis usque motibus ad meliorem frugem instigat.

Quoties

Quoties enimverò, si fateri verum volueris, uberioris cujusdam luminis beneficio contemplatus ipse internam animæ tuæ faciem ingemuisti dierum illorum desiderio, quibus integram ab omni morum corruptelâ vitam exigebas? Unde mutatus ego tantùm, inquiebas, quàm dispar meimet, quàm dissimilis ipse sum! Fuit tempus, cùm divino timore pariter & amore plenus, vel ad ipsam sceleris umbram perhorruissem; cùm levissimam deliberatâ voluntate noxam non admisissem; fuit tempus, cùm incredibili mentis alacritate singulas officii mei partes constanter explebam; cùm tenerrimo pietatis sensu ad res divinas convolabam, cùm inter castas Agni cœlestis epulas liquidissimâ voluptate perfundebar. Proh! quantam experior hodie affectuum, voluntatumque conversionem! *Job. 19.* *Quis mihi det ut sim juxta menses pristinos, secundum dies quibus custodiebat me Dominus?* Felices scilicet fortunatique menses, cùm in amantissimo divinæ bonitatis sinu conquiescens, neque paratos innocentiæ meæ laqueos, neque adversariorum meorum furorem metuebam. *Job. 24.* *Sicut fui in diebus adolescentiæ meæ, quando secreto Deus erat in tabernaculo meo.* O beata pax, gaudium inexplicabile, felicitas ipsis invidenda Cœlitibus, cùm tu, dulcissime Jesu, bonorum omnium fons uberrimus in intimis cordis mei penetralibus, hospitis, amici, parentis amantissimi vice fungebaris!

Hæc tu dum revolveres animo attentiùs, Adolescens Christiane; dum incalescente ad sacros cœlestis ignis accessus voluntate pudebat te tui, qui benignum Domini mitissimi imperium durissimo cupiditatis effrenatæ jugo commutasses; si sincerâ ante actæ vitæ confessione flagitia tua expiasses; si ad sacrum Christi Corporis epulum eâ, quâ par est, pietate accessisses; si arcanos animi tui recessus moderatori conscientiæ aperuisses; si firmus in despiciendis peccandi illecebris constansque extitisses; jam extirpata foret magnâ ex parte consuetudinis illius pravitas, neque tam grave salutis tuæ periculum adiisses. At tu, cùm operi admovere manum sedulo oporteret, si interim otiaris turpiter; si cùm opus esset animo forti ad resecandas ad vivum lethiferas mali fibras, vulnus alis & palpas molliter; miraris non potuisse te ad hunc usque diem, insanum solutioris vitæ amorem compescere; imò inflammari eundem quotidie magis ac magis, & spem extinguendi illius pœne conclamatam videri.

Adeamus ipsum corruptelæ caput: quid te perdidit, infelix Adolescens? quid te perditum prohibet, quominus de resarciendis, quæ fecisti, damnis cogites? Vis dicam quod verum est? Te perdidit atque etiamnum perdit Literarum fastidium, & tua in studendo socordia: hinc prima totius mali labes, hinc ille quem experiris in rebus divinis tepor, hinc illa morum prolapsio, in quam defervescente sensim pietatis ardore miserè devenisti. Quin ergo deponis otium, quin seriò refers animum ad studia; si suscitare pietatem languescentem, & alto vitiorum è cœno volueris emergere. Atenim malum invexit liber exitiosus; ex illo corruptissimo fonte hausisti scelerum illorum notitiam, quæ utinam æternùm ignorasses

ſes! Age ergo; flammis piacularibus abole fatale illud corruptelæ inſtrumentum, & nunquam violandum cum oculis tuis fœdus paciſcere, ne quid lectitare deinceps ſuſtineant, quod ab ingenuo pudore abhorreat. Quid ſi liberioribus inverecundiſque colloquiis tanquam infecto halitu emarcuiſſet flos ille caſtitatis, cujus odor quolibet aromate ſuavior ad ſolium omnipotentis Dei erumpebat; tamen vireſcet ille denuò, ne dubita, ſi modò ab eorum familiaritate atque conſortio abſtinueris, quorum venenatis afflatibus primùm contabuit.

An te nequior ſocius fortè depravaſſet perniciosis illecebris, & ſuis implicitum laqueis etiamnum detineret, ne redeas ad meliorem frugem. Equidem ſcio quantam neceſſitudo prava labem importet; quàm gravem, ad diſſolvendos fatales nexus, moram afferat. Tamen per te ſtabit unum, ut malo medeare, & vetera, quæ te illaqueant, vincula quamprimum abrumpas. Abjice amicum illum, ſeu potiùs conjuratum tuæ ſalutis hoſtem: ejice peſtem illam, quæ te contagio ſuo infecit: nihil te blanditiæ, nihil placitæ familiaritatis uſus, nihil humanarum rationum momenta moveant, quominus monſtrum illud in tuam perniciem natum opprimas, & ipſius etiam memoriam, ſi potes, oblivione deleas ſempiternâ.

Id pugnæ genus adverſum perturbatos animi motus, quales ætas veſtra ferre poteſt, quiſquis adhibuerit, Adoleſcentes, is certam ſibi de ſalutis hoſtibus victoriam adpromittat. Nulla tam vitioſa cupiditas, tam impotens, tam altis defixa radicibus, quæ non coerceri facilè, dum juventus patitur, atque etiam evelli poſſit, ſi modò, quibus alitur ac fovetur, pabulis ac fomentis caruerit.

Quanquam reclamabit adhuc aliquis, ſic increvit malum, ut medelam non admittat, nec eſt habitûs pravi, qui me obſidet, ea deinceps conditio, ut vinci poſſit. Nam quis fuit ad hunc uſque diem fructus tot laborum, dum oppugnare hoſtem aggredior, & conſerere cum ipſo manus confido; quoties victus concidi, cùm viciſſe mihi gratularer? vel quid decertaſſe cum ipſo profuit, niſi ut me tam impugnando quàm reſiſtendo imparem agnoſcerem? Ut tua te ratio fallit, quiſquis hæc objicis! Sed eſto: tam operoſa habeatur res illa, quàm exiſtimas! ſit ejuſmodi quod impoſuit jugum conſuetudo mala, ut excutere illud non valeas. Tamen niſi id feceris, quæ ſpes tibi ſalutis reſtat, dum fovebis in ſinu labem illam, quam cœleſte regnum non capit; niſi mundus à ſordibus puruſque totus inveniare, quis declinandæ calamitatis æternæ modus objicitur? Nam quod in hoc ætatis flexu aggredi non ſuſtines, aut perficere etiam deſperas, ecquando vel moliere confidentiùs, vel feliciùs conſummabis? Poſtquam ætas creverit ſcilicet, & anni pleniores acceſſerint? hoc enim video unum eſſe perfugium, quò te recipias, ſi nondum omne ſalutis deſiderium exuiſti. At quid juvabit, amabo te, annorum acceſſio, ſi aſſiduâ peccandi conſuetudine novum habitui pravo pondus acceſſerit? ſi vox conſcientiæ revocantis ad bonam frugem reclamare deſierit? ſi

ſpretus inſigniter & illuſus per tot annos Deus opem ad pœnitendum aut impertiet parciùs, aut etiam juſtus ſceleris ultor ſubtraxerit. Tunc enimverò converſis in melius animis pugnabis viriliter contra cupiditatem malam, cùm illa blandietur ſuaviùs; cùm molles illecebras magnificentiùs explicabit; cùm occurret nihil, quod luxum & voluptatem non ſuadeat, non irritet, non incendat; cùm magnis auctoribus erumpet in apertum libido & reluctantem nequicquam exempli neceſſitate in exitium trahet? Commodum, ità me Superi ament, & idoneum mutandis corrigendiſque moribus tempus ac locum, quando fovebunt & acuent depravationem omnia, nec erit quidquam quod favere emendationi poſſit! Erras, mihi crede, erras, quiſquis juventutis corruptelam differs maturiorem in ætatem emendandam. Noli ſpem inanem paſcere: adoleſcentiæ vitiis uſque ſervies; tua tibi placebit ſervitus, dura quantumvis ac moleſta ſit: ſenties vim & acerbitatem vinculorum, nec tamen abrumpes illa, pudebit te tuæ turpitudinis, nec amare ſordes tuas nihilominus deſines; aut ſi indulgens ac miſericors Deus tentanti emergere vitiorum è cœno amicam tetenderit manum, mediis in conatibus deficies æger, & eòdem poſtmodum relabêris; adeoque, quod jam te poſſe fruſtra diſſimulas, tunc id ipſum vix ac ne vix quidem te poſſe revera experieris.

In illud igitur animis incumbite, Adoleſcentes, ut pravos habitus, ſi qui ſunt, qui retardare ſtudium virtutis poſſent, diligenter reprimatis. Sit ille fructus ætatis veſtræ, quæ non modò nullas ab internis hoſtibus niſi faciles vinci moras habet, quod vidiſtis hactenus, ſed externos etiam hoſtes ita removet à vobis, ut altero virtutis exercendæ obice careatis.

Quantumvis dominentur animis hominum cupiditates effrenatæ, eſſet tamen unde comprimi ac coerceri earum impetus non infeliciter poſſent, niſi vim omnem, quâ impugnare illas liceat, variæ voluptatum illecebræ, multa peccandi incitamenta infringerent. Fit enim luctuoſo quodam eorum fato, qui civilibus, ut ſic loquar, undis merſantur, ut tam aliunde, quàm ex ſe ſe habeant moras & impedimenta virtutis, neque minùs ab exteris, quàm à domeſticis hoſtibus fatigentur. II. Pars

Agite enim, quod mare tam famoſum naufragiis, tot æſtus, tam varios habere putatis, tamque metuendos ſcopulos, quantas tempeſtates, & quanta pericula mundus habet ille quem incolimus; ubi nulla virtus conquieſcit unquam, ſed novis quotidie inſidiis appetitur, novos ſemper in laqueos incurrit? Nunc palam & aperto marte laceſſit hoſtis, nunc clam & ex improviſo adoritur. Sæpe vim & flammas adhibet; ſæpe ad illecebras converſus demulcet ac palpat. Hinc impietas fucata virtutis ſpecie & artificio ſimulationis erudita, per latebras ac cuniculos molitur exitium; illic poſitâ larvâ vexillum audacter erigit, & ad defectionem excitat. Hinc argenti nitor ac ſplendor auri percellunt oculos, inde voluptas ſenſibus ſuaviter blanditur. Jam imbellis timor & humanarum rationum momenta à recto bonoque ſevocant; mox æſtus conſuetudinis & exempli vis per-

niciosa in exitium trahunt. Tot inter tamque diversa dimicationum genera, quæ tandem virtus est, non teneram dico & imbecillam, sed tam actuosa, tam nova, tam exercitata, quæ non fatiscat aliquando atque etiam succumbat? Quare optimo cuique optandum meritò sit; ut sejunctus ab ejusmodi periculis non tam operosam virtutis viam decurrat!

At, quod optare fortassè multis, quod assequi paucis liceat; id ipsum, Adolescentes Christiani, cùm ætatis vestræ beneficio, tum ipsâ vitæ conditione potestis vobis gratulari. Qui enim ad integritatis vestræ custodiam potissimum advigilat Deus Optimus, Maximus, singulari suæ caritatis affectu ita disposuit omnia, nihil ut vestris moribus labem ac corruptelam inferret. Quàm multis quasi sepimentis atque aggeribus munivit vos ac vallavit, ne qua pars vestri ruinæ hostium atque incursionibus pateret? Addidit hospitales genios eosque aspectabiles, qui, quasi stipatores corporis, à latere vestro non discederent, qui noctes diesque excubarent vigilarentque pro vobis, qui aditus omnes, per quos irrepere malum posset, diligenter occluderent.

Gratulamini amantissimæ Dei erga vos benignitati, Adolescentes, si in hoc lætissimo florentissimæ juventutis domicilio, nihil objicitur oculis, quod teneras mentes offendat; si exulent à vobis illa vitiorum exempla, quæ vix extra septa domûs hujusce prodeuntibus, tam multa, tam varia passim occurrunt: si quantùm fervet apud vos licentiæ ac pravitatis odium, tantùm viget amor virtutis ac disciplinæ: si denique vel levissima dissolutioris vitæ suspicio turpissimam eorum nomini, in quos caderet, labem inurit.

Quod si luctuoso nec satis deplorando fato, quo nec ipsi religiosissimi cœtus carere possunt, integritatis atque innocentiæ hostis in hæc penetralia se se insinuaret; ut obreperet ille tacitus & quasi suspenso gradu! ut tectus simulationum involucris & quasi velis obtentis, ut ipsâ virtutis larvâ fucatus accederet! Novit ille nimirùm quàm metuendos, quàm acres adversarios habeat; novit rem esse sibi cum sagacibus oculis, qui in speculis assidui ex occultis insidiis tutissimisque latebris eruerent scelus, & in apertum conjicerent. Hinc intelligite, Adolescentes, nullius esse propemodum operæ, dum nihil admodum est, quod vos ad peccandum invitet, adolescentiam vestram à prolapsione morum tueri. Imò scitote laboriosum vobis plerumque molestiis negotium fore, si religiosè minùs ac minùs castè vivendum esset. Namque ut taceam, quo illi metu, quo pavore angi soleant, quibus improbos esse, si tales innotuerint, impunè non licet; agite, quàm durus labor, quàm grave supplicium est perversos corruptosque mores cum rectâ ac bene moratâ in speciem vitâ componere? In has quippe angustias veniat necesse est, quisquis in istâ probitatis scholâ, alienam ab hujus loci sanctitate vitam institueret.

Fingite enim, Adolescentes, quod ut à vobis æternùm absit, etiam atque etiam precor! Fingite, inquam, aliquem minùs affectum bene erga res pias, aut malâ corruptelâ depravatum in vestrum contubernium irrepere,

An putatis integrum illi fore, talis ut videatur foris, qualis intus est? scilicet medius tót inter pios, castos ac pudicos adolescentes impietatis aut libidinis facem efferet? verenda Religionis mysteria cavillabitur? noxios obscœnosque sermones palam dissipabit? At quo tandem animo id ferret unusquisque vestrûm? Ut incensi, quotquot estis, pietatis ac castimoniæ studio in impium scuram insurgerent! ut obtrectatorem importunum exagitarent! ut ab ejus consortio, tanquam à peste teterrimâ refugerent! Jam verò quàm gravis in ipsius caput tempestas extemplo detonet ab iis, quorum est arcere vitium, fovere pietatem, & illatam divinæ legi contumeliam vindicare.

Si quis esset ergo tam infeliciter comparatus, sentitis, etiam me tacente, quàm sedula cautio habenda sit illi, ne qua in ipsum vitiatæ indolis suspicio incidat. Igitur torqueat se se necesse est mirum in modum, sensus ut dissimulet; petulantem linguam ut coerceat; ut quoties gerere morem cupiditati placuerit, scrutetur latebras, & flagitia sua moderatorum oculis subtrahat; ut aversus licet à pietatis officiis, pius tamen ac religiosus habeatur. Aderit divinis mysteriis, perget cum aliis ad orandum, invitus quidem ac reluctans, qui nullo rerum istarum gustu afficiatur; at vincet fastidium necessitas, & quoniam serviet unicè oculis hominum, quibus facere fucum oportet, plus interdum commoveri videbitur, quàm qui ex animo ad obeundas officiorum suorum partes accedunt. Id ipsum porro quale tormentum est, vim facere indoli perpetuam, nullâ spe, nullo fructu! virtutis omnes ferre molestias, & omni virtutis solatio ac præmio frustrari! Mitto quales inter perturbationes ac metus vivendum sit illi, si, recurrente dierum illorum solennitate, quibus Adolescenti Christiano purissimi Sacramentorum fontes adeundi sunt, innocentiam cum scelere, hospitis sanctitatem cum hospitii sordibus, protervus usque dissimulator componere sustinuerit. Deus immortalis! talesne patitur rigida quantumvis exercitatio virtutis acerbitates?

Vos attestor, quotquot hîc adestis, Adolescentes, qui tutissimo, quod habet vestra hæc ætas adversus corruptionis contagia præsidio freti integram ab omni labe juventutem ad hunc usque diem produxistis; vos, inquam, attestor, agite, dum severiores pietatis, modestiæ, strictioris etiam disciplinæ leges tam diligenter observastis, quidquamne tam durum, tam grave, tam asperum unquam occurrit, quod cum necessariis & nusquam evitandis dissolutioris vitæ molestiis comparari possit?

Agite immortali Deo gratias, Adolescentes, quibus in hac conditione vitæ positis per virtutis semitam inoffenso pede currere liceat. Ponite in lucro illa commoda quæ nacti estis ad vitæ innocentiam, integritatem morum, pietatis æmulationem promovendam: æstimate, ut par est, ætatis vestræ conditionem, quam divina Providentia à vitiorum illecebris, exempli pravitate, peccandi incitamentis incolumem præstitit: plaudite vobis & exultate, quibus felix quædam probitatis ac sanctitatis necessitas incumbat.

Si tamen in incorrupto tot probatorum adolescentum grege inveniretur aliquis, qui vitæ nequioris difficultatem & ægritudinem virtutis facilitate ac jucunditate potiorem duceret, intelligat quàm sinistrum suæ in posterum tempus conditionis omen excitet. Nam sinite me, Adolescentem hujusmodi, qualem esse reor inter vos neminem, compellare hîc confidentiùs, & quod capiti suo malum accersat, salubriter admonere. Hunc saltem fructum vos omnes habebitis, ut intellectâ periculi, quod imminet ipsi, magnitudine, sitis in declinandâ morum pravitate cautiores, quàm hactenus extitistis.

Vide enimverò, Adolescens infelix, si quis esses, qui tam feliciter instructus ad virtutem, tam bene munitus contra vitiorum irritamenta, vitam agis corruptam ac depravatam, attende, quæso, mecum, quàm terribilem facias expectationem tui. Si id temporis, cùm ne ipsam turpitudinis appellationem nosse te oporteret, verbis atque exemplis funestum inter socios nequioris corruptelæ præbes documentum; quid non audebis, cùm perfecto longiori sceleris tyrocinio peritissimus artis pestiferæ magister evaseris? si conclusus intra cancellos illius receptaculi, quod vigilantia singularis & recta vivendi forma ab irritamentis peccandi securum præstant, pravos animi motus coercere non sustines; quò non erumpet libido, cùm, ruptis semel repagulis, in eo stadio liberiùs decurres, ubi nihil occurret, quod non offendat oculos, cupiditates non irritet, sensus non moveat, voluptatem non inspiret, & hominem totum insidiosâ suavitate non permulceat? Observatus ac custoditus tot speculatoribus oculis, si te proripis tamen, ut suadenti prava libidini liberiùs indulgeas; quem demum facies illicitis desideriis modum, cùm nullius testis aspectum reverebere? Nunc cùm nemini licet inverecundum impunè esse, si non dubitas subire periculi aleam, & infamem inurere nomini tuo labem; quibus te flagitiis olim implicabis, cùm solutus ab animadversione censoriâ, obscœnitatis etiam turpissimæ habebis approbatores.

Erras, erras, Adolescens Christiane, si futurum confidis, ut maturâ tandem ætate pravos habitus corrigas, quos fervore juventutis contraxeris. Crescunt in dies confirmanturque progressu temporis adolescentiæ cupiditates & ægro in corde consenescunt. Nisi resipiscis quantociùs, vix olim erit integrum ab iis temperare, quibus nunc assueveris, & quas in reprimendis cupiditatibus difficultates Adolescens pertimescis, easdem senties, cùm ætas accesserit, multo graviores.

Agite ergo, Adolescentes Christiani, dum sunt tranquilli appetitus & animus perturbatione caret; dum incitamenta peccandi & leviora sunt & pauca; dum beata pax ac secura quies aspirat; totis animis ad virtutem incumbite. Venient illa, venient & fortasse citiùs, quàm par esset, plenissima tempestatibus ac procellis tempora, quibus jactati cupiditatum æstibus, & tentationum fluctibus abrepti vix ac ne vix quidem poteritis consistere. Quare date operam dum commodum est, ut assiduis laboribus eam vobis virtutem comparetis, quam

neque perturbationum vis, neque temporum injuria labefactet.

DE PRÆSENTIA DIVINA.

ORATIO XVIII.

Providebam Dominum in conspectu meo semper, quoniam à dextris est mihi, ne commovear. Psal. 15.

HOc erat, quod à se tam sedulò, dum viveret, fieri solitum Regius Vates profitebatur, ut, si quid credimus ipsius testimonio, nihil videatur habuisse quidquam antiquius, quàm perpetuam præsentis Dei memoriam usurpare. Movit me, ne quid dissimulem, sapientissimi Regis exemplum, idque, ut ante omnia, tanquam præcipuam piè ac sapienter instituendæ vitæ normam ac regulam, vobis ad æmulandum proponerem, operæ pretium esse existimavi.

Verùm quam putatis ob causam Virum illum, quem ab ipso Deo eruditum novimus, id curasse tam diligenter, ut præsentis sibique quodammodo astantis Dei semper meminisset, nisi quòd, in eâ præsertim cogitatione, certum contra innatam cordis humani inconstantiam atque infirmitatem præsidium experiretur? *Providebam*, inquit, *Dominum in conspectu meo semper, quoniam à dextris est mihi, ne commovear.*

Vultis & ipsi, Adolescentes, non commoveri ab eâ salutis semitâ, quam feliciter ingressi estis? vultis non concuti variis tentationum procellis, quibus hæc vita obnoxia est? vultis in assiduâ virtutum omnium exercitatione stabiles ac constantes permanere? Imitamini piam sancti Principis consuetudinem, & in conspectu vestro Dominum semper providete.

Atque utinam id exorare à vobis possem, ut, sin minus assiduam, frequentissimam saltem præsentis Dei memoriam revocaretis! hac me fiduciâ consolarer vestræ in perpetuum incolumitati fuisse à me consultum, qui salutis impedimentum omne removissem longiùs, & ejusdem promovendæ rationes ac momenta subjecissem.

Ita profectò se res habet: hæc est in assiduâ divinæ præsentiæ cogitatione vis, cùm ut arceat id omne, quod afferre moram salutis possit, tum ut ad eandem consequendam certum subsidium paret. Salutis impedimenta Dei præsentis memoria submovet, quia peccandi stimulos atque illecebras refringit ac debilitat; hoc Primum. Eadem salutis promovendæ rationes ac momenta sufficit; quia singulare ad arduas quasque virtutes exercendas incitamentum est; hoc Alterum. Ex utroque capite, quàm sit efficax divinæ præsentiæ cogitatio, cognoscite.

Deum esse præsentem ubicumque terrarum, circumspicere omnia & intueri penitus, singula item audire atque intelligere; & earum rerum, quas aut viderit, aut audierit, aut intellexerit, diligentem & accuratam tenere rationem, tam testatum supremæ veritatis oraculum est, Adolescentes Christiani; nihil ut vel frequentioribus, vel illustrioribus sacrarum Literarum testimoniis probatum confirmatumque habeamus. Atque infinitus ego sim, si loca percensere I. Pars.

omnia, imò perstringere tantùm aggrediar, in quibus, ad defigendam mortalium animis Numinis sui præsentiam, Deus ipse laborare visus est.
Prov. 24. Hîc *inspector cordium*, illic penitioris animæ *scrutator*, ibi *spiritum ipsorum ponderator* amat nuncupari. Jam profitetur palam ac prædicat *respicere se vias hominum*, nunc considerandis eorum vestigiis intentos habere oculos; modo vivere se in medio cujusque nostrûm, ut, quid agatur illic, meliùs introspiciat. Mox confugientes ad latebras, quasi divino conspectui subtrahere se niterentur, objurgans graviter atque increpans, *Vir* inquit, *in abscondito occultabitur, & ego Dominus non videbo?* Atque ut ne quis revocet in dubium, cujus tandem generis sit illud, quod ad pervidendum, quidquid à nobis agitur, & quod dicitur audiendum, jus habet; rationem ipse statim subjicit. *Qui plantavit aurem, non audiet? aut qui finxit oculum, non considerat?*

Sap. 1. Prov. 16. Prov. 5. Job. 13. Jerem. 23. Psal. 93.

Neque verò miremur tam singularem in astruendâ præsentiâ suâ operam Deum posuisse. Noverat ille nimirum peritus humani cordis artifex, quale momentum ac pondus esset habitura divinæ præsentiæ fides; cùm ut incredibilem mortalium animis imprimeret supremi Numinis reverentiam, tum ut eosdem religionis metu in officio contineret.

Atque hinc profectò viros illos suâ in Deum pietate ac fide olim tam conspicuos sacer quidam horror invadebat, quoties præsentem ubique Deum, in abditissimas quasque latebras intuentem cogitarent. Hac plenus religione beatus Job, cùm hinc acutissimis doloribus, inde maledicentium injuriis premeretur; omnem obstruebat querelis aditum, cùm diceret; *nonne ipse considerat vias meas, & cunctos gressus meos dinumerat?* His incitatus stimulis Vates Regius cavebat admittere quidquam indignum illâ Majestate, quam adhærentem lateri suo perpetuò meminerat. Imò ineluctabilem inde vitandi peccati necessitatem accersebat, cùm nullum in toto universitatis corpore locum à divino Numine vacuum deprehenderet. *Quò ibo*, inquiebat, *à spiritu tuo, aut quò fugiam à facie tua? si ascendero in cœlum, tu illic es, si descendero in infernum, ades.* Hinc illa, quam sibi affirmanti quidpiam aut juranti religiosissimus quisque vir apud populos conciliabat, auctoritas; postquam stare se in conspectu Domini admonuisset. *Vivit Dominus in cujus conspectu sto*; quasi mentiri in præsentiâ tanti Numinis non licuisset.

Job. 31. Psal. 138. 3. Reg. 17.

In hac veritatis illius luce, quæ nullius hodieque fugiat oculos, quid esse dicam, vel quo temporum nostrorum fato fieri putem, Adolescentes, ut ad discutiendam vitiorum caliginem, nullius prope modum efficaciæ esse videatur. Præsentem ubique Deum esse profitemur omnes, quot quot sumus: nemini venit in mentem suspicari, ab eo ignorari posse, quodcumque geritur à nobis; aut ipsos cordis humani recessûs abditissimos ejus oculis non patere. Tamen ita vivimus plerique, quasi captum oculis Deum, aut otiantem in cœlo, aut peregrinantem longiùs haberemus! Unde illa fidei nostræ morumque nostrorum discrepantia? unde hic stupor, & quædam quasi fascinatio causam habent?

Quanquam

Quanquam quid miremur hîc tantùm, ubi causa palam & in promptu est? Deum quidem præsentem, oculatum, rerum omnium speculatorem credimus; at, quod totius mali fons & caput est, rem esse nobis cum tali Deo rarò admodum vixque ac ne vix quidem cogitamus! Imò oculos persæpe nostros avertimus, ne qua præsentis Dei subeat animis cogitatio, quæ meditantibus prava moras injiciat, molientes turpia perturbet, & ad flagitia toto cupiditatum impetu proruentes refrenet ac coerceat.

Nam quem mortalium, si modò non exuit omnem de Deo fidem, peccare non pudeat, dum se divinæ Majestatis in conspectu & sub oculis ejus positum meminerit? Date mihi hominem tam ferocem, tam oblitum sui, tam fortibus ad peccandum illecebris incitatum, tam pravâ vitiorum consuetudine corruptum, ut liberam temperandi à peccato moram habere non videatur. Tamen putatis futurum, ut non remittat cupiditatis furor, visque oppugnationis elanguescat, si maturo secum animo perpenderit; eum, quem lacessere atque irritare peccato parat, adesse flagitii sui testem, eundemque severum aliquando judicem atque ultorem exiturum.

Vestram ipsorum fidem postulo, Adolescentes: agite: si quem è vobis vel propensior ad voluptatem indoles, vel tentationis illecebra, vel perniciosa socii improbuli consuetudo, vel exempli pravi pondus atque auctoritas ad lethale facinus aliquando rapuerunt; fateatur ille, quod verum est; an præsentis Dei & ad flagitium suum attenti memoriam usurpavit? an se inexpugnabili divinæ præsentiæ clypeo contra ignea nequissimi spiritûs tela tuitus est? an oblatum sibi in tam salubri cogitatione robur suæ infirmitatis in subsidium adhibuit? Ah! si tum maximè, cùm urgeret tentatio vehementior, cùm in ipsâ metuendæ voraginis crepidine periclitanti terribilis lapsus immineret; si tunc, inquam, cogitare subiisset præsentem Deum, audeo dicere, Infortunate adolescens, quisquis es, non peccasses; cupiditatis incitatæ motus repressisses; socii nequioris audaciæ ac libidini obstitisses; contra torrentem exempli pravi animum obfirmasses, neque purissimos Dei omnipotentis oculos tristissimo sceleris tui spectaculo offendisses.

Nam qualem ego te putem, qui, quoties animum adjicis ad peccandum, tam sedulò mortalium aspectum subterfugis; tam diligenter recurris ad latebras & secretiores angulos; tam solerter provides, ne quis, præter consortes ejusdem pravitatis, perpetrandi mox sceleris conscius esse possit? Tu scilicet tam cautus, tam prudens, tam sollicitus in declinando homuncionis etiam cujuslibet aspectu, Dei omnia intuentis oculos & ora non erubesceres? nullam duceres habendam divinæ Majestati reverentiam? faciem illam, quam cervicibus pronis beati Spiritus adorant ac reverentur, turpibus & obscœnis facinoribus coram illuderes? Non ego te, quidquid in contrarium objectes, tam præfractæ frontis æstimem; aliam de tuâ verecundiâ opinionem bonitas indolis, liberalis educatio, insitus animo juvenili pudor injiciunt. Dica-

mus, quod res est, Adolescentes, si quando divinam violare legem etiam in re gravi vobis contigit, plus in singulis vestrum cœcitatis aut imprudentiæ fuit, quàm malitiæ atque pravitatis; &, quod de unoquoque peccante jactari solet, id in ætatem vestram præsertim cadit, ut rerum æternarum ignorantiâ potiùs, quàm nequitiâ cordis ad peccandum inducatur.

Idque adeo verum esse putatote, nihil ut tantopere præcavere soleat generis humani juratus hostis, quoties ad peccandum quempiam impellit, quàm ne illecebrosis vitiorum lenociniis irretita mens præsentis ubique Dei & ad mortalium flagitia semper erecti recordetur. Hinc ille apud Danielem, cùm duobus nequissimis senibus turpissimos obscenæ libidinis sensus afflasset, impulissetque eos, ut castissimæ Susannæ pudicitiam attentarent, legitur providisse ante omnia, ne, quos incitabat ad fœdissimas voluptates, iis præsentis Dei cogitatio suboriretur. *Everterunt*, inquit Scriptura, *sensum suum, & declinaverunt oculos suos, ne viderent cœlum & judiciorum rectorum recordarentur.* Quasi verò laxare frena illicitis pudendisque desideriis non potuissent, nisi priùs Dei præsentis cogitationem importunam penitus excussissent. Dan. 13.

At Susanna contra, mulier illa tam pudica quid fecit, ut titillantis cupiditatis illecebras comprimeret? quo se adversus iniquitatem atque malitiam præsidio tuta est? quod armorum genus ad propellendos impuri hostis impetus adhibuit? Cogitate quæso mecum, Adolescentes, quales inter angustias infortunata mulier versaretur. Insilierant in eam viri duo totius civitatis Principes, ambo Judices populi hoc anno constituti; quibus spectata nobilitas, canities veneranda, & amplissimi, quo fungebantur, muneris amplitudo auctoritatem quandam ac fidem nemini inficiandam conciliabat. Instabant gemini prædones, & blanditiis primùm ac promissis illam adorti, mox interjecto judiciorum metu, quæ laturi erant tanquam in adulteram, nisi se eorum libidini permitteret, miseram territabant. Erat Susanna sola, indefensa, omni ope auxilioque destituta. Aderat nemo, qui suppetias ferret, qui veteratorum senum injuriam repelleret, qui testimonium afflictæ innocentiæ redderet. Quid agat illa? quid statuat? quid in arctissimis difficillimisque rerum angustiis consilii capiat. Audite Susannam ipsam, Adolescentes, & ex ipsius querelis plenam gravissimo periculo sollicitudinem intelligite. *Angustiæ mihi undique*, inquit Susanna ingemiscens! *si enim hoc egero, mors mihi est, si autem non egero, non effugiam manus vestras* At quis erit tandem ancipitis pugnæ exitus? quis præcipiti ruinæ proximam eripiet? quis è tanto discrimine tutam & incolumem præstabit? Ecce succurrit Dei præsentis, & ab alto intuentis omnia recordatio. Illa, illa fluctuantem animum sustinet, spes erigit, & adversus terribiles pudendæ mortis minas periclitantem innocentiam confirmat. Audite rursus Susannam loquentem, Adolescentes; excipite dignum castissimâ muliere consilium, & auream vocem altissimis animis defigite. *Melius est mihi*, exclamat Susanna, senum impudicorum Dan. 13.

injuriam, quantum erat in se, propulsans, *Melius est mihi absque opere cadere in manus vestras, quàm peccare in conspectu Domini.*

Ibid.

Quid prohibet, Adolescentes, quominus eodem vos contra paratas integritati vestræ insidias præsidio tueamini? Neque enim vel huic ætatulæ, quam exigitis, dimicationes suæ desunt, in quibus strenuos esse vos atque constantes oporteat; nisi cedere turpiter hosti teterrimo, & amissâ libertate filiorum Dei, tristissimum servitutis jugum subire volueritis. Sua sunt in hoc, quod decurritis, lubrico & ancipiti vitæ stadio diversi generis discrimina, quæ incuriis plus æquo minùsque diligentibus funestissimam non modò tranquillitatis ac pacis, sed salutis ipsius jacturam afferant. Experimini quotidiè periculosas non uniusmodi tentationes quarum in coercendâ ac refringendâ vi plerumque deficitis. Cur igitur oblatum vobis in divinâ præsentiâ singulare subsidium negligitis? cur quoties invitant & impellunt ad peccandum vel illecebræ voluptatis, vel immundi Spiritûs oppugnationes, vel deteriora sociorum exempla, cur, inquam, non pensatis istud seriò? Deus me videt, Deus perscrutatur intima cordis illius, quod impuris cogitationibus & illicitis desideriis depascitur! Deus aderit spectator ac testis facinoris illius turpissimi, quod perpetrare meditor, idemque perpetratum accuratè excutiet ac severè vindicabit. An ego tam parum verear præsentem Dei omnipotentis majestatem? an purissimos ipsius oculos offendere sustineam? an severissimi judicii subire non reformidem aleam? Imprudentem me profectò, inverecundum nimis, & rerum mearum parum amantem, si id admittere in præsentiâ divini Numinis non erubescam, quod in conspectu gravissimi cujuspiam viri fecisse me pigeret! Hos vobis sensus, ne dubitate, Adolescentes, divinæ præsentiæ memoria injiciet; hoc impertiet contra incitamenta quæque peccandi grave propositum; neque in iis tantùm temporum articulis, quandiu contigerit nobiscum versari sanctos scelerisque puros præstabit; sed tunc maximè, cùm ætatis conditio nostris ab ulnis, inter quas ab infantiâ adolevistis, vos abstrahet, divini timoris pariter & amoris studiosos ultores in perpetuum tempus conservabit.

Nam quid ego dissimulem, quod sentio, & justissimos, qui me angunt, pro salute vestrâ metus dubitem aperire? Ecce vestrûm bona pars, ex isto pietatis domicilio & Lycæo virtutis, in apertum ac patentem liberioris vitæ campum non ita multò post excedet. Ecce non planam deinceps ac securam, sed plenam pedicis ac laqueis viam decurretis. Non deerunt, mihi credite, in medio nationis pravæ positis hostes tam numero, quàm robore suo metuendi, qui partam tanto tempore tamque multis impensis virtutis supellectilem vobis invidebunt, & suas vos pertrahere in partes contendent. Alii ventilabunt illam, quam imbuistis jam dudum, orandi, confitendi, & ad sacra mysteria statis temporibus accedendi piam laudabilemque consuetudinem. Alii pudorem ingenuæ mentis, quo nituistis per tot annos in hoc florentissimæ juventutis contubernio,

labefactare aggredientur. Alii pudicas ac religiosas aures obscœnis sermonibus & impuris cantilenis violabunt. Alii verecundis oculis parum modestas imagines, aut pestiferos nequitiæ magistros perniciosa volumina obtrudent. Alii mollibus illecebris & compositis ad infamem corruptelam blanditiis juratum toties ante Aras Deo virginique Deiparæ pudicitiæ propositum oppugnabunt. Alii, quod blanditiarum viâ non assequentur, id apertâ vi, palam & audacter tentabunt. Horum sibila, illorum jocos, istorum convicia ferenda plerumque habebitis. Hærebitis nonnunquam inter ejusmodi deprehensi angustias; virtutem inter & vitium, Deum inter & Dæmonem incerti fluctuabitis. At, si firmum invictumque contra mundi, carnis ac Dæmonum insidias robur habere volueritis, cogitate in his rerum adjunctis præsentem Deum: repræsentate vobis illum, quasi spectatorem illius certaminis quod sustinendum vobis cum vestræ innocentiæ hostibus incumbet. Veniat vobis in mentem, ipsum adesse vel magnificum muneratorem, si firmiter steteritis inter adversantes procellas ac tempestates, vel severum ultorem, si ignavo fracti metu cupiditatum fluctibus cesseritis. Hac cogitatione fretos pudebit quidquam admittere, quod mundissimos divini Numinis oculos offendat; aut certè implacabilis justitiæ ejusdem severitas quantumvis ad flagitium pronos in officio continebit.

Sentio urgeri me nimium brevibus properantis horæ angustiis, Adolescentes; neque fas esse mihi persequi fusiùs, quod secundo loco demonstrandum proposueram: eam esse nimirum in divinæ præsentiæ cogitatione vim, non solùm ut in peccati fugâ fortes ac constantes præstet, quod hactenus confectum est, sed in virtutum etiam difficillimarum exercitatione firmos atque invictos efficiat. Quare hoc habebo satis admonere vos, hanc esse præsentis ubique Dei memoriam, quæ, cùm sanctissimis quibusque viris durissimos austerioris vitæ labores mitigarit semper, tum martyribus præsertim insuperabilem media inter supplicia animum addiderit.

Agite enim verò; unde vis illa Christianis in heroibus, quam nullus tormentorum apparatus infringeret? unde in ipsis firmitatis tantùm ac constantiæ, ut gravissimis in cruciatibus suos tortores illuderent, nedum ab iis vincerentur? Quid naturam fragilem ex se se minusque patientem doloris ita confirmabat, ut ad omnem pœnarum sensum videretur obduruisse? II. Pars.

Ecce inter horrendos conjuratæ multitudinis clamores & ululatus imperterritus Stephanus, inter lethiferos depluentium undique lapidum acervos constans & erectus etiam pro crudelibus parricidis veniam orat & precatur. Causam inquiro tam inauditæ fortitudinis. *Video*, inquit Stephanus, *Cœlos apertos, & Jesum stantem à dextris virtutis Dei.* Ecce ardenti craticulæ superpositus Laurentius impotentis tyranni furias ridet & cogitatione mentis defixus in Deum totus versari corpus jubet partem in omnem, quasi flammarum vim non sentiret. Ecce contumelias & probra, fustes, verbera, concisiones Act. 7.

armum Apostoli, quot quot sunt, omnes in lucro ponunt, quia dignum Deo totique cœlesti curiæ spectaculum exhibere se intelligunt. *Spectaculum facti sumus Deo & Angelis & hominibus.* Ecce quæritur novum suppliciorum genus; exercet se se crudelis carnificum industria ad labefactandam eorum constantiam, quibus flamma ferrumque pepercerat: at illi lætantur interea ac triumphant, dum respiciunt *in auctorem fidei & consummatorem Jesum*, quem spectatorem sui certaminis, & ad gravissimos labores exanthlandos potentissimum adjutatorem intuentur.

1. Cor. 4.

Heb. 12.

Hac eádem incensus divinæ præsentiæ memoriâ septennis puer Machabæus tantùm in se roboris sensit accrescere, ut immanibus suppliciis neutiquam impar perferendis existeret. Restabat ille superstes unus septem è fratribus, qui suum pro tuendâ lege Dei sanctissimâ caput devoverant. Illum pia mater conspicata, dum ætatulæ imbecillitati metuit, vehementer cepit adhortari, dolori ne cederet; atque ut infantilem confirmaret animum, & contra suppliciorum acerbitatem ipsumque adeo mortis metum roboraret, hoc unum precabatur; *Peto, nate, ut aspicias cœlum:* tantam ex præsentis illic Dei cogitatione firmitatem animi ad futuram confisa, quanta ad vincendas Tyranni furias sufficeret. Non fefellit parentem amantissimam spes sua, talem in puero fortitudinem experta est, qualem in filiorum singulis suspexerat.

2. Mach. 7.

Sinite, Adolescentes, ut eodem pariter modo unumquemque vestrum hodie compellem, & ad superandum, si quid est in viâ salutis durius, intuentis vos ab alto Dei consideratione spes vestras suscitem, & resides animos accendam. Tibi durum videtur atque arduum, Adolescens Christiane, præferocem illam ac morosam indolem, quam nactus es, moderari; grave quiddam est atque intolerabile obtemperare moderatoribus, sodalibus identidem cedere, & iis subesse nonnunquam, quos inferiores tibi vel natalium sorte, vel ingenio, vel conditione vitæ reputasti. Vis coercere nascentem superbiam, modestiam perdoceri, informari ad mansuetudinem? Peto, nate, ut aspicias cœlum; ut adesse illic cogites præsentem Deum victoriarum, quas de te ipse retuleris, sedulum attentumque spectatorem. Tu quem innata quædam animi mollities & deses socordia deperit totum ac depravat; nosti, quam multorum vitiorum fons & origo sit segnis ille languor atque iners otium, quo diffluis: quam asperum operosumque promovendis studiorum laboribus, tuendæ morum integritati, beatitudini comparandæ obicem importet: at te scientiarum molestiæ miserum exanimant; tibi librorum sarcina pondus quoddam Ætna ipso gravius est; ipsum vel Literarum nomen fastidium parit. Vis torporem deponere, excutere veternum, acres ad abolendam pestem illam animos resumere? Peto, Nate, ut aspicias cœlum. Te si levitatis atque inconstantiæ nunc demum piget, nam cur illius non pigeat, quam innocentiæ tuæ, moribus tam fatalem expertus es? Hinc enim ille divinis in rebus tepor, hinc in verbis petulantia, scurrilitas in collo-

quiis, in factis procacitas, in templis inverecunda frons, in obeundis officii partibus negligentia, & totius hominis corruptela quædam promanat. His si mederi incommodis melioris vitæ cupidus statuisti, peto, Nate, ut aspicias cœlum; hinc te præsens Deus modestiæ, pudoris, verecundiæ admonebit, & novum ad emendandam levitatem robur sufficiet. Te vero, quem Deus peculiari quodam amore complexus è corrupto mundi tractu in puriore cœli plagâ collocatum velit; quem ad perfectius sanctiusque vivendi institutum jam pridem inclinat; si viarum angustiæ, locorum asperitates, difficultatum metus, commoditatum amor, splendidioris cujusdam fortunæ expectatio detinent, uti satis proclive est, & inanes causarum umbras obtendunt, quibus vocantem Deum eludas, peto, Nate, ut aspicias cœlum; ut Christum cogites pugnæ illius testem ac contemplatorem, quam cum mundo ipsiusque illecebris sustinendam habes; ut intuearis in manibus ejus laureas, quibus victorem te cingere ac triumphantem parat; tunc evanescent, mihi crede, omnes difficultatum umbræ; &, quæ gravissimos metus incutiunt disciplinæ severioris instituta, facilia prorsus & expedita videbuntur.

Denique præsentiam Dei, Adolescentes, quot quot estis, fortissimam veluti armaturam & nulli usquam telo penetrabilem assumite. Sit illa vobis præsentissimum ubique adversus quascumque vitiorum illecebras & contra virtutis asperitates atque molestias præsidium. Hæc adsit cogitatio animo frequens, dum decumbitis, dum surgitis, dum oratis, dum studetis, dum comeditis, dum luditis. Noctu, de die, in solitudine, in hominum cœtibus mentem occupet. Versetur illa vobiscum domi, comitetur foris, peregrinetur, rusticetur. Olim cum adoleveritis, inter armorum tumultus, perturbationes fori, negotiorum commercia, in quacumque demum vitæ sorte fidelis usque comes adsistat. Erit, hæc erit, ne dubitate, divinæ præsentiæ vis atque efficacia, ut ab omni vitiorum labe puros in hac vitâ præstet, sanctos in conspectu tremendæ majestatis aliquando exhibeat; universos denique in cœlo collocet nunquam æternitate totâ à mutuis invicem complexibus divellendos.

DE STATU VITÆ

ritè eligendo.

ORATIO XIX.

Da mihi sedium tuarum assistricem Sapientiam.... ut sciam quid acceptum sit apud te. Sap. 9.

ITa orabat olim sapientissimus post hominum memoriam Salomon, qui populi Israelitici Rex constitutus, cùm impetrandi, quæcumque vellet, fidem accepisset ab ipso Deo, cogitationes omnes suas ac vota eò conclusit ac terminavit, ut uberiore cœlestis Sapientiæ lumine illustratus, & divinam voluntatem intelligeret, & intellectam semel viriliter ac constanter sequeretur. Hujus porro precationis geminum fructum tulit Rex

sapientissimus, ut & spiritum Sapientiæ, quem tam ardenter concupierat, obtineret, nec cæteris adeo rebus, quas contempserat, privaretur. *Optavi*, inquit ipse, *& datus est mihi sensus; invocavi, & venit in me spiritus Sapientiæ.* Mox uberrimos ejusdem Sapientiæ fructus respiciens, subjicit, *& venerunt mihi omnia pariter bona cum illâ.* Tantæ nimirum fuerunt Principis illius opes, potentia tanta, tanta gloria, ut reliquis toto orbe Regibus longè præcelleret.

Sap. 7.

Atque utinam, Adolescentes Christiani, sapientissimi Regis exemplo induceretis animum, nihil esse unicuique vestrûm in vitâ optandum magis, quàm ut ejusdem Sapientiæ beneficio dignoscere vobis liceat peculiarem illam divinæ voluntatis rationem, quæ singulos vestrûm attinet, & certæ cuipiam vitæ conditioni, dum vos conderet, addixit. Utinam superni illius luminis adipiscendi desiderio frequenter cum Salomone precaremini; *Da mihi sedium tuarum assistricem Sapientiam, ut sciam quid sit acceptum apud te.*

Verùm quotusquisque vestrûm est, Adolescentes carissimi, qui in perscrutando divinam in eâ re voluntatem, aut laboraverit hactenus, aut laborandum sibi esse etiam duxerit? Alii innatâ quâdam levitate mentis abducti nec cogitarunt unquam fortasse, rem illam esse operum suorum; alii cùm satis intelligant, in eligendo vitæ statu momentum esse ad salutem æternam plurimum; tamen, quasi res ejusmodi maturiorem ætatem requireret, illam ab adolescentiâ sollicitudinem in aliud vitæ tempus rejiciendam putant. Alii veriti, ne plura Deus ab ipsis postulet, quàm præstare velint, satiùs esse æstimant divinam penitus nescire voluntatem, quam in eâdem exequendâ, ubi illa innotuerit, minus obsequentes videri.

Hæc & alia, quæ ætatis vestræ vel ignorantia, vel socordia, vel incuria certè prætexere solet, ut statim præcidam omnia, operæ pretium esse duxi, Adolescentes, de eligendo ritè, & secundùm Christianæ Sapientiæ leges vitæ statu verba facere; ratus nullum esse dicendi argumentum, quod, aut vestræ magis conveniret ætati, aut plus ad salutis vestræ rationem pertineret. Atque ut uno quasi intuitu pervideatis, quæ futura sit Oratione geminâ series & ordo rerum quem sequar, duo aggrediar probare. Alterum quanti sit ad salutem vestram æternam momenti destinatam vobis à divinâ Providentiâ ingredi vitæ conditionem. Alterum quam inire rationem oporteat, ad cognoscendam peculiarem illam vitæ sortem, quam vobis Deus amplectendam præscripsit. Intelligetis ergo primùm, providendum vobis ante omnia, si vestræ in perpetuum tempus felicitati consulere volueritis, ut in vitæ statu eligendo divinam voluntatem, tanquam certissimam atque unicam bonæ electionis regulam ac normam, sequamini. Deinde multiplicem ac variam subjiciam vobis divinæ voluntatis indagandæ viam. Quæ duo pro virili parte dum exequor, oro vos atque obtestor, Adolescentes, ne quis existimet hæc dici à me, quasi quempiam è vobis vel ad religiosum institutum, vel ad Ecclesiasticam disciplinam velim allicere; cùm eò tantùm

ſpectat Oratio mea, nihil ut temerè, nihil, niſi conſulto priùs Deo, in eo genere ſuſcipiatis.

Eſt hæc omnipotentis Dei in univerſum genus humanum tam bene affecta voluntas, neminem ut ab æternâ beatitudine excluſum velit, ſed omnes ad eandem gloriam invitet, ac, quantum eſt in ſe, quotquot ſunt homines, promoveat. *Deus*, inquit Apoſtolus, *omnes homines vult ſalvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.* Hoc tenerrimo in unumquemque noſtrûm affectu, ſic Deus Pater dilexit mundum, ut cùm æternæ ſervituti eundem mancipatum cerneret, Filium ſuum unigenitum liberandis omnibus tradere non dubitaverit. Hac eâdem impulſus caritate Dei Filius,
Philip. 2. *qui non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo*, ita ſe communem in arâ crucis victimam expiandis totius mundi flagitiis obtulit, ut effuſione puriſſimi ſanguinis iratum nobis divinum Numen placaret, & morte ſuâ æternæ felicitatis aditum reſeraret.

Hæc cùm vera ſunt, & ipſo veritatis ſignaculo confirmata; tum illud certè veriſſimum multas eſſe ac varias ab omnipotente Deo præſignatas vitæ ſemitas, per quas genus hominum ad eundem cœleſtis patriæ terminum perducere ſtatuerit. Hinc illa tanta conditionum, ordinum officiorumque diverſitas, militarem dico vitam, forenſem, aulicam, ſervilem, liberam, religioſam, Eccleſiaſticam, mercimoniis deditam, quas non tam ad hujus aſpectabilis mundi pulchritudinem atque ornatum divina Providentia conſtituit, quàm ut mortalium ſalutem ſpectaret, nobiſque faceret palam, nullam eſſe ex iis omnibus viam, quæ ad cœlum denique non pertineret. Quod ut perſuaſiſſimum eſſe nemini non debet, ita & illud citra controverſiam poſitum, non omnia pariter omnibus expedire, nec eundem ſingulis viæ tramitem aperiri: aliam aliâ convenientiorem quibuſdam eſſe ſortem, militare alteri, alteri religioſum, forenſe alteri vitæ genus à Deo deſtinatum ad ſalutem, à quo non poſſit ſine maximo rerum æternarum periculo deflectere. Hic ſecretus ab omni terrenarum occupationum commercio optatum beatæ felicitatis portum attinget, qui, ſi rerum civilium undis ſe immerſerit, tempeſtatum fluctibus abſumptus miſerabile naufragium patietur. Ille Eccleſiaſticæ diſciplinæ mancipatus, *tutiſſimumque adverſus morum corruptelam nactus præſidium, cœlum merebitur; qui profanæ militiæ adſcriptus, armorumque licentiâ depravatus in ſempiternum exitium corruet: alter moleſtas rei domeſticæ curas atque ſollicitudines cum ipſo ſalutis negotio feliciter componet, qui ſemotus idem à ſtrepitu hominumque conſortio, dulciſſimum, quod optare virtus poſſit, perfugium certam in ruinam converteret.

In eo igitur totius rei cardo vertitur, ut, quod cuique Deus præfinierit vivendi inſtitutum, illud, ſi ſervare animam ſuam velit, omni ſtudio amplectendum putet. Neque enim veſtrûm eſt quaſcumque pro arbitrio ac libidine arripere vitæ partes, & per omnem promiſcuè ſemitam ad cœleſtem patriam contendere. *Nemo* Joan. 6. *poteſt venire ad me, niſi Pater, qui miſit me, traxerit eum.* Verba ſunt ipſius

sius Christi; Adolescentes, quibus derogare fidem nullus audeat. Religioso te jugo mancipasti, militaribus institutis nomen dedisti, forensibus te rebus applicuisti, mercimoniis operam dedisti: quo duce? quo auspice? quo auctore? Tui te nimirum parentes illuc impulerunt; iis te ipse studiis applicuisti? miserum te, qui tuum ipsius arbitrium, qui parentum in eâ re libidinem secutus sis; pessimè saluti tuæ consuluisti. *Nemo potest venire ad me; nisi Pater qui misit me, traxerit eum:* non tractus à Deo, non vocatus, sed intrusus ab aliis, sed per te imprudenter inductus es.

Nolite itaque efferre magnificentiùs, Adolescentes, quod à multis jactari solet; nihil aut parum interesse, quam quisque sortem adeat, multas suppetere ad eundem beatitudinis terminum perveniendi vias, nullum esse vitæ statum, si modò divinæ legi non repugnet, quem Deus ipse non instituerit ac consecrarit; plurimos in unoquoque vivendi instituto extitisse viros probatissimos, qui illud morum innocentiâ, virtutum exemplis, vitæ sanctitate illustrarunt. Nam cùm hæc vera esse ultro fatear, non ita pariter concesserim vestro cujusque permitti arbitrio, ut, qui maximè arriserit vitæ status, hunc sine discrimine, sine delectu statim ambiat. Frustra enimverò existimes, Adolescens Christiane, quamcumque tu inieris vitæ rationem, eodem tibi ad salutem æternam adjumento fore, tibi, inquam, quem ad peculiarem vivendi formam Deus vocavit. Frustra te per latam ac spatiosam viam ad beatam immortalitatem perventurum esse confidas, si per arctum & angustum tramitem tibi sit, ita volente Deo, incedendum. Videte ergo ne vos malus error illudat & inanibus ratiunculis fecisse vobis fucum videatur. Nullum est enim insidiarum genus, quo humani generis hostis feliciùs abutatur juventutis in perniciem, quàm si diversa vivendi instituta eodem penitus modo ad salutis negotium conferre persuaserit. Hoc enim semel assecutus, adolescentem quemvis in requirendâ divinâ voluntate indiligentem & incurium efficiet; exorta sæpe strictioris ac religiosioris vitæ desideria suffocabit, & vim divinæ vocationis tanto necessitudinis vinculo cum ipsâ salute connexam, inanem prorsus atque irritam dabit.

Quotusquisque enim juvenum est, si modò sit amans plus æquo sui, & ad liberioris vitæ formam propensior, quem isthæc rationum momenta non inclinent, dum Spiritus nequam passim obtrudet, eam esse divinæ dispositionis legem, ut non eandem ab omnibus omnino hominibus sanctitatis perfectionem exigat: mansiones in domo Dei, teste ipso Christo, esse multas ac varias: frustra institutos fuisse à Deo tam diversos in humanâ vitâ officiorum ordines, nisi ad eos profitendos ac consectandos idem Deus non paucos invitasset; non esse tantam hujus seculi pravitatem, ut non reperire sit plurimos, qui se vel in medio nationis pravæ ab omni contage tutos præstent atque incolumes. *Jo. in. 14.*

Neque hîc porro conquiescit veterator ille callidus, quin prætentâ majoris etiam boni expectatione vocantis intus ad meliora Dei stimulos

omnes hebetet ac retundat. Fingite enimverò quempiam arcanis à Deo motibus incitari ad religiosum institutum; si speciosis, quas modò subjeci, rationibus divinam vocationem labefactare non valuerit, tum Spiritûs boni ingenium, ut solet, ac morem assimulans, mundum ipsum tanquam amplissimum cujuscumque virtutis exercendæ theatrum adolescentis animo exhibebit. Hîc demum, inquiet, sinceræ pietati profitendæ locus est, ubi Religio impugnatur apertiùs: hîc efflorescit tanto magis castimoniæ studium, quanto minùs illa colitur & amatur: nusquam se prodit tam opportunè caritas, quàm ubi opitulandi miseris frequens occasio ac perpetua quædam necessitas occurrit; uno verbo quisquis volet rigidum se virtutis defensorem ac satellitem profiteri, id ubi præstet illustriùs, quàm apud eos, qui tam antiquas cum ipsâ virtute inimicitias exercent?

His atque aliis præventus adolescentis animus, quàm pronum est, sibi ut persuadeat, nihil esse revera, quòd rigidius ineat vivendi institutum, cùm nullum immineat periculum, si paulò commodius vitæ genus sectetur; at licet non desistat Deus urgere cessantem, & admonere tacitum discriminis, quod in procelloso mundi pelago decurritur; confisus plus æquo viribus, ac certus obluctari fortiter contra torrentem corruptelæ, obdurescere non dubitat vocantis Dei stimulis; demens, qui non intelligat, quanta sit humanæ voluntatis imbecillitas, quam divina non fulciat ac sustentet.

Atenim si res ita se habet, inquies, quid demum restat, nisi ut omnes, quotquot sunt, homines, abdicatâ rerum terrenarum sollicitudine, religiosis se institutis mancipent, quo quid alienum magis ab eo rerum ordine, quem ab omni ævo divina Providentia constituit. Ut me ignoras, Adolescens Christiane, quisquis hæc objicis. Absit enimverò, ut ego velim, vel ad eundem omnes vocari perfectionis gradum, vel extra religiosas familias nemini ad cœlum viam patere; vel denique ullum reprobari à Deo statum, qui malus ex se se videri non possit. Imò nullus est ejusmodi, qui suis ad salutem præsidiis non sit instructus: in quo moratam ac piam traducere vitam non liceat, si illius ingrediendi auctorem Deum ac ducem habueris. Verùm hoc tibi incumbit unum, ut divinam in eâ re voluntatem requiras; ut inconsulto Deo nihil statuendum arbitreris; ut tibi persuadeas rem momenti hujus, neque tuo ipsius arbitrio, neque parentum voluntati, neque humanis consiliis esse permittendam. Illius est, qui novit figmentum nostrum, consulere, quid nobis maximè conveniat; illius est accommodare singulorum ingenio atque indoli, eas vitæ partes, quas ad majorem sui nominis gloriam, & ad propriam uniuscujusque utilitatem magis conducere noverit. Illius est hunc vocare ad solitudinem, ut loquatur ad cor ejus; illum *Osea 2.* inter ipsas corruptelæ illecebras positum ab omni prorsus contagionis vitio præstare incolumem; istum inter medios armorum tumultus sublimioris cujusdam sanctitatis exemplum statuere. Nobis verò hæc una sollicitudinis ratio, id unum negotii genus imponitur, ut divinæ voluntatis propositum

pernoſcere, quantùm eſt in nobis, contendamus, cognitum ſemel magnâ animi alacritate exequamur.

Atque ut liquidiùs intelligatis, quanti ad ſalutem æternam interſit, eum ingredi vitæ ſtatum, qui ſit quaſi ſigillo ſupremæ voluntatis impreſſus; iſtud conſiderate diligenter, Adoleſcentes Chriſtiani, eum eſſe divinæ Providentiæ ordinem, ut, dum quempiam alicui vitæ inſtituto deſtinat, cum eo pariter inſtituto uberiora quædam gratiæ componat adjumenta, quibus ille fretus ſingulas officii ſui in eâ vivendi formâ partes ac munia faciliùs atque alacriùs impleat, & varia, quibus ſingulæ vitæ conditiones obnoxiæ ſunt, pericula declinare poſſit. Nullum eſt enim vitæ genus, quod ſuis non teneatur legibus, quod ſuas non habeat difficultates, & propria quædam ſalutis diſcrimina, quæ facilè quidem ac nullo ferè negotio declinaveris, ſi comparatis adverſus iſthæc obſtacula præſidiis adjuvere, eadem verò vix ac ne vix quidem ſuperes, ſi iiſdem auxiliis fueris deſtitutus. Agite, Adoleſcentes, ad veſtram ipſorum in eâ re experientiam vos provoco.

Mirari ſæpe numero vobis contigit, quî fieret, ut Juvenes aliqui quibuſcum in eâdem ſocietate vivebatis non ita pridem, poſtquam religioſas familias ingreſſi eſſent, iis ultro carerent vitæ commodis atque oblectamentis, quorum paulò ante nihilominùs, quàm cæteri, amantes viderentur. Offerebant ſe ſe veſtris oculis triſtiſſima quædam durioris rigidioriſque diſciplinæ indicia. Victus tenuis, veſtitus aſper, paupertas horrida, juge ſilentium, ſolitudo maxima, perpetuum ab omni voluptate divortium; & tamen inter tot aſperitates atque moleſtias, nihil erat in ipſorum oculis, nihil in ore, nihil in vultu, nihil in totâ corporis habitudine, quod ſingularem lætitiam beatamque tranquillitatem animi non præ ſe ferret. Unde hæc tanta, tam repentina indolis, animorum voluntatumque converſio? Ecce illi, qui ad ampliſſimas hereditates inhiabant, rebus jam carere omnibus facilè ſuſtinent; qui curandæ cuticulæ nuper indulgebant molliùs, graviſſimas hodie corporis afflictationes ſponte ambiunt: qui nobilitate generis & fortunæ lætioris expectatione freti altiſſimos ſpiritus induerant, nunc ab obeundis viliſſimis miniſteriis minimè refugiunt. Hoccine fatum eſſe dixeris levitatis & inconſtantiæ, quæ juvenum animis inſita ſenſus ejuſmodi affectuſque à naturâ tam alienos atque abhorrentes induxerit? An non potiùs æquum eſt exiſtimare mutationem tam inſolitam opus eſſe cœleſtis gratiæ, quæ acerbitates quaſque ita mitigare novit ac condire, ut, qui ſemel eâ præventi fuerint, moleſtiarum gravitatem ac pondus minimè ſentiant. Id porro pretioſum gratiæ munus, quod mitigandis ac condiendis quodammodo propriis cujuſque conditionis incommodis eſt natum, ſi neminem unquam deficit, qui quodlibet vitæ inſtitutum volente atque impellente Deo fuerit amplexus, quanto largius atque magnificentius impertitur illis, qui vocantis Dei motibus obſequentes, difficilem ac laborioſam inſiſtere viam non dubitaverint?

Atque hoc erat, quod olim D. Ber-

nardus nobilibus quibusdam viris, qui ad ipsum diverterant, innuebat. Stupebant illi, vixque suis credebant oculis, dum cernerent Juvenes bene multos, qui se ipsius disciplinæ erudiendos tradiderant, insignes plerosque nobilitate sanguinis, & molliori-bus à puero assuetos deliciis, pares jam inveniri ferendis gravissimis laboribus, quales illud vitæ genus, quod profitebantur, exigebat. Quibus vir ille sapientissimus idem ac sanctissimus uno verbo non verè minùs quàm ingeniosè respondebat, *Cruces quidem videtis, unctiones verò non videtis.* Durum videtur vobis noctem orationibus insomnem trahere, corpus ineda, vigiliis, afflictationibusque macerare, omnibus, quæ natura fert, commodis abstinere, nullum facere totâ vitâ, quàm longa est, torquendi se se ac cruciandi finem: cruces quidem illæ sunt, amici, quas videtis, at non videtis unctiones, quibus cruces illas Deus ungit ac temperat. Ah! si penetrare vobis liceret intimos animi nostri recessus; si perspicere possetis, quibus anima innocens suavitatibus perfundatur, quibus deliciis affluat, quàm puris sincerisque voluptatibus recreetur; non jam mirari contingeret, quòd gravissimas quasque religiosæ vitæ molestias tam alacri, tam constanti animo perferamus; quòd rigidæ paupertatis angustias, afflicti maceratique corporis asperitates, perpetuas duri improbique laboris exercitationes læto semper atque hilari vultu subeamus; non jam miseros qui in cœnobiis degunt, sed beatos; non inopes, sed divites, non insipientes, sed sapientes, non dignos commiseratione, sed mortalium omnium florentissimos appellaretis. *Cruces quidem videtis, unctiones verò non videtis.*

Verùm juvat id ipsum, quod diximus contrariâ omnino experientiâ confirmare; mentem advertite, Adolescentes, oculosque conjicite in eos, qui in medio rerum mundanarum commercio positi, beati præter cæteros ac fortunati reputantur. Unde fieri putatis, ut tam pauci sint ex illis, qui se contentos suâ sorte audeant profiteri? Alii inter aggestos pecuniarum cumulos miserâ premuntur egestate; alii mollissimis deliciarum illecebris perfusi assiduis dolorum aculeis cruciantur; alii supremo honorum in fastigio collocati crudelissimâ laborant ambitione: quæ causa est, inquam, tam insolitæ tamque inexpectatæ perturbationis, nisi quòd hominum bona pars, cùm inconsulto atque obnitente etiam plerumque Deo, se se in ejusmodi conditionem vitæ intruserint, meritò destituuntur illis gratiarum præsidiis, sine quibus beatam ac felicem, quocumque tandem in statu, vitam vivere nemo possit?

An non eòdem referenda pariter origo humanæ pravitatis atque corruptelæ? Quid enim in orbem terrarum vitiorum illam eluviem demergentem urbes, inundantem agros, in aras etiam ac templa grassantem induxit? Unde jus desideratur in foro, in aulis pietas, in juventute pudor, in conjugiis fides? unde vix aura Christiani spiritus tenuis, vix avitæ religionis umbra superest? *non est justus quisquam, non est intelligens aut requirens Deum*, inquit Regius Vates. *Psal.* 13. Cur autem? *Omnes declinaverunt.*

Nam quis, amabo vos, in tantis peccandi illecebris, quantas habet mundus ille quem incolimus, vitia fugere; quis in tantis virtutis exercendæ impedimentis studere virtuti possit, nisi singulari divinæ gratiæ præsidio confirmetur? Singulares autem illæ gratiæ, ut jam innuimus, & sanctorum Patrum Theologorumque testimonio exploratum est, certis quibusdam circumstantiis, locis, temporibus, ministeriis, vitæ conditionibus alligatæ sunt: ab illâ conditione, ministerio, loco tuo deflexisti, refugisti, recessisti, ergo à divinâ gratiâ, virtute, justitiâ, cœlo ipso declinasti. *Non est justus quisquam .... Omnes declinaverunt.*

Ad illam gratiarum privationem, quâ mulctantur illi, qui vocantem Deum audire neglexerunt, accedit individua privationis illius comes, miserrima plerumque vitæ series, quæ præconceptas in laxiore vivendi formâ jucunditates frustratur ac deludit; sic ut illi tristissimam sortem, quam Israelitico populo minitabatur olim Deus, meritò experiantur.
Deut. 28. 2. *Si audieris vocem Domini tui*, inquiebat Deus populum suum adhortans ad implendam legem, quam sanciverat, *venient super te benedictiones universæ & apprehendent te; benedictus eris in civitate, & benedictus in agro, benedictus eris ingrediens & egrediens: Immittet Deus benedictionem super omnia opera manuum tuarum, & abundare te faciet omnibus bonis*; Mox contraria minitans fata, si parum obsequentem populum habuisset, adjicit: *Si nolueris audire vocem Domini tui, venient super te maledictiones universæ: maledictus eris in agro, maledictus in civitate, emittet Dominus super te esuriem & famem, donec conterat te & perdat velociter.*

An non enimverò malorum genus omne videmus quotidie in eos incidere, qui, cùm ad sacerdotium, vel ad sanctioris vitæ genus vocati essent, solutioris vitæ deliniti illecebris, parentum blanditiis victi, æqualium seducti exemplis, amplissimi patrimonii expectatione superati, conjugiis, armis, negotiis se se immiscuerunt. Miramur aliquando viros florentes opibus & dignitate præstantes, repentino fortunæ flatu nudatos ac spoliatos, ad extremas inopiæ sordes & incommoda redactos; quæ tam insperatæ calamitatis causa? *Vocavi & renuistis.* 1. Prov. Queruntur nonnulli sibi omnia malè succedere, sublapsa retro ferri negotia, terram sterilescere, arescere sibi cœlum; si contrahant, fraudem pati; si lite contendant, causâ cadere. Quæris causam? *Vocavi & renuistis.* Videmus aliquando non sine tacitâ indignatione jurgia, dissidia, rixas inter conjuges, nulla pax domi, nullus societatis fructus, inimica cuncta & hostilia: ne mirere; *vocavi & renuistis.* Audimus interdum adolescentes bonæ olim frugis morumque suavissimorum, nobis notos & consuetudine conjunctos, ex primis illis, quibus imbuti olim fuerant, pietatis institutis, ad perditorum juvenum transiisse mores, in eorum societatem immisisse se penitus, cum iis domi, cum iis foris, cum iis interdiu, semper cum iis & ubique; mox ortâ contentione ventum ad jurgia, statim ad arma, dein in arenam depugnasse, concidisse: alium occubuisse susceptis alienis inimicitiis, alium

æmulorum odiis oppressum, alium inter ludos, compotationes, aleam, & tumultuantium rixas miserabiliter obiisse: quid ita? *Vocavi, & renuistis.*

Hîc verò, quanquam animus horret & præ luctu nimio meminisse refugit, non possum tamen quin vestrâ omnium gratiâ obductam nondum refricem plagam, quam tristissimus unius ex meis discipulis interitus non ita pridem inflixit. Erat ille ex nobilissimâ editus prosapiâ, formâ corporis egregius; ingenii vi, subtilitate, perspicaciâ nemini inferior. Accedebat mira quædam indolis suavitas, candor animi, morum innocentia, pietas singularis & in perfungendis singulis officii sui partibus accurata sedulitas. Is Melitenses inter equites admodum puer adscriptus, strictioris vitæ desiderio militaris ordinis insignia crucem posuerat, & Ecclesiasticæ militiæ dederat nomen, totum se postmodum divino obsequio mancipaturus. Interim mediâ in acie occidit frater natu major, Juvenis omni laude cumulatus. Ille, cujus miserabilem casum describimus, occiso fratre, diu multumque dubitavit, incertus quid ageret. Hinc ampla, quæ labantis domus columen unicum spectabat hereditas, insitus nobilium sanguini illustrandi nominis amor, Majorum gloria, & recens adhuc fratris pro patriâ fortiter morientis exemplum juvenilem animum invitabant. Inde retrahebant providendæ inter cætera salutis sollicitudo, multa, quibus militaris vita obnoxia est, pericula, & firmum, quod elicuerat jam sæpius, devovendi se in omne tempus altaris ministerio propositum. Vicit tamen Adolescentis constantiam parentum libido; & splendidioris fortunæ fulgoribus perstricti juniores oculi, à pervidendis rerum æternarum momentis abstinuerunt. Quid plura? Vocantem Deum negligit: Ecclesiasticæ disciplinæ profitendæ abjicit consilium, ad arma convolat, &, . . . Sed quid ego hæc revolvo tam tristia, tam ingrata? ah! finite me saltem, Adolescentes, aliquas acerbissimo juvenis amantissimi fato lacrymas impertiri: finite inanibus quanquam nihilque profuturis querelis prosequi luctuosam funestissimi casûs memoriam. Vix erat ille ad primam expeditionem bellicam profectus, cùm ecce repentina inter ipsum aliumque ejusdem ætatis socium rixa incidit. Venitur ad manus, stringuntur enses, digladiantur ambo paribus animis atque odiis, donec infelix juvenis, quem servatum vellemus & incolumem, lethali confossus vulnere animam exspirat, brevi quantumvis ad pœnitendum temporis spatio privatus. O duras miseri adolescentis vices! ô sortem asperam, ô mortem acerbissimo fletu deplorandam!

Hinc porro sumite vobis exemplum, quod vobis ex usu sit, Adolescentes. Intelligite, quanti sit ad salutem æternam vocanti Deo esse obsequentem: ac si vocem Domini aliquando audieritis, oro vos atque obtestor cum Regio Vate, *nolite obdurare corda vestra.* *Psal. 94.* Verùm sit hactenus satis ostendisse quanti momenti sit ad salutem, divinam in eligendo vitæ statu vocationem sequi; jam quibus illa vocatio rationibus innotescere possit, diligenter inquiramus.

DE STATU VITÆ rite eligendo.

Vias tuas, Domine, demonstra mihi, & semitas tuas edoce me. Psal. 24.

ORATIO XX.

QUæ dicta sunt nuper à nobis ad demonstrandam divinæ vocationis sequendæ necessitatem, nullus ego dubitem, Adolescentes, quin ita convicerint unumquemque vestrum, ut animis bene præparatis nihil aliud optandum supersit, nisi ut certis indiciis divina vocatio se prodat. Hæc autem supremæ voluntatis declaratio circa vitæ statum, qui vobis eligendus incumbit, etsi singulare divinæ beneficentiæ munus reputari debet, propter arctissimam quam habet cum ipso salutis negotio necessitudinem; tamen nihil est, quod tam ultro vobis revelet Deus, si passim obviam, ac positam in medio divini consilii perspiciendi rationem adhibueritis.

Verùm, nequid desiderandum vobis relinquatur ad perfectam argumenti, quod tractamus, absolutionem; attendite animis, & triplicem, quam hodie vobis subjicio divinæ voluntatis cognoscendæ viam accipite. Consulendus ipse ante omnia Deus, quid facere de unoquoque vestrûm velit, hoc Primum. Adhibendus in consilium divinæ voluntatis interpres, aliquem dico probatæ virtutis ac sapientiæ virum, hoc Alterum. Denique perscrutanda in se ipso divinæ voluntatis quasi semina, hoc Tertium. Hæc sunt, Adolescentes, certissima & nunquam fallentia ad eligendum feliciter vitæ statum præsidia. Verum heu! quàm præposterè, quàm perversè bona pars hominum ordinis illius rationem invertit! Dixi Deum ipsum ante omnia consuli oportere; at quàm multi sunt, quibus parum interest, vel scire, vel sciscitari quid velit Deus, si modò mundum ducem habeant, & consentaneam ipsius opinionibus atque institutis vivendi formam amplectantur!

Hinc quia conditiones illæ vitæ maximo sunt apud homines in pretio, quæ plurimùm habent æstimationis in vulgus, & reverentiam quandam atque auctoritatem conciliant; nemo fere est, qui, si pervenire ad illas possit, aut ad easdem non adspiret totis animis, aut deliberatione maturiori, priusquam contendat illuc, opus esse arbitretur. Hinc filius familias nobilis, si fuerit multorum fratrum natu maximus, ratam vel ex hoc uno vocationem habet; paternam dignitatem animo præcipit; neque suspicari veniet in mentem potuisse se alteri vitæ instituto à divinâ providentiâ destinari; nimirum sic invaluit usus, ita vivitur: ac si quis religiosior paulo aut deliberandum sibi putet, aut abjectis contra morem ac consuetudinem paternæ domûs commodis strictoris vitæ molestias amplectatur, ab aliis exploditur, ab aliis sanioris consilii viris prodigii cujusdam loco reputatur.

Dixi adhibendum aliquem probatæ virtutis ac sapientiæ virum, quo divinæ voluntatis interprete uti liceat;

at quæ solet esse multorum agendi perversitas, si quam in eligendo vitæ statu difficultatem patiantur? quos adeunt in re hujusce momenti consiliarios? quibus penitiores animæ suæ recessus aperiunt? Dicamne, Adolescentes? amatores mundi, rerum terrenarum sectatores, flagitiosos plerumque & corruptelâ depravatos in consilium adhibent: eorum dicta, tanquam effata, responsa tanquam oracula reverentur; eorum se duci arbitrio, regi voluntate, libidine circumagi patiuntur: qui tamen omnes, cùm cæci sint, & duces cæcorum, quid pronum est evenire, nisi quod
Mat. 15 dicebat Christus, *cæcus si cæco ducatum præstet, ambo in foveam cadunt.* Quidam sapientiores in speciem prioribus, at nihilo tamen reipsa cautiores rem destinationis suæ totam parentum voluntati moderandam relinquunt, rati neque se etiam obsequii in eâ re sui mercede carituros, si, quod illi, à quibus hauserunt lucem, æqui bonique consuluerint, inquisitione ulteriori prætermissâ, ultro amplectantur. Quos quidem quantùm sua ratio fallat, vel ex eo licet intelligere; quòd parentum plerique, quoties de promovendis ad aliquem vitæ statum liberis cogitant, non tam providere solent, quid æternæ ipsorum saluti maximè conducat, quàm ut eas agant in vitâ partes, unde plurimum sibi liberisque suis gloriæ & emolumenti accrescat.

Dixi denique in eligendo vitæ statu perscrutanda in unoquoque quædam quasi semina, quibus divina voluntas se prodit. At id ipsum quàm pravè interpretantur, qui tam insitas à naturâ, quàm inductas consuetudine malâ cupiditates ita consulunt; ut eam inter cæteras sortem ambiant, quæ effrenatis ac corruptis affectibus favere impensiùs possit.

Et mirabitur postea quispiam, si adhibitis tam ineptis consultoribus in eas plerique vices incurrant, in quibus multis jactati tempestatibus, & crebris allisi scopulis tristissimum denique naufragium faciant. Cavete igitur, Adolescentes, ne in eadem pericula aliquando incidatis; occludite diligenter aures vestras perniciosis consiliariis; audite lubentiùs Spiritum sanctum salubriter sacris in Literis unumquemque vestrum commonentem. *Fili, si te lactaverint pecca-* Prov. 1.
tores, ne acquiescas eis: Fili, ne ac- Gal. 1.
quiescas carni & sanguini: Fili, post Eccl. 18.
concupiscentias tuas ne eas, & à voluntate tuâ avertere.

Ad quem igitur ibimus, Adolescentes, nisi ad eum qui verba vitæ æternæ habet? Dominum Jesum intelligo, qui de se ipse profitetur. *Ego* Joan. 14.
sum via, veritas & vita. Via est, inquit Bernardus, *hunc sequamur: veritas est, fidem habeamus; vita est, ad eum adspiremus.* Accedite igitur ad eum cum fiduciâ; efflagitate omni studio divinam lucem, quæ tenebras mentis vestræ dissipet, & voluntatis pertinaciam emolliat. Instate votis & obsecrationibus; neque dubitate, quin facilem Deum ac placabilem inveniatis. Nam si tam solenni jure jurando fidem ipse suam obligavit pollicitus ratas se habiturum petitiones nostras, *Petite & accipietis.* Joan. 16.
Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Dicite amabo? Ecquando lubentius exauditum iri vos ab omnipotente Deo arbitramini, quàm dum

postulabitis,

postulabitis omni ope rem illam, ex quâ vestra pendet æternitas,

Erumpite igitur frequenter in has
Psal. 24. voces cum regio Psalte: *Vias tuas, Domine, demonstra mihi, & semitas tuas edoce me.* Ecce, Domine, quantùm in me est, propero venire ad te; at non satis scio, quâ potissimum insistam viâ. Video quotidie tam multos in unoquoque vivendi instituto, qui à rectâ virtutis salutisque semitâ deflectunt: nulla est vitæ ratio tam sancta, quâ quis abuti ad perniciem suam non possit, nisi tu illam proprio voluntatis tuæ sigillo consi-
Psal. 17. gnaveris. *Illumina* igitur, *Domine, te-*
Psal. 14. *nebras meas & notam fac mihi viam, in quâ ambulem.* Statim atque divini tui luminis splendor illuxerit & offusam menti depulerit caliginem, pergam, quacumque jusseris. Non me vel viarum angustiæ, vel locorum asperitates, vel difficultatum salebræ à proposito deterrebunt. Gratiæ tuæ præsidio fretus, ibo medios inter salutis
Psal. 22. hostes inperterritus, nec timebo ma-
Psal. 16. la, dum mecum eris, Domine, & sub
Act. 9. umbrâ alarum tuarum incedam. *Quid me vis* ergo *facere*, Domine Jesu?
Luc. 10. *quid faciendo vitam æternam possidebo?*

Ita compellandus amanter Deus, Adolescens Christiane, quis quis es, si divinæ dispositionis ordinem manifestum tibi fieri volueris. Neque satis est semel atque iterum ita Deum sollicitasse; sed iterandæ frequenter preces ejusmodi, quoties aut ad orandum accedis, aut templa ingrederis, aut divinis rebus adsistis, aut peccatorum sordes sacro Pœnitentiæ lavacro abluis, aut Christi Domini corpus intra penitissimas pectoris tui partes excipis. Tunc enim provid ere potissimum debes, ne qua te tam pretiosi temporis particula prætereat; quin Deo plenus, atque, ut ita dicam, Deo animatus rem illam tanti ad salutem momenti cum eo liberiùs ac familiariùs excutias; latentes ipsius sensus scruteris; erumpentem clam ex intimis cordis tui penetralibus ejus vocem audias; &, quid quid statuere de te ipsi placuerit, ejus te arbitrio regi promptum ac paratum exhibeas. Sic ut cum juniore Samuele verè & ex animo profiteri possis, *loquere, Domine, quia audit* 1. Reg. 3.
servus tuus.

Aliam Deus instituit suæ nobis declarandæ voluntatis rationem, sacras Literas intelligo; in quibus tam clarè nonnunquam, tam manifestè loquitur, ut quid velit ab unoquoque nostrûm ignorare non liceat. Sic Antonium olim solitariæ vitæ principem, & Nicolaum illum Tolentinum privatis negotiis eripuit, & asperrimo vitæ instituto mancipavit. Evolvenda sunt ergo & animo retractanda diligenter illa Christi oracula, quibus Religio Christiana suis veluti principiis ac fundamentis tota nititur.
Quid prodest homini si mundum univer- Matt. 6.
sum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiatur, aut quam dabit homo commutationem pro animâ suâ. Quàm Matt. 19.
difficile est Divitem intrare in regnum cœlorum. Stulte hac nocte animam tuam Luc. 12.
repetent à te, & quæ parasti cujus erunt? Quàm arcta & angusta via est, Matt. 7.
quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui intrant in eam. Regnum cœlorum vim Matt. 11.
patitur, & violenti rapiunt illud. Væ Luc. 6.
vobis, qui ridetis quia tunc lugebitis & flebitis. Væ vobis, quia habetis consolationem vestram.

His & aliis Christi documentis perpensis seriò & ad severum examen revocatis, cogitabis tecum, Adolescens Christiane, quid te facere demum oporteat, ut ad normam veritatis Evangelicæ vitæ rationem elegisse videaris. Intuebere animo punctum illud temporis, quo tibi cedendum erit è vivis & in domum æternitatis tuæ commigrandum. Quid fecisse velim, inquies, cui vitæ generi optem adhæsisse, cum moriar? Forensi? Religioso? Sacerdotali? Militari? Mihine tunc proderit aggestos pecuniarum acervos animæ meæ dispendio cumulasse? an juvabit quidquam ad salutem exemptum è turbâ cæterorum mortalium amplissimis honoribus præfulsisse? an gaudebo inter mundanas delicias & mollissimas quasque voluptates vitam contrivisse? Quid æquius est, quid rationi consentaneum magis, quàm ut mihi jam præstandum putem, quod præstitisse tum lætabor, id amplectendum judicem, quod amplexum fuisse me tum minimè pœniteat?

II. Pars. Tamen si consulto per frequentes preces, & serias sacri eloquii meditationes Deo nondum satis constaret vobis, quod potissimum vitæ genus ineundum incumbat. Alteram breviter subjicio vobis voluntatis divinæ indagandæ viam, nimirum ut, re communicatâ cum aliquo probatæ virtutis ac sapientiæ viro, ipsius consiliis atque responsis standum omnino æstimetis. Est enim illa divini regiminis satis frequens atque usitata ratio, ut non per se, sed per eos, quos præposuit suæ voluntatis interpretes, sua nobis consilia declaret & aperiat. Talem se olim Christus exhibuit, cùm Paulum in vas electionis ad portandum nomen suum coram gentibus ac Regibus assumpsisset. Ille, ut scitis, Judaïcæ Legis æmulator ac vindex, spiransque minas ac cædes in Discipulos Domini Literas à Principibus Sacerdotum acceperat, & pergebat Damascum, ut, si quos invenisset Christianæ Religionis cultores, illos vinctos traheret ac Jerosolymam perduceret. Ecce autem cùm iter faceret, & appropinquaret civitati, circumfulsit eum lux repente de cœlo, & excussus, quo ferebatur, Equo, dejectusque in terram, inter erumpentes sonitus ac fragores insonantem auribus suis vocem audiit, *Saule, Saule, quid me persequeris? . . . Ego sum Jesus quem tu persequeris.* Act. 9. Hac cœlesti admonitione conversus & in alium mutatus omnino virum Paulus cùm subjecisset. *Domine, quid me vis facere?* Ibid. Non erudiit Paulum per semetipse Christus, sed mittens eum ad Ananiam, dixit. *Surge, & ingredere civitatem & ibi dicetur tibi quid te oporteat facere.* Interim Dominus in somnis Ananiam admonuit, &, quod ministerii genus Paulo crederet, edocuit, & dixit ad Ananiam Dominus. *Vade, & quære Paulum Tarsensem . . . quoniam vas Electionis est mihi, ut portet nomen meum coram gentibus & Regibus & filiis Israel.* Ibid.

Nolite igitur deinceps mirari, Adolescentes, si flagitato sæpiùs divino lumine, ad perspiciendum vitæ statum, quem ingredi vos Deus velit, suspensus hærebit animus, nec cui potissimùm instituto adjungat se se intelliget. Sed adite confidenter viros illos, quos Dominus consti-

fuit conſcientiæ veſtræ moderatores, & Paſtores animarum veſtrarum. Illi illi ſunt, per quos erudiri vos licebit, quid ab unoquoque veſtrum Deus requirat: depoſitum apud eos eſt deſtinationis veſtræ myſterium: hanc illis Deus impoſuit provinciam, ut ſecurum vobis tramitem aperiant, & ſe laborioſiſſimæ cujuſque ac difficilis viæ duces adjungant. Exiſtimate totidem Ananias illos eſſe, quibus aperuit Deus, quæ veſtris ipſorum oculis abſcondit. Hoc præſtate tantùm, ut intimos animi veſtri receſſus cum ingenuo candore recludatis; ut varias veſtri cordis tam in bonum quàm in malum propenſiones atque affectiones ſine fuco exponatis: ut immiſſos identidem divini luminis radios, & arcanos cœleſtis gratiæ motus fideliter expandatis: denique ſic animo præparati ad eos accedite, ut eorum reſponſa, tanquam totidem oracula & indubitata divinæ voluntatis indicia accipiatis, & exequenda viriliter proponatis.

III, Pars. Reſtat jam unum, Adoleſcentes, ut in eligendo vitæ ſtatu ſe ipſum unuſquiſque conſulat: quâ in re tria vos monebo potiſſimùm. Ac primò quidem inveſtigandus in vobis ſingularis ille ſitus animi, conſulenda arcana illa propenſio voluntatis, quam natura ipſa indidit; quæ recentibus è partu ita ſit impreſſa, ut infantiæ, pueritiæ, atque adoleſcentiæ gradus decurrentibus conſtanter adhæſerit; Iſtos enim pleriſque videmus eſſe igniculos, qui ſtatim erumpant in apertum, & alios ad bellica pericula, alios ad preces, ad cantus templique miniſteria, alios ad privatam ſolitariamque vitam ab ipſis incunabulis inclinent. Hæc, inquam, levia quædam ſunt præſagia futuræ conſuetudinis, & quaſi divinæ voluntatis ſemina: horum etiam habenda ratio eſt, præſertim ſi non immiſſa extrinſecus, ſed ſponte liberéque ſuſcepta; non nova, ſed nata nobiſcum atque edita; non intermiſſa, non volubilia, ſed firma, ſed continua; non ullo motu cupiditatis, aut ſpe utilitatis aut libidinis labe corrupta, ſed puro, ſed pio cum affectu divinam ad laudem æternamque ſalutem unicè referantur.

Proximum eſt in corporis animique facultates inquirere ſedulò; an illi, de quo agitur, vitæ ſtatui conveniant? Tenuiſſimis es viribus, fragili & prope nullâ valetudine, vigiliæ, inediæ impatiens, & bellicis, aut religioſis laboribus te deſtinas? Tardiore es ingenio, ignarus, hebes in Literis, nullâ proficiendi voluntate, nullâ ſpe: & ad ſacerdotium, ad curam animarum, ad verbi divini adminiſtrationem adſpiras? Malè te profectò, imprudenter, temere alienis miniſteriis immiſces. Huc te ſi Deus invitaret, iis te inſtruxiſſet facultatibus, quæ ſunt officiis ejuſmodi neceſſariæ. Ad illa nihilominus tot impar officiis accedis? à divinâ voluntate declinas, diſcedis.

Poſtremum eſt, Adoleſcentes, ut ad pravas etiam affectiones animi, tam eas quibuſcum nati eſtis, quàm illas, quas peccandi conſuetudo induxiſſet, diligenter attendatis: non quidem, ut eam putetis eligendam vitæ conditionem, quæ pravis illis cupiditatibus impenſiùs faveat; ſed potiùs illud præferatis inter cætera vivendi genus, quod majora vobis

ad refrenandos libidinum motus præsidia suppeditet. Videndum ergo accuratè unicuique vestrûm, an sibi à naturâ sic comparato, hac imbuto consuetudine, his animi motibus agitato, vitæ ille status, quem ambit, congruat, & ad salutem idoneus sit. Quot in eo pericula, quot adjumenta Christianæ pietatis, qui vitandi scopuli, quot vitiis suis fomenta, quot remedia sufficiat. Avarum te, cupidum te nosti? vita hæc avaritiam fovet? hanc fuge; si sequeris, de te actum est. Incontinentem te, intemperantem, libidinosum fateris? vita hæc soluta, mollitiæ proxima, delitiis affluens? hinc discede; ni facis, de salute tua conclamatum est. Sed vitam reperisti, quæ medicinam avaritiæ, libidini frenum, intemperantiæ repagulum, incontinentiæ modum allatura sit? bene est: hîc te securum, huc te vocatum existima.

Antequam facio de hoc argumento dicendi finem finite adjiciam pauca, quæ orationi toti coronidis loco sint. Primum est, cùm ad indagandam Dei circa vos voluntatem accedetis; animum, quantùm erit in vobis, ita comparate, ut nullam conditionum omnium ambiat impensiùs, sed omni prorsus affectu nudatus ac spoliatus ad omnem cœlestis gratiæ impulsum præparatus veniat; quandiù enim in aliquod speciatim vitæ institutum ultro inclinabitis, vix ac ne vix quidem, mihi credite, cupiditatis incitationes ab internis vocantis Dei motibus licebit internoscere.

Deinde ut in excutiendo vocationis vestræ negotio laborandum esse vobis quantocyus existimetis. Eam enim jam attigistis plerique maturitatem ætatis, quæ deliberandi eâ de re vobis necessitatem imponat. Neque illud etiam verebor profiteri, nullum fore unquam vitæ vestræ tempus, quo divina benignitas sua vobis ad rem hujuscemodi lumina vel lubentiùs, vel magnificentiùs impertiat. Agite enim, erit deinceps flexus ætatis divinæ majestati acceptior, quàm ille quem decurritis? Ecquando erunt vel mores magis candidi, vel vita purior, vel à gravioribus flagitiis vita alienior? Jam ipse frequentissimus Sacramentorum usus, assiduum precandi studium, diligens quædam & accurata in obeundis pietatis Christianæ officiis sedulitas, quanta sunt ad promovendam vocationis divinæ notitiam adjumenta! *Quærite* igitur *Dominum dum inveniri potest, invocate eum dum prope est.* *Isai. 55.* Postquam semel disciplinæ illius, sub quâ adolescitis, cancellos prætergressi latam ac spatiosam mundi semitam primis vestigiis consignaveritis, quis scit, num vos tam flexiles ad omnes gratiæ suæ impulsus Deus inveniat? An non multo potiori jure timendum, ne tunc cupiditatum vestrarum æstibus incitati, exundantis undique corruptionis profluvio abrepti, perniciosis nefariorum hominum exemplis depravati, sic in omne flagitiorum genus incurratis, ut iratus vobis meritò Deus, aut cœlestes luminis sui radios omnino subtrahat, aut eos impertiat tantùm, qui nec offusas cæcitatis vestræ tenebras dissipent, nec cordis vestri duritiem emolliant? Veniet fortasse tempus illud, cùm occæcatis pravâ peccandi consuetudine mentis vestræ oculis & obturatis cordis auribus, nec exhibentem

se vobis Deum cernere, nec audire vocantem poteritis. Igitur *dum lucem habetis, ambulate in luce, ne vos tenebræ comprehendant.* Perscrutamini, dum integrum est, divinæ voluntatis indicia, &, quam facit jam Deus rei momenti hujus cognoscendæ facultatem, in lucro ponite.

Joan. 12.

Denique oro vos atque obtestor cum Regio Vate, Adolescentes, *hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra.* Si pro suâ in vos benignitate Deus Optimus Maximus, quid velit ab unoquoque vestrûm, notum atque perspectum fecerit; videte ut vocanti Deo obsequamini. Ne vos vel cupiditatum illecebræ, vel blanditiæ parentum, vel liberioris vitæ amor deterreant, quominus divinæ voluntatis arbitrio moderandos vos penitus permittatis. Felices fortunatique, si quos è vobis Deus speciali quadam benevolentiâ complexus ex communi illâ, quæ totum pœne orbem depravavit, corruptionis massâ selegerit, ut in puriore cœli plagâ collocatos obsequio suo mancipet. Caveant illi inter cæteros, ne vocanti Deo obsurdescant; ne inanibus austerioris paulò vitæ difficultatibus perterriti oblatam sibi pergendi ad beatam immortalitatem semitam ingredi refugiant. Meditentur secum identidem terribiles illas voces, quas divinæ vocationis prævaricatoribus Deus comminatur. *Vocavi & renuistis; extendi manum meam, & non aspexistis; omne consilium meum & increpationes meas neglexistis, & ego ....* audite, Adolescentes, horrendas indignantis & fulminantis Dei minas, & contremiscite, *& ego in interitu vestro ridebo & subsannabo vos.*

Psal. 94.

Prov. 1.

Ego misertus tui, infelix Adolescens, & tristissimum, quod jam jam subiturus es, fatum avertere cogitans, aperueram tibi securum viæ tramitem, quem feliciter ingressus per varias vitæ hujus tempestates ac metuendos scopulos ad beatum felicitatis æternæ portum evasisses; prævidebam, quàm parum præsidii adversùs corruptelam morum nanciscereris in medio nationis pravæ positus: noveram te in vitium flecti facilem ac cereum, felici quidem atque ingenuâ indole præditum, sed propensum plus æquo ad voluptatem. Inter laudabiles illos, quibus ad pietatis virtutisque studia ferebaris, affectus, perspiciebam quædam corruptelæ semina, quibus si perniciosa vis exempli & deliciarum illecebræ pabulum ac fomentum afferrent, in turpissima vitia aliquando excrescerent. Hæc, inquam, omnia cùm probè scirem, cùm periculosam saluti tuæ fore liberioris vitæ formam prævidérem, invitavi te, vocavi te, attraxi te ad severius quidem ac sanctius vivendi institutum; nec illustrare mentem puriori lumine, nec arcanis motibus impellere voluntatem destiti. Tam notum tibi, tam spectatum feci, quid vellem, nihil ut obscurum, nihil ambiguum superesset; sed consilium meum despexisti, increpationes meas neglexisti, vocavi & renuisti; Et ego in interitu tuo ridebo & subsannabo te. Vocabis me vicissim ruinæ tuæ proximus; ego autem non exaudiam; lacrymas tuas, suspiria despiciam, &, quam tibi ipse nexueris, calamitatis seriem non dissolvam.

Atque utinam, Adolescentes Christiani, non tot tamque illustria divi-

næ ultionis exempla suppeterent. Hinc sumite documentum, Adolescentes, quanti sit exhibere se vocanti Deo docilem & obsequentem: quàm ineluctabilis pernicies illis immineat, qui monstratam à divinâ Providentiâ vitæ semitam inire neglexerint: quàm sit arduum atque operosum declinantibus ab eo speciali tramite optatum felicitatis æternæ terminum unquam assequi. Quamobrem hortor vos iterum atque iterum ac vehementer obtestor, ut, quàm sedulò debet unusquisque vestrûm in eligendo vitæ statu divinam voluntatem perscrutari, tam diligenter eandem sequi, postquam innotuerit illa, contendat.

ADMONITIO

AD ORATIONES PANEGYRICAS.

DE Orationibus istis, quæ sunt pœne omnes Panegyricæ, nihil est admodum, quod præmonere necesse sit, nisi ut habeatur ratio Rerum ac Temporum, quibus cùm dictæ, tum in lucem editæ prodierunt. Est enim hoc operum omnium fatum, quæ eventis recentibus prædicandis nata sunt, ut placeant, dum vulgantur, quia novitatis habent gratiam; eadem non sic afficiant animos, cùm vetustate obsoleverunt. Quod si minùs ab aliâ parte commendabiles Orationes istæ videbuntur, hac me interim consolatione sustentabo; si modò rerum à Ludovico Magno sapienter, piè feliciterque gestarum memoriam apud posteros conservabunt, & illustria ac sincera Gallicæ virtutis monumenta habebuntur, adversus Temporum injuriam comparata.

GALLOS
TAM FALLI AB HOSTE NESCIOS QUAM VINCI.

ORATIO HABITA ANNO M. D. C. XIII.

EXCELLENTISSIMO ECCLESIÆ PRINCIPI

JOANNI JACOBO CAVALLERINO

ARCHIEPISCOPO NICÆNO,

SS. D. N. Papæ Prælato Domeſtico & Aſſiſtenti,

Sacræ Rotæ Romanæ Auditori,

Apud REGEM CHRISTIANISSIMUM Nuncio Apoſtolico.

ETſi Orationem hanc noſtram præſentiâ tuâ cohoneſtandam æſtimaſti, ECCLESIÆ PRINCEPS EXCELLENTISSIME: *Vereretur illa nihilominus propiorem aſpectum tuum jam ſuſtinere; niſi quantùm ſuæ auctoriſque ſui tenuitati diffidit, tantùm argumento, quod tractat, tuæque benevolentiæ confideret. Nam quid ego dubitem felicitatis Gallicæ commendationem tibi placituram, qui rerum noſtrarum eventus proſperos viſus es tam læto vultu excipere, quàm ſi unus aliquis è nobis & in medio Galliæ ſinu natus aut educatus fores?*

Id verò perſpicaciæ dicam tuæ, an Æquitatis? Perſpicaciæ; dum

tantas inter, quæ fucum faciunt, Europæ simultates causæ nostræ jus sanctum perspexeris? Æquitatis; cum ejusmodi causam animosè sustines, cui præter Cœlum, vix quisquam suffragatur.

Utut est: sentiunt ii maximè, quorum virtus tot annos exercitata, hodie tandem fremente nequicquam Invidiâ, coronatur, quanti tuum illud de Galliâ judicium momenti apud eum fuerit, cujus hîc tantâ cum dignitate agis Oratorem. Fecisti nimirum, ut Gallos, quorum animum & mentem ignorari Romæ doluisti non semel, demum perviderei intelligeretque, neminem esse verè Romanum, qui Gallus affectu non esset.

Atque utinam, PRÆSUL EXCELLENTISSIME, *quantùm tibi tam præclara sentienti de nobis, tantùm & nobis vicissim de Te, ut par est, sentientibus quamprimum Roma deferendum putet! Erit tunc sanè, unde & nobis, & Tibi plenè gratulari liceat: mutatoque nomine, novum obsequii genus exhibere. Interim dum vota succedant, patere pro humanitate tuâ singulari me ut adhuc profitear.*

EXCELLENTIÆ TUÆ

Addictissimum devotissimumque servum,
GAB. FRANC. LE JAY,
Societatis JESU.

ORATIONES.

ORATIONES PANEGYRICÆ.

GALLOS

TAM FALLI AB HOSTE NESCIOS QUAM VINCI.

ORATIO PRIMA.

FUit hæc dotes inter plurimas virtus Gallicæ Gentis non postrema, Auditores, ut ingenitum semper amorem recti, & expertem doli fucique animum vel hostibus approbarit. Prognati, quotquot sumus, à genuinâ illâ veterum Francorum Gente, quibus in re bellicâ tam alienum ab omni fraude, quàm invictum animi robur una laus fuit; eandem hanc non in ipso tantùm nomine habemus consignatam, sed etiam in moribus multo magis expressam hæreditario quasi jure gloriamur. Hinc si quid usquam inter nos finitimasque vel exteras Gentes ortum dissidii, ita diremptum est, ut partam bello famam non stratagematum dolis, sed animi sinceræ virtuti debeamus.

Hanc verò laudem quam nobis vel negavit, vel invidit nemo, quoties de armorum gloriâ decertandum fuit, ne quis præripiendam putet. Ex quo nacti hostes ejusmodi, qui fallaciâ pugnare mallent quàm virtute, instructas in perniciem nostram insidias suos in auctores convertimus. Sic enim inanes hostium versutias meliore astu & salvo sinceritatis jure eludendas censuimus; ut amplior deinceps Gallicæ fortitudini campus pateret, &, quem parandæ gloriæ aditum fraudes præcluserant, eundem delusæ fraudes liberiorem aperirent.

Tria cùm sint rerum magnarum veluti principia; Providentiæ lumen, Fortitudinis robur, & amor Gloriæ, quæ magnetis instar hanc trahit, illam dirigit; rem satis promovere suam hostis putaverat, si quam ex illis laudibus partem deterens, Gallis quomodocumque illuderet. Res itaque hoc anno utrinque gestas, dum attentiùs considero, id præcipuè vel inimico Fœderi, vel ejus Principi certè videtur fuisse propositum; ut & rumorum infinitâ quâdam multitudine, & consiliorum in speciem oppositorum varietate, anxiam, perplexam, impeditam distineret Galliæ providentiam: atque adeo incerta & anceps quâ parte esset oppugnanda, nihil ipsa auderet tentare; sed ab imminentis undequaque periculi metu penitus occupata, totum sic annum trahens otiosa ludibrio fieret. Sin mi-

nùs processum foret hac viâ, neque perspicaciæ Gallicæ facere fucum liceret; operæ pretium non leve videbatur inaccessum aliquem fortitudini nostræ obicem opponere, & quam labefactare apertâ vi desperarat, pugnam omnem detrectando ludificari & inanem reddere. Quod si neque istud pro votis succederet, hoc certè sibi promittebat solatii, Gallorum gloriæ illudi satis posse; si vacua abiret æstas aliquando una, aut iis certè careret eventis, quæ Gallorum nomini innatoque ipsis gloriæ desiderio suâ multitudine ac splendore responderent.

Huc ergo hostilis consilii ratio tota visque recidebat; ut aut Providentiæ Gallicæ aciem falleret, aut Fortitudinis eluderet impetum, aut avidam nobilioris Gloriæ spem frustraretur. Existimabat Hostis scilicet, quo quisque natus est fortior, ita cæteros ex animo suo metiri; & quem doli minùs capacem effecit natura, eundem vulgo incautum & minùs suspicacem nasci: sic ut quos aperto Marte esset arduum vincere, multiplici fraude circumvenire non ita foret operosum. Demens qui Gallos non intelligeret tam falli ab hoste nescios, quàm vinci.

Providentiæ nostræ aciem astu non uno voluit hostis fallere: non elusam modò, sed & delusam sensit astutiam. Fortitudinis impetum speravit eludere: comitem nobis aut ducem Virtutis solertiam expertus est. Denique addictam Gallicis expeditionibus Gloriam frustrati tentavit; quam parabat imminuere Gloriam, auxit vel invitus.

Dicam uno verbo: Hostis callidi consilia cautè invertimus. Pugnam astu detrectantem, ad pugnam solerter adegimus. Obsequentem vel invitâ fraude Gloriam nostras in partes traximus. Ita triplex hostilis fallaciæ genus novo ac licito militaris astutiæ genere vicimus. Quos ergo tam sæpe ut invictos ostentavit ex hoc loco solers Oratorum industria; eosdem jam quavis ex parte falli nescios omnique arte superiores intelligite.

Facit insitus hominum animis veri rectique amor, & innocuæ cujusdam malignitatis sensus; suis ut veteratorem implicitum laqueis, suâ calliditate delusum, nemo sine voluptate aliquâ non sentiat. Hoc hilariores Theatri scenæ, hoc lepidiores colloquii sales risu eodem excipiunt. Rem opinor vel non viderat ille, quem fraudum artificem unicum ac veluti à consiliis habet Europa; cùm novo bellandi genere, fallaces in Galliam dolos instruxit: vel eas animo versabat artes, quæ spes, ut aiebat, suas non fallerent: vel certè sic existimabat hac deinceps viâ Gallos superari posse, aut nullâ. Videbat enimverò recentibus claros victoriis; nec latebat homini provido ac perspicaci, imminere sibi lectissimum exercitûs Gallici robur, qui sparsas victi toties Fœderis reliquias disperderet. I Pars.

Hæc porro difficultatis summa erat, ut paratam sibi suisque cladem, quoniam vi desperabat avertere, fallaciâ saltem eluderet. Meminerat ille, quo eventu Politicum illud Effatum adhibuisset, *Divide ut regnes*, neque minùs istud speravit jam validurum, *Divide ut vincas.* Hac igitur spe fretus, Gallos non invictos fore, si quos magno numero venturos in Belgium

metuebat, multas in partes divisos veluti dispergeret; ingentes destinat proximâ expeditione copias, quæ Galliam ex omni parte totam quasi uno impetu invadant. Badensem ex Hungariâ Principem acciri jubet, & in Germaniâ ducem præficit. Sabaudum monet, ut ad oppugnandum Casale Pineroliumque se accingat. Suas mandat Hispano partes; ut aliquâ saltem belli specie Gallos in Catalauniæ finibus anxios habeat. Classem non minori apparatu quàm strepitu ad exscensionem instruit. Ipse junctis Bataviæ, Germaniæ, Britanniæque viribus, sibi Bavaroque Belgium designat, singulis inde suo tempore, quantùm foret opus, ad peragendum quod instaret, subsidia provisurus.

Neque verò istam consilii sui rationem aut celandam omnino, aut paucis tantùm concredendam æstimavit: imò; quæ cæteris in rebus prodesse solet sollicita arcani cura, non posse eandem in præsentiâ nisi obesse censuit. Sparguntur itaque sedulò, ac nullâ non ex parte disseminantur rumores varii, vetera demum Galliam inter Europamque dissidia, decretoriis hoc anno fatis esse dirimenda: cruentum fore, terrâ, mari, in littore, in finibus bellum: formidabiles esse jam in procinctu exercitus, qui Galliæ limites ab Hispaniâ, Italiâ, Germaniâ, Belgio primo Vere simul obsideant: clarissimos Europâ totâ Principes, Sabaudum, Badensem, Bavarum, ipsum Auriacum tanquam pro aris focisque pugnaturos: Classi ad exscensum comparatæ nihil nisi tempestatem opportunam deesse: Galliam denique obsessæ instar urbis undequaque concludendam.

Quid multa? Existimatis fortasse, in iis, quæ ferebantur, plus ostentationis fuisse quàm fidei: quasi verò tam parum perspicaces, aut meticulosos adeo Gallos hostis putet; ut ludificari se verbis, aut inanibus terriculis commoveri patiantur. Ita res se habebant, Auditores, ut jactabatur; bellum, immane bellum toti Galliæ imminebat. Exultabant hostes, triumphabant æmuli, amici, si quos adhuc patitur fortuna magnæ virtutis comes, indolebant; & universus orbis rerum novitate suspensus, quorsum isthæc evaderent, sollicitè expectabat.

Ipsi verò Galli quid sentiebant, Auditores? Alii, Politici, quos vocant, homines ut sibi videntur oculati, qui rationibus suis metiuntur omnia, quorum in arbitrio Regum fortunam positam diceres: ii rem Gallicam summum adductam in discrimen, quia non videbant, quâ consuli ipsi ratione posset, affirmabant. Alii meticulosi præter modum nostrisque plus æquo diffidentes viribus, ita disserebant; ut Galliam salvam & incolumem hoc anno vellent, nihil auderent ulteriùs apprecari. Alii denique rem æquiùs cæteris æstimantes aiebant multa virtuti Gallicæ permittenda: esse hoc illius fatum veluti singulare, ut & numeri damnum virtus compenset, & pro hostium numero nova virtus accrescat.

Quid interim consilii sua Ludovico sagacitas dictitat, quo inanem elevet astutiam, suisque ipsam retibus implicet? Securitati Populorum abundè prospectum ratus est, si Philippum Fratrem, nomen Auriaco jam inde à Cassellensi pugnâ satis cogni-

tum, subitis atque improvisis consiliis hostium unum opponeret. Ipse verò viam ingressus hostem rectâ petit, &, quem variis Europæ partibus suppetias ferre meditantem noverat, sic occupat totum ex improviso; ut copias uno in loco omnes coerceat, easque otiosas demoretur. Vix nunciis, vix oculis credit Auriacus: mox inopinâ consilii novitate perculsus, hærere, deliberare, trepidare. Videt vel hoc primo Regis incessu disturbatas artes, dissolutas omnino technas, nec jam usui esse positas in propatulo machinationes. Tum se sibi uni vix sufficientem æstimans, nec rei suæ immemor, publicæ rei nuncium remittit. Valeto inquit, Germania, & suis se, ut potest, defendat armis: expectet suppetias Sabaudus, quantùm volet: Fortunæ nunc suæ permitenda classis: me cura gravior deinceps premit, & rerum moles incumbit major. Deceptus, elusus, circumventus, ne victus quoque dici possim, providendum.

Nihil hîc vel Auriaco, vel militari prudentiæ nostræ affingimus, Auditores. Nam quid aliud fecisset ille, aut quæ pars deinceps cum Fœderatis commercii extitisset? Hinc propriis ipsum in castris Regius exercitus, illinc Buflerus coercebat. Hoc igitur restabat unum, ut turmas inter florentissimas otiosus diu suis putresceret in paludibus, donec turpem ingenti clade fugam redimeret. Sic habemus muneris hoc tui, Regum sapientissime, quòd decipi Gallia nec possit. Additos quidem præsentiâ tuâ Gallo militi animos vidimus non semel, eâdem nunc interversas statim videmus hostium fallacias.

Ut elusas hinc patet otiosasque fuisse in Belgio Fœderis inimici copias; sic elusam ejusdem suisque pariter insidiis circumventam Classem intelligite. Meministis, opinor, quantus esset, quàm formidolosus Classis illius apparatus, quæ nostris superventura litoribus & Galliam latè populatura jactabatur. Concurrebant multa quæ facerent fidem: numerus navium ingens, Machinæ, Pontes, omnis generis instrumenta ad exscensum comparata. Quis ex totâ illâ belli suppellectile Martium tandem facinus aliquod non conjectasset? Nihil tamen minùs, Auditores. Unum hoc erat consilii, ut & immensas in Orientem opes magno Fœderatorum lucro cessuras exportaret, & auxiliares deferret Sabaudo copias, militare consilium negotiationis specie dissimulans.

At neque commodum satis iter per angustias freti, imò periculosum videbatur, quandiu Classis Gallica Brestensem in Aremoricis teneret portum; unde viam cognoscere hostium & nolentes adoriri liceret. Erat igitur illa opinione metuque descensûs elicienda multas in partes, varias in maris oras distrahenda; at securà minarum nec hosti pavido temerè credendum existimans portum nihilominus occupabat. Sensit Auriacus, atque ut est ad varias belli fraudes, si modò præstare se vadem non cogatur, peridoneus, novos statim sufficit dolos, apud credulas fortè gentes fidem aliquam habituros; atque vario rei incendiariæ apparatu, variis eo de consilio rumoribus, certum ignem medio in portu adpromittit.

Opportunam hanc reciprocæ frau-

-di nactus occaſionem Turvillius ſolvit è portu; nec timorem ſimulare dubitat innatæ fortitudinis conſcius, ne qua illius doli, quem digrediens ipſe componebat, ſuſpicio incideret. Quo demum apud gentem inimicam plauſu, quibus exceptus gaudiis vix ſperatus ille nuncius, quo delatum eſt, timere tandem impavidos Gallos, & periculoſam incendii metu Claſſem aufugiſſe? Continuò ſolvuntur anchoræ, quaſi ad triumphum ituris; panduntur vela, & veluti re geſtâ feliciter, feſtivas inter ſociorum voces ſeceditur. Ibat longo Anglorum ſtipata comitatu auriſque ſuaviter aſpirantibus Batavica Claſſis; & ad Fretum Herculeum, Herculeâ veluti ſecuritate accedebat. Verùm ecce occurrit inſperata Gallorum Claſſis, quæ per ocultos tramites Freto dudum reddita, hoſtem nihil tale dubitantem præſtolabatur.

Fingite vobis cogitatione, ſi poteſtis, Auditores, quantus hinc verſis ſubitò fatis ſtupor, quanta inde promptam expeditamque præſentientis victoriam noſtræ Claſſis exultatio. Unus aberat, aut victoriæ teſtis more ſuo futurus Auriacus, aut ſuis certè has inter rerum anguſtias aliquod perfugium ſuffecturus. Quanquam quid feciſſet? Res eò Noſtrorum ſolertiâ erant adductæ, ut liberam fugiendi moram hoſtes non haberent: adeo Angli Batavique, populi, ſi Superis placet, quibus Neptunus ſua revelaſſe myſteria creditur, Nauticæ artis, quam ſuam putant, videbantur obliti. Fidem certè omnem ſuperat, ita rem fuiſſe tractatam, ut ſpatiis ſe iniquioribus concludi ſinerent; nec ſecundæ tantùm & dominantis, ut vocant, auræ poteſtatem, ſed & Claſſis ſuæ permitterent, terras inter Claſſemque noſtram novo veluti carcere intercepti. Ad extremum quid reſtabat, niſi ut ingens illa multitudo navium in unum conglobata, ac ſemetipſam anguſtioribus locis impediens, præda magis fieret, quàm debellandus hoſtis objiceretur.

Sed mitto hîc dicere, quàm funeſtam victoria noſtra cladem inimico Fœderi attulerit; quàm multæ captæ naves, quanto plures depreſſæ, laceratæ, ſuccenſæ. Abſtineo fuſiùs perſequi, ut producto per ſolidum diem certamine ſola nox appetens pugnandi vincendique finem fecerit. Parco victis, ut magnanimos decet, Gentibus, quas jam non Commercii detrimenta, non ſingulorum damna tam premant, quàm neceſſarius de Gallo victore ſermo; adeo ut, quoties de partiendâ inter omnes clade totâ hyeme contendetur, toties accepti vulneris, toties deluſæ fraudis memoriam oporteat refricari.

Perſpectum ſatis jam puto unicuique veſtrûm, Auditores, quantùm triumphantis illius aſtutiæ fama apud ſagaces viros detrimenti pati debeat; niſi fortè ſit in eludendâ fortitudine, quàm in ludendâ Providentiâ felicior.

Ut illudi acerbiùs forti viro non poteſt, quàm ſi virtutis exerendæ locum aſtu quis ſubſtraxerit: ita ignavo homini nemo crudeliùs inſultet, quàm ſi pugnam detrectantem pugnare nihilominus adegerit. Hoc verò, ſi uſquam aliàs, Nervindenſis clades comprobavit. II. Pars.

Deſolatos præteritis cladibus conjurati Fœderis Principes hac ſpe re-

creaverat Auriacus, sic promovendam hoc anno pollicitus rem communem, ut non procul ab ipsis Regni penetralibus castra metaretur. Dignum illud Britannici Imperatoris audaciâ consilium visum est Ludovico. Neque hoc tantùm, sed pro humanitate suâ singulari & partiri cum hoste voluit longioris viæ molestias, & ad ipsius castra progressus, avidum in Auriaco, si quis esset, laudis animum explere cogitabat: ut qui domitum se hactenus ab inferiori Ducum ordine doluerat, victus saltem ab invicto Rege solatii in clade aliquid, imò gloriæ inveniret.

At neque istis captus est illecebris Auriacus, sive tantum à tanto Rege impertiri sibi honorem vix crederet; sive larvatam personatamque Majestatem cum æquâ legitimâque potestate seriò nondum auderet committere; sive ipsa Ludovici præsentia audaces reprimeret animos. Ut enim difficilius est propiores vicini solis radios, quàm eosdem è linginquo intueri; sic neque ipsi tam facilè videbatur præsentem hostem fixis oculis sustinere, quàm contemnere absentem. Ut ut est, tam æquam virtutis exerendæ conditionem respuit malè consultus, maluitque, si ad pugnandum cogeretur, Martis aleam cum Luxemburgio rursum experiri; futurum fortè confisus, ut fortunatior evaderet Britannicus Imperator, quàm Batavorum aut Dux, aut Consul olim extitisset.

Id tamen quanquam novum & insolens miretur nemo: alios habet ad gloriam aditus priscis Heroïbus ignotos. Censuit nempe hoc unum sibi honorificum satis, si Gallicæ fortitudinis impetum, cui nihil arduum aut invium maximè Regis ad præsentiam esse solet, multa fallendi arte posset eludere; & qui Ajacis virtutem æmulari non valebat, Ulyssis certè astutiam exhiberet. Meminerat etiam fortasse, veteres illos Germanos, ex quibus prognatum se gloriatur, quanquam laudis pugnæque avidos, gloriosum sibi duxisse, si quo modo Cæsarem, rapidosque victoriarum cursus morarentur; saltibusque suis & paludibus clausi, inaccessum armis victricibus munimentum opponerent.

Hoc fretus exemplo simul & accensus Auriacus muniri castra jubet; saltem ut qui se invictos jure suo Galli existimant, victores se esse aliquando dediscerent. Continuò vidisses collectas totius Europæ vires abjectâ omni laudis alterius curâ securitati suæ adlaborare; alios fossam ducere, alios vallum circumdare, alios aggerem extruere. Sed quid ego hîc fossam, quid vallum, quid aggerem dico? Fossæ fossis, vallis valla, aggeres aggeribus adduntur, accumulantur, multiplicantur. Nunquam Acheron ipse, quem Styge novies interfusâ circumseptum Poetæ fabulantur, tam difficiles Manibus inferis moras obtendit. Fossas quatuordecim non minùs unâ suis vallatas munitionibus ac repagulis defensas numerasses. Accedebat ex longo prævisa opportunitas loci, sepibus, rivis, paludibus, saltibus intersecti: sic ut ad castrorum defensionem & ad provida cauti Principis consilia, ars & natura conspirasse viderentur.

Unus tamen se offerebat per angustias pagi, quem Nervindam vocant, quanquam difficilis accessus: si-

ve id aut vigilantiæ Ducis, aut perspicaciæ potiùs exciderat; sive relictus de industriâ malignus quidam, uti fortè gloriabatur, aditus; non tam ad provocandam audaciam, quàm ad castigandam temeritatem compositus.

Hic verò quid miremur magis, Auditores, an expertem periculi in Auriaco securitatem; an avidam discriminis & contemptricem in Gallis audaciam? Erat sanè in tantâ pugnandi vincendique morâ, unde virtutis præfervidæ Gallos pœniteret, qui novum in singulas horas exurgere hostem vellent. Et quanquam hæc ipsa, quam ferebant iniquiùs victoriæ prolatio, novam in dies ignaviæ labem Auriaco inureret; tamen, quia venisse Gallis, vicisse est; spes differri vel uno die suas, idem esse atque auferri æstimabant.

Plaudebas interim tibi hominum, ut conjurato Fœderi videris, astutissime; & elusum Gallicæ fortitudinis impetum confidebas; hac confidentiâ fretus, quia majorem multo propugnaculorum molem, quàm Germani olim tui Cæsari objecissent, nobis opposueras. Tamen nesciebas alia esse ingenii, alia virtutis stratagemata? Ac licet Germanicam simplicitatem multa calliditatis arte longè superes; non cogitabas, tibi non alterius Cæsaris, sed Ludovici virtutem sustinendam? Quanquam ne metue: non faciet Ludovicus, ut victum te ab ipso, quoniam id honoris inconsultè abnuisti, aliquando superbias. Hanc dabit Luxemburgio provinciam, novit ille quâ parte sis impetendus; tuque, quid vera virtus contra dolum valeat, rursum experiere.

Atenim quid agimus, aut quid meditamur, Auditores? Exercitum nempe, amplum numero, valentem robore, superbo Europæ delectu collectum, munitum castris, vallatum aggeribus, ipsi temeritati invium aggrediemur? Idne prudenter minùs, quàm viriliter susceptum, excutiat otiosus si quis velit. At ecce jam ad manus ventum est; nescit longiores moras virtus Gallica, & impatiens teneri, erumpit, emicat, volat; Nervindam petit, obsidet, premit: Nervindam fatalem illum, ut sperabant hostes, virtutis Gallicæ & scopulum & tumulum.

Neque etiam existimate, Auditores, genus illud victoriæ fuisse ejusmodi, ut primo quoque impetu parta, vel labore nullo redempta sit. Hostes nacti sumus contra morem strenuos; qui nec lacessiti refugere, nec oppugnati cedere, nec victi semel absistere noverant: iterum iterumque pulsi, fusi, fugati, necdum à pugnando, aut certè resistendo abstinebant.

Expugnata tamen Nervinda est. At victoriæ quantula pars! Restabant impetenda castra: labor ultimus, & summus. Dixisses enimverò positam pro castris Nervindam, quâ veluti escâ illecti Galli, spe ulterioris prædæ in paratos sibi laqueos inciderent. Hinc enim per angustas fauces veniendum in brevem contractamque planitiem, ubi nova periculorum seges. Ibat nihilominus non tam ad pugnam, quàm ad certam stragem Equitatus Regius; quem eminus hostes conspicati, exultare jam animis, & oblatum sibi vindictæ locum gratulari. Quæ tamen ut certior sit & am-

plior, coercendam illam tantisper, & iræ parcendum putant. Verebatur hostis scilicet, tam parum nota Gallorum indoles, ne primo impetu attoniti, qui ducebant agmen, cautiùs recederent, & speratâ ipsum prædâ frustrarentur.

Vix dum tamen explicati pauci Equites statim in castra provolant, & stricto mucrone minacem hostium ferociam antevertunt. Mutata jam rerum facies, revulsa septa, claustra perfracta, aggeres dissipati. Nam quid adoriri metuissent, qui tam ardui periculosique operis Duces ac Principes habebant, Carnutensem, Borbonium, Contiacum, Nobilitatis Gallicæ & Robur & Exemplum. Esset certè unde Victoria posset meritò redargui; si ipsorum obsequiis dudum mancipata, solitâ dubiis in rebus fide caruisset. Nihil querimur, Auditores; ex quo Victoria nostra est, nusquam aliàs fidem illustriùs approbavit. Quisquis restitisse ausus est, temeritatis pœnas dedit; quisquis aufugit, suam, Harcurio vindice, luit ignaviam. Si quis autem majora veris narrari putet, Auriacum consulat; qui, dum progressus cæteros, & Carolopoleos obsidionem placido spectavit ac tranquillo vultu, Nervindensi Victoriæ quasi sigillum apposuit. Sed hæc tantarum rerum commemoratio, vereor, ne quid Gloriæ præripiat; quæ dudum nos ad se volentes rapit.

III. Pars. Avidam gloriæ gentem inter angustos vulgaresque armorum eventus coërcere, lusisse est, Auditores. Atque hic demum scopus fuit, in quem hostes Galliæ postremò collimarunt. Scilicet hoc unum superesse solatii videbatur, ut, quoniam facere non poterant, ne totus hic annus magno rei Gallicæ bono cederet; saltem illius splendorem obscurarent; ac neque responderet Gallorum famæ, neque spem avidam gloriæ, quam præceperant, satis expleret. Quod si vel semel fuissent consecuti, futurum omnino confidebant, ut Gallos magnis jam rebus assuetos illius demum belli pœniteret, quod novis insolitisque eventis caruisset. An verò sua eos ratio fefellerit, an res hoc anno gestæ nomine Gallico dignæ videri debeant, per vos æstimate.

Rem ubique strenuè feliciterque, vel hostium consensu gessimus. Conjuratas totius Europæ vires aut fregimus, aut elusimus: exiguas numero copias castrorum solertiâ & celeritate omnibus in locis auximus, ac veluti multiplicavimus: nihil clam, nihil non apertè atque ipso hostium in conspectu, aut suscepimus, aut confecimus: tribus præliis iisdemque decretoriis, bis terrâ, semel mari, plenè cumulatéque vicimus: tres Urbes easque primarias ac fortissimas expugnavimus: quod armorum vis non effecit, id ipso nominis terrore perfecimus: in tantâ rerum prosperè gestarum multitudine, varietate, magnitudine, nihil damni, nihil detrimenti, nihil adversi pertulimus: denique non hostium modò pavidam expectationem, sed & ipsi spes nostras superavimus: rogo vos, Auditores, si nondum fames gloriæ satiata, quid illam explere possit?

Agite enimvero quæ pars Europâ totâ victores Gallos non sensit? Sensit vel in ficti Regis clade victricem Luxemburgii Audaciam Britannia; sagacem

ſagacem Lorgii ſolertiam Germania: patientem moræ Villaregii efficaciam Belgium: vividam Catinati cautelam Sabaudia: providum Noallii vigorem Iberia: actuoſam Eſtræi peritiam mare nternum: acrem Turvillii induſtriam Oceanus.

Sunt hæc certa virtutis Gallicæ monumenta: quid porro cum iſtis Hoſtes conferant? Quid Auriacus in Belgio tot millibus hominum circumſeptus? Quid Auriaco additus comes & conſiliorum particeps Bavarus? Quid avidus gloriæ Badenſis ſuperbiſſimum totius imperii delectum ſecum trahens? Quid tota, quam latè patet, Hiſpania ad audendum aliquid comparata? Quid minax Sabaudus invictis illis ſemperque victricibus turmis inſtructus? Quid Angliæ, quid Bataviæ vires in unâ eádemque claſſe fœderatæ? Victi pœne omnes, aut omnes ſaltem otioſi.

Tamen dicamus quod res eſt: Auriacum fuiſſe toto hoc anno otioſum, nihil adeo mirum, Auditores. Hunc novimus mirum quidem in proponend s conſiliis acrem ac vividum: in præcavendâ periculorum ſerie ſagacem ac ſolertem: at in re agendâ ſtrenuum ac felicem, nemo illum auſus eſt ſuſpicari. Neque verò hanc laudem vel affectet ipſe, vel invideat. Si quod modò argutè totâ hyeme differendi vel apud Batavos in Comitiis, vel apud Anglos in Senatu argumentum nactus erit; ſi novas fallendi artes excogitare; ſi belli plures in annos producendi vias invenire potuerit; hoc demum contentus ſatis cætera Fortunæ facilè permiſerit.

Sed Bavarum, Auditores, virum tam pugnacem, tam præliis aſſuetum, non eſt adeo promptum intelligere tam amantem otii: niſi fortè frequentius cum Auriaco commercium id effecit, ut dediſceret victorias, & actuoſus ille pugnandi ardor refrigeſceret.

Sabaudum verò nemo dubitet veniſſe hoc animo præparatum; ut pugnaret fortiter, ne Sabaudi nomen ſolum, ac rei ipſius inane gereret. Incenſas agebat eodem ſtudio copias: & deſtitutus exercitu Catinatus nullam niſi ſolo cauti & inſidioſi Ducis nomine facere moram videbatur. Verùm in obſidendo fruſtra Caſali Pinerolioque tempus malè conſumpſit & vires infregit ſuas: meliùs actum cum infortunato Principe, ſi bellandi ardorem conſilii vis adjuviſſet. Utramque Claſſem contra, Anglicam & Batavicam nimia deluſit ſagacitas, ac perdidit.

At Badenſem Principem, Heroem illum Orientis ſpoliis onuſtum, Domitorem Hungariæ, Ottomanici Imperii terrorem; quem nobilioris cujuſdam colligendæ in Germaniâ Laureæ confidentia mediis è triumphis exultantem rapuerat: illum, inquam, junioris Principis adventu conterritum hæſiſſe ipſo in veſtigio: reveritum eſſe Philippoburgi Expugnatorem: avidum laudis repreſſiſſe impetum: confiſum eſſe caſtrorum latebris, ac veluti cavo abſconditum delituiſſe: hoc miraremur porro, Delphine Sereniſſime, niſi jamdiu feciſſes omnibus exploratum, præſentiam tuam magni exercitûs inſtar eſſe.

Sed quò me rapit, Auditores, Gallicæ gentis actuoſa vis & incre-

dibilis celeritas? Unam video, an multiplicem, an eandem variis in locis objectam & quasi recèns, ac de integro procreatam? Nam quo tandem nomine designabimus peragratas ab iisdem copiis tam multas tamque disjunctas exiguo tempore Europæ partes; neque tam passibus quàm victoriis consignatas? Vix illæ domito propriis in castris Auriaco, in Aremoricas ac Neustricas oras excessere; seu jam pœniteret cœpisse partem quietis aliquam, seu laboris periculique aleam cæteris inviderent, rursus in Belgium revolant: inde repressis in Germania Badensis Principis conatibus, in ultimos Pedemontii fines permeant: ibi vix sumpto concubiæ noctis ad respirandum spatio, ecce mane primo cum hoste jam concurritur, conseritur, depugnatur.

At qualem & quantum hostem fatigatis jamdiu per immensas itinerum asperitates putatis fuisse Gallis objectum? Neque enim cum Sabaudicis modò legionibus, aut montanis illis latronibus, quibus à Cirratis canibus nomen est, decertandum erat: (quanquam nec satis æquis conditionibus fessus labore viæ miles, fractis & exhaustis pæne, ut par erat, viribus, requietum, integrum, ac vigentem aggrediatur) at cogitate victrices Leopoldo sponsore turmas, assuetas triumphis, invictas: Equites cataphractos, qui nec plagis, nec morti facere locum viderentur: Gigantas, qui juventutem Gallicam non minore fastu despicerent, quàm superbus ille Philistæus parvulum Davidem olim contemnebat. Viros illos denique cogitate tam offensis animis, tam capitalibus odiis ad perniciem nostram incensos, ut contra fas legesque belli, Gallos ad unum omnes impio etiam sacramento internecioni devovissent: non humanitate minus quàm fortitudine inferiores nobis, qui certi vincere, vel in ipso pugnæ aditu commune victis perfugium aperuimus. Hic erat virtuti Gallicæ sustinendus hostis, coërcendus, superandus.

Jam illi processerant in aciem, & superbam virium ferociam ostentantes, se se à reliquis copiis sejunxerant, quasi primos ictus illaturi. Progrediuntur obviam nihilominus Equites Galli. Illi subsistere, ac veluti confidentioris audaciæ jam pœnituisset, frigescere. Non tulit tantam in hoste tumido ignaviam juventus Gallica; sed effusis statim habenis hostes invadit, urget, premit; & impressione semel iterumque ac tertiò feliciter factâ turbatis ac trepidantibus insultat. Frustra illi æratas moles & invia ferro corpora obtendunt: pulsantur, proruuntur, & qui nullum vulneribus spatium dabant, subvertuntur. Inde rupti ordines, mota omnia, & fluctuanti similis acies ingentem Victoriæ campum aperit. Instant avitæ virtutis, originisque memores Fratrum par nobile Vindocini, Vinsius, Hoguettus, luctuoso mox heu! fato perimendus, Larræus, Varenna, Ussonius, & fugitantes turmas dissipant ac concidunt. Tuque, tametsi de te siluisti, Catinate, totam victoriæ laudem in singulos dividens; non facies tamen, ne quod multiplices jam laureæ tibi vindicant Sabaudici nomen, illud novo deinceps titulo mereare. Frustra clam

fore te æstimasti, qui præsens ubique nemini latere poteras; qui singula pugnæ momenta ita moderabare, ut in te unum intuens Miles, Centurio, Legatus, sui quisque officii partes quasi oculis legeret. Noli igitur tibi ipse, quam præripiat nemo, partam ad Marsaliam laudem invidere. Victoria illa tota tua est, quam ita informaras animo præviisque litteris descripseras, ut qui rei totius successum deferret, novi planè afferret nihil.

Persequamur porrò tristes fugientis exercitûs reliquias, Auditores; at enim nemo se offert ex loricatis illis Equitibus. Circumspicio, video projecta miserabilem in modum & acervatim congesta equorum, equitumque cadavera: adhuc enses in manibus, in oculis spirantes minæ, in vultu mixta dolore ferocitas! Hæ illæ sunt victrices invictæque turmæ, quas ex Hungariâ non tam ad pugnam, quàm ad victoriam properare dixisses? Hanc si laudem integram intactamque vellent, debebant providere, ne sibi cum Gallis res unquam foret.

Quis interim Ludovici sensus, dum victricis ubique Galliæ fama personaret? Notum hoc tibi, Deus immortalis, cujus ante aras Princeps religiosissimus plenos grati animi affectus effudit. Tamen quid ni suspicemur id sensisse illum, quod professus non ita pridem palam est, cùm victores ad Stinkerkam Galli nunciarentur? Sentio equidem, inquiebat Rex optimus, debere me Deo plurimùm, qui nasci me Regem voluerit: at ei plus certè debeo, qui me Regem Gallis præfecerit. Felicem enimverò te, Ludovice, qui Gallis imperes! Feliciores, te imperante, Gallos!

At, ne quisquam narrari sibi fabulas, aut dari verba existimet; testes habemus rerum gestarum, eosque peridoneos. Non negabit veri amans Hispania, expugnatas suo in conspectu Rhodas, regnorum ipsius omnium claustrum ac clavem. Fatebitur Badensis Heydelbergam, Palatinatûs caput, inspectante florentissimo exercitu occupatam. Nonaginta duas naves magno suo luctu, majore etiam detrimento captas vel depressas renunciare possunt reliquæ superstites, quæ sociarum cladem ac ruinam conspexere. Caroloregium, propugnaculum inimici Fœderis, unicum expugnati Namurci solatium, vidit obsessum diu junctus Bavaro Auriacus: ac lenti præter morem Galli (credo ut præsentem stimularent acriùs) nihil aliud profecere, nisi ut Spectatoris otiosi nomen, quod nuper ad Namurcum Montesque promeruerat, subterfugiens, ante expugnatam urbem recederet Britannos suos revisurus.

Tamen quam putatis orationem habiturum apud ipsos Auriacum, dum ruentis ad communem servitutem populi gratulationes excipiet? Quibus demum artibus clades dissimulabit suas; aut inanes totius anni conatus excusabit? Sed quid Britanniam solam appellem? Europam ipsam totam, Auditores, ad Comitia Batavica mox congregandam quâ fronte, quo vultu alloquetur: dum illa exultantem obtrudet multiplici victoria Galliam; cujus Providentiam fallere, vel eludere Fortitudinem, vel certè spem avidam Gloriæ frustrari oppigneratâ toties fide promiserat? Iniquioremne

sibi Fortunam, vel per se, vel per fautores ac clientes, ut solet, suos causabitur? Equidem scimus probatum rebus adversis jamdiu Ducem: at quid Europam juvet ille, quem iratis natum fatis constanter experiatur? An verò, quod scriptitasse illum ferunt ad Sabaudum post Nervindæ cladem, afferet; sibi rem esse cum Gallis gente turbulentâ ac præferoce: contra quam nulla consilii ratio, nulla satis certa prudentia sit: cui lex una belli audacia, summa laus temeritas: quæ Victoriam quovis pretio bene redemptam putet, atque, ut detur vincere, vitam & mortem in æquo ponat? At itane suis in rebus Europa cæcutire obstinet; ut non sentiat victoriis non dedoceri audaciam; neque suum ipsius fatum tam citò immutandum, si heroica illa, quam Auriacus temeritatis arguit, fortitudo Gallis deponenda sit. An demum, uti declarat recens Numisma ad solatium amici Fœderis, seque, & suos patientiæ uni devovebit? Est sanè unde magnanimitati diffisus, sibi ac cæteris ab longanimitate diuturnum in tempus cautè provideat.

Cudi Numisma curavit Auriacus cum hoc lemmate Gallico. *Union & Patience.*

Conjurata non tam in Galliæ, quàm in tui ipsius perniciem Europa, quamdiu jactari te ac deludi impunè patieris? Fatali quinque jam annorum experientiâ didiceras; quàm futile, quàm inane foret in Auriaco fortitudinis præsidium: quid ab ipsius industriâ sperare possis, præsens hic annus edocet. Illuc recidit ipsius astutiæ fiducia, quo vana virtutis ostentatio reciderat: vel si quid sua illi fallacia profuit, profuit hoc certè plurimùm, te ipsam ut falleret. Vide ergo delusa toties quam sis Auriaco fidem deinceps habitura; qui dum quæstuosum honorificumque sibi uni bellum tuis impensis alat ac producat; nihil admodum putat interesse, suos an alienos, hostes an amicos deceperit?

Tu interim gratulare tibi Gallia, & fremente nequicquam hostium, qui te undique obsessam premunt, Invidiâ, plaude tibi: quòd nullius nisi cœlestis opis indiga, tibi relicta uni contra Fœderatas Europæ vires restare aliquando potueris. Plus orbi infenso debes quàm amico. Intellexisti nimirum parum utiles amicos, quos liceat hostes contemnere: ac pares orbi tuas unius vires, quas Ludovici dirigat prudentia, Cœli Providentia sustentet.

Facies Aulæ singulas, in quâ istæc habita est Oratio, adornabant picta Heroum Imagines; quibus hoc anno Auspicibus aut Ducibus bellum feliciter cessit. Res præclarè gestas exhibebant adumbratæ leviori penicillo Tabellæ. Utrisque additæ perbreves, & ad veterem formam exactæ Inscriptiones.

Superiorem aulæ Partem occupabant Imagines Regis in medio, hinc Filii, inde Fratris, cum his Inscriptionibus.

Pro Rege

LUDOVICO

CONJURATÆ EUROPÆ

VICTORI.

Pro Regis Filio

DELPHINO
HOSTIUM
TERRORI.

Pro Regis Fratre

PHILIPPO
POPULORUM
SECURITATI.

Ex adverso spectabantur Gentis Regiæ Principum, CARNUTENSIS, BORBONII, CONTIACI *Imagines*, *cum hac communi omnibus inscriptione.*

REGIIS PRINCIPIBUS
NOBILITATIS GALLICÆ
ROBORI
ET
EXEMPLO.

Hinc & inde collocatæ Imperatorum Imagines, *qui Bellum hoc anno administrarunt*, *unà cum Tabellis præcipuas expeditiones*, *quibus singuli præfuerunt*, *exhibentibus.*

In ea quidem parte, *quæ Aulam subeuntibus dextra est*, *occurrebant Pugnæ tres: In ea verò*, *quæ objicitur ad lævam*, *captæ Urbes totidem repræsentabantur.*

Nervindensis Pugna in quâ fusus Britannorum Imperator & Exercitus, *cum hac Inscriptione.*

FUSIS
AD NERVINDAM
BRITANNIS.

Juxta erat Imago Luxemburgii huic Inscriptioni superposita.

LUXEMBURGIO
BRITANNICO.

Marsalica Pugna, *in qua cæsi Sabaudi*, *proximè disposita hanc Inscriptionem præferebat.*

CÆSIS
AD MARSALIAM
SABAUDIS.

Adjacebat Imago Catinati, *cui sequens subjiciebatur Inscriptio.*

CATINATO
SABAUDICO.

Navalis Pugna, *seu Gaditana*, *in quâ victa Batavorum classis*, *cui voces istæ inscribebantur.*

VICTIS
AD FRETUM
BATAVIS.

Extabat ad latus Imago Turvillii, cujus hæc erat Inſcriptio.

TURVILLIO

BATAVICO.

Heydelberga ſequebatur captarum urbium prima, Germaniæ clauſtrum, adjunctamque habebat hanc Inſcriptionem.

EXCISA

GERMANORUM

HEYDELBERGA.

Aderat prope collocata Imago Lorgii, proximam Inſcriptionem habens.

LORGIO

GERMANICO.

Carolopolis Regia, Belgii Propugnaculum, cujus iſthæc legebatur Inſcriptio.

EXPUGNATA

IN BELGIO

CAROLOPOLI.

Habebat adjectam Villaregii Imaginem iſtâ Inſcriptione adornatam.

VILLAREGIO

BELGICO.

Rhodæ, Iberiæ Clavis, additis pro Inſcriptione iſtis vocibus.

CAPTIS

IN IBERIA

RHODIS.

Offerebat ſe Imago Noallii, hanc Inſcriptionem exhibens.

NOALLIO

IBERICO.

LUDOVICO MAGNO

PACIFICO VICTORI

GRATULATIO

Habita anno M. D. C. XCVIII.

ORATIO II.

QUod diuturnum laborioſumque navigationis curſum expertis contingere ſolet, ut aſſecuti portum feliciter exantlatos labores varioſque periculorum caſus non ſine voluptate aliquâ meminerint; hoc ſibi hodie longo gravique defunctâ bello, & optatum Pacis adepta munus Europa tota gratulatur; Illuſtriſſimi Eccleſiæ Principes, Præſides Illuſtriſſimi, Ampliſſimi Senatores, cæterique Auditores ornatiſſimi.

Rediit enimverò poſtliminio revocata tandem amica Pax, audita Superis pia populorum vota; & infeſtæ bellici incendii faces extinguntur. Metum ſecuritas, perturbationem

quies, lætitia mœrorem deinceps excipiet; & tristes funesti belli ruinas tranquillæ Pacis comes felix rerum copia postmodum compensabit.

Gratias igitur tibi primùm immortales, Regum custos moderatorque Regnorum Deus; à quo cœleste Pacis munus profectum est: tuum illud beneficium est totum, quod nemo præter te generi hominum impertit; Tu belli unus Pacisque arbiter, illud, si placuit reos plectere, scelerum æquus ultor immittis; hanc populorum labores miseratus, indulges. Tu nosti solus, quâ parte corda Principum facilè inflectantur: &, quos æterno consilio sævire discordibus animis permisisti, mutuam eosdem, cùm libitum est, in concordiam reducis.

Atenim quem sibi pacis ministrum selegit in terris Deus? cujus in restinguendo bellici furoris incendio usus est manu? quis inspirante illo reluctantem Europam ad certas expectati fœderis conditiones adduxit? Jam sensistis quem velim, Auditores, quæ dicturus sum, occupastis: video conversos omnium oculos in imaginem Regis invictissimi; cujus munificæ liberalitati Pacem acceptam meritò referimus.

Gratulemur enimverò conciliatori tanti muneris Ludovico: prædicemus beneficam largientis manum: &, dum nostra omnium cumulat vota, perenne, si quod & nobis esse potest ejusmodi, animi memoris ac grati monimentum existat.

Quanquam nos aliò vocant studium & voluntas optimi Principis: gratulationes nostras iis impendi rebus postulat, quibus, in conciliandâ Pace, suas ipse curas, sollicitudines ac gloriam totus impendit. Agite igitur, convertamus animos, quò Pacis consilia voluntatemque contulit Ludovicus. Gratulemur Religioni primùm, quæ tot tamque gravibus in Galliâ nostrâ multos per annos jactata casibus, hodie tandem felicibus Ludovici Magni auspiciis triumphat; & omnis deinceps periculi secura expectatæ Pacis in præsidio conquiescit. Gratulemur deinde Europæ toti, quæ Principis optimi beneficio, funestissimos, quos lugebat jamdiu, & lugere adhuc non destitisset, armorum tumultus beatæ Pacis tranquillitate commutavit.

Sic est, Auditores, neque vereor, ne quis mihi non assentiatur, cùm sim nihil dicturus, quàm quod in iis, quas pro confectâ feliciter Pace scripsit, litteris Ludovicus ipse palam consignavit. Advertite igitur animum, & totam orationis seriem ordinemque cognoscite. Dum studere Paci tam impensè visus est Ludovicus, Religionis securitati ac gloriæ consuluit: hoc primum; Europæ totius commodis ac tranquillitati laboravit, hoc alterum.

Vidit enimverò Rex sapientissimus idem ac religiosissimus, quandiu sæviret armorum furor, vix futurum, ut Religio, quam ipsi pepererat in regno suo gloriam, eâ gauderet constanter aut sine metu: & Hæresi profligatæ spem super aliquam resurgendi adfuturam: sustulit Religioni causam metûs, spem Hæresis omnem constanti Pace Ludovicus excîdit; hæc erit orationis pars prior. Sensit Princeps optimus præteritis Europam cladibus non modò exsaturatam non

esse, sed funestam bellandi libidinem etiam in dies irritatam & accensam magis; cepit Ludovicum commiseratio publicæ calamitatis, &, quod tot victoriis ac triumphis non potuit assequi, id liberaliter concessâ Pace perficiendum putavit; hoc posteriore Orationis parte conficiam. Quod utrumque, quàm facilè mihi videor demonstraturus, tam erit, Auditores, vobis in promptu, quantùm Pacifico Victori Religio, quantùm Europa debeat, facere conjecturam.

I. Pars. Ac primò quidem, ut intelligatis, Auditores, quantum Religioni beneficium Rex Pacificus contulerit, repetite, quæso, memoriâ, quibus tandem facibus fatale bellum ante annos decem exarserit. Triumphabat in Galliâ sapientissimi Regis auctoritate Religio, & in pristinam restituta dignitatem libertatis suæ vindici assertorique applaudebat. Pulsa scilicet Hæresis honoribus quos occuparat, propugnaculis dejecta, spoliata templis, toto regno proscripta, denique lethiferum experta vulnus extremo confecta spiritu videbatur.

Tamen illa, quis crederet? vel inter istas rerum suarum angustias non est oblita solitæ ferocitatis; ausa est animos resumere, colligere succisas vires, suscitare fortunæ melioris expectationem; &, quod jure amiserat, illud velle contra fas recuperare. Tum verò perniciosa machinari consilia; cogitare vim apertam, meditari prælia, & se ad cruentum, si quod unquam extitisset, bellum accingere.

Interim excedendum illi fuit nihilominus cum ignominiâ Regni finibus; etenim non aderant opes quibus niteretur; non Principes quorum auspiciis bella gereret: non armati mutuam in perniciem cives, quorum gladiis conjuratis uteretur. Principis majestas ac veneratio, insitus omnium animis in illum amor, constans Gallorum & avita pietas, omnem aditum ac spem Regni domesticis, ut olim, dissidiis turbandi præcludebat.

Quod non habebat domi, quæsivit foris: nam sive resides populorum animos pigeret longioris otii; sive rerum Gallicarum æmulatio sparsisset jampridem discordiarum semina: sive illustriorem Religioni triumphum providus futuri ac dispensator Deus adornaret: vidit Hæresis quasi primo impetu vires crescere in immensum, vidit paratos ad defensionem suam accurrere populos omnis generis; atque inde majus sibi robur afflari sensit, unde sperandum minùs videbatur.

His inflata præsidiis, tam lætis ominibus excitata, non ignoratis, Auditores, quibus tandem finibus Hæresis spes & cogitationes terminaret suas? Parum erat, si vivere obscura ac sine nomine intra Galliæ penetralia sineretur, si legibus suis, ut paulò ante, ac moribus uti licuisset; si Foro, Castris, Aulæ, Commercio, unde se ejectam mœrebat, de integro restitueretur. Sed involabat animo in honores quosque amplissimos: sed excitabat è ruinis ac ruderibus sublata jam ac sepulta superstitionis impiæ monumenta: sed nova jura, novas immunitates, ampliora privilegia extorquere meditabatur, quorum beneficio erecta deinceps ac secura volitaret.

Hæc porro quàm erant sedulò meditata,

ditata, tam citò peragenda jactabantur; imminebat scilicet tempus illud, quo luctuosum toti Galliæ exitium portendebatur; atque ut non deesset oraculorum fides, quæ rei tam novæ tamque incredibili pondus atque auctoritatem adderet; eruebantur è vetustis, veridicisque, ut aiebant, vatum monumentis, & ferebantur non clam, sed palam; non apud vulgus modò, sed etiam Principum in aulâ prædictiones; & illæ quidem non obscuræ, ut ferè accidit, non ambiguæ, non implicitæ verborum involucris; sed apertæ, sed manifestæ, sed explicatu faciles; quæ sine circuitione vel ambage ullâ fatalem rebus Gallicis annum, pœne dixi diem ipsum & horam, designarent. Nihil hîc fingo, Auditores, nihil comminiscor; sunt hæc pervagata quæ dixi; scilicet his nugis ac somniis ludebatur credulitas Europæ prope totius, quam suas in partes Hæresis scientem ac volentem dicam, an invitam potiùs atque inscian pertraxerat.

Hæc tempestas in quos tandem erruptura videbatur? in quos comparata tot fœdera, tot arma, tot oracula? Scitis, Auditores, in unam Galliam, cui inexpiabile cum Hæresi bellum susceptum erat. *Fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania adversus Dominum & adversus Christum ejus.* Psal. 2.

Meministis enim, Auditores, ut securus exortæ tempestatis ac procellæ Ludovicus sine ullâ trepidationis aut metûs significatione retundendis hostium conatibus animum adjecerit; ut datis continuò mandatis per Provincias, quas Præfectorum prudentia ad subitos casus quodammodo præparaverat, populos in partem laboris vocaverit; ut adnitente potissimum studio, dexteritate, vigilantiâ fidelis in primis Administri, quem ereptum sibi difficillimis temporibus luxit Gallia, & lugeret graviùs hodieque, nisi paternarum virtutum æmulatores filios reliquisset: meministis, inquam, ut conscripti statim milites; ut comparata etiam ex improviso cuncta ad grave diuturnumque bellum necessaria; ut instructi terrâ marique florentissimi exercitus, qui Europæ conjurantis impetum non sustinerent modò, sed etiam superarent. D. de Louvois.

Ita munitus ab omni parte Ludovicus, & fiduciâ divini Numinis, cujus causam tuebatur, potissimum recreatus; quàm confidenter bellum ingressus est! quàm processit in eodem feliciter! quàm æquali rerum secundarum constantiâ illud ad finem usque perduxit! ut primo statim aditu spes infractæ inimici Fœderis! ut retectæ fraudes, disturbata consilia, retardati impetus ac compressi! Tot inter hostes ex quibus coaluerat metuenda conjuratio, quis eorum non victus iterum atque iterum, aut ubi tandem non victus? Percurrite mecum animis loca singula, quæ cruenti diuturnique belli quoddam veluti theatrum extiterunt: lustrate diligenter anfractus vallium, nemorum latebras, spatia camporum. Est aliqua pars uspiam, quæ virtutis Gallicæ monumentis caruerit, aut non insigni aliquâ hostium clade fuerit consignata? Quot captæ urbes, quot expugnatæ provinciæ, quanta spoliorum vis ac multitudo relatas toto decennio victorias loquuntur ac prædicant!

Præclara hæc quidem, Auditores, & tam gloriosa virtuti Gallicæ, quàm

ipsi Religioni trophæa! at neque hæc tamen satis Religionem in tuto collocabant. Vidit hoc Princeps sagacissimus, neque ipsum latuit non esse belli tempus promovendæ Religioni satis idoneum: silere plerumque vel sanctissimas leges in armorum licentiâ, aut earum saltem de robore multùm infringi: distrahi aliò gravioris belli sollicitudine attentionem animi, ne ad extirpandas penitus nondum extincti satis mali fibras totus incumbat: Errori fore locum turbas inter ac tumultus, ubi lateret tutiùs, aut etiam faciliùs invalesceret: turbatam eo consilio fuisse ab Hæresi Europæ tranquillitatem, ut quod amiserat pace, id, si posset, bello reciperet: denique nunquam firmum satis aut stabile futurum, quodcumque vel Hæresis extinguendæ, vel propagandæ Religionis causâ faceret, nisi Pax solida, constans ac diuturna id ipsum fortiùs ac tenaciùs astringeret.

Atque hoc fuit, Princeps religiosissime, quòd tam ægrè descenderis ad ineunda belli consilia; quòd studiosum usque pacis animum ostenderis; quòd palam totiusque orbis in oculis professus fueris tam sæpe, aliena semper à bello fuisse tua consilia; neque te impelli ad arma capienda nisi invitum ac reluctantem posse. Non te hostium numerus, non Europæ facies Galliæ in ruinam ac perniciem conjurata, non dubius atque anceps periculosi Martis exitus perterruit. Erat vel in ipsâ periculi magnitudine quidpiam, quod avidum laudis animum titillaret: pulchrum erat stare unum adversus omnes; & partarum recens victoriarum memoria spem nescio quam victoriæ, novum atque insolitum robur afferebat. At te Religionis studium, cujus ad stabilitatem propagationemque pertinebat alta Pax, multo magis incendebat; hoc volebas unum; hoc unum cogitabas; huc studia, contentiones, vota ferebantur; ut longa pacati regni tranquillitas ultimam operi religioso manum imponi pateretur.

Vos, vos testes appello, Auditores: cùm res Gallicæ lætam ubique armorum sortem experirentur; cùm intactus atque integer ab omni parte Ludovicus victrices copias in Sabaudiam, in Gothalaniam, in Germaniam, in Belgium penitiùs inferret; cum annis singulis aliqua fieret ad posteriores triumphos accessio: an inflatus prospero rerum exitu aut insolescens victoriâ Ludovicus Pacis voluntatem abjecit? an cessavit offerre illam victis hostibus; admonere illos bello infelici ut absisterent; adhortari, ut amicum potiùs, quàm victorem experirentur?

Tamen, quis crederet? indociles usque, efferatos, intractabiles sentiebat, & quos repetitæ clades ad amorem Pacis revocare debuissent, eosdem in propagando bello pertinaciores faciebant.

Principem vidimus, Auditores, quem à nostris partibus alienum esse tanto dolebamus graviùs, quod ad virtutes ejus egregias & partam rebus præclarè gestis gloriam arctissima cum augusto Regum nostrorum sanguine necessitudo accederet. Is, seu non facilè cedunt exulcerati animi, seu efferantur viri fortes vulneribus suis, & ad eluendum dedecus incitantur; seu pulchrum est superiorem esse suis cladibus, & in ad-

versâ forte præ se ferre constantiam; is, inquam, Ludovici victoriis ac triumphis irritatus potiùs, quàm repressus, amissis armorum fato pulcherrimis urbibus ac provinciis, aversam usque à consiliis Pacis voluntatem retinebat.

Tamen quoniam ad felicem Europæ totius concordiam ac tranquillitatem, unde pendebat Religionis securitas, ingens momentum afferebat, si reconciliatus nobis foret, quid faciendum Ludovico fuit, aut potiùs quid fecit, ut vel invitum ac reluctantem ad conditiones Pacis fortissimum Principem adduceret?

Prædicamus in Alexandro dignam triumphatore Asiæ excelsitatem animi & magnitudinem, quòd invictam Pori constantiam admiratus, eum habere amicum quàm hostem maluisset. At quanti est, Auditores, oblatâ vincendi opportunitate ultro temperasse; obtulisse Pacem, quam imperare potuisses; exarmasse munificentiâ cognati Principis fortitudinem; &, quem non aspernandum adversarium expertus eras, huic obsidem pacis fœderisque Nepotem augustissimum, spem Galliæ, heredem Imperii, in Generum toti orbi jure invidendum tradidisse.

Fruere tamen, nihil moramur, Princeps fortunatissime, fruere flagrantissimo illo desiderio Pacis, quod Ludovico Magno Religionis amor & studium inspirant. Dulce nobis est, quòd Tu tanto Pietatis commodo avulsus tandem ab iniquis partibus nobiscum arctiori quàm antea vinculo conjunctus fueris; quòd præceptam propagandi longiùs belli fiduciam diffidentibus populis sustuleris; quòd facilem exemplo tuo fœderatis Principibus ad ineunda Pacis consilia viam feceris: ac si modò non stabit nisi per Ludovicum, quominus, quotquot experitur hostes, paribus ad concordiam illecebris invitet, nulla mora est, quin eadem liberalitate ac munificentiâ, tam utilem, tam gloriosam Religioni Pacem bene redemptam putet.

Nolite igitur mirari, Auditores, si tot ac tantas nactus belli prosperè gerendi occasiones Ludovicus suavissimâ vincendi cupiditate ultro temperarit; si ex eo gloriæ fastigio, quò perpetua quædam toto belli decursu prosperitas ipsum evexit, descendere non gravetur ad eas conditiones Pacis, quas nec hostes ipsi, si vicisse contigisset, postulare sustinuissent: si tot urbium, tot provinciarum dominus, quas jure belli & relatis toties victoriis suas fecerat, cedere partem minimè contemnendam accelerandæ Pacis gratiâ non dubitet. Pulchrum est quidem debellare hostes, victis imperitare gentibus, disjicere arces munitissimas, domito triumphatoque orbi leges imponere; habet ea laus illecebras quæ Heroum animos facilè pertentent; quibus non demulceri tanto difficiliùs videatur, quanto quis illas sæpius uberiusque degustarit.

Tamen majus quiddam hodie atque illustrius ambit Ludovicus, nihil est tam præclaris, tam insignibus in titulis, quod amet aut sequatur, nisi quòd vincendo triumphandoque prostratæ veteribus plagis Hæresi spem resurgendi deinceps omnem expectationemque sustulit: hic suavissimus tot laurearum fructus, quòd merca-

tus hoc pretio tranquillitatem, ac pacem placido tandem in portu Religionem collocavit.

Quàm id unicè spectaveris, Ludovice, penitus intellectum est, cùm Tu tamen liberalis ac munificus in donandis belli gravissimi fructibus; tam rigidus idem ac flecti nescius visus es, si quid in ipsâ Pace sanciendâ sit postulatum, quod Religionis detrimento verteret.

Repetebant hostes Argentinam totius Alsaciæ caput; at quo studio, quâ conspirantium animorum pertinaciâ! Unius civitatis æmulatione conflatus magnâ ex parte belli tumultus videbatur; nec componendum priùs jactabant, quàm urbs illa priores ad dominos rediisset.

At quanto factum id esset Religionis detrimento, Auditores! Conjicite vosmetipsi, & veterem civitatis illius conditionem cum hodiernâ comparate. Illa infelici suo fato nacta quondam eos Principes, quos Lutheranæ pravitatis error ab avito cultu seduxerat, easdem & ipsa partes sequebatur, nec spem ullam revocandæ, quam olim coluerat, Religionis, videbat affulgere. Adfuit felicibus adductus fatis Ludovicus, neque priùs oblatas communibus votis urbis illius habenas excepit, quàm pulsâ de sacrario sanctitatis Hæresi, pristinæ Religionem dignitati redderet.

Ex illo, quàm lætos, quàm uberes eâ in urbe fructus Religio est consecuta! quantus & quàm felix incubuit Ludovici labor, suus ut pietati cultus, templis majestas, sacris veneratio rediret! quàm multos invitavit opibus, beneficiis devinxit, provocavit exemplis, ut ad avitum Ecclesiæ gremium se reciperent! Numerate, si potestis, quot intra ipsa Argentinæ mœnia, quot ex pagis circumadjacentibus, ex municipiis, urbibus, coloniis hominum millia ejuratâ tandem Hæresi ad ovile Christi redierint.

Hæccine novalia tam culta Error impius habuisset? spes succidisset tam lætas in adyta sacrosancta recepta rursum Hæresis? hunc Tu, Ludovice, paternæ sollicitudinis laborumque fructum percepisses? hanc Religioni labem passus esses inuri? Imò, imò, ne metue, Religio sanctissima; non permittet Rex optimus eripi tibi bonum illud, quod ejus ope tanto post tempore recepisti: non alio gaudebit Argentina Principe, quam Ludovico; ac quantumcumque reclament illi, qui hanc urbem sub hæreticæ pravitatis jugo mancipatam nuper tenebant, tu jus in eâ tuum, Ludovici præsidio tuta conservabis.

Gratulare igitur tibi, fortunata nimium civitas, non quòd conspicuum es celeberrimæ provinciæ caput, non quòd tot aggeribus vallata, tot munita præsidiis, tot substructionibus ac repagulis defensa nihil ab hostium impetu metuendum habes; noli tibi tantùm plaudere, quòd fortissimum Galliæ propugnaculum, Germaniæ clavis, nobilissimum victoriarum nostrarum monumentum potes nuncupari: hæc decora, quæ contulit tibi Ludovicus plurima, tametsi non aspernatur; non tamen eo potissimum places nomine; aliud est in te quod amet multo magis; præ te fers aliquid propter quod unam te, non urbibus modò fortissimis, sed amplissimis etiam provinciis, quas permisit

hostium potestati, duxit anteponendam. Te pietatis ille cultus, quo flores; te Religio sancta, quam colis, apud eum commendant: agitur gloria, agitur securitas Religionis illius, quæ nec salva, nec incolumis apud te posset consistere, si tam illustrem patronum, defensorem, ac dominum perdidisses.

At dum tibi sibique meritò plaudit felix Argentina, Princeps religiosissime; ecce Rinsfelsam audio complorantem, & tot conspicuas Palatinatûs urbes communibus omnes querelis fidem tuam deprecantes. Quibus nos, inquiunt, Ludovice, deseris, vel quò recidimus tandem tuo præsidio destitutæ? Equidem tibi debemus omnes, quod depulsâ veterum errorum caligine nobis amica lux veritatis illuxit: id consecutæ beneficio tuo sumus, ut pristinus aris cultus, debita sacris veneratio, pulsa tot annos majorum nostrorum Religio seris tandem nepotibus redierit: tu dominantem mœnibus nostris Hæresim domuisti, contudisti, depressisti: per te libera ruptis catenis & suis emersa tenebris Pietas regnat ac triumphat. At quid fiet postmodum nobis, quis aderit, quis tuebitur, cùm te vindice ac patrono carebimus? Invalescet Error, brevi resurget Hæresis, & pulsam de solio per summum nefas Religionem ad priores tenebras damnabit.

Quàm erant justæ ejusmodi querelæ, Auditores, tam lubenter à Ludovico Magno exceptæ sunt. Periclitabatur enim in multis Germaniæ totiusque Palatinatûs urbibus Religio vera, quam Rex Christianissimus jam dudum exulantem revexerat in hæc loca, cùm eadem in ditionem suam nuper redegisset. Jam verò cedente jus in eas urbes suum Ludovico, nec habebant illæ satis in se roboris, ut Lutheranarum partium fautoribus resisterent; nec spem ullam præsidii suis in Principibus positam videbant, quos Germaniæ consuetudo solenni ipsorum jurejurando confirmata impediebat; quominus veræ ac suæ Religionis in gratiam quidquam molirentur.

Quid faciet Ludovicus? an desertam, indefensam, omni ope destitutam, vel alienis etiam in locis Religionem patietur? quid sua illi pietas, quid sapientia dictitabit? Jubet pro suâ auctoritate Princeps religiosissimus tam iniquos aboleri mores; legem injustam refigi, injuriosum abrogari sacramentum imperat; nec sui juris esse patitur urbes illas quas cedit, nisi suum ipsi Religioni jus atque auctoritas conservetur. Quid tum? obtemperatur pro debitâ invicto Regi reverentiâ; conditio accipitur; fremente nequicquam Hæresi solennis fides obligatur; triumphat Religio, lætantur populi, exultant urbes, &, quod præstare ipsi per se, cupidi quantumvis & amantes Religionis non poterant Germaniæ Principes, id se Christianissimo Regi debere acceptum gloriantur.

Sic videris vinci, Ludovice, tamen ut vincas! sic hostem concilias liberalitate, ut eundem auctoritate coerceas! ita cedis, ut imperes! sic flecteris, ut legem imponas! adeo nihil est quod amore Religionis non facias! adeo regias animi tui dotes in unius pietatis obsequium mancipasti!

O sancta Pietas ! ô veneranda majorum nostrorum Religio ! quantùm invicto Principi, quantùm tam illustri patrono ac defensori debes ! sed Europa tota, Auditores, ecquid illi minus debet ? hoc pars Orationis altera demonstrabit.

II. Pars. Est hoc plerumque, luctuosum dicam, an invidendum potiùs magnæ virtutis fatum, Auditores; ut quanto altius gloriæ fastigium fuerit assecuta, tanto graviores æmulos adversariosque patiatur. Nam seu virtus habet illecebras ex se se, propter quas expetenda videatur; seu merces ipsa virtutis gloria multo magis allicit ac placet; rarum est extitisse quempiam utraque dote cumulatum, qui non propositus continuò obnoxiusque livoris atque invidiæ telis vixerit. Id verò cùm virtus Gallica, propter insitam quandam excellentiæ supra gentes cæteras prærogativam sensit jam dudum, tum certè extremis istis temporibus illustriùs quàm antea experta est.

Quare si quis forte mirabitur, quòd tantâ animorum contentione de oppugnandâ Galliâ certatum fit; quòd junctis viribus gentem in unam universus pœne orbis insurrexerit; quòd nullâ fluentium retrò rerum suarum injuriâ hostes deterriti, pertinacem usque belli infelicis animum retinuerint, miretur ille potiùs, quòd constanter felix ac fortunata, quòd ubique victrix, quòd triumphans domi forisque Gallia ex illis tot tamque periculosis fluctibus ac procellis emerserit.

Perstrinxit fulgor ille nimirum oculorum aciem; suscitavit tanta potentiæ vis vetera discordiarum semina; & quoniam ad erigendum tam nobile virtuti Gallicæ trophæum suis unusquisque de spoliis contulerat, tantò faciliùs adducti omnes, ut quod suum esse crederent, id repetere bello aggrederentur. Addebant fiduciam conjurantium populorum numerus, opes, animi ad rem strenuè fortiterque gerendam parati: non videbatur gens una par esse posse collectis totius Europæ viribus, dum Galliam ex omni parte quasi uno impetu invaderent. Atque ut accenderentur magis ac magis, quotquot in sociale fœdus coierant, ipsâ perficiendi operis facilitate; spargebatur sedulò fore rem unius anni vel alterius: atque inter inducias temporis tam breves vetera Galliam inter Europamque reliquam dissidia, decretoriis demum fatis esse dirimenda.

Neque verò rem aggressi sunt minùs viriliter aut celeriter, quàm erant solerter meditati. Vidimus primo statim aditu formidolosum terrâ, mari, in litore, in finibus bellum: aderant in procinctu numerosi exercitus, qui Galliæ limites ab Hispaniâ, Italiâ, Germaniâ, Belgio simul obsiderent: præerant exercitibus nobilissimi tota Europa Principes, tanquam pro aris focisque pugnaturi; classis in utroque mari comparata exscensum ab omni parte minabatur; Gallia denique obsessæ instar urbis erat undequaque concludenda. Exultabant hostes interim & nobilissimas hujus imperii provincias partiti inter se, quasi de relatâ jam victoriâ triumphabant.

Quis tam commodè sensit de rebus nostris, aut quis hunc fore tandem formidolosi belli eventum ausus esset polliceri; ut non tueri se modò fi-

nibus suis contra tot hostes posset Gallia, sed eos, ubicumque tandem essent, aggrederetur; ut non vinceretur unquam, sed vinceret semper ac triumpharet? ut non modò nullam sineret invadi ab hoste partem soli Gallici, sed ipsa fines alienos ingressa, maximas urbes amplissimasque provincias expugnaret.

Hoc tamen est, Auditores, quod contra spem fiduciamque hostium, contra universi orbis expectationem, præter nostra ipsorum vota non viriliter minùs, quàm feliciter perfecimus.

Non ego vos supervacaneâ rerum à nobis decennio toto gestarum serie remorabor; at si quis vel inter hostes partam hoc bello gloriam virtuti Gallicæ invideret, aut parum æquus rerum æstimator, aut detractor infidelis; hoc certè illustria tot victoriarum monumenta non tacebunt.

Hoc Camberium, Nicæa, Segusium, Villa-Franca, cum Salucio Mommelianum, Sabaudia ipsa tota cum nobilissimâ Pedemontii parte domita & expugnata memorabit: hoc loquentur Rhodæ, Palamus, Orgelium, Gerunda, Ostalricum, Barcino in Gothalaniâ: hoc Montes Hannoniæ, Attha, Furnæ, Carolopolis in Belgio: hoc in Germaniâ Heidelberga, totque Palatinatûs urbes prædicabunt: hoc victus, fugatus, cæsus hostis ad Fleurusium, ad Britannicum Fretum, ad Stafardam, ad Leusam, ad Stenkerkam, ad Phorcennam, ad Lacobrigam, ad Gades, ad Nervindam, ad Tichim, ad Marsaliam: hoc conatus hostium elusi toties, aut repressi, retectæ fraudes, commeatus intercepti, capta & expilata castra, devectæ nostros in portus fœderatorum exuviæ testabuntur.

Hostis verò Europæ viribus instructus, quid, non ejusmodi dicam, Auditores, non simile, non aliquatenus affine; sed quid fecit tandem quod ostentare possit seris nepotibus dignum robore, numero, virtute, expectatione suâ monumentum? An ita conseruit usquam nobiscum manus, victor ut evaderet? an oppugnavit urbem aliquam Galliæ, quam expugnaret?

Quanquam audio quid reponant, video quâ de re glorientur. Namurcum recepimus, inquiunt: egregiam verò laudem, Auditores, & dignum tam ingenti apparatu trophæum! Hæc ergo inchoati belli fiducia, hic ejusdem felix fortunatusque progressus, hic finis tot laborum fuit; hoc conjuratus unam in Galliam universus pœne orbis toto decennio tandem perfecit; ut expugnatum priùs à nobis, vix bene refectum ac munitum, tot suorum clade ac ruinâ Namurcum reciperent!

Atenim quæ tanta, tam incredibilis, tam nova cupido Pacis, Auditores; quæ tam aliena parandæ gloriæ satietas; dum res nostræ tam bellè fluerent? dum nihil agentibus ac pœne otiosis Attha, totiusque Gothalaniæ caput Barcino subjiciuntur? dum refectis viribus & quasi recentes Gallorum animi ad novos bellorum labores aspirant? Hoc enimverò quis sibi persuadeat, Regum maxime, nisi qui excelsitatem magnitudinemque animi tui intellexerit; qui noverit uno te Pacis studio pugnare & vincere; qui eâ te comparatum indole perspexerit, ut non tam privatæ glo-

riæ desiderio, quam tuorum totiusque adeo Europæ commodis pro tenero quodam parentis communis affectu movearis?

Nam quid aliquid, amabo vos, Auditores, Ludovicum adduxit, ut tam impensè studeret Paci? quid impulisset ad procurandum tam citò illius belli finem, quod novo semper gloriæ ipsius incremento perageretur? An exhaustum, belli nervus, Ærarium, accisæ regni opes, consumptæ privatorum pecuniæ prorogandi ulteriùs belli spem fiduciamque præripiebant?

Equidem quis neget, amplissimas quasque fortunas diuturnitate belli gravioris imminui sensim ac decrescere? Et hanc habemus optimo Principi gratiam singularem, quod dum nova belli subsidia cogeretur accipere, professus sit non semel, nihil malle se rerum omnium, quàm ut isto populos onere quamprimum liberaret.

Tamen itane verò exhaustum Ærarium erat, quod tam florentes alebat copias, tam numerosos exercitus sustentabat, tam multis hominum millibus stipendia sufficiebat? Erat aliquid in Castris militi quod deesset, in præsidiis quod requireretur, in armamentariis quod plenam rerum omnium copiam non ostentaret? An accisæ penitus populorum opes; per quos si stetisset, bellum acrius hoc anno, quàm aliàs gereretur? Atque vel ex eo capite, vos olim hostes Gallici nominis, nunc tandem amici, intelligite, quantùm Ludovico debeatis, qui populis suis vim fecisse quodammodo visus est, dum vobis honorificam, eamdem & quæstuosissimam pacem concederet.

At si quod rebus Gallicis belli diuturnitas detrimentum attulit, nihil illi, credo, ferendum ejusmodi habuerunt, apud quos fuit perpetua quædam annonæ caritas? qui coactis frustra ad corrogandas pecunias sociorum comitiis, nunquam necessarios in offerentem se annum sumptus in... erunt? à quibus multi quotidie milites ad nos deficerent, quoniam raró ac parcè stipendia persolvebantur? qui factâ jam Pace missas facere sociales copias vix possunt, quia pactam, unde reddant, mercedem non habent?

Verùm attritas fortè, fatigatas, defectas viribus, & longa domitas malorum serie copias habebamus, quas ducere deinceps ad pugnam periculosum fuisset. Hoc querantur illi sanè, apud quos assiduis ac cruentis cladibus decrescere non mediocriter militum numerus, animus infringi, debilitari vires debuerant. Id expostulent, per me licet, quibus nondum bene obligata quæ fecimus ad Fleurusium, ad Leusam, ad Stafardam, ad Stenkerkam, ad Nervindam, ad Marsaliam vulnera quotidie recrudescebant. Timeant illi novi discriminis aleam, qui longâ vincendi desuetudine, non tam ad pugnam, quàm ad certum funus properabant.

Nos verò quid ejusmodi à prorogando bello deterrebat? agite, ubi gentium aut florentiores copiæ, aut numerosi magis exercitus, aut animi ad rem bene gerendam alacriores? quanta singulis in militibus fortitudo, in Ducibus sagacitas, in Imperatoribus experientia, in Principibus regii sanguinis magnanimitas? quàm vividum, quàm potens, quàm efficax

cax ad decertandum viriliter momentum affert, priorum memoria triumphorum, intactæ atque illibatæ virtutis conscientia, & ipsâ vincendi assuetudine indubitata quædam victoriæ expectatio?

Quanquam cur aliunde perquirimus testimonia, cùm Principis optimi consignatam literis publicis voluntatem habeamus? Est aliquis vestrûm, Auditores, qui literas illas non legerit? Abrogabimus, opinor, Ludovico fidem, cùm in ore atque in oculis omnium profitetur: *eò lubentiùs abire se ab jure suo, quo faciliorem ad illud persequendum victoriæ posteriores viam aperuerant: hanc se sibi imposuisse legem, ut parta tot triumphorum monumenta Europæ tranquillitati devoveret: videri hunc sibi fructum amplissimum moderationis illius suæ, quæ acceptis armorum injuriâ tot ærumnis mederetur: se in lucro ponere maximo, quidquid hujusce rei gratiâ fecisset; imò & triumphis quibuscumque præponere voluptatem illam, quam sibi populorum levatio ac felicitas peperissent.*

Ex Epistolâ Regis ad Episcopos Galliæ pro confectâ Pace.

Et verò tanto alacriùs Pacis conciliandæ provinciam sibi depoposcit Ludovicus, quòd eo defungi munere præter ipsum nemo potuisset. Agite enim, quis difficili bello cum laude desisteret, nisi Ludovicus? Nam, si qua fortes inter viros contentio incidit, scitis, Auditores, quàm sit durum cedere, id si facere sine dedecore non possis. Abjicere arma fractis & exhaustis viribus: post jacturas graves, clades repetitas, amissas urbes, provincias expugnatas inclinare animum ad Pacem: implorare fortioris fidem, cùm impar resistendo videare: id quidem necessitatis interdum; at, ut plurimùm ignaviæ, imbecillitatis ferè semper indicium est.

Nunc ergo, si factionis inimicæ Principes, qui priores Galliam oppugnaverant; qui de ipsius exitio conjuraverant; qui certâ vincendi fiduciâ provincias ejus nobilissimas inter se jam diviserant; si nunc, inquam, delusâ expectatione, repressâ audaciâ, accisis prope ac deperditis rebus præ se ferre tædium calamitosi belli incepissent; si cupidi quantumvis bonæ ac necessariæ Pacis, suum illud desiderium non dissimulassent: si Ludovici clementiam, ut olim, quacumque conditione sollicitassent; an effugissent illi dedecoris & ignaviæ notam? an saltem imbecillitatis opinionem evitassent? Decebat viros fortes, quales illi sunt, nullis frangi calamitatibus; decebat in adversis rebus affectare constantiam; & dum verè atque ex animo funestam armorum sortem execrarentur, pertinacem nihilominus bellandi amorem simulare.

At Ludovicus, Auditores, cùm in medio victoriarum cursu ita studere Paci visus est, ut miraretur orbis, stuperent hostes, Galli tantùm non affligerentur, quantus ad partam domi forisque gloriam, moderationis, clementiæ, magnanimitatis cumulus accessit!

Aliud erat, Auditores, quamobbrem Ludovico soli conveniret esse conciliatorem Pacis. Unus erat Rex invictissimus, qui infelicis belli jacturas resarcire quoquomodo, & steriles hostium labores beneficentiâ suâ consolari sine suo damno posset. Dicamus enimverò quod res est, neque id hostes olim nostri diffitebuntur. Cùm grave bellum nobis indixe-

re Fœderati Principes, ſperabant plurima, nihil tulerunt; involabant in aliena, ſua perdiderunt; gloriam deprimendæ Galliæ aucupabantur, depreſſi ipſimet ac perdomiti, pudoris plurimum dedecoriſque, nihil rei fructuſque reportarunt. Miſerum quid profectò & acerbum fuiſſet, Auditores, diſſociari omnes à ſe invicem, & ſpe fruſtratos ſuâ, & gravem rerum ſuarum jacturam expertos.

Quæ pars enim in totâ Fœderatorum ditione tam intacta, tam ſana, quæ proprias clades atque ærumnas non deploraret? quæ amiſſa diuturni belli fato multa non repeteret? Dolebat Hollandia effuſas temerè in belli ſumptus immenſas opes, intercluſa maria, omnem faciendi commercii ademptam facultatem. Lugebat Anglia occupatam toties noſtrorum excurſionibus & expilatam claſſem, erepta navigia, merces abductas. Urbes ſitu, robore, propugnaculis præſtantiſſimas, direptas, incenſas, æquatas ſolo Germania: partem Belgii primariam, Gothalaniam totam Hiſpania: Sabaudia provincias pœne omnes captas, domitas atque expugnatas querebatur. In illâ communi omnium ac publicâ calamitate, quam ſibi mutuò præſtitiſſent opem, vel quæ damnorum ſolatia alii ab aliis expectaſſent?

Adfuit illorum ſpoliis onuſtus & gravis Ludovicus, & quod cuique abſtulerat redonans liberaliter, illis utilitatem præclaræ Pacis, ſibi gloriam laudemque reſervavit.

Celebretur enimverò magnanimitas Alexandri illius Macedonis, qui dum partem orbis nobiliſſimam victoriis potiùs quàm paſſibus peragraret, expugnabat urbes, ſubjiciebat provincias, non animo retinendi quæ ceperat, ſed, ut eadem reſtituendo, & victis clementiam, & ſpoliatis liberalitatem oſtentaret. Verùm eâ re ſuperior Alexandro Ludovicus; quod pugnaret Alexander, ut vinceret; vinceret autem, ut inauditâ fortitudinis ſpecie domitis gentibus inſultaret: Ludovicus verò neque animum ad pugnandum, niſi coactus neceſſitate adjecerit; neque vincere voluerit, niſi ut beatam populis redonaret Pacem, & paternæ in omnes voluntatis ſignificatione omnium ſibi animos devinciret.

Nunc igitur diſcat Europa, quantùm munificæ invicti Regis benignitati debeat. Intelligite vos, quotquot malus error, aut rivalis æmulatio ſejunxit ab optimo Principe, intelligite, inquam, quod hactenus fruſtra diſſimulare voluiſtis; & Ludovicum hodie, quantus quantus eſt, pernoſcite.

Non exhibebo vobis illum invictis circumſeptum agminibus, quibus ſuum ipſe robur atque animos inſpirat: non diſturbantem acies, evertentem mœnia, fulminantem ubique ac triumphantem oſtentabo. Vidiſtis talem ac ſenſiſtis, quoties decertandum illi vobiſcum fuit; &, quid vel ſibi relictus uni contra fœderatas Europæ vires poſſet, recentiſſimo periculo didiciſtis.

Non proponam illum incredibili ampliſſimæ mentis providentiâ & ſagacitate conſilia veſtra antevertentem, retegentem dolos, inſidias eludentem: talem experti eſtis jamdudum, & eâ parte æquiores multo quàm cæteris in rebus ſingularem ip-

ſius ſapientiæ vim ſuſpexiſtis, & collaudaſtis.

At ecce objiciam illum veſtris oculis, qualem ipſe videri Ludovicus ſe amat, qualem ſe offert nobis omnibus, qualem & vos, remotâ tandem, quam livor obduxerat, nebulâ, non pigeat agnoſcere: pium dico, clementem, conſulentem veſtris rationibus, & veſtros omnium animos ſuaviùs etiam Pace, quàm bello devincientem. Hæc una eſt victoria quam deinceps ambiat; hic triumphus quem agere de vobis velit, ut ſtudioſos ſui & amicos efficiat. Ah! ne vos pigeat jam vinci, quos beneficiis ſuis Ludovicus aggreditur: hoc date unum, quod unum accepiſſe gaudeat: hunc per vos gloriæ ſuæ videat cumulum acceſſiſſe; ut quos potentiæ, fortitudinis, ſapientiæ cæterarumque virtutum admiratores habuit, eoſdem moderationis ſuæ ſentiat amatores.

Nos interim, ſi quid Rex optimus liberaliùs indulſit Pacis gratiâ, quàm quod aut ſperare vos licuiſſet, aut ipſi vobis pateremur impertiri; tamen feremus æquiùs, ſi noſtram in optimum Principem omnium venerationem, benevolentiam ac pietatem imitari volueritis: nolite nobis hunc invidere fructum Pacis dulciſſimum, qui ad reliquos ſuaviùs deguſtandos ingens momentum allaturus eſt.

Quinam verò ſint illi reliqui Pacis fructus, ſatis me tacente intelligitis. Leve hoc cenſebitis nimirum & nullo ponendum loco, quòd pulſa tot abhinc annis quies, exacta tranquillitas vetus in hoſpitium rediere? quòd conticuit tandem triſte claſſicum, & ingratus armorum tumultus quievit: quòd ruri ſecurus agricola partis labore manuum frugibus ſine metu vel invidiâ veſcetur: quòd civis in urbe domeſticos intra penates cum amicis & numeroſâ prole recreabit genium, nihil deinceps ſollicitus, quid ad Rhenum, aut Moſam, aut Danubium, aut Padum agatur: quòd nemo vel parenti filius, vel filio parens, vel conjux conjugi, vel affini propinquus, vel amicus ſocio fatalem bellorum aleam metuet, aut eoſdem miſerabiliter extinctos lugebit: quòd factâ jam viâ commercio liberâ, peregrinæ noſtras in urbes gazæ remeabunt, & lætam ubique copiarum abundantiam effundent.

Jam quantus honos bonis Artibus, quanta Literis gratia, qui non poſtremus tranquillæ Pacis eſt fructus, accedet. Fateamur quod res eſt, Auditores, jacent deſpectæ artes ut plurimùm belli tempore, & obſtrepente terribili tubarum ſono, vix ac ne vix quidem ſuaviſſimi Muſarum concentus exaudiuntur.

Nunc quàm audientur lubenter, quales excitabunt clamores ac plauſus, quicumque iſthæc blandæ Pacis otia, Ludovici curas ac ſtudia dignè celebraverint? Seu regias in eo dotes, eximiam in promovendo cultu divini Numinis pietatem, ſingularem in componendo regno ſapientiam, munificam in ſublevandis fortunandiſque populis benignitatem extollent: ſeu privatas lubentiùs virtutes, comitatem in Aulicos, in domeſticos humanitatem, paternum in ſuos animum prædicabunt. Ingenioſi viri, quotquot eſtis, ecce vobis ingens ad gloriam, ingens ad promerendam regalem munificentiam aditus aperitur.

At quàm acceptus, quàm jucundus

omnibus accidit recentissimus ille Pacis fructus, felix Hymenæus Augustæ Adelaïdis cum Serenissimo Burgundionum Duce! Personant adhuc aures lætis exultantium populorum plausibus, quibus regales nuptias sunt prosecuti. O felix enimverò dies, qui celebritati pompæ genialis illuxit, & par Amantium nobile felicibus æternùm nexibus devinxit.

Quid non ex illâ conjunctione sperare liceat, Auditores, ubi Majestas cum gratiâ, cum pudore gravitas, sapientia cum perspicacitate, dexteritas cum elegantiâ, cum Pietate Religio, denique Sabaudiæ domûs vetustissima pariter & illustrissima nobilitas cum regio Borboniorum sanguine repetitâ toties cognatione sociatur?

Vivite ambo felices tam faustis ominibus, & in ipso Pacis gremio conjuncti. Parentum augustorum expectationem, spes Galliæ, populorum vota cumulate: suis se olim in nepotibus, Amedeus Illustrissimus Sabaudiæ Dux, Serenissimus Delphinus agnoscant. Gaudeat Philippus unicus Regis Frater ex suo sanguine procreandos, qui Gallici regni habenas aliquando moderentur.

Tu verò, Ludovice, fruere diu mercede illâ, quam pollicitus Deus piis Numinis sui cultoribus, tibi multis jam abhinc annis impertit. *Filii tui sicut novellæ olivarum in circuitu mensæ tuæ.* Psal. 127. Hoc erat nimirum, quod sentiebat quisque de te, cum augustos inter Nepotes regalibus epulis nuper accumberes: *Ecce*, dicebant intra se taciti, numerosam sobolem & Pacem optatam tibi gratulantes, *Ecce sic benedicetur homo qui timet Dominum, ut videas filiorum tuorum, & pacem super Israël.*

Nos verò defuncti tandem gravibus formidolosi belli periculis, quibus heu! quàm sæpe timuimus, ne quid procellæ vis inimica sacrum in caput peccaret! ut oblatâ jam Pace lætis omnes animis, ut frequenter illas Vatis regii voces repetemus! *Ut videas filios filiorum tuorum, & Pacem super Israel!*

GLORIA SÆCULI
GALLIS
VINDICATA.

Oratio habita Primo Novi Sæculi Anno M. D.CC.

EMINENTISSIMO ECCLESIÆ PRINCIPI

MARCO DANIELI DELPHINO,

S. R. E. CARDINALI, EPISCOPO BRIXIANO,

Apud REGEM CHRISTIANISSIMUM Nuncio Apoſtolico.

ETſi Gallicæ gentis laudibus addicta eſt hæc Oratio tota, CARDINALIS EMINENTISSIME, *feciſti tamen aut humanitate, aut etiam æquitate tuâ, ne peregrinum aliquid tibi videretur. Cur enim extraneos arbitreris Gallos, quos ex animo tuos expertus ſis: quorum ad illuſtrandam gloriam tam honorificâ Legatione tuâ ſplendoris non parum contuleris.*

Erit enimverò unde gratuletur ſibi plurimum Gallia, & illuſtribus Faſtis apponat, quod præcipuum Sereniſſimæ ſibique conjunctiſſimæ Reipublicæ decus, eximium nobilitatis Venetæ florem, ſingulare Eccleſiæ Romanæ præſidium ſuo vel tantiſper in ſinu aliquando foverit, æternum humanitatis, elegantiæ, ſinceræ Religionis futurum Gallis exemplum.

Nec erit levius ad Galliæ commendationem momentum iſtud, quòd illa præclaro de tuis meritis judicio, & crediti ſibi pignoris ſenſerit pretium, & coronatæ virtuti applauſerit, tam ſincerâ geſtientis ubi-

que animi significatione novum Purpuræ honorem tibi gratulata.

Quanquam novusne videri debeat honos ille quo fulges, an non potiùs mancipatus jampridem DELPHINORUM *familiæ, quam induta toties sæclis ab anterioribus Ducalis purpura decoravit? Quæ sacro Purpuratorum Patrum Collegio tot insignes viros, atque inprimis amantissimum tibi patruum dedit, de Religione, de Patriâ, de Literis, de Galliâ ipsâ tam bene meritum? Quæ tot Heroas protulit, & suo & hostium sanguine purpuratos: quos spirantes adhuc vel in uno Fratre tuo Turcicæ classis nupero debellatore victus etiam Oriens admiratur. Ita est innata Delphinæ genti, aut Civilis, aut Christiana, aut Heroïca virtus: Ita virtutis merces quovis tandem modo Delphinæ genti debetur Purpura.*

Dum Galliæ votis tam feliciter respondet Roma, CARDINALIS EMINENTISSIME, *patere ut eidem gratulabundus suffragator accedat,*

EMINENTIÆ TUÆ,

Dedititissimus
GAB. FRANC. LE JAY,
è Societate JESU.

GLORIA SÆCULI GALLIS VINDICATA.

ORATIO III.

OCcupavit hæc ſemper omnes ætatum omnium populos innata laudis æmulatio, ut rebus præclarè geſtis Sæculi quiſque ſui gloriam ſibi unicè vindicaret. Cardinalis Eminentiſſime, Illuſtriſſimi Eccleſiæ Principes, Præſides ampliſſimi, Clariſſimi Senatores, Viri omnium Ordinum Ornatiſſimi. Quin & ipſe Sæculorum æternus arbiter ac moderator Deus, qui uti hominum, ita & gentium diſpenſat fata, ſic partiri viſus eſt inter ſingulos ſingularem temporum gloriam, quaſi pro cujuſque laboribus ſuum meritis favorem vellet reſpondere.

Quòd ſi certatum fuit unquam acriter apud ingenuos & natos laudi populos, cui potiſſimùm ex omnibus ætatis ſuæ gloria obtingeret; tum certè toto labentis hujus Sæculi decurſu incredibilis quædam laudis cupido æmulos dudum animos novis potentioribuſque ſtimulis inceſſit. Cùm enim extiterit, quod peregimus, Sæculum iſtud mirâ quadam rerum ingentium varietate diſtinctum, prodigiorum ſerie continuâ ſpectabile, cætera inter omnia veluti unicum, prioribus invidendum Sæculis, vix imitandum poſterioribus; nihil adeo eſt, ſi primas in eo tuliſſe partes, & reliquis toto orbe gentibus præluxiſſe, dulce ac decorum quidpiam, votiſque omnibus dignum videatur.

Ad hunc porro laudis apicem quantumvis arrigant ſe ſe, quotquot mundum hunc aſpectabilem gentes incolunt, nec aſpernandam magnorum facinorum copiam ambitioſiùs oſtentent: eſt tamen illuſtrius aliquid, quod Gallia noſtra ſibi gratuletur: eſt unde partam huic Sæculo gloriam proprio quodam jure ſibi repoſcat.

Abſit autem dicto invidia, Auditores, neque id à me dictum quis exiſtimet, quaſi debitam illuſtribus cæterarum gentium factis, laudem ereptam velim. Scio nullam eſſe ex ſingulis, quæ præteritorum Sæculorum palmam præripere, quin & ad præſentis gloriam aſpirare non potuiſſet, niſi obvia fortè Gallia occurriſſet.

Etſi enim laudem inter & gloriam, uti lucem inter ac radium, neceſſitudinis quædam communio intercedit; ſi tamen ad peritos rerum æſtimatores examen iſtud revocetur; non deerunt, qui vividius neſcio quid in gloriâ quàm in laude deprehendant. Eſt enim laudabilia egiſſe parum, niſi hæc ipſa glorioſè præſtiteris, non habet gloria unde ſibi ſatisfaciat, niſi vel in laudatiſſimis quiſque rebus, aut ex fine, aut ex modo ſingulare aliquid ſibi præſcripſerit.

Atque hinc diſcite, Auditores, quo tandem jure totam Sæculi hujus gloriam ſibi vindicet Gallia, quæ Sæculis anterioribus laudatiſſima, iſto demum glorioſa nuncupari ſine invidiâ poſſit.

Hanc verò gloriam nolite expectare, Auditores, ut vel à politioribus Litteris, vel à præclaris Artibus re-

petendam velim. Vix est in controversiâ positum, quousque & Literarum decus & Artium honos Gallis auctoribus processerit: ipsa me tacente prædicaret Europa, si quid in hac parte patriæ laudibus derogarem. Fecit enimverò æmulatio studiumque exterarum gentium in iis imitandis sedulò, quæcumque proficiscuntur à nobis, ut constare debeat apud omnes; quanti in eâ re Gallos æstiment, quos ut exemplar sibi proponant, quos & aliquo assequi intervallo glorientur. Habet Artes præter ac Literas longè aliud, ex quo se commendet Gallia; Religionis splendorem dico, & Armorum decus: quod utrumque veluti suum multo etiam libentiùs agnoscit.

Neque hanc sibi laudem peperisse parvo constitit vel pugnacissimæ Nationi: sive communes sibi cum vero Numine hostes, sive proprios expugnaret, Religionis æquè ac libertatis vindex. Profligavit novum in morem nova Errorum monstra, quæ sinceram fidem aut depravarent, aut deturparent. Fregit non semel conjuratos in Galliam Europæ populos, qui addictam ipsi ab omni ævo fortitudinis palmam eripere tentarent. Quibus autem Artibus, dum Dei aut Patriæ honori allaborat, gloriam sibi quasi vectigalem fecerit, intelligite; si fas est Oratori intra angustos bipartitæ Orationis fines integrum Sæculum coercere.

I. Pars. Etsi Christianis gentibus commune videtur esse Religionis studium; tria sunt tamen quæ Christianissimam Francorum Gentem vel in hoc ipso Religionis ardore secernant à cæteris: sincerus quidam candor fucique expers, & omni dolo impervius; invictum animi robur, idque dubiis maximè temporibus cedere nescium; accommoda ingeniis, nec sui unquam dissimilis prudentia. Quæ tria, quàm verè Gallis arrogem, vos ipsos Judices appello, nullius nisi veræ laudis approbatores.

Fuit hæc præteritorum temporum calamitas, ut cùm Europam totam infestaret Hæresis, & tristissima ubique furoris sui vestigia relinqueret, Galliam ipsam, quanquam gentes inter cæteras aviti cultûs longè retinentissimam, & nullius, Hieronymo teste, monstri patientem, nec intactam penitus, aut etiam illæsam pateretur. Verùm si quos pestiferi contagii sensit afflatus Gallica Gens, quàm sincero deinceps studio & inustam abstersit labem, & Religionis gloriam non apud se modò, sed in populos etiam exteros propagavit.

Repetamus enimverò paulò altiùs avitæ Religionis in Galliâ conditionem, cum extinctâ Valesiorum gente, imperii Gallici jus ad Borboniam pertineret. Spectabat rerum summa Henricum Navarræ Regem, quem innatæ corporis animique dotes, dignum aliunde solio effecissent. Unum obstabat tantis virtutibus, Religionis avitæ discrimen. Non potuit sibi temperare, quin erumperet palam sincerus Religionis ardor quo flagrabant Galli, & justos quodammodo limites prætergrederetur. Nempe augebat metus recens ac luctuosum Britanniæ fatum, quæ Principis exemplo deteriorem in partem mutata ab avito pioque cultu desciverat.

Hinc illi, quem fatebantur omnes suum, & ardebant totis animis impetrare:

fare sibi Principem, nec admiserunt ultro, nec salutare Regem potuere; donec amicam sibi vicissim manum præstarent, & debita Principi, & debita Deo fides.

Neque verò asperavit Regem optimum benevola vis, quam non persuaserat abalienatio voluntatum, sed sincerus Religionis amor pariter ac Principis inspirabat: non doluit non adulatum sibi fuisse in eâ re, quæ nec fraudem nec simulationem patitur. Imò nihil tam amicum Religioni veræ fecit ipsius animum, quàm expers ille fuci pigmentique candor qui veritatis partus est. Non putavit Rex perspicacissimus in tam propensis erga se animis obstare sibi quidquam posse, præter unicum veri amorem: voluit experiri per semetipse, quid illa tandem saperet Religio, quæ cultores tam sinceros exhiberet. Ac si, abjuratis semel erroribus, tam fidelis deinceps propositique tam tenax Henricus fuit; si palam & apertè coluit quidquid Religio præcipit atque imperat; si suum Ecclesiæ Romanæ tam solenni pompâ devovit obsequium; si se tam rigidum ejusdem patronum ac custodem professus est: si nec amicos agnovit, nisi qui aut perstitissent in avitâ fide, aut ad meliorem frugem conversi Hæresim ex animo detestarentur: nolite dubitare, Auditores, quin æmulandam censeret Princeps religiosissimus in colendâ verâ fide sinceritatem, quam ipse dudum in suis suspexisset.

Neque verò succedentibus deinde temporibus alius Gallorum in Religionem animus extitit; neque visum quidquam est tam feliciter promovisse rem Religionis, quam isthæc in eâdem vel colendâ vel tuendâ sinceritas. Nam si compescenda nonnunquam fuit armatâ manu Hæresis temeritas, cùm justos prætergressa fines nimium insolesceret; si committendæ pugnæ cum iis, quos sollicitarat ad Rebellionem: si expugnanda Rupellæ propugnacula, in quibus tanquam in portu secura tempestatis ac procellæ sibi videbatur: hic erat unus victoriæ fructus, suus ut aris honos, templis majestas, sacris veneratio restitueretur. Hæc laborum & effusi sanguinis merces amplissima, cùm pulsa suis de sedibus multos per annos Religio revocaretur in pristinum; hic apparatus triumphi longè optatissimus censebatur, quando solennibus adesse mysteriis ibi licuisset, ubi profanus jam diù cultus magno Religionis probro viguerat. Quin & multo majoris erat pretii, restitutum Christo intra patrios fines oppidulum, quàm ereptæ vicinis hostibus regiones integræ.

Tum vidisses victorem exercitum unà cum laureato Principe affusum genibus ante aras: & dum ministri Numinis supremi Sacris operarentur, commissa ibidem piacula cultu supplici expiantem. Interim erumpere mixta suspiriis gaudia, & confusæ gemitibus lætantium populorum voces. Hi nondum obliti pudendæ servitutis, quam sub Hæresis jugo servierant, lamentari sortem pristinam; illi restitutam cum avitâ Religione gratari sibi libertatem. Alii incusare liberiùs veterum malorum artifices, alii liberatores suos ac vindices ostentare. Multi prædicare vixisse se satis, qui restitutam in antiquum decus Religionem vidissent, plures

nunc magis vivendum esse profiteri, quibus citra metum & offensionem patriis vivere legibus permitteretur.

Dignum enimvero non hominibus modò, sed Cælitibus ipsis spectaculum; quo tam perculsos legimus, qui Calvinianas partes his temporibus pertinaciùs sequebantur; ut integræ nonnunquam civitates abjuratis erroribus se se ad avitam fidem reciperent. Tantum Religioni veræ pondus isthæc pietatis significatio tam sincera conciliabat!

Verùm non uni Galliæ profuit sincerum illud studium Religionis. Testem te appello, Germania, quæ Gustavi magni felicibus armis multâ ex parte subjecta, Hæretici Principis adhæsura videbaris erroribus, nisi Ludovicus Justus Galliæ Rex initum cum Gustavo fœdus eâ lege sancivisset, ne quid detrimenti Catholica Religio pateretur. Cujus pacti custos idem ac vindex tam rigidus extitit, ut cùm in armorum tumultu, uti pronum est, & victoriæ ferocitate læsam se Moguntiæ, & in quibusdam aliis civitatibus Religio expostulasset, resarcire damnum etiam cum fœnore, & rem Catholicam tueri alienarum fautor partium Gustavus cogeretur.

Sed quid ego hæc disjuncta tot annorum spatiis repeto tempora; ubi tam recens Gallicæ in eandem Germaniam pietatis beneficium viget? Agite; cum juratus hostis Christiani nominis Ottomanus Germaniam ingressus esset ante annos paucos, cùm elatus copiarum multitudine & rerum ex voto fluentium gloriâ, post dejecta Imperii repagula, Imperium ipsum cogitaret; cum Viennæ ad mœnia castra metatus urbem repentino pavore, totum, quàm late patet, Germanicum Imperium servitutis metu perculisset; quantum in iis angustiis adiisse discrimen videbatur Christiana res, nisi Ludovicus Magnus pro sincero in eam studio victrices in aliis Germaniæ finibus copias coërcuisset, & privatas inimicitias ultro volensque Religionis gratiâ deposuisset.

Neque vero fuit hæc unius Ludovici gloria, ut Religionis periculo moveretur: pertinuit ad Gallos omnes eadem sollicitudo, apud quos neque veterum discordiarum ratio, neque apertus facili victoriæ campus pondus ullum habuere, donec secura tempestatis ac procellæ Religio in portu conquiesceret.

Meministis enimvero & potestis memorare, Auditores, ut nullo vel pacis, vel induciarum interposito fœdere, ex alienis socios, amicos ex hostibus una Religionis causa fecerit; ut exortâ deinceps inter utramque gentem rerum veluti communione & novo piæ necessitudinis vinculo, pavere Galli cum Germanis, dolere cum iisdem, & vota facere didicerint: ut liberatâ tandem non tam humanis viribus, quàm prope divinitus Viennâ, non minor ad nos, quàm ad ipsos, qui obsidebantur, alacritas, par gaudium, eadem lætitiæ seges visa sit accessisse. Adeò pietatis studio cedunt apud Gallos omnia: neque vel simultati vel desiderio gloriæ locus est, ubi periclitari Religionis causâ videri possit. Atque utinam, Auditores, idem in simili causâ studium licuisset Gallis experiri; & quod impensum ultro à nobis

fuit, id ſaltem memoris animi gratiâ repenſum lætaremur!

Quid jam ad commendationem Gallici nominis propagatam toto hoc Sæculo loquar in exteras latè barbaraſque gentes Religionem? Vix innoteſcere cœperat Canadenſis regio, terra infructuoſa ex ſeſe & inops rerum omnium; cujus incolæ vix ſpeciem aliquam formamve humanitatis retinerent: illuc emicant, erumpunt & volant Galli, hoc uno laborum præmio, ut in diſſeminandâ Chriſti fide, & fortiter pati multa, & conſtanter mori contingat. Quod ſi noſtræ Societatis hominibus ſingulari Dei omnipotentis beneficio conceſſum eſt, ut aridum hoc ſolum Apoſtolicis ſudoribus & fuſo ſanguine primi omnium irrigarent, id habuimus deinde ſolatii, ut in laboris ſimul & gloriæ partem veniſſe plurimos nobis gratularemur, indubitatos Gallicæ ſinceritatis teſtes.

Quid reliquas orbis partes adjiciam? Quid Turciam & vaſtas Aſſyriæ ſolitudines? Quid receſſus Indiæ penitiſſimos? quid conſecratam Chriſti ipſius veſtigiis, laboribus, ac miraculis Palæſtinam? Quid Siamenſem regionem & immenſum Sinarum Imperium, ubi tanto fidei Chriſtianæ incremento etiamnum hodie Gallorum pietas adlaborat? Adeò dulciſſimæ patriæ, & rerum omnium apud ipſos loco eſt ſincerus amor Religionis!

At quàm invictus idem & cedere neſcius, quoties aut coërcere rebellantis Hæreſis temeritatem, aut perpeti quidpiam Religionis gratiâ oportuit?

Namque hoc inflammati ſtudio quis memoret, quot olim & quanta virtutis heroïcæ miracula Galli præſtiterint? ut ſæpe cum exiguâ militum manu florentiſſimas copias fuderint; ut inacceſſas urbes & rebus omnibus ad longam defenſionem inſtructas paucorum dierum ſpatio expugnarint; ut ipſi ſolâ nonnunquam fortitudine circumſepti, & illius tantum freti præſidio, cujus gratiâ militabant, validiſſimos exercitus longiore morâ infregerint; ut, quoties ageretur Religionis cauſa, mortalium alioqui fortiſſimi ſeipſis ſuperiores viderentur?

Mitto expugnatas tantis laboribus in Occitaniâ, aut Aquitaniâ, tam multas hæreticæ perduellionis arces. Sola mihi inſtar omnium teſtis Rupella, cujus pertinacia tot externis freta auxiliis, tot aſſultibus invicta hunc unum habuiſſe fructum viſa eſt, ut conſtantiam Gallorum magnanimitati parem demonſtraret. Felices fortunatique Calvinianæ pravitatis obſtinati ſectatores, quod neque vi, neque ferro parentes noſtri cenſuerint pervincendam Hæreſis contumaciam! Suo jampridem extinctum in ſanguine fatale monſtrum occubuiſſet, nec tantas annis ſuccedentibus ſtrages edidiſſet.

Verùm quod facere ſtudioſa pacis uſque & inimica ſanguinis Religio ſancta abhorruit, id aggreſſa ſæpe Hæreſis eſt. Nam ut omittam luctuoſa illa tempora, cùm numero, viribus, auctoritate freta ferociùs inſoleſceret; cùm inſultans Religioni veræ per medias regni civitates graſſaretur, Sacerdotum exuviis, populorum ſanguine, provinciarum cladibus & exitio ſatiata: quid non molita eſt recentiſſimis iſtis temporibus vel ſe-

nescens ac moriens? Quantas bellorum faces in Galliæ perniciem excitavit? Tamen quo demum exitu, Auditores, nisi ut dignos Ludovici Magni imperio Gallos exhiberet.

Quod enim genus belli vel acrius, vel periculosius, vel diuturnius majori ipsorum alacritate, patientiâ, robore aut exceptum fuit, aut sustentatum? Nam cùm, uti reipsa erat, ita constaret apud omnes, non tam rerum Gallicarum æmulatione, quàm Religionis invidiâ bellum hoc fuisse suscitatum, & ab ejusdem extremâ sorte decretorium profligatæ jam Hæresis fatum dependere; fecit apud Gallos inexpletum, quo flagrabant omnes, Religionis studium, ut neque fœderatos unam in gentem tot populos vererentur; neque fortunarum omnium capitisque detractarent periculum; neque exhaustis diuturniore bello opibus, animis, viribus pax ipsa optanda videretur, nisi hoc pretio secura Religionis quies ac tranquillitas redimi debuisset.

Nihil ego jam moror, quàm acres iidem ac fortes in profligandis novis erroribus extiterint; sileo refixa in ortu ipso Fanaticorum veterum commenta in corruptelam morum recèns interpolata. At præterire non possum, Auditores, cùm ante annos pæne quinquaginta Calviniana Hæresis dissimulata tantisper, atque ut populis illuderet impuniùs, specioso sanctissimi Doctoris nomine palliata prodiisset; præterire, inquam, non possum, quantâ doctrinæ sanioris æmulatione adversùm hoc novi monstri genus Galli insurrexerint: quot parata in ipsius exitium tela, quasi ex composito districta sint: quàm acriter, quàm constanter Ecclesiæ Gallicanæ Præsules promptam ejusdem proscriptionem apud summos Pontifices maturarint.

Ut eodem incensus studio cœtus ille Doctorum Parisiensium (quos ad Religionis veræ tutelam ac defensionem divina Providentia tot abhinc annis toti Galliæ comparavit) ut eodem, inquam, incensus studio recidenda immisericorditer suo de corpore membra putaverit, quotquot pestifer venenati monstri afflatus incestasset: ut ipse pro suâ jam tum in Religionem caritate Ludovicus Magnus regiam interposuerit auctoritatem, ne qua pars conflati in arce Vaticanâ fulminis nocentium capita præteriret. Sic sincerus usque ac fortis Gallorum amor in Religionem fuit; at idem quàm singulari prudentia temperatus!

Habet hoc vel ipse Religionis amor, Auditores, ut quanto sincerus magis ac fortis est, tanto periculosior esse soleat, si moderatrice sapientiâ destituatur. Quod si fuit in Galliâ tempus ullum, cùm maturiore consilio Regi debuit promovendæ Religionis studium, tum profectò fuit, cùm Hæresis suo freta robore, contra vim atque impetum satis comparata sibi videbatur, & pactorum jure confisa nihil à moderantis auctoritate metuebat.

Durum quidem erat veræ pietatis amantibus, quòd Hæresis arces haberet suas & propugnacula: quòd impios ritus sanctissimis mysteriis opponeret; quòd haberetur in pretio, & amplissimis honoribus defungeretur; quòd facinorosos per spem impunitatis partes in suas illiceret; quòd rerum omnium affluens copiâ persi-

stringeret multorum oculos, & insidiosâ liberalitate aliorum faveret cupiditati, aliorum inopiam sublevaret.

Tamen ferendum id fuit, Auditores; ut erat Gallia vix dum civilibus emersa discordiis, quas Hæresis ipsa tanto publicæ quietis ac tranquillitatis detrimento suscitarat; non videbatur esse prudentiæ moliri quidquam gravius, unde asperata rursum, nondum extinctas bene rebellionis faces accenderet. Hæc erat via mollior, eadem & efficacior; si paulatim infringeretur Hæresis auctoritas: si subtraherentur illi præsidia quibus nitebatur: si spoliata Ducibus, in quibus confidebat, rudis & imperitæ multitudinis permitteretur arbitrio moderanda.

Atque hoc fuit, quod singulari prudentiæ laude præstitit Henricus Magnus; cùm ejuratis ultro Calvinianæ sectæ erroribus, sese in avitæ Religionis gremium recepit; cùm exempli sui æmulatione principes & antesignanos hæreticæ factionis eisdem partibus conciliavit; cùm sincerâ constantique pietatis significatione, quoad vixit, & Religioni, quam erat amplexus, honorem ac pretium, & Hæresi, quam deseruerat contemptum & despicientiam concitavit.

Hinc debilitata plurimùm suis jam rebus diffidere Hæresis cœperat: at postmodum apponens lucro immaturam junioris Principis ætatem, sic invaluerat paulatim, ut res novas moliri, & turbas ciere de integro meditaretur. Erat coërcenda insolescentis superba temeritas, aut impunitate statim facta ferocior, miseras editura strages videbatur.

Sensit hoc singularis Ludovici Justi sapientia; & adjuvante sagacissimi, si quis unquam extitit, Ministri dexteritate, sic rebellantis fastum contudit, sic repressit vires, sic spes infregit, ut resipuerit tandem Hæresis; hoc satis contenta, si moribus suis ac legibus vivere sibi permitteretur. Concessum id fuit, Auditores, non indulgentiâ vel præposterâ benignitate, sed necessitate temporum; quæ curas aliò cogitationesque distraherent.

Tamen nolite dubitare, quin grande quidpiam Religionis ergo pro suâ sapientiâ moliretur Princeps religiosissimus, cùm seipse, Populum & suum, totumque Gallicum imperium Deiparæ Virgini tam solenni pompâ devovit. Intelligebat scilicet, quantùm hinc ad promovendum Religionis opus præsidii esset expectandum.

Neque vero distulit longiùs piissimi Numinis benignitas comprobare certissimo pignore plenum altissimâ prudentiâ consilium; cùm eodem hoc anno, quo peracta nuncupationis hujus celebritas est, expectatus communibus totius Galliæ votis Princeps ille prodierit, cui extinguendæ penitus Hæresis gloria reservabatur. Ludovicum Magnum satis intelligitis, Auditores, tam gloriosi operis artificem; verùm quàm singularis ejus enituit, tam in eodem inchoando, quàm promovendo, consummandoque sapientia!

Erat incredibilis cujusdam auctoritatis exscindere penitus sectæ genus illud, quod stabilitum diuturnitate temporis, pactorum fide roboratum, tot edictorum veluti consignatum sigillo convaluerat. Id intelligens, studuit hoc unum ante omnia

Ludovicus; ut tot rerum miraculis, tot prodigiis facinorum, tam continuâ regni ad votum fluentis serie, quam suspexit universus orbis, Majestati regiæ pondus ac momentum adderet. Quod ubi semel putavit se consecutum; tum sic aggressus est fatalem hydram, non ut uno ictu confoderet, sed singula ejus capita alia ex aliis paulatim amputaret.

Florebat Hæresis olim in Aulâ, & apud ipsum Principem in pretio suis inde gratiam atque auctoritatem accersebat; hanc neque domo in suâ, neque inter amicos habere locum Ludovicus passus est. Militabat in castris, exercitibus præerat, imperabat in provinciis, Magistratibus in foro defungebatur; hinc dejecta pariter, & omnibus nobilitatis insignibus spoliata, natalibus tenebris damnata est. Rem faciebat in commercio, & in tractandis pecuniis publicis amplissimas nacta facultates, suorum inde commodis providebat; pecunias tractare publicas & mercaturam exercere prohibita est. Colebat humaniores Artes in scholis, & tam puros fontes veneno suo inquinabat; potestatem illi docendi omnem sustulit Ludovicus. Aderant Erroris administri, qui venenum spargerent in vulgus, nutantes erigerent, firmarent stantes, timidos ac diffidentes promissis & spe fortunæ melioris lactarent; hi vel donis ac largitionibus ad meliores partes traducti, vel obstinationis in pœnam longiùs summoti sunt. Restabant arces, quò se Hæresis reciperet: Templa dico respirantis adhuc factionis propugnacula; Ædes profanas, tot erecta de Catholicis trophæa & victæ Religionis monumenta Ludovicus excidit. Sic per ista vulnera præludebat Rex sapientissimus ad lethalem ictum, quo fatalem hydram percutere, & ipsam arcanis molitionibus & occultas per artes ruinæ suæ adlaborantem apertiori jure opprimere meditabatur.

Interim dùm tam prudenter Religionis opus Ludovicus promovebat, quàm laudabilis ubique cernebatur ejusdem sapientiæ æmulatio! Quàm sedulus Gallicis in Præsulibus labor, ut quos Ecclesiis præficerent, eos probitas & eruditio commendarent! Quàm multa surgebant undique pietatis ac doctrinæ Seminaria, in quibus deputandi olim sacris ministeriis adolescerent, & ad virtutum omnium exercitationem informarentur. Quantus fervebat in Scholis ardor studiorum, quanta Religiosis in Familiis sanctitas morum cum sacrarum Literarum cognitione certabat!

Nam spectatum erat atque cognitum fatali priorum temporum experientiâ, unde mali labes, & tanta Religionis corruptela profecta esset; ac si tam instructus olim bonis Artibus, tam incorruptus, quàm nunc est, Gallicanus Clerus extitisset; nunquam profectò tot monstruosa Errorum portenta fidem invenissent.

Et ipsi Legum vindices, Æquitatis arbitri, sapientissimi Juris utriusque moderatores, quàm diligenter, quàm providè consulebant; ut quæcumque Religionis in gratiam sancirentur à Religiosissimo Principe, suum hæc ubique pondus atque auctoritatem nanciscerentur! Quàm ferebant ultro rescindi suo de corpore, qui invitis ipsis ac semper raclamantibus in augustissimum Ordinem ir-

reperant! Quanta gestientium animorum significatione viderunt refigi tandem, rescindi, abrogari decretis melioribus, extorta olim ab Hæresi per vim ac nefas Edicta illa, quæ nec admissa fuerant unquam, nec in Acta Senatûs relata, nisi contestatum priùs fuisset ab universis Patribus, interpositâ prudenter istâ clausulâ, quidquid concederetur Hæreticis, id necessitati temporum condonari, donec aliter provideretur!

Quàm sinceris totius Fori plausibus Christianissimo Regi acclamatum, quàm solennes eidem Senatûs amplissimi nomine habitæ gratulationes: quòd cunctis Imperii Gallici finibus Errorum monstra, in Religionis Regnique perniciem nata proscripsisset! Ita ut Senatores amplissimi non jam se tantùm, aut forensis Eloquentiæ restauratores egregios, aut legum ipsarum sagacissimos emendatores, sed Religionis ipsius vindices atque assertores fuisse gloriari possint.

His adjuta præsidiis tam feliciter Religio crevit in Galliâ, & tantum decus defensoribus suis atque propagatoribus toto hoc Sæculo concitavit. Laus hæc Gallorum prima, Auditores; jam quantâ floruerint Armorum gloriâ, alterâ Orationis parte cognoscite.

II. Pars. Quo fieri Gallorum fato dicam, Auditores, ut cùm suavissimam gentes inter cæteras & minimè amicam contentionis indolem nacti videantur; gravissimos tamen omni temporum serie adversarios habuerint. An quòd vicini populi importunam dominationis avidæ, quâ tenebantur, moram in Gallis experti, suscipere nobiscum inimicitias, quàm refrenare ambitionem maluerint? An quòd conspicuâ in socios, & in amicos fide pulcrum semper duximus partiri cum ipsis labores ac pericula? An quòd denique rerum à nobis gestarum gloria sic perstrinxit æmulorum oculos, ut, quos illi non poterant assequi, eosdem saltem lacessere atque impugnare obstinarent?

Ut ut est, absit ut queramur factum, aut infectum velimus esse, Auditores. Quanto major exarsit in nos vis hostium, tanto ampliorem nobis gloriæ segetem suffecit. Atque ut fuit hujus Sæculi fatum, ut nunquam videatur acriùs oppugnata fuisse virtus Gallica; ita nunquam patuit illustriùs, quantâ armorum laude cæteris gentibus eadem antecelleret.

Ecquando enim vel bellatum apud Gallos tam solerter, vel certatum tam gloriosè, vel vincere contigit tam feliciter? Sic ut hostium numerus solertiam acueret, robur ac ferocitas stimularet virtutem, pertinacia plures ac lætiores triumphos adornaret. Quæ si omnia delibare tantùm ac perstringere cursim videar, date veniam, Auditores, & nimiâ rerum copiâ laborantem adjuvate.

Agite, repetite mecum prima Sæculi hujus tempora, Auditores, & quæ vel vidistis ipsi, vel didicistis à parentibus, in memoriam revocate. Vix civilibus emersisse discordiis videri poterat Gallia, & Henrici Magni cùm pacata laboribus, tum Ludovici Justi consilio sapienter administrata, beatæ pacis munus & optatum jamdiu tranquillitatis otium gustare cœperat; cum novi hostes insurgere denuo, quorum non tam aper-

tâ vi coërceret impetus, quàm singulari prudentiâ occultas artes declinaret.

Hinc enim solidioris avida gloriæ domus illa, Gallicæ gentis nuper æmula, quæ vel ipsis totius Europæ finibus cogitationes vix metiretur suas, erat perpetuis veluti in speculis unde rimaretur in Galliam aditum, &, quem in nostrâ fortitudine consiliis suis obicem sentiebat, hunc vel perrumperet aperto marte, vel occulto astu feliciùs superaret. Inde longioris otii pertæsus Britannus, qui necdum abjecerat spem omnem recuperandi partem illam Galliæ, quam olim occupavisset, præstolabatur occasionem commodam; si fortè veteres discordiæ & intestini apud Gallos tumultus renascerentur.

Adfuit tandem utrisque tempus illud quod concupierant, & parandæ gloriæ, ut existimabant illi, peropportunum. Scilicet nondum extinctas bene in ulteriore Galliâ rebellionis faces Hæresis suscitarat, exciverat populos ad arma, & servitii impatiens jugum excutere velle videbatur.

Tum enimvero concipere spes novas Iberi Principes: & quos concordes vix possent, occupatos civilibus discordiis Gallos adoriri. Mox & opem Gallicis factionibus, quam vellent, Britannus ultra polliceri, & instruere classem illam formidabilem, quæ nostris toties non sine gravi jacturâ pulsa litoribus in patrios fines remeavit.

Vidit pro suâ sapientiâ imminentem Galliæ procellam Ludovicus, qui intestinos in Regno motus dum comprimit, sic elusit exterorum insidias, ut in ipsos belli vim omnem derivaret: &, quibus petebatur artibus, eisdem in adversarios uteretur. Nam suscitatus hoc ipso tempore in Germaniæ caput Palatinus Comes Fredericus graves ac multas ciere turbas, conciliare partibus suis Germaniæ Principum gratiam, repetitis adversarios afficere cladibus, & Bohemiæ Regnum, cui Ferdinandus Imperator inhiabat, reluctante eo nequicquam occupare.

Mox interjecto paucorum annorum spatio, quantas eidem Germaniæ clades attulit fretus Gallicis opibus ac copiis Gustavus, quàm multas expugnavit urbes, quot in suam ditionem provincias redegit? Sensere demum hostes libertatis publicæ, quid suæ sibi artes profuissent, & in resarciendis propriis cladibus occupati, hoc studuere deinceps unum, ut se ipsi à servitute vindicarent.

Et tu, infelix Britannia, cruenti postmodùm belli theatrum, & in mutuas nobis ipsis dolentibus acta cædes funestum toti orbi dedisti spectaculum: & quam afferre nobis cogitabas, eandem ipsa cladem accepisti.

Quod si his temporibus amissum in Richelio tutelarem Genium luxit Gallia, quem promovendis rebus Gallicis natum toties senserat, mox habuit, unde desiderium leniret suum, experta in Henrico Condæo, quò usque spectata excelsi consilii sapientia, in Enguineo, quò usque invictus virtutis heroïcæ vigor posset pertingere.

Sed jam me rapiunt ad se se gloriosa Ludovici Magni tempora, & multiplex bellicis in rebus Gallicæ sub Rege tanto solertiæ monumentum sufficiunt. Meministis, Auditores, quantam

quantam Galliæ in perniciem conflatum ante annos viginti quinque triplicis potentiæ fœdus coaluisset? Verùm ut disturbatum illud brevi unâ Principis sapientissimi prudentiâ concidit! Emendata scilicet, ut merebatur, & damnata solvendis fatalis belli sumptibus Batavia fœdus abjecit invisum, & suo à cæteris divortio totum conjurationis vinculum dissolvit.

Revocate etiam animo celeberrimæ illius Expeditionis memoriam, quæ tanta rebus nostris commoda, & perennem Fabio Gallico singularis in bello prudentiæ famam peperit. Conflabatur ex collectis totius Germaniæ viribus formidabilis exercitus, erupturus jamjam per Campaniam, quâ parte defensa minùs Gallia videbatur. Quippe profectus in Flandriam novos ad triumphos cum lectissimo Gallicæ nobilitatis robore Ludovicus, instructum exiguis copiis Turennium custodiendis Germaniæ finibus reliquerat.

At non latuit Ducem sagacissimum quid hostes minitarentur; sed progressus ipse in penitiores Germaniæ recessus, antequam illi convenissent, diù multumque victitat hostium impensis. Mox factus certior adornatum tandem esse hostilem exercitum, ita regreditur per eandem viam, quam veniens intactam esse voluerat à militum injuriâ, ut circumjacentes latè terras populetur, & ad singula pæne vestigia aut transiliendas fossas, aut diruendos aggeres, aut expugnanda propugnacula consecuturis jamjam hostibus relinquat. Neque vero sua spes fefellit Turennium; nam superveniens hostilis exercitus cum desolatam ubique regionem, & perpetuos intereundum obices invenisset, partim consumptus fame, partim longiori morâ fractus, amplam nobis vix aut dato aut accepto vulnere victoriam aperuit.

Et in isto tam diuturni belli discrimine, quod extremum Gallicis rebus exitium allaturum jactabatur, putatis futurum fuisse ut eo defungeremur tam feliciter, aut etiam fœderatis Europæ viribus pares inveniremur, nisi solertia fortitudinem adjuvisset?

At quoniam Ludovici Magni provida mens locorum ubicumque præsens & attenta semper hoc præcavebat, ut Galli processissent in aciem, antequam hostes de profectione cogitassent; ut parati forent ipsi ad conferendas manus, priusquam illis metari castra contigisset; ut jam urbes obsidione premerent, cum nec obsidendas illi suspicarentur: ut recentes locis in omnibus, integras ac vigentes copias sufficerent, fessas illi objicerent, fractas viribus & exhaustas: ut usque faveret ipsis locorum opportunitas, cùm illi deteriore semper loco positi invenirentur; quid adeo mirum est, si nihil aliud promoverit tam pertinax conjurantium in Gallos multitudo, quàm ut illustriorem ipsis triumphorum segetem adornaret?

Huc adjice tam actuosam in Gallis, tam repentinam castrorum celeritatem, ut hostium consilia, molitiones, insidias semper eluderent: tam indefessum in peragendo multas disjunctasque exiguo tempore Europæ partes laborem, ut non una gens, sed multiplex & quasi de integro pro-

creata videretur: tam altam tamque imperviam apud ipsos arcani religionem, ut quo tempore meditata dudum peragebantur consilia, eodem fuisse suscepta putarentur.

Mitto jam dicere quàm peritos, quàm solertes Gallia protulerit rei bellicæ artifices & architectos: quàm faciles ac compendiosæ initæ fuerint ad expugnationes urbium viæ: quantus in castris vigeat ordo disciplinæ, quanta apud omnes scientia rei militaris; quam vel hostes ipsi ita stupuerunt interdum, ut in singulis militibus Duces totidem, in Ducibus totidem Imperatores venerarentur. Sic, Regum Maxime, cælestis illius sapientiæ, quam singulari Superum munere nactus es, partem aliquam diffundis in tuos; neque quisquam est, qui ad luminis tanti splendorem non collustretur.

Quòd si consilio & rei bellicæ solertiâ adeo præstitere Galli cæteris gentibus; quanto superiores virtute & facinorum illustrium gloriâ fuisse dicendi sunt? Tam diù est ex quo addictam sibi fortitudinis laudem Gallia vindicat; ut Gallum esse idem omnino sit, ac esse fortem: vixque jam Heroës nostri ab eâ prædicari se parte sustineant, quam imis pariter ac summis communem esse fateantur.

Enimvero quem è Gallis tandem deficeret animus in adeundis periculis, qui in ipsis Regii Sanguinis Principibus egregios animæ magnæ prodigos ac contemptores agnoscat? Esset aliquis lentus ac reses, cùm aut sustinendus, aut lacessendus hostis est, qui Contiacum aut Borbonium viderit ad Stinkerkam medias inter neces imperterritos, & redivivam in se Condæi Magni virtutem attonitis hostibus exhibentes? Qui conspexerit olim Enguineum aut Limburgi mœnia perrumpentem, aut dejectum ab equo suffosso parentem dum ad Seneffum relevat, oppositu corporis igneos globulos tam caro capiti defendentem? Qui Philippum meminerit ad Casellam sic oblitum periculi, ut, dum victum hostem urget acriùs, multis hinc atque hinc ictibus peteretur, vixque id ad aliquam fortitudinis laudem pertinere existimaret? Qui spem Regni dulcissimam, præsidium Galliæ, Populorum amores Delphinum obstupuerit, vel cùm in Germaniâ lacesseret hostes in propugnaculis, vel cùm erumpentibus undequaque æratis glandibus Philippoburgum expugnaret? Qui denique Ludovicum ipsum, unde Gallici Imperii securitas, gloria, salus dependent, non sine gravi trepidatione suspexerit toties gravissima volantis undique plumbi discrimina erecto vultu despicientem?

Unum est quod verear: Auditores, ne illustriora pleraque fortitudinis Gallicæ exempla, quæ sunt edita passim toto hoc Sæculo, splendidiùs, quàm magnificè decantata, vix edi potuisse olim existimentur, &, quam fabulosis pæne Heroïbus fidem hodie denegamus, eandem Gallorum facinoribus denegandam nepotes nostri arbitrentur.

Nam si Græcia sua mendax in historiâ visa est, cùm stratum pontibus Hellespontum narrat à Xerxe, & Abydo Seston admotam: an veraciores Galli suis in Annalibus videbuntur, cùm impositum à Ludovico Jus-

to referent Oceano frenum, & properantem obsessæ urbi classem hostium interjectâ medios in fluctus mole fuisse compressam, nisi superstites adhuc superbi illius operis reliquiæ fidem vel ab invitâ posteritate extorqueant?

Quod vero de junioris Alexandri victoriis produnt historiarum monumenta, id si vix ac ne vix quidem creditur non oblitum aliquo adulationis fuco; num æquiùs olim sibi persuadebunt qui legent, primum hoc fuisse Condæi Magni in re bellicâ specimen, ut retunderet collectas Iberiæ vires; eundem vix assecutum annos unum & viginti decretoriis præliis extitisse sexies victorem; & cùm in unâ urbe capiendâ Græciæ totius Heroës decem annos olim contrivissent, novum Heroa Gallicum uno anno urbes decem fortissimas expugnasse?

Ubi vero ventum fuerit ad illa virtutis Heroïcæ prodigia quibus fœtam Ludovici Magni historiam admiramur: cum narrabitur tranatos à Gallis rapidissimos fluminis Rheni vortices, dum hinc accenderet animos invicti Regis præsentia, inde facinus spectaret hostis ex adverso litore, & ærata circum undique grando perplueret; quantus erit posteritatis stupor, quanta admiratio? quæ collatis inter se ætatibus noverit, idem à Romanis Heroïbus susceptum toties & irrito semper conatu fuisse pertentatum.

Jam cùm urbes quatuor & quadraginta uno mense occupatas; Sequanorum fines trium hebdomadarum spatio Gallicæ ditioni adjectos; conjurantes mutuum in fœdus, Bataviam, Iberiam, Germaniam accisas feliciter & ad unius pacis amorem adductas; cùm per asperas hiemes, per madida luto & corrupta imbribus loca, spectantibus florentissimis exercitibus, hæc aggressos fuisse Gallos, disjecisse, occupasse, quæ conditionem, ut vincerentur, non habebant: cùm victores ubique, ubique triumphantes, victos nuspiam, nuspiam infractos ætates venturæ intelligent, an non adscita de veteribus fabulis plurima vel suspicabuntur, vel felices certè Gallos prædicabunt, quibus ab invicto Imperantis robore virtus eadem, pares animi afflarentur.

Quid enim tam insolens, tam incredibile veteres historiæ proferant, quod sternere viam possit vel ad ista, vel ad reliqua Gallicæ fortitudinis miracula aut suspicienda minùs aut proniori fide excipienda? Scrutamini per me licet reconditiores totius antiquitatis latebras; excutite diligenter ætatum, locorum, nationumque omnium monumenta: revocate in memoriam celebrata magnificentiùs Poëtarum commentis ac fabulis sæcula: prodibit, credo, ex illâ caligine temporum, ex illâ totius vetustatis serie exurget populus aliquis, in quem hostis tam multiplex, tam potens, tantâ animorum contentione, tam diù, tam pertinaciter, terrâ marique conjurarit? qui sibi relictus uni, suis fretus unis viribus, contra vim simul ac dolos habuerit dimicandum? cujus in solo nulla pars quæ non impeteretur, & exitio designata non foret?

In iis rerum angustiis quis tandem exercendæ virtuti Gallicæ locus reliq-

quebatur? quæ spes parandæ splendidis quibusdam facinoribus gloriæ affulgebat? quo pacto lacessendus & urgendus hostis, qui à fronte, à tergo, ab utroque latere sustinendus incumberet? An non actum iri satis bellè cum Gallicâ gente videbatur, si nihil partæ olim in bello gloriæ deperderet? si totius Europæ formidabilem impetum cum aliquâ defensionis laude sustineret?

Nempe hoc sibi Galli vindicent aut agnoscant suum, quod illustriori gloriâ vacaverit. Illos aut difficultas operis, aut numerus hostium, aut periculi magnitudo deterreat, qui felicibus Ludovici Magni temporibus procreati continuâ fatorum experientiâ didicerint, sub tanti Regis auspiciis pugnare idem esse ac vincere.

Sensit enimvero Europa tota quibuscum sibi res foret. Vidit lacessentes ultro, qui oppugnandi censebantur: victores semper triumphantesque obstupuit, quorum certam ad perniciem tanto cum apparatu advolarat. Sed ista, video, pertinent ad Gallorum felicitatem, quæ ipsorum in consulendo solertiam, fortitudinem in agendo consecuta est.

Etsi non est rerum illarum felicitas, quam præstare quisquam de se ipso possit, neque culpandus videtur ille, cui successerit minùs feliciter, si nec in deliberando prudentia, nec animus in exequendo defuerint: tamen est hæc perversitas, dicam, an fatalis error multorum, ut ex eventu solo res æstiment, neque prudentem quemquam fuisse putent aut fortem, qui fortunatus idem non extiterit. Absit, Auditores, ut tam pravâ quorumdam hominum opinione abduci velim ad gentis Gallicæ prædicationem; aut collaudandos putem Gallos à felici rerum suarum exitu, nisi maturitate consilii atque virtutis præstantiâ, quod jam confectum à nobis est, fortunam servire sibi vel repugnantem, & suis addictam signis famulari coegissent.

Ecqua porro natio est tam confidens sui, tam ambitiosa votis in suis, quæ à Superis tot ac tantas res audeat optare, quot & quantas Superi ad Gallos detulerunt?

Mirabatur olim Princeps Trojanus, cùm delatus tempestate fuisset in Africam, suasque & suorum pugnas ad Trojam in tabulis depictas oculis perlegeret; mirabatur, inquam, tam longè propagatam fuisse rerum à se gestarum famam, & conversus ad socios, mœrorem inter & gaudium exclamabat; *Quæ regio in terris nostri non plena laboris!*

Quanto id æquiùs ac gloriosiùs prædicari de gente Gallicâ potest, Auditores? Nam quæ plaga tandem, quæ pars in hoc orbe universo, quam Galli vel non illustraverint laboribus suis ac triumphis, vel nominis sui famâ non impleverint?

Testis est Flandria, cujus partem longè optimam ditioni suæ adjectam Galli gloriantur. Testis est Batavia, quam oblitam fidei & obsequii parum memorem trium provinciarum & quadraginta urbium expugnatione emendarunt. Testis est Iberia, quam in fines Galliæ longè latéque grassantem multiplici victoriâ represserunt. Testis est Burgundia Sequanorum, quam semel atque iterum occupatam sui juris fecerunt, & extinctis

Veteribus odiis cum altera Burgundiâ conjunxerunt. Testis est Germania, quam ab utroque Rheni latere felicibus armis domitam expugnarunt. Testis est Hungaria, quam victis ad Arabonem Ottomanis, ab infami servitute defenderunt. Testis est Alsacia, quam æterno fœdere Gallico Imperio mancipatam ab Hæresis dominatione ad avitam Religionem traduxerunt. Testis est Suecia, quam in Gallicâ societate constantem ab æmulorum injuriâ vindicarunt. Testis est Britannia, quam utrique Oceano dominantem ingenti clade toties affecerunt.

Testes vero jam omnes oræ, atque omnes exteræ gentes ac nationes; denique maria omnia, cùm universa, tum in singulis oris omnes sinus atque portus.

Nam quid dicam Tripolim in Syriâ; quid in Africâ Tunetum & Algerium globis igniferis attrita? Quid memorem exscensione factâ Genuam incensam castigatamque, & ad culpam eluendam primores urbis Lutetiam accercitos? Quid definitam loquar Imperii Gallici & Turcici æqualitatem, & dum natio illa reliquos populos insolentiùs despicit, parem inter sedendum honorem Oratori Gallico & supremo Visiri delatum? Quid adjiciam accitos longiùs Gallici nominis famâ ex Siamensi regno Oratores, & ad contemplandam propiùs Ludovici Magni gloriam impulsos?

Hæc sunt illustria rerum à Gallis toto hoc Sæculo feliciter gestarum monumenta: quæ si perlustrare curiosiùs quis velit, excurrat ille tantisper in Galliæ limites; & quam feliciter fuerint propagati, ex quo rerum habenas Domus Borbonia moderatur, secum expendat.

Hîc, ubi Picardiæ finibus Gallia terminabatur, eandem video provinciam ultra Atrebatensem, & totum Flandriæ Comitatum longè propagatam. Illic Campaniam habebat olim pro repagulis; nunc Alsaciâ, quàm longa est, & continuâ Rheni fluminis ripâ continetur. Inde offerebat se se Burgundia, quæ nullis olim munita aggeribus, nullis propugnaculis defensa latus apertum hostibus objiciebat; hodie Sequanorum finibus, & arcibus circumvallata fortissimis defenditur. Sic provinciæ Lugdunensi Sebusianus ager adjectus, Occitaniam Ruscinonensis regio protegit ac tutatur. Ac si reliquis à lateribus protensa ulteriùs Gallia non cernitur, cogitet ille, quisquis est, Auditores, nihil ab eâ parte præter maria vel perpetuos montes Gallicæ virtuti fuisse objectos.

Mox ad reliqua victoriarum nostrarum trophæa & perillustres reliquias oculos advertat. Observet idem sedulò urbium multitudinem, varietatem castrorum, propugnaculorum robur, quæ ad tutandos fœcundi Martis fructus provisa sunt; numeret, si potest, quot erepta domitis per tot annos hostibus tormenta bellica nostris jam tegendis mœnibus inserviant; agnoscat & perlegat in singulis varia variorum populorum, & nomina, & stemmata. Ingrediatur singularum artium civitatumque Armamentaria, & enses, loricas, scuta, galeas, aliaque, id genus, triumphorum nostrorum monumenta admiretur. Suspiciat appensa templorum tholis, &

distincta tot Principum, tot Regum, tot Provinciarum Regnorumque insignibus vexilla.

Hæc porro sunt ejusmodi, Auditores, ut, si vel taceant Annales hujus Sæculi, vel si magnitudo novitasque facinorum ægrè fidem inveniant, iis tamen minimè liceat obtrectare. Quamobrem si cui populo parta toto hoc Sæculo bellicis rebus gloria primas deferre debeat, quis dubitet easdem Gallis vindicare, quos armorum solertiâ, virtute ac felicitate constat cæteris tantopere nationibus præstitisse?

Hunc assecuta dignitatis apicem Gallia quid aliud vel postulandum deinceps à supremo Numine, vel etiam optandum habeat, nisi ut venturis deinde sæculis, cum assurgere altiùs non posse videatur, in hoc fastigio gloriæ collocata sic perseveret, ut suis exemplo, exteris admirationi, utrisque magno cùm Religionis, tum fortitudinis documento sit?

Quanquam confide, Gallia, ecce uberioris etiam incrementi spem tibi novam eandemque certam sufficit singularis illa, quæ Principum nostrorum ac regni Gallici fatis invigilat Providentia. Has illi debemus immortales gratias, quòd clarissima Imperii nostri lumina non uni tantùm sæculo ostentarit; & quos majore, ut sic loquar, labore efformaverat, eosdem singulari quadam voluptate pluribus sæculis commodaret. Ita Clodovæum, ita Carolum Magnum, ita Philippum Augustum, ita Henricum Magnum, viros pluribus dignos sæculis, non uni sæculo voluit esse superstites. Ita & Virum immortalitati natum Ludovicum Magnum ætatis jam hujus gloriam, alteri etiam ætati incolumem reservat.

Fortunatum omni ex parte Parentem, qui dignum se nactus sit Filium, & præclaris tot suis dotibus imitandis parem: quem tam splendida virtutum exempla non terreant, sed incendant! Feliciorem Avum, qui in tanto Nepotum numero, tanquam totidem in speculis fidam sui imaginem possit contemplari! Felicissimam Galliam, quæ in hoc Sæculi renascentis aditu, duraturæ felicitatis tot obsides, tot perpetuandæ gloriæ certa pignora sibi gratuletur.

Nam quid illa sibi jam non adpromittat ex lætissimâ juniorum Principum copiâ, qui ipsius in sinu tam feliciter adolescunt? Quo illi non promovebunt apud te, ô Gallia, Religionis gloriam; qui tam altos in ætate tam tenerâ de Religione sensus imbiberunt? quibus de penitissimis rerum sacrarum mysteriis nihil latet? quos in obeundis divini cultûs officiis tam pios, tam Religiosos admiramur?

Quòd si rerum tuarum splendor, aut mala vicinorum æmulatio novos tibi hostes suscitabunt, qui beatam illam, quâ nunc frueris, tranquillitatem ac pacem olim interturbent; quanta partæ jam bellicis rebus gloriæ seges accedet ab eisdem Heroïbus; quos invicti Parentis & Avi tot imitanda prodigia acrioribus stimulis accendunt. Dedit jam ad Compendiensia castra suæ in bello solertiæ virtutisque specimen, quem provida felicitatis tuæ fata tibi Principem olim destinant, serenissimus Burgundiæ Dux; & vel ex ludicrâ umbratilique palæstrâ facere conjec-

turam debuisti, quantus in veris crudioribusque pugnis, cùm erit tempus, futurus sit.

Neque tu verò tam studiosa bonarum Artium, ô Gallia, leve præsidium invenies in Augustis Fratribus, qui politioribus exculti Literis, & earum pretium norunt, easdemque promovendæ regnorum gloriæ pariter ac felicitati natas didicere.

Nihil igitur superest ultra tibi quod precemur, ô Gallia, nisi ut Avum, Parentem, Nepotes longos per annos videre incolumes possis. Sic erit, ô Deus Immortalis; & quæ facimus vota pro felicitate Domûs Augustæ, ultro exaudies. Agitur gloria tua, agitur dilectissimi tibi populi salus, ut, quos ad Religionis tutelam, ad præsidium Galliæ procreasti, in iisdem tuendis conservandisque, tuis ipsius beneficiis faveas; & hanc tantam spem novi Sæculi ratam habere velis.

JACOBI II.
MAGNÆ BRITANNIÆ
REGIS
LAUDATIO FUNEBRIS.
Habita Anno D. M. DCC. I.
ORATIO IV.

EReptum nobis luximus ex hoc loco paucos ante menses amantissimum Principem *; ecce novi luctûs hodiernâ die seges exurgit. Illustrissimi Ecclesiæ Principes, Præsides Illustrissimi, Amplissimi Senatores, Viri omnium Ordinum Ornatissimi. Luget enimverò amicum hospitem Gallia, Regem optimum Anglia desiderat, Religio defensorem acerrimum requirit. Felicem tamen vel in dolore suo fortunatamque nimis Galliam; quæ fausta Jacobi II. primordia jam olim suspexerat, & ultimos morientis ejusdem spiritus excepit! Rerum ab eo gestarum testis per tot annos miratrixque perpetua, habebit semper, unde tanti Principis hospitio lætetur, & suavissimâ suæ cum eo necessitudinis recordatione, desiderii sui acerbitatem leniat.

* Philippum Ducem Aurelianensem, unicum Regis Fratrem.

At doleat Anglia ademptum sibi publicæ quietis ac diuturnæ pacis conciliatorem; Religio Parenti optimo acerrimoque vindici studeat parentare. Imò, imò præcipuas in communi luctu partes hodie Religio sibi vindicet; & quanto se illustriùs à religiosissimo Principe ornatam meminit; quanto cupidiùs amatam se fuisse gloriatur, tanto se in referendis gratiis alacrior, tanto ad exornandam beneficentissimi Regis memoriam paratior existat.

Nos verò quos impensè fovit inter cæteros vivens ac moriens Jacobus; quibus præsidium, gratiam, & quod multo pluris ducimus, tenerrimum amorem semper impertiit; quorum fidei ac studio delicias suas, regales liberos, ipsosque animi sensus arcanos ultro credidit; an non commodabimus hodie Religioni vocem, & aliquam tam honorifici muneris in partem veniemus? Ah! potiùs silere pudeat, ubi Religionis res agitur,

ubi debitum gratus ac memor animus obsequium exigit.

Erumpat igitur tam felicem nacta dicendi campum solennis Oratio ; &, quoniam totam hanc sibi Religio postulat, nefas sit quidquam dicere, quod non referatur illuc, aut eòdem minùs pertinuisse videatur. Hoc ipsum laudationis genus, si quid obsequii nostri ratio pios Manes adhuc sollicitet; unum magis omnibus Jacobo placeat, cujus cogitationes omnes, curæ, contentiones eò spectavere demum, ut fidelem Religioni, totâ, quam longa fuit, vitâ, operam exhiberet. Suffragabitur & mihi in hac parte summi Pontificis auctoritas, qui, auditâ Jacobi II. morte, plenus eo studio, quod Religionis amor inspirat, sacro ipse in consessu tanti Principis Religionem ac pietatem magnificis laudibus prosecutus est.

Neque tamen exclusas ab eo quis putet reliquas mentis animique dotes, quæ natum moderandis sceptris Principem commendare solent; verùm illas omnes in Jacobo Magnæ Britanniæ Rege, sic effulsisse, spero, quivis intelliget; ut impenso Religionis studio cederent, & suum ab eo splendorem mutuarentur.

Tripartita Jacobi II. vita, triplicem id efficiendi, quod ego proposui, viam sufficit. Sic enim tribus illis gloriosæ vitæ partibus Religio præfuit, ut easdem moderaretur semper, neque fieri quidquam pateretur, quod illa non præscripsisset. Dignus solio Jacobus, antequam illud capesceret, & heres Imperii legitimus, maluit subire periculum excidendi debito successionis jure, quàm desertor Religionis, aut dissimulator videri; hoc Primum. Adeptus solium Jacobus ejusdemque pacificus possessor, non timuit Regno carere, dum Religioni servit; hoc Alterum. Denique orbatus solio Jacobus, nec oblitus quidquam, ut amissum reciperet, omnia deinceps, Religione beatus suâ, contempsit; hoc Tertium. Sic in conditione vitæ tam variâ, tam difficili, tam perturbatâ, regiis ubique clarus virtutibus, Religionis laude clarior Jacobus extitit; hoc porro tergeminâ Orationis parte dum persequor, vestrâ me dicentem benevolentiâ sustentate.

Non erit hic operæ pretium, Auditores, conquirere longiùs peregrina testimonia, unde quivis intelligat, quàm dignus solio Jacobus videri debuerit, antequam illuc eveheretur. Sileat enimvero tota Britannia; testis hodieque meminisse Gallia possit, quanto virtutum comitatu fretus in spem triplicis Coronæ Dux Eboracensis olim adolesceret. Fatali quadam necessitate temporum medio patriæ de sinu raptus statim ab juventute, quod non habuerat inter suos, tutum apud nos perfugium invenerat; neque opinor sine peculiari Dei omnipotentis consilio, qui posita nobis ante oculos tanti Principis primordia esse voluit, ut edendis ab eodem sub vitæ finem miraculis unusquisque nostrum faciliùs assuesceret. I. Pars.

Nec otiosa fuit apud nos Eboracensis Ducis juventus, nec vulgaribus factis consignata. Nolim ego miserrimi illius temporis refricare memoriam, cùm intestinis agitata discordiis Gallia suas in se ipsam vires converteret. At recordari tamen non

pigeat,

pigeat, quàm utilem rebus noſtris operam Jacobus navaverit. Fortis miles, Dux ſtrenuus, ſapiens Imperator erumpere viriliter, quocumque res poſceret: dignus jam tum, ſuo in Ludovicum ſtudio, cui tanto cum fœnore gratiam Ludovicus olim rependeret.

Quantum enim verò, quàm multiplex ad Muſſipontum, ad Stampas, ad Atrebatum, ad ipſa Divi Antonii ſuburbia ſolertiæ, fortitudinis, prudentiæ ſpecimen edidit. Non teſtabor hîc Annalium noſtrorum fidem, apud quos illuſtribus conſecratam monumentis Eboracenſis Ducis gloriam legimus. At appellabo Turennium, perpetuum rerum ab eo geſtarum ſpectatorem; qui ſingulari junioris Principis captus ſolertiâ, & maturâ ſupra modum ætatis ad rem militarem indole, ſic tyronem erudiebat, ut ſapientiſſimi jam tum Imperatoris ſagacitatem in eo miraretur. Appellabo Condæum, quàm peritum, Auditores, ac ſincerum bellicæ virtutis æſtimatorem! qui pugnantem mediâ in acie Jacobum expertus non ſemel, cùm aliquando interrogaretur à Rege, quem fortiſſimum hac ætate virum reputaret, primas quidem, ut decebat, Regi, ſecundas Eboracenſi Duci deferebat.

Hinc illi populorum plauſus & gentis totius acclamationes, cùm melioribus auſpiciis reverſus tandem in patriam talem ac tantum Imperatorem Britanniæ oſtentavit. Meminerant illi quidem, ut decennis puer aſtiterat olim parentis lateri, nec cruentam ſubire cum eo veritus incerti Martis aleam, impavidum & periculorum contemptorem animum jam præſeferret: at recentibus auctum victoriis triumphiſque nobilitatum cùm cernerent, quantum hinc ſibi, quantum Patriæ acceſſiſſe præſidium gratulabantur!

Senſere ſcilicet illi poſtmodùm, quàm non temere tam lætos de Jacobo rumores fama ſereret; quàm non inanem ipſi de illius virtute ſpem ſuſcitaſſent; cùm Batavicam navali prælio claſſem aggreſſus, novum ad hunc uſque diem fortitudinis ac roboris prodigium, ſtupentibus Batavis, Anglis applaudentibus conſignavit. Bis excuſſus navi propriâ, quam hoſtis incenderat, non deſtitit urgere pugnam acriùs; donec incensâ viciſſim navi hoſtium Prætoriâ, ſepulto fluctus inter ac flammas Obdamo, duabus ac viginti navibus aut captis, aut incenſis, aut depreſſis, triſtes laceræ claſſis reliquias longè lateque fugaviſſet. Cujus facinoris gloria vel apud immemorem Britanniam tandiu vigebit, quandiu perſtabunt Senatûs acta; quo jubente decreta Victori, totius gentis nomine, ſolennis gratulatio eſt, & ad gratificandum Patriæ conſervatori, quingenta ex ærario publico nummorum millia, triumphale munus, oblata ſunt. Obdam.

Quid alteram memorem poſt quinque annos de iiſdem Batavis victoriam; cùm junctis in unum Galliæ Britanniæque navalibus copiis, famoſus ille totoque metuendus mari Ruiterus victus fugatuſque eſt? Præerat Angliæ Claſſi Jacobus, quem hoſtis ratus ſtare in anchoris, & concubiâ nocte imparatum aggreſſus, tam viriliter exceptus eſt, ut amiſſis multis navibus, Victoris arma, piceæ

caliginis interventu, vix ac ne vix quidem effugeret. Sic per ista fortitudinis prodigia præpotens rerum omnium moderator Deus invictum generosi Principis animum ad majora pro Religionis laude certamina informabat.

Tot parta facinoribus fortis ac periti terra marique Imperatoris fama, mirum quantam apud omnes Eboracensi Duci auctoritatem ac gratiam exciret. Accedebant reliquæ dotes animi, quæ virtutes bellicas exornarent; officiosa quædam experſque fuci comitas, caritas in domesticos, in alienos humanitas, in amicos sincero plena studio benevolentia: quibus sic omnium animos ad se rapiebat, ut in tantâ factionum varietate, quibus divisam ac diffidentem usque Britaniam vidimus, nulla tamen his temporibus reperiretur, quæ amicum habere Jacobum non ambiret.

Ergò omnium vergere in eum obsequia, converti oculos, voluntates inclinari, &, quoniam destitutus erat liberis Rex Carolus, nec spem futuræ prolis faciebat, ad heredem fraterni Imperii designatum populi pariter ac nobilitatis studia deflectere.

Rebus tam feliciter Jacobo fluentibus, ut non tam jure natalium, quàm conspirantibus omnium votis regnaturus olim videretur; quis animum induxisset, Auditores, deferbuisse sensim populorum studia, unde par fuisset succendi illa magis atque inflammari.

Scilicet dedoctus errorem jam dudum, quem cum ipso lacte suxerat Jacobus, non dubia identidem sui ad Catholicam Fidem reditûs indicia præseferebat. Nam cùm cupido semper æqui rectique animo hæsisset ille scrupulus, huic se mancipatum esse Religioni, quam nec coluissent olim Majores sui, nec ipsa Britannia tota, nisi Henrici VIII. temporibus agnovisset; voluerat ipsum Lutheranæ Sectæ adire fontem, &, quibus illa præsidiis in novam Religionis formam crevisset, diligentiùs perscrutari. Atque, ut erat in eo perspicax ingenium, & cùm cæteris in rebus, tum verò in Religionis causâ sagacissimum, viderat penitus atque intellexerat quàm alienis à verâ utriusque Testamenti Religionis institutis atque auctoribus, Protestantium, ut vocant, factio prodiisset.

Illa divino Spiritu afflatos homines, insignes morum innocentiâ, sanctitate vitæ conspicuos præcones ac pastores ostentabat. Hæc avaritiæ turpissimos asseclas, humanarum divinarumque legum contemptores, viros omni vitiorum corruptelâ depravatos. Illa volentibus suscepta, & solo patientiæ lenitatisque subsidio longè latéque diffusa; hæc nata in sanguine & armorum vi propagata. Illa suadere modestiam, erudire ad honestatem, animi impotentis impetus coercere; hæc inspirare superbiam, stimulare ambitionem, pravis quibuscumque cupiditatibus frenum laxare. Illa obtemperare noverat moderatorum imperiis, & iniquum etiam jugum constanter pati: hæc detrectare jussa Principum didicerat, & ad defectionem rebellionis faces præferre.

In tanto Religionis utriusque discrimine senserat Princeps oculatissimus, quid credendum porro, quid sequendum foret; & iisdem convic-

tam rationibus Annam priorem conjugem, fœminam ingenii vi, & animi robore, quàm sexus hic ferat, majorem easdem in partes traxerat: tantùm cognita probè exploratáque veritas valuerat apud eos, quos sola Natalium conditio superstitionis cultores effecerat? Igitur ejuratis erroribus Jacobus Religionem veram deinceps colere, nondum palam id quidem, quia conscius fraternæ mutationis Rex Carolus, & ii qui Jacobi partibus impensiùs favebant, hoc sibi postularant indulgeri, donec res ipsa, quam Religionis gratiâ moliebantur, expeditam cultui ejusdem publico viam aperiret.

Etenim erat hoc in votis jam pridem Carolo, qui & Catholicum nomen fovebat in sinu, & plus in Anglis Catholicis obsequii atque præsidii, quàm in cæteris, qui alias Religionum Sectas colerent, expertus semper fuerat, ut expetitam bonis omnibus & sanctissimis olim decretis confirmatam, liberam in Angliâ cujuscumque Religionis profitendæ facultatem restitueret. Suffragabantur Regis consilio viri non pauci in totâ Britanniâ primarii: interim expectare Jacobus felicia tempora, & rem conspirantibus animis promovere. Venit tandem dies ille optatissimus, qui Ducem Eboracensem votorum compotem effecit. Stabilita decreto regio, actisque publicis libertas illa, quæ Catholicam Fidem, si non penitus eximeret servitute, aliquâ saltem fortunæ melioris expectatione consolabatur.

Verùm heu! parum providas, parum tenaces recti mentes hominum! Cogitur postmodum Carolus refigere quod sanciverat; & permissam tanto apparatu veræ Fidei palam profitendæ licentiam revocare. Quanto mœrore tuo, Jacobe! quanto rerum tuarum dispendio! Tu, quem impertitæ paulò ante libertatis auctorem studiosissimum noverant, quicumque Catholicum nomen odissent. Quàm jugis hic fuit, quàm fatalis fons & origo turbarum! Sensisti periculum, nec doluisti tamen, nec te facti pœnituit; paratum ultro quamlibet jacturam pati, dum Religionem servares.

Sensit & Carolus, Auditores, quem iniqua temporum necessitas invitum ac repugnantem huc adegerat; & commotus periculo Fratris, quem unicè diligebat: tentavit omni ope ac studio, crescentem in dies metuendæ factionis invidiam avertere. Vicit tamen illa Regis prudentiam ac studium, quia Jacobi constantia atque Religio vinci non potuit. Nam ut viderunt hæreticarum partium fautores, eò demum recidisse rem, ut ad Principem Catholicum universus Angliæ Principatus, legitimo successionis jure, brevi perveniret; quas non, Deus immortalis! adhibuerunt artes & machinas, ut tam fatalem errori plagam declinarent! Parum fuit quòd sancita olim per summum nefas renovarent decreta, quibus Catholici aut excludebantur omni Magistratu, aut veram abjicere Religionem cogebantur: quoniam tam iniquis legibus non tenerentur Regii Sanguinis Principes; instituere placuit, renitente ac repugnante Carolo, novum impii Sacramenti genus ab omnibus, quicumque munus aliquod exercerent, exigendum.

His petebatur insidiis Jacobus, pe-

nes quem esse rerum administrationem omnium tanto Britanniæ commodo Carolus voluerat. Etenim maris præfecturâ fungebatur; præerat Imperator terrestribus navalibusque copiis; primariam in Britanniâ quinque Portuum provinciam exercebat publici Consilii caput, moderator & arbiter. Exhorruit totus vel ad ipsum infandi sacramenti nomen Princeps Religiosissimus, & ne pollutus eo posset videri, omnem ultro volensque Principatum palam abdicavit.

Laudentur enimverò veteres illi Christiani nominis defensores, qui partam rebus bellicis gloriam, & cuncta victoriarum insignia lubenter ponerent, quibus, nisi ejurato Christi nomine, frui non liceret! An non majus aliquid nostris temporibus orbi Catholico Jacobus exhibuit. Nam qui Episcopales in Angliâ vocantur, Secta his temporibus omnium potentissima, & Regiæ Majestati, ac Familiæ præ cæteris addicta, hoc unum Eboracensem Ducem precabantur, ut dissimularet tantisper Religionem, quam amplexus fuerat, donec factionum æstus defervesceret: daret hoc Fratri Carolo amoris pariter & obsequii pignus, ut ipsum honoris gratiâ Protestantium in fana comitaretur: in eo rerum statu esse id fictionis genus ejusmodi, quod Religio Catholica facilè condonaret· quod si exorassent semel ab eo, devovebant se totos Jacobi commodis, & vel vitæ periculo certam ipsi ad imperium viam afferebant.

Hic verò Jacobus, *Tamen non faciam*, inquit, *neque hoc pretio vel publica illa munera, quibus jam exspolior, vel triplicis Coronæ, quod me contingit, decus bene redemptum putem!* Veritus nimirum cum prisco illo Judaïcarum legum vindice Eleazaro, ne, si Religionis in causâ sinceritati defuisset, vel calumniam ipsi Religioni, vel Religionis cultoribus offensionem pareret.

Quanquam, stetisset hîc utinam factionis hæreticæ vis ac furor! Ecce oppugnatur fides & obsequium Religiosi Principis, & metuendæ Regis ipsius in vitam conjurationis, quæ seritur à Catholicis conflata, tanquam auctor accusatur.

Itane verò tam futile, tam impudens, tam incredibile calumniæ genus inveniat fidem! Invenit tamen, Auditores, aut invenisse saltem visum est. Et tu, Carole, qui Fratris animum unus omnium optimè noveras; quem probaras toties tam obsequentem, tam cupidum tui, tam amantem, etiam hoc credes? Absit hæc labes à Caroli memoriâ, Auditores! doleamus potius Principis infortunati vicem, cui in tantâ temporum calamitate, unus hic servandi Fratris modus relinquitur, si non omnem derogasse calumniæ fidem videatur, & in Flandriam jubeat Fratrem exulare. Exulabit quidem Jacobus, Auditores, at postquam confutata calumnia, & suâ in Regem ac Fratrem palam approbatâ fide, unius Religionis servatæ reus censeri possit.

Tamen heu! dum abis, sinceri gregis Pastor ac Patronus, interim desertas in oves immanis luporum furor desævit, tanto acriùs, quanto ægriùs tibi ferat ignosci; manat undique sanguis innoxius, & cruenta passim cædes exoritur. Quanquam, ne doleas; quandoquidem innocentes illæ victi-

mæ non dolent; felices imò, dum tibi Religionis vindici, dum Religioni ipſi viriliter oppetunt. Tuque, ô Societas Jeſu, funeſtiſſimæ illius tragœdiæ pars non minima, gratulare tibi! Sors hæc tua eſt, ut quacumque terrarum in parte Catholicum in nomen bellum inſurgat, prima Religioni victima ſemper occumbas.

Verùm, Auditores, qui lætus ac triumphans, ubi Religionis cauſa poſceret, è Britanniâ deceſſerat, non timuit, vel capitis diſcrimine, regredi illuc etiam non revocatus, cùm eadem Religio poſtulavit. Gravem in morbum Rex Carolus inciderat: adfuit ex improviſo periclitanti Fratri Jacobus, ut, quem noverat Catholicæ Religionis cupidum & amantem in ſinu, publicum ab eodem cultum exoraret. Nec fruſtra, recreatus Fratris præſentiâ, qui ſe moriturum crederet, Rex Frater, & de Hæreſi deponendâ ſeriò admonitus, repellere primùm magno omnium ſtupore hæreticos Epiſcopos, qui ultima Lutheranæ ſectæ Sacramenta moribundo imperrituri venerant. Mox cùm accerſendum quantocyus Catholicum Sacerdotem Jacobus adjeciſſet, non abnuere quidem Carolus, ſed converſus ad Fratrem, & ambabus eum aſtringens ulnis, *Heu! mi Frater*, inquit, *quantam tuum in caput Sacerdos ille procellam excitabit!* Hic effuſus in lacrymas Jacobus, quas amor, quas Religio & mixtum utrinque gaudium eliciebat: *Eſto ſecurus mei*, ſubjecit. *Felix ego, mi Frater, id ſi totius effuſione ſanguinis præſtare tibi officium poſſim.* Convaluit demum ex eâ ægritudine Carolus; ac ſi, converſis deinceps in meliora ſtudiis, Catholicæ Religionis in gremio mortuus eſt, tam expetitam bonis omnibus mutationem piæ Jacobi ſollicitudini gratulemur.

At quo feliciùs Religioni Jacobus adlaborat, eo graviùs aſperare eorum animos, qui nihil tam metuerent, quàm Catholici Principis imperium experiri. Ergo inflammari novus in eum furor, nova invaleſcere conjuratio, cujus vim eludere denuo niſi ſalubri fugâ non poſſit. Gratias tibi, Deus immortalis! qui Jacobum in Scotiam deduxeris, unde quietem toti Imperio, atque tranquillitatem acceſſeret. Illic enim placatos magis & ſibi devotos obſequium in omne nactus animos habuit, unde pernicioſis malevolorum conſiliis mederetur. Mox partim abſumptis vario temporum fato metuendæ conjurationis principibus, partim repreſsâ legum ac Regis auctoritate, rebellium pertinaciâ, ita converſa tandem in Jacobum ſtudia ſunt, ut, quam ſenſerat apud Scotos, benevolentiam populorum, eandem Londini pariter experiretur.

Igitur dum nihil de ſuo in Religionem ſtudio remittit Jacobus; dum ejuſdem commodis ac gloriæ totus inſervit, dum tuendi Catholici nominis causâ, nullo vel amittendi Regni, vel ſubeundæ mortis periculo deterretur; ita viſa eſt Religio viciſſim parem Jacobo referre gratiam, ſedare turbas ac ſeditionum tumultus compeſcere; denique ſic in omnium animis priſtinam Eboracenſis Ducis admirationem, & ſopitum amorem ſuſcitare; ut mortuo non ita multo poſt Carolo, conſpirantibus populorum votis, Britannicum imperium capeſceret. Nunc

imperio potitus, quàm nihil metuerit, ut eandem in Angliâ Religionem promoveret, alterâ Orationis parte videamus.

II. Pars. Quantis & quàm variis hominum animi obnoxii sint motibus, ubi semel, vel obsequii vel Religionis jugum excussere, turbulenta Britanniæ tempora, de quibus huc usque diximus, Auditores, satis demonstrarunt. Ac nisi superior quædam & humanis viribus atque consiliis vis major tot insanis tumultibus compescendis ipsa præfuisset, in tantâ rerum perturbatione, quæ pars quietis aut tranquillitatis ulla potuisset expectari?

Cùm incensi pertinacibus odiis, æmulationis Religionisque stimulis incitati, Eboracensis Ducis in perniciem omnium animi furerent; cùm solennibus tot decretis universi pœne ordines ad excidendum legitimæ jus successionis conjurassent; quis sibi persuasisset, tam repentinam, tam inauditam fore populorum conversionem, ut eundem non ita multo post conspirantibus votis solio eveherent, &, quàm fuissent olim ad nocendum projecti, tam propensi ad obsequendum videri vellent.

Retexamus diligentiùs temporum istorum memoriam, Auditores, & quàm felicibus auspiciis Jacobus II. inierit Regni primordia, recolamus. Erit hoc saltem leve subsecutæ mox calamitatis solatium; &, quàm immeritò optimum ea Principem afflixerit, vel ad ipsos auctores mali licebit provocare.

En offert se mihi recenti plena gaudio Britannia, & obviam novo Regi gratulabunda procedit. Audio festos undique Populorum plausus, & lætas tergemini Imperii acclamationes, quas non tam dedit officii ratio, quàm subitus veri amoris impetus elicuit. Video concurrentes invicem Imperii totius ordines, & suum decretis solennibus obsequium, fidem, studia, benevolentiam testantes. Ipse Senatus ille, tam infensus non ita pridem Eboracensi Duci, tam pertinax odiorum, tam juratus designati Principis in ruinam, suâ sponte rescindit acta, leges abolet, nec contentus modò vetera Regum jura sancire denuo Jacobi in gratiam, nova etiam subsidia, florentes mediâ in Pace exercitus, & summam rerum omnium potestatem impertit.

Quibus in rebelles animis, si quæ supersunt adhuc veterum factionum reliquiæ, desæviunt! Deficit ab obsequio Comes Argillæus, & inquietæ mentis impotens seditiosa movet in Jacobum arma? Agitur illico proditæ Majestatis reus, & à Dunbartone, quem nulla unquam fortunæ calamitas, vel à Deo, vel à Rege suo sejunxit, victus, fugatus & captus, dignas rebellionis pœnas capite persolvit. Exclusus Regno, cui dudum inhiarat perperam, Dux Monumetensis, & obsequendi impatiens rebellionis vexillum erigit; proscribitur pariter, & nulla regii Sanguinis, quo se indignum exhibuerat, habitâ ratione, eodem supplicio afficitur. Extinctis seditionis ducibus, alta pax, quies ubique, summa tranquillitas.

Le Comte d'Argil.

Le Duc de Monmouht.

Ad hanc, quâ Jacobus securo fruebatur in otio, populorum suorum benevolentiam accedebant honorifica de eodem gentium exterarum judicia, & constans apud omnes opinio altæ

cujusdam invictæque mentis, quam nulla rerum temporumque varietas inflexerat. Hunc Galli viderant, & prima initæ ab ipso militiæ rudimenta suspexerant; senserant Batavi fulminantem, comitem laborum ac socium Hispani extulerant; Belgæ stupuerant exulem, atque inter iniquæ sortis ludibria constantem & erectum. Denique hanc apud omnes nominis sui famam Jacobus excierat; ut regnantem jam nemo amicum non ambiret; nemo experiri vellet hostem, Europa tota controversiarum Judicem atque arbitrum expeteret.

Felicia sanè tempora, Auditores, & certa diuturni, fortunatique Principatûs auguria, nisi Jacobus de suâ salute vel gloriâ minùs, quàm de Religionis securitate aut etiam incremento sollicitus extitisset!

Non expectavit ad hæc usque tempora, ut, quo esset Catholicam in Religionem animo, apud omnes testaretur: neque tam felix dominationis initium dissimulationis ullius fructus fuit. Sensit Anglia tota, quàm cupidè ambierit videri statim qualis esset: tulisset ægrè Regem se priùs, quàm Catholicum profiteri.

Hactenus domesticos intra parietes pietati suæ morem gerere Jacobus satis habuerat; ubi capessivit imperium, palam & omnium in oculis divinis rebus assistit. Castra metari placet ad Londinum, & umbratili palæstrâ copias exercere, mediis in castris jubente Rege erigitur ædicula, & per dies singulos augustum in eâ Missæ Sacrificium sæpius iteratur. Vivebant latebris abditi quotquot in Britanniâ Catholicam fidem colerent, & sacra celebrare mysteria cryptas inter & recessus subterraneos cogebantur; securitatem attulit pia Regis sollicitudo, neque ullam in Regno toto voluit esse partem, quæ consecrata Religioni veræ Sacella non haberet. Atque hæc fiebant cuncta Hæreticorum in conspectu.

Quid jam memorem, ut Londini solitam renovari quotannis Romanæ sedis in odium impiam consuetudinem sustulerit: ut per Oratorem suum debitam Pontifici Maximo fidem & obsequium devoverit: ut ipse Legatum ejusdem Pontificis intra regiæ urbis mœnia solenni exceperit apparatu, & in eo Christi Vicarium venerabundus agnoverit. Tum enimverò respirare primùm Religio visa est, & ad insolitam obsoletæ jam diù pompæ celebritatem, melioris deinceps conditionis expectationem apud se suscitare.

Quanquam neque hæc ipsa, quæ Religioni tam fausta videbantur, Regni primordia, Jacobo placebant satis, nisi perpetuitatem adderet, & gementem adhuc sub iniquâ servitute Religionem solatio saltem aliquo recrearet. Quippe vigebat semper nefandi illius Sacramenti vis & auctoritas, quæ Catholicos ab omni magistratu prorsus arceret, nec liberam profitendæ, quam colerent, Religionis facultatem pateretur. Hoc erat abolendum ante omnia Religionis probrum ac dedecus, hæc eluenda labes; abrumpendi fatales illi nexus, qui captivam retinebant.

Hoc vidit pro suâ sapientiâ Princeps religiosissimus; at neque difficultatem operis, neque periculi magnitudinem, si tentaretur, non vidit. Meminerat, ut nuper aggressus idem

Carolus refigere postmodum, quod perfecerat, coactus fuisset: noverat Anglorum indolem, & periculo didicerat suo, ut amans illa novitatis, ut à benevolentiâ statim ad odium, ab obsequio ad rebellionem, ab amore pacis, ad turbas seditionesque properaret: intelligebat nondum sic extinctas rebellionum faces, ut metuendum non esset, ne inflammarentur denuo, si quo Religionis obtentu prætexere defectionem possent. Tamen non revocatur his terroribus, nec à promovendis Catholicæ fidei rebus religiosissimus Princeps absistit.

Facessant reconditioris politicæ sectatores; aut qui rerum causas eventu solo metientes Jacobum accusarunt, quasi intempestivo Religionis studio perturbasset Angliæ tranquillitatem, & res suas in extremum discrimen adduxisset suæ ipsius calamitatis auctor & artifex. Nam quid egit Auditores, quod facere Catholicum Principem non decebat? quid molitus est non sapienter & regiæ auctoritati non consentaneum? quid suscepit tempore non suo? Scio equidem, quot texere fabulas, quàm iniquos dissipare rumores, quàm inanes inferre calumnias non erubuerint, aut expertes Religionis Politici, aut pertinaces hæreticæ pravitatis cultores. Verùm exuamus hîc præjudicatas opiniones; afferamus æquos ad rem cognoscendam animos; &, quoniam difficili ac lubrico versamur in loco, qui viros, nec illos omnino improvidos fallere atque in errorem inducere potuit, immoremur in eo tantisper, Auditores, & ad severius examen singula quæque revocemus.

Nihil licebit Regi Catholico facere, ut Religioni suæ, vel securitatem præstet, vel conciliet gloriam, vel incrementum procuret? Licuerit impune cæteris Angliæ Regibus, quicumque post Henrici VIII. tempora imperium tenuerunt, varias tueri Hæresum Sectas, quas adamarant, easdem ornare privilegiis, cumulare immunitatibus, certo adversus rerum mutationes subsidio easdem præmunire? Una Religio vera, contempta, afflicta, servituti turpissimæ mancipata, nullum in Principe studiosissimo sui cultore præsidium, nullam defensionem inveniet? Proh! sancta pietas, huccine recidisses calamitatis, ut deterior tua, quàm Erroris conditio foret? ut quod contra te hæretici Principes moliri non dubitant, idem tui in gratiam Catholici Reges aggredi prohibeantur.

Quid si Religionis commoda, tam conjuncta necessariò cum auctoritate regiâ viderentur, ut non posset deseri Religionis causa, quin contempta Majestas jaceret. Abolendum censet Princeps suæ voluntatis arbiter sacramentum impium, quod nuper, quod tumultuoso in conventu, quod reclamante semper Caroli Regis auctoritate sancitum fuerat. Refigere statuit decretas in eos pœnas, qui illud non ederent. Placet gaudere Catholicos eâdem profitendi pii cultûs licentiâ, quâ cæteri errorum quorumcumque cultores impunè fruerentur? Erat eorum aliquid, quod Regum Angliæ jus excederet? quod ad tuendam Principis auctoritatem non pertineret? quod, si negligeretur, Majestatem ipsam in probrum ac dedecus non adduceret? Dicant illi, & de-

de concefsâ Regibus Angliæ poteftate judicium ferant, qui cuncta pro arbitrio moderantem hodie patiuntur; qui fanctiffima Imperii Britannici fundamenta convelli tam obfequenter ferunt; qui legitimum fucceffionis ordinem perturbari ac labefactari, tam æquis animis intuentur.

Agnovit fanctius Confilium de rebus ad Regnum pertinentibus, cùm Edimburgi, tum Londini conftitutum plena æquitate Jacobi II. decreta, jufque Regium palam ac folenniter confirmavit. Acceffit nemini Anglo inficianda confefsûs illius auctoritas, qui de poteftate, quam habent Reges ad abrogandas pœnas, cognofcit. Parum etiam illud eft; ne quis ultra fcrupulus, ne qua fuperfit offenfionis occafio, defertur, jubente Rege, tota controverfia ad Cognitores Angliæ duodecim, quorum eft Regem inter & populum decretoriam ferre de legibus fententiam: ac licet contrarias penitus Religioni Principis, quotquot erant illi, partes fequerentur; tamen vel in propriâ causâ finuntur effe Judices: difceptatur utrinque jus eâ cum diligentiâ & attentione, quam res momenti hujus ac ponderis poftulabat; & unanimi tandem omnium fuffragio caufam Rex obtinet. Rogo vos, Auditores, quid hîc actum temerè, quid fine maturo prudentique confilio, quid alienum ab æquiffimis juftæ moderationis legibus fufceptum eft?

At alieno tempore Religionis fecuritati ac gloriæ Jacobus adlaboravit: maturavit citiùs, quàm par fuiffet, ftudium illud, quo flagrabat: debuiffet expectare molliores aditus, & opportuna magis rei perficiendæ tempora præftolari. Ecquod ergo potuit effe tempus idoneum magis ac commodum? quæ opportunior occafio? quis rerum ftatus optabilior fuit, quàm ille, cùm ferventibus totius Britanniæ votis, Regni habenas capeffiviffet? cùm recentibus victoriis ac triumphis, populorum oculos pariter atque animos raperet in admirationem & amorem fui? cùm devotiffimum in iis omnibus quæ vellet, aut cuperet, obfequium experiretur? cùm multis etiam in rebus, quas tentarat Religionis in gratiam, gratulationes omnium Ordinum ac plaufus excepiffet? cùm altiffimâ domi forifque pace frueretur? cùm Catholicos totius Europæ Principes nactus effet admiratores rerum fuarum, cupidos omnes & amantes fui, eofdemque polliceri fibi meritò poffet fuorum in Religionis causâ confiliorum adjutores? Quæ demum feliciora Jacobo videri poterant ad promovendam Religionem incitamenta, quàm illa, quibus fingulari divinæ Providentiæ beneficio, natus parenti regiâ in domo filius, tantò gratior, quanto minùs expectatus; quem non tam heredem fore Regnorum fuorum, quàm fuæ in Religionem pietatis imitatorem fedulum, & rerum à fe geftarum acerrimum vindicem, ac defenforem gratularetur?

Dicam ego quod fentio, & quod nemo veftrûm inficiabitur; fi Jacobus cupidus magis falutis fuæ, quàm Religionis vifus fuiffet; fi fervire ambitioni, quàm Deo maluiffet; fi in tantâ rei bene gerendæ facultate, difficilioris temporis obtentu, Pietatis afflictæ partes tueri diftuliffet; loquamur apertiùs, Auditores, fi nulli addictus Religioni, fautor omnium am-

biguus varia errorum monstra, quæ gentem unam tot in sectas dividunt, solers ac blandus adulator coluisset; qui Jacobum olim incusarunt, & ipsius etiam hodie memoriam vellicant; iidem illi eximiam tanti Principis providentiam, sagacitatem incredibilem, imperviam humanæ menti politicæ artis scientiam extulissent. At quoniam propriâ salute contemptâ custodem se Religionis rigidumque propugnatorem exhibuit, vix ignoscitur; ac, si creditur quibusdam, sua meritus fata debuit videri. Tamen quid aliud objici Jacobo, quid aliud criminis loco imputari possit?

Hoc erat ergo, Deus immortalis, cur Religionis veræ, ac justæ dominationis osores seditiosos ubique sermones, querelas, obtrectationes sererent; sollicitarent populorum fidem, spes foverent malevolorum hominum, injuriosas apud exteros Principes calumnias dispergerent? Hoc erat cur clandestina consilia, dolos, insidias, proditiones machinarentur? evocarent in subsidium oppressæ Religionis ac libertatis, vim & arma ambitiosi Principis? in regnum, in libertatem, in vitam Regis optimi conjurarent? Hoc erat ergo, cur subditi legitimum in Principem, domestici in dominum beneficentissimum, Liberi in parentem, Gener in Socerum, Catholici Principes in assertorem ac vindicem Catholicæ Religionis, apertis juratisque odiis commoverentur; & insurgerent?

Sinite me, Auditores, præterire silentio istam temporum perturbationem, cùm desertus à suis, proditus, ejuratus, pulsus, ejectus, etiam non illæsus hoc gratiæ loco Jacobus cogeretur apponere, quòd furtim & per latebras cum desolatâ familiâ, Regiâ Conjuge, & quinquemestri puero perfugium quæreret.

Hic apparatus, hæc pompa, hoc triumphi genus vindici assertorique Religionis debebatur? Quanquam ne scrutemur altiùs divina consilia; veneremur Dei potiùs omnipotentis manum, seu parcat, seu plectat, ex æquo bonam. Doceat exemplo Jacobus, quàm placidum, quàm docile, quàm devotum rebus in miseris supremæ voluntati afferre obsequium oporteat.

Tu scis enimverò, cordium inspector ô Deus, num ulla mutatæ sortis calamitas constantem tibique addictum uni fortissimi Principis animum inflexerit: num questus unquam sit graviùs, num suorum fidem incusarit, num damnarit hostem duriùs; imò num constantes & assiduas tibi pro ipso per reliquum vitæ tempus preces non obtulerit: num ullam aut offensionis, aut iracundiæ, aut ægritudinis notam ostenderit; num pœnituerit ipsum defensæ pro virili parte Religionis, aut redemptam bene, triplicis coronæ jacturâ, quam navarat ipsi operam, non putarit?

Ibat fatis major, & erecto reflantem contra fortunam vultu, ibat veterem ad hospitem, constantem ad amicum, unum Europâ totâ Religionis vindicem & afflictæ defensorem Majestatis Ludovicum. O qui complexus, & quàm sincero mixta luctu solatia! Communes curæ, sollicitudo par, eadem utrinque studia prodibant, quoniam idem utrumque Religionis amor incendebat. Mira-

batur in Jacobo Ludovicus eximium oppressæ pietatis propugnatorem; Jacobus in Ludovico magnum rerum, quas fecisset ipse; auctorem agnoscebat. Ejectum, exulem, afflictum Religionis studio Ludovicus venerabatur; victorem & de errore triumphantem Jacobus suspiciebat. Suas ultro palmas ac laureas Ludovicus cum Jacobo dispertiisset; suâ contentus sorte Jacobus rerum gestarum gloriam Ludovico non invidebat. O pietas, ô amor, ô felix contentio, quâ par in vincente laus, par in victo triumphus videri possit! Sed ad tertium gloriosæ vitæ caput properemus, &, quàm ultro Jacobus contempserit, quæ recuperare fortiter est aggressus, ultimâ Orationis parte videamus.

III. Pars. Si Regni administrandi solutus onere, vitæ ad arbitrium componendæ facultatem Jacobus habuisset, fortè rerum humanarum expertus fastidia, & cœlestium amore captus, tam sponte melioris fortunæ expectationem despexisset, quàm fortiter adversantis injurias perferebat. At meminerat natum se Regem, & ad tuenda natalium jura obligari; accedebat Religionis veræ caritas, pro quâ tuendâ pulsus è patriâ & ejectus exularet: dolebat esse illam sine tutore ac vindice: urgebat etiam stimulabatque generosum optimi Principis animum sua Britannia, quanquam debitæ fidei immemor; non poterat tot malorum conscius, quæ legitimo Principe viduata pateretur, ipsius calamitate non commoveri.

Hinc perpetuâ stare veluti in speculâ, & rei bene gerendæ occasionem præstolari; hinc erectus ad omnes auras, attentus ad omnes rumusculos nulli unquam rei deesse, quæ favere consiliis posset. Paratur à Ludovico classis florentissimo instructa comitatu, quæ navales Bataviæ & Angliæ copias simul oppugnet; advolat Jacobus: verùm redire cogitur infectâ re: redit; hoc incusans unum, quòd præsentiâ suâ individuam Gallicæ virtutis comitem victoriam avertisset.

Audit non ita multo post partem Britannici imperii non ultimam perstitisse in obsequio, & pro legitimæ potestatis defensione cepisse arma: adesse facti Principem Tirconellum, virum, de quo meritò dubites, an suâ in Religionem pietate, an constanti in Regem fide sit illustrior: quid Jacobum properantem ad suos retardavit? non hyemis incommoda, non difficultas viarum, non locorum intercapedo, non incertus rei eventus detinuerunt.

Illuc cùm accessisset fideli periculorum comite ac socio Barwico Duce, (quem non tam regii sanguinis splendor, quàm invictum animi robur & singularis quidam Regis amor ac reverentia commendant) quid omisisse visus, quod potuerit pertentare? quod fuit periculi genus cujus subire aleam pertimuerit? hoc uno culpandus, si liceret, quòd prodigus salutis præter modum regio capiti non satis consuleret. Quâ pugnæ vis æstusque fervebat acrior, hac ruebat imperterritus; per infesta periculis, proditionibus, insidiis loca discriminis ipse conscius discurrebat: nullâ victus rerum adversitate avidum usque pugnandi animum præ se ferebat. Atque hîc peramanter monenti cuipiam, sibi ipse ut parceret, & ad me- Duc de Barvic.

liora tempora, tam carum caput reservaret, aureâ illâ voce silentium imposuit: *Felicem me*, inquit, *si vel ipso vitæ periculo tam fidelibus amicis incolumem patriam restituerem!* Ubi verò cedendum esset temporibus, neque spes ulla promovendæ ulteriùs rei, quam susceperat, relinqueretur; tum ita reditûs sui consolabatur acerbitatem, ut ad tentandum rursus intercepti operis periculum alacrior accederet.

Revocate animis, Auditores, cùm interjecto paucorum annorum spatio, certi, ut aiebant, ex Angliâ rumores retulissent, ita comparatos esse multorum animos, ut, si Rex præsentem se sisteret, revocaret populos ad obsequium; an retardari visus est priorum temporum adversitate? Continuò adornari classis, exercitus comparari, ipse fiduciâ plenus concubiâ nocte proficisci. Nos interim prosequi votis abeuntem, extollere palam magnanimitatem invicti Principis, frequentare templa, donis aras cumulare, & lætum incœpti feliciter operis exitum expectare.

Aliter visum tibi est, ô Deus! rursum intercidere placuit Jacobi consilia, &, quem ad præstantioris cujusdam imperii decus vocabas, hunc quidquid terrenum est ac fragile spernere voluisti. Sensit Jacobus intercludi deinceps Regni recipiendi vias: obfirmari magis ac magis rebellium pertinaciam: languere in Catholicis Principibus præpeditum privatis contentionibus Religionis studium: totum belli pondus unum in Ludovicum incumbere, quòd oppressæ Religionis & afflictæ Majestatis tutor ac vindex existeret. Igitur cùm obstrui ab Angliâ omnes omnino aditus, cùm spem præsidii in Catholicis Principibus nullam cerneret; cùm ipse prægravare ultra Ludovicum vereretur, qui hospitium hactenus, inviolatam fidem, opes, paratas semper, cùm res ferret, copias suffecerat; in iis rerum angustiis fecit Rex sapientissimus, quod prudentia, quod amor, quod Religio suggerebant; & solutum se ratus eâ molestiâ, quam restituendæ fortunæ cura pepererat huc usque, solam hanc habere deinde, ut represſâ recuperandæ antiquæ sortis cupiditate, unâ beatus Religione viveret.

Dediscite jam ergo, per me licet, quod ipse dediscere voluit, spes fluxas ac caducas, quas meliora suscitare tempora potuissent. Tamen an erit obliviscendus suo in otio Jacobus? Esto spes amputatæ fuerint antiquæ sortis; at melioris cujusdam fati certam Deus expectationem faciebat. Non habuerit ultra triumphandi in terris facultatem, & currentem ultro ad victoriæ gloriam Deus represserit; at nobilior ipsum manebat de vitiis & erroribus triumphus. Nulli superfuerint hostes quos aggredi, quos debellare posset; at erant amici quos aut confirmaret in Religione, aut eidem manciparet. Atque hic fuit reliquo vitæ tempore Jacobi labor unicus: in quo tam feliciter processit, ut novo Religionis studio quotidie succenderetur magis ac magis; nihilque sub vitæ finem Religionem præter, aut ea, quæ ad ipsam pertinerent, videretur æstimare.

Extollebat quidam coram ipso rerum illarum magnitudinem, quarum ultro jacturam Religionis causâ fece-

rat: *Imò*, ſubjecit Princeps Religioſiſſimus, *dic me feciſſe lucrum ingens, qui triplicis Regni pretiò, ſervire, ut par eſt, Deo didicerim.*

Id verò quod jam ſum dicturus vereor, Auditores, ut obtineat fidem, tam purum defœcatumque utilitate propriâ Religionis amorem præ ſe fert, tam ſingularem rerum humanarum contemptum. Cùm dolerent Regis in præſentiâ quidam è familiaribus miſeram in Angliâ ſub novo principatu Religionis conditionem; hic ſuſpirans graviter Jacobus; *Hoc ipſum eſt*, inquit, *Amici, quod me gravat: nam ſi, ita providente Deo, futurum certò intellexiſſem, ut ille, rerum qui potitur, plus ad Religionis gloriam, quàm feciſſem ego, profuiſſet; ceſſiſſem ipſe ſolio, & meliori moderandas regni habenas permiſiſſem.*

Quàm eximium & illud fuit ſui in Religionem ſtudii teſtimonium, cùm affixus lecto, & amiſſo pœne vocis uſu ſubeuntem ſummi Pontificis Nuncium aſpexit: tunc enim reſumptis quaſi viribus & novo afflatus robore; *Te te*, inquit, *lubenter aſpicio, teſtem futurum, quàm ſincerus ego Catholicæ Romanæque fidei cultor emoriar.*

Ex illo tam ferventi Religionis ſtudio prodibat pius ille cultus & ſingularis reverentia, quam ſacris myſteriis afferre conſueverat. Egregium enimverò non hominibus modò, ſed Superis ipſique Deo immortali ſpectaculum, cùm profuſus in genua Rex pius, compoſitis ad modeſtiam oculis, fundente ſe etiam in vultus & ora divinæ caritatis igne, verendis præſens myſteriis aſſiſteret.

Hinc ardens illud orationis ſtudium, & incredibilis quidam receſſûs ac ſolitudinis amor, quo fiebat, nunquam ut lætior & alacrior videretur, quàm cùm dies ſolidos ſacris in precibus, aut rerum æternarum contemplatione traduxiſſet. Hinc crebri frequenteſque, quos etiam cum Aulicis conferebat, de rebus ad pietatem Religionemque pertinentibus ſermones: hinc ſatietas, faſtidium, deſpicientia rerum cæterarum.

Cùm referrentur ad eum, uti fit, luctuoſis bellorum temporibus, Regnorum perturbationes, æſtus populorum; cùm jactarentur felices armorum eventus; *Itane verò tam cupidos in frivolis*, exclamabat, *tam alacres eſſe mortales! felicem me, quem Deus hæc omnia deſpicere erudierit!*

Magna ſunt iſta, Auditores; ac, ſi quis vividum illum generoſæ mentis ardorem, quo Jacobus in omni vitæ parte ad magna quæque exarſerat, conferre voluerit cum illâ animi tranquillitate & rerum omnium contemptu, quem idem extremo vitæ tempore præ ſe ferret; is intelligat, non hæc ab eo facta fuiſſe deſperatione rerum ſuarum, aut ſtupore; ſed patientiâ & æquiſſimâ, quam, docente Deo, facere didicerat, rerum humanarum æſtimatione.

Quanquam nec ille vividæ mentis ardor iners in Jacobo vel otioſus elanguit: ſed ad meliora converſus eò erumpebat maximè, ut in Aulicis Religionis ſtudium amoremque probitatis aut induceret, aut inductum jam tueretur ac promoveret.

Excipite morientis vocem, & de incredibili, quo flagrabat, Religionis promovendæ ſtudio judicate. Aderat paucis ante Regis obitum die-

Le Duc de Pertes.

bus frequens Aulicorum corona; cùm Pertensem Ducem jubet accersiri. Dubitavit nemo, cùm evocaretur junioris Principis moderator (Vir tanto dignior eo munere, quo politioris ingenii gloriâ studiisque amoenioribus clarior est, & gravioribus in rebus ejusdem exercitata probitas, constans fides & sincerus amor Religionis) dubitavit, inquam, nemo, quin parens optimus præcipere vellet quidpiam, quod ad filii institutionem pertineret. Imò, *Rursum admone quem nosti*, dixit (nobilem Anglum indicans, quem inanis quædam honoris ratio ab amplectendâ Catholicâ fide jam diù retinebat,) *rursum admone, non patere Cœlum ambitioni, sed humilitati Christianæ.*

Quàm providus idem ac sedulus, ut in domesticis pietatem aleret, probitatem tueretur, virtutis amorem inspiraret! Extant adhuc, & ad perennem religiosissimi Principis memoriam conservabuntur exarata propriâ ipsius manu quotidianæ vitæ cultusque pii documenta pariter atque instituta, quorum accuratam per se ipsum rationem ab iis exigeret, quos ad comitatum admittebat.

Quanto etiam cupidiùs idem illud Religionis studium, illum pietatis amorem tenerrimum ambiebat in familiâ suâ promoveri. Felix quem Deus saltem hac parte votorum omnium compotem effecerit!

Marie d'Est.

Nactus in Mariâ Atestinâ, sponsam sponso simillimam, quàm dulce hinc hausit in toto calamitoso vitæ cursu solatium! Iisdem, quibus Jacobus & ipsa stimulis incensa, dum ille Religionis in gratiam tam multa viriliter præstaret, ipsa, inquam, ferventissimas inter preces opem de Cælo præsidiumque accersebat. Ille subibat ultro discriminis cujuscumque fortunam, Religioni dum prodesset; ipsa dignitatis minùs sollicita, quàm Religionis, alterum votis omnibus assequi voluisset, alterum perdere non metuebat. Ille, cuncta cùm amitteret, beatum se reputabat, qui servasset sibi Religionem: ipsa beatam se multo magis credere, quæ sponsum cum Religione retinebat.

Vidisses coactam regnis cedere, suo profugam in solo, exulem, odiis, furoribus perduellium civium obnoxiam, uni timentem puero, quem gestabat in sinu, non ingemiscere muliebriter, non perfundi lacrymis, non queri sortis acerbitatem; sed sui compotem usque, patientem, & ad exemplum conjugis constantem & erectam vix pristinæ sortis meminisse. Fortunata, Superi, concordia! dulcis animorum consensio, quos non tam conjugale vinculum, quàm Religionis utrinque nexus vincirent!

Quàm suave erat, Auditores, sanctissimis amantibus ita retractare simul præteritorum memoriam, nihil ut fecisse pœniteret, quodcumque Dei causâ fecissent: idem in se invicem animi robur, parem in calamitate constantiam experiri: consolari se posse eâ conscientiâ, quòd perenne universo orbi documentum relinquerent, quanti Deum, quanti Religionem fieri oporteret!

Sed quid ego ista persequor? imprudens fortasse, qui arcana isthæc mysteria vulgare palam non dubitem; aut durus, qui rerum istarum commemoratione acerbissimum amantis-

ſimæ conjugis deſiderium videar renovare. Parumne fuit igitur quòd graviſſimæ ægritudinis vim omnem in ſe ipsâ acerbitatemque perſenſerit? quod diu noctuque jacentis affixa lecto perire ſibi quotidie ſuaviſſimum vitæ ſolatium viderit? quod Jacobus teneros inter piæ conjugis amplexus emoriens immedicabilem ipſius pectori plagam fecerit? Ignoſcamus pio dolori, Auditores, neque præſumamus aliam afferre medelam ab eâ, quam ipſe Rex exſpirans abſtergenſque Reginæ lacrymas adhibuit. *Sponſa, vide*, inquit, *ne fleveris; potiùs ah! gratulare ſponſo quem amas, & optatam tot laborum metam contingenti applaude.*

Neque felix minus in Filio pater, quàm conjux in conjuge Jacobus extitit. Verùm quàm diligentis culturæ fructus fuit animus ille, quem Rex junior exhibet, ſolidæ jam confirmatæque Religionis capaciſſimus! Ut ab ipsâ ſtatim infantiâ non deſtitit teneram erudire mentem ad ea, quæcumque ad inſtitutionem Catholici Principis pertinerent! ut extremò vitæ ſuæ tempore, cùm adeſſe ſibi finem præſentiret, eadem repetebat frequentiùs & acriùs inculcabat!

Quanquam nihil erat, Princeps religioſiſſime, quod eadem filio inſtillares moriens, quæ vivens tam ſæpe inculcaveras. Nihil erat, quòd ultimos inter amplexus & tenerrimas utrinque lacrymas iterum atque iterum admoneres, Deo fidelis ut viveret, animæ ſalutem ante omnia procuraret, Britanniæ totius regna Religionis ſtudio poſteriora duceret. Nihil erat, quòd Ludovicus ipſe, à quo Rex appellatus & filiorum in numerum adoptatus eſt, digna Religionis vindice & aſſertore documenta novo Regi adjiceret. Excepit illa quidem venerabundus, ut decebat, deſcripſit eadem fideliter, & conſperſit lacrymis, & ad novum Religionis tuendæ & amandæ incitamentum olim tractanda conſervavit; nihil erat, inquam, quòd de Filio pater tam ſollicitus viderere; habes in te ipſo certum pignus ac monimentum, quàm non degenerem tuæ pietatis ac Religionis heredem habiturus ſis. Quandiu meminerit ereptum ſe fuiſſe Patriæ de ſinu etiam infantem, & pio parentis ſtudio in exteram regionem advectum, ne quo ſe erroris contagio macularet: quandiu recurret animo, quot procellas, quot bella, quot diſcrimina pater fortiſſimus Religionis causâ ſuſtulerit; quandiu cogitarit parentem floruiſſe quondam apud ſuos rerum à ſe geſtarum gloriâ, benevolentiâ populorum, potentiſſimi Regni tranquillitate; & ab eodem iſthæc lætiſſimæ ſortis adjumenta uni Religionis ſtudio fuiſſe ultro poſthabitâ; quantum inde ad fovendam ſedulò tuendamque Religionem adjumentum experietur!

Securus morere de Filio pater, & quoniam, ut æquum eſt credere, recepta jam Cœlo beata mens ampliſſimo virtutis præmio perfruitur (quam enim aliam ſibi mercedem vindicent patientia in laboribus, in adverſis conſtantia, in Deum fides, in ſuos amor, in hoſtes caritas, ſui deſpicientia, peccati odium, vel levioris expers maculæ conſcientia, & reliquus virtutum comitatus, quibus tua, quàm longa fuit, vita traducta atque exercitata eſt) quando, inquam, jam

recepta Cœlo est beata mens; ac, si publicæ populorum famæ credimus, jam exorari te pateris, jam præsens votis ades; ex illâ, quam incolis, cœlesti patriâ aspice dilectam sobolem, & fausta, quæ jam præ se fert, virtutum primordia tuere & confirma.

Memineris etiam initæ tot abhinc annos cum Ludovico necessitudinis, & hospitii veteris recordare. Precare tam caro capiti longam temporum seriem, quibus mederi bellorum incommodis, & Christianam propagare orbe toto Religionem possit.

Neque obliviscêris, pro solitâ pietate, fidos illos, quorum hîc ego plurimos intueor, laborum tuorum socios, periculorum comites, constantes amicos; qui, ne aut avitam Religionem, aut debitam suo Principi fidem violarent, opibus fortunisque spoliati commune tecum exilium ultro subiere. Tu jam providebis illis meritam fidelis obsequii mercedem, quam olim doluisti tam sæpe rerum in angustiis rependi à te non posse.

Tua denique Britannia, quam amasti tantùm, te commoveat, terra illa olim tam sancta, tam piorum hominum ferax, tam studiosa Religionis. Sentiat illa te non cupidum sui minùs, quàm fuisti, dum viveres. Nosti unus omnium optimè, & tuo periculo nosti, quàm luctuoso versetur rerum in statu. Non frustra sit illi ea, quâ vales, apud supremum Numen, gratia: te Regem adhuc probet, tutorem ac patronum; fac ut, mutatis in melius voluntatibus, suum Deo cultum, suam legitimo Principi fidem exsolvat: &, quod tibi ipsi non exhibuit, constans ac perenne soboli tuæ obsequium semper impendat.

FORTUNA

FORTUNA HUJUS ANNI SPES HOSTIUM FEFELLIT, NOSTRAS SUPERAVIT.

Oratio habita Anno M. D. CCIII.

EXCELLENTISSIMO ECCLESIÆ PRINCIPI

LAURENTIO FIESCHI,

AVENIENSIUM ARCHIEPISCOPO,

Apud REGEM CHRISTIANISSIMUM Sedis Apoſtolicæ Nuncio Extraordinario.

ACcuſatus à Te ſuperiore anno Collega meus eſt, dum Oratoris officio pro ſolenni more fungeretur, EXCELLENTISSIME ECCLESIÆ PRINCEPS, *quòd gratulatus tibi palam fuiſſet: quòd impenſo ſui ipſius totiuſque noſtræ Societatis ſtudio ſatisfeciſſet: quòd publicæ expectationi, omnium votis reſpondiſſet: quòd ea prædicaſſet de Te; quæ ſuſpexit jam pridem Italia, quibus univerſa Gallia, ex quo Te fruitur, tam ex animo, tam lubenter applauſit.*

Neque hoc ſatis: perorandam habuit apud te cauſam, quaſi vim feciſſet modeſtiæ tuæ; & , quem nemo ſenſit hactenus niſi amicum & patronum, ipſe judicem & penè objurgatorem expertus eſt.

Ego quid facerem, EXCELLENTISSIME ECCLESIÆ PRINCEPS, *eandem obiturus hoc anno provinciam, & res à Gallis præclarè feliciterque geſtas dicturus in ampliſſimo conſeſſu, quem, pro ſingulari humanitate & eximio, quo flagras, Gallicarum partium ſtudio, cohoneſtare præſentiâ tuâ volueras? An nolenti atque invi-*

to venirem laudator importunus, & , quam tam apertè jam respuisses rerum tuarum commendationem, eandem rursum pertractare aggrederer? An retexerem quæ dicta sunt non tam magnificè quàm verè, hoc esse FIESCORUM *gentis decus; ut reliquas Italiæ familias antiquitate ac splendore antecellat? An repeterem numerari tibi ex Majoribus plurimos, qui sacrum Cardinalium Collegium non minùs virtutibus, quàm Purpurâ decorarunt; quos inter extitere duo, qui ad summi Pontificatûs apicem evecti sunt?*

An verò, quod etiam iniquiore ferres animo, attingerem virtutes Tui ipsius proprias, sincerum puræ atque illibatæ Religionis ardorem, expertem fuco & ostentatione vanâ pietatem, plenam sagacitate prudentiam, conditam lepore ac comitate gravitatem? An gratularer, quòd Pontifici Maximo carus es & acceptus inter paucos, propter miram quam habes cum sanctissimis ipsius moribus convenientiam? quòd apud LUDOVICUM MAGNUM *veræ virtutis peritum æstimatorem summo in pretio verseris? quòd Gallorum omnium, ac præsertim hujus Urbis benevolentiam tibi devinxisti?*

An, inquam, isthæc ego retractarem, tanto minùs apud te excusandus, quanto diligentiùs cavere mihi alieno periculo debuissem? Consultior fui, EXCELLENTISSIME ECCLESIÆ PRINCEPS, *etsi timidior fortè, quàm par erat: silui de Te penitus: ne vocula quidem excidit, quæ creare tibi molestiam posset. Equidem fefelli omnium expectationem: sustinui multorum querelas, qui silentium meum arguerent; dolerentque sic Te illaudatum à nobis discessisse. At nihil piget improbari à cæteris rationem agendi meam; si modò mea Tibi voluntas & sincerum imprimis obsequium placuisse videbuntur.*

EXCELLENTIÆ TUÆ

Deditissimus
GAB. FRANC. LE JAY,
è Societate JESU.

FORTUNA
HUJUS ANNI
SPES HOSTIUM FEFELLIT, NOSTRAS SUPERAVIT.

Oratio habita anno D. M. DCC. III.

ORATIO V.

CÆcitatis esse dicam, an furoris, quòd hostes Gallici nominis non sterili tantùm & infructuoso, sed etiam luctuoso penitus atque exitiali bello tandiu delectentur? Excellentissime Sedis Apostolicæ Nuncie Extraordinarie, Illustrissimi Ecclesiæ Principes, Præsides illustrissimi, amplissimi Senatores, Viri omnium Ordinum ornatissimi. Nam si tot ab hinc annos, ex quo certatum est utrinque tam acriter, nondum vident, quàm frustra, quanto suo detrimento Galliam oppugnaverint; vix ac ne vix quidem possunt haberi non cæci. Sin repetis eruditi jam diù cladibus fatalia movere bella etiamnum obstinant, quos furiosos, si non illi sunt, appellemus?

Agite enim, Auditores; vel dum una Gallia totam Europam sustineret armatam, quem fructum armorum suorum hostes habuere? Viderunt illi quidem avulsam sibi, nobis devinctam fuisse arctissimâ sanguinis communione Gentem illam, quæ ab omni pene Regni utriusque exordio, æmulatione laudis cum Galliâ certaverat, quæ sola lætam nostrarum rerum seriem nonnunquam interpellarat; quam ipsi adversantem & inimicam nihilominus suspexeramus semper; atque, ut facilis est ab admiratione gradus ad amorem, etiam amaveramus. Senserunt illos in nostras partes ire, quorum in fide atque animo conquiescere inprimis videbantur. Doluerunt, cessante commercio, perire sibi res suas, & exhaustam belli diuturnitate copiam molestissimæ egestati decessisse.

Quid dicam expugnatas urbes, victos deletosque exercitus, perpetuam domi forisque sollicitudinem? Hicine sunt belli fructus, quos Hostes ambiebant? Hæc merces, hoc præmium fuit, cujus gratiâ, Europæ quietem ac tranquillitatem tandiu perturbarent?

Sed quid ego retracto tam vetera, tam vobis nota, tam diligenter à nobis ipsis ex hoc loco non semel decantata? Hæreamus, Auditores, intra breves hujus Anni terminos: vel ex hac expeditione proximâ conjicere liceat, quàm temerè, quàm frustra pergant Galliam lacessere, quos rerum nostrarum gloria & felicitas incendunt.

Namque hic Annus, qui Hostibus tam sterilis & infortunatus, nobis tam ferax & fortunatus effluxit, quàm opportunum visum est ipsis rei bene gerendæ tempus! Nobis quàm parum aptum ad promovenda nostra consilia videbatur!

Sic enim statuo, hanc fuisse omnino hujusce præsentis anni fortunam, ut spes Hostium & nostras utrinque fefellerit. Sperabant Hostes multa & magna; neque non erat, quòd ad

lætiora aſpirarent: ſpe & expectatione exciderunt ſuâ; Pars erit Orationis prima. Sperabamus pauca; neque revera erat, quòd plura polliceri nobis deberemus; ſpem omnem & expectationem noſtram longè vicimus; Pars erit Orationis altera.

Hoc igitur Anno, viciſſim eluſi quodammodo ſumus, Hoſtes & ipſi nos Galli: verùm eo diſcrimine, ut errorem illi ſuum jure dum lugent, noſtrum ipſi nobis errorem meritò gratulemur. Quæ duo cùm deſperem tam egregiè tractari à me dicendo poſſe, quàm res poſtulet; utinam & ipſe feliciter erraſſe judicio veſtro videri poſſim!

I. Pars. Seneſcit brevi ægro in corde nocendi cupiditas, niſi ſpe emolumenti aliquâ ſuſtentetur. Hinc quoſcumque Gallicæ genti ab omni penè ævo ſuſcitavit hoſtes tacita quædam fortitudinis, gloriæ, felicitatis æmulatio; ii, ſin minùs certâ, ſaltem avidâ ſemper expectatione pleni ad oppugnandam Galliam acceſſerunt.

Verùm dicamus, quod res eſt, Auditores. Hunc Annum fortunatiſſimæ cujuſque fortis artificem ſibi ſpondebat Hoſtis; &, ſeu meditata ſolito prudentiùs conſilia, feliciùs etiam inchoata dicerentur; ſeu res ipſæ ac tempora cœptis reſponderent, finiendas demum eſſe hoc anno veteres querelas, Gallorum exitio, palam jactitabat.

At Anglos imprimis Batavoſque incendebat ampla multarum palmarum ſeges, quas in Belgio præciperent. Cogitate enimverò, Auditores, quo apparatu, quibus viribus partem hanc Europæ longè deſideratiſſimam impeterent. Erumpebat illuc Batavici exercitûs vis omnis ac robur: accelerabant ex variis Germaniæ partibus coëmptæ magnis impenſis hominum viginti quinque millia; decem millia mittebant Angli: ac licèt duris admodum conditionibus iſtud præſidii genus impertirentur, qui Gallicum pariter & Hiſpanicum commercium Batavis interdicerent; tamen, quis crederet? Gens tam avida lucri damnum ejuſmodi ferebat æquiùs; tanto fœnore ſperabat illud non ita multo pòſt eſſe reſarciendum!

Jam ne deeſſet ipſis Ducibus perficiendi viriliter operis incitamentum; qui Batavicis copiis præerat Marlo-borochus, tanquam res conjurati Fœderis ſuperiore anno feliciter promoviſſet, gratulatoriam totius Britanniæ nomine legationem acceperat; & Ducali inſuper honore auctus, novam dignitatem novis triumphis decorandam eſſe ſentiebat.

Hinc ille, cùm Optimatum in concilio de incœptando bello ageretur; &, quà primus fieret armorum impetus, deliberatum eſſet; nihil minùs, quàm Bonnam, Namurcum, Antuerpiam, Oſtendam & alias arces tam conſpicui nominis expugnandas deſtinare. Sapienter enimverò, Auditores; nam occupata ſemel Bonna liberam noſtris hoſtibus inferioris Rheni navigationem efficiebat: ſubactum Namurcum aperiebat aditum in Brabantiam? &, qui Antuerpiam pariter & Oſtendam expugnaſſet, totum, quàm latè patet, Belgium habebat in poteſtate.

Quare ſic acclamatum eſt ab univerſo conſeſſu conſultiſſimo Imperatori; ut jam Provincias partiren-

tur inter se, & referenda brevi spolia dividerent. Et quoniam querebatur Anglus bellum infructuosum; & impensarum, quas fecerat hactenus, dolebat nullam se accepisse mercedem; querelas ut compescerent, Ostendam ipsi cedebant omnes: liberaliter quidem, at propere nimis, ne quid pejus dicam; qui Leonis pellem pollicerentur, antequam Leonem ipsum expoliassent.

Interim dum in Belgio tam bellè cuncta procederent, deteriorem nihilo expectationem inimico Fœderi Germania suscitabat. Et quidem aliquas facturus moras ferebatur cum suis legionibus invictissimus Princeps Bavarus: cujus in fide sincerâ arctissimâque propinquitate non minùs, quàm in ejusdem virtute ac robore Gallia confidebat. Verùm tam multis è partibus jam jam impetendus jactabatur, ut, vel si alter Hercules existeret, non certè contra duos, ne dum contra tres exercitus tueri se posse speraretur.

Nam quot & quantas in unam Bavariam copias, & quibus instructas Imperatoribus Hostes adornabant? An Stirumium dicam, qui cum decem lectissimis hominum millibus superiorem Palatinatûs in oram irrueret? An Sclichium loquar, qui castra metatus ad Passavium, duo & viginti millia in ipsum Bavariæ sinum introduceret? An Badensem Principem appellabo? Qualis vir, & quantus, Auditores! quàm vel hoc uno nomine metuendus; quòd in Europâ totâ nullus olim sit inventus hostis dignior, qui triumphanti Delphino opponeretur! An Badensem, inquam, appellabo; qui Franconiæ totius ac Sueviæ & opportuno Batavicarum cohortium subsidio fretus, factâ per Ehrembergum impressione, Bavariam occuparet? Sic revulso penitus, qui restabat unus, obice, pacata tranquillaque Germania securiùs ac fortiùs communem in rem incumbebat.

Sed de Italiâ ipsâ quid sentiemus, Auditores? aut hostes ipsi potiùs quid sentiebant; qui permisisse illam Vindocinensis Ducis virtuti atque industriæ videbantur, intra tam breves paludum angustias arctati, nihil ut præter commodam salubremque fugam meditari ipsos credidisses? Venisset in mentem cuipiam suspicari, in hoc rerum flexu Italiam esse, quæ spes inimici Fœderis dulcissimas pasceret? Quanquam ne blandientem invideamus Hostibus optatissimæ sortis expectationem; quam si minùs ratam robur atque animus facerent, dolus certè multiplex & malignæ fraudis genus omne fecisse potuisset.

Nam quò pertinuit promissam nobis jam diù sollicitasse tot artibus Lusitaniæ fidem? ambitiosas obtulisse nuptias, quæ perstringerent oculos, & coronam, quam spe jam præsumerent, dotale munus polliceri? Quid illa Classis tanto ambitu sumptuque comparata in Tyrrheno mari præstolabatur, nisi novum Regem, quem, si modò eventus secundasset, toti postmodum Italiæ ostentaret?

Jam & Venetias ipsas, quia medias partes sequebantur, neque se nobis potiùs quàm ipsis devoverant, putabant in commune fœdus facilè inclinandas; postquam reliquos Italiæ

populos suis rebus addixissent. Sic & infringi posse arbitrabantur, quam rursus legitimo Principi fidem tam sponte Neapolis obligasset: quòd illam fortè non alienam penitus à novitate aliàs persenserant.

Sed quid hîc ego spes Hostium leves atque incertas operosiùs persequor, dum fortius multo, tantoque certius præsidium rimarentur, quanto periculosum minùs ac minùs metuendum nobis credebamus? Dum suis partibus eum conciliarent Principem, cujus in fide, benevolentiâ atque affinitate Gallia tantùm ponebat. Dum eum nobis suscitarent hostem, qui se defensorem & acerrimum rerum nostrarum vindicem nuper exhibuerat?

Quanquam quid ago? quò feror? quas me in ambages conjicio? Ignoscite, Auditores; hæc si relinquere intacta malim, quàm dicendo asperare. Utinam enimvero aut alienus hostis, aut verendus minùs, aut minùs amandus objiceretur! Sed præcludit vel querelis locum augusti carique capitis veneratio; neque eum insectari patitur, quem eripi nobis, & à nostris abstrahi avellique partibus & dolemus, ut par est; & resipiscentem ultrò amanterque reciperemus.

Nam quò non promovebant Hostes spes suas, hunc sibi Virum dum devincirent? Noverant nimirum quanti stetisset nuper fatale bellum, quod à nobis in his regionibus gestum erat: quàm multis sumptibus ac funeribus mancipata fuisset imperio Galliæ hæc Italiæ pars, quæ subjicienda denuo incumberet! Jam nec intactæ fore sperabantur illæ Imperii nostri Provinciæ; ubi spirantes adhuc vel senescentis Hæresis reliquiæ opem patrociniumque pollicerentur. Sic ubique amplam copiosamque nacti palmarum trophæorumque segetem jam exultabant Hostes; neque conviciis ipsis, quæ passim in libellis spargerent, quod erat minùs ferendum, abstinebant.

Superbè illi quidem, Auditores, jactantiùs multo, quàm par erat; insolenter etiam, si vultis: verùm an tam temere illi, quàm ambitiosè; tam falsò, quàm imprudenter gloriabantur. Conjicite ex iis quæ diximus, & rem totam per vosmet ipsi æstimate.

Nunc verò, quò tandem erumpent spes tam lætæ, tam magnificæ? Quibus hunc Annum victoriis ac triumphis Hostes consignabunt? Revolvamus strictim atque obiter, & veloci percurramus oculo loca singula, quæ trophæi materiam suffectura dicebantur. Actum erat de te, Antuerpia! Conclamatum Namurci fatum: obtingebas Anglis Ostenda; perque tot revulsa claustra tot perfractos aditus, infelix Belgium, pinguis Hosti famelico præda veniebas! Metus omnis absit, Auditores? parcitum est adhuc infortunatæ Provinciæ, neque vel unum de tot propugnaculis aut oppugnatum duriùs est, aut leviter etiam pertentatum.

Dicamus, quod verum est; Erant illi clamores Montium parturientium. Novum aliquod insolitumque portenti genus hoc anno spondebatur: magna ubique populorum expectatio; timor etiam fortè non levis quorumdam hominum, quos aut incesserat aliqua nostræ sortis commiseratio; aut rerum in tanto tumultu pertur-

batio commovebat. O invidendam inimici Fœderis conditionem; nisi spes tam lætas ridiculus partus excepisset! Indulgeamus aliquid justo Hostium dolori, Auditores; ut ne commemoremus illa quæ trophæorum in parte, neque computanda ducebant ipsi; neque nos, si carere illis contigisset, detrimentorum loco numeranda censebamus.

Hîc verò juvat paulò curiosiùs perscrutari, quo tandem contigerit fato, ut Hostes Gallici nominis, qui tam feracem in Belgio rerum prosperarum paratam sibi messem prædicabant, spe tam lætâ penitus exciderint? Cur nihil eorum videantur aggressi, quæ facturos se palam confidenterque minabantur?

An rem plenam periculo duxerunt esse, certamen inire cum Gallis, quos rumpi frangique nescios tam sæpè didicissent? At superiores multo copiarum multitudine poterant eos obruere numero, quos animi robore vincere desperarent. An fortè conquerentur rem habendam sibi fuisse cum juniore quidem, sed invicto Principe, cujus ne aspectum quidem ferre superiore anno potuissent? At invictus Burgundiæ Dux graves exosus moras, quas illi detrectando pugnam nuper in Belgio nexuerant, opportunam magis victoriæ segetem in Germaniâ quæsierat. An quòd senserint in Villaregio, quam ipsi frustra lacessivimus in Badensi Principe, meticulosam in declinando certamine cautionem? At Villaregius non modò paratus semper fuit, qui lacessentem hostem exciperet; sed progressus obviam Trajectum usque, latentem intra propugnacula & prodire in apertum recusantem provocavit.

Sed quid dissimulem, Auditores? Sentio, quid convolantis ad occupandum Belgium sociati Fœderis impetus retardarit. Nimirum urgebant res Germanicæ, quæ gravssimam in Duce Bavaro moram experirentur. Hic statim amovendus obex, dum solus & sibi relictus uni tantus vir, nullum à nobis subsidium propter insuperabilem locorum intercapedinem ac difficultatem expectabat.

Meministis, Auditores, quàm varius, quàm multiplex, quàm formidabilis Hostium apparatus adversùs Alciden unum concurrerit. Sociati Batavis Austriaci, Suevis Saxones, Palatini Franconibus, selectæ totius Imperii florentesque copiæ, quas peritissimi, uti jactabantur, & erant revera, Imperatores ducerent in aciem, quantam properandæ mox victoriæ fiduciam afferebant!

Verùm quàm disparem ab eâ, quam erant acturi personam Hostes sustinent! Hîc coacti Neoburgum cedere Victoris implorant fidem. Illic non expectandum rati qui vinceret, munitissimas arces & rerum omnium copiâ refertas deserunt. Hinc obsidione solvunt Rottembergam; inde Ratisbonam reserant ac recludunt. Jam perit ipsis Tirolis, & provincia tota, reluctante nemine, Bavaro Principi subjicitur. Quid plura? Cæditur Stirumius; Badensis agitur in fugam; Sclichius medio in ludo occupatus circumveniri suum exercitum, & victoris arbitrio capi trucidarique permittit. Tot inter clades ac strages, quod demum aut victoriæ aut lucri genus Hostes reportant? Quibus in

locis extat aliquod vestigium illius gloriæ quam sibi vindicabant ? Ubi tandem sua ipsos spes ac fiducia non fefellit ?

Jam verò rursus si quis roget, quo factum sit casu, ut in Germaniâ deteriorem opinione suâ fortunam habuerint: non est tam in promptu dicere, quàm fortè videri possit. Nam si quis dicat, Hostes sibi promisisse plura, quàm valerent perficere; sanè, vel ipsi diffiteri non potuimus, Auditores; quàm illi haberent multa ad suscitandas spes quasque lætissimas comparata. Sin rei bene gerendæ locum ipsis defuisse causabimur; objicietur nobis continuò ventum fuisse ad manus sæpissimè, & in omnibus penè Germaniæ regionibus acriter fuisse decertatum. Num Hostium prudentiam & fortitudinem requiras ? Neque vel ipsi victores geminam hanc laudem victis invidebunt. Non deerunt fortè qui querantur integrum non fuisse nostris Hostibus, mancipatam jamdiu vexillis Gallicis victoriam ullâ ratione demereri: sed vetus hæc querela est, quæ vel ipsâ diuturnitate obsolevit. Quid ergo dicemus esse ? Rerum tam insolentium causas unde eruemus? Controversiam hanc Politicis, hominibus plerumque otiosis, dirimendam relinquamus; nos in Italiam pergamus, Auditores: si fortè in iis saltem locis faventem expectationi suæ fortunam hostes habuerint.

Quanquam neque illic se mihi objicit quidquam, quod sibi possint admodum gratulari. Equidem video nullis parcitum fuisse artibus, spes ut promoverent suas. Fuit suus promissis, sumptibus, illecebris locus: dolis, fraudibus, insidiis, armis etiam certatum viriliter. At quo exitu; nisi ut, quo erant priùs, eodem in statu versarentur res inimici Fœderis, aut deteriorem etiam sortem consequerentur ?

Pluribus impensis atque opibus instructa, adornata Classis fuerat, quæ subsidium ingens veheret in Italiam: illa morata diu in mari Mediterraneo, eò demum unde solverat, re penitus infectâ, reversa est. Sollicitata magno ambitu, redempta ingenti pecuniæ vi, potentioribus fulgentis Coronæ illecebris devincta Lusitaniæ societas: at quid nocitura sit Lusitania nobis si adversetur, non videmus. Moliebantur Hostes Neapoli metuendam omnino rebus nostris & exitiosam conjurationem; retectæ fraudes metum ac sollicitudinem sustulerunt. Putabant etsi minimè justâ de causâ inclinandam partes in suas pravo Lusitanorum exemplo Venetam Rempublicam: at illa juratâ mansit in fide, nec ipsam sui in nos studii pœnitere sensimus. Mittebatur in Pedemontium fortissimus totius Germaniæ Equitatus; hic interceptus à nostris, captus, cæsus & vix ad quingentos Equites redactus. Conflabatur nobis ab eo tempestas, quem minimè omnium voluissemus, & quem hodie dolemus hostem experiri; at ille qui timeri potuit occultus, jam apertus hostis desiit metuendus videri. Denique erectum inane Regis simulacrum est, quod perstringeret oculos, & populorum obsequia devinciret; sed quis præter unos Batavos studiosos semper iniquæ dominationis fautores inventus est, qui non dico jurandam novæ Majestati

jestati fidem, sed vel Regium deferendum esse cultum arbitraretur.

Quæ spes ergo jam restare possit nostris hostibus, postquam ab omni parte elusam doluerunt quam habuerant expectationem? Nam si in eâ rerum ac temporum opportunitate, quâ majorem nusquam aliàs nacti sunt; quæ nobis ipsis tanta visa est, ut sollicitudinem aliquam parere potuerit. In hac, inquam, opportunitate si processere tam parum, si pejorem omnibus in locis sortem experti sunt, jam mutatis omnino rebus ac temporibus quid futurum deinceps existimandum est, nisi funestum belli amorem, aut iniqua potiùs odia, quibus armorum furor incenditur, quamprimum deposuerint? Sed me vocat pars Orationis altera. Demonstravimus Fortunam hujus anni fuisse, ut spes Hostium fefellerit: nunc quàm bellè nostras vicerit eadem, videamus.

II. Pars. Parum consultus ego fortasse, aut certè Gentis nostræ non satis æquus æstimator haberi possim, Auditores, qui Gallis omni fide, omni expectatione majora præstare solitis, ipsam sperandi hoc anno multa ac præclara facultatem eripuerim. Tamen hic animus, hic ardor cum ipsâ gente Gallicâ quodammodo natus, quem aspirantem semper ad ea quæ magna sunt, nulli retinent obices, nullæ difficultates remorantur, non est imprudens aut temerarius; neque illa vindicat tanquam sua, quæ conditionem, ut possint comparari, non habent.

Atqui is erat nostrarum rerum hoc anno status, ut si ad propulsandos hostiles impetus fiducia certa non deesset, nihil ultrà pene expectandum, aut speranda nobis esse pauca fateremur. Neque verò visus hic esse sermo meticulosorum hominum, qui suis rationibus omnia metiri solent, parcique suorum laudatores, quidquid ab hoste profectum sit magnificè prædicant & extollunt. Ita loquebantur fere omnes, qui acutiùs in rebus vident; neque vel ipsi, quibus aut ambitio ad expetendum quod arduum est, aut animus ad exequendum viriliter quæ voluerint, nunquam defuit, aliter sentiebant.

Agite enimvero: Belgium inspiciamus primùm, &, quem nobis polliceretur armorum exitum, operosiùs perscrutemur. Meministis, Auditores, quod alterâ Orationis parte exposuimus, collocatas in Belgio fuisse spes inimici Fœderis lætissimas. Convolarant illuc tanquam certam ad prædam Britanniæ totius atque Bataviæ vires, & par Germanici roboris non ultima; eamque conflaverant copiarum multitudinem, quæ nostrarum numerum triginta hominum millibus superabat.

In iis rerum difficultatibus, quibus mederi non erat integrum, quia varias in partes bellorum necessitate distrahebamur: rogo vos, Auditores; erat-ne consentaneum id sibi polliceri, nihil in toto Belgio, quod nostrum, aut Sociorum esset, non intactum fore? Huccine licebat spes promovere nostras; ut longè inferior militum numerus superiori nunquam cederet? Quis persuasisset sibi futuram hanc semper castrorum nostrorum opportunitatem, ut oppugnari ab hoste sine detrimento non possent? præripiendas à nobis ubique stationes

illas, quæ paucitati faverent, nocerent multitudini? ita dispensandam quocumque, ubi res postularet, totius vim exercitûs; ut, si pugnandi cum hostibus occasio se offerret, id impunè & citra periculum possemus pertentare. An sperandi locus erat, quamcumque in partem adversarii moverent arma, cuicumque urbi minitarentur, præsto nos adfore, qui clauderemus aditum, viamque obsidionis omnem intercideremus? Sic itum iri obviam Hostium molitionibus, sic prævertendas insidias, medendum incommodis, difficultatibus esse occurrendum; quasi ipsorum interesse consiliis, adesse consultationibus, in ipsâ mente, quid sentirent aut meditarentur, oculis usurpare liquisset? Denique fuisset aliquis inter nos tam plenus opinione Gallici nominis, tam confisus militum robori, solertiæ Ducum tam securus; qui id genus operis tam varium, tam difficile, tam periculosum, non identidem, sed in dies pene singulos, non per exiguum aut breve tempus, sed per totam æstatem tractari à nobis posse credidisset?

Hoc ipsum tamen, quod fidem Hostium vincere, quod nostram ipsorum expectationem superare videbatur, in Belgio fecimus, Auditores; non tam militum vi ac robore, quàm singulari sapientissimi Regis providentiâ; qui, sicut Sol in centro mundi positus, ut quibusdam placet, diffundit partes in omnes lucis suæ radios, & circumfusa latè corpora collustrat; ita mediis Regni sui de penetralibus sic dispensat in Legatos suos atque vicarios sagacitatis suæ lumina, ut eosdem altissimæ mentis participes efficiat.

Quos inter cui potiùs quàm Villaregio gratulabimur, cujus in exequendis, præveniendisque nonnunquam mandatis regiis provida sedulitas, tam insignem hoc anno Gallicis rebus gloriam, tam expetitam utilitatem attulit? Felix unus omnium maximè, cui vel à teneris contemplari propiùs augustæ mentis sublimitatem, pervidere regalis animi sensus altissimos, & tam perfectam ex omni parte imaginem, quantùm fas erat, licuit exprimere! Felicior, qui parentem nactus in moderatore tanti Principis, ex eodem traxit solo illa virtutum semina, quæ tam felices in ramos propagata, amandum suis, metuendum Hostibus, verendum universo orbi Ludovicum exhibent! Felicissimus, quem magna indoles, mira cum regiis moribus convenientia, plenum tenerrimo studio obsequium, spectatus domi forisque suavissimus virtutum concentus, æquissimo rerum æstimatori Ludovico, dulcem Aulicum, Ministrum fidelem, carum inter paucos atque amicum reddiderunt!

Quanquam hanccine Gallis unam in Belgio gloriam tribuemus, ut conjuratis tot Hostibus soli viriliter restiterint? Scilicet nullo ponendum in loco videbitur, quòd spectantibus ipsis ac cessantibus erepta Tongrorum civitas? quòd cæsi, fugati, captique non semel ipsorum manipuli? quòd impetiti frustrà, & ad pugnam impune provocati ad Trajectum? quòd acie fusi ad Ecrinium & ingenti affecti clade, dum collectis magno apparatu copiis, Antuerpiam ipsi properarent; & partem Belgii longè maxi-

nam quasi jam suam sibi gratularentur?

Quo loco laudetur imprimis Bufflerus, cujus incredibili celeritate ac diligentiâ sic occupatus Hostis fuit ex improviso, ut imparatus lacesseretur: cujus virtute ac robore ita suffectum est, quod deerat multitudini, ut instructo magno copiarum numero Obdamum ipse cum paucis funderet ac superaret. Neque hinc etiam ad singularem Villaregii prudentiam commendatio levis accedet; qui cùm certò comperisset procedere pleno gradu hostilem exercitum, tam opportunè Regis judicio, tam feliciter ex ejusdem sententiâ submisit copias, quæ properantem hostem interciperent; ut de Villaregio prædicaret Ludovicus; illum non tam suâ, quàm Regis ipsius mente actum, grande hoc providentiæ specimen edidisse.

Persequamur ulterius, Auditores; & videamus porro, num Germania lætiorem hoc anno magnarum rerum expectationem nobis faceret. Quidquid ultra Rhenum cernitur, totum hoc hostis habebat in potestate. Scilicet cupidissimum procurandæ universo orbi longæ tranquillæque pacis studium ita generosam beneficamque Ludovici Magni indolem devinxerat; ut munitissimas arces, fortissima propugnacula, præstantissimas urbes, perennia tot victoriarum suarum Germanicis in regionibus monumenta ultrò volensque, suis vel dolentibus, quorum plurimi intererat tanto pretio redempta pax, hosti etiam non petenti condonasset. Erat in armis Germania tota, quæ Rheni ripas clauderet, parata tanquam pro aris ac focis dimicare. Adde tot munimenta, tot aggeres; tot castella, quibus continuo veluti ac perenni vallo defensus Rhenus, vix liberam trajiciendi fluminis moram relinqueret. Tamen nihil querimur, Auditores; ubi quanto fuit difficultas major, tanto conspicuum magis victoriæ decus exsurgit. Quid enim tam egregium, tam admirabile, tam novum, tam præter nostram ipsorum expectationem, quàm quod in Germaniâ fecimus?

Nondum hyems sævire desiit; jam trajecit Rhenum Villartius, & castellis quinquaginta, quæ trajectum defenderent, expugnatis, fusis Germanorum duodecim Legionibus, fortissimam Kellæ arcem, Germaniæ claustrum, per quod unus pateret aditus, aut nullus, obsidet. Diditur rumor inexpectatus atque insolens per Offenburgum, Gengebaccum & Zelam: decedunt Hostes his tribus oppidis cum tantâ festinatione, ut neque tormenta bellica, quibus referta erant plurima, neque copiosissimos commeatus exportent.

Interim percrebescere tam improvisi facinoris fama, & Fœderatorum animos rei novitate percellere. Concurritur, adsunt in procinctu collecti ex Bataviâ variisque Germaniæ provinciis formidabiles exercitus, qui Kellæ obsidionem solvi jubeant, aut extremam perniciem intentent. Quo tandem exitu, Auditores? ut duodecimo post die, ex quo cœperat obsideri civitas, eandem pluviosâ admodum & incommodâ tempestate expugnari cernerent: &, qui cogere nos minimè potuissent ad solvendam obsidionem, ipsi

ſolutam à ſuis ad Traërbacum, nobis cogentibus, poſt alterum expugnationis menſem fuiſſe teſtarentur.

Sed quid ego in ipſo rerum à nobis in Germanico ſolo geſtarum limine diutiùs immoror? Opitulandum erat generoſiſſimo Principi, quem non magis propinquitatis ratio, quàm cauſæ æquitas Gallicis partibus addixerat. Ac licèt, quocumque ſe ferret torrentis inſtar Dux Bavarorum, fidelem comitem ſecum traheret Victoriam; tamen unus in omnes non poterat uſque reſiſtere, niſi promptam à nobis opem experiretur. Id genus officii, Auditores, æquitas, fides, affinitas, amor, gratus animus exigebant. Quanta apud generoſam Gallorum indolem exerendæ virtutis incitamenta! Nihil erat, Regum beneficentiſſime, quòd Legiones Gallicas Bavaricis caſtris adjungi tantopere properares: hoc ipſum milites noſtri cupidiſſimè ambiebant; qui nihil magis quàm ingrati pectoris ſuſpicionem vereantur.

Atenim ſeſe offerunt inviæ rupes & inacceſſi ſcopuli? Superabuntur. Impediti atque inextricabiles anfractus viam claudunt? Perfringentur. Locorum anguſtiæ vix patiuntur peditem, Equitatum non admittunt? Laxabuntur. Adeſt in inſidiis miles armatus, qui lapidibus ſolis inſtructus arcere obvios poſſit? Fugabitur. Viſa res illa graviſſimis viris expertiſſimiſqueDucibus difficilioris operæ, quàm ut tentari poſſet? Nihil eſt tam arduum, tam difficile, tam intentatum, quod officii ratio, vincendi ſtudium, Ludovici juſſa non perſuadeant.

Dum loquor, ecce jam Villartius recenti elatus victoriâ, quam de Badenſi Principe non ita pridem ad Flidelingam retulerat; Badenſem dico, qui nuſquam victus aliàs, eo primùm die didicerat vinci ſe poſſe, & virentem ad hoc uſque tempus auguſtæ frontis lauream non ſine lacrymis ſenſerat uno momento marceſſere. Ecce, inquam, Villartius operi ſe accingit; quale opus, Deus immortalis, & quàm periculoſæ plenum aleæ!

Ne mihi Vetuſtas invidioſa jactet Annibalem, quem perforaſſe Alpes & aceto rupiſſe montem ferunt. Ne vel Magnum Alexandrum oſtentet, quo jubente præcelſæ rupis faſtigium Macedones capeſſivêre. Majus aliquid audet miles Gallicus, qui præſente numeroſo exercitu, quem perfringendum obicem illi non habebant, aſpera ſylvis ac cautibus, vixque habitata feris loca penetrare non dubitat. Stupent Hoſtes ipſi, neque ſuis credunt oculis, dum rem peractam intuentur, quam fieri poſſe non putaverant.

Neque te verò hîc ſilebimus tanti operis hortatorem ac ſocium, Blenvillæe, diligentiſſime virtutis illius æmulator, quam non ita pridem ſuſpeximus in geminis Fratribus Colbertis; quos pro patriâ viriliter decertantes graviùs hodiéque doleremus oppetiiſſe, niſi tu fortiſſimo cum Fratre exhiberes eoſdem; & paterni, quo deflagrabant ambo, in Regem, in Galliam ſtudii heres non degener exiſteres.

Nolite deinceps mirari, Auditores, ſi tam operoſam, tantique diſcriminis victoriam adeptus ad novos lætioreſque triumphos Galius aſſurgat.

Hinc strato super Danubium ponte molientes aditum in Bavariam Germanos aggressus partim mactat ipso in loco, partim captivos facit, partim fugientes insecutus in Danubium præcipitat. Felix ex omni parte victoria, nisi Heronium unà cum Legalio victorem, virum, si vixisset, quibuscumque militiæ gradibus evehendum, desideraret!

Inde nactus in Principe Bavaro gloriosissimi facti auctorem ac Ducem noster exercitus, collectas Stirumio Imperatore Germaniæ vires oppugnat, vincit, profligat; & cæsis quinque hominum millibus, totidem captis, eundem impedimentis & castris exuit. Fuit hæc enim fortissimi Principis singularis modestia atque humanitas; ut scriptis ad Christianissimum Regem literis, victoriæ decus, cujus ipse pars tanta cum suis Bavaris extitisset, refunderet in Gallos: addito ad Gentis totius commendationem non vero minùs quàm magnifico elogio; *nihil esse, quod militi tam strenuo, tam docili non cedat.* Potuisset enimverò his instructus copiis Dux Bavarus illustriorem sibi de Badensi Principe victoriam gratulari; nisi ille declinandum putasset periculum, & se se sub Augustæ mœnia prudenter recepisset.

At ecce, dum præceptam animo nobilissimi triumphi expectationem Badensis Princeps fugiens eludit, cadit Brisacum interim, Urbs illa tot propugnaculis munita, tot defensa aggeribus, tantoque diligentiùs adversus impetum vimque armorum nostrâ ipsorum industriâ comparata; quanto minùs eandem paulò post studio Pacis Hostibus permittendam prævidebamus. Cadit, inquam, Brisacum; & duodecimo post obsidionem die junioris Principis imperium agnoscit. Nihil est quòd hostis ad elevandam minuendamque tam repentinæ victoriæ magnificentiam severiùs in eum animadvertat, qui Urbem dedidit; quasi maturiùs dedidisset. Fidelis ac strenui Gubernatoris omnes partes implevit Arcocius, hoc culpandus uno, quòd rem cum Burgundionum Duce habuerit. Quanquam ignoscendum hosti, Auditores: non senserat ille versari juniorem Principem in eo solo, quod paternis laureis esset consitum; in quo debuisset Victoria, quæ Parentem in Filio agnosceret, eidem triumphalem lauream quantocyùs deproperare.

Pavescite Hostes Gallici nominis; & primum hoc recentis militiæ monumentum, quot & quantæ deinceps victoriæ consecuturæ sint, præcipite. Non expectat in Gallicis Heroïbus annorum numerum, sed vel in ætatis flore virtus se prodit; viris etiam longiore rerum usu & in bellicis laboribus jamdudum exercitatis invidiam factura. Prælusit hactenus Dux Burgundionum, & non minùs vobis quàm suis, quid præcocis ingenii felix maturitas, quid sagacioris industriæ solertia, quid gravioribus in periculis invicta mentis constantia valeret, ostentavit. Prævertite nobiliores triumphos, tam certò vestram in perniciem, quàm in nostram gloriam erupturos.

Atenim, Auditores, Italia tam infructuosa nostris Hostibus, contra spem ac votum tam sterilis, nihil-ne vicissim nobis offeret præter nostram expectationem partum gestumque feliciter?

Nimirum sic oportuit nos esse comparatos adversùs fallaciam omnem ac dolum; nihil ut machinari liceret Hostibus, quod statim non videretur à nobis, aut etiam præverteretur? Nullas illi struere insidias debuerunt, quas longè ante non prospiceremus? Non potuerunt pertentare nostrorum sociorum fidem, nisi compertum id certò penitusque exploratum ad nos perveniret? Denique non erat ipsis integrum sanctissimas amicitiæ leges & arctissima propinquitatis vincula labefactare, quin extemporalis arcendi periculi facultas nobis suppeteret?

Non est, mihi credite, tam impervia fraudibus ac proditionibus humana prudentia, ut occupari ex improviso aliquando non possit: neque hanc laudem Gallica gens ambivit unquam, ut adversus malas artes feliciùs cæteris instructa videretur. Imò cùm ingenuam, & sicut ipsum Franci nomen sonat, sinceram inprimis indolem nacta est; tum reliquos spectare ex animo suo solet, neque tam commodè, si quid dolosum aut infidum fabricetur, potest suspicari.

Tamen quid fuit in Italiâ gestum tam subdolè, tam fraudulenter comparatum; fabricatum tam perfidiosè, quod pervidere statim, retexere penitus, feliciter intervertere non contigerit? Hæc rursum tua laus, Regum maxime, hic fructus sagacissimæ illius providentiæ; quâ in tantâ tot negotiorum mole, cui ferendæ unus sufficis, ita moderaris singula; quasi nihil, præter id ipsum quod instat, providendum incumberet. Tu perniciosa per Italiam Hostium consilia dum retegis, dum clandestinos conjurationum tumultus indagas, dum paratas insidias odoraris; alios in obligatâ semel fide retines; nutantes alios & defectionem meditantes confirmas; alios convolantes ad arma, & impensæ toties benevolentiæ malè memores opportuno victricium legionum robore coërces ac reprimis.

Quanquam fecisset jampridem actuosa Ducis Vindocinensis diligentia, quem tam felici Galliæ fato rebus Italicis Imperatorem præfecisti, ne quid turbarum ac tumultus in Italiâ superesset; nisi supremum Hostibus exitium meditantem retinuisses. Nisi religio, pietas, summi Pontificis reverentia, qui tractus illos terrarum habet in patrocinio ac clientelâ; nisi ipsa tuæ indolis humanitas, quâ servare amas, quos posses perdere, prohibuissent; ne laxatis aquarum repagulis, arctatas brevia inter spatia tristes Germanorum reliquias totasque adeo finitimas latè regiones Vindocinus inundaret.

Hactenus multa diximus, Auditores; & plura certè, quàm aut me dicturum hoc anno confiderem, aut vos audituros esse speraretis. Tamen sentio expectare vos adhuc aliquid, & conversi omnium in me oculi videntur expostulare, quod nihil de recenti cumulatâque ad Spiram victoriâ, nihil de Landavi expugnatione prædicaverim. Prædicemus enimverò; nam cur illaudatum sineremus novum hunc lætissimæ sortis cumulum, cui universus populus tam sincerâ gestientis animi significatione Theatrales inter Ludos applausit? Dic nobis ipse, namque aderas testis communis gaudii, Delphine invictissime; cùm perlatum ad te tribus ab hinc diebus felicissimum nuncium congregatæ mul-

titudini nunciasses; an dulcissimi symphoniacorum omnium concentus, quibus orchestra personabat, tam suaviter mulcebant aures; quàm ille qui Ludovico Magno Parenti amantissimo, qui tibi ipsi ab universo Theatro plausus datus est?

Cur, inquam, & ipsi non gratulemur Regi Maximo supremum hoc Gallicæ virtutis monumentum, quod toti anno veluti coronidem imposuit? An quia receptum à nobis Landavum hoc anno, idem superiore fuerat ab Hostibus occupatum? At quàm dispar nostra & Hostium conditio fuit, Auditores! Illi cum millibus hominum quinquaginta ad oppugnandam urbem accesserant: nos viginti ad summum millia habebamus. Erant tantùm, illis obsidentibus, militum bis mille, qui Landavum defenderent: nobis qui resisterent, sex millia numerabantur. Nihil hoc anno civitati deerat rerum omnium quibus se viriliter constanterque tueretur: eadem superiore si adfuissent præsidia, hostilem impetum elusisset. Steterunt illi tribus mensibus in extorquendâ deditione: nos uno mense rem confecimus. Gallis, cùm obsiderentur, spes affulgebat nulla adfuturi subsidii: Hostes noverant esse in propinquo, qui sibi liberandis accederent. Nobis pugnandum fuit vel imparibus viribus, & sternendus ad internecionem validissimus exercitus, ut urbe potiremur: illi per cuniculos & longas viarum ambages in urbem irrepserunt. Denique captum ab hostibus cùm Landavum est, quis operis tanti Dux fuit? Badensis Princeps scilicet, & Badensi Principe major ipse Romanorum Rex. Quando receptum est, aderat unus tantùm ex nostris Imperatoribus, Auditores; qui solertiâ atque animo duobus illis Heroïbus si non inferior, in contentionem certè vel nominis, vel dignitatis venire non præsumat. Quanquam, plaude tibi, Talarde; Nomen illud, quod geris, conspicuum jam pridem atque inclytum ex sese, geminum victoriæ genus, quod uno eodemque die retulisti, sic illustravit; ut illud Regiis etiam capitibus feceris invidendum.

Sic fideles ubique ac strenuos consiliorum administros nactus, Regum maxime, ubique vincis ac triumphas. Felix tu quidem, qui, quot habes Legatos, tot victores tibi gratulari possis: sed felices illi multo magis, quibus ad vincendum, fortunam constanter obsequentem & manentem usque commodas!

Atque hîc mihi spectatam hoc præsertim anno Gallici Exercitûs virtutem & gloriam intuenti optare contigit, Auditores: eundem à nobis observari morem, quem olim viguisse apud Romanos scimus: ut rebus bello præclarè feliciterque gestis, vecti Quadrigis Imperatores medias per urbes inferrent se se; & parta victoriarum suarum monumenta populis ostentarent. Quàm lætus hodie nobis, quàm gloriosus pompæ triumphalis apparatus objiceretur!

Tu superbum agmen ageres, Villarti; qui cæteris ad victoriam quasi signum visus es sustulisse. Tu perfractis Germaniæ claustris conspicuus, expugnatâ Kellâ nobilis, victo fugatoque Stirumio spectatissimus! tot Hostium spoliis circumseptus incederes.

Tu, Villaregi, defenso tam prudenter per totam æstatem Belgio, quod unum conjuratæ multitudinis vis ac robur impetere videbatur; prisco cunctatori Fabio simillimus, non minorem de repressis illic Hostibus, quam de lacessitis ad Trajectum, de expugnatis ad Tongros gloriam exhiberes.

Adessent tibi laborum socii victoriarumque comites; hinc Buflerus, partâ de malè memori Batavo ad Ecrinium victoriâ tam insignis. Inde Bedemarus tuæ sagacitatis ac providentiæ tam sedulus æmulator.

Tu quoque tot Victoribus novum decus adderes, Curteburne; cujus in prædicandâ impensiùs cùm prudentiâ, tum fortitudine amare se Ludovicus ipse visus est: quòd suo vallo pulsis Hostibus, & capto per vim Neustadio, quò se illi concluserant, Gallis Landavum obsidentibus securitatem præstitisses.

Quid reliquos commemorem, Ussonium, Blenvillæum, Grancæum, Legalium, & te Precontalle, te Lavardine, nisi vos rapuisset mors immatura; cùm certum omen victoriæ, nescias vinci copias adduceretis.

Neque tu prætermittendus à me, Calvote; qui rapto ab Hostibus vexillo gloriosus cum reverterere, hostis imprudenter creditus à tuis, ibi triste funus invenisti, ubi triumphum consequi meruisses.

Tibi verò, Talarde, quem recentior vernantiorque laurea monstraret statim omnibus, ut applauderent populi! ut te portis bipatentibus ultrò exciperent!

Neque tu comitari triumphos nostros, & tam festivæ lucis splendorem augere præsentiâ tuâ dedignareris, invictissime Princeps Bavare. Tu partæ nobis hoc anno gloriæ pars tanta, expugnatis tot Urbibus, Hostibus toties victis cæsisque clarus, devictæ, subactæ, supplicis Germaniæ reliquias post currum traheres, eandem olim melioribus auspiciis erecturus.

An non infeliciter victricem pompam clauderent subnixi Rostris Navalibus, metuenda toto mari Nomina, Cotlogonius, San-Polius, Lucernæus, qui, captis, depressis, incensis tot Hostium navibus, suam hoc anno solertiam ac virtutem commendarunt.

Hanc verò tam solennis triumphi magnificentiam non ego in Capitolium, ut olim, sed in Ædes Versalias deducerem; ubi jam redditus Regius Princeps Dux Burgundionum militiæ suæ primitias, & læta victoriæ monumenta Ludovici Magni in sinu deposuit. Quàm suavis regalem animum sensus pertentavit, Rex maxime; dum in juniore Nepote Brisaci expugnatorem agnosceres! dum ille tibi suas palmas referret acceptas! dum novam hanc recentemque gloriam documentis tuis atque exemplis debere se fateretur.

At cùm medius tot inter Imperatores legatos tuos, tot victores triumphatoresque versarere; cùm circumseptus aggestis spoliorum cumulis, quos singuli, Augustissimi tui Nepotis ad exemplum, Regiæ sagacitati, providentiæ, felicitati partos gratularentur, hunc annum inter fortunatissima Regni tui tempora numerares; utinam arcanos pectoris tui recessus liceret intueri!

Tamen novimus satis quid sentias, quò

quò feraris, quos tibi ſpiritus moderatio animi tui, Religio, Pietas inſpirent. In tantâ, tam juſtâ lætandi triumphandique causâ, hoc ſtudes unum ſcilicet, Ludovice, ut, quam gratulantur tibi omnes feliciſſimam rerum ex voto fluentium ſeriem, hanc tu Deo Optimo Maximo jubeas unicè gratulari.

Perennes enimverò tibi gratias, Deus immortalis, qui tam ſingulari tuam in Gallicum Imperium providentiam teſtimonio conſignaſti! Tu contuliſti nobis hoc anno plura, quàm ſperare, vel petere licuiſſet. Tuere beneficium tuum, ô Deus! &, quam potes, adde perpetuitatem. Nolentes, laceſſiti, repugnantes dum præliamur; numquid precari non licet à præpotente Exercituum Deo, *Diſſipa gentes quæ bella volunt.* Hoc tamen, vel non iniquum, poſtulare Ludovicus vetat; à quo vel in votis diſſentire religioni ducimus. Habet nimirum ingens ipſius animus majus aliquid quod ſequatur, quàm Victoris Triumphatoriſque nomen; & in conſtantiſſimâ, quâ fruitur, florentiſſimi Regni perennitate, nihil jam ambit; niſi ut Pacator Orbis, Paciſque Fundator ac quietis felicitatem publicam ac beatam tranquillitatem procuret.

Ergo tu Pacis auctor atque arbiter, Deus, quam fruſtra quæramus armis, hanc tu ferventibus religioſiſſimi Principis piique populi votis Pacem indulge. Injice omnibus ac ſingulis Europæ Principibus ſalubres Pacis cogitationes: deſiſtant tandem aliquando bellis fatalibus, & communi nobiſcum ſtudio ad parandam toti orbi tranquillitatem incumbant.

IN NATALIBUS SERENISSIMI DUCIS BRITANNIÆ

Oratio Extemporalis habita die III. *Idus Jul. an. M. DCC. IV.*

SERENISSIMO PRINCIPI DUCI BURGUNDIONUM PATRI FELICISSIMO.

EXortam felicibus auspiciis sobolem dum in amplissimo ordinum omnium consessu nuper tibi gratularer, PRINCEPS SERENISSIME, *sensi tunc inprimis, qualem universæ Galliæ felicitatis ac lætitiæ cumulum peperisses. Utinam enimverò propriis usurpasses oculis, ut omnes ab ore dicentis penderent! ut avidis exciperent auribus, quæ non tam Oratoris industria, quàm ejusdem studium & ipsa argumenti copia profunderet! ut applauderent ultro tuis laudibus, & cupidissimam in nobis placendi tibi voluntatem gratissimâ admurmuratione prosequerentur!*

Neque tamen mirum illud tibi videatur, PRINCEPS SERENISSIME, *qui populorum vota tam feliciter expleveris. Hactenus abundè omnium de te expectationi responderas, qui vel in ipso ætatis flore, tot præditus virtutibus, tam absolutus numeris omnibus viderere. Dederas in Aulâ eximium indolis aureæ, solertis ingenii, veræ sinceræque pietatis specimen. Providus, sagax, fortis, victor ac triumphator inter arma, præstantissimorum Imperatorum prudentiam, magnanimi-*

tatem, fortunam æquaveras: paternæ & avitæ virtutis æmulus utriusque te simillimum exhibueras. Quid restabat aliud, PRINCEPS SERENISSIME, *nisi ut ardentissimis totius Galliæ desideriis Filium sufficeres, qui te ipsum vicissim tui simillimus aliquando redderet?*

Nunc demum votorum compotes, nihil ultra Superos rogabimus, si modò pretiosum illud munus, quod per te nobis illi concesserunt, proprium fecerint, & Filium pariter ac Parentem futuris Nepotibus Imperatores conservarint.

Hæc sunt vota, quæ pro te universa Gallia, atque imprimis Societas nostra nuncupat; cujus ego nomine Orationem hanc studiosissimi obsequii fidele monimentum dico, voveo ac consecro,

PRINCEPS SERENISSIME,

Tibi deditissimus GABRIEL
FRANCISCUS LE JAY
è Societate JESU.

IN NATALIBUS SERENISSIMI DUCIS BRITANNIÆ

ORATIO EXTEMPORALIS.

ORATIO VI.

Aderant Em. Cardinalis d'Estrées, & uterque Sedis Apostolicæ Nuncius.

QUàm felici gentis nostræ fato fieri dicam, Cardinalis Eminentissime, Excellentissimi Sedis Apostolicæ Nuncii, Illustrissimi Ecclesiæ Principes, Præsides illustrissimi, Clarissimi Senatores, Viri omnium Ordinum ornatissimi: Ut dum Europa pene tota funestis bellorum agitatur æstibus, & grave sibi exitium timet; Gallia perturbatos inter tumultus miram expeditamque securitatem præ se ferat, & dulcissimis pacis ac tranquillitatis fructibus perfruatur? Nam quis diebus ab hinc paucis, ex quo felicibus auspiciis ortus est Augustus Britanniæ Dux, quis in omnibus ac singulis hujus Imperii partibus ingentem illam, quam sustinemus, belli molem sensit, aut in placidissimâ fortunatorum temporum quiete versari sibi non visus est? Quàm singulari, quàm sincerâ gestientis animi significatione pretiosissimum illud divinæ in Galliam benignitatis pignus exceptum est? Quibus parcitum impensis ac sumptibus? Fuit aliquis tam parum locuples ac tenuis, qui lætitiæ communis in partem non venerit. Solennes ubique ludorum apparatus, liberales epulæ, festivi ignes, tubarum ac tympanorum sonitus hodieque non cessant; neque publici gaudii finis erit aut modus, nisi vel repugnantes coërceantur illi, qui in tam amplâ exultandi segete finem ac modum non admittunt.

Sensit enimverò, sensit Gallicus Populus pretium illius muneris, quod sibi à præpotenti Numine concederetur, & plenam in novo Principe optatissimæ sortis expectationem præcepit. Agnovit unus omnium optimè Ludovicus, ejusdem beneficii vim ac momentum, & magnum in Pronepote suo votorum omnium sibi fatetur cumulum accessisse.

Agamus igitur immortales Deo Optimo Maximo gratias, qui suam in hoc Imperium munificentiam tam illustribus monumentis perpetuare non desinit: qui Ludovico Magno novum heredem, serenissimo Delphino Nepotem optatissimum, invicto Burgundionum Duci & Augustæ ipsius Sponsæ felicissimam sobolem, toti denique Galliæ florentem Borboniæ stirpis surculum impertit.

Verùm in hoc recenti beneficio, dum piam ac liberalem omnipotentis Dei in religiosissimum Principem pariter ac fidelem Populum voluntatem ultro profitemur; ne dubitemus eundem agnoscere æquissimum utriusque muneratorem.

Sic enim statuo, Auditores, ita concessum divino consilio fuisse totius Galliæ votis Britanniæ Ducem; ut in eo Ludovicus Magnus dignum suo in Deum Religionemque constanti studio præmium referret; ut in eodem Gallicus Populus debitam suo in Ludovicum ipsum obsequio mercedem consequeretur. Igitur gratulemur pri-

tuum Ludovico Magno, cujus sinceram constantemque Religionem eo præmio remunerat Deus, quo dulcius aut illustrius esse non possit; erit hæc Orationis Pars prior. Gratulemur deinde Gallico Populo, cujus fidele in Regem obsequium eâ mercede idem compensat Deus, quâ lætior cumulatiorque regiæ Majestatis veris amantibus non contingat; erit hæc Orationis Pars posterior.

Quod utrumque dum exequor totius nostræ Societatis nomine, cujus nemo tam honorificam provinciam non ambiat, liceat mihimetipsi gratulari, Auditores; qui ante annos septem, cùm ex hoc ipso loco pacificum Ludovici, parta victoriarum monumenta Religioni condonantis, animum extollerem; nescio quo afflatus spiritu amplam hodiernæ diei lætitiam non tam optare, quàm isto Vatis regii versiculo visus sim certò polliceri: *Ecce sic benedicetur homo qui timet Dominum, ut videas filios filiorum tuorum.*

I. Pars. Etsi proposita virtuti merces non est circumscripta brevibus fragilis vitæ angustiis, sed cum ipsâ æternitate coæquanda est; tamen qui virtutis cultoribus metiendam nullis temporum terminis immortalitatem promisit Deus, eosdem, vel dum vivunt, anticipato quodam felicitatis æternæ gustu solet recreare. Atque ut abstineam à cæteris exterarum gentium imperiis, quibus tanto lætiorem rerum ex voto fluentium seriem Deus annuit, quanto impensiorem divini Numinis cultum præ se ferrent; agite, Auditores, ex quo tandem nostra Gallia florere maximè cœpit, & supra reliquos orbis populos sibi principatum vindicare, nisi ex eo tempore, quo felicis memoriæ Ludovicus Justus se regnumque suum Deo Virginique Matri solenni religione consecravit?

Vidit Ludovicus Magnus, qui natus eo ipso anno primus locupletissimusque paternæ pietatis fructus extiterat, quantùm ad ipsam regnorum felicitatem conferret Religionis amor ac studium; & in solio Gallici Imperii constitutus nihil antiquius habuit, quàm ut tueretur promoveretque sedulò quod fecerat pater, & quod necessitate temporum præpeditus vel aggredi vel perficere Religionis causâ non valuerat, hoc inchoaret ipse atque exequeretur.

Horum ego temporum dum retracto memoriam, Auditores, occurrit statim vestris animis quàm multa ad Religionis gloriam, ad pietatis incrementum, ad refrenandam morum licentiam, ad fovendam legum sanctitatem piè diligenterque sanciverit ac constituerit Ludovicus vel in ipso juventutis aditu, quando cæteri vulgo Principes ambitione, gloriâ, aut certè degustandis suaviter inexpertæ Majestatis illecebris unicè occupantur.

Meministis compressum feliciter Duellorum furorem, coërcitam linguæ petulantiam, imminutam privilegiis & ad breviores angustias redactam Hæresim, emendatas Leges, novam Foro judiciisque formam inductam. Quæ omnia Dei, Religionis, æquitatis causâ viriliter suscepta, quàm felici rerum exitu liberalis ac magnificus in suos Deus sit prosecutus, prædicarem operosiùs, Auditores, si cui latere posset tot miraculo-

rum ferax Ludovici Magni vita, & illa florentissimi regni series, quam nulla ad hunc usque diem temporum calamitas interrupit.

Verùm quantò clarioribus beneficiis Ludovicum Deus cumulabat, tanto erat ad promovendam Dei causam Ludovicus alacrior, nihil tam veritus, quàm ne in referendâ gratiâ minùs memor ac gratus videretur. Hinc ille inexpletus, constans, indefessus extinguendæ penitus in regno suo Hæreseos ardor animi; quem non retardavit unquam vel lubrici operis difficultas, vel periculorum magnitudo, vel imminentis belli metus, vel proprii capitis discrimen, sic ut admonentibus identidem Proceribus Aulicis incœpti consilii magnitudinem atque aleam, excepta sit non semel magnâ omnium admiratione regia illa vox: *faxint enimverò Superi, ut pro tam felici causâ oppetere liceat!*

Hinc studium pene par, Religionis ejusdem, quam apud suos restituerat, ornaverat, amplificaverat, in remotissimas orbis partes propagandæ. Testor ego vos tot excisa hæreticæ factionis monumenta, quæ non in suis modò, sed in exteris etiam terris disjecit; tot templa, tot aras quas erexit; tot pretiosa munera, quibus nascentes alio sub sole veræ Religionis Ecclesias ditavit. Testor ego vos terræ Orientis ultimæ, quibus regiis impensis sacros divini verbi administros providit. Testes vos imprimis appello, perpetua pietatis ac liberalitatis Ludovicææ pignora! vos, inquam, novella germina, Juvenes advenæ, regiæ hujus domûs hospites & alumni, Syri, Arabes, Armeni, Græci, quos Ludovicus adoptavit in filios, quos alit suis sumptibus, quibus eruditionem bonam in pietate, in literis impendit; ut reduces olim in patriam sitis Religionis veræ præcones ac defensores.

Hinc susceptum ultro gravissimi belli pondus, ne afflictam, jacentem, inultam unà cum regiâ Majestate Religionem pateretur. Neque verò dubitandum est, quin recepta nunc cœlo inter Indigetes cœlestis patriæ Jacobi II. felix anima impensæ olim sibi, & in Filium ac Sponsam propagatæ benevolentiæ memor Ludovici votis suffragata sit, & partem in hodiernâ felicitate plurimam sibi vindicet. Nam quid melius amico fideli, Regi beneficentissimo Jacobus precatus fuisset? aut quid Deus ipse lætius optatiusve rerum suarum vindici ac propugnatori quàm heredem novum largiretur?

Cætera quæcumque favere votis Principum & pertentare ipsorum ambitionem solent, jampridem Deus Ludovici in sinum prodigâ manu cumulaverat. Agite enim, Auditores, an deerat illi quidquam, vel opum ad magnificentiam, vel potentiæ ad auctoritatem, vel rerum prosperè gestarum ad gloriam, vel domesticæ pacis ad felicitatem? Quis tam verendus exteris, tam terribilis hostibus, suis tam amabilis est visus? Quis cum ipso victoriarum ac triumphorum multitudine, varietate, magnitudine conferri possit? Quis domesticis carior, amicior Aulicis, familiæ suæ jucundior atque acceptior extitit?

Erat aliquid ultra Ludovicus quod experteret? quod ad fortunandam magis ac magis lætissimæ sortis prosperi-

tatem necessarium videretur? Erat aliquid certè quod Augusto defuit; qui expletâ longissimi imperii dominatione non habuit prolem cui virtutes transmitteret suas, & universi Orbis principatum relinqueret. Felicior Augusto, uti & major Ludovicus sibi Filium gratulabatur, sed qualem filium, Auditores? Eum scilicet, quo meliorem, si Parenti ipsi peritissimo rerum æstimatori permitteretur optio, nec precaretur sibi nec desiderare potuisset, Filium sapientiâ, judicio, æquitate, animo Patri simillimum; qui imperare dignus orbi terrarum, unum hoc ambit, ut obsequendi laudem cuicumque de vulgo præripiat: Filium hostium terrorem, expugnatorem urbium, victorem, triumphatorem. Filium aulæ delicias, populorum amores, quo laborante non ita pridem consenescere Gallia, quo convalescente reviviscere visa est.

Hac fortunatus sobole Ludovicus habebat unde provocaret æmulationem atque invidiam cæterorum Principum, quibus aut heredes deerant, aut certè non contigerant tales, quales adesse voluissent. Sed quid Ludovico Filium gratulamur, cui tot Nepotes potius, imò cui Pronepotem hodie debemus gratulari?

Hunc porro felicitatis cumulum quæ par oratio celebret, Auditores? Novus Orator, novum dicendi genus requiritur; ubi nullum in totâ antiquitate suppetit exemplum quod sequaris, nulla prædicationis hujusmodi vestigia, quibus insistas. Evolvite, per me licet, Annales omnium temporum; vetustissima quæque Imperiorum monumenta percurrite: Invenietur Princeps aliquis, cui tam copiosum lætandi argumentum inciderit? Pauci occurrunt inter Principes qui Avi extiterint; qui Proavus, audeo dicere, nullus est: At qui Proavus sit eâ ætate, iis viribus, eâ valetudine, quæ legitimam educandi, instituendi, erudiendi Pronepotis spem afferat; nulla, credo, vel sera posteritas ejusmodi quemquam exhibebit.

Tu quidem, Regum felicissime, reliquorum Principum fortunam jam superaveras, qui alterum è Nepotibus florentissimo post Gallicum Imperium Regno præfecisses, eumque conspiceres hodie propriâ virtute promerentem, quod sanguini, quod virtuti tuæ debuerat: qui Nepotem alterum victricibus tuis copiis Imperatorem præposuisses, eumque multiplici victoriâ nobilem ac triumphantem recepisses: qui Regum hospes munificus extitisses, nunc etiam tutor ac moderator habereris.

Sed hæc, quanta, quanta sint, Dei munifici largitoris in te beneficia; vicit tamen hodierni muneris præstantia laudem ac gloriam præteritorum. Neque verò, Regum maxime, id dicere verear, qui te hujusce rei vadem ac sponsorem habeam. Nam in datis ad Episcopos Galliæ literis, quibus jubes agi supremo Numini gratias ob concessum tibi Pronepotem, ita beneficii pretium atque magnitudinem effers, & extollis, ut, qui tam parcus ac severus esse soles in tuis laudibus, non dubites tamen felicissimum te inter cæteros Principes profiteri.

Quod etsi tacuisses, Princeps enimvero fortunatissime, cui tandem conjicere non licuisset, quàm te flo-

rentem, quàm beatum hoc Pronepote tuo arbitrareris. Viderunt omnes, ut erumperent palam lætitiæ sensus, quos capax quantumvis animus non caperet; ut discurreres ipse per ædes regias, publici gaudii nuncius; ut venientium ultro citroque gratulationes lubenter exciperes, ut applauderes plaudentibus, & quantùm invalescebant acclamantium voces, tantum exultanti animo incrementum accederet.

Id certè eo majore dignum admiratione visum est, Rex sapientissime, quòd in rebus prosperis egregiam servas moderationem atque temperantiam: quòd felices armorum exitus plerumque sic narras, quasi sagacitatis atque prudentiæ tuæ fructus non essent: quòd ante annos paucos, Hispanis Regem à te postulantibus non annueras statim, sed tam inusitati gaudii percipiendam facultatem in alterum diem distuleras.

Unde porro tam dissimilis, tam mutatus à se ipso Ludovicus est, Auditores? Unde Princeps ille tam potens sui, tam moderatus, tam imperans sibimetipsi, non temperat hodie gestientis animi motibus, quin erumpant illi protinus, & arcanos sensus referent ac prodant? Magnum esse quiddam oportet, Auditores, gravem aliquam causam intercessisse necesse est; ut is, qui nihil temere agit unquam, nihil nisi consideratè, nihil ad severas sapientiæ leges non exactum, totum se in his rerum adjunctis lætitiæ permiserit. Nolite dubitare, Auditores; neque dissimulare potuit ipse Ludovicus, quæ ratio tam effusum gaudium peperisset. Videbas nimirum, Rex sapientissime, per auspicatissimos Britanniæ Ducis ortus, qui spem etiam ulterioris sobolis Augustis Conjugibus facerent, sic provisum esse Galliæ pariter atque Hispaniæ securitati; nihil ut à funestis bellorum motibus, quibus Europa quatitur, pertimescendum utrique relinqueretur. Videbas in fortunatis novi Principis natalibus lætissimum beatæ pacis omen. Videbas summam inde aspirare populis tuis expectationem optatæ tranquillitatis, quam nuper tot victoriarum trophæis redemeras, quam hodieque vel gloriæ tuæ dispendio redemptam velles.

Hinc illa lætitiæ tuæ significatio singularis, quia non tam tibi quàm populis tuis Britanniæ Dux nasceretur; hinc exultandum triumphandumque tibi censuisti, quia ortus ille felicissimus minùs ad gloriam tuam, quàm ad salutem, utilitatem ac quietem publicam momentum afferret.

Fremant enim vero *gentes, & populi meditentur inania adversus Dominum & adversus Christum ejus*, habet deinceps Gallia, qui res suas tueantur ac vindicent; qui foveant pacem ac quietem; qui æmulorum ambitionem coërceant, reprimant audaciam, consilia, molitiones evertant ac labefactent. Habet Gallia, quos non suis tantùm populis, sed exteris etiam gentibus Duces ac Reges sufficiat. Hoc tibi nomine carissimus est Britanniæ Dux, Ludovice, quòd spes ejusmodi suscitat. O vere grandem, ô beneficam, ô liberalem Ludovici animam! ô constanti populorum pietate, obsequio, amore dignissimam! Plaude enim vero tibi, Rex maxime; ne lætari hac sorte, ne triumphare pudeat.

Sed

Sed dum plaudenti, dum triumphanti gratulor, en mihi se Ludovicus objicit prostratus ante aras suppliciter, demissis modestè ac collacrymantibus oculis, supinis manibus, vultu ad pietatem composito, qui præsentis illic Numinis cultum ac reverentiam inspiret. O si pervidere sensus intimos religiosi pectoris! ô si suavissimum illud impertientis se Dei felici animæ, & animæ vicissim sinceras Deo gratias referentis commercium usurpare auribus licuisset! Hinc enim scaturit fons ille plenus rerum prosperarum, qui perenni fluxu Ludovici vitam inundat. Hinc ultro liberalem se Ludovico Deus exhibet, quia gratus ac memor Ludovicus largientis Dei manum agnoscit ac reveretur.

Perge tu porro his animis, Princeps religiosissime; tuere constanti pietate ac religione beneficium recens, quod pietatis ac religionis tuæ fructus est: et, dum ad te nostra redeat oratio, patere ut in populum Gallicum derivemus partem aliquam hodiernæ felicitatis, quæ ipsius in te fidelis obsequii præmium est. Hoc porro restat alterâ Orationis parte demonstrandum.

II. Pars. Non est opus hominum, quæ in legitimâ potestate residet, auctoritas; & quod Principibus viris præstari obsequium solet, non tam ipsis, quàm supremo Numini, cujus adumbratæ sunt imagines, exhibetur. Quamobrem etsi Regibus vicariis suis permisit Deus, ut debitum sibi obsequium quoquomodo exigerent; tamen non ita de jure suo cedendum existimavit, ut nec plecteret ab officio deficientes, nec in eodem constantes muneraret.

Mirantur Nationes exteræ, nec sine aliquâ ægritudine æmulationis in nostram gentem commoveri solent, dum reliquos inter populos rerum prosperarum gloriâ floruisse illam semper, & florere etiamnum hodie inficiari non possunt. At mirari desinant & multo magis parcant indignari, qui nec docile Gallorum obsequium, nec sincerum in Principes suos amorem imitari sustinent. Sic est, Auditores, nulla gentium est tam felix quàm nostra, quia nulla gentium est tam studiosa, tam amans, tam adulatrix legitimæ potestatis quàm Gallica; sive fructus ille est indolis bonæ quam nacta sit, sive, quod ego lubentiùs crediderim, ut in colendâ supremâ majestate primas sibi vindicat, sic expressam in Regibus Numinis imaginem singulariter esse venerandam arbitratur.

Equidem scio, Auditores, feracem semper extitisse Galliam optimorum Principum, quibus servire honorificum foret; quibus & amandis temperare non posses: verum quanti est vel hoc ipsum præpotentis Dei in gentem nostram beneficium agnovisse, ut par erat, & æquitatis laudem cum officii legibus conjunxisse.

Quòd si nullum unquam orbi Gallico Principem populorum obsequiis atque amoribus Ludovico Magno digniorem Deus ostentavit; ecquod etiam dicemus ante Ludovici Principatum tempus extitisse, quo majoribus testimoniis suum in Reges studium pietatemque Galli consignarint? Neque verò hic amor, hæc propensio voluntatum brevioribus Aulæ terminis circumscribitur, ubi majestas

ipsa Principis reverentiam imprimit; ubi proprioribus oculis licet intueri Ludovicum, & eximias ingentis ipsius animæ dotes contemplari. Idem hic ardor cernitur in omnibus & in singulis: pertinet ad universos ordines: à nobilitate ad populum, ab urbe Regni primariâ ad remotissimas quasque Galliæ oras atque Provincias felici continuáque successione propagatur.

Exemplum quidem cæteris exhibent primates Aulici suâ apud Regem assiduitate, officiis, sedulitate: eminet hic amor, hæc pietas in regii sanguinis Principibus: efflorescit in Ludovici Nepotibus, in Liberis; qui quanto propiùs regiam Personam contingunt, tanto arctioribus caritatis atque observantiæ nexibus cum eodem vinciuntur: sic tamen ut amor non deterat reverentiam, neque reverentia amorem vicissim infringat.

Verum quotusquisque est, qui suum in Regem studium testari non ambiat? qui occasiones non aucupetur significandæ suæ voluntatis? Quis ardor in militibus, cùm pro Ludovici gloriâ certandum est? Quis vir nobilis vel fortunarum vel capitis discrimen reformidet? Quanta sollicitudo atque alacritas in Sacerdotibus, in Ordinibus Religiosis, in sacris Galliæ Præsulibus, quoties pro Regis optimi salute, incolumitate, felicitate vota facienda sunt? Quàm sedula in literatis hominibus, ut de nostrâ ipsorum observantiâ & studiosâ bene merendi de Principe optimo voluntate dicamus aliquid; quàm sedula, inquam, in literatis hominibus æmulatio, sagacitas, industria; ut res à Ludovico Magno vel bello vel pace præclarè feliciterque gestæ, ut edita passim ab eo pietatis, Religionis cæterarumque virtutum exempla omnibus linguis ac literis, omni dicendi genere posteritati consecrentur.

Sed omittamus quæ privata sunt, ad communia veniamus. Revocate memoriam, Auditores, tristissimi illius temporis, cùm ingravescens Ludovici valetudo salutem ipsius in extremum discrimen adduxisset. Tunc enim amor imprimis se prodit; cùm periclitatur is quem amamus, neque meliùs sentimus unquam vim necessitudinis, quàm cum dissolutionis metus incessit. Agite, memorate vos quæ vidistis, quæ audiistis, & quorum ipsi pars magna exstitistis. Erat aliquis in Galliâ, ad quem tanti mali acerbitas non pertineret, qui dolere cum Rege, cum ipso laborare non videretur? Legisses omnium in oculis certiùs, quàm in ipsis nuntiis, quæ de valetudine Ludovici circumferebantur, vel crudescentis, vel remittentis morbi conditionem. Interim incendi aras, cumulari donis altaria, templa votis complorantium personare. Mox ubi depulsus metus est ex Regis ægritudine conceptus, & restituta tandem illa sanitas tam ardentibus populorum precibus sollicitata: ut mutatus repente dolor in gaudium, ut situm squaloremque decor ac festivitas, luctum communem communes plausus exceperunt! Adeo diligeris, Ludovice, ut orbis Gallici salus in tuâ unius salute posita sit!

Sit etiam illud, Auditores, constantis in Regem optimum obsequii & amoris monimentum; quòd in tantâ, tam gravi bellorum diuturnitate,

decrescentibus licet communibus fortunis, & accisis non mediocriter privatorum opibus, nova in singulos annos belli subsidia populi sufficiant. Quâ in re, quanto plus amori, quàm necessitati obsequantur, quàm ultro commodis suis careant, dum gloriæ tuæ serviunt, fecisti ipse periculum, Rex invictissime; cùm ante annos septem, procurandæ laboranti Populo tuo quietis ac tranquillitatis cupidus mirum in modum felicem armorum tuorum cursum interrumperes, & redditis Religionis in gratiam clarissimis victoriarum tuarum monumentis, pacem hosti honorificam eandem & quæstuosissimam concederes. Exarsit enimvero populi rerum tuarum amantis studium; & ratus aliquod ex eo fœdere gloriæ tuæ detrimentum importari, nihil non fortunarum suarum devovisset, ut bellum paci ejusmodi præponeretur. Non prævidebat scilicet, quàm lætus futurus esset fructus illius pacis, quæ Philippo Nepoti tuo Regnum Hispanicum aliquando provideret.

Quod ubi tempus expetitum advenit, quo Philippus Hispanici Imperii heres nuncupatus discederet à nobis novi regni habenas moderaturus; in hoc recenti gaudio quod tuâ causâ susceptum erat, non defuere tamen, qui plausibus lacrymas miscerent, dolerentque eripi sibi de tuo sanguine Principem, quasi vererentur, ne dum nostris opibus, hoc est Principibus frueretur & superbiret Hispania, tua Galliam soboles aliquando destitueret. Audiit Deus suspirantium voces, & fidelis populi in suos Principes studium approbavit. Decrevit vel ex hoc ipso tempore ablati Gallis Philippi detrimentum resarcire, ne avulso ex stirpe Borboniâ surculo, aureus alter deficeret.

Nam quid melius, quid optatius contulisset? quid possit esse tam lætum, tam acceptum genti illi, quæ suos Principes in deliciis, in amoribus habet, quàm si longa ac beata eorumdem series contingat? Quod aliud virtutis suæ præmium Galli cupidiùs ambiant, quàm si in regiâ domo nunquam deficiant illi, quorum salutem, gloriam, utilitatem fortunis, opibus, suâ ipsorum vitâ antiquiorem arbitrantur?

Sic & olim ipsum Britanniæ Ducis parentem augustum in iis temporum adjunctis Deus Galliæ donaverat, quibus per continuum gravioris belli decennium Populi regios conatus impensiùs adjuverant, & majora pietatis, obsequii, virtutisque monimenta præbuerant. Sic Augusta Delphini conjux, quam vellemus esse hodierni gaudii participem, dotale munus unà cum pace, Burgundionum Ducem attulerat.

Dicite vos, quicumque egregiam in illo superiori bello navavistis operam, an vestri studii vos pœnitet? an putatis vestros labores malè compensatos, quorum gloriosissimus exitus fortunatum Delphini matrimonium, & fortunati matrimonii fructus, Dux Burgundionum exstiterat. Quàm dulce vobis fuit, quàm honorificum, cùm ille regiorum exercituum imperator, duobus annis proximis, prudentiæ, sagacitatis, solertiæ, magnanimitatis exempla copiis admirantibus sufficeret! cùm incuteret metum hostibus; cùm impari-

bus viribus, præstantes robore ac numero lacesseret; cùm suæ militiæ primitias victoriis ac triumphis consignaret; cùm militem in castris liberalitate, officiis, benevolentiâ conciliaret; cùm in ipso pacis sinu spretis ludorum ac spectaculorum oblectamentis, nihil nisi serium, nisi maturiore consilio dignum vel diceret, vel saperet; quàm dulce, inquam, vobis, quàm honorificum fuit jactare vos posse! Hic Princeps tot virtutibus præditus, omnibus absolutus numeris, nostrorum laborum fructus est, merces obsequii, præmium virtutis amplissimum. Tam pretiosum munus, tam certum imperii præsidium ac decus Gallia non haberet; nisi hoc pignore devotissimam in Ludovicum populi sui fidem ac pietatem Deus compensare voluisset.

Quod olim Deus ad compensandam Populi Gallici fidem, constantiam, virtutem contulerat, id ipsum hodie novo beneficio renovavit; & ad levandum hodierni belli indefessum laborem, ad remunerandam obsequiosam alacritatem, ad suscitandam subsecuturæ brevi fortunæ melioris expectationem, promissum jam in auspicatissimis Augustæ Adelaïdis nuptiis, ad lætitiam ac felicitatem, Britanniæ Ducem largitur.

Plaudite igitur vobis felices nimiùm fortunatique populi, quibus jam licet esse votorum compotes; agite perennes immortali Deo, pro concesso vobis munere, gratias; erumpat novum aliquod insolitæ & inusitatæ lætitiæ argumentum; sed quid vos horter aut stimulem, quasi per vosmet ipsi recentis beneficii magnitudinem non sensissetis?

Nam quid ergo sibi volunt tam frequentes, tam sinceræ lætantis, exultantis populi significationes? quid loquuntur aliud quæ veniunt ex universis orbis Gallici partibus literæ? quid non excogitavit ingeniosa civitatum solertia, quo studium lætitiamque testarentur? quis in hac Urbe Regni primariâ non certavit æmulatione laudis, & palmam devotissimi studii non ambivit? quod spatium ab ortu faustissimo novi Principis à publico gaudio vacavit? Tantum non hac ipsâ horâ dicenti non obstrepitur, vix Oratorem sustinent, qui præreptam sibi continuandæ lætitiæ moram conqueruntur.

Agite, nihil ego vos moror, indulgete, per me licet, tam legitimis gaudiis, facite obsequioso in Principem vestrum studio, ardentissimâ placendi voluntate, ut novum aliquem Deus adjiciat felicitatis cumulum; ut isthæc gaudia quæ fecit, impertiendo Regium Infantem, beatâ demum pace ac tranquillitate concludat.

Quamquam numquid in ipsis Britanniæ Ducis Natalibus felix optatissimæ pacis omen Superi jam fecerunt? Nihil conferret ad suscitandas spes quascumque lætissimas, quod parentem habet Augustam Adelaïdem; cujus mite ingenium, suavis indoles, mores urbani, plena humanitate societas ac consuetudo nihil habent cum bellis commune: quam gratiæ omnes ac Charites sequuntur fidissimæ pacis comites; cui Pax ipsa pronuba in auspicatis nuptiis adfuit, & dotale munus suffecit? Nihil victoria, proximus ad pacem gradus, præsagiret, cujus felix partus est Dux Britanniæ; Victoriam dico, quæ In-

ſanti Regio inchoanti vitæ primordia Parentis laureas ac palmas aggeſſit ?

Quid dicam quòd eâ prodiit anni tempeſtate, quæ copiam, ubertatem & abundantiam ſonat ? quod naſcenti feſtivi ignes Joannis Præcurſoris ortum celebrantes præfulſerunt ? quod inter ſecundos undecunque armorum exitus, felicia pacis ac tranquillitatis omina, procreatus eſt ? Vivite in tam juſtâ lætiſſimarum rerum expectatione, felices iterum atque iterum populi. At vos fortunati tamen inter cæteros, Aremorici, gens amica, bellicoſa natio, populus amabilis. En vobis dignus indole, dignus animo ſtudioque veſtro novus Britanniæ Dux exoritur, qui referat cum nomine tot Britanniæ Ducum virtutes, & intermortuam laudem tanto intervallo revocet. Erit, nolite dubitare, pietatis ſtudio, fortitudine animi, ſuavitate morum ſpectabilis, ut Carolus Octavus. Populi pater vocabitur, ut Ludovicus duodecimus. Literatos fovebit, & ipſe politioribus excultus literis, ut Franciſcus Primus. Magnificentiam in Aulâ, in ſpectaculis apparatum exhibebit, ut Henricus ſecundus : neque ut ille patietur nomen tam ſpecioſum ſeneſcere, ſed in numeroſâ ſobole propagatum venturis ætatibus oſtentabit.

Tempus eſt, ut ad te noſtra redeat Oratio, Ludovice. Ecce compos votorum habes, quod unum ad lætitiam optandum eſſe videbatur. Dederunt tibi Superi in Regio Pronepote certiſſimum benevolentiæ ſuæ pignus. Exſtitiſti teſtis publici gaudii, & in tantâ populi tui alacritate perſenſiſti, quàm memor ac gratus impenſum ſibi munus exceperit. Quid reſtat, niſi ut ipſe memorem ac gratum Deo te præſtes, & apertum populi tui obſequium, ſincerum amorem remunerare non graveris.

Id jam feciſti tu quidem, cùm te jubente univerſæ Galliæ templa gratiarum actionibus perſonuere: cùm perſolutis eorum nominibus, qui in vinculis detinebantur, cuſtodiarum poſtes ac repagula revelliſti. Sed eſt aliquid præterea quod à te pro jure ſuo Deus exigit, quod ipſi votis omnibus petimus amanter ac precamur ; ſcilicet ut, quam tu in formando Filio Delphino, in educandis Nepotibus piam ſollicitudinem fidelemque operam attuliſti, eandem in inſtituendo Pronepote bonus impertias. Gaudeat, exultet, triumphet Gallia, dum creſcente ſenſim atque adoleſcente ſub diſciplinâ Ludovici Magni Regio Puero, videbit efflorеſcere in ipſo virtutes illas, quas miratur in Parente, ſuſpicit in Avo, in Proavo obſtupeſcit.

Neque verò labor ille, quem impendes, erit ſterilis, aut mercede vacuus, Regum beneficentiſſime : dum juniori Pronepoti pietatis ſenſus, Religionis ſtudium, quo flagras, inſpirabis ; dum teneram mentem formabis ad grandia ; dum regnandi artem optimam edocebis ; dum egregia documenta, melioribus facinorum tuorum exemplis confirmabis ; ſenties efferveſcere in Auguſto Puero virtutum igniculos ac ſemina quæ ſparſeris : admirabere poſtmodum eundem ad magna quæque inflammari : excipies victorem triumphantemque, ut ipſius Patrem & Avum

excepisti; denique pervidebis non explendam esse generosi Pronepotis æmulationem nisi te ipsum universo orbi, tui simillimus, aliquando repræsentet.

ARS DICENDI QUALEM RHETORES IN SCHOLIS DOCENT A RECENTIORIBUS TEMERE OPPUGNATA VINDICATUR.

Oratio habita anno D. M. DCC. VI.

ORATIO VII.

CONfidentes plus æquo, ne dicam, audaculi fortè nos videbimur, qui nostris de rebus locuturi præter morem ex hoc loco tam frequentem Ordinum omnium consessum vocare non dubitaverimus. Eminentissime S. R. E. Cardinalis, Illustrissimi Ecclesiæ Principes, Præsides Illustrissimi, Amplissimi Senatores, Viri omnium Ordinum Ornatissimi.

Aderat Eminent. Cardin. Estræus.

Nam quid vos attinet varias audire controversias, quæ Literarium Ludum agitare solent, aut earumdem arbitros ac judices interpellari? Tunc licuit vestram ambire præsentiam, cùm in iis argumentis versaremur, quæ recentem lætissimarum rerum memoriam non sine novo voluptatis sensu revocarent. At qui nihil aliud proposuerimus hodie, quàm tueri jura Artis illius quam exercemus, & contra obtrectatorum invidiam, nostram in dicendo studendoque rationem palam approbare, an non debuimus subvereri, ne alienam ab eruditis auribus materiem aggrederemur?

Quanquam, quòd causarum Actoribus in Foro, quod in Lycæo suo Philosophis, quod Academicis in cœtibus suis, & licet, & omnium calculo comprobatur, cur id nobis unis negaretur de rebus ad Rhetoricam pertinentibus apud sanissimos hujus controversiæ æstimatores habere sermonem; maximè cùm in Artem illam quidam ab aliquot annis homines insurrexerint, qui, si malevoli in nos animi suspicione carere possunt, rudes certè illius disciplinæ, quam tractamus, & in nostris studiis peregrini penitus atque hospites debent videri?

Equidem scio, Auditores, non defuisse jam suos tam justæ causæ percelebres patronos, quorum studio & eruditioni Respublica Literaria plurimùm debet; atque inter cæteros illustrissimum Ecclesiæ Principem Brulartium, Virum non verendum minùs virtutis ingeniique gloriâ, quàm splendore generis & suæ dignitatis amplitudine conspicuum; qui, ut est Orator ipse magnificus, & peritus, si quis est alius, Eloquentiæ sanioris arbiter, inflictam Rhetorum nomini labem brevibus quidem ac compendiariis, sed decretoriis rationibus abstersit.

Tamen hærent impune, & quotidie renovantur in triviis ac compitis plena maledictis Affixa, quibus Rhetorica proscinditur; dirident il-

la, quæ traduntur in Scholis, Eloquentiæ rudimenta; & erit nemo qui probrum eluat? nemo se offeret pro communi causâ dicturus? Ego verò, Auditores, etsi novi plurimos in hac palæstrâ, qui tam honorificâ provinciâ defungi cum dignitate possint; tamen hanc ipsam vindicare mihimet hodie non dubitem; qui si cæteris in rebus inferior multis, uti revera sum, reputari debeam, meritis sanè in hoc militiæ genere stipendiis videar cum paucis comparandus.

Atenim, inquiunt, qui nobis adversantur; quidquid Rhetorica molitur ad Eloquentiam, vel Præceptis, vel Exercitatione continetur, quorum alterum inutile ac supervacaneum; alterum etiam damnosum ac perniciosum reputari possit.

Contra ego sic contendo, Auditores, eadem illa Præcepta, quæ Rhetorica complectitur, tam esse ad veram Eloquentiam necessaria, ut sine eorum subsidio comparari illa non possit. Hoc primum: hanc ipsam Exercitationem, quâ Rhetorica maximè nititur, tam utilem ad eandem Eloquentiam videri, ut sublatâ illâ, hæc manca penitus & otiosa sit: hoc Alterum.

Veniant igitur, qui Artem dicendi, qualem Rhetores in Scholis docent, temerè oppugnarunt, &, dum geminâ Orationis parte Necessitatem illius pariter atque Utilitatem astruimus, discant non inanem à nobis tractari Artem, & tam seriam quàm gratuitam omnibus bene dicere volentibus Scholam aperiri.

Tuum in hac causâ suffragium, Cardinalis Eminentissime, nihil est quod impensiùs ambiam, qui jam possim illud mihi certo gratulari, dum præsentiâ tuâ dicentem cohonestas & attentione benevolâ prosequeris.

Quantum enimverò pondus ac momentum Rhetoricis Exercitationibus debet accedere, quibus ille delectari videatur, quem Europa tota tam disertum, tam solertem, tam peritum in conciliandis animis experta est? Quare non aliunde velim augurari de controversiâ nostrâ quid sentias, Cardinalis Eminentissime: non repetam inde Artis illius, quam exercemus, pretium, quòd instituti nostri rationem non semel collaudasti: non abutar tuo ipsius testimonio, quod consignasti in datis nuper literis ad Vicarium Generalem nostræ Societatis, quam paternâ benevolentiâ complecteris; quæ te vicissim ut parentem colit ac veneratur; ubi, quàm uberes olim ex nostrâ disciplinâ fructus Collegii Romani Alumnus percepisses, amicè & indulgens fortè nobis plus æquo significabas. Sufficiat ad Rhetorici nominis commendationem, quòd non hodie tantùm, sed aliàs sæpe nostræ concertationes Tibi placuerunt; Tibi quo, si quid tot obitis sapienter legationibus, tot confectis feliciter negotiis, creditur, perspicacior nemo in degustandis ingeniis; nemo iisdem regendis moderandisque aut dexterior aut fortunatior extitit: Tibi, qui tantam Estræo nomini laudem excelsæ mentis præstantiâ, sublimitate, facundiâ contulisti, quantam tot Heroes ab ipsis annis quadringentis armorum gloriâ pepererunt.

Non est vacuum & inane, quod I Pars. gerimus, Rhetoris nomen, nec leve

onus ille suscipit, qui penitiores Eloquentiæ recludere aditus, &, quod in hac Arte magis abditum atque intricatum est, expedire debeat. Imò quàm difficilis videtur & ardua res, sic apposite dicere, ut persuadeas quod velis; ita dominari hominum animis, ut, quos placuerit, ciere ac suscitare motus valeas; adeo regere voluntates, ut easdem inclinare partem in omnem ad arbitrium possis; quàm operosum quidpiam est, sufficere rationem ac modum, quibus id efficias; aperire certum viæ tramitem, per quem inoffenso pede propositum finem assequaris; eam denique dispensare ac temperare præceptorum vim ac seriem, quibus utendis fias votorum compos, & in magnum Oratorem evadas.

Hîc verò inclamantes audio qui Rhetoricam valere jubent tanquam inutilem, & præceptionum usum omnem amandant penitus ac proscribunt. Nam cur, inquiunt, quod pertinet ad convincendos animos aut inclinandas voluntates hoc sibi sumat Rhetorica pertractandum; quasi Natura, Magistra melior ac potior, alienis præsidiis indigeat, nec sibi sufficiat una, cùm ut videat quod in uno quoque penitius est, tum ut proferre possit ex suo, quod esse persenserit ad vim faciendam magis idoneum? Nempe Rhetorica continet boni quidpiam, quod Natura non dictaverit priùs, aut dictare etiamnum audire illam volentibus non paret?

Hæc sunt, Auditores, quamobrem Rhetoricæ studium eliminandum putent tanquam inutile ac supervacaneum, qui è Philosophicis commentationibus omnia metiuntur. At videant illi, amabo, quàm multas unà cum Rhetoricâ facultates ac disciplinas proscribant. Nam quid sunt aliud disciplinæ omnes, quàm felices quidam Naturæ partus, quos totidem veluti scintillas silicum in venis abstrusas ingenii vis meditando extudit? Quid tanta Principiorum varietas ac multitudo, quibus tanquam fundamentis nituntur illæ, nisi dulces speculationis diuturnæ fructus, qui aspirantibus ad eandem laudem non læto minùs ubere proveniant?

Ergo Scholas vestras deinceps claudite, incendite plena illa eruditionis annosæ volumina, laborum vigiliarumque vestrarum spem & solatium vel inviti deperdite, Philosophi, Mathematici, Jurisperiti. Quidquid excogitatum à vobis solerter, quidquid scriptum ingeniosè, quidquid posteritati feliciter transmissum est ad stimulandam juniorum curiositatem, ad suscitandos ingenii igniculos, ad acuendam mentis aciem, nullius hodie ponderis ac momenti est. Valeant illa quæcumque suffecistis discendi adjumenta, quibus instructi hactenus novelli Candidati, velut benignæ facis ad lumen, tenebricosos studiorum per Mœandros tutò incesserunt. Ecce nova lex à peritioribus Magistris edicitur, novum mandati genus emanat. Permittendi sunt propriis viribus teneri recentesque animi, præceptis illi vel documentis non egent, quibus Natura dedit ingenium, quod cogitando, meditando, speculandoque exerceant. Exurgent brevi ex seriâ frequentique contemplatione novi Paschalii, novi Carthesii, quo prope modo prodeunt ex alvearibus apum examina, aut sicut

cut illi, quos de fatis dentibus natos ferunt; cataphracti milites nafcentur ex improvifo, contra genus omne Præceptionum parati decertare.

Verùm efto; neque Magiftris, neque Præceptionibus egeant cæteræ difciplinæ, ut perdifcantur; fatifque comparati videantur ex fe fe, qui ad eafdem pertractandas accedunt, fi vim infitam bonæ mentis affiduâ meditatione promovere voluerint. At nemo tamen peritus Orator evadat, nifi magiftram dicendi Rhetoricam adhibuerit. Nam cùm difciplinæ illæ, quæ dicuntur effe in contemplatione pofitæ, principiis immutabilibus certifque nituntur fundamentis, quæ nec locorum aut temporum varietati obnoxia fint, nec à diverfis populorum moribus atque inftitutis dependeant; tum, quocumque terrarum diverteris, commodam habes ubique doctrinæ fupellectilem; quæ, peregrinus & hofpes ipfe dum videberis, in eodem nata & comparata folo videri poffit.

An eft eadem Eloquentiæ ratio, Auditores? an eft illa femper & ubique fui fimilis? Itane unum eundemque tueri poteft ac retinere apud omnes modum, ut fe hominum indoli, moribus, ingeniis non accommodet; ut non inquirat in ipfam rationem locorum ac temporum; ut non deguftet mentes fenfufque eorum, quibufcum actura fit; denique ut tam varias induere fe in formas, tam multiplex ipfa videri non debeat, quàm illi funt, quorum uti commercio ac focietate teneatur?

Fulminat Athenis Demofthenes Entheo femper plenus afflatu, excandefcit in Philippum, invehitur in Midiam, debacchatur in Efchinem, Solem, Stellas, Deos teftatur. Nullas nifi vividas, acres, & ad perturbandos animos comparatas figuras adhibet. Si dicturus ad Populum Athenienfem, prodit in theatrum, illum admonet duriter, acriter objurgat, & nullâ vel generis, vel potentiæ, vel dignitatis habitâ ratione, eodem omnes ponit in loco.

Contra Tullius mirabilis in ciendis affectibus percellit primùm animos Orationis amplitudine, gratiâ, lepore, magnificentiâ: mox infinuat fe folerter, & dum mentes fufpenfas tenet ac defixas rerum admiratione, aditum fibi facit in voluntates, eafdem tangit, demulcet, flectit, quacumque vel tangi, vel demulceri, vel flecti poffunt; rapit illas denique vel reluctantes, & rapiendo fuavitate quadam perfundit.

Unde porro tam diffimile, tam difpar in utroque Oratore dicendi genus? an quia acrior ac vividior indoles in Altero, in Altero mitior ac temperatior fuit? Id certè prætexendum exiftimet, qui diverfum Græci Romanique Populi ingenium non norit. At quoniam erat Athenienfibus animus ferox, fuperbus, levis, invidus, turbarum feditionumque appetens, requirebatur illud dicendi genus, quo percuteretur tanquam ictus fulmine, & coactus pati rationis imperium, fponte reciperet jugum, quod detrectabat. Ergo debuit Demofthenis Oratio ferri more turbinis & audientium cogitationes evertere, occupare fenfus, deftruere præjudicia, affenfum extorquere. Hinc quot illi verba, tot fulgura diceres, quæ mentis oculos perftringunt, aciem hebe-

tant, caliginem offundunt; quot sententiæ sunt, tot procellosos senseris ac furentes Austros, qui quatiunt animam suis de sedibus, & altissimas quasque opinionum radices evellunt penitus atque dissipant.

Romanis verò cùm erat natura mitior ac benignior, quæ vinci exarmarique humanitate ac modestiâ non erubesceret, tum noverat satis Tullius, non tam mentes esse percellendas, quàm demulcendas voluntates, inspirandum amorem potiùs esse, quàm timorem incutiendum. Hinc ille, quà senserat tentari inflectique corda posse, convertebat illuc dulces illas gratiarum illecebras, quæ imparatos suaviter occupant, irretiunt volentes, vim inferunt minimè repugnantibus; & dum rerum omnium carissimam auferunt libertatem, nescio quid libertate dulcius in ipsâ serviendi necessitate sufficiunt.

Agite nunc, quotquot estis osores Præceptionum, & omnis bonæ disciplinæ emendatores; cujus erit ex vario multiplicique dicendi genere illud seligere potissimum, quod unicuique conveniat magis? & quoniam accommodare se hominum indoli, moribus, institutis debet ille, qui Oratoris munus suscipit, quis rudem & imperitum rerum tyronem erudiet? quis vim legum explicabit, institutorum rationem evolvet, populorum consuetudines, ritus, Religiones interpretabitur? quis in tantâ caligine præferet facem, & intricatas tot difficultatum ambages resolvet? Anima, credo, speculatrix, suisque unis attenta motibus intelliget, quid cæteri opinentur; rimabitur sensus varios, de moribus exterorum cognoscet, quo sit pacto affectus quisque, odorabitur? quò feratur, quò inclinet, quas adduci possit in partes, ex suis ipsa cogitationibus, sententiis, affectionibus metietur? Ergo sit Ars aliqua necesse est, quæ hac provinciâ defungatur, quæ in scrutandis naturis hominum, variisque ac distantibus inter se moribus cognoscendis versetur.

Sed quid vetera requirimus? Hæc ipsa, quæ reperitur apud varios Europæ populos ingeniorum morumque diversitas, quàm diversa efficit hodiéque dicendi genera, quæ nulla naturæ vis, nisi Artis instructa præsidiis unquam assequatur! Cui veniat in mentem, quantumvis illam meditando torqueat atque excruciet, Eloquentiæ genus illud, quod apud Orientis populos in usu est? Illi propioribus vicini solis veluti radiis afflati, luminosis ubique fulgentem ornamentis Orationem ambiunt: diceres mortalitatis oblitos in cœlo semper versari, tam se efferunt supra id omne quod terrenum est, & nihil præter Divinitatis ipsius nomina meditantur aut sonant!

Elatam verò, turgidam ac fastuosam Hispanicæ gentis in dicendo gravitatem æmulari cogitabit aliquis, si naturam unam in consilium adhibuerit? Quot illis verba, tot effata; quot dicta, tot oracula sunt. Nec Deus ipse, si quid Carolo Quinto Hispanorum Regi creditur, humano ore loqui si velit, magnificentiùs vel sentiat, vel loquatur.

Quod si revivisceret hodie Tullius, & Romæ, quam olim Eloquentiæ suæ rapuit in admirationem, redderetur; an Romam in ipsâ Roma jam

agnosceret, aut apud Romanos hujus temporis foret in pretio, nisi pristinum dicendi morem dedisceret, & novam sectatus Eloquentiæ formam se se hodiernis Romanorum moribus accommodaret? Nam quis disertus inter eos inprimis & Eloquens? Qui tam subtilis in cogitando, ut mentis aciem effugiat; cujus laus non tam à solido sinceroque judicio, quàm ab imaginandi solertiâ, non tam à simplici & ingenuâ naturæ imitatione, quàm à speciosis fucatisque luminibus repetitur. Quem crebræ frequentesque Antitheses, argutiæ & acumina verborum, mollia pexæ juveniliter, & ad pompam phaleratæ Orationis lenocinia commendant: denique qui blandiri auribus feliciùs & adulari noverit, is diserti Oratoris palmam ferat, & reliquis facilè præponatur.

Nos verò Galli, qui videmur nobis veram Eloquentiæ speciem ac formam sic effinxisse animo, ut, quod sentimus cumque vel loquimur, sublimitatem & excellentiam cum nativo lepore, gravitatem & magnificentiam cum ingenuâ simplicitate præ se ferat; an arbitramur laudem hanc, quam vindicamus nobis, ita naturæ solius esse propriam, nihil ut arti debeat? ut ut est; diffiteri certè non licet, quin hæc ipsa Eloquentiæ gloria, quam feliciter partam ambitiosè ostentamus, brevibus unius imperii angustiis circumscripta sit, neque ulteriùs propaganda videatur, nisi Artis beneficio novam veluti formam induat, & se ad variam populorum indolem, diversos eorumdem mores aptet ac fingat. Quod nisi fecerit, Auditores, nihil est apud nos tam grande, quod Orientalibus tenue, depressum, humile videri non possit. Quam sectamur in dicendo nativam simplicitatem, hanc Hispani tanquam alienum quiddam à dignitate ac majestate Orationis despicient; temperatum denique moderationis & sapientiæ legibus dicendi genus, quod sequimur, veluti mediocris ingenii partum Itali cavillabuntur & illudent.

Nunc fare; quis naturam admonebit suis usque defixam commentationibus, quoties mutationem aliquam Eloquentia patietur. Est enim illa rerum earum de genere, quæ certam ac stabilem conditionem non habent; sed quod ingeniis ac moribus usuvenit, ut conversionibus ac vicissitudinibus obnoxia sint, id ipsum Eloquentiæ soleat adhærescere. Sic parens Oratorum Plato levem & in verbis positam, Pericles deinde graviorem & fœtam rebus Eloquentiam est consectatus. Fuit Crasso, Cottæ, Antonio multum discrepans dicendi genus ab eo, quo Romani veteres utebantur. Quid Plinium, Cassiodorum, Symmachum, Pacatum, Mamertinum, Ennodium loquar, quantùm à Ciceronis magnificentiâ, vi, lepore, gratiâ defecerunt! Tamen suis illi omnes placuere temporibus, nec placere potuissent, nisi consuluissent Artem illam, quæ in excubiis veluti posita, & variis attenta mutationibus admonebat sedulò, quid sequerentur, & quam inirent viam temperandæ Orationis eorum moribus, quibuscum viverent.

Ecquid porro de nobis ipsis dicemus, Auditores? An una semper eademque Eloquentiæ ratio placuit in

Galliâ, aut pretium habuit & commendationem? Fuit tempus illud, neque tam diffitum est adhuc à nobis, cùm doctrinæ vis & eruditionis sincera laus partem in Eloquentiâ potissimam sibi vindicaret. Quo in genere suspexit olim Gallica Curia, & gratissimâ cum voluptate meminit etiamnum hodie Bignonium, Virum tam excultum Literis omnibus, sic in divino civilique Jure versatum, ita contritum totius cùm sacræ tum profanæ Antiquitatis notitiâ, ut ab ipsius ore tanquam ab uberrimo fonte perennes doctrinæ rivi profluerent. Neque verò vel aruit in ipso, vel stetit fons ille rerum omnium copiosissimus, sed propagatus feliciter in nepotes Literariam Rempublicam fertilibus aquis pergit inundare. Testis ille mihi, quem gratulatur sibi Præsidem Academia Scientiarum, quem & avitæ eruditionis dignissimum heredem sic agnoscit, ut ab eodem ditatum sermonis lepore ac gratiâ patrimonium fateatur.

Mox verò ut excoli cœperunt hominum nostrorum ingenia, & quemadmodum reliquis in rebus, ita & in Literis politiorem elegantiam adamare, visa est etiam ire comptior & ornatior Eloquentia, & Orationis flosculos ac veneres diligentiùs consectari. Neque verò parum illa debuit his temporibus Guillelmo Lamonio Senatûs Principi, qui, ut erat ipse elegantissimo ingenio, & omni genere Literaturæ politioris excultissimo, quoties perorabat in Senatu, quod frequenter faciebat, sic doctrinæ forensis apparatum condiebat ubertate & amœnitate sermonis, ut tam perfectus Orator, quàm cumulatus omni laude Magistratus audiret.

Quo certè minùs quis mirabitur, Lamonium Filium, qui de Patrono Æquitatis ejusdem arbiter ac judex factus est, * uti in omnibus, sic in dicendi gratiâ visum fuisse Parenti simillimum, dum Æquitatis Jura unà cum Talæo, quem ereptum nobis requirimus, sustineret. Suspexit Curia multos per annos geminum illud Fori lumen, & in utriusque patrocinio Gallia decus ac præsidium experta est. Talæus, peracri quanquam vir ingenio, minùs natam ad Eloquentiam indolem, longo constantique labore sic perfecerat, ut Orator natus videri posset; Lamonius naturâ disertus & eloquens novam ab eruditione gloriam & politiorum Artium culturâ mutuabatur. Illius vivida, pressa, incitata ferebatur Oratio; hujus magnifica, sublimis, limata incedebat. Talæo, quod ab actionis elegantiâ deesse poterat, id gravitas verborum, & sententiarum majestas facilè compensabat; Lamonio laudes ad cæteras hæc singularis virtus accedebat, ut, quæ graviter diceret ac copiosè, vocis & actionis dignitate decoraret.

*Ab Oratoris in Senatu Regii munere ad Infulati Præsidis dignitatem conscenderat.

Neque prætermittendus ille nobis quem successorem habuit Lamonius, quem & sublatum ante tempus non Curia tantùm, cui disertissimè peroranti toties applausit, sed boni omnes, quos patrocinio adjuvabat, desiderare non cessant; quamvis in carissimo Fratre vivam ac spirantem sui ipsius imaginem reliquerit. Erat in eo naturalis, non fucatus nitor, sano solidoque judicio plena mens, quæ nunquam declinaret à vero, sed in difficillimis intricatissimisque rebus

D. Fleury.

propositi tenax usque damnaret, quod damnandum erat, quod erat absolvendum, absolveret.

Atque utinam Oratores illi præstantissimi meditationibus nostris permisissent tot absoluta Eloquentiæ sanioris exempla, quàm uberes inde præceptionum utilium fructus Rhetorica nostra colligeret; quos novi illi correctores & emendatores studiorum, quantumvis speculando se excrucient, nunquam comparabunt.

Saltem si studiorum ratio officiorumque necessitas paterentur adesse nos in Foro assiduos, quoties aut in momentis controversiarum expendendis, aut in quocumque alio argumento versantur, qui Actoris Regii partes jamdudum exercent, quàm multas liceret observare virtutes, unde Eloquentiæ Candidati sibi exemplum sumerent! In altero copiosum mirarer, fertile, inexhaustum dicendi genus, tantam ad pervidendas expediendas, resolvendas causarum ambages facilitatem, ut cùm imparatus plerumque accedere cogatur ad dicendum, paratissimus tamen semper videatur accessisse.

In Altero, qui stare maluit cum Patronis, quàm sedere cum Judicibus, concisam ac pressam Eloquentiam proponerem. Is enim, uti perhibetur apud Ciceronem extitisse famosus ille Scævola, cùm peracutus est ad excogitandum, quid in jure aut in æquo verum sit, aut non sit, tum verbis ad rem cum summâ brevitate decidendam mirabiliter aptus est.

De Claris Orator.

Sed omnium instar foret augustissimi Senatûs Princeps Harlæus, qui admirandæ quidem, at vix ac ne vix tamen assequendæ exemplum Eloquentiæ quotidie sufficit; tam illa nobile quidpiam ac sincerum præse fert, certum antiquæ nobilitatis rectique animi specimen; cujus hæc singularis in dicendo virtus est, ut vox redundet nulla, nulla non videatur axiomatis habere locum posse: quem laudatorem qui habere meruit, is præconem alium non ambiat, adeo segetem laudandi omnem brevi elogio exhaustam fuisse, quantumvis laudis ambitiosus fateatur.

Quanti est, Auditores, ad Eloquentiam, ut opes istæ non pereant; sed ars sit aliqua, quæ divisas in multis ita colligat, ut contra novitatis fastidia, & nativam temporum inclinationem eisdem securitatem præstet.

Nam si ad Linguæ Gallicæ perfectionem tuendam promovendamque pertinere visum est, ut ex præstantissimis delicatissimisque ingeniis Academia institueretur, quorum ex arbitrio refigerentur vocabula, quæ senescerent, & nova, quæ procudisset usus, in honore haberentur. Si societatis illius auctor atque institutor Richelius, vir ille excelsæ mentis præstantiâ, dexteritate ingenii, eruditionis laude, amore Religionis, rei Gallicæ studio, rebus cùm pace, tum bello præclarè gestis inferior nemini, nihil ad propagandam nominis sui famam, nihil ad Galliæ ipsius honorem, cui serviebat unicè, fecit illustrius, quàm cùm sermonis patrii gloriam ab injuriâ temporum & vicissitudinum necessitate vindicavit; supervacaneum & inutile videbitur esse Artem aliquam quæ præsit variis Eloquentiæ vicibus, easdemque re-

gat ac moderetur. Necessarium censebitur Tribunal illud, in quo severum fiat de locutione, de vocibus examen; nullum erit quod de rebus ipsis pronunciet? Intererit plurimùm ad Gallici nominis dignitatem, nullum ut teratur usu vocabulum, cui nobilissimi pariter ac scientissimi consessus suffragatio suum decus ac pretium non fecerit? Interim Resp. literaria non existimabit esse rerum suarum, à maledicentium contumeliis tueri Rhetoricam, quæ, pro ratione temporum dum admonet, quid deceat, quid conveniat magis, quod placeat in Foro dicendi genus, quod delectet in Aulâ, quod sacris etiam in concionibus sit aptius ad persuadendum, suam Eloquentiæ asserit laudem, eidemque fatales inter rerum omnium vicissitudines, à quibus nec ipsa præstari possit incolumis, certum quoddam jus perennitatis impertit.

Hactenus, Auditores, quàm non inutilis ad Eloquentiam Rhetorica videri debeat, demonstravimus. At inclamant adversarii; non inutilem modò, sed & perniciosam juventuti à nobis Artem exerceri: id porro quàm perperam in nos jactitent, alterâ Orationis parte demonstrandum.

II. Pars. Nam unde tandem tam exitiosi juvenum animis videri debemus nos Rhetores? scilicet, inquiunt illi, Juventutem occupamus in nugis, dum melioribus studiis ac disciplinis esset imbuenda; quo fit ut teneri recentesque animi, dum nihil nisi puerile sapere docentur, pravas induant quacumque de re opiniones, & res maximè serias, etiam cùm adoleverint, tractare pueriliter assuescant. Nam quid aliud facimus, insultant illi ferociter, dum puerorum memoriam inani præceptorum multitudine obruimus, dum barbara mille nomina ingerimus, dum mentis aciem in tornandis conformandisque Periodis obtundimus, dum illustrandam Figuris ac Tropis orationem præscribimus, dum in ludicris argumentis stylum solertiamque deterimus?

Intelligere potuistis, Auditores, ex iis quæ de Præceptis Rhetoricæ jam diximus, num sit illud unum quod agamus in Scholis? At hoc ipsum, quod reprehenditur, an inventum Juventutis in perniciem debet reputari?

Liceat appellare ad vestram fidem, Auditores; liceat interpellare eos in nostrâ causâ, qui suam gravioribus in rebus perspicaciam atque æquitatem approbant. Vestrûm est arbitros esse ac judices hodiernæ controversiæ; vestrûm est cognoscere, quam ineamus in instituendâ Juventute rationem; ne dum liberos vestros nostris curis ac laboribus erudiendos pro vestrâ humanitate traditis, tam singulari benevolentiâ abuti videamur.

Ergo non licebit Juventutem in scribendo laudabiliter occupare? damnosum videbitur, quos instillando præcepta extuderimus, ingenii igniculos excipere; &, ne dissipentur illi, eisdem veluti pabulum in scribendis argumentis ministrare? abutimur otio Juventutis, dum in ludicris Exercitationibus animos ad majora præparamus? Nam cur in nobis unis damnabitur, quod in reliquis Artibus laudem ferat atque commendationem? Non exercentur in delineandis calamo vel carbone figu-

ris levioribus, quos pingendi gloria incendit atque extimulat? Non ipsi statuariæ artis magistri imitantur in cerâ vel argilla vultus illos, quos vivo ducere de marmore, vel in ære spirantes cudere meditantur? Non decurrunt centies in Circo, qui ad palmam equitando partam aspirant? Non Heroes fortissimi ludicris in certaminibus experti sunt, quod medias inter hostium acies essent aliquando præstituri? Non ipse Dux Burgundionum fortissimus edere voluit in Castris Compendiensibus specimen aliquod illius fortitudinis atque sapientiæ, quam non ita multo post in Brisaci expugnatione, quam in regendis Regiis exercitibus exhibuit? Nos interim, quorum studio atque industriæ formandi instituendique Juvenes permittuntur, quorum alii cùm in orandis, tum in referendis causis, alii in erudiendis populis, alii in habendis sacris concionibus operam suam atque solertiam olim collocabunt; abuti censebimur eorumdem otio, aut etiam hebetare mentis aciem, si jam tum auspicemur levia quædam Artis illius rudimenta, quam grandiores pertractabunt? Si varia sufficiantur illis Oratiuncularum argumenta, in quibus se ingenii acies exerceat? si jubeantur identidem magnorum Oratorum sustinere personam, & de gravibus rebus, etiam in amplissimo cœtu, habere sermonem? Si Scholæ nostræ nonnunquam mutentur in Forum, & speciem referant augusti Senatûs, ubi sit alter qui accusantis, alter qui defendentis partes tueatur? Ubi nec desit etiam, qui quod dictum est utrinque verbosiùs, id pressiùs retractet denuò, & judicis atque arbitri partes sustineat? Si ponantur in medio controversiæ ejusmodi, quæ fictæ sint licet ac ludicræ, plerumque tamen in contentionem cadunt, & in judiciis ipsis verè ac seriò agitantur?

Id tamen in nobis si reprehenditur, nullo habebuntur loco tot eruditæ Quintiliani Exercitationes in gratiam Juventutis elucubratæ? refigendus erit ille mos jam inde ab Augusti temporibus usurpatus & ad nos prorogatus usque, ut scribendo Candidatorum Rhetorum stylus acuatur? Irridendus Demosthenes, qui sic præludebat ad eam, quam est assecutus Eloquentiæ gloriam, ut vastas solitudines, vallium anfractus ac fluminum ripas iis, quæ scripserat per jocum, personaret? Explodendus ipse Cicero, quem non pigeret, cùm Athenis versaretur, tantam fictis etiam in rebus adhibere mentis contentionem, quantam vel in accusando Catilinâ, vel in Milone defendendo deinceps adhibuit? Adeo ut ipsum in re simili declamantem Apollonius Molo cùm audiisset, raptus in admirationem exclamarit; itane, quod unum superest Græciæ ingenii & Eloquentiæ decus, Tullius auferat, & Romam spoliis nostris ditet! Hinc est, quod Tullius ipse non propriâ tantùm, sed clarissimorum Oratorum, quos viderat, doctus Experientiâ fatebatur, nullam rem esse, quæ tam ad dicendum proficeret, quàm scriptio.

Eant nunc osores institutionis bonæ, & pristini, quem sequimur, moris interpolatores; novam ipsi magisque expeditam ad Eloquentiæ

laudem aſpirantibus viam aperiant. Scilicet arida, ſterilis ac jejuna commentatio perficiet, quod exercitatio ſedula non inchoarit, aut juvenilis animus aſſiduæ meditationis laborem importunum feret, niſi prodire impatiens ingenii vis ac ſolertia inveniat quidpiam, in quo ſe exerceat?

Nimirum hæc eſt ingenii indoles præſertim in junioribus, ut otioſum eſſe non poſſit, neque tam ſe amare ſoleat, quàm cùm partum aliquid à ſe feliciter contemplatur. Tunc enim miratur ſeſe, & propriæ virtutis conſcia mens, cujus adumbratam novo in fœtu videt imaginem, exſtimulat ſe magis ac magis; neque jam deterretur ullis ſtudiorum moleſtiis, dum præſtantioris partûs expectatione ſuſtentatur.

Quanquam hoc ipſum ferunt ægriùs viri perſpicaces, & tanquam rem perniciosiſſimam Juventuti criminantur, quod delectetur nugis puerilibus, quas dediſcere illam aliquando oporteat. Næ damnoſum quid revera tractant & omittendum penitus, qui Rhetoricis Exercitationibus occupantur, ſi perdenda grandiores habeant quæ juvenes didicerint!

Verùm an tam ſterilis & infructuoſus hic labor eſt, Auditores, ut illius pœnitere quem debeat, ſi fingere ſtylum & acuere, ſi concinnam ac politam informare orationem, ſi eandem ornare verborum luminibus & gravitate ſententiarum noverit? ſi tractare poſſit omne genus dicendi? ſi laudare comiter, officiosè gratulari, jocari ingeniosè, diſſerere ſubtiliter, narrare feſtivè, & cum opus eſt, etiam vehementer inſectari percalleat? Jam ſi Figurarum, quas adverſarii noſtri tantopere vellicant, uſum illum ſit aſſecutus, vim earum omnem ita perſenſerit, ut, quæ ad ciendos varios animi motus & inclinandas partem in omnem voluntates idoneæ ſint, eas adhibere ſcienter & collocare valeat; an videbitur tam periculosè perdidiſſe tempus & operam, ut, cum adoleverit, rerum iſtarum memoriam obliterare penitus teneatur?

Teſtes vos appello, magni Oratores perfectique dicendi magiſtri, quos Curia ſuſpicit, quos omne Forum admiratur, quibus perorantibus confertiſſimi cœtus applaudunt. Itane vos impenſæ olim in Collegiis operæ pœnitet, ut contritam malè adoleſcentiam veſtram deſideretis? ut extingui ſtudiis Rhetoricæ igniculos ingenii ſenſeritis? ut nata jam ad veram ſinceramque Eloquentiam indoles grave detrimentum ex noſtris exercitationibus acceperit? ut in evertendis præjudiciis, quibus tenera mens imbuta fuerat, plurimùm laboris adhibere contigerit?

Veſtram fidem, veſtrum judicium, ampliſſimi Senatores, viri omnium ordinum, quotquot hîc adeſtis, ſapientiſſimi, qui veſtrâ, qui cæterorum experientiâ feciſtis aliquod noſtrorum ſtudiorum periculum; an perſenſiſtis ad hunc uſque diem noxiam juventuti extitiſſe, quam inimus ejuſdem inſtituendæ & erudiendæ viam? Non ita ſe res habet; aut certè indulgentes vos nobis plus æquo, ne dicam parum ſinceri, qui, quoties venitis ad nos, quod honori ducimus, hanc ipſam, quam profitemur, Artem tam extollitis; qui

cum

tum, quem obſervamus, morem veſtro calculo comprobatis; qui noſtra ſtudia reliquis omnibus, quibus Juventus incumbit, facilè anteponitis; qui nihil tam commendatis induſtriæ noſtræ, ſi qua eſt, liberorum veſtrorum, aut propinquorum, aut amicorum in gratiam, quàm ut pretioſum, ſic enim vocatis illud, unius anni aut etiam biennii tempus, quod ponendum habent in Rhetoricâ, crebris & aſſiduis Exercitationibus conteratur; quibus nihil tam placet, nihil tam jucundum ſolet accidere, quàm ſi agitare cauſas interdum vobis præſentibus, & auſpicari jam tum Oratoris officium jubeantur?

Sed quid ego vos indulgentes nobis plus æquo, aut etiam minùs ſinceros appellem, niſi veſter animus cum linguâ conſentiat? Næ prudentes vos parum, parcite ſi dicam, Auditores, næ vos eorum Juvenum, quibus cum aliqua neceſſitudo vobis intercedit, parum amici, quos damni illius memores, quod ex noſtrâ diſciplinâ pertuliſtis, non pigeat eandem ipſis providere inſtitutionem, & adoleſcentes vobis cariſſimos perniciosiſſimis ſtudiis permittere. Ecce novum exurgit Academiæ genus, novum aperitur Lycæum, nova inſtituitur Palæſtra, in quâ ſe juvenum animi feliciùs exerceant. Illuc adite celeres, convolate frequentiſſimo comitatu, perducite juventutem veſtram ad felices illos fortunatoſque fontes, unde tam uberes Eloquentiæ rivi profluunt; ſufficient illi, unde omnes bibant affatim, & diſerti Oratores repente prodeant. Præſidet illic quovis Apolline Numen præſentius, quo feliciter afflati eos haurient ſpiritus, qui dicendi vim, ubertatem, elegantiam inſpirent.

Fallor; ſuſpicione diſſimulationis caret tam publica vox, & communis ſapientiſſimorum hominum ſuffragatio: & quantumvis explodendas & eliminandas conclament exercitationes noſtras Magiſtri recentiores, retinendum putant antiquum morem, nec ſibi illudi patiuntur.

Hîc verò, ſi liceret, Auditores, inveſtigare ſenſus hominum, & intimas ſubire atque expiſcari meditantium altiùs animorum cogitationes, inquirerem ego lubentiùs quod illi ſibi propoſuerint novi ſtudiorum emendatores conſilium. An quia pulcrum eſt unum videre cæteris acutiùs, &, quod omnium fugit perſpicaciam, id ab uno potuiſſe deprehendi? At periculoſæ plenum eſt opus aleæ interponere ſe judicem, ubi nulla controverſia eſt, & cùm nullum erroris veſtigium appareat, emendare velle errorem. An facere fucum ſperaverunt doctrinæ ſuæ novitate, vetus inſtitutum dum carperent; &, quia novitas ipſa multas habet, hac præſertim ætate, ad demulcendos animos illecebras, an magnum hinc ſibi ad tuendam ſuam hæreſim fore præſidium crediderunt? At neſcio quo cecidit ipſorum fato, ut Claſſicum fruſtra cecinerint importuni buccinatores, neque Reſp. Literaria queſta ſit quemquam à ſuis partibus defeciſſe, ut ad alienum vexillum transfugeret. Quid ergo dicemus eſſe? An adulari fortè voluiſſent præſtantiſſimis quibuſdam Oratoribus, quos caruiſſe norunt Academiarum luce,

& intra domesticos parietes prælusisse ad illam gloriam, quam dicendo consecuti sunt?

Absit, Auditores, ut debitam illis, si qui sunt ejusmodi, laudem præreptam velim. Imò fatebor ultro eosdem videri tanto laudandos magis, quanto difficiliorem viam ad laudem ingressi sunt. Verùm quot illi sunt, amabo, qui partum Eloquentiæ decus uni industriæ suæ debeant? qui primordia gloriæ illius, quam adepti sunt, ab Rhetoricis Exercitationibus non inchoaverint?

Hîc verò triumphent adversarii, per me licet, & exemplis tam singularibus ad explodendam instituti nostri rationem abutantur. Quasi verò, quod prodigii cujusdam loco est, id trahi in argumentum debeat, & paucorum exemplum possit experientiæ multorum prævalere.

Quàm ampla enimverò mihi surgeret Orationis seges, si vellem, aut si potiùs multitudo sineret, appellare conspicuos totâ Curiâ & omnium suffragio præstantissimos Oratores, qui prima eruditionis illius atque facundiæ, cui quotidie Senatus applaudit, posuere nostris in Academiis fundamenta, eosdemque purissimos ac necessarios veræ ac germanæ Eloquentiæ fontes agnoscere non dubitant. Nam quid aliud faciunt Exercitationes illæ, quibus in Rhetoricâ Juventus indulget, nisi ingenii igniculos veluti cineri doloso suppositos excutiunt? nisi scaturientes undique nativæ solertiæ uberes rivulos sedulò colligunt, & per defæcatos canales fluere eosdem perdocent? Hinc fit ut eorum non pauci, cùm recedunt ab officinâ nostrâ tanquam recentes ab incude nummi; & ipsam Fori auctoritatem non veriti specimen aliquod partæ apud nos facundiæ præbent, rapiant oculos in admirationem sui, & non rudis tantùm aut adumbrati leviter, sed exercitati jam diù multùmque Oratoris formam exhibeant.

Testis adest locuples Juvenis ille Magistratus, cui in Præsidiali Curiâ Actoris regii partes tuenti universa Civitas toties applausit; si tamen juvenis ille dicendus est, qui juvenile nihil habeat præter ætatem. Testis, inquam, ille locuples, quale ad summam Eloquentiæ laudem Rhetoricæ Exercitationes momentum conferant. Adolevit scilicet inter nos felix illud ingenium, & natam ad magna quæque indolem pro virili parte promovimus. Neque verò jam tum nobis latuit, qualis & quantus Orator esset brevi futurus, & quam in ipso, quoties aut agitat causas, aut perorat, hodie mirantur omnes, quam ipse miratus sum non semel ingenii vim, sententiarum gravitatem, sermonis elegantiam, Actionis concinnitatem & affluentem omni lepore oris totiusque hominis gratiam, id ipsum omne, quantum quantum est, Rhetoricis in prolusionibus & fictis in causis præferebat. Quò non pertinget ille, ubi numerus annorum accesserit? Quanquam quò evolare possit altiùs, quem communi voce jam ambivit Principem Patronorum Collegium, & dignum tam conspicuo munere judicavit.

D. Chauvelin.

Ignoscite, Auditores, hîc si visus sim propensissimo meo studio indulgere plusculum. Est hoc laborum nos-

trorum solatium & merces non invidenda, si, quam nobilissimæ Juventuti educationem impertivimus, eandem rei Gallicæ honorificam, & populorum commodis fructuosam nobis possimus gratulari.

Supersedeo pluribus, Auditores, & quoniam, neque supervacaneum, neque perniciosum multo minùs videri debet Rhetoricæ studium, uti falsò jactitant ac passim circumferunt qui nobis adversantur; desinant illi tandem aliquando fucum facere inanibus præstigiis, & idoneam magis sterilibus atque infructuosis commentationibus materiem mutuentur. Non est tam exhausta subtilissimis Philosophorum ingeniis Metaphysica, ut amplam exercendæ perspicacitatis illius, quam nacti sunt, segetem non inveniant.

Nos interim eisdem, uti fecimus hactenus, vacabimus studiis: ac licet flagitanti mihi jam dudum missionem, & volenti ultro decedere peritioribus ulteriùs fuerit in eodem stadio decurrendum, nihil immutandum putem de pristino more docendi. Felix fortunatusque satis, si, quibus placere impensiùs velim, sapientissimi omnium Ordinum Viri consuetudini nostræ suffragentur; doliturus, ut fatear quod res est, mirum in modum, si spe & expectatione nostrâ deteriùs probari eisdem contigisset.

RES PROSPERAS HOSTIBUS MINUS GLORIÆ, QUAM ADVERSAS, GALLIS PEPERISSE.

Oratio habita Anno M. D. CCVII.

ILLUSTRISSIMO ECCLESIÆ PRINCIPI
CAROLO LE GOUX DE LA BERCHERE,
ARCHIEPISCOPO
Eidemque Primati Narbonensi, Comitiorum in Occitaniâ Præsidi nato.

Cum hinc proficiscereris, ECCLESIÆ PRINCEPS ILLUSTRISSIME, *ad Occitaniæ Comitia, quæ Te perpetuum sibi Præsidem gratulantur: meministi scitari Te ex me, amicè, ut soles semper cæteris in rebus, quæ ad me pertinent, quod demum habendæ pro more Orationis argumentum selegissem: & quoniam non licebat Tibi, quod fecisti non semel, & quod, pro eâ, quam impendis mihi, humanitate, facere hoc etiam anno voluisses, perorantem præsentiâ tuâ cohonestare; jussisti, ut, quam vix ac ne vix quidem informaram animo, rerum dicendarum seriem, ut erat rudis adhuc & indigesta moles, enarrarem.*

Parui; neque improbasti consilium, Tu, qui peritus es rerum æstimator: &, quod, dum proponerem palam, Paradoxi cujusdam instar visum est hominibus non paucis, ipse sensisti inventum apposité ut persuaderi posset.

Addidisti animos, ut fatear quod res est, Præsul Amplissime : *& fretus judicio tuo, cæterorum auctoritatem minùs pertimescendam putavi. Imò stimulasti me vel inscius, ut te Orationis ejusdem, quæ jam in lucem prodit, interpellarem Patronum; si qui fortè malè pertinaces in suâ hæresi permanerent.*

Utinam opusculum hoc meum morari oculos tuos possit! Neque verò id ipsum vererer mihi polliceri, si quid instillasses uberioris illius facundiæ, quâ rapis omnes in admirationem tui, quoties ad dicendum accedis. Nam quis verba facere visus est aut disertiùs, aut politiùs, quàm facis; seu cùm Religionis ac Regni jura in Comitiis tueris, seu cùm in Aulâ singulos prope per annos honorifico Oratoris munere apud Ludovicum *defungeris.*

Scilicet eloquentiæ tanta vis ac gratia, quâ polles, fructus est, cùm sublimis illius vividæque mentis, quam insevit natura, tum eruditionis summæ, quam assiduus labor, & constans divinarum pariter ac humanarum Literarum studium peperit. Felix Ecclesia Narbonensis, cui, dum impertit illa Tibi eum dignitatis apicem, quo vix ullus est in Galliâ major, Tu vicissim perfectum cumulatumque omni laude Pastorem sufficis.

At non ille, quo fulges, honoris splendor tam bene conveniens amplitudini generis tui, tam æqua virtutis tuæ merces, oblivisci te patitur bonitatem indolis & comitatem, quâ unumquemque humaniter affatimque demereris. Id ego testari possim unus omnium optimè, quem hodieque respicis tam amicè, tam benevolè complecteris, quàm si idem, quo gloriabar olim, Tibi me necessitudinis vinculum conjungeret.

Patere saltem, Ecclesiæ Princeps Illustrissime, *ut hunc qualemcumque nactus locum efferendi palam, quod fovebam in sinu, memorem ac gratum pro constanti ac perpetuâ benevolentiâ in me tuâ animum significem; meque tibi deditissimum profitear.*

GAB. FRANC. LE JAY,
è Societate Jesu.

RES PROSPERAS HOSTIBUS MINUS GLORIÆ, QUAM RES ADVERSAS GALLIS PEPERISSE.

ORATIO VIII.

NOvum illud & insolens videri possit, quòd perpetuam rerum ex voto fluentium seriem aliquo temporis spatio hostes interruperint; & quod non fuerat visum bellis superioribus, hocce præsenti bello fortunam sibi non iniquam penitus fuisse gratulentur, Illustrissimi Ecclesiæ Principes, Præsides illustrissimi, Amplissimi Senatores, Viri omnium Ordinum Ornatissimi. Id porro factum quo tandem dicemus fato? an, quod gentibus non ita paucis contigisse legimus, homines nostri senserint animos senescere, & vitæ mollioris otia pristinæ virtuti antepofuerint? At nemo, neque hostis ipse sorte suâ superbus quantumvis ac ferox, talem inferre nomini nostro labem sustineat. An rediere tandem victis toties hostibus mares animi, & novos heroes suo in solo, veluti ex improviso, natos esse gloriantur? At neque inter eos, quos ambitiosiùs jactitat rerum dominos Fœderatorum Natio quemquam exhibet, cujus solertiam ac fortitudinem admiremur tantùm, aut eandem pertimescendam admodum arbitremur. An potiùs Regnorum omnium luctuosam illam esse sortem fatebimur, ut manere eodem in statu nequeant; &, cùm venerint ad summum gloriæ fastigium, nec habeant quò pertingant altiùs, necesse sit eadem retrocedere tantisper, & aliquam lætis in rebus moram experiri?

Ut ut est, absit, Auditores, ut dissimulem, Fortuna quid peccaverit, &, quæ peperit mala, velim excusare. Fuerit illa levis & inconstans præter modum, retardarit cursum æquabilem regni florentissimi, quod nullæ adhuc tempestates, nullæ procellæ conturbarant. At quæ felicitatis nostræ arbitra voluit videri, frustra nocere gloriæ pertentavit. Nihil habuit gloria nominis Gallici inter adversa quod perderet, &, quæ decus suum aspiranti Fortunæ non debuit, nullum ab eâdem reflante sensit detrimentum. Imò novum genti nostræ ad gloriam aditum aperuit sortis inconstantia; &, cum defecit à nostris partibus, ad alienas ut se converteret, plus nobis veræ laudis, quàm hostibus visa est contulisse.

Igitur ne invideamus hosti inusitatam Fortunæ melioris indulgentiam, neque cessantis apud nos sortis breve fastidium incusemus. Plus illi quodammodo debemus adversanti, quàm faventi hostes debeant, &, si quam illi ex prosperis rebus habuerunt gloriam, majorem nos ex adversis reportamus. Sic est, Auditores, neque vereor, ne quid pronunciare videar ambitiosè magis quàm verè; neve accuser arripere velle ex adversâ fortunâ jactantiæ causam, quam secunda non sufficit. Vestrum erit, expensâ me-

eum diligentiùs rerum ad hoc usque tempus gestarum serie existimare tandem, hostine illudam iniquiùs, qui partam ab ipso felicibus fatis gloriam elevem ac deprimam; an aduler nobis plus æquo, & fortunæ sævientis invidiâ ad novam Gallici nominis commendationem abusus sim.

Hoc igitur contendo, Res prosperas Hostibus minùs gloriæ, quàm adversas Gallis peperisse. Quod utrumque geminâ Orationis parte dum conficio, quæso vos, Auditores, laborantem difficili, si unquam aliàs, ac lubrico in loco Oratorem eâ, quâ soletis, attentione ac benevolentiâ sustentate.

I. Pars. Non est posita levibus in rebus gloria, neque se ad illius apicem pervenisse quisquam confidat, nisi gloriosis & inficiandis nemini facinoribus omnium admirationem rapuerit. Occupare urbes, felicem sortiri certaminis aleam, ostentare adjectas imperio provincias, non ista sunt tam certa veræ gloriæ monumenta, ut victis gloriosiùs vinci non contingat unquam, quàm victoribus vincere gloriosum.

Esto, demus hoc hostibus, quod diffiteri non volumus, ut felicitatis nostræ cursum morari potuerint: demulserint illi Fortunam naturâ suâ levem & instabilem; &, quæ vexillis Gallicis videbatur in omne tempus mancipata, avolarit à nobis illa temerè, inimica in castra ut fugeret. Habeant, inquam, hostes sibi quod plaudant palmarum suarum victoriarumque memores. Verùm nisi dignus & par expectationi fructus res feliciter gestas excipiat; nisi gloriam illam, quam sibi initio belli proposuerunt, adipiscendam, victores ferant; nihil est, quòd ipsum victoriæ decus tam gloriosis, quàm fortunatis in rebus reponendum putent.

Scilicet huc provecta videbatur fortuna hostium, unus ut expectaretur hic annus qui gloriam felicitati comitem adjungeret. Hæc spes illos sua sustentabat mirum in modum; neque tot inter adversarios, quos Gallia patitur, videbatur quisquam, qui decretorium tandem de nobis triumphum animo non præciperet.

Agite enimverò, an non Austriæ Duci partum jam Hispaniæ Regnum Germania jactitabat, & gemini exercitûs, cui Victoria famulabatur, freta robore, opimam hereditatem spreto legitimi Principis jure sibi pollicebatur? An non triumphabat Anglia, spem demum omnem recuperandi deinceps Imperii Britanniæ Regi adimendam confisa, quæ constantibus ipsius ultoribus sterilis jam diù & infructuosæ defensionis fastidium ingenerari posse crederet? An non Hollandia dirimendam brevi sperabat fatalem sibi, ut fingit, Galliæ Hispaniæque concordiam, neque metuendum ultra ab importunâ utriusque gentis viciniâ sentiebat? An non & Hæresis suscitaverat apud se fortunæ melioris expectationem, &, quos probare hostes debuisset, fautores ac patronos nacta, veteres ruinas resarcire meditabatur?

Dicamus quod verum est; an non & ipsi sensimus periculi, in quo res nostræ versabantur, magnitudinem? Et, quanquam neque despondere animum contigit, neque procellis ex omni parte ingruentibus infractos videri; tamen terribilis tot hostium

apparatus, acceptæ cladis non unius recordatio, Victoriæ apud alienos exulantis conscientia metum incutiebant non levem, & suspensas ancipitis exitûs expectatione fluctuantesque mentes agitabant.

At non erit semper, vel ut votorum summam assequantur hostes, vel ut contrariis utamur fatis. Imò nec interrupta brevibus spatiis auspicati temporis felicitas nostram gloriam obscurabit. Sed quemadmodum Solis facies nunquàm solet esse pulcrior, quàm cùm immersus umbris delituit tantisper, & dissipatâ caligine purissimos mundo radios ostentat: ita probata quodammodo rebus adversis virtus Gallica, quod unum ad ipsius gloriam deesse videbatur, invalescet aliquando, & lætiorem ab ærumnis fructum reportabit.

Nam quod habuerunt hostes hoc anno rerum prosperarum emolumentum? quid omnes, quid singuli perfecere? An adegit Philippum V. Austriæ Dux ut calamitati temporum cederet; &, qui jam plaudebat sibi, jam triumphabat palam tam opportunum nactus gloriæ consummandæ locum, an demum extremam operi tanto manum admovit?

Gratulemur nobis potiùs, Auditores, & perennes habeamus gratias immortali Deo, qui talem adhærescere nomini nostro labem non passus est, votorum compos Hostis ut fieret. Jam enim Philippi res in tuto sunt, neque deinceps occurrit quidquam, quod ab æmulis fortunæ suæ pertimescat. Jam revolat undique hostilibus è castris Victoria, & officii non meriti, quod adversariis præstitit, tandem pœnitens, veteres domesticosque penates revisit. Jam agnoscunt dominantis imperium, qui jugum excusserant, & victoris experiri clementiam malunt, quàm rebellionis pœnas subire.

Plaude tibi, Philippe, neque sortis vel iniquæ contumeliam accusa: fecit illa nimirùm, dum contradicit Tibi, ut, quod jura sanguinis jam dederant, imperio dignus videreris; & quod natura ipsa non vindicasset, id singularis sapientia tua, ingens animi vis ac robur, & æqua gravibus in periculis constantia meruissent.

Neque verò debitâ frustrentur laude, qui Tibi tam fidele obsequium, tam sincerum rebus in difficillimis studium exhibuerunt. Gallos dicam, an Hispanos tuos, Philippe? Quanquam ambo tui sunt, digni ambo, quos eodem paternæ caritatis affectu complectare. Tu pervidisti testis ipse propensissimam utriusque gentis in Te voluntatem; parem in utrisque fortitudinem, constantiam atque æmulationem suspexisti.

Galli pugnabant foris duce Te atque auspice, & impetentem imperii fines ultimos hostem sustinebant: Hispani subeuntem ipsa regni penetralia viriliter arcebant. Illos præsentia tua & sanguinis cognatio ad rem fortiter gerendam hortabantur: hos amor vicarius, & devota Principi suo fides acuebant absente Te, & pares stimulos sufficiebant. Non deterruerunt Gallos adversi armorum casus, quin urgerent hostem acriter, & pertinaces usque rerum tuarum defensores repugnantem Fortunam Virtuti cedere cogerent: non exterruit Hispanos urbem Regiam ingressus hostis, acerrimique tui juris assertores pa-

tuum

triam ab injustâ vi liberarunt.

Discat Hostis spe frustratus suâ, quid ab æmulâ utriusque populi constantiâ sperandum sit; &, qui videbatur sibi non ita pridem rerum arbiter, jam conclusus intra breves unius Provinciæ angustias caveat, ne aliud non habeat commodum rerum prosperarum, præter pudorem ac dedecus ausis imprudentibus excidisse.

Jam quid promovit Anglus, Auditores, qui tot impensis ac sumptibus tam multas aluit hoc anno terrâ marique copias? Hoccine tandem, quod ambiebat jam pridem, est consecutus, ut nos impensæ amico Principi, quem ejecit solio per summum nefas, benevolentiæ pœniteret; aut ejusdem in posterum tuendæ caperet fastidium? an post graves illos armorum tumultus, post concitatas ubique perturbationes Britanniæ Magnæ Rex junior graviorem hodie apud nos sortem experitur, aut durius exilium dolet? an imminui sensit vel majestatis reverentiam, vel studium in res suas, vel paternam Ludovici Magni caritatem? an, quoties venit in Aulam & præsentiâ suâ regales ludos cohonestat, eâ voluptate non fruitur, ut verendus pariter & amabilis omnibus accedat; ut politioris ingenii, solertiæ, dexteritatis gratiam apud peritos quosque rerum æstimatores consequatur.

Quòd si temporum iniquitas & operosi belli moles gravior suum avito solio Principem reddere non sinit; saltem illucescet olim dies ille, nec eximiæ junioris Principis dotes fallax aut leve augurium faciunt, cùm vel mutatis in meliùs animis, & depositis simultatibus Regem ultro suum Britannia excipiet, vel reluctans atque invita patietur. Interim fruere Gallici populi amoribus, Princeps magnanime, fruere Ludovici Magni benevolentiâ, neque te pœniteat regias ab eo virtutes, & egregiam regnandi formam didicisse.

Quid reliquos operosiùs persequar? an majorem hic annus præstitit Hollandiæ securitatem contra futiles & inanes metus; quos timidæ plus æquo genti felix injecit Galliæ atque Hispaniæ concordia? an ille formidolosus belli apparatus, quem eodem, quo antea, exitu erupturum in Flandriam speraverat, quidquam aliud peperit, nisi ut inertes & otiosos æstate totâ virtutis ac constantiæ Gallicæ spectatores sufficeret. Imprudens & suæ ipsius felicitatis inimica, quæ rejectâ pertinaciter, quam toties obtulimus, securæ pacis fiduciâ, quæstuosam quietem damnosæ perturbationi posthabuit!

Quid dicam de Lusitaniâ, quam amplissimæ mercedis expectatio à nostris partibus in deteriores inclinaverat; an uberiorem hoc anno quàm superioribus neglectæ amicitiæ fructum percepit?

Tuque, ô Sabaudia, quam infestam gratis & hostilem, odisse tamen nobis non licet: quam non amare, vel si redamare te pigeat, non possumus: cujus benevolentiam, si sineres, quolibet pretio bene redemptam duceremus; tantùm Gallia, tantùm tibi Hispania debent, debebuntque semper pro dulcissimo pignore, quo per te utraque fruitur! Ecquid spem fragilem persequeris, vel quam ambis ex ancipiti fatalique armorum aleâ gloriam, quâ majorem ferre hoc an-

no quieta & amica non potuisses?

At Hæresis, Auditores, turbidis abusa temporibus, & grassata diù quæstum ut faceret, quid profecit? an de tenebris emersa pristinum in decus, unde exciderat, visa est revocari? an sedet illa Magistratuum in subselliis? an militiæ præest? an publicis negotiis defungitur? an Hydra illa inter cædes nata & civili pasta sanguine, vel nostro, vel hostium ex cruore incrementum accepit? an excisas ruderum moles & populata ferro Erroris fana suscitavit? an excussit jugum quod ferebat, &, ruptis vinculis receptáque libertate, nostris in funeribus exultat?

Tamen quid dico, aut inflicta Religioni vulnera quid dissimulem? Invaluit Hæresis enimverò plus quàm par esset, non apud nos quidem, sed apud hostes; & piæ Religionis opibus ac spoliis onusta per summum nefas triumphat. Tu mihi testis, Silesia, quæ nihil ejusmodi vereri cùm debuisses, admissum intimis penetralibus doles Errorem, & tuis te spoliatam templis expostulas. Equidem dubitare non possumus, quin magno luctu religiosi Principis, quem colis, durissimis temporibus cedendum fuerit; quin sæpe sit detestatus funestam bellorum necessitatem, quæ tam gravem pietati veræ perniciem important. At quod nequeunt hostes, vel dum sibi plaudunt ac tantopere gloriantur, liceat gratulari nobis, apud quos nullum ejusmodi probrum Religio pertulerit.

Ergo jactitent, per me licet, quantùm volent, hostes Gallici nominis prœteritas laureas ac triumphos: effe-rant etiam, si qua sunt, victoriarum monumenta, & felicibus priorum annorum eventis aures nostras importunè personent. Illos ego provoco ad hunc postremum annum, cui, tanquam fallaci scopulo, fortuna ipsorum lætior allisit.

Quanquam intra breves anni unius angustias quid demoror? Itane reliquorum annorum laudem, quam sibi hostes arrogant, citra contentionem ac controversiam concesserimus? Habet certè cumulata victoria speciosum quidpiam ac magnificum, quod victores exornet non mediocriter, & rei gestæ memoriam apud seros nepotes commendet. Age; si quis potitus victoriâ subeundam legem victis imponat: si eosdem ad eas adigat angustias, ut molestum quid sibi & contumeliosum pati cogantur: si victi deperdidisse quidpiam pristini roboris ac splendoris, aut partam olim heroicis facinoribus laudem obscurasse videantur: si pertæsi iidem belli longioris, aut armorum impetus deinceps sustinendo impares, pacis aut petendæ turpiter, aut ejusdem repugnanter perferendæ necessitate obligentur. Hoc vincendi genus, Auditores, quis dubitet tam gloriosum esse victoribus, quàm victis ignominiosum debet videri?

At quid ejusmodi sibi gratuletur Hostis, vel dum lætioribus fatis usus est? an hoc sibi sumpsit, legem nobis ullam ut imponeret? an oblitos sensit dignitatis illius ac gloriæ, quam parta laureis ac triumphis fama nobis toties asseruit? an pertinaces minùs ad resistendum, ad audendum minùs alacres, minùs promptos ad oppugnandum expertus est? an supplices vidit, aut belli diuturnitate fatigatos

Gallico nomine indignum quidquam postulare ?

Nos porro non sic olim vicimus, Auditores; neque tam parcam nobis gloriæ segetem victoriæ nostræ contulerunt. Vidimus effractis semel revulsisque locorum illorum repagulis, quæ conditionem, ut vincerentur, non habebant, concurrere invicem nationes integras, &c, vel implorare victoris fidem, vel revereri dociles imperium, vel prævertere iras suppliciter, vel meritas pœnas deprecari.

Vidimus populos non tam victos justo bello, quàm emendatos salubriter dediscere tumidos fastus; &, dum reluctantes vi cederent, etiam vincentis clementiam prædicare. Vidimus conflata non semel nostram in gentem fœdera, quæ sociatas totius Europæ vires secum traherent, paucis interjectis mensibus, perculsa armorum nostrorum robore dissolvi, turbari, dissipari. Vidimus belli pacisque arbitram Galliam victis gentibus partim rogantibus impertiri pacem, partim nolentibus imponere.

Quid memorem excitas rerum nostrarum gloriâ ab extremis reducti orbis partibus nationes Principis illius, per quem tot miracula fierent, ambire benevolentiam, & amicum cum ipso fœdus inire? quid dicam mutatas in meliùs provincias, quæ nobis subjicerentur, errores suos execrari? quid loquar triumphantem ubique Religionem, quòcumque intulissemus arma, & singulas vincentis Galliæ victorias totidem pietatis veræ trophæis consignari?

Pulcrum ac gloriosum est vincere, Auditores, cùm tam illustria victoriarum monumenta relinquuntur. Quid porro Galliæ hostes æquale, quid simile, quid aliquatenus saltem affine rebus è prosperis partum ostentent?

Sed quid revocamus tam operosè quæ vetera sunt, quasi recentibus exemplis egeremus? Omittamus ultro quæ gesta sunt à nobis, dum prosperis rebus uteremur. Partam ex adversis gloriam quanto majorem, quàm hostes ex prosperis, habeamus, Pars Orationis altera demonstrabit.

Est hæc in adversis rebus pars solatii non levis, Auditores, ut iis, quos exercent graviùs, & commodam redimendi se se ab injuriâ sortis facultatem, & ampliorem veræ sinceræque gloriæ segetem, quàm res secundæ, sufficiant. Nam cùm ea laus, quam felix rerum eventus parit, non tam pertineat ad eos quos Fortuna cumulat, quàm Fortunæ ipsius propria sit; quæ autem provenit ex infelici sorte gloria, eam sibi vindicent totam, qui adversa patiuntur; necesse est, ut majus quiddam sit atque illustrius ex adversis laudem, quàm ex prosperis meruisse. II. Pars.

Id ipsum verò cùm probant pleraque veterum historiarum monumenta, tum certè Romana gens tam cladibus suis quàm famosa victoriis testatur. Ecquando enim major & illustrior Roma extitit? an cùm, aspirantibus ad votum fatis, nationes immanitate barbaras, infinitas numero, robore insuperabiles domuisset? cùm armorum suorum terrore diffitis terrâ marique populis pavorem ac metum intulisset? cùm imperii fines longè latéque propagasset? An non potiùs summum gloriæ fastigium visa est contigisse; cùm ad Trebiam superata,

ad Trasymenum victa, ad Cannas profligata suis veluti emersit de funeribus; tantoque illustriorem egit de hostibus triumphum, quanto perditiùs ab iisdem afflicta conciderat.

Atque hinc mihi videor multò æquiorem asserere posse Gallicæ genti ex adversis rebus gloriam : quòd illa non hostem unum, ut vetus Roma, sed multiplicem; non inertem & molliori luxu atque otio dissolutum, sed alacrem & victoriâ superbum ac ferocem; non uno tantùm in loco, sed, ubicumque detrimentum aliquod senserat, debellandum habuerit.

Relegamus enimverò neque revisere animo ac cogitatione pigeat loca illa, in quibus non tam iniquum Martem, quàm adversam fortem sensimus. Metus omnis absit, Auditores, nihil se nobis deinceps objiciet quod offendat oculos; nulla supersunt monumenta, quorum ad aspectum obductæ malè cicatrices recrudescant. Non eveniet nobis, quod olim Germanico contigit; ut, cùm tristes Varianæ cladis reliquias in Germaniâ reviseret; cùm albentes Romanarum legionum ossibus campos, cùm aggestas cadaverum moles sexto post anno intueretur, nihil præter gemitus miserabiles, aut lugubre inanis officii ministerium insepultis suorum Manibus persolveret. Imò, imò lætius aliquod & amabilius spectaculum nos manet; quócumque se se ferent oculi, mutatam in melius rerum faciem usurpabunt, & infectas aliquando terras nostro sanguine, in laureas, crevisse, pullulasse in palmas deprehendent.

In Germaniam, credo, pigebit penetrasse altiùs, & fatalem illum attingere scopulum, cui felicitas Gallica ante aliquot annos offendit; postquam res illic nostras tam gloriosè restituit Fabius alter Maximus, & ipso Fabio major : qui non cunctando, ut Dictator ille Romanus, sed currendo, sed volando, pene dixi ludendo labem omnem, si qua nostro nomini adhæsisset, penitùs absterfit? Nam quis sibi persuasisset unquam, regionem illam, quam, perenne felicitatis suæ monumentum, tueri tam acriter hostes decreverant; cujus aditum tot vallatum fossis, tot munitum aggeribus, tot defensum præsidiis, impervium humanæ fortitudini crediderant, regionem, inquam, illam tam citò recipiendam esse à nobis, eandem altero post anno faciendam vectigalem, adigendam eò postmodum, ut Gallicum exercitum suis aleret sumptibus, & gravioris belli impensas persolveret?

Fecit hæc Villartius, Auditores, vir ille sibi constans suique semper similis, quia semper & ubique victor: de quo jure dubites, an sit in meditando prudentior, quàm aut in aggrediendo fortis, aut felix in exequendo : qui nihil putavit unquam tam operosum ac difficile, quod perfici non posset : qui perfecit ipse non semel, quod non tentari, ne dum fieri posse videretur : quem miles ambit Ducem operis quantumvis ardui, certus non tam se ad pugnam pergere, quàm ad victoriam : cujus denique ad singulare præconium vox illa Ludovici Magni sufficiat; qui mirantibus non ita pridem quibusdam Aulicis, imò & metuentibus, ne Villartius regios exercitus periculosæ nimis aleæ exponeret, haud hæsitanter

ſubjecit ; tantùm ſe Villartio confidere, quantum ipſi milites confiderent.

Sed quid ego vos in Germaniâ diutiùs moror, Auditores? petamus Flandriam perpetuum illud tot ab hinc annis Gallicæ virtutis pariter ac felicitatis theatrum, niſi peccaſſe ſemel in nos Fortunæ contigiſſet. At qualem ex hoc adverſo caſu gloriam tulerimus, nec Hoſtis ipſe diffiteri poſſit; qui magno inſtructus apparatu, numeroſis florentibuſque copiis & ingenti pecuniæ ſummâ, quam Britanni contulerant, eòdem poſt aliquot menſes cùm rediiſſet, nihil minùs meditans, quàm in ipſos Galliæ ſinus penetrare, hæſit attonitus Gallici exercitûs ad aſpectum; & inſidiatus æſtate totâ nequicquam, quâ vim faceret, non modò non eſt auſus tentare rurſum pugnæ aleam; ſed oblatam à nobis ſæpius rei viriliter gerendæ occaſionem conſtanter declinavit. Ecquis in tantâ Gallici exercitûs confidentiâ Gallos illos agnoſcat, quos Fortuna iniquior paulò ante tam nequiter deſeruit?

Hæc tibi debita laus, Vindocine: neque alius viſus eſt ad tuendam Flandriam magis idoneus, quàm qui Italiam tandiu, tam prudenter tamque feliciter defenderat. Quàm dulce debuit eſſe Tibi, qui nihil ſic ambis, ut frui omnium benevolentiâ, quia benevolentiam omnibus impertis; cùm tam propenſos in Flandriâ militum in Te animos perſpexiſti, quàm ſtudioſos tui in Italiâ perſenſeras. Avellebaris ægrè quidem ab iis, quos paratos noveras audere quidlibet duce Te atque auſpice: quos recipiebas deinceps in tuos, iis tu novos animos, novam alacritatem præſentiâ ſuſcitabas. Nemo illorum fuit, Imperatorem Te cùm perderent, qui patronum eodem tempore, qui amicum, qui parentem perdere ſe non quereretur: quibus eras imperaturus, iis Tu patronus optatus jam diù, amicus idem ac parens accedebas. Veniebas onuſtus palmis ac laureis, quas Italo in ſolo meſſueras: nec feracem minùs trophæis inveniſſes Flandriam, niſi cedere retrò maluiſſet Hoſtis, quàm congredientis impetum experiri. Excipe igitur, Princeps inviċtiſſime, flagrantiſſima non militum modò, ſed totius Galliæ, ſed ipſius Ludovici Magni ſtudia propenſiſſimaſque voluntates, Tu, qui nullum unquam ex laboribus, nullum ex victoriâ, nullum ex impenſo toties ſanguine fructum ac præmium, præter amorem ac benevolentiam voluiſti.

Hiſpaniam verò quid ſubire deinceps nos vetet, Auditores, quam glorioſus ac recens Aurelianenſis Ducis triumphus tantopere decoravit? Equidem fateor jam abſterſa ſatis videri poterat, ſi quam inimicæ ſortis invidia Gallico nomini maculam inuſſiſſet, ex quo tantâ hoſtium ſtrage, tantâ rerum noſtrarum gloriâ ad Almanzanum pugnatum fuerat. Venerat Hoſtis enimverò fortiſſimo Angliæ, Bataviæ ac Luſitaniæ comitatu fretus, finem longiſſimis laboribus ut imponeret: præerat numeroſis exercitibus Aſminaſius, vir inani tumens faſtu; qui non dubitabat palam profiteri, non ingredi ſe dubiam incerti certaminis aleam, ſed apertum victoriæ campum; cujus is demùm foret exitus, regiam urbem ut occuparet. Atque ut dictis faceret fidem,

jam erant expediti triumphales currus, qui victorem deducerent: aderant lecti fœminarum greges, quæ citra offensionis periculum pugnam spectarent propiùs; & peracto mox certamine sistris ac tympanis triumphanti applauderent. At quàm diversus extiterit pugnæ exitus ab eo, quem sperabat, docuit victus cæsusque pœne ad internecionem hostilis exercitus; cujus vix pars ulla superfuisset incolumis, nisi inito certamine fugam statim capessivisset Lusitanus Equitatus, credo, ne deesset, qui de sociorum clade quantocyus admoneret.

Neque verò hîc stetit tam commodum eluendæ culpæ nacta locum Victoria, quæ sub hostilibus vexillis erravisset. Voluit illa fidem, quam fefellerat, aggestis laureis ac palmis nobis in omne tempus mancipare. Nam quid Valentiæ, quid Arragoniæ Regnum dicam ad obsequium legitimi Principis revocatum? quid loquar in Lusitaniâ urbes plurimas victricibus armis expugnatas? Gens ignara propriæ felicitatis, & suo dolore digna; quæ perturbationi quietem, fidem necessitudini quæstuosæ posthabuit!

Hîc fortè mirari vobis contingat, Auditores, aut etiam expostulare, nullam factam esse à me Barvichii mentionem, qui tantam in tanto opere partem sibi vindicat. Quasi verò prætermitti à nobis possit Vir ille, cujus inviolatæ fidei, constanti studio, indefessæ virtuti tantùm Gallia, tantùm Hispania debere se profitentur. Neque verò patuit usquam illustriùs, quid sagacis Imperatoris solertia, quid invicti bellatoris animus posset; tam utrumque feliciter, tanto Galliæ & Hispaniæ bono Barvichius exhibuit: Dignus profectò, qui magnificum virtutis muneratorem in Ludovico pariter ac Philippo inveniret: quorum ab altero inter Magnates Hispaniæ jam pridem adscriptus, ab altero nobilissimæ in Galliâ Provinciæ nuperrimè præfectus est. Tamen in tantâ, quanta se offerebat, rei gerendæ feliciter opportunitate, quis crederet temperantem adeo, & modestum extitisse Barvichium; ut Aurelianensi Duci, quem magnis itineribus properare ad certamen didicerat, vincendi gloriam ultrò deferret? At neque vinci se passus est contemptu laudis generosus Principis animus; qui veritus, ne, dum faceret moram, certaminis opportunitas elaberetur, auream hanc & posteritatis dignam præconio vocem protulit: *Malim ego carere gloriâ quam victoria parit, quàm ut Hispaniæ Rex victoriâ ipsâ careat.* Non tamen vel sic declinabis gloriam, quam fugis, Princeps generosissime, neque tantæ moderationis ac temperantiæ præmio privabere. Ecce jam reclusit tibi portas suas Cæsar Augusta, non militum numero, non fragore tormentorum, sed nominis tui terrore, & rerum tuarum famâ perculsa.

Verùm non erat hæc digna Te satis, neque meritis tuis gloriæ par seges. En tibi vastus magis & magis illustris campus aperitur, in quo excelsæ mentis tuæ animique robur ingens se se exerceat. Attigisti fatalem heroïcæ virtutis scopulum: Ilerdam oppugnas, quam olim non expugnarunt illi, quorum Tu nomen & partam tot triumphis famam venereris. Saltem si commoda Cœli tempestas fineret animo

indulgere: si effusa undique aquarum copia obsidii labores promoveri pateretur: si rebus operi tam arduo necessariis abundares! Imò Ludovici Magni mens conscia periculi, quod adires, & metuens caro capiti, cujus prodigum te nimis jam sensit, hortatur, rogat consilium ut differas: opportunum magis tempus exspectes, donec commeatus & apparatus omnis ad rem accelerandam idoneus sufficiatur. Quanquam jam revulsa tormentis, igne, manu, ferro mœnia faciunt aditum: jam Imperatoris constantiâ miles factus audacior in urbem per vim irrumpit, & permissâ potitur prædâ. Restabat operis moles gravior, Arx occupanda, in quam hostis confugerat. Hæc inaccessis rupibus defensa, munita propugnaculis, multiplici vallo circumdata, spem victoris eludebat, & retardabat impetum. Nihilo tamen inde segnior Aurelianensis Ducis animus urget propositum; &, quantùm crescit difficultas operis, tantùm invalescit ardor & inceditur. Hic verbis, exemplo, præmiis stimulare militis audaciam: & quoniam opes jam exhauserat operis diuturnitas, propriam impendere supellectilem. Neque tamen miretur quisquam generosum Principem non pepercisse tot sumptibus, qui nuper in Italiâ nec sanguini pepercerat. Non stetit contra tam validos impetus obstinata quantumvis hostis pertinacia: cedere demum cogitur, & Aurelianensem Ducem victorem agnoscit. Quid jam gloriæ tuæ deesse possit, Princeps generosissime? Hactenus pacis artibus eminentissimus tenebas unus collecta, quæ divisa conspicuos efficerent; & felix ad omnes disciplinas indoles, quod est in unaquaque facultate summum, tibi vindicabat: nunc tam celebri triumpho nobilis demonstrasti, quanto belli studiis fores præstantior.

Liceat & illud, Auditores, inter adversa nostra computare, quod intactas adhuc Galliæ provincias oppugnare hostes præsumpserint: quod freti rebus ex sententiâ fluentibus lacessere portus nostros, imò pertentare Gallorum fidem non dubitaverint. Nam quid injuriosum magis esse nomini nostro possit? Verùm hoc ipsum, quod iniquum querimur, quantum cesserit in Galliæ decus, sensit hostis ipse, & infrenduit.

Vidit enimverò quàm non impunè finibus in suis Galli impugnentur: quàm sincerâ & incorruptâ fide vigeant: quàm sint amantes sui Principis, & alienæ dominationis osores. Nam quis fuit terrâ marique conspirantium populorum animus obsessæ Toloni ut succurrerent, Tessæo duce atque imperatore, cujus prudentiæ Salvyorum Provinciam Ludovicus Magnus crediderat? quis impetus ad arcendum hostem? quibus parcitum sumptibus ad defensionem comparandam? Vidisses novos quotidie exsurgere munimentorum labores, villas in castella, casas in propugnacula, mapalia in fortissimos aggeres repente commutari: à fronte, à tergo, à lateribus injiciebantur moræ, quæ retardarent hostem, & infringerent impetum: nemo non sensit esse se militem: nullus in agro suo non putavit arcis tuendæ partes sibi fuisse commissas. Tamen sperabat hostis demulcendos Salvyorum animos, inflectendos largitionibus, commeatus propo-

ſitis præmiis eſſe exorandos: atque hac mente, opinor, tantam pecuniæ ſummam à Britannis extorſerat. Quàm Tu aliter, Ludovice, de Salvyorum fide augurabare, quibus Teſſæum præfeciſſes! quàm meritò ſignificaſti palam tam ſæpe, quantùm in ſincero illorum obſequio, & in perſpectâ meritiſſimi Ducis vigilantiâ poneres! Non fefellit te ſpes tua, Regum maxime; expertus es, ſi unquam aliàs, quàm ſecuro verſentur in vado vel extremæ Regni tui provinciæ, quæ Gallos defenſores nactæ ſint. Ga[illegible]t hoſtis, & ſuam ſibi ſalutem gratuletur; qui, ſolutâ prudenter obſidione, Ludovici Magni Nepotem expectandum non duxerit. Qui tales metus fecit vel abſens, qualem perturbationem præſens attuliſſet?

Agite, Auditores, quid videtur vobis? an ego magnificus nimis rerum noſtrarum oſtentator, qui Gallis majorem ex adverſis rebus, quàm Hoſtibus ex proſperis gloriam vindicarim?

Quin etiam, ita me Superi ament, nihil hìc propius eſt, quàm ut ærumnas noſtras, ſi quibus conflictati ſumus, felices ac fortunatas appellem; quarum tam lætus, tam glorioſus exitus extiterit.

Jam ergo diſcat Hoſtis, quàm fruſtra, quàm temerè Gallos deinde oppugnandos putet; quibuſcum aut dimicandum ſemper habeat adverſo Marte; aut, ſi æquiorem ſemel atque iterum belli aleam ſortitus ſit, non illos modò contrariis fatis non infractos ſentiat; ſed iiſdem videat majus è damnis ſuis gloriæ incrementum acceſſiſſe.

Parcò hìc dicere, Auditores, quid nobis viciſſim Fortuna contulerit, dum hoſtibus tanto adverſatur graviùs, quanto favere blandiùs viſa fuerat. Sileo claſſem illam tanto extructam apparatu, tot impenſis ac ſumptibus in exitium Tolonis conflatam: quæ, poſtquam diù ſtetit inutilis obſeſſæ urbis in conſpectu, regreſſa demum eſt infeliciter, multò infeliciùs ad oras pœnè Gallicas, temeritatis in pœnam, cum Præfecto ſuo peritura. Mitto claſſem aliam, quæ præſidia commeatuſque Luſitanis deferebat: cujus pars melior à nobis occupata, pars altera aut depreſſa, aut miſerabiliter incenſa eſt.

Sed quid hìc inanis Fortunæ munus commemoro? Agnoſcamus Dei omnipotentis manum; qui procellis levioribus concuti Galliam & amicam Galliæ Hiſpaniam non paſſus eſt, niſi ut utriuſque damna compenſaret beneficiis illuſtrioribus, & ærumnas qualeſcumque felicitatis abundantiâ conſolaretur. Nam quid ad utriuſque gentis ſolatium, gloriam, felicitatem aut melius, aut lætius, aut magnificentius contingere poterat; quàm quod in medio perturbationum æſtu Galliæ pariter atque Hiſpaniæ amicus ac liberalis Deus impertiit? Quo pignore gemini populi tutorem ſe ac defenſorem apertiùs declararet; quàm cùm iiſdem ferme temporibus Gallis Britanniæ Ducem, Hiſpanis Aſturiarum Principem conceſſit?

Vidit enimverò Gallia, Auguſti Principis natalibus, propagatam longiùs in Borbonio ſanguine Regni ſucceſſionem: neque defuturos ex ſtirpe tam verendâ novos ſemper ſurculos, qui ſuarum rerum in decus & ornamentum

namentum efflorescant: videt Hispania adesse sibi tandem in concessâ recens prole, quem votis sollicitabat jam diù certum heredem: &, quam in Carolo II. excisam successionem doluerat, in Philippo V. feliciùs cumulari. Sensit Gallia ampliorem in Britanniæ Duce domesticæ quietis fiduciam: & in continuâ Principum suorum serie tutissimum sibi contra intestinas dissensiones præsidium gratulata est: sentit hodie Hispania sublatam felicissimo Principis Asturiarum ortu rebellibus populis continuandi belli occasionem; & injectam adfuturæ brevi tranquillitatis expectationem præcipit. Plausit sibi Gallia plures in Regio Puero rerum suarum nacta defensores; & ad urgendum hostem, quem patitur, acrioribus se incitari stimulis experta est: plaudit sibi in mediâ conjurantium hostium æmulatione heredem novum Hispania consecuta; & ad tuenda fortiter legitimi Principis jura majorem fiduciam atque alacritatem ostentat. Exultent sanè triumphentque felices nimiùm imperii utriusque Populi: mutuis se studiis atque officiis tueri invicem ament & ambiant: & in pretioso, quod utrinque sibi gratulantur, pignore fortunatum concordiæ perennis & invidendæ nequicquam potentiæ atque felicitatis omen excipiant.

At tu beneficium tuere, Regnorum arbiter ac rector Deus! Totum enim hoc tuum est, unde vel sperare, vel gloriari, vel triumphare liceat. Perge respicere benigniùs Gallicum Hispanicumque Imperium, &, quem utriusque præfecisti vindicem ac defensorem, Ludovicum. Quòd si visum est tibi lætam florentium rerum seriem interturbare tantisper: si placuit Regem optimum rebus adversis conflictari; ut, qui ceterarum virtutum præclara documenta Principibus in solio constitutis jam dedisset, iisdem moderationis ac patientiæ exhiberet exemplum. Habes quod volebas, ô Deus! quàm modestum in prosperis Ludovicum persenseras, tam patientem in adversis rebus expertus es. Jam si rogare quidpiam liceat religiosi Principis gratiâ, si devotissimæ tibi gentis preces non respuis, quod te poscimus omnes etiam atque etiam, bonus annue. Nihil iniquum petimus aut ambitiosum nimis; nihil quod Christianus orbis sibi non gratuletur acceptum. Injice amorem Pacis diffidentibus dudum Principibus, Tu qui corda Regum ad arbitrium flectis: provide longam ubique tranquillitatem ac pacem: &, qui nihil tam ambit, quàm Paccator orbis, pacisque Fundator ac quietis appellari, Ludovicum sospitem diù multumque atque incolumem conserva.

GALLIAM

MAGNUM HABERE IN SEIPSA ADVERSUS QUOSCUMQUE CASUS SUBSIDIUM.

Oratio ſcripta & habenda ſub finem Anni M. DCC. IX.

Niſi ſerviendum fuiſſet diffidentiæ quorumdam hominum, qui, Rebus Gallicis, eo tempore, minùs ex voto fluentibus, ne ullam quidem ſpei bonæ partem admitterent.

ORATIO IX.

Solennis illa vox eſt, non ad vanam inanemque Gallici nominis elata commendationem, ſed communi populorum omnium ſuffragio confirmata, illud eſſe Galliæ fatum, ut à nemine vinci poſſit, niſi à ſe ipsâ. Nam cum propter tacitam laudis æmulationem graviſſimis omnium ætatum memoriâ tentata fuerit oppugnationibus, & ſummum rerum ſuarum in diſcrimen adducta; non modò non ſuccubuit illa periculis, aut aliquod ſplendoris ſui detrimentum experta eſt; ſed novum è damnis ſuis robur, majus gloriæ incrementum ſemper accepit.

Tamen quid eſſe dicam, Auditores, aut quo deſignem nomine meticuloſorum quorumdam hominum diffidentiam; qui delapſam è ſummo felicitatis pariter ac dignitatis apice Galliam noſtram ita mentiuntur, ut reſurgere denuò, & priſtinum gloriæ faſtigium affectare non poſſit? Egone ad propulſandum, quod infertur nomini noſtro dedecus, abutar illius loci magnificentiâ, qui rerum noſtrarum decore toties perſonuit; & ſentientem æquiùs deGallicægentis præſtantiâ conſeſſum hunc celeberrimum inauditis ad hunc diem vindiciis fatigandum putem?

An, quod olim Græcum Oratorem feciſſe legimus, cùm populum Athenienſem inſtantis ad portas Philippi metu perculſum argueret, juberetque avitæ virtutis meminiſſe; idem ego in causâ tam diſpari renovare aggrediar; & Gallos non avitæ modò, ſed & ſuæ ipſorum virtutis ac confidentiæ immemores exſtimulem? Quàm durum eſſe nobis debet atque aſperum, quibus nihil præter laureas ac triumphos contigit ex hoc loco gratulari, commodare vocem hodie recreandis ſuſcitandiſque diffidentium hominum animis, & extremum hunc fortè opellæ qualiſcumque noſtræ laborem tam alieno à noſtrâ conſuetudine atque indole argumento impendere?

Quanquam ſerviamus tempori, Auditores, &, quoniam ita res videtur poſtulare, arguamus metus injuſtos ac degeneres, & Galliam ab opprobrio vindicemus. Veniet tempus illud, cùm feliciorem nacti campum, qui perorandi munere deinceps defungentur, triſtiſſimam hodierni temporis penuriam lætiſſimâ rerum ubertate ac copiâ compenſabunt. Nos interim neque levis fructus, neque pœnitenda laboris merces conſequetur; ſi, ad ſuſtentandos fati melio-

ris expectatione Gallorum animos, id evincere liceat, quod proposuimus Orationis argumentum, Galliam magnum habere in se ipsâ adversus quoscumque casus subsidium.

Tria sunt, Auditores, quæ meticulosos homines angunt inprimis ac torquent. Aiunt imminere hostes Galliæ finibus, & in ipsa regni viscera impetum minitari. Addunt eandem premi annonæ caritate, & opum indigentiâ. Denique clamant excidisse illam ab eâ gloriæ famâ, quâ per universos Europæ populos fruebatur. Hinc graves metus, hinc perennes querelæ, hinc tristia quædam omina, quæ pavidas mentes percellunt. Ergo nihil offert deinceps Gallia, quod & amoveat metus, & compescat querelas, & funesta, quæ jactantur, omina depellat? Sic est Gallia ab omni subsidio destituta, ut neque coercere hostium impetus, neque sublevare penuriam, neque pristinum tueri gloriæ splendorem possit?

At qui ego contendo, Auditores, neque vereor, ne quis vestrûm mihi fidem deroget, tantùm esse in unâ Galliâ subsidii, ut, vel si ad eas redacta esset angustias, quas homines boni comminiscuntur, his medendo incommodis ipsa sufficiat.

Habet illa nimirum in fortitudine militum & Ducum experientiâ, unde vim hostium infringat, hoc Primum. Habet in ubertate soli & privatorum opibus, unde copiam restituat & abundantiam: hoc Alterum. Habet in Religione suâ ac pietate, unde pristinum gloriæ decus tueatur ac conservet; hoc Postremum. Itaque quantum & quàm multiplex adversus quoscumque casus, cùm à militibus pariter ac Ducibus, tum ab ubertate soli privatorumque divitiis, tum ab insito toti genti Religionis ac pietatis studio Gallia, quasi suo ipsius è sinu pariat subsidium; triplici Orationis parte demonstrabo; quæ, dum pro viribus exequor, quæso vos, Auditores, pro vestrâ humanitate dicentem sublevate.

Non fuit ea semper Galliæ felicitas, ut perenni rerum ex voto fluentium serie frueretur; neque tam constanter metuendam se se gloriæ suæ æmulis exhibuit, nihil ut ab iisdem vicissim haberet identidem pertimescendum. Namque hîc refricare liceat vel ingratam temporum illorum memoriam, cùm graves fortunæ reflantis æstus experta in exitium vergeret proprior, neque tam pro tuendis suis finibus, aut partis armorum gloriâ monumentis, quàm pro aris ipsis ac focis ab hostium injuriâ vindicandis certaret. Saltem eruditi istâ recordatione temporum discent timidi plus æquo Nepotes, quale suis in Majoribus Gallia præsidium habuerit. I. Pars.

Vidit illa mortuo Carolo VI. Francorum Rege suis in penetralibus triumphantem, & in urbe regni primariâ exterum Regem inauguratum, ad reliquum totius imperii principatum convolare. Is, posthabitis inquietæ Britanniæ litoribus, ostentabat se se Gallico in solio, & populorum votis in Regem acceptus ita devinxerat animos, ut oblitos, quid legitimo Principi deberent, nec mutatæ conditionis pœniteret, nec suam in alienum aut fidem, aut obsequium, aut pietatem desiderari paterentur.

Parebat Anglo Normannia; exceperat jugum Picardia; victorem ag-

noverat Campania; Cenomanensis ager ultro serviebat; Aquitania denique pœne integra novi Regis in nomen legesque juraverat. Quin etiam adjiciebant animos, hinc Dux Burgundionum Galliæ apertus hostis, inde Aremoricæ Dux tanto metuendus magis, quanto peritior simulandi artifex audiebat. Interim Carolus VII. qui patri successerat, sibi relictus uni, & recenti ad Vernolium attritus clade vix paucas ultra Ligerim provincias numerabat tanquam suas. Huic nec milites præsto erant, quos in hostem duceret, nec in promptu pecunia, quâ aleret exercitum, nec Proceres, quorum in fide conquiesceret. Tamen propositum urgebat Anglus, & rebus prosperis ferox numerosissimo exercitu Aurelias, unicam consiliis suis moram, unum infortunati Regis propugnaculum, obsidebat.

Quid ageret Carolus tam luctuosas inter angustias omni præsidio destitutus, & in reducto Turonensis tractûs oppidulo tristissimum Galliæ fatum expectans? An cedendum putet duris temporibus, & regni partem permittat Victori, reliquam ab ejusdem injuriâ ut vindicet? Verùm Anglus nec justas, nec dignas majestate regiâ conditiones offerebat. An remotum in azylum confugiat, ubi se tuetur? Restabat quidem Provincia Lugdunensis intacta: at neque commigranti viaticum, neque pares resistendo vires suppetebant. An succurrat demum laborantibus Aureliis? audax facinus & necessarium; at tentatum frustra non semel & contra morem gentis infeliciter.

Ergo peribit funditus res Gallica? ergo nullum in fortitudine militum, in Ducum experientiâ subsidium inveniet? Quanquam quid loquor? Tot inter infelicis Galliæ nebulas ecce Dunensis Comes stirps Longavillææ Domûs quasi sol novus exurgit! ecce comitem sibi magnique facinoris adjutorem Santralium obsessis approbat. Parum erat laborantibus Aureliis auxilii quidpiam humanitùs advenire, nisi etiam divinitus accederet. Venit in partem operis Puella Dux nutanti Galliæ submissa Divis auctoribus, quos imperii custodes ac præsides reveremur. His Ducibus quanta rerum & fortunæ commutatio! sentit Anglus impetum, miratur, subitam fati conversionem, multiplicem Gallorum eruptionem non sustinet. Quid multa? sibi timere vicissim, qui tandiu metum fecerat, rebus diffidere, obsidionem solvere, terga vertere, cædi, fugari, spoliari omnibus provinciis, quas vel invaserat perperam, vel jure suo retinebat; ac nihil præter turpe dedecus & ignominiosam fugam in Angliam reportare: triste quidem ac salubre, si quid gens illa saperet, documentum; esse Galliam infelicis instar scopuli, ad quem Anglica vis illidat miserabiliter, & fatale seriùs, ocyùs naufragium patiatur.

Agite, viri meticulosi; eò ne tandem venimus ut luctuosa Caroli VI. aut VII. tempora experiamur? An in medio Galliæ sinu dominatur hostis? an regni partem occupat? an Regum nostrorum patrimonium restrinxit? an certamus hodie pro tuendis focis ac mœnibus? an nulla restant ex omni parte victoriarum nostrarum monumenta? Nam quò recide-

runt ad hoc usque tempus fœderatorum hostium consilia ? quid fecerunt tot populi, qui se fecisse nihil credunt ipsi, nisi nostras expilent provincias, & tristia passim invidiæ furorisque sui trophæa erigant ?

Quanquam durum est id ipsum licuisse hosti, quod fecit; durum est ereptum nobis fuisse quidquam, quod virtute partum, emptum victoriis, felicitate quodammodo mancipatum videbatur ? Sit ita sane : ergo succisa spes omnis, nec ullus ad sortem meliorem aditus relinquitur ? erit illa tam perpetua gentis nostræ calamitas, ut vincere Fortunæ ludibrium, atque damna sarcire non valeat ? nullum ad eam rem Gallorum militum fortitudo, nullum spondet Ducum experientia adjumentum ? Ergo Nepotes à Majorum virtute degeneravimus ? ergo militiæ rudes sumus, imperiti disciplinæ, & molli ex otio ad tractandas res bellicas traducti ? Scilicet non iidem illi sumus, quos paucos ante annos tam sæpe reveritus hostis est cladis auctores suæ ? quos Europa vidit ubique victores, quos orbis universus fatorum arbitros suspexit; quorum periculis ac laboribus suam tranquillitatem Gallia, suam nomen Gallicum gloriam, Ludovicus Magnus rerum gestarum magnitudinem debuit ? Non iidem illi sumus, quibus nihil erat tam invium, tam intentatum, quod non aggrederemur confidenter, viriliùs exequeremur ? quibus certare, idem erat ac vincere ? Nam cur Galli milites nunc forent tam dissimiles sui, tam mutati in alios homines, tam insitæ innatæque virtutis obliti ? Sed omittamus quæ vetera sunt, & ex hoc præsenti anno Gallici militis fortitudinem æstimemus. Nihil affingam ego præter verum, nihil ambitiosiùs loquar ad pompam, nihil quod non palam & in confesso sit apud omnes, prædicabo.

Testes vos appello, quotquot estis; non certatum nuper in Alsaciâ viriliter, aut non patuit omnium oculis Gallici militis vis ac robur Rumersensem ad pugnam, ubi tam audacter provocatus hostis, tam impugnatus validè, tam constanter ad internecionem pressus ac fugatus; ut ex octo millibus hominum, qui Mercio Duce convolabant ad victoriam, omnes aut cæsi, aut capti, aut submersi aquis perierint; vix è communi clade reversis ad suos paucis, qui tristem sociorum cladem nunciarent ? Tamen conflatus erat exercitus ille victus ad Rhenum, partim ex Hungaris ferocibus, partim ex Equitibus illis cataphractis, qui nec cedere, nec vinci, si quid Germanis creditur, didicerunt. Eant nunc, &, quid de militum nostrorum fortitudine sentiant ipsi, dissimulent, quantum volent; erepta certè profligatis hostibus vexilla, actus in prædam universus tot copiarum apparatus, ipsa Mercii supellex fugienti rapta satis eloquentur.

Quid repressum eâdem virtute dicam hostem ad Brigantium, dum in Delphinatum molitur aditus, & Dillonis aut fallere solertiam, aut illudere fortitudini confidit ? Quid lacessitum loquar exutumque castris ad Girundam, & salubri fugâ salutem coactum querere, quam in sustinendâ militis audaciâ non invenisset ? quid Anchinum memorem in Flandriâ

Duce Nangio, quid Varnetonense oppidum ab Artagnano tam celeriter armatâ manu occupatum, ut, qui liberandis obsessis veniebant, æquata jam solo mœnia didicerint? Omitto dicere quàm sæpe levioribus in pugnis se se Gallica virtus erexerit; quoties æstate totâ incursum acriter in pabulatores, & magnâ eorum strages edita; quàm nullis omnino in locis certatum utrinque sit, ubi non exstet aliquod Gallicæ virtutis monumentum.

At quid dicemus, Auditores, de recenti illâ tamque cruentâ ac pertinaci pugnâ, cujus Hannoniæ campi testes exstitere? In quâ meritò dubites, utra pars victrix fuerit, an victa; cujus gloriam, vel si hostis sibi vindicet, rursum tam carò vincere abnuerit; quam non alio nomine suam illi fatentur, nisi quòd ipsis cumulatas inter suorum moles pernoctare licuerit. Pugnam dico illam, quæ tumidos hostis superbi fastus repressit; quæ depulit errorem illum, ut crederet, languescere Gallorum in animis priscam virtutem, cui impune posset illudi: quæ vel ab invitis consciam hanc veri vocem extorsit. *Gallos hodie vidimus ac sensimus.* Etenim ubi Gallicæ virtutis specimen editum illustrius est?

Jam permixtus Anglo Batavoque Germanus explosis bellici tormenti fulminibus sibi fecerat aciem in nostram aditum, victoriæ lætum omen ominatus. At ubi mortem pro victoriâ, pro trophæo nactus tumulum excidere spe suâ se videt, redit copiis auctus recentibus, & majori cum furore non exitu feliciori certamen redintegrat, adeo crescit vicissim Gallo militi vis & audacia; & nullus cædendi mactandique finis, aut modus est! Piget hostem sui dedecoris; instat nihilo segniùs iterum atque iterum; verum dum ulcisci cladem ambit, suorum stragem auget ac cædem. Jam nobis pro vallo fiunt projecta miserabilem in modum & acervatim congesta hostium cadavera; & inter morientium gemitus ac desperantium iras pugnamus. Tamen neque victis ac corruentibus abest furor aut vindictæ cupido; adhuc enses in manibus, in oculis spirantes minæ, in vultu mixta dolore ferocitas! Interim improviso saucius vulnere victoriæ subtraheris, Villarti, & diù multumque luctatus cum dolore, defectis viribus pugnâ eriperis, ac tecum pariter tuis pugnæ ardor eripitur. Atque, ut eras idem arbiter atque incentor victoriæ, te absente factum est, ut non vinceremus, at militum nostrorum fortitudine atque militari obedientiâ præstitum, ne vinceremur.

Ex hac militum nostrorum alacritate Ducum ipsorum experientiam ac virtutem æstimate. Subodorari prudenter consilia hostium, eadem sapienter antevertere, impugnare divisum solerter, quem sustinere collectum non poteras, fuit hoc militaris scientiæ facinus eximium, Burghæe; qui sic illexisti Mercium ad certamen, antequam Sabaudicis legionibus jungeretur, ut, dum Germanici Imperii florem ac robur tuâ virtute profligares, Alsaciam & Liberum Comitatum, quo geminum exercitum irrupturum esse præsenseras, tuâ prudentiâ tuerere: dignus profectò, quem Ludovicus Torquatæ utriuſ-

que militiæ decoraret insignibus, atque hoc virtutis ac prudentiæ tuæ præmio præludere ad majora videretur.

Neque te prætermittam, Noalli, paternæ cùm fortitudinis, tum experientiæ tam diligens æmulator; qui nuper trajecto per intricatas & inexplicabiles vias exercitu, periculi securum hostem tam feliciter suis in castris oppressisti, ut relictâ supellectili, nec sumptâ ad fugæ apparatum morâ, suam equorum velocitati salutem credere cogeretur.

Neque vos silebo pariter, Artagnane, Bezonsi; Te quidem, qui repentino Varnetonensi excidio cæteris ad rem fortiter totâ æstate gerendam quasi vexillum sustulisti: Te verò, qui suspicatus sagaciter in Hispaniâ fallaciam ac dolum, Gallum militem ab imminenti clade servaveris. At non levem editæ jam aliàs multis in locis fortitudinis, atque industriæ mercedem ambo recepistis, quos Ludovicus Marescallorum in ordinem transcripsit.

Verùm enimvero inter celebrandos gentis nostræ Duces quàm novo, quàm insolito fulgore percellor. Inter has Galliæ nostræ tenebras, quas quidam præter cæteros, si Superis placet, oculati deprehendunt, geminum sydus elucet; quorum alterum altero splendidius ne sit, an præsentius, non facile dixerim. Villartium dico, Auditores, ac Bufflerum, quos appellasse, laudasse est, tantum in utriusque cùm fortitudine tum experientiâ præsidium Gallia & adfuisse sensit, & adfuturum deinceps pollicetur. Bufflerus vigil & erectus, somni impatiens ac quietis; Villartius tranquillus ac quietus, etiam inter arma ludos celebrabit. Illum ubique præsentem cerneres; hunc præsentem credideris, vel cùm abfuerit longiùs. Ille magnum quid meditans semper & in eo totus vel hosti struit insidias, vel ab eodem structas eludit; hic nunquam lætior & magis expers curarum, quàm dum grande quidpiam molitur ac perficit. Sensit in Buflero Gallia nihil esse limitibus suis pertimescendum; sensit hostis in Villartio vel suis penetralibus omnia esse metuenda. Si arcendus hostis, si sustinendus gravis impetus, habes in Altero firmissimum propugnaculum, quod nulla vis evertat, aut frangat; si lacessendus idem aut impugnandus, habes in Altero, qui nihil invium putet, nihil inaccessum patiatur. Ille vinci nescius; hic certus vincere. Ille tutamen; hic decus. Ille Galliæ Clypeus; hic Ensis. Bufflerus servasset nobis Insulas, si contra vim solam obsidentium certandum habuisset: Villartius cumulatam ex omni parte laudem in Flandriâ retulisset, nisi convolantem ad victoriam vulneris accerbitas retardasset. Quanquam perennes tibi gratias, ô Deus, qui alterum ex periculosâ defensione incolumem, alterum è cruento vulnere sospitem in dubia Galliæ tempora servaveris.

Hactenus quantum Gallia adversus ingruentes hostes tum in fortitudine militum, tum in Ducum experientiâ præsidium habeat, demonstravimus: nunc quale subsidii genus adversus annonæ caritatem & divitiarum penuriam ex ubertate soli & privatorum opus expectet, excutiamus.

Habet hoc publica calamitas, Au- II, Pars.

ditores, nunquam ut illius ſenſus acrior eſſe ſoleat, quàm cùm ad res privatas pertinet. Everſiones urbium, provinciarum excidia, regnorum converſiones, fatalem armorum aleam nemo ferè doleat, cui tam luctuoſa detrimenta nihil incommodi pepererint. At ſi communis mali partem aliquam in ſingulos refundi contigerit, jam id ipſum, quod ferebatur æquiùs, incipit intolerandum videri. Quàre tanto minùs mirum & inſolens videri debeat, eſſe hodie tam multos, qui de caritate annonæ, & opum penuriâ conquerantur, quanto pauciores invenire ſit, qui ſe ab iſtâ temporum difficultate præſtare incolumes poſſint.

Tamen quid querimur tanquam proprium Galliæ noſtræ malum, quod non modò cæteris Europæ populis non parcit, ſed in eoſdem ſævit acerbiùs? Agite; qui penuriæ illius, quam patimur, auctores arguuntur atque artifices; an illis ita proviſum eſt, ut de acerbitate temporum nihil expoſtulent? An eorum agris indulſit hyems mitior? an violare fructus ac ſegetes extimuit? an avari agricolæ votis & expectationi reſpondit? an, quam dolemus eſſe apud nos tam raram, pecunia ipſa ſic apud eos abundat, ut indigentiæ noſtræ inſultent? ſed leve eſt illud miſeris ſolatium, quod miſeriæ ſuæ ſocios habeant. Ergo ſcrutemur præſentius aliquod calamitatis noſtræ ſolatium, nec aliunde quàm ex ipſâmet Galliâ eruamus. Interim vos ignoſcite, Auditores, ſi retractare rurſum videar iniquiora quædam Annalium noſtrorum tempora, quibus Gallia graviores multo annonæ pariter opumque anguſtias experta eſt.

Quàm fatalis hic fuit, quàm luctuoſus Galliæ dies, quo Franciſcus I. tentatâ infeliciter recuperandi Mediolanenſis Ducatûs aleâ, cæſoque ad Ticinum Gallico exercitu, victus ipſe captuſque Madritum traheretur, & ſuam triſtiſſimis fatis Galliam relinqueret! Etenim ad illam deſolati imperii orbitatem quanta rerum calamitas accedebat! Exhauſtum bellis prioribus ærarium, acciſæ populorum opes, Regni ordines univerſi, qui immenſos ſumptus funeſtiſſimæ expeditioni impenderant, crudeles inter anguſtias verſabantur. Quin & ſupremus malorum omnium cumulus hic fuit, ut ſæviret hoc anno totâ Galliâ hyems atrox & exitioſa, quæ vitiatis ad radices ipſas maceratiſque ſegetibus, miſerrimam in omnes provincias famem induxerat.

Sed quid ego hæc perſequor, dum amores ſuos ac delicias mœrens Aula, afflicta civitas parentem optimum, tota Gallia tutiſſimum rerum ſuarum columen requirebat, & duriorem cæteris ærumnis Regis fortiſſimi ferebat abſentiam? At unde in communi Populorum inopiâ Galli eruerent auri ſatis & argenti, ad ſatiandam incredibilem ambitioſi Principis avaritiam, quam nobiliſſimæ ac pinguiſſimæ Imperii noſtri provinciæ non explerent? Quanquam ignoſcendum Carolo V. Auditores, qui pulcrè noſcet, quantum haberet apud ſe pignus, & quanto à nobis poneretur in loco. Sciebat non ſatis grandi redimi eum pretio poſſe, qui pretium omne excederet. Neque vero avaros vel in paupertate ſuâ Gallos Franciſcus agnovit: ac licet rerum domini,

abſente

absente Rege, neque gratiosi forent apud populos, neque ea committerent, quibus amorem ac benevolentiam mererentur; vicit tamen sincera in Regem pietas simultates & odia, & vicies centenis aureorum millibus Principis optimi libertas redempta est. Quis in eâ rerum omnium penuriâ credidisset tantum erui posse ex privatorum opibus subsidium? At non iis se continuit finibus populorum liberalitas; Redditus suis regnoque Franciscus sensit ex ipsâ indigentiâ crescere abundantiam, & novis auctus ex insperato præsidiis ita cœpit invalescere, ut, & ad renovandum bellum acriùs quàm ante, & ad coercendam rivalis sui ambitionem paratior accederet.

Sed, ô rerum vices ambiguas, Deus immortalis! quibus amicam gentem periculis identidem objicis; quibus ærumnarum modis eandem exerces & probas! Ecce jam non frigoris inimica vis, ut ante, sed æstûs importuni per quinquennium perennitas tristius prioribus malis calamitatis genus per universas Galliæ provincias importat. Regnabat æstas una, neque aliam toto anno tempestatum vicissitudinem agnosceres, nisi quam dierum inaqualitas efficeret. Hinc terra perpetuis incensa caloribus, qui nec quiescere illam finerent, nec darent locum coquendis succis vitalibus, quos premere hyems aliquandiu & compescere debuisset, virescere ante tempus contra nativam indolem, & steriles herbas producere. Hinc arbores, foliis cadentibus, pullulare statim flores in præposteros, quos nulli fructus sequerentur. Hinc procreari intra terræ viscera vermium ac belluarum repentina vis & copia, quæ vix ortum germen è semine depascerent. Uno verbo hinc sævire omnium ubique agrorum sterilitas, tanto gravior, quanto longior!

Nolite existimare, Auditores, hæc comparata fuisse à me diligentiùs ad consolandam aut mitigandam hodierni temporis acerbitatem. Nihil hîc loquor non exaratum publicis Literis, nihil Scriptorum nostrorum fide non confirmatum. Vidisses dominante in agris fame infinitam miserorum multitudinem ex pagis, ex oppidulis inundare urbes, obsidere domos, opplere vicos ac plateas, & à civibus frustra precari calamitatis suæ solatium, quod ipsi ferre sibi non possent. Alii pallore longo ac pedore obsiti, lividis & mediâ jam in morte natantibus oculis, circuire passim compita, & gemitibus ac lamentis omnia latè loca personare. Alii torridâ macie luridi, mortuis cadaveribus, quàm vivis corporibus propiores horrorem ubique ac metum geminare; alii ab inficetis dapibus & inusitatis ante hunc diem cibis tumidi, exangues per artus tetram obviis & plenam noxiâ contage animam afflare. Alii, quos ægri ac vacillantes pedes non ferrent, humi jacere languidi, & mortem inter ac vitam luctari. Alii quibus difficiliùs erat vivere, quàm perire, in funereo illo mortis vitæque confinio, id ipsum dolere, quod nec vivere liceret, nec mori.

Quid pueros dicam matrum inter ubera mammam appetentes pro lacte saniem ac sanguinem, pro vitâ mortem exsugere? quid matres ipsas

defixis miserabiliter in infantes oculis contabescere luctu, & inter funereos sobolis amplexus animam exspirare? Quid exortam loquar è contagio cadaverum grassantemque per populos fœdam luem atque pestilentiam, quæ, cùm nullum à medentibus levamen pateretur, certam contaminato spiritu mortem afferebat.

Hæc vetera sunt, Auditores; fuerunt hæc misera quidem nec deploranda satis, regnante Francisco I. tempora, quibus sic exhaustam omnibus adjumentis Galliam fuisse diceres, nihil ut deinceps posse videretur, quàm laboriosam deflere egestatem. Quid si in istâ rerum calamitate profuderit illa nihilominus è sinu suo divitiarum satis, unde Rex optimus duos liberaret filios, quos paternæ fidei obsides Carolus V. apud se retinebat? quid si numerosis terrâ marique exercitibus metuendum Principibus æmulis Franciscum ostentarit? Quid si nunquam Aula florentior aut magnificentior, quàm regnante Francisco I. visa sit. Testantur hodieque tot superba monumenta, tot regiæ ædificiorum moles, tam profusa in literatos homines liberalitas temporum illorum copiam & abundantiam; &, cùm nullis impensarum sumptibus Princeps munificentissimus parceret, non modò non exhausit, aut alieno ære regium obligavit ærarium, sed refertum opibus moriens cumulatumque successoribus transmisit. Tamen his temporibus, Auditores, nondum habebat Gallia cum Peruanis Mexicanisque aut affinitatem, aut commercium; neque aureis ex fodinis uberiorem ipsis etiam dominis fructum ferre didicerat.

Hinc existimate per me licet, num locus esse debeat querelis illis gravioribus, quas annonæ caritas hoc anno suscitavit? Num tam accisa, tam deplorata videatur Galliæ conditio, ut nulla fati melioris expectatio affulgeat. At enim peccavit hic annus, inusitata quædam acerbitas hyemis & diuturna frigoris malignitas miseram in agros sterilitatem invexit. Emortuæ passim arbores, rei frumentariæ penuria durissimi temporis etiamnum admonent, & ingratam quotidie memoriam refricant. Durum id quidem, Auditores, at itane serpsit hoc malum, nullas ut contagis expertes provincias reliquerit. Testis Aremorica & Andegavensis regio, testis inferior Normannia, testis Suessionensis ager tractusque Carnutensis, ubi alendæ toti Galliæ par frugum copia succrevit.

Sed esto; fuerit communis ubique sterilitas: an continua tot annorum ubertas ac copia nihil ad mitigandam unius anni egestatem contulit? an hic ipse annus fuit ex omni parte tam sterilis, tam infructuosus, ut Hyemis unius vitium, Veris, Æstatis, Autumnique benignitas non correxerit? Nam ubi tandem tellus non reddidit cum fœnore, quod per breve tempus negaverat? quibus non aperuit illa sinum divitem, & nativæ fœcunditatis specimen non dedit? Diceres pœnituisse illam suæ contra naturam atque indolem tarditatis, & ad recreandam, quam fecisse videbatur, ægritudinem fœcundum ubique pectus concussisse.

Hîc ego parcam provocare vos ad recentem præteritorum temporum

memoriam; non jubebo vos meminisse, ut ante annos aliquot, cùm sterilis & infructuosa messis spem Galliæ fefellisset, exorta repente frugum omnis generis, ac fructuum copia tantam quócumque locorum intulerit ubertatem, quantam lætæ fœcunditatis diuturnitas afferre potuisset. Verùm hoc unum velim circumspicere vos, quàm bonas ubique frugiferæ Cereris in proximam æstatem Gallicum solum spes jam faciat. Interrogate eos qui veniunt ex agro, ut commissum terræ visceribus semen exoriatur feliciter ac pullulet! ut omnis arbor ad profundendos uberes fructus jam parata, increpare morantes Zephyros videatur; ut ipsa corpora vividum in se nescio quid, & uberioris anni felix augurium quodammodo præsentiant! Non ingratum nos Galli aut avarum aramus solum; habet hoc tellus nostra supra reliquos regionum tractus singulare, ut alienis opibus non egeat, neque suis tantùm sufficiat incolis, sed ad alendam ditandamque exterorum inopiam nata sit. Atque utinam, qui exercent illam atque excolunt, ipsi minùs ingrati & avari minùs invenirentur, posset illa quiescere identidem, & sine cujusquam damno tantisper otiari.

Verùm an æquiores debent videri qui rem Numariam in Galliâ periisse clamant, nec spem restituendæ illius affulgere. Equidem quis neget, Auditores, esse hanc fatalem armorum aleam, ut gravissimis sumptibus obnoxia sint, tamque publicæ opes ac privatæ decrescere soleant, quàm diuturna belli ipsius pertinacia est. Tamen si vel ipsis Francisci I. temporibus, quibus regiæ pariter ac privatorum opes tam luctuoso fuisse loco Historici nostri testantur, nihil Galliæ defuit, vel ad resarciandas graves ruinas, vel ad tuendum Regni Regisque splendorem; existimabimus iisdem illam præsidiis esse nunc destituendam? Ne faciamus hanc ætati nostræ contumeliam, Auditores, ut vel calamitosior vel pejor prioribus seculis habeatur. Nihil nos sumus ab antiquâ virtute degeneres, &, quæ Majores nostros difficillimis in rebus opum, fortunarum, sui ipsorum prodigos sensit Gallia, similes in Nepotibus sensus, par studium, easdem voluntates experietur. Prodibunt tandem, quacumque parte defossæ lateant, opes illæ quas populorum securitas, regni salus, amor & gloria Principis sibi vindicant. Erumpet natum veluti repente telluris è visceribus Aurum & Argentum, & in publica commoda liberaliter profundetur. Vincet inopiæ metum spes & confidentia, opum amorem patriæ caritas, privatas utilitates ratio communis rei superabit.

Quanquam quid vetera Majorum nostrorum exempla repeto, cùm præsentibus abundemus; vel quid ex levibus conjecturis æstimo prodigam populorum in usus publicos liberalitatem, dum consignata tam insigniter ipsorum munificentiæ argumenta suppetunt. Agite, Auditores, nam cur ego dubitem gentis nostræ studium & æmulationem ambitiosiùs prædicare? Agite, inquam, ex quo funestum fatalis belli flagrat incendium, quàm studiosos publicæ rei populos Gallia, eosdem quàm amantes sui Principis sibi gratulatur? Quibus e-

nimvero impensis parcitum ac sumptibus ad arcendum hostem, ad alendos exercitus, ad tuendam regiæ familiæ majestatem? Cedo vel ætatem, vel sexum, vel conditionem, quæ non venerit in societatem publicæ beneficentiæ, & de suo contulisse plurimùm in rem communem gloriari non possit? Da Proceres in Aulâ, Bellatores in castris, Magistratus in foro, mercatores in tabernis, artifices in officinâ, quos oneris sua pars non contingat? Quàm multi sunt, qui dignitatis onerosæ gradum adepti sine pretio serviunt, & non mercenariam, sed gratuitam operam collocant, nullius rei, præter laudem & gloriam, avari.

Est aliquis hodie qui pro communi causâ se non habeat duriùs, non parciùs vivat, non habitet modestiùs, in vestibus, in mensâ, in supellectili, in apparatu domestico plurima de luxu, de voluptate, de commodis, ipsâ de necessitate non subtrahat? Laudet Roma Fabricium suum, qui aurum vel argentum ad mensam non ferret. Quàm multos habet hæc civitas, quàm multos Aula Fabricios, quos fictilibus cœnare non piget, dum auream & argenteam supellectilem ad sublevandam rei Numariæ penuriam ultro ac volentes impendunt. An ergo levia fuerunt isthæc hactenus Gallicæ rei subsidia? an profusæ privatorum opes tam liberaliter parem in futurum tempus, si res postulet, caritatem ac benevolentiam non præstent. Felix quidem populus, qui Principi nec ingrato, nec immemori fortunas suas commodet! Feliciorem audeo dicere Principem, qui tam amantem, tam prodigum sui suarumque rerum populum experiatur! Absolvamus, Auditores, & quantùm in religione suâ ac pietate subsidii habeat Gallia vel ad recuperandam, vel ad tuendam nominis sui gloriam, paucis demonstremus.

Nihil tam incentivum sui est, Auditores, nihil quod æmulationi tam obnoxium esse soleat, quàm gloria. Enimverò habet illa nescio quid, quod perstringit oculos, & ambitiosos naturâ suâ animos illicit. Hinc cùm illud semper fuerit singulare veluti Gallorum fatum, ut dignitate nominis ac splendore reliquis in orbe toto nationibus facilè præcellerent; nulla gens extitisse visa est, quæ aut acriores aut constantiores hostes habuerit. Verùm quid æmulatione suâ plerumque promoverunt; nisi ut novam amplioris gloriæ segetem afferrent; aut si offusis aliquando tenebris obscurare tantisper nostri nominis gloriam visi sunt, nativa Gallicæ gentis pietas & constans amor Religionis obductam brevi depulit caliginem, & pristinum lucis splendorem restituit. III. Pars.

Eò venerat ille Gallici nominis splendor regnante Philippo Augusto, ut capere deinceps incrementum posse non videretur; adeo metuendam hostibus suis Galliam Rex fortissimus fecerat! Pulsus ultra Garumnam longiùs, & in reducto conclusus terrarum angulo vetus ac perennis Gallorum æmulator Anglus, nec revellere cancellos, nec prætergredi limites, quos posuerat parta de ipso multis in locis victoria, confidebat. Tamen qui Philippo successerat Ludovicus VIII. paternæ virtutis ac gloriæ heres dignissimus novum regno decus, novam fe-

licissimi regiminis admirationem cœperat conciliare. Cùm heu! breves populorum deliciæ, Ludovicus in primo ætatis succisus flore filium impuberem Ludovicum IX. sub piâ matris tutelâ reliquit.

Etsi autem Blancæ nihil deerat ab iis virtutibus, quæ conciliant regnis auctoritatem & gratiam: tamen Galliæ Proceres iniquiùs passi fœminæ imperium, quasi contra fas & leges nere Lilia viderentur; dum unusquisque ambitioni servit &, moderandi regni jus sibi arrogat, ad eas infelicem Galliam angustias adduxerant, ut pœne veniret hostis in ludibrium, in ruinam certè minimè dubiam inclinaret. Verùm pietatis in gremio & Religionis in sinu educatus Ludovicus IX. magnum laboranti Galliæ subsidium præparabat. Is enim, quem Regina Blanca, frendente nequicquam Magnatum æmulatione, salubribus ad bene pièque regnandum documentis informaverat, vix habenas imperii cœpit moderari, cùm Gallia desiit esse, quod erat; aut potiùs pristinum, quem per tenebricosa quædam tempora videbatur amisisse, splendorem resumpsit. Pulsus domitusque rursum Anglus, qui pueritiâ Regis & procerum abusus discordiâ se se erexerat: extincta Albigensium Hæresis, quæ regni fines ultimos infecerat: compressa ac pacata Optimatum æmulatio, quæ civiles intra ipsa Galliæ viscera, & bello quovis externo perniciosas mágis discordias suscitarat. Denique compositis ubique rebus omnibus tantam eximia Regis optimi sanctissimique pietas ac religio auctoritatem, reverentiam, admirationem orbi Gallico concitavit, ut securus deinceps tam à domesticis quàm ab exteris hostibus Ludovicus metuenda terris Orientalibus Lilia deportaret.

Non est ea Galliæ nostræ conditio, quantumvis graves sortis adversæ casus pertulerit, Auditores, vel ut exciderit penitus ab eâ gloriâ, quam res olim fortiter feliciterque gestæ pepererant, vel ut hostibus suis parum hodieque reverenda videatur. Senserunt ipsi nuper non abesse ab iis mares animos, à quibus fortuna recederet; &, quod vix nobis ipsi auderemus gratulari, hoc ipsum sentire de Gallis & profiteri non dubitant. At si, quod inficiari non est animus, perpetuæ tempestates ac procellæ, quibus Gallia jactatur, aliquas Gallico cœlo nubeculas obduxit, spondet constans ac sincera Regis optimi pietas ac religio, adfuturum brevi amicum solem, qui obsitam caliginem discutiat, & pristinæ lucis vim ac fulgorem restituat. Deus ille, quem nos colimus, Auditores, Exercituum arbiter, & moderator eventuum, qui res prosperas pariter & adversas eádem manu dividit: Deus ille vel amicos interdum probat, & gloriæ illius, quam tribuerat affatim, partem subtrahit aliquam, si fors, quos sensit modestos in prosperis, eosdem in adversis patientes approbet.

Revocate animo, Auditores, nam cur dulcissimâ præteritorum temporum recordatione præsentium acerbitatem mitigare quoquo modo, & consolari non liceat? Revocate, inquam, longam illam annorum seriem, per quos Gallia aut suavissimis tranquillæ pacis, quam orbe toto fecerat, gaudebat fructibus; aut perpe-

tuam ex rebus bellicis gloriæ segetem sibi videbat accrescere. Qualem inter prosperos illos rerum omnium eventus vidimus Ludovicum! Quales invicto ipsius animo parta tam ex pace, quàm ex bello felicitas & gloria sensus instillabant! An insolescere lætis in rebus, aut victis hostibus insultare? an felices illos providentiæ, fortitudinis, fortunæ suæ partus sibimetipse gratulari? an personantibus undique plaudentium populorum præconiis permulceri plus æquo visus est? Imò quis illo inter erecta passim gloriæ suæ monumenta modestior? quis in audiendis pacis conditionibus paratior? quis in coercendo, laborantis orbis in gratiam, victoriarum cursu temperantior extitit? Arbiter olim Europæ totius quem cupidiùs ambivit auctoritatis suæ atque potentiæ fructum, quam ut pietatis studium ubique accenderet; Galliam suam Hæresum monstris purgaret; avitum Religionis veræ cultum aut restitueret, aut ampliaret; Religionem ipsam in longinquas orbis reducti plagas propagaret?

Tu, qui penitissimos cordis humani sensus nosti, & altissimas mentium cogitationes scrutaris, esto mihi testis, ô Deus, qualem ipse felicissimos inter rerum prosperarum exitus religiosissimum Principem persenseris? Cùm potentissimas conjuratæ in Galliam Europæ copias Ludovici virtute contereres; cùm multiplicares ipsi victorias, cumulares triumphos, palmas ac laureas aggereres; cùm augustam ipsius familiam numerosissimâ sobole fœcundares; cùm alterum è Nepotibus florentissimo Imperio Regem præficeres; cùm eundem optatissimis Pronepotibus Proavum fortunares; an oblitus sui est Ludovicus, aut tui? an beneficam ignoravit manum? an non reveritus illam est, ut par erat, & suæ felicitatis pariter ac gloriæ conciliatricem professus est?

Quoties vidisti illum prostratum ante aras suppliciter, demissis modestè ac collacrymantibus oculis, supinis manibus, vultu ad pietatem composito sinceras tibi referentem gratias, dum missis per universam Galliam Literis populos beneficentiæ tuæ admonebat; dum ædes sacræ tuis laudibus personabant; dum erepta victis hostibus trophæa ad perennem rei memoriam templorum tholis appendebantur.

Tibi visum est, ô Deus, felicem illum rerum ex voto fluentium cursum interrumpere tantisper; substraxisti nonnihil ex illâ gloriâ, quam addicta Gallicis vexillis victoria pepererat; an sensisti dissimilem sui Ludovicum? an mutatus in contraria invicti Regis animus est? an placidæ mentis æquabilitas ex illâ tot eventuum inæqualitate vicissitudinis quidpiam ac varietatis contraxit.

Cùm pugnatum fuisse infeliciter; & assuetos vincere suos exercitus potuisse vinci nuntiaretur: cùm luctuoso suavissimi Pronepotis funere perturbari gaudia sua, & spem regni dulcissimam eripi sibi cerneret: cùm Augusto Nepoti gravissimas inter tempestates ac procellas fluctuanti metueret: cùm præpostera sæviret annonæ sterilitas, & tristissimam ipsi Galliæ perniciem minaretur: an dolere visus est præter modum Princeps religiosissimus? an adversam de manu tuâ sortem tulit iniquiùs, quàm

proſperam exceperat ? an conſtantis obſequii erga te ſui ipſum pœnituit ? an ingratâ negotiorum in mole de ſuo in Religionem ſtudio quidquam remiſit ? an abuſam malè turbidis temporibus & res novas molientem Hæreſim minùs fortiter compeſcuit ac repreſſit ?

Quid ultra poſcis, ô Deus? Habes, quod volebas, tam patientem in adverſis Ludovicum, quàm modeſtum in proſperis. Poſueras illum jam diu Principibus in ſolio conſtitutis præclariſſimum heroicarum virtutum ſpecimen, eundem hodie Chriſtianæ pietatis ac conſtantiæ perfectiſſimum exemplar exhibuiſti. Quid ſupereſt, niſi ut, quam Heroi Gallico tribueras olim gloriam, eandem Chriſtiano Principi tuearis ac conſerves? Agitur, parce, ſi dico, ô Deus, agitur tui ipſius nominis gloria, Ludovicus ut floreat, quem inter cæteros Chriſtiani orbis Principes acerrimum tuæ gloriæ vindicem atque aſſertorem nactus es: qui ſæpius profeſſus eſt palam, Religionis tuæ decus ac gloriam ſuâ ipſius aut regni ſui ſalute ſibi eſſe cariora: qui toti Galliæ pietatis ad exemplum atque incitamentum prælucet: qui nuſquam oblitus ſuæ dignitatis ac majeſtatis viſus eſt, niſi cùm in præſentiâ tuâ abjectus ultro ac depreſſus ſacra tuæ caritatis atque miſericordiæ monimenta veneratur. Redeat ergo fidelis conſtanſque cœptorum ipſius comes Victoria, quam hoſtes tui exulaſſe à nobis tam ſuperbè jactitant; redeat ubertas & abundantia, quam, tuâ inprimis curâ, Gallicus Populus ſuæ in Regem optimum fidei ac caritatis mercedem ſibi redonari poſtulat: redeat ſplendidior illa Imperii hujus gloria, pietatis ac religionis incremento tantopere profutura. Denique quod unum beneficæ dexteræ tuæ pretioſiſſimum munus eſt, redeat per te longa pax, amica pax, quam fruſtra quæramus armis, fruſtra, niſi tu illam unus Pacis largitor dederis, votis omnibus appetamus.

UTRA UTRI PRÆSTET ELOQUENTIA SACRA, AN FORENSIS.

Oratio habita anno D. M. DCC. X.

VIRO ILLUSTRISSIMO LUDOVICO CHAUVELIN IN SUPREMO SENATU ORATORI REGIO.

Unum te ambiebam inprimis ortæ Sacram inter & Forensem Eloquentiam controversiæ judicem atque arbitrum, VIR ILLUSTRISSIME, *& momenta utriusque in amplissimo consessu expensurus, neminem optabam impensiùs auditorem contingere, quàm qui Regii apud Senatum Oratoris munere, tantâ cum dignitate defungitur.*

Præsensisti amici vota; atque ut eras madidus adhuc totus ac difluens à recenti causâ, quam disertè pro more tuo, & magno omnium plausu egeras, advolasti ad nos quantocyùs, & dicentem præsentiâ tuâ non mediocriter recreasti. Scilicet intuenti Te mihi, VIR ILLUSTRISSIME, *recurrit statim animo, quod ipse miratus eram non semel, quàm concinnus esses in agendo, quantus orantis ab ore lepos, quàm amœna ab homine toto gratia proflueret, quoties in Senatu diceres; &, qui mutuatus aliquando fueras à nobis prima bene dicendi rudimenta, Tu vicissim, quod est in hac arte perfectum & absolutum, moderatorem olim tuum, vel inscius, exemplo admonebas.*

Neque verò hoc unum debere tibi velim, VIR ILLUSTRISSIME; *patere*

patere me curiosiùs à te sciscitari, quod in ambiguo reliquimus, tuam de totâ controversiâ sententiam. Nam quis pendentem adhuc sub judice litem meliùs dirimat, quàm qui difficillimis in causis latentem inter errorum umbras, & implicatos juris tricarumque nodos veritatem tam solerter eruit; qui, in apertam Fori lucem cùm primùm prodiit, quasi novum sydus peculiari Superûm beneficio procreatum fulgere visus est; qui Orator perfectus eâ ætate suspicitur, quâ cæteri vix in Oratorum numerum aggregari solent, qui Patronorum Collegio tanto gratior Princeps accessit, quanto eundem cupidiùs ante annos aliquot communi voce jam ambierant.

Neque veror, ne constitutus in propriâ causâ judex Eloquentiæ Forensi impensiùs faveas, quàm Sacræ. Novi candorem animi tui & æquitatem, quæ cum ingenii tui perspicaciâ, sublimitate, elegantiâ certare possit. Atque hoc ipsum, quod profitemur, vidit Rex sapientissimus, qui Te suum in Senatu Oratorem cùm selegit, eundem voluit prærogativâ singulari Judicis officio defungi.

Nihil est ergo quòd subterfugias de controversiâ nostrâ pronunciare. Hoc dabis amico veteri, VIR ILLUSTRISSIME, *quem sententiæ tuæ tam paratum suffragatorem fore profiteor, quàm cæteris in rebus deditum tibi atque obsequentem.*

GAB. FRANC. LE JAY,
è Societate JESU.

UTRA UTRI PRÆSTET ELOQUENTIA SACRA, AN FORENSIS.

ORATIO X.

VAstum habuit semper & plenum magnâ rerum ubertate campum, in quo feliciter decurreret, Eloquentia, cùm Sacra, tum Forensis, Illustrissimi Ecclesiæ Principes, Præsides Illustrissimi, Amplissimi Senatores, Viri omnium Ordinum Ornatissimi. Verùm in vario dicendi genere utra utri præstet, aut majorem adepta laudem ac gloriam videri debeat; neque memini disputari uspiam curiosiùs, neque rem controversam penitus atque ambiguam definiri.

Expectatis hîc fortè, Auditores, ut ego, sin minùs pro facultate ingenii mei, quod sensi semper quàm esset exiguum, saltem pro magno usu, & longâ illius artis, quam profiteor, exercitatione hujus controversiæ judicem atque arbitrum me constituam. Neque hoc verò si tentare videar, quisquam è vobis mihi non indulgeat, quem contritum per tot annos, defunctumque multis laboribus persensistis. Nam quis in hac umbratili palæstrâ sudavit tandiu vel alsit? quis in ludicris ingenii doctrinæque certaminibus plura stipendia meruit? quis è Rhetorum Collegio exacta jam in hoc stadio lustra quatuor enumerat? An non ergo, quod donatis jam rude & multarum palmarum nobilibus Athletis olim concessum fuit; ut extra discrimen aleæ positi de pugilum cæterorum fortitudine atque solertiâ judicarent, hoc mihi in hodiernâ contentione pariter liceat, citra cujusquam offensionem, meum interponere judicium?

Quanquam absit, Auditores, ut eâ, quam vel annorum numerus, vel ipsa canities peperit, abuti auctoritate videar. Malim ego rem totam vestris permittere arbitriis. Existimate vos ipsi, utra priores ferre partes debeat Eloquentia Sacra, an Forensis. Nam quos in hac causâ cognitores ac judices cupidiùs ambiam, quàm clarissimos Viros, qui nos præsentiâ suâ recreant ac cohonestant? Quócumque enim feram oculos, video in hoc amplissimo cœtu clarissima Fori lumina, video multa sacrarum exhedrarum ornamenta, quibus utriusque Eloquentiæ vis, pondus ac momentum ignota esse nequeant. Ac licet ex eorum numero non paucos mihi gratulari possim, qui in hoc exercitati Lycæo & ex nostrâ disciplinâ profecti suffragari meæ sententiæ pro suâ humanitate non abnuerent; tamen illi nostris manibus atque industriâ informati primùm rudiùs, tantos deinceps ingenio suo, labore atque solertiâ fructus fecêre, ut ab eorum judiciis pendere non verear, nec in discipulis olim meis, meos hodie magistros venerari.

Duo sunt inprimis, Auditores, quæ Sacram inter & Forensem Eloquentiam contentionem movere, & cujuspiam, si qua est alterius in alteram, dignitatis atque præstantiæ possunt præbere fundamentum. Primum peti-

tur ab earum rerum naturâ circa quas agitandas utrumque dicendi genus versari solet. Alterum oriri potest ab iis ipsis, quibuscum res ejusmodi tractantur. Habent nimirum Eloquentia tam Sacra quàm Forensis variam ac dissimilem rerum segetem, quibus in exercendis occupentur: est etiam utrique varium ac dissimile genus hominum, in quos vires suas exerant. Hinc ratio multiplex commodi pariter atque incommodi nascitur, unde alterutrius in gratiam liceat pronunciare. An igitur natura rerum circa quas utraque dicendi facultas versatur, facit, altera ut alteri videatur præferenda? An indoles eorum, apud quos utrique dicendum incumbit, uni potiùs quàm alteri prærogativam arrogat? An ab argumento ipso, an ab audientium conditione repeti debeat alterutrius præstantia, geminâ Orationis parte excutiemus. De rebus, quas Eloquentia cùm Sacra, tum Forensis agitant, priore quidem loco; de iis verò apud quos vicissim dicendum habent, posteriore disseremus.

I. Pars. Ac primùm quidem quanta se objicit rerum illarum sublimitas, quæ materiem Eloquentiæ Sacræ suppeditant! quanti est in iis argumentis versari, quæ reverentiam ex se se, admirationem, & sacrum quemdam metum inspirant! quàm juvat habere in promptu immensam ubique dicendi sylvam ac segetem, quam exhaurire non possis! quàm commodum est orationis suæ præsidia nunc è Cœlo, nunc ab Inferis accersere! An in iis rebus tractandis aut jejunum aut indisertum esse Oratori liceat?

Agite enimverò, Auditores, numquid illa videri possit infortunata vel sterilis messis eorum, qui sacris è pulpitis verba faciunt, quorum sors ea est, nihil ut nisi grande, nisi immensum, nisi sublime unquam sapiant? Illi dicendo supremi Numinis majestatem attingunt; quid nobilius? ejusdem virtutes infinitas explicant & efferunt; quid plenius? Oracula interpretantur; quid illustrius? promissiones exponunt; quid optabilius? minas aperiunt; quid terribilius?

Hinc porro quanta Oratori Sacro conciliatur auctoritas ac reverentia! quantum Eloquentiæ ipsius pondus ac momentum accedit! Nam quis deferendum illi ultro honorem non putet, qui tam honorificâ legatione defungatur? quis dare fidem loquenti abnuerit, quem divinæ voluntatis interpretem agnoscat? quis affirmanti quidpiam reclamet ac contradicat, qui Veritatis ipsius testimonio niti censeatur? At licet in explicandis aperiendisque Religionis mysteriis implicata multa, abstrusa pleraque, plurima, quæ humanam fidem excedunt, sacer Orator eloquatur; quis tam dociles & ad omne promptos obsequium non afferat animos, ubi tantam ipsa argumenti dignitas gratiam ac reverentiam accersit?

In tantâ rerum sublimium segete ac majestate, ullane in Oratore Sacro possit esse mediocritas? qui nihil habet dicendum nisi magnum & admirabile, an nauseam pariat atque fastidium? divini verbi vis tam potens an præconis in ore robur amittat? Certè non videmus deteri quidpiam de fulgore auri, quâcumque manu tractetur: nihil perdit saporis sui liquor optimus, vel si canalis ille, per quem defluit, pretium ex se se non habeat.

Abſit, Auditores, ut verendum divini Oratoris munus, quod ego ſemper duxi magno ponendum in loco, vellicare, vel eos ipſos qui tam honorificâ provinciâ defunguntur, arguere vel inſectari confidam. Verùm omiſsâ atque ejuratâ maledicendi prurigine, liceat mihi inquirere, cur in tantâ rerum dicendarum majeſtate vileſcant ſæpe eorum non pauci, nihilque ex fulgore præter fumum dare videantur.

Dicamus quod res eſt: ambitioſi ſumus ingenii noſtri oſtentatores, ac nihili facimus quidquid nativâ ſimplicitate exurgit, aut efflorefcit propriâ pulcritudine, niſi inventis noſtris luceat aut etiam ſplendeat quadam dicendi novitate. Atque hæc prurigo mala Sacros Oratores tanto ſollicitat magis, quanto proprii minùs privatique juris res agitant. Scilicet dives ille ſit quantumvis ac ferax, quem exercent, dicendi campus, obvius eſt & apertus undique; multorumque veſtigiis conſignatus jam diù, rarum offert tramitem, per quem aut ſolus, aut cum paucis inſiſtas. At ſpernitur ea laus quæ vulgaris eſt, nec avidum gloriæ pectus ea merces exſatiat, quam partiri cum aliis neceſſe ſit. Igitur operæ pretium facturos ſe arbitrantur, ſi ſe à vulgo ſecernant, & in communi argumento ea dicant, quæ minimè communia ſint.

Quantæ porro molis eſt aperire ſibi novos viarum aditus, & in iiſdem decurrere tam feliciter, ut in errorem non incurras! Rarum, mihi crede, genus illud hominum: & quod de Oratoribus ſui temporis aiebat Tullius, tam infrequens, ut vix ſingulos ſingulæ ætates ferant.

Gratulemur equidem ætati noſtræ, Auditores, quæ, ut in reliquis cujuſcumque generis artibus viros tulit ſuperioris cujuſdam ordinis ac dignitatis, ita nec caruit Sacris Oratoribus, qui tritam cæterorum veſtigiis viam prætergreſſi, inuſitato ad gloriam trámite pervenerunt. Plaudat illa ſibi etiamnum hodie per me licet, & peritum, ſi quod eſt aliud, in æſtimandis hominum ingeniis Aulæ judicium oſtentet, quæ ſe Oratoribus ſuis beatam ac felicem arbitratur.

At lugeat, ut par eſt, illa amiſſum recentiſſimè Sacrum Oratorem, qui plurimos luxit ipſe tam diſertè, & receptas cœlo felices animas tam novo, tam ſingulari, tam idoneo præconio toties decoravit. Beatam ô nimis Nemauſenſem Eccleſiam, dum ſollicitum in illo, vigilem, aſſiduum, beneficum Paſtorem nactâ ſibi meritò gratularetur! miſeram hodie, quæ ducem in eodem tutiſſimum, ſapientiſſimum moderatorem, parentem optimum deſiderat! Tamen Eloquentiæ Sacræ non periit totus; vivit, vivetque diù diſertiſſimis in Orationibus, neque ætas vel ſera de eximiâ tanti Oratoris facundiâ minùs, quàm de cumulatâ ſacri Præſulis virtute conticeſcet. Verùm inexpertum illud Eloquentiæ genus dum affectant multi; dum novâ dicendi ratione novum nomen ambiunt, quàm aberrant graviter à verâ germanáque laude! qualem animo Eloquentiæ Sacræ ſpeciem informant! quàm ſui ipſius diſſimilem, & quibus perſonatam larvis obtendunt! Sp. Flechier.

Placet illa inprimis nativo cultu & ſimplici, alieno & ab arte comparato non eget: proprias habet opes ex ſeſe, peregrinas non ambit gazas. Virgi-

nem suápte naturâ formosam diceres, quæ nunquam appareat pulcrior, quàm cùm ornata minùs incedit: cui apparatus omnis plus auferat decoris ac gratiæ, quàm tribuat.

An non enim verò fatalis illa est plerumque eorum conditio, qui Oratoris Sacri munus obeunt, ut, dum laudis avidi plus æquo prætervolare vulgus Oratorum, & singulari commendare se dicendi ratione nituntur, non tam genuinam Eloquentiæ Sacræ copiam ac majestatem, quàm futiles ingenii sui fœtus obtrudant?

Alii oblectandis auribus magis, quàm erudiendis animis attenti, sine nervis orationem mancam atque elumbem effutiunt: in accurandâ periodo seduli, in componendis Antithetis diligentes, in rimandis castigandisque voculis curiosi, politis Academicis fiunt, quàm Sacris Oratoribus propiores. Alii in pingendis adumbrandisque moribus toti, de virtutibus ac vitiis ita disputant, ut non tam doctrinam Christi pertractare, quàm Socraticam instituere scholam videantur. Alii proscripti jam sæpius erroris fautores usque pertinaces hoc moliuntur unum, unum hoc student; ut præjudicia sua tueantur, ut per latebras ac cuniculos aut novum desperatæ causæ subsidium parent, aut eludant ictus, aut detorqueant tela, aut in proscriptionis auctores atque artifices exoletis jam diù vindiciis facti invidiam atque odium declinent.

Inde igitur ab ipso argumento repetenda est Sacræ Eloquentiæ difficultas, quòd neque Oratori Sacro liceat à divini verbi simplicitate deficere sine vitio, neque Religionis dignitatem repræsentare sine quadam dicendi majestate ac gravitate sententiarum. Quo in genere eluxere omnino pauci, qui parabili nec longè accersitâ oratione verbis suis fidem facerent, neque tamen humili ac pedestri stylo reperent humi, dum cœlestia meditantur ac prædicant.

Talem ætate nostrâ vidimus ac suspeximus Virum illum, qui prudentum eruditorumque hominum judicio, Oratorum sui temporis facilè princeps audiebat. Is ita sibi temperavit in dicendo, ut neque de simplicitate sermonis majestas, neque de majestate simplicitas quidquam detereret. Non verborum flosculos, non argutias orationis sectari; nec tamen aut rusticitatem amare, aut placere sibi in incultâ negligentiâ. Ita ingenii sui indole comparatus erat, ut comptus esset à naturâ, non calamistris inustus. Non ille servire muliercularum palato, aut cirratorum auribus; sed eruditæ multitudinis genium ac gustum sequi. Non asperitas sermonis inerat, sed temperata lenitate severitas; non limâ exactior, sed neque scabra aut hiulca oratio. Quo fiebat, ut hominum animos pertraheret, quò vellet, siquidem fuci expers erat ac cerussæ; neque tamen audientium abs se frequentiam abalienaret aut moveret delicatioribus fastidium, siquidem nativâ quadam pulcritudine eminebat.

P. Bourdaloüe.

Et verò quid difficilius quàm inter hos Eloquentiæ fines ita consistere, ut neque styli exquisita munditics fidem dicenti detrahat, neque horridior sermo pariat nauseam audientibus? Quo quidem in duplici genere eo peccatur frequentiùs, quòd, qui sunt amœniore ingenio nati, vix abstineant ab exquisito sermonis apparatu,

qui verò inter abstrusiores disciplinas educati sunt, neglecti plerumque & incompti incedere videantur. Hinc æstimate, Auditores, Eloquentiæ Sacræ incommoda, cujus perfectam atque omni ex parte absolutam formam nemo attigerit, nisi qui hæc duo contraria inter se ac pœne pugnantia conjunxerit, simplicitatem dico ac majestatem dicendi.

Jam verò quid de Forensi Eloquentiâ dicemus, Auditores? Illius quidem hæc sors est, ut nihil ex argumenti splendore pariter ac majestate difficultatis contrahat. Fuerit hæc olim Atheniensis Romanique Fori dignitas, suum ut decus & ornamentum non magis ab Oratorum ingeniis atque industriâ, quàm ab ipsâ argumenti amplitudine Eloquentia traheret: cùm gravissimæ generis cujuscumque res in contentionem Fori controversiamque inciderent: cùm momenta pacis ac belli, Regum Principumque fortunæ, publica negotia, Magistratuum jura, honorum ac dignitatum rationes nuspiam, præterquam in Foro, expenderentur, agitarentur, definirentur!

Extimuit Philippus victor orantem Athenis Demosthenem, eundem gravissimum rebus à se prosperè gestis obicem sensit; &, quem armata totius Græciæ manus triumphantem non retardarat, is vix superabilem in uno Oratore moram expertus est. Vidit Roma Tullium, unius linguæ præsidio, dominari populorum animis, coercere improborum audaciam, statuere ac refigere pro arbitrio leges, donare fasces vel auferre, eripere arma tam perniciosorum civium, quàm irati victoris è manibus, inclinanti in ruinam Reipublicæ salutem, fiduciam, incolumitatem præstare.

Nunc verò quæ tandem supersunt in Foro priscæ dignitatis vestigia, & quò veteris Eloquentiæ splendor recidit? In componendis privatorum negotiis occupatur Oratorum solertia, neque ullam pœne ingenio suo aut facundiæ parem causam habent. In jus vocas? eo. Vadaris? sequor. Quid tum postea? de agelli finibus, de sarciendis tectis, de stillicidiis instaurandis agitatur controversia. En messem quam Forensis Eloquentia invadat! En campum in quo exultet!

Verùm si minùs feliciter comparati videntur ab iis rebus, quas pertractandas habent Forenses Oratores; si neque tam vastam neque tam feracem ac speciosam nacti sunt dicendi aream, itane reliquis destituta præsidiis hæc Eloquentia dicenda sit, ut argumenti, ut sic loquar, angustias atque egestatem, ipsa cùm dicendi varietas ac novitas, tum petitus ab arte lepos, tum orationis gratia atque concinnitas abundè non compensent? Age; quàm varia, quàm multiplex dicendi ratio Oratori Forensi se offert, qui nunc accusandi vices obeat, nunc defendendi partes tueatur: qui jam in dicendis causis rerum agendarum hortator, jam conversis studiis earumdem dissuasor accedat: qui modò controversias juris excutiendas habeat, modò in revincendis probandisque factis insudet?

Quid dicam de ipsâ argumenti novitate, quâ Forensis Orator non mediocriter adjuvatur? Magnus quidem est, & nullis pœne definitus terminis campus ille, quem Orator Sacer decurrendum habet; at quàm tritus idem, quàm sæpe multorum vestigiis impressus! Quis est tam hospes, tam

peregrinus sacris in rebus, qui Oratoris mentem statim non occupet, & ab orationis exordio rerum dicendarum seriem non præsentiat? De Inferis agendum est sacro è pulpito? at præconceptam à me vel à teneris unguiculis mentem Orator non superabit. De cœlesti patriâ perorandum? at non æquabit oratione injectam mihi ab ipsâ pueritiâ expectationem. Scilicet qui sacram ad concionem conveniunt, audierunt sanè centies iisdem de rebus differentes. Magnum quiddam est vincere in hac parte audientium fastidium, & in argumentis jam cognitis aliquâ novitatis specie animos permulcere.

Quanto potior est Oratoris Forensis conditio, cui vel in uno dicendi genere tanta varietas & rerum novarum series occurrat? Agite enimverò, quàm multiplicem quotidianæ litigantium controversiæ pariunt causarum ubertatem? quàm multa singulis prope diebus nascuntur in Foro inusitata prorsus & inaudita dicendi argumenta, quæ curiositatem excitant, stimulant attentionem, & ipsam dicentis acuunt industriam? Cogitate, si potestis, quam diversâ ex contentione fortunarum, ex pactis, ex fœderibus, ex conjugiis, ex hereditatibus, procreentur quæstiones, actiones novæ instruantur, in quibus ingenium & solertiam Causidicus exerceat. Hæc porro quanto minus trita sunt ac pervulgata, tanto delectant magis ac placent. Hinc videas compleri sedilia, concurrere multitudinem, densari turbam hominum, & ab ore dicentis pendere plurimas horas sine fastidio, qui concionis sacræ moram breviorem non ferrent.

Accedit & illud Oratori Forensi commodum non vulgare, Auditores, quòd plus ab arte ipsâ præsidii, quàm Sacer mutuetur: quòd orationis omnes flosculos, omnes veneres ac gratias non modò sectari impune possit, sed nec tolerabilis quidem habeatur, nisi aurium delectationi serviat. Nam quanto implicatiùs & minùs jucundum dicendi genus illud est, in quo laborat is Orator, tanto plus amœnitatis requirit, unde temperetur identidem, & Eloquentiæ politioris suavitate condiatur. Hinc apud illos Figurarum usus & frequentior & audacior; hinc illa lætissimarum rerum seges tam à veterum historiarum monumentis, quàm ab ipsis Fabulis Poetarumque fictionibus petita, quam solerti ac peritâ manu Orator Forensis nunquam adhibet, quin oratio comptior & ornatior existat. Nam quid hîc loquar Furiarum officinas, Sirenum voces, Circæa pocula, Ulyssis labores, mansuescere dociles Amphionis ad sonum feras, & alia id genus; quæ Tullius gravissimis etiam in causis, cùm de capite fortunisque Clientum ageretur, non sine incredibili audientium voluptate adhibebat?

Mitto liberales jocos, quos Orator Sacer, quàm providere debet sedulò ne usurpet unquam, tam prudenter potest in loco Forensis emittere. Neque verò Tullium eundem, vel dum res tractabat maximè serias, puduit identidem spargere lepidos & urbanos sales, quibus id evincebat nonnunquam, quod fortissimis argumentis non expugnasset. Nec erubuit ob eandem causam appellari à Catone Consul ridiculus: adeo noverat experientiâ, non placere tantùm ac delectare in

Oratore Forensi lepidam dicacitatem, sed Ridiculo plerumque quàm acri fortiùs ac meliùs res secari!

Et verò quinam audiuntur in foro lubentiùs? qui consequuntur plausus confertæ multitudinis? quos sibi patronos clientes ambiunt, nisi qui litium tricarumque austeritatem festivitate ingenii & sermonis elegantiâ temperare norunt? Unum proferre possem è multis, quibus etiamnum hodie abundat Curia, unum, inquam, cui jampridem applaudit illa, nec applaudere desinit, quia novam in dies plaudendi segetem suppeditat; cujus de lepore ac gratiâ nihil anni recedentes ademêre; qui tam disertus, tam factus est ad dicendum, nunquam ut festivus magis ac gratus videri soleat, quàm cùm adversarium excipit ex tempore, & imparatam defensionem agit; qui quàm optabilis in foro patronus, tam amicus dulcis, tam gratus hospes, tam genialis conviva primariis quibusque Magistratibus congreditur; qui numerosæ sobolis parens suavissimum hoc nactus est solatium, ut in liberis paternam gloriam, & suæ eruditionis ac politioris facundiæ æmulationem videat adolescere; qui denique, si vel in Atheniensi vel in Romanâ Republicâ natus esset, tam facilem sibi ad honores amplissimos, quàm istorum temporum Oratores, aditum aperuisset.

DuMont.

Hæc est igitur Oratoris cùm Sacri tum Forensis conditio, Auditores, ut in iis argumentis, quibus tractandis incumbunt ambo, plus dignitatis alter ac majestatis, alter plus varietatis nactus videatur. Habet Orator Sacer vastum dicendi campum, sed eundem tritum ac pervulgatum: habet arctiorem Orator Forensis; at eundem novitatis gratiâ præcellentem. Ille cavere debet inprimis, ne rem grandem ex se se, petitis impensiùs ab arte subsidiis, elevet ac deterat: hic ut tenue naturâ suâ argumentum Artis luminibus & ornamentis decoret: illius oratio gravis semper & austera sit; hujus lepida identidem & jocosa feratur & incedat. Magnus in utroque diuturnusque labor requiritur, ad cumulatam perfecti Oratoris laudem assequendam: major cautio, ne laboris assidui contentionem in altero immoderata laudum cupiditas, in altero lucri amor sordidus dedecoret.

Tamen non caruit, aut etiamnum caret nostra hæc ætas perfectis Oratoribus, qui tam Forum quàm sacras exhedras eloquentiâ suâ commendarunt. Atque ut abstineam ab iis qui in utroque curriculo tam laudabiliter hodie decertant, certè prætterire non possum geminum illud Eloquentiæ Forensis ac Sacræ lumen, quod ereptum nobis tanto desideramus acriùs, quanto illustriùs in utroque suspeximus exemplum pariter ac documentum; Lamonium dico ac Burdalæum. Neque enim fas est alterum ab altero vel post mortem sejungere, quos tam antiqua, tam arcta, dum viverent, necessitudo conjunxit. Amabat Burdalæum Lamonius, & sibi gratulabatur inprimis, qui talem haberet amicum. Pari in Lamonium affectu Burdalæus ferebatur, & eo, quo decebat, loco tam illustris Viri benevolentiam reponebat. Hos porro nexus indolis similitudo, par in utroque fides ac probitas, mira voluntatum consensio, & in conditione vitæ tam dispari, non absimilis consuetudinis ratio vinxerat.

Ille

Ille dicendi laude clarus in Foro, totius Curiæ animos rapiebat in admirationem sui: hic divini verbi præco mirabilis non visam hactenus, nemini imitabilem Eloquentiæ formam exhibebat. Erant in utroque dotes illæ cùm à naturâ, tum ab arte, quæ perfectum cumulatumque Oratorem faciunt. Lamonius sublimitate ingenii, perspicaciâ excelsæ mentis rebus obscuris ex sese, perplexis & ingratis lucem, dignitatem, gratiam accersebat: Burdalæus acres, vividos, celeres animos nactus sacri eloquii majestatem totam, quanta est, audientium mentibus offerebat. Nihil latebat illi, quod ad perfectam Juris utriusque scientiam, ad resolvendas quascumque causarum ambages pertineret: huic nihil ad plenam divini juris intelligentiam, ad retegendas abstrusi cordis latebras deesse videbatur. Illius magnifica, nobilis, elata oratio; hujus vivida, sublimis, incitata. Ille sermonis elegantiam, hic majestatem referebat; ille recreabat animos actionis amœnitate, hic gestûs ac vocis gravitate percellebat. Alterum ambiebant omnes controversiarum suarum judicem atque arbitrum; alterum vitæ morumque moderatorem peroptabant. Lamonius adeunti se nemini consilium, opem, patrocinium abnuebat: Burdalæus imis pariter ac summis sese in omne obsequii genus ultro impendebat. Digni ambo, quos suspiciat posteritas, & absolutæ Eloquentiæ & Amicitiæ fidelis exemplum!

Hactenus agitavimus, Auditores, an ab argumento, quod Eloquentiæ cùm Sacræ, tum Forensi tractandum incumbit, altera sit alteri præferenda. Nunc, an ab iis, apud quos utraque dicendum habet, præstare alterutra videatur posteriore orationis parte perpendamus.

Quàm sunt dissimiles sui invicem Orator Sacer & Forensis, tam diversa utrique concio, turbaque audientium solet contingere. Hinc video concurrere multitudinem hominum infinitam, & multo ante complere sedilia, quàm Orator Sacer ad dicendum accedat: inde se offerunt homines pauci, quos diù multumque Orator Forensis præstolatur, incertus an sit admittendus ad dicendum, an tempus in aliud remittendus. Hîc conditionis cujuscumque, sexûs, ætatis magna varietas; illic, præter viros, pœnè nullus, eosdemque judices occurrit. Ex alterâ parte fulget auri aut gemmarum plurimùm, & dicentis oculos amœna quædam colorum varietas recreat: terret ex alterâ pullatorum Procerum majestas & canities venerabilis. Multos trahit in templum inanis curiositas: cognoscendæ veritatis amor omnes in Forum adducit. Illi veniunt plerumque ut censuram; hi semper ut æquitatem exerceant. Habet id commodi Orator Sacer, ut reluctantes sentiat paucorum animos; id incommodi Forensis, ut inveniat multos præjudicatâ opinione laborantes. Convictis semel animis, qui dicit in Foro, nullo negotio voluntates ad agendum inclinat: qui verba facit in templis, sæpe pertinaces invenit, & eosdem sequentes deteriora, qui meliora probaverant. II. Pars.

Verùm infinitus ego sim, Auditores, si hærere velim in singulis. Et-

go demus hoc Oratoribus Sacris, si tamen hoc omnes jure sibi gratulantur, ut dicant semper apud confertam multitudinem; ut pascant oculos admirabili illâ varietate, quam apparatûs magnificentia efficit. Hoc sibi Oratores Forenses vindicent, quòd neque curiosos inaniter, neque censores pravè, sed cupidos veri & amantes æquitatis Auditores nacti sint. Illud scrutemur porrò diligentiùs, in quo laborant studiis paribus, aut certè laborare debent, hinc Forensis quidem, ut verbis astruat fidem, & inclinatis in partes suas animis persuadeat quod demonstrandum suscepit: indè Sacer ut propensis jam sponte suâ ad assensum mentibus, voluntates ipsas cogat ad complendum reipsa opere, ac faciendum id, cujus suasor & hortator accessit.

Sic enim statuo, Auditores, esse hoc Sacram inter & Forensem Eloquentiam singulare discrimen, ut hæc ad convincendas mentes nata sit tota, illa ad permovendas voluntates. Agite, Præsides Illustrissimi, Amplissimi Senatores, (liceat enim mihi, cum eâ, quâ par est, reverentiâ, interpellare vos, & vestrum ipsorum judicium perscrutari:) agite, inquam, quid ab Oratoribus vestris, cùm agunt causas in Foro, requiritis? quid ab eorum ingenio, eruditione, solertiâ expectatis? quem inter cæteros bene feliciterque gesti muneris tulisse laudem arbitramini? Scilicet qui rem, de quâ movetur controversia, planè, breviter, nitidè exposuerit; qui, quod erat obscurum, retexerit; quod implicatum, dissolverit; quod plenum tricis atque ambagibus, expedierit; qui causam momentis suis fulcierit; qui legum vim, consuetudines regionum, populorum instituta, &, quæcumque ad constitutionem causæ demonstrandam pertinuerint, diligenter explanarit. Quod ubi perfecit semel, ubi nihil prætermisit ad cognitionem controversiæ necessarium; quid ultra desideret vestra vel perspicacia, vel æquitas? quid cunctemini dirimere litem vestris judiciis, & decretoriam inter contendentes ferre sententiam?

Quod si Oratorem finitis in Eloquentiæ campo liberiùs decurrere; si per vos Causidico licet aliquando artis Oratoriæ amœnitatem atque elegantiam, &, quod illa suppeditat ad permovendos affectus inclinandasque voluntates, præsidium usurpare; hoc vestræ humanitatis atque indulgentiæ est, Viri Illustrissimi, qui fovendam stimulandamque putatis in Oratoribus præsertim junioribus æmulationem atque industriam; qui censetis hoc pertinere ad dignitatem & magnificentiam Fori, ut non incompta penitus, inconcinna & inornata afferatur oratio. Vel si vos etiam juvat ac delectat culta, nitens & arguta Eloquentia; quis hoc vobis invideat assiduitatis vestræ contentionisque leve solatium, ut fatigatæ perpetuis litigantium rixis ac jurgiis aures dicendi suavitate paulisper recreentur?

Valeant enimverò veteris illius Areopagi rigida præter modum & austera nimis severitas, quæ nullum omnino Eloquentiæ locum esse patiebatur; &, que tam metuebat sibi ab Oratorum lenociniis, nihil ut præter nudam & informem rationum molem atque compagem admitteret. Ibi

perennibus in excubiis collocata mentis acies tam sedulò præcavebat ab illecebrosis inclinatæ voluntatis insidiis, ut in dicente non tantùm actionis omnis venustatem atque decentiam, sed quoslibet corporis motus, variosque vocis inflexæ sonos proscriberet. Quanto potior Curiæ vestræ ratio, Viri Sapientissimi, quanto consuetudo laudabilior, qui, cùm in exercendis judiciis priscam Atheniensium illorum severitatem retinueritis, non ablegandam tamen è Foro disertioris politiorisque Eloquentiæ amœnitatem, sed potiùs omni studio ac patrocinio vestro tuendam judicaveritis!

Quàm diversa est Oratoris Sacri conditio? quanto gravius ipsi subeundum onus incumbit? Parum est depulisse mentis caliginem, eandem illustrasse veritatis æternæ luminibus, nisi voluntatem sic inclinet pariter, ut illa vel fugiat, vel sectetur ultro, quod fugiendum vel sectandum ipsi proponitur. Quanquam dicamus quod res est; vix ullus est Oratoris Sacri labor in expugnandis eorum mentibus, apud quos dicturus est.

Vestram ipsorum fidem, Auditores. Ecquis venit ad concionem sacram cum præjudiciis, aut quis facilè non deponat illa, si quem peritum nactus erit doctrinæ cœlestis interpretem? Scilicet divini verbi illa vis est & auctoritas, ut reluctantes etiam trahat ad sese, neque liberam mentis relinquat dissentiendi moram. Imò vel in iis rebus, quæ ad institutionem vitæ, morumque emendationem pertinent, date mihi aliquem tam servientem liberæ consuetudini, tam amantem deliciarum, in cunctis officiorum partibus tam oblitum sui? tam negligentem, tam incurium, cui non persuadeas esse aliquid melius quod sequatur? qui arcanis stimulantis naturæ, rationis Religionisque motibus admonitus non accuset semetipsum tacitus, & moratam vitæ formam, immoderatâ cupiditatum licentiâ potiorem esse non judicet? qui laudator ultro non accedat virtutis ac probitatis, quantumvis pertinax vitiorum sectator existat. Nihil est ergo quòd Orator Sacer desudet tantùm in erudiendis expugnandisve mentibus, quæ nec suscipiunt ægrè, quod inseveris, nec expugnari se tam graviter patiuntur. Sed aggrediatur ille voluntatem necesse est. Hic oppugnandus hostis vincendus idem ac debellandus est; aut spes triumphi nulla certanti relinquitur.

Hinc æstimate, Auditores, quid Oratori Sacro, quid Forensi præstandum sit; quorum alteri trahenda in partes suas mens audientium; alteri voluntas, quò velit Orator, adducenda sit. Quod utrinque dum exequuntur ambo, uter ferat majorem laudem & alteri præferendus videatur, operæ pretium est expendere.

Rem arduam inprimis & laborosissimâ contentione plenam suscipit Forensis Orator, qui consequi dicendo meditetur, ut, quod æqui bonique censet ipse, id ipsum omnes pariter censeant, ut reclamantem sententiæ suæ neminem experiatur; ut, quod statuendum, vel refigendum esse judicarit, hoc vel statuatur cæterorum calculo, vel Oratoris ad arbitrium continuò refigatur. Quales enimvero sunt illi, quos in-

clinare deneat ad assensum, & ad suos ipsius sensus induendos illicere pertentet? Cogitate verendum illud Magistratuum concilium, apud quos Orator, identidem junior, causam difficilem, implexam, dubii ancipitisque juris acturus est! Repræsentate vobis viros illos, ingenio, eruditione, prudentiâ, longo rerum forensium usu exercitatos; quorum sagacitatem atque perspicaciam nihil fugiat; quibus inani phaleratæ orationis apparatu facere fucum non possis; qui larvas inter & adscitum extrinsecus ementitæ veritatis habitum, quod verum ac sincerum est, deprehendere didicerunt; qui controversiam totam, de quâ movetur quæstio, penitiùs ipsi plerumque cernunt, quàm Orator ingeniosus quantumvis, & diù multúmque meditatus valeat perspicere.

Mitto præjudicia, quæ nonnunquam illi afferunt ad causam tam varia, tam pugnantia inter se, quàm multi sunt judices, qui ad dirimendam litem conveniunt. Non illa quidem, aut errore, aut ullo mentis vitio parta, sed quæ ratio ipsa, legum ambiguitas, regionum consuetudines, juris formulæ, captiosæ Procuratorum artes procrearunt. Interim sese moveat Orator omnem in partem, exerat ingenii vim, solertiam expediat, adhibeat omnem delicatioris Eloquentiæ supellectilem; sit vehemens, acer, sublimis in dicendo: Non carebit ille quidem laude suâ; dignos ingenio, dignos facundiâ, dignos eruditione plausus feret; etiam politus, elegans, disertus habebitur. At, nisi solidis rationum momentis ac ponderibus præjudicia omnia expugnaverit; nisi causam ipsam suo firmamento ac robore instruxerit; nisi sepultam inter altas errorum tenebras & ambiguos tricarum nodos veritatem solers eruerit; nisi eandem nudam, qualis est, & nativâ luce coruscantem judicum mentibus ostentarit; nihil aget Orator, nihil promovebit, causam non vincet. Atque ut insidentes alto pelago scopuli, quos circum tumidi fluctus obstrepunt, non moventur impetu vel murmure, sed varios inter reciprocantium aquarum tumultus mole suâ stant. Ita Causidicorum clamores obtundunt quidem aures Judicum; at mentem ipsam non evertunt, non commovent.

Ergo veritati uni perscrutandæ studeat, cujus apud eos habenda sit oratio, quos una veritatis ratio percellit ac movet: sic illam spoliet ab omnibus simulationum involucris, ut defæcata refulgeat animis, morasque rescindat omnes, quæ cohibere aut retardare assensum solent. Id porro quam difficilis operæ est? Quis Orator tam felix in dicendo, ut tam multas inter veritatis umbras ac simulacra, id assequatur quod verum est, &, quod ipse sensit ac vidit, id exhibere possit tam purgatum ab omni disputationum contentione, ut audientium animos afficiat pariter, & quâdam necessitate vel reluctantes ad suffragandum impellat?

At Orator sacer, Auditores, cujus est ita movere voluntates hominum, ut ea sectentur illi, vel fugiant, quorum auctor, vel dissuasor accedit, an molitur quiddam arduum minùs & minùs operosum? Laboriosa quidem res est, fateor, & plena

difficultatis expugnare mentem : sed ubi refulsit semel illius oculis veritatis splendor, vincitur illa nihilominus, necessitate quadam ineluctabili inclinatur in verum. At voluntas sui potens usque & actionum suarum domina, nullius imperium timet. Habet illa quidem molles aditus quibus circumveniri possit : demulceri se ultro blanditiis, illecebris capi, imò vim amicam interdum fieri sibi non tam ægrè patitur. Verùm nec servire, nec ferre didicit jugum. Dat legem, ipsa non accipit ; victrix illa semper superborum hostium, victorem agnoscit neminem.

Igitur Sacri Oratoris est scrutari diligenter molles illos aditus, per quos oppugnari voluntas potest ; odoretur necesse est varium illud illecebrarum genus, quibus illa capitur : si vis adhibenda sit nonnunquam, norit ille penitus, ita lenitate vim ipsam temperare, ut amica semper, nunquam ingrata videatur. Hinc vero quantum Oratori negotium facessitur, qui rimandas habeat & quasi degustandas voluntates tot hominum, quibuscum nulla societas, nullum sibi commercium est ; quorum indolem, sensus ac mores ignorat ; qui cùm ingenio, tum studiis, tum conditione dissimiles, nec eadem existimant, nec sentiunt, nec expetunt, nec volunt !

Equidem scio, ut eodem fere modo sumus omnes à naturâ comparati, & ex eodem conficti limo, ita eadem pœne fugere singulos aut prosequi, eadem odisse vel amare, atque adeo magnum in se ipso Oratorem habere præsidium, ad præsentiendum, quâ potissimum parte moveantur cæteri, aut in quid propendeant, si suis ipse motibus attentus rimetur proprias animi latebras ; si penitiores cordis sui recessus scrutatus diligenter, inspiciat ipse quid velit, quò feratur, quibus afficiatur magis, unde metuat, vel speret ; doleat vel lætetur ; irascatur aut placetur ; oderit vel amet. Tamen id ipsum nosse, quàm paucorum est, Auditores, hoc studere unum, hoc feliciter assequi, ut oratio non tam ingenii aut eruditionis, quàm naturæ ipsius fœtus videri possit ! Quibus demum hanc laudem in hac ætate nostrâ sacrorum Oratorum tam feraci gratulabimur ?

Fuit hæc enimvero, inter dotes plurimas Oratoris illius, quem immaturo raptum fato luximus jampridem, vera ac sincera laus, qui naturas hominum vimque humanitatis omnem sic attigerat ; ita perviderat causas omnes, quibus voluntas impellitur aut reflectitur, qui tam habilis erat ac peritus in retegendis explicandisque pectoris humani latebris ; nihil ut sentire videretur, nisi quod natura ipsa sentiret ; adeoque cognatione naturæ & quasi concentu quodam atque consensu eosdem omnino motus affectusque in audientium animis efficeret. P. Chemirais.

Jam quotus eorum est, præter eos quos civitas suspicit & admiratur Aula, quotus, inquam, eorum est, qui personam Oratoris Sacri etiam cum aliquâ dignitate sustinent, qui in rimandis pectoris humani latebris ciendisque opportunè motibus solers audiat ? Video declamatores multos, qui in hominum vitia acriter invehuntur, & rigidam morum censuram gratis exercent. Video qui magnam

eruditionis sacræ supellectilem circumferunt. Video qui clamores efficiunt apud multitudinem, & magnificum ex totâ civitate concursum populique effusiones trahunt ad se se, quas sacrarum ædium amplitudo vix capit. Video qui verborum pompâ, leporumque ac gratiarum phaleris politorum hominum delicatis auribus blandè assentantur; hoc felices satis, si placeant.

Egregiam verò laudem! Huccine recidat Oratoris Sacri dignitas, qui pro Deo ipso legatione apud homines fungitur! Liceat hîc mihi, adversus istos futilis gloriolæ aucupes, usurpare Horatianum istud in Pictorem imperitum, qui in exprimendis ad vivum nugis artem ponebat suam, dum naufragium, imperati operis summam, leviter adumbrabat. *Et fortasse cupressum scis simulare? quid hoc, si fractis enatat exspes navibus, ære dato, qui pingitur?* Placent enimverò Oratores polituli? quid hoc, si is, qui audit, nullis conscientiæ suæ stimulis acuitur? si nullâ vitiorum turpitudine percutitur? si nullo virtutis studio inflammatur? Quid hoc, si peractâ concione tam cupidus appetensque rerum caducarum, tam iniquus alienæ laudis æmulator, tam perditus luxu ac voluptate recesserit, quàm si ad ludicram aliquam declamationem convenisset?

Sed transgressus ego fortè videar officii metas, & non tam Oratorem agere, quàm censorem. Redeo ad propositum, Auditores, neque enim unam hanc difficultatem patitur Orator Sacer, quod voluntatem superbam naturâ, & suæ libertatis amantem expugnandam habet. Ecce vincendi se offerunt hostes multo plures, qui voluntatem ipsam obsident, & inextricabilibus nexibus sæpe revinciunt. Fingite vobis numerosam illam variarum cupiditatum cohortem, quæ durissimam mortalium in cordibus dominationem exercent. Hinc ambitio pugnat, illinc avarities: hîc degener livor iram acuit, illic crudele odium vindictam suscitat: hinc desidia mollis torporem ac veternum fovet, inde fera libido funestas faces incendit. Quis Orator tam solers, tam sciens pugnæ, in illo bellandi genere tam peritus, qui vel aggredi tot monstra, vel etiam solus cum solo congredi non pertimescat? Cedo mihi aliquem, qui, non apud se, dico, sed alienis in castris frenet ambitionem, avaritiam coerceat, iram temperet, odium extinguat, libidini moderetur? Quid? cùm lacessendi simul & profligandi uno impetu tot hostes, qui se conspirantibus studiis, & junctis quasi umbonibus tuentur ac defendunt?

Hoc ipsum est tamen, quod Orator Sacer præstandum in se recipit, dum insectatur vitia, dum virtutis amorem inspirat, dum corruptos liberiore licentiâ mores revocare ad sanctissimam disciplinam contendit. Quod nisi exequatur feliciter, nisi in deliniendis cicurandisque belluis illis ferocibus, aut iisdem reprimendis domandisque fortiter solertiam, vim, operam opportunè collocet; quis erit Eloquentiæ Sacræ fructus, Auditores? quò demum ars illa præstantissima pertinebit, nisi ut palestræ cujusdam umbratilis aut theatralis scenæ formam atque imaginem exhibeat?

Tamen absit, Auditores, ut difficultatum metu deterriti ab ingrediendo tam laudabili curriculo refugiant, quos egregiis ad obeundum Oratoris Sacri munus natura instruxit præsidiis, & divinæ gloriæ nobile studium incendit. Nihil tam arduum tamque operosum est, quod labor improbus & amor ingenuæ laudis non vincat; tantoque solet esse fructus ex victoriâ dulcior, quanto cariùs redimi illam oportuit.

Quod ad me attinet, expendi pro virili parte propositæ Quæstionis controversiam. Intellexistis primùm, quid Orator Sacer, ex argumenti quod tractat, simplicitate simul ac majestate; quid Forensis ex tenuitate rerum forensium artisque Oratoriæ subsidio commodi pariter atque incommodi traherent. Sensistis deinde quantùm utrique laboris incumberet ab audientibus, alteri qui mentem ac præjudicia mentis evertenda, alteri qui voluntatem cum cupiditatibus haberet expugnandam. Quid restat, nisi ut pro vestrâ perspicaciâ atque æquitate rem totam decretoriâ sententiâ dirimatis? Est hoc operum vestrorum, Viri utriusque Ordinis amplissimi, qui tam eximium rerum istarum gustum nacti estis: quorum ex arbitrio cæteri uniuscujusque in dicendo facultatem æstimant: quibus debent ingenii, eruditionis, Eloquentiæ famam, si quâ fruuntur, Oratores tam Sacri, quàm Forenses. Ego certè honori ducam inprimis vestrum in eâ re, uti in cæteris, judicium venerari.

CAUSÆ FORENSES.

PRÆFATIO.

HOc genus Exercitationis ab annis quibusdam in nostras Scholas invectum tantâ totius Literariæ Reipublicæ gratulatione exceptum est, nihil ut ad studiosæ Juventutis utilitatem meliùs institutum fuisse videatur. Enimverò quicumque in spem gerendi olim Magistratûs, aut orandi in Foro causas adolescunt, quanto cum suo fructu in istis umbratilibus causis auspicantur, quod maturiorem ætatem assecuti Forensibus in controversiis habebunt agitandum. Nec minùs ad Eloquentiam Sacram præsidii conferunt ludicræ ejusmodi concertationes, quibus in informandis huc præcipuus jubetur incumbere Tyronum labor, ut, quas agunt causas, validis rationum momentis fulciant, & teneris ornent ad ciendos motus animorum affectibus; quod utrumque Sacris in Oratoribus plerumque desideres.

Hinc nunquam sine certo plausu prodeunt in Scenam hujusmodi Causarum Actores, tanto digniores laudem ferre, quanto plus suæ in eas elaborandas industriæ contulerunt. Etenim nullus existimet unum hunc esse, quem pariunt Exercitationes illæ fructum, ut Adolescentes declamare doceantur. Multo magis in iisdem tentatur mentis acies, quæ, quàm mirabiliter in inveniendo scribendoque se prodat, peritam moderatoris manum præsertim nacta, nemini suspicari contingat, nisi qui felices in ætate vel tenerâ ingeniorum partus periclitatus sæpe expertusque fuerit.

Ego certè, qui intermissum hunc in Scholis jam inde à Quintiliani temporibus exercendæ Juvenum solertiæ morem postliminio revocavi, in eoque promovendo non inutilem penitus operam collocasse videor, profiteri non dubitem, partem in istis Causis

Forensibus

Forenſibus habuiſſe plurimam illos Adoleſcentulos, qui ſub noſtrâ diſciplinâ inſtituebantur, nec ſine jure ſuo, dum Cauſas illas palam agerent, Actoris pariter & Scriptoris nomen ſibi vindicaſſe.

Si quis autem mirabitur in iſtâ Cauſarum Forenſium collectione, aliquas Gallicè actas inveniri; meminerit ille, ſic promoveri à nobis pro virili parte Latini ſermonis ſtudium ac gloriam, ut incultam jacere ac ſordidam patriam Linguam minimè patiamur.

Hoc unum deinceps optandum reſtat, ut, qui Juventuti erudiendæ præſunt, langueſcere non ſinant Exercitationem illam, unde tam uberes omnium judicio ad veram germanamque Eloquentiam fructus exiſtunt.

CAUSÆ FORENSES.

CÆTEROS INTER GALLIÆ POPULOS QUIS FERRE PRIMAS DICENDUS SIT?

CAUSA PRIMA.

In genere Deliberativo.

ARGUMENTI EXPLICATIO.

Certatur inter præcipuos Galliæ Populos de Provinciæ, quam quisque Patriam agnoſcit, excellentiâ. Cauſa defertur ad Judices apud quos ſinguli pro Gente ſuâ diligenter perorant.

ACTORES.

VASCO.

AREMORICUS.

NORMANNUS.

PARISINUS.

PICARDUS inexpectatus & improviſus Interceſſor.

JUDEX.

VASCO.

AMbulanti mihi nuper cum quibuſdam è coëtanis meis ſermo fortè incidit, de Provinciæ, quam quiſque patriam agnoſceret, excellentiâ, & gravis deinde orta controverſia eſt. Hic enim Aremoricam,

Normanniam iste, alter Parisios patriam habet. Ego, quod beneficium reputo maximum, pro quo & immortales habeo Superis gratias in Vasconiâ sum natus. Animis inter disputandum incalescentibus, temperavi mihimet non mediocriter, Auditores; Nam, si ventum esset ad manus, & rem decerni ferro passus essem, disjudicata lis jam foret, & singulos, quotquot erant, Muscas ut, contrivissem.

At, ut est bona Vasconum indoles, putavi parcendum esse iræ & sanguini, & controversiam totam ingenio potiùs, quàm armis, apud vos arbitros ac judices esse dirimendam. Ac licet paucos è vobis Vascones agnoscam, ego tamen pro Vasconibus Vasco dicturus nullius judicium reformido; imò cæteris ultro volensque permisi, meditati diù multumque ut ad dicendum accederent; dum ipse ex tempore, & pauca tantùm gentis meæ in gratiam sine ullo ordine dissererem.

Sed quid agam, Judices? unde potissimum exordiar tam breves inter, quas mihimetipsi præscripsi, orationis angustias? quem putatis servandum esse mihi dicendi modum? Ita multa statim occurrunt, quæ Vasconum gentem postulant cæteris omnino gentibus anteponi! Vultis ut incipiam ab ingenii dotibus? vultis ab indolis animique præstantiâ? vultis à gratiâ corporis? hæc enim omnia in Vasconibus summa nuncupantur, & revera sunt.

Agite enimverò, quanta vis ingenii in unoquoque nostrûm, quàm singularis perspicacia, quàm ingenuus lepos elucet! Ut excogitamus feliciter! ut scribimus lepidè! ut acutè venustéque narramus! Atque id, quod dico, Judices, usque adeo verum est, & ab omni suspicione vel mendacii, vel insolentis jactantiæ prorsus alienum; ut, si quid factum solerter, aut dictum ingeniosè, id continuò Vasconibus tribuatur, quasi, mirabile quidquid est, credi non possit, nisi de Vasconibus memoretur. Scilicet nemo nascitur apud nos, nisi ingeniosus; &, quod in aliis rarus ac serus esse solet longioris studii & improbi laboris fructus, id nobis insitum à naturâ ipsâ nullo labore nostro videtur.

Quid Vasconum solertiâ ac sagacitate notum magis ac magis decantatum? Est aliquid uspiam tam invium, quò non penetret? tam intricatum, quod non expediat? tam arduum, quod non superet? tam elatum, quò non evolet. Aliis opus est multis præsidiis rem ut faciant; opes, auctoritas, gratia nisi adfuerint, vel aggredi sustinent nihil, vel in mediis conatibus miseri deficiunt. Nos solâ freti solertiâ atque industriâ ad magna quæque Togæ vel Militiæ munera pervenimus. At in bello præsertim, Judices, quales sumus! Quot Vascones, tot Cæsares dixeris; quibus venisse ac vidisse satis est, ut vicisse pariter videantur.

De formâ corporis atque elegantiâ dicerem pluribus, nisi jam actum agerem. Facite vel ex me uno de reliquis conjecturam, Judices; inspicite diligenter à capite ad calcem; diffusam toto corpore gratiam considerate. Neque mirum est, si in omni palæstrâ atque exercitatione excellimus, si cantamus bellè, saltamus eleganter, ludimus venustè, tractamus arma

scienter; si in equo sedemus Alexandro Magno pulcriùs. Ipsa loquendi ratio ac vocis sonus eas habent illecebras, ut Vasconibus, placere idem fit ac loqui. Quid ad hæc Normannus Judices? Ingenium, credo, ventitabit vobis, seu fallacias potiùs ac dolos, quibus incautos decipit, non Vascones. Prædicabit indolem assentationis inelle conditam, quâ simplices ac bonos inescat, non perspicaces, quales nos sumus, ac cautos.

Quid Aremoricus? gens hominum minimè mala, Judices; de quâ religioni ducerem, maledixisse: at non eâ perspicaciâ mentis, quæ venire nobiscum in certamen possit. Tale gentis ingenium, mihi credite, quale corpus est: bonum quidem ac probabile, non ita argutum, ædepol, ac delicatum.

Unum video Parisinum, Judices, qui umbratili quadam vel ingenii, vel indolis elegantiâ facere fucum possit. At qui genus hominum penitus inspexerit, is vernis ac recens natis floribus meritò dixerit similes. Illi scilicet dum exoriuntur aut adolescunt, perstringere oculos solent; verùm cùm crevere tandem, omnem pariter cum annis leporem ac venustatem deperdunt.

Plura parco dicere Vasconum in gratiam, dicant illi vicissim pro se, si quid habent, aut potiùs, si consultum sibi velint, æternùm conticescant.

AREMORICUS.

Et erit aliquis postea, qui linguæ volubilitate atque ubertate sermonis Vascones longè principes esse neget? Audiistis, quotquot hîc adestis, Viri illustrissimi, & suspexistis incredibilem dicentis industriam, venustatem oris, multiplicem ac variam peregrinæ vocis inflexionem, & mirificam totius hominis confidentiam. Quas quidem dotes neque nos crassiores Aremorici, neque quisquam eorum, opinor, qui in hodiernâ causâ descendunt Actores, confidat æmulari.

Me certè (quid enim inficiar) non minùs, quàm unumquemque vestrûm affecit Orator ille Garumnæ, qui me sic oblectavit, ut causæ meæ ne minimùm officeret. Etenim notum est omnibus, quàm parùm habere soleat ponderis, quidquid id genus homines garriunt; adeo eorum indoles tota ad illudendum est comparata; adeo sibi vindicant, tanquam pro jure suo, ut falsa pro veris, incredibilia pro certis impune garriant.

Itaque, quod in hac Oratione tuâ à veritate deflexeris, id in te adeo non reprehendam, ut potiùs laudandum existimem. Fecisti pro gentis consuetudine, morem patriæ retinuisti; sustinuisti apud omnes conceptam de te expectationem; dixisti ingeniosè, confidenter; risit percelebris hîc clarissimorum Virorum cœtus; plausit dicenti, gratulatus est; habes justam laboris mercedem; hac laude fruere, quam tibi non invidemus, dum nos de Principatu, quò certè non aspiras, te non jam adversario, sed, si volueris judice decertabimus.

Igitur, Auditores, ut ad rem nostram veniamus; cùm non ea sit tam felix nostræ gentis indoles, ut jocularibus præstigiis, quod à Vascone satis lepidè factum non negem, ani-

tuos vestros oblectare possim, eò me converto totum, ut veris ac solidis, quod ille neglexit, argumentis demonstrem, quantùm Provinciæ nostræ homines cæteris antecellant.

Atque utinam per tempus liceret omnes gentis nostræ dotes, decora omnia, quæcumque vel domi, vel foris tam prudenter, quàm fortiter facta sunt, commemorare, antiquitatem originis referre, laudare nobilitatem, facilè quivis vestrûm intelligat, Aremoricæ nostræ Principatûs gloriam deberi. Sed quoniam temporis angustiis serviendum esse sentio, necesse est breviorem inire me viam, & vim Orationis omnem his præsertim momentis coërcere.

Credo, Auditores, vestrûm dubitare neminem; ut animus in homine pars longè nobilissima reputatur, ita, qui præcellat animo, eum cæteris omnibus potiorem videri. Animi verò ipsius quis neget virtutes censeri præcipuas Fortitudinem & Bonitatem, quas ego Aremoricæ gentis tam proprias esse contendo, ut reliqui in totâ Galliâ populi venire laudis hujus in contentionem non debeant.

Ac de Fortitudine primùm dicturus; quàm multa referre possim avitæ laudis monumenta, quibus gens nostra fortitudinis gloriam sibi vindicat. Hoc ipsum, quod ab omni pœne ævo vulgo ferimus Britones nomen, unde nobis inditum, vel quid aliud sonat præter victoriarum insignia, quas nostri homines de majore Britanniâ olim reportarunt. Impatientes illi servitutis, & suæ libertatis amatores, jugum, quod imponere barbari meditabantur, detrectavere viriliter, & repressâ felicibus auspiciis hostis superbi ferociâ, rerum fortiter gestarum famam unà cum ipso nomine in Gallias transmisere. Hinc verò quantum rebus Gallicis decus ac præsidium accessit, dum armorum nostrorum laude securitatem toti imperio præstamus ac gloriam. Fuit ulla gens in Galliâ tam famosa suis Ducibus, tam invicta bello, tot victoriis ac triumphis nobilitata? Sed quid ego hæc memorem, quæ notiora sunt & historiarum luce magis illustrata, quàm ut cuiquam obscura esse possint. Mitto pariter, quot heroas illa procrearit. Vos mihi instar omnium eritis, tu Guescline, tu Clissoni, quos ego cùm appello, intelligitis ipsam fortitudinem fuisse appellatam: qui quandiu summam rei bellicæ Præfecturam in Galliâ gesserunt, quantum imperio toti nomen, quantam apud omnes Europæ Populos Gallicæ virtuti famam peperere!

Quanquam prætereantur memoriâ, per me licet, quæ vetera sunt, Auditores; Aremoricæ gentis fortitudinem ex nostris temporibus æstimate. Agite, in his bellorum æstibus, in illâ sævientium undique armorum diuturnitate, cui nullum adesse finem ac modum tam graviter expostulamus; quis demum in totâ, quàm latè patet, Galliâ populus strenuam magis ac magis utilem navat rebus nostris operam Aremoricâ gente? quis se tam formidabilem conjuratis in nos hostibus exhibet? quis tam certam, tamque continuam ipsis cladem ac perniciem importat? Unam testabor urbem eamque in nostrâ Provinciâ non primariam, unde plus fortitudinis ac roboris, quàm ex reliquis totius regni

partibus emanat. Macloviopolim dico, Judices, cujus vel audito nomine, an non redit vobis in mentem, quantùm nostrorum hominum fortitudini Gallia debeat.

Nam quid ego hîc memorem purgata infestis prædonibus maria? quid loquar raptas ex hostibus diebus prope singulis & in portus nostros prædas advectas? quid capta, vel depressa, vel incensa omni numero majora tam Batavorum, quàm Britannorum navigia enumerem? quid relatas toties navalibus in præliis victorias extollam? An cuipiam videbor vel ambitiosus præter modum, vel jactantior, quàm par sit, dum hæc prædico? an quidquam dictum est à me, quod vestris auribus atque oculis usurpare quotidie non liceat?

Senserunt certè hostes ipsi, quàm funesta sibi, quàm exitiosa foret vel ista pars Aremorici populi, qui ad evertendam funditus Macloviopolim nihil intentatum aut doli, aut sceleris reliquerunt. Meministis, Judices, quibus Britanniæ Hollandiæque parata sumptibus, quot impensis fabricata terribilis illa machina fuerit, quæ nitrato fœta pulvere, sulphureis plena cadis, vimque ferri immensam, & varia necis instrumenta complexa ineluctabilem mœnibus, ipsisque adeo civibus ruinam portabat. Tanti videbatur ad communem inimici fœderis securitatem ac salutem esse momenti, si urbem unam perderent funditus atque everterent. Sed de fortitudine nostrâ satis, Auditores, quam non insana temeritas, ut Vascones, non utilitatis ratio, ut Normannos, non ambitio futilis, ut Parisinos exstimulat, sed una indolis bonitas procreat & incendit; quod alterum, quantùm pertineat ad gentis nostræ commendationem intelligite.

Neque enim existimate, Judices, si quid fortiter gestum est unquam à nobis, aut temerariam, aut avaram, aut ambitiosam fortitudinem extitisse. Nos belli necessitas, aut æquitas, nos caritas Patriæ & sociorum salus ad arma capienda hortantur & incendunt. At non ita ruimus in hostem præcipites, ut in medio armorum æstu innatæ bonitatis obliti videamur. Hosti armato quàm occurrimus audacter, devicto subjectoque tam clementer ignoscimus. Vicisse apud Aremoricos finis belli pariter & irarum est.

Quòd si vel inter arma, quæ ferociæ & atrocitatis habent plurimùm, tam placabiles hostibus, tam humani Aremorici esse solent; quanta amicos ipsos caritate, quàm singulari benevolentiâ complectuntur! Ubi viget uspiam, quàm apud nos, aut fides antiquior, aut societas arctior, aut amicitia constantior. Devinxeris tibi unum è nostris aliquem, neque hoc tam difficilis operæ est, hunc tibi perpetuum in tempus devinxisti. Neque verò id profiteri vereor de nobis, tam insitam videri nostris animis humanitatem ac bonitatem, ut quidquid utrique repugnat ac contrarium est, id vulgò à nostris moribus alienum esse censeatur. Id porro tam verum tamque apud omnes in confesso est, Auditores, ut si quid unquam alicui nostrorum hominum excidat nativæ bonitati minùs consonum, quod vix evenire videas, nisi fuerit ille peregrinæ malitiæ contagio corruptus ac depravatus, hunc in Are-

morica natum esse nemo non neget. Adeo, quàm solenne est, si quis se jactantiùs extulerit, Vasconem, si quis commodis impensiùs studeat, Normannum, si quis se amet plusculum, Parisinum appellare; tam insedit hæc omnium animis opinio, Aremoricum, nisi qui bonus sit, esse neminem!

Ergo quis nobis hanc invideat laudem, ut boni inter cæteros Aremorici censeamur? Parisini, credo Palmam hanc nobis auferent, & placidam indolis suæ comitatem prædicabunt? Equidem, fateor, Auditores; non sunt illi feroces naturâ suâ nec inhumani: temperato inprimis mitique nati in solo moderationis nonnihil atque etiam comitatis ab ingenio loci mutuantur. Tamen quis inficias eat, esse illos plerumque amantes plus æquo sui: quo fit, ut, dum se admirantur ac depereunt præter modum, minùs ad colendos alios & amandos comparati videantur.

Supersedeo pluribus, Judices; & quoniam Fortitudinis ac Bonitatis gloriam Aremorici pro jure suo sibi vindicant, statuite, quàm meritò gens nostra cæteris Galliæ populis præferenda sit.

NORMANNUS.

Fuit hoc semper luctuosum nescio quod virtutis fatum, Judices integerrimi, ut perpetuis malevolorum hominum obtrectationibus objiceretur. Id tamen, an querar apud vos hodie, an mihi potiùs gentique meæ gratulabor, dum quotidianis adversariorum calumniis video Normannos provocari? Durum est quidem atque intolerabile, non posse virtutem *sequi*, nisi cum invidiosâ hominum gente conflictandum sit; hanc verò sortem habere cum ipsâ virtute communem, debet perhonorificum videri. Nam cùm nulla sit in universo terrarum orbe natio, cui plus vel ingenii, vel indolis bonæ natura inseverit, quàm nobis; idque ipsum inficiari palam adversarii non audeant, hanc ineundam duxerunt de Normannis maledicendi viam, ut dotes illas præstantissimas, quibus excellimus, pejorem in partem inverterent.

Audiistis ipsi vestris auribus, quàm duriter & acerbè nos habuerint, quanto cum dedecore traduxerint, quàm malitiosè geminas illas virtutes interpretando in proxima vitia detorserint. Quare ut apertè vobis persuadeam, Judices, nullam esse in Galliâ gentem, quâ Normanni superiores videri non debeant; hoc unum mihi faciendum incumbit, ut illas, quibus insitam nobis, tum ingenii præstantiam, tum indolis bonitatem impetunt, criminationes diluam, & ab unâ invidiâ profectas esse demonstrem.

Ac de ingenio quidem nostro ita sentiunt homines malevoli, ut nos, dum nec hebetes planè, nec plumbeos nasci profitentur ultro, eâ, quam adepti sumus, facultate abuti criminentur. Næ liberales illi profectò, qui saltem aliquam ingenii laudem nobis non inviderint. Viderunt enimverò Accusatores non imperiti, quàm temerè stoliditatis ac stultitiæ Normannos insimulassent, apud quos nemo, nisi ingeniosus ac prudens nascitur. Norunt non esse de nihilo, quod suam in Normanniâ sedem po-

fuisse Sapientia nuncupetur. At ecce inclamantes audio, & exprobrantes nobis, quòd callidi præter modum ac vafri, quòd rebus nostris nimiùm attenti, quòd in struendis dolis ac fallaciis solertes plerumque & eruditi videamur. Magnum enimverò crimen, Judices, propter quod, non debitâ modò supra gentes cæteras excellentiâ privari mereamur, sed in longinquas etiam, si Superis placet, terras amandari.

Id tamen, dum objciunt illi, quid faciunt nisi innatam nobis prudentiam atque industriam invident. Dolet illis nimirum, quòd in rebus singulis cernamus acutiùs, quàm ipsi possunt homines oculati atque perspicaces; quòd tueri res nostras sapienter, quòd easdem solerter promovere noverimus; quòd apertum latus offeramus nemini; quòd laqueos ac pedicas, quibus illi circumveniri se sinunt, cautè declinemus. Nempe, ut placeamus viris illis honestissimis, ut eorum aucupemur gratiam, ut eorum probari judicio collaudarique digni simus, imitabimur stuporem ipsorum atque imprudentiam; circumduci nos patiemur alienis fraudibus, cedemus de jure nostro, & pretiosum illud, quod accepimus, & Superis ipsis acceptum gratulamur, sapientiæ munus inerti languere in otio sustinebimus? Hoc porro velle, quàm iniquum est, Judices integerrimi, quàm alienum est ab aureâ illâ mediocritate, quam nos sedulò Normanni profitemur.

Agite, enimvero an dotes illas, quas gentes cæteræ natali solo acceptas debent malignè deterimus? An Aremoricis quadratos pugnos, lacertos ingentes, paratum adversus quaslibet nodosorum etiam fustium procellas caput, contractam idoneamque luctæ vel pugillatui corporis brevitatem? an Vasconibus Hispanicam ac turgidam oris conformationem, scurrilem plerumque jocandi modum, peregrinum vocis sonum & ad captandos ineptorum risus aptissimum; an Parisinis cultus illos elegantiores, linguæ subtilitatem, umbratilem desidiam invidemus? His dotibus gaudeant, per me licet, dum divinâ saltem Normannicæ sapientiæ particulâ frui nos patiantur.

Quanquam quid hæc persequor operosius, Judices? Hoc ipsum, quod temere criminantur in nobis rerum nostrarum studium, itane gentis Neustriacæ proprium est, ut, si vitium illud est, eo præter Normannos laborare nemo videatur. Dicite, amabo vos, quæ natio, quæ gens, quæ tellus eo infecta veneno non est? An Vascones, qui lætioris fortunæ sortem, si quam adepti sunt, hanc uni plerumque industriæ acceptam debent? An Parisini, apud quos tam multis in locis rei solerter faciendæ disciplina traditur? An Aremorici, quibus est illud veluti propositum quoddam heroicæ prudentiæ facinus, fallere ut Normannum possint?

Atenim rursus objectant, neque enim ullum faciunt maledicendi finem, qui Normannos impetere tam malitiosè solent; atenim, inquam, rursus objectant, malis utimur ad res nostras artibus, mendacia, dolos adhibemus, cùm opus est; neque dubitamus aut veritatis, aut bonæ fidei dispendio, quod è re nostrâ sit, procurare. Quæ vox illa tandem, aut ubi sunt illi Normanni, quibus

id-

id objici meritò possit? O si quos ejusmodi infelix aliquis Neustriæ angulus eduxisset! ut exularent statim à nobis, ut peregrinas longiùs in oras amandarentur! ut Parisinorum, aut Vasconum in grege cum ejusdem farinæ hominibus delitescerent! ut meritas nequitiæ suæ pœnas exsolverent! Neque enim minùs amica Normannis probitas, & fides minùs incorrupta, quàm expers fuci dolique prudentia.

Et fructus sunt illi scilicet suavissimæ illius indolis, quam nobis etiam invident homines malevoli, & quam inficiari palam, quia non possunt, criminari saltem, & pravum in sensum conantur detorquere. Notum est omnibus, quàm idoneam hominum societati, quàm aptam ad vitæ communis usum, quàm facilem ac flecti ceream alienâ voluntate indolem nacti simus. Hoc quidem non negant Normannicæ virtutis æmulatores invidi; sed pusilli abjectique in nobis animi indicium calumniantur. Scimus collaudare quæ bona sunt, quæ mala sunt, prudenter dissimulare; arridere gaudentibus, lugentibus amicè collacrymari. Hoc quoniam hominibus illis non placet, Normanni, inquiunt, natio comœda est, larvata, personata. Facit morum nostrorum suavitas, amabilitas indolis, ingenii quædam comitas & affabilitas, ut in benevolentiam cujusque adrepamus, devinciamus animos, & potentibus illecebris in partes nostras pertrahamus. Quid aiunt Parisini? quid Aremorici dictitant? quid Vascones mentiuntur? Quod facimus cumque mera cavillatio, mera adulatio est. O infelices Normannos, quibus, cum suavissimo virtutum comitatu, virtutis fructu frui non liceat!

Tamen in Normannos insurgant, quantùm volent iniqui obtrectatores, nihil nos vel ingenii, vel indolis, quam accipimus à Superis, pœnitebit. Atque ut norint adversarii nostri, quantùm & bonitati causæ & judicum æquitati confidamus, parcemus in eos maledicta congerere, qui nos maledictis appetierunt; & unâ virtute contenti, virtutis etiam præmio, si oporteat, ultro lubenterque carebimus.

PARISINUS.

Quid prius mirer, aut quid mirari magis conveniat, Judices æquissimi? novamne ac singularem prorsus istorum hominum in dicendo confidentiam, an vestram in eisdem audiendis humanitatem atque patientiam? Nam quis ferat, amabo vos, eò venisse temeritatis peregrinos atque alienigenas, ut in urbe totius orbis facilè primariâ de principatu originis contenderent; ipsosque civitatis ejusdem indigetes Judices atque arbitros non vererentur, quorum non judicium modò, sed vultus etiam atque oculos pertimescere debuissent.

Equidem diù multúmque dubitavi, Judices, num futiles inani verborum pompâ oratiunculas confutandas aggrederer, & tam perspicuam apertamque Parisini juris antiquitatem ullo orationis præsidio confirmarem? Verùm ne fortè ex meo silentio occasionem illi raperent efferendi sese jactantiùs, pauca Parisinorum in gratiam Parisinus ego sic loquar, ut non tam jus tueri dubium contra te-

meritatem atque audaciam, quàm oblatum collaudendæ patriæ locum videar lucro apposuisse.

Tamen nolite expectare, Judices, ut verendam civitatis hujus antiquitatem, quam à Trojano Paride quidam repetunt, ut superbam monumentorum varietatem, ædificiorum magnificentiam, palatiorum multitudinem extollam; ut nobilitatem populi, opes, fortunas vobis ostentem. Hoc unum habeo dicere, quod citra omnem jactantiæ suspicionem prædicari de civitate Parisiensi, de nullâ aliâ pronunciari possit; quòd non Europæ tantùm, sed totius orbis caput haberi debeat; quòd Galliæ oculus, sedes majestatis, aulæ domicilium, præclarum artium officina, ingenii politioris habitaculum, doctrinæ palæstra, leporis, elegantiæ, venustatis, institutionis bonæ schola omnium calculo nuncupetur.

Et verò ubi gentium tandem Regum majestas tanto apparatu ac splendore se prodit & explicat? ubi visitur politior Aulicorum cœtus? ubi vigent acriùs Literarum studia? ubi liberales disciplinæ diligentiùs excoluntur? ubi perficitur ingenium accuratiùs? ubi Juventus feliciùs educatur? ubi denique lepor, elegantia, concinnitas magnificentiùs dominantur?

Jam percurre, si voles, singulas Galliæ provincias; Europam totam perlustra. Sed quid Galliam, quid Europam dico, orbem etiam universum scrutare diligenter. Invenies aliquem uspiam populum, apud quem aut indolis suavitas major, aut amabilior morum docilitas, aut propensior vividiorque ad omnem virtutis cultum alacritas eluceat, quàm apud Parisinos? Hîc pietas sine affectatione, gravitas sine arrogantiâ, magnificentia sine ostentatione, candor sine fallaciâ, prudentia sine simplicitate, suavissimus denique virtutum omnium comitatus sine ullo vitiorum contagio efflorescit.

Verùm quid hîc immoror, aut quid adjiciam plura ad gentis nostræ commendationem, dum illi ipsi, qui Parisini populi gloriam verbis elevant, eandem factis omni prædicatione efficaciùs extollunt? Quotus enim quisque eorum est, qui versari Parisiis non amet & annumerari nobiscum non glorietur? Quo studio nostræ consuetudinis suis illi de provinciis Parisios convolant? quàm ægrè, quo bonæ urbis desiderio in easdem recedunt aut necessitate temporum, aut rei familiaris inopiâ? Videas qui parcè vivant apud se, duriter se habeant, qui delitescant rure multos per annos defraudentque genium, ut comparare aliquid unciatim possint, unde victitare nobiscum aliquandiu Parisiis liceat. Scilicet notum hoc ipsis spectatumque est, & meritò quidem, Judices, tandiu se rudes atque impolitos fore, donec in hac nostrâ urbanitatis ac leporis officinâ culti fuerint ac perpoliti. Videre mihi videor famosas illas, & omnium gentium præconiis celebratas Athenas, quò ex universis orbis partibus spectatissimi quique viri ita confluerent, ut nemo vel ad ingenii, vel doctrinæ, vel elegantiæ famam posset aspirare, nisi in illâ artium omnium palæstrâ priùs fuisset exercitatus.

Inficias eant per me licet, & ora-

tioni reclament meæ vel Normanni, vel Vafcones, vel Aremorici, quorum hîc magnam video vel intra domefticos hujus Lycæi parietes multitudinem congregatam. Eft eorum aliquis, quem noftræ urbis pigeat? cui defit hîc aliquid ad bene beatéque vivendum? qui præclarè fecum actum non putet, fi domefticos Parifiis penates figere in perpetuum liceat?

Quare videte, amabo, Judices, fi qui forte hîc effent, quod ego non crediderim, gentem in noftram minùs liberaliter affecti, ne, fi quid pejus in Parifinos ftatuant, fibi ipfis contradicere, &, quod fuâ agendi ratione palam approbant, id tacitè malignis ac finceris parum judiciis improbare videantur.

PICARDUS

Inexpectatus & improvifus Interceffor.

Ergo fic defpicimur nos Picardi? dum illi de Principatu acriter inter fe contendunt, nos interim inertes ac lenti otiabimur? ô Picardorum fors luctuofiffima! Itane vero inventum effe neminem, qui noftras partes ageret, & illatam provinciæ noftræ injuriam vindicaret? Exoriatur aliquis in tam florenti juventute dignus ultor noftri nominis! Nemo fe offeret? nemo illorum hominum faftuofam fagacitatem retundet? Tamen non inulti moriemur. Ipfe, ipfe, quamvis fciam in totâ gente noftrâ inferiorem effe me neminem, pulpitum confcendam. Date locum, atque imparatus licet, ex tempore perorabo. Si natura negat, dabit indignatio, unde exultantes juveniliter derifores illos aggrediar, fuperem, dejiciam.

Itane vero contemnendi vobis videmur, homines belluli ac polituli? Ut mihi moviftis bilem, dum fucatâ ac ceruffatâ oratione nugas hîc veftras divenderetis! Hic ingenium fcilicet, ille corporis elegantiam, alius fortitudinem, alter auream indolis bonitatem, quafi res fuas oftentarunt. Atqui fcire vos oportet, hoc effe Picardorum fatum, ut nulli veftrûm hac in re cedere videantur.

Ac de ingenio primùm quoniam illi tam acriter difputant, atque res inter fuas nobilem illam fupellectilem annumerandam putant; agite, quæfo vos, Judices, quâ tandem in re pofitam ingenii vim, aut quem ingeniofum effe creditis? Eumne, qui confectetur ambitiofius inanes fententiarum flofculos, magnificam verborum pompam, futilem ac ludicrum totius orationis apparatum, quem illi tam infolenter extulerunt? Ille, ille ingeniofus eft, qui præditus bono, ut aiunt, fenfu; qui bene comparatus à critirio, qui rectam fingulis in rebus adhibere norit judicandi normam ac regulam. Hanc porro laudem nobis quis invideat, Judices, aut quis venire nobifcum in contentionem confidat?

Elegantiam corporis ac politulam formæ venuftatem, quam Vafcones & Parifini tantopere jactitant, nihil moror: novi quam parum ifthæc ad veram laudem pertineant, &, quæ ipfi non fecimus, vix ea noftra puto. Tamen nolite fuperbire infolentius eleganttuli homunciones; funt & in patriâ noftrâ, qui nihil in eâ re vobis cederent. Ac licet fieri de cæteris ex me conjecturam non velim; tamen

nihil video, quod in hac noſtrâ mediocritate tantopere ſit contemnendum.

Quanquam ferrem æquiùs, Judices, elegantulos ac politulos haberi puſiunculos iſtos, niſi etiam & fortitudinis laudem ſibi impudenter arrogarent. Egregium enim verò fortitudinis domicilium, tantula delicatorum hominum corpuſcula! Næ conſultam parum illi æſtimant naturam, Judices, quæ tanto hoſpiti tale præparaſſet hoſpitium! Qui plenos nervis ac robore lacertos, amplum ac ſpatioſum pectus, latos humeros, ac cætera corporis firmamenta oſtentare poſſunt, illi, per me licet fortes ac generoſi nuncupentur. Sed quid ego hæc diſputo verboſiùs? Eſt aliquis veſtrum, qui facere cum Picardis fortitudinis periculum velit? qui conſerere nobiſcum manus audeat? ſiletis, obſtupeſcitis? Ne Vaſco quidem hiſcere contra quidquam confidat? Prudenter vos quidem ac conſultò facitis; neque ii pariter ſumus, quibus rixæ contentioneſque placeant.

Tamen hoc reſtabat unum, Judices, ut illi candorem ac bonitatem indolis Picardis inviderent. Quo quid iniquius, amabo vos, quid alienum magis à communi hominum opinione jactari poterat? Quaſi ſit aliquis uſpiam, qui neſciat, tam eſſe propriam Picardiæ bonitatis laudem, ut boni κατεξοχὴν Picardi nuncupentur! Atque utinam non tam boni ſemper, Judices! Si quis eſt in noſtrâ gente nævus, is ab unâ bonitate profectus potuit videri. Quanquam nihil piget; juvat, vel aliquo nominis noſtri diſpendio, bonitatem tueri tanquam noſtram poſſe.

Non ego vos morabor oratione longiori, integerrimi Judices. Facite, quæſo, ut quanto contumelioſiùs deſpectam in hac controverſiâ gentem noſtram ſenſiſtis, tanto illuſtriorem in Picardos ſententiam feratis.

ARBITER ET JUDEX *Controverſiæ.*

Non eſt illud novum & inſolens, quòd inter eos, qui varias orbis regiones incolunt, de prærogativâ patriæ, quam ſinguli agnoſcunt ſuam, frequentes ac vividæ contentiones oriantur. Eſt hic ipſius naturæ ſenſus, quæ, ut neminem patitur eſſe eorum immemorem, à quibus vitam accepit, ita nec terram illam, quam quiſque naſcens primùm aſpexit, cujus adolevit in ſinu, cui munera debet, quibus fruitur, ſinit oblviſci. Quare adeo reprehendendum non putem ſtudium illud, quo tuendæ & ſupra cæteras extollendæ patriæ ſuæ nobiliſſimi Juvenes exarſerunt, ut dignum laude, dignum ingenuis ac liberalibus animis eſſe judicem. Verùm nec cæcus, nec injuſtus eſſe debet hic amor natalis ſoli, qui vel temerè ſentiat de ſuis alieniſque rebus, vel iniquum de iiſdem judicium ferat.

Equidem ſenſimus vos, quotquot eſtis, oculatos inprimis ac perſpicaces in pervidendis rerum momentis, quæ ſingulorum cauſæ ſuffragari poterant. Non latuit Vaſconi nativa illa ingenii ſagacitas atque ſolertia, quam rebus ſuis promovendis illi Galliæ ulterioris incolæ non infeliciter

adhibent. Extulit inprimis insitas genti suæ dotes corporis & animi, quæ perstringere oculos & facere fucum solent: prædicavit confidenter præfractam illam urbanæ frontis audaciam, quam nullus repulsæ metus perturbet, nec tentati temere plerumque operis irritus labor infringat. At non vidit, aut certè dissimulare visus est externa illa, quibus Vascones gloriantur, vel corporis, vel animi ornamenta, non absimilia videri nascentibus identidem ex improviso in mediâ aëris regione facibus, quarum illud fatum est, ut curiositatem primò moveant & admirationem; mox dum resolvuntur & evanescunt, vanitatis suæ atque inanitatis admoneant.

Meliorem in Aremorico fidem experti sumus. Nam ingenii politioris elegantiam, facundiam in dicendo, in jocando dicacitatem rebus in suis numerandas non putavit. At fortitudinis gloriam atque indolis bonitatem ita sibi vindicavit tanquam suas, ut in utráque non modò cuiquam non cederet, sed etiam superiorem agnosceret neminem. Hoc porro tamne verum est, quàm ille profitetur? Absit ut Aremoricæ genti, quam magno semper duxi ponendam in loco, ego detraham, aut quidquam laudis illius, quam meretur, deterere videar. Scio minimè malos esse Aremoricos; imò probitatem in ipsis, fidem, devotum in amicos studium agnosco & veneror. At propensam illam ad bene merendum voluntatem, quâ potissimum illi gloriantur, numquis expostulare verè possit sic exhaustam videri suæ gentis in gratiam, ut ejusdem minùs ad cæteros pertineat? Quod spectat ad fortitudinem, quam rebus pelago præclarè gestis consignatam inprimis fuisse Aremorici jactitant, nemo certè hanc ipsis invideat laudem, aut de regno Gallico bene meritis ultro non gratuletur. Tamen ad acuendos stimulandosque heroum istorum animos plusne virtus ipsa, quàm utilitatis illecebra valeat, contentiosam movere quæstionem abstinemus.

Laboravit in eo tota Normanni industria, ut, quam malitiosi homines inustam suæ genti subdolæ mentis, suisque commodis servientis animi calumniam depelleret. Dolet illi nimirum hoc sibi vitio dari, quod apud ipsum summæ sapientiæ specimen est; tamque insitum homini putat esse res promovere suas, dum occasio commoda se offert, ut miretur id in se tanquam vitiosum incusari, quod in omnes, quodcumque nacti sunt solum, cadere necesse sit. Hoc porro si Normanno condonabimus, ut candidæ & ingenuæ mentis laude perfruatur; si neque eo incusandus nomine videbitur, quòd utilitati propriæ studeat præter modum; an continuò Principatus prærogativam feret, & cæteris, quibuscum ipsi hodie contentio est, anteponendus censebitur? Non est, mihi credite, tam ambitiosa gens illa, ut priores partes sibi vindicet, si modò ingenii sui atque indolis obtrectatoribus os occluserit. Imò quoniam ita comparatos Normannos experimur, ut solâ virtute contenti, virtutis præmio ultro lubenterque carere sustineant; ne ipsis hanc invideamus gloriam, ut cum cæterarum virtutum comitatu singularis modestiæ conscientiâ perfruantur.

Et Picardum laudis æmulatio stimulavit: homini si creditur, debetur genti suæ contentionis hodiernæ palma, nec sine gravi offensione Picardia potuit principatu frustrari. Extemporalem ingenii fœtum, acres animos, nec impolitam, pro gentis indole, Orationem suspexistis. Tamen putatis rem actam seriò, aut tantam esse Picardo fiduciam, ut reliquos inter Galliæ populos prærogativam ambiat? Ego non temere forsan suspicer, fecisse innatum patriæ amorem, & insitæ bonitatis mentem conscìam, ut doleret nullam haberi de provinciâ suâ quæstionem, & Picardos nullo reputari in loco, qui ubi agitur de gloriâ, silentio præterirentur. Quare, ne qua sit hominibus bonis expostulandi causa, noverint esse se eo apud nos in pretio, quo decet, tamque verendos apud omnes, quam amandos videri.

De Parisinis una moveri deinceps controversia possit, Judices, & quem inter omnes, qui primas sibi vindicant, tenere debeant gradum, dirimendum superest. Mihi porro visa est, credo item & vobis, dicentis oratio pro tuendâ urbe regni primariâ, verecundâ inprimis ac modesta, qui non tam in celebrandis gentis suæ moribus, quàm in ipsâ locorum, quæ nactus est commendatione moratus sit. Tamen quis neget Parisinos habere multa, quæ citra cujusquam vel invidiam vel offensionem laudanda videantur. Est uspiam urbs aliqua, quæ tam moratos, tam candidos, tam in omni vitæ commercio commodos cives & expetendos ferat! ubi suavitas indolis amabilior, politioris cultûs elegantia, festivior ingenii viget amœnitas? Est aliquis in provinciis educatus tam feliciter, qui sibi ad humanitatis ipsius perfectionem deesse aliquid non putet, quandiu Parisinos inter excultus ac perpolitus, inde bonarum artium gustum ac saporem non contraxerit. Sed quoniam ista pro jure suo ambitiosiùs sibi non arrogat Parisinus Orator, hæreamus inter eos limites, quos ipse sibi præscripsit. Laudavit antiquitatem hujus urbis, majestatem, apparatum, magnificentiam; commendavit multitudinem civium, nobilitatem, elegantiam, comitatem. Extulit tot celebres Academias, in quibus excoluntur ingenia, erudiuntur, perficiuntur; tot officinas omnis generis artium, quæ naturam æmulantur tam solerter, pœne dixi, vincunt ac superant. In quo quis ipsius Orationi reclamet, aut venire dignitatis in contentionem confidat? Quanquam ex ipso litigantium judicio, quid de Parisinis sentire conveniat, æstimemus. Agite, quotquot estis; si vestra vobis provincia tantùm placet, quid juvat immorari Parisiis cum fastidio? Repetat unusquisque Penates suos, & illic beatam ac felicem sine rivali vitam exigat. Quid exteras invisasque sedes tot sumptibus incolitis, quibus bene esse licet natali in solo, & vestros inter populares amorem patriæ dulcissimum explere? Sin verò vos tanta gentis vestræ ceperunt tædia, & vivere nobiscum & nostris institui moribus lucro apponitis, fateamini necesse est, nullum in totâ Galliâ populum esse Parisinis præferendum.

HORATIUS SORORICIDA.

CAUSA SECUNDA.

In Genere Judiciali.

ARGUMENTUM.

Partâ de tribus Curiatiis victoriâ, cùm eorum onustus spoliis Horatius urbem ingressus esset, in Sororem Virginem incidit, quæ desponsa uni ex tribus Curiatiis fuerat. Illa cognito super Fratris humeros paludamento sponsi, quod ipsa confecerat, solvit crines, & suo sponsum nomine mortuum flebiliter appellat. Movet feroci Juveni animum comploratio Sororis in victoriâ suâ tantoque gaudio publico, strictoque protinus gladio Puellam transfigit. Horatius perduellionis reus accersitur à Duumviris, & morte damnatur. Provocatione certatur à Duumviris ad Populum, qui Horatium absolvit.

ACTORES.

M. VALERIUS, Alter è Duumviris Horatii accusator.

P. HORATIUS, Perduellionis reus.

P. HORATIUS, Horatii Perduellis Pater ac Defensor.

TULLUS HORTILIUS, Rex Romanorum.

M. VALERIUS,
Alter è Duumviris P. Horatii Accusator.

SI quis unquam, Rex æquissime, vosque adeo, quotquot hîc adestis, Quirites, molestam ac difficilem accusandi provinciam, & odiosum detrahendi etiam de amico officium expertus est; nunc mihi certè invisum inprimis accusatoris nomen & plenum acerbitate durissimâ munus debuit videri. Etenim sentio totam oneris illius gravitatem, quod mihi ratio communis utilitatis imponit; video quàm alienum sit ab ipsâ humanitate, virum optimè de patriâ meritum, libertatis publicæ vindicem ac tutorem, eun-

dem mihi arctissimo necessitudinis vinculo conjunctum Perduellionis reum accusare. Verùm idem ille patriæ amor, cujus causâ Horatius suum præsentissimo periculo caput objecit, cui sororis unicæ vitam putavit esse immolandam, idem, inquam, amor ille patriæ me cogit, ut debitas ab eo pœnas repetere non dubitem, cui lauros perennes parta cum victoriâ Populi Romani libertas videtur postulare.

Igitur miretur nemo, si, quam celebrandæ recenti victoriæ vocem ultro commodarem, eâdem nunc ad increpandum victoris parricidium, & poscendam judiciorum severitatem utendùm judicaverim. At Te, Rex sapientissime, vosque integerrimi Judices, considerare diligenter velim, quid præsens tempus à vobis, quid tota retro posteritas per me deposcat; vestrum est in hodierno exemplo statuere, quid de scelere omnium maximo sit deinceps sentiendum.

Hîc verò disputare tecum acriùs, Horati, non velim, quàm parvi fuerit animi, quàm indignum conditione tuâ, quòd vir in Puellam, armatus in inermem, quòd ferox ac recenti inflatus victoriâ in afflictam, & vix dum extincti sponsi morte desolatam insurrexeris; atque hinc vide, quàm non ego sim iniquus reo, quàm non molestus accusator.

Alia sunt, Quirites, gravioris cujusdam ponderis ac momenti, quæ orationem ad se convertant totam, nec in aliis rebus evagari patiantur. Id porro flagitii genus, quod vestram hodie vindictam exigit, est ejusmodi, Judices, ut quoniam in civitate nostrâ nullum habuit ad hunc usque diem exemplum, nulla in auctores pœnarum ratio decreta sit. Putarunt nempè sapientissimi majores nostri, tam alienum esse à Romanâ virtute parricidium, ut nullo coerceri supplicio, nullâ propositâ pœnâ deberet prohiberi. Quod enim vel ipsa communis hominum parens ac magistra vitæ natura omnium in animis jam diu proscripsisset, idem non videbatur cadere in civem Romanum posse, qui hostilem fundere sanguinem, non propinquum, aut etiam fraternum didicisset. Si tamen tam sanctos refringere limites unius hominis non pertimuit audacia; si vidimus hodie sub oculis nostris admissum, quod fieri posse nemo vestrûm æstimasset; videte, Judices, nisi quamprimum obsistat justa severitas, ne malum impunitate crescat, & tam perniciosum inusitati facinoris exemplum latiùs propagetur.

Etenim ea est Romani Imperii conditio, ut licèt propinquitatis vinculo, ac communione sanguinis cum populis circumadjacentibus gaudeamus, graves tamen cum ipsis interdum gerere inimicitias, & mutuas ruere in cædes vel inviti ac reluctantes adigamur. Nam cùm rerum feliciter gestarum gloria soleat vicinorum oculos perstringere, &, quidquid æmulorum laudi ac potentiæ accedit, idipsum auferri sibi existiment; nulla vel affinitatis necessitudo, vel sanguinis propinquitas impediat, ne, dum alienis vicissim incrementis volunt obsistere, gravissimas utrinque dimicationes sustineant. Quæ cùm ita sint, quis non videt; quis non intelligit, nemini deinceps fore licitum, suorum ut lugeat funera, & sublatos armorum fato propinquos desideret? adeoque jus illud omne, quod innatum nobismetipsis

videri

videri possit, ut nostram in propinquos caritatem ac pietatem significemus, unius temeritate facti, unius hominis scelere atque insolentiâ penitus esse sublatum ?

An verò privatum hominem tantùm habere cives in suos juris, ut durissimum cæteris omnibus jugum imponat? Tune igitur, Horati, hostilem impetum à patriæ mœnibus repulisti, ut eandem domestico furore violares ? tune victoriam de hostibus reportasti, ut eâdem civium in perniciem abutereris ? tune conclamatam jam pœne hujus urbis libertatem vindicasti, ut eidem tali facinore gravioris servitii metum injiceres ? O urbem miseram! ô infelicem patriam! ô acerbam nimis gentis nostræ conditionem, cui neque vinci, neque vincere sine civium pernicie ac libertatis exitio deinceps licebit! Quid enim posthac Juventus Romana naturâ suâ ferox, & impunitatis expectatione confirmata non audebit? quos cupiditati suæ fines, quos impotentiæ frenos imponi patietur? Quis erit victori modus, cui rerum bene ac feliciter gestarum gloria novam innatæ ferociæ insolentiam adjiciet? Victoriæ scilicet ac trophæorum in umbrâ tutus cædes, rapinas, parricidia, &, si quod aliud robustioris improbitatis excogitari facinus potest, impune perpetrabit.

Atenim infelix Soror spolia desponsi sibi conjugis sanguine cruentata sine dolore aspicere non potuit: ô scelus! occisum à Fratre luxit conjugem, ô impietas! flebilibus lacrymis sponsi manibus parentavit; ô flagitium nullo satis gravi supplicio expiandum! Tune ergo, Horati, pietatem vitio, virtutem crimini vertendam arbitraris? an non aliquid de victoriæ ferociâ remittere te, ut liberum Sorori tuæ dolorem permitteres? an non vel patriam ipsam tantisper oblivisci, ut aliquid naturæ, aliquid pietati conjugum indulgeres?

Sed esto: peccarit illa, dum cruenta sponsi sanguine spolia execrata est. Nihil ne sibi vindicet muliebris infirmitas, nihil sexûs imbecillitas exoret? Nihilne sibi postulet ignosci amica Soror, quæ conjugis in Fratre interfectorem agnoscat? Non ergo visum est satis, si immoderatè dolentem verbis castigares, si nimium & intempestivum amorem reprehenderes, nisi auctoritate propriâ Judicis ac tortoris vice fungereris, nisi per summum nefas propriam in Sororem ferociter insurgeres, nisi crudeles ac parricidales manus tam propinquo sanguine cruentares?

Sed quid adjiciam plura? Vides enimverò satis, Rex æquissime, pro tuâ, quæ singularis est, perspicaciâ, vides, quid æquitati, quid patriæ, quid regiæ auctoritati, quæ omnia Horatius violavit hodie, debeas. Itaque parco ulteriùs persequi tantæ atrocitatis supplicium, cui vix ulla par pœna possit inveniri. Non peto iterum atque iterum parricidii tam atrocis auctorem capitali sententiâ multari, quem humana jam divinaque jura morte damnarunt. Unum oro, ne te pigeat vel victorem plectere, qui parricidii immanitate victoriæ gloriam obscuravit. Nihil te retineat libertas Populo Romano vindicata, quæ non tam Horatii virtute parta, quàm singulari quodam Romanæ urbis fato, vel concessa, vel potiùs conservata videri possit.

P. HORATIUS, *Perduellionis Reus.*

O duram rerum humanarum vicissitudinem! ô deplorandam sortis levitatem & inconstantiam! Ecce reus capitis vestrum in judicium accersor, Quirites; qui vestra omnium capita ab interitu vindicavi! Mihi fatalis & funestus dies hic clauditur, qui tam serenus, tam fortunatus primum illuxit! Ecce in servitutem libertas, victoriæ campus tetrum in carcerem, triumphi pompa lugubrem in apparatum, currus victori debitus in infame patibulum commutatur!

Noli tamen existimare, Rex fortissime, neque vos, Quirites, quotquot hîc adestis, arbitrari; hac me venisse mente vestrum in conspectum, vel ut facinus, de quo nunc arguor, excusem, vel ut paratam pro eo facinore pœnam indignâ prece coner declinare. Loquitur pro me satis mactatus hac ipsâ manu superbus hostis; causam agit meam parta recenti victoriâ communis libertas; Patria ipsa servitutis metu vindicata, in tanto liberatoris sui periculo, nec conticescit, nec vitam, quam me exorare pigeat, non precatur. Nam cur ego vel vitam orem, vel mortem deprecer, qui nec dignum morte egerim quidpiam, nec quidquam indignum vitâ patraverim. Scilicet vertatur hoc mihi in probrum & in dedecus, quod gloriosissimum debuit reputari?

Atenim occisa Soror, & manu Fratris occisa. Fateor, Quirites; nec fateri me pudet: nec facinus, si liceat, infectum velim. Feci enimverò, non temerè, sed judicio; non per iracundiam, sed deliberatâ voluntate; feci quod Patria quâcumque propinquitate sanguinis propior ac carior postulabat. Urbis dedecus, labem patriæ, pestem atque exitium publicæ libertatis sustuli, mactavi, exterminavi.

Et hoc mihi tanquam indignum homine Romano facinus quisquam exprobret? Soror illa sit mihi nimirum, aut hoc nomine digna reputetur, quæ vivere superstitem è tribus fratribus unum expostulat? quæ mactatos hostium furore fratres, sui ipsius oblita sanguinis non dolet? quæ sublatum hostem patriæ libertatis desiderat? quæ redemptam vilissimo sanguine salutem urbis atque tranquillitatem conqueritur? Saltem si remotis arbitris sola, si privatim, si conclusis in ædibus dolori indulsisset, si abstinuisset prodire in publicum, ferendum id quoquo modo videri potuisset, Quirites, & imbecillitati muliebri fortasse condonandum. At venisse illam frequentissimum populi totius in conspectum; Romæ exultantis ac triumphantis gaudia intempestivo luctu, plausum gemitibus, lacrymis lætitiam, festas omnium acclamationes importunis querelis interturbasse! Non erubuerit infelix mulier dolere palam de communi libertate, quam vel fuso sanguine bene redemptam fratres sui lætarentur! Victoriam illam omnium in oculis detestata sit, quæ salutem huic urbi, securitatem Populo Romano attulisset? Hanc inusserit familiæ nostræ labem, ut una partam tanto pretio servatæ Romæ gloriam nobis invideret! Maluerit illa salvum esse conjugem, quàm eripi quemquam è suis de periculo, quàm patrem servari superstitem, quàm victricem Romam gaudere libertate? Et hoc Romanus impune,

hoc libertatis vindex & assertor, hoc Horatius victoriæ compos pertulisset? non vindicasset vel proprio in sanguine illatam Romanæ gloriæ injuriam? turpem ignominiam, patriæ probrum ac dedecus, segnis ac lentus spectator aspexisset?

Sed quid ego hîc moror? si novum illud & insolitum Romanæ libertatis studium pœna dignum est; si fœminæ imbellis vita videtur libertate potior, si assertor ejusdem libertatis nullum aliud virtutis ferre præmium debuit, præter infame patibulum; si statuistis apud vos victorem Horatium supplicio capitis, infortunatum patrem luctu perdere: nihil ego mortem deprecor, Quirites; quæcumque mihi subeunda sint supplicia, non imparatum Horatii pectus invenient; neque gloriosum non putabo, post ereptam fortiter hostium è manibus Patriam, pro eádem strenuè ac viriliter, vel turpissimum dedecus perferre. Hoc saltem dabimus futuris deinde ætatibus salubre documentum, quanto vir Romanus patriæ studio flagrare debeat; discent vel ex me, nihil esse tam durum, tam infame, tam acerbum, quod perpeti ultro non oporteat, quoties patriæ salus aut gloria postulabunt. Unum est mihi vel in turpi morte solatium, Quirites, quòd facinoris illius mei approbatores non paucos, patrem verò amantissimum etiam gratulatorem nactus sim; doliturus, ut ingenuè fatear, mirum in modum, si præter spem atque expectationem tanti viri suffragium abfuisset.

Cæterùm gaudete, Quirites, partâ laboribus meis gloriâ; gratuletur sibi quisque receptam ex gravissimo discrimine libertatem. Fruatur beato tranquillitatis otio, quòd dominus hostis ac victus videtur attulisse. Nemo me extinctum doleat acerbiùs, quàm mihimetipse dolendum putem. Unum oro vos atque obtestor, si quid recentis victoriæ beneficio meruisse videar; ut, cùm pendentem ab infami patibulo videbitis Horatium, meminisse non pigeat, eundem illum esse, qui vos omnes, qui urbem hanc pulcherrimam, qui patriam denique universam à turpissimo servitutis jugo liberavit.

P. HORATIUS

P. Horatii Perduellionis Rei Pater.

Etsi, Quirites, devoti pro caritate patriæ tres liberi eam afferunt misero parenti fiduciam, ut non frustra pro unico afflictæ domûs solatio deprecator accedat; tamen & ignorárem ipse me, & ultori patriæ publicæque libertatis assertori injuriam facerem, si vel eo jure tam legitimo ad hodiernam infelicis Horatii defensionem utendum arbitrarer. Nolite igitur expectare, Quirites, ut ego per miserabiles afflicti parentis lacrymas, per orbatæ senectutis acerbitatem, per immolatam libertati vestræ tergeminam sobolem paratas filio pœnas amoliar, & excisæ gentis expectationem unicam mihi conservatam velim. Unum oro vos, Quirites, unum ego te, Rex fortissime, obtestabor, ut in causâ infortunati filii una Patriæ ratio habeatur, & quod vel ex ipsius gloriâ, vel ex ejusdem utilitate futurum cognoveritis, id statuere in eum non pigeat.

Nihil obsto, Quirites, eripiatur

misero Patri dulcissimum ingravescentis ætatis præsidium; mortem oppetat infelix Horatius, si patriæ gloria, si redempta civium libertas, & Romæ triumphantis exultatio patiuntur. Scilicet id sibi gloriosum Roma arbitretur, si liberatorem suum perdat atque exterminet, si iis abutatur in Horatii perniciem legibus, cujus victoriâ viguerunt? si sanguinem illius effuderit, per quem tot capita debitæ neci victimæ servata sunt. Nam ubi tandem, Quirites, tristissimum peragatur scelus? quodnam inauditæ hactenus sævitiæ theatrum eligatur? an intra Civitatis hujus mœnia, quam ex hostium manibus virtute suâ servavit incolumem? an inter confertas Romani exercitûs acies, quæ victoriæ testes triumphanti tam lubenter applauserunt? an in hostili campo, quem Curiatiorum sanguine cruentavit? Dignum enimvero suæ in bene meritos de patriâ cives pietatis aut etiam æquitatis documentum exteris gentibus Roma sufficiat! quæ contumeliam pro laude, pro mercede supplicium, mortem pro triumpho rependeret! Æquitatem dico, Quirites; nam quid egit, amabo vos, infelix Horatius, quod judicio capitis debeat expiare?

Non excusabo factum, Judices, aut præfervidæ juventutis ferocitatem obtendam, imò, imò: tametsi videbor fortasse durus & immisericors parens, tamen dum me Romanum esse memini, nihil vereor facinus illud approbare, quod in alio Romano quocumque collaudassem. Quin & vos ipsos, Quirites, aut suffragari filio meo jam oportet, aut partam vobis ipsius gloriâ salutem execrati. Nam quo Juvenis animo, quo studio ad vindicandam vestrûm omnium libertatem exarsit, eodem infelix frater ad inferendas sorori cruentas manus incensus est. Sit ille parricida, sit crudelis, & inhumanus etiam frater, at non potuit, imò non debuit æquiùs ferre vel sororem, quæ redemptam fratrum sanguine patriæ salutem ac libertatem doluisset. Non putavit fortissimus Juvenis extinctos penitus ac profligatos Romanæ libertatis hostes, illa dum viveret, quæ suam Romano Populo laudem & gloriam invidisset, quæ durissimum servitutis jugum victoriâ potius existimasset, quæ vestris omnium capitibus exitium, patriæ ruinam, Romæ turpissimum dedecus peroptasset. Vel si sceleris habendum loco, tam malè de patriâ meritam occidisse; patrem plectite, Quirites, non filium. Me, me adsum, scelus qui feci; hos ego juniori Horatio sensus, hos animos, hunc amorem in patriam instillavi filio, ut salutem publicam rebus omnibus duceret antiquiorem.

Si tamen filio meo vertendum in dedecus, etiam in pœnam, quòd debitam patriæ caritatem amori fraterno prætulerit, quòd non de hostibus modò, sed de ipsâ etiam naturâ viriliter triumpharit, videte, quæso, quantùm vestræ urbi totique imperio detrimentum sitis allaturi. Nam quis deinceps aut curet patriæ gloriam, aut tutandæ publicæ libertatis gratiâ subire vitæ periculum sustineat; cùm illustria civium merita senserit tam malè compensari? Quis expectet mercedem aliquam, qui beneficium, quod esse poterat omnium præstantissimum, noverit tristissimâ

morte multatum? Quis potiùs sibi non metuat, cùm vel ipsa patriæ caritas supplicio digna censeatur? Neque enim Horatius infelix aut odio aut iracundiâ provocatus adversus sororem exarsit; unus patriæ amor incitavit juvenem, unum salutis publicæ studium impulit. Non credidit, Judices, tam indignos animo Romano sensus carere supplicio posse, oblitus est illam esse sororem suam, ut perimeret hostem; imitatus sapientissimum hujus urbis conditorem Romulum, qui Remum fratrem novæ urbi insultantem propriâ manu confodit. O mutata jam in pejus tempora! Ecce capitis reus nunc accersitur, qui triumphare meruisset! hoc imminet victori præmium, ut infamem religatus ad palum carnificis manu pereat! Tanti est amasse patriam, tanti est pro salute communi suam suorumque vitam devovisse!

Nihil est, quòd adjiciam plura, Quirites; si tam gloriosum facinus vobisque tam utile dignum morte censebitis. I, Lictor, colliga manus, quæ paulo ante armatæ imperium Populo Romano pepererunt: caput obnube liberatoris hujus urbis, & infelici trunco suspende. Verbera vel intra pomærium, modò inter pila & spolia hostium, vel extra pomærium modo inter sepulcra Curiatiorum. Quò enim ducere Juvenem hunc potestis, ubi sua eum decora à tantâ supplicii fœditate non vindicent?

TULLUS HOSTILIUS
Rex Romanorum.

Geminum hodie, Quirites, vidit Romana civitas sub oculis suis prodigium, geminum in eodem cive facinus aspexit: alterum omni prædicatione majus; alterum bonis funestum ac luctuosum. Hinc rapit in admirationem omnium animos insignis Horatii victoria, quâ Patriæ vindex, & publicæ libertatis assertor immortalem nomini Romano gloriam peperit; inde movet indignationem horrendum ejusdem parricidium, quo sororis interfector festivæ diei celebritatem funestavit. Neque vero necesse est, ut utrumque facinus, quod omnium oculis innotuit, operosiùs persequar. Nam quis vestrûm ignorat, Quirites, quanto rerum in discrimine libertas nostra versata sit? quis non intelligit quantùm relatæ ab Horatio victoriæ Romanum imperium debeat? Quis suas fortissimo Juveni opes, fortunas, vitam, securitatem ac pacem acceptas non refert? Imminebat enimverò gravissima patriæ nostræ pernicies, & Roma ruinæ suæ proxima servitutis æternæ periculum adierat. Jam conclamatum videri de salute nostrâ, jam desperare omnes rebus suis, & abjicere animos, jam exultare hostes, & sublatis armorum fato duobus Horatiis, quasi de partâ victoriâ triumphare. Cùm repentè mutata in melius rerum facies, & unius hominis industriâ pariter ac virtute servitii periculum depulsum est. Hostes arma ponere, leges nostras accipere, vectigal perpetuum solvere coëgimus.

O diem faustum! ô victoriam omni præmio majorem, nisi atrocissimum facinus illius splendorem ac gloriam obscurasset! Redibat Horatius inter lætas populi exultantis acclamationes tergiminis Curiatiorum spoliis super-

bus; venit obviam infelix soror, non gratulabunda, sed dolore amens & luctu perdita, quæ Curiatiorum in funere sponsum requireret; agnoscit inter hostiles exuvias arma interfecti conjugis: ire iterum in gemitus ac lacrymas, inclamare sponsum insolabiliter, & victoris ferociam increpare. Movet superbi Juvenis stomachum intempestiva comploratio & præposterus in publico gaudio fletus: mox naturæ oblitus & sanguinis, eodem, quo hostes, gladio sororem interficit.

Hîc verò quid statuendum censebimus, Quirites? Quam mercedem victori, quod supplicium reo decernemus? Alterum facinus laudem & præmium postulat; Alterum contumeliam & vindictam exigit. Utinam fieri utrumque à nobis possit, & debitam fortitudini lauream tribuere, & suas crimini pœnas statuere liceat! Utinam Romæ liberum sit, hinc punire sontem; inde victorem compensare! At quoniam idem omninò civis & mulctandus à nobis, & præmio donandus objicitur, vestrûm est judicare, Quirites, plusne valere apud nos ad condemnationem debeat sceleris gravitas, quàm facti gratia ad absolutionem.

Equidem, si spectetur ipsa tam inusitati facinoris atrocitas, dicta causa est; humana divinaque jura conspirant, ut is tollatur de medio, quem nulla Legum reverentia, nulla naturæ vis, nulla sanguinis communio retinuit, quominus inauditum hactenus parricidium perpetraret. Insurgit auctoritas publica privatum in hominem, qui fundere Romanum sanguinem, quasi pro jure suo, præsumpsit. Denique postulare videtur à vobis communis bonorum omnium securitas, ne recludi eo facto ad cædem atque impunitatem viam patiamur.

Verùm si pœnas luit parricidii reus infelix Horatius; si nihil de solitâ Legum severitate remittendum putatis illius in gratiam, quâ se ratione accepti beneficii gratam ac memorem Roma exhibebit? quo victorem præmio afficiet? quâ vindicem salutis ac libertatis assertorem mercede remunerabit? Gemet Horatius plagas inter ac verbera, dum Roma ipsius beneficio servitutis metu libera sibi plaudit ac triumphat? Mortem oppetet ille carnificis manu, dum illa partam ejusdem victoriâ salutem atque incolumitatem sibi gratulatur? Interim infelix pater, qui suis in hoc imperium meritis, & spectatâ in patriam caritate vix æmulandum unquam posteris exemplum dedit, superstitem unum de tot liberis extremo affici supplicio conspiciet, & uno sese die quocumque afflictæ domûs solatio destitutum conquereturt? Quanquam nihil dolet, aut desiderat quos vestra salus sibi victimas depoposcit: hanc ipsam filiam fratris gladio sublatam non requirit, quæ de vestrâ gloriâ visa est plus æquo doluisse. Hoc saltem non feret benevolentiæ illius suæ atque caritatis emolumentum, ut quem fata tot inter ac varios ancipitis fortunæ casus servarunt incolumem, eundem servandum non putetis. Hæc sunt, Quirites, quæ disceptari hactenus in utramque partem magnâ animorum contentione audiistis. Restat ut decretorium in hac causâ judicium statuamus.

Ego certè licet admissum ab Horatio Juniore facinus non approbem, intelligamque mearum esse partium cavere diligenter, ne sceleris ejusmodi impunitas temeritati atque audaciæ auctoritatem importet; tamen adeo multa concurrunt in hoc judicio, quæ vel sontem videantur absolvere, ut eidem pariter suffragari non dubitem. Enimverò excusari non possit, per me licet, ipsa tanti sceleris atrocitas; at excusatione penitus non vacat peccantis animus, qui, vel dum excessit ultionis legitimæ & jus & modum, laudabili caritatis patriæ studio visus est exarsisse. Nam cur tam durus, tam crudelis, tam inhumanus extitisset in sororem, nisi Patriam sorore ipsâ cariorem habuisset. Jam verò quam ille tandem sui erga nos beneficii mercedem ferat, nisi periculo capitis eximatur? Nihil vindicata populo Romano libertas liberatoris in gratiam exorabit? Illum patiemur interire, per quem servitutis periculum morte ipsâ gravius evasimus? Verùm non unius Horatii res hîc agitur, Quirites, agitur causa publica, ne tam singulari præsidio civitas nostra destituatur. Perire tanta virtus non potest, quin cum eâ pariter maximum imperii Romani decus & ornamentum depereat. Fecit hodiernæ victoriæ gloria, ut vel una Horatii fama plus ad terrorem Romani nominis, quàm ingentes copiæ valitura sit. Caveamus igitur, ne nobis invideamus ipsi bonum illud, quo fruimur; ne retinentes plus æquo præposteræ severitatis subtrahamus stimulos Romanæ Juventuti ad audendum pro patriâ viriliter, si compensari tam malè spectata in patriam merita conspiceret. Sit illud potiùs bonis omnibus incitamentum, ut, dum rei bene gestæ gratiâ vel reum absolvi viderint, illustriora virtutis suæ præmia possint expectare.

His ergo adductus rationibus, Quirites, absolvendum pœna capitis Horatium judico; vos sententiam hanc meam vestris suffragiis confirmate.

FILII LUCII JUNII BRUTI CONSULIS AB IPSO PATRE MORTE DAMNATI.

CAUSA TERTIA.

In genere Judiciali.

ARGUMENTUM.

Cùm pulsi Româ Tarquinius ejusque Liberi fuissent studio & ope-

râ L. Junii Bruti, qui primus exactis Regibus Consulatum gessit: ejusdem Bruti uterque filius clandestina de revocandis in urbem Tarquiniis consilia inierunt. Verùm retectâ fraude vocati ambo Patris ipsius ad Tribunal, eodem judice capitis pœnâ multati sunt.

ACTORES.

L. JUNIUS BRUTUS Consul.

SERVIUS Brutorum Accusator.

TULLUS Brutorum Defensor.

JUNIUS BRUTUS Filius Consulis pro se & pro Fratre perorans.

SERVIUS *Brutorum Accusator.*

QUàm gravem hodie, quàm acerbam conditionem experior, Judices, qui vel impositi mihi muneris partes negligere debeam, vel Juvenes fortissimos, eosdemque longo usu mihi conjunctissimos cogar accusare. Equidem diù multumque dubitavi quid agerem, interque validissimas utrinque necessitudinis atque officii rationes suspensus animus, quid statueret, satis non videbat. Accedebant aliæ causæ non leves, quæ metum acuerent augerentque sollicitudinem. Hinc criminis ipsius atrocitas, patriæ studium, libertatis amor ad repetendas à nocentibus pœnas stimulabant, inde spectata multis in rebus utriusque Juvenis magnanimitas, parentis optimi reverentia, ipsum Bruti nomen tam carum huic urbi, tam verendum, ad misericordiam inflectebant. Tamen vicit demum Patriæ caritas;& communis utilitatis ratio privatæ benevolentiæ vim superavit. Memini me in hoc apice dignitatis constitutum, unde securitati hujus urbis, & totius Populi Romani commodis invigilarem, non posse quidquam indulgere vel carissimis Juvenibus, qui Patriam servitutem in novam trahere, & dulce libertatis munus auferre cogitassent.

Ignoscite igitur mihi, infortunati Juvenes, ego si durus accusator accedam, qui studiosissimus utriusque patronus esse voluissem; si conjurasse videar vestram in perniciem, qui pro salute vestrâ fortunas omnes, auctoritatem, vitam ipsam ultro devovissem. Verùm heu! jubet Patria, fortunis omnibus, omni necessitudine, vitâ ipsâ carior id exequi muneris, quod fidei nostræ commisit, & vel invitum ac reluctantem cogit ad ea descendere, quæ, & ab indole prorsus aliena sunt, & propensissimæ meæ erga vos voluntati repugnant.

Quâ in re sustentat me me ac reficit sapientissimi fortissimique Consulis exemplum, qui suo in Rempublicam studio, quam nuper in libertatem vindicavit, sobolis vel suæ facinus improbat, & parentis affectum lubens exuit, nihil ut præter severam Judicis personam sustineat. Infelicem te profectò, Brute,

Brute, nam liceat mihi dolere tecum dolores tuos, infelicem te, qui filios tam tui dissimiles procreaveris! Nam quis, vos, furor, Filii degeneres, in cives vestros, in Rempublicam, in parentem armavit? Ubi pudor? ubi pietas? ubi religio? ubi patriæ libertatis amor? ubi debitum parenti obsequium? ubi reliquæ virtutes tam illustribus Majorum vestrorum exemplis consignatæ tandem exulant? Ergo vos genuit pater, ut hostes patriæ infensissimos haberet? vitam vobis dedit, ut libertatis osores turpissimos nancisceretur? Tanto utrumque studio, tam singulari diligentiâ domi educavit, nihil ut ex liberali disciplinâ, præter dedecus sempiternum, reportaretis? Nihil erat aliud, quod traheretis ex parente, nihil quod ab eodem disceretis? Miserum certè, iterum atque iterum dico, & infortunatum patrem, qui tam alienos ab indole suâ filios genuerit! miseros liberos, qui nihil paternæ virtutis potuerint æmulari!

Quo vos igitur nomine appellabimus, vel quo tandem colore recentissimum furoris vestri monumentum designabimus? Nam quid retexam funestissimæ conjurationis memoriam? Dicta dies erat cruentissimæ carnificinæ: convenerant perduelles gladiis facibusque, & omni armorum genere instructi: conflatus ex perditissimis ac flagitiosissimis hominibus exercitus, quorum alii ære alieno cùm oppressi essent, solvendo impares, alii propter scelera Senatûs-consulto proscripti, Romam reverti non audebant. Eminebant inter cæteros signiferi proditionis ambo Consulis filii, furentes audaciâ, scelus anhelantes, & turpissimum de nostrâ libertate triumphum præcipientes. Instabat feralis illa hora, quæ urbis aditum Tarquiniis recluderet. Sed quid ego hæc revoco, quæ vidit optimus quisque, & perhorruit?

O Dii immortales! tantane indolis, morum, voluntatis, studiorumque inter eos diversitas atque discrepantia intercedat, quos ejusdem sanguinis communio sociavit! Parens hoc studuit unum, dum vixit, ut de patriâ bene mereretur; primum hoc fuit liberorum facinus, ut patriam everterent. Ille oppressam iniquo servitutis jugo urbem non tulit; hi redditam pristinæ dignitati ferre non potuerunt. Brutus, ut hostem patriæ procul expelleret, nullam habendam propinquitatis & sanguinis rationem esse duxit; Bruti proles gemina jura naturæ sanctissima despicit, ut eundem pulsum revocet, & cum eo tristissimum in omnes exitium inducat. Tarquinium, monstrum illud bonorum in perniciem natum, prolem ejusdem parenti non absimilem civis optimi prudentia ac singularis solicitudo longiùs à nobis exegit. Civium perduellium exitiale facinus, lucem illam perniciosissimam, nisi malum Superi avertissent, restituebat. Gratias enimverò, immortales Dii, vobis hujus urbis servatoribus, quorum sine præsidio nullam jam urbem, nullam patriam haberemus.

Videte ergo, Judices, quo vos esse animo in perduelles oporteat. Pensate, si quam merentur illi gratiam, per quos non sterit, quin cives, quotquot sunt, optimi immisericorditer mactarentur. Nam quæ spes restabat alia, si Tarquinius denuo rerum dominus factus fuisset? Si rursum cum impiis liberis in hac urbe regnasset? Quem po-

fuiſſent illi furori ſuo modum? quid intactum aut integrum à cæde & ſanguine reliquiſſent? Pereant ergo illi, qui perire omnes bonos cives voluerunt. Quod ferant tam grave ſupplicium, quod inferius ſcelere ſuo videri non debeat? Neque vos retineat miſeri parentis orbitas & luctus ex orbitate ſecuturus. Equidem fateor, Judices, aliud civis optimi, patriſque amantiſſimi probitas, animus, ſtudium & amor libertatis præmium repoſcerent. Non deberet ille luctum pro gaudio, pro mercede ſupplicium, pro triumpho geminæ ſobolis, & cum eâ totius domûs excidium pati. At Brutum novimus, Judices; ſcimus quo ille incenſus in patriam, quo in unumquemque veſtrûm ſtudio ſit, qui ſe affinem, qui propinquum eſſe oblivisci viſus eſt, dum de parandâ nobis libertate ageretur. Neque verò ſe patrem eſſe meminerit, dum illata veſtræ libertati labes erit vindicanda. Naturam ipſam ultro jubebit obmuteſcere, ut unam Conſulis vocem audiat, neque aliud expectabit vigilantiæ, ſollicitudinis & impenſæ ſalutis præmium, quàm ut bene mereri de vobis ac de patriâ liceat.

Quare nihil ego te monendum putem, ô Brute, ut viriles in hac causâ animos induas; non is es qui alienis indigeas conſiliis. Felicem te, ſi vel parens non fuiſſes, vel ſi utrumque præmatura mors jam dudum eripuiſſet! Quantam tibi lacrymarum ſegetem, quàm feralem ambobus cladem ſublatam gauderemus. Sed quid ego hîc doleam, quod ipſe non doles? Palam exhibe qualis ſis, ô Brute; exere Conſulis auctoritatem, ut nocentes plectas vel filios. Nullum apud te miſericordiæ locum inveniant, qui ſe omni miſericordiâ prorſus indignos præſtiterunt. Priùs ipſi debitam parenti pietatem ac reverentiam exuerunt; neque tu paternum amorem exuere dubites. Talem te experiantur illi, qualem te eſſe voluerunt. Cæterum nihil te pœniteat tam indignâ carere ſobole; tot tibi ſubſtitutos in eorum locum puta liberos, quot cives à ſervitute vindicaſti. Nihil illi tentabunt, quod cogatur Brutus improbare; &, quæ filiis in perduellibus meritò deſideraſti, in illis devotum obſequium, reverentiam ſingularem, & tenerrimum amorem, dum vives, experieris.

TULLUS *Filiorum Bruti Defenſor.*

Si quis aut errore lapſos aut inconſultâ abreptos levitate Juvenes infortunatos tuum ad Tribunal accuſaviſſet; tuliſſem æquo animo, Conſul vigilantiſſime, & Accuſatoris ipſius ſtudium collaudaſſem, qui filios amicè commonendos & paternâ caritate emendandos parenti optimo detuliſſet. Neque enim is ego ſum, qui vel inficiari velim, quod nec miſeri Juvenes ipſi diffitentur, vel eos alicujus imprudentiæ reos non putem, qui pulſos auctoritate publicâ Tarquinios revocare in urbem voluerint. Verùm cùm vidi perduellionis crimen inferri optimis Adoleſcentibus, quorum ſpectatiſſimus in patriam amor eſt; cùm ſenſi eoſdem argui violatæ paternæ caritatis, qui Patrem ſuis ipſorum oculis, ipsâ etiam vitâ cariorem habent, non potui mihi temperare, quin conflatam utriuſque in caput tantam invidiæ labem amolirer, &, quos probata ſemper agendi ratio aut abſolvit, aut ſaltem

excusat, eos apud æquissimum Consulem, eundem ac patrem amantissimum defenderem. Ergo patiatur Accusator, vir temerè perspicax & religiosus præter modum damnari à me præposteram suam sagacitatem, quæ crimen viderit, ubi non est, & severitatem nimiam increpari; quæ vel nullâ, vel levissimâ dignos pœnâ ad gravissimum quodque supplicii genus postularit.

Tu verò, Consul æquissime, vide, etiam atque etiam precor, ne, dum patriæ plus nimis cupidus ac studiosus videris, non satis in filios tuos pius habeare. Hanc mihi veniam annue, ut tibi ponam ante oculos, quod, per insolentis facti dolorem expendere fortasse non licuit, Filios tuos, neque tam culpandos esse, quàm putas, neque etiam, si graviore culpâ se se implicuerint, ideo esse damnandos.

Ac primùm quidem, quis capitalis reos criminis, nisi hominum sit immitissimus, eos existimet, qui, si peccasse dicendi sunt, non ex consulto, neque ex merâ improbitate, sed uno abrepti ætatis impetu peccaverunt. Non te fugit, Juni Brute, quàm cerea sit, & in omnem partem verti facilis adolescentia; quàm multa vel hoc solo nomine ipsi ignoscenda sint. Matura ætas, cùm ab officii partibus discedit, digna sanè est, in quam acerbiùs invehatur, quæ nec consilii inopiam, nec impotentis animi impetum prætendere meritò possit. Ast teneram ætatem labi, quam firmum judicium, quam rerum usus rectè vivendi magister nondum erudierit, quis, amabo, miretur tantùm? Quid aliud præter infelicem casum ab eo expectes, qui, cùm in lubrico loco positus sit, non habet, quo nitatur ac se se sustentet? Atque ut omnibus certum sit, eos, quorum hîc causam ago, nullâ indolis perversitate depravatos, sed teneræ potius ætatis inscitiâ ac levitate adductos à rectâ viâ declinasse, age, quod est illorum crimen?

Nihil ego dissimulare velim, Judex integerrime: sit verum illud quod Accusator objectavit acriùs; pulsos parentis consilio Tarquinios revocare voluerint, contraria paternæ voluntati studia secuti fuerint; cur aliam facinoris illius causam, præter inscitiam & insitam juventuti levitatem, fuisse suspiceris? Nempe si perpendissent filii tui, quo apud nos loco parentum voluntas esse debeat, quantùm ab eorum imperiis deflectere scelus reputetur, tantùm in se crimen admisissent, qui de revocandis in urbem Tarquiniis solâ compulsi pietate cogitarunt? Hoc ipsum tanto cum studio tentassent exequi, si sacratissima paternæ pietatis jura hac ratione violari à se perpendissent!

Atenim meliùs in affines, quàm in patriam vel in parentem ipsum affecti visi sunt. Tuam hîc fidem, Juni Brute, te ipsum constantis liberorum in te amoris testem appello. Est aliquid in quo devotissimam filiorum erga te pietatem aliquando requisieris. Sed quid ego te, Brute, tantum interrogo? Loquatur ipsa civitas, loquantur spectatores, quotquot hîc adsunt, & Juvenum tam in parentem, quàm in patriam pietati suffragentur. Quid de utroque Bruti filio videtur vobis, Quirites? Vestrûm enim est hac in causâ ferre testimonium, qui talem Bruto prolem toties invidistis; qui tales huic imperio tamque cupidos rerum nos-

trarum defensores precati estis? an illi aut perduellionis rei, aut paternæ caritatis obliti vobis videantur? Ex quo igitur juvenilis ardor, qui nonnunquam etiam invitos rapit, tanti criminis loco computatur? ex quo damnant leges tanquam capitale quidpiam, si quis hominibus sibi cognationis vinculo conjunctis per imprudentiam adfuerit? ex quo denique, quod ætatis levitas, non malitia voluntatis admisit, tam grande piaculum censetur, ut solâ morte possit expiari?

Quanquam sit atrocius crimen illud, quod commisere, quàm revera est, digni sint illâ morte, quam irrogandam Accusator censuit. Felices illi saltem, Juni Brute, quòd te Consule, te parente damnari non possint! Quid enim crudelius foret, quàm assertorem publicæ libertatis in Liberis cædi? quid iniquius, quàm Reipublicæ columen prolis excidio subverti? quid indignius, quàm pium ac communem patriæ parentem in nefariâ sobolis strage crudeliter mactari? sic est, Judices, vel si naturam audire Brutus renuat, tamen pater est. Quantumvis patriæ soli vivere se profiteatur, vivit tamen in Liberis, & in meliore sui parte vivit; neque petere Liberos quis potest, quin & parentem ipsum petat.

Næ tu ergo durus nimis Accusator es, qui non tam filiorum, quàm parentis ipsius sanguinem hac tuâ oratione tam severâ, tam rigidâ postules. Adeone omnem humanitatem exuisse te, ut, dum geminam Bruti sobolem cruentam ad necem repetis, parentem libertatis tuæ generosum assertorem salutisque defensorem certimum in vitæ discrimen adducas? Dirum scelus, Superi, si est apud vos pietas, avertite!

At vos, Judices æquissimi, quorum aspectu suavissimo sentio me recreari non mediocriter, & melioris fati spem suscitari; feretis æquo animo spes Junii Bruti omnes, unà cum Liberis ejusdem cadere? tam durum siccis oculis spectaculum sustinebitis? Hoc Bruto præmium vindicatâ pro libertate referetis? Hanc illi tot laborum, quos pertulit, tot periculorum, quibus se ultro pro patriâ objecit, mercedem dabitis? Et dum liberos vestros vobis ejus auxilio atque ope servatos gratulamini, dolebit ille solus avulsam sibi prolem, vobis probantibus atque arbitris, inhumaniter periisse?

Sed mori utrumque patriæ leges jubent, reclamat crudelis Accusator. Quasi verò tam sæva tamque immitis sit aut fuerit unquam Patria, ut suorum sanguinem sitiat; aut apud eam gentem versemur, quæ placari miseris nesciat ac mitescere? Eos Patria cadere velit scilicet, in quibus parentis nomen ac gloriam reveretur? quos præsentissimo sibi olim subsidio fore confidit? qui, ut paternæ laudis, sic & virtutis in spem adolescunt? Hæc te, Juni Brute, expectatio tam læta recreet, & asperatum in reos Consulis animum temperet ac leniat. Da geminæ soboli locum, ut, si quam hodierno facinore inusserunt paterno nomini labem ac maculam, hanc suo in Rempublicam studio & rebus præclarè gestis totam abstergant. Noli invidere patriæ dulcissimum in ipsis decus certissimumque præsidium, &, quod amori paterno non indulgeres,

hoc conſpirantibus omnium ſtudiis condonare non pigeat.

Adeſte, infortunati Liberi, ſuccedite propiùs, & lugubris ille apparatus, qui jam movit unumquemque noſtrûm, etiam parentem ad miſericordiam inflectat. Intuere ſobolem, Brute, reſpice lacrymas ſinceri doloris indices, & vultus illos, quos luctus obſidet ac deformat, diligentiùs contemplare. Miſereat te temeræ, incautæ, & nondum ſatis expertæ juventutis: reputa tecum, quàm ſis excitaturus apud omnes gentes crudelitatis opinionem, niſi te exorari, niſi te placari permiſeris. Te igitur, per caritatem patriæ, per dulce parentis nomen, per tuam ipſius gloriam, per quidquid jucundum tibi & acceptum eſſe poteſt, oramus atque obteſtamur, ne, dum propter eximias virtutes apud poſteros celebraberis, durior in Liberos ac crudelior audias. Quid proderit prudentiam tuam laudari, celebrari fortitudinem, extolli ſummum in patriam amorem, ſi clementia una atque humanitas deſiderari videatur.

Moveat ergo te paterna pietas; moveat triſtiſſima filiorum tuorum conditio. Satis huc uſque dediſti patriæ, ſatis dediſti officio Conſulari: memento tantiſper, quid naturæ, quid ſanguini debeas, neque te patrem eſſe pigeat ac prædicari.

LUCIUS JUNIUS BRUTUS
Conſul ac Pater.

Sedeo miſerrimus Pater Judex duos inter filios nefariæ conjurationis artifices; aut crudelitatis labem, reos damnando, aut ſocordiæ notam, nocentes abſolvendo jam jam ſubiturus! Proh! quàm variæ, Patres Conſcripti, diſtrahunt ancipitem curæ! Ut huc, illuc fluctuat incerta mens, dum hinc naturæ, illinc Patriæ vox tacitum pungit ac ſtimulat. Etſi enim, Patres Conſcripti, immanis flagitii, quod à filiis patratum eſt, horror attonitum percellit animum, atque, ut par eſt, exaſperat; nondum tamen ſic obdurui naturæ & ſanguini, ut eſſe me patrem vel perduellium filiorum non ſentiam. Quanquam inultam relinques Patriam, ô Brute, cujus defenſor acerrimus modò viſus es? Juſtiſſimas afflictæ urbis querelas aſpernabere, quæ ſuum in Romano Conſule præſidium ac fiduciam habet? Nihil te violatæ libertatis amica vox commovebit, quam erexiſti jacentem, perditam recreaſti? Imò, imò movent hæc omnia mirum in modum, Patres Conſcripti, neque me paternus amor ita perturbat, ut non videam ſatis, quid urbi, quid patriæ, quid officio, quid libertati debeam.

Adeſte, Filii; ſtate patris ad tribunal. Quanquam parcite, ſi filios dico, Patres Conſcripti, ſi filios agnoſco vel nocentes. Vultus, frons, oculi, corporis habitus, nomen utrique inditum, hæc filios omnia, hæc parentem probant. Utinam & patris animus, fides, conſtantia, patriæ caritas & facta pariter adeſſent! quæ quoniam video in vobis deſiderari, quid ego vos deinceps filios appellem?

Hoc ſtuduit pater præter cætera, ut impoſitum per tot annos liberis cervicibus jugum dejiceret; vos turpiſſimæ ſervitutis amatores idem illud,

quantum fuit in vobis, reposuistis. Ego non jacentem modò, sed intermortuam libertatem curis meis ac laroribus, ipso capitis periculo suscitabam; vos reviviscentem faustis ominibus, & aura liberiore jam gaudentem appetiistis. Ego perditissimos Adolescentulos, funestissimam Juventutis nostræ corruptelam, libidinis, impudicitiæ, furoris impii faces expuleram, ejeceram, exterminaveram; vos tutari eosdem consilio, adjuvare opibus, conflatâ patriæ in perniciem conjuratione postliminio revocare non erubuistis. Ego unà cum Regis nomine dominantem jam diù in hac civitate tyrannidem videbar æternùm proscripsisse; vos publicæ tranquillitatis osores, Tarquinio servire turpiter, quàm partâ frui libertate maluistis. O dignos Bruto parente filios! ô studiosos paternarum virtutum æmulatores! Tales ego filios non abnuam, non ejurem, non abominer; qui sceleratorum civium studia amori patrio, proscriptorum commoda meis periculis, exulum incolumitatem paterno capiti præposuerunt? Nam quò tandem cessisset Pater, Degeneres, si redditus huic urbi Tarquinius per vos fuisset? Quæ spes desolatis rebus & afflictæ saluti superesset, si felicem vestra consilia exitum habuissent? Viveret hodie infelix Brutus, si regnare rursum, quod ambo tantopere promovistis, Tarquinio licuisset?

Ite, ite; alium quærite, si potestis, qui vos habere filiorum loco velit, qui compellari se à vobis parentis nomine patiatur. Providete vobis aliquem, qui tutari rebelles, patrocinari perduellibus, fovere caput in suum conjuratos sustineat. Scrutamini in hac Urbe, quam perdere, quam evertere penitus, quam delere ex hominum memoriâ cogitastis, scrutamini, inquam, vestigate, conquirite, qui adesse vobis in hoc discrimine, qui ferre opem laborantibus, qui imminentem vestris capitibus procellam avertere paratus sit. Quod ad me attinet, nequissimi proditores, nihil expectate deinceps quidquam, præter austeramConsulis severitatem, feralem paremque meritis rigidissimi Judicis sententiam, & cruentam, si fuerit opus, tortoris barbari immanitatem.

Nam quid præstem aliud, Patres conscripti; quam gerere me personam, vel quos induere sensus jam decet; qui vestro beneficio tuendæ, moderandæ conservandæque huic Urbi præpositus, amoliri longiùs quod est noxium, propulsare viriliter quod est perniciosum, quod corruptum est rescindere penitus, pro ratione mei muneris, cogor ac teneor? An si naturæ vox parentis animum etiam inflecteret, si sordidato ac luctuoso illo Liberorum conspectu adhuc commoverer, si plus apud me posset patris affectus, quàm dignitas Consulis, si viderer mollescere, dum severi judicis partes exigitis, an, inquam, ferre vos posse id putem? an non insurgat statim in me Patria, & oblitum debitæ in ipsam caritatis accuset? Imò, vocem illius audio, Patres Conscripti; me, me inflicti recens vulneris admonet, & adhortatur tacita, ut mederi malo quamprimum velim. Audite vosmetipsi quid loquatur, quid expostulet, quid precetur.

Tu me refeceras, inquit, languentem, Brute, tu jacentem erexeras, recreaveras afflictam, captivam liberaveras, & amissam jam diù libertatem redonaras. Verùm orta est tuo de sanguine gemina pestis nostram in perniciem conjurata, quæ pristinis affligere me malis meditatur. Vix dum apud me sum, adeo repentinus novæ servitutis timor miseram perterruit! Mihi ne securam esse liceat, dum medio in sinu fovebo perduelles, dum spirabunt monstra illa, dum inultum scelus dominabitur? Age ergo tu, qui strenuus libertatis meæ assertor extitisti, pœnas repete, ulciscere Patriam, cujus tutor ac custos constitutus es. Ede severitatis exemplum, unde habeant boni cives, quod sequantur; mali perditique quod pertimescant. Discant ex te posteri quo Patriam loco habere Consules debeant, noverint scelerati liberi, quid vel ab ipsis parentibus sibi sit expectandum, si quando ab officio recesserint. Nihil te parricidas ac perduelles plectere pigeat, quorum exitio ac ruinâ servabis Patriam, tuamque tam illustri fortitudinis exemplo fidem posteritati consecrabis.

Hi sunt, Patres Conscripti, quibus me Patria stimulis pungit atque excitat; cujus ego imperiis nisi me obsequentem exhibeam, neque judicio vestro dignus, neque dignus munere, quo defungor, videri possum.

Vobis vero, Liberi, ratio superest una eluendæ culpæ, quam admisistis, si paratas vobis pœnas ultro perferatis. Colligite animos & subeundam mortem fortiter: ostendite pristinam ad durissima quæque fiduciam & alacritatem: despicite, si potestis, si quid roboris superest, quæ meruistis supplicia, & dignam patriæ eversoribus, parricidis, & perduellibus mortis sententiam constanter approbate.

I, Lictor; colliga manus; utriusque caput obnube; religa ad palum; virgas expedi; distringe fasces, &, impactâ viriliter in cervices hastâ, invisa Patriæ bonisque omnibus capita ab humeris revelle.

JUNIUS BRUTUS

Pro se & Fratre morituris.

Ubi sum? & quas hodie videor translatus in terras? Consulem alloquor, an Tyrannum, Parentem, an carnificem; Hominem, an belluam? Nam quid dissimulem, Patres Conscripti, & acerbissimam, quæ me angit, ægritudinem verear morti proximus aperire? Consulem dicere te amas, Brute, & tyrannum agis? Parentis jucundum nomen affectas, & carnificis personam exhibes? Vis hominum haberi moderatissimus, &, quod belluæ execrarentur scelus, ipsis belluis crudelior ac ferocior audere non dubitas: Scilicet vobis Consul videbitur, Patres Conscripti, qui patriæ non consulit, sed eandem evertit? qui leges à Romulo & à Numa sapienter institutas non tuetur, sed abrogat? qui Regem suum ac consanguineum non defendit ac protegit, sed dejectum solio turpiter, privatum regno per summum nefas, patriâ etiam nihil tale meritum ejicit? qui promissam Populo Romano libertatem non modò non impertit, sed unius legitimi Regis in

locum duos Tyrannos crudelissimos substituit?

Durum est quidem, Patres Conscripti, sic invehi in parentem, &, quem natura ipsa verendum & amandum præscribit, eundem maledictis lacescere. At numquid suavissimis illis legibus nos eximit ac liberat immitis pater, dum filios abnegat, rejicit, execratur? dum paternæ caritatis oblitus tyrannum se nobis ac carnificem exhibet atque ultro profitetur? Quanquam ferremus æquiùs, Patres Conscripti; nihil nos feralis, quam in immeritos tulit, sententiæ tantùm pigeret, nisi nos tanquam proditores patriæ, parricidas ac perduelles juberet occidi: non pœnas quantumvis graves, non cruentam mortem, sed pœnarum ac mortis caussam perhorrescimus. Nam quid egimus, amabo vos? quod tandem scelus nostrum est? quid admissum à nobis tam grave, quod nisi proditorum ac perduellium supplicio expiari non possit? An accensas in Urbem faces intulimus? an civium quemquam designavimus ad cædem? an prodere patriam hostibus? an clandestina cum iis inire consilia, aut quidquam amicæ libertatis in jura tentavimus? Vos qui cordis humani latebras & arcanos sinus inspicitis, Dii immortales, nostis, si quid sit ejusmodi, quod miseris adolescentibus exprobrari jure merito possit?

Vos ipsi nobis adeste testes, Patres Conscripti, quàm immunem à flagitio vitam egerimus; quàm expertes sceleris vel in hac causâ haberi debeamus. Nisi fortè crimen illud est, quod amicum, quod affinem, quod Regem nostrum vestris ipsorum suffragiis in solio constitutum, & per iniquam parentis æmulationem privatum regno ac patriâ consolari parumper, & spe melioris fortunæ miserum suscitare voluerimus? Hoc illud piaculum est, Patres Conscripti, propter quod mitis & humanus Consul cives immeritos, cupidissimus geminæ sobolis parens innocentes filios mactat ac perdit. Hac provocatus injuriâ Judex integerrimus, jura naturæ omnia perfringere non dubitat. Hac specie sceleris, hoc colore prætento, pulcrum est majestatem consulis acerbissimâ tyranni violentiâ, amorem paternum carnificis crudelitate, hominis humanitatem ferarum sævitiâ dedecorare.

Scilicet non dubitavit ille, si proprios in filios sæviisset, quin cætera quæcumque nuper designavit suæ ferocitatis monumenta vobis probarentur: nec proprio sanguinis sui dispendio voluit, quod erat à se factum per insatiabilem dominandi libidinem, id boni publici studio, & amore libertatis excusare. Sic impunè sibi fore credidit, quòd Regum in majestatem attentasset, quòd legitimum Principem solio disturbasset, quòd eodem pulso turpiter & ejecto nostris de mœnibus, eandem ipse potentiam, solo nomine immutato, usurpasset. Sic debitas sævitiæ suæ pœnas declinandas esse speravit, qui nobilissimos Juvenes, affines suos, civitatis hujus præsidium, totius imperii spem florentissimam per summum nefas expulerat: qui Collatinum Collegam suum de se optimè meritum dignitate spoliaverat; qui bonos cives rerum nostrarum studiosos fortunis, civitate exuerat. Sic

laudem

laudem à vobis, Patres Conscripti, non dedecus, mercedem, non supplicium expectat, dum vestra palam in bona, in fortunas, in auctoritatem, in libertatem, in vitam jam jam involabit! Debuimus priùs ambo cadere furori ipsius victimæ, quàm patratorum scelerum fructu tranquillus frueretur, & cætera, quæcumque meditatur, flagitia cum spe impunitatis certâ pertentaret.

Cùm ergo deinceps vivendum sit non cum Consule, sed cum tyranno, non cum parente, sed cum carnifice, non cum homine, sed cum belluâ, nihil est, quòd juvare vita nos possit. Moriamur ultro, Frater; neque, post extinctam civitatis hujus gloriam vivere ultra appetamus. Serviant ingenui, qui voluerint sub tyranno; vivant cives sub carnifice; spirent homines sub belluâ; nos, Frater, nihil patiamur ejusmodi. Subeunda quidem mors nobis est; sed gloriosius est mori, quàm servire: perire semel optatius est, quàm in perpetuo metu vitam infelicem trahere. Nihil mori pigeat, quibus moriendi causa tam honorifica, tam egregium facinus vivendi finem attulit!

Pulsum per summum nefas Principem legitimum revocare, spoliatum bonis, solio, patriâ restituere in pristinam dignitatem, Majestatis regiæ jus tueri pro virili parte tentavimus. Pulcrum est tam glorioso operi succumbere, & in mediis propulsandæ tyrannidis conatibus vitam dare. Exorietur tandem aliquis virtutis ejusdem æmulator, qui patrati in nos sceleris pœnas repetat, qui manes nostros, Superis volentibus, ulciscatur: qui tyrannum ferocissimum de solio dejiciat, qui carnificem crudelissimum bene moratâ de civitate expellat; qui belluam immanissimam inter homines vivere non patiatur; qui Regum expulsorem, perturbatorem libertatis, tortorem ac parricidam meritis, ut par est, pœnis vicissim afficiat! Agedum, lictor; quid hæres lentus? Hac spe fretos, tam lætâ expectatione sustentatos feri utrumque, & nihil ultra vitæ cupidos obtrunca.

POLYCRATES

SEU

AMORIS PATERNI IN LIBERIS TRIUMPHUS,

CAUSA QUARTA.

In Genere Deliberativo.

ARGUMENTUM.

Furente Thebanos inter & Athenienses bello, Polycrates Atheniensis delapsus inter hostes, quatuor Filios, quos discriminis socios habebat, ad dimicandum fortiter adhortatus est, eumque inter cæteros ex asse instituit heredem, qui pro patre defendendo plura perpessus fuisset. Illi patrem incolumem præstiterunt quidem, sed vivi ab hostibus capti sunt. Thebani, qui dolebant unum è suis aliquem fuisse à Polycrate brachiis, auribus, linguâ, oculis mutilatum, Polycratis Liberos pari contumeliâ sic affecerunt, ut natu Maximo insigni Statuario & strenuo militi amputarent brachia: Alterum egregium Oratorem linguâ privarent; Tertio clarissimo Pictori effoderent oculos: Minimum optimæ spei Adolescentem recisis auribus exsurdarent. Polycrates tam tristi spectaculo perculsus ex dolore interiit. Litigatur apud Archontas, cui potissimum hereditas tribuatur.

ACTORES. Patroni quatuor.

I. Pro DEMARATO Statuario Manco.

II. Pro LOGODÆDALO Oratore Elingui.

III. Pro ZEUXIDE Pictore Excæcato.

IV. Pro ELPIDIO Adolescente Exsurdato.

JUDEX.

ORATIO
Pro Demarato Statuario Manco.

Si ratio meritorum una, pietatisque in patrem consideratio, Judices, in hac causâ haberetur; ut nemini dubium esset, huic potissimum è Liberis acceptam referri parentis vitam, qui manuum opposita lethalem ab ipsius cervicibus ictum avertit; sic

fiet controversum ulli videretur, paternam hereditatem eidem esse vestris suffragiis addicendam. Sed quoniam de acceptis patris causâ damnis tantùm hîc agi Adversarii inclamant, hoc denique Demarato Clienti superest meo, ut, cui sua in Polycratem merita adscribendam gratiæ nomine hereditatem postulabant, hanc ipsi ob accepta pro patris salute detrimenta omnium maxima, quodam compensationis jure, adjudicetis.

Aio enim, Judices, Demaratum sic omnibus esse & Patrisfamilias & privati publicique viri manuum jacturâ privatum bonis, ut numerosæ sobolis parens ejusdem educandæ facultatem amiserit; ut insignis Statuarius famâ, quam sibi comparaverat, penitus exciderit; ut optimus Civis intercisam defendendæ deinceps patriæ spem omnem conqueratur, quæ tria dum delibo tantùm, favete linguis, Judices, & dicentem sustinete.

Atque hîc quidem, ubi de amissis fortunis agitur, recreat me non mediocriter, quòd eos sim nactus Judices, qui, cùm patresfamilias iidem sint, experientiâ edocti suâ intelligunt, quàm non ad utilitatem modò & amplitudinem, sed ad necessitatem paterfamilias opes desideret, ut ne in luctu & indigentiâ tenebrisque liberi contabescant. Quàm igitur deploranda, infelix Demarate, sors hæc tua! qui præcisione manuum non excideris modò certâ spe rei familiaris augendæ plurimùm, sed ad inopiam jam extremam redactus sis! Fuit heu! cùm te vix quisquam totâ Græciâ Statuarius exæquaret arte, nemo certè superaret, simulacra tua in pretio erant apud omnes, famam ubique habebant & nomen. Inde te ac tuos tacitè scilicet alebas, ridebant domi omnia: crescebant Liberi in spem æmulandæ olim paternæ artis hereditatisque copiosæ; adolescebant in Reipublicæ præsidium, ad generis sui lumen columenque firmabantur. Nunc quanta subitò facta est hoc casu domestici fati conversio! Cùm enim unicus Demarati fundus, census familiæ, liberorum patrimonium esset in parentis industriâ, quæ domus unis parentis manibus steterat, his sublatis funditus concidit; quæ his domesticæ quasi fortunæ artificibus vigebat, tota est iisdem præcisis extincta.

Quanquam ferenda utcumque visa est hactenus sapienti cuivis divitiarum jactura; famæ autem nulla unquam fuit quamlibet levis amissio toleranda. Hujus spe unius innumeris laboribus læti defungimur, hac nos ipsi expectatione sustentamus; hoc famæ demum nunquam intermorituro præmio vitæ brevitatem consolamur: quâ mercede qui exciderit, non video, quomodo & non sit, & non habeatur miserrimus. Excidisti autem, Demarate, hocque tanto acerbiùs excidisti, quòd tot præcones, tot testes, totque obsides famæ nactus esses immortalis, quot laudis ipse auctor tuæ statuas esses totâ vitâ moliturus. Scitis, Judices, audivistis, & vidistis ipsi, quantâ claritate increbuisset jam ipsius fama, quantâ artis solertiâ celebraretur: nulla adeo regia, nulla palatia, nulla opera publica, imò nec Deorum templa sine ejus simulacris videbantur! Ab his ornamenta civitates repetebant: novam quandam Heroum manes vitam resumebant; ab his præsentia sibi

Numina poscebant aræ, orbis terrarum, quantus est, miracula depromebat. Sic victura tandiu fuisset illius fama, dum gloria hujus urbis, dum Heroum memoria, dum Religio Deorum vigebit transmissa ad posteros sempiterna. Hac nimirum spe dulcissimâ immortalitati Demaratus laborabat; hac fovebat avidum laudis animum, fovendoque inter laborandum recreabat. Sed heu! spes hæc omnis intercidit, & quæ beneficio manuum cum omni posteritate coæquanda erat fama, manuum amissione jam sepulta evanuit.

Sed quid hæc moror? Utinam saltem relicta foret optimo fortissimoque civi utilem aliquam egenti ac laboranti patriæ facultas navandi in bello operam; ut qui suis est sibique mortuus, gloriæ certè viveret! Sed adempta gloria prorsus omnis est, & hic infelici Demarato restat dolor acerbissimus, quòd patriæ pariter ac sibi interierit. Sensistis, Judices, quàm peritus in arte Statuariâ Demaratus fuerit; at non minùs in militari probavit se strenuum, nec in officinâ feliciùs moderata manus ejus scalprum est, quàm in acie fortiter ferrum vibravit. Experti sunt Thebani malo suo, noverunt salute suâ Athenienses, quàm bonum in Demarato militem haberemus. Testes exuviæ de Thebanis raptæ, quas, totidem illustria virtutis suæ monumenta, domi suspensas asservat: testes laureæ, quibus à vobis in præmium fortitudinis decoratus est; testes cives bene multi, qui vel à servitute, vel à morte Demarati fortitudine vindicati sunt. Sed ecce jam bellum acriùs recruduit: tuum, si unquam aliàs, robur depromendum, Demarate: progredere ad bellum, tuâ nunc operâ Patria indiget; instat hostis; stant in procinctu milites; te tuba invitat, insonant classica, te Duces, te commilitones repetunt. I, curre, vola, ades labanti periclitantique Reipublicæ. Iret, Judices, rueret, volaret; rapit hunc animus, excitat patriæ desiderium, gloriæ sitis, laudis amor inflammat. At quid iret? Ubi manus? pretiosæ illæ victricesque manus, instrumenta fortitudinis, terror hostium, Reipublicæ columen, civium salus! quid iret, nisi ut in hostes delapsus augeret prædam ac triumphum? quid in aciem volaret, nisi ad certam necem? Nisi quis putet fore illum subsidio suis, qui sibi ipse præsidio esse non possit? Sede ergo domi, Demarate, miser, obscurus, iners, fortunis, famâ, rebus universis destitutus. Jace in tenebris, in sordibus, in luctu, familiæ, tibi patriæque inutilis consenesce: hocque ad doloris cumulum sit tui, quòd ne paternas quidem injurias tibi tuis graviores ulcisci liceat.

Quid restat igitur, Judices, nisi ut per acerbos liberorum ipsius, per afflictæ conjugis luctus, per urbem hanc, quam simulacris decoravit, fortitudine servavit, trophæis illustravit, orem vos obtesterque; ut tantam, tam gravem, tam luctuosam fortunarum, famæ ac gloriæ jacturam, quam abscissis manibus Demaratus tulit, quoquomodo compensetis; sublevetis patrisfamilias egestatem, excellentissimi opificis extinguendum posthac nomen recreetis, obscuram civis optimi generosissimique gloriam vestrâ auctoritate illus-

tretis, damna hæc ejus omnia paternâ hereditate resarciatis.

ORATIO
Pro Logodædalo Elingui.

Si unanimi omnium consensu supremum ærumnarum cumulum videtur attigisse, qui suas proferre miserias, & acceptas deplorare calamitates non valeat; quis satis possit, Judices, infelicissimam Logodædali lugere conditionem, qui resectâ, per summum nefas, linguâ, nullam amplius habeat conquerendi de suâ sorte facultatem. Sinite igitur, Judices, ut vicarias agam hodie Logodædali partes, & ipsius, sin minùs querelas, saltem infelices lacrymas vobis offeram; sinite, ut, quam ratio, æquitas, jusque postulant, opem defensionemque impertiam. Scilicet defensore careret ille, apud quem miseri omnes certum accisis in rebus præsidium semper invenerunt? Patrono destitutus adversariorum numero & potentiæ cedere cogeretur, qui eo consilio concessam sibi à Superis eloquentiam putavit, ut miserorum inopiæ subveniret, ut oppressam indefensamque contra nefarios perditorum hominum impetus innocentiam protegeret, tueretur, defenderet? debitam tot virtutibus, & suâ inprimis in carissimum parentem pietate hereditatem miser Logodædalus amitteret, quòd elinguis factus propter patrem pro se ipso dicere non possit? Quanquam, quid elinguem te appello, Logodædale, qui disertissimè, si unquam alias, loqueris? Loquitur enimverò Logodædalus, Judices, & vel avulsâ palato linguâ paternam sibi hereditatem, tanquam fratrum omnium miserrimo vindicat.

Nolite tamen arbitrari, Judices, huc me alienæ virtutis detractorem accessisse; nihil de tuis laudibus, Demarate, deteram, non elevabo generosum animi tui facinus, tuam gloriam non conabor verbis attenuare. Tales artes deceant Oratores illos, qui causæ bonitate destituti, ambitiosis verborum phaleris facere fucum auditoribus ambiunt. Pulcrum est, nec piget fateri, manuum opposita parentem à morte vindicare; pulcrius eundem à dirâ membrorum depopulatione, quæ vel ipsâ morte durior est, defendere. Pulcrum est manuum dispendio patri vitam conservare; pulcrius eundem à suppliciis nece crudelioribus præstare incolumem.

Neque hoc ipso abuti velim ad Logodædali patrocinium, Judices, quòd resectâ linguâ omnem ad famam & opes comparandas viam infelix Orator amiserit. Silebo, quòd ista calamitas incœptum tam feliciter ad immortalitatem cursum interruperit. Nam statim reclamarent adversarii, hoc habere Logodædalum cum fratribus commune, ut famæ & acquirendarum opum sibi facultas erepta sit; nisi fortè tanto infelicior Logodædali conditio videri debeat, quanto compendiosior ad colligendas opes, uberior ad parandam gloriam cæteris artibus Eloquentia sit. Quid enim in Foro vitam asserit innocentibus? quid in Senatu, quid in Curiâ regit auctoritate, temperat legibus, moderatur consilio Rempublicam, nisi regina Artium Eloquentia? Quid Togæ, quid Militiæ splendorem conciliat, nisi regina Artium Eloquentia? Domi illa cives in otio & pace

continet, foris milites ad pugnam incendit, bonos recreat, affligit malos, ubique regnat. Quanta autem & quàm satis copiosa merces rependi potest ab insonte reo salutis vindici! quantùm famæ & gloriæ debetur ac persolvitur publicæ auctori Pacis, Justitiæ præsidi, consiliorum arbitro, bellorum duci, moderatori omnium ac sospitali. Hæc omnia scilicet Logodædalus amisit, ut parentem servaret; hæc maluit perdere, quàm parentem. Bona, fortunas, famam, suam denique conservationem paternæ saluti ultro immolavit.

Sed quid plura disputo? Id doleo, Judices, quòd avulsâ linguâ Logodædalus ab hominum societate ad miserrimam belluarum sortem amandatus est, quòd inter homines, ex quo desiit loqui, sibi planè interiit! Nam quâ potissimum re à brutis animantibus differimus? Nisi quòd illæ, dum ingenito naturæ stupore oppressæ silent inter se, & obmutescunt; nos latentes animi sensus aperire, & nostram de re quâlibet proferre sententiam, variis de rebus inter nos confabulari, nostros dolores, suavissimo cum amicis colloquio, possumus consolari? Lingua enim interpres mentis est, cogitationum internuncia, animi præco, consiliorum sequestra, conciliatrix amicitiæ, nutrix & administra commercii, humanæ denique societatis moderatrix & arbitra.

Atenim quàm luctuosum est Logodædalo, quòd periit sibi, tam dolendum damnosumque vobis, quòd Reipublicæ periit. Scitis, Judices, quid pro communi bono valeat diserta lingua. Id tu quoties experta es ô Respublica, quantos ex Logodædali eloquentiâ fructus percepisti; cùm te juvaret consiliis, dicendi gloriâ defenderet; cùm populos ad seditionem concitatos placaret, cùm strictos in tuam perniciem gladios ex nefariis sceleratorum manibus eriperet, cùm tibi periculosissimo conflictatæ bello pacem tandiù exulantem reduceret?

Vos verò, boni omnes, lugete Logodædali miserias; deplorate tanti viri calamitatem. Amisistis patronum, perdidistis acerrimum vestræ salutis defensorem, qui flagitiosos cives non minore vexabat odio, quàm vos omnes amore prosequebatur.

Obtestor ergo vos, Judices, per sanctissimum illud, in quo sedetis, Tribunal, per ipsos hujus Curiæ parietes, qui Logodædali voce toties personuerunt, & eundem amissum hodie desiderare, ac mutis pro ipso perorare verbis quodammodo videntur; per bonos omnes, quos tam fortiter tuitus est; per ipsos Superos, quorum religionem ac cultum tam impensè defendit; adjuvate Logodædalum, tantum fori lumen, vestri Ordinis decus & ornamentum vestram suscipite in tutelam, & debitam summæ ipsius calamitati hereditatem adjudicate.

ORATIO

Pro Zeuxide Pictore Excæcato.

Etsi id unum incumbere visi sunt, Judices integerrimi, qui ante me dixerunt Oratores, ut in deplorandâ eorum, quos defendendos susceperunt, calamitate, speciosissima quæque orationis lumina adhiberent;

tamen satius ego duxi, si, neglectis Eloquentiæ pigmentis, non tam loquerer pro Zeuxide, quàm spectandum omnium oculis illum exhiberem. Neque vero dubium mihi est, quin effossi ejus oculi tam vehementer perorent, ut vos ipsi ad tam fœdum perculsi spectaculum, æstimantesque jacturam lucis ex ipsâ luce, quâ fruimini, vel è judicibus tacitè fiatis patroni Clientis mei, atque suffragiis vestris damna nulla in humanis rebus, cæcitate esse graviora decernatis.

Ac quamvis lucem nullam ab ordine mutuari necesse sit in cæci causâ, ubi malorum gravitas nec ordinem capit, nec modum, quòd effusæ tenebræ omnia confundunt; dicam tamen ad æstimationem jacturæ Zeuxidis, hunc perditâ per cæcitatem lucis usurâ, & mitioribus carere vitæ bonis, & durioribus mortis vivum ac spirantem malis affectum fuisse.

Querantur alii amissas opes, famæ damna gloriæque illi lugeant, quibus uti his bonis liceat, nec quibus majora sint dispendia, quæ doleant. Hæc Zeuxis non enumerat in vitæ bonis, quòd nec illa quidem, si affluerent, ut affluxissent Pictori celeberrimo, iis frui posset. Ecquis enim homini cæco relictus bonorum usus, ubi nulla jucunditas, nulla delectatio, ubi luctus contra mœrorque æternus, ubi unæ superant lacrymæ, suspiria, gemitus? Tuum illud patrimonium, infelix Juvenis, tuus census, tua hereditas. An enim dolori parcat ille, abstergat lacrymas, suspiriis modum ponat ullum? an non extabescat desiderio, qui & oculos amisit & lucem, quibus dolores levantur omnes?

Atenim hoc vobis allatum est, tanquam egregium ad tuendam Demarati causam præsidium, quòd filios, quòd uxorem, quòd numerosam familiam haberet; hæc utinam sibi posset Zeuxis vindicare, Judices! Demaratum mœrentem solatur uxor, nati recreant afflictum, tota familia mutuis studiis exhilarat. Mœstus ille, desertus totos per dies angustos lares habitat; nec ullam nisi in lacrymis suis aut spem, aut voluptatem habet. Nam quid ei dulce aut jucundum esse possit, cui cæcitas usuram ademit lucis & oculorum, quibus mundi hujus amœnitates deliciasque delibat homo ac quodammodo possidet. Etenim quid quid est in aspectabili mundo pulcrum, quid quid mortalium oculis subjecit, quid quid dedit hominibus utendum natura, & quasi possidendum in commune; id sic ademptum est Zeuxidi, ut exheredatus ab illâ esse videatur.

Et hoc quidem eo gravius debet illi accidere, quod in informandis penicillo coloribusque naturæ operibus versatissimus, eorumdem pulcritudinem eruditioribus noverat oculis intueri. Sed quid hæc leviora persequor? Oculorum vel ipsa sedes, artificium & munus dignitatem eorum pretiumque satis indicant. Quantum enim vero studium in iis elaborandis adhibuisse natura visa est, quos variis integumentis ac veluti propugnaculis texit? quibus tanquam speculatoribus, altissimum in capite assignavit locum, ex quo cuncta circumspicerent & contemplarentur? In cæteris sensibus lusisse, ut ita dicam,

visa est; at omnem in efformandis oculis sagacitatem atque solertiam exhausit. Et verò quid in toto homine præstantius, quid nobilius, quid pulcrius oculis, quid utilius, quid necessarium magis. Ii sunt fideles animi internuncii, ex quibus reconditiores sensus percipiuntur. Quod lux in astris, in cœlo sol, in sole radii, id oculi in homine. Astra si privaveris luce, molem inutilem suspendis cœlo: si cœlum sole, si radiis exuas solem, publicum mundi oculum subducis, excæcas naturam, confundis omnia ac permisces. Confodis homini oculos? vivum ac spirantem infodis sepulcro, mortis anticipatæ tenebris involvis, pretiosissimâ rerum omnium vitâ vitæque bonis ante tempus exspolias.

Etenim an illa vita est, an non habenda mors potiùs, quâ quis dulcissimo fratrum & amicorum conspectu privatur? Hoc tamen est, quod patitur Zeuxis: Vivit, sed ita vivit; ut mors ipsa foret illi expetenda magis quàm vita. Utinam, Judices, utinam inter mortuos foret! malorum finem in morte, post jactationes quietem, post procellas tempestatesque portum inveniret. Nunc autem vivit, ut perpetuis acerbæ vitæ doloribus excrucietur.

Saltem mortuus debitam bene actæ vitæ mercedem acciperet; hîc verò omne malorum genus spectatæ virtutis in præmium accipit: saltem mortuo campis in Elysiis videre parentem fas esset, & impensæ pietatis fructum suavissimum percipere; hîc mortalium omnium aspectu caret. O mortem lentam & indocilem hominum precibus flecti! Reluctantes vocat, vocantes rejicit. Ratum est ergo; vives, Pictor infortunatissime! & vives, non ad miseriæ solatium, sed ad incrementum cladis ac cumulum. Fovebis in posterum tuos in sinu, ut nunquam in oculis geras; sic aberis à te, ut manens apud te unum, nec sine duce exire, nec alios invisere unquam possis: sic tibi coram tuis præsens, ut tanquam tibi tuisque externus, nec te, nec tuos unquam videas. Vives, inquam, & vives in mortis malis; ut omnibus vitæ commodis careas; sic mortis privabere commodis, ut in vitæ incommodis consenescas.

Et erit aliquis tam crudelis, tam barbarus, tam ferreus, quem Zeuxidis sors infortunata non moveat? qui Zeuxidem fratrum miserrimum esse neget, aut etiam illius sortem cum aliorum fato minimè comparandam esse inficietur? Oro vos igitur atque obtestor, Judices, date Zeuxidi paternam hereditatem, ut non omnibus vitæ bonis spolietur. Date, ut levi aliquo in mortis malis recreetur solatio; date, unde vivat ille, qui cùm tuendæ per se ac sustentandæ vitæ facultatem non habeat; meritò sperat de vobis fore, ut tanto suæ calamitatis incommodo vestra pietas medeatur.

ORATIO

Pro Elpidio Adolescente exsurdato.

Quæ res in hac, quam mihi hodie propugnandam suscepi, causâ molestiam dicenti parere nonnullam deberet, ea me, Judices, mirum in modum reficit, & novas ad perorandum coram celeberrimo consessu vires,

res, novos animos subministrat. Absit igitur à me, Judices, ut singulare Oratorum, qui prius ex hoc loco dixerunt, studium, & miram in animis commovendis industriam reprehendendam putem, dum illi pro se quisque Clientum suorum damna, tantâ cum eruditionis & ingenii laude extulerunt. Gratulabor mihi ipse potiùs, ut par est, superisque gratias agam amplissimas, quod eos à quibus metuendum Elpidio arbitrabar, patronos ipsius causæ totidem defensoresque acerrimos invenerim.

Nam si tanti est, uti revera est, hominem aut manibus, aut oculis, aut linguâ carere ob ea quæ promanant inde incommoda; quanti demum fuerit, quæ sequuntur ex singulis, ea in se mala unum pati universa? Quæ quoniam in Elpidio eximiæ indolis, spei optimæ, atque acerrimi ingenii adolescente licet cum mœrore intueri; nemo est profectò, qui non existimare debeat, sublato per hostes aurium usu, fratribus suis graviùs eum esse læsum, quòd hunc ipsum constet, & omnibus fratrum affectum fuisse malis, & bonis orbatum.

Magnum quiddam est, Judices, quòd Demaratus avulsis manibus, quod Logodædalus excisâ Linguâ, quod Zeuxis effossis oculis tolerarunt: at mente unum eundem & mancum simul, & elinguem, & cœcum languere, id verò tanto gravius est, quòd mala animi & sunt, & jure habentur malis corporis multo graviora. At qui ea sors Elpidii est, qui cùm optimum ingenium, præclarissimam indolem & liberalibus disciplinis aptissimam nactus esset, exsurdatus sit miserabiliter, priusquam sibi liceret quidquam ediscere.

O vicem adolescentis luctuosam! ô calamitatem omni commiseratione dignam! Quid tibi, infelix Elpidi, quid ingenium illud tuum profuit? quid te juvit insignis illa, quâ te præditum amabamus, solertia? quò demum devenere dotes illæ omnes, quas tibi à Superis concessas gratulabamur; ex quo truncatis obtusisque penitus, ante artem ullam scientiamque perceptam, auribus, non excidisti modò spe omni in reliquum vitæ tempus, sed & incommoda fratrum omnia in animo experiris?

Nam quid aliud animo putatis esse artes rerumque notitiam, nisi quod lingua, manus & oculi corpori sunt? Lingua visa vel audita narrat; Artes iis, ut par est, narrandis præsunt. Manus res ipsas agit; Artes manum laborantem dirigunt. Oculi res aspiciunt, pervident, intuentur; Artes, quo pacto vel visis vel auditis utendum sit, edocent. Externa quippe hæc membra sunt instrumenta duntaxat ac veluti famuli quidam administrique mentis arbitræ, judicis, dominæ, artificis ac moderatricis; ac proinde, Judices, qui cognitione rerum destitutus sit, eum mente cæcum quodammodo, elinguem & mancum esse necesse est.

Ah! video, Judices vos commoveri; video quis sit vester eâ de re sensus. Intelligitis nimirùm, & meritò intelligitis eum, surdus cùm sit, nulli Arti perdiscendæ esse idoneum: agnoscitis ereptam ipsi rei cujusquam faciendæ aut cognoscendæ potestatem: videtis eum esse ab omni facultate tam imparatum, quàm certum

est Artium cognitione imbui neminem, & initiari rerum mysteriis posse, qui mente sit destitutus.

Atenim inquiunt adversarii; quid est, quòd tam graviter expostulet Elpidius? quid est, quòd se tam infelicem prædicet? Lingua, manibus, oculis uti potest. At hoc extrema ejus miseria est. Utinam, Judices, non uteretur, cui ad nullam omnino rem utilem & honestam iis uti liceat! Nam quid agat? quid loquatur commodè, qui rerum sit adhuc rudis omnium & imperitus? si loquendi quandoque animum cupido incesserit, nihil nisi temerè & inconsultè loquetur, effutiet, deblaterabit. Si quid agendum se offerat, in quo eluceat ingenium; rerum ignarus omnium quid operetur? si ferendum de re aliquâ, quam oculis usurparit, judicium, nihil judicare prudenter poterit, qui, antequam rerum cognitionem ullam assequeretur, aurium usu crudeliter sit spoliatus.

Quòd cum ita sit, Elpidi, quid lucem ulteriùs sustines? quid cum mortalibus diutiùs verseris? Quin potius, judice me, cares publico? quin te domi otiosum, & inglorium contines? quin nuntium humano penitus consortio remittis? sin verò te hominibus domi subtrahere non datur, quære remotiores solorum nemorum latebras; pete inaccessa sylvarum loca, ibique te abde, conquiesce, conticesce. Crede mihi, Elpidi, honestius tibi ita vivere ab omni cœtu disjunctum mortique proximum fuerit, quàm brutorum more, sine sensu, sine mente, sine consilio aut agere, aut loqui, aut videre.

Nequis vestrum tamen existimet, Judices, me dum Elpidii damna extollo, aliorum conditionem minimè deflendam arbitrari. Est hæc, est certè omnium judicio luctuosissima. Sed omni solatio non carent. Habent cæteri, unde levamen doloris sui nonnullum petant. Aliquo quidem sensu indigent: at non omnibus: aliis uti possunt percommodè, sive ad comparandas sibi novas artes, sive ad paratas antea perficiendas: possunt amicorum uti congressibus, possunt societate mutuâ vitæ tædia fallere, & quod uno sensu exequi nequeunt, alio præstare.

At verò quanto miserior etiamnum est sors Elpidii, cui habitandum semper apud se, latitandum in tenebris, contabescendum præ dolore. Qui nihil sciat, nihil calleat, nec scire quidquam vel callere possit; qui nihil proferre queat nisi absonum, nihil interrogare, nisi intempestivum, nihil agere, nisi imperfectum; qui denique perpetuos de se & præsens & absens dare ludos paret.

Si vos igitur, Judices, si vos singula fratrum damna movent, uti neminem vestrum esse puto, quem sortis illorum non misereat; si in illo generositatem pietatemque in parentem laudatis, quòd manus secandas offerre non dubitaverit, ut imminentem patri carissimo ictum averteret; si hujus miseriam lugetis, qui cùm magnam in perorando famam sibi comparasset, elinguis factus est: si alium revera infelicem prædicatis cui partam hactenus pingendo existimationem sustinendi diutiùs copia ablata est; moveat ille multo magis, qui singula fratrum incommoda pertulit. Potuisset Adolescens optimus tractare arma, & in

solùm pulveremque bellicum ex umbrâ palæstrâque domesticâ prodire, suamque in defendendâ patriâ fortitudinem exhibere: potuisset in foro versari cum laude, & ingenii pariter eruditionisque specimen edere: potuisset in alterâ qualibet arte strenuum se atque habilem profiteri. Verùm neque militiæ nomen dare, neque dicendis causis operam ponere, neque ex doctrinâ ullâ commendationem expectare jam potest. Quid igitur agat infelix? quò se vertat? quò confugiat? quid consilii capiat? cujus opem imploret, nisi paternam ipsi, qualecumque doloris tanti solatium, hereditatem adjudicetis?

ORATIO JUDICIS

Controversiam inter Fratres quatuor dirimentis.

Gravis penitus ac difficilis ex omni parte controversia vestris sententiis hodie dirimenda proponitur, Judices. Dicendum jus inter cives quatuor eosdemque fratres inter se conjunctissimos, huic civitati Juvenes carissimos, suo in Rempublicam studio, singulari in parentem caritate spectatissimos. Nihil postulatur ab uno quoque, quod singulorum meritis non debitum, quod inferior eorum virtuti merces videri non possit.

Tamen nec licet nobis omnes facere voti sui compotes, nec pronunciare unius ex illis in gratiam, quin cæteri læsos se fuisse aliquo jure suo conquerantur. Scilicet hereditas paterna non divisa, sed tota, non ex parte tantùm, sed in solidum & ex asse ita singulos respicit, ut singulis minimè possit contingere. Instituit pater bonorum omnium heredem unum aliquem è liberis, qui amantior patris inter omnes, qui vitam ejusdem libertatemque majore damno redemisset.

Certatum est ab uno quoque viriliter, non tam hereditatis potiundæ gratiâ, quàm ut ardentissimum, quo flagrabant omnes in patrem, perenni monimento amorem consignarent. Quo demum exitu? Fecit disertissima Patronorum, qui pro Clientibus invicem dixerunt, Oratio, ne cuiquam lateat: & plerique vestrûm testes eximiæ fortitudinis, quam singuli fratrum edidere, suis ipsi oculis usurparunt. At quo omnium dispendio? quanto singulis stetit paterna salus ac libertas ab hostium furore vindicata? Hic præcisas manus vidit impiger, dum brachiorum oppositu capiti paterno fatalem ictum avertit. Ille captus ab hostibus, avulsâ crudeliter linguâ loquendi facultate privatus est. Alter effossis immisericorditer oculis lucis usuram perdidit. Ultimus recisis per summum nefas auribus exsurdatus est. Parem omnibus crudele vulnus jacturam intulit. Demaratus Statuarius insignis & strenuus in bello miles excisas fuisse opes suas spemque parandæ gloriæ omnem ablatam expostulat. Luget elinguis Logodædalus interclusum sibi ad laudem aditum; &, quam labore multo sibi fecerat disertus orator eloquentiæ famam, perpetuâ silendi necessitate evanescere. Zeuxis pictor egregius orbatus oculis miserabiliter non habet deinceps unde sustentet vitam, aut partum pingendo decus tueri possit. Elpidius magnæ

expectationis adolescens in ipso ætatis flore exsurdatus, in summâ rerum omnium inscitiâ longum vitæ spatium nulli idoneus arti prorsus exiget. Sensit infelix pater miseræ sobolis calamitatem, & filiorum ad aspectum ex dolore contabuit. Felix, vel dum moritur, si mederi singulorum incommodis, & pium in amantissimos filios animum potuisset consignare.

Nos verò quid statuemus, Judices, tam difficilis controversiæ arbitri constituti? cui demum ex omnibus paternam hereditatem adjudicabimus tanquam miserrimo inter cæteros, & majus pro paternâ salute tuendâ detrimentum passo? Equidem scio esse eorum neminem, qui dignus illâ videri non debeat: qui eandem calamitatis suæ in subsidium sibi non vindicet: qui suâ orbitate vestros animos non inflectat ad commiserationem sui. At nullus ibi misericordiæ locus est, ubi æquitatis unius ratio debet haberi. Non satis est miserum in suâ sorte quemlibet judicari, nisi fratrum miserrimus æstimetur. Huc ergo recidit totius contentionis caput; quis omnium fato suo infelicissimus debeat reputari. At hoc ipsum decidere, quàm arduum & operosum debet videri!

Audiistis, Judices, quantâ animorum contentione, quàm disertâ verborum copiâ, quàm exquisitâ ingenii sagacitate eruditissimi Patroni vicissim certaverint, suis ut quisque in Clientibus perfectissimam calamitatis ipsius imaginem elaborarent: At quid perfecerunt dicendo, nisi ut difficultatis nodum intricarent arctius, nedum exsolverint; nisi ut eloquentiæ suæ fulgore perstrinxerint oculos; tenebras ipsas & insitam controversiæ caliginem non depulerint? Video vos incertos adhuc & ancipites, quid pro æquitate vestrâ pronunciare liceat. Nihil leges, nihil civitatis ipsius instituta, nihil juris ipsius ratio suppeditat, unde ferre judicium in tantâ causæ novitate atque insolentiâ possitis. Nobili Statuario ac strenuo militi manus abscissæ sunt, quid durius? Perito Oratori avulsa lingua est, quid tristius? Pictori celeberrimo eruti sunt oculi, quid miserabilius? Adolescenti lætissimæ expectationis aures amputatæ funestissimæ in omne tempus ignorantiæ fatum important, quid luctuosius? Quid erat singulis metuendum magis, quàm quod singuli patiuntur? vel quis calamitatis gradus illis accedat, qui summum calamitatis cumulum experiuntur? Sentio ipse, Judices, quales inter angustias verser, cui aditus omnis ad ferendam sententiam interclusus videatur.

Tamen expectatis, ut loquar, neque munus illud, quo per vos & apud vos hodie defungor, silere me patitur. Ergo, ne ludere spes vestras, aut commissæ provinciæ defuisse videar; ne suprema Testatoris ipsius voluntas, quam magnæ religioni semper habuimus, cassa & irrita sit; aio Polycratis hereditatem Elpidio fratrum minimo esse eo nomine adjudicandam, quòd omnium infelicissimus debeat æstimari. Habent hoc Fratres cæteri in calamitate suâ subsidium non leve, ut se rerum gestarum gloriâ consolentur, & eâ, quam sibi apud omnes in suâ quisque facultate pepererunt, famâ doloris sui acerbitatem mitigent.

Obversabuntur perpetuò Demarati oculis egregia illa artis suæ monumenta, quibus civitatem nostram decoravit, &, quod dedit in bello fortitudinis eximiæ specimen, audiet omnium linguis celebrari. Fruetur Logodædalus navatæ laudabiliter tam publicis quàm privatorum commodis operæ conscientiâ, & suavissimo tot amicorum, quos olim consilio juvit, eloquentiâ tuitus est, commercio recreabitur. Neque suum deerit Zeuxidi Pictori celeberrimo solatium, qui perfectissimas rerum omnium imagines animo complexus easdemque coloribus ac penicillo imitatus tam scienter, se se dulcissimâ illarum recordatione pascet & cæcitatis suæ tenebras quoquomodo mitigabit.

At quid ejusmodi simile manet infelicem Elpidium, qui in ipso adolescentiæ limine exsurdatus, nec ulla potuit assequi suæ orbitatis adjumenta, nec habet in omne tempus, sibi relictus uni, unde conditionem acerbissimam sustentet, aut consoletur? Quare Elpidiô exsurdato, omnibus fortunæ animique bonis destituto paterna hereditas adjudicator. Verùm ne filiis posthac omnibus ad paternæ observantiæ defensionisque laudem desit incitamentum; ne Respublica civibus optimis & de se bene meritis defuisse videatur; ne careant illi calamitatis suæ solatio, & fortitudinis, atque industriæ suæ præmio defraudentur, tantundem singulis tribus Fratribus ab Republicâ parente optimâ de ærario sufficitor. Omnes, quoad vivent, in Prytaneo aluntor. Mortui de publico efferuntor conduntorque perhonorificè communi sepulcro: cui ad perpetuam rei memoriam inscribatur.

Diis Manibus piorum Polycratis Liberorum Senatus Populusque Atheniensis posuere.

IPHICRATES

ET ACOETES.

CAUSA QUINTA.

In Genere Judiciali.

ARGUMENTUM.

Erant in unâ eâdemque Civitate cives duo; alter nobilis & dives, Iphicrates nomine; alter ignobilis & pauper, Acoetes dictus. Terni

ambobus Liberi, veteres ambobus odiorum causæ fuerunt. Bellum civitati cùm incidisset, Dux copiarum creatus Iphicrates in castra hostium clam se recipit. Rumor oritur prodi Rempublicam. Acoetes è concione accusat Iphicratem. Plebs indignata absentis Iphicratis, quem proditorem putat, tres Liberos obruit lapidibus. Regressus in urbem paulò post Iphicrates, occiso hostium Duce, petit ad supplicium Acoetæ Liberos; ipsum verò reum agit ex eâ lege, quæ calumniatori irrogaret pœnam, quam ipse intulisset. Acoetes morti ultro se offert, ut à Liberis necem depellat, pro Acoete ipso interim Liberisque ipsius alter perorat.

ACTORES.

IPHICRATES, Dux belli.

ACOETES, Iphicratis Accusator.

SYNIGORUS, Acoetæ Defensor.

CRITICUS, Judex.

IPHICRATES.

Vestras, Judices, pro virili parte ultus sum injurias, meas vicissim, pro æquitate vestrâ vindicate. En urbis mœnia obsidione soluta sunt, fugatus est hostis, civis jam liber metu respirat. Mœret heu! in communi lætitiâ una victoris domus, per quem effectum est, ut unicuique vestrum liberis, conjuge, & incolumi patriâ frui liceret! Huic ne suos quidem liberos revisere & amplecti fas est. Quòd si pro patriâ concidissent, si parentis ad latus ante muros urbis illis oppetere contigisset, eorum jacturam in tuendis suis civibus bene collocatam putarem, & liberorum honesta mors patris orbitatem solaretur. Nunc eos in patriæ sinu fraude circumventos, oppressos calumniâ, falsum patris ob crimen turpissimâ morte periisse, quis ferat? Equidem cùm Reipublicæ defensionem suscepi, nullum mihi fore certamen existimaveram, nisi cum hostibus patriæ; nullum nisi ab illis reformidavi periculum. Ecce mihi civis factus est hoste crudelior; hostis enim meo contentus sanguine innocenti liberorum sanguini pepercisset.

Quid plura, nostis injuriam, Judices, auctor in conspectu est. Vestrûm est, pro legum nostrarum æquitate, statuere, ut par pari pœna referatur. Non ut moriatur Acoetes postulo. Vivat sanè, quoniam vitæ meæ pepercit; sed orbus parens vivat in eversâ domo. Tres liberos abstulit, tribus liberis careat. Meos furori suo immolavit victimas; suos meorum manibus placandis inferias repeto.

Quod si durum hoc & inhumanum esse censeat, cernat ille prolapsam & afflictam domum, quæ paucos ante dies tam lætâ exultabat prole, tam longâ virorum illustrium serie hactenus floruerat, discat, quàm parum meritus videar tristissimam meæ orbitatis acerbitatem.

Electus à vobis fueram, Judices, Dux militiæ, desperatis pœne patriæ rebus; victi spes nostras his mœnibus tuebamur; eaque jam multis in locis diruta erant & aperta. Unum pro cunctis caput objeci; rem aggressus sum dolo, quoniam manu vincere non licebat. Excessi urbe tacitus liberos meos Diis hujus urbis præsidibus commendans; vobis commendassem, Judices, si cum pluribus consilium communicare periculum imminens sivisset. Quis fuerit eventus, omitto dicere, neque vos, credo, vel consilii mei, vel silentii pœnitet. Liberata civitas; victus hostis est, victor in urbem redeo.

Victorem qualis pompa, quis triumphus excipit! Tres Liberos, quos ad familiæ columen, ad defensionem patriæ sedulò instituebam, crudelissimo supplicio affectos audio patris ob defectionem. Non immoror, Judices, in hoc confutando crimine, quod facta mea, vel tacente me, satis refellunt. Licuerit Accusatori iniquissimo concepta jamdudum explere odia; fidem meam, quæ spectata satis erat & cognita, revocare in suspicionem, suscitare in me furorem plebis, & nomini meo turpissimæ proditionis labem inurere. At quid innocentes pueri meruerant? Proferat Accusator culpam aliquam, vestigium aut umbram sceleris, cui affines meritò videri possint. Conjuraverant, credo, in patriam? clandestina cum hostibus inierant consilia? perniciem hujus urbis nefariè moliebantur? Quàm hoc non credibile in pueris, quantùm ab hujus ætatis indole, & viribus ejusmodi scelus abhorret! Tamen fac eos proditionis reos esse. Nihil ne antiqua generis nobilitas, nihil familiæ splendor, nihil continua Majorum hanc in Rempublicam merita, nihil patris reverentia, quem populi suffragia hujus urbis copiis præfecerant, si non ad veniam, saltem ad commiserationem, vel pœnæ temperamentum aliquod prodesse pôterant?

Atenim video quid iniquus Accusator voluerit, & quâ sit usurus defensione. Liberos fortasse meos innocentes non negabit; at multatum fuisse in sobole parentem contendet. Quam tandem ob causam, Judices? quod tandem scelus, quod admisi facinus tam inexpiabile, ut illud mihi triplici morte luendum sit? An quod vitam in apertum discrimen adduxerim, ut saluti vestræ consulerem? quòd deploratæ civitati succurrerim? quòd miscendum cum virtute dolum, ubi virtus sola nihil posset, existimaverim? quòd exierim ex hac urbe, exeundi verò causam tacuerim & consilium? Nihil equidem video, Judices, quod vel in vitâ, vel in rebus gestis tam crudeli pœnâ dignum sit. Extremum huic urbi imminebat exitium: avertendum erat, averti. Reprimendus erat hostium impetus, repressi. Amputanda ferro publica calamitas, amputavi. Silendum inprimis erat, ne, si vulgaretur consilium, exitu careret, silui. Ecquod in iis

omnibus crimen est? si scelus est, vobis, Judices, illud scelus profuit. Cur ego plector ob illud scelus? cur fructus criminis communis civium, mea verò unius pœna est?

Sed esto: creditus fuerim bonâ fide nocens: dederit Accusatori egressus ex urbe fugæ suspicionem: continuóne spargenda res fuit in publicum, quasi certa foret? Dubitandum, sciscitandum etiam ex aliis, explorandum certè, denique expectandum fuit, dum res innovesceret. Verùm non ita prudens & lentus solet esse livor: nescit consilio, cunctatione, deliberatione uti. Pascitur suspicionibus vel levissimis; sectatur umbras criminum, insidiosa quæque arripit; dubia pro certis, obscura pro compertis, falsa pro veris habet, & pro meris nugis tragœdias excitat. Exiit ex urbe Iphicrates? statim proditor audit & transfuga. Verùm incerta res est; latet certè; divulganda nihilominus, vicatim ostiatimque amici, inimici, familiares, ignoti conveniendique sunt; imbuendæ mentes credulæ plebis, aures falsis rumoribus; suscitandus furor, acuenda odia! Sed in quem? in absentem. Adsunt innocentes liberi? multentur patris loco, seu potiùs multetur in sobole parens. At quo supplicio? effero, immani, inaudito? Protrahantur è laribus domesticis, quorum in tutelâ latent: permittantur seditiosæ multitudini: discerpantur patris absentis nomen inclamantes; suam & patris innocentiam, ætatis suæ jura, familiæ merita, Deûm hominumque fidem contestantes!

An hîc tandem conquiescet sicarii crudelissimi barbaries! Meum, meum quoque sanguinem hauriat, si tanta illi cruoris sitis est. Seu potiùs, Judices, debitas crudelitati suæ pœnas luat. Equidem dies ac noctes versantur ob oculos cruentæ liberorum umbræ conquerentium, se à me desertos periisse. Horum intueri vultus, voces exaudire mihi videor. Ubi eras, inquiunt, pater amantissime, cùm plebis furor in nos desæviret? ubi nunc es? cur nos pateris inultos? ô diem mihi in summâ felicitate luctuosum! Victor, pro triumpho, ultionem repetere cogor; & necem eorum persequi, quos vel capitis mei periculo cum cæteris civibus servaveram. Verùm etiam si tacerem, an silerent leges vestræ, quæ injurias paribus damnis compensari jubent, & calumniatores, quibus reos afficere voluerant, paribus ipsos pœnis affici? An ergo vexator florentis familiæ, domûs innocentis eversor pœnam à legibus crudelitati suæ constitutam effugiet? an ille furorem suum liberorum meorum sanguine impune expleverit? an inulti jacebunt filii mei, dum sui superstites orbitate meâ fruentur? Non funus pro funere, luctum pro luctu, animam pro animâ, sanguinem pro sanguine rependent? Liberi, quos hîc lugeo, Judices, liberi vestri sunt, non tantùm quòd in Republicâ vestrâ nati, quòd eo parente geniti, qui totus vester est, sed etiam, quòd meis vocibus & exemplo informati ad vestram gloriam & defensionem feliciter adolescerent. Liberos igitur vestros, obtestor, per hujus diei felicitatem, per hanc dexteram, quæ vobis præsidio fuit, Liberos, inquam, vestros, & inexpiatum illorum sanguinem, vindicate.

Hunc

Hunc à vobis triumphum expecto. Nolite pati eum, qui vestrâ in causâ vicerit, eodem die, vobis Judicibus, tam justâ in causâ vinci.

ACOETES *Iphicratis Accusator.*

Nemo vestrûm, Judices, huc me prodire existimet, vel ut injectam crudelis accusationis invidiam amoliar, vel ut inanibus lacrymis ac precibus imminens capiti meo periculum coner declinare. In his rerum mearum angustiis sentio, quàm frustra utrumque pertentarem. Nam quid favere mihi jam possit, vel unde præsidium aliquod liceat expectare? Instat Iphicrates generis nobilitate conspicuus; non habet Acoetes, nisi ut natales tenebras incuset. Infert calumniam adversarius divitiis, gratiâ, clientum auctoritate potens; ego destitutus omni patrocinio, & summâ rerum inopiâ laborans quid opponerem? Ille inexpectato audacis facinoris exitu, & suâ inflatus victoriâ vindictam armatâ manu postulat; ipse ad cæteras meas miserias iniquiorem sortem expertus nequicquam fatalem ictum deprecarer. Igitur fruere triumpho tuo, Iphicrate; habes & fatentem reum, &, quamcumque in me tuleris, sententiam minimè detrectantem. Perime destinatam tibi jam diù victimam: exsatia veteres inimicitias, satura te nostro sanguine, nihil deprecor, nihil abnuo. Totum me tibi nimia patriæ caritas mancipat: hæc me nocentem fecit, si videor nocens. Felix hoc saltem nomine, quòd publicæ saluti, priusquam tibi, infelix Acoetes occumbat! Rem peragite, Judices, vel Iphicrates potiùs ferrum ipse nostrum in pectus exigat. Verùm quid iras persequatur longiùs, & innocentes meos Liberos neci destinet? Vestram fidem, Judices; placet hic vobis Iphicratis impotens furor, cui non satis est, parentem si mactet, nisi eodem fato nihil tale meritam sobolem involvat?

Infelix ego, qui non modò ærumnosos calamitate meâ Liberos, sed & nocentes fecerim! Nam nocentes illi sint oportet, qui repetuntur ad necem. Non satis est esse miserum, qui plectitur, ni qua nocentem culpa effecerit. Aliud mihi de vestrâ æquitate, Judices, sentire non licet. Non est istud infortunatis hominibus tribunal, sed nocentibus solis pertimescendum. Imò, imò ipsa calamitas certum apud vos semper præsidium habet: &, qui vestris in judiciis nihil præter invisæ sortis injuriam afferat, is non sibi contumeliam à vobis, sed commiserationem potiùs ac patrocinium accersat. Ergo te paterna calamitas nocentem fecit, infortunata soboles, cujus hodie supplicium apud æquissimos Judices postulatur! Testem ipsum te volo, Iphicrate; neque vel hostis infensissimi propriâ in causâ judicium reformido.

Age quid aliud Liberis meis objicis, nisi quòd infelicem patrem habent? Culpam profer, propter quam à te damnantur. Clamitasti quidem multùm, victoriam ostentasti, indignis tanto Imperatore querimoniis populum in me mesque concitasti. At cujus tandem sceleris nomine devovendos furori tuo meos Liberos vindicas? Ede nunc etiam, si potes, quidquam ejusmodi, vel saltem finge sceleris

umbram aliquam, quæ fucum faciat. Nihil est, quod timeas; tua te auctoritas, opum magnitudo, populi gratia satis tuentur, tibi ut comminisci aliquod maledicti genus impune liceat. Quid siles? quid conticessis? En ego te adjuvabo, & tibi vel in Liberos meos accusationis caput sufficiam.

Age retexamus rerum seriem atque ordinem, quæ legitimæ accusationi materiam suppeditare possint. An tibi infelices illi adolescentes machinati sunt insidias? An astiterunt patri in judicio cùm te accusavit, aut suffragatores, aut testes? an populum in te concitarunt? an insurrexerunt tuam in sobolem? an lapidibus armati furiatæ plebis invidiam aut provocaverunt, aut adjuverunt? Quàm miserum est infortunato parenti, Judices, ad eas redactum esse angustias, ut, dum filios tuetur ac defendit, etiam cogatur suggerere adversario nocendi argumentum! Vide, Iphicrate, ut innocentiæ conscientia securos nos facit. Tuum est eligere ex iis omnibus aliquid, unde nocentes Liberi mei saltem videantur. Si nequis, fatere demum, quàm temerè, quàm injustè eosdem incuses, & inhumaniter jubeas enecari.

Quanquam, Judices æquissimi, dolet Iphicrates tergeminam sibi periisse sobolem, neque dolori suo satisfieri existimat, nisi Liberos totidem meos interemerit, iteratoque toties supplicio, quam repetere à me vindictam nolle se fingit, eandem multo crudeliùs exigat. Equidem parum humanus ego sim, & parum sincerus, si dissimulem, quantam vel in victoriâ suâ dolendi segetem invenerit. Sed tamen culpandus hic dolor, qui nisi flagitio placari non possit. Verùm quid dolorem dico? furor est, sævitia est, immanitas est. Te pudeat, Iphicrate, imitari barbaros, aut etiam crudeliores feras, quarum impotens sitis & rabies, nisi sanguine humano, non extinguitur. At si tantopere sanguinem sitis, quin petis dari tibi in victimam quotquot extiterunt filiorum tuorum interfectores? Collige lapides, quibus illi obruti sunt: recense singula populi capita, qui unanimi pœne consensu ad patrandum facinus accessit. Aude etiam aliud, quod furori tuo magis conveniat: ipsos aggredere Judices, quorum sub oculis ipsisque adeo minimè repugnantibus interempta tua soboles fuit. Tu mitiùs aliquid postulares, quàm si dedi tibi petas ad pœnam, qui nullam peractæ cædis in partem venerunt. Hoc etiam adjicietur tibi majus ad dolorem solatium, quo majorem sanguinis copiam effuderis.

Videtis, Judices, ut nihil iniquum precer infortunatæ soboli, quam injusto Iphicratis dolori ereptam velim. Hoc ergo sperare liceat à vestrâ æquitate solatium, ut eorum suscipiatis defensionem, quorum innocentiam perspicitis. Non ego pro ipsis hodie deprecator accederem, nisi parentem haberent illum, quem nimia in patriam caritas calamitosum fecit. Quanquam neque me sortis hujus pœnitet, neque vereor etiam nocens appellari, si patriam amasse nimis sceleri imputetur. Noli timere, Iphicrate, ne, vel me ejusmodi crimine purgare velim, vel cruentam hac mercede mortem refugiam. Erit, ne du-

bita, erit mihi gloriosum occumbere, dum publicæ salutis reus occumbam; neque tam supplicium Iphicrates irrogasse videbitur, quàm immortalem gloriam peperisse. Unum hunc adjicite gloriæ pariter ac lætitiæ cumulum, ut, dum morior, dignos tribus in Liberis paterni studii æmulos & heredes vobis relinquam.

Sed quid moror? Comprehendite me, lictores, ducite quamprimum ad mortem; sanguinem meum fundite, Quis scit, num fusus Acoetæ cruor Iphicratis iras mitiget, aut etiam restinguat?

SYNOGORUS,
Pro Acoete ipsiusque Liberis contra Iphicratem.

Quod Oratori novo atque in hanc judiciorum Palæstram primùm descendenti maximè optandum est, & quod ad exprimendam sagacioris ingenii prudentiam conciliandosque hominum animos pertinere solet, æquissimi Judices; id ipsum mihi nunquam ante hunc diem Forensibus in rebus exercitato fateor defuisse. Nam cùm junioris patroni probabilitas causæ quam defendit, solertiam commendat, & audientium favorem ac gratiam demeretur, tum ego sensi, quàm lubrico, quàmque difficili versarer in loco, qui venire unus contra omnes, & communibus suffragiis viderer adversari. Quis enim hîc, Judices, nisi me totius populi clamores, cùm diceret Iphicrates, fefellerunt, vel ditissimi viri potentiam atque auctoritatem non vereri, vel victoris triumpho non applaudere, vel miseri parentis orbitatem dolere non visus est? Interim video infelicissimos juvenes omni ope auxilioque destitutos, quibus hæc una, durior ipsâ morte, salutis spes relinquitur, si fortè infortunati Acoetæ sanguine placatus Iphicratis furor ab infaustæ sobolis cæde abstineat. Video ipsum Acoetem non tam adversariorum sententiâ, quàm suo ipsius calculo condemnatum, & se ultro ac fortiter morti devoventem.

Quid agam, Judices? Eloquar? an silebo potiùs, & suis permittam fatis miserrimam familiam, quam disertissimi Oratoris facundia severissimis judiciis frustra conetur eripere? Tamen occumbent insontes Liberi? morietur infelix pater? & hoc apud æquissimos Judices, solitudinis atque innocentiæ contra auctoritatem ac gratiam tutores ac patronos? Ah! finite me existimare meliùs de vobis: sentio mihi novos adjici animos ad dicendum; adeo me vestra omnium æquitas reficit ac sustentat! Dicam ergo confidenter pro tribus Liberis adversus iniquam Iphicratis postulationem; dicam pro parente contra se ipsum; dicam pro infringendâ lege cujus vi reus impetitur; ac de singulis ita dicam, ut non tam privatorum hominum egisse causam, quàm publica totius civitatis commoda videar propugnasse.

Quanquam quid ego tres Acoetæ Liberos defendere rursus aggredior? aut quid adjiciam ad ea quæ studiosus parens idem & disertus patronus tam feliciter peroravit. Nam quæ illa demum victoria tua est, Dux fortissime, quæ te tam cædis avidum, tam sitientem sanguinis effecit? Esto: demus hoc tibi, peccarit in te vel

ſciens ac volens infelix Acoetes, & dignum morte ſcelus admiſerit; en ſe ſe offert furori tuo victimam, paratus ultro luere quaſcumque pœnas irrogaris. Quin plectis reum, & appetentem ultionis animum exſaties? Nihil ille de tuâ crudelitate conqueritur, non delictum defendit, non cruentam mortem deprecatur. At cur in ipſius Liberos ſævire ardes? quam illi paterno in ſcelere partem habuerunt? Ede crimen, quod puniri morte debuit; aut culpâ illi ſi vacant, cur inſontes ſupplicio deſtinantur? Nempe non ſatis unus ad pœnas videatur parens, niſi parenti ſobolem conjunxeris? non placet ille furorem tuum, qui ſemel tantùm mori pro conditione ſuâ poſſit, niſi tribus in liberis triplex lethi genus exſolvat? Atenim ereptam tibi tergeminam ſobolem doles? Crudelis dolor, qui niſi alterius dolore mitigari non queat! Victoriam tuam nobis oſtentas, & aſſertam per te patriæ ſalutem fuiſſe gloriaris? Equidem fateor; tibi multùm debet Reſpublica; ſed an navatam feliciter magis quàm prudenter operam compenſare non poteſt, niſi ſanguinem fundat innoxium? Teſtor te ipſum, Iphicrate, velles Rempublicam ex tuâ victoriâ plus detrimenti, quàm utilitatis percipere? velles perire tres Adoleſcentes optimos, qui ſuo quoque tempore victorias & ipſi multas reportabunt? an ideo tantùm viciſti, ut paulo poſt tuâ ipſius crudelitate vincereris? Quaſi vero digna ſatis victoriæ præmia Reſpublica non habeat; aut non ſatis amplum foret præmium decerpta laus, cum totius populi gratiâ conjuncta?

Sed quid ego hîc diutiùs immorer, Judices, & rem jam actam ulteriùs perſequar? Venio ad eximendum parentem ipſum, quantumvis repugnet ille, & ſe ultro volenſque morti devoveat. Hîc vero ſinite me paulo liberiùs queri, quàm aut ætas fortaſſe, aut debita hujus loci auctoritati reverentia patiatur. Nam quis hic tumultus fervet? cur converſos video in miſerum Acoetem oculos, quaſi de ſalute ipſius conclamatum jam foret? cur homini innocentiſſimo vertitur crimini, quod à vero ſinceroque patriæ ſtudio profectum eſt? Non ergo ſtuduit ille patriæ, qui orbatam illam Imperatore ſuo cùm videret, & rem ad extremas anguſtias rediiſſe, monuit Rempublicam abeſſe eum, cui commiſſa urbis defenſio ſit? Aberas enimvero, Iphicrate, &, nemine in partem conſilii adhibito, in caſtra hoſtium profugeras. Interim trepidat civitas, tumultuatur populus, & ſuſpicatus quod non erat, furias more ſuo concipit, bacchatur per urbem, in Liberos tuos involat, lapidibus eoſdem obruit, qui parentem multo lubentiùs obruiſſet. Tu paulo poſt, perempto hoſtium Duce redis in urbem, felicior certè, quàm prudens, qui Rempublicam, niſi res tibi ex ſententiâ ſucceſſiſſet, in extremum diſcrimen adduxeras. Nam quid agat periculi metuens populus, qui præpoſitum ſibi Ducem defeciſſe ad hoſtes conqueratur? Quam ſpem habuiſſet aliam, niſi ut panderet portas hoſtibus, & maturâ deditione victoris clementiam imploraret? Scilicet periculosâ plenum aleâ conſilium clam eſſe voluiſti, ne vulgatum reſciret hoſtis? Non erat ergo in tracci-

vitate prudens aliquis Magistratus, in cujus fidei inusitatum facinus crederes? qui facti conscius, quod meditabare, placasset plebis animos, iras mitigasset, præstitisset securitatem, & lætioris exitûs expectationem suscitasset.

Tuam tibi calamitatem imputa, quam in Acoetem frustra refundis. Nam quid Acoetes fecit, Judices, quod facere bonum civem non decebat? An stare debuit lentus & otiosus, qui periculi sentiret magnitudinem? an non adire Magistratum, quem unum succurere posse afflictæ urbi intelligeret? Cedò quid aliud, Iphicrate, quod in Acoete reprehendas? Nisi fortè id etiam criminis nomine imputandum putes, quòd vir tenuis ac pauper uno publicæ salutis adductus studio id ausus est, quod viri nobiles vel metu tui nominis, vel amicorum tuorum auctoritate deterriti facere refugiebant. Novum crimen, Judices, &, si quid Iphicrati credimus, extremo supplicio expiandum!

Si tamen multandum putatis, quod communis utilitatis gratiâ peccatum est, quis deinceps tanto cum periculo patriæ consulet? quis difficilem accusatoris provinciam implebit? quis contra potentum impetus ac nefarias molitiones obsistet? Atenim non amore patriæ, sed capitali impulsus odio Iphicratem Acoetes accusavit? Nempe virum in divitem, quem auctoritas, vis, gratia tutantur, pauper & ignobilis tantum audeat! Quanquam liceat hoc ipsum contestari judices, si qua odiorum semina suspexistis? Agite enim, cùm apud vos Acoetes diceret, an maledictis accusationem suam asperavit? an indulsit inimicitiis? an quidquam contra Iphicratis existimationem effudit? an in ipso Liberorum ipsius funere visus est triumphare?

Restat hoc unum, ut legis auctoritatem, quâ perperam Iphicrates abusus est, infringamus. O legem bene ac sapienter institutam, Judices, ut quisquis pœnam alteri malè intulit, eandem & ipse vicissim ferat! Vide, Iphicrate, quàm parum reformidemus momentum legis illius quam intentas. Hoc profitemur tecum ultro dignum esse quovis supplicio injustum accusatorem; non eludemus auctoritatem illam, quam profers: sed age cur abuteris in Acoetem illâ lege, quæ ipsum non petit? An cadit lex illa in eum hominem, qui injustus accusator non fuit? aut injustus accusator censebitur, quem nulla nocendi libido, sed una publicæ utilitatis ratio ad accusandum stimulavit? Ergo tu proba perversam in Acoete voluntatem; ostende signum immoderatæ cupiditatis; profer, si potes, maledictum aliquod aut calumniam quam inter accusandum effuderit. Hæc enim sunt, Judices, quibus vulgò se prodit illa cupiditas, quæ frenum non patitur, neque se unquam intra justos moderationis limites continet, cùm expatiandi liberiùs locum nacta est. Ede, inquam, Iphicrate, repentinum aliquem, qui vel invictis ac repugnantibus excidit, vel odii, vel iracundiæ motum; vel noli reum legis agere, quem lata lex spectare non potest.

Absolvo, Judices; & quoniam nihil video deinceps, quod vel misero parenti, vel ærumnosæ soboli facess-

fere negotium possit, oro vos atque obtestor, per æquitatem illam, quæ nemini unquam innocenti in hac civitate defuit, calamitosæ familiæ partes acriter, ut soletis, suscipite. Ne noceat infelici Acoetæ quòd ignobilis ac pauper, quòd ope destitutus ac gratiâ contra nobilem virum, divitem eundem ac gratissimum judicio contenderit. Nolite obstruere aditum plebeis etiam hominibus, ut, si bene mereri de Republicâ possint, potentum auctoritate metuque deterreantur. Parcite lætissimum hunc diem, quem non tam Iphicratis victoria, quam addicta huic urbi felicitas peperit, innocentium cæde funestare. Satis sit nobis, quòd ereptos infelici fato tres cives optimos requiramus; cavete desiderium nostrum novis funeribus cumulare. Tuque, ô Iphicrate, moderare tantisper dolori tuo: fruere sinceris lacrymis, quas tuæ calamitati omnes impertimus. Noli injusto furore perturbare communem de tuo mœrore luctum: parce abuti pertinaciùs propensissimâ totius civitatis in te voluntate miserorum ad perniciem, & aliam tibi, quàm civium nostrorum in sanguine, triumphandi materiam apprecare.

CRITICUS JUDEX.

Novum causæ genus, & gravissimis undequaque implicatum difficultatibus vestris judiciis hodie dirimendum deferimus, æquissimi Judices. Hinc enim communis libertatis assertor & publicæ vindex salutis tergeminæ sobolis orbitatem luget; quid miserabilius? Inde peractæ cædis auctor innocens morti se devovet, dum Liberos suos tristibus, quæ meruisse non possunt, fatis eripiat; quid generosius? Denique civis optimus hoc uno reus nomine, quod patriam nimiùm amaverit in judicium adducitur, & vestris sententiis interimendus proponitur, quid iniquius?

An nullum feret Iphicrates victoriæ præmium nec solatium orbitatis? reclamat æquitas, & consuetudo nostra prohibet. An adolescentes optimi, & ab omni suspicione criminis alieni pœnas luent? non cadit in hoc tribunal tam crudele facinus. An infelix Acoetes sui in patriam amoris fructum hunc feret, ut vel sortis iniquæ, vel justi doloris victima concidat? quantum hinc detrimentum Respublica nostra pateretur. Tamen nisi addicatur neci infortunata Acoetæ soboles, nec pensari labores suos, nec orbitatem suam resarciri posse Iphicrates profitetur. Clamat Acoetes jura violari omnia, nisi Liberi sui supplicio, cui se sponte devovet, eximantur. Negat ærumnosæ familiæ patronus affici eandem posse ullâ contumeliâ, quin inde Respublica nostra detrimentum ferat. Quid statuendum putatis, Judices? quis vestris sententiis locus relinquitur? Quocumque feratur animus, pares undique angustias, par incommodum offendit. Retexamus breviter totius causæ seriem, Judices, & quoniam mihi omnium primo dicendum est, quid sentiam, liceat singula partium momenta diligenter expendere, & quod quisque afferat causæ firmamentum, perscrutari.

Imminebat nostris mœnibus metuendus hostis: jam obsessa civitas fatalem casum metuebat, & quanto

minus prævideràt hostilem impetum, tanto magis impar ad declinandam perniciem sibi videbatur. In hac rerum perturbatione præficitur defendendæ urbi Iphicrates natalium splendore ac divitiarum copiâ spectatissimus. Verùm non ita multo post urbem deserit, & nemine consilii in partem adhibito, hostium in castra noctu profugit. Rem comperit Acoetes obscuro natus loco & rerum omnium egentissimus: continuò in Senatum advolat, nunciat defecisse ad hostes Iphicratem, & de parando obsessæ urbi præsidio Magistratus admonet. Miramur, obstupescimus! Frustra quæritur Iphicrates; nusquam est. Hinc crescit perturbatio, augetur metus, tumultus invalescit. Mox impotens furoris populus Iphicratis in domum irrumpit, & raptos inde tres ejus Liberos lapidibus obruit. Redit Iphicrates, partâ de hoste, quem propriâ manu occiderat, victoriâ. Luctum pro gaudio, pro triumpho funus multiplex, pro mercede tristissimam orbitatem invenit. Hinc justæ in Acoetem querelæ, quem veteribus adductum odiis ad talem ipsi inferendam calumniam defendit. Nempe crederet Populus, tam vecordem, tam oblitum sui fuisse Iphicratem, ut totius exercitûs Imperator electus proderet hosti patriam, nisi maledicta Acoetes sereret, & suis in Iphicratem conviciis populi furias stimulasset?

Exin approbare vobis nisus est facti sui consilium, & occultam fugam laudi atque solertiæ vertere. Erat in eo statu civitas, dixit Iphicrates, ut nisi fraus dolusque virtuti misceretur, populi salus videretur conclamata. Quanti porro intererat totum hoc, quod meditabatur, arcanum tegi; ne, si patuisset semel, & vincendi perderet opportunitatem, & se suosque cives gravissimum in discrimen adduceret.

Mox exhibuit pater miseræ sobolis innocentiam, cujus haberi rationem decuisset, vel si proditæ patriæ movisset ipse suspicionem. Nam, cur inquit, Liberi expertes paterni criminis pœnam luant? Quàm durum est suavissimo vitæ solatio patrem privari, dum suis civibus suæ ipsius vitæ periculo salutem & incolumitatem redimit. Vidistis lacrymas, audivistis gemitus, quibus deploravit orbitatem. Non putat sanari posse plagam, quam amissa soboles intulit, nisi par Acoetæ soboles idem supplicium luat. Orat proinde, ut Acoetæ tres filii filiorum suorum Manibus immolentur. Legis adjicit auctoritatem, quæ pœnam injustam inferentibus parem pœnam rependit.

Neque verò sobolis in periculo segnis Acoetes aut indisertus fuit. Credit eodem jure eximendos supplicio Liberos suos, vel si nocens ipse extitisset, quo volebat Iphicrates suis condonari, si patriam hosti prodidisset. Imò, Acoetes adjicit; cur Liberos, quos alienos à paterno scelere, si quod est, Iphicrates non negat, quos neque insidiarum arguit, neque odiorum incusat, neque illatæ accusationis reos criminatur, cur, inquam, Liberos meos neci postulet Iphicrates, qui suis vel nocentibus, propter ætatis imbecillitatem atque inconsiderantiam indulgeri veniam oportere censuisset? Injusta ergo videri debet postulatio Iphicratis, ini-

quus dolor, qui nisi innocentum cæde potest mitigari.

At Acoetes ipse, Judices, quanquam ultro morti se devovet, patrocinio non caruit. Non illum, si defensori credimus, vel veteres inimicitiæ, vel nocendi voluntas, cujus nullum in accusatione vestigium est, sed unum Reipublicæ studium impulit, ut, quod pertinere ad communem salutem videbat, statim admoneret. Nam cur fugæ suæ neminem participem fecit Iphicrates? non erat quisquam in tam numerosâ civitate, cujus fidei consilium illud crederetur potiùs, quàm in tantâ rerum perturbatione proditionis suspicionem credulæ, ut plurimùm, ac meticulosæ plebi relinqueret? Sin tamen Acoetes puniendus videretur, qui nec deterritus potentiorum metu, nec Iphicratis auctoritate, tantum Reipublicæ studium præ se tulisset; quis subire deinceps vellet tanto suo periculo damnosam accusandi aleam? quis ignobilis ac pauper nobilium ac divitum flagitia arguere sustineret? Vim autem legis, quam extulit Iphicrates, sic adversarius elusit, ut cùm latam in eos diceret, qui nocendi animo ad accusandum accedunt, facilè Acoetem absolveret, à quo tantam abfuisse voluntatis perversitatem demonstraret.

Expensis triplicis causæ, quam exposui rationibus expectatis, Judices, ipse quid sentiam; paucis declarabo. Est hæc fatalis quædam rerum humanarum conditio, ut, cùm in usu vitæ quotidiano multa contra spem ac voluntatem contingere soleant, neque præcavere singula, neque omnibus mederi incommodis accurata quantumvis diligentia posse videatur. Atque ut ab accersitis longiùs testimoniis abstineam, quàm multiplex in hac, quam agitamus, causâ rerum insolentium, quàm improvisa varietas se se objicit! Utinam, Iphicrate, consilii tui ratio nobis patuisset, utinam licuisset præsentire facinoris genus illud, quod tacitus meditabare! Equidem laudare satis non possumus incredibilem illam animi tui constantiam, quâ rem tam arduam, tam plenam periculis suscepisti. Admiramur singulare illud patriæ studium, quod te in inveniendo sagacem, in promovendo prudentem, in exequendo felicem effecit. At in tanto rerum tumultu, qui repentino dicessu tuo invalescebat, quis fervidum naturâ suâ & impotentem animi populum coerceret, aut prævideret etiam, quod erat acturus? Non erat is Acoetæ animus, dum Senatum fugæ tuæ admonuit, ut quidquam inde Liberi tui paterentur. Erat succurrendum incommodo, quod absentia tua pepererat. Fecit vir bonus, quod tu ipse iisdem rerum in articulis, pro tuo in patriam studio, fecisses. Totum hoc sortis iniquæ fuit, quidquid in sobolem tuam peccatum est; neque tam tibi nocuit illa, quàm nobis, dum spem Reipublicæ lætissimam eripuit. Enimverò, Judices, quantum crescebant civitatis hujus in decus Adolescentes illi, quibus fortissimus pater quotidiana virtutum exempla sufficeret; qui facinoris hodierni spectatores didicissent, quo patriam loco optimus quisque civis habere debeat. Gratulare tibi, Iphicrate, quod dolorem tuum Respublica doleat, ut suum, & suam tecum queratur orbitatem. Quanquam, Judices, aliud expectat

à

ã nobis Iphicrates præmium; aliam parta per ipſum civitati tranquillitas mercedem vindicat. Neque verò minùs eſſe nos liberales in remunerando decet, quàm ille fortis in vincendo fuit.

Nihil moræ eſt; opta tibi, Iphicrate, quod voles. Opes, gratiam, munera, & ſi quid eſt aliud virtute tuâ dignius poſtula. At patere unum hoc viciſſim Reſpublica te roget benevolentiæ monimentum, ut veteres oblitus iras, quidquid huc uſque rixarum fuit, obliterari ſinas. Noli funeſtare diem hunc tibi tam glorioſum, patriæ tam utilem, ſeris nepotibus tam prædicandum. Quos tibi repetis ad necem, non ſuſtineret humanitas tua immolari. Illos reputaſti inſontes, dum filios ipſe tuos ab omni injuriâ vindicabas, vel ſi nocens videri potuiſſes. Habes in Acoete, quem non credimus ullo nocendi ſtudio ad aperiendum, quod noverat, acceſſiſſe, habes, inquam, in Acoete devoventem ultro ſe tibi victimam. Satis tibi ſit jacuiſſe victum hoſtem, ut omnis pugna finem habeat.

Itaque, Judices, ut alamus in unoquoque cive de patriâ bene merendi ſtudium, ſic ſtatuo, tam Acoetes ipſe, quàm ejuſdem Liberi pœnâ eximantur. Erigatur Liberis Iphicratis inſigne monumentum, quod devotas publicæ ſaluti victimas apud poſteros commendet. Ipſe Iphicrates ſtet æneus in foro, & fuſus in auro hujus urbis præſes Genius Iphicrati gratulabundus accedat, & meritum caput coronet. Denique ne iniquiore animo orbitatem ferat Iphicrates; eligat ſibi unum aliquem è tribus Acoetæ Liberis, quem adoptet. Ac, ne plebeius homo cùm ſit, illuſtrem in familiam dedecus intuliſſe videatur, hunc Reſpublica adoptet ipſa priùs, & quibuſcumque nobilitatis inſignibus illuſtret.

HERODES

FILIORUM APUD AUGUSTUM CÆSAREM ACCUSATOR.

CAUSA SEXTA.

In genere Judiciali.

ARGUMENTUM.

Aquileiam Herodes cùm veniſſet, & exoraſſet ab Auguſto Cæſare,

ut suas adversum duos è Liberis suis querelas vellet cognoscere; adductos coram Juvenes violatæ majestatis pariter ac pietatis, tentatique veneficii accusavit. Sed cùm rem totam calumniis subnixam, & Regem ipsum culpâ non carere Augustus intellexisset; animadvertissetque non eos tantùm qui judicio aderant, sed & Accusatorem Liberorum defensione ac lacrymis commoveri; difficilem, pro suâ prudentiâ, ita diremit controversiam. Objurgatâ Juvenum imprudentiâ, qui parenti dedissent suspicionum occasionem, Herodem rogavit, ut suspicari desineret, & compositis utrinque simultatibus, Liberis reconciliaretur.

ACTORES.

AUGUSTUS Cæsar.

HERODES Judææ Rex.

ALEXANDER, } Filii Herodis.

ARISTOBULUS, } Filii Herodis.

HERODIS *in Filios suos Oratio.*

Vides, Auguste Cæsar, Regem infortunatum, miseriorem patrem; cui regnum illud, quo fruitur beneficio tuo, nec dignitatem ac gloriam contulit, nec dulce parentis nomen, quod sors impertiit, affert solatium. Adsum paratus ultro deponere, quod cæteri cupidiùs ambiunt; venio funestissima quæque precaturus illis, quos vel ipso capitis discrimine tueri voluissem. Quo quid durius Regi? quid patri calamitosum magis?

Tamen quid agam, Cæsar, his circumventus æmulis, qui nec regem, nec patrem esse patiuntur? Quæ spes demum adversus ingratos ac perduelles Liberos, quod mihi præsidium superest; nisi apud te Cæsar, qui in tantâ universi orbis mole, quam unus sustines, nihil arbitraris tam tuum, quàm opitulari miseris, & afflictos consolari?

Equidem silui jam diù tanti sceleris conscius, & naturæ reclamantis, pœnasque deprecantis vocem patiens audiebam. Siluissem etiamnum hodie, & oblitus ultro quodcumque dolebam æquiùs, veteres injurias condonassem, nisi summum nequitiæ gradum attigissent Juvenum impiorum rebellio atque perversitas, & omnes paternæ caritatis sensus obmutescere coëgissent.

Igitur miserare, Cæsar, luctuosam infortunati Principis conditionem; nihil te pigeat in partem mei doloris venire, & graves ærumnas, quas patior, pro tuâ humanitate mitigare. Quanquam, ut mei me pu-

clet, coram invictissimo Principe ac confertissimo tot illustrium virorum cœtu ingratam accusatoris personam sustinere! ut refugit animus ab iis reprehendendis, quos mihi natura, pietas, ratio tam arcto necessitudinis vinculo conjunxerunt. Verùm nisi postulem quamprimum judiciorum tuorum æquitatem, nisi severitatem legum contra filios degeneres petam adhiberi, aut Herodi misero cedendum è vivis, aut gravior ipsâ morte vita in omne tempus sustinenda. Itaque patere, Cæsar, poni ante oculos tuos desolatæ familiæ dedecus, & turpem mei sanguinis ignominiam palam revelari.

Nihil est tam debitum parentibus, nihil, quod illi tam legitimo jure sibi vindicent tanquam suum, quàm ut eos quos genuerunt, & acceptæ lucis non immemores, & collocati apud eosdem beneficii non ingratos experiantur. Nam quis hoc leve nobis invideat laborum nostrorum solatium? quis debitam institutæ liberaliter juventutis mercedem abnuendam putet? Nemo non maledicat sterili semper & infructuosæ terræ, quæ spes serentis arantisque frustrata, nihil præter infelices carduos ac spinas reddiderit. Et iniquo ferendos animo filios quis non arbitrabitur, qui rusticitate indolis, & morum asperitate parentis vota expectationemque fefellerint.

Quanquam incusem ego memet ipse, & meo me dolore dignum ultro reputem, si piam in me parentis sollicitudinem Liberi desiderent. Sed agite, vos ipsos testes appello, Filii degeneres, patrem arguite, per me licet, si quid parcitum unquam paternæ caritati doluistis; si quid vobis à me defuit, vel divitiarum ad copiam, vel honorum ad ambitionem, vel strenui laboris ad utriusque felicitatem ex omni parte cumulandam. Quò poterat altiùs aspirare utriusque æmulatio, quàm ut alteri sororis meæ, alteri Regis Archelai filia in uxorem contingeret?

Quid alia persequar operosiùs meæ erga vos liberalitatis, benevolentiæ, humanitatis, indulgentiæ monumenta? Noveram præferocem amborum indolem, asperos rigidosque mores, animum intractabilem. An offensus ego sum? an habui vos duriùs? an parentis auctoritas æquitatis cancellos aut mansuetudinis fines excessit? Imò, quid tentatum à me non fuit, ut demererer vos mihi, ut inescarem blanditiis, ut beneficiis demulcerem? Quid inexpertum reliqui infelix, quo mitigari posset ac placari innata utrique feritas? Tamen quid egi? quid promovi? quem fructum fero tot laborum? quod mihi præmium impensi tam liberaliter amoris repensum est? Alienavi duros ac feroces animos, non cicuravi; stimulavi invidiam, non placavi; inflammavi furorem, non restinxi. Pro solatio dolorem, contumeliam pro beneficentiâ, pro amore odium acerbissimum sum expertus.

Piget dicere, Auguste Cæsar, quàm ingratam, quàm plenam curis gravibus, quàm intolerabilem ex omni parte vitam Liberi perduelles patri reddiderint. Hæccine vita est, cum cupidis rixarum, & contentionum amantibus habere societatem? in eorum esse contubernio, quibus nihil in oculis nisi torvum, nihil in verbis nisi

procax, nihil in totâ agendi ratione nisi præposterum & amarum sit? qui Regis majestatem, auctoritatem patris aspernandam arbitrentur? apud quos consilia, preces, monita, objurgationes, minæ nullum pondus, nullam fidem inveniant? quorum ingenium ita sit ad perversitatem pronum, ita pertinax, nihil ut tam ambiant, quàm displicere, nihil tam vereri, quàm placere, videantur.

Quanquam dissimulandum id fortè, durum quantumvis & asperum studiosus & amans judicet pater, si privatus foret hic dolor, & publicæ tranquillitati nihil officeret. Verùm nec tacitas esse inimicitias suas patiuntur filii degeneres, nec habent satis odisse patrem ac persequi, nisi eosdem populis sensus atque animos inspirent. Non stetit per eos, Cæsar, quin perturbatam ubique regni pacem ac quietem lugeremus: adeo nihil prætermiserunt illi, quod vocare patrem in invidiam posset, & graves in totâ Judæâ tumultus ac turbas suscitare. Sollicitata palam & apertè populorum fides, tentatæ largitionibus provinciæ, dissipati rumores mali, qui regnantis nomen ac famam violarent: injecti graves metus, qui perstantes in obsequio provocarent ad rebellionem. Tædet nimirum ambitiosos Juvenes regnare tandiu ærumnosum patrem, & queruntur tempus illud esse longius, quod regnandi cupiditatem moratur.

Hinc minùs mirum videbitur, quod adjiciam, Cæsar, tam oblitos fuisse sui, tam exuisse utrumque naturæ sensus omnes, ut parentis vitæ insidias struerent, &, quem spoliare regno non poterant, nisi adimerent ei vitam, eundem de medio tollere cogitarent. Exhorrescis, Cæsar, ad tam immane facinus, nec tantam cadere posse in Liberos meos crudelitatem putas, ut moliri simile quidpiam præsumpserint. Nec ipse minùs obstupui Rex & pater; nec ægrè minùs adducebar ut crederem, parricidas genuisse me Liberos; tam videbar mihi nihil commisisse, propter quod tam impios experirer. Utinam aperire possim motus varios, quibus distractus contrarias in partes animus adversum vanos metus, & injuriosas, ut rebar, suspiciones diu multumque luctatus est. Incusavi me non semel, qui præbuissem aures accusantibus: arguebam piam eorum sollicitudinem, qui referebant vera, despiciebam varios rumores, qui juvenum famam perstringerent: neque tam verebar subire capitis periculum, quàm filios Parricidii reos suspicari. At patuerunt tandem doli, retectæ fraudes, nefaria conjurationis impiæ consilia in apertum prodierunt. Felix Herodes & in suâ calamitate fortunatus, qui fidos magis & amantiores sui domesticos, quàm filios habuerit!

Poteram ulcisci statim manifestum scelus, poteram, oppressis nefandæ machinationis auctoribus, ablegare longiùs sollicitudinem omnem ac metum, &, quod humanæ divinæque leges plectendi facinoris jus permitterent, id mihi Rex & Pater vindicare. Abstinui tamen, Cæsar, & nimiæ vel credulitatis, vel sævitiæ veritus suspicionem, malui tuum ad Tribunal perduelles filios judicari. Tuum est, Auguste Princeps, pro æquitate tuâ impensiùs consulere, ne perfidis Ju-

venibus impune fit, perturbasse Regis ac patris tranquillitatem; & ejusdem regno ac vitæ insidias posuisse. Agitur publicæ utilitatis ratio, securitas Principum, parentum salus; quibus si non liceat tutos esse à Liberorum insidiis, perpetuo in metu vivendum sit, & quotidianum ab unoquoque capitis discrimen subeundum.

A L E X A N D E R

Filius Herodis natu Major.

Quàm luctuoso infortunatorum Liberorum fato fieri dicam, Auguste Cæsar, ut cùm de nostrâ sorte possimus queri multo æquiùs, quàm patri expostulare de suâ liceat; nobis tamen in præsenti rerum nostrarum discrimine positis, nec loquendi, nec silendi libera facultas relicta sit. Enimverò, si tacemus, illatæ accusationis rei videbimur, dignique suppliciis omnibus, quæ perfidiæ ac parricidii crimen meruit; si loquimur & innocentiæ nostræ conscii inustam labem diluimus, id facere non possumus, quin turpem aut malevolentiæ, aut nimiæ credulitatis notam patri accersamus. Igitur quid agam? quid consilii capiam? Infelices nos, quibus innocentes esse non prosit! Infeliciores quibus purgare inflictum scelus non detur, nisi sceleris alterius probrum incurramus.

Tamen jubes nos loqui, Cæsar, nec æquitatis putas tuæ, reos indictâ causâ damnare. Utinam perorare apud te sic possim, ut, quæcumque pro nostrâ defensione dicturus sum, ea nec displiceant patri, nec ullam criminis suspicionem nobis adhærescere patiantur.

Non sumus nos, Auguste Cæsar, tam parum memores paternæ caritatis, ut, quæ commemoravit parens optimus collata in utrumque beneficia, ea vel inficiari, vel elevare verbis meditemur. Fatemur ultro nihil parcitum fuisse piæ ipsius in ambos sollicitudini, dignos ut se filios institueret, & tam studiosos haberet æmulatores virtutis suæ, quàm cupidum ipsi & amantem sobolis patrem persensissent. Imò vicit expectationem nostram parentis optimi benignitas, & impensus affatim amor meriti rationem omnem votorumque modum excessit. Atque utinam grati animi memoriam liceret vel sanguine ipso consignare! intelligeret parens, quàm procul absit à Liberis suspicio mala, nedum accusationis probrum infligeret.

Nam cur accusamur ab ipso tam acerbè? vel quid miseri commisimus, propter quod accusationis invidiam pateremur? scilicet dociles minus ac minus obsequentes extitimus? hoc enim primum objecit pater, primum hoc criminationis caput fuit. Verùm ecquando, vel quibus demum in rebus videri potuimus rebelles ac contumaces? Quàm durum est, Cæsar, declinari à nobis non posse sceleris ejusmodi suspicionem, nisi cum aliquo dispendio paternæ sinceritatis & æquitatis! Est enim hoc accusationis genus, ut stare non possit, nisi pater negatum sibi fuisse probet obsequium; nisi rem, tempus & locum, in quibus agnovit contumaciam, designarit. Ecquod porro, Auguste Cæsar, dum rebellionis crimen exprobraret

acerbiùs, vel violati imperii, vel contemptæ majeſtatis, vel legis uſquam infractæ deprehendiſti veſtigium? An æquum eſt cenſeri nos rebellionis reos, ubi neque dictum, neque factum quidquam affertur, quod vel ipſam rebellionis umbram præ ſe ferat?

Sed parentis vitæ ac moribus obtrectavimus? Hoc alterum criminis caput, quod infert parens, grave penitus, & quávis pœnâ expiandum, ſi tam certò revinci poſſit, quàm facilè jactatur! Quanquam affirmat pater, & rem compertam probè defendit. Reverendum quidem nobis patris teſtimonium, fateor, neque temere inficiandum. Tamen an non potuit illudi credulus plus æquo pater, & falſis circumveniri rumoribus? Noſti, Cæſar, quàm multis Principum virorum aula obnoxia ſit hominibus malevolis, qui vel corrupti largitionibus, vel ſpe ineundæ gratiæ, vel ipſo nocendi ſtudio impulſi iniquos paſſim ſermones ſerunt, & obvias aures maledictis implent atque onerant; quos tacitus livor urget, & æmulatio prava ſtimulat; quibus hoc uno nomine inviſa ſolet eſſe probitas atque innocentia, quòd nullum habent ipſi cum probitate atque innocentiâ commercium. Quàm miſerum eſt cum ejuſmodi ingeniis confligtari, quibus nec placere ſine crimine, nec ſine periculo diſplicere poſſis! Atque utinam, Cæſar patris ab aulâ genus iſtud hominum procul exulaſſet! non hodie vel mutatum doleremus ipſius animum, vel duram purgandæ criminationis neceſſitatem ſuſtineremus.

Venio ad aliud accuſationis genus, cui triſtis amborum indoles, aut etiam moroſa, ſi creditur, patri locum dedit. Tuam fidem appello, Cæſar; ex quo vertitur crimini, quod naturæ vitium eſt, non voluntatis? Sed eſto: voluntarius ſit ille mœror qui patrèm offendit: an culpandus continuò, quem juſſit pietas, elicuit natura, amantiſſimæ parentis orbitas procreavit? Ergo ſublatam luctuoſo fato matrem optimam piis proſequi lacrymis non licebat; dum ereptam ſibi Reginam mœreret populus, afflictaretur aula, univerſi regni ordines extinctam quererentur? dum parens ipſe converſis in melius animis nocentem abſolveret, deſideraret amiſſam, & quovis pretio redonari vitæ voluiſſet?

Tamen damnetur tam juſtus filiorum dolor pariter & amor, plectatur etiam pœnis gravioribus, ſi modum exceſſit, ſi erupit in querelas, ſi probris non pepercit, ſi peractæ cædis auctores aut incuſavit, aut damnavit. Piget, Auguſte Cæſar, hæc operoſiùs confutare, quæ probari nequeant, nec, ſi probentur, rationem criminis habere poſſint.

Reſtat ultimum idemque graviſſimum accuſationis caput, quod ab affectato regno paratiſque parentis vitæ inſidiis jactatum eſt; cujus ſuſpicio vel levis ſi cadere in nos poſſit, hoc uno ſatis nocentes nomine, fruſtra cæteris in criminibus diluendis felices fortunatique videamur. Nam quis hoc ſuſtineat fuiſſe Liberos tam degeneres, ut parentis vitæ, vel regno funeſtum moliri quidpiam præſumpſerint? Idipſum verò quantò tetrius ac crudelius eſt, tanto miſeriores nos puta, Auguſte Cæſar, qui-

bus in amovendâ tam horribili criminatione laborandum sit. Tamen in istâ rerum nostrarum conditione miserabili, recreat nos hæc conscientia non mediocriter, quòd æquissimum eundemque perspicacissimum Judicem habeamus, apud quem non inveniant fidem maledicta ejusmodi, nisi certis argumentis atque testimoniis revincantur.

Ergo proferantur argumenta insidiarum; adducantur testes vel participes nefandæ conjurationis; prodeant designati cruentæ cedis artifices ac ministri; recitentur literæ; appellentur sollicitati ad defectionem populi; probentur habita de flagitio tam immani cum externis colloquia; adsint quot quot sunt fidei atque innocentiæ nostræ obtrectatores, & palam arguere non dubitent, quos clam incusare non erubuerunt. Vides, Auguste Cæsar, quàm parum reformident judiciorum aleam, quos nulla sceleris conscientia stimulat ac remordet.

Sed frustra provocantur à nobis instructæ fraudis architecti. Timidum est naturâ suâ genus istud hominum, lucem refugit, & accommodatas machinandis dolis tenebras multo lubentiùs sectatur. Quanquam ô structam malè calumniæ nequioris fabricam! Egregiam enimvero regni capescendi viam, quod parricidio partum videri possit! scilicet æquis ferrent animis populi sibi parricidas imperare? non exturbarent solio, quos maculatos paterno sanguine conspicerent? parcerent Liberorum vitæ, qui paternam tollere non pertimuissent? sed quid populos moror? Tu, Cæsar, tutor ac vindex æquitatis, videres lentus ac segnis Liberos parentis cæde constupratos? Non vindicares illatam verendæ majestati injuriam? non adesses ultor tam detestabilis facinoris? non evocares reos tuum ad tribunal? non exterminares duo naturæ monstra ac portenta? nobis regnare, aut etiam vivere, Cæsare incolumi, liceret?

Tamen si tam inconsultos nos credis, ut hanc moliri ad regnum viam cogitaverimus; si tam malos, ut tinctum patrio sanguine solium placere potuerit; dicta causa est, Cæsar: plecte sontes, ut merentur, & quovis supplicio perime. Sin utrumque pro tuâ perspicaciâ & æquitate tam injustâ suspicione eximis; oramus atque obtestamur, ut hunc errorem pariter ex animo parentis evellas; ut eundem Liberis placare ac reconciliare non graveris; quo offenso vel irato, nec regnum expetendum, nec ipsa tolerabilis vita videri possit.

ARISTOBULUS
Filius Herodis natu minor.

Vocasti nos Cæsaris ad tribunal, Pater colendissime, accusasti apud eundem læsæ majestatis, ac pietatis violatæ reos. Expectas ut communem in causam dicam aliquid, &, quam frater non frustra implorasse visus est optimi Principis æquitatem, hanc ipse pari studio interpellare aggrediar. Mihi certè quanquam nihil esset ambiendum magis, quàm apud eum judicem dicere, quem nemo sceleris purus atque integer tutorem ac patronum non sensit, cujus in retegendis simulationum involucris perspicaciam nemo non expertus est; tamen

ignoſces, uti confido, Cæſar; ſi nullum optem alium ab ipſo patre hodiernæ contentionis arbitrum, nullius judicio malim, quàm ipſius ſententiis abſolvi.

Nam quem in tanto rerum noſtrarum diſcrimine confidentiùs adeam, quàm te, Pater, qui amantiſſimum te noſtri exhibes, dum utrumque acriùs inſectaris? qui injurioſas de nobis ſuſpiciones cupis deponere, dum eaſdem confirmare vehementiùs affectas? Nempe, quibus parcitum voluiſti, cùm perdere nos potuiſſes, ſontes unquam credideris? aut ſtatueris Liberis carere, quos ad Cæſaris tribunal adduxiſti? Quanto æquius putem, quæſito longiùs judicio, nihil te ambiiſſe aliud, niſi ut apertæ defenſionis liberiorem locum ſufficeres; &, quod præſtare per te unum ſatis commodè non poteras, id per alium efficaciùs perficeres. Conſuluit parens optimus Liberorum famæ, &, quos omni ſuſpicione ſceleris eximere cogitabat, eos voluit publicâ & inficiandâ nemini ſententiâ inſontes pronunciari. Quos unus abſolviſſet pater, non purgaſſet penitus illatæ accuſationis opprobrio; & ipſe veritus, ne paterna caritas illuſiſſe judicem videretur, maluit apud alienum tribunal, quos innocentes noverat, ab omni culpâ vindicare.

Nam quid aliud de te ſentire nos deceat? Tu Liberos crederes eò veniſſe feritatis & amentiæ, ut parentis vel regno, vel vitæ inſidiarentur? Tibi vel levis tam deteſtandi parricidii ſuſpicio incidiſſet? illos cenſeres tuo procreatos ex ſanguine, quos vel ipſa tanti ſceleris umbra non percuſſiſſet? filios Herodes agnoſceret, qui parricidæ nomen ac ſenſus non exhorruiſſent? genuiſſet ille ſui tam diſſimiles, tam alienos à moribus, tam averſos ab indole educaſſet? Non credis, Pater; aliud cogitas; aliud dedimus obſequii, reverentiæ & amoris ſpecimen. Sed quid ego hæc? quid immoror in amovendâ illius flagitii labe, cui ratio, natura, ſanguis reclamant? Conſule temetipſum potiùs, ni grave eſt, Pater; ſcrutare ſenſus intimos, ſecretiſſimas expende cogitationes, indolem, mores, vitam ipſe tuam attende; atque hinc conjice, qualem de Liberis ſententiam feras. Rarum eſt, & monſtro ſimile quidpiam, ut inertes fortibus, juſtis ſceleſti, parricidæ pietatis amantibus ortum debeant.

Tamen niſi Liberos ſceleris expertes credis, niſi parricidii labem inficiantibus fidem habes, niſi ſuſcipis ipſe eorum defenſionem atque patrocinium, quos iniqua criminantium malevolentia premit ac funeſtat; age, quid moraris? quin damnas reos, qui tibi innocentes videri non poſſunt? Nihil eſt, quod alienum quæras arbitrum ac judicem. Nequeunt apud aliud quodvis tribunal abſolvi, quos apud te damnaveris: hoc ipſo nocentes ſatis ambo videbimur, ſi noſtram tibi approbare innocentiam non contingat. Plecte ergo utrumque pro arbitrio, Pater: ſume pœnas à nobis, quas voles, ſi flecti non placet: ſtatue ſupplicii genus quantumvis durum & aſperum; nihil deprecamur, nihil querimur, non provocamus alium ad judicem, neque tam miſerum cenſemus mori, ſi placari Pater aliâ ratione non valeat.

Quanquam quid loquor, aut me quis metus, & iniquus error illudit? Ignoſce

Ignosce parens optime, si tam præpostera de te suspicio incidit. Ignoravi parentis animum quem Liberis implacabilem crediderim. Aliud sentire de te nos jubes: vultus ille tuus qui jam mutari nobis in melius incipit, oculi illi quibus utrumque benigniùs respicis, & qui erumpentes lacrymas vix retinent, diffidentiam nostram arguunt & novam fiduciam inspirant. Non tibi liberum est, iratus quantumvis videri velis, ut tuam in filios caritatem longiùs dissimules. En amor sopitus malè renascitur, & impatiens se prodit. Patere causam ut agat paternus ille amor apud te nostram; id exoret ipse meliùs, quod oratio nostra, quod sinceri gemitus, quod assequi lacrymæ non præsumant. Sit ille nobis unus instar omnium patronus; si modò faciles aures oranti commodabis, discutiet brevi quascumque suspicionum nubeculas, quas iniquior aura contraxit; tempestates abiget, & pristinam mentis sinceritatem meliore fato revocabit. Persuadebit ille, quàm frustra metuendum tibi putes ab iis, quibus parentis securitas pretio quolibet sit potior; qui salutem tuam atque incolumitatem suo ipsorum sanguine bene redemptam arbitrentur.

Sic erit, pater amantissime; & quam tu cumque in Liberos sententiam feras, quidquid statuere de nobis placuerit, nunquam ab amando patre temperabimus. Auferre nobis vitam quis potest, amorem nullus unquam auferet. Vivet ille superstes extinctis corporibus, ac si viventibus benevolentiam patris mereri non possit, desiderium ejusdem sepultis vindicabit.

AUGUSTUS CÆSAR.

Magnum est illud, quod infertur hodie vobis accusationis genus, Adolescentes carissimi. Quantum est enim Regis ac patris violasse majestatem! Ejusdem regnum vitamque attentasse, quanto quid majus debet videri! Utrumque si tam verum evincitur facinus, quàm jactatur constanter, quæ possit esse tanto crimini pœna par; vel quem detrectent illi supplicii gradum, qui tale flagitium admiserint?

Ego certè, qui postulor in hac causâ Judex æquitatis, & læsæ majestatis pariter ac pietatis vindex interpellor, quo debeo esse in ambos animo? quis patrocinio aut etiam misericordiæ locus relinquitur? Equidem vestra! hæc ætas, nobilitas generis, indoles utriusque, quam suspicor bonam, & vestro dignam sanguine, totum me vobis vindicant; & defensoris partes tueri suadent, non judicis.

At quî possum, quantumvis ambiam indulgere propensissimæ meæ in utrumque voluntati, nisi accusationis illatæ probrum ac dedecus penitus eluitis; nisi vestram mihi, iisque omnibus quotquot hic adsunt, innocentiam approbatis? Idipsum verò neuter sic assecutus dicendo videatur sibi, suspicionem omnem ut amoverit. Non est in promptu declinare accusationis odium, dum accusatoris invidiam Rex non refugit, dum personam eandem pater, reclamante naturâ, non invitus sustinet. Nempe Regem arguere falsi quis audeat? Quis insitam parentum

animis caritatem desideret in patre?

Utinam enimvero descendisset huc accusator aliquis, & reverendus minùs & minùs arcto sanguinis vinculo vobis conjunctus, cujus suspicari fidem liceat; in quo nocendi animum fas sit incusare! Quàm lubenter accusationis vim ac momentum in accusantis malevolentiam derivarem! Verùm quos nocentes profitetur Rex & pater, quis eosdem liberet suspicione criminis; quis patrocinari miseris velit, quibus sublata ratio salutis omnis ac conclamata videri possit?

Tamen dissimulare non velim, carissimi Juvenes, quod sensi, dum suam uterque vestrûm causam ageret; neque offendetur, uti confido, vel regis, vel parentis animus, si profitear palam, quod ipse iratus licet & implacatus ultor visus est pariter persentire. Placuit in vobis nativa quædam experſque fuci simplicitas, & ingenuus in dicendo candor, qui fraudis malæ partus esse non potest. Spirabat Oratio vestra nescio quid, quòd latentes abstrusi cordis sinus recluderet: erat modestus in vultu pudor, quem conscia mens non admittat in societatem. Vidi profluentes ubertim lacrymas, quas amor eliciebat, non extorquebat metus. Interim mirabar ego tacitus, quo pacto nocentes essent illi, qui toti ad innocentiam compositi viderentur. Nam etsi personata plerumque incedit improbitas, & ad æmulandam virtutis imaginem est ingeniosa magis, quàm par esset; tamen frons, oculi, supercilium, vultus denique totus mentis sermo quidam tacitus, ac fidus interpres haberi solet, qui fallit raro, nec in errorem inducit. Nescit fallacia veritatis personam longùm tueri; se prodit ipsa, & vel invitis ac repugnantibus obmurmurat.

Quisquis malus est, sentit conscientiæ stimulos, qui reum arguunt; reformidat aspectum judicis, non constat sibi, dicendo perturbatur, & frustra confidentiam affectat, quam non habet. Id porro, quod mihi non est integrum non profiteri vestram in gratiam, nolite sic gratulari vobis, Adolescentes, quasi hæc oratio mea vos absolveret. Culpâ vacare Liberi non possunt; quos reprehendit pater; & hoc nocentes satis debent videri, qui patris ad tribunal damnantur. Hoc natura, hoc ratio, hoc divinæ leges humanæque postulant, ita Liberos vivere, ut suspicionis vel umbram parentibus adimant. Sanctum est scilicet parentis nomen, nec sine gravi Liberorum flagitio offensionem patitur. Ergo noxâ quis vos eximat, qui patri expostulandi de vobis occasionem dederitis.

Unum restat jam vobis in parentis clementiâ præsidium, Adolescentes optimi. Illius est reos absolvere, qui sumendi pœnas jus habet. Ego, quod facere possum, & quod ultro volensque præstandum mihi vindico, viam sterno vobis ad parentis gratiam, &, quam indulsisse me non pigeret, veniæ vobis deprecator accedo. Neque vero preces meas Herodes frustrabitur, aut quam suscitavit ipse, fiduciam illudet. Non is est, mihi credite, qui exorari non velit, & injurias veteres non condonet lubentiùs, quàm vindictam exigat. Imò nihil cupidiùs ambiat pater optimus, quàm ut persuadere sibi possit, in-

sontes esse, quos nocentes putabat; & , qui nihil dolebat gravius, quàm indignos se Liberos genuisse, patrocinantem vobis naturam multo æquiùs audiet, quàm iniquis de utroque rumoribus credidit.

Sensi enimverò totum parentis animum, dum suam ambo communi studio causam dicerent; non temperavit sibi, quin commoveretur filiorum ad vocem: adgemuit mutuò gementibus, suamque in ipso vultu perturbationem prodidit. Vidi & testes amoris non inficiandos fletus uberes, qui vel invito erumperent; juberentque judicem deponere, ut indueret patrem. Ponite in lucro tam feliciter affectam parentis optimi voluntatem, Juvenes carissimi; procumbite suppliciter ad pedes, amica prensate genua, & , quam doletis tam graviter amisisse gratiam, certate pietate vestrâ promereri.....* ....

Quàm augurabar verè, Adolescentes optimi, non ægrè inflectendum patrem, vobis ut ignosceret, & offensionis causas omnes obliterari pateretur. Felices ambo tam facilem, tam benevolum nacti Regem & patrem! Felicior parens, qui, depositis deinceps simultatibus, Liberorum in fide & amore tutò conquiescat! felicissimum me me tam operosæ contentionis judicem & arbitrum, cui diffidentium litem componere ex voto licuit! Plaudite mihi vobisque, Adolescentes optimi, fovete omni ope atque officio restitutam in inclytâ piâque domo concordiam ac pacem, & receptam demum tam fortunato exitu parentis benevolentiam conspirantibus studiis atque animis retinete.

* Hic dum procumbunt ambo parentis ad pedes, Herodes filium utrumque amplectitur, ipsisque reconciliatur.

NEMO SORTE SUA CONTENTUS.

CAUSA SEPTIMA.

In Genere Deliberativo.

ARGUMENTUM.

Civis quidam moriens unum è Consanguineis quatuor diversum vivendi genus secutis heredem instituerat, qui infelicissimus omnium judicaretur. Hinc orta inter Consanguineos de adeundâ hereditate controversia.

ACTORES.

POLEMON, Miles.

EUPOLUS, Mercator.

PRODICUS, Causidicus.

PHILOMATHUS, Puer Grammaticus.

DICASTUS, Causæ cognitor & Judex.

POLEMON, *Miles*.

ITa sum ad hoc ætatis & naturâ & arte institutus, Judices; ut nihil unquam præclarius existimaverim, quàm pro patriâ & publicâ utilitate duros quosque labores, vel cum vitæ periculo tolerare. Arma, sudorem, pulverem supellectili, munditiis & conviviis semper ante habui. Non venio sortis asperitatem deprecaturus; non militiam gravem conqueror aut infructuosam. Paucis in diem assibus animam & corpus æstimari, levia sunt hæc patriam amanti. Vulnera, dura hyems, exercitæ æstates, bellum atrox, aut pax sterilis, desidiâ & otio molliore mihi jucundiora semper fuerunt; neque hæc operosiùs commemoranda jam arbitrarer, aut pro innumeris laboribus ac ærumnis mercedem ullam à vobis postularem, nisi debitam mihi, & eo tantùm nomine adeundam hereditatem consanguinei mei denegarent.

Utinam, Judices, opes illæ, de quibus capescendis inter nos hodie certatur, rei bene ac feliciter pro patriâ vel gestæ, vel gerendæ præmium proponerentur! Haberem in rectè factorum conscientiâ, & vestris omnium de me judiciis certam & inficiandam nemini hereditatis repetendæ rationem; aut, si deesse nobis quidpiam ad veram germanamque laudem videri posset, mercedem illam novo jure nováque gloriâ, & me ipsum & patriam celebrando promererer. Hostem ferire, agitare præsidia, nihil metuere præter turpem famam; humi quiescere, eodem tempore & inopiam & laborem perferre à pueritiâ edoctus sum, & patiens operis ac disciplinæ animus, eo deinceps generosiùs raperetur ad ea quæ magna sunt, quòd immitia quæque toleravit. Quæ cæteri formidare solent, iis adeundis ac sustinendis assuevimus. Nihil nobis videtur arduum quibus sæpe necessitas in loco, spes in virtute, salus in victoriâ fuit. At quoniam consanguineo nostro morienti fuit is animus, ut bonorum suorum heredem institueret eum, qui in eo, quod secutus esset, vivendi genere, infelicissimus omnium judicaretur; liceat mihi, Judices, hodie primùm, gravem militiam queri, & quas amore laudis, caritate patriæ, vestræ salutis studio contemnendas putavi, conditionis nostræ calamitates & ærumnas in apertum proferre.

Agite, quæ vita illa est, quam ducimus infortunati Milites, si tamen appellanda vita est illa, quæ letho propior, quàm vitæ, continuos mortis metus adjunctos habet? Quanquam mori non usque adeo miserum est, at morte ipsâ vita gravior, quæ tam luctuosis casibus referta sit. Quot terrâ marique subeunda nobis pericula? Inter hostes, pugnas, strages, incendia, cædes, & perpetuam cruentæ mortis imaginem versamur. Interim victus tenuis, vestitus asper, rarus somnus, frequentes vigiliæ, humi cubitus. Jam belli quis tandem fructus est? Hic tibi turpatas cicatricibus genas offert, iste truncatas nares, ille effossos oculos, alter amputata brachia, alter confractis vel etiam excisis pedibus, vestigiis incedit non suis. Hi sunt militares ludi, hæc laboris merces, hoc impensi sanguinis præmium miseris rependitur.

Quod si nostrûm quibusdam iniqua Martis alea pepercerit; si tot laboribus ac periculis superstites beata pacis tempora nacti fuerint; quiete illi quidem fruuntur, sed illâ tam inope, tam molestâ, ut pacis gaudia corrumpat. Novum quippe bellandi genus offertur, in quo arma nostra inutilia sunt, adversus famem, quæ acriùs, quàm hostis, urget, quæ haurit vitalia, præcordia carpit, artus depascitur, condit oculos, vocem elidit, animum peredit ipsum & extinguit. Quàm durum est, Judices, quotidie mortem optare, & vitam rogare! precariam certè vitam vivimus inter creditores, qui nobis instant, carcerem minantur, beneficia exprobrant, eo magis metuendi, quòd nihil metuant præsidio legum armati: qui soluti armorum metu milites despiciunt, quos sæviente bello venerabantur: qui mutato tempore mutati pariter lacessunt jurgiis, & contumeliis onerant, quos supplicibus votis ac precibus paulò ante prosequebantur. Sic prostratis fugatisque patriæ hostibus, hostes patria nutrit, quorum tanto intolerabilior inimicitia, quanto minùs ad eam demulcendam præsidii relinquitur.

Scilicet æs alienum contraximus: hoc belli usus consumpsit; &, quod temporis necessitas obtulerat, id avaritia reposcit implacata semper & inexorabilis. Hinc aspera nobis cuncta, Judices; domi inopia, foris æs alienum. Nihil præter miseram animam reliqui habemus, sine gratiâ, sine auctoritate iis obnoxii, quibus, si valeret hostis, formidini essemus. Quòd si melioris fortunæ spes affulgeat, quæ levare ærumnas nostras, & miserias consolari posse videatur, adversos experimur ipsos consanguineos, quos non tam rerum suarum necessitas, quàm habendi cupiditas insatiata exstimulat; qui dediscere videntur conditionis suæ commoda, ut miseros se fingant & infortunatos.

Nam quid Mercaturæ incommoda nobis obtendat consanguineus ille noster tranquillitatis & abundantiæ suæ fastidiosus? Obscuriorem vitam degit? at securam & quæstuosam. Austrum metuit commissas pelago merces jactantem? at procellis luctantibus navis erepta breves molestias consolatur. Illa vim maris aut prædonum furorem experta spes lætissimas interdum frustratur. At hæc orientis onusta spoliis & patriis finibus reddita feliciter jacturam levem abundè com-

pensat. Non ille certè pulveris unquam patiens atque solis, sed in umbrâ atque in otio, domesticos intra penates placidissimum ævum exigit.

Et ille, credo, strepitum fori, litigantium tricas, & suam in cognoscendis aut agendis causis assiduitatem jactabit, hominum, si Superis placet, infortunatissimus. At quanti est, Judices, tutorem legum ac defensorem audire? esse unum aliquem ex beatis illis hominibus, quorum ex arbitrio controversiæ civium dirimantur; quid de capite fortunisque Procerum ipsorum summo jure pronuncient, quorum patrocinium nemo non ambiat, favorem & gratiam non aucupetur, benevolentiam quovis pretio redimendam non putet?

Parco, Judices, operosiùs dicere de puero, cujus hæc summa felicitas, ut nec miseriam sentire possit, nullâ spe, nullo timore, perturbatus. Exulant ab hac ætate sollicitudines, curæ, anxietates. Securi omnes, quanti cæteros homines cupiditatum æstus exagitent, hoc pueri provident unum, ut ætatis flore, dum licet, perfruantur. Inspicite, quæso quemvis ex illis, quidquam ne videtur in fronte, in oculis, in vultu, quòd mœrorem sapiat, aut potiùs incredibilem quandam animi lætitiam ac tranquillitatem non spiret? Sed quid ego vos moror? Date mihi quemquam tam florentem, tam beatum, tam rebus gestis vel honorum gradu præstantem, qui suam cum hac ætate sortem commutare non velit.

Audistis, Judices, quæ mea fuerit vita, cui requies in labore fuit, in miseriâ curisque solatium. Nunc attendite, quæ mea in his rerum adjunctis conditio sit; cujus ingravescens jam ætas & omni præsidio destituta, in unâ modicæ hereditatis expectatione conquiescat. Nolite, quæso, Judices, defraudare me subsidio tam levi; neque committite, ut, quod mihi cumque lucis exigendum superest, id vulnere vestro maturiùs, quàm suo fato extinguatur. Innumeris pro patriâ defunctus laboribus ac periculis, penes vos erit, Judices, ut, aut ingratam vitam deseram, aut quod exigendum vitæ superest, ante acti temporis molestias quoquomodo consoletur.

EUPOLUS, *Mercator*.

Si mentitas falsasque sortis suæ molestias fictâ & inutili querimoniâ persequi satis habuisset injustus Polemon, neque nostros omnium labores ac duram præsertim Mercatorum conditionem despexisset, tulissem æquiùs, Judices, & de Militiâ vel iniquiùs expostulantem sustinuissem. Verùm quis ferat insultantem alienæ calamitati? quis unicum miseriæ nostræ solatium, justos legitimosque gemitus invideri nobis patiatur?

Sed age porro, quid quereris? quid luges? quid desideras? quid tibi tam durum, tam acerbum, tam luctuosum Militia contulit? Hominem inspicite, Judices, & à capite ad calcem diligenter considerate. Video nitidas ac florentes genas, tensam probè & succo pinguiore refertam cutem; quam nec solis æstus, nec pulvis decolor obscuravit. Nulla cicatrix in vultu, quæ decorem frontis, vel oris speciem & elegantiam deturpet: nihil vel recisum in brachiis vel

offensum objicitur. Canora vox, latera firma, robustæ vires ac vegetæ nondum infractam laboribus bellicis valetudinem arguunt. Stat corpus bellè suis pedibus, nisi fortè sub crassiori mole identidem fatiscant. Hicine belli fructus, quos tam miseros depingis? Tam sanos remittit Militia, tam vividos, tam valentes?

Quanquam demus hoc tibi: molestias habeat suas isthæc armorum conditio, quam profiteris: patiatur interdum nonnihil difficultatis, dum fervet bellum acriùs, & metuendus hostis imminet. At itane despicienda merces illa est, quam milites ferunt, rei fortiter gestæ gloria? Parumne labores quoscumque consolantur fusi hostes, defensa patriæ libertas, parta victoriarum monumenta? Vel si qua nonnunquam ferre vulnera contigerit, quis vel hoc pretio bene redemptam nominis immortalitatem non putet?

Nobis verò miseris Mercatoribus, Judices, nihil objicitur ejusmodi, quod dolores nostros mitiget, aut in rerum nostrarum angustiis solatio sit. Nam cùm vitam ducimus asperam prorsus & acerbam, tum eandem obscuram & ignobilem, quod ne inficiari quidem miles visus est, toleramus. Neque verò levissimas inter nostræ sortis miserias numerandum illud accedit, quòd Mercatorum impensis & sumptibus belluli isti homines ac polituli se se efferunt insolentiùs, & plumis ornati non suis oculos inani fuco perstringunt. Nempe, quod stultè comparsimus defraudantes genium, illi absumunt impune. Nobis interim solvenda versura est, &, dum creditores urgent iniquiùs, vasa nobis quamprimum non sine gravi vel vitæ, vel saltem famæ periculo colligenda.

Jam in Mercaturâ faciendâ, quis esse pacis modus ac quietis possit? quod tempus anxietate vacuum ac miseriarum expers liceat expectare? si belli metus ingruat, si fervere cœperit armorum furor, quanto rerum nostrarum in periculo versamur! Quis opes fortunasque nostras, qualescumque sunt, salvas præstet & incolumes, cùm illæ vulgò positæ reperiantur hostium in manibus qui communibus diffidiis rem in suam abutuntur? Mox intercludi commeatus, turbari commercium, infesta piratis ac prædonibus fieri maria, nec libera deinceps mutandarum mercium facultas superesse. Tum demum actum est de nobis, frigescimus, lucrum omne cessat, & cum lucro vita. Atque utinam præterita bellorum calamitas minùs id liquidò docuisset. Huc hodie res nostra rediit, ut, aut nihil vendere, aut nullo pretio, aut, quod pejus est, dubiâ incertâque emptorum fide necesse sit.

Sed ipsum pacis tempus, quis credat, non magis commodum aut opportunum nobis videri? Sic est, Judices, pax illa tam amica cæteris, omnibus tam expetenda nihil admodum juvat Mercatorem; aut, si quid fortè conferre videatur, sollicitudinem certè atque anxietatem nunquam adimit: dum merces nostræ, si quæ sunt, vota, spes, vita ipsa fragili è tabulâ ventorumque ludibrio dependent. Tamen hæc una vitandæ paupertatis ratio, ut infesta procellis ac tempestatibus maria perpetuò decurramus; ut neque frigoris asperita-

te, neque æstatis ardoribus retardemur, ut continuis jactati periculorum casibus omnes ponti cœlique minas sustineamus.

Saltem si tot inter labores, quibus defungimur spes aliqua gloriæ miseris affulgeret! si summâ rerum nostrarum in angustiâ stimulus laudis aliquis subjiceretur! si dum obluctamur ventis ac tempestatibus sempiternæ famæ memoria jacentes suscitaret! Nam quis nesciat, quales accendat animos ad magna quæque cogitatio posteritatis, & consecrandi venturas in ætates nominis expectatio. Pulcrum est enimverò insudare laboribus, dum merces tam gloriosa proponitur; dulce est sanguinis pretio nominis sui immortalitatem promereri. Brevis est ille vitæ quantumvis operosæ vel diuturnæ cursus, quàm amplissimum virtutis præmium gloria sempiterna compensat.

Verùm hoc ipso carere solatio nos oportet. Nulla spes gloriæ, nulla parandi nominis expectatio labores nostros reficit ac mitigat. Post exhaustos graves terrâ marique periculorum casus, morimur denique, vel absumpti naufragio, vel alienis in oris ignobiles; aut si fatis cedere patrio in solo contigerit, sic tabernæ vilis in umbrâ consenescimus, ut, qui corpus obruit tumulus, idem nomen obruisse meritò nuncupetur.

Cujus est porro nostris mederi incommodis, Judices, nisi has sibi partes æquitas vestra atque humanitas vindicet? Vestris hodie recumbit in manibus tota Mercatorum infelicium fiducia. Si non inutiles penitus Reipublicæ ad hanc usque diem extitimus; si labores aliquando pro communi causâ susceptos comprobastis; date hoc vel leve vestri in nos animi monimentum, ut conditionis nostræ acerbitatem pariter atque obscuritatem quoquo modo compensetis. Sua Militem gloria, Causidicum dignitas, Puerum ipsa calamitatis omnis expers ætas abundè consolantur. Nos ejusmodi præsidiis destituti infortunati Mercatores, aliquod saltem in sanctâ vestrorum judiciorum æquitate solatium habeamus.

PRODICUS, *Causidicus.*

Cùm multa sunt, quæ singularem mihi in hodiernâ contentione securitatem atque fiduciam afferunt, tum illud certè me recreat inprimis, quòd tot defensores causæ meæ, quot sum nactus Judices, mihi jure gratulari possim. Nam cùm nemo sit vestrûm, Judices integerrimi, qui propriâ compertum experientiâ non habeat, quantis hæc vita, quam in foro trahimus, ærumnis obnoxia sit; quis erit è vobis, qui occupandam uno miseriarum atque calamitatum nomine hereditatem mihi denegandam arbitretur? Nihil esset ultra, quod adderem; jam dicta causa videri posset, nisi fecissent fucum aliquem adornatis ad pompam magis, quàm ad veritatem complorationibus illi sodales mei, &, ad retundendam subdolæ orationis malignitatem, vestra me auctoritas juberet perorare.

Dicam igitur, Judices, quod sentio non tam ad revincendam causæ meæ æquitatem, quæ perspecta jam esse debuit, quàm ad revellenda præjudicia, quæ futilis consobrinorum meorum oratio afferre potuisset. Desudarunt

sudarunt illi quidem plurimùm, varias ut conditionis illius, quam amplexi sunt, molestias exhiberent, &, quod mirum quibusdam videbitur, non fuit tam indiserta perorantium in suâ causâ facundia, quàm expectari debuisset ab iis, qui Literas nihil admodum attigerunt.

Ego certè, Judices, parum æquus rerum æstimator audiam, si velim nihil esse penitus, quod expostulent; aut si sortem ullam putem, præter unam pueritiam, esse, quæ nullis omninò difficultatibus confiictetur. Sit ita sanè: laboriosa sit militia, dum arma fervent, dum lacessendus, aut sustinendus hostis est: habeant & Mercatores sortem quòd incusent suam, dum amissæ naufragio merces, aut fides emptorum mala fortunæ melioris expectationem fefellerunt. Tamen nec labores illi continui, nec illa pericula passim obnoxia sunt.

Non est Militis tam misera conditio, ut vel in castris semper, vel in stationibus, vel inter pugnas ac cædes perpetuò versetur. Post belli fragores ac tumultus, veniunt tandem amicæ pacis tempora, quibus laboris expertes omnis nec sine præmio Milites liberi dimittuntur, & natale revisunt solum eo majori suorum gaudio, quo diutiùs abfuisse videantur. Testem unum te volo, consobrine amantissime, quid est jam, quòd militiam incuses, aut de sorte tuâ conqueraris? Vivis in medio patriæ sinu, inter propinquos ac familiares tuos versaris. Non jam obstrepunt litui, aut dat buccina signum ad pugnam; non conferendæ manus cum hoste, non ejiciendus vallo, aut persequendus acriter incumbit. Non capiendæ urbes, non expugnanda castra, non dubius armorum casus pertimescendus objicitur. Positus extra omnem Martis aleam palmarum in umbrâ requiescis suaviter, & labores, si quos exhantlare contigit, blando in otio abundè compensas.

Nec Mercatoris sors gravior, Judices, quantumvis illi conquerantur. Neque enim infesta scopulis ac tempestatibus maria perpetuo decurrit, aut tanto semper Orientis opes pretio redimuntur. Non omnes, quæ de portu solvunt naves triste patiuntur naufragium; redeunt illæ, ut plurimùm, onustæ mercibus, ipsamque adeo Mercatoris avidi vincunt expectationem. Plaudit ille sibi, grates agit Superis, & priores, si quas fecerit, jacturas oblitus exultat ac triumphat.

At quàm dispar rerum nostrarum conditio, Judices, quibus nullum in vitâ tempus molestiâ atque sollicitudine vacuum Superi esse voluerunt. Nam sive versamur in foro, seu manere domi contingat, quanta utrinque laboris atque ægritudinis seges occurrit. Agite enimvero, an durius quidquam est, quàm nostra illa quotidiana in foro assiduitas, quæ homines totos sibi deposcit? quid molestius quàm obtundi litigantium clamoribus, impeti calumniis, maledictis provocari, neque ullius unquam posse mereri gratiam, quin alterius invidiam atque malevolentiam incurras?

Saltem si qua pax domi & tranquillitas labores fori exciperet; si pars quietis ulla posset expectari! Verùm quantam illic rerum molem offendimus! Plena litigantium aula te re-

ducem opperitur, quos vix missos feceris, cùm pulsantur fores ab aliis; quibus de jure suo consulentibus nisi respondeas, aut injustus, aut deses, aut imperitus habeare. Interim abit de die quodcumque supererat, & nox succedit non laboriosa minus ac molesta, quam in rimandis, excutiendis, volutandis ad nauseam atque fastidium tricarum ambagibus traducere insomnem oporteat. Nam congestis undique saccis obruimur, non illis profectò, quibus beatulus ille quondam indormiebat inhians; sed talibus, quos nec fures eripiant, nec compilent servi, nec heredes invideant. Quis porrò tot laborum fructus est? quam mercedem vigiliarum nostrarum ferimus? hoc enim ad cæteras miserias accedit, quod vel nullum, vel exiguum contritæ in alienis rebus, & quæ nihil ad nos pertinent, vitæ emolumentum capiamus.

Atenim, inquiunt, ita ne vili reponendum in loco, quòd amplissimo defungimur magistratu, quòd monstramur digito prætereuntium, quòd de fortunis ac de capite civium pronunciamus. Et hoc ipsum, Judices, quod existimationem habet aliquam in vulgus, nostis, quanto oneri nostro atque incommodo vertatur. Nempe, dum tuemur inter concives nostros auctoritatem, dum convenientem dignitati gravitatem affectamus, interim nec relaxare animum, nec genio indulgere, nec capere oblectationem ullam licet. Ludo, jocis, festivioribus hominum societatibus excludimur: turpe ducimus vel semel in anno ridere & jocari; adeo majestas ipsa muneris, quod exercemus, miseris nocet, & ineluctabilem severioris & morosioris vitæ necessitatem imponit!

Quid superest, Judices, integerrimi, nisi ut molestias nostras, dum licet, levetis ex parte, & laboriosæ conditionis acerbitatem aliquo solatio mitigetis. Prosit nobis saltem hodie, quòd hominum infortunatissimi & nuncupamur & sumus. Intelligant illi, quorum gratiâ id oneris suscepimus, quàm sit arduum ac difficile defungi Magistratu. Noverint omnes quantùm debeant assiduis eorum laboribus, qui publicæ utilitatis causâ provinciam ejusmodi sustinere non gravantur.

PHILOMATHUS,
Puer Grammaticus.

Si quid fucatis & adornatis ad pompam Consobrinorum meorum orationibus creditur, Judices integerrimi; nihil est, quòd ego infelix puer perorare pro me ipso aggrediar: dicta causa est; mortalium illi, quotquot sunt infortunatissimi censebuntur, neque me spes ulla capiundæ hereditatis deinceps respicit. At quoniam mihi rem esse certò scio cum iis judicibus, quorum nec sagacitati imponitur, nec illuditur æquitati, qui ratione sui muneris nostram hanc ætatem in suo patrocinio ac clientelâ positam tueri debeant, id ausim mihi polliceri, non tam fecisse vobis fucum adversarios meos mentitis suis complorationibus ac querelis, quin & me vicissim, quæ vestra est humanitas, benignè audiatis.

Ac primùm quidem liceat mihi, æquissimi Judices, requirere Consobrinorum meorum aut memoriam,

aut sinceritatem, dum quasi pro jure suo sibi vindicant, ætatem hanc nostram ab omni prorsus molestiâ esse alienam; memoriam dico, Judices, si labores, quos olim exhantlarunt ipsi, jam obliti sunt, sinceritatem, si memores etiamnum durioris illius disciplinæ, quam experimur, dissimulare pertinaciter obstinant. O si jus haberent suffragii & calculi facultatem, quotquot hîc adesse video laborum nostrorum socios & ærumnarum participes carissimos condiscipulos! ô si eorum ex arbitrio contentionis hodiernæ gravitas decideretur! quotus tandem esset, quem mihi causæ meæ suffragatorem non pollicerer! qui rerum nostrarum angustias expertus fortè plus æquo, non fateretur, inter cæteras vitæ hujus conditiones adolescentiam esse omnium calamitosissimam? Quanquam quid alios rerum mearum defensores ambiam? Ignoscite, Judices integerrimi, si diffidere videar æquitati vestræ, vel etiam humanitati. Nam ubi tandem causa nostra feliciùs conquiescat, quàm apud eos, quibus nec sagacitas ad pervidendum, nec ad deliberandum æquitas, nec constantia ad judicandum unquam defuere.

His ego fretus, Judices, dicam non minùs confidenter quàm verè, quod sentio; exponam breviter ac sine fuco, quàm duram in hoc studiorum curriculo exerceamus artem. Habeant sanè Consanguinei mei, de conditione quisque suâ quod expostulent. Tamen illa, quæ non bene auro pro toto libertas venditur, illis integra remanet, nobis eripitur! Tibi, Polemon, bellum displicet? tibi, Eupole, commercium oneri est? te verò, Prodice, fori ceperunt fastidia? Eia, mutatis discedite partibus, aut omnino abstinete ab eâ arte, quam profitemini. Quid in mora est? ecce viam vobis ad felicitatem aperui certissimam: licet omnibus ac singulis beatos esse: nobis jugum excutere, cui subjicimur, non licet. Ah! video, obliti estis, aut potiùs dissimulatis malitiosè, quanti sit oneris alieno semper arbitrio vivere, nunquam suo!

Etenim ita vivimus, ut campanula vigilandi, dormiendi, edendi, jejunandi, laborandi, feriandi magistra sit. Gaudes stertere multam in diem hesterno fessus labore? Ecce importunus ante solis ortum sonus è stratis exturbat. Dormire non juvat? Datum est signum ad quietem, decumbendum est. Fames urget? hora non insonuit, servanda jejunia. Non esuris? cœnæ tempus est, truderis ad mensam vel invitus. Feriari velles? invitat tranquillæ lucis amœnitas? urget importunus monitor ad studium. Ludere in præsentiâ non amas? aer pluvius est? nihil agis; dies est dicta Ludo, necesse est, ut vel cum fastidio ludas.

Quanquam toleranda hæc quidem vel dura vis, si nulla gravior adhiberetur; at cæteris in rebus vim iniquam quis ferat? O si ferendam, quot quot estis vos, Judices, austeri silentii necessitatem haberetis! ô si diebus singulis multas per horas numerosissimo suavissimoque in consessu ne proferre verbulum; quid dico? si nec mussitare etiam, si nec contorquere quidem huc & illuc oculos liceret!

Jam durum est habere quempiam

cui obtemperes? Quid habere multos ejusmodi? quid obvios quosque tot nancisci censores rigidissimos, tot severos Judices, tot obtrectatores miseræ juventutis? Hilarus es, comis, festivus, ut fert ætatis nostræ conditio? Invenias qui te levem, turbidum, etiam amentem dictitet. Gravitatem quandam affectas præter ætatem? morosus, difficilis, obscurus haberis. Garris ingeniosè, suaviter arrides, comiter blandiris? Callidus continuò, versipellis, astutus audies. Simplicior contra urbanitates ejusmodi non sectaris? Vix ac ne vix quidem vitabis arrogantiæ nomen. Corporis cultum paulum negligis? sordidus es, impexus, obsoletus. Capillos identidem in cirros agis & cyprio conspergis pulvere? Politulum clamant, & in curandâ cute mollem ac delicatum. Quid facias? hoc est miseræ adolescentiæ fatum, ut seniorum cavillationibus obnoxia sit.

Mitto jam varias tempestates ac procellas, tot syrtes ac scopulos, tot fortunæ reflantis ictus, sine quibus tam longæ navigationis cursus non perficitur. Ecquis porro tam felix, quis tot inter pericula tam industrius, ut navigiolum, quod singuli deducimus, non allidat vadis identidem, & triste aliquando naufragium non patiatur. Scilicet per varios casus, per tot discrimina rerum tendimus in Latium, sedes ubi nunquam quietas liceat experiri!

Quid dicam de ipso otio, quod ætati nostræ non tam ad gratiam, quàm ad necessitatem concessum est? Ut parcè illud & avarè nobis impenditur! Ipsum verò ut difficili plenum labore! ut amarâ sollicitudine trajectum, ut luctu nonnunquam perturbatum ducimus! Quis cavendum sibi perpetuò non habet à speculatoribus oculis? quis tollere vocem sine periculo, quis rixari etiam amicè cum sociis impune confidat? Ludimus enim vero? at quæ conditio vitæ tam misera, quæ ludo vacet omni? Ludimus? Interim quanta nos laboris seges expectat? Nam & hoc iniquum ferimus, quòd nunquam penitus feriari liceat; sed tanto gravior oneris moles soleat imponi, quanto longioris pars otii irrogata videatur.

Quid restat igitur, Judices, nisi ut æquitatem vestram obtester? Et quoniam nullum est aliud quod polliceri mihi possim, nisi ab humanitate vestrâ præsidium; ita me, precor, vestram in fidem & clientelam accipite vos, ut causæ meæ non tam Judices, quam defensores experiar. Non huc attuli vobis, vel petitam longiùs, vel solertiùs adornatam, vel mentitam fuco, vel cerussâ medicatam; sed simplicem, sed nativam, sed destitutam ab arte, uno verbo, qualem ætas nostra ferebat, orationem. Si tamen descriptam ad vivum miseræ juventutis sortem exhibuit, si nuda veritas in ingenuo illo neglectoque cultu potuit placere; confirmate, Judices, suffragiis vestris tam legitimam de nobis opinionem; &, quam immeritò consanguinei mei sibi vindicant, hereditatem, hanc mihi dulcissimum sortis nostræ solatium adjudicate.

DICASTUS *Judex*.

Non est hæc vel nova, vel insolita, vel paucorum querela, Judices,

sit in eâ, quam seu ratio dederit, seu fors objecerit, vitæ conditione, miseros se & infortunatos clamitent. Nam quotusquisque hominum extitit, quem beatum vixisse sorte suâ reperias, & qui decurso vivendi spatio, de vitâ, tanquam de lauto convivio satur demigrarit. Porrò quàm frequenter vitio suo fiat, id verè bona pars hominum ut expostulet, vel si vivere contentos contigerit, quàm nequiter dissimulent, non est hîc locus, Judices, vel persequendi operosiùs, vel acerbiùs increpandi.

At qui suam modò sortem incusarunt tam graviter; quocumque tandem pacto id fecerint, excusatione saltem aliquâ non vacant; quibus tam ampla calamitatis illius suæ, quam vel fingerent, vel revera paterentur, merces proposita sit. Audivistis, Judices, quid pro se quisque invicem dixerit; quàm nativis vividisque coloribus conditionis suæ miserias, vel veras, vel falsas adumbrarit. Nemo eorum unus non disertus, non eloquens in propriâ causâ visus est. Adeo vel indisertum quemque necessitas erudit, & rudibus etiam atque imperitis spes lucri facundiam inspirat!

Nam quis expectasset à Milite, ut varios Militiæ labores, casus, pericula, tam bellè, tam solerter, tam graphicè describeret? Subjecit enimverò vestris oculis perpetuam, quam ferre cogeretur, inter hostes, pugnas, strages, incendia, cædes, mortis imaginem. Non siluit ut victus tenuis, vestitus asper, rarus somnus, frequentes vigiliæ, humi cubitus ferendus incumberet. Jam belli fructus miseros repræsentavit ad vivum: ut hic turpatas cicatricibus genas monstraret, iste truncatas nares, ille effossos oculos, alter amputata brachia, alter confractis, aut etiam excisis pedibus, vestigiis incederet non suis. Accessit ad hæc rei domesticæ penuria, æris alieni gravitas, importuna creditorum molestia, & quid non?

Neque verò minùs graviter, nec minùs ingeniosè perorare visus est, qui proximas tenuit in dicendo partes: sic ut ipsius oratio non tam elaborata in mercatoris tabernâ, quàm in scholâ Rhetorum dicenda sit. Quas enim Mercaturæ molestias non questus est? conditionis suæ obscuritatem, sollicitudinem continuam, commercii difficultates, maris pericula, naufragiorum acerbitatem, debitorum injustitiam, & paria, cùm bello, tum pace incommoda diligenter percensuit; ipsa quod multo magis mirum est, dicentis actio, vis, robur, dignitas admirationem peperit ac plausum.

Quod ad Causidicum attinet, Judices, nihil est tam insolens, si propriis in rebus tam disertus actor extiterit, qui in alienis solet tam facundus videri; si causam bonam feliciter pertractarit, qui vel malam agere non infeliciter potuisset. Habet enimverò Ars illa, quam nos profitemur, incommoda non pauca, quæ non levem querelarum segetem sufficiant. Postulat à nobis muneris illius, quo defungimur, ratio singularem in foro assiduitatem, indefessam domi diligentiam, patientiam in audiendis clientibus incredibilem, severam in tuendâ gravitate constantiam; quæ cùm omnia diligenter Orator expo-

fuit, cum non mediocrem, ad persuadendum, quod volebat, vim habuisse visus est.

Verùm ex quo, Judices, pueros nacti sumus tam ingeniosos, tam solertes, tam facundos? Ut acutè garrivit Philomathus, ut egit comiter, ut accommodatè ad persuadendum peroravit! Quàm nativè contexuit totam quotidianæ vitæ seriem! quanto narravit cum lepore, quidquid ferendum durius, aut gravius metuendum incumberet! Nulla, si quid ipsi credimus, servitus videri debet acerbior eâ, quam pueri patiuntur. Alieno vivere semper arbitrio, multorum reprehensioni esse perpetuò obnoxium; eos subire casus identidem, qui constantem etiam virum metu percellant; hæc sunt, quæ tam copiosè disseruit, ut tantùm non persuaderet esse conditionem suam omnium miserrimam.

Quæ cùm ita sint, Judices, nihilque ad cognoscendas penitus singulorum causas requiri posse videatur, restat, ut feratis sententiam, &, adjudicatâ alicui ex omnibus hereditate, multitudinem infelicium hominum uno saltem capite minuatis. Mihi porro, Judices, quoniam illa lex imponitur, ut aperiam primus, quid sentiam: sic existimo, vix solvi posse contentionis hodiernæ difficultatem, quandiu in pensandis, quas quisque patitur, molestiis versabimur.

Sunt enim ejusmodi varia cujusque sortis incommoda, ut facilè æstimari non valeant, nisi ab iis qui eadem aliquando senserint. Nam quis tam novit alieni mali pondus, quàm ille, cui ferendum illud ipsum incumbit? Igitur aliam ingredior dirimendæ controversiæ rationem, quam, si vobis ita videbitur, suffragio vestro probabitis.

Est hoc mortalis vitæ fatum, Judices, ut quocumque fueris in statu positus, gravissimis incommodis subjaceas, quorum finis expectari nullus debeat, nisi qui vitam ipsam clauserit. Hinc illum ego reputo omnium longè miserrimum, cui longissimus vitæ cursus sustinendus sit; quid enim juvat annorum accessio, Judices, nisi miserias multiplicat? aut quis diuturniorem cæteris sibi vitam audeat polliceri, nisi se ad graviorem molestiarum cumulum perferendum accingat?

Næ tui miseret me plurimùm, infelix puer, qui primo in limine vitæ positus, immensum quoddam viæ spatium respicias! Felices consanguinei, qui medio jam in cursu propioribus oculis metam intuentur, & ad eandem assequendam singulari alacritate festinant. Pergite porro, ut cœpistis, ac si quid ultra laboris vobis exhauriendum superest, nolite deficere animis; *ô passi graviora, dabit Deus his quoque finem!*

At nos, Judices, consolemur, quantùm erit in nobis, infortunati pueri angustias, sustineamus ætatis teneræ imbecillitatem, & par viæ longiori viaticum sufficiamus. Nolite dubitare, quin Testatoris ea mens fuerit, ut Puerum heredem institueret, cùm miserrimo Consanguineorum suorum capescendam hereditatem reliquit. At maluit ille æquitati vestræ disceptandum id permittere, quod, si statuisset ipse, & imminuisset

morientis desiderium, & inexhaustam odiorum rixarumque inter Consanguineos segetem peperisset. Quare censeo, Judices, Puero tanquam omnium miserrimo hereditatem esse adjudicandam. Vos, æquissimi Judices, sententiam hanc meam vestro calculo confirmate.

UTRA PRÆFERENDA SIT STATURA MAGNA, AN PARVA?

CAUSA OCTAVA.

In genere Deliberativo.

ARGUMENTUM.

Megalosomum inter & Micromorphum, hunc staturæ brevioris hominem, illum excelsâ mole præstantem virum orta contentio est, Uter utri corporis status præferendus videretur. Quâ in re cùm neuter alteri cederet, causa ad Judices defertur.

ACTORES.

MEGALOSOMUS.
MICROMORPHUS.
MESOCALLUS Judex.

MICROMORPHUS.

QUam aggredior hodie pusillæ staturæ Apologiam, causæ, quæ mihi cum multis communis est, æquitati ne noceat, quod sit mea, Judices consultissimi. Declinate à me paulisper oculos; rem ipsam justis rationum momentis expendite. Nam quis ferat pusillos homines, naturæ compendium nunquam admirabilioris, quàm cùm in exiguo collecta est, perpetuis insanorum jocis ac cavillationibus imperi; nullum esse frigidorum dictorum modum, quocumque pusilli prodeunt, insurgere continuò inficetos homines, quibus si molem ademeris, ademeris omnia; quos meritò compares immanibus illis arboribus, quæ nihil ferunt hominibus utile; & ipsam luxu-

riantium ramorum altitudinem ad hoc efferunt, ut, superveniente tempestate, tristem ruinam patiantur, ventis luctantibus, aut Jovis fulmini ludibrium.

Ita planè, Judices, habet parva statura, unde vel contemnat proceram, vel eidem certè non invideat. Sic enim contendo, pusillos homines duplici plerumque laude præstare grandioribus. Si spectes animum, ingeniosiores sunt, si corpus attendas, sunt fortiores. Quæ duo dum ostendo breviter, intelligo sanè, & intelligunt omnes, qui me norunt, non meam, sed multorum, qui huic judicio intersunt, causam defendere.

Ac primò quidem, quis palmam ingenii, & dotes omnes ingenii appendices Pusillis hominibus non concedat? Respicite, amabo vos, ad ipsam corporis conformationem. Crederes voluisse naturam parcitatem materiæ, ut sic loquar, feliciore ingenii venâ compensare. Virtus, ut aiunt, unita fortior; eadem per immensam molem diffusa emoritur propemodum, & vix ullum sui vestigium foras prodire patitur. Quis nescit vim ignis ex ardenti fornace prorumpentis, aut è tormento bellico mille evomentis neces? unde autem tanta utrique efficacia, nisi quia utrobique ignis stipatus & compressus in angustiore loco, nihil deperdit insitæ virtutis, sed actuosam, quâ pollet, vim totam exerit.

Non aliter ignei spiritus, qui motus illos celeres efficiunt, unde effervescit ingenium, si latiore in corpore habitent, segniores habent impetus, & in ipsâ domicilii sui vastitate consopiuntur. Sed quid rationibus opus est, ubi loquitur experientia? Quoties enimverò videre vobis licuit, Judices, homines illos, seu potiùs colossos, in quibus nulla erat mica salis, homines obesâ nare, segnes, testudineos, plumbeos? Conferte hos stipites cum pygmæis illis, ut vocant, nanis, pumilionibus, & si quod præterea nomen in nostrum contemptum invenerunt; statuite utrosque in circulis; illis hæret aqua ubique; hi vel in sicco reperiunt, unde bibant ad ebrietatem: illi nihil argutum, nihil ingeniosè, aut feliciter inventum afferunt; hi jocis innocuis cœtus exhilarant; hauriunt in divite ingenii sinu, unde locupletent egenos; salit ubique ingenii fons, condiunt perfunduntque omnia exquisito facetiarum lepore. In illis colossis deficit animus longiore tanquam itinere fatiscens; in nobis nullo negotio à capite ad calces permeat, diffunditque spiritus sui vicarios, qui nusquam sinunt materiam, si qua in nobis est, pigro situ torpescere. Parcite vos, penes quos educantur pueri, parcite motibus insitis, qui foras erumpunt, non se teneri patiuntur. Non vos equidem dixerim inimicos ingeniorum, quorum natura constat ex motu; sed parcite mulctare naturam, cui vos ipsi tantum debetis; memineritis vos ipsos, si quid à vobis olim pueris peccatum est, simili motu peccavisse.

Natura ubique sui similis, Judices, ut in hominibus, sic in belluis quoque, parvæ moli favens, majora miracula gaudet exhibere. Quid dicam de Formicis, de Apiculis, quarum labor admirationi est omnibus? quid de Simiis, quos, si solertiam

attenderis,

attenderis, minùs distare dixeris ab homine, quàm nonnulli, qui humanam speciem gerunt, ab hominibus ipsis discrepant. Jam inter volucres, Philomelæ, Psittaci quid non habent? illæ ad concentûs suavitatem voluptatemque aurium, hi ad imitandas hominum voces, garriendumque eo modo, quo multæ mulieres non meliùs? Adeste, qui stupetis magnitudinem, & eo nomine Pusillis insultatis, boum etiam magnitudinem prædicate, &, si Superis placet, jactate famosum auriculis Arcadiæ pecus. Dicam paucis, & dicenti, credo, assentientur, quotquot erunt cordati viri. Efferant magnitudinem suam, per me licet, Gigantes spectaculo nati; quibus hoc unum concessit natura, ut insolenti proceritate teneant populorum multitudinem, mulierculas & pueros terreant! nos ingenio contenti aspernabimur clamores eorum, qui pergent deinceps illudere parvæ staturæ, quam tanto fœnore eadem natura compensavit. Quæ cùm ita sint, superest, Auditores, ut ad ingenii laudem accedat etiam in Pusillis hominibus laus fortitudinis, quæ pars est Orationis altera, quam breviter concludo, si favere pergitis.

Fortitudinem cùm appello, Judices, intelligo virtutem animi magis quàm corporis, contentam illam non immanitate membrorum, sed firmâ organorum conformatione, robore nervorum, atque inprimis calore quodam acriore, qui spirituum ultro citroque commeantium proprius est. Age verò, ubi isthæc omnia reperias? an in laxâ & diffusâ partium compage, quæ vel non accipit spirituum copiam, vel acceptos sinit effluere? an in mole contractiore quidem, sed suis ritè organis affectâ, cujus spatium breve, non tamen iniquum, faveat celeri commercio spirituum, qui simul ubique adsint, foveant organa, nervos alant, toti denique corpori masculum robur addant & semper novum. Vestram fidem, Auditores, quid non expectandum ab homine sic informato, dum vasta illa corpora nihil afferunt ad tolerandos labores, præter molem egenam virtutis, suo ipsius pondere fatiscentem. Ut in illo scintillant oculi, & corda quatit vigor entheus! ut contra in aliis languent intermortua lumina, & cotanhelum virtus deficit! In illo spirat fortitudo, in his segnities & ignavia! ille convalescit præsente periculo, hi pallescunt! ille occasione datâ superat expectationem sui, his virtus garrula in ventos abit.

Sed verba damus, inquiet adversarius; placet igitur verba rebus confirmare, vel potiùs rationes exemplis. Cui non auditum de Alexandro illo Macedone, cui orbis totus angustus videbatur? Talis tantusque tamen cùm foret.

Magnus Alexander, corpore parvus erat.

Cur non liceat profanis sacra miscere? an non ingens ille Philistæus à puero Davide prostratus est? Sed cur tam ex longinquo exempla repetimus, cùm habeamus in publicâ Europæ luce emicantem, sacris pariter ac profanis Oratoribus laudandum serenissimum Burgundionum Ducem, Persarum victori staturâ corporis parem, Davidicæ fidei & pietatis æmulum, nec Cæsare nec Davide ullis virtutibus inferiorem.

Eant nunc nostræ staturæ contemptores, quam certè in tam augusto Principe Marleboruchius, & ipse cum suis immanibus Germanis Eugenius reverentur. Nos naturæ gratulabimur, quæ molem illam inutilem & importunam nobis negavit, ut melius aliquid largiretur. Patrono Burgundo Principe discemus excolere ingenium, & veram virtutem, quæ sola ad germanam gloriam iter est, consectari.

MEGALOSOMUS.

Non hodie primùm, Judices integerrimi, insito quodam puncti livoris stimulo, pusilli homunciones adversus proceræ staturæ viros arma viresque suas decertando voluerunt experiri. Ipsorum jampridem Majores Pygmæi apud Poetas famosissimi in ipsum insurgere Herculem, eumque lacessere armis imparibus non dubitarunt, quos ille ludens clavæ solius obtentu perterritos vertit in fugam, & confidentiores inter cæteros temeritatis in pœnam suâ in capsâ conclusit. Tamen ecce prodit aliquis ex eorum nepotibus, non in Herculem unum, sed in omnes excelsæ staturæ viros pugil imprudens; & in eos, quos revereri debuisset, rursus insurgit. Quo in certamine utinam Herculem alterum præstare me possim! Et præstarem utique, Auditores, si manu & clavâ, non ingenio ac linguâ certandum esset. At quoniam unis ingenii viribus tota dirimi hodierna controversia debet; non possum, quin reformidem tantum tam parvo in corpore adversarium; qui ingenitæ, si Superis placet, solertiæ conscius, quam nullo rationis præsidio niti causam senserat, hac saltem parte putavit esse fulciendam.

Verùm quid profecit ille, dum se oratione tam longâ torqueret, dum voce ac lateribus tantùm contendere visus est? Non est ejusmodi quæstio illa, quam agitamus, Judices, ut eruditis ex reconditiori doctrinâ argumentis probari egeat; non est ingenii acies pertundenda vehementiùs, ubi de exteriore corporis formâ certatur: soli oculi consulendi sunt; & quemadmodum absurdum videretur, si quis rationis judicio vellet expendere, utrum præstaret dubio pede incedere, an firmo; gibbosum esse, an rectum; ita non minùs ridiculum videtur, ad rationis trutinam & judicium revocare, utra præstet pusilla statura, an magna.

Judicent igitur oculi, quorum est hac in causâ ferre judicium. Sed quid dico judicent? an non sententia jam lata videtur esse; quandoquidem habemus ab oculis impressam hanc animis nostris cogitationem, magna parvis longè esse præponenda? Hæc est enim insita nobis rerum notio, non studio vel labore parta, sed nata nobiscum & longo usu confirmata; ut quidquid humile esset & parvum, contemptu, quidquid sublime & magnum admiratione dignum censeremus; & vicissim, quidquid videretur contemnendum, id parvum ac tenue, quidquid laudabile, id continuò magnum vocaretur. Hinc tardius ingenium aut simplicius, tenue, exiguum solemus appellare; acre & excellens nunquam definitur rectiùs, quàm si magnum dicatur. Hinc si quid videtur præstare cæteris, id lau-

datur ut magnum; sic magnus Princeps, Dux magnus, Imperator magnus dicitur. Sic Regi nostro dignum tot præclaris facinoribus, tot victoriis ac triumphis cognomen Europa cùm quæreret, nullum præstantius excogitare potuit, quàm si eum *Magni* nomine insigniret; quem cùm Ludovicum Magnum appellavit, non inferiorem meritis mercedem visa est contulisse.

Sed quid provocamus ad hominum fidem, qui Dei ipsius testimonium habeamus? Nam cùm æquissimus rerum æstimator Deus populo suo Regem vellet imponere, eum præ cæteris imperio dignum putavit, qui magnitudine corporis præcelleret. Neque id verò populus ipse non sensit; qui postquam Saülem in mediâ turbâ constitutum, reliquis omnibus, *ab humero & sursum*, ut Scriptura loquitur, eminere conspexit; continuò, quasi nihil aliud ad regiam dignitatem requireret, Saülem unanimi voce Regem salutavit.

At quoniam adversarius ille meus mentionem fecit de Alexandro, quem corpore parvum sibi gratulatur extitisse; attendat, quæso, quantùm ipsi laborandum fuerit, ut hanc corporis humilitatem animi celsitudine corrigeret. Avulsus ille patriæ de sinu disjunctissimas terras peragravit, penetravit ad Arabas & Indos, domuit gentes immanitate barbaras, multitudine innumerabiles, potentissimos delevit exercitus. Quid porrò tanto bellorum apparatu, tantâ contentione præliorum, tam insatiabili vincendi cupiditate persequebatur? Id unum, Judices, ut, qui magnus esse non poterat, magnus saltem diceretur; & quem parvum natura fecerat, magnum fama prædicaret. Quid dicam nihil tam obfuisse eidem Alexandro quàm corporis molem exiguam; quâ factum est, ut debitos totius orbis triumphatori honores non ferret; & neglecto Rege ipso Sisigambis salutaret Ephestionem, quia formâ corporis erat Alexandro præstantior?

Et mihi jam laudabitur exigua moles corporis, aut etiam sublimioris staturæ dignitati anteponenda prædicabitur, quæ sola negavit Alexandro reverentiam, quam conspirantes totius orbis nationes ultro deferebant?

Quis autem id miretur in hominibus, quod ne bestiolæ quidem ipsæ ignorarunt? Ita enim accepimus ab iis, qui res naturales curiosiùs investigarunt, toti Apum Reipublicæ, eum præesse regem, qui corporis mole major sit. Possum itaque, ut olim Salomon pigros homines ad formicam tanquam ad laboris magistram, sic vos homunciones ad ingeniosissimam Apum rempublicam remittere, ut ab iis tandem aliquando perdiscatis, quantùm Statura nostra præstare vestræ dicenda sit.

Atenim reclamat Adversarius sagaci valent ingenio Pusilli homines; esto hoc ipsis relinquamus, qui cætera abstulimus. At quibus in rebus vim illam ac perspicaciam ingenii sui exerunt? Dicamus quod res est, Judices: hoc illis pronum videmus evenire, ut quod ex ipso nomine sonat, Pusilli homines pusillos quoque sensus habeant, minutuli homunciones minutulis rebus occupentur.

Quid quòd iracundi plerumque,

morosi, impotentes; eoque contumeliosi magis, quòd, cùm vires desint, linguæ præsidio atque acerbitate tueri se ac defendere contendant; omnibus molesti, sibi ipsi displicentes, qui se suumque supplicium quocumque circumferre sentiant. Ita enim tenuitatis suæ sibi conscii sunt, ut quoties ridetur, toties derideri se suspicentur, nihilque in eos duriùs jactari possit, quàm si homunciones appellentur.

Sed hic finis dicendi sit, Auditores; sentio me abreptum longiùs & dixisse plura, quàm proposueram. Hoc saltem adversariis detur solatii; ut contra eos non nisi grandi oratione dici potuisse videatur.

MESOCALLUS

Ortam de staturâ magnâ ac parvâ Controversiam dirimens.

Lubricum penitus ac periculosum controversiæ genus hodie nobis incidit, quam dirimere, nec sit obvium satis, nec decidere, si quis forte locus se obtulerit, tutò liceat. Certant utrinque paribus animis nobilissimi pugiles; neque tam agunt causam privatam ac suam, quàm communem ac publicam tuentur. Hic staturæ pusillæ defensor, ille corporis excelsi vindex insurgit. Validis ambo momentis & gravi rationum pondere primas sibi vindicant.

Quid agam, Judices, aut quid vos potius putatis esse statuendum, quorum sententiis tam difficilis contentio dijudicanda permittitur? An favebitis Pusillis hominibus, quos Orator non indisertus, nec tenuis aut exiguus in dicendo commendavit? At reclamabit continuò grandiorum hominum patronus, cujus Oratio staturæ suæ dignitati atque amplitudini tam bellè respondit. An patrocinio vestro genus istud hominum dignum videbitur, quos parca nimium aut avara etiam natura formæ præstantiâ ac majestate destituit? At quibus illa consuluit impensiùs, iidem quanto jure suo postulant suffragantis sibi naturæ judicium comprobari? An demum æquum censebimus, quod Pusilli homines tam accuratè defendunt, staturæ brevioris vitium fortitudinis & ingenii laude, quâ præstant, abunde compensari? At quàm iniquo ferant animo, qui proceram corporis molem nacti sunt, fortitudinis & ingenii palmam nullo suo merito sibi abrogari?

Quod si mutatis contrarias in partes sententiis, excelsam corporis figuram judicabitis humili esse præferendam; quales in totâ parvorum hominum gente tumultus ac turbas excitabitis! Non sunt naturâ suâ patientes probri, quotquot sunt formæ brevioris homines, & quanto cupidiùs decus ac laudem affectant virtutis ingenitæ conscii, tanto secum agi putant iniquiùs, si deteriores opinione suâ sensus experiantur. Ergo quis lacessat eos impune, quos acuit æmulatio, contemptus atterit, repulsa ipsa accendit ac provocat? Non ego periculosiùs putem irritare totam Apum rempublicam, & in sollicitos earumdem labores palam involare, quàm subire istorum hominum invidiam, quibus nec stimulus deest ad pungendum, nec multitudo, quæ vim oppugnationis suppleat ac compenset.

Tamen decidendum hodie inter rixantes grave litigium est, &, vel alterius partis offensione, causa finienda. Id ipsum quàm operosum debet videri; dum utrinque staturæ excelsæ pariter ac parvæ commoda circumferuntur? Hic figuram brevem sic extulit, ut excelsis corporibus non putet invidendum, adeo gratulatur sibi parcitatem materiæ tanto cum fœnore fuisse compensatam; ut plus ingenii, plus artis ac solertiæ natura parvæ moli indiderit, quàm grandiori videatur tribuisse. At unde reponit alter sibi hoc vindicat homuncio tanquam suum? aut quibus argumentis id evincit? An quòd bestiolis quibusdam, an quòd Apibus ac formicis inest insita quædam industria? an quòd Psittaci belle garriunt, Philomelæ suaviter modulantur? magnum enim vero gloriandi argumentum, urget idem acriter, quod ab insectis, quod ab aviculis depromitur! Videant pusillæ staturæ defensores, ne, quam sibi arrogant ingenii laudem, illa corporis sui tenuitatem non excedat, neque, nisi minutulis in rebus, ingeniosi inveniantur!

Alterum est, quo nituntur, defensionis genus homines conscii suæ tenuitatis, ut fortitudinem rebus in suis numerandam arbitrentur. Nimirum, inquiunt, parvo in corpore contracta vis, dum expatiandi liberiùs locum non habet perpetuo retinetur in nisu, & angustioribus in membris novum semper vigorem exerit, quo majora corpora, propter immensam hospitii capacitatem, destitui necesse est. Hinc, si quid illis creditur, parvo Davidi tantùm adfuit roboris, ut immensum Gigantem prostraverit; hinc Alexandro Macedoni, quem parvo corpore extitisse narrant, vis illa, quam attonitus orbis revereri visus est. Hinc ille metus, quo Burgundi Principis ad aspectum immanes Germani percelluntur.

At neque vim argumenti illius extimuit grandiorum corporum patronus. Enimverò quis existimet, magnum corpus minùs esse idoneum excipiendo robori, quàm parvum, aut fortitudinem minùs decenter in grandi domicilio, quàm in tenui habitare? Ergo, si quid Oratori pusillo creditur, destruenda sunt ingentia palatia, quæ majestatem Principum tam bellè decorant, ut in angustis ædibus concludantur. Erit parvus onyx nardi pretiosi ampliori cado præferendus? Commendantur Gigantis victor, domitor Asiæ, & utrique nihilo inferior Dux Burgundionum, in quibus brevitatem staturæ animi magnitudo compensavit; esto: at exempla ista tanto illustriora sunt, quanto rariora; nec afferuntur in medium, nisi ut, quod fateri nemo dubitat, Pusillos homines ab eximiâ fortitudinis laude non excludi penitus ostendatur.

Hæc sunt, Judices, quæ proferuntur utrinque Pusillæ atque Excelsæ staturæ adjumenta. Jam expectatis, ut ego, pro commissâ mihi provinciâ, statuam aliquid vestris deinde sententiis, aut emendandum, aut confirmandum. Ego, ut meo muneri faciam satis, neque sic assentiar excelsæ staturæ defensoribus, ut breviorem contempsisse videar: neque sic favebo parvæ staturæ patronis, ut

grandiorem damnandam esse crediderim. Absit enimverò, ut assentator putidus dissimulem in utrâque quod vitiosum est; aut fastidiosus contemptor, quod laudandum sit, velim elevare. Habent Magni pariter ac Parvi quod extollas, nec deest ipsis vicissim, quod emendes. Valeant immanes illi Colossi, qui nihil habent, præter insulsam proceritatem quod ostentent. Facessant Pusilli homunciones, qui figuræ suæ brevitatem nullâ commendatione redimunt. Imò nec ipsa corporis magnitudo, quantumvis aliunde commendabilis, placeat, si modum excesserit, & Gigantem æmuletur. Multo minùs probetur figuræ brevitas fortitudinis atque ingenii laudibus redempta, si ad Nanos accedat.

Igitur, ut contentionem hanc totam paucis dirimam, & oratio nostra, quæ brevior videri non debet, intra justos magnitudinis limites coerceatur, sic statuo. Laudetur in homine illa statura corporis, quæ nec tam modica sit, ut præstantiâ ac dignitate careat; nec tam excelsa, ut monstruosa videri possit.

MELAMPE MEDECIN D'ATHENES.

PREMIER PLAIDOYER.

EXPLICATION DU SUJET.

Melampe célébre Medecin ayant esté trouvé dans le Temple & entendu, lorsqu'il demandoit aux Dieux, que l'année qui commençoit, fust heureuse pour l'avancement de ses affaires, est accusé comme l'ennemi du salut public. Melampe, dans son infortune, trouve un Défenseur qui le justifie, & qui donne à sa priere une interpretation favorable.

ACTEURS.

L'ACCUSATEUR de Mélampe.

LE DEFENSEUR de Mélampe.

LE JUGE du Differend.

L'ACCUSATEUR *de Mélampe.*

C'Est avec beaucoup de regret, Messieurs, que je me vois obligé de citer aujourd'huy à vostre tribunal, un homme, qui a merité jusqu'icy nostre estime, & qui, par les services importants, qu'il a rendus à cette ville, auroit droit encore à nostre protection, si, par la plus grande de toutes les impietez, il ne s'estoit justement attiré la haine & l'indignation publique. Vous serez peut-estre surpris d'entendre aprés cela nommer Mélampe, & vous n'aurez pas moins de peine à le croire coupable, que j'en aurois eû moy-mesme, si j'avois dû m'en rapporter au témoignage

d'autruy ; & si je n'avois entendu de mes oreilles, & veû de mes yeux, ce qui le rend criminel.

En vain ay-je tasché de le justifier dans mon esprit, avant que de me porter pour son accusateur ; en vain ay-je voulu me persuader par quelque interprétation favorable d'une conduite irréguliere, qu'on pouvoit user de menagements en faveur de Mélampe, qui a vécu sans reproche, & qui s'est assez heureusement soustenu dans plusieurs cures de maladies trés difficiles & tres opiniastres. Mais le moyen de garder quelques mesures, & quels adoucissements est-il permis d'apporter, lorsqu'il s'agit de l'interest commun, & de détourner de dessus nos testes les fleaux dont nous sommes menacez.

Car enfin, Messieurs, si les vœux de Mélampe sont exaucez, nous n'avons qu'à nous préparer à voir bientost inondée d'un déluge de maux cette grande ville, & au lieu de cette agréable santé, dont nous jouissons, par la grace des Dieux, nous allons ressentir les tristes effets des maladies les plus malignes. Ouy, Messieurs, Mélampe, ce fameux Medecin que vous connoissez, n'a pû souffrir que la santé fist un plus long sejour parmi nous. La Medecine luy a paru trop oisive pendant l'absence de la maladie. Nous l'avons veû prosterné devant les autels ; nous l'avons entendu conjurer les Dieux, d'une voix assez haute & assez distincte, pour n'en pas douter ; souffrez, Messieurs, que je rapporte icy ses propres paroles, & que je vous demande ensuite justice contre des prieres si impies. Grands Dieux, a-t-il dit, Souverains arbitres de nos destinées, faites que cette année me soit favorable, & que par vostre secours, je puisse avancer mes affaires.

En faut-il davantage, Messieurs, pour estre jugé digne des derniers supplices ? Ne soyez pas surpris, si l'on s'est aussi-tost saisi de sa personne, si nous l'avons chargé de chaisnes, s'il attend dans une obscure prison la rigueur de vos jugements. Ne s'est-il pas condamné luy-mesme par sa propre bouche, en proferant ces exécrables vœux ? En effet, Messieurs, en quel autre sens cette année peut-elle estre favorable à Mélampe, si elle ne devient féconde en maladies ? Comment un Medecin peut-il avancer ses affaires, sinon par les occasions frequentes d'appliquer ses remedes aux malades, sans estre obligé de les guérir ?

Ainsi, Messieurs, pour que les Dieux ayent égard aux prieres de ce Medecin charitable, il faut qu'il en couste la vie à plusieurs de nous, ou que nostre santé du moins coure une infinité de risques fascheux, au milieu de cette multitude de maux, que Mélampe a conjuré contre nous. Ouy, Messieurs, cette douce temperature de l'air, que nous respirons, se va changer tout d'un coup dans les plus malignes influences ; il ne sortira plus de la terre & des eaux que de noires vapeurs, qui altereront les dispositions heureuses de nos corps ; &, pour faire plaisir à Mélampe, qui veut establir sa fortune sur le débris de nos santez, toutes les saisons se dérégleront, & nous ne verrons plus qu'un affreux cahos dans l'estenduë de cette contrée,

Eh !

Eh! Messieurs, n'avons-nous pas assez de maux qui nous environnent de toutes parts, sans importuner le ciel d'en augmenter le nombre? Nostre vie n'est-elle pas assiegée d'accidents assez tristes, sans travailler encore par nous-mesmes à apesantir le poids qui nous accable? Reposons-nous sur la multitude de nos crimes, & sur la juste indignation des Dieux, de toutes les playes qui nous attendent. Qu'est-il necessaire que nous en précipitions le cours? Pourquoy faut-il que ceux, qui par devoir & par estat, doivent guérir nos blessures, ou du moins en diminuer la vivacité par leurs remedes bienfaisants, soient les premiers non seulement à les irriter, mais mesme à les faire?

Ah! Messieurs, un bon Medecin ne doit s'approcher de son malade, qu'avec une extresme douleur; il faut qu'il ressente le premier la dure necessité où il se trouve, d'employer souvent les moyens les plus violents pour guérir le mal; il doit sentir au fonds de son cœur toute l'amertume des breuvages, qu'il est obligé de faire prendre, pour restablir la santé. Et lorsque, malgré ses soins & toute la vertu des medicaments, la violence du mal vient à prévaloir, il n'est rien au monde, qui doive consoler le Medecin.

Quelle rigueur, Messieurs, ne doit donc pas éprouver Mélampe, qui bien éloigné de tous ces sentiments si dignes de sa personne & de sa profession, n'a rien oublié pour faire pleuvoir sur nos testes les maladies les plus terribles? Devez vous épargner un homme qui a sacrifié ce que nous avons de plus cher à son interest & à sa fortune? Et celui-là merite-t-il de vivre, qui a mis en usage les plus ferventes prieres, pour nous priver de la vie, ou de la santé?

LE DEFENSEUR *de Melampe.*

Voicy, Messieurs, une nouvelle espece de crime, dont jusqu'icy on n'avoit point entendu parler dans cette auguste Assemblée. On vient d'accuser devant vostre Tribunal un Medecin habile, homme d'honneur, & d'une probité reconnuë, s'il en fut jamais: & pour prix du zéle & de l'attachement, qu'il a toujours fait paroistre pour vostre service, on ne songe qu'à luy attirer les plus terribles arrests de vos jugements.

Il est vray, Messieurs, & ce n'est pas mon dessein de le desavouer; il est vray, que Melampe, pousé par l'affection sincere, qu'il a pour tous les citoyens de cette ville, s'est jetté aux pieds des autels, qu'il a conjuré les Dieux par les plus instantes prieres, de luy estre favorables pendant le cours de cette année, & d'exercer avec tant de succés les merveilleux talents qu'il a receûs du ciel, qu'il pust avancer ses affaires.

Voilà, Messieurs, tout ce qui fait le crime de ma Partie; voilà, si l'on en croit son Accusateur, ce qui le rend digne de vostre colere & de vostre indignation. Non, Mélampe n'a pû souhaitter d'exercer sa profession avec succés, de se rendre utile à ses citoyens, de les guérir de leurs maladies les plus dangereuses, sans devenir coupable du plus grand de tous les crimes, sans encourir la disgrace

des Dieux, & sans s'exposer aux plus rigoureux chastiments.

Mais encore, Messieurs, que trouve-t'on dans la priere de Mélampe de si criminel? Il a demandé, dit-on, que cette année luy fust favorable; & il ne l'a pû faire, sans souhaitter en mesme temps qu'un déluge de maux vînt inonder cette grande ville. Quelle injustice, Messieurs, d'attribuer des souhaits si injurieux à un homme, dont toute l'application a toujours esté de s'opposer aux progrés des maladies, d'en arrester le cours par les remedes les plus seûrs, de les prévenir mesme par des précautions, qui ne peuvent partir, que d'un attachement sincére pour vostre santé.

Si Melampe, Messieurs, estoit de ces Medecins, qui se plaisent à traisner les maladies en longueur; qui d'une legére indisposition trouvent le secret d'en faire de véritables maux; qui dans l'exercice de leur art, pourveu qu'ils puissent s'enrichir, se mettent peu en peine de réchapper leurs malades, ou de les mettre au tombeau; peut-estre auroit-on sujet de donner une interprétation si maligne à la priere de Mélampe; on auroit lieu de déclamer contre luy; de se plaindre avec son adverse Partie, que le nombre des maux qui nous assiégent de toutes parts est assez grand, sans souhaiter de les voir encore augmenter, pour satisfaire à l'avarice d'un Medecin, qui met tout son bonheur dans le malheur d'autruy. Mais, non, Messieurs, il ne nous est pas permis de soupçonner rien de semblable de la probité de Mélampe; il n'a rien voulu demander aux Dieux, en leur addressant cette priere, qui fait le sujet de nostre contestation, sinon de pouvoir estre cette année plus utile que jamais à nos besoins; de connoistre parfaitement la nature de nos maladies, de les traiter avec sagesse, de faire un grand nombre de cures, qui augmentassent vostre estime pour luy, & qui pussent establir de plus en plus la haute réputation, où il est depuis long-temps parmi nous. C'est la seule chose qu'a prétendu Mélampe, en conjurant le Ciel que cette année luy fust favorable.

Ah! pleust aux Dieux que tout ce qu'il y a de Medecins addressassent les mesmes vœux au ciel, & pleust aux Dieux, que leurs prieres fussent écoutées! Nous ne verrions pas si souvent la mort braver impunement les remédes; nous ne serions pas obligez de nous plaindre que les Medecins par leur ignorance ou leur peu de soin, en mettent autant au tombeau pour l'ordinaire, qu'ils en entreprennent. Ouy, si chaque Medecin dans une profession si délicate, où il est si aisé & si dangereux de se tromper, demandoit aux Dieux, dans la ferveur de ses prieres, les moyens seûrs de connoistre à fond la nature de nos maladies, la maniere de les traiter à propos, en un mot toute la sagesse nécessaire pour y réussir, comme l'a demandé Mélampe; ah! ce seroit alors, qu'on verroit les hommes vivre des siecles entiers, & ne mourir qu'au bout d'une longue carriere par une pure défaillance de la nature!

Mais, helas! qu'il s'en faut bien que nous remarquions ce mesme zé-

le pour nos santez & pour nos vies dans ceux qui exercent la Medecine. Néanmoins nous sommes contents de passer par toutes leurs ordonances, d'avaler les breuvages les plus amers, de mourir mesme dans toutes les formes & les regles de cet art incertain. Et lorsqu'un homme plus charitable & plus affectionné pour nous, se défiant de son sçavoir & de son expérience, demande aux Dieux des secours particuliers, pour réussir dans sa profession; lorsqu'il souhaitte avec ardeur de se distinguer des autres par des succés plus heureux, nous le trainerons à ce tribunal, nous luy ferons son procés, nous le condamnerons comme un monstre indigne de vivre parmi nous? ah! quelle cruauté! faut-il que trop d'empressement pour nostre service devienne un sujet de reproche & de condamnation? faut-il qu'un Medecin plein de zéle pour le bien de l'Estat périsse, pour avoir conjuré le ciel d'adjouster de nouveaux services à ceux qu'il nous a deja rendus?

Mais à quoy bon cette priere, disent les Ennemis de Mélampe? qu'estoit-il nécessaire d'importuner les Dieux dans un temps, où par la grace de ces mesmes Dieux nous jouissons d'une santé parfaite? d'où peuvent venir des vœux si extraordinaires, sinon de l'impatience qu'il a de ne point avoir de malades, sur lesquels il puisse exercer son art? Eh! que sçavons-nous, Messieurs, si Mélampe n'a point eû quelque avertissment secret des fleaux que peut-estre nous prépare la colere des Dieux? qui pourroit nous répondre, qu'il n'ait point leû dans le ciel les causes de quelques malignes influences, dont nous devons bien-tost ressentir les effets; & que dans le desir de remédier aux maux, dont il nous croit menacez, il n'ait supplié les Dieux de donner plus de force que jamais à ses remédes; de luy découvrir les sources véritables des maladies; de pouvoir appliquer à chaques maux les secours les plus convenables; en un mot de s'acquitter si bien de sa profession, que cette année luy soit aussi heureuse par les belles cures qu'il doit faire, qu'il prévoit peut-estre, qu'elle doit estre malheureuse par les maladies dont nous serons affligez?

Ah! Messieurs, encore une fois faut-il, que ce qui est un effet de la charité de Mélampe pour un chacun de nous, devienne pour luy un sujet de crime? Un Medecin, a dit son Accusateur, bien loin de souhaitter les maladies, ne doit voir qu'avec regret la nécessité, où il est de faire ses fonctions: il doit estre penetré des maux de son malade, autant que le malade mesme. Je le veux; car c'est ce qui justifie aujourd'huy l'infortuné Mélampe. Je vous en prens à témoins, Messieurs, l'a-t'on vêu jamais approcher de ses malades qu'avec les marques d'une véritable douleur? l'a-t'on veu s'entretenir de bagatelles, au lieu de s'informer de tous les simptosmes de la maladie? l'a-t'on veû sortir avec cet air d'indifférence, qu'on remarque sur le visage de la pluspart de nos Medecins? Et quand la violence du mal prévalant à toute la force des remédes, a reduit ses malades dans le tombeau, n'auroit-on pas dit que Mé-

lampe avoit perdu ce qu'il avoit de plus cher ?

Encore un mot, Meſſieurs, en faveur de l'innocence affligée, qui ſeul doit confondre ſes accuſateurs. Si Mélampe avoit pû former un deſſein ſi préjudiciable au public, n'auroit-il pas pris plus de précautions pour le cacher? ne ſe ſeroit-il pas éloigné de cette multitude de peuple, dont il eſtoit environné de toutes parts ? n'auroit-il pas choiſi quelque lieu, d'où il pût addreſſer ſes prieres aux Dieux, ſans eſtre entendu de perſonne ? Le crime eſt trop timide, pour ſe découvrir ainſi; il craint la lumiere, il cherche les tenebres, & rien ne luy fait plus de peine, que d'avoir des témoins. L'innocence au contraire ne craint point de ſe faire entendre, & elle ſe perſuade aisément, que l'on jugera de ſes intentions avec toute la droiture, dont elle ſe rend témoignage à elle-meſme. N'eſt-ce donc pas la plus haute injuſtice, que de faire un crime à Mélampe d'une priere, qui par la ſeule maniere, dont il l'a faite, le juſtifie?

Mais quand Mélampe auroit eſté aſſez injuſte, pour vouloir profiter de nos malheurs, auroit-il eſté aſſez temeraire, pour prier les Dieux de luy accorder l'accompliſſement de ſes pernicieux deſirs ? N'auroit-il pas deû craindre, que les Dieux irritez par ces vœux impies, ne fiſſent pleuvoir ſur luy-meſme ce déluge de maux, qu'il vouloit attirer ſur la ville ; & n'eût-il pas merité d'eſtre la premiere victime ſacrifiée à leur juſte vengeance ?

Ne permetez donc pas, Meſſieurs, que la vertu demeure plus longtemps opprimée par une ſi noire calomnie. Faites éclater en ſa faveur les ſentiments d'équité qui accompagnent toujours vos jugements. Tout parle pour Mélampe; la juſtice de ſa cauſe, que je me flate de vous avoir démontrée; la probité que vous avez reconnuë dans toute ſa conduite; les ſervices ſignalez qu'il a rendus au public, & les ſecours puiſſants, que nous avons ſujet d'en attendre dans la choſe du monde, qui nous intereſſe le plus. Ne privez donc pas la ville d'une perſonne qui luy eſt ſi néceſſaire; écoutez les vœux & les prieres de nos citoyens, qui vous en conjurent; laiſſez-vous toucher à la voix d'une infinité de perſonnes qu'il a guéries, & qui ſe préſentent à vous, comme autant de preuves de ſon zéle & de ſon attachement pour nous. Réparez par une ſentence honorable l'affront qu'on luy a fait, de peur que les Dieux irritez de l'outrage commis en ſa perſonne, ne s'en vengent par la mort de pluſieurs de nous.

LE JUGE *du Differend.*

Si jamais cauſe fut digne de toute l'attention de l'Aréopage, & de l'application particuliere des Juges auſſi éclairez & auſſi integres, que vous l'eſtes ; c'eſt ſans doute, Meſſieurs, celle qui vient d'eſtre traitée de part & d'autre avec tant de chaleur. En effet l'affaire dont il s'agit n'eſt point du nombre des affaires ordinaires, dont la déciſion ſe trouve dans les Loix, ou dans l'uſage. Le crime qu'on vient de vous dénoncer eſt un crime d'une nouvelle na-

ſure ; l'accuſation qu'on porte à voſtre tribunal eſt toute ſinguliere ; & de quelque coſté qu'on enviſage ce qui fait le ſujet de la conteſtation préſente, on n'y apperçoit rien, qui n'ait un air de nouveauté.

Il s'agit de Mélampe, Medecin aſſez fameux dans cette ville, pour que ſon nom ne vous ſoit pas inconnu. On l'a trouvé de l'aveu de l'un & de l'autre party, dans un de nos Temples demandant aux Dieux avec d'inſtantes prieres, que cette année luy fuſt favorable, & que par leur puiſſante protection il puſt avancer ſes affaires.

Si nous en croyons l'Accuſateur, Mélampe n'a pû faire cette priere aux Dieux, ſans commettre un crime atroce & digne des derniers ſupplices. Car enfin, s'écrie-t'il, doit-il eſtre permis, qu'on demande impunement les choſes du monde les plus pernicieuſes au public ? qu'un particulier prétende eſtablir ſa fortune ſur les ruines d'une ville entiere ? & qu'un Medecin, qui graces aux Dieux, eſtoit depuis quelque temps ſans exercice, ennuyé d'un ſi long repos, veüille travailler aux dépends de nos ſantez, & faire mourir les autres, pour vivre plus agréablement luy-meſme ? car voilà l'explication que l'Accuſateur donne aux vœux de Mélampe.

Celuy qui s'eſt chargé de le défendre, prétend, Meſſieurs, que la priere de Mélampe eſt avantageuſe à cette ville, bien loin de luy eſtre contraire : puiſqu'enfin ce n'eſt point la maladie, qu'il ſouhaitte, ni les facheux effets, qui la ſuivent, quoy qu'en diſe l'Accuſateur, mais pluſtoſt l'occaſion de ſignaler ſon zéle par la guériſon des maux qui pouroient arriver.

Mais examinons plus à loiſir les raiſons qu'apportent les deux Parties ; l'une pour eſtablir l'accuſation qu'elle forme, l'autre pour la détruire ; & peſons dans une juſte balance ce qu'ils alléguent pour confirmer ce qu'ils ont avancé.

D'abord celuy, qui fait le procés à Mélampe, ſe fonde, ſur ce que, demander une année heureuſe & favorable, c'eſt par rapport à un Medecin, demander les maladies les plus facheuſes & les plus cruelles. N'eſt-ce donc pas attirer ſur nous la colere des Dieux, adjouſte-t'il ; & obliger ceux, qui veillent à noſtre conſervation d'une maniere particuliere, à changer tout d'un coup de volonté, & à nous accabler de maux, par complaiſance pour un Medecin, qui ſe laſſe d'eſtre ſans exercice ? Eſt-ce donc quelque choſe de ſi triſte pour luy, que les Dieux nous ayent traité depuis quelque temps avec bonté, & que le chagrin de manquer d'employ, le porte à faire des vœux ſi préjudiciables au public ?

Ces raiſons, Meſſieurs, paroiſſent fortes, mais elles ne ſont pas ſans réponſe. L'Advocat de Mélampe ſe récrie d'abord, ſur l'interprétation maligne que l'Accuſateur donne à ſes prieres, & continuant ſes juſtes plaintes, ſe pourroit-il faire, dit-il, qu'un Medecin fuſt aſſez injuſte, pour faire des vœux ſi pernicieux au genre humain ? y auroit-il des ſupplices trop rigoureux, pour expier un crime ſi noir ? Mais je veux, adjouſte-t'il, qu'il s'en trouvaſt quel-

qu'un de ce caractere ; & ennemi jusques-là de nostre bonheur, pour establir sa fortune sur les débris de nostre santé ; la reputation d'homme d'honneur & de probité, que s'est acquise Mélampe parmi nous, ne permet pas qu'on le soupçonne d'un crime si horrible. Ensuite il vous a fait remarquer, Messieurs, que la maniere dont Mélampe a fait sa priere, est une preuve seûre & incontestable de son innocence. Car ce n'est point dans un lieu écarté, vous a-t'il dit, ni en particulier : d'une voix basse & avec toutes les précautions, que prend un homme qui a de mauvaises intentions. C'est en public, en présence d'un grand monde, d'une voix haute & distincte, & avec toute l'ouverture & la franchise d'un homme droit, qui ne craint point de reproche.

Cependant la Partie de Mélampe veut qu'il ait fait une injure atroce à nos Dieux ; qu'il ait voulu les engager par sa priere impie, à changer leur bienveillance, en la plus insigne cruauté. Mais le Defenseur de Mélampe nous a fait entendre, qu'il pouvoit y avoir du prodige dans cette mesme priere, & que bien loin que ces mesmes Dieux en soient offensez, c'est peut-estre par leur inspiration, que Mélampe l'a conceuë, aprés avoir esté averti d'une maniere miraculeuse des maladies dont nous estions menacez cette année. C'est donc pour demander aux Dieux des secours dans des besoins pressants qu'il s'est addressé à eux, & non pas pour les animer contre nous.

Enfin, Messieurs, l'Accusateur poussant plus loin ses invectives, veut que la conduite de Mélampe, & l'empressement extraordinaire qu'il a fait paroistre pour l'exercice de sa profession, est tout à fait opposé au caractere d'un Medecin charitable, qui doit, dit-il, compatir aux maux de ses malades, ne s'employer qu'avec regret auprés d'eux, & sentir toujours la fatale necessité, de ce que son bonheur particulier est attaché au malheur public. C'est pousser bien loin les obligations de la charité, que de vouloir faire un crime à un Medecin, qui auroit manqué à répandre des larmes sur les incommoditez de ceux qu'il traite, & cette morale est un peu sévere dans la bouche d'un Avocat, qui travaille à la perte d'un malheureux.

Cependant cette charité, toute austere qu'elle est, n'a-t-elle pas esté la vertu particuliere de Mélampe ? L'a t'on veû jamais auprés d'un malade avec un air d'indifférence, qui fist croire qu'il ne ressentist pas jusqu'au fond du cœur le mal qu'il taschoit de guérir ? L'accusera-t-on d'avoir employé le temps d'une consultation necessaire en discours inutiles, ou, par trop de prévention pour ses propres sentiments, d'avoir eû de la peine de se rendre aux lumieres d'autruy, quand le malade en pouvoit retirer du soulagement ? Peut-on luy reprocher avec justice que l'amour du gain l'ait jamais fait agir, ou qu'il ait esté plus sensible à la récompense, qu'au plaisir d'avoir rendu la santé ?

En un mot, Messieurs, pour finir un si long Plaidoyer, & pour en revenir aux termes qui font le sujet de la contestation. Demander une année

favorable, ſonhaiter d'avancer ſes affaires, n'eſt point une priere, ce me ſemble, dans la bouche meſme d'un Medecin, qui doive paſſer abſolument pour impie; elle peut recevoir un bon ſens, & partir d'une volonté bien diſposée à ſervir le public dans ſes beſoins. Ainſi ne trouvant rien dans la vie de Mélampe, que l'Accuſateur meſme a épargnée, qui doive nous faire juger en ſi mauvaiſe part de ſes intentions: la haute idée que nous avons de l'illuſtre corps, dont il fait membre, ne permettant pas de ſoupçonner, qu'aucun de ceux, qui le compoſent, ſoit capable d'une action ſi noire: Enfin les ſignalez ſervices que cette ville a receûs de la Medecine nous obligeant de prendre en main les intereſts de chaque Medecin en particulier, Je conclus à renvoyer Mélampe abſous; à le déclarer innocent du crime dont on l'accuſe; mais à l'avertir en meſme temps de faire ſes prieres avec plus de diſcrétion, & d'une maniere, qui ne puiſſe donner ſujet à aucun reproche. Ce ſont les Concluſions, que l'Aréopage, à ce que j'eſpere, confirmera par un Jugement définitif.

L'AMI CAUTION POUR SON AMI.

SECOND PLAIDOYER.

EXPLICATION DU SUJET.

Lucilius & Varus deux parfaits amis avoient eſté pris dans un combat. La mere de Lucilius ayant appris la captivité de ſon fils, en fut ſi penetrée de douleur, qu'à force de pleurer, elle perdit les yeux. Lucilius obtint du Tyran la permiſſion de venir conſoler ſa mere, aprés avoir promis par un ſerment ſolennel de ſe remettre dans les fers, & avoir engagé ſon ami Varus à répondre ſur ſa teſte de la fidelité des ſerments, par leſquels il s'engageoit au retour. La mere prétend avoir droit de retenir ſon fils auprés d'elle. Mais Lucilius ſans écouter ſa tendreſſe, au préjudice de la foy donnée & du peril de ſon ami, ſe condamne luy-meſme à revenir & à s'abandonner à la diſcrétion du Tyran.

Parleront dans ce Plaidoyer.

QUINTILIUS, pour la Mere de Lucilius.

STRABON pour Varus.

LUCILIUS pour luy-mesme.

L'ARBITRE & le Juge du Differend.

QUINTILIUS
Pour la Mere de Lucilius.

QUoyque l'estat déplorable, où paroist devant vous une mere affligée, semble parler assez en sa faveur, sans avoir besoin qu'une voix étrangére défende ses interests : dans une cause néanmoins, où l'équité doit avoir plus de part que la compassion naturelle, je croirois manquer à mon devoir, si je n'exposois dans cette auguste Assemblée tout le droit, qu'elle a sur vostre protection.

Vous ne pouvez ignorer, Messieurs, les malheurs de cette Dame infortunée, & le sujet qui l'amène à vostre Tribunal, pour vous demander vostre appuy. Elle avoit un fils qu'elle aimoit tendrement, un fils digne de la tendresse de sa mere, mais trop vaillant pour rester oisif auprés d'elle, & pour ne pas soustenir la gloire que se sont acquise ses ancestres par la voye des armes. Je passe sous silence toutes les belles actions qu'il fit, dans les combats que nous eûmes à livrer la derniere campagne; de quelle maniere il se distingua dans la meslée; jusqu'à ce qu'accablé par le nombre des ennemis il fut obligé de se rendre. On le mene devant le Tyran, il est chargé de chaisnes, & mis au nombre des captifs. La mere toujours inquiéte pour son fils, ne fut pas long-temps sans apprendre le malheur qui luy estoit arrivé; mais avec quelle douleur l'apprit-elle ? Concevez-la, Messieurs, aussi vive que vous le pouvez; ce que vous en concevrez n'en approchera jamais. Elle s'abandonne à la tristesse, elle éclate en soupirs, elle se livre au désespoir le plus affreux : quelque effort qu'on fasse pour la consoler, rien ne peut calmer son tourment. Occupée qu'elle est nuit & jour de son fils, elle pleure sans discontinuer; & ses yeux devenus deux sources inépuisables de larmes, s'affoiblissant peu à peu cessent enfin de voir le jour.

Le fils ne fut pas insensible à la disgrace de sa mere; & sçachant que c'estoit à son sujet qu'elle avoit perdu les yeux, il fit ce qu'un fils bien né devoit faire, & ce que vous attenderiez, Messieurs, de vos enfants dans une semblable occasion. Il estoit lié d'amitié avec un autre captif, & leur attachement l'un pour l'autre estoit de ces liaisons, qui ne peuvent céder qu'à celle du sang. Il découvre sa peine à son ami, & le desir qu'il a d'aller consoler sa mere sur un accident si sensible,

ſible. Ils vont tous deux trouver le Tyran, pour demander cette grace, ils l'obtiennent, mais à des conditions bien dures; qui obligent l'un à revenir ſe mettre dans les fers aprés un certain temps, & l'autre à répondre ſur ſa teſte de la fidelité de ſon ami. Celuy-cy engage ſa parole, il part; il arrive, Meſſieurs, cet enfant ſi cher à ſa mere. Il eſt maintenant auprés d'elle pour lui rendre tous les bons offices, qu'elle en peut attendre. Mais le temps marqué par le Tyran s'approche; & s'il faut que ce fils infortuné ſe ſépare encore une fois de ſa mere, ne doutez pas, qu'aprés avoir perdu les yeux, elle ne perde bien-toſt la vie.

C'eſt à vous, Meſſieurs, à décider, ſi les droits de l'amitié doivent l'emporter ſur les droits de la nature, & du ſang. Je ne vous repréſenteray point icy la déſolation d'une mere, que la ſeule pensée d'une ſéparation ſi cruelle a déja jetté dans la derniere affliction: je ne vous feray point un récit des rigueurs qu'a déja ſouffert ce malheureux citoyen, qui n'eſt malheureux, que pour avoir trop aimé ſa patrie; & qu'une affreuſe captivité attend à ſon retour pour prix de ſon courage & de ſa vertu; je n'ay beſoin que des Loys pour appuyer les prétentions de la mere, & pour juſtifier le droit qu'elle a de retenir ſon fils auprés d'elle.

Les Loys vous ſont connuës, Meſſieurs: les termes en ſont ſimples & expreſſifs. Les Enfants ſont obligez de ſecourir leurs peres & meres dans leurs beſoins. Quoy de plus juſte, mais quoy de plus indiſpenſable. Cette Loy n'excepte perſonne; elle ne marque aucune circonſtance, où l'on ne ſoit pas obligé de la garder: & s'il s'en eſtoit trouvé quelqu'une de cette nature, le ſage Legiſlateur n'auroit pas manqué de s'en expliquer. Mais quelle exception pouvoit ſouffrir une Loy, qui n'eſt portée qu'en faveur de ceux de qui nous tenons le jour, & qui eſt fondée ſur les obligations, que nous leur avons? Car qui ne ſçait que les hommes ont des devoirs, qui les obligent réciproquement les uns envers les autres? que la ſocieté humaine a ſes liaiſons; & que plus ces liaiſons ſont eſtroites, plus auſſi les obligations ſont néceſſaires?

Que ſi Lucilius ſe fait un ſcrupule d'abandonner ſon ami dans le danger; s'il ſe croit criminel de violer en cela les loys de l'amitié; quelle idée laiſſeroit-il de ſon équité, s'il devenoit inſenſible aux malheurs d'une mere; & quel reproche n'auroit-il pas à ſe faire d'avoir écouté ſi peu les Loys les plus inviolables de la nature & du ſang? Car ce ne ſont point ſeulement les Loys humaines, qui obligent les Enfants de ſecourir ceux dont ils ont receû la vie. C'eſt un devoir que la nature impoſe en naiſſant à tout le monde; devoir univerſel, devoir qui n'a point de bornes, devoir qui les oblige juſqu'à ſacrifier leur propre vie, s'ils ne peuvent autrement les garantir des malheurs dont ils ſont menacez.

Que deviendra donc ce pouvoir ſi juſtement acquis à ceux qui nous ont mis au monde; ſi une mere affligée n'a pas le droit de retenir ſon fils auprés d'elle dans des circonſtances, où elle ne peut ſe paſſer de ſon ſecours? Quoy privée qu'elle eſt de la plus

grande douceur qu'elle puisse avoir dans la vie, elle ne retrouvera pas du moins en son fils le peu de consolation qu'elle en peut attendre? Condamnée à ne voir jamais la lumiere du jour, elle aura encore le déplaisir de se voir condamnée à mourir de regret? La plus tendre & la plus courageuse de toutes les meres sera la seule qui ne jouira pas du privilége, qu'on ne pourroit refuser à toute autre? Seriez-vous assez inhumain, Lucilius, pour vous arracher d'entre ses bras, & pour luy ravir le seul adoucissement, dont elle ait pû se flater? Helas! depuis vostre retour, ses larmes ne sont plus que des larmes de joye. Contente de vous posseder, il semble qu'elle ne soit plus sensible à sa disgrace; & pourveû qu'elle vous sçache auprés d'elle, c'en est assez, pour ne plus regretter la perte que vous luy avez causée. Ah! faudroit-il qu'un vain scrupule vous fist balancer sur le party que vous avez à prendre? Une parole arrachée par le Tyran, auroit-elle sur vous plus de force, que toutes les Loys les plus saintes? & la crainte d'exposer un ami, pourroit-elle l'emporter sur celle de faire mourir une mere?

Mais que dis-je? & quelle peinture voudriez-vous nous faire du Prince qui vous retenoit dans les fers? Compassible aux malheurs d'une famille désolée, il s'est laisśé toucher à vos prieres: il n'a pû tenir contre les marques réciproques, que la mere & le fils se sont données de la tendresse la plus héroïque: la génerosité d'un ami, qui s'est dévoué pour vostre service, luy a fait céder à tous les droits que lui donne sa victoire. Enfin sans écouter tous les justes sujets qu'il avoit de croire qu'on mettroit des obstacles invincibles à vostre retour, il a consenti volontiers à vostre départ. Et vous voudriez croire, que devenu tout d'un coup le plus barbare & le plus inhumain de tous les hommes, il déchargeast ses ressentiments sur une victime infortunée, qui ne seroit devenuë coupable que par trop de générosité? Non n'apprehendez rien pour Varus, la condescendance que ce Prince a fait paroistre pour vous, nous répond de la clemence qu'il aura pour cet ami si fidelle. Il sera touché plus que jamais de sa constance. Ses malheurs luy parleront en sa faveur, & instruit d'ailleurs des combats, que vous avez soustenus pour satisfaire à vostre promesse, il ne pourra se résoudre à punir, ce qui n'aura pas esté en vostre pouvoir d'éviter. Laissez-vous donc fléchir par tant de raisons si justes; rendez-vous aux tendres empressements d'une mere, qui merite par tant de titres la grace qu'elle vous demande. Souvenez-vous des soins qu'elle a eûs de vous dans vostre enfance, de la noble éducation qu'elle vous a donnée; des inquietudes que luy a causées vostre absence, de l'estat douloureux où l'a réduite vostre captivité. Songez à quelles extremitez la réduiront vos refus; & ne soyez pas assez impitoyable, aprés luy avoir fait perdre les yeux, pour luy porter le coup de la mort.

Pour vous, Messieurs, quelque résolution que puisse prendre le fils au préjudice de ce qu'il doit à sa mere, c'est à vostre prudence & à vostre équité à regler sa conduite. Vous es-

tes les protecteurs & les défenseurs des Loys. C'est par vos sages décisions, qu'elles conservent toute leur force, & elles n'ont de vigueur que par l'appuy que vous leur donnez. Faites éprouver aujourd'huy à cette mere affligée, que pour estre malheureux, on n'en est pas traité moins favorablement, quand on a pour Juges des personnes aussi équitables que vous l'estes. Si les peines qu'elle souffre vous ont touché; si les larmes, dont vous avez esté les témoins, ont excité vostre compassion pour elle, nous osons dire cependant, que nous ne comptons point tant sur la sensibilité de vos cœurs, que sur vostre équité & sur la bonté de nostre cause. Ainsi nous esperons, que par un arrest décisif, vous obligerez Lucilius à rester auprés de sa mere, malgré toutes les raisons qu'il croit avoir de s'en devoir séparer.

STRABON,

Pour Varus captif, contre Lucilius & sa Mere.

Ne croyez pas, Messieurs, que je paroisse devant cet auguste Tribunal, pour blamer une mere infortunée, dont la tendresse fait tout le malheur, & dont l'injuste empressement n'est qu'un effet de l'amour qu'elle a pour son fils. Bien loin de la vouloir insulter dans sa disgrace, je prends plus de part que personne à son infortune; & il n'y a point d'employ que je prisse plus volontiers, que celuy de parler en sa faveur. Ouy, Messieurs, je m'estimerois heureux de faire entendre aujourd'huy ma voix, pour procurer à cette mere tendre & généreuse tout ce qui seroit capable de soulager sa douleur, persuadé que je trouverois en vous les dispositions les plus favorables, pour adoucir les peines que vous plaignez.

Il est vray qu'il n'y auroit point pour elle de consolation plus sensible, que de retenir ce cher fils, qui luy a cousté tant de larmes. Si elle n'avoit le plaisir de le voir, elle auroit du moins celuy de le sçavoir auprés d'elle, & de se dédommager dans de continuels embrassements, de la perte qu'elle a faite de ses yeux en le pleurant avec excés. Mais helas! le moyen de luy accorder une grace, qui seroit suivie de tant d'injustice? peut-elle elle-mesme, toute passionnée qu'elle est pour son fils, persister plus long-temps dans une demande, à laquelle on ne peut avoir égard, sans rendre ce mesme fils coupable d'infidelité & de parjure? sans faire perdre la vie à cet ami malheureux, dont je prends icy la défense, sans oster à la République l'esperance de recouvrer un jour dans la personne de Lucilius un citoyen, dont elle a receû des services si signalez, & dont elle peut encore en attendre de plus considérables? Ce sont les raisons, Messieurs, qui ne vous permettent pas d'écouter des prieres, qui dans d'autres circonstances que celles-cy meriteroient d'estre exaucées. Ce sont les motifs qui doivent obliger Lucilius à retourner vers le Tyran, & à sacrifier les interests de son amour & de son repos, à ceux de la justice & de son devoir.

Car autrement que deviendroit la bonne foy si necessaire parmi les hommes & dans le commerce de la vie

civile? quel fond pourroit-on faire desormais sur la sainteté des serments, & sur le respect que l'on doit aux Dieux; s'il estoit permis à Lucilius, malgré les engagements indispensables qu'il a contractez, de manquer à sa parole, & de se rendre aux instances de sa mere au préjudice de la foy qu'il a si solennellement jurée?

Car vous n'ignorez pas, Messieurs, à quelles conditions le Tyran s'est laissé fléchir à ses prieres. Vous sçavez par combien de serments s'est engagé Lucilius à se remettre dans les fers, dès qu'il auroit satisfait aux empressements d'une mere affligée, qui ne demandoit pour toute consolation avant la mort, que de pouvoir embrasser son fils. C'est aux pieds des autels, qu'il a pris les Dieux à témoins de la sincerité de ses promesses: c'est à la veuë d'un peuple entier qu'il a fait des protestations, dont rien ne seroit jamais capable de le dégager. Et l'on voudroit à présent que par une molle & lasche complaisance, il devînt infidelle & parjure; &, qu'oubliant en un moment les obligations les plus indispensables, il se couvrist d'un opprobre éternel, & se rendist criminel devant les Dieux de l'impieté la plus abominable?

Cependant on a fait parler les Loys humaines; on a fait retentir avec beaucoup de force la voix de la nature, & de la reconnoissance: mon Adversaire, pour en faire valoir tous les droits n'a rien oublié de cette vive & noble éloquence, qui fait depuis longtemps le sujet de nos admirations. Si l'on en croit ce qu'il vous a dit, c'est fouler aux pieds ce que les Loys ont de plus saint, que de refuser à une mere, dans l'estat où elle se trouve, le secours qu'elle peut attendre de son fils. Mais ce défenseur des droits de la mere, a-t-il fait réflexion, que ce fils n'est plus à luy, pour pouvoir disposer de luy-mesme, ni à la mere, pour qu'elle en exige le service qu'elle prétend? Le sort funeste des armes l'a fait tomber sous une puissance étrangere. S'il a brisé ses fers, s'il a reveû sa chere patrie, s'il a joüi des embrassements de sa mere, c'est une indulgence du Tyran, dont il ne peut abuser, sur tout ayant rendu les Dieux garands de sa fidelité.

Mais quand il seroit permis de violer la foy si solennellement donnée; quand il n'y auroit rien à craindre de la colere des Dieux toujours vengeurs des parjures; faut-il, Messieurs, qu'il en couste la vie à l'infortuné Varus, & que ce généreux citoyen devienne la victime du funeste plaisir que gousteroit Lucilius auprés de sa mere? Car s'il ne retourne, Messieurs, il n'y a point de supplice qu'on ne soit prest d'exercer sur l'innocent Varus. Le fer, le feu, & ce qu'il y a de tourments les plus cruels seront les rudes épreuves qu'on luy destine; Et vous, Lucilius, qui luy avez juré cent fois une amitié inviolable, vous souffririez cette injustice? vous seriez capable d'une si honteuse ingratitude, & d'une si noire perfidie envers un si genereux ami? Seroit-ce ainsi que vous reconnoistriez le service qu'il vous a rendu aux dépens de sa liberté & au péril de sa vie, par l'engagement dans lequel il est entré, pour vous procurer la consolation de revoir vostre mere? mérite-t-il cette récompense? & sa teste, qui doit ré-

pondre de la fidelité de vos serments, sera-t-elle inhumainement proscrite, sans que vous vous mettiez en devoir de la sauver? Vous suffira-t-il d'esperer, comme le Défenseur de vostre mere a voulu nous le persuader, que le Tyran se laissera toucher au malheur de Varus; qu'il épargnera sa vie; & qu'il ne sera jamais assez cruel, pour verser un sang innocent? Ah! que c'est mal connoistre le caractere d'un Tyran, que de se flater de cette pensée! Non, non; un Tyran méprisé, un Tyran à qui on a manqué de foy, ne peut manquer de se venger. Il ne souffrira pas, qu'on luy arrache sa proye, sans punir celuy qui en répond. Connoissez mieux les Tyrans, Lucilius; connoissez mieux, jusqu'où va leur fureur. Si vous abandonnez vostre ami, c'en est fait; sa perte est asseurée, sa mort est inévitable.

Mais que dis-je? vous avez donné trop de preuves de générosité & de grandeur d'ame, pour estre capable d'une si noire perfidie. Les larmes & les sanglots d'une mere désolée, n'ont point surpris vostre vertu; & l'amour du sang & de la nature ne prévaudra jamais sur celuy de la justice & de l'honeur.

Et vous, mere infortunée, essuyez ces pleurs, & faites tarir ces larmes, la cause & la source de vostre disgrace. N'exigez point de vostre fils ce qu'il ne doit, ni ne peut vous accorder. Il ne seroit plus digne de vous, s'il estoit capable d'une infidelité si monstrueuse, & vous luy devriez plustost souhaitter la mort, qu'une vie couverte de la plus honteuse infamie.

Pour vous, Messieurs, qui veillez avec tant de soin au bonheur de l'Estat, & qui soustenez avec tant de fermeté les droits de l'innocence affligée; illustres Magistrats, qui représentez icy la personne des Dieux; usez de la puissance qu'ils vous ont mis entre les mains, pour les faire respecter. Empeschez qu'on ne les offense par le plus horrible de tous les sacriléges; faites-nous justice contre les surprises d'une éloquence étudiée. Enfin conservez-nous dans la personne de Varus un citoyen généreux, qui n'est en danger de sa vie, que pour avoir défendu son pays avec honeur, & soustenu nos interests aux dépens de sa liberté.

LUCILIUS
pour luy-mesme.

Que ce fut, Messieurs, un heureux jour pour moy, lorsqu'après une séparation de plusieurs années, j'eûs la consolation de revoir une mere, que je n'avois quittée qu'à regret. Oubliant alors toutes les fatigues, que j'avois essuyées dans une guerre longue & pénible, je me sentis transporté de joye, il me sembla renaistre de nouveau à la veüe de la maison maternelle; & celle qui m'avoit donné le jour, rappella dans mon cœur tous les sentimens de tendresse que la nature y avoit gravez. Dans ce transport, je ne fus plus maistre de moy; ma joye éclate sur mon visage, mes yeux se répandent en pleurs; j'approche de l'objet que je cheris, je me jette entre ses bras, je l'embrasse.... mais helas! quel triste spectacle pour moy! Je ne retrouve plus ma

mere dans ma mere ! cette grace, cet air, cette beauté, qu'elle avoit à mon départ, ne sont plus; les larmes qu'elle a versées ont effacé ces premiers traits; ces yeux qui n'estoient ouverts que pour me voir, ont perdu la lumiere; & qui est cause d'un si cruel changement? helas! c'est moy, c'est mon absence.

Ah! falloit-il, mere infortunée, pousser vostre amour si loin pour un fils qui le meritoit si peu? Que ne suis-je demeuré auprès de vous? malheureuse guerre, pourquoy m'as-tu arraché de son sein? Et toy, cruel Tyran, devois-tu me permettre si tard de la revoir? Inflexible à mes prieres tu m'as laissé languir dans les fers; tu sçavois qu'elle souffroit avec impatience ma captivité, qu'elle soupiroit après mon retour, qu'elle gémissoit, qu'elle pleuroit; tu le sçavois, & plus dur qu'un rocher tu ne t'es pas rendu à sa tendresse; tu as voulu que mon esclavage fust un supplice pour la mere & pour le fils. Que dis-je? tu as eû enfin, impitoyable Vainqueur, quelque compassion de l'un & de l'autre; mais que la joye que tu m'as accordée m'a cousté cher! Il seroit bien plus à souhaitter pour moy, de n'avoir jamais eû ce bonheur, & d'estre toujours dans les fers, puisque je dois y retourner!

Apprenez icy, Messieurs, l'embarras où je me trouve: Je n'ay pû obtenir du Tyran la grace de revoir ma patrie, qu'en me déchargeant de mes chaisnes sur un ami, & en m'obligeant par serment de venir les reprendre. Je ne suis donc icy qu'à cette condition; le temps mesme de mon depart est arrivé; les liens de l'amitié me rappellent; je ne refuse point de partir; mais je me sens retenu par les liens de la nature, liens non moins sacrez, que ceux de la plus sincere amitié.

Je sçais tout ce que je dois à ce genereux ami, qui a engagé sa vie avec tant de courage, pour satisfaire ma tendresse. Je reconnois les obligations que m'impose la parole que j'ay si solennellement donnée, je n'ignore pas la fidelité que je dois aux Dieux, que j'ay pris à temoins de mes serments: je prevois toutes les cruautez qu'on ne manquera pas d'exercer sur cette innocente victime, qui doit porter la peine de ma perfidie; mais je sçais aussi ce que je dois à la meilleure de toutes les meres: Je ressents toutes les peines qu'elle s'est données de mon éducation; je vois ce que luy a cousté sa tendresse pour moy; ce qu'elle attend de ma reconnoissance dans l'estat déplorable où elle est reduite; le desespoir affreux, où je la vais jetter, si je ne me rends à ses instances!

Que faire, Messieurs, dans ces tristes conjonctures? quel party prendre dans cette cruelle incertitude? Devoirs, Fidelité, Tendresse, Reconnoissance, à qui de vous obéiray-je en ce jour? seray-je ingrat envers une mere, dont j'ay causé tous les malheurs? Mepriseray-je les Dieux vengeurs des Impies & des parjures? Condamneray-je une mere à des regrets éternels, & peut-estre à expirer à mes yeux? Livreray-je un ami aux supplices les plus cruels, & à toutes les horreurs de la mort?

Le puis-je ? helas ! si rien n'a balancé dans son cœur l'amour étroite qu'il a pour moy ; doit-il y avoir quelque chose dans le mien qui l'emporte sur ma tendresse ? Après qu'il a tout sacrifié pour mes interests ; useray-je de reserve à son égard ? Lache ! ou renonce à l'amitié, ou remplis-en les devoirs. Mais quoy ; où est la déference que je dois aux ordres d'une mere ? ses prieres ne feront-elles aucun effet sur mon insensible cœur ? sa douleur me sera-t'elle indifférente? verray-je d'un œil tranquile couler ses pleurs ? signeray-je par mon départ l'arrest qui la doit condamner au tombeau, ou du moins à des larmes éternelles ? Pourquoy partir ? qui l'ordonne, quand les Loys de la nature & du sang me le défendent ? Tout me désespere, de quelque costé que je me tourne ; je ne vois point d'issuës par où sortir de ce funeste embarras !

Juste ciel ! qui voyez mes peines, & les agitations de mon cœur, lancez sur moy vostre foudre, finissez, en m'ostant la vie, les ennuys cruels qui me dévorent ! je m'offre volontiers à tous vos traits. Faut-il verser mon sang, faut-il donner ma vie, je la donneray sans peine : la mort la plus triste aura pour moy des charmes, s'il ne m'est permis de vivre, que par une action qui me rende indigne de la vie. Trop heureux de rendre aux Dieux, à une mere, à un ami un bien, qui leur appartient par tant de titres !

Mais helas ! il ne m'est pas permis de finir mes tristes jours ! Vous voulez que je fasse un choix, grands Dieux ! & que malgré toutes les répugnances que j'y sens, je me détermine à le faire ! Eh bien donc, puisqu'il faut choisir, excusez si je m'égare dans le party que je vas prendre ; imputez mon erreur à la foiblesse de mon esprit, & non point à la malice de mon cœur. Ou plustost aidez-moy, Grands Dieux ! dans une résolution de cette nature ; éclairez-moy de vos lumieres ; inspirez-moy une force secrette, pour vaincre tous les obstacles, qui pourroient s'opposer à ce que vous jugerez de plus juste & de plus raisonnable. Ah ! je sens un nouveau feu, qui m'anime ! je crois voir le chemin que je dois suivre, c'en est fait ; j'ay pris mon party.

Excusez, Madame, si je me determine à faire un choix contraire à vos desseins : pardonnez, si je ne vous obéïs plus désormais. Je l'ay fait, quand je l'ay pû sans crime, aujourd'huy que je ne le puis faire sans reproche, n'exigez point de moy une lasche complaisance. Il faut vous quitter ; c'est mon devoir qui l'ordonne. Après tout de quelle utilité vous seroit icy ma présence ? Elle vous consoleroit moins, que mon crime ne vous affligeroit. Qu'y auroit-il dans un perfide, que de rebutant, que d'indigne de vous ? Reconnoistriez-vous vostre sang dans un lasche? Vous me renonceriez sans doute, vous rougiriez de m'avoir pour vostre fils. La parole, vous le sçavez, est une chose sacrée & inviolable : je l'ay donnée, je la tiendray. J'ay satisfait par mon sejour à ce que je vous devois ; il faut que je satisfasse par mon retour au Prince qui m'a moins rendu la liberté, qu'interrompu pour un temps ma prison.

Non, Madame, il ne faut point icy nous attendrir : n'accablez point de vos larmes un fils qui ne ressent deja que trop la perte qu'il va faire : Rappellez plustost ces grandes maximes, ces nobles sentiments, que vous m'avez inspirez tant de fois dès mes plus tendres années. Forcez, s'il se peut, vostre amour à se taire : qu'il se laisse vaincre, sans murmurer. N'écoutez que la raison; contemplez à cette lumiere mes engagements. Joignez-vous vous-mesme à moy, pour fortifier mon cœur : soustenez ma foiblesse. J'ay besoin maintenant de tout mon courage ; car enfin, il nous faut séparer ; il faut nous quitter ; il est temps de dégager mes serments, d'accomplir ma promesse ; & si je ne retourne promptement, le sang d'un ami sera le prix de mon infidélité.

Au reste, Madame, soyez persuadée que la Republique ne vous abandonnera point, elle est gouvernée par des personnes trop équitables, pour ne pas rendre justice au mérite & à la vertu. Elle vous secourera dans vos besoins, elle vous soustiendra dans vos malheurs, & vous consolera dans vos disgraces.

Et vous, Messieurs, souffrez que je vous recommande une mere affligée. Qu'elle trouve en vous toute la douceur, qu'elle esperoit d'un fils, que le sort des armes luy ravit. Je la confie à vos soins ; soyez son appuy & le soustien de sa vieillesse ; essuyez ses larmes ; donnez cette consolation à un fils, qui vous la demande avec instance. Rien n'est plus capable d'adoucir les rigueurs de ma prison. Quelques traitements qu'on me reserve, je ne seray malheureux qu'à demi, quand je sçauray que ce que j'aime le plus au monde, ne le sera pas. Si mon sang prodigué tant de fois, si les playes que j'ay receües pour la Patrie, si les plus grands dangers cent fois bravez méritent quelque chose ; que c'en soit-là la récompense ; vous ne m'en pouvez donner qui me soit plus agréable. Quelle joye pour mon ami, pour tous ceux qui gémissent avec luy dans les prisons de nos ennemis, lorsqu'ils apprendront, que la Republique reconnoist leurs services, & que ne le pouvant faire dans leurs personnes, elle le fait dans celles qui les touchent de plus près. C'est la grace, Messieurs, que j'atends moins de mon zéle & de mon attachement pour la Patrie, que de vostre bonté & de vostre générosité.

L'ARBITRE ET LE JUGE *du Différend.*

Vous venez d'entendre, Messieurs, quelle est l'affaire sur laquelle vous avez à prononcer. On demande, si la religion du serment fait en présence des Dieux Immortels peut dispenser d'une loy, que ces mesmes Dieux semblent avoir gravée dans le cœur de tous les hommes. Si un fils peut devenir dénaturé pour ne pas devenir sacrilége : en un mot, s'il est permis d'abandonner une mere accablée de miseres & preste à mourir de douleur, plustot que d'abandonner un ami exposé à perdre la vie, pour s'estre rendu caution du retour de son ami. Avant que de passer outre, nous croyons, Messieurs, qu'il

qu'il est de nostre devoir de vous retracer en peu de mots, ce qui a donné lieu à la contestation d'entre les Parties.

Deux jeunes hommes pleins d'une noble émulation, après avoir donné des preuves éclatantes de leur valeur, sont pris par les ennemis, conduits au Tyran, & enfermez dans une étroite prison. Que fit alors cette mere desolée, qui reclame aujourd'huy l'autorité des Loys? Disons mieux: que ne fit-elle point? Elle employe ses amis, son credit, son bien: elle met tout en usage pour procurer la liberté de son fils. Mais perdant bientost toute esperance, elle n'écoute plus que sa douleur, elle s'abandonne aux pleurs & aux gemissements: à force de pleurer, sa veüe s'éteint, ses yeux s'obscurcissent, & se ferment pour toujours à la lumiere.

Un estat si digne de compassion, n'est pas inconnu au Tyran. Qui le croiroit, Messieurs; il en est touché: il permet que ce fils si chéri soit rendu à sa mere, qu'il vienne essuyer ses larmes, qu'il adoucisse par sa présence des maux, qui ne peuvent finir qu'avec la vie. Mais comme un Tyran n'est pas capable de toute la générosité qu'inspire la vertu, il ne consent à cette action de pieté, que sous des conditions très-dures; qu'après que son prisonnier s'est obligé par serment à rentrer dans les fers, & que le compagnon de ses disgraces a présenté sa teste pour gage de la fidélité de son ami. A peine ce fils infortuné est-il sorti de prison, qu'il accourt chez sa mere, il se jette à ses pieds; & penetré de douleur & de reconnoissance, après luy avoir dit tout ce qu'il croit capable de la consoler, il s'explique avec elle, il luy fait entendre la nécessité où il est de rentrer dans l'esclavage.

Dispensez-nous, Messieurs, de vous représenter la douleur de cette mere infortunée, qui se pasme à cette triste nouvelle entre les bras de son fils. C'est en vain qu'elle prétend le retenir; priéres, caresses, menaces, tout devient inutile. Il seroit deja parti, si l'on ne l'eût cité à vostre Tribunal, & si on n'eût imploré contre luy l'assistance des Loys. Vous avez entendu, Messieurs, tout ce qu'on vient de dire en faveur de cette mere affligée. On vous a fait voir, que rien n'estoit mieux establi, que la puissance des peres & des meres sur leurs enfants: que toutes les Loys vouloient, que ces enfants fussent absolument soumis à leurs ordres; que leur premier devoir estoit de les assister dans leurs miseres, de les soulager dans leurs infirmitez, & de les consoler dans leurs afflictions. Qu'est-il nécessaire, a-t'on ajousté, d'avoir recours aux Loys, pour prouver une vérité si universellement receüe? ne sont-ce pas-là les premiers sentiments, que la nature prend soin d'inspirer elle-mesme à tous les hommes? Qu'on consulte les peuples les plus grossiers; qu'on interroge les nations les plus barbares; elles conviendront toutes de l'obligation indispensable, que les Enfants contractent en naissant, d'exposer mesme jusqu'à leur vie, pour conserver celle de ceux, de qui ils l'ont receüe. On ne prétend point en venir à de si rudes épreuves; on demande seule-

ment qu'un fils soit tenu de secourir sa mere : qu'il se souvienne de ce qu'il luy doit, des soins qu'elle a pris de son éducation, des perils qu'elle a courus pour le tirer de la servitude ; enfin qu'il n'oublie pas si-tost les tristes marques, qu'elle luy a données de sa tendresse.

Helas ! vous a-t'on dit : si cette mere infortunée n'avoit aimé son fils avec excès, elle ne seroit pas reduite à des extrémitez si fascheuses : elle le verroit ce fils, & elle ne seroit pas privée du plus précieux de tous les biens. Enfin on vous a représenté, Messieurs, qu'il estoit contre toute justice, de donner à un ami la préférence sur une mere ; & que si l'un des deux devoit périr, rien ne pouvoit dans cette funeste occurrence dispenser des premieres obligations : qu'il falloit sauver sa mere, & laisser périr son ami. Telles sont, Messieurs, les raisons d'une mere vivement affligée ; contre lesquelles on vous a fait entendre du fond d'une obscure prison une voix plaintive & languissante, que pousse jusqu'à vous un malheureux ami, que la compassion, qu'il a eüe de cette mesme mere, va immoler aux plus cruels supplices & à une honteuse mort.

En effet quels seront les sentiments du Tyran ? à quel excès de fureur ne se portera-t'il pas, lorsqu'il sçaura qu'on le joüe, & qu'on se moque de la parole qu'on luy a donnée ? qu'on viole sans pudeur ce qu'il y a de plus saint dans la Religion ? qu'on n'a aucun égard aux serments faits à la face des Autels, & en présence de nos Dieux ? Epargnera-t'il, comme on vous a dit, cette innocente victime, qui s'est dévouée si généreusement à la mort ? Ah ! Messieurs, c'est peu connoistre un Tyran, que de luy donner de si beaux sentiments ! Et comment les aura-t'il ces sentiments, si une femme, dont on louë si hautement la vertu, n'en est pas capable ? Contente de retenir auprès d'elle celuy qui fait toutes ses délices, elle n'écoute plus ce que demande l'hôneur & la reconnoissance : elle est comme enyvrée du plaisir que luy donne la présence de son fils, sans considérer, qu'elle en est redevable à un homme, qu'elle livre impitoyablement à la mort.

Vous le sçavez, Messieurs, & nous ne sçaurions trop le repeter ; ce fils si cher ne seroit jamais sorti de prison, jamais sa mere n'auroit eû la consolation de l'embrasser, si celuy, dont vous entendez les cris, compatissant à la juste tendresse de son ami, n'eût obtenu sa liberté, après avoir asseûré le Tyran du retour de son ami, & s'estre engagé à subir la peine des Parjures, si cet ami devenu infidelle, oublioit les serments qu'il avoit faits. Seroit-il juste, Messieurs, pour servir la passion d'une mere trop sensible, d'abandonner à la fureur d'un Tyran ce généreux citoyen ? Et vous, mere infortunée, pourriez-vous jouir en paix des embrassements d'un fils, qui auroit cousté la vie à vostre illustre bienfacteur ? Comment ce fils, que vous aimez avec tant de tendresse, seroit-il desormais vostre consolation, haï des Dieux & en exécration à tous les gens de biens ? Car tout le monde a en

horreur le parjure, & l'on ne peut souffrir qu'une mort injuste soit la récompense d'un service signalé.

Après ces tristes plaintes, vous avez connu, Messieurs, par vous-mesmes, quelle est la situation où se trouve un fils partagé, entre ce qu'il doit à sa mere, & ce qu'il ne peut refuser à un ami. La nature le sollicite en faveur de sa mere; l'honeur le presse de se déclarer pour son ami. Abandonner une mere accablée de douleur, privée pour toujours de l'usage de ses yeux; quelle cruauté! Delaisser un ami prest à périr pour nous au milieu des plus affreux tourments; quelle barbarie! Enfin l'honeur triomphe de la nature; ce genereux fils prend une résolution digne de luy. Il sacrifie à son devoir les caresses de sa mere; il sçait à quoy l'engage son serment & le respect qu'on doit avoir pour les Dieux. Il n'a pas oublié les obligations qu'il a à sa mere, ni ce qu'a fait pour luy son ami; il est vray, qu'on doit préferer une mere à un ami; mais on doit préferer les Dieux à une mere. C'est aux Dieux, qu'on s'attaque, lorsqu'on viole les droits de l'amitié, aussi-bien que ceux de la nature; & ils ne manquent pas de punir tost ou tard celuy, qui par une lasche trahison, fausse un serment, dont ils ont esté les témoins. Laissez donc aller, Messieurs, vous a-t'on dit, laissez aller ce fils malheureux, où les Dieux veulent qu'il se rende; ne vous opposez plus à son départ; il périroit plustost que de rester icy, tant qu'il sçaura que son ami est dans les fers, exposé tous les jours pour l'amour de luy, à finir sa vie par une mort cruelle.

Après vous avoir exposé, Messieurs, les contestations des Parties, les differents moyens dont les uns & les autres se servent pour appuyer leur droit: vous attendez sans doute, que nous vous déclarions quels sont nos sentiments sur une affaire de cette importance. Nous ne vous dissimulerons point, Messieurs, qu'il se trouve de part & d'autre des difficultez très considérables. Plus les personnes entre lesquelles vous avez à prononcer, ont de mérite, plus leurs interests nous sont chers; plus les raisons qu'ils alleguent semblent avoir de force, plus nous avons de peine à décider de leur différend.

Cependant tout bien consideré, Messieurs, nous ne croyons pas, que vous deviez vous opposer au retour de cet illustre citoyen, qui s'est engagé par des serments si solennels à rentrer dans l'esclavage. Quelque droit qu'une mere aye sur son fils, quelque secours qu'elle en puisse exiger, ce ne peut estre au préjudice de la foy publique, qui a toujours esté inviolable parmi les nations les plus barbares. Le respect que nous devons aux Dieux immortels n'en doit point souffrir. Il n'est pas juste qu'un fils pour s'aquitter de ses devoirs envers sa mere, sacrifie la vie de son ami, qui s'est fait sa caution. D'ailleurs, Messieurs, ce fils qu'on veut absolument retenir, n'est pas si nécessaire, qu'on ne puisse à son defaut rendre à sa mere, tout ce qu'elle pouvoit se promettre de son assistance. C'est à vostre prévoyance, & à la compassion naturelle que vous avez pour les affligez à soulager cette illustre Dame. Elle trouvera dans vos soins

& dans vos empressements tout ce qu'elle pouvoit esperer de son propre fils. La protection que vous luy accorderez, sera un appuy bien plus seûr dans le funeste estat où elle se trouve, que celuy qu'elle vous demande avec tant d'instance. Quand mesme elle seroit venuë au comble de ses desirs par la condescendance, que vous auriez pour elle, la mort peut en un moment luy ravir ce fils, & en mesme temps toute la consolation & tous les secours dont elle se seroit flattée. Mais comme la République ne meurt point, cette Dame peut se reposer sur vous de ses besoins, sans craindre de voir ses esperances trompées. N'envions donc point, Messieurs, au genereux Lucilius la gloire d'estre fidelle dans ses promesses, religieux envers les Dieux immortels, plein de reconnoissance pour un ami, dont il a reconnu le courage & le zéle dans une occasion très délicate. Il est de nostre interest de soustenir chez les Estrangers la réputation que nous y avons eûe de tout temps d'estre inviolables dans nos promesses. Ce n'est pas d'aujourd'huy qu'on vous a veû sacrifier nos propres interests, dès qu'il s'est agi de garder la foy donnée mesme à nos plus cruels Ennemis. Toutes les histoires sont pleines des illustres monuments, qui ont rendu nostre nation recommandable dans les païs les plus reculez. Que diroit-on chez les Barbares, si on nous voyoit aujourd'huy dégénerer de cette fidelité si ancienne, qu'elle semble estre née avec nous? si ferme, si constante, que les plus cruels tourments n'ont pû jamais l'ébranler? Quel crédit aurions-nous desormais chez nos voisins, si nous avions fait une bréche si préjudiciable à la foy des traitez & des serments? Applaudissons-nous, Messieurs, d'avoir trouvé des dispositions si heureuses dans celuy, que cette affaire regarde de plus près. Loüons sa constance & sa générosité: proposons-le à toute la noblesse de de cette ville, pour le modelle de l'attachement qu'on doit à ses devoirs.

Permettez-nous, Messieurs, de suggerer encore à vostre prudence, & à vostre zéle un moyen capable d'accorder toutes les Parties. Ce moyen est avantageux à la République & digne de la reconnoissance qu'elle doit avoir des services qu'on luy a rendus. Que Lucilius parte à la bonne heure, qu'il aille se remettre sous la puissance du Tyran, qu'il se sousmette au joug de l'esclavage. Mais n'oublions rien de nostre costé, pour le retirer de la servitude, luy & le compagnon fidelle de ses travaux & de ses malheurs. Nous avons dans nos fers des captifs de nos Ennemis; on peut en faire un eschange, & quelque chose qu'il en couste au delà, monstrons qu'on ne sçauroit achepter trop cher deux illustres citoyens, qui ont fait jusqu'icy l'honneur de nostre République, & qui ont exposé généreusement leur liberté, & leurs vies pour la défense de la Patrie. Si ce moyen réüssit, comme nous avons sujet de le croire, vous aurez la consolation, Messieurs, d'avoir essuyé les larmes d'une mere désolée, d'avoir reconnu les services de ces illustres guerriers, d'avoir rendu à nostre Patrie l'appuy qu'elle

avoit perdu dans leurs personnes. Enfin vous engagerez tout ce qu'il y a de citoyens à se dévoüer généreusement pour le bien de l'Estat, dans l'esperance, que la République ne laissera jamais leurs services sans récompense.

MEGATHYME ET AGAPIE.

TROISIE'ME PLAIDOYER.

EXPLICATION DU SUIET.

Tiré de Quintilien.

Parmi les Loys des Atheniens il y en avoit deux. L'une qui permettoit aux Vainqueurs de demander au Sénat telle récompense qu'il leur plairoit. L'autre, qui défendoit, sous peine d'estre privé de la sépulture, de se donner la mort à soy-mesme, sans avoir rendu compte au Sénat des raisons qu'on avoit de mourir.

Un Citoyen d'Athenes ayant consulté un fameux Astrologue sur la destinée d'un de ses Enfants, dont sa femme estoit encore enceinte, receût pour réponse, que le fils qui en naistroit, remporteroit un jour une glorieuse victoire, mais qu'il seroit parricide. Il arriva selon la prédiction, que l'Enfant estant devenu grand, combattit vaillamment & fut vainqueur des ennemis. Le fils aprés sa victoire, craignant de devenir parricide, demande au Sénat pour récompense, selon la premiere Loy, la permission de se donner la mort: & selon la seconde, pour n'estre point privé de la sépulture, il rend compte des raisons qu'il a de mourir.

ACTEURS.

MEGATHYME fils d'Agapie.

AGAPIE Pere de Megathyme.

LE JUGE du Différend.

MEGATHYME.

A Quelle necessité, Messieurs, me réduit aujourd'huy l'obéïssance que je dois aux Loys de ma patrie ; & pourquoy ne puis-je diposer de mes jours, sans estre obligé de vous rendre compte des raisons que j'ay de mourir ? Qu'il me seroit doux d'estre le maistre de ma destinée, & de ne devoir à personne, qu'à moy, l'éxécution d'un dessein, où mon honeur & mon devoir m'engagent, & dont je ne puis me dispenser sans manquer à toute la tendresse que mérite le meilleur de tous les Peres.

Mais s'il ne m'est pas permis de prendre une résolution de cette nature, toute équitable, & toute nécessaire qu'elle est, sans vous faire part des pressants motifs, qui m'y portent ; si c'est un crime à moy digne d'estre à jamais privé des honeurs de la sépulture, que de me donner la mort, sans vous avoir exposé ce qui m'oblige à mourir ; du moins j'ay la consolation, qu'aprés avoir satisfait sur ce point à mon devoir, j'ay droit de faire parler les Loys à mon tour en faveur du projet que je médite.

Ouy, Messieurs, ces mesmes Loys si respectables à vous & à moy doivent une récompense à ma victoire. Elles me laissent la liberté de vous demander ce qui me convient ; & vous ne pouvez me le refuser, que vous ne deveniez vous-mesmes les infracteurs de nos Loys. Or, Messieurs, rien ne m'est plus convenable dans les funestes conjonctures, où je me trouve, que de finir mes jours par une mort prompte & volontaire. Il y va de la seûreté & de la vie de ce que j'ay de plus cher au monde : il y va de ma propre gloire, que je ne puis conserver sans tache, si je ne meure. Je dois mourir, pour asseûrer les jours de mon pere ; je dois mourir pour ne pas survivre à ma honte. En faut-il davantage, Messieurs, pour justifier ma conduite, & pour emporter vos suffrages.

Mais à quoy m'engage la preuve de ce que j'avance ; & qu'il me doit couster de rappeller icy, ce qui fait le sujet de mon malheur ! J'estois encore enfermé dans le sein de ma mere ; & je sceûs dés-lors jetter la crainte & l'épouvante. Mon pere inquiet sur ma naissance consulte un Astrologue habile, qui, par une infinité de réponses que l'évenement a confirmées, passoit pour un Oracle, & estoit respecté comme une Divinité. Il eût bien-tost leû dans les astres ma destinée, & la connoissance parfaite, qu'il avoit de l'avenir, l'ayant instruit de mon sort ; vous aurez un fils, dit-il

à mon pere : il ſera brave & vaillant : il ſignalera ſon courage par une illuſtre victoire ; mais il ſera parricide.

La prédiction, Meſſieurs, ſe trouve juſqu'icy véritable dans toutes ſes circonſtances. Je n'ay jamais manqué ni de cœur, ni de courage, quand il s'eſt agi du ſervice de la patrie. Les Dieux viennent de m'honorer d'une éclatante victoire, qui éloigne de vous l'ennemy, & aſſeûre voſtre liberté. Il ne reſte que l'autre partie de l'Oracle, qui doit s'accomplir par un parricide, ſi ma mort ne prévient au pluſtoſt ce malheur.

Ah! mon pere, pourquoy ne m'étouffaſtes-vous pas dans les entrailles de ma mere ? pourquoy ne m'oſtaſtes-vous pas la lumiere du jour, dés que je l'eû ſouillée par ma naiſſance ? Voſtre amour pour l'intereſt du public l'emporta ſur vos craintes particulieres ; & tout criminel que je devois eſtre un jour, vous m'élevaſtes en conſidération du ſervice, que je devois rendre à la patrie. Vous m'inſtruiſiſtes vous-meſme au meſtier de la guerre, vous me miſtes à la main les armes, qui devoient eſtre fatales à nos ennemis. Vous devez eſtre content de voſtre courage & de voſtre fermeté ; vous avez receû la récompenſe de voſtre zéle, & de voſtre ſacrifice. J'ay combattu, j'ay vaincu : je ſuis ſorti du champ de bataille chargé de glorieuſes dépouilles : je ſuis entré dans la ville parmi les acclamations & les cris de joye : vous m'avez veû porter ſur les épaules de nos citoyens ; vous avez partagé avec moy les applaudiſſements, qui ſont deûs au liberateur de la Patrie : bornez icy vos eſperances : n'exigez plus rien d'un fils, dont la fatale deſtinée ne vous peut eſtre que pernicieuſe. Car il faut que le reſte de la prédiction s'accompliſſe, & ma gloire paſsée eſt le préſage certain de l'opprobre éternel dont je ſuis menacé.

C'eſt à moy à le prévenir par une mort volontaire : ne vous y oppoſez point, Meſſieurs. Arreſtez pluſtoſt les tranſports d'un pere, que ſa tendreſſe aveugle, & qui, ébloui qu'il eſt de ma gloire, ne peut entrevoir le danger, où ſes jours ſont expoſez. Peut-eſtre, helas ! que je touche déja au triſte moment du parricide, auquel je ſuis condamné ! Laiſſez-moy profiter du peu de temps qui me reſte, pour mettre à couvert la vie de mon pere. Qui ſçait, ſi tout l'amour que je ſens pour luy, ne va pas ſe changer en fureur ? ſi au milieu de ſes careſſes & de ſes embraſſements, ma cruelle main ne luy portera point le coup mortel ? ſi me trouvant aſſis à ſa table, les morceaux, que je luy préſenteray ne ſe convertiront point en poiſon ? J'ay tout à craindre de mon malheureux ſort, je ne puis plus répondre de moy-meſme ; tout peut eſtre pour moy l'occaſion funeſte du crime, que je veux éviter. Mon imagination troublée par le bruit des tambours & des trompettes peut reveiller des idées guerrieres au milieu du ſein de la paix, & me préſenter dans mon pere un ennemi de la patrie, que mon bras fera gloire d'immoler. Je me verray teint de ſon ſang, en croyant verſer celuy d'un barbare, & je ne reconnoiſtray mon erreur, qu'aprés qu'il ne ſera plus temps de la réparer. O ciel ! quand j'y penſe, je fremis d'horreur ; mon

sang se glace dans mes veines : je me regarde déja comme un meurtrier, que la colere des Dieux a livré aux plus noires fureurs : je suis insupportable à moy-mesme : la vie desormais m'est à charge ; & je ne puis trouver que dans la mort du soulagement à mes peines. Souffrez, Messieurs, que je les abrége : Laissez mourir un innocent, plustost que de laisser vivre un parricide.

Cruelle nécessité, Messieurs, où le destin m'entraisne ! Si je ne meurs, je ne puis vivre innocent. En vain, mon pere, aurez-vous pris soin dès ma plus tendre enfance, de former mon cœur à la plus haute vertu ; en vain m'aurez-vous inspiré des sentiments dignes du sang de nos ayeux, dignes du nom, que tant de heros ont porté, dignes enfin de vous-mesme & de vos vertus. En vain auray-je tasché de me former sur de si beaux modéles, & d'adjouster quelque éclat à la réputation la plus brillante : nous aurons, vous & moy le cruel déplaisir, de voir obscurcir en un moment toute nostre gloire, par le plus horrible de tous les crimes, vos soins & vostre amour pour moy n'auront produit qu'un monstre d'ingratitude, & je n'auray travaillé moy-mesme, qu'à mon malheur, & qu'à ma honte.

Quelques années de vie peuvent-elles avoir assez de charmes pour les achepter à ce prix ? Non, Messieurs, je vous crois trop équitables, pour me condamner à cette disgrace. Laissez-moy joüir de toute la gloire, qu'une vie sans tache, une conduite sans reproche, une victoire éclatante m'ont acquise : elle est encore en ma puissance, bientost elle n'y sera plus. Laissez-moy vaincre ma destinée, dont les Dieux n'ont voulu m'instruire, que pour fournir une nouvelle matiere à mon courage, & un nouveau champ à ma gloire. La mort seule me peut garantir de la rigueur de mon sort. Je succombe sous sa dure loy, si je n'ay pas la force de la vaincre, en quittant la vie. Tous les autres secours sont de foibles armes, pour m'en défendre. L'amour mesme de la vertu, dont je pourrois me flater ; l'horreur infinie que j'ay du parricide, toute la tendresse d'un pere, dont je ne puis assez payer les bontez, ne peuvent m'asseûrer contre l'arrest fatal, qu'on m'a prononcé. Je sens un trouble secret, qui m'agite ; mon cœur allarmé se souleve contre ce qui pourroit calmer ma crainte, & ne m'offre point d'autre moyen de parer le coup qui me menace, qu'en m'arrachant à la vie. La connoissance que j'ay de moy-mesme, beaucoup plus que les prédictions de l'Astrologue, m'oblige d'avoir recours à ces extrémitez : toutes dures qu'elles paroissent, elles doivent m'estre cheres, dès qu'elles m'épargnent un parricide.

Helas ! combien de fois insupportable à moy-mesme, & poussé par mon desespoir, ay-je cherché, parmi le sang & le carnage, à finir mes tristes jours ! Dieux, vous m'estes témoins, si l'on porte plus loin l'amour de la vie, que j'ay porté celuy de la mort ! vous m'avez veû sans armes & sans défense courir au fort de la meslée, percer des escadrons entiers, voler au milieu des traits & des javelots, dans

dans l'esperance d'y trouver un glorieux trépas. Faut-il que vous m'ayez tiré de tant de dangers contre mes vœux & mon attente ! Faut-il que vous ne m'ayez épargné, que pour finir ma vie par un crime !

Que dis-je ? excusez d'injustes transports, souverains arbitres de nos destinées ! Je reconnois l'effet de vos bontez de m'avoir reservé la gloire d'une mort volontaire. J'y cours, Grands Dieux, sous vos auspices. Ne vous y opposez point, Messieurs ; souffrez mesme que sans attendre vos décisions, j'aille où mon devoir m'appelle. Après vous avoir rendu compte des raisons, que j'ay de mourir, vous ne pouvez rien exiger de moy davantage.

Recevez mes derniers adieux, mon cher Pere, pardonnez, si je n'ose me jetter à vos genoux ; si je me prive en mourant de vos tendres embrassements. J'ay tout à craindre pour vous, jusqu'au dernier souffle de ma vie ; & renonçant à jamais au plaisir de vous voir, pour éviter mon triste sort, je dois apprehender jusqu'à vos approches, crainte qu'elles ne me soient funestes. Souffrez donc que je périsse loin de vous ; & reservez après ma mort toutes les marques de tendresse dont il vous plaira de m'honorer.

Et vous, dignes compagnons de mes exploits, chers citoyens, aydez-moy à finir genereusement une carriere, où je ne puis courir plus long-temps avec gloire. Si je ne suis pas assez heureux, pour me donner un coup mortel, la premiere fois ; conduisez plus seurement mon bras à la seconde. Mais sur tout retenez mon pere ; je ne sçay dequoy je seray capable dans les convulsions de la mort, ni jusqu'où portera le poignard que je retireray de mon sein.

AGAPIE.

Vous voyez aujourd'huy, Messieurs, le plus fortuné & le plus malheureux de tous les peres. Revoir un fils couronné par les mains de la Victoire, quand je craignois le plus pour sa vie ; quelle joye plus parfaite ? s'en voir à jamais séparé, quand on esperoit partager avec luy la gloire de ses nobles travaux ; quel déplaisir plus grand & plus sensible ? Telle seroit aujourd'huy la rigueur de ma destinée, si ce discernement & cette équité, qui vous font admirer de toute la Grece, ne me flattoient d'un sort plus doux. Ouy, je le sens déja ; vous concevez toute l'horreur d'un estat si déplorable ; vous vous laissez attendrir à mes maux : enfin je ne crains plus qu'un fils, obstiné à perir, abuse de l'autorité de nos Loys, ou que par un artificieux discours il les tourne à sa perte. Si vous en estes les défenseurs, vous en estes aussi les interpretes. Croyez-vous donc qu'en promettant au vainqueur d'accorder tout à sa demande, on eût dessein de tendre un piége à sa générosité ? Vouloit-on, bien loin de luy asseûrer le juste prix de sa vaillance, exposer sa vie à de nouveaux perils, & luy faire trouver la mort dans le sein mesme de la gloire ?

Ah ! formez-vous, Messieurs, une idée plus avantageuse de ces hommes divins, dont les Loys sont encore

à présent le plus ferme appuy dela République. Reconnoissez-y un esprit de sagesse & de droiture, qui va tout à favoriser le mérite sans donner la moindre atteinte à la vertu. Ne suffit-il pas, pour vous en convaincre, d'examiner cette autre Loy, qui prive des honeurs de la sépulture ces citoyens desesperez, qui disposent à l'insceû du Sénat d'un sang qu'ils doivent tout entier au bien de la Patrie ? Ces deux Loys ne sont-elles pas également contraires aux pernicieux desseins de mon fils ; & ne vous appercevez-vous pas aisément, que la derniere en arrestant son bras trop promt à venger un parricide imaginaire, nous conserve, à moy l'unique espoir de ma famille, à vous un vengeur toujours prest à affermir par de nouveaux exploits la puissance d'Athenes. Comment donc approuveriez-vous cette ardeur inconsidérée, qu'il a de périr ? comment pourriez-vous luy permettre, de voler du triomphe au supplice ? Non, non ; il a beau craindre & pour ma vie, & pour son innocence, vous conviendrez bien-tost, que l'un & l'autre sont en seûreté ; si vous daignez presser vostre attention à des plaintes, qui sont moins l'effet de l'éloquence ou de la nature, que de la raison & de l'équité.

Après que les Dieux touchez de mes pleurs, m'eûrent accordé ce cher fils, présent d'autant plus précieux, qu'il m'avoit esté plus longtemps refusé ; j'employay, je l'avouë, le secours d'un art superstitieux, pour m'instruire d'une destinée, dont sembloit dépendre la mienne. Mais ô funeste curiosité ! que vous me coustez cher aujourd'huy ! Par combien de larmes ay-je payé déja l'empressement, que j'eû de vous satisfaire ! Je cours, ou plustost, je vole, résolu de sortir de cette heureuse incertitude, qui devoit faire tout mon bonheur. J'apprends à l'interprete des Dieux le sujet de ma venuë ; prieres, récompense, soupirs, tout est mis en usage, d'abord avec assez peu de succés. Mais helas ! le moment fatal arrive, où soit par mes demandes réïterées, soit par l'éclat de mes promesses, j'en arrache enfin cette bizarre réponse. Ton fils sera l'honeur & l'opprobre de sa patrie ; & l'on verra teint de ton propre sang ce mesme fer, qu'il aura trempé dans celuy de ses ennemis. Quel oracle ! ou pour mieux dire, quel coup de foudre ! Je m'apperceû bien-tost de la fausseté de cette prédiction ; & les vains préjugez de l'Astrologue imposteur, bien loin de refroidir ma premiere tendresse, me furent un nouvel engagement à former son bras & son cœur, non pas au plus noir de tous les forfaits, mais au service de la Patrie. L'un & l'autre ont heureusement répondu à mon attente. Vous le sçavez, Messieurs, vous que la victoire de mon fils a mis desormais hors d'insulte ; & Thebes qui voit en ce jour sa fierté abbatuë, reconnoist dans luy son vainqueur. Son courage, il est vray, secondé de l'heureux évenement de cette journée, semble justifier une partie de la prédiction fatale, qui nous allarme ; mais sa pieté nous répond que l'autre ne s'accomplira jamais.

Mais je veux que pour moy seul cette science soit devenuë infallible ;

que mon fils n'ait jamais veû le jour, que pour le faire perdre à son pere ; je veux que son triomphe ne doive estre funeste qu'à moy seul. Hé bien ay-je donc fait paroistre jusqu'icy une si forte attache à la vie, pour vouloir conserver le peu qui m'en reste, affoibli que je suis par de longs travaux, & par le nombre des années, aux dépends de la vie d'un fils si utile déja à sa Patrie ; & dont la vertu naissante fait esperer encore de plus glorieux exploits ? Si l'arrest fatal, qui sembloit menacer mes jours ne m'empescha pas d'élever avec soin mon fils dans l'esperance de laisser en luy un citoyen zelé pour la République ; dois-je ménager aujourd'huy un souffle de vie que la mort va bien-tost finir, en privant ma Patrie de son plus ferme appuy ? Ne m'enviez pas l'honeur de ce dernier sacrifice : que j'aye l'avantage de mourir pour sa seûreté, comme j'ay vécu pour sa défense. Ne m'ostez pas le plaisir de luy montrer en mourant, que mon cœur, tout glacé qu'il est par le froid de l'âge, brule encore d'ardeur pour ses interests. S'il est beau d'affronter le trépas au travers de la meslée, pour venger la cause publique, il ne l'est pas moins de renoncer de sang froid, à la vie, pour luy conserver son vengeur. Laissez-moy donc joüir, Messieurs, du seul bien, auquel je puisse maintenant aspirer.

Et toy, mon fils, n'ais point de honte, de me devoir deux fois la vie, plustost que de causer toy-mesme ma mort, en précipitant sans raison la tienne. Tu crains, frappé d'une prédiction frivole, de te deshonorer par un parricide ; & tu ne crains point de m'arracher la vie par un coup inévitable, en sacrifiant tes jours ? Malgré toy l'Oracle s'accomplira. Tes précautions pour en arrester l'effet, ne serviront qu'à le haster. N'en doute pas, barbare, ma mort suivra de près la tienne, & tu ne seras pas moins criminel d'avoir du mesme coup percé nos deux cœurs, quoy qu'une tendresse inconsidérée aye fait tout ton crime.

Après vous avoir montré, que vous n'avez à craindre pour ma vie, qu'autant que je craindray moy-mesme pour celle de mon fils ; il me reste, Messieurs, à vous faire voir, que son innocence ne peut estre exposée au danger, que sa vertu & son amour pour moy luy font craindre. N'attendez pas pour cela que j'étale à vos yeux une magnifique peinture des rares qualitez, qui dès son enfance, ont fait le sujet de mes admirations, & l'objet de mes plus douces complaisances. Né avec les dispositions les plus heureuses pour tout ce qui fait les grands hommes, il sceût profiter des dons de la nature, & moy, qui m'appliquay d'abord à cultiver un si riche fond, je fus bien-tost dédommagé de mes soins, par les fruits surprenants qui les suivirent. Héritier aussi-bien que moy d'un nom, que vous avez toujours honoré de vostre estime, il ne se crut pas digne de le porter, s'il n'en relevoit l'éclat par des actions glorieuses, & s'il ne vous le rendoit aussi cher dans sa personne par les services les plus signalez, qu'il vous l'avoit esté dans ceux, qui l'ont transmis jusqu'à nous.

Mais je m'oublie, Messieurs. Est-ce à moy à faire l'éloge de mon fils ? Le

récit des vertus les plus connuës ne deviendroit-il pas suspect dans la bouche d'un pere ? Ne jugez donc de son mérite, que par ses premieres démarches ; & que la victoire qui vient d'asseûrer vostre repos, vous parle en sa faveur. Connoissez toute la bonté de son cœur par l'excès de la tendresse qu'il me porte ; que la cruelle résolution que son amour luy fait prendre, pour éviter un danger dont il se persuade vainement, que mes jours sont menacez, serve de preuve à sa générosité. Le croyez-vous capable de perdre jamais le souvenir de ce qu'il me doit, & de ce qu'il se doit à soy-mesme ? ou du moins avez-vous sujet de craindre, qu'il puisse passer si tost de l'excès de sa tendresse au comble de l'inhumanité ? Un changement de cette nature ne peut estre l'effet que d'une longue suite de crimes : il faut que d'énormes forfaits soient autant de dégrez qui conduisent jusqu'au parricide. Que dis-je ? le permettriez-vous, Grands Dieux, qu'un tel fils en vînt à cette extrémité ? Quoy vous n'auriez orné son ame de toutes les vertus des heros, que pour préparer mon cœur à recevoir le coup mortel d'une main si chere ; & changer en un monstre affreux le plus parfait de vos ouvrages ? Non, c'est insulter à vostre sagesse & à vostre justice. Eloignons plustost de nous, Messieurs, une pensée dont la seule idée fait fremir d'horreur, & rouvre toutes mes blessures. Réunissez vos regards sur le vengeur d'Athenes tremblant à mes foibles genoux : soustenez-moy contre les cruels efforts d'une pieté, qui m'outrage ; & que je ne sois pas le seul à disputer à mon fils le funeste prix de sa valeur. Dissipez par vostre prudence, banissez par vostre autorité la vaine terreur, qui l'obséde ; & pour asseûrer mes tristes jours, ne me livrez pas à l'excès mortel de ma douleur.

Je vous en conjure par ce torrent de larmes qui coule de mes yeux, par le souvenir des services que j'ay pû autrefois vous rendre, par les esperances que vous concevez de cette glorieuse journée. Rendez-moy aux embrassements de mon fils, arrachez ce jeune heros à la mort ; souffrez que je goûte en repos la douceur de ces premiers trophées, & que je jouisse avec luy de la tranquillité, que nous ont procuré ses armes victorieuses.

LE JUGE *du Différend.*

Je m'apperçois assez, Messieurs, que le sujet qui vient de suspendre vos cœurs, tient encore vos esprits dans une plus grande incertitude. En effet, quel employ pour nous, que d'avoir à prononcer sur une cause, qui interesse nostre équité, & qui luy présente en mesme temps des nœuds si difficiles à démesler ! L'amour filial balancé par l'amour paternel ; la générosité d'un pere, qui combat celle d'un fils ; l'ardeur de Megathyme à vouloir verser son sang, pour asseûrer les jours d'Agapie ; la fermeté d'Agapie à risquer plustost sa vie, que de la conserver aux dépens de celle de Megathyme ; les différents mouvements d'un mesme amour aussi desinteressé dans le pere, qu'il est généreux dans le fils, voilà le sujet

de nos embarras, voilà ce qui partage nos sentiments, & ce qui ne réunit que nos admirations.

Générosité sans pareille, amour sans égal! Vit-on jamais un fils victorieux acheter la mort au prix de ses victoires; immoler ses lauriers à la seûreté d'un pere? Le pere à son tour sacrifier ses jours à la gloire de son fils, & vouloir estre la victime de son amour? Consentirons-nous, Messieurs, à voir Megathyme se plonger dans le sein une épée encore teinte du sang de l'ennemi vaincu; & Agapie, à la veûë d'un fils expirant sous les coups d'une tendresse trop craintive, tomber avec luy frappé par l'excés de sa douleur? Cependant, Messieurs, l'un se plaint à vous, que c'est exposer la teste de son pere, que d'épargner plus long-temps la sienne. L'autre s'écrie, qu'un coup si fatal ne peut qu'asseûrer sa perte, loin de la détourner. Quelles raisons n'appuyent point une cause si touchante, ou plustost ne servent pas à la rendre plus difficile? Les Loys différemment interpretées, les prédictions contestées, la défiance d'un fils, la confiance d'un pere, les soupirs paternels, les larmes filiales, tout séme le trouble dans nos cœurs, & l'embarras dans nos esprits. O que les différends qui naissent d'un véritable amour sont difficiles à terminer.

Ne nous fions point icy à la nature, qui semble parler dans le pere & dans le fils. Quand elle devient éloquente, elle cesse d'estre sincere. Mais dégageons la vérité du milieu de ces circonstances délicates qui l'enveloppent, & cherchons dans le récit fidelle d'une affaire, où il paroist tant d'incertitude, dequoy asseûrer nos jugements.

L'épouse d'Agapie portoit dans son sein un Enfant que le ciel venoit d'accorder à leur pieté. La tendresse d'Agapie s'interesse pour un fils, dont il ne joüit point encore; il va par le secours d'un Devin chercher dans les astres le secret de sa destinée. Mais, ô fatale curiosité, de quels malheurs va-t-il s'instruire! Il apprend que cet Enfant, dont il a souhaitté la naissance, un jour héritier de ses vertus militaires rehaussera par ses grandes actions l'éclat de sa maison, & couronera les trophées de ses peres par de nouveaux lauriers; mais qu'aprés s'estre signalé par la défaite des ennemis de la Patrie, il tournera son bras victorieux contre son pere; & ensevelira toute sa gloire sous la honte d'un parricide.

Déja les prédictions de valeur accomplies dans ce jeune guerrier, luy font apprehender, que le crime, dont il est menacé, ne ternisse bien-tost l'éclat de son triomphe; le parricide se présente à luy dans toute son horreur: cette image affreuse le rend coupable à ses yeux; son innocence s'allarme, son esprit s'inquiete, il sonde son courage, il consulte son amour. Plus il aime, plus il craint de ne pas assez aimer. Il croit que s'il vit, la perte de son pere est asseûrée; il vous demande la mort. Mais voyons, si nous devons luy permettre de mourir. Il faut, vous a-t-il dit, que je meure: les moments que je respire sont autant de piéges dressez à la vie de mon pere. Quelle nécessité? Le ciel l'ordonne; c'est perdre mon innocence que de l'exposer.

Mais qui luy a fait entendre cet ordre exprés du ciel ? Les Oracles des Dieux ? Les Dieux mesmes ? non ; la voix d'un Devin. Qui le croiroit, Messieurs, que la réponse hazardée d'un homme peut-estre trompeur, peut-estre trompé portast l'allarme dans l'esprit & le cœur de Megathyme ? comme si des gens sans art, ou avec un art incertain pouvoient lire dans les astres les choses futures ; ou que les Dieux maistres de l'avenir en abandonnassent la connoissance à des ames vénales, pour en trafiquer! Fausseté de prédiction, tromperie des Devins, superstition de l'Astrologie n'es-tu donc point encore connüe ! Mais mes sens émeûs, s'écrie Megathyme, ma vertu chancelante, mon ame interdite sont d'asseûrez présages d'un crime ; que le ciel ne veut pas differer.

Jugeons mieux de ces présentiments, que Megathyme n'en juge luy-mesme. Nous avons dans eux des garands, qui nous répondent de son cœur & de son bras. Ouy, généreux Megathyme, plus vous craignez, moins nous avons à craindre ; plus vous estes allarmé de vostre destinée, moins nous avons sujet de croire, qu'elle vous entraisne jamais dans les malheurs, que vous redoutez. Mais le vainqueur demande une récompense de sa victoire, & la récompense qu'il exige de nous, c'est de se donner la mort, sans encourir les peines portées par nos Loys. Il nous offre ses lauriers, pour le prix du sang qu'il veut répandre. Ecouterons-nous des vœux si contraires à nostre équité ? Le récompenser ainsi, n'est-ce pas le punir ? Quels lauriers pouront payer un sang, qui doit en faire naistre tant d'autres ?

Si la générosité de Megathyme a sceû faire valoir ses raisons avec tant de force ; la tendresse d'Agapie n'a pas fait moins d'efforts, pour appuyer les siennes. Vous l'avez veû en Magistrat éclairé interpreter sagement les Loys, sur lesquelles son fils veut establir sa perte. Incapable de se gouverner par de vains préjugez, il a traité le Devin de superstitieux, & son art d'imposture. Non, vous a-t-il dit, la vie de mon fils ne peut me faire craindre pour la mienne : les Dieux sont trop justes pour permettre un semblable crime. Ce seroit les outrager, que de croire qu'ils voulussent plonger l'épée du fils dans le sein du pere ; me faire servir de victime à la plus innocente main. Ces justes dispensateurs du mérite n'ont pû réunir en luy les plus rares vertus, pour les confondre avec le parricide. Vit-on jamais la vertu servir de dégré pour monter au crime. Mais quand bien mesme, a-t-il ajousté, le ciel l'auroit destiné à estre l'instrument de ma perte, en mourant selon ma destinée que sacrifieay-je à ma patrie ? Un reste d'années inutiles, que la mort doit bien-tost terminer. Pour luy en s'immolant pour moy, que ne sacrifie-t-il point à son amour, luy dont la vertu naissante doit faire si long-temps le soustien de la République ? Qu'il s'immole pour moy, je le veux, n'est-ce pas m'immoler avec luy ? m'épargner ainsi le coup mortel, c'est me le porter deux fois.

Autant qu'il est beau pour le Pere & pour le Fils d'obliger leurs Juges par la nouveauté d'une si belle cause

à porter de nouveaux jugements, autant est-il difficile pour nous de prononcer en leur faveur. S'il s'agissoit du prix de la générosité, d'égales récompenses pourroient nous acquitter envers l'un & l'autre, de ce qui est deû à tous les deux. Mais pour accorder le différend que l'amour fait naistre, il faut trouver un milieu entre la vie & la mort. Cessez, généreux Megathyme, & vous, illustre Agapie, d'embarasser nos jugements par de plus instantes poursuites. Que vostre générosité s'applaudisse, d'avoir passé les bornes d'une tendresse ordinaire; qu'elle laisse à nostre équité la gloire de suivre une route non commune, en couronnant le mérite du pere & du fils. Cessez donc encore une fois une dispute, que le seul amour a fait naistre; & pour jouir des récompenses, dont nous voulons honorer vostre tendresse mutuelle, vivez tous deux, & vivez dans toute la splendeur de la gloire, où vostre vertu vous éleve.

Pour vostre seûreté le Sénat ordonne que le peuple d'Athenes prosterné devant les autels offre des sacrifices aux Dieux, pour détourner de dessus vos testes les malheurs, qui vous pourroient menacer. Il veut de plus, pour relever le triomphe de Megathyme, qu'Agapie soit placé dans le char des vainqueurs, & qu'il partage avec son fils les fruits de la victoire. Du reste pour honorer une tendresse si parfaite & en conserver le souvenir dans les siecles les plus reculez, il prétend qu'on vous érige à l'un & à l'autre une statuë, que l'amour au milieu de vous pose sur vos testes une mesme couronne. Enfin, pour que rien ne manque à tout l'éclat de cette pompe, la République vous ouvre ses trésors.

LES ABEILLES.

QUATRIE'ME PLAIDOYER.

EXPLICATION DU SUJET.

Anthise & Mélisse, l'un Riche & l'autre Pauvre estoient voisins à la Campagne, & n'estoient séparez que d'un mur. Le Riche avoit fait un jardin de son champ, & y cultivoit des fleurs. Le Pauvre élevoit des Abeilles dans le sien. Anthise se plaignit que les Abeilles de Mélisse gastoient ses fleurs, & le fit sommer de transporter ses Ruches

dans un autre lieu. Mélisse ayant refusé de le faire, Anthise répandit du poison sur ses fleurs & fit périr les Abeilles de Mélisse. Le Pauvre prétend que le Riche le doit dédommager de la perte de ses Abeilles. Le Riche soustient au contraire, qu'on ne l'y peut obliger.

ACTEURS.

ANTHISE.

MELISSE.

L'ARBITRE ou le Juge du Différend.

MELISSE, *ou le Pauvre.*

JUgez, Messieurs, de ma disgrace plustost par l'estat déplorable où vous voyez réduite une famille désolée, que par les foibles plaintes que je porte à vostre tribunal. Ma voix presque éteinte par la douleur que m'a causée la perte que je viens de faire, peut à peine se faire entendre; ou s'il luy reste encore assez de force, pour arriver jusqu'à vous, l'injustice de ma Partie travaille à l'étoufer entierement. De qui les Pauvres peuvent-ils attendre du secours dans leurs miseres, si ce n'est des Riches? Et c'est un Riche qui me persécute, qui m'enleve mes biens, qui me dépouille de ce que j'avois de plus cher, & qui m'oste l'unique resource que j'avois dans ma pauvreté. Où puis-je donc esperer desormais de trouver un azile, si ce n'est auprés de vous? où m'adresseray-je dans ma misere, si ce lieu, qui a toujours esté reconnu pour le refuge des malheureux, est refusé au plus infortuné de tous les hommes. Cependant si j'estois le seul que la tyrannie de ce Riche injuste accablast, je pleurerois helas! sans témoins l'excés de mon malheur, & me condamnant moy-mesme à finir ma vie dans les larmes, je n'aurois jamais esté assez teméraire, pour me déclarer l'ennemi d'un homme si puissant. Ce sont, Messieurs, huit Enfants, qu'il a plû aux Dieux de me donner, & de la vie desquels je suis responsable, c'est une femme incapable de les soulager, qui m'oblige à implorer vostre justice, & à demander vengeance de mon adversaire.

J'ay, Messieurs, à quelques lieuës de cette ville une pauvre cabanne, qui nous met à couvert moy & ma famille des injures du temps. Prés de là est un champ qui nous a toujours nourris jusqu'icy, & qui l'eût fait encore bien des années, si le destin jaloux de nostre bonheur, ne nous eût suscité un voisin fascheux, qui vient d'en interrompre le cours. Ne croyez pas cependant, Messieurs, que ce champ fust propre à porter de riches moissons, ou que fertile en vignes, ou abondant en pasturages, il deûst faire naistre de la jalousie. Quelques fleurs champestres, le Thin & la Lavande

en

en eſtoient toutes les richeſſes: richeſſes néanmoins fort inutiles pour nous; ſi je n'eûſſe profité de ces foibles avantages, en y élevant des Abeilles. C'a eſté en effet mon unique occupation depuis bien des années, & j'avois la conſolation d'y trouver un fond ſeûr, qui nous aidoit à ſubſiſter. C'eſtoit à la verité peu de choſe; mais la nature ſe contente de peu, quand elle n'eſt point dominée ni par l'ambition, ni par la volupté.

Tant que le ciel ne m'a donné que des voiſins d'une condition ſemblable à la mienne, j'ay toujours vécu avec eux dans une parfaite intelligence, & nos cœurs eſtroitement unis n'ont point ſenti les triſtes effets de la diſcorde & de la diviſion. Mais nous eſtions trop heureux, pour que noſtre bonheur fuſt de plus longue durée. Les Dieux, pour exercer, je crois, noſtre patience, nous ont fait naiſtre, helas! un voiſin d'une humeur bien differente de la noſtre! Ma Partie, homme riche & puiſſant eſt venu s'eſtablir dans le meſme canton; il y a fait baſtir un ſuperbe palais; il s'eſt emparé de tout le voiſinage, pour y faire de magnifiques jardins; & ce qui ſervoit autrefois à faire vivre pluſieurs familles, ne ſert plus aujourd'huy qu'à nourrir le luxe & la molleſſe d'un particulier.

Nous avons veû couper des montagnes entieres pour rendre la veûë de ſon chaſteau plus agréable, on a détourné le cours des fleuves, pour arroſer ſes Jardins; ce ne ſont que Caſcades, que Jets-d'eau, que Parterres, que Boſquets dignes de la magnificence & de l'opulence des Roys. Cependant, le croiriez-vous, Meſſieurs, que ma Partie, parmi tant de ſujets de s'applaudir de ſa bonne fortune, m'eût regardé comme un obſtacle à ſon bonheur. Je luy ay paru un voiſin incommode; il n'a pû ſouffrir que je fuſſe plus heureux que luy, dans une condition ſi différente de la ſienne: il a cherché toutes les occaſions de me perdre, & il n'y a que trop réuſſi. Mes Abeilles peu reſpectueuſes ont paſsé le mur qui ſépare mon champ de ſes délicieux jardins, & ſans aucun égard à la qualité des fleurs, dont ils ſont enrichis, elles ont uſé de ces dons précieux de la nature, avec la meſme liberté, que ſi les fleurs eûſſent appartenu à leurs premiers voiſins. On a beau les chaſſer, les imprudentes qu'elles ſont, retournent à picoter les fleurs de ma Partie, & à exciter par là de plus en plus ſa colere & ſa fureur. Juſqu'où n'a-t-elle point eſté, & quelles bornes a-t-il mis à ſon injuſtice?

C'eſtoit trop peu, pour ſatisfaire l'excés de ſa vengeance, que de ſe pourvoir contre nous par des voyes ordinaires, & de nous accuſer devant voſtre tribunal; il a voulu ſe venger par luy-meſme, & nous porter des coups, que nous ne puſſions parer. Il empoiſonne ſes fleurs, par la plus haute de toutes les injuſtices, dans le deſſein, qu'aucunes de mes Abeilles n'échappent à ſa cruauté. Son deſſein, Meſſieurs, n'eſtoit que trop bien concerté; nulle en effet n'a pû éviter le fatal poiſon qui luy eſtoit préparé.

Quel ſpectacle pour moy, Meſſieurs, qui voyois à tous moments les triſtes effets de mon malheur, ſans en connoiſtre la cauſe. Les unes rendoient l'ame ſur la fleur; les autres,

aprés quelques vains efforts, pour s'élever au dessus du mur, tomboient dans le jardin du Riche, pour servir de trophée à sa barbarie ; d'autres se soustenant encore avec un reste de forces venoient expirer à mes pieds ; celles-cy languissantes sur le mur meurent mille fois en attendant le coup de la mort : celles-là pleines du venin qu'elles ont sucé, portant la peste & l'infection dans les Ruches, n'offrent plus que des monceaux informes entassez les uns sur les autres. Tout se ressent de la contagion, & rien n'échappe à la vengeance de ma Partie.

Espargnez-moy, Messieurs, un plus long récit de cette sanglante tragédie : j'en ay dit assez, pour faire voir l'injustice de mon Adversaire, & pour engager vostre équité à prendre en main nostre défense. Nous demandons justice de l'estat pitoyable dans lequel on nous a réduits ; nous demandons qu'on nous dédommage du tort & de la perte qu'on nous a causez. Il y va, Messieurs, de vostre gloire, de proteger l'innocence contre le crime, la foiblesse contre la force, l'impuissance contre le crédit & l'autorité. Il y va de la seûreté publique de nous mettre à couvert du caprice & de la vengeance des Grands.

Car que deviendrons-nous, s'il leur est une fois permis de nous insulter impunément ; s'ils nous ostent la liberté de nous plaindre ; & si nous n'osons esperer de la protection & de l'appuy, quand on nous aura cruellement outragez ? C'est-à-dire, qu'on mettra désormais tout en usage pour nous perdre ; qu'on n'éparguera ni le fer, ni le poison pour nous accabler ; & qu'il suffira d'adjouster la violence à la calomnie, pour justifier les plus horribles cruautez. C'est-à-dire, que le plus grand mal, qui puisse arriver dans la suite à ceux de nostre condition, ce sera de n'estre pas assez heureux, pour plaire à ceux, que les richesses & le crédit ont mis au dessus de nos testes : c'est-à-dire, qu'il nous faudra deserter de nos maisons, abandonner nos champs & nos héritages, nous éloigner pour jamais du voisinage des Riches, si néanmoins il est aucun lieu si desert & si reculé, qui ne soit soumis à leur domination.

Je finis, Messieurs, en vous conjurant encore une fois, d'avoir pitié de nostre misere. Laissez-vous toucher aux larmes d'une famille désolée, qui ne peut esperer que de vous quelque soulagement à ses peines. Nous sommes dix qui attendons nostre sort de vostre bouche. Il est en vostre pouvoir ou de nous rendre la vie, ou de nous ensevelir dans le tombeau. Car il s'agit de nostre perte entiere, si vous ne prononcez en nostre faveur. Il n'en est pas de mesme de ma Partie, qui ne perdra tout au plus que la récompense qu'elle s'estoit promise de sa cruauté, en se voyant condamnée par vos arrests.

Souffrez donc que nous nous flattions d'un jugement favorable, que nous vous conjurions de mettre fin à nos disgraces, & des bornes à la puissance desordonnée des Riches. Elles sont toutes deux extresmes, toutes deux également injustes. Rendez, s'il vous plaist, à un pere malheureux, à une mere affligée, à des Enfants sans secours & sans appuy, ce que la vio-

lence, l'avarice & la cruauté leur ont ravi.

ANTHISE, *ou le Riche.*

Les plaintes, les soupirs & les larmes sont l'azyle ordinaire de ceux qui défendent une mauvaise cause ; on se persuade aisément, qu'à la faveur de quelques mouvements étudiez, on fera valoir de foibles raisons ; & que le spectacle d'un estat triste & lugubre, peut suppléer au défaut du bon droit. C'est ce que ma Partie a tasché de faire dans toute la suite du Plaidoyer, que vous venez d'entendre. Elle n'a rien oublié de tout ce qui pouroit surprendre des Juges moins éclairez, que vous l'estes ; & il est surprenant, que la simplicité de la campagne se trouve aujourd'huy confondüe avec tant d'artifice. Mais de quoy ne sont pas capables les esprits les plus grossiers, lorsque l'interest les anime, & qu'ils ne peuvent se tirer d'un mauvais pas, que par la fourbe & la malice.

Pour moy, Messieurs, qui n'ay besoin ni de la dissimulation ni de la ruse, pour montrer la justice de ma cause : moy qui connois & la vivacité de vos lumieres pour découvrir la vérité la plus cachée ; & la droiture de vos jugements, pour ne vous point laisser fléchir par une molle & lasche compassion ; j'ay crû que la maniere de me défendre la plus simple estoit celle, qui me convenoit davantage, & la plus digne des personnes, devant lesquelles j'ay l'honeur aujourd'huy de parler.

Ainsi, Messieurs, n'attendez pas mesme, que je m'arreste à condamner les injustes emportements, où ma Partie s'est laisśée aller en déclamant contre les Riches, & les personnes d'un rang qu'elle devoit respecter. Vous connoissez assez, quel est, pour l'ordinaire, le caractère de ceux, que le ciel a fait naistre dans l'humiliation & dans la pauvreté. Peu contents de la différence, qui se trouve entre eux & nous, il n'est point d'efforts qu'ils ne fassent, pour se dédommager de cette inégalité ; & ne pouvant le faire sur celuy qui en est l'auteur, ils employent contre nous les injures & les invectives les plus atroces. C'est à vous, Messieurs, à soustenir les droits qui vous sont deûs. C'est vous qu'on ose insulter dans ma personne ; & le rang, que vous tenez parmi nous, ne vous met point à couvert de leurs emportements. Mais venons au fait.

Vous connoissez, Messieurs, la situation de mon jardin : vous sçavez les soins que je m'y suis donnez, & les dépenses que j'y ay faites, pour le mettre en l'estat où vous le voyez aujourd'huy. On a voulu vous faire croire, que je m'estois servi de voyes injustes, pour acquerir les terres qui le composent. Il seroit aisé de convaincre ma Partie de calomnie, s'il s'agissoit icy de le prouver, ou si je pouvois me persuader, que vous y eûssiez fait la moindre attention. Ce jardin, Messieurs, dont on me reproche le luxe & la magnificence avec tant d'aigreur, vous sçavez, s'il n'a servi qu'à moy seul. Si je suis le seul, qui ay profité jusqu'icy de ses agréments. Tout ce qu'il y a d'honnestes gens dans cette ville y ont pasśé de doux moments, toutes les fois qu'ils m'ont fait l'honeur de s'y vouloir

promener. Et sur tout dans la saison des fleurs, dont j'ay toujours fait mes plus cheres délices, j'ay eû la consolation d'avoir donné un agréable spectacle aux personnes les plus distinguées par leur noblesse & par leur rang.

N'estoit-ce pas alors quelque chose d'insupportable, de se voir assailli d'un déluge d'Abeilles, qui du champ de ma Partie venoient fondre dans mon jardin? de n'avoir pas la liberté de se promener dans les Parterres? de n'oser toucher, ni sentir une fleur, sans s'exposer à mille dangereuses piqueûres? Je ne parle point du tort considérable, que ces Insectes volants faisoient à mes fleurs, les dépouillant de toute leur beauté, & puisant le suc qui les fait vivre, & qui les conserve dans leur éclat. J'eûsse souffert plus patiemment ce dommage, & ce déplaisir, tout sensible qu'il m'estoit, si mon voisin n'eûst rendu par là mon jardin impraticable, & n'eûst éloigné de chez moy une infinité de personnes, dont je préfere la compagnie à toutes les douceurs de mon jardin.

Ma Partie ne se plaindra pas, que je ne l'ay pas avertie de l'incommodité que me causoient ses Abeilles. J'ay pris toutes les précautions, que la prudence & la modération m'ont inspirées, pour l'engager à me faire justice, & à transporter ses Ruches dans quelqu'autre lieu où elles ne peûssent me nuire. Je luy ay fait représenter par des personnes desinteressées le tort que je souffrois de son voisinage: on luy a fait de ma part les propositions les plus avantageuses, pour peu qu'elle voulust entrer en composition avec moy, & se rendre à ce qui paroissoit si raisonnable. Pouvois-je, Messieurs, prendre des mesures plus justes & plus douces? Mais que gagne-t'on par la douceur sur des esprits indociles, qui se font un mérite de leur opiniastreté, & qui n'ont point de plus sensible plaisir que de voir descendre jusqu'aux prieres, ceux qui sont nez pour leur commander. J'ay eû le chagrin de n'avoir pû réussir par tous les ménagements que j'ay gardez pour réduire mon Adversaire à la raison. Je luy ay fait entendre que j'avois d'autres moyens plus efficaces de le faire rentrer dans son devoir: qu'à la vérité j'aurois de la peine à m'en servir, parce qu'ils seroient contraires à ses interets; mais que je m'y trouverois néanmoins obligé, s'il ne prévenoit mes justes ressentiments. Qu'ay-je gagné par toutes ces démarches, que de me voir vaincu par un homme de ce caractere, qui triomphoit de ma complaisance, & qui se mocquoit de mes menaces? Outré que j'estois de ses refus & perdant toute espérance de rammener ma Partie à aucun accommodement; je me suis servi des droits d'une legitime défense: je me suis précautionné contre l'importunité fascheuse de ces mouches incommodes: je leur ay tendu des embuches: en un mot j'ay répandu du poison sur mes fleurs. C'estoit le seul party, qui me restoit à prendre; & qu'ay-je fait en cela, Messieurs, qui fust contraire aux loys de l'équité? N'a-t-il pas esté permis de tout temps de se garantir de tout ce qui peut nuire, & de se défendre, autant que l'on peut, des malheurs, qui

peuvent arriver ? On ne m'a pas veû porter le fer ni le feu dans la maison de mon voisin, pour venger la perte & le dommage qu'il m'avoit causé : je n'ay point enlevé ses ruches ; je n'ay point infecté son champ d'aucune odeur contagieuse, ou préjudiciable à ses Abeilles ; C'est dans mon jardin, c'est sur mes fleurs, que j'ay versé le poison dont il se plaint. M'empeschera-t-il donc de faire chez moy tout ce qui m'est absolument nécessaire pour ma seûreté, & pour mettre mon bien à couvert de ses insultes ?

Qu'y a-t-il de plus naturel & de plus ordinaire parmi nous, que de tendre des piéges à mille sortes d'insectes, à des oyseaux importuns, à des animaux dangereux, qui ravagent nos champs, ruinent l'espérance de nos moissons, dépouillent nos jardins, & portent par tout la désolation ? A-t-on jamais veû personne prendre le party de ces pestes publiques contre ceux qui en avoient délivré l'Univers ? C'est un droit que la nature nous donne de veiller à la conservation de nos biens, de résister à la temérité de ceux qui s'en voudroient emparer, & de punir mesme par les voyes les plus rigoureuses ceux dont on ne peut autrement repousser l'insolence.

Droit si incontestable, Messieurs, qu'on n'a jamais regardé comme un attentat injuste, d'avoir mis à mort un voleur, qui en vouloit à vos biens, & qui venoit les surprendre jusques dans vostre propre maison. Et l'on voudroit me faire un crime de m'estre délivré d'une infinité d'insectes importuns, après avoir inutilement tenté les moyens les plus doux & les plus capables d'obliger ma Partie à m'en défaire ? Que seroit-ce, Messieurs, si l'on estoit obligé de se livrer en proye à l'injustice & à la malignité d'une populace naturellement insolente, & d'autant plus disposée à nous nuire, qu'elle a les specieux prétextes de déclamer contre les Grands ? S'il ne m'a pas esté permis de répandre du poison sur mes fleurs, pour épargner les Abeilles de ma Partie, qui en pouvoit recevoir quelque dommage, il me sera pareillement défendu de planter dans mon jardin aucune de ces plantes, dont on dit que les Abeilles ne peuvent souffrir la présence. Il en faudra bannir les Ifs, qui en font le plus bel ornement : & s'il se trouve malheureusement quelque Echo, que la nature ou l'art y aura formé, je seray obligé d'y remédier, à moins de paroistre criminel devant vostre Tribunal.

Pardonnez-moy, Messieurs, si je descends à toutes ces bagatelles, qui ne laissent pas néanmoins de justifier ma conduite, & de faire voir l'injustice de ma Partie. Si son opiniastreté n'eût prévalu à ses propres interests, il estoit en estat de remédier au mal dans ses commencements ; car le désastre de ses Abeilles n'a pas esté l'ouvrage d'un jour. A mesure que la contagion se communiquoit, il pouvoit séparer ce qui estoit sain, de ce qui ne l'estoit pas ; & ses Ruches transportées dans un autre lieu le garantissoient de la perte entiere qu'il a faite. Qu'il s'impute donc à luy mesme son propre malheur, sans en rejetter sur autruy la cause. Il n'a pas tenu à moy, que je ne luy

épargnasse cette disgrace, j'ay fait de mon costé plus qu'il n'estoit en droit d'attendre. Ainsi, Messieurs, j'espere de vostre équité, que vous aurez égard à toutes ces raisons; & que sans écouter les pleurs, ni les gemissements étudiez de ma Partie, vous la condamnerez à porter la peine qu'elle a justement meritée.

REPLIQUE DU PAUVRE.

Permettez-moy, Messieurs, d'adjouster un mot pour ma défense, sur ce que ma Partie vient de vous dire, pour justifier la malice de son procedé, & pour me rendre inexcusable auprès de vous. On vous a fait entendre, que mes Abeilles avoient porté le trouble & le desordre dans ces jardins délicieux qu'on dit avoir esté faits pour le plaisir & la commodité du public. Est-il possible, Messieurs, qu'un calomnie si grossiere puisse faire quelque impression sur vos esprits? Car helas! quel tort sont capables de faire quelques Abeilles volantes à l'avanture dans ces jardins si vastes & si spatieux? Ce ne sont point de ces Insectes avides & venimeux, qui rongent les fleurs & les plantes jusqu'à leurs racines, ou qui laissent après eux les tristes vestiges de leur venin. On sçait qu'une Abeille à peine s'est-elle posée sur une fleur, qu'elle la quitte aussitost, ou que si elle en tire quelque suc, elle la dédommage avec usure, par l'odeur agréable du miel dont elle la parfume.

Mais on m'accuse de n'avoir pas obéï aux ordres de ma Partie. Elle m'a fait sommer, dit-elle, de transporter mes Ruches ailleurs. L'ay-je dû faire, Messieurs, ou le pouvois-je? Ay-je dû abandonner l'héritage de mes peres? renoncer au commerce, qui seul soustenoit ma famille, perdre l'unique bien que j'avois, & cela pour contenter la bizarrerie, ou plustost l'avarice & l'ambition d'un homme riche & puissant, qui ne peut rien voir, qu'il n'envahisse? Mais quand il eût eû droit d'exiger de moy une obéïssance si dure, que pouvois-je faire, Messieurs, dans les circonstances où je me trouvois? Transporter mes Abeilles? c'estoit absolument les perdre. Tenter quelqu'autre moyen pour subsister? Mais comment l'entreprendre à l'age où je suis, n'ayant jamais eû d'autre soin que d'élever des Abeilles? aller m'establir dans un autre lieu? Mais où le trouver ce lieu, qui ne soit point exposé au voisinage de quelque Grand?

Vous voyez, Messieurs, combien ma défense est juste. Mais ma Partie, non contente de triompher de mon impuissance, a prétendu trouver de la protection jusques dans le sein des Loys & de la Justice: non contente de m'avoir réduit à l'estat le plus fascheux; elle a voulu le rendre éternel en me fermant toutes les avenuës par lesquelles je pourrois avoir accès auprès de vous. C'est à vous, Messieurs, à faire triompher à vostre tour l'Equité de l'Injustice, & à montrer aux yeux de l'Univers que pour estre Pauvre & malheureux, on n'en a pas moins de part à vostre protection, quand on a le bon droit de son costé.

L'ARBITRE *ou le Juge du Différend.*

Jamais cause, Messieurs, ne fut plaidée avec plus de chaleur, & jamais cause n'eut peut-estre un sujet si mince en apparence, diray-je mesme si ridicule. On vous assemble tous dans ce Temple auguste de la Justice. On plaide devant vous, on a recours à vostre autorité, on reclame vostre justice; dequoy s'agit-il? d'un Essain d'Abeilles. Qui eût crû que quelques mouches peûssent faire naistre un si grand procès, & occuper l'attention de tant de Juges éclairez? Par quelle étrange avanture, de petits animaux, nez pour la douceur de la vie rustique, viennent-ils aujourd'huy au milieu du Barreau répandre le fiel & l'amertume; & porter l'éguillon, mesme après leur mort, jusques dans le sein de la Justice?

Cependant si l'on considére les Parties interessées, il faut avoüer que ce procès est également important & difficile. Car, d'une part, vous voyez dans Melisse un homme pauvre & affligé; & de l'autre un homme riche & puissant dans Anthise. Le Pauvre se plaint qu'on luy oste en un seul jour tout son bien & toutes ses esperances. Le Riche prétend estre en droit de défendre son bien contre l'injustice du Pauvre. Celuy-cy paroist avec tout l'éclat que donne la fortune; & croit peut-estre qu'icy les richesses, ainsi que par tout ailleurs, doivent l'emporter. Celuy-là au contraire étale avec soin sa misére, persuadé que la pitié seule peut interesser des Juges tels que vous; & qu'on est naturellement porté à juger en faveur des misérables, parce qu'on les croit toujours opprimez. Pour nous, Messieurs, que nostre estat engage à tenir la balance égale entre le Pauvre & le Riche, nous ne devons pancher, que du costé que se trouve la justice, & c'est ce qui est difficile à desmesler icy. Vous en jugerez, Messieurs, quand je vous auray rapporté le fait tel qu'il est en luy-mesme, & non pas tel que chacune des Parties s'est efforcée de vous l'exposer dénué ou revestu de certaines circonstances, selon qu'elle les a jugées favorables, ou contraires à ses interests.

Vous sçaurez donc, Messieurs, qu'Anthise & Melisse estoient voisins à la campagne; Melisse élevoit des Abeilles dans son champ; Anthise selon la coustume des gens opulents, qui veulent, qu'on juge de leurs richesses par leurs dépenses excessives, employoit la plus grande partie de son bien à agrandir, à cultiver, à embellir ses terres. Rien n'y estoit épargné. On y voyoit en tout temps des fruits & des fleurs; les saisons y estoient confonduës; l'abondance & la fertilité de ses jardins toujours fleuris faisoient revivre le Printemps au milieu des Hyvers. C'est ce qui y attiroit les Abeilles de Melisse. Ces petits animaux jouissant de la folie de ce riche fleuriste venoient butiner tous les matins ce que la main des Jardiniers élevoit avec bien des soins; & ce qui estoit de plus fascheux, infestoient par leurs piqueûres ces délicieux Parterres. Personne n'en approchoit impunément. Le maistre s'en plaignit; il est vray qu'il en avertit plusieurs fois Melisse. Mais quel re-

médie? Enfin las de faire tant de dépense pour entretenir des Abeilles, & des Abeilles étrangeres; il s'avise d'un stratagéme, qui ne pouvoit manquer de luy réussir. Il ordonne à ses Jardiniers de répandre du poison sur toutes les fleurs. Ainsi les Abeilles de Mélisse trouvent enfin la mort, où elles avoient trouvé si long-temps leur subsistance & leur vie, & expirent sur les mesmes fleurs, sur lesquelles elles s'estoient si souvent & si agréablement reposées. Voilà ce qui fait la matiére du procès.

Chacun exagére de son costé le tort qu'il prétend avoir receû. En faisant mourir mes Abeilles, dit le Pauvre, vous m'ostez à moy & à ma famille l'unique moyen que nous avions de subsister. Que ne me plongiez-vous plutost le poignard dans le sein. Si vos Abeilles vous estoient si nécessaires, reprend le Riche; que ne preniez-vous le soin de les nourrir. Quoy j'auray acheté une terre, j'y tiendray à mes gages des Jardiniers, je chercheray dans tous les pays les plantes les plus rares & les plus curieuses, & tout cela, afin que vos Abeilles engraissées à mes dépens, vous enrichissent de leur miel? Mais ces Abeilles, que vous réclamez comme les vostres, je dis, qu'elles sont à moy: c'est moy qui les nourrissois; elles devoient à mes parterres leur suc & leur miel; mes jardins leur servoient d'azyle, en un mot elles estoient en mon pouvoir, & j'ay pû les traiter, comme estant à moy, les conserver, ou les perdre, selon qu'elles m'estoient utiles, ou pernicieuses. Ce bien, dit le Pauvre, que vous vous vantez d'avoir fait à mes Abeilles, est un bien qui leur a esté funeste; il auroit mieux valu pour elles & pour moy, qu'elles ne l'eûssent jamais receû. C'est un bien forcé & involontaire; vous l'avez fait malgré vous, & parce que vous ne pouviez le leur refuser; elles eûssent trouvé ailleurs comme chez vous de la nourriture & un azyle; tous les jardins leur sont ouverts, & plust aux Dieux que le vostre seul leur eût esté fermé.

Toutes les fleurs, soit qu'elles naissent d'elles-mesmes dans les prairies, soit qu'elles viennent par art dans les jardins sont de droit public à l'égard des Abeilles, comme l'air & l'eau à l'égard de tous les autres animaux. Quel homme assez barbare s'est-il jamais avisé d'empoisonner l'air & les fontaines, pour empescher qu'aucun étranger ne pust boire, ou respirer chez luy? Ce discours est specieux sans doute. Cependant, Messieurs, s'il n'est pas permis de défendre ses jardins, ses prairies, ses fleurs & ses grains contre l'avidité de semblables animaux affamez; si c'est un crime de se délivrer de ces hostes fascheux, mesme en conspirant contre leur vie; Il faut donc faire icy le procés à tout Oiseleur, à tout Chasseur, & generalement à tous ceux, qui font la guerre aux ennemis des semences & des fruits de la terre: à moins qu'on ne veuille dire, que ceux-cy n'appartenant à personne, sont abandonnez à la vengeance publique; au lieu que les Abeilles ayant un maistre connu & certain, meritoient qu'on eûst quelque indulgence, sinon pour elles, du moins pour celuy, dont elles

faisoient

faisoient tout le bien & tout le revenu.

Mais que pouvoit faire cet homme riche, si ce n'est d'avertir, comme il a fait plusieurs fois, le maistre de ces Abeilles, que ces petits domestiques dépeuploient son jardin, qu'elles l'assiégeoient tout le jour, qu'elles le rendoient inaccessible à luy, à ses amis, à tout le public; car c'est là qu'il prétend en avoir esté réduit l'espace de plusieurs semaines & de plusieurs mois entiers. Il falloit, dit Mélisse, avoir recours aux Juges, & intenter procés. Mais à qui s'addresser, je vous prie? Informe-t-on contre des Abeilles? obtient-on des arrests de défense contre elles? décrete-t-on contre des mouches; & toutes les procédures de la Justice peuvent-elles arrester les larcins de ces petits animaux errants & fugitifs; si leur maistre aprés plusieurs avertissements réiterez, n'a pû les empescher de courir sur des terres étrangeres? Penserons-nous qu'un arrest en forme eût rendu ce maistre plus vigilant ou plus efficace à les contenir dans leur devoir? Mais les autres voisins, adjoustera Mélisse, ne s'en sont jamais plaint; ils souffroient volontiers les courses que faisoient chez eux mes Abeilles. Je le veux, répond Anthise. Que concluez-vous de là? que je devois moy les souffrir? D'ailleurs le butin, qu'elles faisoient en plusieurs mois dans les autres jardins, égaloit-il celuy qu'elles faisoient en un seul jour dans le jardin de cet homme riche? Du moins sçavons-nous, que les moindres dépenses qu'il faisoit pour l'ornement & la culture de son jardin, surpassoient infiniment celles de tous les autres; & à juger par là du tort qu'il souffroit, il ne pouvoit estre que trés considérable.

Mais quel droit avoit-il sur ces Abeilles, pour les faire mourir d'une maniere si subite & si cruelle? Quel droit, Messieurs? Le mesme droit qu'on a sur des voleurs, qu'on trouveroit dans sa maison, & à qui on verroit prendre, emporter impunément, dérober tout devant ses yeux, & faire un riche butin de ce qu'il y auroit de plus précieux, car il n'y a rien de si rare & de si recherché, que ce Fleuriste préfere à ses fleurs. Mais il n'est pas permis, dit-on, de tuer les voleurs, que quand ils font violence. Et quelle plus grande violence peut-on voir, qu'une armée de mouches à miel, qui s'emparent d'un jardin comme d'un pays ennemi; qui mettent garnison sur toutes les fleurs; qui posent des sentinelles à l'entrée des parterres, d'où elles écartent à coup d'éguillon tous ceux qui en osent approcher; tandis que leurs compagnes destinées à ramasser le butin, sucent à loisir l'essence du jasmin & de l'oranger, & font plus de dégast en un jour, que n'en feroit l'Esté le plus brulant, & l'Hyver le plus rude?

Aprés tout, Messieurs, il faut avoüer, que la condition du Pauvre est bien plus à plaindre, que celle du Riche. Celuy-cy n'a perdu que des fleurs: c'est une perte, qui peut aisément se réparer, & qui se répare mesme tous les ans. Mais quand elle seroit irréparable, un homme riche peut la supporter. Au lieu que le Pauvre, depuis qu'il n'a plus ses Abeilles, n'a plus de pain, plus de secours, plus d'industrie: en un mot il a

perdu toutce qu'il avoit,& tout ce qu'il pouvoit esperer. Les autres malheureux ont du moins quelque ressource dans leur misere. La pauvreté mesme, plus elle est pressante, plus elle est ingenieuse à trouver de nouveaux moyens pour subsister. Mais pour celuy-cy, qui a passé toute sa vie à élever & à nourir des Abeilles; & qui à l'âge où il est maintenant, ne peut plus gueres faire autre chose, l'abandonnerons-nous à la faim & au desespoir ? C'est à celuy qui l'a réduit dans ce triste estat, où nous le voyons, à pourvoir à ses besoins; il n'est pas juste, que pour contenter son luxe, il voye périr un membre de la République. Qu'il luy rende donc Abeilles pour Abeilles, mais à condition que si celles-cy viennent comme les premieres moissonner ses fleurs, le Pauvre sera obligé de lui donner en dédommagement toutes les années un rayon de miel. Ou bien si Anthise croit que le profit n'égale pas la perte; qu'il donne du moins à Mélisse dequoy subsister : qu'il le nourrisse luy & toute sa famille; mais à condition qu'il en tirera le service qu'il jugera à propos. Enfin qu'ils se souviennent l'un & l'autre de l'ordre que le souverain Maistre de l'Univers a estabi entre le Pauvre & le Riche : suivant lequel le Riche doit entretenir le Pauvre, & le soulager dans sa misere; & le Pauvre doit servir & estre soumis au Riche.

LIBER EPISTOLARUM.

PRÆFATIO.

NOn eſt inanis, aut in tenui poſita conſcribendæ Ars Epiſtolæ; ac licèt nihil tam paſſim obvium, tam frequens in uſu, quàm Epiſtola; nihil tamen videas plerumque in eo genere perfectum & abſolutum minùs. Imò, Ars ipſa nocet per ſe ſe, dum exquiſitiùs affectatur in eâ re, quam eſſe nativam totam oportet. Hæc enim Epiſtolæ dos prima. Neque verò aliam ob cauſam Noſtrates quidam ſub medium poſterioris ſeculi Scriptores vileſcere jam cœperunt, niſi quòd in ſcribendis Epiſtolis nativæ ſimplicitatis contemptores, ſubtilis ingenii famam curioſiùs aucupabantur.

Hic porro naturæ color & genuina ſimplicitas, non tantùm in rebus quæ ſcribuntur, ſed in ipſo etiam ſtylo ſervari debet; qui non incitatus aut vehemens, aut figurarum diſtinctus luminibus, ut in oratione, ſed lenis, concinnus, ac politus, qualis liberalibus & honeſtis in colloquiis uſurpari ſolet. Nam cùm eſt illud Epiſtolæ proprium, & hujus causâ inventa res ipſa, ut certiores faceremus abſentes, ſi quid interveniret fortè, quod eos ſcire aut noſtrâ aut ipſorum intereſſet; tum certè non debet illa à mutuo liberalique ſermone, qui habetur inter præſentes, longiùs diſcrepare.

Epiſtolarum autem multa genera ſunt; at duo iſthæc inprimis, unum familiare & jocoſum, alterum ſeverum & grave. Prius inter amicos & familiares adhibetur, à quibus ea vulgò tractantur in Epiſtolis, quæ lepida & feſtiva ſunt. Poſteriùs in uſu eſt, cùm ſcribitur ad perſonas alicujus auctoritatis ac dignitatis, quibuſcum graviora plerumque ac ſeveriora agitantur. Tamen hæc ipſa gravitas ac ſeveritas temperatur nonnunquam ac remittitur pro varietate argumenti, quod Epiſtolæ materiam ſuppeditat; ſic ut jocos etiam patiantur quæ mittuntur ad viros Principes Literæ, ſi modò ſcurriles non ſint ac mimici. Plenæ ſunt apud Horatium urbanis ejuſmodi ſalibus, quas ad Mecœnatem & ad Auguſtum ſcribebat, Literæ,

Nec ipse Cicero, cùm scribit ad Cæsarem, & ad viros in Republicâ primarios liberalibus facetiis abstinet. Sed licentia illa non datur, nisi pudenter sumpta, neque omnium est ita ludere jlocaliter cum personis, adversus quas reverentia quædam atque observantia semper adhibenda est.

Placebant olim in Epistolâ verborum quædam lautitiæ & officiosæ urbanitates, vel cum fastidio conquisitæ: jam delicatior rerum gustus comptiores istas munditias, uti privatis è congressibus, ita è Literis expulit, nec abuti iis licet nisi parcè admodum & sobriè.

Non est prætermittenda Epistolæ non ultima laus, brevitas; nam quæ prolixior est, fastidio proxima fit, nisi fortè res agitentur ejusmodi, quæ longam disceptationem requirant. Alioquin Epistola loquacior aut negligentiæ, aut nimiæ festinationis vitium arguit. Hinc ille excusans apud amicum Literarum suarum prolixitatem, non scitè minùs quàm verè dicebat, non licuit mihi per tempus esse breviorem.

Denique infinitus sim ego, si varia, de quibus scribitur, argumenta complecti velim: cùm nihil sit rerum omnium quod Epistola non admittat. Quare satis habebo indicare hîc certa quædam capita, ad quæ revocari possunt quæ Literis vulgò committuntur. Atque ut variis de argumentis adiri Tullius possit, tam in Literis, quàm in Orationibus exarandis dux optimus, contexuimus Indicem, qui familiares Ciceronis Epistolas designabit sub illis capitibus contentas. Quod verò ad nostras Epistolas attinet, non pares numero, multo minùs elegantiâ & dignitate, quo in genere scriptæ sint, nota singulis apposita declarabit.

LIBER EPISTOLARUM.

RHETOR INITIATUS

Rhetori Candidato post Ferias Autumnales adhuc rusticanti.

Objurgatoria.

HEus tu! quæ te segnities moratur, Carissime? Ten' rusticari adhuc otiosum, dum Literario in Ludo jam fervet sodalium tuorum labor, & in novo palæstræ genere de ingenii doctrinæque palmâ certatur acriter? Quanquam video, quid tam securum te, tamque confidentem faciat. Parum scilicet te afficiunt, aut etiam movent, quæ nos mirum in modum excruciant prima Rhetoricæ rudimenta. Nihil putas esse tam arduum, tam plenum salebris, tam intricatum difficultatibus, quod pro ingenii solertiâ ac sagacitate non vincas statim ac superes. Felicem te profectò, qui tot ad rem gerendam feliciter adjumenta nactus es! Infelices nos, quibus par præsidium gratulari non licet! Tamen utinam, uti confidis, ita tibi succedant omnia, neque aliter sentire incipias, cùm hîc aderis. Nam si nescis, Amice, peregrino versamur in loco, in quo nemo hospes haberi non possit. Interim miramur non adesse te & curiosis nequicquam oculis absentem vestigamus. Cred mihi, moras abrumpe omnes, & ad urbem citus advola, si sapis. Satis huc usque ludo & oblectamentis datum est; animum serium indue & avidum laboris. Nam neque nugis, neque socordiæ locus hîc vacat. Sed quid ego te diutiùs moror? Vale: nihil rescribas nobis, sed veni.

RESPONSIO.

Excusatoria.

ACcusasti Amicum tuum negligentiæ,& plus æquo amantem otii increpasti, quòd exactis Autumnalibus feriis rusticari pergam, dum tu Literarium Ludum ingressus carthis impallescis. Parce tamen hanc mihi hodie affingere calumniam, quam aliàs fortasse non ita facilè depulissem. Nunquam ego abrupissem lubentiùs moras omnes, quæ regressum in urbem retardare solent, ni me timor quispiam subrusticus, quem irridebis haud dubiè, etiamnum retineret. Dicam ingenuè quod res est; nam cur dissimulare quidquam tecum velim? Vel ipsum Rhetorices illius, quò vocamur, limen religiosum quemdam horrorem ac metum semper incussit. Audivi enim quàm multa narrentur à multis, quæ confidentissimos quosque perterrent. Novam illic aiunt vigere doctrinæ genus, no-

vas vivendi leges, novam disciplinæ rationem, novos incolas, verbo dicam, nova omnia; sic ut in eo solo nemo non hospes ac peregrinus videri possit. Ego qui meticulosus naturâ meâ sum, mirum est, si refugiam illuc accedere. Tu confidentior paulò, ne dicam audaculum, qui erectâ fronte perfregisti sacros illos aditus. Rescribe, si me amas, quid isthic agatur, & diffidentem amicum, si potes, confirma. Interim dabo singularem operam, ut non veniam nisi diligenter commendatus. Multos novi, & amicos nactus sum, qui auctoritate ac gratiâ plurimùm valent apud eos, qui provinciam istam moderantur. His instructus præsidiis captabo horum hominum benevolentiam, &, si quid absentia longior nocuisset, emendabo.

RHETOR IDEM

Amico in urbem reduci post Autumnales Ferias.

Jocosa. ERgo te ruris tui tandem ceperunt fastidia, & è tantis deliciis salvus ad nos & incolumis rediisti. Næ gaudeo propter te plurimùm, tibique mirum in modum gratulor. Nam ut fatear quod res est, tibi ego tot inter illecebras rusticanti timui non mediocriter. Sciebam in hortis illis, quos incolebas, hunc inter alios fructum crescere, qui semel ingressis miram reditûs oblivionem inducit. Nullum verò in vestro comitatu Ulyssem noveram, qui aut Loton gustare nollet, aut gustatâ vellet abstinere. Hinc metus diutinæ moræ, celerisque supra spes meas & vota reditûs cumulata lætitia. Eam tu melius intelliges, cùm ego te veluti ex Asiâ aut ultimis oris reducem amplexabor. Unum habeo monere te in præsentiâ, meditatus ad nos ut venias, & ad dicendam pro longiore absentiâ causam egregiè comparatus. Equidem novi te emunctæ naris hominem inter paucos. Tamen non ita pronum est, uti reris, barbato regi imponere. Cæterùm si me audies, parces operosiùs quærere, qui te commendent; neque potiorem esse commendationem existimabis, quàm quæ à te ipso profecta sit. Vale. Hæc tuo Davo properanti, & nullam, ne cessasse dicatur, moram admittenti danda fuerunt pauca & inconcinna.

MATER AD MAGISTRUM FILIOLI,

Cùm Puerum Literarium ad Ludum tardiùs remitteret.

FIliolum nostrum tibi remittimus, Vir colendissime, seriùs fortè quàm par esset; tamen neque Adolescentis negligentiâ factum illud est; neque nos ipsi in causâ sumus. Nosti quàm pluviâ jam diù utamur tempestate, per quam non fuit integrum vel corruptam imbrium vitio tentare viam, vel puerum objicere periculo valetudinis, quam asperior paulò intemperies aeris, tam tenuis illa est, tam propè nulla, facilè incommodet. Veniam igitur dabis, ut spero, piæ parentum sollicitudini, si spem domûs unicam & gentis totius columen Commendatitia.

unum sedulò conservatum velint. Cæterùm Filioli nomine ultrò pollicebor fore, ut amissum tempus diligentiâ brevi compenset ac resarciat. Est enim minimè desidiosa pueri indoles, aut fugitans laboris. Imò nihil ipsi tam melli est, quàm dum in accurandum pensum totus incumbit. Parco dicere plura illius in gratiam, ne fortè videar filio plusculum indulgens mater. At non tacebo tamen, quod unum ipsius in moribus amavi maximè, memorem tuæ in eum benevolentiæ ac gratum inprimis animum. O si adesses, quoties amicum sibi, liberalem ac beneficum inprimis Magistrum jactitat! Hanc tu porro benevolentiæ partem, quam puero impertiisti hactenus, ut tueri semper ac præstare velis, etiam atque etiam peto. Pervidisti omnino Adolescentis animum, quem benignitate potiùs, quàm acerbitate regendum putaveris. De reliquo familiam totam sic obligasti, ut cupidissimam tuique in omne tempus observantissimam sis habiturus. Vale.

LENTULUS FABIO,

Cùm is invitatus ad Cœnam & pollicitus non venisset.

Objurgatoria.

ERgo promittis ad cœnam, & non venis? Tibi jus dicitur: ad assem impendium reddes, neque id modicum. Paratus erat tibi Capo præpinguis ex Cœnomanensi tractu recens advectus: Pullus geminus educatus sedulò & frumento jam diù fartus; adde & Palumbes duos cum Cuniculo, non urbano illo quidem & domestico, sed rustico & silvestri. Vinum sileo, quale nec bibitur Rhemis, quadrimum illud sanè, quod neque palatum exsurdet, neque vetustate evanuerit. Glaciem, quanquam æstus præteriit, servabam tibi homini, si quis alius est acri & præfervido; hanc quoque computabis, imò hanc inprimis quæ periit in ferculo. Ad hæc Olivæ Salyæ longâ muriâ conditæ. Quid plura? fructus omnis generis, quos tempestas ferat; etiam cupediæ, bellaria, dulciaria, si tamen delicias illas consectaris. At tu apud nescio quem Aprum, Perdices, Lepores maluisti. Dabis pœnas, non dico quas. Durè fecisti; nescio an tibi, an mihi; sed tamen & tibi. Quantùm lusissemus, risissemus! Potes apparatiùs cœnare apud multos, nusquam hilariùs, simpliciùs, incautiùs. In summâ experire; & nisi posthac te aliis potiùs excusaveris, mihi semper excusa. Vale.

MARCUS TULLIUS CICERO

Tito Annio Miloni Massiliæ exulanti.

Cùm scriptam, quam pro ipso dixerat, Orationem ad eum mitteret.

Ad excusandum.

EXulas ergo vel innocens, Tite Anni; neque fatalem à cervicibus tuis casum arcere potuit tuus ille Tullius, cujus in patrocinio tantùm posueras? Infelicem me vel hac meâ, si qua est, dicendi facultate, quæ tibi non profuit! Nam quid me juvet adfuisse quibusdam in causâ capitis, & meritas etiam nonnunquam pœnas depulisse; dum tibi reliquos inter ho-

mini amicissimo opitulari non licuit? Tamen accusa effrenem armorum licentiam; accusa Clodianæ factionis auctoritatem; quæ pristinam consuetudinem Fori, & veterem judiciorum formam sustulerunt. Quis esse potuit inter armatos satellites & impudentes sicarios vel innocentiæ vel Oratoriæ facundiæ locus? Quàm tibi hac in parte non defuerim, fidem faciet isthæc Oratio, quæ fuit tuam in defensionem comparata. Hanc tu perleges attentè, si me amas, & de meo erga te studio facies conjecturam. Si quem habeo rei Forensis usum, si quam in agendis causis experientiam sum consecutus, equidem profiteri possum; nihil ad propulsandam calumniam excogitari potuisse validius, nisi inimicorum nostrorum furor atque potentia innocentiæ & æquitati prævaluissent. Quid restat, Tite Anni, nisi ut, fortuna melior dum venerit, æquo, ut virum fortem decet, animo præsentem feras. Vale.

TITUS ANNIUS MILO

Marco Tullio Ciceroni.

Cum actam pro se ab eo Orationem, scripto exaratam perlegisset.

Satirica. CUm vidi perlegique attentiùs, quam scripsisti pro me Orationem, cujus ad rationum monumenta, ad elegantiam concinnitatemque sermonis, ad ipsam totius operis absolutionem nulla fieri potest accessio, mirabar, Marce Tulli, ut fatear quod res est, vixque ac ne vix quidem mihi persuadebam; Milonem illum, cujus egeras causam tam disertè, versari Massiliæ exulem; neque tanto præsidio fretum tristissimam, quam patitur, sortem declinare potuisse. Debueram mehercule tam insignem, tam facundum nactus defensorem, vel in causâ malâ ac desperatâ adversariorum meorum impetus elusisse; in tantâ verò causæ meæ bonitate multo minùs videbatur esse quidquam, quod metuendum mihi arbitrarer. Quid esse dicam, Marce Tulli, quòd Oratio tam elegans, tam nata ad movendos animos, tam idonea ad faciendam fidem, hunc demum habuerit exitum, ut Massiliam relegarer? Etiam juranti non credam, eandem illam esse quam dixisti. Non ausim derogare tantum divinæ illi Orationi, quam lectitare non possum ad satietatem, quam in oculis fero, quam deosculor in singulas horas, tanquam certissimum innocentiæ meæ præsidium. Hanc si, ut est exarata, pronunciasses; crede mihi, Marce Tulli, tuus ille Milo Massilienses mullos jam non ederet.

HISPANUS

Fortissimo Barcinonensis Gubernatori.

De ineptis qui Lutetiæ spargebantur rumoribus Urbem esse jam diù deditam, dum illa contra Batavorum, Anglorumque impetus acriùs defenderetur. Anno 1706.

NAm quid te militesque tuos in defendendâ Barcinone frustra maceras, vir fortissime? actum agis. Nuntia & Satirica.

Omitte

Omitte novum illud dignumque gente vestrâ fidei virtutisque specimen. Nescis urbem hanc vestram expugnatam hîc esse jam diù ab hominibus non paucis, quibus, vel si procul à mœnibus hostes fugerint, non persuaseris tamen, salvam & incolumem Barcinonem posse præstari. Utinam enimverò audiisses, quid illi suis in circulis, aut etiam mediis in compitis effutiant circumforanei politici, dum res quaslibet, non tam ex certâ incorruptâque famâ, quàm ex feriati malè cerebri figmentis metiuntur! Alii captam urbem conclamarunt, antequam ipsa cœpisset obsideri: alii finxere te cum invictis legionibus deseruisse Barcinonem, quo die egressus tu quidem ex propugnaculis hostes aggressus es, & magnam eorum stragem edidisti. Alii ruentibus ex se se dissipatisque per fideles nuncios, qui percrebuerant, rumoribus, tamen in errore pertinaces versantur, nec servari Barcinonem posse defendunt, quia expugnandam illam esse judicant. Quid facias? abundat hæc civitas hominibus minimè malis illis quidem, at meticulosis præter modum, quos adversæ res feriunt multo ante, quàm evenerint; qui, ne desit unquam quod fovere ipsorum metus possit, nova quotidie timendi argumenta comminiscuntur. Nihil te movebunt, sentio, tam ineptæ, tam ridiculæ otiosorum hominum opiniones. Perges, uti fecisti hactenus, urbem tueri viriliter, & sinceram optimo Principi incorruptamque fidem approbare. Magnam hodie personam sustines, Vir fortissime, & intentos in te unum omnium oculos atque animos rapis. Plausus vicissim exspecta pares animo, constantiæ tuæ pares. Certabunt utrinque Gallia pariter atque Hispania, quibus nomen tuum laudibus prosequantur, & tam egregiæ defensionis memoriam apud posteros commendent.

RESPONSIO

Gubernatoris Barcinonensis super ineptis, qui sparsi sunt, de Deditione suâ Rumoribus.

HAbemus singulares vestris hominibus gratias, qui nos longioris defensionis curâ liberant, & esse deinceps periculi securos volunt. Jocosa. Nam, si quid illis creditur, victi jam sumus, & hostes captâ Barcinone tandem triumphant. Dii bene! quod hostes, qui nos obsident, non sunt tam creduli, neque adhuc persuadent sibi, quantumvis id velint, se esse victores! Riserunt nostri milites pavidos, qui vos percellunt, metus, & otiosorum hominum Politicam, ut par est, exploserunt. Mittantur ad nos, quotquot sunt, qui tam facilè despondent animo. Tunc fortè timere desinent, cùm rerum nostrarum speculatores ac testes viderint propiùs, quàm strenuè mœnia nostra defendamus. Neque verò tardiùs se venturos existiment, quàm ut res ipsas suis usurpare oculis valeant. Spondemus diuturnam satis fore obsidii moram, suam curiositatem ut expleant, nisi hostes ipsos pœniteat brevi longioris oppugnationis, & impatientes frigoris ac tempestatis repetere patriam malint, quàm frustra macerare se, ubi nullus pertinaciæ suæ

fructus est. Reliquis auctor ego sum, ut securi de nobis in utramque aurem tranquillè dormiant. Nos interim pugnabimus fortiter; nec erit in urbe segnitiæ locus, donec pertæsi hostes certa referant in Angliam Bataviamque responsa, & laceræ classis reliquias, unum victoriæ suæ monumentum populis ostentent. Cæterùm plausus ac triumphos despicimus, modò quid plausu dignum ac triumpho præstiterimus: hoc beati satis, si, quam habet de nobis universus orbis expectationem, non tueri modò, sed superare etiam valeamus.

MARCELLUS LENTULO.

Ut Lepidum Magistratûs Candidatum suffragio adjuvet.

Commendatitia. SI quando, Lentule mi, nunc præcipuè cuperem esse te in hac urbe, &, ut sis, etiam atque etiam rogo. Opus est mihi voti, laboris, sollicitudinis socio. Petit honores Lepidus noster, petit cum multis, cum bonis, quos ut gloriosum, sic est difficilè superare. Pendeo ergo & exerceor spe, atque afficior metu, & ejusdem videor muneris, quod ambit, esse Candidatus. Meretur hanc curam longâ mei caritate: est enim mihi cum illo vetus necessitas: meretur & eximiis animi sui dotibus: neque enim novi quemquam vel ab indole, vel à modestiâ, vel à probitate, vel à prudentiâ, vel ab eruditione illustriùs illo comparatum. Accedunt multa ipsius in me merita: quibus ex causis exigo, ut venias, & suffragio meo tuum jungas. Permultùm interest meâ adesse te mecum, & obire eorum domos, quorum ex arbitrio Lepidi fatum dependet. Ea est auctoritas tua, ut putem me efficaciùs tecum etiam amicos rogaturum. Abrumpe, si qua te retinent. Hoc tempus meum, hoc fides, hoc etiam dignitas postulat. Suscepi Candidatum, & suscepisse me notum est. Ego ambio, ego periclitor. In summâ, si datur Lepido, quod petit, illius honor; si negatur, mea repulsa est. Vale.

AMICO

Præmaturum Filii sui funus dolenti.

Consolatoria. DOlorem tuum quis est, qui non approbet, aut qui dolere tecum ultro non velit? Filium requiris extinctum ante annos, parentum delicias, spem domûs & gentis inclytæ eximium olim, si vixisset, decus futurum. Hunc tu sedulò vel à teneris educaveras, institueras bonas ad artes adolescentem, tuis ipsius informaveras moribus, & natam mentem ad grandia stimulis acrioribus incitaras. At quo demum exitu, quo parentis gaudio, nunquam laudandus satis Adolescens tam præclara documenta animo imbiberat? quis illo vidit in rebus acutiùs? quis disseruit peritiùs? quis scripsit elegantiùs? quis ad omne virtutum genus cupidiùs exarsit? Sed quid ego vel istâ commemoratione refrico fortasse nondum obducta bene vulnera, quibus mederi velim? Quanquam hæc ipsa sunt, quæ lenire parentis ægritudinem & possunt & debent. Viget enimverò, & longùm vigebit apud omnes gratissima juve-

nis optimi memoria. Imò non aberit penitus ab hominum consortio, quem multorum laudibus celebrari identidem audies, & tanquam absolutum quoddam ætatis illius primæ exemplar requiri. Hoc in speculum, ne dubita, diligenter intuentur, quos habes superstites filios. Illic perlegent officii sui partes, & fraternæ virtutis æmulatores avidi, quem ereptum tibi desideras, etiam cum fœnore restituent. Hæc te spes interim sustentet, & pias parentis lacrymas abstergat. Vale.

AD AMICUM.

Raram esse, imò nullam apud homines sinceritatem.

Morosa. UBi, ubi sumus, Amice? quibuscum vivimus? quò demum fugit sinceritas? quò veritas exulavit? Huccine recidisse res humanas, ut fallacia, præstigiæ, dolus ubique dominentur; neque ullum deinceps sinant esse simplicitati locum? Equidem noveram satis, non esse hominum quorumlibet candorem illum ingenuæ mentis, quem requiro; imò mihi non latebat quosdam esse terrarum tractus tam aversos à vero, ut ne vestigium quidem sinceritatis uspiam reperias. At in istâ cœli purioris plagâ, inter cœtus illos hominum, quorum in vultu nativus lepos, in verbis comis urbanitas, in ipsâ vivendi agendique ratione facilitas quædam expersque fuci candor apparet; hîc, inquam, neminem esse non fucatum, non fallacem, non personatum! quis hoc ferat, amice? quis non expostulet? quis non indignetur? Cedo locum aliquem quò ferar, ubi vivere liceat. Nam hæccine vita est, quam vivimus? vivere hunc putem, hominem qui non habeat, cujus intueri possit animum, qualis revera est? cui verum dicere, à quo & audire verum desperet? quem facere rerum suarum participem, quem consulere audeat? Nihil moror, amice: certum est humanæ societati nuncium remittere, valedicere mortalium consortio. Si bene me novi, via hæc tutior & brevior. Penetrabo recessus nemorum, abdam me solitudinum latebris, inter rupes & feras immorabor; felix fortunatusque, si qua uspiam veteris & extinctæ simplicitatis ac sinceritatis vestigia nacturus sim! Vale.

ADOLESCENS AD PATREM,

Cum jussus scribere de studiorum progressu nihil haberet boni quod scriberet.

ETsi nihil habeo scribendum hodie, quod placere admodum possit, Pater colendissime, non dubitavi tamen morem gerere voluntati tuæ, &, quo se habeat apud me loco res Literaria, facere te certiorem. Saltem hunc sperare mihi posse videor fructum obsequii mei, ut, dum fatebor ingenuè quod res est, nihil de solito candore animi remisisse, neque vel in meâ causâ dissimulasse quidquam accusari possim. Itaque non diffitebor apud te, Pater amantissime, minus feliciter, quàm aut sperabam, aut etiam fueram tibi pollici- *Ad Excusandum.*

tus, processisse ultimam rei Literariæ concertationem. Nescio quo malo factum sit fato, ut inferiorem expectatione meâ inter æquales meos locum obtinuerim. Quanquam quis non intelligat ancipites esse armorum casus, atque hanc esse sortem eorum omnium, qui dimicant, ut non æquam semper & faventem fortunam experiantur? Id nosti tu, Pater, unus omnium optime, qui totam inter martis labores ætatem tam laudabiliter contrivisti. Scis quàm vario, quàm parum certo eventu quotidie confligatur; neque vel accusandam continuò Ducis imprudentiam, aut increpandam militum socordiam videri, si minus feliciter certatum sit. Id tamen dictum à me nolim existimes, quasi aut factum excusare penitus, aut omnem infelicis aleæ invidiam declinare voluerim. Unum hoc mihi in hac meâ calamitate relictum commodum esse video, ut novos ad rem bene gerendam stimulos, novam ad assequenda meliora diligentiam atque alacritatem adjiciat. Hac ego spe fretus nullus ego dubitem polliceri tibi, Pater amantissime, futurum intra breve tempus, ut hodierni nuncii acerbitatem lætior epistola corrigat ac temperet. Hæc me recreat ac sustentat singulos in dies fiducia, quæ ut tantumdem apud te ponderis habeat, etiam atque etiam peto. Vale.

IDEM EIDEM,

Cum Primas inter suos obtineret.

TAnto lubentiùs tibi scribendum hodie suscepi, Pater amantissime, quanto difficiliùs, id ipsum nuper ut facerem, adductum fuisse me profiteor. Nihil habet istæc epistola nisi lætum, nisi fortunatum, nisi quid gratissimum tibi, quod nunciet. Nam sive æquiorem se mihi, quàm aliàs fortuna præstitit, sive diligentiæ accuratioris percepi fructum aliquem, sive, quod ego lubentiùs crediderim, singulare placendi tibi desiderium novos addidit ad rem bene gerendam stimulos, Primas tandem aliquando inter condiscipulos meos sum adeptus, & Imperatoris dignitate defungor. Hujus porro muneris amplitudinem dubito utrum tanti faciendam putes, quanti reipsa valeat. Tu qui Legionibus integris tantâ cum laude præfuisti, Pater amantissime, Filium imperitantem finge numerosissimæ ac florentissimæ juventuti eâ cum dignitate pariter ac potestate, ut audientem dicto & imperio obsequentem habeat; ut cùm placuerit, ducat milites in aciem, conserat manus cum hoste, victorias reportet, laureas ac triumphos mereatur. Hoc ipsum est, quod filio gratulari potes, quod filius tibi ipsi tuus hodie gratulatur; nisi fortè contemnendum credideris, quòd filium vel hac ætate jam imperantem habeas. Id porro non putem ignorare te, quod per temetipsum satis expertus es, nihil esse quod in homine im-

Gratulabunda.

perante tam commendari soleat, quàm liberalitas ac munificentia. Hæc enim illa virtus est, quæ militum animos conciliat, robur incendit, & ad ardua quæque aggredienda viriliter excitat atque inflammat. Quare ita confido fore, ut cùm mearum sit partium virtutes cæteras, quæ in Imperante adesse debent, comparare, liberalitatis unius exercendæ facultatem, quam in te uno positam nosti, suppeditare non graveris. Vale.

LAPIS LYDIUS.

Ad explorandam Amicitiam,

seu

FABIUS

Amissâ Ludo Pecuniâ,

Ad hominem avarum, qui se amicum jactabat, ut mutuam præstet.

Jocosa. ACtum erat de me, ne vivam, hominum carissime, & res, opinor, ad restim pœne, & ad laqueum reciderat mihi, qui loculos omnes funestissimo aleæ casu perdideram, nisi tu dolenti miserè ac desperanti homo amicissimus occurrisses. Intellexi statim, ita persuasum habeo quod jactitasti mihi tam sæpe, non fucatum te aut personatum, sed verum ac sincerum amicum esse; intellexi, inquam, hoc ipsum, quod me angebat tantùm, rem fore tibi gratissimam, qui opportunam testandæ amicitiæ occasionem nactus esses. Nam unde tandem illustrior amicitia se prodat, quam si, opitulandi amico gratiâ, quoslibet crumenæ sumptus ac ruinas ultro patiatur? Hic est Lapis veluti Lydius, quò, sicut germanum aurum ab adulterino, sic amicus verus à falso secernitur; & qui tam gravi periculo tentatus semel nullis avaritiæ malè suadentis rationibus vinci se permiserit, is cæteris in rebus certum se ac fidelem amicum præstabit. Neque enim in ejusmodi discrimine omnis generis desunt causæ, quibus egentis amici vel justas preces declines facilè, si nihil præter amici nomen habueris. Difficultas temporum, rei domesticæ penuria, faciendi in numerosâ familiâ sumptus, & alia bene multa statim se objiciunt, quibus commodandæ pecuniæ honesta quædam necessitas eludatur. A quibus ego sordibus cùm te alienum semper æstimarim, Carissime, ita facilè animum induxi meum, certum abs te in difficillimis rerum mearum adjunctis esse mihi præsidium expectandum. Imò tam amicum te novi, ut non dubitem, quin jucundius quid tibi ferre amico petenti subsidium, quàm mihi accipere futurum sit. Vide ergo quantùm mutatus repente à memetipso fuerim, statim atque subiit animo de te deque tuâ benevolentiâ cogitare. Dolebam amissas opes, ludo malè precabar, miserum me, infelicem, perditum æstimabam: jam vix ac ne vix quidem lætandum mihi propter te putem, cui tam egregium gratificandi amico locum vel imprudens paraverim.

RESPONSIO.

Satirica. O Me felicem, qui persuasisse tibi videar, quàm sincerum in me, quàm devotum ad omnia amicum nactus fueris! Næ æquum censes, mi Fabi; neque revera quidquam est rerum omnium, quod malim, quàm ut talem esse me, qualis reipsa sum, arbitreris. Id porro senties multo magis, cùm pecuniam ipsam, quam tantopere efflagitas, immisericorditer abnuam. Equidem intelligo id fieri sine aliquo tuo dolore primùm non posse; at non committam tamen, ut te, tanto tui dispendio, leviore molestiâ liberandum putem. Nam quid agam infelix, si gerendum in eâ re tibi morem arbitrer? Quò non prorumpet insana illa ludendi prurigo quæ te miserum tenet ac perdit, si, dum compescere illam possum, quod amicum est, eandem missâ pecuniâ irritem & accendam magis? Hunc tu amicum æstimes, non perfidum potiùs ac proditorem, qui furioso cuipiam ensem petenti, quo se transverberet, illum indulgens pravè porrigat? Absit hoc à me, optime Fabi, tam malè de te ut merear. Ecce multo melius quodpiam & illustrius amoris erga te mei pignus impertiar, amicum scilicet & salubre, si quod aliud, consilium; ut, dum integrum est, perniciosum illum, qui te jam incessit, ludendi amorem corrigas. Magnum est quiddam vel in principiis præsens huic morbo afferre posse remedium, qui, si creverit semel, vix sanari deinceps, aut etiam mitigari possit. Ego certè, etsi majorem mihi ipsi facio vim, quàm tibi, tamen statui subtrahere viriliter fomenta illa, quibus crudescere malum potest & invalescere. Noli ergo expectare à me ullam pecuniæ partem, quâ funestum nutrias aleæ cacoëthes & insanabile forsan efficias. Sed ama potius auream illam in amico fidem, quæ pravis amici cupiditatibus obsequendum minùs, quàm veris ipsius commodis serviendum duxerit. Vale.

ARISTO

Pro recuperatâ Valetudine.

NIhil ego jam vereor, Ariste mi, fateri palam timorem meum, & tibi ipsi magnitudinem periculi, quod tecum adivimus, aperire. At utrumque ex difficili morbo recreatus abstulisti: tantumque nobis gaudium vix sperata incolumitas attulit, quantum omnibus dolorem mali gravitas pepererat. Quanquam gratulare tibi, vel quòd ad angustias tam graves deveneris. Equidem eximiam omnium in te observantiam, fidem, benevolentiam sanus ac valens expertus eras; at singularis pietas ac necessitudo, quâ tibi unumquemque devinxisti, tum maximè patuit, cùm salus tua maximè periclitaretur. Videbantur singuli persentiscere, quodcumque affixus ipse lecto sentiebas; & morbi vel ingravescentis vis ac gravitas, vel ejusdem senescentis remissio amicorum in vultu legebatur. Noli igitur mirari, si tam nobis ipsis, quàm tibi restitutum te priori valetudini gratulamur; qui unà tecum visi su- Gratulabunda.

mus ex longâ ægritudine convalescere. Depulisti momento metus nostros, curas, sollicitudines; & hilaritatem quandam singularem injecisti. Nunc vide sis, quanto studio valetudini tuæ consulere debeas, ex quâ tot hominum valetudo pendeat. Cave ne injuriosior nobis ipsis, quàm tibi videare, si contentione nimiâ, & susceptis præter modum laboribus novum in discrimen salutem adduxeris. Agitur non tua tantùm sed Reipublicæ totius incolumitas; neque peccare quidquam graviùs tuam in salutem potes, quin eodem tempore in commune bonum pecces. Vale ergo & vive, si nos vivere & valere volueris.

AMICO POETÆ

Ut susceptum narrandi res à Gallis præclarè posteriore bello gestas consilium exequatur.

Ad Hortandum. OPtimè facis, quòd res à Gallis posteriore bello gestas paras scribere. Nam quæ tam recens, tam copiosa, tam ampla, quæ denique tam poetica, &, quanquam in verissimis rebus, tam fabulosa materia? Dices immissa terris nova flumina, novos pontes fluminibus injectos, occupata castris montium abrupta, expugnatas arces, subactas provincias, &, quæ naturam, ut vinci possent, non habebant, collectas totius Europæ vires ab unâ gente superatas. Una sed maxima difficultas, quòd hæc æquare dicendo oporteat; arduum quiddam, immensum etiam ingenio tuo, quamvis altissimè assurgat, & amplissimis operibus increscat. Sed nihil est quod arte, studio, labore vinci demum non possit. Proinde jure vatum, invocatis Diis, & inter Deos, ipso, cujus res, opera, consilia dicturus es, immitte rudentes, pande vela, ac, si quando aliàs, toto ingenio vehere. Cur enim non ego poeticè cum Poëta? Illud jam nunc paciscor: prima quæque, ut absolveris, mitte; imò antequam etiam absolvas, sicut erunt recentia, rudia & adhuc similia nascentibus. Equidem potero fortasse scripta tua magis probare ac laudare, quanto illa tardiùs cautiúsque; sed ipsum te magis amabo, magisque laudabo, quanto celeriùs & incautiùs miseris. Vale.

ALEXANDER

Arimazi Petræ Gubernatori salutem & cautam in deliberando Prudentiam.

ADsum ante urbem tuam cum invicto exercitu, paratus eam ingredi aut victor pacificus, aut durus expugnator. Non ignoras quales nos simus, & rerum nostrarum famâ etiam rupis excelsæ, quam incolis, ad fastigium pervenit. Occupatæ urbes, domitæ provinciæ, subacti populi victorias nostras loquuntur, teque, rebus tuis ut provideas, monent. Nihil est quod saxeæ & inaccessæ moli confidas, aut loci naturâ fretus aliquam vincendi celeritati afferre moram speres. Habeo milites, quibus nihil est tam invium quod non invadant, nihil tam abruptum quod non exsuperent, nihil tam inacces- Suasoria.

ſum quò non evolent. Quare vide, quid agas. Statue, num te juvet Alexandri probare clementiam, an hoſtis vindictam experiri? Reſponde quamprimum; moras non patior; aut portas urbis recluде, dum loquor, aut me in ipſo Petræ jugo, antequam dies craſtinus luceſcat, conſpicies. Vale.

ARIMAZES ALEXANDRO

Salutem & maturam ab inutili obſidione Deceſſionem.

Suaſoria & Satirica.

JAm ſenſeram adeſſe te, & cum univerſo exercitu ante urbem Petram poſuiſſe caſtra, cùm tua ad nos epiſtola perlata eſt. Atque ut fatear, quod res eſt, non potui non dolere Regis hactenus invicti fatum, qui rem tam arduam & humanis imperviam viribus ſuſcepiſſet. Nam quid moliris, infortunate Princeps, aut quò te mala libido gloriæ incautum abripit? Equidem novi quibus fretus victoriis & quanto fortunæ prioris faſtu ad nos perveneris. At, ſi me audies, non obſcurabis hodie rerum à te geſtarum famam, neque tam celerem victoriarum curſum ad inacceſſam rupem remorabere. Quas intentaſti nobis minas futiles, ſprevimus, ut par erat, neque aliud pertimeſcimus exitium gravius, quàm quod ignavæ deditionis dedecus afferret. Rupes noſtras fruſtra deſpicis, niſi fortè milites habes alatos. Unum hoc deerat tibi, quo Petræ ad faſtigium evolares. O factum malè, quòd in reliquis fortuna tam prodiga id unum tibi non permiſerit! Tamen vel tibi alas provide, vel nullam expecta deditionem. Interim ſecuri & incolumes victoris iras & inclementiam ridebimus. Vale.

A M I C O

Expectatâ jam diu prole recens aucto.

Laudativa.

ATtigiſti tandem optatam votorum tuorum metam, Cariſſime. Prolem habes, qualem adeſſe tibi cupiebas. Næ gaudeo tuâ causâ plurimùm, & immortales ago Superis gratias, quos tam amicos, tam ultro indulgentes tibi expertus ſis. Fuiſſet profectò durum quid nimis, ſi nomen illud, quod accepiſti à majoribus, tot rerum domi foriſque præclarè geſtarum gloriâ nobilitatum unà tecum interiiſſet. Proviſum eſt feliciter huic incommodo, unde non leve damnum Reſpublica tota accepiſſet. Natus eſt tibi filius, qui partum decus tueatur. Heredem habes, non avitæ modò ſed & paternæ laudis futurum æmulatorem. Felicem te tam beatâ ſobole parentem, feliciorem filium, qui parente tali gaudeat! Neque enim, filium olim dum inſtitues, & ad omne virtutum genus grandiorem promovebis, id tibi laboris incumbet, ut conquiras operoſiùs illuſtria rectè factorum exempla, quæ filio imitanda proponas; habebit in te uno, quem reſpiciat, & unde ſumat exemplum ſibi; in te verò filius dum intuebitur, & præclara patris facinora memoriâ repetet; tanto ſe acriùs ſtimulari ſentiet ad virtutem, quanto majorem ad excitandos animos exempla domeſtica vim habent, quàm aliena

aliena. Quid supereft, nisi ut pro pueri incolumitate vota faciamus? Vivat ille! crefcat in expectationem rerum tantarum! Atque id si Superi nobis annuerint, nihil video, quod vel amicis, vel tibi expetendum sit. Vale.

AMICO SUO,

Ob missum recens editum ab eo Opusculum.

Ad agendas gratias.

FEcisti rem gratissimam, si quam aliàs unquam, Amice; qui opusculum à te nuper in lucem editum pro tuâ humanitate ad me miseris; pro quo dicere non possum, uti revera sentio, quantùm tibi debeam. Legi illud semel atque iterum, neque retractabo minùs suaviter, postquam eorum explevero curiositatem, qui libellum verè aureum ambiunt. Quanquam vix exorabo, quæ tua modestia est, ne suspiceris adulari velle me tibi, aut amiciùs sentire de te tuisque rebus, si meam de libro tuo sententiam interposuero. At non recusabis judicium multorum hominum, qui eruditi inter paucos & delicati palati apud omnes audiunt. Illi sic extulere totius operis gravitatem, elegantiam, concinnitatem, nihil ut ad cumulatam ex omni parte absolutionem accedere posse arbitrentur. Verùm non est illud novum atque insolens, quòd à te tam eximium opus exierit, qui nihil nisi perfectum ingenio & elaboratum industriâ edere soleas. Perge, uti fecisti hactenus, promovere tam feliciter illam indolem, quam peculiari Superum munere ad Literas nactus es. Ditescat operibus tuis Literaria Respublica, & habeat in te semper magnum exemplum, quod politioris doctrinæ amantibus proponere ad imitandum possit. Hoc debent cæteris documentum, quos meliori, ut sic loquar, luto natura finxit, ut omnibus exemplo præluceant. Ego interim cùm habeo tibi gratias amplissimas, tum providebo diligenter, ut ii, quorum est de præstantissimis operibus Literariam Rempublicam admonere, opusculum illud non prætereant silentio, neque meritâ commendatione carere patiantur. Vale.

UXOR THOMÆ MORI

Ad Conjugem pro Religione Catholicâ in carcere detentum, & pro eâdem subeundæ morti proximum.

Deprecabunda.

ERgo perstabis usque in sententiâ tuâ pertinax, Conjux amantissime, nec obstinatum moriendi animum exues? Nihil te piæ conjugis lacrymæ, nihil toties iteratæ preces inflectent? Heu! quæ te tanta libido mortis incessit, ut vitam oderis; & quod in vitâ tibi debuit esse carissimum, ultro volensque abjicias? Nam cur in perniciem ruis, dum tuæ salutis arbiter, servare te incolumem potes? an tanti est, aut operæ tam difficilis illud, quod à te petitur, ut hoc redemptam bene vitam non putes? obsequere tantùm Regis imperio, & oblivisscere tantisper austeræ illius virtutis, cujus te custodem frustra rigidumque satellitem ostentas. Quid enim promoves, dum violentæ cupiditati frenum in-

jicis, & sana consilia non audientem revocare ad officium pertentas? Nescis posse omnia Reges, quæ volunt, nec facilè deterreri eos à volendo, quod libido semel persuasit? Sine illum suis vivere legibus, qui leges æquitatis non audit. Cur te alieno exitio implicas? cur amicos tuos, affines, liberos, conjugem tecum in ruinam abripis? Nam quod erit nobis te sublato perfugium? cui desolatam familiam relinquis? Quid agam tibi superstes? Fallor; nec superstitem fore me tibi arbitreris. Unum idemque fatum nos involvet. Te sequar, quocumque iveris. Non me terret mors ipsa, nec ullum mortis genus me timidam facit. Aut igitur tecum mori me jube, aut me vivere si voles, fac ut saluti tuæ quamprimum consulas.

MARCELLUS LENTULO

Adversis rebus Laboranti.

Consolatoria.

NOn est, mi Lentule, ut reris, magnis viris amica semper fortuna. Imò ea est plerumque illius inconsiderantia atque cæcitas, ut, dum probatissimos & omni laude cumulatos viros deprimit, homines nullius nominis evehat atque extollat. Id verò, si miseris omnibus, tibi certè sortis acerbitatem expostulanti singulari debet esse solatio. Cùm enim ærumnosum te & infelicem fatentur omnes, tum nemo est, qui egregias animi tui dotes palam non prædicet, constanterque defendat, nullum unquam extitisse, in quem iniquiùs, quàm in te, fortuna peccaverit. Hanc ergo, quam concitasti opinionem tui, vide, ut tueri ac sustinere possis. Debes omnibus exemplum illius constantiæ, quam in utrâque fortuna exhibendam toties ipse pronunciasti. Noli tamen abjicere spem omnem fortunæ melioris. Ut est illa cæca, ita & natura sua levis; quo fit, ut, quàm temere descivit à quibusdam, tam facilè ad eosdem revolet.

FILIUS ADOLESCENS PATRI,

Ut agere Personam in Theatro sibi liceat.

QUod commendasti mihi sæpius, ut singularem in dicendo leporem ac gratiam conarer assequi, id ego, Pater amantissime, non cesso frequenti usurpare memoriâ, &, quæcumque se offerunt id perficiendi, quod cupis, occasiones diligenter aucupari. Verùm inter cætera, quæ juvare adolescentem possunt, & in perfectâ dicendi facultate fructus uberes meditantem promovere; nihil vidi hactenus, quod plus animi simul ac roboris afferret, quàm ea, quæ in exhibendis Tragœdiis adhiberi quotannis solet, exercitatio. Equidem novi rem esse arduam ac difficilem, personam tam solenni in Theatro sustinere. Tamen nisi me fallunt ii, quorum est de meâ qualicumque ad eam rem facultate ferre judicium; ac nisi de me ipso, quid sentiam, apud parentem amantissimum deponere dubitem; non postremas fortè in agendâ personâ etiam primariâ partes fer- Petitoria.

re possim. Est mihi non invenusta, quam laudasti ipse, corporis conformatio, non inelegans incessus, actio satis liberalis. Accedunt latera firma, canora vox & distincta, quæ capacem aulam impleat. Adjecit, ut fatear quod res est, incitamentum non leve illa, quam sibi annis posterioribus sodales mei pepererunt, in hac palæstrâ nominis commendatio. Incendit etiam desiderium, quod audio omnium rumoribus jactari, Tragœdiam fore hoc anno bellissimam. Virum nosti, Pater, qui solennes ludos editurus est, proh! qualis & quantus! quàm læta sub tali magistro uberrimi fructûs spes affulget! ô si filio carissimo indultum id velis! ô si hanc facias bonus, quam peto, exercitationis copiam! nullus ego dubitem, ita me affectum sentio, quin me non declamationis modò, sed etiam eruditionis donatum Laureâ sis amplexurus. Deterrebunt fortè quipiam quominus id annuas, & difficultatem temporum causabuntur. At quantula impensa est, hanc si cumulata patris lætitia compenset! Hoc providere meum est, Pater, ne te pœniteat compotem me votorum effecisse. Vale.

RESPONSIO PATRIS.

LÆtor ego plurimùm, Fili carissime, qui te nactus sim paternarum præceptionum tam memorem. Memini sanè commendatum tibi à me diligenter, cùm te Musarum in disciplinam educandum traderem, ut leporem in dicendo, quàm posses venustissimum, consectarere. Nihil me facti pœnitet, imò studium in eâ re tuum non cessabo quantùm in me erit, vehementer incitare. Neque verò me fugit valere ad eam rem plurimùm frequentem in dicendo exercitationem, & inter reliquas, illam vulgò commendari, quæ in Tragœdiis adhiberi solet. Videbor tibi fortasse plus æquo timidus pater, & contra parentum indolem de filio non satis commodè augurantem accusabis, si te audacem pluscalum, & de viribus tuis præsumentem confidentiùs arguerim. Magnum quiddam est, Fili, quod vereor satis ut intellexeris, coram tam celebri cœtu personam tueri regiam, & confertam ex omni genere hominum multitudinem tenere dicendo posse. Ipsa quantumvis bella sit actio, quæ exhibetur, nam facilè tibi assentior dum scribis fore illam bellissimam; quantumvis, inquam, actio illa bella futura sit, parum interest, mihi crede, nisi par in Actoribus venustas respondeat. Habes equidem in sociis, qui posteriore anno suas in eodem loco egere partes, magnum exemplum pariter & incitamentum; at quo feliciores exitus habuere, eo vereor magis, ut ad tantam laudem pervenias. Tamen vincis & expugnas patrem, Fili carissime, dum spem obtinendi in Theatro præmii non levem moves. Id ego tanto libentiùs adducar, ut credam, quòd scio in te uno esse positum, nec parcitum iri à te laboribus, ut hoc amantissimo patri solatiolum impertias. Quare bono esto animo, hoc si feceris, ut videris polliceri, nulla in me mora est, quin Actorum in album, tuum nomen, cum voles, re-

feratur. Neque tu verò impensis metue vel sumptibus; liberalem patrem habes, tuisque commodis & oblectamentis cupidissimè servientem.

FILIUS PARENTI

Ut emunctæ Crumenæ jacturam resarciat.

Queribunda cum Deprecatione.

REm mihi funestissimam, tibique ipsi, Pater amantissime, nisi mederi posses, luctuosissimam! Fures pessimi, quod erat in loculis cumque, nequiter surripuerunt. Diverterat, ut fit hoc tempore, celebres ad nundinas tuus Pamphilus; atque inter eundum spectandis histrionum nugis dum otiosiùs inhiat, nam quid ego imprudentiam ipse meam dissimulem? Ecce positum reconditiore in perâ nummatum bene marsupium misero furtim subtrahitur. Equidem sensi prædonis manum, furem inclamavi, astantium turbam commovi: at serius. Jam aufugerat latro pessimus meis beatus nummulis. Nullam ne tam amplâ in urbe restim esse, quæ genus istud hominum improbissimum conficiat? Ex illo, Pater, nulla fluunt pauperculo poetæ carmina; Musas ferreas, æreum Apollineum experior. Est enim, si nescis, gens illa Numinum, quam colimus, difficilis, morosa, & rebus suis, supra quàm dici potest, attenta: ac ni qua dolosi nummi spes refulserit, oleum è saxo potiùs, quam Pegaseum ab ipsis melos extuderis. Jam si velis, Pater, revocare spatium præteriti temporis, & memoriam pueritiæ recordari ultimam, nosti, quàm ineptam & elinguem personam agat adolescens, cui nihil est in loculis. Ego certè malim ensem militi, medico succos ac pharmaca, causidico lites, mihi ipsi libros ac calamos eripias, quàm nummulos, valentissimum, si quod est aliud studiorum adminiculum. In his rerum mearum angustiis tuum est, parentum optime, aliquo Pamphilum tuum recreare solatio. Tu querelis & dolori facies modum aliquem, cùm voles. At si quid filio bonus indulseris, beneficio sic utar tuo, ut me cæteris in rebus, quod tu merito tuo postulas, & ego præstare debeo, habiturus sis ad omnes voluntates tuas paratissimum.

RESPONSIO PATRIS.

Joculatoria & Satirica.

ERgone verum est, quod scribis, Fili amantissime? Quid? subrepta tibi crumena est? nihil fingis? nihil dissimulas? Equidem ego vix adduci possum, illud ut credam, aut eam tibi facere injuriam velim; tibi inquam, puero, quem novi tam emunctæ naris. Saltem non vivit furum ille pessimus, qui tali te affecit contumeliâ; facinus vindicasti fortiter? Id enim suspicor, tametsi videris illud subticere. Nam cur subsidium restis imploret, aut eâ velit uti ad conficiendum latronem improbum, cui lethifer ensis hæreat ad latus? Unum est saltem, quod in hac qualicumque calamitate tuâ graturleris tibi. Nihil erit deinceps quod metuas ab ejusmodi sycophantis. Poteris magno tuo commodo atque e-

tiam otio curiosos oculos pascere, & lepidas histrionum omnis generis nugas spectare asymbolus. Vide tu autem, ut, quam Musarum & Apollinis nomini labem inuris, eam abstergas quamprimum, & malè jam cohærentem gratiam revincias sedulò ac consuas. Non sunt illi, ut reris, tam avara Numina, aut suis rebus tam attenta. Imò senties, quanto libentiùs suas illis opes largiantur, quorum animus vacat eâ sollicitudine, quam divitiæ pariunt. Utinam ego, Fili amantissime, tam ingeniosus olim atque industrius extitissem, quàm esse te revera mihi gratulor. Quàm facilè caruissem illis adminiculis, quibus puerorum vulgus indiget! Valeant illi, qui, nisi nummulis abundent, oblectare animum vix norunt. Tibi tam faceto natura tuâ, tam hilari, tam callido, quid deesse possit, quod in te uno non habeas? Cæterum amo in te plurimùm studium illud quod præ te fers implendi diligenter singulas officii tui partes, neque te laudare satis possum, quem tam obsequentem, tam docilem, tam cereum experior. At sentirem de te parum honorificè, nisi te unius gloriæ desiderio ad optima quæque inflammatum arbitrarer. Fruere ergo laude illâ, & in patris benevolentiâ conquiesce.

FILIUS PARENTI AMANTISSIMO.

Calendis Januariis recurrentibus.

EST hæc recepta jam diu laudabilis ubique consuetudo, ut redeuntibus anni cujusque primordiis Liberi fausta omnia Parentibus apprecentur. Hunc ego morem ita teneo, Pater colendissime, ut non tam ille me, quàm singularis quædam in parentem amantissimum pietas atque observantia officii mei admoneat. Sentio enimvero multò meliùs, quàm eloqui possim, quantùm tibi debeam pro liberali illâ, quam tam sedulò mihi provides, educatione; & quo fit major annorum accessio, eo majus intelligo requiri à me grati ac memoris animi monimentum. Tamen quid ego tibi pro tuâ caritate voveam ac precer, Pater amantissime? Neque enim aut novas opes aut honores novos animus est tibi postulare; erit hic Superis labor, ea sollicitudo, ne sua probitati virtutique præmia defuerint; & quem tot suis ad hoc usque tempus muneribus cumularunt, in eodem deinceps magis ac magis exornando beneficia tuebuntur sua, & perpetuitatem adjicient. Est aliquid aliud, mi Pater; quod esse tibi noverim antiquius, & quod in aliquâ filii tui facultate positum videri possit. Scio quantopere desideres, quod & ipse significasti mihi non semel, promoveri in me feliciter institutionem bonam, quam impertis, & piam, quam

Officiosa.

pro me geris, sollicitudinem suo fructu non carere. Miserum me! nisi hac saltem parte conspirare tecum videar, enitarque viriliter, ne te impensi olim in educando filio laboris & amoris pœniteat. Ita spondeo, mi Pater; neque perfidum vereor dicere sacramentum. Quantum erit in me facultatis & industriæ, sic apponam lucro, sic insistam vestigiis, quæ contrivisti ipse tantâ cum laude, ut, cùm ætas creverit, non ita degener à paternâ virtute videri possim. Vale.

MATRI

Filioli sui plus æquo Amanti.

Objurgatoria. VIdeo equidem quàm importunus ego, quàm molestus censor habendus sim, qui amorem illum, quo filiolum, non tam complecteris, quàm perdis, non verear insimulare: Tamen vel si defugere non possim periculum offensionis tuæ, dicam ingenuè, quod sentio, &, damno etiam meo, sinceritatis cultor, quàm adulator turpis malim videri. Plaudis nimirum tibi, cùm blandiris puero, cùm figis oscula, cùm ferocculum etiam plerumque foves in sinu. At, si nescis, catulos suos dum suaviùs osculatur Simia, dum stringit arctiùs, eosdem imprudens ac stulta nimiùm enecat. Tu quid facis aliud, dum Pamphilo tuo per fas ac nefas indulges impensiùs, nisi adolescentem miserum Simiarum more perdis atque exterminas. O si videres, quanquam videres id satis, nisi te amor præposterus obcæcaret. O si videres, inquam, qualis è complexibus tuis excedat! quem demum ex illâ disciplinâ nul fructum reportet! ut otiosus totus ac deses! ut fugitans laboris, ut fastidiosus Literarum, ut eruditionis bonæ osor pertinax, ut asper monitoribus, ut increpationis impatiens; ut plenus sui, ut insolenter arrogans! Nam quem ille vel audiat, vel sequatur, vel metuat, dum matris in umbrâ, tanquam præsidio munitus inexpugnabili, magistrorum consilia, admonitiones, minas despicit? Neque tu verò aut nullas aut etiam seras mollioris indulgentiæ pœnas dabis, cùm factus ille in omni vitæ parte licentior & ad quælibet Reipublicæ munia ineptissimus, acceptam à Majoribus gloriam non modò non tuebitur, sed ignaviâ turpi, socordiâ, libidine dedecorabit. Tum intelliges, quàm perniciosus fuerit amor ille qui tibi jam illudit; tum mederi malo voles, quod medelam nullam admittet. Monebis ipsa vicissim, adolescentem argues, indolem pravam, vitia incusabis; excitare tentabis ad magna quæque torpentem ac senescentem animum; contumacem, perditum; consilii boni contemptorem corripies nimirum, &, intentatis etiam minis, percellere ac revocare ad meliorem frugem conaberis. At frustra; neque bene monentem audiet, neque graviora minitantém reverebitur. Hic erit fructus amoris illius tui, hoc mollioris indulgentiæ solatium feres. Desine ergo illecebrarum hujusmodi: reprime viriliter & intra legitimos fines contine præposteros exitialis benevolentiæ impetus. Habes aliud, unde maternus amor se prodat, nec incurrat tamen pœnitendi periculum. Provide filiolo illi

tuo, quem amas, institutionem bonam, nullis parce sumptibus, ut peritos pariter atque incorruptos moderatores sufficias; studium laboris, doctrinæ desiderium, bonarum artium æmulationem quo quo pretio teneris animis ingenera; occurre diligenter nascentibus & erumpentibus primùm vitiis; castiga prudenter socordiam, malorum omnium fontem teterrimum. Denique eâ te lege tantùm amicam aut etiam blandientem, si voles, sentiat, ut singulis officiorum suorum partibus sedulò ac constanter defungatur. Vale.

AMICO

Quem iniquus rumor sparserat ex gravi morbo fuisse extinctum.

Officiosa & Gratulanda.

VIvis, Amice, neque verus ille rumor est, qui te extinctum referebat? O rem lætam! ô me præter exspectationem omnem felicem ac fortunatum! Equidem fatebor quod verum est, Carissime; nunquam ego sensi melius quantopere te diligerem, quàm cùm funestum ad me nuntium delatum est, unde intelligebam te mihi carendum esse in perpetuum. Nam quasi latuisset mihi ad hunc usque diem, quod tamen probe noveram jam diu, esse in te fidem egregiam, eximiam caritatem, indolem suavissimam, & cætera omnia, quæ dulcissimæ necessitudinis vincula sunt; tu visus mihi de integro amicus tam comis, tam fidus, tam obsequens, numeris omnibus tam absolutus, ut sine te vivere me posse desperarem. Hinc æstima si potes, quantus ex eo die mœror animum incesserit! ut me tæderet ulterioris vitæ, quam jucundissimo destitutam solatio arbitrabar! ut mihi dies noctesque obversabare menti, & novum usque ægerrimi doloris momentum afferebas! Sed quid ego hæc? aut quid in re tam luctuosâ diutiùs immoror, ubi tam ampla lætandi seges occurrit? Tamen ignosces pro tuâ humanitate. Videor enim mihi unus eorum de munero, qui periculosum passi naufragium, & amicum tandem portum ingressi tanto suaviùs retractant periculi memoriam, quanto gravius discrimen incurrere. Cæterum cave deinceps, valetudinem ut cures tuam diligentiùs, quàm fecisti: ac si te tua ipsius salus tam parum commovebit, cogita, etiam atque etiam precor, hoc esse amici tui fatum, ut ab incolumitate tuâ sua ipsius salus dependeat.

AMICO

Rebus prosperis plus æquo superbienti.

MOrosus ego præter modum fortasse tibi, mi Theophile, aut etiam lætioris fortunæ, quâ frueris, invidus quibusdam videar, qui intempestivis admonitionibus tua interturbare gaudia sustineam. Absit hoc à me! Nemo hominum est, mihi crede, quantùm est qui vivunt, qui res tibi secundas cupidiùs velit, aut easdem tibi lubentiùs gratuletur. Esto: per me licet, fruere bonis illis, quæ tibi Superi liberaliùs indulserunt; gaude etiam lætâ illâ sorte, quam iisdem faventibus adeptus es. Gaudebo tecum pariter, & illa bona tibi ut pro-

Ad Commonendum.

pria faciant, ultro precabor. Tamen non cessabo monere te diligenter, ut insolentiore lætitiâ abstineas. Hoc relinque pusillis suique non satis compotibus animis, ut rerum ex voto fluentium copiâ superbiùs efferantur, neque ullum fortunæ ridentis ad aspectum servare modum possint. Postulat invictæ mentis constantia, ut non minùs casus inter prosperos, quàm inter adversos rectum animi tueri sustineat. Quod nisi valeat assequi, quibus se demum periculis, fortunæ filius, quisquis erit, objiciet. Est enim hæc, ut satis nosti, Numinis illius indoles, ut mutabilitate maximè gaudeat, & superbos etiam triumphos tristissimis vertere funeribus delectetur. Hanc verò reflantis fati sævitiam tanto graviorem sentire quis solet, quanto suaviùs blandientis illecebras degustarit. Tum verò lætitiæ succedit dolor, & immoderatos risus amari fletus occupant. Vide ergo, mi Theophile, ne quid rebus in prosperis admittas, cujus in adversis te pœniteat. Ita porro, si me audias, fortunam feres tuam, ut si, pro mobilitate, quâ viget, à te recesserit, eâ facilè carere possis. Vale.

DEMOSTHENI

Qui ex acie cùm fugeret & adhæsisset Rubo inter fugiendum, disertam ad Rubum ipsum, quem hostem crederet, Orationem habuerat.

Jocularis & Satirica.

QUibus ego te verbis prosequar, Amice mi? quâ gestientis animi significatione, gratulabor tibi periculi magnitudinem, quod sospes & incolumis evasisti? Fatere nunc demum gravissimos esse bellorum casus, quibus ferendis virtus quantumvis heroica vix ac ne vix quidem sufficiat. Quanquam accusare satis non possum hostis illius vel temeritatem vel impolitiam, qui te sic occupavit incautum, & quem aggredi pertimuisset à fronte, fugientis tergori laqueos tetenderit. Non norat ille profectò, qualis vir fores, quem si contigisset talem suspicari, reverendum sibi potiùs, quàm lacessendum Adversarium censuisset. Ut enim feritatis oblitus suæ est, cùm sensit, quicum sibi res incidisset! ut auditâ Demosthenis voce ab inferendâ contumeliâ statim abstinuit; ut horridus totus & exertis metuendus aculeis resedit ultro, placatusque tibi est! tantùm ad mitigandam hostis rigidi asperitatem tua valuit facundia! Nihil est deinceps, Amice, quòd ullas armorum vices pertimescas, aut fugiendum tibi putes ex acie, cùm deficiet animus & mortis metus ingruet. Habes in eloquentiâ tuâ certissimum adversùs quamcumque Martis aleam præsidium. Quis erit hostis tam ferus, tam barbarus, tam avidus cædis & sanguinis, qui resistat tibi, quem non exarmes, postquam rigidum, asperum, humanitatis omnis expertem Rubum vicisti, superasti? Felices porro & fortunatæ nimium Athenæ, quæ te alumno gaudeant! securas esse jam illas volo, quid consilii Philippus capiat, quid machinetur, quid paret, dum te sospitem salvumque Atheniensis populus sibi gratulabitur. Habebit ille propugnaculum, cui tanquam infelici scopulo virtus hostis allisa succumbat. Tu verò lætam in urbem

Ad precandum.

urbem quamprimùm advola, fruere votis omnium & gratissimâ reditûs tui expectatione. Jam præivit dudum victoriæ tuæ fama, & omnium animos suavissimâ cogitatione devinxit. Plausus excipe, quos meritus es, &, qui paratur virtuti tuæ, triumphum præstolare. Vale.

ADOLESCENS NOBILIS

PATRI,

Ut patiatur se abjecto Literarum studio ad Bellum proficisci.

Ad Deprecandum.

QUod jubes, Pater amantissime, ultro ac volens exequor; chartis impalesco totus; ac licet exiguo admodum fructu, aut etiam nullo, hoc mihi est ad solatium satis, quòd me audientem dicto & ad quoslibet nutus tuos obsequentem habes. At si penitissimos animi mei recessus, cum eâ, quâ par est, observantiâ, amantissimo Patri recludere liceat, nihil ego dubitem confiteri, quanto lubentiùs, abjecto Literarum studio, militaris disciplinæ labores amplecterer. Nam quid diutiùs hîc moror, & primævum Juventutis florem ac vigorem frustra contero in his studiis pertractandis, quæ summum pariunt nullo cum emolumento fastidium, quibus & ineptam prorsus indolem experior. Quanto meliùs ac feliciùs tractarem arma, Pater. Ah! nisi me voluntatis tuæ ratio, cujus imperium & reverebor semper & amabo, intra Gymnasii septa retineret, dudum me grandiorem jam natu inter puerorum greges & Myrmidonum catervas otiari turpiter piguisset: jam erupissem è latebris, & ad arma convolassem, quorum desiderium & amorem nihil est hîc penitus quod non acuat & accendat. Nam quoties permixtos Achivis Troas lectito, utinam, tacitus ego mecum, medias inter Batavorum ac Germanorum acies starem armatus! quas non hostium strages ederem! Si decertantes video commilitones de ingenii laureâ, continuò increpitans moras exclamo, quanto nobiliores in campo Martio laureas demeterem! Cùm edita passim à veteribus Romanis fortitudinis exempla narrantur, tum animo subeunt illustria Majorum nostrorum, tuáque ipsius, Pater amantissime, facinora, quorum æmulator esse, si per te liceat, quamprimum velim. Hoc patere, amabo, Pater, hoc indulge carissimo filio, virtutis tuæ testis ac speculator esse, dum bella fervent, ut possim. Nihil te hanc mihi fecisse copiam pigeat, nec si bene me novi, degenerem ab avitâ virtute filium videbis. Vale.

RESPONSIO PATRIS.

Ad Commonendum.

EQuidem, Fili amantissime, laudare satis non possum, quam præ te fers placendi mihi & obsequendi voluntatem. Est hoc indolis illius, quam suavissimam nactus es, hic fructus est Institutionis bonæ, quam dedi, quem uberrimum extitisse, mihi vehementer gratulor. At num ego tibi videbor fortè durior pater, si, quod à me postulas tam enixè, item & tam modestè, infectum velim? Sic est tamen, Fili amantissime: non probatur Patri quod petis, neque, me si amas,

quod decurris Literarum studium abrumpes. Atenim ingenio non vales, & in Literis parum proficis: modestum te sanè plus æquo, & abjectiùs, quàm par est, de te ipso sentientem! Absit, Fili amantissime, ut tam injurius ego tibi sim, quàm tu tibi ipse es. Aliud dedisti nobis & ingenii & profectûs tui monimentum. Ten' ignorares ipse, an me parum perspicacem æstimasti, qui excusanti tibi aut ingenii, aut eruditionis tenuitatem assentiar, dum idipsum, quod affirmas, tua ipsius Epistola inficiatur penitus ac confutat? Nam quid Epistolâ illâ aut elegantiùs scriptum ac politiùs, aut disertè magis ac latinè exaratum? Pudet te inter Puerorum greges ac Myrmidonum catervas versari? Hoc ipsum, quod quereris, tibi laudi vertet, si voles. Age; ita te compara ad capescendas liberales disciplinas, ut non invitus ac reluctans, sed ultro ac volens ad studium incumbas; & quod illi præstare solent moderatorum metu, eo tu rationis unius momentis impulsus defungi videaris. Hæc te ratio, mihi crede, puerorum vulgo eximet, & quanquam vix dum excessisti pueritiæ terminos, maturi ante annos viri laudem occupabis. Restat ut præfervidæ, quâ flagras gloriæ cupiditati frenos injiciam; non quod improbem illam, quam significas, dignam natalibus, dignam Majoribus tuis æmulationem. At suum erit aliquando colligendæ in campo Martio laureæ tempus; noli interim Apollineas dedignari palmas, quas & Majores illi tui, quorum te sedulum imitatorem exhibes, in eruditionis ingeniique palæstrâ messuerunt. Quare, si quid Patri bene monenti credis, perge ut cœpisti, & dum te Literario in ludo non tam infeliciter exerces, Patris amantissimi benevolentiam promerere.

AMICO

Ad Aquas Borbonias Valetudinis gratiâ profecto.

UT vales, Amice? an attigisti feliciter beatum illum ac salubrem portum, quò contendebas? Nihil ne fatigatus ex itinere longiori, tempestate præsertim tam pluviâ, tam incommodâ? Ego certè dolui non semel tuâ causâ, quod ad cæteras viarum molestias tempus hyberno simile accederet. Cavebis autem, si nos amas, ne ad potandum venias priùs, quàm collegeris te te, & haustam è difficili longâque peregrinatione defatigationem interjectâ tantisper quiete recreaveris. Sed unum est præterea, quod te sedulò moneam, absque quo foret, ut Borbonium fontem, quantus quantus est, frustra exhaurias. Hoc scilicet providè diligenter, ut curas omnes, multo magis animi sollicitudines deponas. Hæc est aquarum illarum, quibus indulgere cogitas, indoles, nullam ut anxietatem aut tædium societatis in partem admittant. Esto igitur totus in exhilarandâ mente & in curandâ singulariter cuticulâ. Habebis illic multos, mihi crede, festivioris lætitiæ socios, quos Borbonium in pagum eo convenisse consilio deprehendes, non tam ut compotores essent aquarum, quàm ut suavissimo beatiorum hominum consortio fruerentur. His tu utere ad Officiosa

levanda remediorum fastidia; cum illis ride, jocare, lude, neque te pigeat, positâ tantisper gravitate, etiam in loco desipere. Hoc tibi, hoc amicis, hoc valetudini tuæ debes, unde tanta ad Rempublicam totam utilitas pertinet. O si, epotis largiter aquis illis salubribus, redire ad nos possis valentior, quàm profectus es! ô si fons Borbonius, infirmitatis quidquid est, auferre penitus ac depurgare valeat! næ illum ego ipsi Hippocrenes fonti, quo me proluo quotidie ad satietatem, prætulerim. Hæc me porro spes læta atque fiducia reficit, & longioris absentiæ tuæ, quâ pœne jam exanimor, molestias consolatur.

AMICO

In extremis Galliæ partibus commoranti, de insolitâ Cœli intemperie, quæ tractum Parisiensem afficit.

Ad Narrandum. UT se habet isthic cœli temperies, Carissime? quis apud vos aeris habitus dominatur? an æstatem demum post diuturnum brumæ tempus attigistis? Nobis certè tam perturbata cœli facies, tam insolens tempestas obtigit, ut in medio pœne Junio aut hyemem, aut etiam graviorem autumnum experiamur. Id porro quî fiat, vel quæ possit esse causa tam incommodi temporis, magnum inter graves doctosque viros controversiæ argumentum est. Alii, quibus ego minimè assentior, tantam intervenisse non putant aeris insolentiam, nisi quod finituri jam jam mundi metas fere contigimus, quo tempore rerum omnium magna ubique perturbatio regnabit. Alii, qui telescopiorum beneficio, quæcumque in supremâ cœli parte gerantur, pervidere se ipsâ meridianâ luce clariùs æstimant, aiunt superinductam solis corpori crassiorem quandam crustam, cujus vitio fit, ut vix ac ne vix quidem solares radii sentiantur. Alii denique id contingere solitum seculis quibusque desinentibus defendunt, quibus ego lubens atque ultro crederem, id si visum à se quis profiteri posset. Ut ut est, solitæ in ejusmodi rerum adjunctis preces Parisiis indictæ sunt, quibus imminentem toti regno annonæ caritatem, & irrepentes periculosos ac frequentes morbos avertere liceat. Concurritur civitate totâ ad ædem B. Genovefæ sacram. Illuc quotidianæ magnâ solennique pompâ conveniunt supplicationes, & ad ejus loculum affusi magno pietatis sensu populi, quam toties perditis in rebus opem experti sunt, eandem adesse sibi tunc temporis etiam atque etiam precantur. Hinc omnis, si qua est, fiducia, hinc lætioris temporis expectatio affulget. Tu, si quid ejusmodi in extremis Galliæ partibus positi sentirent, si non meliùs vobis esset, quàm nobis, fac nos, quæso, quamprimùm per literas certiores.

HERACLITUS

Democrito res humanas perpetuo risu excipienti.

RIdes, Democrite, & perpetuò quidem rides, si quid sparsis de te rumoribus creditur? Hoc credam, te sapientem virum, qualem jacti- Querebunda.

tant, ridere rebus in humanis posse? Imponunt tibi, video, homines malevoli, & famæ tuæ obtrectatores. Quanquam inveniunt illi fidem, dum rem in confesso esse apud omnes profitentur. Hoc si ita est, Democrite, quod ego velim tuâ causâ revocare in dubium, donec tuum ipsius testimonium accesserit; hoc si ita est, putas, non sapientiæ dicam, sed humanitatis esse, sic insultare miseriis hominum, ut, quæ amarissimo sunt digna fletu, hæc inepto procacique risu cavilleris? Nam quid est, amabo, in vitâ hominum, qualis hodie se offert, quod perennibus defleri lacrymis non debeat? Quotus est hominum à rectâ virtutis semitâ non devius? Quis audire rationem vitæ ducem, quis ex illius normâ præscriptoque vivere vel novit, vel sustinet? Cedo mihi aliquem, qui cœlestem sapientiam scrutetur; multo minùs qui inventâ gaudeat, aut eâ se contentum ac felicem existimet? Hic in quærendis cumulandisque per fas ac nefas perituris opibus totus est. Ille turpissimo volutat se se voluptatum in cœno. Iste inani & ambitioso honorum fumo se pascit! Exulat ab amicitiâ veritas, à societate fides, pietas à propinquitate. Mutuis se se omnes odiis atque insidiis petunt. Alius litigat cum amico, alius cum affini contendit; insurgit frater in fratrem, filius parenti non parcit, nec parens vicissim ullam sanguinis sui rationem habet. Hanc tu miseram luctuosamque rerum omnium perturbationem indigno risu exciperes? Ah! si quid hujusmodi commissum à te fuisset, risum, mihi crede, converte pias in lacrymas, si quam habes bonæ sapientiæ particulam. Mihi certè, si tibi secus faciendum duceres, fixum statutumque est, humanas, uti jam cœpi, miserias perpetuis totâ vitâ lacrymis deplorare.

DEMOCRITUS

Heraclito res humanas perpetuo fletu prosequenti.

NÆ me tui miseret plurimùm, Heraclite, qui perpetuis inanibusque lacrymis torqueas te ac maceres, tuamque in eâ re ponas sapientiam, ut semper* & sine fructu ullo doleas. Magnum habere te oportet aquarum in cerebro receptaculum, quarum ita sis liberalis ac prodigus, ut nullus te inveniat dies fletibus non indulgentem. Quanquam quid est, amabo, quòd ita plores ac lugeas? quid in orbe terrarum universo, perenni dignum fletu objicitur? Scilicet desipientium aut etiam furentium hominum cæcitas lacrymas movet? Proh! quantum tua te opinio fallit, Heraclite! quàm longè erras à vero! Quid si demonstrem tibi vel hac ipsâ luce, quam aspicis, clariùs, dignum esse risu perpetuo, quod jugibus lacrymis prosequendum putas? Unum ego te velim hujusce rei judicem atque arbitrum, si modò temperare tantisper à fletu velis, dum ego te vera sapere edoceo. Atenim nemo est, qui à rectâ virtutis semitâ non deviet; qui rationem sequi vitæ ducem, & ex illius normâ præscriptoque vivere vel norit, vel sustineat; & illos tam ridendos non putabis, quàm si ambulare quosdam inversis pedibus & de-

Jocosa.

flexo deorsum capite aspiceres? Nullus cœlestem scrutatur sapientiam, aut inventâ gaudet, aut eâ se contentum arbitratur. Stulti nimirum & explodendi jure merito, qui cæcutire malint, quàm fulgentem ubique lucem intueri. Hic opes congerit, ille se pascit honorum fumo, alter voluptatum illecebras venatur; pueros puta in ædificandis casulis occupatos, ridebis. Rixæ ubique, contentiones, jurgia inter amicos, affines, ac propinquos regnant ac dominantur; insanire omnes, uti revera insaniunt, crede, risum excutient continuò, nunquam lacrymas. Denique quidquid videris uspiam vel audieris, si eo, quo par est, modo accipias, valere jubebis lacrymas tuas, & meum ridendi morem imitabere. Quare si sapere voles in posterum, Heraclite, horridam illam rigidamque sapientiam lætiore illâ ac faciliore, quam profiteor, commutabis: quâ ego in consectandâ id sum nactus commodi, ut vacuam omni sollicitudine & plenam hilari gaudio vitam semper duxerim. Porro hunc esse germanum veræ sapientiæ fructum existimavi semper, qui ad procreandam humano generi felicitatem ac lætitiam plurimùm conferret.

AMICUS

In secessu suo rerum æternarum meditationi vacans.

Ad Amicum civilium curarum undis immersum.

Ad Narrandum & Hortandum.

MIrum fortè tibi videbitur, Carissime; quòd è secessu meo animum induxerim ad te scribere, qui abiens visus fueram polliceri, velle me ad tempus rebus omnibus valedicere. Tamen nolim existimes, hoc mihi fuisse unquam propositum, ut omnem prorsus amici memoriam mihi interdicerem. Næ durior fuisset illa lex, imò & iniqua, ni quid impertirem tibi illius solatii, quo fruitur amicus tuus, dum sibi Deoque totus vacat, & æternis rebus contemplandis intentus est. O verè beatum fortunatumque tempus illud! ô tranquillos & suaves illos dies, quibus raptus extra se, ut sic loquar, animus, & corporeis vinculis quasi jam liber, nihil mortale, vel periturum sapit! O jucunda pax illa mentis atque tranquillitas, quâ terrenæ conditionis immemor anticipato felicitatis æternæ gustu recreatur! Sed quid dicam tibi, aut potiùs quid non dicam? Nam cur intimos cordis mei recessus dubitem aperire? Ut illa sordescunt omnia, quæ vulgus hominum tanto reponit in loco, meditanti seriò, quod supernum est! Ut vanas mortalium curas reputat, qui solliciti mirum in modum de stabiliendâ fortunâ fragili ac luteâ, cœlestes aspernantur opes, aut easdem certè, quasi nihil pertinerent ad se se, negligunt! Sic est, inanem rerum umbram plerique sequimur, & fucatâ boni specie patimur nobis illudi! Utinam hîc adesses mecum, Amice, & breve cum terrenis sollicitudinibus divortium sustineres! Utinam experireris ipse, quæ sentio, & quæ te sentire pariter velim. Tam enim miserum videtur mihi quod amat cumque, quod sectatur bona pars hominum, hodie qui vivunt; tam fas-

tidiosum incipit esse, quidquid Deus non est, aut cum Deo non penitus conjunctum; ut tibi vel ipsi quantumvis amico, absit verbo injuria, nuncium remittendum putem, nisi me sustentaret illa spes, fore ut illos, quibus ego afficior, sensus habere possis, & quem facere didici rerum humanarum contemptum, eundem ipse uberioribus divini luminis radiis illustratus præ te ferre assuesceres. Sed quid ego hæc verbosiùs in Epistolâ? Plura dicemus coram, interim valere te jubeo, atque impensiùs exemplo meo sapere.

AMICO ADOLESCENTI

Ad primam Expeditionem bellicam magnâ animi alacritate festinantem.

Ad Monendum.

AN erit tibi adeo festinanti spatium, nostram ut Epistolam perlegas, Amice? Audio enim quanto studio properes degustare inexperti Martis primitias. Non es apud te præ gaudio, si quid communibus amicis creditur; ex quo præter ætatis tam teneræ conditionem tibi visendi hostis facta copia est. Equidem Amico gratulor alacritatem illam, quam præ te fers; illam comparandæ gloriæ & illustrandi nominis, dignam inclytis Majoribus, quibus ortum debes, cupiditatem. Neque verò in tanto armorum apparatu, populorumque concurrentium æstibus deerit ingens rei bene gerendæ locus; quo, nihil ego vereor, ut viriliter utaris, si modò felicem ex omni parte exitum mihi spondere liceat. At nosti armorum ancipites casus; scis rem tibi fore semper cum cæcâ, temerariâ & insolenti sorte, quæ superbos etiam triumphos vertere funeribus amat; quam nobilitas, animus, virtus ipsa non movet; cujus austeritatem nulla amicorum vota, nullæ preces inflectant. Proin noli tuæ te virtuti sic permittere, ut cavendum tibi non putes, & ardorem animi, quo flagras, sagacitate atque prudentiâ non temperandum. Memineris nondum esse te juris tui penitus; sed præstandum esse te salvum & incolumem nobilissimæ familiæ, quæ suas in te spes habet, quæ peritura tecum sit, nisi illam suscites ac fulcias. Vitabis igitur istud discriminum genus, quod inconsulti Juvenes lacessunt plerumque sine imperio, sine fructu, sine gloriâ: in quibus, vel dum pereunt fortiter, nemo est, qui imprudentiam non arguat, stultitiam non accuset, ne dum extollendam fortitudinem, & invictum animi robur collaudandum arbitretur. Hæc te retractare tecum velim, dum erit opus, unde documentum capias, quod ex usu tibi sit. Interim ego non cessabo pro te vota facere; ac si quid nostræ valebunt apud Superos preces, redibis ad nos salvus ac sospes, & singulari gaudio amicum inter paucos tui studiosissimum cumulabis. Vale & vive.

AMICO LAUREATO.

FElicem ô, nec tibi magis quàm mihi fortunatum diem, Carissime, quo lætissimo totius urbis in consessu, tubisque accinnentibus ac resonantibus tympanis datus in Theatro tibi plausus est. Quis tunc fuit, Gratulabunda.

amabo, animi tui sensus, cùm amplissimi Theatri scanderes ardua, & multiplici revinctum laureâ caput universæ multitudini ostentares? Dic, inquam, per Superos precor, ne pigeat istud enarrare nobis. Quanquam quid ego modestiam tuam frustra sollicito, cùm animum tuum ex meo spectare liceat? Possum enimverò ex me ipso, Amice, facere conjecturam, quàm singularis fuerit lætitia tua, cùm votorum tuorum metam ultimam attingeres. Quâ in re nec ipsi fortunæ parcam gratulari, quæ concordibus animis visa est cum æquitate concurrere, ut amplam laboribus tuis mercedem pararet. Puduit illam, credo, cæcam & inconstantem appellari; tibique dum favebat impensiùs, voluit eorum hominum emendare cavillationem, qui privatam illam oculis aut volubilem nimis mentiuntur, quàm ut sinceram dignoscere virtutem, ipsique adeo possit adhærescere. Quid jam reliquum est, nisi ut fruaris cum otio lætissimo laborum tuorum fructu, & in umbrâ palmarum tuarum gloriosè conquiescas. Vale.

Atteximus Epistolarum omnis generis Indicem quæ apud Ciceronem variis Epistolarum in Libris reperiuntur.

INDEX

Qui multiplex Literarum Ciceronianarum genus indicat.

LIBER FABULARUM.

ADMONITIO.

QUas hîc ego propono Fabulas non habent quidem novitatis gratiam, cùm decantatæ jam à multis cùm ſoluta, tum ſtrictâ oratione inveniantur. Quia tamen pertinet ad Rhetorem in omni ſcribendi genere diligenter eſſe verſatum, ſupervacaneum eſſe non putavi in iſtis narratiunculis dare ſpecimen aliquod illius ſtyli, quem ſibi Fabulæ vindicant. Mirum eſt enim quàm diſſimilis eſſe debeat ab eo, qui vel in Orationibus, vel in Epiſtolis ipſis conſcribendis adhibetur. Nam conciſa inprimis Oratio ſit oportet, non implexa longo verborum aut ſententiarum circuitu, ſimplex ac pœne pedeſtris, non elata, aut Figuris ornata, numeroſa quidem, non complexione membrorum à ſe invicem pendentium, ſed ſolo delectu & concinnâ verborum diſpoſitione. Adde frequentem Iambum in clauſulis commatum, quæ nec magnitudinem ſenarii verſus excedant, nec ab ejuſdem ſimilitudine multùm diſcrepent.

Nam cùm plena eſt Fabellarum dictio interlocutionibus, propter varietatem perſonarum, quæ loquentes inducuntur, tum certè nullus pes aptior alternis ſermonibus, Horatio teſte, quàm Iambus; qui dum ſententiam claudit, naturam ſenarii versûs ac formam imitatur. Uno verbo qui ſcitus ac concinnus in ſcribendis Fabulis eſſe voluerit, is vel in ſolutâ Oratione Phœdri Fabulas ſibi ad exemplum proponat. His autem præceptionibus, quam fideliter inſtiterimus, qui legent noſtras Fabulas, conjectabunt.

LIBER FABULARUM.

VOLUCRES

De Rege faciendo deliberantes.

PROMYTHION.

Ludit imperitos species inanis; bene sanos non fallit.

PErtæſa libertatis priſtinæ Volucrum natio Regem ambiiſſe fertur. Ergo convenit gens omnis antiquum in nemus, & ſtudio certatur pari. Animis huc illuc alternantibus, Pavo ſuperbus varios ſe in gyros rotat, ſuaſque caudam pandens oſtentat opes. Perſtrinxit oculos aureus pennarum nitor: jam fremere tacitum vulgus, & Junoniæ Volucri deferre nomen Regis & decus. Una improbavit Pica ſtultum conſilium, & quod prudenter ſenſerat, auſa eſt loqui. Næ bellus, inquit, & politus ille Rex, quem facitis; at ſi fors hoſtis ingruat, ſi nos laceſſat armis, quis vindex erit? Saltem vitium animi ſi redimat prudentia: at tam Pavonis cæca mens, quàm cæci ſunt, quotquot oculos in caudâ gerit. Aſſenſit cœtus omnis, & plauſu dato Picæ ſagaci, damnat errorem ſuum.

EPIMYTHION.

Tanti eſt, unum aliquem eſſe, qui ſapere norit, & loqui.

PERDIX & AUCEPS.

DUm tendit avibus laqueos Auceps callidus, Perdix imprudens cecidit inter retia. Quid ageret? nullus patebat effugio locus, nec avidus Auceps ullam ſpem vitæ facit. Senſit periclum volucris & metuens mori, his Aucupem tentare cœpit artibus. Tua ſum, ſed in me qualem prædam nactus es! ni pares aliud, menſas unde oneres tuas, hodie cœnabis ædepol frugaliter. At ſi monenti credis, perbrevem moram concede, pingue ſpondeo convivium tibi. Agro in propinquo ſociæ paſcunt plurimæ. Hunc ſine adducam illas in locum. Mox, cùm rediero, ſi officium placet, vitam dabis, aut me perimes pro arbitrio. Aſtutus Auceps ſenſit fallaces dolos; prenſanſque volucrem garrulam, ut credam tibi, ſubjecit? Tu mihi ut ſerves fidem, dum prodis amicas, perfida? hæc aliis cane, quos ineſcare poſſis feliciùs. Capſam interim ingredere; ſin amplum minùs,

at delicatum dabis hodie ferculum. Dixit; & oppressit aviculam.

EPIMYTHION.

Qui potest amicos prodere, ab eo ne exspectes fidem.

ASINUS & APER.

PROMYTHION.

Facile est prosperis rebus insolescere.

Olim Asellus præter morem lætior; seu leviorem tulerat dorso sarcinam; seu nactus carduos affatim pranderat opiparè, huc, illuc cursitabat, inconditis sylvas & agros personans clamoribus. Strepitu excitatus nemorum è latebris Aper accurrit: ille rudere denuò, & gaudii impotens, Apro salutem ferre familiariter. Qui dum insolentem pecudis ad fastum stupet, garrire pergit Asinus, & palpans Aprum, quid agitas rerum, inquit, an bene est tibi, frater, tuisque? Me fratrem vocas? retulit indignans Aper; at ex quo, precor, vel unde tibi tam insolentes spiritus? Ni tuum norim genus; stolidæque pecudis verear tingi sanguine; temeritati debitas pœnas dares. Facesse procul hinc, vile & invisum caput, & cum Asellis fratribus quære consortium.

EPIMYTHION.

Pulcrum est parcere, cùm adest vindicta modus.

LUPUS & OVIS.

PROMYTHION.

Non est credendum verbis subdolis.

Longâ coactus fame avidis prædam faucibus Lupus quærebat; sed frustra: quippe pastorum custodia diligens, & vigiles excubiæ canum secura præstabant ovilia. Quid faciat? dedit ingenium necessitas; &, quod vi desperabat assequi, id pertentavit dolo. Ovinâ pelle totum corpus induit; vox una ni deesset, dixisses Ovem. Sic personatus dexter angustos petit, quos Ovis habitat lares. Quam per hiantes conspicatus rimulas, Tun' sola, dixit? huc ades mecum, soror, quò purus aer, quò molles Zephyri vocant, & lætiora pascua. Agnovit Lupi retusas artes, dolumque retundens dolo; Næ facetem, dixit illa, si Lupus tu fores, & me tueri possis; nam timidam Dei fecere; neque ea sum, arcere quæ possim malum. Ne metue; talis ego sum, qualem cupis, subjecit alter; simul & larvam rejicit, se se confessus Lupum. Subrisit illa; nares & obesas Lupi ludificans, bellè est, inquit; non potuit mihi custos adesse melior & fidus magis. Paulùm operire; socios alios advoco, quos esse festæ lucis participes velim. Rerum quid esset, sensit tunc demum Lupus: moramque suspicatus damnosam fore, credere salutem pedibus maluit suis.

EPIMYTHION.

Nunquam ita se dissimulat improbitas, quin aliquâ parte se prodat.

PHOEBUS & BOREAS.

Phœbum inter & Boream gravis orta contentio eſt, uter plus poſſet; & alter alterum vinceret viribus. Nam Deos ipſos urit ambitio mala, nec ſolos homines gloriæ ſtimulat ſitis. Hîc inſoleſcens Boreas, avulſas viden', inquit, radicibus ab imis arbores, æquatas ſolo domos, iraſque turbati maris? ſatis hæc loquuntur, Phœbe, quid poſſim, & quàm temerè mihi palmam invideas. Cui Phœbus ad hæc modeſtior. Equidem furoris, ne quid diſſimulem, tui monumenta ſunt hæc triſtia; quem æmulari ſi velim, brevi conſumptus orbis in cineres ruat. Verùm mereri bene de omnibus & lædere neminem, hoc unum eſt demum, quod placet, & quo ſuperior Boreâ Phœbus audiat. Oculos in orbem flecte; ſi pulcrum quid nitet, ſi quid utile gignitur & amœnum ſapit; totum hoc meum eſt; totum hoc debetur mihi. Hæc inter, neuter alteri cùm cederet, illac viator fortè carpebat viam. Tum Phœbus Boream ſic ad certamen provocat. Vis, inquit, noſtram protinus controverſiam mortali in iſto dirimi? Qui noſtrûm prior excutiet homini pallium, is per me victor feratur. Boreas ultro annuit. Mox buccas inflans, hinc illinc hominem quatit, perflatque totum. Ille contra obſiſtere: & venti quanto ingruit vis major, tanto fortiùs ſtringere pallium. Tum Phœbus, operam Boreas cùm perderet, radios ab alto vibrat; & amicus calor inſinuans cunctis ſe ſe miſcet artubus. Senſit viator, æſtuſque impotens gravis, ultro volenſque rejicit ab humeris pallium.

EPIMYTHION.

Magna vis eſt benevolentiæ, imbecillis metus.

SIMIA CUM GEMINA PROLE.

PROMYTHION.

Stultus hic amor eſt, qui rationem amandi non habet.

Geminam uno partu prolem Simia fuderat. Par indoles utriuſque, ſimilis induſtria, æqualis malignitas. Tamen, quis crederet? diſpari in utrumque natum affectu parens, alterum deperibat amando, alterum vix agnoſcebat ſuum. Ille parentis uſque fuſus in gremio, & blanda libans oſcula vitam vivebat dulciſſimam. Hic abſtruſus cavo, & matris ab aſpectu procul ducebat ingratos dies. Illi, ſi quid garriret fortè, vel nugaretur, plaudebat mater protinus, & blanditiis addens munuſcula, defraudabat genium, unde amores bearet ſuos. Huic, ſi vel muſſare matris in præſentiâ confideret, nihil præter plagas contingebat & probra. Dum cara matri ſoboles ludit aliquando feſtiviùs, & triumphantis inter parentis gaudia circumquaque ſaltat & exilit, ecce luxata Simiolo tibia eſt. Dii bene, quod abfuit frater longiùs, neque ſe afflictæ matri præſens obtulit, non ille facti declinaſſet invidiam. Tum dolore amens mater ire in lacrymas, & in ge-

mitus: mox ferocem natum complexa, dum ſtringit inter ulnas arctiùs, ſtulta enecat.

EPIMYTHION.

Quantùm Liberis nocent, qui blandiuntur malè.

LUPUS & ECHINUS.

PROMYTHION.

Malè creditur improbis, vel cùm amicos ſapiunt.

Lupus eſuriens fortè in Echinum incidit, delicatum ædepol prædæ genus, & quod palato Lupi mirificè ſaperet. At belluam aggredi ſuis circumſeptam ſpiculis, periculoſæ plenum opus aleæ. Ergo rem dolo tentandam ratus, ſic Echinum compellat prior. Nam quid vereris, ô bone? vel quò arma illa pertinent, quæ geris? An iſte cultus inter amicos decet? Hæc pone tela; nemo me amicior tibi, tuiſque rebus qui ſtudeat magis. Bene eſt, reponit alter; hoc gratulor mihi, quod te amicum ſim nactus; atque omnes velim habere amicos pariter, quotquot ſunt, Lupos. At arma ne te noſtra ſollicitent; dedit hæc natura, quibus in hoſtes uterer. Tu, qui amicum te probas, metum abjice. Nunquam hæc arma amicis nocent.

EPIMYTHION.

Dulce eſt doloſum ludere meliori dolo.

VULTURES & COLUMBI.

PROMYTHION.

Non eſt tenuiorum hominum, majorum rixas componere.

Civilis arſit inter Vultures diſcordia. Quæ cauſa belli fuerit, incertum quidem: at tantis hinc & inde certatum æſtibus, ut Vulturum gens tota rueret certam in necem. Nam perſonare miſeris aer planctibus, volitare plumæ ventorum ludibrium, perpluere latè ſanguis, & pereuntium corporibus madidum cæde conſterni ſolum. Movit Columbos pacis amicum genus, ferale bellum; mittere legatos placet, qui diſſidentes revocent ad concordiam. Illi imperata perfecere non ſegniter. Nam dum cruenti martis vis major furit, & magnam utrinque Vultures ſtragem cient. Quò vos libido cædis in præceps rapit, Amici? vel quos inter geritur bellum, inquiunt? Quocumque res cadat, & inclinetur victoria, miſerum veſtra gens exitium feret. Protinus ergo ponite civiles diſcordias, & donate ferales iras invicem. Placet morata Columborum oratio, & aſperatos Vulturum animos mitigat. Ceſſatum ab armis denique, & pax inita. Verùm Columbis illa pax cladi fuit. Nam rebus inter Vultures compoſitis, illi in Columbos ruere, nec mitiſſimam gentem inſequendi facere finem vel modum.

EPIMYTHION.

Malorum diſcordia atque perturbatio

bonorum pacem atque tranquillitatem parit.

PASTOR & MOLOSSUS.

MOlossum ingentem Pastor alebat domi, fidelem, si quis alius, custodem gregis, hostem Luporum furiamque implacabilem. Quos allatraret, illi fugere longiùs, &, tanquam sacris, parcere intacto gregi. Unum hospiti illi vitium hoc quidem fuit, quod erat Molossus ille famelicus nimis, nec adeo modicis alebatur sumptibus. Dum rem molestam queritur atque incommodam apud amicos Pastor; quid tu, inquiunt, avidum helluonem detines frustra domi. Hunc trade pagi domino? iste commodiùs, quod facere nequeas, sumptus graviores feret. Tibi interim unus poterit atque alter canis, præstare easdem levibus impensis vices. Probatur homini parco consilium futile. Vetus fugatur hospes; nec Lupis diù res latuit: longo qui satellitis impigri metu soluti, subeunt desertam domum, & facili potiuntur dape.

EPIMYTHION.

Servum nactus probum ac fidelem, levibus ne offendare maculis.

LEO & MUS.

PROMYTHION.

Æquum sapit ille, qui despicit neminem; sæpe majores indigent tenuioribus.

MUs in Leonem cùm incidisset temerè, periculum sensit quod adierat. Ergo vitæ metuens, quando, nullus est fugæ locus, cœpit instare precibus, si fors Leonem vinceret. Nam quid egi infelix, inquit? Parce, Regnantum optime, & errorem excusa meum. Non fuit hæc tanta misero fiducia, tuum ut interturbarem otium. Tamen si peccasse videor imprudentiâ, ultio de me quid habet, tanto regi quod placeat? Audiit patiens Leo Muris querelas, & misertus ultro vitam annuit. Paucis post diebus Venatorum in retia Leo dilabitur, nec, quo se pacto laqueis expediat, invenit. Frustra se partes in omnes versat; & incondito gemitu cuncta latè personat loca. Nemo est qui laboranti ferat opem, aut pereuntis moveatur malo. Mus è propinquo strepitum hausit cavo, &, quò Leonis res vocant, accelerat gradum muneris impensi memor. At quid tantulus juvet, ubi valentioris robur cessit irritum. Tamen instat operi Mus acriter, nec inanis cecidit labor. Maculas scilicet alias post alias dum rodit, sic infregit reticulum, vinctum Leonem ut solveret.

EPIMYTHION.

Qui beneficium collocat, operam non perdit suam.

LEO AD EXPEDITIONEM Bellicam se comparans.

INusitatum quiddam meditatus Leo, bellum movebat gentes in exteras. Jamque per præcones vocatæ toto ex imperio belluæ Leonis in aulam venerant, rem consilio & manu ut promoverent viriliter. Nam quis improbet, quod placuit regibus, aut suam ultro non polliceatur operam? Hic unus restabat labor, ut, quod conveniret singulis, hoc sibi quisque præstandum sumeret; & varia belli munia partirentur invicem. Hîc Elephas latos humeros & immane dorsum ostentans, ego, inquit, belli sarcinam, machinas, impedimenta, & aliud, si quid est oneris bellè feram; neque me gravabunt, sedere qui tergo volent, hostem ut impetant commodiùs. Excepta læto fremitu vox Elephantis, & ipse, molliter inflectens caput, arrisit Leo. Ego mole corporis adjecit Ursus, sustinebo impetum, neque, me vivo, acies rumpetur, vel turbabuntur ordines. Hostem cominus lacessere meum est, Lupus exclamat? vah! si dentibus parcam aut unguibus. Ego Legati vice defungar, Vulpes ait: mille versabo fraudes & dolos, quibus illusus hostis in laqueos cadat. Mihi perstare in castris certum est, dixit Simius. Regem oblectabo præstigiis, & fatigatum curis gravibus reficiam caput. Dum sibi quisque partem operę in tanto vindicat, silebat interim Asinus reducto in angulo, nec mussitare pariter audebat Lepus, stuporis ille scilicet, hic timoris conscius. Nec utrique parcit gens Aulicorum mala, ambosque procul ablegandos dictitat, tanquam numerum inutilem, natosque fruges consumere. Absit hoc à me, reposuit Leo: operam & illi navabunt non incommodam. Rudet Asinus, tubæque præstabit vices; Lepus cursoris defungetur munere.

EPIMYTHION.

Nemo tam ineptus est, qui consulto Principi utilem operam non commodet.

LEPUS ET TESTUDO.

VIdit Lepus lentis incedentem passibus Testudinem? & insultans tardipedi: quò pergis, inquit, ô bona, quò tuam portas domum? Næ tui me miseret plurimùm, si longam habes hodie, quam peragas viam. Hem, si quò properas, hanc mihi cedo provinciam; non ego durus exactor, quod erogabis cumque, contentus feram. Subrisit Testudo, & jocum subodorata, ædepol me ignoras, inquit, neque tu sensisti satis, quantùm pedibus præstem tibi. Hîc exiliens Lepus, & subsultans huc illuc leviter, ergo celeritatem exere, subjecit; & me, si potes, currentem assequere. Ego verò ac lubens, subjecit Testudo: at ponamus metas, & quo certemus pignore, statuamus priùs. Pacto inter utrumque pretio: i, perge faustis avibus, Lepus adjecit & viam ingredere fortiter, ego dum quietus obdormio: brevem hanc redimam, cùm placebit, moram. Illa pergit impigrè, & lento festinans gradu metam

metam occupat. Evigilat Lepus interim, & propero cursu nequicquam evolans, dolet priorem accessisse Testudinem.

EPIMYTHION.

Malim exiguas vires, quas regat prudentia, quàm robur immensum, quod stultitia moderetur.

EQUUS ET ASINUS.

PROMYTHION.

Qui miseris insultant, digni sunt vicissim, eadem qui ferant mala.

Viam carpebant Equus pariter & Asinus. Hic graviore præter morem onustus sarcinâ demittebat auriculas, & sortem incusans suam, vix lentos trahebat gradus. Ille expeditus & alacer altiùs ferebat caput, etiam socio insultans suo. Tandem fatiscens Asinus sub pondere, & blandè compellans Equum, en ego morior, inquit, ni feras opem. Partem iniquæ molis, quam porto, precor, lubens accipe; non te iste gravabit labor: & amicum interim subduces neci. Mene, an te ignoras, infelix bellua, istud quæ roges, subjecit Equus? scilicet clitellis ferendis nati nos sumus, aut cum nostro dedecore vitam ignavæ pecudis servari decet? Apage hinc, & Asellis fratribus defer indignas preces. Hæc dum malignè garrit superbus Sonipes, ecce per clivum Asinus ægre nitens, pronus in terram atque semianimis cadit. Accurrit dominus utriusque Rusticus, & victæ pecudis metuens detractam ex Asini tergore sarcinam imponit Equo. Agnovit Equus vel serò suam inclementiam, neque se plecti duriùs questus est, qui laboranti socio operam negasset levem.

EPIMYTHION.

Qui molliore languens in otio laborem alienum ridet, hanc sibi putet narrari fabulam.

AGNUS, CANIS, ET LUPUS.

PROMYTHION.

Ille Juventutis custos optimus, arcere ab Alumnis qui potest malum.

Dederat Ovis provida & studiosa mater Agniculo suo fidum viæ comitem & custodem Juventutis amicum Canem. Non erat ille quidem bellulus, neque unus eorum aliquis, qui blandiuntur comiter; ast acer inter paucos, & forti Molossorum de gente, qui viriliter allatrant, & arcent Lupos longiùs. Cum ecce Lupus in Agnum incidit. Hic pingui inhians prædæ, avidis illam jam devorabat oculis. Sed periculosum ratus lacessere Agnum aperto marte, ni summovisset Canem, sic est aggressus dolo. Dii me fortunant, Amicule, tibi qui occurrerim. At quid tibi, obsecro, cum importunâ & obsoletâ illâ belluâ? Moderatorem vides, subjecit Agnus, cui me amica parens tradidit. Nempe erudiat ille te feliciter, reposuit Lupus, aut sapere

quidquam doceat, qui nihil aliud, quàm latrare didicit. Dimitte, si me audis, doctorem impolitum; novi ego, quid è re tuâ sit, & tibi conveniat magis. Adeamus matrem ambò: interim ne time; si quid occurrat periculi, salvum te & incolumem dabo. Ut me ignoras, Lupe, retulit Agnus! hic mihi custos placet, quem tu improbas; hoc ego contentus satis, arcere malum si possit, cæteris haud ægrè caream. Tu malum inferre solitus, mihi nec parceres. Vale sis: alios quære, quos tuis feliciùs inesces dolis.

EPIMYTHION.

Quàm multi, putas, cum agniculo saperent Adolescentuli, si par incidisset occasio.

LEPUS, ET PERDIX.

LEpus & Perdix ruris ejusdem incolæ vitam vivebant suavissimam. At quis rebus in bonis expertus unquam est perennitatem? Ecce ex improviso malevola canum turba advolat. Sensit periculum, quod imminebat, Lepus, & fugam extemplo capit. It, redit, huc & illuc cursitat, & mille per ambages viarum primos canum frustratur impetus. At odora canum vis Leporem sequitur nihilominus, & cursu fatigat immisericorditer. Quin assecuti miserum latratibus auras personant, & avidos dentes in prædam acuunt. Qui dum periret miserabiliter, vidit Perdix agentem animam, & insultans morienti, ubi inquit, illa, quâ tantùm vales, pedum velocitas? cur salvum non te præstitit? Unus hic, retulit Lepus suspirans, deerat calamitatis cumulus; nostra ut rideres mala! at non ero unus hic, forsan sine vindice! Hæc dum diceret, Vultur in Perdicem irruit, & incusantem sese frustra volucrem jejunus alvo condidit.

EPIMYTHION.

Misero insultes cave, ne par brevi contingat calamitas.

PAVONIS AD JUNONEM QUERELÆ.

CAntantem Philomelam, & nemorum recessus dulcibus personantem modis fortè Pavo audiit. Hinc volucri superbæ crevit livor & indignatio. Nulla mora est: tristes iterat ad Cœlum sonos, & iratâ Junonem fatigat prece. Nam quid me juvat, inquit, Regina divûm atque hominum, tua quòd avis nuncupor; si me pateris esse ludibrio obnoxiam, & justos dare turbæ volantum jocos? Quam mihi dedisti vocem toti naturæ displicet, aures & ipsas asperat. Interim exilis avicula tereti gutture auras implet suaviter, & mortalium pariter ac Divûm animos rapit in admirationem sui. Risit iniquas volucris querelas Jovis conjux & soror, & insolentem sic retudit superbiam. Non ergo satis est, quòd te pennarum nitor supra volantum omne genus extulit? quòd Iris pingitur in collo tuo plurima, & , dum explicas caudam ac rotas, gemmarum splendorem vincis

est pretium? Quid restet reliquis avibus, unus si collecta teneas, quæ divisa facere beatos valent? Nempe Aquilæ mares animos, levitatem Vulturis, Corvique mentem præsciam mox appetas; si libera detur quidlibet optandi mora. Facesse; vel si pergis ulteriùs queri, quæ te superbum faciunt, pennas auferam.

EPIMYTHION.

Quod adest, vulgò nihil admodum afficit; quod abest plerumque excruciat bonum.

JUPITER ET APIS.

Apis obtulisse Jovi favum mellis dicitur. Quis offerentis fuerit animus non satis liquet. At rarò magnis Regibus munus obtigit expers sperati fœnoris. Admovit ori dulce munus Jupiter; & laudatâ volucris solertiâ; age, inquit, quid vis ut ego rependam tibi? Hîc Apis dissimulans, quos tacita meditatur, dolos; non me, inquit, hominum ac Divûm pater, avara sollicitat fames, aut non contenta sorte, quam tu dedisti, majus optarim bonum. Sed gens mortalium avida, per summum nefas, nostras in dapes involat, &, quas paramus mensis atque aris Deûm, furatur ac perdit opes. Ergo si labores nostros bonus respicis, si nostra magno munera non sordent Jovi, da vindicare posse prædones malos, & hosti, quisquis ille sit, lethalibus inferre jaculis plagam insanabilem. Votum improbavit Jupiter & injustas preces. Quin & malignum volucris ingenium increpans. Tibi certa mors est, inquit, si quem læseris, & vulnere in ipso protinus pones animam.

EPIMYTHION.

Virus malignum sæpe sub donis latet.

LEENÆ EXEQUIÆ.

Concesserat è vivis metuendi totâ in viciniâ Leonis conjux. Protinus planctu lugubri nemus latè consonat, & omnes veniunt luctûs in partem feræ. Mox & solennis dicitur exequiis dies; & missi quocumque Fæciales jubent, adesse pompæ funebri sylvarum incolas. Nemo non adfuit, aut per Legatos non excusavit absentiam. Quos ut frequentes vidit, ire in lacrymas Leo, & longùm ejulans testari dolorem suum. Ploranti regi adgemere vicissim Aulici, & fletu pari prosequi fletum Principis. Unus, tot inter lacrymas, abstinuit flere, imò & risisse Cervus dicitur. Misero ignoscendum id quidem, si scirent Magni ignoscere; qui sponsam suam teneramque sobolem meminerat avidis Leenæ immolatam dentibus. Hîc excandescens Rex ferus & bilem in Cervum evomens; sic ergo nostros asperas luctus, ait? & in dolore publico ridere sustines? At non Leonis vindice occumbes manu. Lupi, involate protinus dirum in caput, & piis Reginæ Manibus inferias date. Nihil moveri visus ad tristes minas, sic placidè causam Cervus oravit suam. Rex magne lacrymis hactenus satis est datum. Recep-

ta cœlo flere nos ultra vetat augusta conjux; dum terris ereptam queror sponsam immerentem, Divûmque inclementiam arguo; vidi superbo curru Leenam rapi, interque collocari cœlestes feras. Placatur Leo credulus, absolvit reum; nec Cervi pia fraus præmio caruit suo.

EPIMYTHION.

Magnum est adulari nosse Principibus viris.

CERVUS AD FONTEM.

AD fontem Cervus sitim cùm restingueret, lympharum in speculo vidit effigiem suam. Miratur ultro capitis pulcrum decus, & sua laudat cornua; sed flexis in pedes oculis displicuit fero nimia crurum exilitas. Dum queritur, & ipsos etiam incusat Deos; en è propinquo venatores ingruunt, Canumque cornuumque auditur sonus. Extemplo dare se Cervus in pedes, & densum, quâ vis adigit, nemus ingredi. Hic per salebras perque sylvarum abdita dum crura belle explicat nullo retardatus obice; implexa patulæ cornua hærent arbori, nectuntque frustra luctanti moras. Nam quantò tendit se expedire fortiùs, tanto se magis implicat. Interea quâ quâ versum erumpunt Canes, miseramque lacerant belluam. Tum Cervus moriens, næ mihi merito obtigit, quam patior hodie, calamitas! Referre gratias pro cruribus debueram, & ægre capitis ornatum pati.

EPIMYTHION.

Quod amatur impensiùs, illud plerumque gravius officit.

CANIS, VULPES ET LEPUS.

DUm cursu Vulpem pertinax urget Canis, & notas ad artes frustra fugientem occupat; sensit dolosa Vulpes moriendum sibi, ni quid novarum strueret fraudum artifex. Ergo fœcundum pectus concutiens, ita blandè compellat Canem. Vicisti, fateor, quas voles, pœnas exige; Tua sum, nec, quam merui, mortem deprecor. At si monenti credis, & sanum consilium placet. Attende, qualem surgere in prædam pares. Canis palato Vulpes ut sapiat? hoc tu ferculo exsaties famem? Ah! parce: saltem si pinguis ut quondam forem. Sed crudiore si nescis è morbo recens, vix artus traho languidos, vix pellis hæret ossibus. Te præda melior pascet hic Lepus; viden' ut Serpillo fartus ac Thymo dapes tibi delicatas apparat! dignus ille, si quis est, Cane generoso cibus. Verùm moras omnes amputa; dum plaudit sibi, & huc & illuc ludibundus salit, irrumpe in hostem citus, & incautum occupa. Bene est, reponit Canis, consilium sequar. Tu lætis fruere fatis & meâ indulgentiâ. Mox citatis fertur in Leporem passibus: sed ille cavo conditus elusit Canem: Qui sibi utramque surripi prædam dolens, has erupisse fertur in voces; cave, dolosa Vulpes, ne mihi rursum incidas: scabiosa vel si fueris,

non effugies tamen. Prudenter ille sensit, sed serò nimis.

AQUILA ET CORNICULA.

ROstro ferebat Aquila surreptum Ostreum. Sed squama prædam durior cùm tegeret, avidam explere frustra tentabat famem. Volucri inquietæ forte Cornicula adfuit; quæ delicatæ pariter appetens dapis Aquilam sic allocuta dicitur. Amica, video, qui te sollicitat labor. At ludis operam ædepol, si frangere rostro squameam tentas domum. Sed sursum in auras evola, quantùm potes. Dein rupem in istam fortiter mitte Ostreum. Infracta saxo squama inclusam offeret prædam, & te compotem voti dabit. Bene est, subjecit Aquila, monenti obsequor. Mox illa in altum fertur, medioque ex aëre incauta laxat, quod tenabat, Ostreum. Affixa terris interim Cornicula, ut vidit liberos carcere effracto cibos, prædâ potitur obviâ, & solas relinquit Aquilæ testæ reliquias.

EPIMYTHION.

Consulere stultum est, quos juvat consilium dare.

TESTUDO ET ANATES.

INcessit olim Testudinem peregrinandi desiderium, & varias mundi plagas perlustrandi curiositas, adeo verum illud est, quod aiunt; hanc esse tardipedum indolem, ut habitare vix possint domi. Illa geminos Anates conspicata, næ felices vos, inquit, ac fortunatos, quibus utramque solis domum licet visere, & diversos terrarum tractus contemplari, cùm lubet! O si minùs obesset tarditas, & illa, quam gesto semper humeros, domus! Pol cavo non immorer ingloria. Næ te ista sollicitudo maceret, subjiciunt Anates. Possumus ambo, si voles, curiositatem explere tuam, & à Gadibus ad Gangem deferre te cupidam longiùs. Ego verò ac lubens, retulit Testudo: neque ero, confidite, beneficii immemor. Tum illi; non erit mora longa: en bacillum accipe, & medium stringe dentibus. Simul & bacillum Testudini per os inferunt: at cave, addunt illi, arreptum mordicus dimiseris. Mox acceptâ utrinque virgulâ attollunt Anates Testudinem, & liquidas per auras ambo deferunt. Visum illud omnibus prodigium, & concurrentibus undique ad spectandam volantem Testudinem, imò & Reginam Testudinum salutantibus; illa gestiens in sinu, & lætitiæ impatiens, vero verius, inquit, Regina sum. Næ fecisset illa consultiùs, si tacuisset: nam aperto imprudenter ore dimisit dentibus, quo sustentabatur, baculum, & in terram allisa graviter curiositatis & ineptæ jactantiæ pœnas luit.

EPIMYTHION.

Natura dux est optima; quam ire contra tutò non licet.

de Felis injiciens manum utrumque enecat.

EPIMYTHION.

Hæc sibi dictum putent, quicumque apud potentiores litigant.

MUSTELA, LEPUS ET FELIS.

DUm molli pascitur gramine, & virentes per agros ludibundus errat Lepusculus, absentis in cavum Mustela furtim irrepsit, & alieno in hospitio penates locavit suos. Redux serâ sub nocte Lepusculus miratur occupatam domum, & Mustelam increpans, quid agis, inquit, ô mala? Decede laribus non tuis, & vasa, si sapis, quamprimum collige. Ni facias, est in propinquo Murium legio non ignobilis, quæ te erudiat, & impudentiam emendet tuam. Ad hæc Mustela subridens, quid ais ô bone? aut quo tu jure tuam hanc dicis domum? Orbem, si nescis, Jupiter dum conderet, Terram cunctis animantibus sic habitandam dedit, communis ut esset omnibus; & quam quisque occupasset, dicere hanc posset suam. Hunc mihi cavum jure non alio arrogem. Tu, si quod habes melius vel antiquum magis, id profer, aut esse noli molestus mihi: ni facias ecce jam jam aderit Canis, qui tuam retundat contumaciam. Hæc dum disputant utrinque acriùs; objecit se se de proximo Felis retorrida; quam conspicatus Lepusculus; hem age, dixit; adeamus Felem, & totam controversiam dirimat. Imò, Mustela subjicit, alium judicem non velim. Dictum ac factum, Felis ad tribunal advolant. Qui cum adstitissent ambo, & ad dicendam causam se accingerent; Huc adeste propiùs, Felis ait; surda sum; hoc mihi ætatis vitium ignoscite. Illis parentibus, falcatam hinc & in-

CERVUS ET VITIS.

CErvus venantes cùm fugeret, umbrosam in Vitem incidit. Hoc nactus ex improviso perfugium delituit sedulò, donec conversis aliò, qui sequebantur ferum, cessisset metus. Mox oblitus periculi, nec ipsi Viti parcit, cui debebat, quòd viveret. Scilicet teneræ & pullulantis adhuc frondis captus dulcedine, Vitem rodere cœpit avidis dentibus, & spes uvarum lætas disperdere. Verùm dum impunè pascitur, ecce ramorum motus Venantes admonet, non procul latere belluam. Accurrunt illi, & adorti Cervum inter salebras configunt spiculis. Qui cùm suo nataret in sanguine, & moriens efflaret animam. Hæc sum meritus, inquit; neque est de sortis acerbitate quòd querar, qui azyli violarim fidem.

EPIMYTHION.

Quibus non dignus pœnis, beneficiâ qui abutitur?

SIMIUS ET VULPES.

PROMYTHION.

In agendis rebus nudatur stultorum imperitia.

SAltarat bellè Simius, & mille præstigiis sic devinxerat animos, ut communi voce Rex salutatus Regis nomen & ferret decus. Invidit una Vulpes; & regnum dolens futilem ob solertiam obtigisse Simio, has Regi comparavit insidias novo. Nemoris recessus cùm distendisset laqueis, lætitiam simulans protinus ad Simium advolat. En felix, inquit, ô Rex, augurium fero, recentis Principatûs. Defossas opes inveni; nemorum quidquid uspiam est, tibi debetur uni; quamprimum huc ades. Antro in propinquo magna vis auri latet. Hoc fruere tibi sors læta quod sponte obtulit. Dolosæ Vulpi credit ultro Simius; (furialis auri nam quid non cogat fames) & agili cursu properat monstratum in locum. Sed enim opertis cùm hæsisset cassibus; næ tu maligna es, inquit, Vulpem incusans; quæ mihi sic illuseris. Et Tu, reposuit illa subridens, tibi feras in omnes imperium arroges, tam destitutus mente, ut in laqueos cadas? Depone sceptrum imprudens, & regni habenas permitte peritioribus.

ASINUS DOMINOS MUTANS.

OLitori cuipiam serviebat Asinus servitutem, & illam, ut iniquæ mentis pecudi videbatur, durissimam; nam & minimùm pabuli, & laboris ferebat plurimùm. Is servitii pariter & longioris pertæsus jejunii, Regem Deorum sic compellasse dicitur. O qui ferarum pariter atque hominum bonus labores ultro respicis, magne Jupiter, nam te idem in omnes tenere imperium ferunt. Te nostra moveant fata, & alterius Domini liceat famulatum pati. Annuit oranti Jupiter, & Figulum dedit. At meliorem nihilo nacta sortem bellua. Namque ille duris prægravans lateribus, multis insuper pecudem cædebat plagis. Recurrere iterum Asinus infelix ad preces, & novum rogare dominum. Qui voti compos venditus Coriario est. Mox duriorem visus vitam vivere, fœdis suorum affiniumque pellibus dum sarcinatus agitur; ô utinam ait, servire dominis liceat prioribus. Is me labore postquam longo peremerit, & demortui corium perget exercere duriter.

EPIMYTHION.

Quicumque servis, domino contentus vivito; mutare dominos non nisi in pejus datur.

STULTUS ET SAPIENS.

STultus quidam ac petulans Sapientem in virum cùm incidisset, cœpit ipsum persequi lapidibus. Ad quem conversus alter, ô factum bene, ne vivam, inquit! quin ades, & hanc laboris mercedem cape; simul & nummum porrigit. Tum sic

prosequitur. Si plus haberem mehercule, amplius & tu ferres præmium. At faciam tamen meritis par merces ut respondeat tuis. Hunc tu hominem vides, ad nos qui adproperat? Dives est, mihi crede, idem & potens; atque, hoc si negem, intexta vestis auro fulgensque purpura, & longa circum turba famulantum probant. Huic tu lapidem impinge similiter! nulla mora est, ornabit te pro tuis virtutibus. Persuasus ille, blandis & inescatus dolis, continuò lapidem Diviti immittit gravem. Sed spes fefellit impudentem audaciam; namque is dolatus lumbos, ut erat meritus, procacitatis & avaritiæ pœnas dedit.

EPIMYTHION.

Alit successus improbos, idem & ad perniciem trahit.

RANA, MUS ET MILVUS.

DUm Mures inter Ranasque bellum atrox fureret, & magna utrinque oriretur strages, unum è Murinis ducibus bellatrix Rana captivum fecit. Ille victum se fassus & victricis ultro veneratus manum. Næ tuus ego sum, inquit, & jure belli me totum permitto tibi: at nosti varias esse armorum vices. Victores ipsi cadunt plerumque, & victis in præcordia virtus redit. Proin utere victoriâ liberaliter, utriusque sortis memor. Hæc polliceri multa, hortari Murem bono ut sit animo, & datâ quiescat in fide. Verum in adversa castra dum hostem trahit, ipsumque dorso vectat ut trajiciat lacum. Ecce vectorem Rana succutere fortiter, aquis ut submergeret. Sensit hostis perfidiam Mus infelix, & læsam incusans fidem. Ergo sic me prodis, infida, sic pacta servas, ait, sic vindices metuis juris infracti Deos? Illa nihilominus cùm pergeret hostem excutere & inimicâ se se expedire sarcinâ; nihil agis tamen, improba, Mus exclamat; neque, quanquam nocere per fas ac nefas velis, hostem impune perdes. Tum sua Ranæ cruribus crura, pedes pedibus sic implicat, totoque incumbens corpore tam adhæret firmiter, hostis ut eludat dolos & frustretur perfidiam. Interim ambo dum luctantur acriùs, & pugnæ novum exsurgit genus; vidit ab alto pugnam ancipitem Milvius, & in utrumque incidens Ranam Muremque pariter alvo condidit.

EPIMYTHION.

Nefas, vel hosti frangere juratam fidem.

ACCIPITER & PHILOMELA.

PROMYTHION.

Non placatur iratus venter verbis inanibus.

CAptam tenebat unguibus Lusciniam Accipiter, & destinabat in cœnam sibi. Ingemuit illa flebiliter, & mortem deprecans, ah! ne, inquit, Rex avium fortissime, pecces in me duriùs. Vitam oro: nam quid ego prosim tantula? & quas parvum & exangue

exangue corpus tibi epulas paret? Ignosce potius, & me devotam tibi in omne tempus accipe. Cui flecti visus Accipiter, age dum, ait. Quod mihi officii genus præstabis, tibi si vitæ munus annuam? Equidem scio, respondit illa, quàm sit, facere quod possum, leve. Tamen non ero beneficii immemor; ac si juvabo te minùs in cæteris, saltem cantabo non incommodè, & dulcisonis mille modulis levabo tædium, cùm voles, aut etiam solabor ægritudinem. Apage inconsulta, retulit Accipiter, cantus non placet, nisi cùm venter est satur. Ergo famem placabis interim, & qualescumque suppeditabis cibos. Tum plura parantem dicere Philomelam devorat.

EPIMYTHION.

Contra potentes manca est tenuiorum eloquentia.

AGRICOLA & EJUS FILII.

PROMYTHION.

Potiores nullas esse ipso labore divitias.

ERant Agricolæ Liberi non pauci, quos annuis modico ex agello fructibus alebat non incommodè. Is adesse sibi sentiens finem ultimum, cunctos evocat, & paterno singulos complexus sinu sic alloquitur. Quæ summos & imos fato sortitur pari, lex dura mortis, Nati, me vobis jam jam auferet. Agrum hunc parentis opes unicas ac breves accipite. Ne tamen vobis hæc, precor, libido mala veniat agrum vendere. Defossus illic ingens thesaurus latet. Quâ parte demum lateat, ignorat pater. At si monenti creditis, postquam fruges collecta messis dederit, terram fodite, & partem in omnem vertite diligenti manu. Confidite, labor assiduus thesaurum eruet, & ditabit singulos. Interim moritur senex. Illi imperata facere, & quos spes avara lucri stimulat, terram arando fodere, quàm longa est dies. Thesaurus non est uspiam inventus quidem. Ast agrum dum sic excolunt, cultura diligens peperit magnas opes.

CUCURBITA, GLANS & Rusticus.

PROMYTHION.

Quàm temerè stulta gens mortalium
Providentiam arguat, Fabula
sequens monet.

REpentem humi gravem Cucurbitam miratus olim Rusticus, ô factum malè! ita vivam, inquit! Quanto penderet illa pulcriùs sublimi ab ilice. Talem, hercle, tales arborem fructus decent. Næ dormiebat, quem rerum auctorem ferunt, hæc dum ordinaret. Nam cur vicissim illa Glans humi non serpit, quo Cucurbita crescit loco? Pol si vocatus consilii in partem fuissem, statuissem aliter, nec minùs, ut reor, bene. Hæc dum volutat tacitus & plaudit sibi; ægrè receptus oculis obrepsit sopor. Cùm dormienti summo Quercûs de vertice Glans incidit, & nasum ho-

minis graviter vulnerat. Evigilat, & naso admotâ manu, quid hoc est, exclamat, sanguis è plagâ fluit: Glans minima tam grande infligit malum. Quid si Cucurbita cecidisset? Nihil immutandum sentio. Rerum artifex suis prudenter cuncta disposuit locis.

LEO CUM AULICIS.

AUlæ regales divitias jactandi cupidus Leo superbum ad convivium vocavit è regno toto belluas. Adsunt frequentes; nam quis abnuat oblatum à Rege decus? Aditus in aulam panditur, semesa quam cadavera & recens fusus cruor Mephyti vaporabant gravi. Hausere cuncti tetrum odorem; cujus inter reliquos Ursus impatiens, continuò providâ nares occlusit manu. Bilem Leoni movit belluæ fastidium; factoque in Ursum impetu Rex immisericors multavit nece. Iram Leonis Simius contra approbans; næ meritas, inquit, ô Rex, tibi pœnas dedit caput inficetum: Balsamum omnia & ambrosiam hîc olent, si quid sagaci nare rimari licet. Nec Regi placuit putida adulatio, missisque in Simium unguibus assentatorem fato damnavit pari. Stabat Leoni propior Vulpes callida, quam percunctatus ille, quid sentis, ait? quis eruditas nares afflavit odor? Ignosces, retulit illa, Rex magne, obsecro; nam tantus humor de cerebro fluxit nocte proximâ, nasum ut penitus hebetarit meum. Sic innocenti mortem vitavit dolo.

EPIMYTHION.

Ursum multi Principes, Simium pauci enecant.

MULI DUO.

VIam carpebant pariter Muli duo. Alter ferebat regiam pecuniam, alter tumentes saccos hordeo. Ille superbus pretioso pondere, & celsâ cervice eminens jactabat appensum collo tintinnabulum & amaris socium illudebat jocis. Hic tenuitatis conscius, ut par erat, suæ demittebat auriculas, nihil mussitare, nihil ausus contra obloqui. Hæc inter nemorum è latebris Latrones advolant, & facto gloriosum in Mulum impetu cunctas diripiunt opes, ipsamque plagis plurimis conficiunt belluam. Prædâ potiti celerem capiunt fugam vile aspernati hordeum. Spoliatus ille sortem cùm fleret suam. Equidem, inquit, alter, non ego accuso Deos, nam neque amisi quidquam, nec sum læsus vulnere.

EPIMYTHION.

Magnæ periculis subjacent magnis opes; secura semper inopum tenuitas.

LUPUS & MACILENTUS Canis.

JEjunus olim Lupus in Canem incidit; non ille naris emunctæ Lupus, aut tam versutus, quàm rapax. Is in oblatam prædam cùm rueret; ah! ne tibi, Canis ait, isthæc libido veniat, ô Lupe, ut me tuis epulis destines; viden' ut ægra macies & scabies mala me me urget: at si breves inducias dabis, jam jam revertar

pinguis totus ac teres. Celebres parantur scilicet apud Herum nuptiæ, & largæ dantur epulæ per multos dies. Non parcam mihimet, spondeo. Hinc me refectum videbis, dignumque palato qui sapiam tuo. Reversus illuc postmodum Lupus alacer Canem evocat, & datam repetit fidem. Quem ille post crates respiciens; næ æquum censes; inquit, ô Lupe. Ac ne quis dubitet, quàm fidelis sponsor ego sim, accerso testem hujus custodem domûs. Is erat Molossus ingens non unâ Luporum nece nobilis. Rem suspicatus Lupus, & se delusum sentiens, at mihi non vacat, inquit; & spem salutis unam in fugâ ratus, quàmprimum se in pedes dedit.

EPIMYTHION.

Præsenti utere, futuro temerè creditur.

VULPES & GALLUS.

GAllum insidentem arbori Vulpes viderat, Gallus delicatus si quis est, & regius Vulpi cibus. Illa ad blanditias vocem inflectens molliter, hactenus, inquit, irarum inter nos satis: nihil jam sibi Galli timeant à Vulpibus, suisque rebus tutò ac confidenter vacent. Veteribus bellis successit tandem æterna pax. Hujus ego, Amice, huc advolavi nuncia; descende quamprimum & amoris obsides amplexus cape. Suboluit callidæ volucri maligna fraus, quam sic procaci retudit illudens joco. Næ me tam læto beas nuncio; tibique gratias, ut decet, refero plurimas, per quam venire tanti gaudii in partem licet. At gemini, opinor, accurrunt Canes, pacis ejusdem nuncii. Mora nulla festum omnes peragemus diem. Ignosce, retulit Vulpes, non patior moram: peragenda hodie grandis mihi restat via.

EPIMYTHION.

Dulce est suis capere Veteratorem in dolis.

PISCICULI.

PROMYTHION.

Non est spernenda urbana dicacitas, suo cum tempore effertur & loco.

SEdebat divitis ad mensam quidam eorum de numero, quos Umbras vocant, vir elegantis ingenii & sale conditus Attico. Is grandiores pisces oculis devorans, quos ægrè ferret à se positos longiùs; Pisciculos ori primùm, mox & auribus alios post alios admovet. Mirari turba convivantium & facti causam quærere curiosiùs. Quibus ille subjecit. Ingens me cura sollicitum tenet, quæ sint Amici fata jam pridem mei, qui lata currit Maria, Indos visurus ultimos. Quærebam, si fors illi comperissent quidpiam. At juniores esse se respondent mihi, monentque Pisces grandiores ut interrogem. Applausit omnis turba & laudavit jocum.

ORATIUNCULÆ

QUÆ PROLUSIONIS AUT GRATULATIONIS locum habent.

PRÆFATIO.

REcurrunt quotannis in Literario ludo Philoſophicæ aut Theologicæ Exercitationes, in quibus, Propugnatoris partes qui ſuſtinent, antequam certamen ineant cum Adverſariis, proludere Oratiunculâ ad pugnam ſolent. Magnum aperit Orationibus ejuſmodi ipſa Philoſophia dicendi campum. At, quæ dicuntur in ejus laudem, tam trita ſunt vulgò, tam pervulgata, ut audientibus ſtatim faſtidium pariant. Ergo cudant illi non pervulgatam ſibi ideam, quæ novitate ſuâ placeat. Repræſentetur, verbi gratiâ, Philoſophiæ ſtudium ſub imagine aliquâ inſtitutæ peregrinationis aut navigationis operoſæ per varias mundi plagas, quæ Philoſophicas Quæſtiones, Philoſophorum Syſtemata, controverſias eorumdem ac diſcrepantes opiniones deſignet. Proponatur certamen illud ludicrum, quod oppugnantem inter & propugnantem committendum eſt, ductâ ſimilitudine ab urbium obſidionibus, & difficultates utrinque ac pericula excutiantur. Hujus rationes ac momenta, cum illius experimentis, hujus defenſores ac patroni cum illius ſectatoribus & aſſeclis. Fingat junior Philoſophus nunc ſe deprehenſum inter Academi Sylvas, aut Peripateticorum in Lycæo, modò Gaſſendi vel Carteſii in Scholas delapſum. Hìc atque illic viſa, audita narret atque excutiat, aut etiam conditâ ſalibus Atticis cenſurâ jocularitur perſtringat.

Erit etiam aliquando non injucundum in unâ aliquâ Philoſophiæ parte vel Quæſtione immorari, quæ Proluſioni toti mate-

riam ſuppeditet; maximè ſi novum aliquod atque inſolens ſuper eâ ſyſtema propugnandum habeat, quod irritare curioſitatem audientium poſſit. Sic occurritur delicatiorum hominum faſtidiis, & ſubtilioris ingenii fama comparatur.

Quòd ſi Primarii cujuſpiam Viri ſub Auſpiciis, quem demereri patronum cogitet, Theſes tuebitur, tum Orationem ſic inſtituat, ut ex occaſione Philoſophiæ deſcendat ad Mecœnatis ſui laudes. Extollat ipſius ſapientiam, ingenium, res ab eodem præclarè geſtas, non prætermittat grati animi ſignificationem, ſi fuerit aliquo beneficio devinctus. Iſthæc commemoratio plauſum ab Auditoribus, à Pàtrono gratiam extorquet.

Qui verò ſibi ſumpſit hanc provinciam ut cum propugnatore primus omnium congrediatur, & cæteris ad pugnam aperiat aditum; ſi ratio poſtulet, ut de Adverſario ſuo præfetur aliquid honoris gratiâ, ex ipsâ quantum poterit Theſi, quam oppugnaturus eſt, ſumant laudandi illius occaſionem. Quæ enim ex ipſis rei viſceribus eruuntur, hæc, ut recèns nata, novitatis gratiam habent, ita attentiores reddunt animos, & placere magis ſolent. Laudabit autem in eo ingenium, pietatem, morum innocentiam, aſſiduitatem in ſtudiis, relatas in humanioribus Literis laureas. Is, ſi parentes ac majores habet nobilitate, honorum inſignibus, rerum geſtarum gloriâ conſpicuos, hinc erit gratulandi locus Adoleſcenti nobili, & præſumendi futurum, ut olim domeſticorum exemplorum æmulator exiſtat. Cavendum autem inprimis, ne luxuriet Oratio; &, ubi nihil ſpeciatim dicendum occurrit, communibus in Locis diutiùs immoretur. Si qua, uti ſæpe fit, propugnantem inter & oppugnantem ratio neceſſitudinis intercedat, poterit is non inconcinnè ludere in Adverſarii perſonam, quam ipſe vel propinquus, vel affinis, vel amicus cogatur induere, imò & videri detrectare velle certamen cum eo, quem tueri omni ope contra cæteros deberet.

Quin & in ipſis Exercitationibus Theologicis locus eſt ejuſmodi Præfationibus. Scitus & elegans puer adhiberi ſolet, qui concertationis aditum aperiat, & res graves ac ſerias præter ætatis conditionem pertractandas ſuſcipiat. Hîc quàm multa ſe offerunt, in quibus ludere ingenioſè & joculariter poſſis! ſi nimirum exhibeatur Adoleſcentulus, qui compoſitus viro non detractet certamen,

vel Davidis exemplo, qui Gigantem aggredi præsumpsit; vel ut alter Daniel, qui in difficili controversiâ se interposuit Judicem. Si præsidat unum se fore eorum Infantium aliquem, quorum linguas ita Deus erudit, ut ex ipsorum ore laudem perficiat. Si varias institutæ consuetudinis rationes requirat; puta, ut ex Puerorum moribus discant viri, quantam simplicitatem mentisque docilitatem ad ipsas res Fidei pertractandas afferre debeant: ne tam ingenii viribus doctrinæve præsidiis, quàm cœlesti divini Spiritûs afflatu pares se fore ad resolvendas difficultates Theologicas confidant: cùm rudes & imperitos Deus plerumque elegerit, ut eorum, qui sibi videbantur sapientes, prudentiam reprimeret ac contunderet, &c.

Jam adepturis Magisterii lauream, sunt qui pro commissâ sibi provinciâ gratulentur, eosque suorum officiorum admoneant. Iis porro videndum inprimis, ut ex variis personarum circumstantiis, natalibus scilicet, indole, animi vel ingenii dotibus, educatione, rebus in studiorum palæstrâ strenuè præclaréque gestis gratulationis materiam eruant, ut eorum, qui laudantur, propria, non trita, communis pervulgatáque sit. Quædam Gratulationum hujusmodi subjiciemus exempla, in quibus vice cotis fungemur, quæ, exsors ipsa secandi, ferrum reddere acutum valet.

Jam quod attinet ad eos qui in Magistratum inaugurandi, aut adepturi Doctoris lauream aliquâ Præfatiunculâ suffragantium benevolentiam demereri solent, hæc capita dicendi argumentum dabunt.

Primò significabit gratum in eos animum, per quos sibi sedere liceat inter graves Magistratus, ingenio, probitate, rerum omnium scientiâ conspicuos. 2°. Modestiam præ se feret fatendo se imparem tantam dignitatem sustinendo. 3°. Extollet momenta illius muneris, commemorando virtutes, quæ adesse in Magistratu debent, puta perfectam Juris Legumque cognitionem, ut dirimere populorum controversias, de capite fortunisque hominum ferre sententiam possit. Assiduitatem in Foro, ne afflictæ innocentiæ ac desertæ solitudini patrocinium desit. Æquitatem ac constantiam, quas nec inflectat gratia, nec infringat metus. 4°. Fiduciam injiciet, fore, ut gravissimorum Magistratuum præsentiâ, consuetudine, exemplis dignus & ipse tanto honoris apice aliquando videa-

tur. 5°. Magiſtratus qui adſunt, ipſumque adeo totius conſeſsûs Principem perſtringet, & brevi Elogio proſequetur.

Denique cùm Moderatori Provinciæ, aut viro cuipiam primariæ dignitatis, qui ad regimen aut Eccleſiæ, aut urbis accedet, gratulandum erit; ſignificabit Orator primùm quantam is fecerit expectationem ſui virtutum ſuarum famâ, quæ omnium aures implevit. Deinde ſi quid fuerit in eo ſingulari laude dignum, ſi quid geſtum præclarè, commendabit. Tum felicem Urbem aut Provinciam, fortunatos Populos appellabit, quibus ſub tali Rectore, tam dulci ſub imperio vivendum ſit. Erit etiam hic locus prædicandi ſapientiam Principis, qui neminem eligat ad obeunda regni munera, niſi numeris omnibus abſolutos. Poſtremò propenſiſſimos omnium in eum animos, devotiſſimas ad omne obſequii genus voluntates eſſe profitebitur.

PROLUSIONES

AD CONCERTATIONEM PHILOSOPHICAM.

QUod diuturnam laborioſamque navigationem expertis contingere ſolet, ut amicum litus aſſecuti feliciter nihil à ventorum furiis aut procelloſis pelagi fluctibus pertimeſcendum habeant; id utinam ego longum ac difficilem Philoſophici maris curſum emenſus, & optatum tandem portum adeptus gratulari mihi poſſim, Auditores ornatiſſimi. Nam quos biennio toto non exhantlavi labores, quibus non defunctus periculis, antequam dulcem votorum meorum metam proſpicerem! Vidi deſertas & inhoſpitas ſedes, aut ſolis Chimæris habitatas domos. Immorandum fuit ignotis Cathegoriarum in regionibus; vivendum cum populis barbaris, quorum variæ & inſolentes formæ terrorem incutiant, & appellatio ſola vel impavidas mentes percellat. Suſtinendas habui Syllogiſmorum acies, perrumpendos viriliter cataphractos Enthymematum globos, inſidioſas Sophiſmatum catervas prudenter declinandas.

Delatus ſenſim in Academi ſylvas, atque altos nemorum receſſus, vix cœperam capere partem quietis aliquam, veritatis unius, quam videbantur illi unicè conſectari, captus amoribus, cùm inſtitutæ peregrinationis neceſſitate quâdam avulſus a amœniſſimis è regionibus Stoïcorum in porticus delatus ſum. Perculit oculos plena majeſtate ſedentium gravitas, & auſtera morum diſciplina, quam tradebant, rapuit me in admirationem. Verùm uſu comperi non ita multo poſt docere eoſdem graviora, quàm præſtare ipſi aut vellent, aut poſſent. Quare aſpernatus faſtuoſam gentis illius oſtentationem incidi Peripateticorum in Lycæum.

Non diſplicuiſſent iſtorum hominum inſtituta, qui non tam improbabiliter diſputant, niſi actuoſa præter modum ac pertinax eorumdem inambulandi cupiditas faſtidium ingeneraſſet. Verùm declinare Scyllam dum cupio, in Carybdim delapſus ſum, Pytagoricam Scholam intelligo, cujus limen vel ipſum non ſuſtinui ſalutare, cùm ſenſi novis hoſpitibus quinquennale ſilentium imponi.

Rurſum dare vela cogor, Zephiris aſpirantibus, nova viſurus maria, novas tempeſtates ac procellas experturus. Nam quò fragilem cymbam non rapuere poſtmodum Carthefii vortices ac turbines? quos tumultus volantes huc & illuc Epicuri Gaſſendique Atomi ſuſcitarunt! Nunc in vacuis & inanibus ſpatiis deprehenſus

tus nec auram levem habebam, quâ pascerer; modò raptus extra mundi limites, ubi ponere vestigium liceret, non inveniebam. Quin & lucentem Lunæ globum ingressus, quàm nova & inusitata hactenus rerum portenta miratus sum! Nunc germanas æstuantis reciprocè maris causas, prodigiosas in sublunaria corpora impressiones, profluentem perenniter ab utroque polo vim magneticam sensi, & propriis usurpavi oculis, neque expleri tuendo corda poterant. Sileo quot occurrerint debellandi hostes; quoties certandum fuerit imparibus viribus cum feroci gente hominum, quibus in contentione vita est; qui nec salvi nec incolumes esse possunt, nisi feriantur vicissim & referiant.

Saltem, si quam cæteri navigatione defuncti securitatem sibi gratulantur, eandem pœne positus in litore mihi possem polliceri; si periculis tot exhaustis, nihil jam haberem cymbæ fragili metuendum. At quàm dispar ab eorum sorte mea conditio est! Illi redditi patriis finibus extra omnem penitus aleam versantur; ego terræ jam propior, nisi summâ dexteritate navigium regam, tristissimum in ipso portu non declino naufragium. Illi peregrinis onusti mercibus, magnis expectantium sociorum plausibus excipiuntur; ego gloriosissimis tam ex vetere quàm è recenti Philosophiâ onustus spoliis vereor, ut avidam tot ingeniosorum spectatorum famem explere possim. Illis occurrit nemo qui intercludat aditum, aut litus occupare fortiter cupientibus moras opponat. Mihi antequam consistere tandem liceat, & peracti feliciter cursûs palmâ gloriari, quàm se offerunt multi, quos vel ingenii æmulatio, vel opinionum diversitas, vel periclitandæ eruditionis Tyronianæ studium impellunt, ut se adversarios profiteantur, & capiti meo detrahere lauream pertentent.

Tamen non detrectabo certamen, si quod est, & sapientissimi Moderatoris, qui ad clavum sedet, sagacitate atque experientiâ fretus contendam usque viriliter, & adversum impetus qualescumque naviculam tueri pergam, donec placidâ in arenâ conquiescat.

ALIA.

Cogitanti mihi nuper pars utra potior Philosophicis in concertationibus, oppugnantisne, an propugnantis censeri debeat; visum est operosum esse quid nimis rem decidere penitus; adeo gravia utrinque tam commoda quàm incommoda objiciebantur. Tamen ut eram totus in expendendis variis hinc atque inde momentis sensi quotidianas Philosophorum pugnas, quas illi, sive ad tuendas opiniones suas, sive ad labefactandas alienas adhibent, rudem aliquam atque umbratilem esse certaminum illorum imaginem, quæ in oppugnandis defendendisque urbibus committuntur; sic, ut, quâ ratione vel obsidentes obsessos, vel obsessi obsidentes superarent, eadem prope Philosophicis in contentionibus, vel impugnantes à propugnantibus, vel ab impugnantibus propugnantes vinci viderentur.

Enimverò par utrinque institui video cùm oppugnationis tum defensio-

nis genus; labor occurrit non absimilis; idem pœne armorum casus incidit, & certantium conditio germanam penitus sortem ac fortunam experitur.

Urbem oppugnandam qui suscipit, per quot ambages ac cuniculos molitur ac dissimulat viam, donec munimentis fiat propior, & ad eadem evertenda comparatus accedat. Qui Philosophicas Theses, quas vocant, impugnandas habet, quàm multâ argumentorum circuitione tentat aditum, antequam ipsa contrariæ opinionis fundamenta videatur convellere! Ille quatit hostium propugnacula magnâ vi tormentorum; hic Syllogismorum robore Adversariorum principia labefactat. Alter, occupatâ statione, opus dum promovet, passus ex improviso ab obsessis impressionem, loco cedere cogitur, aut insidiosi pulveris cuniculo exturbatus suis ipse ruinis sepelitur. Alter dum disputantem redactum à se fuisse putat ad incitas, & victoriam sibi gratulatur, retorto quatitur Enthymemate, aut captiosæ distinctionis perstrictus acumine sentit ruere oppugnationis fabricam, & irritos fuisse conatus suos dolet.

Quid multa? perstat obsessus hostis contumaciter, & oppugnantem speratâ palmâ sæpe frustratur: perstat in sententiâ suâ Philosophus vel victus; & suâ in distinguendo subtiliter, in negando confidentiâ oppugnantem fatigat & illudit.

At in tuendâ Thesi Philosophicâ, ut in defendendis mœnibus, an difficultas minor occurrit, Auditores? Obsessâ urbe qui clauditur, incertus, quâ sit irrupturus hostis, copias dividit, & dum periculum arcere cunctis è partibus cogitat, singulis tutandis locis imparatior accedit. Idem respondentis è pulpito Philosophico fatum est, qui Quæstiones plurimas, easdemque varias ac dissimiles propugnandas dum recepit, distractum plures in curas animum, eundem minùs ad singulas attentum habet. Expertes somni ac quietis dies pariter ac noctes agit moderator obsessæ urbis, ne fors incautus aut somnolentus occupetur. Quàm experrectum esse oportet Tyronem Philosophum, ne quid perperam neget, aut concedat, unde detrimentum patiatur. Desunt plerumque obsessis cibaria, nec armamentaria machinis atque præsidiis exhausta longioris defensionis facultatem relinquunt; hinc dedendæ urbis ineluctabilis necessitas. Neque etiam tam inexhaustus est Philosophicæ supellectilis apparatus, ut sustinendis diù tot Adversariorum impugnationibus par obsessus inveniatur. Denique non est obsessis fugæ locus, nec spes eludendi vim obsidentium, nisi opportunè auxilium subveniat, quod præsto sit laborantibus, & urbem obsidione liberet. Neque conclusus pariter graves inter argumentorum angustias habet infelix Discipulus; quò se recipiat; nisi prudens Moderator ac Præses instillet in aurem quidpiam, & impeditum feliciter expediat.

Atenim, quid promovisti, dicet aliquis, qui litem lite resolveris? vel quid crudiores militantium pugnæ ad innoxias Philosophorum contentiones pertinent? Feci quod erat in me, Auditores, rem illustravi pro virili parte; quid agam deinceps consul-

tiùs, quàm si controversiam omnem relinquam vobismetipsis, in hoc dimicationum genere contritis jam diù dirimendam. Utinam nostra in respondendo tenuitas vestros non inclinet animos, ut plus in Propugnante difficultatis ac laboris, quàm in oppugnante esse judicetis.

ALIA.

Pro eo qui priùs Militiam professus esset.

HOc erat solenne apud eos, qui Gladiatorio in Ludo exercebantur, nemo ut priùs missionem impetraret, aut donaretur rude, quàm palmarum multarum nobilis eximium cùm virtutis, tum industriæ periculum fecisset. Eandem sentio Palæstræ Philosophicæ esse conditionem, Auditores; & aspiranti mihi ad Philosophi nomen & gloriam, peracto non tam infeliciter operosioris biennii currriculo,, periculosæ plenum opus aleæ tentandum incumbit, & novum ingenii partæque in hoc stadio eruditionis specimen exhibendum.

At nescio quo meo contingat fato, ut crudiores olim pugnas expertus sine pallore, hîc, ubi ad ludicrum certamen descenditur, timidus inveniar præter modum, neque tam ambire videar propositæ mercedis decus, quàm dubii discriminis fortunam formidare. An ergo verendi magis videri debeant Adversarii illi, quibuscum in hac arenâ gerenda res est viriliter, quàm hostes patriæ, & in perniciem nostram tam pertinaciter conjurati? an esset minùs innoxia argumentorum seges, quibus jam impetendus sum; quàm horrentia pilis agmina & mucronum acies in jugulum parata? an demum facilior vitæ ipsius jactura, quàm Philosophici nominis detrimentum se objiceret?

Ut ut est; nihil me fateri pigeat, Auditores; nunquam tam terribilem incidisse mihi tubarum clangorem ac buccinnarum strepitum, quoties cruentæ pugnæ signum ederent, quàm æris acuti sonus, qui me ad hodiernam Concertationem vocabat modò, pertimescendus visus est.

Quanquam næ incusandus ego, qui timeam, ubi nullus est timendi locus! Non hostes inter, sed inter amicos geritur bellum illud, cujus hodie præfectura nobis committitur; nec infelix potest esse hujus certaminis exitus, in quo, qui aggreditur, minùs vincere ambiat, quàm vinci. Accedit bene affecta spectantium voluntas, quorum præsentia dabit bellatori vires atque animos, & præsens ad plenam cumulatamque victoriam momentum sufficiet. Exulet ergo metus omnis; ac licet in hac arce Philosophicâ, quam tuemur, varia occurrant loca, quæ fortitudinem pariter ac vigilantiam propugnatoris requirant, multiplices aditus pervii & ad idoneam defensionem minùs bene comparati, fallaces hostium doli fraudesque prudenter declinandæ; ratum est præstare me dignum expectatione vestrâ pugilem, & quam olim in defendendâ patriâ non ignavi bellatoris laudem consecutus sum, eandem in tuendis rebus Philosophicis famam vestro judicio promereri.

ALIA.

Cùm Propugnator Theses suas dedicasset Illustrissimo Ecclesiæ Principi Francisco De Clermont de Tonnere, Episcopo Lingonensi ac Pari Franciæ.

ASpiranti mihi ad Philosophiæ Lauream, Illustrissime Ecclesiæ Princeps, quod mihi felicius augurium contingat, quàm tuis sub auspiciis descendere contentionis in arenam, & tam potentis Patroni clientelâ posse gloriari. Esset mihi quidem in hac ingenii eruditionisque palæstrâ, quod vererer plurimùm tenuitatis meæ conscius, nisi vim ac fiduciam sufficeret tui Nominis auctoritas, & singularis ille, quo me resque meas tutaris, affectus æquos ac benevolos omnium animos polliceretur.

At quas agam tibi pro tuâ humanitate gratias, qui tantus tantillum respexeris, & nihil ejusmodi promeritum hominem tam singulari beneficio prævenire non dubites? Quanquam vel in hoc facinore tuo habes, Illustrissime Ecclesiæ Princeps, dignam beneficio, dignam te ipso mercedem ac gloriam; & quo videri fortasse possim meruisse minùs tam dulce præsidium, eo & tibi gloriosum est magis idipsum liberaliter impertiri. Ecquid enim est quo magni viri se commendent illustriùs, quàm dum amant identidem oblivisci dignitatis suæ, ut se minimis impendant affatim, & in benemerendo voluptatem ac gratiam aucupentur? Hæc tua laus tibi singularis ac propria, cujus in partem venire nemo confidat; quam nec Majoribus debeas acceptam; quam & illi, quibuscumque nobilitatis & rerum præclarè gestarum ornamentis potiorem arbitrentur, & tibi, si viverent, fortè invideant.

Norunt quidem omnes, Ecclesiæ Princeps Illustrissime, quot ab hinc seculis deducas generis amplitudinem, quàm insigne titulis & conspicuum honoribus nomen geras, quantam Majorum gloriam tibi graduleris: remque actam agere videar, si retexere velim longam illam tot illustrium virorum seriem, qui, quantum ipsi à Gente Claromontanâ decus acceperunt, tantùm eidem splendoris ac famæ suo in Religionem studio, fide in Principem, in patriam caritate rependerunt.

Testis famosus ille Aynardus Claromontanus de Cathedrâ Petri tam benemeritus, qui sub initium duodecimi seculi Calixstum II. Pontificem Maximum per summum nefas expulsum, comparato propriis sumptibus exercitu Romanam in Sedem restituit. Cujus facti memoriam etiamnum loquuntur & toti deinceps posteritati prædicabunt Claves illæ geminæ, quas Pontificiâ cum Thiarâ Gentilitio in scuto Claromontana Domus circumfert cum hoc Lemmate, *si omnes te negaverint, ego nunquam te negabo* Testis Aynardus alter, qui Humberto Viennensi Delphino adhæsit tam constanter, ut nullis Aimonis Sabaudi conditionibus alienas in partes abstrahi sustinuerit. Neque ille tanti officii leve præmium est consecutus, qui sibi Nepotibusque suis longos per annos supremi in eâ provinciâ Imperatoris nomen ac dignitatem

promeruit. Testis Philbertus ille Claromontanus, qui Carolum VIII. medios inter hostium globos ad Forum novum in Italiâ delapsum, auditâ compellantis se se Principis voce, viriliter eripuit. Testes multo plures, quos ego eo lubentiùs prætereo, quo minùs obscura sunt & eorum nomina & rectè facta Viri primariis, cùm Ecclesiæ, tum Militiæ honoribus tantâ cum laude defuncti; quibuscum initam nobilissimæ quæque in Galliâ familiæ affinitatem sibi gratulantur.

Norunt hæc, inquam, omnes, at minùs illud vulgatum, quod dicam, nisi apud eos, qui te peculiari Superum beneficio Pastorem nacti suis id ipsum oculis quotidie usurpant. Ut pœne nullo ponas in loco quidquid laudis ac gloriæ tibi à Majoribus accessit: ut decoris illius, quo fulges ipse, Ecclesiæ Princeps ac Par Franciæ, generosus contemptor, tanquam unus è multis videri gestias, ut neglectis Aulæ, cui tam gratus & acceptus fores, illecebris, commissæ provinciæ ultro immoreris; ut non proprio, sed cum iis communi hospitio gaudeas, quos Pastoralis officii adjutores elegisti; ut iisdem instituendis atque informandis ad bonam rectamque disciplinam totus incumbas; ut eruditionis palmam feras populis mirantibus, quoties aut gregem erudis, aut doctarum concertationum arbiter, quod est obscurúmcumque, illustras, quod abstrusum pandis, quod impeditum explicas; ut tempus omne, quod à pastorali sollicitudine reliquum est, studio impendas sedulus, & in absolvendo egregio illo ac laborioso prorsus opere, quod in Concilia sacramque Traditionem incredibili eruditorum omnium gaudio & expectatione moliris, jam pridem strenuè colloces; ut invisus nulli, nemini non gratiosus omnium existimatione & amoribus perfruaris!

Sed quo me studium tui, præposterum fortè, quantumvis ardens ac sincerum rapit; ut tibi unus non amicus fiam, dum hæc palam commemoro, quæ clam esse modestia tua frustra voluerit. Abstineo tamen pluribus, Ecclesiæ Princeps Illustrissime, ne Patrocinii tui, ultro quod offers, ne benevolentiæ tuæ, quam impensiùs ambio, fructu videar excidisse.

PROLUSIONES

Ad ineundum certamen Philosophicum.

Pro Thesi D. Guillelmi Briçonnet.

INvitatus à te tam humaniter, ut cæteris aperirem disputandi contra te viam, unum poteram subvereri, ne, cùm illis in promptu sit, de te quid sentiant, palam & apertè citraque invidiam omnem aperire; mihi propter veterem necessitudinem, quam assentationi proximam vulgò jactitant, gestientis animi sensus efferre in medium non liceret.

Verùm abundè provisum est timori nostro, dum eam fecisti existimationem tui, quæ nemini obscura sit. Norunt quippe omnes sagacitatem ingenii tui, quod intricatissimi abstrusioris Philosophiæ nodi non impediunt; norunt constantem & assiduam in Literarum studio diligen-

tiam, quam labores nulli defatigant; norunt candorem illum suavissimæ indolis, cujus illecebris omnium devincis animos; norunt ingenuos, & ad singula cùm pietatis, tum urbanitatis officia compositos mores, quibus cæteris exemplo esse meruisti; norunt, inquam, hæc omnes, &, me vel tacente, prædicarent.

Perge tam secundis auspiciis, Nobilissime Adolescens, ad amplissimos honorum gradus, quos Illustrissimi Majores tui non virtute minùs, quàm nominis sui gloriâ consecrarunt. His illi instructi præsidiis, quæ jam in te tam feliciter adumbrata suspicimus, ad eas dignitates, quæ sunt in Foro & in Clero summæ, pervenerunt. Testis mihi Robertus Briçonettus, quem mira vis ingenii, eruditio perfecta, summa dicendi laus, singularis rerum usus, vigilantissimi Præsulis in Ecclesiâ Rhemensi defunctum muneribus ad supremam Cancellarii dignitatem evexere.

Testis Guillelmus Briçonettus, Vir maturitate judicii, integritate, prudentiâ, fide clarissimus, qui Archiepiscopus ac Primas Narbonensis cùm jam esset, sacrâ Purpurâ postmodum decoratus, denique ob navatam Carolo VIII. difficillimis in rebus operam regni totius administrationi præfectus est.

Testis Avus tuus Franciscus Briçonettus, cujus memoria recens adhuc in Majore Concilio, ubi Primi Præsidis tantâ cum dignitate partes non ita pridem sustinebat, eum nobis exhibet Virum, qui sic mollescere nescius visus est, cùm jus & æquitas postularent, ut in cæteris nemo foret illo ad omne genus obsequii paratior; sic retinens gravitatis, ut eam ad consolandos miseros, quibus erat parentis loco, ultro deponeret; denique sic infimis pariter ac summis venerandus, ut esset quoque carissimus.

Tu verò, qui vestigiis tantorum Virorum, quantùm ætas patitur, jam insistis, Nobilissime Adolescens, cùm te olim suum Curia vindicarit, tam florebis * in Foro Juris Legumque peritiâ, quàm politioris Literaturæ laude, dum esses nobiscum, floruisti. Ut neminem passus unquam es, qui non tibi laboris studio esset inferior, sic assiduitate, diligentiâ cæteris aliquando prælucebis: &, quam in solvendis involutis quibusque Philosophiæ ambagibus dexteritatem atque solertiam nunc exhibes, eandem tunc in dirimendis litibus implicatissimis exhibebis.

* Dictum olim probavit eventus. Præsidis in tertiâ Inquisitionum Curiâ munere defunctus est magnam in rerum Forensium scientiâ laudem adeptus, & incredibili omnium desiderio ante annos exstinctus.

Atque ut uno verbo complectar omnia, domesticarum virtutum æmulator, sicut festivitate ingenii, urbanitate morum, pietate, comitate in omnes Matrem amantissimam, ita contentione animi, doctrinâ, opinione probitatis Illustrissimum Parentem referes; quem non tam generis splendor, & illius, quod gerit muneris amplitudo, quàm judiciorum scientia, labor, vigilantia, sincerum æquitatis studium, candor animi, & singularis quædam fucique omnis expers humanitas commendant. Verùm sentio, dum tuis gentisque tuæ laudibus immoror, præripi à me aliam laudis materiem, quam tu tibi ipse ingeniosis responsis facturus es. Quamobrem, &c.

ALIA.

Pro Thesi D. Henrici-Francisci à Paulâ d'Ormesson d'Amboile. *

* Hodie Consistorianus Comes Ærarii moderandi Præfecturâ defungitur.

QUid isthuc moris est, Adolescens Nobilissime, vel unde tam cupida contentionis, tam rixarum amans Philosophia, ut amicos inter conjunctissimos patiatur lites, ac dissidium velit? Tene servire huic consuetudini, & instituti Philosophici tam rigidum custodem esse ac satellitem, ut hominem tibi tam multis, ut tute nosti, nominibus devinctum ad ineundum singulare tecum certamen provoces?

Si tua illa Philosophia has mihi partes demandaret, ut in isto Virorum Illustrium consessu palam aperirem, quàm egregiè fueris de magistrâ illâ vitæ ac morum disciplinâ toto biennii curriculo meritus, quantùm Academia nostra glorietur, quòd te hospitem atque alumnum habuerit; quàm grave apud omnes, dum hinc abscedis, relinquas desiderium tui; hæc si mihi, inquam, provincia traderetur, ut ultro volensque oblatum dicendi de te, quid sentiam, locum arriperem! ut facultati nostræ qualicumque gratularer, cui tam ampla præconii materies contigisset! Tunc enim relegens animo singulos, quos decurristi in hoc Lycæo, studiorum gradus, narrarem, quantam olim vel in puero mirati simus ingenii maturitatem, & supra sortem ætatis nihil indignam viro prudentiam. Prædicarem, ut annis crescentibus vidimus adolescere pariter illa virtutum semina, quæ tibi natura felix insevit, Parentis optimæ pietas ac sapientia excoluit, liberalis educatio promovit, tuum ipsius studium ac diligentia perfecit. Retexerem plausus illos, qui tibi dati sunt, vel in Scholis, cùm ingenii doctrinæque laureas acciperes, vel in Theatris, cùm personam tantâ cum dignitate sustineres, vel in hac Philosophorum palæstrâ, cùm Theses, uti nunc facis, propugnares. Dicerem, ut versatus hîc nobiscum es per tot annos sine cujusquam vel offensione vel querelâ; ut reliquis semper pietate, studio, docilitate, modestiâ, integritate morum præluxisti; ut puerile nihil cùm saperes, nullius in te invidiam, sociorum omnium existimationem ac benevolentiam concitasti; cujus rei vel unum hoc argumentum esse possit, quod illi te communibus suffragiis Sodalitii Deiparæ Præfectum ac moderatorem elegerunt: quo in munere ita te geris, ut publico dignus judicio videare.

Hæc sunt, Adolescens nobilissime, quæ, si Philosophiæ leges paterentur, cum eâ securitate extollerem, quam consensus omnium atque approbatio facerent. Aut si laudes ejusmodi etiam debitas modestus quidam & insitus tibi pudor respueret; quàm ego lubens immorarer in recolendo inprimis & nunquam satis prædicando Ormessonii nomine, quod vel appellasse solùm, laudasse est, adeo gratissimam statim refricat Illustrissimi Avi tui memoriam; quem spectata toties rebus in arduis probitas, fides, æquitas suis amabilem, adversariis, si quos habuit, verendum, carum omnibus atque admirabilem ef-

fecerunt! apud quem solitudo atque innocentia certum præsidium semper habuere: qui in causâ difficili æque ac lubricâ afflictæ saluti opitulari maluit, quàm videri quidpiam aut gratiæ, aut ambitioni, aut privatis offensionibus tribuisse: qui in exercendo Magistratu constanter & ubique magnus, eodem abdicato major visus est. Cui spectata integritatis fama plus auctoritatis ac ponderis, quàm plerisque muneris dignitas atque amplitudo conferebat. Quo judice atque arbitro, homo privatus cùm esset, plures majoresque controversias componi vidimus, quàm apud ipsos Judices dirimerentur: cujus vita denique tota ingens documentum extitit, virtutem esse per se ipsam laudabilem, & nullis ad veram gloriam fortunæ præsidiis indigere.

Talis tantusque vir, mirùm, nisi similem sibi filium procreasset. Ille vix in ipso ætatis flore nobilissimæ provinciæ præfectus & paternæ laudis studiosus æmulator, quàm egregium hodie perfectissimi magistratûs exhiberet specimen, quàm acres tibi, Adolescens Optime, ad eandem gloriam assequendam stimulos adjiceret, nisi præmatura mors, tibi vivam paternarum virtutum imaginem, nobis segetem laudis amplissimam, toti Galliæ decus ingens atque ornamentum invidisset.

Quanquam hortatore non eges, neque festinantem per te ipsum ad majora opus est, quisquam ut extimulet, At si in novo, quod jam jam ingrederis, rerum curriculo desiderabis aliquem difficilioris viæ comitem aut ducem, habes ante oculos, Nobilissime Adolescens, proximâ conjunctissimum affinitate Virum illum, quem sequi tutum est, imitari gloriosum, assequi laudis ipsius cumulus haberi possit.

Felicem te, Nobilissime Adolescens, qui tam aptus ex te ipso ad magna quæque tantum insuper à domesticis, quæ te undique circumstant, exemplis præsidium invenias. Neque enim quidquam hîc adjicio de clarissimis Majoribus, quos tibi materna nobilitas suppeditat, Illustrissimam intelligo Magistrorum familiam, quæ augustissimo Galliæ Senatui tot Senatores, tot Præsides omni laude cumulatos dedit: ac præsertim Ægidium illum Magistrum Senatûs ejusdem Principem, virum difficillimis rei Gallicæ temporibus, tam bene de Religione, de Patriâ, de Rege meritum.

Sed vereor ne progressus fortè longiùs ego sim, quàm Philosophicæ leges patiantur, neque tam pugnaturus tecum in arenam descendisse videar, quàm meo erga te studio facturus satis. Quare ut consuetudini morem geram, &c.

ALIA

Pro Thesi D. Francisci-Victoris de Breteüil Tresigny *

Cum systemata Philosophiæ veteris ac novæ Proponeret, Defenderet, Conciliaret.

* Hodie Rei bellicæ administratione fungitur.

Novum prorsus, insolens & operosum quiddam aggrederis, Nobilissime & ingeniosissime Adolescens, qui tam multas tam discrepantes inter se, tam ex adverso positas Philosophiæ

Philosophiæ cùm veteris, tum novæ Opiniones non proponere modò, vel tueri, quod paucorum est, sed etiam conciliare, quod vix quisquam ausus est ante te, profitearis.

Tu scilicet generosam imitatus audaciam, quam paternæ nobilitatis symbolum * Accipiter præfert, Ibis per tot Philosophiæ anfractus & ambages, quòcumque adversariorum æmulatio aut etiam malignitas jusserit?

* Corpus primi symboli quod p. æferebat Thesis signatum hoc Lemmate. *Quo jusseris, ibit.*

Tu non minùs constans eris ac securus, quàm solet esse medias inter procellas, materni generis specimen, Aquila, * neque te ulla in isto, quod ingrederis bellandi genere inusitato, pericula territabunt?

* Corpus secundi symboli, cum his vocibus. *Nec tanta pericula terrent.*

Tu Clypei * illius instar, quem armis hostilibus impervium fuisse sacri Codices testantur, stabis contra omnium oppugnantium tela invictus & illæsus?

* Corpus tertii symboli his superadjectis vocibus, *Tela omnia contra.*

Quin & hoc etiam polliceris, quod sol * exoriens rerum universitati præstat, id te vel in primo Adolescentiæ flore Orbi Philosophico commodaturum, nihil ut sit tam abstrusum, quod non eruas; tam obscurum quod non illustres, tam reconditum quod non pandas?

* Corpus quarti symboli hæc verba præferens *Omnia pandet.*

Mirum illud profectò, & singulari plenum confidentiâ illis fortè videbitur, qui vim ingenii tui, perspicaciam, & partam assiduo longioris curriculi labore eruditionem non noverint. Nobis verò, qui rerum à te in hoc Lycæo feliciter gestarum seriem, qui palmarum tuarum gratissimam memoriam usurpamus, non est, nisi quòd tibi plurimùm gratulemur.

Tamen ubi tam felix occurrit tibi gratulandi seges, quid dicam de te, Nobilissime Adolescens, qui unas mihi tecum dimicandi partes reliqueris. An non ergo durum hoc satis mihi videri debuit, quod Illustrissimus parens tuus, * vir omni commendatione major propensissimum meum erga se totamque clarissimam familiam tuam studium represserit; quòd severam imposuerit mihi legem, ne prædicarem de se vel splendorem eximium antiquæ domûs cum singulari modestiâ conjunctum, vel præstantissimæ mentis sublimitatem admirabili moderatione temperatam, vel gesta ab ipso sanctè atque incorruptè munera collaudarem. Quòd nihil dicere me voluerit de nobilissimis Fratribus quorum alterum * hîc intueor politioris ingenii virum, tantòque digniorem eâ provinciâ, quâ defungitur, quanto elegantiorem bonarum Artium amœnitatem cum aulicâ urbanitate consociat, Alterum * etiam præsentem videremus, nisi illum jussa Principis, & ingenitæ laudis æmulatio bellorum in periculis remorarentur.

* D. De Breteüil Consistorianus Comes.

* Paro de Breteüil Legatis apud Regem admittendis Præfectu.

* Commendator de Breteüil Centurio Prætorianæ cohortis & manipularis ductor.

Quanta enim verò cresceret hinc mihi orationis seges ac copia, si quid delibare liceret ex iis omnibus, si vel materni generis gloriam, grato, uti decet, animo * prosequi, & tam in ipso totius familiæ capite superstitem * venerari, quàm in illustrissimâ Parente tuâ, quæ sexûs sui dotes omnes ac virtutes cùm habeat, nullis ejusdem vitiis, aut etiam nævis urgetur. Quæ ingenium, prudentiam, sagacitatem, constantiam, dignam natalibus magnanimitatem, & cætera, quæ præstantes viros commendare solent, in se complexa, unum hoc suis in rebus numerandum

* Domini De Courtebourne Collegium Societatis Jesu Aquisinum Duaci fundavere.

* Marchio de Courtebourne Castrorum Præfectus & gubernator Hesdiniensis.

putat, si pietatem colere, rem domesticam administrare sapienter, plenam summâ expectatione sobolem feliciter instituere potuerit.

An non, inquam, iterum atque iterum peto, Nobilissime Adolescens, durum hoc satis mihi sit, quòd pro debitâ paterno imperio reverentiâ isthæc prætermittere silentio cogor, nisi tu me in eas conjiceres angustias, unde nihil tibi pariter liceat gratulari.

Quanquam vel cum dolore tuo non temperabo mihimet, quin adversarii atque oppugnatoris partes tantisper oblitus palam eloquar de te, quod sentiunt omnes, quod loquuntur, quod, vel me tacente, commendarent. Quam enim non excitasti apud unumquemque admirationem rerum tuarum toto illo studiorum curriculo, quod in oculis nostris tam gloriosè peregisti? Suspeximus in te adhuc puero prima fortunatæ illius indolis initia, quæ tibi moderatorum pariter ac sociorum animos conciliavit: adolevit illa tecum, &, quæ naturæ munus primo videri potuerat, mox longo studio & assiduo labore perfecta maturæ rationis partus debuit reputari. Quantum hinc hausisti præsidium ad ingenuum morum candorem, quo præfulges, ad comitatis urbanæ gratiam, in qua superiorem habes neminem; ad ipsam pietatem, cujus studiosissimus semper extitisti.

Jam ubi aut ingenio, aut eruditione, aut actionis ipsius lepore certandum fuit, quantos, quàm frequentes, quàm plenos cumulatosque plausus, in scholis, in exhedris, in scenis promeruisti!

Nihil ego vereor, Nobilissime Adolescens, ne quid ad assentationem compositum, nimio tui tuorumque studio, dixisse arguar. Locupletem habeo testem domum hanc totam; quam clarissimi nominis gloriâ cohonestati, virtutum exemplis decorasti, & incredibili quodam tui desiderio jam jam afficies.

Perge hoc animo, Nobilissime Adolescens, perge sic præferre facem junioribus fratribus, qui ætate quo te contingunt propiùs, eo laudabiliùs tuis vestigiis insistunt. Sed non video præripi tibi à me nobilissimi triumphi materiem, dum modestiæ tuæ vim facio. Quare, &c.

A L I A

Pro Thesi D. Alexandri - Joannis-Baptistæ Lambert de Torigny. *

* Hodie in secunda Libellorum Supplicum Curiâ præsidet.

QUid me cupidum pacis & rixarum osorem, si quis est, Philosophicum in stadium perennibus discordiis ac contentionibus obnoxium pertrahis, Nobilis & ingeniose Adolescens. Saltem si tuâ causâ mihi veniendum foret in arenam; si quo contra adversariorum tuorum tela clypeo, aut etiam ense ad lacessendum indigeres, paratum me ultro, nec quamcumque sortis aleam pro te subire detrectantem invenires.

At illum provocari à te in singulare certamen, qui nihil tam doleret, quàm tibi nocuisse, hunc eligi hostem ex omnibus, qui tibi ante omnes amicus videri velit: est ne hoc amabo humanitatis illius, aut etiam indolis bonæ ac candidæ, quam in te

nemo non suspicit, nemo non amat. Esto ingeniosus, uti soles; perspicax, eruditus, & in dissolvendis Philosophiæ ambagibus tam felix fortunatusque, quàm visus es non ita pridem, haberi possis; at vereor, ne parum amicus videare, & hoc, quo me lacessis hodie, facinus, rerum tuarum gloriam aut deterat, aut etiam obscuret.

Quid? Litem tibi intendi à me perperam credis? aut fortè fictum animi gratiâ videtur illud, quod queror? Vis quempiam de controversiâ nostrâ statuamus arbitrum? Age nihil moror: adeamus Tribunal illius Judicis, * quem tibi ipse inter cæteros maximè velis contingere: quem revereris & amas ut patrem, & à quo vicissim paternæ caritatis studio atque affectu diligeris. Magistratum illum intelligo hæredem avitæ probitatis, quem habere causæ suæ judicem nemo non ambiat; cui creditas bene res suas ac fortunas quivis arbitretur; cujus in judicio Litigator etiam pertinacissimus ultro ac volens acquiescat: adeo omnium opinione sagacitatem cum diligentiâ, probitatem cum urbanâ comitate, facilitatem cum æquitatis laude componit!

* D. Lambert in Curiâ Libellorum Supplicum Præses adolescentis Patruus.

Equidem, ut fatear, quod res est, cum sit ille fidelis, magnificus ac constans amicus, si quis unquam fuit, unum vereri possis, ne in tuendis amicorum partibus rigidum se præstet vindicem, & mihi violatum à te jus amicitiæ conquerenti ex judice Patronus existat.

Quanquam ne metue: absit, ut ullum patiar tibi esse cum eo dissidium, qui cum arctissimam fovere necessitudinem omni officiorum genere debeas. Malim ego vel ingratâ defungi oppugnatoris provinciâ, si modò triumpho tuo serviam, &, quem tam auspicato ingredi paras laudis ac gloriæ campum, hunc mihi gratuler aperuisse.

ALIA

Pro Thesi D. Ludovici Abbatis Chomel. *

* Nunc est Arausicanus Episcopus.

QUò me evocas etiam è longinquo, * & quàm alienam imponis mihi personam ab eâ quam tueri vellem, Nobilissime Adolescens? Si veniendum mihi huc fuisset, vel ut spectator ac testis forem, illius gloriæ quam ex hodiernâ concertatione relaturus es, vel ut plauderem ac gratularer victori, vel ut in hoc amplissimo consessu profiterer palam, quàm egregiam hîc concitaris apud omnes opinionem tui; advolassem ultro ac lubens, neque me locorum intercapedo, neque amœnæ solitudinis amabilitas, neque concessa per has ferias solitis à laboribus cessatio retardasset, quominus propensissimæ meæ erga te voluntati statim obsequerer; &, quod non æquitatis minùs, quàm veteris necessitudinis ratio postulat, publicum rerum à te toto decennio bene gestarum testimonium redderem.

* Peregrinabatur oppugnator.

* Avus Abbatis Chomel Libellorum Supplicum Magister matrem habuit Carolam Seguier Cancellarii ex fratre Neptem. Hinc ipsi venit affinitas cum familiis de Sully & de Coislin.

Neque me verò parum delectasset tam conveniens animo meo materies; sive dicerem de singulari meo studio erga familiam tuam, quam obiti multâ cum laude magistratus, ipsa supremi Galliarum * Cancellarii amplitudo, & contracta cum primariis Au-

læ Proceribus affinitas hodieque nobilitant; sive de te ipso loquerer, ac prædicarem ingenii tui perspicaciam, suavitatem indolis, morum integritatem, pietatis studium, indefessum laborem, cujus vel id unum inficiandum nemini argumentum erit, quòd intermissum longiori ac repetitâ sæpius ægritudine studiorum curriculum, confirmatâ nondum valetudine operosiùs redemisti; &, quod alii reparandis viribus tribuendum censuissent feriarum tempus, * idem tu seriæ ac difficili, si qua est, exercitationi mancipasti.

* Propugnata Thesis mense Septembri.

Equidem scio dotes illas egregias, quas laudamus in te plurimùm ac suspicimus, fructum esse liberalis illius educationis, quam hausisti domi, cùm ab illustrissimo parente, tum ab ipsâ piæ sedulæque matris operâ, cui nihil antiquius fuit, quàm ut in te & amantissimo fratre tuo, * cui Rex ante tempus ad ineundum Magistratum viam aperit, excoleret felicem indolem, & bene præparatos animos documentis pariter atque exemplis ad singula virtutum omnium officia informaret. Verùm quis neget esse hunc in adolescentiâ laudis cumulum, si disciplinam bonam apponere lucro norit, & credita sibi rerum optimarum semina valeat feliciter promovere.

* D. Chomel in Majore Consilio hodie Senator.

Hinc vides, Adolescens Nobilissime, quàm læta mihi surgeret dicendi copia, nisi me adversarium malles, quàm laudatorem. Ergo, tibi ut obsequar vel invitus, aggrediar, &c.

ALIA

Pro Thesi D. Achillis de Soubeyran. *

* In ipso Juventutis & laudis aditu extinctus probatissimæ familiæ spes lætissimas funestavit.

Ecce postremis nunc demum hujus Lycæi laboribus perfungeris, nobilis & ingeniose Adolescens, & emensus feliciter longioris curriculi stadium optatam jam diu metam prope contingis. Restat una discriminis alea, quam subeas in præsentiâ, aut potius imminet nova palmarum seges, quam veteribus laureis adjicias.

Verùm quid dicam de te, aut potiùs quid non querar, quem in hodiernâ contentione unum inter cæteros adversarium elegeris? An levioris operæ victoriam illam fore censuisti, si desuetum multos jam annos Philosophicæ palæstræ pugilem ad certamen vocares? An titillasset fortè juvenilem animum ea laudis æmulatio, ut cum magistro olim tuo certasse dicereris? an, quia contentiones ac rixæ solent esse inter amicos amoris ipsius integratio, sperasti novum aliquod ex hac concertatione veteri nostræ necessitudini pondus accessurum?

Quæcumque demum fuerit consilii tui ratio, cum me descendere tecum in arenam voluisti; ego certè apponam lucro quem tu mihi præter opinionem tuam commodum offers locum prædicandi de te, non tam quod ipse sentio, quàm quod omnes, quotquot te norunt, palam loquuntur.

Quanquam modestiæ tuæ facere vim jam videor, &, qui statim se

prodit in vultu tuo pudor ingenuus, silere me jubet. Sed an æquum est tibi morem ut geram? an, si indulgeam voluntati tuæ, florentissimæ hujusce domûs declinabo offensionem, ubi tam illustria dedisti per tot annos virtutum omnium exempla, nisi saltem ipsius nomine gratias tibi quas debet, & rependit ultro, referam? Nisi profitear palam, quàm grave jam injicias apud eos desiderium tui, quibus societate tuâ deinceps carendum sit? An dissimulare mihi liceat, quàm suavis & amica nobis rerum à te gestarum memoria futura sit, cum te absente atque inscio retractabimus candorem animi, suavitatem indolis, morum innocentiam, pietatis studium, quibus sic præfulges inter socios, ut illi te in sodalitii Deiparæ Virginis moderatorem ac præfectum communibus suffragiis assumpserint.

Gratulentur enim verò sibi Parentes optimi, quorum piæ sollicitudini tanto cum fœnore respondéris. Gratuletur sibi parens amantissima, quam non matrum de more tibi muliebriter blandientem, sed stimulantem ad magna quæque persensisti. Gratuletur multo magis parens optimus dignum heredem sui nominis ac virtutis, & tam beatum prole suâ se putet, quàm tu parente felix videris. Magnum illud est, quod dico, atque haud scio, an quidquam ad commendationem tuam dici queat illustrius? Nam ut sagacitatem ipsius, prudentiam, dexteritatem in agendis rebus prætermittam; quis illo aut melior, aut amantior æqui, aut amicus deditior, aut imis pariter ac summis vixit acceptior? Testes appello viros, quot quot hic adsunt, amplissimos, apud quos tanto in pretio est; testes volo confertissimos illos egenorum atque inopum greges, qui in Xenodochiis versantur, quorum commodis impendit se totum ac devovet.

Sed dum mihi tacitè suffragantur omnes, sentio orationi meæ reclamari ab iis unis, quibus placuisse inprimis ambiam. Quare, &c.

ALIA

Pro Thesi D. Jacobi Chauvelin De Beausejour. *

* Hodie Oratoris Regii partes sustinet in Præsidiali Curiâ.

Acturus hodie tecum contra mentis humanæ *spiritalitatem*, quam vocant, cujus & præsidio fretus ejusdem mentis immortalitatem defendis; unum, ut fatear quod res est, sentio argumenti genus, à quo non mediocriter pertimescendum mihi sit. Neque enim argumentum illud aut petitum est extrinsecus, aut depromptum Philosophorum è scholis, quod infringi rationibus, aut saltem infirmari posse videatur. Imò video tam fore planum illud ac plausibile, ut omnium feriat oculos, & nullum ambiguitati relinquat locum. Quid multa? Aliud etiam adversario tuo incommodum impendet, quòd argumentum illud semper habeas ad manum; quod in te ipso positum sit; quòd ab eodem abstinere non sustineas. Vide ergo, quàm iniquis ego conditionibus ad certandum accedam, cui cum hoste tam egregiè comparato dimicandum incumbat. Tamen si velles in hac concertatione nostrâ, ubi de spiritali animâ controversia insti-

tuenda est, hoc indulgere mihi, ut ad decidendam ejusmodi quæstionem de te ipso conjectura non fieret, tibi ultro volensque permiserim, ut in reliquis rationum momentis liberiùs excurras. Nam quo probare apud eum pacto aggrediar animam non esse spiritalem, in quo spiritus tam purus, tam vividus est, nihil ut à corporeæ molis societate ac contagione patiatur? qui tam acutum cernit in rebus, nihil ut abstrusum ipsi, nihil implicatum, nihil invium occurrat? Fuit enim vel à teneris fortunata præstantissimæ tuæ mentis conditio, Nobilissime Adolescens, ut ipsius pueritiæ ignoraret tenebras, & supra sortem ætatis altum nescio quid ac sublime saperet. Hinc tot palmares laureæ, quas in hac ingeniorum palæstrâ tam constanter messuisti, ut multiplicem certaminum tuorum varietatem victoriarum ac triumphorum numero metiri possis.

Quanquam hæc est nobilissimæ familiæ tuæ ingenita laus, quam hereditario jure tibi vindicas, ut ingeniorum ferax inprimis audiat. Habes scilicet in illustrissimo Parente, præter cæteras, quibus abundat, animi dotes, auream morum probitatem, sincerum pietatis studium, spectatam in judiciis æquitatem, caritatem in propinquos, in amicos fidem, constantiam in laboribus, in perfungendo magistratu vigilantiam; habes, inquam ubertimos ditissimi ingenii fontes, unde locupletes ad te rivuli jugiter promanat. Habes in amantissimo Patruo parentem alterum, qui, dum abest ille gravioribus pro Regis Regnique gloriâ negotiis distentus, piam tibi sollicitudinem impendit, & insitos bonæ mentis igniculos omni ope ac studio fovet, alit, inflammat. Imò familiaris est ingenii gloria nomini illi quod geris. Testis egregius ille vir, * & omni prædicatione major, cujus suavissimam hodieque memoriam provinciæ, quibus tot annos præfuit, recolunt; quem Consistoriani Comites singulari præditum sapientiâ venerantur, & amant multo magis devotissimâ in omnes voluntate conspicuum. Testes ejusdem liberi parenti simillimi; quorum Alterum Gallia tota suspexit perfectum omni laude & cumulatum sine rivali Oratorem; eundem præmaturo raptum funere lugere etiamnum non desinit. Alterum jam plaudebat sibi stimulis paribus ac præsidiis ad fraternum decus festinantem, nisi majoribus pro publicâ re obeundis muneribus servaretur.

* D. Chauvelin Consistorianus Comes.

Sed næ ego lævus, qui diutiùs istis immorer, unde gravius causæ illi, quam tuendam suscipio, detrimentum accedat. Quare, &c.

ALIA

Pro Thesi D. Nicolai Le Breton. *

* Patronum agit in Foro Juvenis lætissimæ expectationis.

FAustum habes hodiernæ concertationis augurium, Adolescens ingeniose, cui semel atque iterum tam feliciter præluseris. Testis ego palmarum tuarum, & congressus tecum in Philosophico stadio novi, quibus ad certandum denuò præsidis instructus accedas. Verùm tam bene comparatus ad rem gerendam viriliter, & dignos ingenio tuo, dignos eruditione plausus promerendos, utri plus

Hebes, Naturæ an Arti? Equidem novimus quàm acrem ingenii vim, quàm capacem eruditionis bonæ, quàm patientem culturæ liberalis animum nactus fueris; sic ut arrisisse tibi Natura benignior, & tanquam parens optima carum inter cæteros alumnum fovisse amiciùs videri possit. Tamen, mihi crede, habes unde institutioni, quam sortitus es, gratuleris impensiùs, qui Parentem optimum juventutis tuæ doctorem ac magistrum inveneris. Sobolis ille amantissimus non te alienis educandum manibus, aut liberalibus disciplinis informandum tradidit. Ipse sumpsit hoc sibi, ut statim à pueris os filii tenerum figuraret; ut prima insereret eruditionis ac doctrinæ semina, unde uberiores deinde fructus colligeret. Hic affixus tuo lateri morum custos incorruptissimus non te opprobrii cujusvis expertem modò atque integrum servavit, qui virtutis honos primus est, sed per arduam ac difficilem virtutum omnium semitam securum tibi iter aperuit. Hic te patientem laboris, bonarum artium cultorem, honestatis laudisque æmulatorem effecit. Nihil te sanum profectò patris hujus pœniteat, Adolescens optime, cui gratiam habeas tam singularem referendam. Hoc unum provide, ut, quo cœpisti primùm, eodem pergas pede; & quem inoffenso vestigio fidum hactenus ac tutum vitæ ducem secutus es, eundem deinceps monentem sana & ad meliora stimulantem consecteris.

ALIA

Pro Thesi D. Ludovici Chauvelin, qui Oratoris olim in supremâ Curiâ Regii filius est.

QUod vocasti me hodiernæ concertationis in partem, habeo quas tibi plurimas referam gratias, nobilis & ingeniose Adolescens. Nam cùm mihi dulce est servire gloriæ tuæ, & amplam tibi nobilissimi triumphi segetem aperire, tum nihil esse potest optatius, quàm testari palam meum erga te animum, & devotissimam jam diù familiæ tuæ voluntatem.

Verùm quàm ægrum inde mihi desiderium renascitur, unde suavissima gratulatio se offert. Frustra requiram oculis in hoc amplissimo cœtu, Virum illum, quem ego, quem tu adesse præter cæteros vellemus, quem nobilissimi, qui hîc adsunt Magistratus, & clarissimi Ordinum omnium Principes tam lubenter, tam cupidè intuerentur. Virum, inquam, illum, de quo meritò dubites, plusne naturæ præsidiis, quàm partis ab arte, solertiâ, exercitatione momentis deberet; apud quem ingenii sublimitas, summa dicendi vis, nativa sermonis gratia, sibi principatum vindicabant; qui civilibus ac domesticis virtutibus circumseptus, pius si quis fuit, filius, bonus parens, conjux optimus, studiosus consanguineus, fidelis ac generosus amicus omnium judicio habitus est: cui oranti causas in Foro totus Senatus, universa civitas toties applausit: quem controver-

ſiarum ſuarum judicem aut arbitrum nemo non ambiit, nemo refugere viſus eſt, nemo, vel cùm lite caderet, incuſavit; adeo incorruptus æquitatis amator audiebat! qui raptus in ipſo ætatis flore acerbiſſimum toti Curiæ, Regi ipſi æquiſſimo virtutis æſtimatori, bonis omnibus mœrorem attulit. Senſiſti ipſe, Adoleſcens nobiliſſime, nam cur apertum publicæ opinionis teſtimonium vel cum dolore tuo prætercam? Senſiſti, inquam, ipſe, cùm in recenti luctu atratus totus ſolenne Theatrum palmari eruditionis, ingenii laureâ decorandus conſcenderes, ut ad aſpectum tuum & nominis tui appellationem, non tam plauſus, quàm piam confertæ multitudinis miſerationem commoveris!

Nam quis pueritiam tuam fortiſſimo dulciſſimoque præſidio non doleret orbatam, cùm nova poſtmodum ex amantiſſimæ matris jacturâ lugendi ſeges acceſſiſſet? Quanquam non fuiſti omni ſolatio deſtitutus, cui tam multa informandæ & erudiendæ Adoleſcentiæ tuæ adjumenta ſuperfuerint. Nam cur refricare verear felicem avi paterni memoriam, qui poſtremos contritæ in aſſiduâ virtutum omnium exercitatione vitæ annos tibi liberaliter indulſit, qui honorificâ defunctus eum ſummâ probitatis laude præfecturâ, Conſiſtorianus demum Comes effectus, perfectam tibi conſummati Magiſtratûs imaginem reliquit.

Verùm quid præterita requirimus, cùm magnos etiamnum habeas in illuſtriſſimâ familiâ tuâ orbitatis tuæ patronos, & domeſtica, quocumque te vertas, rerum bene gerendarum exempla. Appellarem illuſtriſſimum Patruum tuum, niſi probè intelligerem quantùm ab omni laudum ſuarum commendatione refugiat: Patruum dico, quem tu merito colis ut patrem, quia paternum tibi amorem impertit, quia fraternas virtutes exhibet ad vivum, ingenio, comitate, morum elegantiâ, geſti feliciter Magiſtratûs gloriâ fratri ſimillimus. Neque verò mirum eſt, quòd tam arcta fratrem utrumque jungeret olim concordia, quibus ſimiles animos eandem ad magna quæque indolem natura inſeviſſet. Atque hæc dicenti mihi nullus opinor refragabitur, qui, dum Fratrum nobile par ſub diſciplinâ noſtrâ, quod honori duxi ſemper, adoleſceret, felicia jam tum virtutum illarum ſemina deprehenderim.

At, ſi rigidum mihi de ſe ſilentium imponit Patruus ille tuus, non ſilebo certè paternam Aviam omni laude majorem. Commemorabo maternum Avum cum fidiſſimâ conjuge, quorum curam, attentionem, vigilantiam, & piam pro tuâ educatione ſollicitudinem experiris: qubus quàm carus, quàm dilectus habeare, tuo ipſius periculo pervidiſti. Meminiſti, cùm nuper de tuâ ſalute graviter angeremur, qualis fuerit totius familiæ tuæ mœror, anxietas, ægritudo? Ut omnes viciſſim domum iſtam ſolidos per dies complerent invaleſcentis aut remittentis morbi aſſidui & indefeſſi exploratores; ut alternantibus triſtitiâ & gaudio, tecum ingraveſcere, tecum convaleſcere viderentur. Non tacebo Eminentiſſimum Cardinalem propinquâ tibi affinitate conjunctum *; cui lumen ingenii, eruditionis gloria, Religionis ſtudium, comitas morum, atque affabilitas plus admirationis apud omnes, quàm aut ſplendor

* Adoleſcentis Amita nupſit Marchioni de Biſſy qui Em. Cardinali nepos eſt à Fratre.

ſtor natalium, aut ſacra Purpura contulere; qui pro ſuaviſſimo quo te affectu complectitur, dolebit hujus diei celebritatem ſibi ereptam fuiſſe.

An tibi liceat tot inter præſidia & domeſticarum incitamenta virtutum non æmulari grandiora, & mediocritate quâdam eſſe contentum? Equidem ſcio, quò tua te indoles ferat, quàm nihil ab avitæ laudis æmulatione degeneres: quàm eximium in hoc Lycæo ingenii tui ſpecimen dederis; quàm exquiſitum Literaturæ politioris guſtum præ te feras, quàm acutum cernas reconditis & abſtruſis in diſciplinis. His rei bene gerendæ rudimentis cùm ætas, labor aſſiduus, & ipſa negotiorum facultas acceſſerint, dignum te profectò votis, quæ pro te facimus, dignum lætiſſimâ familiæ tuæ expectatione præſtabis.

PRO PUERO

Concertationem Theologicam auſpicante.

QUæ ſocietas eſt Pueris cum grandioribus & maturâ jam ætate Viris; & quod eſſe poteſt inſcitiæ noſtræ cum veſtrâ eruditione commercium, ut non modò in hoc ſacroſanctæ Theologiæ domicilium nobis aditus pateat, ſed doctiſſimis difficillimiſque concertationibus veluti facem præferre debeamus? Mihi certè perſcrutanti hujus inſtitutionis conſilium viſum eſt hoc præcaviſſe ſapientiſſimos antiqui moris Principes, ut hominibus Theologis imitandam ſuis in ſtudiis atque diſputationibus ætatis noſtræ naturam indolemque proponerent, à quâ deflectere ſine grandi piaculo non liceret.

Eſt enim nobis Pueris inſitus quidam candoris & veritatis amor, ex quo Deus ipſe, ſi quid divinis Literis credimus, ſuam perficere laudem ambiat. Per nos fuci expers ac ceruſſæ nuda veritas loquitur, & ambages ac tricas peroſa nec fallit quemquam, nec adulari cuiquam didicit. Hæc pariter Theologi cujuſvis præcipua laus: hoc ille decus, tanquam ſummum gloriæ apicem, conſectetur; ut vel leviſſimas Erroris umbras non amoveat à ſe modò, ſed veritati amicus uni captivam eandem in injuſtitiâ detinendam eſſe turpis adulator nunquam exiſtimet.

Quid de meâ illâ conjecturâ ſentiendum videatur, tuum judicium, ſapientiſſime Magiſter noſter Præſes, tua exiſtimatio ſit. Ego interim pro commiſsâ mihi provinciâ propoſitam Quæſtionem aggredior in affirmantem & negantem. In affirmantem quidem ſic, &c. In negantem verò ſic, &c.

ALIA.

Pro Puero inter Melitenſes Equites adſcripto.

MIrum vobis fortaſſe videbitur, Magiſtri noſtri ſapientiſſimi, quòd in hunc locum, ubi non armis, ſed ingenio & eruditione tota res peragitur, ego tam alieno à veſtris moribus habitu, videar ad dimicandum paratior, quàm ad diſputandum prodiiſſe. Nihil tamen noſter hic enſis vos terreat: qui me ſi ab hujus con-

certationis aditu, tanquam extraneum, arceat, id saltem exorabit Crux illa, quam gerimus, ut inter vos vestrisque adeo in subselliis locum aliquem promereri possim.

Est enim vestrum inter amplissimum, & eum, in quem adscripti sumus, Ordinem affinitas tanta, tanta cognatio; ut alter alterius opem poscere, & amicè conjurare videatur: adeo mutuis & communibus uterque officiis propugnandæ Fidei, tutandæ Ecclesiæ, Religioni fovendæ adlaborat. Vos, Ecclesiam qui regant, Pastores educatis ac Doctores: Nos, qui pro eádem dimicent Milites exercemus. Vos, ne qua germanam Fidem corruptelæ labes inficiat, satagitis: Nos, ne quid eadem ab hostibus suis detrimenti capiat, procuramus. Vos intestinis bellis, nos exteris providemus. Vos Romanam Religionem doctrinâ vestrâ Hæreticis metuendam exhibetis. Eandem nos armorum gloriâ Populis infidelibus formidabilem simul ac verendam præstamus. Verbo dicam: sicut in pace Ecclesiæ columen, præsidium ac decus Sorbona, sic in bello Melita ejusdem Ecclesiæ propugnaculum, arx firma & ornamentum meritò nuncupanda. Quare pro eâ, quam Doctores inter Sorbonicos & Equites Melitenses intercedere oporteat, necessitudine, licebit, credo, mihi, in propositam à doctissimo Domino Baccalaureo Quæstionem aliquid disputare.

GRATULATIONES

Adepturis sacram Doctoris Theologici lauream.

Est hæc fatalis hominum conditio, nihil ut magnum, nihil expetendum ipsis propositum sit, quod magnis & assiduis eorum laboribus redimi non debeat. Pulcrum quiddam est, & omni prædicatione superius quod ambis; N. habet Doctoris Laurea nescio quid, quod percellat oculos, quod ambitionem titillet, tantoque potentiùs rapiat animos in amorem sui, quanto videtur ea laus majorem ingenii & eruditionis famam præ se ferre. At quanti laboris fructus est ea gloria, quæ stimulis acrioribus urget optimum quemque, & desiderio sui avidum laudis animum incendit.

Unum ego te volo testem. N. cujus ab ineunte ætate cogitationes omnes, vota, contentiones eò pertinuere, ut spectabilem Theologos inter Doctores locum mercereris. Age; quantùm tibi in eo, quod ingressus es, curriculo sudandum fuit? Per quot salebras ac vepres, quàm difficiles per angustias tibi faciendus aditus, antequam votorum tuorum metam proximè contingeres? Mitto prima Literarum studia, quibus vel à Puero animum excoluisti: sileo Philosophiæ tricas atque ambages, quas expediendas ac resolvendas habuisti; Prætereo varios illos periculorum casus, quos toties occupasti impiger, ut Theologicum in stadium erumperes. Verùm quàm nova, quàm difficilis, quàm longa laborum series tibi dein-

ceps occurrit. Quantùm operæ ponendum fuit in dissolvendis Scholasticæ nodis intricatioribus, in explicandis sacrorum codicum oraculis, in volutandis defricandisque sanctorum Patrum voluminibus, in retegendis vetustioribus Traditionis veræ monumentis, in repetendis, ab ipsis nascentis Ecclesiæ primordiis, rerum gestarum, quæ tam ad doctrinam, quàm ad disciplinam pertinent, Annalibus. Tanti pretii visa est illa gloria, quam tibi tot laborum amplissimam mercedem proposuisti.

Fruere illâ enimverò, & citra cujusquam invidiam fruere, jam referendus verendum Doctorum in ordinem, quorum societate ingenii tui vis ac perspicacia, indefessa contentionis assiduitas, & parta eruditionis tam sacræ quàm profanæ supellex dignum te reddiderunt. Neque tu venies illis socius non amicus, qui tot præditus meritis magnum totius ordinis decus & ornamentum futurus sis.

A L I A.

QUod longâ difficilique navigatione defunctis contingere solet, ut ad propioris portûs aspectum respirare tandem incipiant, hoc ipsum tibi quis deferendum ultro non putet, N. ut Theologici maris cursum emensus & optatæ stationi redditus tantumnum paulùm conquiescas. Neque in eo, quod decurristi feliciter, oceano, locus otio aut desidiæ fuit. Remigandum habuisti fortiter adversus tumentes ac procellosos Errorum fluctus, qui fragilem, quam regebas, cymbam identidem concussere. Fuit exerenda sagacitas atque solertia, quâ latentes periculosarum opinionum syrtes ac scopulos declinares: pugnandum impertertitâ & invictâ mente adversus impugnantium hostium impetus, qui tibi partas opes auferre velle, vel amicum invidere litus videbantur. Non extimuisti tot periculorum casus: prudentem te ac strenuum navigii tui moderatorem exhibuisti: cumulatam ex omni parte victoriam tibi pro jure tuo gratularis. Appone lucro gloriam illam, quam meritus es, & in umbrâ palmarum tuarum conquiesce.

Quanquam quid requiem loquor, ubi novus labor exsurgit? quid gratulor victoriam, quando metuendos hostes æmulatio laudis rursum exsuscitat, qui partum triumphi decus invideant? Quid portum vel arenam commemoro, ubi novum maris æquor arandum incumbit? Sic est; difficilis & laboriosa tibi restat etiamnum via, quam peragas, nec leve vel roboris vel industriæ specimen edendum superest.

Tamen nihil est ipse, quod metuas, aut quod metuamus tibi. Habes in conscientiâ inchoati scienter ac viriliter cursûs, unde prosperum navigationis exitum tibi polliceare. Habemus nos in rebus à te tantâ cum gloriâ gestis, unde felix reliquæ peregrinationis conjiciamus augurium, & plenum victoriæ cumulum vel ante tempus tibi gratulemur. Una brevissimi temporis restat mora, cujus detrimentum, si quod videri possit, uberiori palmarum fœnore compensabis.

ALIA.

ERat hoc apud veteres cùm Græcos, tum Romanos in more positum, ut ſpectati virtute pugiles multarumque palmarum Athletæ rude donarentur; & impetratâ miſſione non cogerentur ultra diſcriminis aleam ſubire. Hæc porro conſuetudo apud nos hodie ſi vigeret, N. quis te patereturdeſcendere rurſus in arenam; qui his ingenii doctrinæque certaminibus egregium dediſti tam ſæpe ſolertiæ tuæ atque eruditionis ſpecimen?

Te quoties vidimus enimverò, cùm validiſſimis adverſariorum oppugnationibus impetereris; cùm difficillimæ divini juris Quæſtiones proponerentur; cùm intricata ſacrorum Codicum oracula haberes explicanda; cùm tuendam Conciliorum auctoritatem, conciliandam Patrum inter ſe pugnantium ſententiam, Traditionem è tot Annalium veluti ruderibus eruendam ſuſciperes? Quoties, inquam, te vidimus ac ſuſpeximus tam variâ, tam multiplici difficultatum mole circumſeptum quaſi ludentis ſpeciem exhibere? tantâ cum facilitate & excelſæ mentis perſpicaciâ diſſolvebas nodos, ambages expediebas, reſolvebas ænigmata, tenebras ipſas & obſitam jamdiu caliginem ingenii tui ſplendore diſſipabas!

Cur ergo veniendum tibi etiamnum ad manus, quaſi dexteritatis ac ſolertiæ faciendum haberes periculum? An te novæ laudis cupidum putem, nec contentum ſatis primarum Laurearum gloriâ, niſi illuſtrius quoddam victoriæ decus adjicias? Eſto; æmulare, per me licet pugilum illorum nobilem audaciam, qui plurimis jam defuncti periculis ultro deſcendebant in campum, veteres palmas recentibus cumulaturi. Non detrectabo vel hac conditione certamen; tuo triumpho minimè reluctans aut invitus ſerviam; ac ſi diſpendio meo ſuppeditare tibi gloriæ materiem oporteat, ſenties me tecum armis imparibus paratum decertare.

ALIA.

QUàm laudabile videri debet illud Majorum noſtrorum inſtitutum, qui tam variis, tam frequentibus, tam aſſiduis Exercitationibus ſtimulandam Candidatorum æmulationem cenſuerunt. Scilicet exiſtimabant illi ſapienter ac verè eſſe conditionem ingenii terræ perſimilem. Ac, quemadmodum illa, quantumvis pinguis ſit ac ferax ex ſe ſe, nihil præter ſpinas aut avenas ſteriles procreat, niſi diligenti culturâ exerceatur; ita largus ingenii fons areſcit continuò, vis ejuſdem atque acies quantocyùs hebeſcit, niſi ad felicem ipſius naturam Exercitatio frequens accedat.

Igitur quàm ſedulò incumbit in laborem avarus Agricola, quàm impigrè terram aratro vertit, quàm operosè illam verſat omnem in partem, fructus ut ferat expectationi ſuæ pares; tam acriter, benignam ingenii venam quiſquis nactus eſt, illam pertentabit, tam aſſiduè eandem extundet, tam gnaviter ſollicitabit ac ſcrutabitur, ſi quid admiratione dignum elicere voluerit.

Quare miretur nemo, quòd tot homines ingeniosi immensis per tot annos laboribus se se macerent; quòd dies noctesque chartis impallescant, quòd consenescant in studiis, quòd quotidianæ dimicationis aleam non reformident. Norunt illi nimirum, quàm infructuosa & inutilis foret ad gloriam, quam ambiunt, ingenii sui ubertas ac copia, quam inerti segnique otio languescere paterentur.

Sed quid ista persequor operosius? Unum te appellabo testem hujusce rei locupletissimum. N. Equidem miramur in te eximiam ingenii vim, perspicaciam singularem, acres inprimis igniculos, quibus ad capescendas liberales artes feliciter comparatus videri possis. Sed age; an tibi sic placuisti in egregiis illis dotibus, quas acceperas à naturâ, ut labori parceres; ut vim insitam studio non promoveres; doctrinâ non excoleres; assiduis concertationibus non exerceres? Hoc tu si abnueris fateri, modestiæ plus æquo serviens; nos certè non possumus palam non profiteri, qui suspeximus in te tam sæpe confertissimam eruditionis cujuscumque supellectilem; quæ non tam ingenii, quàm laboris ipsius & exercitationis fructus est. Fruere geminâ illâ laude, quarum altera, si naturæ munus est, altera virtutis unius tuæ merces debet videri.

ALIA.

Cogitanti mihi nonnunquam varios illos honorum gradus, per quos sapientissimi Majores nostri Theologiæ Candidatos ad supremum Doctoratûs apicem ascendere voluerunt, contigit admirari non absimilem ordinis illius imaginem, quem auctor naturæ in ipsâ tempestatum varietate ac vicissitudine tam sapienter instituit.

Præit reliquis anni temporibus gratissima Veris amœnitas; & admirabili florum pulcritudine, quos parturit, adfuturæ mox ubertatis lætissimam expectationem exsuscitat. Ita cæteros ad honorum titulos recludunt aditum prima Baccalaureatûs insignia; quibus Candidati, quotquot decorantur, suavissimis, quos explicant ingenii eruditionisque floribus, orituram postmodum copiosissimæ doctrinæ segetem prænunciant.

Veri succedit æstas, per quam ardentissimis solis caloribus natura tota incenditur, promoventur segetes, fructus maturescunt, terra suas opes ubique pandit & ambitiosiùs ostentat. Quid ad Theologicæ Licentiæ labores, qui Baccalaureatum subsequuntur, repræsentandos accommodatius est? quo tempore fervent imprimis disputationum æstus, acuuntur ingenia, mens eruditur, ditescit memoria, & magnificus per singulos dies maturæ jam ac perfectæ eruditionis apparatus, mirantibus sacræ Facultatis oculis atque animis exhibetur.

Æstatem Autumnus occupat, optatissima ante alias omnes anni tempestas, quæ strenui ac diligentis Agricolæ pensat labores, vota cumulat, gratissimis cujuscumque generis opibus præteritam egestatem gratulatur. Tam expectata nobis omnibus, post dura longissimi curriculi tædia, sacra Doctoratûs laurea contingit, quæ priores levat molestias, cupidum in-

genuæ laudis animum exſatiat, conciliat ubique nomen ac famam, & ad quemlibet deinceps dignitatum apicem viam aperit.

Reſtat anni pars ultima, per quam partis licet frui vitæ bonis cum otio, quod nulla ſævientis frigoris acerbitas perturbat. Sic reliquo vitæ tempore Laureæ ſuæ in umbrâ Theologiæ Doctor conquieſcit, & quantumvis ſæviant fata, ſuaviſſimum habet in ſuâ dignitate ſolatium pariter ac ſubſidium. Gratulare tibi, N. Quodcumque in hoc, quod decurrimus, ſtadio gravius occurrit, jam emenſus es feliciter; una ſupereſt laborioſæ contentionis merces ac compenſatio, digna ingenio tuo, digna eruditione merces, quam adeptus brevi expertem ab omni ſollicitudine plenamque nobili otio tranquillitatem experieris.

ALIA.

QUàm diſſimile ſtadium illud eſt, quod decurrimus ab eo, quod ambitioſum hominum genus Olympicis in ludis ingrediebatur. N. Illi difficilis curſûs eâ conditione tentabant aleam, ut, cùm plurimi certarent ſimul, unus ex omnibus periculoſi certaminis præmium ferret. Nos, ſi longiorem fortè difficilioremque campum ſubimus, ſaltem ea ſpes manet, defuturam nemini, quam ambimus omnes, aſſidui laboris mercedem. Illi felices inter cæteros & ſuprà vulgus hominum elati ſibi videbantur, ſi pulvere, quem in curriculo collegerant, conſperſi redirent; Nos glorioſis antiquitatis totius tam ſacræ quàm profanæ ſpoliis onuſti revertimur. Illos una vis membrorum aut in declinando metæ offendiculo dexteritas victores efficiebat: Nos contentioni mentis & improbo labori victoriam debemus. Illorum quidem vertendum induſtriæ, quod fortunatæ decurſionis palmam referrent; at partem laudis illius aliquam Equorum velocitas atque exercitatio vindicabat: Nos inſtituti peractique feliciter curriculi gloriam nemini prætterquam nobis ipſis gratulamur.

Quòd ſi illi, quos ſpes incerta, merces fragilis invitabat, tam alacres, tam contemptores periculorum inveniebantur; quanto alacriores, & ad difficultatum obices ſuperandos paratiores eſſe nos oportet, quos expectatio certa & immortalis Laureæ gloria incendit.

His ego te acuerem ſtimulis, N. niſi ſpectatum feciſſes palam tam ſæpe, quàm nullis ad gloriam incitamentis egeas. Tua te virtus hortatur ſatis ac ſtimulat, nec opus eſt, ut currentem tam laudabiliter quiſquam paret incendere. Perge porro tam felicibus auſpicibus; Tibi te uni ultro permittimus; neque dubitamus partum victoriæ decus tibi vel ante tempus gratulari, qui tam potentibus ad eandem reportandam præſidiis inſtructus videare.

ALIA.

Pro Socio Sorbonico.

QUàm vaſtum, quàm uberem, quàm plenum refertumque bonarum rerum copiâ campum nobis hîc offers atque aperis. Agnoſco

laboris indefessi fructus, revereor, ut par est, eximium ingenii & singularis eruditionis specimen, majorem omni prædicatione nostrâ dicendi segetem fateor in hodiernâ concertatione fuisse nobis oblatam. Scilicet jam recludis & explicas opes illas, quas assiduo tot annorum studio comparasti. Invitas unumquemque ad spatiandum horto in amœnissimo, quem florum omnium varietate, fragrantiâ, pulcritudine distinxisti. Pateris etiam decerpere nos ad arbitrium fructus illos, quos seminasti tam sedulò, irrigasti tam prudenter, tam feliciter excoluisti. Felix illa tellus, quæ strenuos adeo peritosque cultores tulit, quæ alumnos suos tales ad artes informat; quæ vigilantiam, laborem, industriam incendit. Plaudat sibi domus hospita, cujus è gremio prodis tam excultus ipse, & ad excolendos alios tam egregiè comparatus. At gratuletur sibi impensiùs Sorbonica familia, quæ te filium in suum ultro suscepit, cui lætissimam quamque ab institutione bonâ spem affers; quam inclytâ virtutum omnium famâ, & parto rerum bene gestarum decore, ingenio, pietate, doctrinâ cumulabis. Nos verò, qui te felici nostro fato commilitonem in eadem palæstrâ nacti sumus, beatos nimis ac fortunatos, si non admiratores tantùm rerum tuarum, sed imitatores etiam videamur.

ALIA.

Pro Doctoratûs Candidato eodemque Religioso.

QUoties ego oculos conjicio Theologos in viros, ex quibus Parisiensis Facultas conflata est, toties intueri mihi videor terribilem illam Errorum monstris ordinatamque castrorum aciem, quam sacræ Literæ describunt, aut fortissimam atque inexpugnabilem Turrim illam, ex quâ mille clypei dependent, omnis armatura fortium. Nam qui tandem illi sunt, nisi instructus adversum Religionis hostes exercitus, paratus semper decertare viriliter, & tutam ab omni impugnatione Ecclesiam præstare. At licèt unus sit idemque omnibus animus, quanta inter illas militares Religionis copias, & quàm admirabilis varietas occurrit.

Neque verò Religiosi Ordines minùs utilem ab omni ævo laboranti Ecclesiæ navaverunt operam, aut suis hodieque laboribus levem sacræ illius Militiæ gloriam sibi vindicant. Nostis pietatis studium cum eruditionis laude componere, & dum erudiendis rudibus, pravis erroribus dedocendis, revocandis ad antiquam fidem errantibus verbo pariter & opere incumbitis, facit vis precum & obsecrationum vestrarum apud præpotentem Deum, ne, quod suscipitis cumque, suo successu defraudetur, aut ulla pars laboris vestri cassa & irrita sit. Plaudite vobis, generosi Christi Milites, contendite novas cumulare palmas, veteribus recentes triumphos adjicere. Tuque inprimis, qui tam sæpe nos-

tris in concertationibus eximium dedisti ingenii reconditiorisque doctrinæ specimen, qui novum in decus, in novum Ordinis tui lumen assurgis, quam suscitasti jam diù lætissimam expectationem tui, fac eandem ut sustineas, aut, si fas, vincas etiam ac superes.

A L I A.

QUod olim difficillimis Ecclesiæ temporibus facere solebant Religiosæ vitæ cultores, ut è solitudinibus suis ac speluncis prodirent palam laboranti Religioni opem laturi; id ipsum vos quanto totius Ecclesiæ commodo facitis hodieque, quos nobilis quædam divinæ gloriæ æmulatio ex ipso quietis & tranquillitatis sinu ad juvandos labores nostros adducit. Ac licet singulari Dei omnipotentis beneficio non desint in Clero Gallicano insignes pietate ac doctrinâ viri, qui sterilescere vineam Domini minimè patiantur; tamen tam gratum est, quàm quod gratissimum, quod nobis ultro volentesque ministerium impenditis. Neque verò nos piget habere socios nostrorum laborum tot insignes sagaciore ingenio, eruditionis laude, pietatis gloriâ viros, quibus nihil est antiquius, quàm ut suum in Ecclesiam studium palam approbent, & strenuos se ejusdem defensores ac vindices quocumque rerum suarum discrimine exhibeant. Quod si, Scripturâ teste, frater qui adjuvatur à fratre, quasi civitas firma reputatur, quàm formidandam errorum monstris societatem illam esse oportet, quæ conjunctissimos tot fratres ostentat eodem divinæ gloriæ studio succensos? Adeste nobis igitur totis animis. Ecce tot regiones albæ jam ad messem, quæ vestram opem desiderant. Venite lætis agminibus omnes tibi persimiles, omnes ab iisdem instructi pietatis ac doctrinæ præsidiis, quæ suspicimus in te, quæ tibi impensè gratulamur.

A L I A.

EST hæc multorum querela, qui in eo versantur stadio, quod tu tam feliciter decurris, tantam esse concertationum multitudinem ac varietatem, quibus interesse Theologicæ Laureæ Candidatum, & ingenii pariter ac doctrinæ eximium dare specimen necesse est; ut vix sibi supersit ab eâ negotiorum mole satis otii, quod propriis studiis impendant. Quòd si tam speciosæ expostulationi videtur esse locus aliquis, uti revera est, quid par est sentire de vobis, quos Religiosæ disciplinæ ineluctabilis quædam distractio à continuis studiorum laboribus multo magis avertit, & mentem divisam inter multa & intentam pluribus, vel invitam ac reluctantem dissipant. Nam quid ego memorem diurnas nocturnasque preces, quid referam psallendi in choro assiduitatem, quid varias domestici instituti occupationes, quid indefessam opitulandi Proximo sollicitudinem, quid impositum multis disseminandi Verbi divini munus recenseam?

Tamen quis non miretur tam diversa inter, & tam implicata negotia prodire homines tam excultos

Literis

Literis omnibus, tam comparatos adversùs contentiosæ scholæ difficultates, tam scientes juris divini, tam peritos in interpretandis sanctorum Patrum operibus, quàm si destituti importunâ cæterarum rerum sollicitudine, in unos Theologicæ Licentiæ labores haberent incumbendum?

An non par est credere, quod de se Doctor Angelicus profitebatur, eos majorem eruditionis supellectilem ex ipsâ Crucifixi contemplatione, quàm ex ipsis librorum fontibus comparasse. Quod cùm de multis Religiosarum familiarum incolis, qui certaturi nobiscum in hanc Theologici stadii arenam descendunt, pronunciare licet; tum de te inprimis, qui tantum doctrinæ apparatum cum tantâ pietatis laude consocias.

PRÆFATIONES

Ad auspicandum Magistratum.

ETsi tacita quædam rerum magnarum æmulatio, & ipsa, quæ me circumstant, exempla domestica jam pridem adhortantur, ut amplissimam hujus Ordinis plenamque auctoritate summâ dignitatem consectarer, Princeps Senatûs Illustrissime, illustrissimi Præsides, Senatores amplissimi, tamen hoc aditu laudis, quem tot præstantissimis viris patuisse video, non modò me par nondum ætas tanto muneri, sed multò magis rei ipsius, quam ambirem, amplitudo prohibebant.

Alterum quidem difficultatis caput sublatum jam videor mihi posse gratulari; quandoquidem Regis optimi singularis indulgentia præscriptæ Legibus ætati sic derogandum putavit, ut jus etiam suffragii præter spem ac meritum concederet. Verùm sentio nihil dum pœne confectum esse, qui gravissimum, qui mihi refringendus superest, obicem jure merito pertimescam.

Quantâ enimverò maturitate ingenii eum oportet esse præditum, qui sedere non dubitet inter clarissimos Magistratus, quos non tam contracta in foro canities, quàm plena majestate gravitas & consummata quædam prudentia verendos exhibet? Quanto rerum Forensium usu exercitatus ac contritus debet accedere ad dicendam de capite fortunisque hominum sententiam, quam & ipsi, qui eximiâ florent Judiciorum scientiâ, non sine aliquâ trepidatione pronunciant? Quanta denique firmitas mentis animique constantia in eo requiritur, qui nec illudi se blandientium illecebris, nec dominantium auctoritate perterreri patiatur.

Hæc certè meditanti mihi diligentiùs non levem hodieque moram afferant, Illustrissimi Præsides, Senatores clarissimi, nisi me vestra sustentet humanitas, & certum difficillimis in rebus præsidium polliceatur. Quid enim metuendum habeam, sapientissimos pariter peritissimosque magistros nactus, quorum sub disciplinâ errare non possim; qui, si quid erit ambiguum, resolvent; si quid obscurum, diluent; si quid intricatum, expedient atque explicabunt. Jam verò quantum facultatis accedet; si mihi conjicere oculos identidem liceat, in augustissimum hujus

Senatûs caput ac Principem, quem non tam illustris avorum gloria per continuam tot annorum seriem propagata, quàm inusitata quædam juris Forique scientia, incorrupta æquitas & mancipata jam dudum ipsius genti pietas in Deum, in Regem fides, in populum amor commendant.

Hac ego fretus expectatione I. S. P. Illustrissimi Præsides, Clarissimi Senatores minùs verear flagitare, ut in hoc sanctissimo Themidis sacrario considere vobiscum liceat. Quod si pro vestrâ singulari humanitate concesseritis, sic conabor præclarissima illa, quæ passim editis, probitatis, vigilantiæ & æquitatis exempla consectari, ut vestro judicio atque calculo non omnino indignus videar extitisse.

ALIA.

Ex quo singularis Regis optimi indulgentia & vestrâ omnium humanitas fecere, Illustrissime Senatûs Princeps, Præsides Illustrissimi, Clarissimi Senatores, ut ante præscriptam Legibus ætatem liceret mihi amplissimi hujus Ordinis auctoritatem contingere; intellexi pervidendum mihi primùm, quid postularet à me munus illud, quod ambirem, & gnarus deinde imponendi mox oneris ad sustinendum illud viriliter incumbendum putavi.

Verùm id ipsum quod volebam nosse, quanto penitiùs vidi, tanto sensi magis adspirasse me forte altiùs, quàm par esset, & tenuitatis meæ conscius, ambitiosi prætermodum voti me me tantùm non incusavi. Quibus enim præsidiis didici instructum eum esse oportere, qui recenseri velit clarissimos tot inter viros, quibus ingenii laus, eruditionis fama, longus rerum Forensium usus, æquitatis amor & spectata probitas verendum toti Galliæ nomen conciliarunt. Quàm perspicacem naturâ, solertem mente eum esse oportet, quàm multâ experientiâ exercitatum, qui implicatam tricis atque involucris veritatem adeat & eandem simulationum larvis obductam possit internoscere. Ut non leviter Literis & doctrinâ tinctus esse debet ille, qui populorum mores varios, consuetudines regionum, Veterum instituta, Leges, Edicta, totius antiquitatis seriem animo complectendam habeat, & ortas singulis de rebus contentiones dirimendas suscipiat! Ut rigidus æqui defensor, & fidus constansque Innocentiæ patronus, quem nec utilitatis propriæ ratio moveat, nec perturbet metus, nec gratia demulceat aut inclinet.

Tamen etsi hæc timorem afferunt non levem, non deterrent tamen juvenilem animum, aut cupidum rerum bonarum consenescere patiuntur. Imò sensi, ut fatear, quod res est, novos hinc mihi admoveri stimulos, unde invalescere metus debuisset; & quanto præstantior visa est, quæ circumfulget vos gloria, tanto succendit ambitionem acriùs, & ad æmulandum, quod magnum est, provocavit. Vestrum erit ignoscere Ill. Sen. P. Illustriss. Præs. Clar. Senatores, si quid audere videar, præterquam quod aut ætas ferat, aut tenuitas nostra patiatur.

At informantem animo & præci-

pientem votis omnibus aliquam perfecti Magistratûs imaginem, non licuit illius adipiscendæ spem fovere certam, nisi assiderem illis propiùs, qui absolutum ejusdem exemplar singuli subjicerent. Versabor ego quotidie, dicebam mihimetipse tacitus, tot inter Fori lumina, neque non pars aliqua lucis illius inexhaustæ ad nos pertinebit, quæ, quod erit caliginosum cumque excutiet. Adero sedulus comes præstantissimis Ducibus, & eorum vestigiis insistens per intricatas Legum ac Litium ambages inoffenso pede decurram. Respicere etiam licebit in ipsum augustissimi Senatûs Principem & ab illius ore pendere, unde tot Effata, tot Themidis oracula prodeunt.

Hac ego fretus expectatione multo magis, quàm ullâ sagacitate mentis aut industriâ aggrediar, &c.

A L I A.

Quod ambieram votis omnibus, & quod tenuitatis meæ conscius vix audebam mihi polliceri S. P. I. Præsid. Ill. &c. id hodie non sperare modò posse videor, sed etiam singulari humanitatis vestræ beneficio prope concessum gratulari. Tamen cogitanti mihi quanti sit in hoc verendo Themidis sacrario, tot inter clarissimos Magistratus locum occupare, impensus à vobis favor neque metum abstulit omnem, neque sollicitudinem exemit. Nam cùm conjicerem oculos in unumquemque vestrûm, quos spectata probitatis fama, Religionis studium, æquitatis commendatio, rerum forensium experientia huic urbi regiæ tam spectabiles, totique Regno tam verendos effecit, sensi quantis instructum præsidiis oporteat eum esse, qui venire vobiscum in tanti muneris societatem confidat. Ac licet nullis ego laboribus, nec innatæ, si qua est, solertiæ parcitum hactenus voluerim, ut imponendi mox oneris molem quo quomodo sustinerem, sentio nihilo secius, quàm temere ad tantum honoris fastigium adspirarem, nisi ex assiduo vobiscum usu certa potentissimi ad rem bene gerendam præsidii spes affulgeret.

Scilicet vestra me omnium exempla rudem adhuc inexpertumque rerum magnarum erudient, & quotidianum perfecti absolutique Magistratûs specimen ostentabunt. Felicem me fortunatumque S. P. I. Ill. Præsid. Senat. Clariss. si ponere in lucro possim tot momenta, tot incitamenta virtutum; si vestram in defungendo munere prudentiam, assiduitatem, diligentiam, integritatem possim æmulari!

Verum ad istas quæ mihi cum cæteris communes sunt partes obeundas accedit aliud officii genus, quod mihi singulatim incumbit, cui exsolvendo par an futurus unquam ego sim, non ausim mihi polliceri. Intelligo perenne quoddam grati ac memoris animi monimentum, quod à me pro jure suo postulat singularis illa humanitas ac benevolentia, qua parentem amantissimum per tot annos devinxistis.* Conscius hic quidem quantùm debeat vobis omnibus, & breviores ratus esse vitæ suæ terminos, quàm ut referre gratiam pro dignitate possit; voluit beneficii

* Hæc illi conveniunt cujus in gratiam pater se se Magistratu abdicat.

vestri memoriam in filio propagari, neque me tam paterni muneris, quàm sui erga vos studii atque observantiæ heredem accedere. Hanc ego patris optimi voluntatem tueri sic conabor, ut à paternis moribus nihil degenerem filium approbetis. Aggrediar itaque, &c.

A L I A.

Pro Candidato Magistratûs Militiam navalem diù Professo.

INnumeris per tot annos Pelagi circumactum erroribus, & variis defunctum periculis tandem aura benignior tranquillum optatæ sedis hujus in portum me revexit, Illustrissime Senatus Princeps, Præsides Illustrissimi, Clarissimi Senatores. Quanquam nec ardor ille commendandi nominis tumultuosi Martis laboribus sic animum incendit unquam, ut insitum penitus & ipso parentum sanguine propagatum placidæ Themidis studium restinxerit. Imò vel inter ipsas furentis maris procellas, inter gravissima bellorum discrimina sensi crescere magis ac magis atque in dies promoveri amorem illius tranquillitatis, quâ consessus vester augustissimus perfruitur, quam & pro virili parte cæteris omnibus impertit.

Atque ut nihil ego dissimulem cogitationum mearum coram tot viris illustrissimis, quos reveritus sum semper, ut par erat, quos rerum mearum moderatores ac magistros deinceps sum habiturus; duxi faciendum mihi periculum Navalibus in castris, qualem esse me Forensibus in negotiis deceret. Dum appensum lateri gestabam ensem, aut eundem in hostes distringebam, non amore cædis aut sanguinis, sed defendendæ patriæ studio, dicebam, Gladium illum, quem Justitia portat, non ad hominum perniciem, sed ad tuendam legum æquitatem vobis fuisse permissum. Dum contra ventos ac procellas & tumentes irati maris fluctus luctandum foret; sentiebam labore non minùs improbo adversùs civilium negotiorum difficultatem opus esse. Si quæ inter navigandum vitandæ prudenter syrtes, si quis declinandus scopulus occurreret; memineram quanta in excutiendis causarum tricis solertia, quanta in pervidendis fraudum ambagibus perspicacia requireretur. Denique quoties aut sustinendum viriliter hostis impetum, aut eundem lacessendum haberemus; intelligebam virum Judicem, nullo unquam metu nullâ vi auctoritatis ac gratiæ infringi oportere. Vestrum erit, Viri Illustrissimi, existimare, qualem ex rudiore illâ disciplinâ fructum perceperim. Quòd si vestrum ad Tribunal accedenti refigenda nihilominus multa, perdiscenda mihi multo plura censebitis; accipite me, oro vos atque obtestor, vestram in disciplinam, tanto docilis animi obsequio erudiendum, quantum olim Tyro Junior præposito Navis Præfecto deferebam.

Quod cùm ab humanitate uniuscujusque vestrûm polliceri mihi posse videor, tum certè sperare non dubitem eandem ab Illustrissimo Senatûs Principe gratiam, quem nihilominus reverendum semper arbitrabor, quam ipsum rei Maritimæ Imperatorem

non ita pridem reverebar. Illius singularem in dirimendis litibus solertiam, summam in resolvendis Legum ambagibus dexteritatem, parem in promovendis tuendisque populorum commodis alacritatem, vigilantiam, dignam inclyto nomine ac sanguine gravitatem nec admirari desinam, nec, quantùm tenuitatis meæ ratio patietur, admirari.

ALIA.

QUæ confidentiam afferre solent Candidatis loci hujus auctoritatem contingentibus, Magni Auspices ac Patroni, arctissima cum amplissimis Magistratibus affinitas atque cognatio, Nomen pro vestrâ humanitate amicum vobis semper & acceptum; ea me, ut fatear, quod res est, mirum in modum angunt ac non mediocriter perturbant, Præsides Illustrissimi, Clarissimi Senatores. Sentio enim unus omnium optimè quantum mihi ferendum onus incumbat, qui circumseptus tot illustribus ac pœne domesticis exemplis non modò alienum quidquam ab eâ laude committere verear, sed propensissimæ vestræ erga me benevolentiæ, aut etiam honorificæ cuipiam expectationi debeam respondere.

Equidem nec mihi unquam defuit æmulatio nobilis ad gloriam, nec voluntas ad perfringendos obices quoscumque bene præparata. At cogitanti mihi seriò ac maturè perpendenti quas in eo dotes ac virtutes esse oporteat, qui venire præsumat in societatem vestræ dignitatis, qui sedere non dubitet cum verendis Magistratibus, quos longa rerum Forensium experientia, sublimioris ingenii vis ac sagacitas, spectata jam diù operosissimis causarum in controversiis prudentia nobilitant, visum est semper arduum quid & summâ cum difficultate conjunctum. Quem enim par est habere me sensum tenuitatis meæ, qui nihil in me præter cupidum rei bene gerendæ & patientem disciplinæ animum deprehendam; qui præscriptum Legibus vestris tempus prævertere pertentem; qui rudi & inexpertâ manu formidabilem tractare Themidis Bilancem confidam? Næ me ambitiosi præter modum voti tantùm non pœniteat, nisi me singularis Regis optimi gratia, & vestra inprimis omnium indulgentia confirmarent nutantem, & novam ad bene sperandum fiduciam afferrent.

Sinite igitur, Illustrissimi Præsides, Senatores Clarissimi, ut dulcissimo recreatus illo patrocinio, quo me tutari vobis placuit in præsentiâ, quo meos fovere tot abhinc annis non destitistis, ad subeundam hodierni discriminis aleam paulò confidentiùs accedam.

Tu verò Præses Illustrissime, * qui vices illius geris, cujus præsidium ac clientelam potissimum ambiissem, qui tam bonus in suos, tam comis in omnes videri solet, non abnues, uti spero, nobis impertiri partem aliquam illius humanitatis, quam omnibus affatim impendis.

* *Hæc* conveniat dicere, si Princeps Senatûs absit & alius ejusdem vices obeat.

Hac ego spe fretus, Illustrissimi Præsides, Senatores Clarissimi, aggrediar, &c.

ALIA.

QUæ junioribus Candidatis ad vestræ dignitatis communionem aspirantibus incutere metum solent, verenda Senatûs augusti majestas, frequentissima clarissimorum Magistratuum corona, gravissimum operosæ inprimis, quam subeundam habent, aleæ discrimen. S. P. I. &c. ea me non modò non conturbant hodie studiosum ejusdem gratiæ petitorem, sed etiam lætissimâ quadam expectatione recreant ac consolantur. Quanquam absit, ut confidens Ego præter cæteros, aut tenuitatis meæ, quam profiteri non dubitem, oblitus videar. Scio unus omnium optimè, quanti sit hujus loci contingere auctoritatem, unde hominum fortunæ ac fata dependent: non ignoro, quibus eum cùm ab ingenii, tum ab animi dotibus comparatum esse oporteat, qui in ferendis judiciis assidere confidat probatis tot Magistratibus, quos eruditionis præstantia, longissimus rerum Forensium usus, singularis amor æquitatis & spectatissima gravissimis in controversiis animi firmitas atque constantia commendant. Scio quantum incumbat oneris ambitioso quantumvis petitori, qui præsertim ante præscriptam vestris legibus ætatem virium suarum facturus periculum vobis spectantibus descendat. Tamen hæc ipsa plus fiduciæ quàm timoris, plus roboris atque alacritatis, quàm diffidentiæ aut torporis inspirant. Nam quid aliud religiosum istud Themidis sacrarium insinuare deceat, præter legum reverentiam & studium æquitatis, quorum semina bene natis animis natura ipsa liberaliter insevit. Quos par est afferre sensus juniori Candidato clarissimorum tot Magistratuum præsentiam, nisi ut imitanda sibi putet præclarissima, quibus illi præfulgent, laboris, vigilantiæ, assiduitatis, probitatis exempla? Quid suavissimi ipsorum mores spirant, præter humanitatem atque indulgentiam, quâ rudes atque imperitos bonarum Artium adsciscunt ultro dignitatis suæ in consortium, ut eosdem suis ipsi præceptis informent, & ad magna quæque æmulanda adhortentur?

His ego, & tuo inprimis præsidio fretus, Senatûs Princeps Illustrissime, quod polliceri mihi non verear, Aggrediar, &c.

ALIA.

Pro Clerico Magistratum Clericalem ambiente.

NOn inanem magni nominis umbram affectat quisquis vestræ dignitatis æmulator amplissimum in hunc Ordinem ambit aggregari, Senatûs Princeps illustrissime, illustrissimi Præsides, Senatores clarissimi. Quanti enim est Regiæ Majestatis vindices, tutores Legum, Populorum Judices atque Arbitros appellari! Neque verò vobis minùs honorificum videri debet, quòd Ecclesia sua auctoritati vestræ jura credidit, & suum in hoc æquitatis domicilio præsidium ac decus collocatum sibi gratulatur.

Hinc illa Senatum inter ac Sacerdotium necessitudo singularis, ut eos, qui sacræ militiæ nomen dedere, societatis atque consiliorum in partem admittere non vos pigeat, & præstantissimos inter Magistratus adscribendos ultro ac volentes censueritis.

Hac ego fiduciâ fretus multo magis, quàm ullis ad tuendam tanti muneris amplitudinem instructus præsidiis descendo petitor in arenam, & mihi etiam atque etiam precor impertiri partem aliquam illius bonitatis atque benevolentiæ, quâ studiosissimum quemque Magistratûs Candidatum fovere consuevistis.

Tu mihi patrocinium tuum pro humanitate tuâ non abnues, Senat. P. Ill. neque suffragari judicio tuo dubitabunt tot clarissimi Senatores, qui te colunt omnes & amant, adeo splendore virtutum tuarum, & mitissimi ingenii comitate singulorum animos devinxisti. Tu mihi, inquam, patrocinium tuum non abnues, qui, ut adirem hujus discriminis aleam, hortator non semel adfuisti, & me viribus meis, ut par est, diffidentem de tuâ etiam humanitate bene sperare jussisti. Quare, &c.

A L I A.

Pro Filio, cujus in gratiam Pater Magistratum abdicat.

QUàm multis ego devinctus nominibus vestrum ad Tribunal accedo gratum ac memorem animum testaturus, Senat. P. Ill. Illustrissimi Præsides Senat. Clar. Debeo singulares optimo Regi gratias, qui Magistratûs auspicandi facultatem indulsit. Non me silere patitur vestra in parentem meum constans per tot annos benignitas atque benevolentia, cujus partem in me aliquam sentio pro vestra humanitate derivari. Ipsa parentis amantissimi caritas, qui me vocat in difficilem pariter & honorificam provinciam, postulat gratissimam in filio voluntatem.

Quid me facere par est, ut in hodiernâ contentione vestro dignus calculo videri possim? Utinam equidem deprehenderem in me aliqua virtutum illarum semina, quarum felix comitatus clarissimos, quot quot hîc adsunt, Viros circumstat, quos plena majestate gravitas, consummata prudentia, laus probitatis, æquitatis fama commendant. Verùm dotes illas ac virtutes cùm vindicare mihi non liceat, felicem me saltem ac fortunatum, si strenuo ac diligenti obsequio sinceram optimo Principi fidem, si devotissimo in unumquemque vestrûm studio, meam amplissimo huic Ordini observantiam approbare possim! Si quam impendistis parenti amantissimo benevolentiam, hanc omni officio promeruisse videar! Conscius ille quidem quàm sit impar unus referendæ vobis, ut par est, gratiæ, filium in partem memoris animi putavit adsciscendum, neque tam in eo paternam provinciam, quàm suam erga vos voluntatem esse propagandam. Quem ego facere votorum compotem, quàm cupidè ambiam, patere etiam atque etiam precor, Sen. P. Ill. interpellari te à me vadem atque obsidem, apud quem ipsum fidei sacramentum dictur[illegible] sum.

ALIA.

ETsi votorum meorum benignitate vestrâ compos factus habeo plurimùm unde mihi gratuler S. P. Ill. &c. tamen incipio subvereri, ne fortè videar altiùs adspirasse, quàm decebat, aut certè præfinitum adeundis Magistratûs honoribus tempus festinatione præposterâ antevertisse. Etenim dum contemplor attentiùs augustam Senatûs amplissimi majestatem, & oculos circumfero ad illa subsellia tot verendis referta Magistratibus, sentio quanti sit auctoritatem hujus loci contingere, & spectatissimos inter virtutum omnium laude viros recenseri.

Nam quid ad commendationem vestri Ordinis tam altum prædicari possit, quod ejusdem dignitate inferiùs videri non debeat? Agite; quam meretur apud omnes admirationem primum illud Galliarum Tribunal, hæc Princeps maximi Regni Curia, hic consessus primariæ nobilitatis, quo judice atque arbitro gravissimæ cujuscumque generis controversiæ deciduntur; in quem adscribi votis omnibus ambiunt, quot quot Duces creantur à Regibus, tam plenâ dignitatis appellatione, hoc honoris apice non contenti, donec in vestrum numerum aggregentur, & permixti vobiscum iisdem in subselliis considеant? Quam obtinet apud universas Imperii nostri provincias laudem ac famam hic Senatus cæterorum veluti parens, à quo videlicet omnes prognati, cujus in subsidium crescente regno & negotiorum multitudine variis deinde temporibus sunt à Regibus nostris instituti.

Sed an brevibus Regni Gallici finibus circumscribitur Ordinis vestri reverentia? Quo enim habetur in pretio ab exteris gentibus, quæ sedem hanc tam sæpe contentionum suarum judicem atque arbitram elegerunt? Quoties vestrum ad Tribunal clarissimi totius Europæ Principes, Reges, Imperatores appellavere, ut ex ore vestro sua veluti fata in causâ fortunarum, interdum & capitis expectarent.

Erit igitur aliquis tam conscius ingenitæ virtutis, tam felicibus vel à naturâ, vel ab educatione instructus præsidiis, qui sibi pertimescendum non putet participem fieri vestræ dignitatis, & ad tantum honoris fastigium assurgere? Neque enim vacuum & inane nomen geritis, neque aut Togâ, aut Purpurâ, aut reliquis Magistratûs prærogativis atque insignibus vestri muneris amplitudo continetur. Aliis gradibus pervenistis ad eam gloriæ famam, quam suspicit universus orbis ac reveretur. Vobis sagacissimi ingenii sublimitas, prudentia singularis, Juris utriusque, Legum, Consuetudinum, totius Antiquitatis explorata cognitio, longus rerum Forensium usus, spectata difficillimis in controversiis dexteritas, assiduus labor, probitas, fides, æquitas tantam ubique nominis commendationem peperere.

Me verò, P. I. quem sua tenuitas incusat, & ætas, cui pro vestrâ humanitate derogandum censuistis, tanto oneri sustinendo parem nondum effecit, pœne pigeat vestram ambiisse gratiam, nisi me tacita laudis æmulatio,

latio, cupida præter modum rei bene gerendæ voluntas, & vestra inprimis indulgentia recrearent. Vestrum erit P. I. C. S. rudem & inexpertum Tyronem consiliis, experientiâ, exemplis erudire; meum verò docilem culturæ ac disciplinæ patientem, quod unum in me recipio, animum afferre.

A L I A.

EXimium illud & singulare prorsus vestræ in nostram ætatem humanitatis ac benevolentiæ argumentum est, pro quâ immortales debemus vobis omnibus, & referimus, ut par est, gratias S. P. Ill. Præsides Illustrissimi, Amplissimi Senatores; quod junioribus nobis facilem ad vestros honores patere aditum volueritis. Tamen dicam ego confidentiùs, neque vereor, ne quis vestrûm mihi succenseat, aut leviore poni à me in loco beneficii magnitudinem arbitretur, dignum hoc fuisse sagaciore prudentiâ consilium; neque quidquam à vobis aut dignitati vestræ convenientius, aut informandæ gravissimis rebus Juventuti, aut publicæ etiam rei salubrius constitutum videri, quàm quòd vestræ auctoritatis in consortium nos ante tempus Legibus præscriptum admitti placuerit.

Quid enim prudentissimos viros & rerum Forensium scientiâ, usu atque exercitatione spectatissimos magis deceat, quàm habere comites ac socios cupidos bonarum Artium æmulatores, qui quotidiana eruditionis veræ documenta excipiant, qui gravissimorum Magistratuum ab ore pendeant Auditores attenti ac seduli, qui arcana Themidis Oracula suspiciant & admirentur? Quid osores otii & patientes laboris Magistratus delectet impensiùs ac consoletur, quàm si propensam plus æquo ad cessandum juventutis indolem patientiâ suâ atque assiduitate sic traducant ad meliora, ut in operosâ negotiorum mole se amet, & laudabilem Fori exercitationem desidiosis mollioris vitæ illecebris facilè anteponant.

Nobis verò, quibus hoc gratificari per vestram humanitatem non piget, ut in consortium vestræ dignitatis maturâ nondum ætate veniamus, quanta necessitas incumbit, ut quantocyùs Forensis militiæ leges, instituta, disciplinam imbibamus. Quod aiunt vulgò, magnum esse quid à teneris assuescere, quos, amabo, respiciat æquiùs generatim & universè dictum illud, quàm eos, quibus in laborioso litium ac controversiarum curriculo vita traducenda est; qui nisi recentibus adhuc à studio Literarum animis prima contentiosæ inprimis operæ rudimenta vestris sub oculis didicerimus, vix ac ne vix quidem defugimus periculum, ne fastidio ac satietate languescat animus, nec perinde ac debet, laudis ac gloriæ stimulis urgeatur. Nihil est porro, quod nobilem illam gloriæ æmulationem vehementiùs acuat, quàm tot clarissimorum Magistratuum in numerum ac societatem cooptari, quorum suffragio si quid dicere, si quid facere dignum contigerit, is votorum ac gaudiorum cumulus accedat.

Agitur & magna publicæ rei utilitas, ut inter verendos canitie suâ & longo usu contritos Magistratus, ju-

niores etiam Candidatos agnoscat. Quantam enim toti Galliæ expectationem movent illi, quos optimis moribus atque institutis adolescere sentiat! Quàm læta surgit populis sibi gratulandi seges, qui non defuturos unquam sibi polliceantur, quos in angustiis suis, in orbitate, in periculis studiosos rerum suarum defensores ac vindices prævideant; qui novis quotidie incrementis spectabilem toti orbi augusti Senatûs existimationem ac famam increbrescere intelligant.

Quare si nobis pro vestrâ indulgentiâ egregiè consultum voluistis, qui nostram ætatem vestra in subsellia admiseritis, vestræ etiam gloriæ, parcite, si dico, communibus populorum commodis etiam consuluistis. Meum erit in obeundo Magistratu ita personam tueri meam, nihil ut pœnitendum dixisse videri possim.

ALIA.

Ad petendam Regii Oratoris dignitatem comparata.

TAnta est Oratoris Regii dignitas, tam honorifica appellatio, amplitudo tam singularis, Præses Illustrissime, Clarissimi Senatores, ut lucis suæ splendore facilè perstringat juniores præsertim oculos, & tacitum illius ambiendæ desiderium inspiret. Tamen an licebit mihi pro humanitate vestrâ confidentiùs profiteri quod sentio, & intimos cordis mei recessus coram sapientissimis viris aperire?

Ego sic existimavi semper Oratoris Regii munus, cujus me Candidatum esse permisistis, prætendere quidpiam aliud, quod titillet magis animos, & ingenitam rei bene gerendæ æmulationem acriùs incendat: speciosam dico, quam offert illustrandi tempus in omne nominis, & colligendæ non vulgaris gloriæ segetem. Quid enim tam admirabile, quàm in amplissimo gravissimorum Senatorum consessu exsurgere unum aliquem, qui id, quod omnibus sentiendum, solus prævertere ac eloqui confidat? quid tam jucundum auditu, quàm sapientibus sententiis gravibusque verbis ornata Oratio ac perpolita? Quid tam magnificum, quàm judicum religiones, Senatûs gravitatem unius Oratione ad suam sententiam converti? quid Oratori ipsi tam optabile, quàm ut & sibi ipse honori, & amicis utilitati & Reipublicæ emolumento esse possit?

Verùm quanto illustrior ejusmodi provincia esse solet, tanto periculosior videri debet illi, qui ejusdem petitor ambitiosus accedat. Est aliquis enim verò, ita securus sui, ita propriæ tenuitatis oblitus, ut metuendæ plenum opus aleæ vel adire sine metu, vel defungi cum gloriâ se posse præsumat. Neque enim passim obvium est in eo stadio tam feliciter decurrere, in quo incerta plerumque ac lubrica, referta salebris ac sentibus, ambagibus implicata via se offert.

Mihi certè, cui nec defuit unquam æmulatio nobilis ad laudem, nec voluntas ad perfringendos obices quoscumque comparata, cogitanti seriò ac maturè perpendenti, quas in eo dotes esse oporteat, qui Regii Oratoris partes implere non ignobiliter

velit, visum est arduum quiddam & summâ cum difficultate conjunctum. Age enim, quàm vivida vis ingenii, quàm copiosa, quàm exculta dicendi facultas, quàm eximia utriusque juris scientia, quàm explicata municipalium externarumque Legum notio, quàm familiaris Regiarum Constitutionum usus requiritur. Ad hæc quanta mentis acies in expediendis tricarum nodis, in resolvendis ambagibus perspicacia, in retegendis simulationum involucris judicii maturitas, in dirimendis litigantium contentionibus laus æquitatis accedat necesse est.

Hæc porro gerendi cum laude tam operosi Magistratûs adjumenta quoniam gratulari mihi non ausim, qui nec felicibus satis natus auspiciis, nec longâ propter ætatem rerum experientiâ videri possum instructus, non contingerem hodie loci hujus auctoritatem verendi muneris cupidus præter modum petitor, nisi vestra diffidentem, ut par est, viribus, benevolentia sustentaret.

Verùm quoniam visum est vobis laboris ac solertiæ nostræ, si qua est, facere periculum, ita me geram, Præses Illustrissime, Clarissimi Senatores, ut Antecessoris mei qui partes suas implevit multâ cum laude, & Collegarum meorum, quantum erit in me, vestigiis insistam.

FINIS.

INDEX

RERUM ET VERBORUM

Quæ Rhetoricâ continentur.

C

D

Q

R

S

T

V

INDEX SACRARUM ORATIONUM.

INDEX ORATIONUM PANEGYRICARUM.

INDEX CAUSARUM FORENSIUM.

PLAIDOYERS.

INDEX EPISTOLARUM.

INDEX FABULARUM.

INDEX ORATIUNCULARUM.

FINIS.

ERRATA PRIMÆ PARTIS.

1 *Numerus Paginam*, 2 *Columnam*, 3 *Lineam designant.*

P.	C.	L.	
3		7	Cai *l.* Caii
51	1	11	accuseur *l* accusetur
60	1	25	paririter *l.* pariter
126	2	3	aspeperius *l.* asperius
128	1	27	generi *l.* genere
144	1	31	penitu *l.* penitus
168	1	6	adolescen *l.* adolescentem
191	1	38	fatetaur *l.* fateatur
226	2	40	optimis *l.* optimi
251	2	27	duxereris *l.* duxeris
256	1	9	Oratori *l.* oratorii
256	2	1	Clodii *adde*, morte
271	2	20	enthemema *l.* enthymema
271	2	20	Epichiremata *l.* Epicheremata
286	1	33	corruptilem *l.* corruptibilem
288	2	43	corruptulæ *l.* corruptelæ
298	1	40	peccando *l.* peccato
330	1	11	alia *l.* alea. Matris *l.* Martis
343	2	25	variæ *l.* varia
346	1	29	sibi *l.* tibi
397	1	11	Scuram *l.* Scurram
400	1	6	Spiritum *l.* Spirituum
405	1	16	adtatorem *l.* adjutorem
417	1	39	adsistis *l.* adsistis
422	1	7	declinanibus *l.* declinantibus
432	2	16	felciter *l.* feliciter
433	1	6	nternum *l.* internum
434	1	11	neustricas *l.* neustriacas
462	2	42	roclamantibus *l.* reclam.
491	1	16	repetis *l.* repetitis
495	2	7	grav ssimam *l.* gravissim.
497	2	24	par *l.* pars
498	1	19	liquisset *l.* licuisset
518	2	43	dirídentur *l.* deridentur
553	1	32	inaqualitas *l.* inæqualitas
570	2	40	que *l.* quæ
571	2	34	laborosissima *l.* laborios.
584	1	33	obiciunt *l.* objiciunt
604	2	1	cerrimum *l.* acerrimum
606	1	4	lavoribus *l.* laboribus
614	2	34	id unum *l.* in id unum
624	1	13	innovesceret *l.* innotesceret
644	2	7	promerer *l.* promereret
670	1	35	manie *l.* maniere
670	2	4	est *l.* soit
727	2	11	munero *l.* numero
749	2	6	semper *l.* super.